1564

Digitized by Google

1565

Martin

6
34 M
7

a ii. V A

...iato

...nte omnem tue.
...s discipulos suos,
...s. Ite in castellū
...s e. 7 statim in...
...sina alligatam
...n ea. Solvite. 7
...in. ...quo vobis
...a ...ex do' hi

...
... tota gens perit. ab
... ut quid vivificaret eum
... S. ... sancto m...
...vigilare. pura leg'
...g. Sm matheū
... quasi esset ... ic
... venisset bephu

MV. 8.

Conceditur hic liber sic correctus Patribus collegij S.ti Blasij ad annulum. Romę die .12. Augusti 1596.

F. P. Jo. Saragosa Mg.r
Socius R.mi P. Mag.ri Sacri palatij:

LIBRI DECEM HYPOTYPOSEON THEOLOGICARVM SIVE REGVLArum ad intelligendũ ſcripturas diuinas, in duas partes diſtributi.

Quarum prior, quæ octo libros complectitur, locos aliquot cõmunes ad ſcripturarum exactam intelligentiam ſpectantes, adeo enucleate tractat, vt nil amplius, aut poſsit aut debeat, deſyderari.

¶Poſterior, quę duobus voluminibus clauditur, duas Regularũ Quinquagenas cõtinet, quas nõ inutiles fore, illis Theologis, qui ſacris Bibliorũ myſterijs initiantur, re ipſa cognoſces.

¶NVNC PRIMVM SVMMA CVRA AC DILIGENTIA ELABORATI, & multorum locorum noua interpretatione, quæ tam antiquos quàm recentiores fefellerant, inſigniti. A MARTINO MARTINI Cantapetrenſi ſacræ Theologiæ magiſtro, ac primo, poſt. CCC. annos à Salmanticenſi Academia condita, ſacrorũ Bibliorũ in tribus linguis Primario ac perpetuo interprete,. A IO. BRACAMONTIO Abulenſi viro admodũ Illuſtri Academiæ præfecto, (quem vnum Rectorem poſt tot Rectores poteris appellare,) ad id munus obeundum cooptato elucubrati.

S. Blasij

de Avila

BLAS CAROL DE URBE ... COLLEGII SS. — P A

SALMANTICÆ,

EXCVDEBAT IOAN. MARIA A TERRANOVA

Anno. M. D. LXV.

Expenſis Ioannis Moreni Bibliopolæ.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

Eſta taſſado en tres marauedis el pliego.

DON Phelippe por la gracia de Dios Rey de Caſtilla, de Leon, de Aragon, de las dos Secilias, de Ieruſalem, de Nauarra, de Granada, de Toledo, de Valencia, de Galizia, de Mallorcas, de Seuilla, de Cerdeña, de Cordoua, de Murcia, de Iaen, de los Algarues, de Algezira, de Gibraltar, Conde de Flandes, & de Tyrol, &c. Por quanto, por parte de vos el Maeſtro Martinez Catredatico de propriedad de Catreda de lenguas en el eſtudio è vniuerſidad de Salamanca, nos fue fecha relacion que vos auiades compueſto vn libro intitulado Hypotyposeon, el qual era muy vtil è prouechoſo, y nos ſuplicaſtes os dieſſemos licencia è facultad para que lo pudieſſedes imprimir è vender, mandando que por el tiempo que nueſtra merced y voluntad fueſſe ninguna otra perſona lo pudieſſe imprimir ni vender ſo graues penas, ò como la nr̃a merced fueſſe. Lo qual viſto por los del nueſtro conſejo por quanto en el dicho libro ſe hizo la diligencia que la prematica por nos agora nueuamente hecha diſpone, fue acordado que deuiamos mãdar dar eſta nueſtra carta para vos en la dicha razon, è nos tuuimos lo por bien. E por la preſente vos damos licencia è facultad para que qualquier impreſſor deſtos nueſtros Reynos pueda imprimir el dicho libro que de ſuſo ſe haze mencion ſin q̃ por ello caigan ni incurran en pena algũna. E mãdamos que deſpues de impreſſo no ſe pueda vẽder ni venda ſin que primero ſe traiga al nueſtro conſejo juntamente cõ el original q̃ en el fue viſto q̃ va rubricado è firmado al fin del de Domingo de çauala, nueſtro eſcriuano de Camara de los q̃ reſiden en el nueſtro conſejo. Para que ſe vea ſi la dicha impreſsion eſta conforme al original è ſe de preuilegio è licencia para le poder vender con que ſe taſſe ante todas coſas en el nueſtro conſejo el precio porque ſe ouiere de vender cada volumen, ſo pena de caer è incurrir en las penas contenidas en la dicha prematica y leyes de nueſtros Reynos. E no fagades ende al. Dada en Madrid â diez y ſeys del mes de Iunio de mil y quinientos y ſeſenta y quatro años.

Iuan de Figueroa.	El Licẽciado Vaca de Caſtro.	El doctor Diego Gaſca.
El Licẽciado Villagomez	El Licenciado Gomez de Montaluo.	El Licenciado Pedro Gaſco.

Yo Domingo de çauala eſcriuano de camara de ſu Majeſtad la fize eſcriuir por ſu mandado con acuerdo de los del ſu cõſejo.

INDEX AVTHORVM TAM SACRORVM QVAM PROPHANORVM QVI IN HIS LIBRIS CITANTVR.

AMbroſius.
Auguſtinus.
Athanaſius.
Arnobius.
Apollinarius Laodicenus.
Athenagoras.
Amphilochius Iconij epiſcopus.
Africanus Chronographus.
Albinus.
Aretha.
Anſelmus.
Aelianus.
Ammonius interpres Ariſtotelis.
Ariſtoteles.

Biblia ſacra in tribus linguis.
Baſilius.
Beda.
Bernardus.
Boetius.
Chryſoſtomus.
Cyrillus Alexan.
Cyprianus.
Clemens Alexandri.
Clemens Papa.
Cõcilia Græca & Latina.
Chriſtianus Druthmarus.
Cantacuzenus.
Caſsianus.
Caſsiodorus.
Chromatius.
Cicero.
Decretum Gratiani.
Decretales epiſtolæ.
Damaſcenus.
Dorotheus Tyri epiſcopus.
Dionyſius Areopagita
Didymus Hieronymi magiſter.
Euſebius Cæſarienſis.
Epiphanius.
Eucherius.
Egeſippus
Euthymius.
Euſtratius
Euripides.
Epigrammata Græca.
Eraſmus.
Gregorius Magnus.
Gregorius Nazianzenus.
Grego. Niſſænus.
Galenus.
Gelaſius papa.
Hieronymus.
Hippolytus martyr.
Hilarius.
Homerus.
Heſiodus.
Heſychius Lexicographus.
Horatius.
Hebræorum Rabbini.
Ignatius.
Irenæus.
Iuſtinus martyr.
Iuſtinus Hiſtori.
Ioſephus.
Iſychius in Leui.
Iſidorus.
Iuuenalis.
Iſocrates.
Lactantius.
Laurentius Valla.
Leo primus.
Lyſias orator.
Marcellus papa.
Martialis poëta.
Maximus Taurinenſis.
Maximus monachus.
Macrobius.
Nicephorus.
Numenius.
Origenes.
Oecumenius.
Oroſius.
Orphæus.
Philo Iudæus.
Philo Carpathius.
Philippus presbyter.
Plinius vterque.
Phocylides.
Pindarus.
Plato.
Plutarchus.
Pauſanias.
Plotinus.
Politianus.
Quintilianus.
Sophocles.
Seneca vterque.
Suidas.
Seruius Grammat.
Socrates hiſtori.
Sozomenius.
Theodoretus.
Theophylus Alexand.
Theophylactus.
Theodoretus Abbacuras.
Theodorus Baalſamon Patriarcha Antiochenus.
Tertullianus.
Theocritus.
Terentius.
Virgilius.
Victorinus.
Xenophon.
Zonaras.
Zezes.

SVMMA CAPITVM horum octo librorum Hypotypoſeon.

LIBRI PRIMI CAPITA.

Quas ob cauſas diuinæ ſcripturæ obſcuræ ac inuolutæ ſint. cap.1.columna.10.
Cur deus per ænigmata & parabolas locutus ſit.c.2.co.19
An parabolæ & ſimilitudines quæ crebro inculcantur in ſcripturis, ſint ficłæ necne,etſi ficłæ num mendaces.ca.3.columna.24.
Quot linguis & quã ætate vetus inſtrumentum translatum ſit. capit.4.columna.28.
Quid, Theologis vtilitatis obueniat ex translationum multitudine. capit.5. columna.38.
Archetypis ſcripturarum quid authoritatis deferendũ, & quid vtilitatis linguarum cognitio,ipſarum ſectatoribus afferat.cap.6.colum.40.
Catalogus librorum vtriuſq; inſtrumenti.cap.7.colum.47.
Quibus in rebus tractandis ac cognoſcendis, ſacri ſcriptores ſtudium ac diligentiam ſuam collocarint.cap.8.colum.51.
Summa illorum quæ in vtroque inſtrumento continentur.cap.9.col.55.
De vtilitate quæ nobis obuenit ex cognitione Regularum ſcripturæ, & de eius forma loquendi & charactere.cap.10.col.56.
Quæ ſint optimi interpretis diuinarum ſcripturarum partes.cap.11.col.58.
De Geographia.cap.12.col.59.
Cognitio Hiſtoriæ quid adiumenti afferat ad intelligendum ſcripturas.cap.13.colum.60.
Literæ humanitatis quid vtilitatis afferant ad intelligẽtiam ſcripturarum. cap.14.colum.70.
Quod adiumentum afferat Dialectice ad intelligendum ſcripturas. cap.15. columna.74.
Probatis ſcriptoribus quantum authoritatis deferendam ſit. cap.16.col.77.
Qui futuri ſint idonei Theologiæ auditores.cap.17.col.79.

LIBRI

LIBRI SECVNDI CAP.

NOmina propria cum alicui tribuuntur in ſcripturis diuinis, quid ob ſeruatum fuerit in eorum recta impoſitione.cap.1. colum.82.
De deo ac nominibus diuinis.cap 2. colum.109.
De Chriſti redemptoris noſtri nominibus, ſiue de illis quæ ſpectant ad diuinã naturam, ſiue de illis quæ ſpectant ad humanam naturam, & de multiplici genere Chriſtorum.cap.3.columna.163.
Nomina quæ ex humanis rebus, & ex affectionibus noſtris ſunt deſumpta, cũ de deo dicuntur quid ſignificent, & in his tribus cap.tota Theologia Symbolica & Allegorica.i.quæ ex ſenſibilibus rebus deo nomina tribuit, explicatur.cap.4.columna.193.

LIBRI TERTII CAP.

DE multiplici dei aduentu.cap.1.colum.212.
De Antichriſto.cap.2.colum.230.
De varijs ſignificationibus huius nominis Generatio.cap.3. colum.235.
De duplici Chriſti redemptoris noſtri generatione, temporali & æterna. capit.4. columna.245.

LIBRI QVARTI CAP.

DE prophetis tam bonis quam malis, & in genere de prophetia.capit.1. columna.284.
De titulis prophetarum.cap.2.columna.310.
De titulis Pſalmorum.cap.3.colum.322.

LIBRI V. CAP.

DE ordine narrationis ſcripturæ, cõplurima ſcitu digniſſima.capit.1. columna.335.
Quòd crebræ ſint mutationes perſonarum in ſcripturis.ca 2.col. 363.
Quod vnum tempus in ſcripturis pro alio ponatur, vt Præteritum pro Futuro, & vice verſa.cap.3.columna.366.
De varijs ſignificationibus Imperatiui modi, & multiplici eius forma. capit.4.columna. 370.
De imprecationibus propheticis. cap.5.columna.374.
De multiplici vſu Interrogationum & Dubitationum, quem diuinæ ſcripturæ admittunt.capit.6.columna.378.

Regulæ quarundam repetitionum, tum verborum, tum etiam ſententiarum quas crebrò admittunt ſcripturæ. cap. 7. columna. 389.

LIBRI VI. CAP.

DE citationibus noui teſtamēti ex veteri deſumptis, et quæ deprompta ſint in vtroq; ex libris gentilium. cap. 1. colum. 408.
De Pronominibus ac illorum emphaſi. cap. 2. columna. 445.
De ſignis vniuerſalibus, & illorum vſu multiplici. cap. 3. colum. 449.
De numeralibus nominibus in genere, & de numeris nominū. ca. 4. col. 456.
In cenſu & enumeratione populi dei, quid obſeruari præſcriptum ſit à domino, quando recenſebatur. cap. 5. columna. 466.
Aliquot ſpecies numerorum quid myſtice & iuxta literam in ſcripturis ſignificent, oſtenditur. cap. 6. columna. 469.

LIBRI VII. CAP.

DE ſenſibus ſcripturarum latiſſimè diſſeritur. cap. 1. columna. 492.
Sylua quorundam nominum, quæ in bonam, aut in malam, aut in vtranque partē accipiuntur. cap. 2. columna. 531.
Quòd ex animantibus trahantur variæ ſimilitudines, quibus ſignificantur virtutes aut vitia hominibus ineſſe, iuxta literam & Tropologiam. cap. 3. columna. 550.
De comparationibus illis, quas ſcriptura admittit. cap. 4. columna. 552.

LIBRI VIII. CAP.

OBſeruationes nōnullæ Paulo peculiares. cap. 1. columna. 560.
De Præceptis & Conſilijs. ca. 2. columna. 576.
Quod deus homines pollicitationibus, aut terroribus & minis, ad præceptorum alliciat obſeruationem. cap. 3. columna. 583.
De permiſſionibus. capite. 4. colum. 589.
De traditionibus eccleſiaſticis, tā de illis quæ ἄγραφοι *quā que* ἔγγραφοι *dicuntur, & illarum vtilitate ad interpretandum ſcripturas. cap. 5. columna. 594.*
Obſeruationes & conſuetudines aliquot ſcripturarum. cap. 6. columna. 608.
De Articulo & eius emphaſi, & interiectionibus, Væ. Euge. *cap. 7. col. 618.*
De Aduerbijs, & varijs illorum vſibus in ſcripturis. capite. 8. columna. 621.
Aduerbia quæ explicantur ſunt, hæc. Vt. Cras. Heri, & Nudius tertius. Forſitan. Si. Niſi. Tunc. Amen. Sicut. Tanquam. ὡς. Quam. Propterea. Verūtamen. Quia. Donec. Vſque. Ante. Antequam. Priuſquam. Mane. *Hodie.* Non. *& de hac vltima particula lege quæ ſcripſi. lib. 6. ca. 3. colum. 454*

& de

& de Aduerbio Forſitan. libro.5.capite.6.
De coniunctione, & varijs eius ſignificationibus. capite nono. columna.634.
De vario vſu præpoſitionum.cap.10.columna.639.
Præpoſitiones ſunt hæ. In. Super. Per. Ad. Poſt. Secundum. Pro. De. Ab. Apud. Ex. de hac præpoſitione, Poſt lib.9. Regn.7.

QVAESTIONVM QVArundam inſigniorum, quæ in hoc libro, varijs in locis fuſe ſunt à nobis explicatæ, Index.

1 LOcus Matthei.ca.2. ſicut ſcriptū eſt in prophetis, Quoniam Nazareus vocabitur, noua & germana expoſitione illuſtratus, omnibus alijs tam antiquorum, quam recentiorum improbatis.li.6.ca.1.col.413.

2. Quæ ſit vera illius loci Paulini ad Philip.3.interpretatio. Quorum deus venter eſt, & gloria in confuſione ipſorum. oſtenditur, [redacted] libro.10.Regula.25.

3 Quod baptiſmate in nomine Chriſti nullo tempore eccleſia vſa ſit. aduerſus [redacted] tos illuſtres authores, qui ob ignorantiam ſcripturarum hac in re hallucinantur, exponitur.8.cap.5.

4. Vter fuerit excellentior propheta, Moyſes, an Dauid. libro quarto capit.1.columna.307.

5. [redacted] locus ille Sapientiæ, primo. Spiritus domini repleuit orbem terrarum, & hoc quod continet omnia, ſcientiam habet vocis. [redacted] ſatis enucleate [redacted] interpretatus [redacted] li.2.cap.2.colum.116.

6. Quod profitentes voluntariam mendicitatem non ſint futuri iudices cum Chriſto in die poſtremi iudicij, multis teſtimonijs hinc indè è priſcis patribus collectis, adſtruitur.lib.7.ca.4.

7. Quod ſit mandatum primum in repromiſsione apud Paulum ad Epheſios.6.ca. exploſa Auguſtini & Ambroſ.& aliorū, præcipuè ſcholaſticorum ſententia, commonſtratur.li.8.ca.3.

8. An Apoſtoli & prophetæ aliquid ſcriptis mādauerint, è ſpiritu ſuo & non à dei ſpiritu profectum, in his libris ſacris.libro.8.cap.4.

9 Error memoriæ quem μνημονικὸν ἁμάρτημα vocant, an tribui abſque ſcelere poſsit euangeliſtis, vt putauerunt Euthy.& Theophylactus & Eraſmus.libro.6.capit.1.columna.624.

10 Deinde an ſcripturæ ſacræ fuerint tantum inſpiratæ à deo, an dictatæ & inſpiratæ ſimul.lib.8.cap.4.

11. Vtrum Matthæus Hebraice Euangelium ſuum ſcripſerit, nec ne. libro primo capit.6.

12. Epiſtola ad Hebræos num Hebraicè cō ſcripta, an Græcè. in additionibus ad ca.6.libri primi.

13. [redacted]

[illegible] 8.ca.5.

14. Paulus num inter cælibes, an inter vxoratos ſit recenſendus.lib.8. capi.1.in fine.

15. Paulus an cum beſtijs pugnauerit Epheſi, vt ipſe de ſe non obſcure prædicare videtur.1. Corinth.15.nec ne.libro 5.ca.1. in fine.

16. Paulus an Euangelij prædicationi incubuerit in Hiſpanijs, vt ipſe promittere videtur Romanis ſcribens, an verò ipſos feſellerit id non præſtando.libro.1.ca.13. & in addit.eius.

17. Moyſes & Paulus an deum conſpexerint, cum in iſto corpore morti obnoxio viuebant.lib.2.ca.2.columna.135.

18. An ſudor ille quem Chriſtus fudit in oratione, cũ iam iã immolandus erat, fuerit vere ſanguis, nec ne.libro.8. capit.8. columna.629.

19. Quandiu domini corpus iacuerit in ſepulchro, diſſeritur.li.9.Reg.7.

20. Qua hora Chriſtus fuerit crucifixus. libro.9.Regula.36. Quo in loco agitur de horis & annis Iudæorum, tã ſacris quam profanis.

21. An Herodes viuente fratre Philippo, illi vxorem abſtulerit.libro. 9. Regu. 40. & in addit.eius.

22. Quoto ætatis anno Chriſtus mortem obierit, ac vitam cum morte commutauerit.lib.1.ca.13 & in addit.eius.

23. An Iohannes euangeliſta diem ſuũ obierit, an nunc etiam in viuis ſit.lib.3.ca.1.colum.224.& lib.8.colu.624.

24. Illius dicti Matthæi. Veſpere autem ſabbati quæ luceſcit in prima ſabbati. quæ ſit vera interpretatio. aperitur. libr. 9.Regu.7.

25. Deinde illius, eiuſdem Matthæi [illegible] 17. Si habueritis fidem ſicut granum ſinapis, dicetis monti huic tranſi & tranſibit. Regula.12.

26. Item alius locus capit.2.eiuſdem Euangelij. Et tu Bethlehem terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda. &c. Diligenter exponitur. libro.6.cap.1. colu.416.

27. An terræmotus ac tenebræ quæ in Chriſti paſsione acciderunt, totum orbem occupauerint.lib.6.ca.[illegible]

28. Locus ille Marci [illegible] Initium euangelij Ieſu Chriſti filij Dei, ſicut ſcriptum eſt in Iſaia propheta, accurate expẽditur, & lectio vetus vt fidelior defenditur.lib.6. ca.1.colum.421.

29. Item alius locus Marci.2.Nunquam legiſtis quod fecit Dauid, quando eſurijt. ipſe & qui cum eo erant, quomodo intrauit in domum dei ſub Abiathar principe ſacerdotum, &c. qui videtur eſſe cõtrarius Hiſtoriæ quæ narratur in libris Regũ in concordiam redigitur.libro eodem colũ.428.

30. An qui abſque ſcelere vllo, de hoc migrant ſeculo, ſtatim deum videant, an vero vſque ad diem iudicij eorum fœlicitas protrahatur & differatur.libro.2.capit.2. columna.139.

31. An diei iudicij momentum & temporis articulus poſsit à nobis aliqua ratione veroſimili inueſtigari. & quæ ſit de hac re traditio diſcipulorum Eliæ. Ac deniq; cur tam diligenter dominus cauit vt dies ille perpetuo eſſet nobis ignotus.lib.3.capit.1. circa finem.

32. An Moyſes ſcripſerit aliquid de creatione angelorum, an vero maioribus creaturis tranſilitis, noſtrarum tantum rerum meminerit.lib.5.ca.1.col.342.

33. Adæ corpus [illegible] fuerit, multorum [illegible] teſtimonijs vndique cõquiſitis, diſputatur.libro.6.capit.1.columna.430.

34. An Adam & Eua egerint pœnitentiam ſceleris admiſsi, & ex quo loco diuinæ ſcripturæ & ſanctorum id liquere poſsit.lib.5.colum.342.

35. De filij dei & ſpiritus ſancti diuinitate [illegible] diſſeritur cõtra Arianos & Pneumatomachos, [illegible] ſecta illorum erroris origine.lib.2.ca.2.col.143.

36. An illi qui cum Chriſto reſurrexerũt, nunc in carne viuant, an vero iterũ mortem obierint, poſtquam dominum reſurgentem aſſectati ſunt.libro.2.capit.3. columna.188.

37. Maria Magdalene vtrum fuerit vna tãtum in Euangelio, an tres illi cognomines.in Addit.ad ca.1.libri. 2.

38. Fratres domini & ſorores in Euangelio, qui ſint, & quare hoc nomen illis tributum fuerit, exponitur, tam iuxta Græcos, quam iuxta Latinos Doctores. Ibidem.

39. Diſci-

39. Diſcipuli Domini vtrum fuerint ſeptuaginta an. 72. libro ſexto. capit. 6. prope finem.

40. An ſicut maritus poteſt diuortium facere cum vxore ob fornicationem patratam, ita vxor poſsit à marito ſeiungi, rupto matrimonio, eadem intercedente cauſa. lib. 10. Regu. 15.

41. Quot & quæ res fuerint conditæ ac collocatæ in arca teſtamenti. libro. 9. Regula. 36.

42. Locus ille Pauli ad Epheſios. 4. Donec occurramus omnes in virum perfectũ, in menſurã ætatis plenitudinis Chriſti, expenditur accurate. lib. 5. cap. 4.

43. Locus Matth. cap. 16. ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam. multis ſanctorum ſententijs adhibitis exacta diligentia exponitur. Ac exquiritur an Petrus ſit eccleſiæ fundamentum. in additione. ad cap. 2. libri ſexti.

44. Locus ille. 1. Petri. 3. Mortificatus quidem in carne, viuificatus in ſpiritu, in quo his qui in carcere erant ſpiritibus prædicauit. exponitur in addit. ad Regul. 10. libri. 9. & multa è ſanctorum monumentis afferuntur [redacted]

45. Quæritur quo conſilio Lucas euangeliſta Actuum. 7. numerauerit. 75. animas è fœmore Iacob egreſſas, cum tamen iuxta hiſtoriæ veritatem. 70. tantum ſupputentur à Moyſe. libro. 6. cap. 1. col. 428.

46. Deinde locus ille difficillimus [redacted], ex eodem libro & capit. Deſcendit, inquit Lucas, Iacob in Ægyptum, & defunctus eſt ipſe & patres noſtri, & tranſlati ſunt in Sychem, & poſiti ſunt in Sepulchro, quod emit Abraham pretio argenti, à filijs Emor filij Sychem. Diligentiſsimè exponitur, eodem in loco. colum. 432.

47. An Adam non peccante, dei filius naturã hanc noſtram aſſumpſiſſet. libro. 3. capite. 1.

48. An aliquo modo quàm per incarnationem filij Dei, poſſet nobis aditus ad ſalutem & fœlicitatem æternam patere. Ibidem.

49. An purus homo gratia Dei præditus poſſet pro vniuerſis hominibus ſatisfacere. Ibidem.

50. Chriſti ſatisfactio nũ fuerit adeò exacta & omnibus numeris abſoluta, vt nihil amplius exoptari potuerit aut debuerit. Ibidem.

51. Samuel an vere fuerit à Phitoniſſa ſuſcitatus, nec ne. libro. 9. Reg. 21.

52. Senes illi qui nomen Suſannæ detulerũt qui fuerint. atque huic hiſtoriæ quantum authoritatis deferendum ſit, cum Hieronymi improbatione. libro. 9. Regula. 29.

53. Salomon num inter improbos ſit computandus, an in numerum ſanctorum aſciſcendus. lib. 10. Regu. 25.

54. An malorum omnium cauſa deus cenſendus ſit. lib. eodem. Regu. 5.

55. Quatuor patriarchæ priores, & duodecim poſteriores, hoc eſt filij Iacob cum Ioſeph eorum fratre germano, vbi mauſeolum aut buſtũ nacti ſint. libro. 6. ca. 1. colum. 430.

56. Aliquot Hierarchiæ angelorum ex quibus locis veteris inſtrumenti à Paulo collectæ & deprómptæ ſint. Ibidem. columna. 436.

57. De immortali animorum vita, & mortuorũ reſurrectione, an aliquid ex Moyſe cognoſci aut intellegi poſsit. libro. 8. capit. 6.

58. De Idolorum origine & quo tempore colere illa homines cœperint, quid ex ſcripturis ſubodorari aut percipi poſsit. lib. 8. cap. 6.

59. In ſupplicijs inferẽdis, vtrum vtatur Deus miniſterio ſanctorum angelorũ, an dæmonum tantum. In additione ad Regulam. 5. libri. 10.

60. Numerus quadringentorum annorum afflictionis Iudæorũ in Ægypto initur. lib. 6. ca. 4. in princ.

61. Sara num Abrahæ ſoror. & ſi nõ erat, an mentitus ſit aſſeuerando quod falſum erat. & An Iacob mẽtitus ſit, dicendo ſe eſſe Eſau, In additionibus ad Regu. 20. libri. 10.

62. Quis ſit verus ſenſus illius Moyſis loci, Erunt dies illorum centum viginti anni. libro. 10. Reg. 43.

63. Locus ille Pſalm. 2. Ego hodie genui te, de qua generatione veniat intelligendus. lib. 10. Regula. 1.

64. Lo-

64. Locus ille Threnorum. 1. Migrauit Iudas propter afflictionem & multitudinem ſeruitutis: multiplici expoſitione illuſtratus. in addi. ad Reg. 36. libri. 9

65. Item ille alter locus Threnorum cap. 2. Sederunt in terra ſenes filiæ Sion, tacuerũt, optima interpretatione illuſtratus. in addit. ad Reg. 12. lib. 10.

E R R A T A.

¶ Li. 1. col. 65. lege. Atq; ita dicunt Scholaſtici cum agunt de mẽdacio nõ fuiſſe mẽtitum Paulum, cum Corinthijs ſimpliciter & abſq; fuco promiſit in Epiſt. priori ad Corinth. ca. 16. & 2. cap. 1. ſe ad ipſos fore rediturũm, quamuis nõn præſtiterit, quod pollicitus fuerat.

¶ Colũ. 538. ver. ultie. post pretij. Adde. Hoc loquendi modo vtuntur externi auctores. vt Terent. in Prolo. Andriæ. Qui cum hunc accuſant, Næuium, Plautum, Ennium accuſant. Quo in loco ait Dona. ordo non ſeruatus. Ennius nãque ante Plautum fuit, ſed quod eſt ſummæ authoritatis, Ennium vltimum dixit. col. 463. ver. vna. adde in fine. de hac loquendi forma lege Calphurnium Scena. 1. Actu. 1. in Heauto.

¶ Lib. 10. Reg. 48. adde. Hinc intelliges verba illa quæ dominus dixit Adæ. Adam vbi es? Quia illum quem ſanctum & omni ſcelere purum ipſe parum ante creauerat, optime cognoſcebat: illum vero quem ab optimo & fœliciſſimo ſtatu deſciuiſſe cognouerat, ignorabat. Nã Chriſto cũ Belial nihil erat cõmune. Aut iuxta Dorotheũ ſermone. 1. ò infelix Adam à magna gloria, in ingentẽ ignominiã delapſus eſt de hoc in proœ. li. 10.

ECCE
QVI TOLLI
PECCATA MVNDI
I M

MARTINVS MARTINI CANTAPETRENSIS, SACRAE THEOLOGIÆ MAGISTER, AC DIVINARVM

ſcripturarum in tribus linguis Salmanticæ primarius profeſſor, Illuſtriſſimo ac Reuerendiſsimo D. Petro Pontio Legionenſi, Epiſcopo Placẽtino. S.

INſtitutiones theologicas, quibus viã & rationem quandam ad intelligendas ſcripturas aperui, quas ſuperioribus diebus abſolueram, premere ex animi mei ſententia exoptabam Illuſtriſsime ac Reuerendiſsime præſul. Partim, quòd maieſtas & nouitas rei, quę vel hominem eruditiſsimum remorari, et ab inſtituto longè lateq; arcere poſſet, me deterrebat. Partim, quòd materiæ difficultas, & ingenij mei imbecillitas, quam probè noueram, me à publicando cohiberet & retardaret. Nam, per deum immortalem, quis poterit, his qui è portu ſoluunt, prędicere, Syrtiũ, rupium, tempeſtatum, locorum rationem, niſi eadem pericula, à quibus ipſe præmonet eſſe cauendum, ſæpe adierit, & ſapienter, naui incolumi, euaſerit? At verò doctorum hominũ ac mihi familiaritate coniunctiſsimorum authoritas, quorũ voluntati ac iudicio non obtemperare, mihi vehementer inhumanum ac nepharium videbatur, me parêre coëgit, effecitq; vt ſub tuis auſpicijs communi vtilitati donentur. Exiſtimo tamẽ ſi aſſecutus nõ fuero id, ad quod deſtinauerã omnia mea ſtudia, oẽm operam, curam atq; cogitationem meam, fore induſtria mea ac labore iam confectum, vt ad hæc perficienda, quæ horridiora & incultiora cum à me tractantur viſa ſunt, præſtantiſsimus & abſolutiſsimus artifex inueniatur, qui extremam manum addere poſsit. Quandoquidem non ſtatim quando artes repertæ, & ad præcepta reuocatæ

ſunt, ad perfectionem perduci potuerunt, ſed per quoſdam veluti gradus, ab imo vſque ad ſummum peruentum fuit. Nam in picturæ, vt ita dicam, infantia ac incunabulis, adeò rudes & impoliti erant pingendi artifices, authore Æliano, vt niſi literis ſignificaſſent, quid eſſet illud quod depictum fuerat, bos videlicet, aut equus, aut arbor, ex ipſa pictura percipi aut diſcerni nullo modo poſſet. Deinde Polygnotus & Aglaophon, aliquam illi arti acceſſionem fecerunt. Pòſt Zeuxis atque Parraſius amplius venuſtatis & decoris addiderunt. Ac poſtremò Protogenes & Melanthius, Antiphilus & Apelles tantum elegantia artis valuerunt, vt nihil politius aut perfectius exoptari à quoquam, ab humano ingenio poſſet. Ad eundem modum in cæteris artibus ac facultatibus incrementa facta fuiſſe video. Vnde non tam de augendis diuitijs, quàm de acceſsionibus quæ in artibus in dies fiunt, intelligendum eſſe carmen illud Heſiodium arbitror. εἰγάρκεμ ϗ σμικρὸν ἐπὶ σμικρῶμ καταθεῖο, hoc eſt paruum paruo adde. Et hæc eſt vna ex cauſis quare antiquis tam longa ætas tributa fuit, videlicet vt longa experientia & multis perceptionibus edocti, artes inuenirent, quæ ad ſubſidium poſteritatis excogitandę erant. atque ideo dicitur de Noë. hic conſolabitur nos, id eſt, noſtros alleuabit labores excogitando artem colendorum agrorum. Igitur hæ noſtræ lucubratiunculæ qualeſcunque ſunt, ni fallor. Aut nō nullis, dantibus operam Theologiæ, erunt adiumento, ſi modò aliquid dignum doctorum auribus è tot voluminum lectione, quorum teſtimonijs hoc in libro locupletando vſi ſumus, elicere potuimus. Aut ſin minus, excitabuntur aliqui ad aggrediendum hoc opus, tanto præditi ingenio ac eruditione, ac materia ipſa poſtulat & efflagitat. Profectò ſi aliquis hoc beneficio poſteros deuinxiſſet, non dubitarem quin in arce Athenarum eius ſimulachrum poni poſſet, quēadmodum Minerua Phidiæ, aut in Elide, ſicut ille Iupiter olympius. Sperareḿque fore, vt illa quæ à paucis Theolo-

gis adamata & cognita diuina ſcriptura, plures deinceps habeat riuales, & ad multos dimanet, & ſpargatur eius vtilitas. Hoc ſi meis vigilijs effectum fuiſſe conſpexero, abundè præmium magnum mihi perſolutum arbitrabor. Nunquid cùm in his ſtudijs laboremus, quibus ſine noſtro malo carere poſſumus? ab illis capeſſendis quæ vitam præſtant ſempiternam abſtinebimus? Nam quid obſecro piaculi erit Chriſtiano, ſi ignoret quis fuerit Alexander aut Cæſar? Quid docuerit Solon & Lycurgus? Quid Homerus aut Virgilius cecinerint? &

Scire quid in Arſacia Pacorus deliberet aula.

Rhenanam numeres Sarmaticamq; manum.

At qui ignorat patrem & filium & ſpiritum ſanctum, & quomodo colendi ſint, & quid pro ſalute generis humani geſſerit Dei filius, & quid docuerit, tum ipſe, tum eius Apoſtoli, is vitare non poterit quin à ſodalitate piorum cum virginibus ſtultis excludatur, & à gaudijs vitæ cæleſtis ſequeſtratus, cum impijs, quos dominus ignorat, gehennæ ſupplicijs addicatur. Ac præterea ſi quicquam eſt quod in hac vita ſapientem virum teneat, & non exoptet vita defungi, & inter preſſuras & turbines mundi, æquo animo manere perſuadeat, id eſſe vel primum arbitror meditationem & ſcientiam ſcripturarum. Quandoquidem cùm à cæteris animantibus hoc vel maximè differamus quod rationale animal ſumus & fari poſſumus. ratio autem omnis & ſermo, diuinis libris contineatur, per quos & Deum ſcîmus, & quare creati ſumus non ignoramus. miror quoſdam magnates extitiſſe apud nos, qui cùm ipſi alteri cuidam facultati longè inferiori fuerint addicti, aulœdi videlicet quia citharœdi eſſe non potuerunt, aut fortè valuerunt, quæ præclara ſunt diſcere, cæteros, qui id quod ipſi nanciſci non potuerunt, ſuo labore acquiſierunt, contemnendos, & ab

omnibus reipubl. muneribus explodendos, eſſe voluerunt. Vnam tantùm ob cauſam quia ſcrutantur ſcripturas, quæ ſolæ probos homines & bene moratos facere poſſunt, & teſtimonium perhibet de illo. Nimirum quia nolunt viros integros & ſpectatos ad obeunda Reipub. munera admitti, nec qui plus in eruditione profecerint, ſed illos quorum obſequijs ſunt deliniti, aut pro quibus aliquis illorum qui præſtant authoritate eos orauerit. aut qui ex eodem ouo, vt Caſtor & Pollux, prognati ſunt. Cùm tamen ad gubernãdum populum Iſraeliticum à Moyſe aſcitus fuerit Ioſue, qui ex alia familia & cognatione genus ducebat. & in Actis Apoſtolorum, hanc ob cauſam ſuffragio ſpiritusſancti aiunt electũ Mathiam ad Apoſtolicam functionem obeundam, Iacobo iuſto dimiſſo, ne videretur non tam delata functio homini quàm ſanguini. Plato quoque quantũuis ethnicus inquit. Tunc denique fore beatas reſpublicas putauit, ſi aut docti aut ſapientes homines eas regere cœpiſſent, aut qui regerent, omne ſuum ſtudium in doctrina ac ſapientia collocaſſent. Vt veluti probati trapezitæ ſcire poſſent quis numus probus, quisve adulterinus ſit. ne iuxta prophetam audiant. Væ qui dicunt malum bonum, & bonum malum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras. Quapropter non poſſum non vehementer te ſuſpicere ac venerari, Præſul Illuſtriſsime, & ſtudioſorum nomine gratias agere, quòd inter tot proceres aulę regiæ, & primates Epiſcopos, quos tam benignè ac largiter alit noſtra Hiſpania, tu ſolus aut cum paucis inuentus ſis qui doctos complectaris, benignè tractes & foueas, & ſtudia bonarũ literarum ac diuinarũ ſcripturarum prouehere ac illuſtrare cures. Proinde ſicut bonus architectus, fabros quoq; ad hanc prouinciã & laborem gnauiter ſubeundũ vndiq; perquiris, quorũ opera vtaris, tum ad ſcribendũ aliquid dignũ poſteritate & futurorũ ſeculorũ memoria. tum etiã vt antiquos libros, qui cũ blattis & tineis lu[illegible] ctaban

ctabantur, ab obliuionis iniuria vindices, induſtrios libra-rios quæris. ac adeò conatus tuos omnes in his corrogandis & conquirendis codicibus impendis, vt ſtudium Ptolemæi Philadelphi, Attali & Eumenis regum, ac Appelliconis Teij, & vt ad noſtros veniam, Pamphili Cæſarienſis presbyteri, & Alexandri Ieroſolymitani Epiſcopi & Origenis, ſuperaſſe videaris. Non ad inanem oſtentationem, aut auram popularem captandam, ſed vt prelo cõmittantur, ad ædificationem eccleſiæ quæ eſt corpus Chriſti, vt ſimus omnes in virum perfectum, in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti. & vt poſsis tantum gregem tibi ad paſcendum commiſſum pabulo alere ſpiritali, ac vegetum & robuſtum in Chriſto reddere. Ac proſpicere ne poſsit dęmon, qui tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret, ad vaſtandum gregem Chriſti aſpirare; aut incautum eum opprimere. Vigilat enim ille ſemper, vt Chriſti oues diſcerpat ac dilaniet. Vigilas tu perpetuò, vt ad Chriſti ouile incolumes & ſaluæ in humeris tuis ad caulam reducantur. Ille aciem contra eccleſiam inſtruit; & quotidie militum agit delectum. tu tuos inſtituis, & ſubinde nectar diuinorum eloquiorum inculcas. Ille innumeras copias parat ad profligandum tuos. tu cum propheta, iubes illos bono eſſe animo, inquiens. plures nobiſcum ſunt quàm cum illis. Crebrò voluens animo, quod Ezechieli dominus de malis paſtoribus dixerat. Vę paſtoribus Iſrael qui paſcunt ſemetipſos, nonne greges à paſtoribus paſcuntur? Lac comedebatis. Lanis operiebamini & quod craſſum erat occidebatis, gregem autem meum non paſcebatis, quod infirmum fuit non conſolidaſtis. &c. Ex his facilè intelligi poteſt, non omnino apud Hiſpanos bonarum literarum patronos eſſe extinctos, ſed adhuc ſupereſſe aliquos Camillos, qui eruditis opem ferre, & animos facere non deſiſtant. Quare ſi dux aliquis ſtrenuus, ſummo genere, ac ſumma prudentia ac ſcientia præditus eſ-

ſet à nobis exoptandus, quem tecum conferre poſſem non fa cilè ſtatuerem. At quibus initijs ac fundamentis tanta virtus excitata ſit, paucis aperiam.

Natus es Hiſpali & oriundus à Corduba vrbe percelebri ac nobili Hiſpaniæ Beticæ, quæ ſiue ad agri vbertatem & ſoli fœcunditatem ſpectes, ſiue ad procreationem virorum ad belli & pacis munus obeundum, ſtrenuorum, atque ad diſciplinas & facultates omnes animo complectendum, vniuerſæ Hiſpaniæ caput eſt. & quæ eo ſydere iſto in loco colonia hæc à Romanis ex ordine patritio deducta fuiſſe videtur, vt ſemper, ſiue ſub populi Rom. Imperio, ſiue ſub Gottorum & Arabum regno, alijs populis imperare & iura dare, nunquam verò leges accipere, aut alijs parêre didicerit. Quapropter ex hac vrbe innumerabiles duces, tam noſtra quã patrum noſtrorum memoria prodiere, qui rem hiſpanicam tam longè lateque propagauerunt, vt nulla gens cum noſtra poſthac conferenda ſit. Sed inter vniuerſas illuſtres familias, ſi quàm longiſsimè vetera recolas monumenta, ab illo primo ſtirpis veſtræ propagatore & principe Dominico Nunnio, cui cognomen Colodrio fuit, domus veſtra Corduba, tam in pace quàm in bello, eminere ac longo interuallo cæteras ſuperare viſa eſt. Hic enim vt animos poſterorum ad gloriam inflammaret, illuſtri ſuo exemplo, cum trecentis ſocijs clàm ſe Cordubæ recipiens, tutiſsimum illum locum, quem Xerqueriam nunc vocant, occupauit, effecitque vt potentiſſima ac florentiſsima vrbs à tyrannide Arabum in libertatem aſſereretur. ferente ſtatim ſuppetias illis Ferdinando Rege, cui cognomen ſancto fuit, qui tunc fortè Veneuenti degebat. Quo ex tempore Hiſpania noſtra ſe efferre, ac in dies priſtinas vires & auitum robur exerere cœpit, quouſque Barbaros vertere ſolum & è finibus noſtris exire coëgit. Hoc Dominico nuptui tradente filiam, cuidam cognato comitis à Caſtro, qui tunc

Hiſpa-

Hiſpanico exercitui præerat, in tres primarias familias, hæc veſtrã diuiſa eſt. Prima eſt Marchionis Priegenſis, quæ Aquilarij domus vocatur. Secunda eſt Comitis Alcaudete, quæ cognominatur Montis maioris. Tertia Marchionis Comarez, qui olim dux & anteſignan⁹ familię iuuenilis Regum nuncupabatur. Quarta Vaenæ domus, quæ hoc tẽpore Sueſana nuncupatur. quæ magni Gonſali, noſtri ſeculi decus, alumna eſt. Hæ omnes familiæ ſtrenuam operam nauauerunt, Mauros profligando, & ab Hiſpaniæ finibus depellendo. Ex Aquilarij domo natus eſt Didacus Ferdinandi Corduba ſtirpis tuæ è patre origo. qui ob ſingularem prudentiam & egregia in bello facta, adeò gratus fuit Henrrico ſecundo & Ioanni primo Hiſpaniarum regibus, vt ab ipſis muneribus ampliſſimis & honorificentiſsimis donatus ſit. ac deinde ab Henrrico tertio, cui cognomen Valetudinario fuit, Mariſchalcus (quod eſt nomen dignitatis apud Hiſpanos) & Vaenę dominus appellatus ſit. Ac denique tantum ſibi nominis conciliauerat apud omnes, vt a Iohanne ſecundo illi præfectura exercitus, tam ad compeſcendos Mauros Beticæ inquilinos, quàm ad ciues ſeditioſos & rebelles in officio continendos, vltro delata ſit. Huic duo nati ſunt filij, ex quibus Iohannes Roderici Rojas maior natu Poçæ dominus fuit. ſequens verò, cui Petro Fernandi Corduba nomen erat, Vaenę domus, dominus fuit. Hic ſæpe cum rege Granatæ adeò glorioſè conflixit, vt vires eius fregerit atque debilitauerit. Vnde cùm oppidum Alcala la real, cui præerat Petrus, ab illo rege, multis vndique coactis auxiliaribus copijs eſſet obſeſſum, idque renunciatum fuiſſet regi Caſtellæ, reſpondiſſe ferunt, quod Alexander magnus antè dixerat. Se in vtranque aurem poſſe dormire, cùm Petrus Ferdinãdi vigilaret, ac pro ſe excubias ageret. Nec in bello ſolùm, ſed etiam in pace clarus fuit. Huic quippe Henrrici quarti regis ad huc pueri inſtituendi ac mores efformandi cura demandata fuit, cùm à bellicis laboribus per tempus feriari licuit.

Sed obijt cùm eſſet in florenti ætate, non ſine graui reipublicę iactura, relicto hærede Didaco Ferdinandi Corduba. Qui tamẽ cum eiſdem artibus quas a patre acceperat cumulatè eſſet ornatus, ab Hẽrrico quarto primus comes Ægabrenſis creatus fuit, additis ad nominis prerogatiuam multis oppidis, ſub eius ditione, quæ poſteris iure hæreditario cederet. Huic duo nati ſunt filij, ex quibus iunior, auus tuus fuit. nempe Martinus Corduba, qui tanta rei militaris ſcientia præditus fuit, vt duæ prærogatiuæ ordinis (quas commendas vocant) a Magiſtro S. Iacobi, extra ordinem ipſi demandatæ ſint, ob trophea & crebras victorias è Sarracenis partas, qui tamen tandiu hac lege ſolutus fuit, quouſque præpinguem illam Stepæ, ipſi elargitus eſt. Hic duxit vxorem, Mariam Poncem Legionenſem, Roderici Põce, Marchionis Gaditani ſororem, quem ducem Archos nunc vocant. Cumque Marchio exercitum duceret aduerſus vrbem Alhambram, ipſum ob affinitatem ſecutus eſt, fortiſsimeque in illius expugnatione dimicans, hoſtiũ impetus repreſsit ac ſuperauit. Ac deinde cùm ex illo loco exercitus noſter rectà progrederetur ad oppugnandam vrbẽ Granatã, in qua ſedem imperij Arabes collocarant, ex præcepto Ferdinandi & Eliſabes regum catholicorum, Alhambræ cura ipſi Martino commiſſa eſt, ob ſpectatam eius fortitudinem ac fidem & probitatem. Erat quippe aditus opportuniſsimus apertus ad conficiẽdum totum illud bellum, illius vrbis certa poſſeſsio. Ac ſtatim cùm cataphractorum militum, ſub eorundem regum auſpicijs, dux eſſet, cùm Malacha & Baça cum multis oppidis & villis ſub ditionem noſtram veniſſent, victoria illa maxima ex parte huius fortitudini ac aſsiduitati tributa eſt. Deinde cùm inter Ferdinandum & Eliſabem reges catholicos, & Alphonſum Luſitanię regem & Iohannam Hiſpaniæ Pſeudoreginam bellum exarſiſſet, Pacis Iuliæ, quæ in collimitio vtriuſque regni ſita eſt, cuſtodia, illi commiſſa eſt, vt ex illo loco hoſtium irruptiones,

& impe-

& impetus à tanta virtute frangerentur ac propulſarentur. Teſtis quoque huius fortitudinis eſt, bellum illud maximi laboris ac diſcriminis quod ad Albuyeram, aduerſus exercitum Luſitanorum ab Alphonſo Cardenas Magiſtro S. Iacobi geſtum eſt. quo Luſitanorũ internecione, Martini virtus & induſtria ſpectata ac probata eſt. Vulnere tamen ſecundùm faciem accepto. In ſedandis quoq; ſeditionibus inteſtinis, tam populariũ quã magnatũ, aduerſus Herricum quartũ, obortis, regiarum partium patrocinio ſuſcepto, fortiſsimè eas tutatus eſt. Denique nullum bellum eo tempore obortum eſt, quin ab illo ſedatũ ac reſtinctum fuerit. At verò in huius fratris germani iunioris Didaci Ferdinandi Corduba Ægabrenſi comite, geſtis, quid opus eſt me velle excurrere aut ſpaciari, cũ notiora ſint apud nos eius geſta, quàm vt poſsint ab hominum mentibus, quandiu Hiſpaniæ ſteterint, aboleri. Eſt quippe ab eo parua manu ſuperatus & fuſus, ac ſub graue ſeruitutis iugum immiſſus, rex Granatæ, qui tandiu manus noſtrorum ducum effugerat. Ac ab eo occiſus eſt eximius authoritate & potentia vir, Aliatar, qui bellorũ omniũ quæ nobis inferebantur author & adminiſtrator erat. Poſſem hoc in loco ſeptẽ illos epiſcopos, literis, religiõe & ſanctitate eximios, qui ex hac veſtra familia prodierunt, qui non tam illã quàm eccleſiã dei illuſtrarunt, referre, verùm ne longa oratione vti cogar, omitto. Porrò D. Maria Pontia Legionenſis auia tua, ex regibus Legionis & Aragoniæ traxit originem. qua ex familia multi quoque duces præſtantiſsimi orti ſunt. Inter quos primas omniũ conſenſu tenet Petrus Põtius ille qui aduerſus Mauros Hiſpalis incolas fœliciſsimè pugnauit, quãdo vrbs illa, pulſis & diſsipatis hoſtibus Barbaris, ſub ditionẽ noſtrã venit. Ac deinceps alius eiuſdẽ nominis & nõ diſsimilis virtute, venit recẽ ſendus, qui Marchenæ dñs fuit. Hic ſtipatus alæ militũ cuius erat præfect⁹, prim⁹ hoſtibus obuiã prodijt, & fortiſsimè dimicauit, in inſigni illo bello quod geſtũ eſt ab Alphõſo hui⁹ no-

minis vndecimo, aduerſus Albohacenum Bellamarini regẽ, qui innumerabilem exercitum ex Africa in Beticam traiecerat, qua in pugna omnes ferè Barbari interempti à noſtris ſunt. Hic genuit eiuſdem ſimiliter nominis filium, qui ingentem virtutem in propugnatione Hiſpalis ab incurſionibus Maurorum oſtendit. Hunc ſecutus eſt alius eiuſdem nominis, Medellini comes, ſtrenuus dux & fortis miles. Hic fato conceſsit relicto Iohãne Ponce filio, ſuperſtite, qui comes Archos fuit. pugnauitque proſperè cum Arabibus, tum alibi ſæpe, ſed præcipuè ad Madronium. Huius filia fuit, præſtantiſsima illa fœmina. D. Maria Ponce, auia tua. Poſtremò e materno genere ducis originem ab Stunicis, Ortizijs, Roëlis & Melgaregijs, familijs antiquiſsimis & ampliſsimis, quæ in Hiſpalis expugnatione præcipuam operam præſtiterunt, & qui primi ex noſtris Hiſpanis illam vrbem poſt eiectos Arabes incoluerunt. Porrò multis alijs omiſsis, quæ hoc loco poteram recenſere, ſub ſilentio nõ omittam, quod vni ex Melgaregijs, cui nomen vt opinor erat Petrus, accidit, regnante Iohanne primo, cui ipſe erat a conſilijs. Cùm in quã in conſilio tractaretur, an cruces & calices & alia aurea & argentea inſtrumenta eccleſiarum vendi aut diſtrahi oporteret, ad congerendum pecunias, ad ſubminiſtrandum ſumptus, ad bellum contra Mauros initum, conficiendum, poſtquam regia vectigalia fuerant abſumpta. Hunc obſtitiſſe huic rei vehementer ferunt. Quam ob cauſam (cùm nomen eius apud regem, a Iudæis illis publicanis, qui pecunias regias exigebant, & vectigalia exercebant, delatum fuiſſet, quod hoſtibus Granatenſibus bellum deprecantibus, ingentibus pecuniarum fiſcis ipſi miſsis, fuiſſet ſuffragatus,) vir iuſtiſsimus & innocentiſsimus pœnas capite luit. Cumque poſtmodum rex intellexiſſet hominem ſanctiſsimum & innocentiſsimum a ſe fuiſſe occiſum, magna liberalitate & munificentia erga eius filios vſus eſt. Et ideo hæc familia in ſchemate gene-

te generis præfert crucem. Nec minus fœcunda fuit in procreandis ducibus hæc quàm ſuperiores familiæ. Dedit quoque inſignes mulieres innumeras, quæ tam in matrimonio & monogamia, quàm in cælibatu caſtè & ſanctè vitam egerunt. At verò hæ laudes quæ a natura & fortuna proficiſcuntur, quæ hucuſque tibi à nobis ſunt tributæ, vt generis, pecuniæ, propinquorum, amicorum, opum, valetudinis, formæ ac dignitatis corporis, non ſunt vſquequaque veræ & ſolidæ laudes, nec propriè illæ tuæ quas omnes ſuſpiciunt ac venerantur. Sed ſimul has ſimul cum multis habes communes. Quandoquidem ſi Cordubæ natus es, quæ multis operibus & ædificijs antiquis eſt ornata, multi æquè ac tu eadem in vrbe nati ſunt. Quin & ſi tu ex præſtantiſsimis maioribus ortum habuiſti, & ſummo loco natus es. Illos pariter habes conſortes nobilitatis, qui ex eadem ſtirpe qua tu ſunt propagati ac in lucem editi. Denique ſi tu diuitijs abundas ac prępinguem epiſcopatum Placetinum aſſecutus es. ſunt alij itẽ qui tecum opum multitudine & copia certare poſsint. Quapropter nunquam me hercle ex hac rerum abundantia aut penuria, aut ex imaginibus & trophæis, ego nobilem aut abſcurum hominem appellabo. Cùm fieri poſsit, vt his rebus abundent illi qui ingenti laborant illorum inopia bonorũ quæ verè bona ſunt. ſicut econtrà accidere poteſt, vt illarum rerum ſint egentiſsimi nonnulli, qui tamen diuites ſunt in Chriſto. Nam plerunque in ſocietatem huius laudis externæ illi aſſumuntur, qui quo ad animi probitatem & vitæ ante actæ innocentiam ſpectat, virtutem reſpuunt ac aſpernantur. Quod igitur propriè in bonis tuis pręſtantiſsime Pręſul annumerãdũ eſt, hoc ego dignũ admiratione cẽſeo. Vt eſt incredibilis doctrina, tũ in iure cæſareo & pontificio. tum etiã in diuinis ſcripturis, quam multis & aſsiduis laboribus acquiſiuiſti, ac cuius ſemina ac ſatus hæc Academia tua, cuius & Rector fuiſti non ſine magna laude, ſuppeditauit. Labor indefeſſus in exer-

in exercendo functionem Epiſcopalem,tam regendo populum tibi commiſſum & in concionibus publicis docendo, quàm in elargiendo & ſubminiſtrando pauperibus,tam ad victum quàm ad veſtitum, neceſsaria.Ingens morum ſanctitas & integritas,quæ multos allicit ad ſui imitationem, alios a ſcelere patrando deterret. Zelus pro eccleſia dei propaganda, & tuenda aduerſus hæreticos. Animus impenſiſsimè fauens ſtudioſis diuinarum ſcripturarum,ac promptus & paratus ad ſtudia omnia bonarum literarum,quę apud nos iacebant,promouenda & euehenda. Age ergo,Præſul Illuſtriſſime, his rebus,vt ſoles incumbe, vt tibi æternam gloriam apud deum & homines párere, & Hiſpaniæ noſtræ emolumentum ingens in literis inuehere poſsis. Vale. Ex Academia noſtra Salmant. 3.Idus Iu.an.1563.a virginis partu.

IN LIBROS HYPOTYPOSEON, HOC EST EFFICTIONVM

Theologicarum, ab eodem Martino Martinez Cantapetrenſi, diuinarum ſcripturarum in tribus linguis Salmanticæ primario profeſſore, ac ſacræ theologiæ magiſtro, editos, procœmium, Ad Illuſtriſsimum & Reuerendiſsimum pręſulem D. Petrum Pontiũ Legionenſem, Epiſcopum Placentinum.

CVM regularum ſcripturæ diuinæ, ſyluam, ex ſummorum eccleſiæ ac ſygnagogæ authorũ monumentis, tumultuaria ac confuſa lectione, decerperem, Præſul ampliſsime & eruditiſsime, contentus fore domeſtico vſu videbar. Nam in quiduis potius, quàm vt in vulgum prodirent, aut prælo mandarentur, congerebantur. Nunc verò mutata perſona, & ſententia variata, vt in publicum exeant theologorum commodum, volo & ſtatuo. Victus me hercle, amicorũ haud vulgariũ, nec contemnendæ eruditionis, precibus, quas abſque immani piaculo & ſcelere, aſpernari non decet. Quod onus ſi ab ipſa ſtudiorum meorum infantia & incunabulis, quãdo eccleſiaſticos doctores euoluere cœpi, vſq; ad hanc ætatem, meis humeris ſeſſurum fuiſſe reſciuiſſem, non vererer promittere, non nihil bonæ frugis, quæ nunc nulla eſt, ex opella noſtra theologis fuiſſe acceſſuram. Arbitrabar enim cuilibet ſacrarum literarum ſtudioſo fore in promptu, vberius & felicius in hoc argumenti genere verſari, ſi qua ex eius tractatione Chriſtianis lectoribus obuenire aut ſuboriri poſſet vtilitas. Cùm adeſſe poſſent, cuilibet vtcunque in literis verſato, ad manum, Hieronymi volumina, ex quibus ingens regularum colligitur aceruus, imò nil fere inuenitur in illo viro verè diuino quin inſtar regulæ habendum ſit. Quin & vnicuique non prorſus ſtupido rebar poſſe ſuppetere, Auguſtini, Ambroſij, vtriuſque Gregorij, Origenis, Chryſoſtomi & eius aſſeclæ Theophylacti lucubrationes, ac reliquorum eccleſiæ procerum, quorum libri ſolida & omnigena ſcatent eruditione. Quam ob rem hos penſi mei exactores, aut ad ipſos ſacros fontes epotandos amandabam,

¶¶ aut de-

aut deprecabar, vt tantæ molis opus, & viribus noſtris impar, diligentiori, & magis in diuinis literis verſato & inſtructo integrum reſeruarent. Nam ſi hæc prouincia eſſet demandata alicui duci cui obtigiſſet, vis ingenij & perfecta eruditio, qualem materia exigit & efflagitat, non ambigerem quin pulcherrimum & vtiliſſimum opus, & a nullo vt argumenti magnitudo, & rei poſcebat dignitas editum videretur. Nam quas quidam huius tempeſtatis noſtræ auctor, in lucem protulit claues ad interpretandum ſcripturas, quis non videt, non ſolùm non aſſecutas eſſe quod promiſerant. verum etiam aut rei obſcuræ denſiſſimas tenebras offudiſſe. aut de materia vberrima & quæ quàm latiſſimè pateret, ſatis ieiunè tenuiterq́ diſſeruiſſe. Iam verò libellus ille Regularum qui vulgo circunfertur, diligentia cuiuſdam viri eruditiſſimi, ex ordine Diui Benedicti, conflatus, quid aliud obſecro habet, niſi tumultuariam quandam congeriem & cumulum ſententiarum, quarum bona maximaq́ pars, regulæ nomen, non ſolùm non agnoſcit, ſed omnino admittere reſpuit. Verùm quanuis non tàm me alliceret ad ſubeundum hanc prouinciam, fiducia præſtandi aut perficiendi quod imponebatur oneris, quàm renuendi rubor, iniunctum laborem non detrectaui. Fuſiore tamen ſe offerente materia pluſquàm à me exigebatur, laboris, ſponte ſubij. Quippe non ſolùm ex priſcorum ſanctorum, ſiue Græcorum, ſiue Latinorum lucubrationibus, ſed ex Hebræorum arcanis voluminibus & Chaldaicis, multa diligenter congeſſi & coaceruaui. Nec in hoc diligentiæ & induſtriæ noſtræ labor finitus eſt, ſed & innumera penè teſtimonia quæ non ſatis enucleatè ante hac fuerant explicata, exponere, & nonnihil lucis illis inuehere curaui. Simul vt pleniori obſequio demererer amantiſſimos mei. Simul ne protritam viam ingreſſus vulgaribus ſolùm veſtigijs incederem. Spero equidem fore vt poſtquam impenderint ſtudioſi, tãtam curam in hac poſtrema theologiæ parte ſibi vindicanda, quantam primæ tribuendam eſſe cenſuerunt, tantum in diuinis literis profectum paruo tempore ſibi eſſe parituros, vt tunc deniq́ cogantur fateri, cùm huiuſmodi exercitatio illi priori ad cumulum acceſſerit, ſe adeò fore inſtructos & paratos ad tractandum diuina oracula, vt abſque vlla offenſione liberè, per vniuerſum ſcripturarum pelagus ſecũdo vento poſſint nauigare. ac rurſum abſque harum cognitione quanuis eximia polleant copia & vbertate dicendi, & acumine & ſubtilitate diſputandi præditi ſint, intelligent, necdum adhuc cum Chriſto ad montis cacumen conſcendiſſe, vt illo in loco, ex ore eius, aut illorum qui ab ipſo didicerant parabolarum abſtruſos ſenſus perciperent, ſed in imis montis radicibus cũ turbis ignobilibus, & ratione expertibus, conſtitiſſe. Quapropter quod poeta ille de libris Philoſophorum dixerat, rem tibi, Socraticæ poterunt oſtendere chartæ. nos ad harum regularum cognitionem

poſſumus

poſſumus non ineptè transferre. a quibus deſtitutus nulli theologiæ parti ſeriò operam nauare queas. Diſputandi quippe dexteritas & peritia, ſcientia ſcripturarum deſtituta in futilem vergit loquacitatē. a ſenſu præterea ſimplici & literali, ex quo tantummodò validum trahitur argumentum, non vis aberrare, nec aliò detorquere? nullibi melius poteris edoceri. [redacted] quemlibet ſenſum myſticum non vis frigidè, nec ſtupidè tractare? nil plus adiumenti afferre, nec cum hac arte conferri poterit. Denique exoptas totius diuini eloquij artem perueſtigare [redacted]? hac arte cognita facilè aſſequeris. Cui nimirum ſi aſsidua meditatio, & crebra ſacrarum literarum acceſſerit exercitatio, proh deum immortalem quantum vtilitatis & emolumenti, ſui ſectatoribus erit allatura! Nam vt medici & imperatores quanuis artis rationem & præcepta tenuerint, nequeunt dextrè munus ſuum obire, ſi abſit diuturna exercitatio & vſus. Ita qui huius artis præcepta imbiberint, ſine frequenti mentis agitatione & vſu diuturno, prorſus abſque emolumento diſcedent, etiāſi in illis ediſcendis ſe ipſos confecerint & macerauerint. Vt hanc autē ſcientiā aſſequi nitamur, Chriſtus nos adhortabatur cùm loquebatur cum Samaritana ſola, aut potius ſub eius perſona, cum vniuerſo populo Chriſtiano. Qui biberit, inquiens, ex hac aqua doctrinarum humanarum, quam tu hauris Samaritana, ſitiet iterum, nec aliquid dignum hominis dignitate & excellentia ſapiet. Qui autem ex perenni fonte diuinæ ſcripturæ toto ſe proluerit ore, & nectar diuinorū eloquiorum vbertim hauſerit, certam & expeditam ad ſalutem viam, & viuendi modum haud quaquam protritum & vulgarem, ſed diuinum & cœleſtem, inueniet. Nolim tamen cùm hoc aſſeuerauerim, ita malignè ab aliquibus accipi, vt ſtudioſos iuuenes ab humanarum literarum ſtudio velim deterrere & dehortari, quarum peritiam magnopere laudo & probo. quippe vehementer conducunt ad intelligendum ſcripturas, illis qui ſeriò theologiæ operam dare volunt. Quod pulcherrimo ſymbolo innuiſſe Daniel arbitror, cùm ait. Nabuchodonoſor regem Babylonis vaſorum domus dei partem, ex templi Ieroſolimorum adytis rapuiſſe, ac Babylonem, ſcelerum altricem vrbem, deportaſſe, ac in fano deorum ſuorum collocaſſe. Volens innuere, in gentium libris aliquam ſenſuum diuinorum minimè aſpernandam ſcintillam veritatis, mendacijs & nugis reſperſam, inueniri. Hinc apud Platonem, deum mundi opificem & architectum legimus. Hinc
Plini. li. 7. c. 55. *Democriti Abderitæ de aſſeruandis corporibus mortuorum, & de loco ſepulturæ cooptando cura & ſolicitudo, propterea quod in poſtremo tempore, e monumētis & buſtis in quibus condita ſunt, eſſent reuictura. Hinc denique apud Platonem & Ciceronem de immortali animorum vita & origine tam crebra mētio, quam nunquam Ariſtoteles ſatis concoxit, ſi D. Theodereto credimus, in 8. Ser-*

¶¶ 2 mone

mone de cura Græcarum affectionum. Attamen vt patrocinium Ariſtotelis ſuſcipiamus. Si rem accuratius expendam, inueniemus duobus modis Ariſtotelem de anima agere inſtituiſſe. primò vt eſt actus corporis phyſici. nam philoſophi naturalis munus eſt de anima differere prout corpori coniuncta, & materiæ demerſa eſt, [redacted] anima (quæ Græcè ψυχὴ appellatur) ab interitu & morte non eſt aliena, vt Iuſtinus in admonitorio ſcriptũ reliquit. ψυχὴ, quippe teſte Origine & Chryſos. a refrigerando nomen inuenit: aut loquitur de ea, vt eſt quid cæleſte, & diuinũ, atq; a materia longè ſemotum. de [redacted] Philo Iudæus lib. de nobilitate ait. νεὼν ἀξιοπρεπέστερον ἐπὶ γῆς οὐχ εὗρε θεὸς λογισμοῦ κρείττω. Hoc eſt, nullum templum auguſtius in terris deus inuenit, quàm animam rationi participem. Hæc anima a Græcis νοῦς vocatur, quæ cum Philoſophi naturalis munus excedat, eius naturam perſcrutari ad metaphyſici partes ſpectat. De huiuſcemodi anima hæc ſcripſit Ariſt. 12. metaphy. Cauſæ, inquit, efficiẽtes priores ſunt tẽpore. cauſæ formales ſimul. Cum enim homo eſt ſanus, tunc & ſanitas eſt. figura æneæ pilæ & ipſa ænea pila ſunt ſimul. ſi verò poſterius quippiam permaneat conſiderare oportet. In quibuſdam enim nil prohibere videtur. veluti ſi anima tale ſit non omnis ſed mens ipſa. Attamen, vt dixi, adeò mendacijs illa veritatis ſcintilla oppleta, aut potius extincta eſt, vt arduum ſit, perſpicuè id quod ſcitu erat digniſſimum percipi. Niſi deus miſertus inſcitiæ noſtræ, porrexiſſet nobis ſermonum ſuorum facem, & extenta manu, iacentes in tenebris & in vmbra mortis, ad lumen cognitionis, per filij ſui prædicationem ſubleuaſſet. Intromiſiſſetq; nos in cubiculum ſuũ, vt ea quæ antè noſtris viribus freti aſſequi non poteramus, plano ſermone & aperto diſſereret. Nos tamen qui cæleſtium donorum aura frui non meruimus, nec ad ſacræ theologiæ culmen, cum Petro, Iohanne & Iacobo conſcendimus. Indignos quippe nos reddimus verbi dei. nonnulla ſaltem, quæ ex ſanctorum muniere & liberalitate, vnicuiq; ingenio quatumuis infimo prædæ expoſita ſunt, inſtar Ruth Moabitidos, quæ poſt meſſores vndiq; colligebat ſpicas, ad communem vtilitatem in medium afferemus. Alioqui niſi illi nobis porrexiſſent, quis animo verſari auſus eſſet, ſcripturarum diuinarum vaſtiſſimã molem, & immenſum pelagus, certis quibuſdam regulis, & præfinitis legibus poſſe adſtringi? Quanquam id fieri poſſe vehementer ſubodorabar. nam ſi mechanicorum artiũ opifices, regulis ſuis ſunt adſtricti. & Rhetores certã habent dicendi normam extra quam egredi non licet. Medici quoq; curandorum morborum artem, ſe habere iactant. & viri prudentes inſtitutiones iuris ciuilis ediderunt quibus lites contentioneſq; conſopirent. Cur deſperandum eſſet a nobis, idem conſequi diligentia & labore poſſe, in aperienda via ad intelligendum ſcripturas, non video. In quibus, non de aquis arcendis aut ſtillicidijs, ſed de ſpe & ſalute

Chry. ho. 2. in ep. ad Heb. Orige. 2. periã. c. 8

*ſalute noſtra agitur. Abſit igitur a me vt putem ſermones diuinos certa loquendi
norma carere, quorum author Deus opti. max. eſt, apud quem non eſt tranſmuta-
tiô, nec viciſsitudinis obumbratio. Omnem hunc ſermonem detulimus, non qui-
buſuis hominibus ignobilibus & obſcuris, ſed præſtantiſsimis & clariſsimis vi-
ris, Hieronymo, Origeni, Chryſoſtomo, Damaſceno, Theodoreto, aut alicui eiuſ-
dem claſsis aut ordinis viro, quo maiorem authoritatem ha[illegible]io. Nam ſi
Peryſatis, Cyri & Artaxerxis mater, iubebat eum qui apud regem ſermonem eſ-
ſet habiturus, byſsinis, hoc eſt magnificis & ſplendidis verbis, vti. quantò melius
res diuinæ monumentis mandari aut committi debuiſſent, non comico ſocco, ſed
tragico cothurno. Si Alexander ab Apelle pingi, à Lyſippo fingi tantum ex-
petebat, ne quid natiuæ formæ, artificis imperitia detraheret. Cur igitur ego cō-
mittam in ſcripturarum diuinarum explanationibus, nænias meas, aut obſcurorū
hominum inſomnia, ſtudioſis obtrudi & illorum manibus obteri, obliteratis &
ſuppreſsis illorum Heroum nominibus, qui hanc tantam lucem, qua fruimur, no-
bis reliquerunt? Interdum ſanè, non ſine rubore, nomen meum inter hos tam præ
claros viros, cum res efflagitabant, inſerui (cum nullus de illa re quam tractabā
aliquid memoriæ mandaſſe compereram,) ne prorſus κωφὸν πρόσωπον ego eſſem.
totam quippe fabulam, vſq; ad plaudite, ſuſtinere ſolus, quî poſſem? Inſcriptionē
inſolentē, & quæ montes aureos in fronte promittere videretur, cooptare huic vo-
lumini neglexi, ne poſtea naſceretur riduculus mus, vt illi fecerunt qui pupillam
oculi, ſcintillas ſcripturæ, clypeum, lac, libros a ſe editos inſcripſerunt. Sed id no-
men quod ab eccleſiaſticis viris, Dionyſio Areopagita, Clemente Alexandrino
vſurpatum eſt ſequi maluimus, nempe libri Hypotypóſeon; id eſt informationū,
aut effictionū. Authorum ordinē, ita digeſsi, vt qui primum locum occupauerit,
ſcribat illa quæ retulimus verba, totidē verbis nōnunquā, nonnunquā paucis aut
mutatis aut detractis aut additis verbis, quo res tota fieret dilucidior & planior.
Qui ſecundum aut deinceps locum tenuerint, ſi eadē aut ſimilia ſuperioribus ver-
ba protulerint, authoris tantùm nomen inſerui. Verùm ſi quid noui afferunt, aut
aptius exemplum adducūt, id quod addidit tantùm decerpſi. Quanuis non diffi-
tear opus fuiſſe, vt nonnunquam centies eandem cantilenam, non abſque tædio,
replicarem, cùm res poſtulare videretur. Multa præterea quæ legentibus nobis,
non infrequēter occurrere ſolebant, quæ ſub nomine Regulæ, colligi poſſe vide-
bantur, & illarum albo adſcribi, in hunc ordinē redigere, vt par erat veriti ſu-
mus, tum ne voluminis creſceret magnitudo, quæ ſatis magna & iuſta eſt, ſi ſa-
tisfactum fuerit argumento. tum etiā ne Midæ ſimilis viderer, qui vniuerſa quæ
attrectabat, in aurū vertebat. Nos non quæ pulchrè aut ſapiēter dicta ſunt recen
ſuimus, & in hoc libro coniecimus, ſed quæ nomine regulæ inſignita eſſe videbā-*

¶¶ 3 tur, aut

tur, aut manifeſtarium aliud ſymbolum præ ſe ferebant, ſelegimus. Solent enim diuini ſcriptores his aut ſimilibus nominibus, has regulas appellare. Regula ſcripturarum eſt, canõ eſt apoſtolicus, cõſueuit ſcriptura, conſuetudo eſt prophetiæ, in ſacro eloquio hoc fit, mos ſcripturarũ eſt. Quod ſupereſt, vos ſtudioſos iuuenes ad hortari monereq́; non deſiſtam, vt hos ſanctorum amplectamini labores, ſi ab ſpiritus ſancti ſ[illegible]rare non vultis, & a germano & ſyncero eccleſiæ dogmate deflecti. Alioqui, vt hæretici faciunt, vaſa aurea & argentea domus domini conflabitis, vt in varias veritatis effigies quas adoretis in Bethel & in Samaria. Quoties enim eloquia diuina aliter intelligimus, quàm ſpiritus ſanctus efflagitat, conuertimus vaſa cultus templi domini, in vaſa ignominiæ, vt nobis faciamus ſimulachra & fornicemur cum eis, ſub qualibet quercu & ligno frondoſo. Quæ prudenter vitare poterimus, ſi ſanctorum patrum interpretationibus, (hæreticorum iſtorum, qui è cauda aſpidis nuper oborti ſunt, commentis ſemotis, & nugis relegatis) toto animo adhæſerimus. Quippe, vt ait Cicero. 1. Tuſcu. in omni antiquitate, quo propius aberat ab ortu & diuina progenie, hoc melius ea fortaſſe, quæ erant vera cernebat. Porrò cùm res quam adorior ardua ac difficilis ſit, captumq́ue noſtrũ longo interuallo ſuperans, meo iure poſtulare poſſe videor, ſi me & mea omnia limæ & correctioni eccleſiæ ſubiecero. Quapropter ſi quid dictum aut literis commiſſum a nobis ſit, in quo labi aut titubare videamur, tum contra eccleſiæ Romanæ ſcita & decreta, tum etiam contra priſcorum patrũ dogmata, indictum & obliteratum eſſe a mentibus hominum exopto.

Porrò ad inſtituti noſtri tractationem acceſſuri, viſum eſt in primis iuxta Philoſophorum præcepta à definitione Regulæ exordiri. Regula eſt, quæ rem vt eſt, in genere breuiter exponit. & hæc in duas ſecatur partes, in regulam verborum, & regulam ſententiarum. De vtriſque ſigillatim acturus ſum, ſi nonnulla prius in hoc priori volumine, quæ ad illarum potiſſimùm conferunt intelligentiam, præmiſero.

F I N I S.

LIBER PRIMVS THEOLOGICARVM HYPOTYPOſeon, à Martino Martini Cãtapetrenſi, ſacræ Theologiæ magiſtro, ac diuinarum ſcripturarũ in tribus linguis Salmãticæ primario profeſſore, editus, ad Illuſtriſſ. & Reuerend. D. Petrũ Pontiũ Legionenſem, Epiſcopũ Placentinum.

Quas ob cauſas diuinæ ſcripturæ obſcuræ ac inuolutæ ſint.

CAPVT PRIMVM.

SIcut ignorãti vim morbi medicinæ faciendæ nõ eſt locus, ita niſi noueris quas ob cauſas ſcripturæ perplexę difficilesq; ſint, earum obſcuritatem euincere & domare nõ valebis. Illarum nõnullas enume-
Euthymius rans Euthymius, bonus author in primis, in præfatione Pſalmorũ inquit. Quod tã multa in veteri ſcriptura obſcura inueniantur, in cau-
1. Cauſa. ſa ſunt figuræ quęcũq; Chriſtũ illiusq; actiones & nouã gratiã præfigurabant. oia quippe hęc quę ad gentiũ vocationẽ pertinere videbãtur, ꝓphetę de induſtria obſcurè admodum pertractarũt. ne ſi inuidentiſsima illa Iudæorũ gens, futurã primogeniti Iſraëlis ruinam, & gentiũ vocationẽ cognouiſſet, ſacros libros, vbi hęc prædicta ſunt, oẽs igni tradere atq; eorũ memoriã obliterare ſtuderet. Neq; enĩ aliquãdo ſuſtinuiſsẽt tãta aduerſus ſe ferri teſtimonia. Vnde nõ mediocre damnũ poſteris allatũ fuiſſet. Quod Dei conſiliũ quodã loco vnus ꝓphetarũ nobis indicauit, dicens,
Iſaie. 48. ex perſona Dei ad Iudæorũ gentẽ. Neq; credidiſti, neq; à principio aperui tibi aures tuas, noueram enim quod inobediens non pares. Præterea obſcuritatis alia eſt ratio, idio-
2. Cauſa. ma videlicet Hebraicę linguę diuerſum à Græca & Latina lingua. Varijs etiam loquẽdi modis prophetæ ſæpenumero vſi ſunt, adum-
3. Ratio. bratè etiam multa dixere, ob incredulitatem & duritiem auditorum. quæ tamen paucioribus ac ſanctis viris reuelata ſunt, quæ à ſolo
4. Ratio. rerum exitu & fine rectè iudicantur. Poſtremò etiam illa addatur ratio, quod de prima & propria Hebraica lingua in aliam conuerſa, vt plurimum difficultatem generant.

¶ Inquit Euthy. in prima ratione. omnia quę ad gentium vocationem pertinere videban- *Myſterium de vocatiõe gentium.*
tur, occultarunt. Nam de hoc myeſtrio tam altum erat ſilentium apud Iudæos, vt non dubitaret Paulus Coloſſenſibus ſcribere. Cuius. ſ. eccleſiæ, factus ſum ego miniſter, vt adimpleã verbum Dei, myſterium quod abſconditum fuit à ſeculis & generationibus, & nunc manifeſtatũ eſt ſanctis eius. Quin & Petrus Actuũ 10. id ignorabat, niſi à dño accepiſſet nodi ſolutionem in vaſe illo linteo è cælo demiſſo. Sed profectò mirũ eſt Iudæos id non intellexiſſe, cũ tam aperta & inconcuſſa reprobationis ipſorũ inueniantur vbiq; in ſcripturis teſtimonia, vt à nullo niſi ſtupido plane poſſint ignorari. vt in Deutero. c. 32. Ipſi me prouocauerũt, in eo qui nõ erat deus, & irritauerunt in vanitatibus ſuis, ego ꝓuocabo eos in eo qui nõ eſt populus, & in gẽte ſtulta irritabo eos. & in Pſal. 17. Populus quẽ nõ cognoui ſeruiuit mihi, & auditu auris obediuit mihi. & Iſaias. & relinquet̃ filia Siõ ſicut tugurium in cucumerario, &c. Sunt innumera in ſcripturis ſub typo dicta, de qbus pauca ſubiungã. Sacra narrat ſcriptura, vt inquit Hiero. in cõmẽ.
Ezech. c. 27. ſeniores filios plurimós à deo eſſe reprobatos, & Iuniores electos in typũ Synagogæ & eccleſiæ. Senior Cain abijcitur, & Habel iunior eligitur. Iſmaël filius Abraham alienus à patre eſt, & Iſaac iunior hæreditatẽ accepit. filiorum quoq; Iſaac ſenior Eſau venator eſt & vagatur in ſaltibus. Iunior Iacob *Reprobationes primogenitorũ qđ ſignificent.*

ſimpliciciter habitat domi. Vnde Malachias. Iacob dilexi, Eſau odio habui. Sed nũc hæc miſſa faciamus, latiorem de his ſermonem poſtea facturi.

Præterea inquit Euthy. in ratione tertia. Quæ à ſolo rerum exitu iudicantur. &c. Sępe ſancti Apoſtoli ſermonem aut parabolã quã à Chriſto acceperant, nõ ſatis intelligebãt, tamen tunc deniq; rem exactè tenebant, cũ rei euentum cernebant. Vnde Io. 2. cum dixiſſet dominus. Soluite templum hoc & in tribus dieb⁹ excitabo illud. & ſubiungit Euãgeliſta. Cum reſurrexiſſet ergo à mortuis recordati ſunt diſcipuli eius, quia hoc dicebat, & crediderũt ſcripturę & ſermoni quẽ dixit Ieſus. & iterum. cap. 12. & inuenit Ieſus aſellum, & ſedit ſuper eum, ſicut ſcriptum eſt. Noli timere filia Sion, ecce rex tuus venit ſedẽs ſuper pullum aſinæ. Hæc non cognouerunt diſcipuli eius primùm, ſed quando glorificatus eſt Ieſus tunc recordati ſunt, quia hęc erant ſcripta de eo. ob hanc cauſam multorum vaticiniorũ explanationes antiquos feſellerunt, quia ea ætate nondum adimpletæ, nec ad finẽ ſuum peruenerant prophetiæ illę. vt Iohannis Apocalypſis, & extremæ Danielis viſiones, in quibus Antichriſti tempora deſcribuntur. & apud eundem. ca. 7. quid quarta beſtia ſignificet, Hierony. expoſuit. Verum alij, quartam beſtiam quæ typum ſuſtinet Romani imperij. aiunt decem cornua habere, quia pluri ma regna ſubiecit. at ſub hoc imperio exortum eſt cornu exiguum, hoc eſt Turcarum imperium, quod primo quidem tẽpore ignobile, pòſt vero clarum ac nobile euaſit. Hoc Turcarum imperium labefactauit tria beſtię quartæ cornua, nempe duo Græcorũ & Aegyptiorum clara regna. At nunc ſupereſt tertium cornu, tamen quod demum futurũ ſit, venturis ſeculis manifeſtabitur. Hoc animaduertens Irenæus lib. 4. aduerſus hæreſes Valentini. capit. 43. ait. Omnis prophetia prius quàm habeat efficaciam, ænigmata & ambiguitas ſunt in hominibus. Cùm autem venerit tempus, & euenit quod prophetatũ eſt, tunc prophetiæ habent liquidam & certam expoſitionem. & propter hoc in Daniele dicebatur. Muni ſermones & ſigna librum vſque ad tempus conſummationis, quoad vſq; diſcant multi, & impleatur cognitio. & Ieremias. in nouiſsimis diebus intelligent ea. Et ideo cum à Iudæis legitur lex in hoc tempore, fabulæ ſimilis eſt. Non enim habent expoſitionem omnium rerum pertinentium ad aduentum filij dei, qui eſt ſecundum hominẽ. Chriſtianis vero cum legitur, theſaurus eſt abſconditus in agro, cruce vero Chriſti reuelatus eſt, & explanatus, ditans ſenſum hominum, & oſtendens ſapientiam Dei, & eas quæ ſunt erga hominem, diſpoſitiones eius manifeſtans.

Quartæ rationis Euthymij exemplum Hierony. ſuppeditabit, in commenta. Epiſtolæ ad Epheſios. cap. 4. cum exponit hęc verba. Donec occurramus. &c.

Quinta ratio. Quintam cauſam addit Irenæus. libro. 3. aduerſus hæreſes. ca. 7. cur Paulus obſcurus ſit, ſed nos de vniuerſa ſcriptura dictum eſſe intelligamus. ipſius hęc ſunt verba. Ideo Paulus obſcurus eſt, quoniam Hyperbatis frequenter vtitur, propter velocitatem ſermonum ſuorum, & propter impetum qui in ipſo eſt ſpiritus, vt ex multis locis eſt inuenire. Veluti ad Galat. 3. Quid ergo? lex factorũ poſita eſt, vſquequo veniat ſemen, cui promiſſum eſt, diſpoſitum per angelos in manu mediatoris. Ordinatio ſic eſt. Quid ergo lex factorum? diſpoſita per angelos in manu mediatoris poſita eſt, vſque dum veniat ſemen cui promiſſum eſt. Vt ſit homo interrogans, & ſpiritus reſpondens. & iterum in ſecunda ad Theſſaloñ. Epiſtola de Antichriſto, ait. Tunc reuelabitur ille iniquus, quem dominus interficiet ſpiritu oris ſui, & deſtruet prę ſentia aduentus ſui, illum cuius eſt aduentus ſecundum operationem ſatanæ in omni virtute & ſignis & portentis mendacij. Ordinatio hæc eſt. Tunc reuelabitur iniquus, cuius eſt aduentus ſecundum operationem ſatanæ, in omni virtute & ſignis & portentis mendacij, quem dominus interficiet ſpiritu oris ſui, & deſtruet præſentia aduentus ſui. Non enim aduentum domini dicit ſecũdum operationem ſatanę fieri, ſed aduentum iniqui, quem & Antichriſtum dicimus. Si ergo non attendat quis lectioni & interualla aſpirationis manifeſtet quod dicitur, erunt non tantum incongruentia, ſed blaſphema. Denique in ſecunda ad Corinth. ait. In quibus deus huius ſeculi excæcauit mentes infidelium. *Locus Pauli.* ex quo loco hæretici, alterum quidem deum eſſe ſeculi huius, dicunt, alterum vero qui ſit ſupra omnẽ principatum. Sed hi ne legere quidẽ Paulũ ſciunt. Nos ſic. In quibus deus. Deinde ſubdiſtinguẽs in vnum reliqua lege. Seculi huius excæcauit mentes infideliũ.

Vt ſit

Vt ſit quod dicitur. Deus excæcauit mentes
infidelium huius ſeculi. Hucuſq; Irenæus. Prę
terea Origenes in præfatione epiſt. ad Rom.
inquit. obſcurus eſt Paulus, ꝗ elocutionibus
interdum confuſis & minus explicitis vtitur.
Huius rei innumera exempla vel vnus Oecu-
menius ſuppeditabit. Nos vt rem planiorem
faciamus, vno aut altero vtamur exemplo. &
in primis ſe offert locus Pauli ad Epheſ. 3. à
nullo fortè hucuſque explicato. Huius, in-
quit, gratia ego Paulus vinctus Chriſti Ieſu
pro vobis gentibus, ſi tamen audiſtis diſpen-
ſationem gratiæ Dei quæ data eſt mihi in vo
bis, quoniam ſecundum reuelationem notũ
Locus Pauli expoſitus mihi factum eſt ſacramentum. Quo in loco
annotãdum eſt iuxta idioma lingụę Hebręæ;
nominatiuum pronominis primitiui nõnun-
quam pro quocunq; caſu poni. vt ego Pau-
lus vinctus. pro mihi Paulo vincto. hoc veluti
interpretans ſubiungit. notum factum eſt mi
hi. Deinde particula, quoniam, frequentiſsi-
mè redundat. Pſalm. 36. quoniam benedicen
tes ei hæreditabunt terram. Præterea prono
men illud; mihi, ſuperfluit, cum iam ſupra po
ſitum ſit, cum ait. mihi Paulo. aut emphaſim
habet. mihi inquam notum factum eſt. ordo
igitur hic erit. Huius rei gratia mihi Paulo vin
cto pro vobis gentibus (audiſtis ſiquidem di
ſpenſationem gratię dei quæ data eſt mihi in
vobis. i. ſcitis me eſſe apoſtolum veſtrum, hoc
eſt gentium:). Secundum, i. per reuelationem
notum factum eſt ſacramentum. nam non ac
cepit illud, vt ipſe ait, ab hominibus, nec per
hominẽ, ſed per Ieſum Chriſtum. ſit ſecun-
dum exemplum ex Pſalm. 30. Obliuioni da-
tus ſum (tanquam mortuus) à corde. & ad He
brę. 1. et cum iterum introducit primogenitũ
in orbem terrarum. pro. Et iterum, cum in-
troducit &c.

Sexta cauſa Sextam cauſam affert Tertuli. li. 3. aduer-
ſus Marcionem, parum poſt principium.
Ideo, inquit, obſcuræ ſunt ſcripturę, quia ple-
raque figuratè portenduntur, per ænigmata
& allegorias & parabolas, aliter intelligen-
da quàm ſcripta ſunt. Nam terram lacte &
melle manantem legimus. & montes ſtilla-
bunt dulcedinem. & de gentibus. benedicent
me beſtiæ agri. Item Hiero. Iſaiæ. 8. inquit.
Scripturæ proprius character eſt per tranſla-
tionẽ loqui. vt apud Iſaiã. ca. 8. Pro eo quod
abiecit populus iſte aquas Siloë quę vadunt
cum ſilentio. i. noluerunt decem tribus pare-
re domui David. & aſſumpſit magis Raſin
& filium Romeliæ. Propter hoc ecce domi-
nus adducet ſuper eos aquas fluminis fortes
& multas, regem Aſſyriorum. & de vocatio-
ne gentium loquens idem propheta, inquit. *Iſaie. 60.*
Gloria Libani ad te veniet, abies & buxus &
pinus ſimul ad ornandum locum ſanctifica-
tionis meæ. Et in cõmẽt. Marci falſo Hierony
mo inſcriptis. Eſt, inquit, conſuetudo ſcriptu
rę diuinę allegoricè loqui, & cum aliud dicat,
aliud velit intelligi. quod in Euangelijs po-
ſitum frequenter inuenies. De parabola, alle-
goria, ænigmate, quomodo aliud contineant
in medulla, aliud in ſuperficie polliceantur, a-
libi à nobis fuſius explicabitur.

Septimam obſcuritatis cauſam nobis ſup *Septima cauſa.*
peditauit Philippus presbyter. lib. 2. cõmẽtri.
in Iob. c. 2 [redacted]
ſcuræ ſunt, quia ſolent ſuperioris intellectus
conſequentiam non tenere. Hieony. quoq;
Nahum. cap. 2. inquit. Hinc vel maximè pro-
phetæ obſcuri ſunt, quod dum repente aliud
agitur, ad alios perſona mutatur. Vnde apud
Nahum. Celebra Iuda feſtiuitates tuas & red
de vota tua; quia non adijciet vltrà vt ptran-
ſeat in te Belial. &c. & ſermonem conuertens
ait. Aſcendit qui diſpergat in faciẽ tuã cuſto-
diens obſidionem. Et in Pſalmi. 80. cõmenta-
rio titulo Hieronymi, dicitur. Prophetæ &
pſalmi ideo obſcuri ſunt, quoniam ſubitò [redacted]
cum neſcis perſona mutatur. vt Pſalm. 80. cũ
dicat ꝓpheta. Exultate deo adiutori noſtro.
Sumite pſalmum. & buccinate in neomenia
tuba. Deniq; ſubitò inducitur perſona domi
ni loquens ad populum. In tribulatione in-
uocaſti me & liberaui te. Hæc ille. Huius rei
ſumi poteſt optimum exemplum ex Pſal. 2.
Dirumpamus vincula eorum. Quæ verba iu-
xta Hiero. manſione. 27. ad Fabiolam. & Ori
genẽ tract. 35. in Matth. & Euthy. ſub perſo-
na dei accipienda ſunt. attamen ſub perſona
inimicorum Chriſti prolata videri poſſunt.
Præterea cum mitteret diſcipulos ad prædicã
dum, reuerſi dicunt. Domine in nomine tuo *Luc. 10.*
etiam dæmonia ſubijciuntur nobis. ait illis do
minus. Videbam ſatanan quaſi fulgur de cæ
lo cadentem, hoc eſt, quanuis miracula eda-
tis multa, cauete ab inſolentia. ne ſicut Lu-
cifer à ſede cæli depellamini. Alij ſic. non
mirum eſt dæmones ſubijci vobis, nam quan
do ego vos miſi, iam fractas & debilitatas vi-
res ſatanæ cernebam, ſciebamque veſtra prę *Locus ex Pſalm. 119 interpretatus.*
ſentia ruituras. Denique Pſalm. 119. Quid
detur tibi aut quid apponetur tibi ad lin-
guam

ſimpliciciter habitat domi. Vnde Malachias. Iacob dilexi, Eſau odio habui. Sed nūc hæc miſſa faciamus, latiorem de his ſermonem poſtea facturi.

Præterea inquit Euthy. in ratione tertia. Quæ à ſolo rerum exitu iudicantur. &c. Sępe ſancti Apoſtoli ſermonem aut parabolā quā à Chriſto acceperant, nō ſatis intelligebāt, tamen tunc deniq; rem exacte tenebant, cū rei euentum cernebant. Vnde Io. 2. cum dixiſſet dominus. Soluite templum hoc & in tribus dieb⁹ excitabo illud. & ſubiungit Euāgeliſta. Cum reſurrexiſſet ergo à mortuis recordati ſunt diſcipuli eius, quia hoc dicebat, & crediderūt ſcripturę & ſermoni quē dixit Ieſus. & iterum. cap. 12. & inuenit Ieſus aſellum, & ſedit ſuper eum, ſicut ſcriptum eſt. Noli timere filia Siōn, ecce rex tuus venit ſedēs ſuper pullum aſinæ. Hæc non cognouerunt diſcipuli eius primùm, ſed quando glorificatus eſt Ieſus tunc recordati ſunt, quia hęc erant ſcripta de eo. ob hanc cauſam multorum vaticiniorū explanationes antiquos fefellerunt, quia ea ætate nondum adimpletæ, nec ad finē ſuum peruenerant prophetiæ illę. vt Iohannis Apocalypſis, & extremæ Danielis viſiones, in quibus Antichriſti tempora deſcribuntur. & apud eundem. ca. 7. quid quarta beſtia ſignificet, Hierony. expoſuit. Verum alij, quartam beſtiam quæ typum ſuſtinet Romani imperij. aiunt decem cornua habere, quia plurima regna ſubiecit. at ſub hoc imperio exortum eſt cornu exiguum, hoc eſt Turcarum imperium, quod primo quidem tēpore ignobile, pòſt vero clarum ac nobile euaſit. Hoc Turcarum imperium labefactauit tria beſtię quartæ cornua, nempe duo Græcorū & Aegyptiorum clara regna. At nunc ſupereſt tertium cornu, tamen quod demum futurū ſit, venturis ſeculis manifeſtabitur. Hoc animaduertens Irenæus lib. 4. aduerſus hæreſes Valentini. capit. 43. ait. Omnis prophetia prius quàm habeat efficaciam, ænigmata & ambiguitas ſunt in hominibus. Cùm autem venerit tempus, & euenit quod prophetatū eſt, tunc prophetiæ habent liquidam & certam expoſitionem. & propter hoc in Daniele dicebatur. Muni ſermones & ſigna librum vſque ad tempus conſummationis, quoad vſq; diſcant multi, & impleatur cognitio. & Ieremias. in nouiſsimis diebus intelligent ea. Et ideo cum à Iudæis legitur lex in hoc tempore, fabulæ ſimilis eſt. Non enim habent expoſitionem omnium rerum pertinentium ad aduentum filij dei, qui eſt ſecundum hominē. Chriſtianis vero cum legitur, theſaurus eſt abſconditus in agro, cruce vero Chriſti reuelatus eſt, & explanatus, ditans ſenſum hominum, & oſtendens ſapientiam Dei, & eas quæ ſunt erga hominem, diſpoſitiones eius manifeſtans.

Quartæ rationis Euthymij exemplum Hierony. ſuppeditabit, in commenta. Epiſtolæ ad Epheſios. cap. 4. cum exponit hęc verba. Donec occurramus. &c.

Quinta ratio.

Quintam cauſam addit Irenæus. libro. 3. aduerſus hæreſes. ca. 7. cur Paulus obſcurus ſit, ſed nos de vniuerſa ſcriptura dictum eſſe intelligamus. ipſius hęc ſunt verba. Ideo Paulus obſcurus eſt, quoniam Hyperbatis frequenter vtitur, propter velocitatem ſermonum ſuorum, & propter impetum qui in ipſo eſt ſpiritus, vt ex multis locis eſt inuenire. Veluti ad Galat. 3. Quid ergo? lex factorū poſita eſt, vſquequo veniat ſemen, cui promiſſum eſt, diſpoſitum per angelos in manu mediatoris. Ordinatio ſic eſt. Quid ergo lex factorum? diſpoſita per angelos in manu mediatoris poſita eſt, vſque dum veniat ſemen cui promiſſum eſt. Vt ſit homo interrogans, & ſpiritus reſpondens. & iterum in ſecunda ad Theſſalon̄. Epiſtola de Antichriſto, ait. Tunc reuelabitur ille iniquus, quem dominus interficiet ſpiritu oris ſui, & deſtruet pręſentia aduentus ſui, illum cuius eſt aduentus ſecundum operationem ſatanæ in omni virtute & ſignis & portentis mendacij. Ordinatio hæc eſt. Tunc reuelabitur iniquus, cuius eſt aduentus ſecundum operationem ſatanæ, in omni virtute & ſignis & portentis mendacij, quem dominus interficiet ſpiritu oris ſui, & deſtruet præſentia aduentus ſui. Non enim aduentum domini dicit ſecūdum operationem ſatanę fieri, ſed aduentum iniqui, quem & Antichriſtum dicimus. Si ergo non attendat quis lectioni & interualla aſpirationis manifeſtet quod dicitur, erunt non tantum incongruentia, ſed blaſphema. Denique in ſecunda ad Corinth. ait. In quibus deus huius ſeculi excæcauit mentes infidelium. ex quo loco hæretici, alterum quidem deum eſſe ſeculi huius, dicunt, alterum vero qui ſit ſupra omnē principatum. Sed hi ne legere quidē Paulū ſciunt. Nos ſic. In quibus deus. Deinde ſubdiſtinguēs in vnum reliqua lēge. Seculi huius excæcauit mentes infideliū.

Locus Pauli.

Vt ſit

Vt ſit quod dicitur. Deus excæcauit mentes infidelium huius ſeculi. Hucuſq; Irenæus. Pręterea Origenes in præfatione epiſt. ad Rom. inquit. obſcurus eſt Paulus, quod elocutionibus interdum confuſis & minus explicitis vtitur. Huius rei innumera exempla vel vnus Oecumenius ſuppeditabit. Nos vt rem planiorem faciamus, vno aut altero vtamur exemplo. & in primis ſe offert locus Pauli ad Epheſ. 3. à nullo fortè hucuſque explicato. Huius, inquit, gratia ego Paulus vinctus Chriſti Ieſu pro vobis gentibus, ſi tamen audiſtis diſpenſationem gratiæ Dei quæ data eſt mihi in vobis, quoniam ſecundum reuelationem notũ mihi factum eſt ſacramentum. Quo in locò

Locus Pauli expoſitus

annotãdum eſt iuxta idioma linguę Hebrçæ; nominatiuum pronominis primitiui nõnunquam pro quocunq; caſu poni. vt ego Paulus vinctus. pro mihi Paulo vincto. hoc veluti interpretans ſubiungit. notum factum eſt mihi. Deinde particula, quoniam, frequentiſsimè redundat. Pſalm. 36. quoniam benedicentes ei hæreditabunt terram. Præterea pronomen illud, mihi, ſuperfluit, cum iam ſupra poſitum ſit, cum ait. mihi Paulo. aut emphaſim habet. mihi inquam notum factum eſt. ordo igitur hic erit. Huius rei gratia mihi Paulo vincto pro vobis gentibus (audiſtis ſiquidem diſpenſationem gratię dei quæ data eſt mihi in vobis. i. ſcitis me eſſe apoſtolum veſtrum, hoc eſt gentium). Secundum, i. per reuelationem notum factum eſt ſacramentum. nam non accepit illud, vt ipſe ait, ab hominibus, nec per hominẽ, ſed per Ieſum Chriſtum. ſit ſecundum exemplum ex Pſalm. 30. Obliuioni datus ſum (tanquam mortuus) à corde. & ad Hebrę. 1. et cum iterum introducit primogenitũ in orbem terrarum. pro. Et iterum, cum introducit &c.

Sexta cauſa

Sextam cauſam affert Tertul. li. 3. aduerſus Marcionem, parum poſt principium. Ideo, inquit, obſcuræ ſunt ſcripturę, quia pleraque figuratè portenduntur, per ænigmata & allegorias & parabolas, aliter intelligenda quàm ſcripta ſunt. Nam terram lacte & melle manantem legimus. & montes ſtillabunt dulcedinem. & de gentibus. benedicent me beſtiæ agri. Item Hiero. Iſaiæ. 8. inquit. Scripturæ proprius character eſt per tranſlationẽ loqui. vt apud Iſaiã. ca. 8. Pro eo quod abiecit populus iſte aquas Siloë quę vadunt cum ſilentio. i. noluerunt decem tribus parere domui David. & aſſumpſit magis Raſin & filium Romeliæ. Propter hoc ecce dominus adducet ſuper eos aquas fluminis fortes & multas, regem Aſſyriorum. & de vocatione gentium loquens idem propheta, inquit. *Iſaie. 60.* Gloria Libani ad te veniet, abies & buxus & pinus ſimul ad ornandum locum ſanctificationis meæ. Et in cõmẽt. Marci falſo Hieronymo inſcriptis. Eſt, inquit, conſuetudo ſcripturę diuinę allegoricè loqui, & cum aliud dicat, aliud velit intelligi. quod in Euangelijs poſitum frequenter inuenies. De parabola, allegoria, ænigmate, quomodo aliud contineant in medulla, aliud in ſuperficie polliceantur, alibi à nobis fuſius explicabitur.

Septima cauſa.

Septimam obſcuritatis cauſam nobis ſuppeditauit Philippus presbyter. lib. 2. cõment. in Iob. c. 2 [redacted] ſcuræ ſunt, quia ſolent ſuperioris intellectus conſequentiam non tenere. Hierony. quoq; Nahum. cap. 2. inquit. Hinc vel maximè prophetæ obſcuri ſunt, quod dum repente aliud agitur, ad alios perſona mutatur. Vnde apud Nahum. Celebra Iuda feſtiuitates tuas & redde vota tua; quia non adijciet vltrà vt pertranſeat in te Belial. &c. & ſermonem conuertens ait. Aſcendit qui diſpergat in faciẽ tuã cuſtodiens obſidionem. Et in Pſalmi. 80. cõmentario titulo Hieronymi, dicitur. Prophetæ & pſalmi ideo obſcuri ſunt, quoniam ſubitò [redacted] cum neſcis perſona mutatur. vt Pſalm. 80. cũ dicat propheta. Exultate deo adiutori noſtro. Sumite pſalmum. & buccinate in neomenia tuba. Deniq; ſubitò inducitur perſona domini loquens ad populum. In tribulatione inuocaſti me & liberaui te. Hæc ille. Huius rei ſumi poteſt optimum exemplum ex Pſal. 2. Dirumpamus vincula eorum. Quæ verba iuxta Hiero. manſione. 27. ad Fabiolam. & Origenẽ tract. 35. in Matth. & Euthy. ſub perſona dei accipienda ſunt. attamen ſub perſona inimicorum Chriſti prolata videri poſſunt. Præterea cum mitteret diſcipulos ad prædicã- dum, reuerſi dicunt. Domine in nomine tuo *Luc. 10.* etiam dæmonia ſubijciuntur nobis. ait illis dominus. Videbam ſatanan quaſi fulgur de cælo cadentem. hoc eſt, quamuis miracula edatis multa, cauete ab inſolentia. ne ſicut Lucifer à ſede cæli depellamini. Alij ſic. non mirum eſt dæmones ſubijci vobis, nam quando ego vos miſi, iam fractas & debilitatas vires ſatanæ cernebam, ſciebamque veſtra pręſentia ruituras. Denique Pſalm. 119. Quid detur tibi aut quid apponetur tibi ad linguam

Locus ex Pſalm. 119 interpretatus.

guam doloſam? Sagittæ potentis acutæ cum
carbonib⁹ deſolatorijs. Euthy. arbitratur hoc
teſtimonium conſtare ex interrogatione &
reſponſione. ad hunc ſenſum. Quænam vindicta
ſceleratæ imminet linguę? Reſpondet ꝓpheta
nitens populum conſolari, & ſuadere
nullam eſſe cauſam cur animo ægro ſit,
cùm iam ſagittæ dei, cum carbonibus omnia
vaſtantibus, paratæ ſint vt hoſtes eorum interimant.
Nec diſſentit Aug. Alij ſic. Quid tibi
emolumẽti obtigit ex lingua tua peſsima,
quę adeo nocens eit, vt ſagitta à robuſto homine
miſſa, videri poſsit, aut igni omnia comburenti
& conflagranti ſimilis ſit.

Octaua ratio.

Octauo loco, ea ſe offert ratio, quòd nonnulli
diuinarum ſcripturarum authores, [redacted] quædam
perturbato & confuſo ordine enarrarunt. &
hanc ob rem eorũ libri ſcatẽt Solœciſmis, Barbariſmis,
Hyperbatis, Anãtapodotis & alijs
orationis vitijs, quæ orationi ſolent tenebras
offundere, & ſtudioſorum animos retardare.
Porrò ne ex meo capite hæc finxiſſe videar,
teſtimonijs ſanctorum confirmare & munire
oportet. In primis Hiero. quæſt. 10. ad Algaſiam,
de Paulo ait. Illud quod crebro dixim⁹,
etſi imperitus ſermone nõ tamen ſcientia, nequaquam
Paulum de humilitate, ſed de conſcientiæ
veritate dixiſſe, etiam nunc approbamus.
Profundos eñ ſenſus lingua non explicat.
Et cùm ipſe ſentiat quid loquatur, in
alienas aures, puro non poteſt transferre ſermone.
Quẽ cùm in vernacula lingua habeat
diſertiſsimum, quippe Hebræus ex Hebręis,
& eruditus ad pedes Gamalielis, ſe ipſum interpretari
cupiens inuoluitur. Si autẽ in Græca
lingua hoc ei accidit, quã, nutritus in Tharſo
Ciliciæ in parua ætate, imbiberat, quid de
Latinis interpretibus dicẽdum eſt, qui verbũ
de verbo exprimere conantes, obſcuriores faciunt
Pauli ſententias, & veluti herbis creſcentibus
frugum ſtrangulant vbertatem? & quęſti.
11. ad Hedibiam. ait. Cùm Paulus haberet
ſcientiam ſcripturarum, & diuerſarum linguarum
gratiam poſsideret. vnde ipſe gloriatur
in domino, & dicit. Gratias ago deo quod
omnium veſtrum linguis magis loquor, diuinorum
ſenſuum maieitatem digno non poterat
Græci eloquij explicare ſermõne. Habebat
ergo Titum interpretem, ſicut & B. Petrus
Marcum. Et iterum Orige. lib. 6. epiſtolæ
ad Rom. Superfluum eſt in Paulo ornamenta
quęrere ſermonis, quippe id nõ illi curę ſit.

[redacted]

Vnde inquit. Non in ſublimibus humanę ſapientiæ
verbis, ſed in oſtenſione ſpiritus. Et
Hiero. in cõment. Epiſto. ad Titum. cap. 1. circa
principium. ait. Non iuxta humilitatẽ Paulus,
ſed verè dixerat, & ſi imperitus ſermone
non tamen ſcientia, Hebræus ex Hebręis, iuxta
legem Phariſæus, profundos ſenſus Græco
ſermone non explicat, & quod cogitat, in verba
vix promit. & iterum in ipſo limine ſecundi
lib. cõment. epiſtolæ ad Epheſios, hæc inculcat
totidem verbis. Vt tamen rem planiorem
faciamus, pauca ex Paulo addamus exẽpla.
ad Epheſ. 1. inquit. Vt ſimus in laudẽ gloriæ
eius qui anteſperauim⁹ in Chriſto, in quo
& vos audito verbo veritatis euangelij ſalutis
veſtræ in quo credentes ſignati eſtis. In quo,
quod ſecundo loco poſitum eſt redundat. &
ad Gala. 6. Vos qui ſpirituales eſtis inſtruite
huiuſmodi in ſpiritu manſuetudinis conſiderans
teipſum. pro conſiderantes vos ipſos.
& ad Epheſ. 3. propter quod peto ne deficiatis
in tribulationibus meis pro vobis quę eſt
gloria veſtra. pro. quæ ſunt. & ca. 1. Memoriã
veſtri faciens in orationibus meis, vt deus (domini
noſtri Ieſu Chriſti pater) gloriæ. Hyperbaton
ſic ordinabis. vt deus gloriæ, domini
noſtri pater. &c. Attamen vt ſtylum aut phraſin
cuiuſcunque prophetæ aut Apoſtoli valeas
cognoſcere, & qua quiſq; polleat facultate
dicendi perueſtigare Hieronymi verba Amos.
1. oportet memoriæ mandare. Naturale
eſt, inquit, vt omnes artifices artis ſuæ loquãtur
exemplis, & vnuſquiſq; in quo ſtudio triuit
ætatẽ, illius ſimilitudinẽ proferat. V. g. q
nauta eſt, triſtitiã ſuam, comparat tempeſtati,
damnum, naufragium vocat, inimicos ſuos,
ventos contrarios appellat. Rurſus proſperitatem
& lætitiam, auram placidiſsimam & ſecundos
nominat ventos. E regione miles quicquid
dixerit, ſcutum, gladium, loricam, victoriam
ſonat. & in ore philoſophorum ſemper
eſt Socrates & Plato. Similiter in prophetis
dicendum eſt. ſic Amos qui paſtor de paſtoribus
fuit, & paſtor non in locis cultis, & arboribus
& vineis conſitis, aut certè inter Syluas
& prata virentia, ſed in lata eremi vaſtitate
in qua verſatur leonum feritas, & interfectio
pecorum, artis ſuæ vtitur ſermonibus. vt
vocem domini terribilem & metuendam, rugitum
leonum & fremitum nominat. Euerſionem
Iſraeliticarum vrbium, paſtorum ſolitudini
& ariditati montiũ cõparat. & ca. 3. ait.
Quomodo ſi eruat paſtor de ore leonis duo
crura

Lege Theodore. ſermone. 8. de cura Græc. affecti. et Hiero. ad Paulinum.

crura,aut extremum auriculę.ſic eruentur fi-
lij Iſrael.& iterum.Dominus de Sion rugiet.
Hactenus Hierony. ècontrario Iſaias fuit è
ſtirpe regia, & vrbanæ eloquentiæ prędítus.
Vide Auguſt.4.de doctr.Chriſt.cap.6.

Nona & ultima ratio. Deniq; perdifficiles & obſcuræ ſunt ſcri-
pturæ diuinæ,ob quæſtiones maximas quæ
in illis crebrò inuoluuntur,tum ob alias,tum
præcipuè propter illas quæ de deo in dubiũ
ac in diſceptationem vocantur. Nam vt ait
Diony.2.cap.cæleſtis Hierar. Deus à nobis
per negationes aptius cognoſcitur,quàm per
affirmationes.veluti ſi dicas,deus eſt incom-
prehenſibilis,melius cognoſcitur,quàm ſi di-
cas,deus eſt iuſtus.& ideo cùm deum per ne-
gationem cognoſcamus,nõ tam quid ſit, quã
quid non ſit de ipſo aſſequimur. Vnde præ-
clarè Cicero.1.de Natura deorum ait. Quum
Simonides. à Simonide quæſiuiſſet Tyrãnus Hiero quid
aut quale eſſet deus,deliberãdi ſibi vnũ diem
poſtulauit.Quum idem ex eo poſtridie quæ
reret,biduum petijt,cùm ſæpius multiplica-
Hiero tyrãnus. ret numerum dierum, admiransq; Hiero re-
quireret cur ita faceret,qa quanto,inquit,diu
tiùs cõſydero,tãto mihi res videt̃ obſcurior.
Hinc Iſaias.ca.40.irridens hominum inſcitiã.
cui ſimilem feciſtis deum aut quam imaginẽ
Eccleſia. 5. ponetis ei.& Salomon. Ne feſtinet os tuum
vt de deo loquaris, quia tu es in terra deus in
cęlis. Nec tamen ideo ab hac inueſtigatione
& labore ferias agere aut deſperare oportet.
Nam ſi aſsidua meditatione diuina volumina
Re arbitror. triuerimus,aut ex eo quod res cunctas condi
dit,cõſeruat & moderatur, deũ exquirere co
nati fuerimus,multò venuſtiorẽ & diuiniorẽ
imaginẽ,hinc inde collectã,ei poſſumus effin
gere,quã illam Phidiæ,ex Homericis verſib⁹
Phidiæ ſimulachrũ. deprõptã.De qua Valerius Max.li.3.c.7.in-
qt.Phidias ſimulachro Iouis olympij pfecto,
quo nullũ præſtãtius aut admirabilius huma
næ fabricatæ ſunt manus,interrogatus ab a-
mico,quo nã mentẽ ſuã dirigens, vultũ Iouis
ppemodũ ex ipſo cęlo petitũ eboris lineamẽ
tis eſſet amplexus?illis ſe verſibus quaſi ma-
giſtro vſum reſpondit.

Home. 1. Iliados.
ἦ καὶ κυανέησιν ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε κρονίων
ἀμβρόσιαι δ' ἄρα χαῖται ἐπερρώσαντο
ἄνακτος
κρατὸς ἀπ' ἀθανάτοιο, μέγαν δ' ἐλέλιξεν
ὄλυμπον.

Dionyſ. Hæc de Iouis ſimulachro.at qua nos arte
dei effigiem efformare poſsimus, docet Dio-
nyſ.2.c.myſticæ theologię.Ad perlucidã, in-
quit,lucidiſsimãq; caliginẽ admitti oramus,
vt per viſus ſcientięq; priuationẽ,videre ac ſci
re eum qui aſpectũ oẽm ſcientiãq; tranſcen-
dit,(& hoc ipſum nõ videre ac nõ ſcire,eſt ve-
raciter videre & ſcire) & eũ etiã q ſubſtãtia ſu
perior eſt, ſuperſubſtantialiter ex oĩum quæ
ſunt ablatione celebrare. Veluti qui natiuam
effigiem ex quauis materia faciunt,omnia tol
lentes quæ impedire poſsint liquidũ latentis
decoris intuitũ, ipſamq; in ſeipſa pulchritudi
nem occultã ſola ſublatione pandentes. Hoc
eſt.Deo triplicia nomina ſolent tribuere ſcri-
pturę. Affirmatiua.vt bonus, iuſtus, ſapiens.
Negatiua nõnũquam.vt incõprehenſibilis,in
effabilis,infinitus, incircũſcriptus.Deniq; ſo-
lent imponere deo noĩa negatiua excellentis
negationi,vt ſi dicas,deus eſt ſuprabonus, ſu
praſapiens. Et primũ genus nominũ,poſitio-
nem ſignificat,duo vltima genera ablationẽ.
& quẽadmodum ſtatua efformatur addendo
& ſubtrahendo.Sic deum effingimus his ne-
gationibus ac poſitionibus.

De tota hac materia lege Clemẽtẽ Alexã.
Stromate.6.fol.16.& Hiero.in prologis ſuis
quos in pphetas ſcripſit. Ac tũc deniq; adhi-
bebis fidem Petrò,Lutheri hęreſi dimiſſa,di-
centi non tam de Paulo quàm de tota diui-
na ſcriptura, in cuius Epiſtolis ſunt multa
difficilia.

¶ Cur deus per ænigmata & parabolas locutus ſit.

CAP. II.

Quum inuidia ſit prorſus à deo op
timo max.releganda, non temerè
in quęſtionem vertitur, quas ob
cauſas ſcripturam ſacram tot ver-
borum inuolucris & labyrinthis perplexam
nobis dominus tradiderit.ne tamen longo ſer
mone Dei patrocinium contexere,opus ſit,
ex multis probatiſsimis & ſanctiſsimis viris,
rationes nonnullas corrogare conabor, qui-
bus & conſilium Dei aperiam, & improbo
rum ora obturem . & in primis ſeſe offert
Hierony. ἡ κορυφαία καὶ πρεσβυτάτη τῶν
θεολόγων ἀκρότης.qui in libro.7.Commen
ta.in Iſaiam capit. 18.ait. Ideo omnis ſcri-
ptura & prophetæ ſpecialiter futurorũ my-
ſterijs inuoluti ſunt, vt puocent nos ad intel
ligentiam.& ad illud qđ in Euãgelio dicitur.
Petite

Matt.7. Petite & accipietis,quærite & inuenietis,pulſate & aperietur vobis.& Theophy.Matt.13 ait. Videntes diſcipuli magnam in his quæ à Chriſto dicebantur obſcuritatem,vt commu nes multitudinis precatores accedunt, rogan tes.Quare in parabolis loqueris illis?at ille di xit.Vobis datum eſt ſcire myſteria. hoc eſt quia habetis alacritatem & ſtudium, datum eſt vobis.illis autem nō adhibentibus ſtudiū, non eſt datum. Ille enim accipit qui quærit. Quærite enim & dabitur vobis. Vide itē quo modo hoc loco parabolam dixit Ieſus,& diſcipuli ſoli quæ interrogauerant acceperunt. Vnde adhibenti ſtudium, datum eſt ſcientia abundantiorem fieri, quia adhibet ſtudium & mentem dignam. Ab eo autem qui non ha bet ſtudium nec mentem,vt par eſt, adhibet, etiam tolli quod habere videtur. Hoc eſt etiā ſi paruam quandam boni ſcintillam habeat, & eam non excitet & accendat per ſpiritum & ſpiritualia opera extingui. Hæc ille. Hoc non ignorabant ſacri illi doctores, qui cū apoſtolis à domino petebant, Domine doce nos orare. orant tamen,vt ab eis amoueat velamen illud quod contegebat faciem Moyſis,vt poſsint ſcripturas intelligere.& apoſtoli dominum obſecrantur vt ediſſerat ipſis pa

Matth.13. rabolam zizaniorum agri.& eunuchus regi-

Actu.8. næ Aethyopum,qui venerat adorare in Ieru ſalem, & reuertebatur ſedens ſupra currum ſuum legens Iſaiam prophetam. Tunc dixit ſpiritus Philippo. accede ad currum iſtum. accurrens autem Philippus, audiuit eum legētem Iſaiam,& dixit. Putas ne intelligis quæ legis. Qui ait, quomodo poſſum niſi aliquis oſtenderit mihi. Tunc Philippus docuit ipſum.& in prophetis, præcipue in Daniele & Zacharia, angeli inferiores inſtruuntur à ſuperioribus, & diuina oracula prophetis ipſi manifeſtant. Vnde Hiero.in cōment. Ezech. cap.4. ab hac conſuetudine non diſcedens, cū expoſuiſſet inſomnium prophetæ illius.390 annorum,ſupra latus ſiniſtrum,& ſupra dex trum.40.annorum,ait. Difficillimam quæſtio nem & à nullo explanatā,nō tam noſtri ſciētia, quàm domini gratia expoſuiſſe nos credimus,impleto illo quod ipſe pollicitus eſt.

Matth.7. Quærite & inuenietis, petite & accipietis. Lege hom.7.Orig.in Ezech. prope finē. Nec hoc ſolum à nobis exigitur (quāuis ſciamus. S.Antonium & ſeruum quendam barbarum

S.Antonius nullo docente,literas plenè nouiſſe,teſte Auguſt.in proœmio lib.1.de doct.Chriſti.) Sed doctiſsimorum virorum diu terenda ſunt limina,vt immenſam ſcripturarum difficultatē poſsimus emollire,vt feciſſe nouimus Hiero. Baſilium & reliquos illuſtres viros. Hoc dixi ad ſophiſtarum inſolentiam coërcendā, qui hæc ceu minima contemnunt, aſſeuerantes in ſuis ſpeculationibus, theologiæ culmen ſitū eſſe,& ſcripturā diuinam,noſtris,hoc eſt exiguis ingenijs,prædæ eſſe expoſitam. Quorū inſcitiam refutans Hiero.Danie.11.ait. Scripturæ ſanctæ difficultas maxima eſt,cuius intelligētiam,abſque dei gratia,& doctrina maiorum ſibi imperitiſsimi vel maximè vendicant. Et Ammo.in pręfat.prędi.ait. ἀκροατὴς ὀφείλει ὑπάρχειν δίκαιος, εὐφυὴς τὴν διάνοιαν, σπουδαῖος περὶ τοὺς λόγους, τὸ ἦθος μέτριος, ἐν πᾶσι κεκοσμῆσθαι.

Præterea Theophy.Lucæ.8.ait. Loquitur per parabolas dominus,vt attentiores reddat auditores,& excitet illorum mentem ad inquirendum de his quæ dicta ſunt. Solent enī homines curioſius inueſtigare de his quę dicta ſunt obſcuri⁹,maniſeſta aūt negligere. & vt indigni non intelligāt quæ abſtruſius ſunt dicta. Ammo.quoq; in pręfa.prędica.inqt. Sępe cōpreſſum atq; obſcurè diſſertū amat Ariſto.non ex ſcribentis natura,ſed data opera id egit.vt legentes ingenioſiores magiſq; idoneos redderet,& ignauos auditores exprimor dijs arceret. Siquidem legitimi auditores,quo ſunt obſcurius dicta,eo magis certando euincere ea contendunt,& ad intima myſteria penetrare. Verum & propter prophanos, rerū inuoluens dignitatem,obſcuritate perinde ac velamine vſus eſt. Hæc ille.& Pythagoras illis Symbolis voluit arcana philoſophiæ contegere,& à promiſcua plebe arcere. quorū non nulla recenſet Plut. in lib.de inſtit.puerorū.

Tertiò inquit Grego.homi.10.in Ezechi. Ideo plerūque in ſacro eloquio aliquid obſcurè dicitur,vt diſpenſante mirabiliter deo, multipliciter exponatur. Vnde Hiero. in epiſto. de virgi.ad Euſtochium,ait. Margaritum eſt ſermo dei,ex omni parte perforari poteſt. Præterea Auguſt.epiſt.59.in poſtremis verbis ait. Vtile eſt vt de obſcuritatibus diuinarum ſcripturarum,quas exercitationis noſtrę cauſa deus eſſe voluit,multæ inueniantur ſententiæ,cùm aliud alij videtur,quæ tamen omnes ſanæ fidei doctrinęque concordant. Iterum hæc inculcat in pręfat.2.Pſalm.18.

Auguſt.quoq; in præfat.Pſalm.140.ait. Sunt in ſcripturis ſanctis profunda myſteria,

quæ

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Quarta rō. quæ ad hoc abſconduntur,ne vileſcāt, ad hoc quæruntur,vt exerceant, ad hoc aperiuntur vt paſcant.

Quinta rō. Quintam obſcuritatis cauſam,affert Aug. 2.lib.de doctr.Chriſti.cap.6.obſcurè,inquit, ſcriptura loquitur,quod prouiſum eſt diuinitus,ad edomandam labore ſuperbiam,& intellectum à faſtidio reuocandum,cui facile inueſtigata plerūque vileſcunt.& poſt parum ſubdit.In locis apertioribus ſpiritus ſanctus fami occurrit,in obſcurioribus faſtidia detergit.Lege Theodor.ſermo.10.de proui. circa principium in expoſitione illius loci.1.Corinth.8.ſcientia inflat.

Sexta rō. Sexta cauſa deprompta eſt ex Hiero.Matthæ.18.Familiare eſt,inquit,Hebræis ad omnem ſermonem ſuum parabolas adiungere, vt quod per ſimplex præceptum teneri non poteſt,per ſimilitudinem exemplaq; teneatur.Et Chryſt.homil.45.in Matth.Vtitur,inquit,Chriſtus parabolis,vt tenacius memoriæ quæ dicuntur cōmendari poſsint,& expreſsior propter ſimilitudines,ſermo, res ipſas ante oculos apponat.Qui dicendi modus prophetis tritus eſt. Hæc ille.Hanc ob cauſam dicitur.Pſalm.68.Poſui veſtimentū meū ſaccū,& factus ſum illis in parabolā.&.3.Regū.9.Erit Iſrael in prouerbiū.& ex hac conſuetudine trahitur hoc nomen ad ſignificandum ſimplicem ſermonem,abſq; vlla comparatione.

Septima rō. Septima,ni fallor,deſumpta eſt ex Hiero. Perſpicua,inquit,miſcet domin⁹ obſcuris, vt per ea quæ intelliguntur,prouocētur ad eorum notitiam quæ non intelligunt.Ideo dominus locutus eſt multa in parabolis,nō omnia.Si.n.dixiſſet omnia in parabolis,abſque emolumēto populi receſsiſsēt.Et Theophy. Ioan.4.ſuper illa verba. Interea rogabant eum diſcipuli.&c.inquit.Dominus ſæpe loquitur obſcurius,vt attentiores faciat auditores,& excitet eos ad interrogandū,& diſcendum quod obſcurè dicebatur.Non ab re tamen erit perſcrutari,quibus in locis parabolis,& quibus ſimplici ſermone vtatur. qua de re antiquiſsimus & doctiſsimus vir Tertulli. in libr.de reſurrect.carnis.fol.8.hæc definit. Dicit,inquit,euangeliſta hæc omnia loquebatur Ieſus in parabolis,& ſine parabolis nō loquebatur ad illos,ſcilicet Iudæos. Nam & diſcipuli aiunt.Quare in parabolis loqueris? & dn̄s.,ꝓpterea in parabolis loquor ad eos, vt videntes nō videant.Quòd ſi ad Iudæos in parabolis iam nō ad omnes.Si nō ad omnes in parabolis,iam nō ſemper nec omnia parabolæ,ſed quædam cum ad quoſdā,ad quoſdam autē dum ad Iudæos. nonnūquā planè ad diſcipulos.& Theophy.Matth.13. circa principium,illi ſuffragatur. ſimplicibus, inquit,turbis abſq; parabola in monte loquutus eſt,doloſis autē vt Phariſæis in parabola vt ſi non intelligunt,quærant & diſcant.

Octaua rō. Octauo in loco,ea cauſa occurrit,quā literis mandauit Aug.in præfa.Pſalm.140.Ideo, inquit,multis ac varijs figuris aliquid in ſcriptura exprimitur,vt varietas locutionis ,faſtidium tolleret veritatis.& propterea, teſte Hiero.in epiſto.ad Damaſum de filio prodigo,Deus in vna parabola vocatur paſtor, in alia paterfamilias,in alia locat vineam , in alia inuitat ad nuptias diuerſis ſimilitudinib⁹ rem eandem ſignificans. Theodor. ſermo.2. de ꝓuidēt. φιλεῖ τὰ μονοειδῆ [illegible] ἐπάγειν τῶν λόγων. Vniformia ſatietatē pariunt. Hæc ille. nā ſi cantilena eadem totidē verbis ſæpe inculcetur,ferre quis poterit?Huius rei optimū affert exēplum Hiero.in epiſto.ad Galat. ca. 6.ſuper hunc locum.ergo dum tēpus. &c.

S.Ioā. Euāgeliſtæ parēneſis. B.Ioan.euangeliſta cum Epheſi moraretur vſque ad extremā ſenectutem,& vix inter diſcipulorū manus ad eccleſiam deferreretur, nec poſſet in plura vocem verba cōtexere, nihil aliud per ſingulas ſolebat proferre collectas,niſi hoc.Filioli diligite alterutrum. Tandem diſcipuli qui aderant,tędio affecti quòd eadem ſemper audirent,dixerunt . Magiſter quare ſemper hoc loqueris? Qui reſpondit, dignam Iohanne ſententiā, Quia præceptū dn̄i eſt,& ſi ſolum fiat,ſufficit. *Ioan.21. in tertia interrogatione.* Quod vero mēdacium magis homines alliciat, quā veritas, docet Pluthar.in lib.quomodo legendi ſint poetæ, circa principium.

Nona ratio. Deinde dicit Hierony.Nahū.3.ſcito ideo ſcripturam ſanctā tot difficultatibus eſſe cōtextam,& maximè prophetas, qui ęnigmatis pleni ſunt,vt difficultatē ſenſuum,difficultas quoque ſermonis inuoluat,vt non facilè pateat ſanctum canibus, & margaritę porcis,& ꝓphanis ſancta ſanctorū.Itē Diony.c. 2.cæleſtis Hierar.in poſtremis verbis,inquit. Scripturæ à prophana multitudine inuiolatæ ſunt cuſtodiendæ, nephas eſt.n. (vt ſacra teſtantur eloquia)ſpiritualiū margaritarum, puriſsimū illum,ac permixtionis ignarū pellucidūq; decorem,in porcos abijcere .totidē verbis hæc eadem inculcat circa principium

ecclesi. Hierarchiæ.& iterū.c.2. eiuſdē libri.
Decima rō. Vltimò vtitur deus parabolis,vt ſe imbe-
cillitati humanę attemperet & demittat,quę
huiuſcemodi ſimilitudinibus ex reb⁹ cogna-
tis,facilè ad maiora,veluti per gradus, erigi-
tur.Hoc intelligens Chryſo.ho.38.in Matt.
ait.Ad fragilitatē audientiū ſermo ſcripturæ
accōmodatur,ideo nō tanquam vilem & te-
nuem eum deſpiciamus.Sic Ezechiel multis
ſimilitudinibus,quæ Iudæis cōueniebant,vti
tur,quāuis non ignoraret à diuina maieſta-
te alienas fuiſſe.Id maximè dignū atq; gra-
tum deo eſt,quod imbecillitati humanæ ac-
cōmodatum,ad ſalutē noſtram pertinet. Le-
ge Cyrill.lib.1.contra Iulianum Auguſtum.

¶ An parabolæ & ſimilitudines quę crebrò inculcātur in ſcripturis,ſint fictæ,necne,et ſi fictæ,nū mendaces. Cap. III.

QVæſtio eſt multū diuq; apud ſum-
mos Theologos euentilata & di-
ſputata,An ſermones illi q in mo-
dum parabolæ cōtexti ſunt, quibuſq; ſcri-
ptura referta eſt,veri ſint,ita vt res illę de qui
bus parabola cōflatur,aliquando geſtæ fue-
rint.V.g. ꝙ fuerit certus paterfamilias qui
diluculò, aut hora tertia prodierit in forum
vt conduceret operarios ad colendum vineā
ſuam.& quædā mulier quæ abſcōdiderit fer
mentum in farinæ ſatis tribus,donec fermen
tatum eſſet totum.Denīq; quòd iudex qui-
dam nefarius,qui nec deum timebat,nec ho-
mines verebatur, precibus tamen viduæ orā
tis,ceſsit. Huiuſce nodi pleniorē ſolutionem
afferre,tantiſper differemus,donec de allego
rijs& reliquis myſticis ſenſibus diſſeramus.
nūc breuiter Aug.audiamus de hac re hunc
in modū loquentē.lib.2. Q. Euāgelij. Q.51.
Nō omne,inquit,qđ fingimus mendaciū tūc
eſt,ſed qñ id fingimus quod nihil ſignificat,
eſt mendaciū . Cū autē fictio noſtra refertur
ad aliquā ſignificationē nō eſt mendaciū, ſed
aliqua figura veritatis.alioquin oīa quæ à ſa-
pientibus & ſanctis viris,vel etiā ab ipſo dño
figuratè dicta ſunt,mēdacia depurabūtur,qa
ſecundū vſitatū intellectum nō ſubſiſtit veri
Lucæ.15. tas in talibus dictis.Nō.n.homo qui habuit
duos filios,quorū minor accepta parte patri-
monij ſui,profectus eſt in regionem longin-
quam,& cætera quæ in illa narratione con-
texuntur,ita dicuntur tanquam verè fuerit
quiſquā homo qui hoc in filijs ſuis duobus,
aut paſſus ſit,aut fecerit.Ficta ſunt ergo iſta
ad rem aliquā ſignificandam,tam longè late
que maiorem,& tam incōparabiliter differē-
tem,vt per illum,factum hominē deus verus
intelligatur.Sicut autem dicta ita etiā facta
finguntur ſine mendacio,ad aliquam rem ſi-
gnificandam. Vnde etiam illud dñi quod in
ficiarbore quæſiuit fructum eo tēpore quo
illa poma nōdum eſſent.Non.n.dubiū eſt il-
lam inquiſitionē non fuiſſe veram,quiuis eñ
hominū ſciret,ſi nō diuinitate, vel tempore,
poma illam arborē nō habere.Fictio igitur
quæ ad aliquam veritatē refertur,figura eſt,
quæ non refertur,mendaciū eſt.Sic & Chri-
ſtus finxit ſe longius ire,apud Lucā.c.24.Ec
ce ergo ex ſententia Aug.parabolę fictę ſunt.
Diuinus tamen Damaſcenus.in ſermone , de
his qui in fide obierunt,eius ſententiā labefa-
ctare,& contrariā adſtruere videtur.Scito,in
quit,diuinas Saluatoris noſtri parabolas re-
rum eſſe exiſtentiū, ſicut in eis cōtentæ ſunt
& demōſtratę,vt parabola pauperis & Laza
ri,& diuitis epulonis & Abrahæ.Hęc ille. Nā
nō eſt dubiū quin fuerit Lazarus,& Abrahā
& diues ille epulo,cuius nomē prodidit Eu-
thy.Lucæ.59.ca.inquiens.Diuitis quidē no-
men nō addidit Euāgeliſta,vt pote odio di-
gni,ſcriptū eſt.n.nō ſumam noia eorū in la- Pſalm. 15.
bijs meis.mēdici verò nomē addidit tanquā
amore digni.Aiunt autē quidā ex traditione
Hebræorū,quòd iuxta illa tēpora diues ille
fuerit Nineuſis appellatus,& mēdicus iſte La
zarus. Verū,ni fallor,quāuis pręceptū quod
nobis tradit Damaſ.falſum ſit,vtitur tñ exē-
plis veriſsimis,& ab omni cōtrouerſia ſemo-
tis.ſ.de Lazaro & diuite.Si vnū Theophy.de Theophylacti error explosus.
mas,q negare auſus eſt,nō abſq; piaculo,pa-
rabolā diuitis eſſe fictā,in cōmēt.Lucæ.c.16.
cū inquit.Parabola eſt hęc diuitis & Lazari,
& nō(vt quidā opinati ſunt)hiſtoria.At nos
catholicā ſequētes veritatem , amplectamur
Chryſoſtomi definitionē,quā nobis ſcriptā
reliquit in ho.in Lucā de patre & duobus fi- Locus Chryſoſt. egregius.
lijs.In parabola,inquit,nō ſunt dicenda no-
mina.parabolę.n.illæ ſunt vbi exēplū ponit,
& tacētur noīa.& Orige.ca.1.in lib. Iob Pe-
rionio interprete.Neceſſariò,inqt,noīs Iob
mentionē fecit Moyſes qui libri author eſt,
ne ſi hoiem ſolummodo diceret, argumen-
tum aliquod fingere exiſtimaretur. Ecce er-
go quomodo in hiſtoria nomina ꝓpria inſe

rit.Quo

ri ſolent,in parabolis minimè.qua ex re conſtat vehementer erraſſe Theophylactum affirmando hiſtoriam diuitis eſſe fictam.& nõnullos ſimiliter ignobiles authores ex Iudæis, qui aſſeuerarũt librum Iob eſſe fictum, ad hoc,vt ſpecimẽ quoddam patiẽtiæ & tolerantię homines haberent in calamitatibus ſuis.Sed quæres,an miracula Chriſti poſsint aliquam fictionem.i.oculorum illuſionẽ admittere. minimè.quia vt ſcribit Grego.hom. 2.in Euang. Miracula dñi & ſaluatoris ſic accipienda ſunt,vt & in veritate credantur facta,& tũ per ſignificationẽ nobis aliquid innuant.opera quippe eius,& p potentiã aliud oſtendunt,& per myſteriũ aliud loquuntur.

Cùm hæc quæ à nobis diſputata ſunt,certa & explorata ſint, ſciſcitabitur aliquis in exquirendo curioſus,an de propoſita in ſcripturis parabola,verum ſit hoc ἀξίωμα, V.g. Chriſtus propoſuit Apoſtolis fabulã ſeminantis,angelus expoſuit Danieli fabulã quatuor beſtiarum.Quando quidem quidam, vt à patribus, veluti per manus,accepimus,qui auſus eſt hoc pronunciatum aſſeuerare, coactus eſt à ſententia recedere.annotãdum vt hanc quæſtionem decidamus,ex Quinti.lib. 8.ca.3.eſſe vitium quod vocatur κακέφατον,cũ mala conſuetudine in obſcœnum intellectũ ſermo detortus eſt.vt ductare exercitum, patrare bellum.Ad eundem modum fabula ſi exactè vocabulo hoc vti volueris, ſignificat rem vulgatam & veram,à fando dictã, & hac ſignificatiõe eo nomine vſus eſt Hiero. in cõment.epiſtolæ ad Phile.Longum eſt, inquit, ſi velim diuerſa Iudicum geſta percurrere, & totam Sãſonis fabulam,ad veri ſolis(hoc quippe nomen eius ſonat) trahere ſacramentum.& Orige.ho.5.in Gẽ.loquẽs de Loth, ait.Poſt hæc iam refertur illa famoſiſsima fabula,in qua ſcribitur filias eius arte furatas concubitum patris.Euſe.quoq; Cæſarienſis lib.3.eccleſ.Hiſto.ca.23.citat hanc periodũ ex Clemente Alexandrino ex ſermone. Τίς ὁ σωζόμενος πλούσιος. ἄκουσον,inquit,μῦθον οὐ μῦθον,ἀλλὰ ὄντα λόγον περὶ ἰωάννου τοῦ ἀποστόλου λεγόμενον,καὶ ἡμῖν παραδεδομένον,καὶ μνήμῃ πεφυλαγμένον. Hoc eſt. Audi fabulam non fabulam, ſed rem geſtam,quæ adhuc in memoria hominum viget.Deniq; Hiero. Caſtrutio ſcribens,inquit.Ne excedam menſuram epiſtolæ,breuiter tibi fabulam referam,quæ infantiæ meæ tẽporibus accidit.S.Antonius cùm in vrbem Alexandriam eſſet accitus, & iſſet ad eum Didymus cæcus,cùm eius admirare tur ingenium,ſciſcitans ait. Num triſtis es q oculis carnis careas?conſenſit.cui Antonius. miror ait prudentem virum eius rei dolere damno quam muſcę habent,& non lætari eius poſſeſſione,quã angeli meruerunt. Attamen nunc hoc nomen fabula ex vſu cõmuni & protrito, à propria ſignificatione deſciuit,& rem mendacem ſignificat atq; confictam,ideo poſt hac ab hoc verbo,tanquã ab ſcopulo,fugiamus, ne offendiculo fratribus ſimus.Nam ſi frater meus,verbo aliquo à me prolato offenditur,me reprimam & contine bo,ne illud in ęternum vſurpem. Quod ſæpe alias à præſtantiſsimis viris factum legimus. Nam Baſilius,Cyrillus,alijq; cõplures,negãt, Chriſto tribuendam eſſe creaturæ nuncupationem,ne Arrianis fauere videretur. At Hiero.ad Epheſ.2.ca.cùm diſputatio illa aduerſus Arrianos inſtituta ac ſuſcepta non eſſet, inquit.Nos liberè proclamamus non eſſe periculum Chriſtum dicere creaturam, quem vermẽ & hominem & crucifixum & maledictionem,tota ſpei fiducia confitemur. Atq; illi ſuffragatur Augu.epiſt.57.& Cyril. libr. 10.ſup Iohannẽ ca.15.& Damaſce.li.4.c.15.

¶ Poſtremò ſcholaſtici Auguſt. ſequentes negant Chriſtum appellandum fore, Homo Dominicus,cũ tamen nullibi non inculcent hoc nomen doctores præſtãtiſsimi, vt Chry. hom.quadam de cruce dñi,verſus finem. & Didym.lib.3.de ſpiritu ſancto,frequenter illi hanc tribuit nomenclaturam, & Auguſt. qui tamen poſtea rem altius expendens, ſententiam reuocauit.

¶ Deniq; Augu.in expoſitione regulę, vſus eſt hac forma loquendi, Chriſtus aſſumpſit hominem.(nõ Chriſtus aſſumpſit humanitatem),quia tam corpus quàm animam aſſumpſit.& eundem vſurpant ſermonẽ omnes priſci patres.Orige.Matth.13.Hiero.ad Galat. 1.Notum vobis,&c.& Irenæus, quem citauimus iam,ca.1.huius libri.& Boetius in lib. de duabus Naturis.& Grego.Niſſe.in ſermone natalis Dñi.& Ambro.lib.5.de Fide ca.5. & Hila.9.de Trinitate.& Aug.lib.83.q.q.59 & de Fide & Symbolo.c.4.& lib.9.de ciuita. Dei.ca.17.Ab iſtorum ſentẽtia & iudicio diſcedũt ſcholaſtici omnes,ſed pro oĩbus vnus loquatur S.Thomas,qui.3.Parte. Q.14.arti. 4.ad primũ argu.ait.Huiuſmodi locutio nõ eſt extendẽda tanquã propria,ſed piè eſt exponẽda,vbicũq; à ſacris doctoribus ponitur,

An parabola fabula uocari poſsit.

Compluti hoc accidit.

S.Antoni⁹.

Didymus.

Chriſtus an creatura poſsit appellari.

Chriſtus an homo Dñicus.

Chriſtus aſſumpſit hominẽ an utrum ſit.

Vt dicamus,hominẽ aſſumptum, quia eius
natura eſt aſſumpta,& quia aſſumptio termi
natur adhoc vt filius dei ſit homo. Ad hunc
& ſimiles caſus oportet illud Sophocleũ in
Electra,in prõptu habere. καιρὸς γάρ, ὅσπερ ἀν
δράσι μέγιστος ἔργου παντὸς ἐσ᾽ ἐπιστάτης. Hoc eſt
tempus omnes hominum actiones regit ac
moderatur.

¶ Quot linguis,& qua ætate vetus inſtrumẽtum tranſlatum ſit. Caput. IIII.

TAndiu diuina ſcriptura in Hebræi ſermonis fonte ſe continuit,
nec in aliam linguam trãsfuſa eſt,
donec Hebræi à captiuitate Babylonica ſolu
ti,in patriã reuerſi ſunt. Tunc.n.cùm viderẽt
illorum ſapientes,qui vtrãque linguã nempe
Hebraicam & Chaldaicam exactè nouerãt,
vulgum,ob diuturnum ſeptuaginta annorũ
exilium patrũ & malorũ literas obliuioni mã
daſſe(quia canticum dño in terra aliena non
cecinerãt)coacti ſunt,in gratiã populi rudis,
hunc laborẽ,aut ſponte ſubire,aut à maiori-
bus iniunctum nõ recuſare. Videlicet, vt in
Chaldaicum Syriacũq; ſermonẽ,quo iam ſo
lo,Hebræi vulgo vtebantur,ſcripturã diuinã
transferrent.Hoc munus,vt accepimus, tres
viri vtriuſq; linguæ gnari,ſubiere.Quorũ no
mina prodidit Elias Leuita præfat. 3.lib. Mo
çoreth.nempe Onkelos,qui legem,Ionathas,
qui prophetas,tam priores quã poſteriores,
verterunt.Rabbi Ioſeph,qui Pſalmos, puer-
bia,Iob & reliqua veteris inſtrumenti volu-
mina,quæ ab Hebræis Chethubim à Grçcis,
ἁγιόγραφα vocantur,tranſtulit.iſtorum trãſla-
tio tanta apud Hebræos pollet authoritate,
vt ab illa,veluti ab Sphynge, omnium loco-
rum difficilium quærant ſolutionẽ. Nõnulli
hac in re nobis refragantur,aſſeuerantq; pa-
rum ante Chriſti ſeruatoris noſtri tẽpora,Sy
riacam tranſlationẽ in lucem prodijſſe.

¶Quãuis de veterum Latinorũ interpretatio
nibus,quæ iam obliteratæ ſunt, locus diſſe-
rendi accõmodatior,tunc ſe offerebat, cùm
de Hieronymi trãſlatione acturus ſum, tamẽ
quia deinceps illarum mentionem nõ ſum fa
cturus.Dicam nunc hoc vnum,nullã ferè La-
tinorum trãſlationẽ apud antiquos ante Hie
rony.certam & firmã inueniri. Nã vt quiſq;
linguæ Grçcç aſſequebatur peritiam, ita ſibi
nouam,è Græco codice tranſlationẽ conde-
bat.Hanc ob cauſam videmus,aliter Tertul-
lianum,aliter Hilariũ,aliter Ambroſiũ eundẽ
locum citaſſe.Quod Auguſtinũ nõ fugit,in
lib.2.de doctr.Chriſti.ca.11.inquit cm̃. Qui
ſcripturas ex Hebræa lingua in Græcã verte
runt linguam,numerari poſſunt,Latini autẽ
interpretes nullo modo. Vt.n. cuiq;, primis
fidei tẽporib⁹ in manus venit codex Grçcus
& aliquãtulum facultatis ſibimet vtriuſq; lin
guæ habere videbatur,auſus eſt interpretari.
Quod Auguſt.offendit in veteribus interpre
tibus,hoc nos in his recẽtiorib⁹ deteſtamur.
tot quippe quotidie prodeunt in publicum
tranſlationes,quot ſunt homines linguarum
illarum periti.Sed profectò à magno labore
ſe exoneraſſent,& ſtudioſorum magis vtilita
ti & pecuniæ cõſuluiſſent,ſi annotationibus
nõnullis locum negligenter verſum illuſtraſ-
ſent, & quid interpreti impoſuiſſet appe-
ruiſſent.Alioqui velle integram tranſlationẽ
denuò conficere, ob paucorum diſſonãtiam
locorũ, quid aliud eſt quàm Mineruam Phi
diç de integro effingere velle,vt calcei eius li- *Minerua*
gulam venuſtiorem & pedi aptiorẽ efficiat. *Phidiæ.*

¶Inter omnes tranſlationes quæ ex Hebrço
fonte in linguam Græcã prodierunt, nulla
purior nec luculentior.70.interpretum tranſ
latione illa ætate extitit.De qua hæc tradi-
dit Euthy.in præfa.Pſalm.Prima,inquit,trãſ
latio à.70.viris facta, (tempore quo Ptole-
mæus Philadelphus regnum Ægypti admi- *Philadel-*
niſtrabat)qui Hebrçi erant,& electi fuerunt, *phus.*
iuxta numerũ.70.ſeniorũ,quos elegit Moy- *Nume. 11.*
ſes.& Hilarius Pſalm.2.huic ſubſcribit nume
ro,& eadem nititur figura ex Nume. deſum-
pta.Irenæus quoq; lib.3.aduerſus hæreſes.c.
25.inquit.Priuſquã Romani poſsiderent re-
gnum Aſiæ, adhuc Macedonibus Aſiã poſ-
ſidentibus,Ptolemæus Lagi filius cupiens ſuã *Ptol. Lagi.*
bibliothecã quæ à ſe fabricata eſſet in Alexã
dria,oĩum hominũ dignis cõſcriptionibus in
ſtruere,petijt ab Ieroſolymis in Grçcum ſer-
monẽ interpretatas habere ſcripturas eorũ.
Illi verò qui tunc obaudiebant Macedonib⁹,
eos quos habebãt perfectiores ſcripturarũ
intellectores, vtriuſq; loquelæ.70. ſeniores
miſerunt Ptolemæo,hoc quod ipſe voluiſſet.
Ille autẽ experimentũ eorũ ſumere volens,
& metuens ne fortè cõſentientes eam veritatẽ
quæ eſſet in ſcripturis,abſconderent per in-
terpretationẽ,ſeparans eos ab inuicẽ,iuſsit o- *70.Cellulæ*
mnes eandẽ interpretari ſcripturã, & hoc in
omni-

omnibus libris fecit. Conuenientibus autē ipſis in vnum apud Ptolemēū, & comparantibus ſuam interpretationē, deus glorificatus eſt, & ſcripturę verè diuinæ creditæ ſunt, omnibus eiſdem verbis recitantibus, ab initio vſque ad finem, vti gentes cognoſcerent, quoniā per inſpirationē Dei interpretatæ ſunt ſcripturæ. Hæc eadem ad verbum tranſcripſit ex eodem Irenæo, Euſebius libr. 5. eccleſiaſt. hiſto. ca. 8.

Quot fuerint interpretes. ¶ Ex his colligo, iuxta Euthy. & Irenēū hos interpretes ſeptuagenarium numerū nō excedere. Ab illorum iudicio multi diſcedunt, Tertulli. in Apologetico aduerſus gentes. c. 19. inquiēs. Igitur literæ Hebręę & eloquiū. Sed ne notitia vacaret, hoc quoq; Ptolemæo à Iudæis ſcriptum eſt, ſeptuaginta & duobus interpretibus indultis. & Ioſephus. li. 12. Antiqui. ca. 2. ait. 72. fuiſſe. nempe tot quot petierat Ptolemæus ab Eleazaro ſummo pontifice. Sex videlicet ex qualibet tribu. & Epipha. in Epitome centies eundē numerum inculcat. Quorum etiam nomina prodit Ariſteas in lib. de. 72. interpretibus.

Quomodo hi ſancti ad cōcordiā allici poßint. ¶ At tamen ſi voluerimus tantorū virorum diſsidium cōſopire, & ad concordiam reuocare, facile aſſequemur, dūmodo D. Epiphanium. lib. 3. aduerſus hære. ca. vlt. circa principium, loquentē audierimus. ἐν τῇ ἐρήμῳ ἑβδομήκοντα δύο στελέχων φοινίκων ὑπαρχόντων, ἑβδομήκοντα ἡ γραφὴ ὀνόμασε, καὶ εἰς τὸ ὄρος προσκεκλημένων ἑβδομήκοντα, ἑβδομήκοντα δύο εὑρισκόντων σὺν τῷ ἐλδὰδ καὶ μωδάδ. καὶ ἑβδομήκοντα δύο ἑρμηνευσάντων ἐπὶ πτολεμαίου. διὰ δὲ τὴν συντομίαν, εἰώθαμεν λέγειν τῶν ἑβδομήκοντα τὴν ἑρμηνείαν. Hoc eſt, in deſerto. 72. erant palmę, & ſcriptura. 70. vocat. &. 70. ſenes vocātur, vt in mōtē cōſcendāt, cum eſſent. 72. cū Elad & Modad, & Ptolemæi tēpore ſeptuaginta duo diuinas ſcripturas interpretati ſunt; & ob breuitatē 70. ſolent vocari. Qua de re Regula eſt Aug. lib. 2. q. in Exod. q. 47. ſcriptura, inquit, ſolet ita tēpora nūcupare, vt quod de ſumma per ſectioris numeri paululum excreſcit, aut infra eſt nō computetur. & lib. 18. de ciui. Dei. ca. 42. inquit. Dati ſunt Ptolemæo. 72. interpretes, de ſingulis. 12. tribubus ſeni homines Hebræ ac Græcæ linguæ doctiſsimi. quorum interpretatio, vt. 70. vocetur iam obtinuit vſus.

¶ Vt ſupra retulimus ex Irenæi ſentētia. 70. aſciti fuerunt à Ptolemæo Lagi filio. At iuxta Ioſephum, lib. 12. & Euthy. & Epipha. vocati fuere à Ptolemæo Philadelpho, qui regnum Ægypti, vt ferunt gubernabat, centeſimo. 50. ante Chriſti natalē āno. Sed Clemēſ. Stro. 1. nō ſatis conſtitutum habet ſub quo horum fuerit. Aduerte etiam ex eiuſdem Irenæi ſentētia. 70. à ſe inuicem fuiſſe diſiūctos, & tamen non ſolum ſententijs, ſed verbis cōcordes fuiſſe. nec diſſentit Euthy. loco citato. Hi igitur, inquit, cōmemorati regis hortatu ad hanc prouinciam deſignati, in vnam per omnia interpretationem cōuenere. Denique Iuſtinus in Admonitorio. inquit. Ex antiquis hiſtorijs docemur Ptolemæum Ægypti regem cum bibliothecam illam in Alexandria præparauiſſet, atq; vt eam cōſummaret vndecunq; libros conduxiſſet, certiorē deinde factum antiquā hiſtoriā Hebraicis conſcriptā characteribus, ſumma diligentia adſeruari, cognoſcendorum voluminū cupiditate adductum, viris. 70. ſapientibus, Hebræam ſimul & Græcam linguam edoctis ab Ieroſolymis accerſitis, volumina illa vt interpretarentur mandauiſſe. Vt autē ab omni perturbatione ſemoti, citius rem abſoluerent, iuſiſſe illis, nō in vrbe, ſed ab ea procul ſeptem ſtadijs intra Pharum paruas exædificari domūculas, interpretum numero pares, vt eorū vnus quiſq; priuatim munus exequeretur. Adſtātibus verò miniſtris præcepit prohibere, ne inuicem inter ſe conſerrent tranſlationem, vt interpretatio exactior foret. *70. Interpretes i. 70 Cellulas diſtributi ſunt.* Poſtquā cognouit rex. 70. viros nō ſolum eadem ſententia, ſed eiſdem etiā dictionibus vſos, ſtupefactus credidit interpretationē diuina virtute factā: Et ſtatim ſubdidit. Quin & in Alexandria cū eſſemus, caſularum veſtigia in Pharo, veluti reliquias cuſtodiri conſpeximus. nec ab illo diſsidet Aug. lib. 2. de doctr. Chriſti. ca. 15. & lib. 18. de ciuit. Dei. c. 42. & 43. Nihilominus *Hierony.* Hiero. nō ſolum has caſulas nō admittit, ſed conſtanter totam narrationem eſſe fictam aſſeuerat, in Proœmio in Pentateuchum. inquiens. Neſcio quis primus author. 70. cellulas Alexandriæ mendacio ſuo extruxerit, quibus diuiſi, eadem ſcriptitarint, cùm Ariſteus eiuſdem Ptolemæi ὑπερασπιστής, & non multo poſt tēpore Ioſephus nil tale retulerint. Sed in vna baſilica congregatos contuliſſe, ſcribant, nō prophetaſſe. Aliud. n. eſt vatem, aliud eſt eſſe interpretem. Ibi ſpiritus ventura prædicit, hic eruditio & verborum copia ea quæ intelligit transfert. Non dubito quin Hieronymi authoritas hac in re ma-

gni ponderis futura ſit apud eruditos, qui ve
luti teſtis oculatos omnes næuos.70.vidit, ac
prodidit. Hæc ex oraculo edita putatote, ni-
hil poteſt eſſe verius, hic nāq; eſt oculatus te
ſtis, illi tantùm quę ab alijs acceperūt, referūt.

An totū inſtrumētum uetus fuerit à.70. tranſlatum.

¶Nō modica cōcertatio inter priſcos Theo
logos fuit, An totum vetus inſtrumentum
fuerit à.72. interpretibus ex Hebræa in Grę-
cam linguam tranſlatum, nec ne. Hilario ta-
men, circa principium Pſalm.2. viſum eſt le-
gis & prophetarum tranſlationem illis tri-
buere. cui ſuccinit Aug. lib.2. de doctr. Chri-
ſti. ca.15. cùm ait. In latinis quibuſlibet emē-
dandis, Græci adhibeantur, in quibus.70. in-
terpretum, quod ad vetus teſtamentum atti-
net, authoritas excellit. Denique Irenęus lib.
3. aduerſus hæreſes. ca.25. idem affirmat. Hie
rony. tamen negat, tum alibi ſæpe. tùm etiā
in cōment. Michææ. ca.2, inquiens. Interpre-
tatio.70. (Si tamē.70. eſt, Ioſephus enim ſcri-
bit, & Hebræi tradunt, quinq; tantùm libros
legis ab eis tranſlatos & Ptolemæo Regi tra
ditos, in multis ab Hebraica diſsident verita-
te. & iterum repetit Ezechie. ca.5. & libr.4. in
Ezechielē. ca.16. ait. Hoc ni fallor magis acce
dit ad hiſtoriæ veritatem. Siquidem per.70.
dies tranſlationē totam abſoluerunt, teſte Io
ſepho loco citato, & Ariſteo in lib. de.70. in-
terpretibus circa finem, & Iſidoro libr.1. of-
fic. cap.12.

Lib.12. antiqui. c.12. & libr.1. cap.1.

¶Horum.70. virorum authoritas apud anti-
quos adeò ſacroſancta viſa eſt, vt nō ſolū cæ-
teris tranſlationibus tam Gręcis quā Latinis
eam prętulerint, ſed etiam aſſeuerauerint in-
terpretes illos, diuino numine afflatos ac pci
tos ipſam edidiſſe. Vnde Augu. lib.2. de do-
ctrina Chriſti. ca.15. inquit.70. per omnes pe
ritiores eccleſias, tanta præſentia ſpiritus ſan
cti interpretati eſſe dicuntur, vt os vnum om
nium fuerit. & lib.18. de ciui. Dei. ca.43. ſpiri-
tus, inquit, qui in prophetis erant, quando il-
la dixerunt, idem ipſe erat in.70. viris, quan-
do illa interpretati ſunt. Qui profectò autho
ritate diuina, & aliud dicere potuit, tanquam
propheta ille vtrūq; dixiſſet, quia vtrūque
idem ſpūs diceret, & hoc ipſum aliter, vt ſi nō
eadem verba, idem tamen ſenſus bene intelli-
gentibus diluceſceret, & aliquid prætermitte
re & aliquid addere etiā, vt oſtenderetur, non
humanā fuiſſe in illo opere ſeruitutē, quā ver
bis debebat interpres. Sed diuinā potius po-
teſtatem, quæ mentē replebat & regebat in-
terpretis. Præterea in eadē ſunt opinione, Hi

An ſpiritu ſancto afflati uerterit.70. diuinā ſcripturā.

lar. Pſal.2. & Aug. Pſal.87. & in q. in Gen̄. in
fine. & Iuſtinus in admonitorio, & Irenæus
lib.3. ca.25. Deniq; Hiero. maximus contra-
riæ opinionis patronus, in prooemio librorū
Paralip. ſuperiorē ſequitur ſententiā. Hic, in-
quit, liber in Græcis & Latinis codicibus vi-
tioſus eſt. Nec hoc.70. interpretibus, qui ſpū
ſancto pleni, ea quæ vera fuerant tranſtule-
rant, ſed ſcriptorum culpæ adſcribendū. Ve-
rùm hoc arbitror dixiſſe, nō ex animi ſui ſen
tentia, ſed ſubſeruiens affectibus illorum ad
quos ſcribebat. Alioqui tamē cōſtantiſsimè
ipſe Hiero. qui horū tranſlationē cū cæteris
trāſlationibus tā Symmachi, quā Aquilæ &
cū Hebraica veritate cōtulit, hoc contēnit &
reijcit. nā quāuis laudet librorū Moyſis tran
ſlationē vt diximus. in prophetis (qui iuxta
Augu. & reliquos, à.70. ſunt trāſlati) crebrò
illorū negligentiā carpit. interdū affirmās li-
terarū ſimilitudine fuiſſe deceptos, interdum
nō ſatis intellexiſſe quod trāsferebant. veluti
in cōmēt. Zacha. c.5. & Iſaiæ.19. Deniq; nul-
libi nō adimit illis ſpūm ſanctū. nec immeri-
tò pfectò. [redacted]. Quare, ſi
me iudice, trāſlatio Græca cū nr̄a de primatu
certare auderet, nō dubitarē primas noſtræ
trāſlationi deferre, & fateri lōgo interuallo il-
lam à nr̄a fuiſſe ſuperatā. Nec adduci poſsū
vt credā vllum tā ſtupidū, (dūmodo illas in-
ter ſe & cū Hebraico cōtulerit,) qui de hac re
dubitare poſsit, & nobis refragari.

¶Quæ deinceps trāſlationes editæ fuerint,
breui ſermone cōplexus eſt Euthy. in loco à
nobis ſupra citato. Secūda, inquit, Aquilæ
Synopenſis. Hic Gręcus fuit, atq; è Ponto, &
Ieroſolymis baptizatus. Deinde cū offenſus,
inimicuſq; effect⁹ eſſet quibuſdā chriſtianis,
ſpreto baptiſmate, Iudæis ſe adiunxit, & ſcri-
pturā trāſtulit, ſub Adriano imperatore, eo
qui leprā paſſus eſt, trecētis &.30. annis poſt
trāſlationē ſeptuaginta. atq; hic iratus chri-
ſtianis multa peruertit. Tertiā fecit Symma-
chus patria Samaritanus, q cū apud ſuos quā
tum honoris optabat nō aſſequeretur, Iudæos
adijt, & rurſū circūciſus in Samaritanorū of-
fenſam ſacrā interpretat⁹ eſt ſcripturā ſub Se
uero Imperatore, qui etiā vt Iudęis placeret,
quęcunq; ad Chriſtū pertinebāt, nō ſanè trā
ſtulit, annis ſex & quinquaginta poſt editio-
nē Aquilę. Quarta fuit Theodotionis Ephe-

Translatio Aquilæ.

Translatio Symmachi.

Theodotionis trāslati

ſij,

ſij, qui cum ex Marcionis hæreſi eſſet, aliquãdo offenſus ſuis cohæreticis propriam interpretationẽ edidit, ſub imperatore Cõmodo.

5. Editio. Quinta certum non habet authorẽ, inuẽta eſt autem in Iericho dolio operta, ſub Caracalla *6. Editio.* imperatore. Sexta ſine authoris nomine reperta eſt Nicopoli apud Actiũ oppidum Epyri, & promontorium, ſub Alexandro Mãmæa *7. Luciani martyris.* imperatore. Septima prodijt à Luciano martyre & eremita, qui omnibus his editionibus viſis, & cũ Hebraica veritate diligẽtiſsimè, & magno cũ labore collatis, propriã editionẽ, nihil mancũ, & nihil habẽtẽ ſuperfluũ, Chriſtianis tradidit, quæ apud Nicomediã, manu eius cõſcripta, reperta eſt, in turre quadam apud Iudæos calce illita, poſt ipſius Luciani certamẽ & poſt perſecutionẽ quæ à Diocletiano & Maximino facta eſt, ſub magno Imperatore Conſtãtino. Hæc cũ .70. interpretũ editione conſentit, & quę ab alijs deprauata fuerãt, reprobauit. Hæc quæ ex Euthy. retulimus de ſex prioribus editionibus, deſumpta ſunt ex Epipha. qui latiſsimè totã hiſtoriam tractat, in poſtrema parte epitomes, cũ de põderibus & mẽſuris egit, quẽ legendum cẽſeo. Addit tamen nonnulla quæ à nullo probato hiſtoriographo prodita ſunt, videlicet [illegible] *Epiphanij hiſtoria à nullo alio prodita.* delphũ ædificaſſe in Pharo inſula, quę eſt è regione Alexãdriæ .36. domos, ita vt duo pariter cum totidem famulis in vnaquaq; domo habitarent, & in eodẽ lecto decũberẽt. vt facilius illius libri, V. g. Geneſeos, qui illis ſorte obtigerat ad trãsferendũ, trãſlationi incũberent, pariterq; eũ emẽdarẽt. erantq; illi in domibus clauſi, à ſummo mane vſq; ad veſperũ. nã tunc opere ſoluti, 36. Scaphis in domũ regiã ad capiendũ cibum remeabant.

Origenis diligentia in corrogãdis & digerendis omnib⁹ editionib⁹. Vniuerſas has tranſlationes, (dempta ſeptima), aut illarũ partẽ, ita cõgeſsit Origenes Adamãtius (teſte Epipha. lib. 3. contra hæreſes, in hęrſi Orig. Adamãtij. circa principiũ, & iterum in loco modo à nobis citato, vt ſingulæ inter ſe & cũ Hebraico cõferri poſſent. Hos libros à numero columnarũ, quatuor, ſex, aut octo, τετραπλᾶ, ἑξαπλᾶ & ὀκταπλᾶ appellauit. In octaplis quidẽ hũc illis ordinem aſsignauit. Primus locus tributus eſt contextui Hebraico, Hebraicis literis exarato. Secũdum tenebat locũ contextus Hebraicus literis Grecis conſcriptus, in illorũ gratiã qui linguæ Hebraicæ cognitione carebãt. Deinde ſex ſequebãtur trãſlationes hac ſerie digeſtę, Aquilę, Symmachi, ſeptuaginta, Theodotionis, cũ quinta & ſexta editione. Septuaginta editio ſemp mediũ tenebat locũ, vt adaperto libro cũ reliquis interpretationibus, qui ex vtraq; pte illi circunſtabãt, cõferri poſſet, & emendari ſi res efflagitaret. Liber verò quem τετραπλᾶ vocabat, ſic digeſt⁹ erat, Symmach⁹ primas, Aquila ſecũdas, ſeptuaginta tertias, Theodotio poſtremas ptes ſibi vendicabãt. Quibus ſi præcedãt duę illæ Hebraicę colũnę cõſtituẽt ἑξαπλᾶ. ſicut ſi rurſum his ἑξαπλοῖς ſubnectãtur quinta & ſexta editio ὀκταπλᾶ efficiẽt. At quinta & ſexta editio libros tãtum propheticos, ſeptima verò, vniuerſa Hebræa volumina cõplectebatur. Hoc ſignificare voluit Hiero. in cõmen. epi. ad Tit. c. 3. Vnde, inquit, nobis curę fuit oẽs veteris legis libros, quos vir doctus Adamãtius in exẽpla digeſſerat, de Cęſarienſi bibliotheca deſcriptos ex ipſis authẽticis emẽdare. In qbus & ipſa Hebræa pprijs ſunt characteribus verba deſcripta, & Gręcis literis tramite expreſſa vicino, Aquila etiã & Symmachus, ſeptuaginta quoq; & Theodotio ſuũ ordinẽ tenent. Nõnulli verò libri, maximè qui apud Hebræos verſu cõpoſiti ſunt, tres alias editiones additas habẽt, quã qntã & ſextã & ſeptimã trãslationẽ vocãt, authoritate ſine nominibus interpretũ cõſecutas. Lege Euſe. li. 6. hiſt. eccl. cap. 17.

Videtur tamẽ ex ſerie colũnarũ quę eſt in octaplis, ſeptimã editionẽ in illis nõ cõtineri, quod Hieron. ſignificaſſe videtur Suniæ & Fretelæ ſcribens. Illud, inquit, breuiter admoneo, vt ſciatis aliã eſſe editionẽ, quã Origenes & Cæſariẽſis Euſebius omneſq; Græciæ tractatores κοινὴν, ideſt cõmunẽ appellãt, atq; vulgatã & à pleriſq; nũc Λουκιανὸς dicitur. alia .70 iterpretũ quę & in ἑξαπλοῖς codicibus reperit, & Ieroſolymis & in oriẽtis eccleſijs decãtat.

Nec Origenis indeſeſſus labor in corrogãdis & cõquirẽdis trãslationibus tantum cõ- *De aſteriſci et obelis* quieuit, ſed ex illis omnibus & Hebraico, trãſlationẽ .70. voluit conformare, & in priſtinũ nitorem redigere. Nam ſi quid illi deerat, addidit, ſi quid redũdabat, amputauit & ſubtraxit. Porrò qua arte id effecerit, Hierony. Suniæ & Fretelæ ſcribens, apperuit. Vbi quid minus, inquit, habebatur in Græco 70. ab Hebraica veritate, Origenes de tranſlatione Theodotionis addidit, & ſignũ poſuit aſteriſcum, ideſt ſtellam, quæ quod prius videbatur abſconditum illuminet, & & in medium proferat. Vbi autẽ quod in Hebræo nõ eſt, in Græcis codicibus inuenitur,

ὀβελὸν,id eſt iugulantem prępoſuit virgulam, quam nos Latinè veru poſſumus dicere, quo oſtenditur iugulandum eſſe,& confodiendū quod in authenticis libris nō inuenitur. Quę ſigna in Latinorum Gręcorūq; poëmatibus inueniuntur.Baſi.ho.4. ex aemeron. De obeliſco ait.ὁ δὲ ὀβελὸς ἀθετήσεως σύμβολον.Lege Epipha.In epitome. Vniuerſę ſupradictæ translationes, cū ſuis aſteriſcis, & obelis prorſus periere,& tantummodo veſtigia illarū permanſerunt,in monumentis antiquorū patrum,vt in comment.D.Theodoreti & Hiero.in prophetas tam maiores quàm minores, quos domi habemus. Præterea nec authorem huius

De Bibliis Græcis quæ nunc uulgo circunferuntur.

Græcę translationis certò cognoſcimus.nec an ſit vna ex ſupra dictis,aut ex omnibus illis ſit iſta conflata,vt illa Luciani fuit,cōpertū habemus.

Hier. labor in Biblis emendandis intercidit.

Quod Hier.inquit Origenem feciſſe apud Græcos,præſtitit ipſe apud Latinos,vt vbiq; ipſe teſtatur in procœmijs bibliorū, ſed labor eius prorſus perijt, niſi paucis in locis, vbi in commentarijs ſuis admonet, quid obliterandum,quid ve addendum ſit. Has Hieronymi vigilias multi docti viri noſtræ tempeſtatis, à mortuis excitare,& aſteriſcis & obelis additis, illuſtrare & ad limam reuocare conati ſunt. Quorū labor ſibi multum gloriæ peperit,& ſtudioſis qui linguarū deſtituuntur peritia, magnum adiumentum afferet ad intelligendum ſcripturas.

Illis ſeptem translationibus Græcis, Latinę duę, à Hieronymo elaboratę, vna ex Hebręo,altera ex Gręco,ſucceſſerunt,quę ſicut cęteris poſteriores,ita limatiores & exactiores fuere,quę tamē ſi integræ (vt ab ipſo eximię literaturę viro proditæ ſunt) ad noſtra vſq; tempora perueniſſent, nihil erat quod amplius requireremus. Nā illa quę nunc paſſim circunfertur & legitur, à doctis illius eſſe negatur.aiuntq; aut eſſe illam quæ olim ante Hieronymi ętatem extabat,ſaltē in Pſa.& eccleſiaſtes,aut aliā ab illa diuerſam,ex illa & recentioribus Hieronymianis cōflatam.

Vulgata editio an Hiero. tribuēda

Attamē quærere,quē,hæc vulgata agnoſcat authorem,non laboramus,nec de eius authoritate hæſitamus, quippè ob verborū pondus & proprietatem, meritò ab exordijs naſcentis eccleſiæ,tam à viris doctis, quā à concilijs œcumenicis, delata ſit illi authoritas, & vt illi daretur meruit.Eſſe tamen Hieronymo noui inſtrumenti trāslatio adſcribenda,illa eius teſtimonia refellūt,quæ hāc quā nos amplectimur trāslationē arguūt nomine negligentiæ.Vt in cōmēt.epi.ad Gal.cū dicit Apoſtolus,κατηργήθητε ἀπὸ Χριστοῦ inquit ipſe,non vt in Latino malè interpretatū eſt,euacuati eſtis à Chr̄o,ſed in chriſti operè ceſſaſtis.& rurſum in eodē ca.Malè,inquit,in noſtris codicibus habetur,Modicū frmētū totā maſſam corrūpit,pro quo emēdauimus.Modicū fermētū totā cōſperſionē fermētat.Et iterum eodē in loco,inquit, In Latinis codicibus Pauli cū carnis opera enūciatur,adulteriū,impudicitia,& homicidia in illo catalogo ſcripta referūtur.Sed ſciēdū nō pl⁹ quā.15.carnis opera à Paulo numerata.Adhuc ad Gala. 1.cū ait. Cōtinuo nō acquieui carni & ſanguini, ſiue vt in Gręco melius habetur.Nō cōtuli cū carne & ſanguine.Præterea ad Eph.2. Vt reconciliaret vtrunq; deo per crucē interficiēs inimicitiā in ea.ſ.cruce.nō vt in codicibus Latinis habetur,in ſemetipſo.& ad Galat.6.c.Inſtruite,ſiue vt melius in Græco habetur,perficite in ſpū lenitatis.& ſtatim.ex hac arrogātia nihil fit, ſed ipſe ſe decipit,quod melius in Græco dicitur,φρεναπατᾷ,hoc eſt, mētē ſuā decipit, pro quo Latinus poſuit interpres, ipſe ſe ſeducit.Deniq; ad Ephe.1.ait.Pignus Latinus interpres,pro arrabone poſuit, cum non idē pignus quod arrabo ſonet.

De veteris inſtrumenti translatione, vt autumo libros prophetarū illi tribuēdos fore. (licèt à natiuo nitore tēporū iniuria degeneraſſe videātur) ita nego reliqua volumina ex ipſius officina exijſſe. Vt.v.gin. Q.in Gene. ait.Pro eo quod in noſtris codicibus ſcriptū eſt, ferebatur ſuper aquas, in Hebræo habet Merachephet quod nos appellare poſſum⁹, incubabat,ſiue fouebat in ſimilitudinē volucris,oua calore animātis.Et iterū ī eodē libro. Dixit Cain ad Habel fratrē ſuū. Subaudit ea quæ locutus eſt dn̄s.ſuperfluū ergo eſt quod in noſtris codicibus reperitur, tranſeamus in cāpū. Et illud Gen.c.49. Nō auferet ſceptrū de Iuda,nec dux de fœmore ei⁹ donec veniat qui mittēdus eſt.Hier.Iſaię.2.c.ad hūc modū trāſtulit.Nō auferetur princeps ex Iuda,nec dux de fœmorib⁹ eius,donec veniat cui repoſitū eſt.Hæc paucis monuiſſe ſufficiat.nā huiuſcemodi infinita ex ipſius lucubrationibus facile à quouis aceruari poſſunt ſtudioſo.At dices,Romæ viſitur bibliorum volumen articulis Hieronymi exaratum Huic obiectioni Laurēti⁹ ſatiſfaciēs in declamatione de donatiōe Cōſtātini,ait.Romę ex authoritate papę oſten-

Volumē bibliorum ma nu Hieron. ſcriptū Romæ uiſitur. oſtenditur codex bibliç tanquā reliquię ſanctorū, luminaribus ſemper accenſis, quod dicunt ſcriptū chirographo Hieronymi. Quia multū ibi, inquit Virgilius, plẽtai veſt is & auri. Reſq; magis indicat Hieronymi manu ſcriptum non eſſe. Illum ego diligentius inſpectū, cōperi ſcriptum eſſe, iuſſu regis, vt opinor, Roberti, Chirographo hominis imperiti.

Expendendū eſt diligenter cur in Pſal. & eccleſiaſtæ, eccleſia amplexata ſit trāſlationē.70. in reliquis libris [redacted] ac Hebraica admiſſę.

Quid theologis vtilitatis obueniat, ex tranſlationū multitudine. Caput. v.

Quaſi prçuidēs & prçſagiēs Aug. noſtrorū theologorū ſocordiam, in ſtudio linguarū capeſſendo, voluit illorū cōmodis & vtilitati cōſulere, & ignorātię mederi. Vt ſi ꝓpter ignauiam noſtram nāciſci non poſſumus vt è fonte proprio germanū ſenſum hauriamus, ſaltem alieno ſubſidio & ope innitētes aſſequamur. Nec tamen inficias ibo, multū bonæ frugis & emolumēti, etiā illis, qui linguarū eximia cognitione prçditi ſunt, Auguſtini admonitionē afferre poſſe. De vtriſq; igitur dictū intelligamus. Illius hęc ſunt verba lib. 2. de doct. Chriſti. cap. 12. Plures translationes plus adiuuāt intelligentiam, quā impediūt, ſi modò legentes negligentes non ſint. Nā nōnullas obſcuriores ſententias, pluriū codicū ſępe manifeſtauit inſpectio. *Locus Iſaiæ 58. enodatus.* Sicut illud Iſaię. & carnē tuā ne deſpexeris. Alius. & domeſticos ſeminis tui ne deſpexeris. Vterq; ſibi met inuicē atteſtatur. Nāq; alter ex altero exponitur. Quia & caro poſſet accipi propriè, vt corpus ſuum quiſq; ne deſpiceret, ſe putaret admonitū. Et domeſtici ſeminis trāſlatē Chriſtiani poſſent intelligi, ex eodē verbi ſemine nobiſcū ſpiritaliter nati. Nunc autē collato interpretū ſenſu probabilior accurrit ſententia propriè de conſanguineis nō deſpiciēdis eſſe prçceptū. quoniam domeſticos ſeminis, cū ad carnē retuleris, cōſanguinei potiſsimū occurrūt. Vnde eſſe arbitror illud Apoſtoli *Rom. 11.* quod ait. Si modò ad ęmulationē adducere potero carnē meā, vt ſaluos faciā aliquos ex illis. i. vt æmulando eos qui crediderāt, & ipſi crederēt. Carnē aūt ſuā dixit Iudęos propter cōſanguinitatē. Itē illud eiuſdē Iſaiæ prophetæ. Niſi credideritis nō intelligetis. Alius interpretatus eſt. *Alter locus Iſai. 7. elucidatus.* Niſi credideritis nō permanebitis. Quis horū vera ſecutus ſit, niſi exēplaria linguæ præcedentis legātur, incertū eſt. Sed tamē ex vtroq; magnū aliquid inſinuatur, ſciēter legētibus. Difficile eſt. n. ita diuerſos à ſe interpretes fieri, vt nō ſe aliqua vicinitate cōtingant. Ergo quoniā intellectus in ſpecie ſempiterna eſt, fides verò in rerū tēporaliū quibuſdā cunabulis quaſi lacte alit paruulos. Nūc autē per fidē ambulamus, nō per ſpeciē. niſi aūt per fidē ambulauerim⁹, ad ſpeciem peruenire nō poterimus, quæ nō tranſit ſed permanet per intellectū purgatū, nobis cohærentibus veritati. propterea ille ait. Niſi credideritis non permanebitis. Ille verò. Niſi credideritis non intelligetis. Et ex ambiguo linguæ præcedētis plerumq; interpres fallitur, cui non benè nota ſentētia eſt, & eam ſignificationē transfert, quæ à ſenſu ſcriptoris penitus aliena eſt. *No.* Sicut quidam codices habent. Acuti pedes eorū ad effundendum ſanguinē. ὀξὺς enim apud Græcos & acutum & velocem ſignificat. *Pſal. 13.* Ille ergo vidit ſententiam qui trāſtulit. Veloces pedes eorum ad effundendum ſanguinem. Ille autem alius ancipiti ſigno in aliā partem raptus errauit. Non. n. intelligendos, ſed emendandos tales codices potius præcipiendum eſt. Hinc etiam illud, quoniam μόσχος Græcè vitulus dicitur, μοσχεύματα quidā nō intellexerunt eſſe plantationes, et vitulamina interpretati ſunt. Qui error tā multos codices præoccupauit, vt vix inueniatur aliter ſcriptum, & tamen ſentētia manifeſtiſsima eſt, *Sapien. 4.* quia clareſcit conſequētibus verbis. Namq; adulterinæ plantationes non dabunt radices altas. conuenientius dicitur quàm vitulamina, quæ veluti pedibus per terram gradiuntur & nō hærent radicibus. Huc vſq; ille. Multa exempla his ſimilia ex commentarijs Hiero. in Prophetas coaceruari poterant, in illis prçcipuè locis vbi interpretationes. 70. Symmachi & Aquilæ & cæterorum interpretū inter ſe cōferuntur. Nos tamē cū illius fōtes ſint in prōptu, ex noſtris riuulis vnum & alterum adhibebimus exēplū, quo res fiat dilucidior rudibus. *Locus Pſal.* In Pſal. 124. vbi in. 70. legitur. Declinantes in obligationes adducet dominus cū operātibus iniquitatē. trāſfert Hier. qui declinant ad prauitates ſuas, deducet eos domin⁹ cū his q operātur iniquitatē. legēdū igitur, declinātes in obliquationes. Nam nomen στραγγαλιάς. i. obligationes, quo vtun-

vtuntur.70. ſi interpreteris, ſignificat iuxta Heſychiū. συσ]ρoφὰσ, διασ]ρoφὰσ, παγίδας, ἤπλοκὰσ. i. arcana, fœdera, & laqueos ſiue nexus. Item Pſalm. 15. vbi. 70. legunt. Multiplicatæ ſunt infirmitates eorum, poſtea accelerauerunt.

Alius locus Pſalmi. 15.

At Hiero. hunc in modum interpretatus eſt. Multiplicabuntur idola eorum, poſt tergum ſequentium. ecce ſi verba expendas diuerſæ ſunt tranſlationes, ſed ſenſus idem. nā idola, quę iuxta Hebręos vocantur Açabim, à mœrore deductum habent nomē, quia eodem ſtatu & habitu ſemper permanēt. quod verò deinceps ſequitur. 70 clarius tranſtulerunt, poſtea accelerauerunt, ſ. ad colendū ea. Deniq; Pſalm. 108. iuxta. 70. ſic habet. caro mea immutata eſt propter oleum. Sed quis ſapiens intelliget hæc? niſi cōſulat Hiero. ad hunc modum hunc locum interpretantem.

Locus pſal. 108. expoſitus.

caro mea immutata eſt abſq; oleo. id eſt, caro mea ad extremā maciem redacta eſt, ob ieiunium. Nam nomine olei, pinguedo aut humor ſucculentus intelligitur, aut bona corporis habitudo, qua deſtitut⁹ erat Dauid ob crebra ieiunia.

¶ Archetypis ſcripturarū quid authoritatis deferendum, & quid vtilitatis linguarum cognitio, ipſarum ſectatoribus afferat. Cap. vj.

QVod præcipit Aug. non ex animo, ſed quaſi noſtræ inertię conniuens & patrocinans, ſuperiori capite vidiſtis, attamen quid ipſe ſenſerit alijs in libris à ſe editis, teſtatum reliquit (. Quãuis in hac parte, tam Hebraicæ linguæ, vt conſtat, quàm Græcæ, vt ipſe contra Creſconium ſcribens ingenuè fatetur, lau de caruerit.) tum alibi, tum etiā lib. 1. de doct. Chriſti ca. 11. Contra ignota, inquit, ſigna, magnū remedium eſt linguarum cognitio. & Latinæ linguæ homines duabus alijs ad ſcripturarum diuinarum cognitionē habent opus, Hebraica ſcilicet & Græca, vt ad exemplaria præcedentia recurratur, ſi quam dubitationem attulerit Latinorum interpretum infinita varietas. & Hiero. ī epiſtola ad Vitalem, inquit. Quando in ſcriptura dubium ortum fuerit, ſi aliter habent. 70. interpretes, aliter vulgata editio, cōfugiendum eſt ad ſolita præſidia, & arcem linguę tenerę vernaculæ. ¶ Sed quæres quæ ſint præcedentia exemplaria ad quæ veluti ad arcem confugere oportet? Dicendum, ſummā fidem Hebræorū libris tribui, in veteri Inſtrumēto. Si excipias Machabæorum libros, & librum Sapientiæ, Eccleſiaſtici, Thobię & Iudith & Baruch, qui apud Hebræos non extant. Rurſum verò in cōcuſſa veritas omnibus in libris noui inſtrumenti à codicibus Græcis petitur, & emanat. Vnde Hiero. in lib. aduerſus Heluidium ait. Veteris & nouæ ſcripturæ inſtrumentum, in Latinū [redacted]ebraico & Græco fonte tranſlatum eſt. Ideo multò purior manare credenda fontis vnda quàm riul. & in epiſto. ad Suniam & Fretelam, inquit. ſicut in nouo teſtamento, ſi quando apud Latinos quęſtio exoritur, et eſt inter exemplaria varietas, recurrimus ad fontrem Græci ſermonis, quo nouum ſcriptum eſt inſtrumentū. Ita in veteri teſtamento, ſi quando inter Græcos Latinosq; diuerſitas eſt, ad Hebraicam recurrim⁹ veritatem. Lege Auguſt. cōtra Fauſt. lib. 11. cap. 2. & Grego. 20. mor. ca. 24.

De Hebræis voluminibus inſtrumenti veteris hæc ſe offerunt teſtimonia. Primum ex Hiero. in cōment. Zachariæ. c. 8. Cogimur, inquit, in dubijs ad Hebræos recurrere, & ſcientię veritatem de fonte magis quàm de riuulis quęrere. Præſertim cū non prophetia aliqua de Chriſto, vbi tergiuerſari ſolent, & veritatē celare mendacio, ſed hiſtorię ex præcedentibus & ſequentibus ordo texatur. Item Zacharię. 7. Quod male verſum eſt ex Hebræo nulla ratione explanari poteſt, vt illud. Miſit Bethel Saraſar, & Arabath Sager rex. Ideo nō inclinemus in falſos cōmentantium conatus qui de interpretatiōis errore veniūt. & Ezechie. 41. ait. Non eſt neceſſe dubia & non ſcripta diſſerere, cū in ea quæ Hebræorum tenentur libris debeamus incumbere. In prooemio quoq;. Q. in Geñ. inquit. Origenes cū in homilijs quas ad vulgum loquitur cōmunem editionem ſequatur, in tomis & diſputatione maiori Hebraica veritate ſtipatus, & ſuorum circūdatus agminibus inter dum Hebraicæ linguę quęrit auxilia. & iterum in eodem prooemio, ait. Perſpicuū eſt illa magis vera eſſe exēplaria ſcripturę ſanctę quę cum noui teſtamenti authoritate cōcordant. Ideo cū ea quę dñs & Apoſtoli citent magis cū veritate Hebraica, quā cum trāſlatione. 70. quadrēt, veriora eſſe credēda ſunt. Deniq orige. ho. 11. in Iere. ait, exemplaria veriora cū Hebræis cōſonant. Verum oportet

In ſerijs diſputationibus quibus armis nitebatur Origenes.

Quæ in eccleſijs ſunt recepta diſſerenda. tet & id quod in vſu eſt, atq; in eccleſijs legitur exponere, & quod in Hebræis codicibus inuenitur, intactum non prçterire. Lege in decretis. D. 9. c. vt veterum. ex Hiero. in epiſt. ad Licinium deſumptum.

At verò quod diximus de nouo inſtrumẽto, nempè recurrendum eſſe ad fontem Grçci ſermonis, quoties in illo dubium aliquod exortum fuerit, labefactare conantur multi viri imprimis illuſtres, primum Iohannes Cãtacuzenus imperator Conſtanti. Apolo. 4. aſſeuerat euangelium Marci Latinè fuiſſe ſcriptum, inquiens, ὁ δὲ ἕτερος μάρκος; κατὰ τοῦ δὲ ἐς τὴν ἀχαΐαν, καὶ ἐς ἔθνη εἴς τε τὴν ἰταλίαν καὶ τὴν ῥώμην ἀλλὰ δὴ καὶ εἰς τὰ κατὰ τὰ ἑσπέρια πάντα ἔθνη. i. Secundus euangeliſta Marcus Latine publicauit euangelium in Achaia, Italia, Romæ, adhuc in omnes gentes occidentales. *Error Cantacuzeni de euangelio Marci.* Egò arbitror fuiſſe deceptũ ex carminibus illis Grego. Naziãzeni in catalogo diuinç ſcripturæ.

Ματθαῖος μὲν ἔγραψεν ἑβραίοις θαύματα χριστοῦ
Μάρκος δ' ἰταλίῃ, λουκᾶς ἀχαΐδι.

Qui nõ dicit in italica lingua fuiſſe ſcriptum, ſed Italiæ. nam Romæ, iuxta Hiero. rogatus à fratribus breue ſcripſit euangelium. Deinde Hiero. Hoſeæ. 11. cap. & Iſaiæ. 6. & Euſebius. li. 3. hiſt. cã. vlt. & Nazian. & Irenæus, & innumeri alij autumant Matthæi euangeliũ Hebraicè fuiſſe ſcriptum. epiſtolã quoq; ad Hebræos Hebraico idiomate in lucẽ prodijſſe, multi viri ingenij prçſtantis affirmant. Ab vtrorumq; iudicio libenter diſcedere nõ verebor. Primũ euangelium Matth. nullus teſtatur ſe eum vidiſſe Hebraicè exaratum, ſed ab alijs accepiſſe. *Matthæus Græcè ſcripſit euangelium.* Dempto Hiero. qui in catalogo ſcrip. de Matthæo loquens, ſic inquit. Porrò ipſum Hebraicũ habetur vſq; hodie in Cçſarienſi bibliotheca. Mihi quoq; à Nazarçis qui in Berrea vrbe Syriæ hoc volumine vtuntur, deſcribendi facultas fuit. Sed nõ loquitur de Euangelio Matthæi (nã ſi hoc eſſet aliquãdo illius teſtimonio vſus eſſet) ſed de Euãgelio Nazarenorum apocrypho, quo Hebionitæ hæretici vtuntur. *Vide. Q. 4. ad Hedibiã.* & huius teſtimonio vtitur Hiero. nõnunquã, vt Matt. 6. inquiens. Vbi legitur in Matthæo. Panem noſtrum ſuperſubſtantialẽ. In euangelio ſecundum Hebræos pro ſuperſubſtantiali pane, repperi Machar quod dicitur craſtinum, i. futurum, da nobis hodie. Et in epiſtola ad Eph. c. 5. in expoſitione illius loci. Eſtote ergo &c. cum de vrbanitate loquitur, ait. Verum hæc à ſanctis viris penitus propellẽda, quibus magis cõuenit flere, vt in Hebraico quoq; euangelio legimus, dominũ ad diſcipulos loquentẽ. nunquã, inquit, læti ſitis, niſi cũ fratrẽ veſtrũ videritis in charitatẽ. & Mat. 12. cap. inquit. in euãgelio quo vtũtur Nazareni & Hebionitæ, quod nuper de Hebræo in Grçcum ſermonẽ trãſtulimus; & quod vocatur à pleriſq; Matthæi authenticũ, homo iſte qui aridã habẽs manũ in ſabbato ſanatur, cementarius ſcribitur, iſtiuſmodi vocibus auxilium precãs. Cemẽtarius erã, manibus victum quçritãs; precor te Ieſu, vt mihi reſtituãs ſanitatẽ, ne turpiter mẽdicẽ cibos. *Matth. 12. Cementarius manũ habens aridã ſanatur.* & in prœmio li. 18. cõmẽt. in Iſaiã, ait. Apoſtoli in reſurrectione Chriſtum putarũt ſpiritũ, vel iuxta euãgeliũ, quod Hebræorum lectitãt Nazarçi, incorporale dæmoniũ. Et in li. de viris eccleſi. in vita Iacobi. Deniq; li. 3. cõtra Pelagi. circa principiũ, inquit. in euãngelio iuxta Hebrços quod Chaldaico quidem ſyroq; ſermone, ſed Hebraicis literis ſcriptum eſt, quo vtuntur vſq; hodie Nazareni, ſecundũ apoſtolos, ſiue vt pleriq; autumant iuxta Matthæum, quod & in Cçſarieñſi habetur bibliotheca. *Euangeliũ apoſtolorũ ſiue Mat. citatum à Hieron.* narrat hiſtoria illa. ecce mater dñi & fratres eius dicebãt ei. Iohãnes baptiſta baptizat in remiſſionem peccatorũ, eamus & baptizemur ab eo. Dixit aũt eis. Quid peccaui vt vadã & baptizer ab eo? niſi fortè hoc ipſum quod dixi ignorãtia eſt. Et in eodẽ volumine. ſi peccauerit, inquit, frater tuus in verbo, & ſatis tibi fecerit, ſepties in die ſuſcipe ipſum. Dixit illi Symõ diſcipulus eius. Septies in die? Reſpõdit dominus & dixit ei. Etiã ego dico tibi, vſq; ſeptuagies ſepties. Clem. Stro. 4. ex eo citat. qui admiratus fuerit, regnabit. Idẽ poterã multis rationibus probare de epiſt. ad Hebræos, ſed gratia breuitatis miſſas faciam. *Epiſtola ad Hebræ. an Hebraicè ſcripta.*

At aliqui linguarũ prorſus ignari & ἀνελφάβητοι, hoc illarũ ſtudiũ, & archetyporũ euoluẽdorũ labor, improbandũ putãt, & prorſus negligẽdũ eſſe affirmãt. *Libri Hebræorũ an corrupti.* Hoc prætextu vtentes, quòd libri Hebræorũ corrupti & mutili ſint, cũ re vera id faciãt, vt propriam ſocordiã & inſcitiã contegant, aut diſsimulẽt. vt vulpecula illa çſopica cui abſciſſa fuerat cauda, quç reliquas adhortabatur vulpes vt caudã, velut rẽ inutilem & nullo vſui futuram, amputarent. *Aeſopi vulpes.* Alioqui ſi libros antiquorum aliquãdo euoluiſſent, aut tranſlationes cũ ipſis fontibus cõtuliſſent, nõ dubitarem quin ab hac ſententia decederent. Legiſſent vtiq; Hiero. in cõmen. Iſaiæ. c. 6. ad hũc modũ ſcribentẽ.

Qui

Qui dicunt Hebræorum libros eſſe falſatos,
audiant Origenē in.8.volumine explanatio
Locus Hiero.egregi⁹. num Iſaiæ,dicentem.Quod nunquam dn̄s &
Apoſtoli qui cætera crimina arguunt in ſcri
bis & Phariſęis de hoc crimine,quod erat ma
ximum,reticuiſſent.ſin autem dixerint poſt
aduentum dn̄i & prædicationē Apoſtolorū,
libros eſſe falſatos cachinnum tenere quis po
terit.vt Saluator & euangeliſtæ ita teſtimo-
nia protulerint,vt Iudæi falſaturi erant.Am
bro.quoq; lib.2.de Spiritu ſancto.cap.6.ait.
Latinorum codicum varietas eſt, propterea
quòd perfidi eos falſarunt.Ideo Hebræos &
Græcos inſpiciamus codices.Hęc ille.Nec ar
bitror vllum ſanæ mentis hominem inueniri
poſſe,qui in tantam audaciam prorūpat, vt
ſententiā Orige.& Hiero.audeat labefactare.
Præcipuè ſi animum adhibuerit ad inſpiciē-
dū libros à Iudæis de hac re editos, quos Ma
ſoreth.i.traditionis vocant.In quibus nō ſo
lum verſus totius vet.inſtrumēti numerant,
ſed etiam literas & dictiones ad numerū re-
uocant.Deinde in vnoquoq; libro, vbi me-
dium literarum,vbi mediū dictionum & ver
ſuū ſit conſtituunt. Deniq; in tota ſcriptura
& in quolibet libro inquirunt quoties . A.
inueniatur,quoties .b.& ſic de alijs alpha be-
ti literis,vt ſi aliquod mendū irrepſerit, emi-
nus,veluti ab alienis finibus,depellatur.& i-
ta omnes verſus libri Geneſeos ſunt.1534.&
numerus verſuum legis.5842.Numerus au-
tem literarū totius legis.600045.& in tota bi
blia dicunt cōtineri.a 42377 .vicibus. & b.
38218.vicibus.& G.29537.vicibus. Atq;
ideo,ni fallor,deus qui cuncta ſapienter mo-
deratur ac regit, permiſit Iudæos eſſe adeò
ſuperſtitioſos,& paternarū traditionū , quas
δευτερώσεις vocant,tenaces,vt ne hoc quidem
teſtimonio,(omni exceptione maiori , hoc
eſt ab inimicis deſumpto,)ad probandū in-
corruptas eſſe ſcripturas,caruiſſemus. Præ-
terea ſi Iudæi flagrarunt deſyderio corrum-
pēdi ſcripturas, aut illos corrupiſſent locos
qui pro nobis faciunt,aut illos quibus aduer
ſus nos pugnare decernunt.Nō primum, qa
nec hebdomadas Danielis,nec prophetiā Ia
cob corruperunt,quæ maximè illos vrgent,
& vexant.nec teſtimonia quæ trinitatē, per-
ſonarum diuinarum,aut incarnationē, paſsio
nem,reſurrectionem,& c.aſtruūt,è libris era-
ſerunt.nec illa quæ vſuram prohibent, (qua
vel maximè ipſi inhiant,)aboleuerunt. At ſe-
cundum diuiſionis mēbrum nec illi affirma-
re audebunt.nō igitur eos falſarunt.Quāob-
rem?nimirum quia non eſt nobis cōtentio cū
Iudæis in verbis,nec in ipſo contextu ſermo
nis,ſed in ſyncera & germana intelligētia ſcri
pturarum,quam illi velamine poſito intueri
non poſſunt.Adhuc,poſt Hiero.ætatem nō
eſt eccleſia mendicata libros à Synogoga,
ſed his quos à patribus accepit,vſa eſt.
¶ Nōnihil etiam adiumenti ad exactam ſcri Noīa propria in ſcripturis corrupta.
pturarum intelligentiā affert linguarum co-
gnitio propter nominum propriorum cor-
ruptionem,quæ ob noſtrorū ſocordiam in-
oleuit.Nam pauci à Hiero.ætate vſq; ad hęc
noſtra tempora inuenti ſunt,qui huic rei in-
cubuerint.Ideo Hiero.Ezechi.40. ca. inquit.
Diligentem & ſtudioſum admonendū puto,
ſi tamē ſcientia ſcripturarum ducitur,vt ſciat
omnia ꝓpe verba Hebraica & nomina, quæ
in Græca & Latina tranſlatione ſunt poſita,
nimia vetuſtate corrupta , ſcriptorūq; vitio
deprauata,& dum de inemendatis ſcribun-
tur inemendatiora, de verbis Hebraicis facta
eſſe Sarmatica;imò nullius gentis , dum He-
braica eſſe deſierūt,& aliena eſſe nō cœperit.
Adhuc cū literæ noſtræ,Hebræis non ex-
ęquo reſpōdeant, contingit nō infrequēter
Latinis aut Græcis literis verba hebræa ſcri-
pta,ita à ſe ipſa fuiſſe abalienata,vt aliā quo-
que induiſſe formā videantur. Vnde Hiero.
in cōment.epiſto.ad Titum.cap.3. ait.ſolent
nos irridere Hebręi in pronuntiatione quo-
rundam nominum , maximè in aſpirationi-
bus,& in quibuſdam cum raſura gutturis ꝓ-
ferendis.Hoc autem euenit,quod . 70. inter-
pretes, per quos in Græcum ſermonem lex
diuina tranſlata eſt,ſpecialiter in Cheth lite-
ram & Ain , & cęteras huiuſmodi, quia cū
duplici aſpiratione in Gręcam linguam trāſ-
ferre nō potuerant,alijs literis additis expreſ
ſerunt.Verbi cauſa.vt Rahel,Rachel dicerēt.
& Ieriho,Iericho.& Hebrō,Chebrō,& Seor,
Segor.In alijs verò conatus iſte defecit.Nam
nos & Gręci vnam tantùm literam S habe-
mus,illi verô tres. Samech,Sadde, Sin, quæ
diuerſos ſonos poſsident. Iſaac & Sion per
Sadde ſcribunt.Iſrael per,Sin,& tamē nō ſo-
nat hoc quod ſcribitur.Si igitur à nobis hæc
nominum & linguæ idiomata, vt videlicet
barbara,nō ita fuerint expreſſa, vt exprimū
tur ab Hebręis,ſolent cachinnū attollere, &
iurare ſe penitus neſcire quod dicimus. Vn-
de & nobis curæ fuit oēs veteris legis libros,
quos vir doctus Adamātius in exempla di-
geſſerat

geſſerat de Cæſariēſi bibliotheca deſcriptos ex ipſis authenticis emendare.

Deniq; cùm eccleſia Romana ex Iudæis pariter ac Græcis conflata ſit, oportuit vt vtriuſq; gentis memoria apud nos perpetuò duraret, atque ideo ipſorū vocabula crebrò in eccleſijs inculcātur, abſq; vllis interpretationibus. Vnde Aug. in epiſt. 178. ait. Nōlicet hoc nomē Amē in aliam linguā transferre. & .2. li. de doct. Chriſt. cap. 11. Hebræa, inquit, verba non interpretata ſæpe inueniuntur in ſcripturis, ſicut Amē, Haleluia, Racca & Hoſanna, & ſi quæ ſunt alia. Quorū partem propter ſanctiorem authoritatem, quāuis interpretari potuiſſent, ſeruata eſt antiquitas, ſicut in Amen & Haleluia. Partim verò in aliam linguam transferri non potuiſſe dicuntur. Sicut alia duo quę poſuimus.

De hoc lib. 2. c. 1. Aug. de nominibus peregrinis quibus utitur ecclesia.

Racca. Hæc ille. nomen Racca, vanum ſonat, eſt nomen conuitij quod irrogatur alicui, cùm volumus ipſum ſtultum, & cerebro vacuum appellare.

Hoſanna. Hoſanna. Salua obſecro, ſignificat. vt apud Mat. c. 21. Hoſanna filio Dauid, benedictus qui venit in nomine domini, Hoſanna in excelſis. Hoc eſt. Fer opem ô deus filio tuo qui è Dauid ducit originem, cùm ſit illi adeūda hæreditas regni paterni. fœlix fauſtuſq; ſit vtinam, talis regis aduētus. atq; ideo te obſecramus vt tū deus qui habitas in excelſis opem feras illi.

Quanuis ſupra ſtatuerimus in libris noui inſtrumenti in rebus dubijs ad Græci ſermonis fontem eſſe confugiendum. At Orige. tract. 8. in Matt. non cenſet illis tribuendam eſſe fidem indubitatam. Multam, inquit, differentiam inter exemplaria inuenimus, ſiue propter negligentiam ſcribarum, ſiue ex temeritate quorundam, ſiue propter eos qui emendare negligunt ſcripturas, ſiue propter eos qui quod ipſis videtur in emēdationibus, vel adijciunt vel ſubducunt.

Libris etiam Hebræorum, quorum authoritas ſacroſancta eſt, non deſunt qui fidē alicubi velint eleuare. vt Hiero. libr. 2. epiſtol. ad Gala. circa principium. & in commēt. Micheæ. cap. 5. & Iuſtinus in Tryphone.

Porrò aduerte cùm mendum aliquod viſum fuerit occurrere, ne ſenſum noſtrū ac cōiecturam ſequentes, à rectà aberremus via, tā quā Ariadnes filium Auguſtini verba ſequamur. li. 11. contra Fauſtum. cap. 2. dicentis. Sacrarum literarum ſtudioſis, notiſſimæ ſententiarum varietates. vel ex aliarū regionum codicibus vnde ipſa doctrina noſtra emanauit, dubitatio diiudicanda eſt. vel ſi ibi quoq; codices variant plures paucioribus, aut vetuſtiores recentioribus præferantur. etſi adhuc eſſet incerta veritas, præcedens lingua, vnde illud interpretatum eſt, cōſulatur. Alioqui ſi his auxiliis deſtituti, noſtro marte aliqd emēdare voluerimus, nullibi nō labemur & offendemus. Quandoquidē, teſte Augu. Pſal. 105. Multoties putaremus librarij eſſe errorem, niſi haberemus beneficiū dei quo ſcripturas ſuas in multis linguis voluit eſſe transfuſas. vt in Pal. 105. interfecta eſt terra in ſanguinibus, arbitraremur legendū eſſe, infecta. Hactenus Aug. Nos vtamur aptioribus exēplis. Pſa. 41. Sitiuit aīa mea ad deum fortem, viuū. quo in loco multi legunt, fontē viuū. & Iſaię 40. c. Quoniā cōpleta eſt malitia eius. pro militia eius. Iob quoq;. 5. Virum ſtultū, pro verè ſtultū. & ca. 18. de vrbe, pro de orbe. & .28 ſicut impius, pro ſic vt impius. & Micheæ. 6. voluptatibus, pro voluntatibus. & Pſal. 34. qui maligna, pro qui magna. & .71. & erit firmamentum, pro & erit frumentū. & in Iſaia. 60 filiæ tuæ de latere ſurgent. pro ſugent. & Pſ. 26. vt videam voluntatem domini. pro voluptatem. Deniq;. 3. Reg. ca. 2. vbi in codicibus Latinis legitur, poſt Salomonē nō ambulauit, in Hebræo legitur, poſt Abſalom.

¶ Catalogus librorum vtriuſque inſtrumenti. Cap. vij.

ANtequam libros vtriuſq; teſtamēti ad numerum reuocemus, oportet exponere quid hoc nomen [illegible]erith, hoc eſt teſtamentum, ſignificet. & quidē ſi verbum Hebraicum exactè expendas, fœdus ſignificat inter viuentes. clarè & purè deciſum & tranſactum, à verbo Barar mundauit. ſic Laban cū Iacob teſtamētum fecerūt. & Gen. 21. Accepit Abraham oues & boues & dedit Abimelech & percuſſerunt fœdus. & ca. 17. circuncidetis carnem præputij veſtri & erit ſignum fœderis [redacted] vt ſignificet teſtamentum quod ratum non eſt niſi mors teſtatoris interueniat. in hac ſignificatione accipitur quando ſignificat nouum teſtamentū. Nam niſi teſtator noſter Chiſtus mortuus

Hebr. 9. Hoc ignorans Caiet. negat Pauli eſſe authorē epiſtolæ ad Hebr.

fuiſſet, nec ſtabile nec firmū teſtametū pma nebat, nec ſciri quæ myſteria in eo ſcripta erāt. vtiq; clauſum & obſignatū erat. Vetus teſtamentū nomē traxit à priori ſignificatu, nē pè vt ſignificat fœdus inter viuētes initū. & hæc eſt cauſa quare abrogatū & antiquatū ſit, quia morte filij dei nō conſecratū fuit: nec ſciri poterant quę in eo concluſa erant myſteria, quia nōdum venerat ille qui habebat clauem Dauid. igitur diuina ſcriptura omnis, in duo hæc teſtamēta diuiſa eſt. Illud quod aduentui domini, paſsioniq; anteceſsit, id eſt lex & prophetæ, vetus dicuntur. Ea verò quę poſt reſurrectionem ſcripta ſunt, nouum teſtamētū nominatur. Iudæi veteri vtūtur, nos nouo. Sed tamen diuerſa non ſunt, quia nouum veteris adimpletio eſt, & in vtroq; idem teſtator eſt Chriſtus, qui pro nobis morte ſuſcepta, nos hæredes regni æterni fecit, abdicato & exhæredato populo Iudæorum, ſicut Ieremias propheta teſtatur. Ecce, inquit, dies veniunt dicit dominus & conſummabo domui Iſrael, & domui Iuda teſtamentum nouum, non ſecundum teſtamentum quod diſpoſui patribus illorum, in die qua apprehendi manum eorum, vt educerem eos de terra Ægypti. quia ipſi non perſeuerauerunt in teſtamēto meo, & ego neglexi eos dicit Dñs. & alio loco ſimiliter ait. Dereliqui domum meam, dimiſi hæreditatem meam in manus inimicorū eius. Quod ſuperius ait conſumma turum ſe domui Iuda teſtamētum nouum, oſtēdit vetus illud, quod per Moyſen datum eſt, non fuiſſe perfectum, id autem quod per Chriſtum dari haberet, conſummatum fore. domum autē Iuda & Iſrael non vtiq; Iudæos ſignificat, quos abdicauit, ſed nos, qui ab eo conuocati ex gētibus, in illorum locum, adoptione ſucceſsimus.

Iere. 31.

Differt vetus teſtamentū a nouo, Primùm iuxta Theophy. ad Hebræ. 7. Quia in veteri locutus eſt dominus per prophetas, in nouo per filium. Hinc Paulus, ait. Multifariam multiſq; modis olim deus loquens patribus, nouiſsimè locutus eſt nobis in filio. Secundò Aug. lib. 4. contra Fauſtū. cap. 2. ait. Temporalium rerum promiſsiones teſtamēto veteri co[redacted] pertinent teſtamentum. Sed in illis temporalibus figuras fuiſſe futurorum quæ implentur in nobis, in quos fines ſeculorum obuenerunt, Paulus teſtatur dicens. Hæc omnia in figura contingebant illis. Hæc iterum repetit li. 18. de ciui. dei. ca. 11. Tertiam differentiam aſsignat. in li. de ſpiritu & litera. cap. 20. inquiens. Propter veteris hominis noxam, quę per literam iubentem & minantem minimè ſanabatur, dicitur illud teſtamentum vetus. hoc autem nouum propter nouitatem ſpiritus, qui hominem nouum ſanat à vitio vetuſtatis. Poſtremò Dionyſ. in eccleſ. Hierar. c. 4. p. 3. cōſtituit differentiā inter vtrūq; teſtamentum, eius verba ex antiquiſsimo codice de prompta, non grauabor afferre ἡ μὲν ἔφη τὰς ἐσομένας θεουργίας, ἡ δὲ ἐτέλεσεν. καὶ ὡς ἐκείνη μὲν εἰκόσι τὴν ἀλήθειαν ἔγραφεν, αὕτη δὲ παροῦσαν ὑπέδειξεν, τὰ γὰρ ἐκείνης προαναρρήσεις. ἡ κατὰ ταύτην τελεσιουργία, τὴν ἀλήθειαν ἐπιςώσατο. καὶ ἔςι τῆς θεολογίας, ἡ δὲ θεουργίας συγκεφαλαίωσις. Hoc eſt. Vetus quidē inſtrumētū futura & diuina dei opera dicit. nouū verò iam effecta præcinit. Atq; vetus quidem ſimulachris & imaginibus deſcripſit veritatem. nouum verò præſentem rem oſtendit & demonſtrat. Item veteris quidem prædictiones ſunt, in nouo efficiendo homines perfectos, veritatem præfiguratam confirmauit. Deniq, vt ſummatim dicā. vetus inſtrumentū de myſticis & theologicis rebus diſſerit, nouum efficit homines deiformes.

Vetus teſtamentum à nouo in quo diſtinguit.

Sacrorum librorum catalogum hoc in loco recenſere ſuperuacaneum mihi viſum eſt. cùm præter Hiero. in prologo Galeato, qui Ioſephum ſecutus eſt. innumeri alij de hac re diſſeruerint, Auguſt. lib. 2. de doct. Chriſ. cap. 8. Euſebius. lib. 4. hiſt. cap. 26. & lib. 6. cap. 18. & Damaſce. lib. 4. cap. 18. & Naziā ze. in poëmate, & Epipha. in epitome. Deniq; in multis concilijs antiquis & recentioribus de horum librorum numero cautū fuit, & nos de illorum diuiſione nonnihil attigimus cùm de prophetia agebamus. afferam tamen, ne prorſus tacuiſſe videar, duo epigrāmata Nicephori Calixti, in quibus vtriuſq; inſtrumēti libros breuiter colligit ex Naziā. deſumpta.

Ioſeph' lib. 1. cōtra Apionem.

Τῆς παλαιᾶς διαθήκης αἱ βίβλοι.

Θείας γραφῆς μάνθανε νῦν τὰ βιβλία.
Τῆς μὲν παλαιᾶς εἰσὶν εἴκοσι δύο.
Πρώτη γένεσις, ἔξοδος δευτέρα.
Τὸ λευιτικὸν, ἀριθμῶν τὸ βιβλίον.
Τὸ δευτερονόμιον. Ἰησοῦς πάλιν.
Οἱ κριταὶ, καὶ ῥοὺθ, ὀκτάβιβλον ἐνθάδε.

Τῶν βασιλειῶν ἡ μία, καὶ δευτέρα,
Τῶν βασιλειῶν ἡ τρίτη, καὶ τετάρτη.
Τὰ παραλειπόμενα βίβλους τὰς δύο.
Εσδρας τὸ πρῶτον καὶ τὸ δεύτερον πάλιν.
Ιστορικὰ τὰ γνήσια τῆς γραφῆς τάδε.
Ηδη δὲ τοῖς ἐγκρίνουσι καὶ τάδε,
Εσθὴρ, Ιουδὶθ, καὶ Τωβὶτ, ἄλλο ξύτον.
Ταῦθ᾽ ἱστορικὰ τὰ στιχηρὰ δὲ πάλιν.
Ιὼβ, ὁ Δαυὶδ καὶ Σολομῶντος τρία.
Εκκλησιαστὴς, Ασμα καὶ Παροιμίαι.
Καὶ τῶν προφητῶν πέντε βιβλία δέχου.
Οἱ δώδεκα μὲν ἐν ἑνὶ τῷ βιβλίῳ
Αμὼς, Ωσηὲ, Μιχαίας, Ιωὴλ τε,
Ιωνᾶς, Αβδιοὺ, Ναοὺμ, Αββακοὺμ τε
Ο Σοφονίας, καὶ δέκατος Αγγαῖος.
Εἶτα Ζαχαρίας τε, καὶ Μαλαχίας.
Πρώτη μὲν αὕτη. δευτέρα δὲ Ησαίας,
Επειτα λαμπρὸν Ιερεμίαν ἔχεις.
Ιεζεκιὴλ καὶ Δανιὴλ ὁ πέμπτος.
Γραφῆς παλαιᾶς αἱ δὲ σοὶ βίβλοι φίλος.

Diuinæ ſcripturæ ſcito hos eſſe libros. Veteris quidem inſtrumenti ſunt viginti duo. Quorum primus Geneſis. Secundus Exodus. Tertius Leuitic⁹. Quartus Numeri. Ac deinde Deuteronomium, hoc eſt ſecunda lex. Deinde Ieſus Filius Nun. Iudices quoq; et Ruth. Hi oẽs vocantur octabiblos, quia octo hi libri in vno volumine coarctantur. Poſtea ſequuntur libri quatuor regũ. Poſt quos ſtatim cõſequũtur duo Paralipomenõ, in quibus prætermiſſæ in libris regum tanguntur hiſtoriæ. Vltimo loco ponuntur duo Eſdræ libri. Atque hi ſunt germani hiſtoriarum libri. His adduntur Eſther, Iudith ac tertius Tobias. Hucuſq; libros hiſtoricos omnes retulimus. Porrò libri carmine conſcripti, hi ſunt, Iob, Dauid, & Salomonis tria volumina, Eccleſiaſtes, Cãtica canticorũ & Prouerbia. De hinc accipe quinque prophetarum libros. ex quibus primus duodecim prophetas complectitur. atque hi ſunt. Amos, Hoſeas, Michęas, Ioël, Ionas, Abdias, Nahum, Abbacuc, Sophonias, decimus deinde Aggæus, deinde Zacharias ac Malachias. Hucuſq; liber primus. Secũdus Iſaias, Tertius præclarus Ieremias, Quartus Ezechiel. Quintus & vltimus Daniel. Hi ſunt amice libri veteris inſtrumenti. Intellige quos Nicephori ętate eccleſia authoritatem tribuebat.

Τῆς δὲ νέας διαθήκης αἱ βίβλοι.
Ηδη δέ μοι μάνθανε καὶ γραφῆς νέας.
Εὐαγγέλιον Ματθαίου τε, καὶ Μάρκου.
Τρίτον τῷ Λουκᾶ, τέταρτον Ιωάννῃ.
Λουκᾶ τε πράξεις τῶν σοφῶν ἀποστόλων.
Επιστολαὶ Παύλου δὲ τοῦ θεηγόρου,
Πρὸς ταῖς δέκα τέσσαρες ἠκριβωμένες.
Επτὰ δὲ πάλιν καθ᾽ ὅλης οἰκουμένης
Τούτων μία μὲν ἣν Ιάκωβος γράφει
Δύο δὲ Πέτρος, τρεῖς δ᾽ Ιωάννης πάλιν
Η δ᾽ ὑστέρα πέφυκεν Ιούδα μόνη.
Επειτ᾽ Αποκάλυψις ἡ θεολόγου
Εκτὸς δὲ τούτων τῆς γραφῆς ἅπαν νόθον.

¶Noui verò inſtrumenti hi ſunt libri qui ſequuntur.

Diſce iam numerum librorum nouæ ſcripturæ, ex quibus Matthęi euãgelium primum, Marci ſecũdum, Lucę tertium, ac poſtremò Iohannis euangelium quartum tenet locũ. Ac deinde adijce Actã apoſtolorũ Sapientum, authore diuo Luca. Præterea amplectere diuini Pauli & eloquãtiſsimi quatuordecim epiſtolas exaratè conſcriptas. ac rurſum ſeptem ad vniuerſos mortales miſſas. ex quibus vnam ſcripſit Iacobus. duas Petrus, tres Iohannes, vltimã ſcripſit ac ſolã Iudas. Deniq; poſtremũ poſſidet locũ Apocalypſis Theologi. His libris demptis quicquid inuẽtũ fuerit Nothum ac ſuppoſititiũ eſt. Hoc nomine intelligit ſcripturas Apocryphas. hoc eſt abſconditas & ſecretas ã κρύπτω abſcondo liue recondo. Erant ea ſcripta, quibus publicè eccleſia nõ vtebatur, ſed priuatim habebat legebatque qui vellet. vt Apocalypſis & Acta Petri, & liber Enoch, & euangelium Thomæ & Barnabæ.

¶Quibus in rebus tractandis ac cognoſcendis. ſacri ſcriptores ſtudium ſuum poſuerint. Caput. viij.

IVxta veteres philoſophos, & maxime Peripateticos, tota philoſophia in tres ptes diuiſa eſt, in Phyſicã Ethicã & Theologiam. ex qua partitione licet colligere, ab illarum trium partium numero. Dialecticam fore ſeiũctã, atq; ideo potius philoſophię inſtrumẽtum, quàm partem eſſe vocandam. Hanc ſententiam ſecuti ſunt illi eccleſiæ tractatores, qui à mè modò citan-

citandi ſunt. At Boethius in procœmio Por-
phyrij à ſe tranſlati, putat & inſtrumentum
& partem ſimul eſſe appellandam, à qua ſen-
tentia non videtur diſſentire Philo Iudæus.
in li. περὶ γεωργίας, cùm inquit, τὸν κατὰ φιλοσο-
φίαν λόγον, τρίδυμον ὄντα, τοὺς παλαιοὺς ἀγρῷ φασὶν
ἀπεικάσαι. τὸ μὲν φυσικὸν αὐτοῦ δένδροις καὶ φυτοῖς
παραβαλόντας. τὸ δ' ἠθικὸν καρποῖς, ὧν ἕνεκα καὶ τὰ
φυτά. τὸ δ' αὖ λογικὸν φραγμῷ καὶ περιβόλῳ. καθά-
περ γὰρ τὸ περικείμενον τεῖχος ὀπώρας καὶ φυτῶν τῶν
κατὰ τὸν ἀγρὸν ἐστὶ φυλακτήριον, τοὺς σίνεσθαι καὶ πα
ρεισφθείρεσθαι βουλομένους ἀνεῖργον. τὸν αὐτὸν τρόπον,
τὸ λογικὸν μέρος φιλοσοφίας, φρουρά τις ἐστὶν ὀχυρωτά
τη τῶν δυοῖν ἐκείνων ἠθικοῦ τε καὶ φυσικοῦ. Hoc eſt, an
tiqui, philoſophiam, quam in tres partes di-
duxerant, agro ſimilem faciebant. quę ad na
turam ſpectabat, plantis & arboribus com-
parabant. quæ verò ad mores, fructibus con
ferebant, quorum cauſa arbores cõſitæ ſunt.
Deniq; diſſerendi artem maceriæ ſimilẽ aie-
bant, quæ ſepit & munit arbores, ne à quo
piam lædi poſsint. Alij moly herbæ logicam
comparant, quæ efficiebat ne à Circe, ſocij
Vlyſsis deciperentur. & Cicero. in. 1. li. Aca-
demi. ait. Philoſophãdi ratio eſt triplex, vna
de vita & moribus. Altera, de natura & rebus
occultis, Tertia de diſſerẽdo, & quid verum
& quid falſum, quid rectum in oratione, quid
prauum, quid conſentiens, quid repugnet iu-
dicando. &. 1. de oratore. Philoſophia in tres
partes eſt diſtributa, in naturę obſcuritatem,
in diſſerendi ſubtilitatẽ, in vitam atq; mores.

His præmiſsis ad eccleſiaſticos noſtros vi-
ros deueniam⁹. & in primo ſe offert loco Cle-
mens Alexand. presbyter, circa finem lib. 1.
Stromateon hæc inquiens. Moſaica philo-
phia quadripartitò diuiditur. In partem hi-
ſtoricam. & eam quę vocatur legitima, quę
quidem propriè fuerit morum tractationis.
Tertiam autem eam quę pertinet ad ſacrifi-
cia, quæ quidem eſt naturæ contemplatio-
nis. & poſtremò quartam ſpeciem Theolo-
gicam, quę eſt ſuprema contemplatio, quam
dicit Plato eſſe magnorum myſteriorum.
Hanc ſpeciem vocat Ariſtoteles, μετὰ τὰ φυ-
σικά. Præterea Ambro. Pſ. 36. in eius præfa.
inquit. Omnis ſcriptura diuina, vel naturalis,
vel myſtica, vel moralis eſt. Naturalis in Ge-
neſi, in qua exprimitͬ quomodo facta ſunt, cę
lum, mare, terra, & quemadmodum iſte mun
dus ſit conſtitutus. Myſtica in Leuitico, in-
quo comprehenditur ſacerdotale myſteriũ.
Moralis in Deut. in quo ſecundum legis præ
ceptum vita humana formatur. Vnde Salo-
monis tres libri ex plurimis videntur electi,
Eccleſiaſtes de naturalibus, Cãtica Cãticorũ
de myſticis, Prouerbia de moralibus. In Pſal-
terio mixtim de his omnibus tractatur. Nam
q; naturalem euidentiſsimè comprehendit,
docendo de angelis, ac virtutibus, ſole, luna,
& ſtellis, & lumine cæli cælorũ, & aqua quæ
ſuper cælos eſt, quia ipſe dixit & facta ſunt,
ipſe mandauit & creata ſunt, ſtatuit ea in ſe-
culum ſeculi, præceptum poſuit & non præ-
teribit. De myſticis locutus eſt, cùm de occul *Pſalm.* 32.
tis, & ſacræ vnctionis vnguẽto & de conſum-
matione ſcripſerit tabernaculi. Nam & vẽtu *Pſalm.* 33.
rũ præfatus eſt dei filiũ principem ſacerdo-
tũ, & paſſurũ eſſe pro nobis, & ſanguine ſuo
mundaturũ noſtra peccata, tituli pro torcu-
laribus declararunt. & reſurrecturum Pſal- *Pſalm.* 8.
mus reſurrectionis expreſsit. & de moralibus
multa contexuit, diuerſaq; virtutum genera
demonſtrauit, & dedit præcepta viuẽdi, qui-
bus vlcera noſtrorum ſanauit errorum, mo-
resq; renouauit humanos, atq; intimos mu-
tauit affectus, vt docet Pſalm. 33. quem etiã
S. Petrus in epiſt. ſua tanquam medicamen-
tum noſtris pectoribus affixit. & Pſalm. 36.
nam iſti præ cæteris ethici reperiuntur, ſed
diffuſior hic vltimus. Nam & ſi ille prędulcis
& lucidus eſt, iſte tamẽ dulcior. quoniam ille
me docuit cohibere linguã à malo. iſte deſine
re ab ira, indignationẽ relinquere. Ille præce-
pit ſine dolo loqui, iſte inſtituit eſſe manſue-
tum, qui præmia manſuetudinis demonſtra
uit. Ad hæc igitur medicamenta manũ mit-
tamus, & vulnera noſtra curemus, ne ſi veli-
mus dicere quòd alios curare poſsimus, dica-
tur nobis. Medice cura te ipſum. De hac re
iterum diſputat in præfa. lib. 1. in Lucam fu-
ſiſsimè. & deſumpſit ex Baſilio, in ſermone,
quo præfatur in prouerbia Salomonis. De-
niq; Hiero. in epiſt. ad Paulam vrbicã breui-
ter hæc omnia cõplexus eſt. Quo modo, in-
quit, philoſophi diſputationes in phyſicam,
ethicam⁹ logicãq; partiũtur, ita eloquia diui *✱Legotheo*
na, aut de natura diſputãt, vt in Geneſi & Ec- *logiam.*
cleſiaſte. Aut de moribus, vt in prouerbijs &
in omnib⁹ ſparſim libris. Aut ✱ logica, ꝓ qua *✱Legotheo*
theoricen noſtri ſibi vendicant. vt in Cãtico *logiam.*]
canticorũ. & in euangelijs. Licet apoſtolus
ſæpe proponat, aſſumat, cõfirmet atq; con-
cludat, quæ propriè artis dialecticę ſunt.

Hieronymi locũ modò à nobis citatũ arbi
tror duobus in locis eſſe deprauatum, nec ab
Eraſmo animaduerſum, nec à Chriſtiano Druth
mari in ꝓœmio ſuper Matt. quod è D. Hie.

trar-

trãſcripſit.Fortè legẽdũ,ethicã Theologiãq;.
& iterũ ſtatim. Theologia pro qua theoricẽ
noſtri.ex ipſomet Hier. circa principiũ com
mẽt.in Eccleſiaſtẽ.quo in loco iterũ hęc eadẽ
penè verba inculcat. & iterũ ex hoc eodẽ lo
co ad Paulã.Nã poſtea quã de Theologia lo
cutus eſt.Subdit de dialectica.Licèt apoſto-
lus ſæpè &c.Miror equidẽ hoc fefelliſſe Eraſ-
Annotationes aliquot aduerſus Eraſmum.
mũ, cùm alioqui in libris corrigendis ſoleat
eſſe oculatior ac diligẽtior quàm par eſt, &
nodũ in ſcirpo perſæpe quærat. Vt in epl.ad
Paulinũ.Quæ (nẽpè literę) à principio amici
tiarũ fidẽ iã probatę fidei,& veteris amicitię,
præferebant.In huius loci Scholijs inquit.
Hũc locũ eſſe deprauatũ, vel ex hoc liquet,
quòd exẽplaria nulla inter ſe cõſentiũt. For-
tè ſic eſt legendũ. Quæ à principio probatæ
iã fidei,fidẽ,& veteris amicitiæ noua præfere
bãt argumẽta. Apparet Paulinũ in initio ſuę
epiſtolę locutum fuiſſe de neceſsitudine ſua
quã habebat cũ Hier. ea cũ vetus eſſet nouis
argumentis renouauit. Hæc ille. Ego credo
veterẽ lectionẽ eſſe retinẽdã. Nã Hiero.nun-
quã Paulinũ viderat. vt in fine epiſtolæ ipſe
oſtẽdit,inquiẽs. Habes hic amãtiſsimũ tui fra
trẽ Euſebiũ,qui literarũ tuarũ mihi gratiã du
plicauit,referens honeſtatẽ morũ, cõtemptũ
ſeculi fidẽ amicitię ſ.quã alijs ſeruare ſoles.
Ideo munera quę Hieronymo trãſmiſerat,
erãt adeò magna,vt oſtenderent nouã amici
tiã,iam fuiſſe inueteratã. nã μετὰ τὴν δόσιν, vt
inquit poëta, τάχιστα γηράσκει χάρις. Deinde in
i. Si munera adhibeas, citò ſeneſcit amicitia.
epi.ad Euſt.de Virgi. cũ alluſiſſet Hiero. ad
carmẽ illud Perſianũ. Per humeros hyacinthi
na lęna eſt. Ipſe id ignorãs, legendũ cenſet.
per humeros lęna fortè volitans. Deniq; in
epiſt. Paulę & Euſtochij ad Marcellã vt cõ-
migret in Bethlehẽ.ait Hiero. Certè ſi præcla
rus orator reprehendendũ neſcio quem pu-
tat, quòd literas Græcas nõ Athenis,ſed Lili
bæi,Latinas nõ Romę,ſed in Sicilia didicerat
&c. Totus hic locus decerptus eſt ex diuina-
tione Ciceronis in Verrẽ, vbi irridẽs Q. Ce-
ciliũ,inquit,nunquam in loco celebri ipſum
operã dediſſe literis,vt aliquid eloquentię aſ
ſequi poſſet, ſed in loco ignobili & obſcuro.
At Eraſmus id neſciens,inquit. Quædam exẽ
plaria ſcriptũ habebant. Libyę,alia Lilybęi,
neutrũ admodũ quadrat, fortè legendum Li
leæ, quæ ciuitas eſt in Phocide, Athenę ſũt
in meditullio Gręcię, Phocẽſes ita Gręci ſũt,
vt abſint ab Athenis,quẽadmodũ Roma,ger
mana eſt Italia,Sicilia, Italia eſt veluti Græ-
ciſſans.

¶ Summa illorũ quæ in vtroq; inſtrumẽto continẽtur. Ca. ix.

SIcut qui iter deuiũ ac multis am-
bagibus impeditũ facturi ſunt,in-
digẽt duce aliquo & pręmonitore,
greſſus dirigẽte & cõmõſtrãte, ita
nos, ſi ad ſcripturarũ arcana admitti volum⁹,
prius oĩa quæ per latiſsimos illarum campos
peragranda ſunt, exiguo verborum circulo,
ab aliquo Ięrophãta ſtrenuo, percipiam⁹ o-
portet. ac tanq̃ vngues digitosq; teneamus.
Sed quis meli⁹ poterit nos ad adyta ſcriptura
rũ deducere,atq; ne à vero aberrem⁹ tramite,
efficere, quàm Diony. Areopagita q̃ toties
viã hãc confecit. Is ergo in Eccleſi. Hierar. c.
περὶ συνάξεως ἤτ' οὖν κοινωνίας, ait. omnis ſcripturę
ſanctæ cõtextus,aut rerũ ſubſiſtẽtiã ac diſtin
ctionem à deo conditã prædicat,vt liber Ge-
neſeos. Aut legale ſacerdotium viuẽdiq; eius
enuntiat modũ,vt cæteri libri legis. Aut ſor-
tes dei populo diſtributas ac poſſeſsiones nar
rat. vt Ioſue liber. Aut Iudicum ſanctorũ, aut
ſapientũ regũ ac piorũ ſacerdotũ ſenſum ac
prudentiam celebrat,vt libri Regũ, Iudicum,
Paralip. aut veterũ hominum inter varios &
multiplices triſtiũ caſus, mirabilem conſtan-
tiã, immobilẽq; philoſophiã loq̃tur. vt liber
Iob,Iudith, Eſter. & Machabęorũ libri. Siue
agendæ vitæ,ſapiẽtia monita,vt liber Prouer
biorum,Eccleſiaſtes,Eccleſiaſticus & liber ſa
piẽtiæ. Siue diuinorũ amorũ dulcia carmina
& effigies diuinas, præfert. vt Salomonis can
tica. Siue futurorum plenas doctrina ſalutari
prædictiones enũtiat. vt in reliquis veteris in-
ſtrumenti libris. Siue diuina dñi Ieſu in huma
no corpore opera loq̃tur,vt in quatuor euã-
geliorum voluminibus. Siue diſcipulorũ eius
mores atque inſtituta diuinitus tradita, &
ad dei ſimilitudinem imitando ducentia, ſan-
ctiſsimaſq; doctrinas, vt in actis apoſtolorũ
& in epiſtolis Pauli & cæterorũ apoſtolorũ.
Siue arcanam illam ac myſticam omnino vi-
ſionẽ dilecti diſcipuli diuinãq; domini Ieſu
& altiſsimam theologiam, eis qui dij fieri me-
rentur, exponit, eoſq; per myſteria ſacra &
diuina ſuſtollit & confirmat.

¶ De vtilitate quæ nobis obuenit ex cognitione Regularum ſcripturæ, & de eius forma loquẽdi & charactere. Cap. x.

MVltas res ſępe videmus, quæ quāuis arduę & ſuperatu difficiles videri poſsint, modico tamen conficiuntur labore, dūmodo ratione & arte, cùm aggrederis, præditus ſis. Hinc ſæpe videre contigit, à paucis militibus, dolis & arte Sinonis inſtructis, citra puluerē & laborē, exercitum validū & numeroſum fuiſſe fugatum ac profligatū. Ae ſimiliter vſu venire ſolet, vt pondera nimis grauia, quibuſdā machinis adhibitis in altū ædificij locū ſubleuentur, quæ aliàs nullis viribus ſubuehi poterāt. Quapropter ſi quis diuinas ſcripturas via quadam ac præceptis inſtructus & munitus, tractare didicerit, à multo ac magno ſe eximet labore. Atq; ideo hæ noſtræ vigiliæ, ſi præſtitero quod pollicitus ſum, nō video quare ſint contēnendæ, ſed modis omnibus amplectendæ. Audi igitur quid de hac re ſcribat Chryſo. ho. 39. in Iohā. Sicut qui metalla fodere aggreditur, artis ignarus, auri venas non inuenit, ſed cōfundit, & laborē ſubit incaſſum, ita qui diuinarū ſcripturarū ordinem non intelligunt. Qui earū proprietates, & leges non diſquirunt. Sed omnia ad verborum ſonum accipiunt, aurum terrę cōfundentes, nunquā in his reconditum theſaurum aſſequentur. vt

Iohan. 5.

apud Iohā. ſi ego teſtimonium perhibeo de me ipſo, teſtimoniū meum non eſt verum. &

Iohan. 8.

iterum idem Iohan. Si ego teſtimonium perhibeo de me, teſtimoniū meū verum eſt. Hæc

Locus Iohā. expoſitus.

ille. locus primò citatus intelligitur iuxta iniquam opinionē quam Iudæi de Chriſto cōceperant. vt apud Mat. cap. 11. Confiteor tibi pater domine cæli & terræ quòd abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudētibus, & reuelaſti ea paruulis. Sapientes vocat ſcribas & prudētes, quia populus ſapientes eſſe arbitrabatur, paruulos apoſtolos, qa inſcij & rudes illis eſſe videbātur. & Mat. 14. Contriſtatus eſt Herodes propter mortem Iohānis baptiſtę. i. finxit ſe eſſe triſtē, cùm tamē lætus eſſet. Secūdus locus intelligitur iuxta id quod res habebat. Nam cùm Chriſtus deus eſſet, mentiri nō poterat, iuxta Paulū. Præterea Greg. in præfa. 20. lib. moral. ait. Quanuis omnem ſcientiam ſcriptura ſacra ſine aliqua comparatione trāſcendat, vt taceam quod vera prædicat, quòd ad cæleſtē patriam vocat, quòd æternis deſyderijs ad ſuperna cōplectēda cor legētis inuitat, quòd dictis obſcuriorib⁹ exercet fortes, & paruulis humili ſermone blanditur, quòd nec ſic clauſa eſt vt paueſci debeat, nec ſic patet vt vileſcat quòd vſu faſtidium tollit, & tantò amplius diligitur, quantò amplius meditatur, quòd legentis animum humilibus verbis adiuuat, ſublimibus ſenſibus leuat, quòd aliquo modo cū legentibus creſcit, quòd à rudibus lectorib⁹ quaſi recognoſcitur, & tamē doctis ſemper noua reperitur. Vt ergo de rerum pōdere taceā, ſcientias omnes atq; doctrinas ipſo ſuo locutionis more trāſcendit, quia vno eodēq; ſermone dū narrat geſtum, prodit myſteriū. & ſic ſcit præterita dicere, vt eo ipſo nouerit futura prædicare. & immutato dicēdi ordine, eiſdem ipſis ſermonibus, nouit & ante acta deſcribere, & agenda nunciare. Sic Iob dū ſua narrat, noſtra prędicit, dumq; lamēta propria indicat, Eccleſiæ hæreſes & calamitates deplorat. & rurſum in præfa. 4. lib. mora inquit. Qui textum ſcripturarum cōſiderat, & ſenſum locutionis ignorat, nō tam ſe eruditione inſtruit, quā ambiguitate cōfundit: quia nōnūquam ſibi literæ verba contradicunt, ſed dum à ſemetipſis per cōtrarietatē deifferūt, lectorem ad intelligentiā veritatis mittunt. Vnde Salomō ait. Melius eſt comedere & bibere. & parum poſt ſubjicit. Melius eſt ire ad domū luctus, quàm ad domum conuiuij. Cur luctum conuiuio prętulit, qui prius eſum potūq; laudauit? Si. n. per electionem bonum eſt comedere & bibere, proculdubio melius eſſe debet ad domū gaudij, quā ad domū lamēta properare. Hinc eſt quod iterum dicit Salomō. Lætare iuuenis in adoleſcentia tua. & parū poſt adiungit. adoleſcentia & voluptas vanæ ſunt. Hæc veritatis intelligētia, cùm per cordis humilitatem quæritur, aſsiduitate legendi penetratur. Sicut. n. ignotorū hominū facies cernimus, & corda neſcimus. Sed ſi familiari eis locutione cōiūgamur, vſu colloquij eorū etiam cogitationes indagamus. Ita cùm in ſacro eloquio ſola hiſtoria aſpicit, nihil aliud quàm facies videtur. Sed ſi huic aſsiduo vſu coniungimur, eius nimirum mentē, quaſi ex collocutionis familiaritate penetramus. Dum. n. alia ex alijs colligim⁹, facilè in verbis agnoſcimus, aliud eſſe quod intimant, aliud quod ſonant. Lege Chryſoſ. ho. 35. in Iohānem.

Eccle. 7.

Eccleſia. 11.

Locus citatus à Grego. ex Eccleſiaſte. Lætare iuuenis. &c. per modū irriſionis & cum geſtu proferendus eſt. i. ſi oblecteris in iuuentute, punieris. nam eſt imperatiuus comminationis, vt illud Ierem. in threnis. Lætare filia Edom quæ habitas in terra Hus.

Qua

Qua de re in prooemio libri. 10. harũ Hypotyp. fuſè à nobis diſſertum eſt.

¶Quæ ſint optimi interpretis diuinarum ſcripturarum partes. Cap. xj.

NOn ab re fore arbitror, leges quaſdam ferre & ſancire, quibus interpretum noſtri temporis nimiam libertatem coërceam, & in officio contineam. Qui putant idem ſibi licere in verſionibus ſcripturarum, quod in tranſlatione authorũ ſecularium ſibi permiſerãt. quippe cùm in his nephas ſit vel vnguem latum à diuinis verbis diſcedere. oportet igitur iuxta prouerbium, Τὴν κάρδοπον κάρδοπον, τὴν σκάφην σκάφην. i. mortariũ mortarium, & ſcapham ſcapham appellare. Nam ſi Hebraicæ Phraſes latino ſermoni fuerint donatę, illud neſcio quid, quod proprium eſt linguę illius, exuũt. Ac ideo Boethius in proemio Porphyrij à ſe tranſlati, inquit. Verbum è verbo expreſsũ reddidi, quod in his ſcriptis in quibus rerum cognitio quæritur, non luculentæ orationis lepos, ſed incorrupta veritas exprimenda eſt. Orige. quoq; hom. 3. in cant. ait. Melius eſt in interpretatione ſcripturarũ grãmaticos offendamus, quã ſcrupulum in veritatis explanatione ponamus. Et Aug. tracta. 2. in Iohã. Non timeamus, inquit, ferulas grãmaticorũ, dum tamen ad veritatem ſolidam & certiorẽ perueniamus. Sic dixit rectè interpres. Qui non ex ſanguinibus. &, Libera me de ſanguinibus. cum ſanguina non ſit nomen Latinum, Sed quia Grecè poſitum eſt pluraliter, maluit ille qui interpretabatur, ſic ponere, & quaſi minus latinè loqui ſecundum grãmaticos, & tamen explanare veritatem ſecũdum auditum infirmorum. Hiero. quoq; de opti. gene. interpre. ait. In interpretatione Græcorum, dẽptis ſcripturis ſanctis, vbi & in verborum ordine myſterium eſt, nõ verbum è verbo, ſed ſenſum exprimendũ è ſenſu. Et hanc ob cauſam, dicit Aug. lib. 3. de doctr. Chriſti. ca. 3. & lib. 4. ca. 10. oſſum pro oſe ſolere legi in eccleſijs, ad vitandum amphibologiam, in Pſalm. 138. Non eſt abſconditum à te oſſum meum, pro os meum. Denique Gregor. in epiſto. ad Leandrum. cap. vltimo. & eſt in Decret. D. 38. ſub nomine Auguſt. in epiſto. ad Alexandrum, ſed falſò. nam pro Leandro, dixit Alexandrum. Indignum, inquit, vehementer exiſtimo, vt verba cęleſtis oraculi reſtringam ſub regulis Donati. Porrò Hierony. in libr. de opti. genere interpretandi probat multis teſtimonijs ex ſcripturis collectis, licere nonnunquam interpretibus, omiſsis verbis, ſenſum appendere, & Latinis auribus repreſentare. quod non reijcimus. Nam ſi ſemper verba Hebraica ad verbum Latinæ reddantur linguæ, non ſolùm horridam & aſperam, ſed difficilem intellectu verſionem efficiũt. Quia iuxta Hiero. in Epiſto. ad Suniã & Fretelam. Hanc eſſe regulam boni interpretis ſcimus, vt idiomata alterius linguæ, ſuę linguæ exprimat proprietate, quod quidem Tullium in Protagora Platonis feciſſe conuincimus.

Locus ex Decretis Gratiani emendatus ex prooem. moralium Gregor.

Deniq; annotare oportet ex Hieron. in epiſtola modò citata in annotatione Pſalm. 21. dicenti. Nos emendantes ſcripturam, vbicunque ſenſus idem, veterum interpretum conſuetudinem mutare noluimus, ne nimia nouitate, lectoris ſtudium terreremus. & ſtaſtim. Non ſi quid ſcriptorum errore mutatum eſt, ſtulta debemus contentione defendere.

De Geographia. Cap. xij.

TAnto adminiſtrorum ſatellitio ac comitatu Theologia noſtra ſtipata ac comitata eſt, vt vix inueniri poſsit aliquis, qui dignus hoc nomine cenſendus ſit. Niſi Prometheus noſter, ignorantiæ hominũ miſertus, de integro hoiem effingere & formare moliatur. Verùm ne longo ſtudioſos teneam ſermone, non cõmemorabo in præſentia illas diſciplinas, quæ ita theologiæ adhærent ac coniunctæ ſunt, vt ab illa diuelli ſeiungiq; minimè poſsint, vt philoſophia & ſcholaſtica theologia. Sed illorum tantùm artium recordabor & memoriã refricabo, quæ, cùm in theologorum priſcorum poſſeſsione & peculio fuerint numeratæ, negligentia ac ſocordia noſtra ab illarũ hæreditate depulſi, in paruo & eo litigioſo prædiolo relicti ſumus. & in primis occurrit Geographia, de qua Hiero. in prolog. lib. Paralip. hęc ſcribit. Quomodo Gręcorum hiſtorias, magis intelligũt, qui Athenas viderint, & tertiũ Vergilij libr. qui à Troade per Leucatem & Acroceraunia ad Syciliam & inde ad oſtia Tyberis nauigauerint.

Promethe⁹.

Theologia qua exciderit hæreditate.

Ita ſanctam ſcripturam lucidius intuebitur, qui Iudæam oculis contemplatus ſit,& antiquarum vrbium memorias,locorumq́; , vel eadem vocabula,vel mutata cognouerit. Vt aũt topographia terrę ſanctę aſpici cognoſciq́; poſsit, multum lucis afferẽt lucubrationes Hierony.qui regionem illam non ſolùm peragrauit, ſed incoluit. Sed in primis duo libri,vnus de locis Hebraicis.alter vero epiſtola de morte Paulę, inter reliquos eminere videtur.Sunt & aliqui è recentiorum numero qui hac in re diligenter verſati ſunt.

¶Cognitio Hiſtoriæ quid adiumenti afferat ad intelligendum ſcripturas. Cap. xiij.

QVàm multa ſcripturarum myſteria in obliuionis tenebris obruta ac ſepulta deliteſcerent, (niſi hiſtoriæ lumine illuſtratæ,& ab interitu & temporum iniurijs vindicatæ, à viris eruditiſsimis fuiſſent)nullus eſt qui ignoret.Quæ nimirum ſi negligẽda & ſilentio occultanda eſſe putauiſſent, nunquam tantam curam ac ſolertiam tribuendam huic rei cenſuiſſent, vt illa quæ veluti per manus à patribus acceperant,ſempiternę ſeculorum memoriæ tranſmitterent. Quis obſecro tam inſenſus eſt nomini chriſtiano,qui noſſe negligat,quis fuerit ille cui apud Matthæum dominus dixit,Relinque mortuos ſepelire mortuos ſuos.quod perpetuò nobis latuiſſet,niſi Clemens Alexand.3. Stromate prodidiſſet, fuiſſe Philippum Apoſtolum.Aut Matthęũ iuxta Tertulli.lib.de baptiſ. ſol.3. Deinde ꝙ Lazarus annum agens trigeſimum à domino ſuſcitatus ſit,& pòſt totidem annos vixerit, quis noſſet,niſi Epipha.lib.2.in hære. Manichæorum ſol.7.apperuiſſet, his verbis. ἐν παραδόσεσιν εὕρομεν, ὅτι τριάκοντα ἐτῶν ἦν τότε ὁ Λάζαρος, ὅτε ἐγήγερται, μετὰ δὲ τὸ ἀναστῆναι αὐτὸν, ἄλλα τριάκοντα ἔτη ἔζησε. καὶ οὕτω πρὸς κῦ ἐκδημησε κοιμηθεὶς. Item cum Hiero. aduerſus Heluí.autumet Ioſe.virginitatẽ ſeruaſſe,quis ſub odorari poſſet in extrema ſenectute, hoc eſt annũ agens.80.duxiſſe vxorem,nẽpe Mariam,niſi id frequenter inculcauiſſet Epiph. primũ lib.2.in hære.illorum quinegabãt euãgelium Iohan.cùm inquit. οὐκ ἦν ὁ ἰωσὴφ πατὴρ ὁ μὴ πρὸς τὴν μαριὰμ ἐσχηκὼς συνάφειαν, ἢ μόνον ὅτι ἀνὴρ ἐκλήθη, διὰ μεμνηστεῦσθαι πρεσβύτης ἐτῶν ὀγδοήκοντα τυγχάνων πλείω, ἢ ἐλάσσω.Et iterum libr.3.in hære. Antidicomarianorum. Adhuc quod Ioſeph ſaber lignarius fuerit, non ferrarius, vt fingunt nonnulli imperiti, docet Iuſtinus in Tryphone.folio.34. Prætereà quandiu dominus Aegyptum incoluerit, Aretha in cõmenta. Apocal.cap.35.tradidit. Tẽpus,inquit, & tempora & dimidiũ temporis, continere dicunt moram,qua fuit in deſerto Chriſtus, hoc eſt in AEgypto, quæ tres annos & dimidium comprehendit temporis vitæ Herodis. Quanuis Epipha.li. 3.ĩ hęre. Antidicomarianorũ circa pricipiũ. aliquid ex hac ſupputatione ſubtrahere videatur, inquiens. ποιήσας ἔτη δύο λαμβάνεται ὑπὸ τοῦ ἰωσὴφ εἰς αἴγυπτον, διὰ τὰ ὑπὸ τ͂ μάγων τῷ ἡρώδῃ εἰρημένα. τοῦ ἡρώδου ζητοῦντος τὸν παῖδα, κάτεισι δὲ εἰς αἴγυπτον, καὶ τελεῖ ἐκεῖσε ἄλλα δύο ἔτη. Hoc eſt. Duorum erat annorum Ieſus cũ in Aegyptum delatus eſt,& totidem annis illic diuerſatus eſt. & iterum repetit hæc lib.2 to.1.cap.vlti.At iuxta Nicepho. lib.1.c.14. Ioſeph triennij exilium apud Aegyptios tolerat. Sed Gratianus.23.quæſt.3. circa principium. vſque ad integrum ſeptennium dominum relegat in Aegyptum. Item illud Actu.21.cum tribunus alloquitur Paulum his verbis. Nonne tu es Aegyptius,qui ante hos dies tumultũ concitaſti,& eduxiſti in deſertum quatuor millia virorum ſicariorũ, Quis poſſet intelligere niſi euoluerit Euſeb.libr.2. hiſto.c.21.& Ioſephũ lib.20.τ͂ ἀρχαιολογίας. ca.6.vbi totam hanc hiſtoriam fuſè narrant. Vellem equidem poſſe aliquid certum & exploratum in medium afferre de Galilęis illis quorum ſanguinẽ Pilatus miſcuit cũ ſacrificijs eorum,& de illis decẽ & octo ſupra quos cecidit Turris Siloë,apud Lucã.c.13.Sed huc uſq; nihil quod planè probari poſsit legi. Nã illa quę Theophy.& Euthy.ſuper Lucam & Oecume.Actu.6.de Galilęis ſcribunt, qs non videt, nõ tam ex animi ſentẽtia id protuliſſe,quàm ne prorſus ſalebram hanc ſubterfugiſſe viderentur? Theophy.nãq; inquit. Iudas Galilæus cuius & in Actis euangeliſta Lucas meminit, cùm aliquantũ doctus eſſet in lege,perſuaſit alios multos Galilæos ſuo dogmati adhęrere. Docebat.n.nullum hominẽ ferendũ,dici dñm,nec honorare vel modeſtiæ gratia,etiam regem ipſum. Vnde multi Iudæorũ grauiter affligebãtur,quia nolebãt Cæſarem dominum appellare. Hi etiam docebant nulla ſacrificia eſſe offerenda,niſi quę à Moyſe

Matth.8. Quis fuit ille cui dñs dixit. Relinque mortuos, ſepelire.&c.

Lazarus qua ætate ſuſcitat⁹ fuerit,& quãdiu poſt uixerit.

Ioſeph anno.80. duxit uxorẽ.

Ioſeph faber lignarius nõ ferrarius.

Quãdiu fuerit dñs in Aegypto.

Aegyptij Pſeudo.Hiſtoria.

De Galilęis quorũ ſanguinem miſcuit Pilat⁹ i ſacrificijs.

Turris Siloë ruina ſupra.18. homines.

à Moyſe erant conſtituta. Atq; ideo prohibebant fieri ſacrificia, quæ pro Cæſare & Romanorum gente immolari ſolebant. Veriſimile eſt ob hæc indignè ferentem Pilatū, iuſſiſſe occidi Galilæos illos ſuper ſacrificia, quę ab eis prohibebantur fieri pro Romanorum gente. atq; ita cōmiſceri ſanguinem eorum, ſacrificiorum ſanguini. Euthy. Lucæ. 47. ſic. Galilæi cùm partes tuerentur Iudæ Galilęi, accuſati ſunt tanquam à Cæſare defeciſſent. Cùm ergo ſimul ſacrificaſſent, audiuit Pilatus, miſsis militibus eos iugulauit, & ſic ſanguinem illorū miſcuit ſacrificijs. Oecum. nō differt à Theophy. Porrò Suidas ex his quos hucuſq; viderim, in verbo, Pilatus, proximè ad hiſtorię veritatem videtur accedere. Cùm Iudæos, inquit, odio proſequeretur Pilatus, & theſaurum, quem ipſi Corbonā appellāt, expilare eſſet aggreſſus, multarum cædium & ſeditionum cauſa fuit. Atq; ideo cùm id facere tentaret, tumultus excitādos fore timēs, iuxta eius tribunal milites collocandos curauit, qui ſub ſpecie pacatorum intùs arma gererent, vt omni ſuſpicione carerent. Cùm ergo ſeditio concitari cœpta eſſet, obuiam prodeunt illis milites, & milites quidem, gladijs, illi verò, lapidibus ſe inuicē percutientes, multos trucidarunt & vulnerarunt. Ac ex Iudęis multi, cùm inter ſeſe colliſi eſſent, interempti ſunt, & ſanguis eorum cum ſacrificijs mixtus eſt. Vide an ex lib. 18. Antiqui. Ioſephi. ca. 1. aliquid ad huius rei intelligentiā colligi poſſit. Quin quòd primùm Chriſtus matri apparuerit ex euāgelio nō liquet. At Nicepho. lib. 1. hiſto. ca. 32. & 33. ait. Maria Magdalena (quæ iuxta nōnullos eſt filia Cananeę) & alia Maria (dei verò genitricem hanc eſſe ſacri nobis prodidere libri) vt reliquis feruidiores, vnguenta ritè præparata habentes adueniebant, de Iudæorum conſuetudine Ieſum vncturæ accedūnt. Atque ita dicit Ambroſ. in lib. 3. de virginibus. Item aliqui arbitrantur Samuel fuiſſe ſacerdotem. Quāuis id negat Hiero. lib. 1. contra Ioui. inquiens. ſciendum quod Samuel Leuita, nō ſacerdos, non pontifex fuit. Vnde faciebat illi mater ſua Ephod Bad, ſuperhumerale videlicet lineum, qui habitus propriè Leuitarum & minoris eſt ordinis. Vnde & in Pſalm. nō nominatur inter ſacerdotes, ſed inter eos qui inuocant nomen domini. Moyſes, inquit, & Aaron in ſacerdotibus eius, & Samuel inter eos, qui inuocāt nomen eius. & in epiſto. ad Principiā, quæ eſt explanatio Pſalm. 44. Anna, inquit, prophetiſſa generat filium Leuitam, prophetam, iudicem, ſacro crine venerabilem, & offert eum in tabernaculum Dei. & contra Vigilantium. Nazian. tamen in Apolo, dicit fuiſſe ſacerdotem. Præterea quid dominus digito ſcribebat in terra, in Euangelio Iohannis, docet Hiero. libr. 2. contra Pelagi. inquiens. In Euangelio ſecundum Iohan. in nōnullis Græcis ac Latinis codicibus inuenitur de adultera quę accuſata eſt apud dominum. Accuſabant autem ſcribæ & Phariſæi, iuxta legē eam lapidare cupientes. At Ieſus inclinās digito ſcribebat in terra. eorū videlicet qui accuſabāt & oium peccata mortaliū, ſecūdū qđ ſcriptū eſt in propheta. Relinquentes te in terra ſcribentur. Tandem caput eleuans dixit eis. Qui ſine peccato eſt veſtrum, primus mittat ſuper eam lapidem. Iam verò de turri Siloë, vt dixi, nil vnquam apud aliquem probatum authorem ſcriptum reperi. Huiuſcemodi infinita quæ ex ſanctorum diuturna & indefeſſa lectione collegi, poſſem in medium afferre ad ſtudioſorum vtilitatem. Verùm nobis in animo eſt, nō opes noſtras, ſi quas habemus, oſtentare, ſed tantùm viā quādam aperire, & ſummatim exempla paucula coaceruare, quò res fiat lucidior, deinceps ſolertis Theologi erunt partes Heſiodium præceptum ſeruare.

Quòd primū Chriſtus apparuit matri.

Samuel Leuita tantū.

Pſalm. 98.

Euāgelium adulteræ.

Quid dñs inclinatus ſcribat in terra.

Εἰ γάρ κὲν καὶ σμικρὸν ἐπὶ σμικρῷ καταθεῖο
Καὶ θαμὰ τοῦθ᾽ ἔρδοις τάχα κὲν μέγα καὶ τὸ γένοιτο.

Hoc eſt. adde paruū paruo, paruo ſupadde puſillū. fiet & totum magnum.

Cùm ab inſtituto curſu paulū noſtra ſe deflex erit oratio, rurſum ad vtilitatē hiſtorię cōmēdandā, ex probatis auctoribus ſermonē cōuertamus. De qua hęc ſcribit Hiero. in pręfat. commenta. Daniel. Ad intelligendū, inquit, ſcripturas, præcipuè extremas partes Danielis, multiplex Græcorum & Latinorū Hiſtoria neceſſaria eſt, Suctorij videlicet Callinici, Diodori, Hieronymi, Polibij, Poſidonij, Ioſephi, noſtrique Liuij, & Pompeij Trogi atque Iuſtini, qui omnem extremę viſionis narrant Hiſtoriam. & poſt Alexandrum, vſque ad Cæſarem Auguſtum Syriæ & Ægypti, id eſt Seleuci, Antiochi & Ptolemæorum bella deſcribunt. Auguſtinus quoque libro. 2. de doctrina Chriſti. capitu. 28. ait

28 .ait. Hiſtoria plurimum nos adiuuat ad ſanctos libros intelligendos, etiam ſi præter eccleſiam puerili eruditione diſcuntur. Nam & per olympiadas & conſulum nomina multa ſæpe querũtur à nobis, & ignorantia conſulatus quo dominus natus eſt, & quo paſſus eſt, multos coegit errare, vt putarent. 46. annorum ætate paſſum eſſe dominum. Quia per tot annos ædificatum eſſe tēplum dictum eſt à Iudæis, quod imaginem dominici corporis habebat. Et annorum quidem ferè. 30. baptizatum eſſe retioemus authoritate euangelica. Sed poſtea quot annos in hac vita egerit, quan quam textu ipſo actionum eius animaduerti poſsit, tamen ne aliunde caligo dubitationis oriatur de hiſtoria gētium collata cum euāgelio certius colligitur. Vnde Ambroſius noſter ſoluit calumniam Platonicorum, qui dicere auſi ſuot, omnes domini ſententias de Platonis libris eum didiciſſe, quoniam longe ante humanũ aduentum domini, Platonem fuiſſe negari nō poteſt. Quibus Ambro. conſiderata hiſtoria gentiũ cum Platonem reperiſſet Ieremiæ tēporibus profectum fuiſſe in Aegyptum, vbi tunc ille propheta erat, probabilius eſſe oſtēdit, quod Plato potius noſtris literis per Ieremiam fuerit imbutus, vt illa poſſet dicere vel ſcribere, quę iurè laudantur. Ita conſideratis temporibus, fit multò credibilius, iſtos potius de literis noſtris habuiſſe, quęcũq; bona & vera dixerũt, quàm de Platoois, dominũ noſtrum Ieſum, quod dementiſsimum eſt credere.

Ireneus li. 2. cap. 39. hoc affirmauit.

Iohan. 8.

Luc. 3.

Li. de ſacramētis ſiue de prophetia. qui incipit. ſunt præcepta. ca. 28. ex Auguſt. lib. 2. Re. cap. 4.

Lege Tacianum aduerſus Græcos.

Quàm crebro hoc preſidio antiqui theologi vtantur, nō fugiet illos, qui eorum lucubrationes nocturna verſarunt manu atq; diurna. Nos vt planiorem rem faciamus, nōnulla adhibeamus exempla. Hiero. Iſaiæ. 45. hunc locum enarrās. Sic dicit dominus Chriſto meo Cyro. ait. ex Xenophontis Cyri pædia conſtare hanc prophetiam eſſe impletam. Item Zachariæ. 11. ca. interpretatur hunc locum. ego non parcam. &c. inquit Hiero. loquitur ſuper habitatores terræ Iudęæ. de hac. n. terra ſermo erat, non de orbe terrarum vt Iudæi malè interpretantes volunt. Poſt euerſionem quippe tēpli, quæ propterea eis accidit, quia per. 42. annos poſtquam paſſus eſt dominus, accepto ſpatio, pœnitentiam agere noluerunt. Dimittam, inquit, vnumquemq; contra proximum ſuum, & ſe mutua cæde truncabunt, quando Ieruſalem Romanus exercitus cinget. Legamus Ioſephum, & 7. Iudaicæ captiuitatis libros & hanc prophetiam, eſſe completam, hiſtoriæ veritate cernemus. Præterea deſcriptionem illam, quæ facta eſt pręſide Syriæ Cyreoio, non poteris planè animo complecti, niſi Ioſephum. lib. 18. Antiqui. capit. 1. conſulas, qui totam hiſtoriam fuſè narrat.

Anni. 42. dati Iudæis poſt mortē Chriſti ad pœnitentiā

Iudi. 7.

Lucæ. 2. et Actu. 4.

Paulus ad Rom. c. 15. dicit, per vos proficiſcar in Hiſpaniā. Vertitur hic in dubium, an Paulus ad nos, hoc eſt ad Hiſpanos venerit. Qua de re Gelaſius. 22. q. 2. c. beatus. Inquit. beatus Paulus non ideo fefelliſſe credendus eſt, cùm ad Hiſpanos ſe promiſiſſet iturum, diſpoſitione diuina maioribus occupatus implere non potuit quod promiſit. quantum enim ipſius voluntatis fuit, hoc pronuntiauit, quod re vera voluiſſet efficere. Atq; ita dicunt ſcholaſtici cum agũt de mendacio. Multi tamen affirmāt, ad Hiſpanias illuſtrandas Paulum veniſſe. vt Hiero. Iſaiæ. 11. Paulus Pāphiliam & Aſiam & Macedoniam & Achaiam, & diuerſas inſulas & prouincias, ad Italiam quoq;, & vt ipſe ſcribit, ad Hiſpanias, alienigenarum portatus eſt nauibus. & Amos. 5. Paulus, inquit, quaſi turbo violentus inundare volebat eccleſiam dei. Qui vocatus à Domino, effuſus eſt ſuper faciem vniuerſæ terrę, vt prædicaret euaogelium de Ieroſolymis vſq; ad Illyricum, & ædificaret non ſuper alterius fundamentum, ſed vſque ad Hiſpanias tenderet, & ab oceano vſque ad oceanum curreret. & Theophy. & Chry. circa principium epiſt. ab Hebræ. & Epipha. liber. 1. contra hære. in hære. Arpocratis. & Chry. Mat. 24. ho. 76. &. 1. Cor. 4. ho. 13. & ho. 7. de laudibus Pauli. & Grego. lib. 31. Mora. cap. 37. & Anſelm. ad Roma. 15. & OEcume. eodem loco, ait. Frequenter inculcat oomen Hiſpanorum Paulus, quia illos diligebat, ob ingentem prouentum, quem ex illis ſperabat. Atq; ita dicit Theodulus eodē loco. Aliqui citāt Sophronium dicentem receptum fuiſſe à Probo in domo ſua. At rurſum Hiero. ad Ephe. 3. & Sedulius in epiſt. ad Romanos relinquũt rē ſub dubio. Porro dicet aliquis, in Actis nihil de hac re ſcriptũ legimus. Verum eſt. quia in illo libro tantùm ſcripta ſunt ea quæ egit Paulus vſq; ad quartum Neronis annum. Cùm enim Nero in tanta non prorupiſſet ſcelera, quanta poſtea de illo narrãtur, dimiſit Paulum liberum. atque hoc eſt quod dicit. Liberauit me dominus de ore leonis. Hic abſoluit Lucas librum ſuum.

Paulus an prædicauit apud Hiſpanos euange.

Gelaſius Papa.

Actunc

Ac tunc perrexit ad occidentis partes, ad prædicandum illic Euangelium. quo in negocio decem integros annos occupatus fuit. & de his decẽ annis nihil à Luca in Actis memoriæ proditum eſt. His finitis Romam redijt, vbi caput illi amputatum fuit. 14. anno Imperij Neronis. Quia, vt dicit Theophy. 2. ad T[illegible]mot. 4. pincernam Neronis ipſius, ad fidem Chriſti conuerterat, æſtuansq́ue ira caput Pauli præcidi iuſsit. ¶Quoto ætatis anno Chriſtus diem [illegible]uum obierit, vitæque huius curſum peregerit, à maioribus in quæſtionem trahi legimus. Ac quorundam fuiſſe ſententiam, qui arbitrabantur. 46. annos vixiſſe, ex Auguſt. verbis ſupra citatis, accepimus. ex quorum numero fuit antiquiſſimus Irenęus lib. 2. aduerſus hære. Valentini. cap. 40. Ipſi, inquit, qui diſputabant cum domino Iudæi apertiſsimè hoc ſignificarunt. Irenæus.

Quando enim eis dixit dominus. Abrahã pater veſter exultauit vt videret diem meũ. Reſponderunt ei. Quinquaginta annos nõdum habes, & Abraham vidiſti? Hoc conſequenter dicitur ei, qui iã. 40. annos exceſsit, quinquageſimum autem annum nõdum attigit, non tamen multùm à. 50. anno abſtitit. ei autem qui ſit. 30. annorum dicetur vtiq;. 40. annorum nõdum es. Non vtique multum extẽderent annos vltra ætatem, quam eum habere conſpiciebant. Non ergo multùm aberat à. 50. annis, & ideo dicebant ei, 50. annorum nõdum es, & Abraham vidiſti. Et iterum. ca. 39. ait. Chriſtus magiſter exiſtens, magiſtri quoque habebat ætatem. Ideo per omnẽ venit ætatem, & infantibus infans factus, ſanctificans infantes, iuuenibus, iuuenis, iuuenes, ſanctificans domino. Sic ſenior in ſenioribus vt ſit perfectus magiſter in omnibus. Non ſolùm ſecundùm expoſitionem veritatis, ſed ſecundùm ætatem ſanctificans ſimul & ſeniores exemplum ipſis quoq; fiens. Aliqui autem vt figmentum ſuum, de eo quod ſcriptũ eſt, vocare annum dñi acceptum, affirment, dicunt anno vno eum prædicaſſe, &. 12. menſe paſſum. Contra ſemetipſos obliti ſunt, ſoluentes eius omne negocium, & magis neceſſariam & honorabilẽ ætatem eius auferẽtes, illam inquam prouectiorẽ, in qua docens præerat omnibus. Triginta eñi annorum ætas primæ indolis eſt iuuenis, & extenditur vſq; ad. 40. annum, vt omnes confitentur, à. 40. aut. 50. anno declinat iam in ætatem ſeniorem, quam habens dominus docebat, ſicut euangelium, & omnes ſeniores teſtantur, qui in Aſia apud Iohannem diſcipulum domini cõuenerunt, idipſum tradidiſſe eis Iohãnem. permanſit autem cum eis vſq; ad Traiani tẽpora. Quidã autem eorum nõ ſolùm Iohannem, ſed & alios apoſtolos viderunt, & hæc eadem ab ipſis audierunt, & teſtantur de huiuſmodi relatione. Irenæus.

¶Alij multò breuiorem vitæ dñi finem conſtituunt, videlicet vſq; ad trigeſimum annũ, aut parum vltra. Inter quos eſt Lactã. Firmi. de vera ſapiẽtia, c. 10. Herodes, inquit, q fuit ſub Imperio Tiberij Cæſaris, cuius anno. 15. id eſt duobus Geminis conſulibus, ante diẽ ſeptimam calendarum Aprilium Iudęi Chriſtum cruci affixerunt. & hoc antiquior Tertul. in lib. aduerſus Iudæos. Poſt Auguſtum, inquit, ſuperuixit poſt natiuitatem Chriſti anni. 15. efficiũtur. cui ſucceſsit Tiberius Cæſar, & imperium habuit annis. 22. menſibus 7. dieb⁹. 28. huius. 15. anno imperij paſſus eſt Chriſtus, annos habens quaſi. 30. cum pateretur. Nec ab horum diſsidet ſñia Euſebi. in chroni. quãuis ſub aliorum perſona loqui videatur. Arbitrantur, inquit, eum poſt quã baptizatus eſt in trigeſimo anno, per tres menſes & dies decem prędicaſſe, quouſq; imminẽte die paſchatis, in die Iouis cœna celebrata, in die veneris crucifixus eſt. & dicunt. 30. annorum eſſe cùm pateretur, vel aliquid amplius. nã ad. 31. nõ peruenit. his ſubſcribit Africanus in. 5. tẽporum volumine, quem citat Hiero. in cõment. Danie. & Clemens. Strom. 1. verſus finem.

C. Rufus Geminus et C. Fufius Geminus. Tertulli. Euſebius. Africanus.

¶Alij quorum iudicium omnes ſequuntur, affirmant, mortem Chriſtũ ſubijſſe anno. 33. vitæ ſuæ. Hoc eſt. 32. impleto, & alio per dies aliquot inchoato. nempe circa annum. 18. Tiberij. Hoc ſignificauit Ignatius in epiſtola ad Trallianos, inquiens. Triginta annos agens baptizatus eſt à Iohanne in veritate & nõ in phãtaſmate, & tribus annis prædicauit euangeliũ, & fecit ſigna corã falſis Iudęis. & Epiph. li. 3. ĩ hęre. Antidicomarianorũ ait. ὁ ἰησοῦς σταυροῦται ἐν ἔτει τριακοστῷ τρίτῳ τῆς αὐτοῦ ἐν σάρκῳ παρουσίας, τοῦ δὲ ἡρώδου ἦν κατ᾽ ἐκεῖνο καιροῦ, υἱοῦ ἀρχελάου, ἔτος εἰκοστὸν· ἐν γὰρ τῷ τριακοστῷ τρίτῳ ἔτει τοῦ πρώτου ἡρώδου, υἱοῦ ἀντιπάτρου γεννᾶται ὁ σωτὴρ ἐν βεθλεὲμ τῆς ἰουδαίας, ὅπερ ἦν τεσσαρακοστὸν δεύτερον αὐγούστου βασιλέως. καὶ ποιήσας ἔτη δύο λαμβάνεται ὑπὸ τοῦ ἰωσὴφ εἰς αἴγυπτον, διὰ τὰ ὑπὸ τῶν μάγων τῷ ἡρώδῃ εἰρημένα, τοῦ ἡρώδου ζητοῦντος τὸν παῖδα, κάκεισε μὲν διάγει εἰς αἴγυπτον, ἢ τε-

Ignatius. Epiphani⁹.

λεῖ

λεῖ ἐκεῖσε ἀλλὰ δύο ἔτη καὶ τελευτᾷ ἡρώδης ὁ βασιλεύς, ἔτει τριακοστῷ ἑβδόμῳ. διαδέχεται δὲ τοῦτον ἀρχέλαος ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ἐπὶ ἔτεσιν ἐννέα. καὶ οὕτως ἡ πραγματεία τελειοῦται, καὶ παραδίδωται σταυρῷ ἑκτῳ καὶ δεκάτῳ μὲν ἔτει τιβερίου καίσαρος, τοῦ δὲ ἀγρίππα ἐπικληθέντος μεγάλου, ἡρώδου δὲ νεωτέρου, υἱοῦ δὲ ἀρχελάου, ἔτος ἦν εἰκοστόν. Hoc eſt Ieſus crucifixus eſt anno. 33. ætatis ſuæ, id eſt anno vigeſimo regni Herodis, Archelai filij. anno.n.trigeſimotertio regni Herodis primi, filij Antipatri naſcitur ſaluator in Bethlehē. Hic erat annus. 42. Imperij Auguſti Cęſaris. Deinde cùm Ieſus eſſet duorum annorum, & Herodes quæreret eum ad trucidandum, propter illa quæ à Magis acceperat, Ioſeph abduxit illum in AEgyptū. atque ibi alijs duobus annis cōmoratus eſt. obijtque Herodes rex anno. 37. regni ſui, relicto filio Archelao, qui patris regnum nouem annis gubernauit & ſic ſcelus Iudæorum patratum fuit. 18. anno Tiberij, & Agrippę cognomento magni, qui Herodes Iunior nuncupatur, filij autem Archelai, anno viceſimo. Et libro. 2. in hære. Manichæorum. fol. 9. ait. ἡ δὲ χριστοῦ παρουσία ἐν τῷ πέντε καὶ δεκάτῳ ἔτει τιβερίου καίσαρος ἤρξατο τοῦ κηρύγματος, μετὰ τριακοστὸν ἔτος τῆς αὐτοῦ γεννήσεως, ὅπερ καθήμενα εἰς πεντακισχιλιοστὸν ὑπάρχοντος τῆς κοσμοποιίας, καὶ τριακοστὸν τῆς αὐτοῦ ἡλικίας, τριακοστὸν δὲ τρίτον ἕως τοῦ σταυροῦ. & iterū. libr. 1. to. 1. ca. vltimo. poſtquam dixiſſet natum fuiſſe in Bethlehē, & poſtea veniſſe in Ieru. deinde habitaſſe in Nazareth, &c. cùm loquitur de Bethlehem, ſubiūgit. Secundo natiuitatis eius anno poſtquàm eum illic magi adorauerunt, obtulerunt munera. & nocte illa, Angeli monitu Ioſeph in Ægyptum proficiſci parat. ibique biennium cōmoratus eſt. ac Herode mortuo reuertitur, qui Archelao filio regnum tradidit. Naſcitur igitur in Bethlehem Saluator. 33. anno Herodis, &. 42. Auguſti. Perrexit autem in Ægyptum. 35. anno Herodis, atque illinc reuertitur poſt mortem Herodis. Atque ideo. 37. annus Herodis, quatuor anni pueri ſunt. Quandoquidem Herodes è vita deceſsit. 37. anno regni ſui. Archelaus verò regnum paternum nouem annis adminiſtrauit. in exordio regni eius deceſsit Ioſeph ex Aegypto cum puero & matre eius. & cùm audiſſet Ioſeph Archelaum patrium regnum adminiſtrare, ſeceſsit in Galilæam ac incoluit Nazareth. At Archelaus genuit Herodem iuniorem, qui regno functus eſt poſtquā Archelaus pater nouem annis illud adminiſtrauit. Hucuſque ſupputātur tredecim anni à Chriſti natiuitate. Deinde anno. 18. Herodis cognomento Agrippæ, aut iunioris, cœpit Ieſus prædicare annum acceptabilem, & baptizatur à Iohanne. Nec illo tempore ab vllo, ſiue Iudæo ſiue gentili illius doctrina refellitur. Sequenti anno prædicationis eius, multas iniquorum inſidias patitur. Hoc accidit anno. 19 Herodis. &. 32. Seruatoris. Deniq; 20. anno Herodis tetrarchæ dominus patitur. Nicepho. etiam libro. 1. cap. vlt. inquit. Mortuus eſt dominus anno. 18. Tiberij. & Oroſius lib. 7. cap. 4. inquit. anno. 17. Tiberij cùm dominus voluntariè ſe tradidit paſsioni, ſed impiè à Iudæis patibulo ſuffixus eſt. Verū intellige circa annum. 17. iam completum, ſed circa principium. 18. anni. Præterea Orige. homil. diuerſorū locorū. inquit. Abrahę patri credentium tribus horis temporis, licet non per ipſam ineffabilem deitatis ſubſtantiam, ſed potiùs per angelicam ſpeciem, à meridie viſus eſt. nobis triginta tribus annis in terra apparuit, & cū hominibus cōuerſari dignatus eſt. Quin & Apollinarius Laodicenus, referente Hieron. in comment. Dani. inquit. Triceſimo iuxta euāgeliſtam Lucam anno ætatis ſuæ cœpit in carne dominus euangelium prędicare, & iuxta Ioan. euangeliſtam per tria paſchata duos poſtea impleuit annos. Quod fuſius explicans Irenæus lib. 2. c. 39. ait. Scrutari oportet in euangelijs quoties ſecūdum tempus paſchale dominus poſt baptiſma aſcenderit in Ieru. Secundum quod moris erat Iudæis, ex omni regione, omni anno conuenire Ieru. & illic diē paſchę celebrare. & primùm quidē, vt fecit, vinum ex aqua in Cana Galilęę, aſcendit in diem feſtum paſchæ. Quoniam & ſcriptum eſt, quia multi crediderunt in eum, videntes ſigna quæ faciebat, vt Io. diſcipulus domini meminit. De hinc iterum ſubtrahens ſe inuenitur in Samaria, quando & cum Samaritana diſputat, & filium Centurionis abſens verbo curauit dicens. Vade filius tuus viuit. & poſt hæc iterum ſecunda vice aſcendit in diem feſtum paſchæ in Ieruſalē quando Paralyticum qui iuxta natatoriā iacebat. 38. annos curauit, iubens vt ſurgeret, & auferret grabatum ſuum & iret. Deinde ſecedens trās mare Tyberiadis, vbi & cùm multa turba eum fuiſſet ſequuta, denique panibus ſatiauit omnem illam multitudinem, & ſuperaue-

Epiphāni.

Nicephor.

Oroſius.

Origenes Geneſ. 18.

Apollinari.

Io. 2. 1. 5. 7

Irenæus.

rauerunt. 12. cophini fragmentorũ. Deinde cũ Lazarũ ſuſcitaſſet ex mortuis, & inſidiæ fierent à Phariſæis, ſecedit in Ephraim ciuitatem, & inde ante ſex dies paſchę veniens In Bethaniam ſcribitur, & de Bethania aſcendẽs Iero. & manducans paſcha, ſequenti die paſſus eſt. Quoniam autem tria hæc paſchatis tempora non ſunt vnus annus, omnis cõfitebitur. Ipſum autem menſem in quo paſcha celebratur, & in quo paſſus eſt dominus non duodecimum, ſed primum eſſe conſtat. nẽpe Martium à quo menſe Hebræi annum ſuum exordiuntur. Ego equidem affirmare auſim Epipha. Apollinarium & cæteros, quorum teſtimonijs vſus ſum, cùm dicũt, ter dominum in Ieru. ad diem illum ſolennem & legitimum paſchatis ſe contuliſſe, intellexiſſe, de Azymorũ feſto, non de Tabernaculorum, Tubarum, & Expiationum feſto. Nam cùm hoc paſcha Azymorũ alijs ſit notius, nomine paſchatis ſine addito videtur intelligi debere. & ſic duo dies paſchatis, duos integros annos conſtituunt. ac deinde anno tertio inchoato, inſtante azymorum paſchate, Ieſus ſuſfigitur. At vt hæc intelligi valeas, aduerte

Anni exordium. annum iuxta ſcripturas à Martio mẽſe exordium ducere. huius primi menſis. 14. dies, vt in Exodo legimus, paſcha domini eſt, ſeptem diebus azyma comedetis. Porrò Lactãtius & Tertul. vltra triginta quos tribuunt domino annos. 14. horum dierum acceſſionem admittere, vt opinior, non recuſabunt. Res poſtulare videbatur, vt Hebdomadarũ Danielis interpretationem ſubnecteremus, ſed ne ab inſtituto breuitatis diſcedere videar, omittam.

¶ Literę humanitatis quid vtilitatis afferant ad intelligẽtiam ſcripturarum. Cap. xiiij.

NVllum arbitror hominem tanta feritate & immanitate præditum inueniri poſſe, qui quanuis literas humanitatis ignoret, contemnendas eſſe ducat. Nam niſi prius ipſe humanitatem experit, nunquam illa adiumẽta quę illã

Antalcidas. alunt & fouent, à nobis extorquere tentabit. Atqui licèt in me conijci poſsit, id quod Antalcidas Lacõ, cuidam Rhetori volẽti accurata oratione Herculem laudare, dixiſſe ferũt. Quis, inquit, eum vituperat. Tamẽ non omittam viam & rationem, qua fructus non contemnendos, tum ad intelligendum diuinas ſcripturas, tum etiam ad conformandos & componendos mores noſtros, ex illis decerpere poſsimus, demonſtrare. Qua de re Plutarchus in eo libro, qui inſcribitur, quomodo poëtas audire oporteat, ſatis luculenter diſputat. Nos tamen cùm turpe ſit incircunciſos in Eccleſia dei intromittere, nulla cogẽte *Incircuncisi.* neceſsitate, ad eccleſiaſticorum virorum monumenta oculos vertamus. & in primis Aug. *Augustinus.* lib. 2. de doct. chriſt. cap. 40. hæc ad verbum ſcribit. Philoſophi, inquit, ſi qua fortè vera & fidei noſtrę accõmoda dixerũt, maximè Platonici, non ſolùm formidanda non ſunt, ſed ab eis etiam, tanquam ab iniuſtis poſſeſſoribus in vſum noſtrũ vendicanda. Sicut. n. Ae- *Lege Aug. 8. de ciui. cap. 11.* gyptij non ſolùm idola habebant, & onera grauia, quę populus Iſraël deteſtaretur & fugeret, ſed etiam vaſa & ornamenta de auro & argento. & veſtem, quæ ille populus exiens de Ægypto, ſibi potius tanquàm ad vſum meliorem clanculo vendicauit, non authoritate ꝓpria, ſed pręcepto dei ipſis Ægyptijs neſciẽter cõmodantibus ea quibus non bene vtebantur. Sic doctrinę omnes gentiliũ, non ſolùm ſimulata figmenta grauesq; ſarcinas ſuperuacanei laboris habẽt, quę vnuſquiſque noſtrũ duce Chriſto, de ſocietate gentilium exiens, debet abominari atq; deuitare. Sed etiam liberales diſciplinas vſui veritatis aptiores, & quædam morum præcepta vtiliſsima continent, deq; vno deo colendo non nulla vera inueniuntur apud eos, quod eorũ tanquam aurum & argentum, quod non ipſi inſtituerunt, ſed de quibuſdam quaſi metallis diuinæ prouidentiæ, quæ vbiq; infuſa eſt, eruerũt. & quo peruerſe atq; injurioſè ad obſequia dæmonum abutuntur, debet eis auferre Chriſtianus ad vſum prędicãdi euangelij. Nonne aſpicimus quanto auro & argento & veſte ſuffarcinatus exierit Cyprianus doctor ſuauiſsimus & martyr beatiſsimus? Quanto Lactantius? Quanto Victorinus & Hilarius? Quod prior ipſe fideliſsim⁹ dei famulus Moyſes fecerat, de quo ſcriptum eſt, quòd eruditus fuerit in omni ſapientia Ægyptiorum. Et OEcume. actuum. 8. c. loquẽs de Moyſe qui *OEcumenius.* fuit eruditus in ſcientijs Ægyptiorum, ait. Ex hoc manifeſtum eſt non rejiciendã eſſe omnem externæ ſcripturæ eruditionem. Siquidem encomij vice dictum eſt, quòd Moyſes eruditus eſt in omni ſapientia Ægyptiorum. De tribus quoq; pueris ac Daniele dicitur,

quòd ſuper omnes eminebant, Chaldęorum ſapientia, cæteriſque ſcientijs. oportet autem ex parte illis adhærere, eos qui ſcripturæ diuinitus inſpiratæ immorantur. Orige. quoque hom. 2. in Exod. Eruditio, inquit, iſta cõmunis rationabilis ſcientiæ, omnes inſtruit, omnes fouet, ſi quis in ea virilis animi fuerit, & voluerit cæleſtia quærere, & diuina ſectari, veluti medicatus & fotus per huiuſmodi eruditiones, ad diuinorum intelligentiam paratior venit. Præterea Hierony. ad Damaſ. in expoſitione parabolæ de filio prodigo. ait. Sapientiæ ſecularis typus in Deuter. ſub mulieris captiuæ figura deſcribitur, de qua diuina vox præcipit, vt ſi Iſraelites eam vxorem habere voluerit, caluitium ei faciat, vngues præſecet, & pilos auferat, & cùm munda fuerit effecta, tunc trãſeat in victoris amplexus. Hæc ſi ſecũdum literam intelligim⁹, nõne ridicula ſunt? Itaque & nos facere ſolemus quando philoſophos legimus, quando in manus noſtras libri veniunt ſapientiæ ſecularis. Si quid in eis vtile reperimus, ad noſtrum dogma conuertimus. Si quid ſuperfluum, de idolis, de amore, de cura ſeculariũ rerum, hæc radimus, his caluitium inducim⁹, hæc in vnguium morem ferro acutiſſimo ſecamus. Vnde & Apoſtolus prohibet, ne in idolio quis recumbat. Baſilius in homil. ad adoleſcentes, copioſè docet quomodo ex libris gentium quis vtilitatem capere poſſit. Vbi inter alia, hæc ſcribit. In libris gentiliũ, veluti in vmbris quibuſdam & ſpeculis, oculos noſtros aliquãdiu exercitabimus, eos imitantes qui in Gymnaſijs ſe exercent, & manu pedeque inſtructi, poſtmodum vtilitatem, ex eius artis diſciplina, legitimo certamine referunt. & nobis quoq; proponi certamen maximum arbitrari oportet, & omnibus viribus ad huius præparationem laborandum. Ideo omnibus ſcriptoribus vtẽdum; vnde nobis ad animæ ædificationem aliqua obuenerit vtilitas. Vt enim tinctores, qui medicamẽtis quibuſdam rem tingendam præparant, atque ita demum colorem quem cupiunt, inducunt. Sic & nos niſi prius purgati externis his, ſacras diſciplinas non facilè attingemus. Quamobrem ſi noſtrorum ſermonum, ac gentilium nulla eſt conuenientia, nobis illorum notitia valde confert, ſin minus, eos ſaltem ſimul conferendo, differentiam diſcernere licebit, cùm ad melioris delectum non parum cõparatio inferioris faciat. & inferiora ſæpe collata potioribus ſint ornamento. Veluti plantis quibus propria virtus eſt fructu ſcatere pulchro, folia nihilominus ramis cõiuncta quoddam afferunt ornamentum. Sic & anima, cui pręcellens quidem veritas fructus eſt, non ab re tamen exteriore ſapientia circundatur, ſicut folijs quibuſdam, vmbram fructui, ac aſpectum non iniucundum præbentibus. Dicitur & Moyſes ille, cuius eſt in ſapientia nomen maximum, Ægyptiorum diſciplinis mentem exercitatus ad dei contemplationem proceſſiſſe. Similiter Danielem Babylone Chaldęorum ſapientiã dicunt didiciſſe, tunc denique diuinas attigiſſe doctrinas. Hactenus docuimus prophanas diſciplinas non eſſe inutiles. Nũc quomodo illis vtamur, dicendum. Primùm non omnibus, quæ dicunt poëtæ mentem adhibendam, ſed eis tantum, quæ bonorum hominum facta nobis enarrauerunt. Nam quãdo ad nefarios homines veniũt, hęc vitare, his aures obſtruere, nõ min⁹ quã Vlyſſes ad cantus Syrenarum. Nam prauis aſſueſcere ſermonibus, via eſt ad rem ipſam. Deinde artem mentiendi oratorum, nõ imitabimur, ſed ea magis recipiamus, in quibus virtutem laudauerunt, vel vitium vituperauerunt. Veluti enim flores hominibus quidem vſq; ad odorem vel colorẽ vſus eſt, apes autem ex ipſis mel excerpere nouerunt. Sic qui diligentes in legendo ſunt, non ſolùm quod dulce, iucundũque fuerit in eorum libris perſequũtur, ſed quandam ex eis vtilitatem animo referre contendunt. Veluti enim apes non omnibus floribus ſimiliter inſidunt, neque ex eis ad quos accedunt omnia auferre contendunt, ſed quantum eis ad mellificium neceſſariũ fuerit cõprehẽdentes, reliquũ dimittũt. Nos etiã vt ſobrij, quantũ congruũ nobis veritati viſum fuerit, perſequamur, reliquũ prætermittamus. Et ſicut legẽdis roſis ſentes vitamus, ſic in talibus ſermonibus, quicquid eſt vtile carpẽtes, noxiũ vitemus. & qñ per virtutẽ ad veram vitã aſcẽditur, & illa à philoſophis pręcipuè docet, talib⁹ ſermonib⁹ maximè vacandũ. Vtilis etiã labor eſt euoluẽdi gẽtiũ libros ad cõfirmandũ nr̃a, qa ex inimicis teſtimonia deſumpta digna ſunt, vt illis fides adhibeat, vt inqt Baſili⁹ in ho. de humana Chr̃i gñatione. αἱ παρὰ τῶν ἐχθρῶν, inqt, μαρτυρίαι ἀξιοπιστότεραί εἰσιν. & Hom. ς. exaem. καὶ πολλάκις ἡμᾶς καὶ παρὰ τῆς ἀλλοτρίας τῆς πίστεως ὑπόμνησιν τινὰ προσλαμβάνοντας εἰς τὴν τῶν ἀληθῶν ἔρευναν ἐπιδείξομεν. quę-

Origenes. Hieronym. Deut. 21. Baſilius. Baſilius.

queadmodum vites clauiculis ſuſtentantur, ita fides ex externis diſciplinis fulcitur. Nam quis non credat Plinio.lib.10. Epiſt.ad Traianum de nobis, hoc eſt chriſtianis ſcribenti.

Plinius Iunior.

Affirmabant hanc fuiſſe ſummam, vel culpæ ſuę, vel erroris, quòd eſſent ſoliti ſtato die ante lucem conuenire, carmenque Chriſto, quaſi deo dicere ſecum inuicem, ſeque ſacramento non in ſcelus aliquod obſtringere, ſed ne furta, ne latrocinia, ne adulteria cōmitterent, ne fidem fallerent, ne depoſitum appellati abnegarent, quibus peractis morem ſibi diſcedendi fuiſſe, ruſumque coeundi ad capiēdum cibum, promiſcuum tamen & innoxiū. & illud teſtimonium de Chriſto, quod attulit Ioſephus lib.18.antiqui.c.4. quis nō ſuſcipiat, niſi prorſus ſit infenſus nomini Chriſtiano. quod & apud Hierony. in libro de viris illuſt. legere poteris. De hac re lege Gratianum in Decretis. D.37.& Hiero. in epiſtola ad Magnum oratorem, vbi multis teſtimonijs ex prophetis & Apoſtolis allatis, probat multa ipſos ex gētium libris decerpſiſſe, quorum exemplum ſecuti viri eccleſiaſtici idem poſtea crebro factitarunt. vt Theodoretus in.10.libris de cura Græcarum affectionum, & Euſebius. & Aug. in libris de ciuitate Dei. & nos nōnulla de hac re congeſsimus exēpla in cap. quodam de citationibus noui inſtrumenti ex veteri, in quo oſtendimus è libris gentilium multa fuiſſe deſumpta à prophetis & Apoſtolis.

Ioſephus.

¶ Quòd Dialecticæ emolumentum afferat, ad intelligēdum ſcripturas. Cap. xv.

CVM homines à cæteris animātibus, hoc vel maximè differam', quòd ſumus animal rationale, ac fari poſſumus. Ratio autem omnis & ſermo diuinis libris contineatur, per quos & deum cognoſcimus, & quare creati ſumus nō ignoramus, nō ab re nec alienū ab inſtituto noſtro erit, nōnulla de Dialectices vtilitate hoc loco recenſere. (vt de philoſophia ſupra cap. octauo fecimus) quo animis ſtudioſorum, ad hanc quoque artem capeſſendam, ſtimulós admoueam. Sed vt ſtudioſos ad hanc diſputandi ſcientiam ediſcēdam, & hortor & moneo, ita vt à Sophiſtica caueant, diſſuadere & deterrere non ſinam, ne eueniat quod de huiuſcemodi Bionem dixiſ-

Bion.

ſe accepimus. Queadmodum, inquit, proci qui Penelopes cōgreſſum aſſequi nequibāt, ſeſe pediſequis cōmiſcebant, ita illi quibus veræ philoſophię guſtum nanciſci non datur, animum ad minores & abiectiores diſciplinas adhibent. Alij dicunt, eſſe hos Sciniphibus animalculis ſimiles, quibus in tertia plaga Aegyptij percuſsi ſunt. Nam hoc animal pennis quidem ſuſpenditur per aera volitās, ſed ita ſubtile eſt, vt oculorum viſum, niſi acutè cernentis, effugiat, corpus tamen cùm inſederit acerrimo terebrat ſtimulo, ita vt quem volitantem videre quis non valeat, ſentiat ſtimulantem. Hoc animalis genus, puto arti [redacted] comparari, quæ minutis verborum ſtimulis animas terebrat, & tanta calliditate circūuenit, vt deceptus non intelligat vnde decipitur. Horum ſtultitiam inceſſens Euſeb.lib.5. Hiſto.ca.28, inquit, γραφὰς μὲν θείας ἀφόβως ῥεραδιουργήκασιν, πίστεως δὲ ἀρχαίας κανόνα ἠθετήκασι. Χριστὸν δὲ ἠγνοήκασιν, οὐ τί αἱ θεῖαι λέγουσιν γραφαὶ ζητοῦντες, ἀλλ' ὁποῖον σχῆμα συλλογισμοῦ εἰς τὴν τῆς ἀθεότητος εὑρεθῇ σύστασιν, φιλοπόνως ἀσκοῦντες. κἂν αὐτοῖς προτείνῃ τις ῥητὸν γραφῆς θεϊκῆς, ἐξετάζουσι πότερον, συνημμένον, ἢ διεζευγμένον δύναται ποιῆσαι σχῆμα συλλογισμοῦ. καταλιπόντες δὲ τὰς ἁγίας τοῦ θεοῦ γραφάς, γεωμετρίαν ἐπιτηδεύουσιν, ὡς ἂν ἐκ τῆς γῆς ὄντες καὶ ἐκ τῆς γῆς λαλοῦντες. καὶ τὸν ἄνωθεν ἐρχόμενον ἀγνοοῦντες. Εὐκλείδης γοῦν παρά τισιν αὐτῶν φιλοπόνως γεωμετρεῖται. Ἀριστοτέλης δὲ καὶ Θεόφραστος θαυμάζονται. Hoc eſt. ſcripturas ſacras impudenter aliò detorquent, ab antiquorum fide abhorrent. nec Chriſtum cognoſcunt, nec ſenſum ſcripturarum rimantur. Sed ſe macerant in conſtruendis Syllogiſmis, hoc conantes vt deum non eſſe aſtruāt. & ſi aliquo teſtimonio ſcripturarum quis vſus fuerit, ſtatim diſquirunt, an ad copulatiuum vel diſiunctiuum Syllogiſmum poſsit reduci. contemptis igitur ſcripturis, geometriæ dant operam. Quippe cū ſint de terra, de terra ab illis ſermo inſtituitur, illo ſpreto qui de cælis deſcendit. At vero Ariſtoteles & Theophraſtus apud illos ſunt in maximo pratio. & Baſilius homil.7. in exaemero, inquit. ἐοίκασι τοῖς ὄμμασι τῆς γλαυκὸς οἱ περὶ τὴν ματαίαν σοφίαν ἐσχολακότες. καὶ γὰρ ἐκείνης ἡ ὄψις, νυκτὸς μὲν ἔρρωται, ἡλίου δὲ λάμψαντος ἀμαυροῦται. καὶ τούτων ἡ διάνοια, ὀξυτάτη μὲν ἐστιν πρὸς τὴν τῆς ματαιότητος θεωρίαν, πρὸς δὲ τὴν τοῦ ἀληθινοῦ φωτὸς κατανόησιν ἐξημαύρωται. Hoc eſt, hi qui in vana ſapientia quaſi taber-

Euſebius.

Baſilius.

naculum vitæ ſuæ collocarunt. Similes ſunt noctuis. nam illarum viſus noctu quidem acutiſsimus, ſed ſole orto obtuſus fit. ſic ſophiſtarum mens acutiſsima eſt ad inueſtigandum res futiles & leues, at verò ad intelligendum veram lucem hebeſcit ac retũditur. Hactenus de ſophiſtis, ad dialecticos calamũ cõuertamus. De quibus Clemens Alexandr.

Clemẽs presbyter, Alexandrinus. Stromate.i. ait. Quẽadmodum liberales quę in circulo ſtant diſciplinæ, conferunt ad philoſophiã, quæ eſt ipſarum domina, ita etiam ipſa philoſophia conducit ad cõparandã ſapientiã. Eſt enim philoſophia exercitatio, Sapientia vero, ſcientia rerum diuinarũ atq; humanarũ & cauſarũ ipſarũ. Eſt.n. ſapiẽtia dña philoſophię. Sicut ipſa philoſophia, eius quę prius auditur, diſciplinæ. nẽpe logicę aut Rhe-

Auguſti. toricę. & Aug. li.2. de doct.chri.c.31.&.32. Diſputationis, inquit, diſciplina ad omnia genera quæſtionũ, quę in literis ſanctis ſunt pertractanda ac diſſoluẽda plurimũ valet, ſophiſtica tamẽ cauenda eſt. & Hiero. ad Paulinũ cũ loquitur de libro Iob inquit. omnes leges dialecticæ, ꝓpoſitione, aſſumptione, cõfirma-

Auguſti. tione, concluſione, determinat. deniq; Aug. contra Creſconiũ Grãmaticũ.c.14.& ſequẽtibus id probat multis teſtimonijs ex ſcriptura deſumptis. vt ex illo actuũ.17. cũ loquitur de Paulo. Diſputabat cũ Iudęis in ſynagoga,

Actu.20. & gentibus colẽtibus in foro. & poſt parum. Sedens verò quidam adoleſcẽs, nomine Eutychus in feneſtra deductus ſomno graui diſputante Paulo. & in Pſalmo. Suauis ſit illi di-

Iſaie.1. ſputatio mea. & apud Iſaiam. Venite diſputemus dicit dominus. Hæc ille.

Poſſem hoc in loco cæterarũ omnium diſciplinarum clara & non leuiter preſſa veſtigia (niſi me ad ſe maiora, quæ melior vocarẽt,) ex diuinis libris oſtendere, vt ex Homeri poeſi Strabonẽ feciſſe legimus. attamen id facere omitto. nã quis nõ videt quàm frequẽter Geometrica inculcet, vt in diuiſione agrorum terræ promiſsionis, & in fabricatione arcæ, & in Ezechielis templo. Quin & Arithmetica identidẽ infarcire nõ ceſſat, vt in Numeris, & mixtim in tota ſcriptura. Nec ab Aſtronomia abhorret, veluti cũ de figura cęli & de eius agitatione & vertigine & de quatuor cęli plagis, ſermo inſtituitur. Rhetorices autem ornamenta & figuras dicẽdi, numerare, relinquo, cùm dicat Aug. in li. de doct. Chri. ſe facilè poſſe oſtẽdere oia ornamẽta illi[9] artis in ſcripturis inueniri. Iam verò de animantium, arborũ, lapidũ naturis, quid attinet dicere, cũ nil magis legentibus obuium ſit.

¶ Probatis ſcriptoribus quantum authoritatis deferendũ ſit. Caput. xvj.

Licèt argumẽtum ſumptum ex authoritate, in alijs ſcientijs adhibitũ, infirmum ſit, in theologicis tamen diſputationibus, ex illa efficax trahitur argumentum. At, quæ in diſceptationẽ veniũt, & ad thelogi munus ſpectãt, ſunt duo rerũ genera, vt inquit Aug. li.1. contra Iulia- *Auguſti.*

num. Quædam ſunt a quibus non licet abſq; piaculo diſſentiri, vt quòd pueri contrahant originale. nã iuxta Paulũ, ſicut in Adam oẽs moriuntur, ita in Chriſto oẽs viuificantur. Aliæ ſunt res in quibus inter ſe aliquãdo doctiſsimi, regulæ catholicę defenſores, ſalua fidei compage, non conſonant, & alius alio de vna re melius aliquid dicit & verius. De hoc ſecundo rerũ genere quæ in diſputatione ca-

dunt, veriſsimum eſt quod Quintilianus.li.10 *Quintilianus.*

c.1. ſcribit. Neq; ſtatim legenti perſuaſum ſit, omnia quæ magni authores dixerint, vtiq; eſſe perfecta. Nã & labuntur aliquando, & oneri cedunt, & indulgẽt ingeniorum ſuorũ voluptati, nec ſemper intendũt animũ, & nõnunquam fatigantur, cùm Ciceroni dormitare interim Demoſthenes, Horatio etiam Homerus ipſe videatur. Summi.n. ſunt, homines tamẽ. accidit q; ijs q quicqd apud illos repererint exactum putãt, vt deteriora imitẽtur (id n. eſt facilius) ac ſe abundè ſimiles putent, ſi vitia magnorum conſequãtur. Modeſtè tamen & circũſpecto iudicio de tãtis viris pronunciãdum eſt, ne (quod pleriſq; accidit) dãnent, quæ non intelligunt. Ac ſi neceſſe eſt in alteram errare partem, omnia eorũ legentibus placere, quã multa diſplicere maluerim.

Atq; illi ſubſcribit Aug. epiſt. 111. inquiens. *Auguſti.*

Non debemus quorumlibet diſputationes, quamuis catholicorum & laudatorum hominum, veluti canonicas ſcripturas habere, vt nobis nõ liceat, ſalua honorificentia, quæ illis debetur hominibus, aliquid in eorum ſcriptis improbare & reſpuere, ſi fortè inuenerimus quòd aliter ſenſerint, quàm veritas habet, diuino adiutorio, vel ab alijs intellecta, vel à nobis. Talis ego ſum in ſcriptis aliorum, tales volo eſſe intellectores meorum. Lege epiſtolã 7. eiuſdem Aug. ſanè quàm modeſtè de proprijs

prijs lucubrationibus loquentem, quem vtinam hi qui literis aliquid committunt, imitarentur.

Pręterea nō omnes eiuſdem authoris libri eadē ſunt præditi authoritate. quia vt inquit Hiero. in præfa. Q. in Gene. Origenes in homilijs captui ſe attemperat & demittit populari, cùm tamen in tomis & in diſputatione maiori omnia ingenij ſui vela explicet & pandat. & Aug. Pſ. 6. circa principium. inquit. De quaternario numero alibi tractatur ſubtilius, ſed obſcurius. Quod in hoc ſermone vitandum eſt, quem etiā minus eruditis accommodatū eſſe volumus. Vides quomodo ſancti doctores, ita ſciunt vti foro, & ſe auribus audientium accomodare, vt interdū rudium & imperitorū ſuccurrāt imperitiæ, & illorū curam gerant. interdum eruditorum auribus & ingerant ſelectiora, & doctiora obtrudāt in memoriam ingenij & nominis ſui ſempiternam.

¶ Qui futuri ſint idonei theologiæ auditores. Cap. xvij.

NOn ab re fore arbitror, in poſtrema huius voluminis parte, de officio auditoris diſſerere, præſertim cùm hæc quæ illuſtranda ſuſcepimus, niſi ad vitæ actiones, veluti ad ſcopum, ſe conferant, non ſolùm emolumento ac vtilitate carebunt, ſed noxia & pernicioſa euoluentibus euadēt. Quippè iuxta ſententiā domini, melius eſſet illis viam veritatis non cognouiſſe, quàm poſt eam cognitam ab ipſa deflexiſſe. Et primùm illis ſcripturarū lectio inutilis futura eſt, qui ſe totos mundo dediderint, ac affectibus carnis ſe addixerint, teſte Diuino Cyrillo li. 1. contra Iulianum Auguſtum. Nō fuit, inquit, philoſophis cōceſſum videre ea, quæ mentem & ſermonem noſtrū excedunt. Cùm omnipotens deus adhuc, nec lucem in mentem eorum miſiſſe, nec ſapientiam in didiſſe, nec linguā direxiſſe, nec ineffabile quiddam de ſe, vt capaces eſſent, vel ſentire, vel loqui conceſſerit. Nec. n. paſsim omnibus ea gratia conceditur. Illis autē potius, qui fuerint à carnis affectibus & terrena immunditia liberati, menteq́; integri ac ſcientes verę pietatis opera. & ad hoc nos prouocat
Pſal. 45. deus per vocē Dauid. Vacate & ſcitote, quoniam ego ſum dñs. Quin & dominus. Beati, inquit, mundo corde quia ipſi deum videbūnt. Videtur ſanè diuina natura nō corporalibus, ſed intus abſconditis oculis animi. & Damaſce. lib. 1. fidei ortho. c. 3. ait. Nos qui docendi gratiam non ſumus adepti (quādo quidē nos ipſos indignos fecimus ipſa, voluptatum perturbatione) de illis ſaltem quæ in prophetis tradita ſunt diſputemus. Deniq; Athana. lib. de Incarna. verbi, in poſtremis lineis, inquit. Qui theologorum cōſequi intelligētiam cupit, abluere prius animam debet atq; detergere, & per vitę morumq; ſimilitudinem ipſos adire ſanctos, vt voto atque inſtituto illis coniunctus, ea etiam quæ illis deus reuelauit, intelligat. atq; vt vnus ex illis effectus, eſ fugiat peccatorum periculum, & ignē eis in die iudicij præparatum. Recipiatq; repoſita ſanctis in regno cæleſti præmia, quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit.

Deinde ab his diuinis myſterijs iuuenes ob imperitiam & animi ruditatem arcentur. Quia, vt inquit Ariſt. 1. ethi. Hinc fit vt iuuenis, auditor idone' philoſophiæ eſſe non poſſit. Quippè cū imperitus actionum vitę ſit, ex quibus & de quibus rationes conficiuntur. Adde quòd cum perturbationes ſequatur, fruſtra & inutiliter audiet, finis enim non cognitio, ſed actio eſt. Nihil autem intereſt, iuuenis ætate, an moribus iuuenilibus ſit. Nō enim defectus penes tempus eſt, ſed quia viuit ex pertubatione, & ſingula pſequitur. Talibus. n. cognitio perinde atq; incontinentibus, inutilis euadit. Illis autem eſſe pquàm vtilis poteſt, qui ſecundum rationem, & appetitiones & actiones ſuas moderantur.

Porrò quòd illi qui inflantur ſapientia ſeculari non ſint apti ad capeſſendum munus
interpretādi arcanas ſcripturas, ſi antea ignotum fuit, noſtri ſeculi calamitates, & tot ſubinde Lutheranorum repullulantes errores declarant, & Hiero. in comment. Ionæ. c. 3. prodidit. *Lutheranorum hæreſis fomentum unde.*
Quàm difficile, inquit, huiuſmodi homines qui tumidi ſunt ob ſapientiam ſecularem credunt in deū, vt quotidiana exempla prætereā, & ſileam de veteribus hiſtorijs ethnicorum, ſufficit nobis apoſtoli teſtimoniū
qui ad Corinth. ſcribens, ait. Videte fratres *1. Corin. 1*
vocationem veſtram, quia non multi ſapientes ſecundum carnem, non multi nobiles, ſed ſtulta mundi elegit deus vt confundat fortia. & rurſum. Perdam ſapientiam ſapientum, & intelligentiam prudētium reprobabo. &, Vi-

Philoſophi dere ne quis vos ſpoliet per philoſophiam &
patriarchæ inanem ſeductionem: Quia ſicut rex Niniue
hæreticorũ. Ionæ prædicationem vltimus audiuit, ita re-
ges huius mundi.i.philoſophi, prædicationẽ
Chriſti vltimos audire, & depoſito fulgore
eloquentiæ, totos ſe ſimplicitati tradere, & in
plebeium cultũ redactos, ſedere in ſordibus,
& deſtruere quæ anteà prædicarant. Propo-
Cyprianus namus nobis Cyprianum, qui priùs idolola-
martyr. triæ aſſertor fuit, & in tantam gloriã venit
eloquentię, vt oratoriam quoq; doceret Car
thagini, audiſſe tandem ſermonem Ionæ, &
in pœnitentiam conuerſum, in tantam veniſ-
ſe virtutem, vt Chriſtum publicè prædicaret,
& pro illo ceruicem gladio flecteret. Quẽ nõ
inebriauit eloquentia de qua dicitur. Calix
Iere.15. aureus Babylon inebrians omnem terram?
Quem non inebriauit eloquentia ſecularis,
cuius non animos, compoſitione verborum
& fulgore perſtrinxit? Difficile nobiles &
diuites, & multò his difficilius eloquẽtes cre
dunt deo. obcæcatur.n. mens eorũ diuitijs &
luxuria, & circũdati diuitijs nõ poſſũt videre
virtutes, ſimplicitatẽq; ſcripturæ ſanctę, non
ex maieſtate ſenſuum, ſed ex verborũ iudicãt
vilitate. & aduerſus Pelagium ad Eteſiphõtẽ,
inquit, de venenis hæreticorum loquẽs. quæ
de philoſophorum & maximè Pythagorę &
Zenonis principis Stoïcorũ fonte manarunt.
Nec ab eo diſſentit Aug. li.2. de doct. Chriſt.
ca.41. inquiens. Diuinarum ſcripturarum ſtu
dioſus, cùm ad eas perſcrutãdas accedere cœ-
perit, illud apoſtolicum cogitare non ceſſet.
1. Cor. 8. Sciẽtia inflat, charitas ædificat. Ita.n. ſentiet,
quanuis de Ægypto diues exeat, tamen niſi
Paſcha egerit, ſaluum ſe eſſe non poſſe. Paſ-
cha autem noſtrum immolatus eſt Chriſtus.
& ca.42. inſolentiam iſtorum decutiens, ait.
Quantum autem minor eſt auri veſtiſq; co-
pia, quam de Ægypto ſecũ ille populus ab-
ſtulit, in cõparatione diuitiarũ quas poſtea
Ieroſolymæ conſecutus eſt, quæ maximè in
Salomone rege oſtendũtur, tanta ſit cuncta
ſcientia, quæ quidem eſt vtilis, collecta de li-
bris gentium, ſi diuinarum ſcripturarum ſciẽ
tię comparetur. Nã quicquid homo extrà di
dicerit, ſi noxium eſt, in ſcriptura damnatur,
ſi vtile ibi inuenitur. Et cùm ibi quiſq; inuene
rit omnia, quæ vtiliter alibi didicit, multò a-
bundantius ibi inueniet ea, quæ nuſquam o-
mnino alibi, ſed in illarũ tantummodo ſcri-
pturarum mirabili altitudine, & mirabili hu-
militate dignoſcitur.

Hucuſq; theologię rudimenta accuratius,
& vt dicitur ab ouo incipiens, perſtrinxi, vt
quibus inſtructos armis theologos oporteat
eſſe cõmonſtrarem. Sperans meis laboribus
ab ſtudioſis geminam gratiam initurum. tũ
quòd inertes & ſocordes, ſtatim à limine ip-
ſo, rei difficultate oſtenſa, ſubmouerim.
tum etiam quòd ſtudioſis calcar addiderim
ad aggrediẽdum iter arduum & perdifficile.
de quo poëta ait.
Μακρὸς δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτὴν καὶ τρηχὺς τὸ *Heſiodus in*
πρῶτον. Hoc eſt, longa ac difficilis & ardua via *Georgi.*
eſt quæ ducit ad ipſã.ſ. virtutẽ. Spero fore vt
poſtquã alta & valida fundamẽta ieci, in po-
ſterum omnia proſperè feliciterq; fore ceſſu
ra. Quandoquidem nouimus domum ſupra
arenam conſtructam, vẽtis flantibus ac reflã-
tibus, citò eſſe rulturam. Atq; ideo non teme
rè Demoſthenis vſi ſumus conſilio, Olynthia
ca. 2. dicentis. ὥσπερ οἰκίας οἶμαι καὶ πλοίου καὶ τῶν
ἄλλων τῶν τοιούτων, τὰ κάτωθεν ἰσχυρότατα εἶναι δεῖ,
οὕτω καὶ τῶν πράξεων τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ὑποθέσεις ἀλη-
θεῖς καὶ δικαίας εἶναι προσήκει. Hoc eſt. quemad-
modum domus & nauis & aliarum rerum ſi
milium, infimas partes, firmiſsimas eſſe opor
tet, ita actionum principia & fundamenta, ve
ra & iuſta eſſe oportet. Faxit deus, vt vigilię
noſtrę ab exiguis excitatę primordijs finem
quem cupimus conſequantur, quod tũc fiet,
cùm noſtro hortatu & molimine, complures
ad euoluendum diuinas ſcripturas, incenſi ac
inflammati fuerint. cumq; creuerit indies ma
gis ac magis numerus diſcipulorum Chriſti,
qui cum Petro confidenter dicere audeant.
Quò ibimus domine verba vitæ æternæ ha- *Chriſti di-*
bes. & cum propheta. Quàm dulcia faucibus *ſcipuli qui.*
meis eloquia tua ſuper mel ori meo. & cum
ſapiente. Pretioſior eſt cunctis opibus ſapiẽ-
tia, & omnia quæ deſiderantur huic non va-
lent comparari.

¶ Finis lib. 1. Hypotypoſeon
theologicarum.

LIBER SECVNDVS HYPO-TYPOSEON THEOLOGICARVM AVTHORE Martino Martini Cantapetrenſi, ſacræ theologiæ magiſtro, ac diuinarum ſcripturarum in tribus linguis, Salmanticæ primario interprete. ad Illuſtriſ. & Reuerendiſ. virum D. Petrum Pontium Legionenſem. Epiſcopum Placentinum.

POSTEA quàm ſuperiori volumine, Pręſul ampliſsime diſputationis futuræ vt potui elementa abſolui. Deinceps de ipſius operis ſubſtãtia diſſerere oportet. Atque vt ordine procedamus claro & expedito, librorum ſequentium pandam inſtitutum. Primùm, locôs aliquot communes, ad exactam intelligentiam ſcripturarum ſpectãtes, & ſine quibus illæ illotis manibus contrectãtur, afferã. Deinde ſecunda pars, regulas ſententiarum generales, ac variarum rerum farraginem complectentes, continebit. Poſtrema pars, aliquorum verborum ambiguæ ſignificationis, multiplices ac varias interpretationes exponet, ac in lucẽ proferet. & rurſum prima pars in octo ſecabitur volumina.

¶ Nomina propria cùm alicui tribuuntur in ſcripturis diuinis, quid obſeruatum fuerit in eorum recta impoſitione. Caput. j.

SI animus noſter (liber & expeditus à corporis nexibus, qui illum obnubilant, & caligine obtegũt, eſſet, potuiſſent homines citra vllum verborum adminiculũ cogitationes ſuas viciſsim tradere & impartiri, aut ſin minus, ſi ita homines in vita ſe gererent, atque eã ita ſapienter inſtituiſſent, vt pura & defæcata præditi mente, ad inſtar priſcorum patrum, qui afflatu regebantur diuino, ſanctè & inculpatè vitam tranſigerent) non admodum literarum requireremus opem, cùm diuinum numen, menti innoxiæ & nullis ſeculi perturbationibus implicitæ, affatim ſatus diuinos ſuggereret & ſuppeditaret, ſine literarum & vocum communione. Nunc autem poſtquam omnis caro à recto tramite deflexit, & iuxta Satyricum. Terra malos homines nunc educat atque puſillos, animus corpori immerſus, à ſe ipſo quaſi degenerans & deſciſcens, arcana ſyncerè perſpicere & animo complecti non valet. Quam ob rem oportuit vt ars quædam adinueniretur, ad vitę noſtræ vſum ſanè quàm neceſſaria, qua actiones noſtras & cogitationes inuicem traderemus. Atque huius duplex ratio excogitata fuit atque claborata. nam aut per verba, aut per orationẽ ex multis verbis coagmentatam, participes conſiliorum aut rerum noſtrarum, familiares facere curamus. De vtriſque, vobis quantum vires ingenij noſtri potuerint conſequi, enucleatè præcepta trademus, tanta diligentia & labore, vt nihil à nobis prætermiſſum fuiſſe videatur, an verò id conſequuti fuerimus, aliorum eſto iudicium. Et primo quidẽ loco de nominibus proprijs atque eorum recta impoſitione, vt ab ipſis initijs & incunabulis docere & formare theologum exordiamur. Vt ſi legendo hominibus noſtris parũ prodeſſe potuimus, ob quorundam ſcelera & inuidiam, ſcribendo ſaltem nonnihil adiumẽti attuliſſe videamur. Porrò ingens altercatio & controuerſia (quę inter Ariſtotelem & Platonem ſummos philoſophos olim fuerat agitata, de nominum impoſitione) ſeſe nobis nunc offert explicanda. Nam Plato, natura .i. φύσει. Ariſtoteles verò poſitione hoc eſt θέσει, nomina ſignificare autumat. Quorum diſsidium, Ammonius in lib. Perihermen. c. de Nomine, componere & conſopire conatur. Quaſi vero neſciamus libentiſsimè ſolere Ariſtotelem à Platonis iudicio ſententiaque diſcedere. Qua de re ſcitè notatus fuit ab ipſo Platone teſte Æliano lib. 4. ποικίλης ἱστορίας. ὁ Πλάτων, inquit, τὸν Ἀριστοτέλη ἐκάλει πῶλον· τί δ' ἐβούλετο αὐτῷ τὸ ὄνομα ἐκεῖνο, δηλονότι ὡμολόγηται, τὸν πῶλον ὅταν κορεσθῇ τοῦ μητρῴου γάλακτος, λακτίζειν τὴν μητέρα. ἠνίτ-

Iuuenalis Saty. 15.

Ælianus.

Ἴετο οὖν καὶ ὁ Πλάτων ἐχαρισίαν τινὰ τῷ ἀριστοτέλει. Hoc eſt. Plato Ariſtotelē pullum vocabat, innuens vt in confeſſo eſt apud oēs, ꝙ ſicut pullus cū ſaturatus eſt lacte matris, calcibus matrem petit. ita Ariſtoteles magiſtrū Platonē. Volo tamen primū breuiter Platonis ſententiā, quā habet in Cratylo referre, quā aut à noſtris mutuatus eſt, aut proxim[illegible] veritatē quā noſtri ſequūtur, accedit. ait enim. Nomina ſunt inſtrumenta. inſtrumentū autē fit, nō vt vult qui fabricat, ſed quale natura exigit. vt ſerra, terebellum, dens. eodē modo, nomina naturis rerū apta, debēt poni. Vnde ab Homero & cæteris poëtis, eſt diſcendū quomodo nomina debeāt imponi. Nā multa ſūt & pulcherrima in quibus diſtinguit Homerus circa eadem nomina. Aliter quippè à dijs, aliter ab hominibus eadem res appellari affirmat. Cōſtat autē deos nominibus illis ad rectitudinē vti. Atq; ita de Troyano flumine Homer⁹ inqt. ὃν Ξάνθον καλέουσι θεοί, ἄνδρες δὲ Σκάμανδρον .i. Xanthū dij vocāt, viri Scamandrū. & auē quādā dicit Chalcidē à dijs, Cymindin verò ab hominibus appellari. χαλκίδα, inquit Home. κικλήσκουσι θεοί, ἄνδρες δὲ κύμινδιν. & Hectoris filius Scamādrius & Aſtyanax vocatur. At quàm cū noſtris iſta cōueniant, ſubditis apparebit teſtimonijs. Et in primis Ambro. in cōment. in epiſto. ad Ro. c. 1. ait. Apud veteres noſtros ratione nomina cōponebāt. vt Iſaac ꝓpter riſū, & Iacob ꝓpter calcaneū. Et Origenes Ho. 25. Numerorū inquit. Vis videre qm̄ nō ſolū apud ſanctos nomina ꝓ rebus aptātur, ſed etiā apud Gētiles & Barbaros? De ſanctis quidē notū eſt cur Abram, Abrahā vocitatus ſit, & Sarai Sara, & Iacob Iſraël. Doceam⁹ autē ꝙ mos iſte habeat etiā apud Barbaros. Nōne vn⁹ ex filijs Iſraël à parētibus ſuis Ioſeph nomē acceperat? Cū autē trāſijt in Aegyptū, & ſtetit ante Pharaonē, cōmutauit nomē e⁹, & de Ioſeph cognomi-
Gene. 11. nauit eū, çaphnath pahanéach, quod lingua ſua Pharao de ſecretorū vel ſomniorū reuelatione cōpoſuit. Et Daniël in Babylonia Balthaſar nominat, & Ananias atq; Azarias & Miſaël. Sidrach, Miſach, Abdenago vocitantur. Itē Chry. ho. 4. in. Mat. circa principiū. Si quis, inquit, nominū interpretationē transferre conetur, inueniet ibi latiſſimū cāpū cōtemplandi patere, & nō parū ad intelligentiā noui proficere teſtamēti. vt in Salomone, Zorobabel. Nō. n. ocioſe hęc illis nomina inuenim⁹ impoſita. Hier. quoq; in cōmēt. Pſal. 82. inqt. Niſi nomina ꝓpria interpretētur, vt eorū pādātur ſacramēta, quid ꝓdeſt in eccleſijs Chriſti legere. V. g. tabernacula Idumęorū, Iſmaëlitarū & cætera nomina. & rurſum Orige. ho. 23. in Ioſue. Diſpēſauit, inquit, diuina ſapientia nomina quædā locorū ſcribi in ſcripturis, quę myſticā quādā interpretationē cōtineāt, ꝑ quę indicetur nobis, quia hęc certis qbuſq; rationibus & nō caſu fieri diſpēſent. Nō. n. eſt putandū ꝙ fortuitò accideret. Verbi cauſa vt ille angelus Michael vocaret. ali⁹ Gabriel. alius vero Raphaël. Sicut nō fuit fortuitò, vt ille patriarcha Abrahā vocaret, & ille Iſaac, & alius Iſraël. Sed ne fœminis quidē caſu accidit, ſed certa & diuina ratione, vt illa Sara vocet ex Sarai. & ille Iſrael ex Iacob, & ille Abrahā ex Abrā. Itē etiā cōſequēs eſt loca quędā eſſe cæleſtia & ciuitates, ſicut Ieruſalē cæleſtis dicitur & Siō. Similiter dicēdum eſt de Bethlehē ꝙ nō ſine certa ratione in Iudæ ſorte decernitur, & Ieruſalē & Beiamin & Chebrō, & alię ſingulę ciuitates ſingulis quibuſq; tribubus ſubſcribūtur. Niſi quia cæleſtia illa loca, in qbus Ieruſalē & Siō eſſe nominātur, ſine dubio & cætera quæ ijs vicina loca vel cōiuncta ſunt, hoc in ſe cauſæ & rationis continebūt in cælis, quod ſorte diſtributa gubernabātur in terris. Poſtremò Aug. li. 2. de doc. Chriſt. c. 16. ait. Proculdubio ſecretū quiddā inſinuat Siloa piſcina, vbi lauare faciē iuſſus eſt, cui oculos dn̄s luto de ſputo facto inunxerat. Quod tamē nomē linguæ incognitæ, niſi euāgeliſta interpretat⁹ eſſet, tā magn⁹ intellectus lateret. Sic etiā multa quæ ab authorib⁹ eorūdē librorū interpretata nō ſunt nomina Hebręa, nō eſt dubitandū habere nō paruam vim ad ſoluēda ænigmata ſcripturarū, ſi quis poſſit ea interpretari, qđ nōnulli eiuſdē liguę viri periti nō ſanè paruū beneficiū poſteris cōtulerunt, qui ſeparata de ſcripturis eadem verba oīa interpretati ſunt, vt quid ſit Adā, Eua, Abrahā, Moyſes. ſiue etiā locorū nomina, quid ſit Ieruſalē, vel Sion, vel Ierícho, vel Sinaï, vel Libanus, vel Iordanis, vel quæcūq; alia in illa ligua ſunt incognita nomina. Quibus interpretatis, multæ in ſcripturis figuratę locutiones manifeſtātur. Hęc ille. Vides quomodo ſicut in nuce nucleus, ita in nominib⁹ ꝓprijs Hebręorū, magna myſteria abſtruſa ac recōdita deliteſcūt. Deinde ꝙ per huiuſcemodi nomina prius hiſtoriæ fundamenta iaciuntur, & poſtea latentia ſub literę cortice pādūtur ſacramēta. Quod pulcherrimo ſym-

ſymbolo apoſtoli apoſtolorūq; ſectatores te
ſtatum reliquerunt. Dicebant.n. diuinā ſcri-
pturam animanti ex corpore & anima cōpa
cti, ſimilē eſſe. & per corpus ſimplicem hiſto-
riā, per animā altiorē ſenſum, & à litera, quæ
Philo Iudæus. occidit, longè ſe extollentem, ſignificari. vt &
Philo. in li. de vita contēplatiua ait, cuius hæc
ſunt verba, ἅπασα γὰρ ἡ νομοθεσία δοκεῖ τοῖς ἀνδρά
σι τούτοις ἐοικέναι ζώῳ, καὶ σῶμα μὲν ἔχειν, τὰς ῥητὰς
διατάξεις, ψυχὴν δὲ τὸν ἐναποκείμενον ταῖς λέξεσιν
ἀόρατον νοῦν.

Adeò quę ſcripſimus hucuſq; vera & fir-
ma ſunt, vt nullus ſit qui adeò ſcientia pol-
leat, qui labefactare, illa poſsit, nec tā ſtultus
& vecors qui conetur infirmare, quę tā vali-
dis teſtimonijs cōfirmata & munita ſunt. At
Origenis error. nolim te adeo eſſe addictū nomini Origeni-
co, vt te in errorē ꝑtrahat, puteſq; nihil ad hi
ſtoriæ veritatē hęc nomina cōferre, ſed tantū
ad intellectū myſticū cōtexēdū valere. Porrò
ne hoc crimē illi impingere videar, verba il-
lius ſubiungā cū fide, primū ex Homi. 25. in
li. Nume. Ego, inquit, puto ꝙ nomina hęc ſcri
ptura diuina nō pro hiſtoria narrauerit, ſed
pro cauſis & rebus aptauerit. Nā putas fuerit
Num. 31. aliquis ita ſtultus, qui filio ſuo nomen Euin.
idest belluinus imponęret. & Homi. 12. No-
mina, inquit, quę videntur hominū & locorū
eſſe propria, ex ſignificantijs ſuis quas in lin-
gua ſua deſignāt, rerū magis myſticarū cōſe-
quētiā, quā vocabulorū appellationē viden-
tur oſtendere. Illud dogma cōuellens Hiero-
Validis teſtimonijs Origenis dogma cōuellitur. nymus in proœmio Malachiæ prophetæ, ſa
luberrimū adhibet antidoton, inquiēs. ſic in
terpretanda ſunt nomina, vt ex nominibus
non ſolū ſpiritualis intelligētia, ſed prius hi-
ſtorię ordo texatur. Nec putādū eſt, licèt Ma-
lachias angelus meus interpretetur, angelū
veniſſe de cęlo & aſſumpſiſſe corpus huma-
nū, vt Iſraëli quæ à dño ſunt mādata loquere
tur. Alioqui Hoſeas qui ſaluator dicitur, &
Ioel qui interpretatur dñs meus, ſiue incipiēs,
& cęteri prophetę, nō erūt homines, ſed aut
angeli, vel dñs atq; ſaluator, quia hęc eorū no-
mina perſonāt. Et in cōment. in Abdiā. In in-
terpretatione, inquit, prophetica morē hunc
debemus ſequi, vt primò hiſtoriæ fundamēta
iaciamus, deinde ſi poſſumus excelſas turres,
& tectorū culmina ſuberigamus. & in epi. ad
Dardanū ait. Hiſtoriæ veritas fundamētum
eſt intelligētię ſpiritualis. & Zacharię. 4. c. ait.
Seruantes hiſtoriæ veritatē poſſumus cū qui
ꝑ hiſtoriā prophetatur cognoſcere. Et Baſili⁹.

ho. 6. Exaēm. πανταχοῦ γὰρ τῇ ἱστορίᾳ τὸ δόγμα τῆς θεο-
λογίας μυστικῶς συμπαρέσπαρται. Hoc eſt. vbique
immixta eſt hiſtoria theologię. aduerſus hūc
errorē Origenis vehementer inuehitur Baſil.
hó. 9. exaë. circa principiū, nomine tñ ſuppreſ
ſo. ¶ Quātū memoria cōſeq poſſum, qua-
tuor apud ꝓbatos authores eſſe cauſas inue-
nio, ob quas nomina ꝓpria in ſcripturis indi
ta ſint. Quarū primā affert Chryſoſtom⁹. ho.
16. in Gen. Mos, inquit, diuinæ ſcripturæ eſt
à rebus cōtingentibus nomina imponere. ea
propter lignū ſcientiæ boni & mali vocatū *Lignū ſcientiæ cur appellatū.*
fuit. quia circa illud obſeruatio & tranſgreſ-
ſio mandati fuit. Nā poſt hui⁹ eſum, & ſuper
na gloria ſpoliati, & ſēſibilē nuditatē exper-
ti ſunt. Exēplo quo vſus eſt Chryſ. de arbore
ſciētię (quæ iuxta Nicephorū. li. 1. hiſt. c. 27. *Arbor ſciētiæ ficus.*
ficus fuit, & videtur ex Gen. poſſe colligi, cū
inquit. abſcōdit ſe ſub ficu) aliæ aſſerūtur in-
terpretationes, quæ tamē per plura diuerticu
la in idē cōpitū tendūt. Euche. quidē lib. 1. cō
mē. in Gen. c. 13. ait. Lignū ſciētiæ boni & ma
li appellatū fuit, quia homo per experimētū
ab ipſo didicit quid eſſet obedientiæ bonū, &
inobedientiæ malū. Aug. li. 8. ſuper Gene. ad
literā. c. 6. ſic interpretatur. Lignū, inquit, ſciē
tiæ boni & mali nō erat noxiū, nec. n. qui fe-
cerat oïa valde bona, in paradiſo inſtituerat
aliquid mali. Sed malū fuit homini ex tranſ-
greſsione præcepti. Eodem modo arbor alia, *Arbor uitæ*
quæ cū hac ſimul cōſita erat in paradiſo, vitę,
nūcupata fuit, ab euētu. Sed, vt ad id vnde or
ſa eſt redeat oratio, authoritati Chry. accedat
Hieronymi iuditiū, qui in cōmēt. Iſaiæ. c. 62.
ait. Hoc eſt Hebraicæ cōſuetudinis, vt ex euē
tu rebus vocabula ſemper imponāt. Sicut do
mino ſaluatori apud Iſaiā. Citò ſpolia detra-
he. velociter prædare. Et filij Zebedęi, quorū *Iſaie. 8.*
vnus vocē tonitrui emittere poterat. In prin
ci erat verbū, appellati ſunt benerahā. i. filij to
nitrui. Abraham quoq;, qui prius dicebatur
Abram, id eſt pater excelſus, quando audiuit
repromiſsionem. In ſemine tuo benedicētur
omnes gentes, appellatus eſt pater multarū
gentium. id eſt Abrahā. Quid hæc nomina A
bram & Abrahā ſignificent, docuit Hier. qui
aut verū dicit, aut proximè ad veritatem ac-
cedit. Vnde neſcio quē ſecutus ſit Ambr. li. 1.
de Abrahā. c. 4. cū inquit. Abrā de patre vano
interpretat. Abrahā pater elect⁹ vel ſublimis.
Van⁹ erat cū deū neſciret. elect⁹ fact⁹ eſt quā-
do cognouit deū. & Chry. i quadā ho. de no-
mine Abrahā. inqt. Abraham ab Abar qđ eſt
trans

trans,vel vltra dicitur. & Aug. multas affert
interpretationes. Ego aſſirmare auderē per
vtrunq; nomen idem ſignificari. nēpe patrē
excelſum. licèt poſteriori nomini addita ſit li
tera H ex ineffabili nomine Iehoua,vt velu
ti quadā prærogatiua excellēti inſignitus vi
deretur. & adhuc etiā, quia cuiuſcūq; literæ
additamētū, incremētū ſignificationis efficit.
At nec extrema pars nominis Abrahā, ſi cū
He ſcribitur,vt certò ſcribitur,ſignificat po-
pulū vel gentē, vt ait Hier. ſed cū. Ain, quę di
uerſa ab illa litera eſt. Vt tamē tota res meliꝰ
intelligatur,nō erit ab re,vt arbitror,nōnullis
exēplis amplius hāc rē illuſtrare,nēpè quòd
ab euētu nomina imponātur.vt Nu. 13. Na
Nachal eſcol. chal eſchol.i. torrēs bothri.eo quòd illinc bo
thrū exportaſſent exploratores illi terrę pro
miſsionis. & Ioſue. 7. cū lapidibus obrutus
eſſet Achā, eo quòd ex Anathemate clancu
Vallis Achor. lū ſurripuiſſet,vocatus eſt locꝰ ille Vallis A-
chor.i.turbatiōis,dicēs.quia exturbaſti nos,
exturbet te dn̄s in die hac.& in Actis apoſto
rum,ager emptus pretio mortis Chriſti,vo-
Hachaldema. catur, Hachaldema, hoc eſt ager ſanguinis
ideſt homicidij. In Gene. quoque cum ſit ſer
mo de pacto qđ pepigit Labā cū Iacob dici
tur. cōgregātes fecerūt tumulū comederūtq́;
Gene. 31. ſupra eū,quē vocauit Labā ligua Chaldęa. Ie
garçaliadutha.i.tumlū teſtis.& Iacob Galed
s. Aceruū teſtimonij Hebraicè, nēpè vterq;
in lingua ſuæ gētis nomē imponēs Ioſue. 5.
Collis prępuiorū. Eſau.i.factꝰ,vocatur,quia
ex matris vtero piloſus erupit, quēadmodū
homines ætatis adultæ & integræ eſſe ſolēt.
De nomine Sarai & Sara ad hūc modū ſcri-
bit Amb.li. 2. de Abrahā. c. 11. Saræ vna addi
tur litera quādo nomē illi mutat. Sara.n. dici
tur poteſtas mea, vel principatus mei initiū
vel regis. Sarra dicitur quę regat, addit tamē
litera ρ Rho,quę cētenariū numerū ſignificās
pfectionis eſt ſymbolū. At verò hæc nulla
ratione fulta ſunt. Nā ſi litera ρ apud Græ-
cos eſt numerꝰ cētenarius,apud Hebræos eſt
litera quoph nota cētenarij. Aug. li. 16. de ci
uit. Dei. c. 28. interpretatur Sara, ideſt virtus.
Sed quāto doctiꝰ Hier. in. Q. in Gen. Primo,
inquit,vocata eſt Sarai,princeps mea, vnius
tātum domꝰ materfamiliās, poſtea abſolutè
princeps,quia in ſemine Abrahę benedicēdę
erāt oēs gentes. Deniq; nominis Iſraël mul-
ta affert Hier. interpretamēta. his duabus vti
tur Malachiæ. 1. Vir cernēs deū,aut rectiſsi-
mus dei. Verā tamē interpretationē ſcriptu-
ra affert in Gen. Quia prępualuit in deum.i.in
angelū, à çara.i. dominiū habuit.& deus, vt
rectè annotauit Ioſephus. li. 1. Antiq. verſus
finem. quem iniuſtè reprehēdit Hieron. in
Q. in Gen. Nolim hæc in eā partē ab ſtudio-
ſis,à me dicta videri,vt antiquos patres ſugil
lē,& eorū verēda detegam,inſtar ſceleratiſsi-
mi Cham. Nā ſcio quos elegerim,& in quorū
indefeſſa lectione cōſenuerim. ac ideo quan-
uis ipſos vehemēter obſeruē & colā, ſanctius
eſſe duco iuxta Ariſt. ſentētiā, honorare veri
tatē. præcipuè cū inter theologos antiquos
dēpto Hier. & Origene,qui cōtra morē ſuæ
gentis literas Hebraicas didicit,nullus inuen
tus ſit,qui ad ediſcendā ſanctam linguā,(ſine
qua diuinæ literæ illotis vt aiunt manibus cō.
trectātur,)animū adiunxerit. ſicut nec inter
recentiores. emerūt ſiquidem iuga boum, at
que ideo habeamus eos excuſatos.

Secundā impoſitionis nominum cauſam
attulit Hiero. in epiſt. ad Philemonē. Solent,
inquit,nomina imponi à tribu vel cognatio
ne. Vnde Paulus Saül antè vocabatur, quia
de tribu Beniamin erat,in qua hoc nomē fa-
miliarius habebatur. Siquidē & ille Saül rex
Iudææ perſecutor Dauid de tribu Benia-
min fuit. Hæc ille. Propterea cognati Iohan-
nis Baptiſtæ volebant imponere illi nomē
patris,nēpè Zacharias,nō Iohānes,quia nul-
lus erat in cognatione qui eo nomine vocare
tur. De cognomine tamē Iudę Schariotis,vn
de tractū ſit nō liquet. Nā Hier. li. 9. cōment.
in Iſaiam,circa principiū,ait. Iudas fuit ex tri
bu Ephraim,de vico eiuſdē tribus Iſcharioth.
& Theophy. Mat. 26. Iudas,inquit, ꝓditor,
erat à pago qui dicebatur Iſchara. cōſentit Eu
thy. Mat. 62. Porrò Hier. ſibi nō cōſtans,in
cōmēt. Matt. c. 10. ait. Iudas Iſchariotes, vel à
vico, aut ab vrbe, in quo ortus eſt, vel à tri-
bu Iſachar vocabulū ſumpſit, vt quodam va
ticinio,in condēnationē ſui natus ſit. Iſachar
n. interpretatur merces, vt ſignificetur pre-
tiū proditionis. Pręterea Symō Cananæus, 23. Q. 8. 4.
à vico Cana Galilęę, vbi aquam dn̄s in vinū Legi.
cōuertit,vt legimꝰ apud Iohā. c 2. aut à zelo.

Tertiā cauſam impoſitionis nominum ex
Hier. colligi pōt, ex prooemio in Malachiā,
cuius hęc ſunt verba. Quomodò apud nos
ob virtutis auſpiciū ponuntur vocabula. V.
G. Victoris, Caſti. Probi. Pij & apud Gręcos
σώφρον vocatur & εὐσεβὴς, & appellatiua no-
mina vertūtur in propria. Sic apud Hebręos
Michęas,ideſt humilitas, & Abdias.i. ſeruus
domini,

dominī,& Zacharias,hoc eſt memor dñi. & cętera his ſimilia nomina, ex virtutū vocabulo,liberis à parentibus imponuntur. Hanc ob cauſam iurè Socrates laudat Demodocū apud Platonē,in Dialogo, qui Theages ſiue de ſapientia inſcribitur, quòd præclarū nomē filio ſuo impoſuerit, nēpe Theages, ideſt q à deo ducitur. Pręterea Baſilius in Hom. de humana Chri generatiōe, ait. τετηρήκαμεν ὅτι οἷς ἐξ ἐπιτηδεύσεως τίθενται τὰ ὀνόματα, ἔνδειξιν ἔχει τῆς ὑποκειμένης φύσεως, ὡς τοῦ Ἀβραάμ καὶ τοῦ Ἰσαὰκ καὶ τοῦ Ἰσραήλ. τούτων ἑκάστου ἡ προσηγορία οὐ μᾶλλον τὸν τοῦ σώματος χαρακτῆρα, ἢ τὸ ἰδίωμα τῆς κατορθουμένης ὑπ' αὐτῶν ἀρετῆς παρεδήλου. διὰ τοῦτο καὶ Ἰησοῦς προσαγορεύεται, τουτέστι σωτηρία λαοῦ. Hoc eſt. obſeruauimus, quòd vbi de induſtria nomina imponuntur, ſubiectā oſtēdūt naturam. vt Abraham, Iſaac. Horū.n. quodlibet, non magis corporis characterem, quàm proprietatem vitæ immaculatæ ſignificat. ſic Ieſus ſalus populi vocatur. Imponūtur quoq; nomina à deſyderio, vt ait Ammoni' in prędic. c. de æquiuocis. καθ' ἐλπίδα ὀνόματα λέγεται, ὡς ὅταν τὶς τὸν ἴδιον υἱὸν προσδοκῶν ἔσεσθαι φιλόσοφον, καλέσει Πλάτωνα. i. nomina ab ſpe imponūtur, vt q exoptat filiū dare operā philoſophiæ, vocat eū Platonē. ſic Ioſeph. i. additio, vocat à deſiderio matris, qui in ſpē adducebatur pariēdi alios filios. Zacharias filiū vocauit Iohānem, quia optabat ipſū eſſe dño gratū. Aut à præſagio, vt Habel. i. vanitas, quia non erat diu victur'. Adā. i. terra, qa ob peccatū, mortalis futurus, erat atque in terram ex qua aſſūptus erat rediturus. ¶ Quartā rationē impoſitionis nominū inuenim' apud Theoph. Mat. 1. Diuina, inquit, ſcriptura ex operibus nomina imponit, vt apud Iſaiā. Voca nomē eius, nēpè Chriſti. Velociter prędare. & Didymus. li. 2. de ſpū ſancto, ait. Iohānes. c. 15. dicit, cū venerit cōſolator quē ego mittam vobis. Cōſolatorē venientem ſpiritum ſanctū dicit, ab operatione nomē imponēs, quia nō ſolū cōſolat eos, quos ſe dignos repererit, & ab oī triſtitia & pturbatione reddit alienos, verū incredibile quoddā gaudiū & hilaritatem eis tribuit. intātū vt poſsit qs deo gratias referēs quòd tali hoſpite dignus habeatur, dicere. Dediſti lętitiam in corde meo. Huius Regulæ tu [redacted] poteris, Iux[redacted] co dicemus) qui[redacted] rt poſsim' ex operib' innumera dei nomina. V. g. ſi aliquid ſapiēter, vel potēter fecit, vocabit miſericors, potēs, ſapiēs. &c. At volo nūc

Socrates.

In capi. ſequenti.

oſtēdere quomodo āgelis ſint nomina impoſita ab opatione. qua de re præclarè Beda in cōmēt. in Luc. li. 1. c. 3. & ſumpſit ex Greg. ho. 34. in euāg. Idcirco, inquit, angeli priuatis nominib' cēſetur, vt ſignetur, per vocabula etiā in operatione quid valeāt. Neq;. n. in illa ſancta ciuitate idcirco nomina ꝓpria ſortiūtur, ne eorū perſonæ ſine nominibus ſciri nō poſſint. Sed cùm ad nos aliquid miniſtraturi veniunt, apud nos etiā nomina à miniſterijs trahunt. Ad Mariam ergo virginē Gabriel mittitur, qui dei fortitudo nominatur, illū quippe nuntiare veniebat, qui ad debellandas aërias poteſtates humilis apparere dignatus eſt. De quo dicit. Dñs, fortis & potēs, dñs potēs in prælio. & rurſum. Dñs virtutū ipſe eſt rex gloriæ. Per dei ergo fortitudinē nūciand' erat, qui virtutū dominus, & potens in prælio contra poteſtates aërias ad bella veniebat. Item Hiero. Danielis. 8. cap. ait. Cùm viſio de prælijs eſt, aut de regnorum ſucceſsionibus, Gabriel qui præpoſitus eſt prælijs, huic officio mancipatur. Gabriel. n. robuſtus dei interpretatur. Vnde eo tempore quo dominus erat naſciturus, & [illegible]cturus bellū dæmonibus, & triūphaturus de mūdo Gabriel venit ad Zachariam & Mariam. Vndecunque medicina & ſanatio neceſſaria eſt, Raphaël mittitur, q interpretatur curatio vel medicina dei. hoc videlicet nominis interpretatione ſignificāte, q in deo ſit medicina vera, vt cōſtat ex Tobia. Porrò vbi populo proſpera promittuntur & propitiatio vel expiatio neceſſaria eſt, Michael dirigitur, qui interpretatur, quis ſicut deus, vt ſcilicet intelligatur quia nō ꝓpitiationem vel expiationē vllus poſsit afferre niſi deus. Et Greg. ho. 34. In euang. Angelorū, inquit, vocabulū, nomen eſt officij, non naturę. Nam ſancti illi cæleſtes ſpūs, ſemper quidē ſunt ſpiritus, ſed ſemper vocari angeli nō poſſunt. Quia tūc ſolū ſunt angeli, cū per eos aliqua nunciātur. Hi autem qui minima nuntiāt, angeli, qui verò ſumma annūtiant, archāgeli vocātur. Hinc eſt quòd ad Mariam Gabriel archangelus mittitur. ad hoc quippe miniſteriū ſummum angelum venire dignū fuerat, qui ſummū omnium nunciabat. Qui idcirco priuatis nominib' cēſetur, vt ſignetur per vocabula, in operatione quid valeāt. Quoties mirę virtutis aliqd agitur, Michael mitti ꝓhibet, vt ex ipſo actu & noīe detur intelligi, qa null' pōt facere qd facere valet de'. & ſic Apoc. 12. Michael pugnat cū dracone. Virtutes vocant illi ſpūs, p quos miracula freqnti' fiūt.

Gabriel.

Raphael.

Michael.

Angelus nomen officij.

Virtutes.

Poteſtates.

Poteſtates vocãtur hi qui hoc potentius cæ
teris in ſuo ordine perceperunt, vt eorum di
tioni virtutes aduerſæ ſubiectæ ſint, quorum
poteſtate refrænantur, ne corda hominũ tan
Principat'. tum tentare valeant, quantum volunt. Prin-
cipatus, qui ipſis bonis angelorum ſpiritibus
præſunt, qui ſubiectis dum queq; agenda di
ſponunt, eis ad explenda diuina miniſteria
Dominatio nes. principãtur. Dominationes vocãtur, qui etiã
poteſtates principatuũ diſsimilitudine trã
Throni. ſcendunt. Throni, illa agmina vocantur, qui-
bus ad exercenda iudicia ſemper deus præſi
Cherubim. det. Cherubim, plenitudo ſcientiæ dicitur.
quia tanto perfectiori ſciẽtia pleni ſunt, quã
to claritatem dei vicinius contemplantur.
Seraphim. Seraphim, qui ex ſingulari ꝓpinquitate cõ
ditoris ſui incomparabili ardent amore. Le-
ge Diony. in cæleſti Hierar. c. 8. & 7.
In harũ quatuor rationum explicatione la-
tius peruagatus ſum, quia magnum adiumẽ
tum afferunt ad intelligendum ſcripturas. ſi
quid tamen aliud de hac re deſideras, lege. S.
Tho. in. 3. Parte. Q. 37. Arti. 4. Quo in loco
obiter annotabis, nominis Eſau interpretatio
nem quam affert, non eſſe illius nominis, ſed
alterius eiuſdem hominis (nã multis fuit præ
ditus nominibus) nempè Edom. Alioqui no
minis Eſau interpretatio ſupra à nobis tradi
ta aut potiùs excogitata eſt.

In reddendis his nominum etymologijs
non raró offendunt viri alioqui doctiſsimi,
quapropter diligẽter ſeruare oportet quod
ſapienter admodùm Hiero. in Q. in Gene. an
notauit. Nominis, inquit, Græci, Græca, He-
braici Hebraica ratio eſt reddenda. nemo. n.
in altera lingua quempiã vocãs, etymologiã
Ambroſius notatus. vocabuli ſumit ex altera. Vnde errãt qui pu
tant Sara per vnum R. ſcriptum eſſe, & po-
ſtea à dño alterum additum, & quia apud
Græcos centenarius numerus eſt ρ multas ſu
per eius nomine ineptias ſuſpicãtur. Sarai igi
tur primò vocata eſt, i. princeps mea, vnius
tantùm domus mater familias. poſtea verò
dicitur abſoluté princeps. Ita etiam dicit Eu-
cherius lib. 2. in Gen. ca. 25. qui vt alias ſolet,
trãſcripſit ex Hier. Ob huius præcepti igno-
Lege gl. D. 65. c. Qñi. et videbis. rantiam, impegit vehementer Ioſephus, quẽ
reprehendit Hier. in epiſtola ad Euagriũ de
hiſtoria Melchiſedec. q dicebat nomẽ Ieru
ſalẽ ex Græco & Hebraico idiomate eſſe cõ
flatũ, cũ cõſtet inter pitos linguæ Hebraicæ,
eſſe nomẽ Hebræum & ſignificare pacis vi
ſionem, ex Raa vidit, & Salom. pax. Eodem
nomine Eucherius. lib. 2. in Gene. c. 17. carpit
Egeſippum, quod dixerit Ieruſalem ex idio
mate Græco & Latino conſtare. Vnde rectè
dixit Philoponus. li. 1. de anima, cùm verſa-
tur in expoſitione opinionis Democriti. ἐπεὶ
ὅλως ἐτυμολογεῖται ἡ λέξις δῆλον ὅτι κατὰ τὴν πάτρι
ον γλῶτταν ἐτυμολογηθήσεται. i. Si etymologia
reddenda eſt alicui dictioni, ex vernacula lin-
gua deſumi oportet.

Annotare oportet in verbis Hier. ex Q. in
Gene. deſumptis, cùm interpretatur hoc no-
men Sara. Quod illum quem carpſit eſt Am-
broſius lib. 2. de Abraham. ca. 11. qui eo quo
retulimus modo interpretatus eſt. Vnde ve-
hementer fallitur Eraſmus, qui arbitratur in-
terpretamentum illud fuiſſe additum ab ſtu-
dioſo quopiam libris Ambroſianis. Sed in eũ
dem lapidem multi illuſtres viri impegerũt,
non abſq; piaculo, non ſolùm ex illorum nu
mero qui Hebraicæ linguæ præſidio fuerũt
deſtituti, vt Philo Iudæus, verum etiam ex il
lis qui illam optimè calluerunt. vt Hiero. hic
quidem vir, in comment. epiſt. ad Phile. ait.
Paulum interpretari mirabilem, ac ſi eſſet Pe
le. cùm ſit nomen Romanũ omni carens ety-
mologia. & in præfa. lib. 3. epiſtolæ ad Ephe.
ait. Epheſus interpretatur voluntas mea. ac ſi
eſſet Chephci.

Deinde aduerte ſæpe nomina propria in
nouo teſtamento aliam formam induere ſo-
lere, quàm in veteri ex quo deſumpta ſunt,
habebant. Sic certè ſcribit Hiero. in epiſt. ad
Philemo. de hac re. Hebræa nomina veteris
teſtamẽti indeclinabilia ſunt, ſed in nouo ad
ſimilitudinem Græcorum & Romanorum
declinantur. vt Ioſeph, Ioſephus, Iacob, Iaco
bus, Saul, Saulus.

Adhuc etiam annotandum eſt, ex Hiero.
in comment. epiſt. ad Gala. cap. 4. dicente.
Hanc conſuetudinem in pluribus locis ſcri-
ptura cõſeruat, vt Hebraicum verbum cum *Mat. 27.*
interpretatione ſua ponat. Bartimæus, filius *Mar. 5.*
Timæi. Aſer, diuitiæ. Golgoltha, caluariæ lo
cus. Sebactani, reliquiſti me. Thalita Kúmi.
puella ſurge. Mãrana atha. dominus noſter
venit. Tabitha, dorcas. & in Gene. Meſech,
vernaculus. Abba, pater. De quo dñs in Euã- *Mat. 23.*
gelio præcipit, nullum patrem eſſe vocandũ,
niſi deum, [redacted] Augu. epiſto. *Abbates monaſteriorũ.*
178.

Præterea peculiare eſt Hebræis hominis
... vocabu-

cabula vſurpare, pro gente ſeu loco, vt Iudas, Zabulon, Beniamin, Nephtalin, Dan, & cæteræ tribus.

Denique quærendum videtur, quam ob cauſam aliqua nomina ſunt ab interpretibus abſque interpretatione, innatiuo idiomate, ſiue Græco ſiue Hebraico, relicta. Cui quæſtioni Baſili. li. 2. contra Eunomium reſpondit, his verbis. Qui ab initio ex Hebraica lingua in Græcam traduxerunt, quædam nomina interpretari non ſunt auſi, ſed ipſam vocẽ Hebræam transpoſuerunt, vt Sabaoth, Adonai, nec in diuinis nominibus ſolùm, verùm etiam in compluribus alijs hanc reuerentiam adhibuerunt. Quando igitur illi à ſeipſis quę dam nomina fingere auſi fuiſſent, qui interpretari quædã auſi nõ ſunt, ne incõgruis verbis perſpicuitatem ſententiæ diſſoluerent. & Hiero. ni fallor, inquit. Haleluia, Amen, Maràna atha, ſine interpretatione ſunt poſita, quia Septuaginta interpretes, ſiue Apoſtoli id curarũt, vt quoniam prima eccleſia ex Iudæis fuerat congregata, nihil ad eredentium ſcandalum innouarent, ſed ita vt à paruo imbiberant, traderent. poſtea verò quàm in vniuerſas gentes euangelij dilatatus eſt ſermo, non potuerunt ſemel ſuſcepta mutari.

De hoc, libro. 1. cap. 6. uerſus finem dictum eſt.

Laus ſeptuaginta.

Quòd puero nomen imponeretur die octauo, cùm circuncidebaƭ, in populo Iſraëlitico, ſicut apud nos eo die quo baptizamur, oẽs affirmant, ſed quæro, an præcederet nominis impoſitio, & poſt circũciſio ſeqretur, an vice verſa. Theophy. in comment. Lucę. c. 1. affirmat circunciſionem præcedere, & tunc demum nominis impoſitio ſequi. Illius hæc ſũt verba. Quare poſt circunciſionem imponitur nomen? quia prius ſuſcipiendum eſt ſignaculum dei, & tunc humanum nomen. Vel aliter. Circũciſio ſignificat carnalem abiectionem, nullus igitur niſi prius abijciat & amputet carnalia dignus eſt vt nominetur miles dei, & in libro cælorum ſcribatur nomẽ eius. & Euthy. cùm hęc eadem verba inculcaſſet, Lucæ. 2. ſubiungit. Hoc apud nos ſimiliter fit in baptiſmate. Attamẽ apud Atheniẽſes decima nocte à natiuitate nomina imponebanƭ, teſte Suida in verbo *Δεκάτην*, cũ inqt. ἔθος ἦν παίδων συγγεννωμένων τοῖς Ἀθηναίοις ἀγεῖς, τῇ δεκάτῃ τῶν τικτῶν, ἀπὸ τῆς γενέσεως συγκαλεῖσθαι τοὺς πρὸς πατρὸς καὶ μητρὸς οἰκείους, καὶ τοὺς ἐπιτυχόντας φίλους. καὶ παρόντων ἐκείνων ἐπιτίθεσθαι τὰ ὀνόματα τοῖς παισὶ τίθεσθαι, καὶ καλλιερεῖσθαι τοῖς θεοῖς. ἔπειτα εὐωχεῖσθαι τοὺς συνεληλυθότας. Hoc eſt. erat cõſuetudo apud Athenienſes orto puero, decima à natiuitate nocte, cognatos, affines & amicos maximè conuunctos vocare, illiſq; præſentibus, nomina pueris imponere, & ſacrificia dijs facere. ac tunc demum omnibus qui illuc ſe contulerant, epulas dare. Hæc ille. Romæ maribus die nono, fœminis octauo, nomen imponebatur. & hi dies luſtrici vocabantur apud eos.

Adhuc quęri non immeritò poteſt, à quo nomina imponi ſolerent, à patre ne, an à matre? Illi quidẽ qui Hebraicam callent linguã, non ambigenƭ, ſępe à matribus, aut obſtetricibus, conſultis prius parentibus nomina imponi. Nam vtitur ferè ſemper ſcriptura verbo fœminino (nã talia verba apud illos ſunt) in nominis impoſitione. vt Gene. 29. Quæ conceptum genuit filium, vocauitq; nomen eius Ruben. & ſtatim. Vocauit nomen eius Symeon. & Gene. 30. & Iudicum. 13. Denique Lucæ. 1. Et factum eſt, inquit, in die octauo venerunt circuncidere puerum, & vocabant eum nomine patris ſui Zacharias. & reſpondens mater eius, inquit, nequaquam ſed vocabitur Iohannes. Interdum nomina imponũtur à viris, vt Abraham. Gene. 18. circuncidit omnes vernaculos. Verùm hæc ex Hebraico melius quã ex Latino ſermone cognoſci poſſunt.

An notandum eſt præterea, crebras eſſe in ſcripturis, nominum propriorum alluſiones, ad verba, à quibus illa nomina deducuntur & emanant. hoc ferè fit in hominibus dignitatis aut perſonæ. Cain, interpretatur poſſeſſio, quia poſſedi virum cum auxilio domini. nam Cana poſſedit ſignificat. Iudas, laudãs, quia te laudabunt fratres tui. Iada laudauit. Eua, Chaua. i. vita, quia mater fuit cunctorũ viuentium. Iacob, deceptor, ſupplantator, quia apprehẽſo calcaneo Eſau ipſũ decepit. Hæc nomina, ideo interpretatione adhibita, poſita ſunt, quia maximè myſtica ſunt, & huiuſmodi viri præcipuè ſuſtinent typum futurorum.

Poſtremò annotabis interpretem noſtrũ ſępe nomina propria Hebraica, Latinæ reddidiſſe linguæ, quod fieri non debet, ne ita detur anſa hallucinandi ſtudioſis, vt neſciant ſitne proprium nomen, an appellatiuum. vt ſi dicerem dilectus dicit in Pſalmo, pro Dauid dixit, & pax eius in Prouerbijs, pro Salomone. Huiuſce rei multa ſunt exẽpla apud Hoſeam. c. 1. Loruchãma, eſt nomen P. mulieris,

interpres tamen tranſtulit, abſq; miſericor-
dia,& Lohami, nomen viri,& interpretatur,
non populus meus.& apud Iſaiam.c. 7.voca
tur filius Iſaię,relictus eſt iaſub. & poſtea ca.
ſo.reliquiæ conuertentur,cùm ſit nomê pro
prium Seariaſub. & Gen.1. appellauit lucem
diem.pro lucem Iom.&,vocauit tenebras no
ctem.pro tenebras Laila. i.noctem. & voca-
uit firmamentum cælum.pro Samáim.i. cæ-
los.Innumera huiuſmodi inueniet, qui noue
rit eſſe [redacted]dignum animaduerſione.

Aliquibus pueris nomina imponebantur
octauo die,& perpetuò illo vocabantur no-
mine,alijs,priori nomini,aliud ſuperueniebat
nomẽ, obliterato priori, cùm iam ad integrã
ac perfectam ætatem peruenerant. At quam
ob cauſam id fieri ſoleret,non erit ſcitu iniu-
cundum.& quidem quantũ ex ſcripturis poſ
ſum ſubodorari, & memoria conſequi. Illis

Nominum mutatio cur fiat in ſanctis.

viris quibus à prima ętate debebat virtus cla-
reſcere,à pueritia indita ſunt nomina,nec po
ſtea vnquam ſunt commutata. vt Noë, Seth,
Iſaac. Quibus autem poſtea augeri debebat
virtus,& nomen fieri illuſtrius, poſtea laben
te tempore nuncupatio noua, diuino moni-
tu,impoſita eſt, vt ex Abram, Abraham. ex
Saulo,Paulus.ex Sarai, Sara. Quamuis hæc
rationi conſentanea ſint, vtar tamen teſtibus
omni exceptione maioribus.In primis Hier.
in comment.epi.ad Philem. ait. Iuſſu diuino
nouum nomen ſancti aſſumunt, vt ex Abrã,
Abraham. & ex Sara, Sarai. & Symon, Pe-
trus.& filij Zebedæi,bene raam, hoc eſt filij
tonitrui. Item Orige.in procemio epiſto.ad
Rom.inquit.Inuenimus in ſcripturis diuinis
quibuſdam veterum commutata vocabula,
vt ex Iacob,vocatus ſit Iſraël. In euangelijs
quoq; ex Symone, Petrus.Hoc ex pręcepto
dei tantum legimus factum. Vides quod no-
mina mutari nonnũquam ſoleant. Audi nũc
quæ ſit cauſa mutationis,quam affert Hiero.
in poſtremis lineis li. 4. comment.in Iere.
Ex verbis, inquit, & interpretatione nominũ
ſæpe res oſtenduntur.vt Abram, Saræ & Pe-
tri vocabula commutata, ſignificant rerum
mutationem,& ruſum in commẽt. epiſt. ad
Roma.titulo Hieronymi, ſed re vera Prima-
ſij. cap. 1.dicitur. Sancti cùm virtutibus pro
ficiunt,nomina noua illis ſolent imponi, vt
eſſent ipſo nomine noui. Victor quoque epi
ſcopus,Ex more,inquit, ſanctorum apoſto-
lorum fit,vt qui in virtutibus profecerint.mu
tato nomine vocentur, quo ſint etiam ipſo
nomine noui.vt Cephas,filij tonitrui. Vnde
ſancta eccleſia in conſuetudinem duxit, vt
quos in cathedra beati Petri ſublimauit, no-
mina eis mutet.Hæc ille. Atq; ideo Benedi-
ctus cum ſummum adijt pontificatum, Bo-
nifacius vocatus eſt.Innocentius quoq; quar
tus vocabatur prius Sinibaldus. Gregorius
decimus prius Theobaldus. Celeſtinus quin
tus prius Petrus nuncupatus eſt. Lege de
hac re Auguſti. concione. 1. in Pſalm. 33.&
procemium ſexti Decretalium.

Diſſeruimus iam, de illis hominibus, quo-
rum nomina nonnunquam mutantur. De il-
lis etiam quibus nomina octauo die imponũ
tur,nec poſtea mouentur. Attamen, vt nihil
quod ſtudioſorum animos remorari poſsit,
relinquatur intactum,de illis poſtremo loco
dicendum eſt,quibus ante octauum diem cir
cũciſionis.ideſt ante natiuitatem indita ſunt
nomina. Quę de hac re Hier.in Q.Gen.ſcri-
bit hęc ſunt.Quatuor, inquit,in veteri teſta-
mento abſque vllo velamine nominibus ſuis
antequam naſcerentur, vocati ſunt. Iſmaël, Iſmaël.
Iſaac,Salomon,Ioſias.lege ſcripturas. Hæc il Iſaac
le.Huic ſubſcribunt ſententiæ. D.Euche.li.2. Salomõ
in Gene.ca.26.& in. Q.in Lucam.& S. Albi- Ioſias.
nus,in.Q.in Gene.In hoc tamen inter ſeſe diſ Sãſom.
ſident. quod vbi Hieron. & Euche.in Lucam
& Albinus,legunt Salomon.Euche.in Gene.
legit Samſom. Attamen nil tale de Samſome,
Iudi. 13.nec in libris Regum & Paralip.de Sa
lomone ſcriptum vidimus. Ab Eucherio in
Gene.ſtat author ſecundi operis in Matthęũ
titulo Chryſ.ſuper illa verba. Amos genuit
Ioſiam. Horum, inquit, nomen fuit pro-
phetatum priuſquam naſcerentur. Samſom,
Ioſias.Iohannes. Miror Eraſmum alioqui di-
ligentiſsimum,non animaduertiſſe mendum *Eraſmus.*
ſubeſſe in codicibus Hieronymianis,qui in er
rorẽ eũ illexerunt, Eucherium & Albinũ, &
authorem illum operis in Matt. nam Latinè
ſcripſit,& vt probare poſſem,plurima ex Hie
ro.tranſcripſit.Ego vel iuratus affirmare au-
ſim loco Samſoni ſubſtituendũ eſſe Samuel. Samuël.
Nam dubium non eſt apud illos qui in ſcri-
pturis diuinis verſati ſunt, Samueli nomen
fuiſſe impoſitum ante eius natiuitatem. Vn-
de Hierony.in epiſt,ad Cyprianum,ait. inter
vndecim Pſalmos Moyſis, qui incipiunt à
Pſalmo. 89. Pſalmus.98. eſt, in quo poſitum
eſt.Exaltate dominum deum noſtrum, & a-
dorate ſcabellum pedum eius qm̃ ſanctum
eſt. Moyſes & Aaron in ſacerdotibus eius,

Samuel in illis qui inuocant nomen illius.
Ibi nominat Samuël, quem multa poſt tempora fuiſſe cognoſcimus. Igitur dicendum
quòd prophetatum fuit nomen Samuëlis, ſi
Ioſias. cut nomen Ioſiæ. quando homo dei loquitur in Samaria. Altare altare, hæc dicit domi
3.Reg.13. nus, ecce filius naſcetur domui Dauid Ioſias
nomen eius. Atq; ita dicit etiam Hilarius in
procemio Pſalmorum. Aug. quoq; lib. 17. de
ciuita. dei. cap. 14. nomen Ioſiæ affirmat ante eius natiuitatem fuiſſe illi impoſitũ à deo.
Quatuor his quintum addidit Ioſephus, lib.
Cyrus. 11. τῆς ἀρχαιολογίας. c. 1. nempè Cyrum regem
Perſarum & Medorum. ſic inquiens. κῦρος ὁ βασιλεὺς λέγει. ἐπεὶ με ὁ θεὸς ὁ μέγιστος, τῆς οἰκουμένης ἀπέδειξε βασιλέα, πείθομαι τοῦτον εἶναι ὃν τὸ τῶν ἰσραηλιτῶν ἔθνος προσκυνεῖ. καὶ γὰρ τοὐμὸν προεῖπεν ὄνομα διὰ τῶν προφητῶν, καὶ ὅτι τὸν ναὸν αὐτοῦ οἰκοδομήσω ἐν ἱεροσολύμοις ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ χώρᾳ. Hoc eſt. Cyrus rex, inquit, poſtquam deus maximus, me
totius orbis regẽ conſtituit. hunc eſſe credo
quem gens Iſraëlitica colit ac veneratur. Etenim hic per prophetas meum prædixit nomen, & quòd Ieroſolymis templum eius con
ſtructurus ſim. & hunc ſecutus Hiero. li. 12.
comment. in Iſaiam, verſus finẽ inquit, Deus
cum Cyro loquens. Præſertim, inquit, cum
ſcias multo antequam naſcereris, tuũ nomen
eſſe prædictum. Quod quidem & Ioſephus
refert, legiſſe Cyrum ab Iſaia de ſe certo vaticinatum nomine. Hæc dicit dominus Chriſto meo Cyro cuius apprehendi dexteram.
& idcirco Iudæos quaſi dei familiares plurimum dilexiſſe. Hęc ille. Sextus & vltimus
Iob. his eſt annumerandus, Iob, ex illis qui antequàm lex noua lata eſſet vitę huius curſum
peregerunt. ni fallit Grego. in præfati. lib. 1.
Moralium cap. 1. inquiens. Quia in libro Geneſeos Iobab de ſtirpe Eſau deſcendiſſe, & Balæ filio Beor in regnum ſucceſsiſſe deſcribi-
Gene.36. tur, hunc beatum Iob longe ante Moyſis tẽpora extitiſſe crediderunt, morem ſacri eloquij neſcientes, quia in ſuperioribus ſuis partibus ſolet breuiter longe pòſt ſecutura perſtringere, cùm ſtudet ad alia ſubtilius enuncianda properare. Vnde & illic Iobab priuſquam reges in Iſraël exiſterent, fuiſſe memoratur. Nequaquam ergò extitiſſe ante legem
cognoſcitur, qui Iſraëliticorum Iudicum tẽpore fuiſſe ſignatur. Quod cum quidam minus cautè conſiderant, Moyſen geſtorum illius ſcriptorem putant. Igitur ſi Gregorij ſen
tentiam probamus, duo nobis neceſſariò tenenda erunt. Moyſen non agnoſcendum
eſſe authorem libri Iob. Deinde per πρόληψιν, ideſt Anticipationem hiſtoria Geneſeos Iob meminiſſe. Porrò multi viri illuſtres
qui Gregorium antiquitate ſuperarunt, aſſeuerant duo, dictis illius prorſus aduerſa. Primum Iob ante quam lex lata eſſet vixiſſe. Inter quos eſt Origenes, qui hom. 4. in Ezechie- Iob ante tẽpore uixerit.
lem inquit. In præſenti legimus, in peccatrice terra, hos tres viros pariter cõſiſtere. Noë, Origenes.
qui in diluuio fuit, & Danielem, qui in captiuitate Babylonis commoratus eſt, & Iob, qui
in temporibus patriarcharum & Moyſis vixiſſe perhibetur. Hoc. n. tẽpus inuenimus vitæ Iob. & li. 3. comment. epiſt. ad Roma. ſuper hæc verba. Scimus autem &c. ait. Sed & Origene.
Iob qui ante legem fuiſſe conſtat, ita dicit,
ſi peccaui inuictus, ſi occultaui peccatũ meũ.
& li. 6. cõtra Celſum. inquit. Cæterum in Iob Origenes.
illo, qui Moyſen anteceſsit ætate, diabolus
ſcribitur coràm adſtitiſſe. Theodoretus quo Theodoret.
que in epito. ca. de creatione. Generoſus, inquit, Iob, qui ante quàm lex ferretur, fuit vir
tute inſignis. Ac Euſebius Cęſari. li. 1. de de Euſebius.
monſt. euang. c. 3. ait. ἀλλὰ καὶ ὁ ἰὼβ ἄνθρωπος δίκαιος, ἀληθινὸς, ἄμεμπτος, θεοσεβὴς, ἀπεχόμενος ἀπὸ παντὸς πονηροῦ πράγματος, πρὸ τῆς μωσέως χρόνων μεμαρτύρηται. & cap. 4. Ante Moyſen fuit Iob.
nam Moyſes fuit ſeptimus ab Abraham,
Iob verò quintus. & Hiero. in Q. in Gene. ait.
Qui in libro Iob vocatur Eliu, in lege vocatur
Balaam qui ob munera, Iſraël maledixit. &
Philippus presbyter circa principium comment. libri Iob idem affirmat. Denique vt in
quo cœpimus finiamus. Origen. in præfa. lib.
Iob à Perionio tranſlati, ait. Moyſes & Iob
non multis temporibus diſiunctì ſunt inter
ſe. Moyſes enim ab Abraham ſextus eſt. Iob
autem quintus, Abraham, Iſaac, Iacob, Leui,
Caath, Amram, Moyſes. Rurſum Abraham,
Iſaac, Eſau, Raguel, Zareth. Iob. Nec te conturbet, aut è ſententia pellat, quod Euſebius
Moyſen ſeptimum ab Abraham, Origenes
verò ſextum ſtatuat eſſe collocandum. cùm,
iuxta Epipha. li. 1. contra hæreſes circa principium, à poſteriori numero Abraham excludendus ſit, vt maneat Iob in quinto loco. Si
addatur Abraham, manet ſextus Iob. Epiphani. de Eſau loquens hæc ſunt verba. ἐξ οὗ πέμπτος κατὰ διαδοχὴν ὁ Ἰὼβ, ὑπεξαιρουμένου τοῦ Ἀβραὰμ ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τούτου, ἀπὸ δὲ Ἰσαὰκ ἀριθμουμένου.
In hanc eos opinionem pertraxit, quoddam
procœmium libro Iob præfixum, cuius initiũ

 eſt.

eſt. In terra quidem habitaſſe Iob Vſitidi &c. quod illi putant ab illius libri authore fuiſſe editum, reclamantibus Hebræis & veritate. Alteri quoque dicto Gregorij multi nõ ignobiles authores repugnant, ac putant librum Iob à Moyſe fuiſſe conſcriptum, vt velut in ſpecimen quoddam patientiæ ac tolerantiæ, talem virum poſteris tranſmitteret. Iuxta illud Apoſtoli. Sufferentiam Iob audiſtis & finem eius in domino. De hac re hæc ſcribit Philippus presbyter lib. 1. comment. in librum Iob. capit. 3. cum inquit. Poſt hæc (ſicut ait ſcriptor huius hiſtoriæ, quem Moyſen fuiſſe tradit opinio) aperuit Iob, os ſuum. Origenes in præfatione in librum Iob, interprete Perionio, ait. Moyſes mandat literis Iob virtutem, ducens populum ad religionem. Si quis dicat ipſius Iob eſſe, is ex nobis intelligat, cum non fuiſſe oſtentatorem, nec laudatorem ſui. Neque enim in eum, cuius vita iure reprehendi non poteſt, ſibi placentis vitium cadit. Laudet enim te, inquit, proximus, nõ os tuum. Et Rabi Moyſes Camhi in libro de auctoribus bibliorum. Denique Iſidorus. lib. 1. officiorum. cap. 12. Iob, inquit, librum Hebræi putant ſcripſiſſe Moyſen, alij vnum ex prophetis. Vides quot ſancti fuerint in veteri teſtamento, quibus nomen ante natiuitatem inditum fuit?

Quis libri Iob author extiterit.

Theodorus Abucurali. cõtra hæreſ. Acti. 2. neſcio quo ſpiritu ductus, dicit à Ioſepho ſcriptũ. niſi liber mẽdoſus eſt.

Origenes.

Iſidorus.

Nunc ad nouum nos teſtamentum conſeramus, in quo paucos inuenias, quibus hoc cõceſſum ſit, aut fortè nullos, ſi Iohannem baptiſtam domini præcurſorem & ipſum dominum demas. De quibus Eucherius in Quæſtio. in Lucam ait. In nouo teſtamento præter Saluatorem, ſolum legimus Iohannem baptiſtam, qui ortu videantur eſſe iuniores quàm nomine. Hæc ille. Nam de Iohanne ſic apud Lucam legimus. Ne timeas Zacharia, quoniam exaudita eſt deprecatio tua, & vxor tua Eliſabeth pariet tibi filiũ, & vocabis nomen eius Iohannem. De Chriſto redemptore noſtro ſic legimus apud Matthæum. Pariet filium, & vocabis nomen eius. IESVM. Ipſe enim ſaluum faciet populum ſuum à peccatis eorum. & iterum apud Lucam. Ecce concipies in vtero & paries filium, & vocabis nomen eius IESVM. & Hieron. ad Paulinum. Veniam, inquit, ad Ieſum Naue, qui typum domini non ſolum in geſtis, verùm etiam in nomine præfert.

Iohãnes baptiſta.

IESVS.

Ponitur in ſcripturis nomen proprium pro generali, vt ad Hebræos. 2. Non angelos apprehendit, ſed ſemen Abrahæ apprehendit. Abraham pro quouis homine accipitur. ex Theodoreto ad Hebræ. 2. ſic intelligitur illud Matt. vox in Rama audita eſt, Rachel plorans filios ſuos. Rachel .i. mulieres omnes filius trucidatos plorabant. & in Pſalmo. Vnguentum quod deſcendit in barbam barbam Aaron. id eſt ſummi ſacerdotis. & ſic vt Babylon, Sodoma, Ægyptus pro quauis gente iniqua accipitur, ita Ieruſalem, Bethlehem pro populo iuſto & electo. & in Abdia. Quomodo ſcrutati ſunt Eſau. 1. Idumæos vaſtarunt, Iob. 15. implet vento ſubſolano vẽtrem. Apud auctores ſeculi hoc creberrimum eſt. vt, aut flumem Rhenum aut pluuius, &c.

Locus Mat. 2. expoſitus Pſalm. 132

Nominum impoſitio dominij ſignum eſt, & pręcipuum. Vnde dominus volens docere Adam, quòd eum principem & dominum omnium feciſſet, adduxit ad eum omnia, vt videret quid vocaret ea. Veluti qui ſeruum mercatus eſt, oſtendere ſe volens dominum ſerui, nomen illius mutat. Ita & ſpiritus ſanctus facit, vt in electione apoſtolorum legimus in Euangelio, Simon, Petrus, & Saulus, Paulus, vocitati ſunt, & in baptiſmate quando Chriſto vnimur, & in lege quando circũcidebantur Iudæi. Quò monſtrat quòd nominum impoſitio dominium teſtatur. Vnde talem fuiſſe morem nouimus, quod ſeruorum in captiuitatem abductorum nomina mutentur. Nam vt captiuos abduxit Nabuchodonoſor, Daniel, Azariam, Ananiam & Miſaelem, non reliquit eorum nomina prima, ſed vocauit eos, Balthaſar, Sidrach, Miſach, & Abdenago. Ex Chryſoſto. in Homi. quadam de ferendis reprehenſionibus & conuerſione Pauli. Item Pſalmo. 3. ait. Vide ô homo Adam, cùm nõdum peccaſſet, beſtias tanquam ſeruas & obedientes habentem, & eis tanquam ſeruis nomina imponentem. Poſtquam autem aſpectum peccato commaculauit, tunc eum beſtiæ non cognoſcebant, & quæ ſeruæ erant ei, hoſtes euaſerunt. Hoc innuit Damaſce. lib. 2. capi. 30. Vnde, inquit, animalium appellationem prædicẽdo, vt mãcipiorum ſuo vſui cõceſſorum tanquã dominus, indidit. Secundum enim imaginem dei, rationalis & intellectualis, & liberæ poteſtatis, factus, rationabiliter terreſtrium principatum in manu ſuſcepit, à communi omnium opifice & dominatore. Præterea Hieronym. Da-

Chryſoſt.

Nominis impoſitio in baptiſmate. quid ſignificat.

Chryſoſto.

Damaſcen.

Hieronym.

Daniel.1.cap.ait. Præpoſitus eunuchorum, ſanctis tribus pueris immutat nomina,& Pha
Geneſ.41. rao Ioſeph in Ægypto appellauit Saphanat pahaneah,nolens eos in terra captiuitatis vocabula habere Iudæorum.Porrò dominus in bonam partem nomina mutat antiqua,& ex rebus ponit virtutum vocabula, vt Abram appellauit Abraham,& Sarai Sara. In euangelio quoq; quondam Simon,Petri nomen accepit,& filij Zebedæi appellati ſunt filij tonitrui,Hebraicè Benereem. Deinde Philon
Philon. Iudæus in Coſmopiia ait. παγκάλως δὲ καὶ τὴν θέσιν τῶν ὀνομάτων ἀνῆψε τῷ πρώτῳ, σοφίας γὰρ καὶ βασιλείας τὸ ἔργον. σοφὸς δὲ ἐκεῖνος αὐτομαθὴς καὶ αὐτοδίδακτος χάρισι θείαις γενόμενος, καὶ προσέτι βασιλεύς. ἐμπρεπὲς δ' ἡγεμόνι προσαγορεύειν ἕκαστον τῶν ὑπηκόων. Hoc eſt.ꝑpulchrè primo homini nominũ impoſitionē defert ſcriptura. eſt enim id munus regis,& ſapiētis. Sapiēs quidē ille effectus eſt gratia diuina,ſine præceptoris opera. adhuc etiam rex,regis autem ſunt partes, ſubditis nomina imponere. Hæc omnia do-
Chryſoſto. ctiſsimè & copioſiſsimè iterum colligit Chryſoſtomus Homi.9.de laudibus Pauli.

Annot. De rerũ ſubditarũ dominio hominũ rationem à Chryſoſt. allatam ſummè annotandã cenſeo. Nec illa inferior eſt quam affert Da-
S. Thomas. maſce.& hunc ſecutus S.Tho.2 2.Q.66. Art. 1. Naturale,inquit,dominium, eſt homini ſuper cęteras creaturas,quod competit homini ſecundum rationem, in qua imago dei conſiſtit, manifeſtatur in ipſa hominis creatione. Geneſ.1.vbi dicitur. Faciamus hominem ad imaginem noſtram & præſit piſcibus &c. Addit aliam rationem idem S.Thomas. Imperfectiora ſunt propter perfectiora, vt res creatæ propter hominem.omnia, inquit Dauid.ſubiecisti ſub pedibus eius,oues & boues &c. erunt ergo vniuerſa quæ cõdita ſunt ſub hominis poteſtate. Deniq; Grego.Niſſenus. lib.1.de Homine.ca.8. hanc rationem tradit. Rectus eſt hominis habitus, & ad cælum ſe ſuſtollens, ſurſumque reſpiciens, principatus hæc ſigna eſſe,certiſsimum eſt,approbãtia regiam poteſtatem. Denique quòd ſolus ita formatus eſt, cæterorumq; omnium prona ſint corpora, & deorſum procliuius inclinata,manifeſta differentia eius honoris oſtēditur,dum conſtat illa quidem huius eſſe ſubiecta potentiæ, hunc autem ſupereminentis exiſtere dignitatis.

Quoniã ſemel cauſam edomãdi aut emolliendi difficultatē ſcripturarum recepimus, noluimus officio muneriq; nobis iniũcto,aliqua ex parte deeſſe, ſed quanta diligentia & induſtria fieri poteſt partes noſtras tueri. Sed quanuis de nominum impoſitione multa nimis,aut fortaſſe omnia congeſſerimus, quæ pro argumenti dignitate ſufficere videbãtur, tamen vt ad cumulum diligentiæ aliquid accedat, de nominum propriorum æquiuocatione nõnihil adijcere oportet. Nam eius cognitio ad multas difficultates ſedandas & diſſoluendas conducit,& tenebris dēſiſsimis,facem interpretationis præfert. Hæc ęquiuocatio in duas diuiſa eſt partes, aut enim plura nomina eundem hominem ſignificant, vt Paulus,Saulus, aut vnico nomine, plures homines intelliguntur. vt Herodis nomine plures Iudæorum reges nouimus nuncupatos, qui tamen niſi cognominibus additis ſeiungãtur & ſeparentur,nullus aſſequi poterit quis ſit de quo ſermo fiat. V. g.quis illorũ pueros trucidauerit, aut Iohannem baptiſtam è medio ſuſtulerit. Devtriſq; à nobis ſermo ſuſceptus eſt. Et primũ de illis hominibus (aut rebus) quibus plura nomina indita ſunt. Qua de re Hierou.contra Heluidium, hęc ad verbum ſcribit. Scripturæ conſuetudo eſt, eundem hominem diuerſis nominibus nuncupare. Raguël Socer Moyſi, & Iethro dici- Iethro.
tur.(& iuxta Hebręos.Iudicum.4.ceni.Exo. 6.Putiel.Exo.2.Reuel.Exo.4.Iether.Iudicũ. 4. Chobab & Cheber). Gedeon nullis cauſis aute præmiſsis immutati nominis, ſubito Ierobaal legitur. Oſias ſiue Ozias rex Iuda, viciſſim & Azarias vocatur. Mons Thabor, Ithabiricum dicitur. Rurſum Hermon, Phœnices cognominant Sanior, & Amorrhæus cognominat eũ Sanir. Eadē cæli plaga meridiana trib⁹nominibus appellat̃,Négeb,Theman,Darom. Petrus & Simon dicitur & Cephas. Iudas Zelotes, in alio euangelio Thaddæus dicitur. Multaq; alia quæ ad exēplum horum pertinent, ipſe ſibi de omnibus ſcripturis lector poterit congregare. Item in cõmentarijs Ezechielis.cap.25. Quod Eſau,inquit,& Seir & Edom & Idumæa & Duma vna gens,appellantur his nominibus, non ambiget,qui ſcientiam habuerit ſcripturarum. Et vt de cæteris prophetis taceam, Iſaias, Ieremias, Amos (qui contra Idumęam & Duma & Edom vaticinati ſunt,) Abdias propheta totam prophetiam contra hanc dirigit nationem. Origenes ſimiliter in procemio epiſtolę ad Romanos ait. Inuenimus in ſcriptu-

Gedeon. Iudi. 6. Ozias. Thabor. Meridies. Petrus. Idumæa.

 ris,

ris, aliquantos binis, alios etiam ternis vſos eſ ſe nominibus. vt Salomonem eundem Ididа dici, Sedechiam eundemq; Ioachim, Oziam eundemq; Azariam. Alioſq; plurimos in Regum & Iudicum libris, binis nominibus inue nies vocitatos. Sed nec euangelia hunc eundem renuunt morem. Nã & Matthæus ipſe
Matt. 9. refert de ſe, quòd cùm tranſiret Ieſus inuenit quendam ſedentẽ ad Telonium nomine Matthæũ. Lucas verò de eodem dicit. Quia cùm
Luce. tranſiret Ieſus, quendam vidit publicanũ nomine Leui, & dixit ei ſequere me. Item Matthæus dicit in catalogo apoſtolorũ poſt multos, Matthæus publican⁹, & Iacobus Alphęi, & Lebbæus, & Simon Cananæus. Marcus verò ita refert. Matthæ⁹ publican⁹, & Thomas, & Iacob⁹ Alphæi, & Thaddæ⁹. Hũc eundẽ quẽ Matthæus Lebbæũ, Marcus Thaddæũ poſuit. Lucas verò ita poſuit. Matthęus, Thomas, Iacobus, & Iudas Iacobi. Igit eundẽ quẽ Matthæ⁹ Lebbæũ, Marc⁹ Thaddæũ dixit, Lucas Iudã Iacobi ſcripſit. Certũ eſt autẽ euãgeliſtas nõ errasse in nominibus Apoſtolorum, ſed quia moris erat binis vel ternis nominibus vti Hebræos vniuſcuiuſq; viri, diuerſa, ſinguli Euangeliſtæ nominum vocabula poſuere. Iuxta hanc conſuetudinem Paulus duplici vſus eſt vocabulo, donec quidem genti proprię miniſtrabat, Saulus eſt vocat⁹, quod magis appellationi proprię vernaculum videbatur, Paulum autem appellatum eſſe cũ Gręcis & Gentibus leges & præcepta conſcriberet. Nam hoc ipſum quod in Actibus dicitur, Saulus qui & Paulus, euidenter oſtendit non ei tunc primum Pauli nomen impoſitum, ſed veteris appellationis id eſſe deſignat.

Hebręi putãt Agar eãdẽ eſſe quã Ceturam. Hier. in Q. in Gen. Aliqui putãt Sephorã eſſe vxorem Aethyopiſſam Moyſis Nume. c. 12.

Balaã Iob. 32. vocat Eliu iuxta Hebręos. & Philipp⁹ presbyter. li. 1. circa pricipiũ. Balaã ille ariol⁹, q & Eliu, ſicut parẽtũ traditio habet.

Tribus nominib⁹ vocatũ fuiſſe Salomonẽ ſcripturæ manifeſtiſsimè docet, Pacificũ id eſt Salomonẽ, & Iedidia, hoc eſt dilectũ dñi, & Coheleth. ideſt Eccleſiaſtẽ, qui cœtũ, hoc eſt eccleſiam, cõgregat, quem nos poſſumus nuncupare concionatorem, eo quod loquatur ad populum, & ſermo eius non ſpecialiter ad vnum, ſed ad vniuerſos generaliter dirigitur. ex Hier. in Eccleſiaſte. c. 5. Vocatur Lemuel, Prou. 31. & Agur, Prou. 30. Alij dicunt fuiſſe nomen cuiuſdã ſapientis. cuius ſententias Salomõ recenſet, vt ſapientũ Tyri.

Ioakim filius Ioſiæ, ipſe eſt qui alio nomine appellatur Eliachim, cui ſucceſsit in regnũ filius eius Ioachin cognomento Iechonias, qui tertio menſe regni ſui captus eſt à ducibus Nabuchodonoſor. Nemo igitur putet eundẽ eſſe in Danielis principio Ioakim qui in Ezechielis exordio Ioachin ſcribitur. In Daniele extremam ſyllabam habet Kim, in Ezechiele Chin. Et ob hanc cauſam in euangelio ſecũdum Mat. vna videtur deeſſe generatio, quia ſecunda τεσσαρακαιδεκὰς in Ioakim filio Ioſię deſinit, & tertia incipit à Ioachin filio Ioakim. ex Hier. Danielis. cap. 1.

Zacharias filius Barachię de quo Matthęi. Barachias.
23. legimus. Venient hæc omnia ſupra gene- Ioiada.
rationẽ iſtã ab Habel iuſto vſq; ad Zachariã filiũ Barachię quẽ crucifixiſtis inter templũ & altare. & 2. Paralip. 24. vocatur filius Ioia- 2. Paralip.
dę Sacerdotis. Binomyus erat igitur. Hoc ſi- 24.
gnificauit Hiero. Mat. 23. Iuſtum, inquit, volunt eſſe Zachariam qui occiſus eſt à Ioas rege Iudæ inter templum & altare. Sicut Regũ narrat hiſtoria. Sed obſeruandum ꝙ ille Zacharias non fuit filius Barachiæ, ſed filius Ioiadę ſacerdotis. Vnde ſcriptura refert. Non fuit recordatus Ioas, patris eius Ioiadæ, quia feciſſet ſibi bona. Cùm ergo & Zachariam teneamus, & occiſionis conſentiat locus, quærimus quare Barachiæ dicatꝰ filius & nõ Ioiadæ? Barachia lingua noſtra, benedictus domini dicitur, & ſacerdotis Ioiadæ iuſtitia Hebræo nomine demõſtratur. Nec diſſentit Euthy. Multi contrariam ſententiã ſequi malũt,
& inter alios Baſili⁹, in ho. de humana Chriſti Baſilius.
generatione ait. Eſt traditio quæ ad nos vſq; peruenit, ꝙ Zacharias pater baptiſtę, Mariã matrem domini poſt dñi conceptionem in virginum loco conſtituens, à Iudæis inter templũ & altare interfectus eſt. A populo nanq; accuſatus, quòd rẽ ꝓdigioſam inauditamq; prædicaret, virginem videlicet parientem, citra virginitatis corruptionem. Hanc hiſto-
riam fuſius narrat Gregorius Niſſe. homi. de Gregorius
Natali ſeruatoris noſtri. & Euthymius, & Niſſe.
Theophy. eandem hiſtoriam narrant, & iuxta hos pater Zacharię, & auus Iohannis vocatur Barachias. At verò Hieronymus, dicit iuxta aliquos patrem Iohannis interfectum, quia Saluatoris prædicabat aduentum. Alij dicunt fuiſſe Zachariã vnum ex. 12. prophetis, vt recitant Euthy. & Theophy. nam ille fili⁹ Barachię fuit. Contra hos ſic loquitur Hiero. patris in eo nomen conſentit, ſed vbi occiſus ſit inter templum & altare, ſcriptura nõ loqui

loquitur,maximè cùm temporibus eius,vix
ruinæ tem pli fuerint. Fuit igitur Zacharias fi
lius Iоladę iuxta hiſtorię veritatem,

In Pſalmi. 7.titu. ſic inuenimus ſcriptum.
Pſalmus Dauid quem cecinit domino pro
2.Reg.15. verbis Chuſi filij Iemini. In libris Regum le-
gimus fuiſſe filium Arachi. Dicimus quòd du
plex fuerit nomen patri Chuſi,aut quòd ipſe
pòſt hoc cognomen ſortitus ſit, vt Iemini fi-
lius diceretur. Hic enim Chuſi Arachi filius,
& ſocius Dauid,memor veteris amicitię,cùm
Abſalom filius Dauid,aduerſus patrem inſur
rexiſſet, finxit ſe deficere ab rege & ad Abſa
lomẽ trãsfugere, eo conſilio vt Achitophel
Ducis Abſalom conſilia diſſolueret, quod &
fecit,ab hoc ſtrenuo opere appellationẽ hanc
conſecutus eſt Chuſi,vt Iemini filius dicere-
tur. Iemini ſiquidem dextera interpretatur.
Mos verò eſt ſcripturę ab ſtudijs tanquam
à parentibus filios denominare,vt filium pa-
cis, filium ſapientiæ,filium perditionis, ita fi-
lius dexteræ qui cõmodus fuit amico. ex Eu-
Baſilius. thy. & deſumpſit ex Homilia Baſilij quam
in Pſalmum.7.edidit. Quàm à veritate abhor
reant hęc quę à nobis recitata ſunt,non igno
rabunt illi qui Hebræas literas callent, tan-
tum quippè differunt Chuſi de quo in Pſal-
mo,ab illo de quo in libris regum fit mentio,
vt nullam prope ſimilitudinem habeant no-
mina apud Hebręos inter ſe. Nam in Pſa. Cus.
in libris regum, Chuſai appellantur. Atque
Hieronymi ita legimus in comment. titulo Hieron. Pſal.
egregius lo 7. Pleriq́ue (& maximè hi qui Hebræi ſermo
cus. nis ſcientiam non habent) hunc pſalmum ar-
bitrantur eo tempore eſſe cantatum, quo
Chuſi filius Arachi amicus Dauid deſtruxit
cõſiliũ Achitophel. Verùm ſciendũ eſt vehe
mẽter errare. Primùm quòd nomẽ Chuſi per
çamach literã in libris Regum ſcriptum eſt, in
Pſalmo verò per Sin. & tunc æthiopẽ ſigni-
ficat, intelligens Saul, propter ſanguinarios
& tetros mores. Hæc ille. In libris Hebræis
non inuenimus nunc hanc differentiam, ſed
quòd in Pſalmo cum Caph, in libris Regum
cum Cheth nomina illa ſcribantur.

Aram ille de quo apud Matthæum dicitur,
quod genuerit Aminadab, in Paralip. voca-
tur Ram. Vide Philip. presbyt. li. 3. in Iob. ca.
1. Sed de his ſatis, nam huiuſcemodi innume-
rabilia exempla, quiſq;, ſi ſtudium & diligen
tiã adhibeat, ex ſcripturis poterit corrogare.

Ad ſecundam partem pertractandam de
mũ accedam⁹, quæ ꝑfectò magnas tenebras
offundet ſcripturis, niſi illis pro virili fera-
mus opem, videlicet de ambiguitate quæ fit,
cùm vno nomine, res plures intelliguntur.
De qua re auſpicatiſsimum faciemus exor- *Baſilius.*
dium, ſi à Diuino Baſilio in hom. Pſa. 33. cir-
ca principium, initium ſcribendi duxerimus.
Eſt, inquit, traditio quæ ad nos vſq; peruenit,
reges Philiſtinorum cõmuni nomine Abime *Abimelech.*
lech vocari, propriũ verò quilibet habebat,
quo appellabatur. Sicut in Romano imperio
licet intueri, Cæſares in cõmune dici palã eſt,
& Auguſtos, alia verò hos habuiſſe nomina li
quet. Talis fuit apud Ægyptios Pharaonũ no *Pharao.*
mẽclatura, nã & ætate Ioſeph, rex Pharao di
cebatur, & qui pòſt regnum tenuit, & qui in
tẽpore Moyſi. Sed & Salomonis tẽpore Pha
rao dicebat. Accepit, inquit, filiã Pharaonis,
& Ieremię tp̃e fuit alius. Sic & Abimelech tẽ
porib⁹ Abrahã legit̃ fuiſſe. Rurſũ tp̃e Iſaac, &
demũ ſub Dauid, vt dicit̃ in titulo Pſ. 33. Abi
melech memorat̃. Abimelech igitur erat cõ
mune regni nomẽ, Achis illi additũ eſt nomẽ
à natiuitate, vt traditũ eſt in hiſtoria. Euthy. *Euthymius*
eodẽ loco affert Baſilij verba à nobis citata. *Hierony.*
Itẽ Hiero. Iſaiæ. 30. ait. Pharao apud Aegyp- *Pharao.*
tios nomẽ eſt regiæ poteſtatis, & vnuſquiſq;
ſpeciali appellabatur vocabulo, vt Pharao
Nechao, Pharao Vaphre, & Abimelech cõ-
mune nomẽ fuit regibus Geth. Quomodo ſi
nos Cæſares aut Auguſtos proprijs regũ vo
cabulis præponamus, vt Marcianus Cæſar.

Item reges Medorũ & Perſarũ, Darij, Xer
xes, & Artaxerxes vocabantur. Apud He-
bræos reges Medi, Aſſueri appellabãtur. A-
pud Babylonios, omnes illius gẽtis reges, Na
buchodonoſor inditũ erat illis nomen. V.g.
alius eſt qui deſtruxit tẽplum, & duas tribus
trãſtulit in Babylonem, de quo. 4. Reg. 24. &
Iere. vlt. & Danielis. 1. cuius nepos fuit à Cy-
ro interfectus, alius Nabuchodonoſor Cyri
ſucceſſor, de quo Iudith. 1. & 2. ca. Apud Sy
ros Antiochi. Apud Iudæos ſub Babylonijs
multi Iechonię reges fuerũt. Apud eoſdẽ ſub
Romanis multi dicebãtur Herodes. Porrò qa
iſtorũ, quos vltimo loco collocauimus, regũ,
crebrò in nouo inſtrumẽto nomẽ inſerit̃, res
exigere videt̃, vt hui⁹ quoq; nominis rationẽ
habeamus, & illã ex hominũ pectoribus exi
mamus & euellamus, breuiter quidem, vt in
ſtituto nr̃o par eſt. Herodes ex nationib⁹ ex
teris primus Iudæorũ rex, Antipatri Idumæi
fili⁹, ex vxore Arabe, anno decimo Auguſti *Quot Hero*
rex Iudęorũ à Romanis declaratus eſt. obii- *des.*
uitq; regnũ. 37. annis. Hic Samariã euerſã
atq; in cineres collapſã, erexit, atq; ĩ Auguſti

honorem Sebaſten, hoc eſt Auguſtam appellauit. Fuit vir crudeliſsimus, nam legis interpretes & paruulos Bethlehemiticos interemit, imò nec à filio manus abſtinuit. Quod cum Auguſto renunciatum eſſet, ait. Melius eſt Herodis porcum eſſe quàm filium. Hoc regnante Chriſtus fugit in Ægyptum. In eo eſt adimpleta Iacob prophetia. Non auferetur ſceptrū de Iuda & dux de fœmoribus eius, &c. Genuitq; tres filios illi cognomines atque duplici nomine præditos, & quartum Archelaum, quem regni reliquit hęredem. Primus vocabatur Herodes Antipa, ſiue Herodes Iunior, tetrarcha Galilęæ, vt apud Mat. 14. ſcriptum inuenimus. Fuit vir nefarius & omni ſcelere delibutus, abduxit vxorem à Philippo fratre, adhuc eo viuente, & Iohannem Baptiſtam necādum ſatellitibus tradidit, & dominum Ieſum Pilato remiſit, Demum, vt alia omittam, Lugduni à Cæſare Caligula relegatus eſt, vbi vitam finiuit. De illo hæc ſcribit Lucas. Anno quintodecimo imperij Tiberij Cæſaris procurante Pontio Pilato Iudæam, Tetrarcha autem Galilææ Herode, Philippo fratre eius tetrarcha Ituręę, & Trachonitidis regionis. Secundus Herodis, Magni filius, Herodes Philippi vocabatur, fuit Tetrarcha is quoq;, huic primo nuptui tradita eſt Herodias, e qua ſuſtulit filiam Salomen, quæ coram Herode Antipa ſaltauit. De ſecundo hoc Herode Hieronymus Matthæ. 14. hæc tradit. Vetus narrat hiſtoria Philippum Herodis maioris filium, ſub quo dominus fugit in Ægyptū, fratrē huius Herodis ſub quo paſſus eſt dominus, duxiſſe vxorem Herodiadem filiam Aretæ, regis Perſarum, poſtea verò ſocerum eius, exortis quibuſdam contra generum ſi multatibus, tuliſſe filiam ſuam, & in dolorem prioris mariti, Herodis inimici eius nempè Antipę nuptijs copulaſſe. Poſtremus Herodes nuncupabatur Agrippa, de quo in Apoſtolorum actibus refertur. quòd cùm ad populum concionē haberet, & à radio ſolis veſtis ſplendorem emitteret, acclamante concione, vocem dei eſſe non hominis, abirato deo, cuius ipſe honorem ambiebat, percuſſus, ſcatentibus toto corpore vermibus, miſerando genere mortis perijt. hic in carcerem detruſit Petrum, & Iacobum filiū Zebedęi, & Iohannis fratrem trucidare curauit. Tamen is qui apoſtoli nomen detulerat apud Herodem, pœnitentia ductus ante apoſtolū genua procidit, dicens, συγχώρησόν μοι ἄνθρωπε τοῦ θεοῦ, ὅτι μεταμεμέλημαι ἐφ' οἷς ἐλάλησα κατὰ σοῦ. Hoc eſt, remitte mihi vir dei peccatum hoc, q̄a peccaui cōtra te. Cui diuin⁹ apoſtol⁹ poſt quam eum exoſculatus eſt, ait. εἰρήνη σοι τέκνον εἰρήνη σοι, καὶ συγχώρησις τοῦ πλάσματος. Hoc eſt, pax tibi, pax tibi, & culpę propitiatio. vt narrant Clemens. 7. Stromate, & Euſebius. li. 2. ca. 9. & Suidas in dictione ἡρῴδης. Tunc vir ille voce magna, ſe eſſe Chriſtianum demonſtrauit, ac pro Chriſto patiens, martyrij palmā aſſecutus eſt. Nullus ex his, regni paterni ſucceſſor fuit, ſed Archelaus ſolus, de quo Mat. Audiēs quòd Archelaus regnaret pro Herode patre eius. Theophy. Mat. 2. duorū tantùm Herodum meminit, inquiens. Tres filios reliquit Herodęs, Philippum, & Antipam, & Archelaum. Archelaum regem, alios autem Tetrarchas eſſe iuſsit. Timuit autem Ioſeph in terram Iſrael abire, hoc eſt in terrā Iuda, eo quòd Archelaus ſimilis erat patri. Atverò Antipas ipſe eſt iunior Herodes, qui pręcurſorem interfecit. Nicepho. li. 3. cap. 3. ait. Herodes primus annis. 37. regnū Iudæorum tenuit, poſt hunc Archelaus filius eius annos. 9. cui frater Herodes ſuccedens, iſque baptiſtam occidit. 24. annos regnauit. deinde Agrippa qui & Herodes iunior, Iacobū interemit, & regnauit. 7. annis. huius ſucceſſor Agrippa & ipſe iunior. ſ. appellat⁹, apud quem Paulus pro ſe cauſam dixit. viginti & tres annos is, regnum adminiſtrauit, quouſque deleta eſt Ieruſalem. Huiuſcemodi innumera in hunc locum conijci poterāt, quę à nobis partim varijs explicabuntur locis, partim non temerè omiſſa ſunt. quia ſuſceptum mun⁹ hoc tantùm efflagitabat, vt paucis, clariſsima quæq; pſequerer, & ob oculos ſubijcerē, ad horum exemplum ſtudioſus quiſque, ex diuite ſanctorum penu, hęc ipſa poterit dilatare & locupletiora reddere.

Macrobi⁹ lib. 2. Saturnaliorū. c. 4.

Lucæ. 3.

Clemēs Alexādrinus. Euſebius Cæſariēſis. Suidas.

¶ De Deo & nominibus diuinis. Caput. ij.

OBſcuritas tribus naſcitur modis, vt ait Hieronymus, aut rerum difficultate, aut magiſtri imperitia, aut audientis nimia tarditate. Eóque fit vt quoquo te vertas, & oculos conijcias, has tres difficultates in ſcripturis inuenias, quæ adeò ſtudioſos exerceant, & intelligentiæ viam obſtruunt, vt iuxta Iſaiam domus mentis no-

Hieron. Hoſeæ c. 2. uerſus finem. et in prolo. li. 14. Ezechielis.

ſtrę

ſtræ plena ſit ignorantiæ fumo. Nam ſi alicubi verum eſt quod Democritus Abderites ait, veritatem in altiſsimo puteo eſſe demerſam & defoſſam, ibi vel maximè, cùm de deo agitur. Ideo idoneo præceptore vti oportet & doctrina maiorum, qui quo minus aberāt à vero lumine, melius illud intuebantur. Verùm id nō ſatis eſt, ſumma nāque ope niti decet, vt ad ſpiritus ſancti auram aſciſcendam, aſpiremus, quo nobis ad has ignorantiæ tenebras expellendas & propulſandas fautrix adiutrixque ſit, quam ſi nacti fuerimus, ita dextrè circa ima verſabimur & nos geremus, vt in maiorum rerum tractatione minimè collapſos fuiſſe, nec munus noſtrum temerè obijſſe videamur. Nec nobis quod Thaleti ferunt accidiſſe, paſſos eſſe queremur, qui dum cæli viciſsitudines ſuſpiceret, & aſtrorū curſus curioſius rimaretur, in foueam incidit, quem, ſanè quàm facetè carpſit ancilla Thracenſis, inquiens, quæ in cælo ſunt perſcrutare contendis, & illa quæ manibus tractas, ante oculos verſas, ignoras? Quamobrem non leuiter nec citra dei auxilium aggredi oportet arcana illa quæ diuinitus atq; ipſius dei monitu, literis ſunt tradita, & ad quæ cōtuēda & perſcrutāda animus noſter hebeſcit & languet. Qui nimirum animus ſi ſeculo defunctus nequiſsimo, pēnas colūbæ aſſumpſiſſet, & ſe ad excelſa perſcrutanda erigeret & ſubleuaret, nunquam in tāto verſaretur errore, nec falſò quereretur adeo ſe eſſe deſtitutū & neglectum. Nam ſicut ſpeculum, ferrugine obductum, nō poteſt nobis faciem natiuam, puram reddere ac pręſentare, niſi nitidum reddatur, ita qui oculos animi ſeculi occupationibus tradidit, niſi eos prius detergere curet, diuina inſpicere non valebit, & ſi valeat, in tantum nephas impunè prorumpere non poterit, cū dixerit dominus impio, quare tu enarras iuſtitias meas. Vnde pręclarè Lacedæmonios feciſſe legimus, qui cum Demoſthenem quēdam nepharium hominem, optimæ & ſalutaris ſententiæ auctorem fuiſſe cognoſcerēt, probarunt quidem illam, ſed quendam è ſenatu virum probum & integrum elegerunt, cui vt eundem proferret ſermonem, demandarunt. Horum nos prudentiam ſecuti, non quendam virum vtcunque probum loquentem fecimus, ſed multos Heroes & diuinos viros, quibus tantum auctoritatis, probitas, & integritas vitæ, conciliauit, & detulit, vt ſce-

Democrit⁹.

Thales.

Demoſthenes quidam Lacon.

lus inexpiabile ſit, vel tranſuerſum quidem vnguem ab ipſorum nutu aut renutu diſcedere, aut ipſorum dictis fidem eleuare velle. Totam hanc de deo tractationem tribus capitibus abſoluere conſtitui, primum caput, deo & diuinis nominibus dabitur, ad quorū cognitionem nonnulla præmittenda ſunt, quæ rem totam planiorem & explicatiorem efficiant.

Eſt non tam ſcripta, quàm nata lex, quam nō ab aliquo didicimus, accepimus, ſed à natura ipſa arripuimus, hauſimus, vnum deum habendum eſſe præcipiens, & ſanctè coli iubens. quæ adeo nota & cōperta hominibus & iuxta Heſiodū. ἰχθύσι καὶ θηρσὶ καὶ οἰωνοῖς πετεηνοῖς, eſt, vt nulla gens tam ferrea & immanis, ſit, quæ in hanc inſaniam audeat prorumpere, vt dicat illud Pſalmi, nō eſt deus. ſi demas delyros illos & ſtupidos philoſophos, Eumerum Meſſenium, Diogenem Phrygē, Hipponem, Diagoram, Sohā, Epicurum, Pherecidem Syrum, qui hoc Axioma noſtrum auſi ſunt labefactare & refellere. Cùm tamen nec apud Barbaras nationes vllus inuentus ſit, cuius mentem non imbuerit dei optimi & maximi opinio. Nihilominus tamen ob ingenij noſtri tenuitatem & tarditatem, diuinam ſubſtantiam intelligere non valētis, perexiguā & ſubobſcurā notitiam eius tantùm aſſequimur. Nam iuxta Ariſtotelem, ſicut ſe habet oculus noctuæ ad lumen ſolis, ita ſe habet intellectus noſter ad manifeſtiſsima naturæ. Attamen illa quæ ex natura ſua manifeſtiſsima ſunt, (vt diuina natura, & ſubſtātię ſeparatæ,) nobis non ſatis ſunt explorata & comperta, ſed tenues veritatis fibræ ad nos permearunt. Vnde vt aptè procedamus, illum duplicem procedendi modum in ſcientijs, quem ex Ariſtotele collegit Philoponus in lib. 1. phyſi. hoc in loco inſeramus oportet.

Dixit Ariſtote. in libro de Demonſtratione duos eſſe cognitionis modos ī diſciplinis, primus quidem demonſtratiuus, ſecundus verò doctrinalis ſiue diſciplinæ accōmodatus. Hi modi conditione quadam oppoſita ſe habent inter ſe. Nam demōſtratiuus ex primis & natura prioribus, demonſtrat ſequentia. Ille verò qui diſciplinę accōmodatus eſt mod⁹, demonſtratiuus quidē eſt & ipſe, ſecūdo illo demōſtrationis genere, q ex poſteriorib⁹ natura priora demōſtrare cōtēdit, & vocat cōis naturalis. vt ſi qs cōſpecto fumo, dicat illic eſſe ignē, ex poſteriorib⁹ natura q̄d pri⁹ eſt aſtruet.

Notū ex ſe & quo ad nos.

Id eſt piſcibus & feris & volucribus.

Philopon⁹.

Modus cognoſcēdi doctrinalis & Demōſtratiuus.

Vtimur hoc modo doctrinæ apto in nonnullis, eo quòd non poſſumus euidentiori & priori vti demõſtratione, ob rerum illarũ de quibus agitur naturam, aut quia potioribus caremus, aut etiam ſi habeamus, illa nobis ſunt occulta & ignota. Sic in libris de cælo, volens figuram lunæ oſtendere qualis ſit, ex eius illuminatione, oſtendit eſſe Sphæricam. coniectura ex poſterioribus deducta, nempè ab illuminatione, lunæ figuram, quæ natura eſt prior, demonſtrauit. Cùm ediuerſò, oportuiſſet probare, à natura ipſius quintæ ſubſtantiæ cæleſtis, quæ neceſſariò orbicularis eſt. fieri nanque non poteſt, vt corpus circulari forma deſtitutum, æternum ſit. probato nanque lunæ corpore eſſe ſphæricæ figuræ, neceſſariò colligitur, ſic illuminari. Hoc nimirum modo magis conueniebat, vt ex illis quæ magis principij naturam induũt, confirmẽtur poſteriora. Attamẽ quia notiores ſũt nobis lunę illuminationes, q̃ eius figura, & ſubſtantia, non immeritò ex manifeſtis nõ manifeſta confirmat. Vides ergo quomodo, quanuis deus ſit ipſa lux, & in eo tenebrę non ſunt vllæ, tamen ob noſtri obtutus imbecillitatem à nobis ſanè quàm exiliter cognoſcitur, aut potius niſi ſubleuemur & erigamur ad inuiſibilis dei cognitionem, viſibilium harum rerum adminiculo, prorſus illius cognitione carebimus. Hoc vt clarius intelligi poſsit, duo demonſtrationum genera cõſtituenda ſunt. Mathematicum, quod progreditur & procedit ex certis quibuſdam principijs adeò notis & confeſsis, vt à nullo quantumuis ſtupido & præfracto poſsint in dubium reuocari. Aliud eſt διδασκαλικὸν, quod negari non poteſt à viro prudenti & cordato, niſi prius à cõmuni ſenſu abhorruiſſe videatur, hoc vltimo modo à nobis deus percipitur. ex rerũ. ſ. creatione & illarum gubernatione, ex aſtrorum curſu, & temporum mutatione & rerum viciſsitudine. Hoc innuit Damaſce. lib. 1. c. 3. cũ ait. ἡ γνῶσις τοῦ εἶναι θεὸν, φυσικῶς ἡμῖν ἐγκατέσπαρται. hoc eſt, deum eſſe cognoſcere, natura nobis innatum eſt.

Hoc eſt doctrinale.

Deinde annotandum eſt ex Diuo Thoma. 1. Parte, Q. 2. Art. 2. Quod duplex eſt demonſtratio, vna quę eſt per cauſam, & dicitur propter quid, & hæc eſt per priora ſimpliciter. Alia eſt per effectum, & dicitur demonſtratio Quia, et hæc eſt per ea, quæ ſunt priora quo ad nos. Cùm enim effectus aliquis nobis eſt manifeſtior quã ſua cauſa, per effectũ procedimus ad cognitionem cauſæ. Ex quolibet autem effectu poteſt demonſtrari propriã cauſam eius eſſe, ſi tamen eius effectus ſint magis noti quo ad nos, quia cum effectus ſint dependeant à cauſa, poſito effectu, neceſſe eſt cauſam præexiſtere. Vndè deum eſſe ſecundum quod non eſt per ſe notum, quo ad nos demonſtrabile eſt per effectus nobis notos. His præmiſsis Origenis ratio accedat, Ho. 2. diuerſorum, quæ totã hanc rem paucis demõſtrat, & ante oculos ponit, adeò doctè & nihil ſupra. Deus, inquit, dupliciter à nobis cognoſcitur, aut potius Deus cum ſit lux, dupliciter ſe nobis manifeſtat, & mundo declarat, per ſcripturam videlicet & creaturam. Non enim aliter à nobis diuina cognitio renquatur, niſi per diuinæ ſcripturæ apices, & creaturę ſpecies. Eloquia diſce diuina, & in animo tuo eorum concipe intellectum, in quo cognoſces verbum ſenſu corporeo. Formas ac pulchritudines rerum ſenſibilium intuere, & in illis intelliges dei verbum. Hæc ille. Hoc eſt quod in Pſalmo dicitur. Cęli enarrant gloriam dei, & opera manuum eius annunciat firmamentum. Dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat ſciẽtiam. Non ſunt loquelę nec ſermones, non auditur vox eorum. &c. & Baſi. ho. 11. in exaëme. κόσμος ὅλος ὥσπερ βιβλίον ἔγγραφον ἐστὶν ὑπαγορευόμενον τὴν τοῦ θεοῦ δόξαν τὴν ἀπόκρυφον, καὶ ἀόρατον τῆς θεοῦ μεγαλωσύνην διὰ αὐτοῦ διαγγέλλων σοι τῷ νοῦν ἔχοντι εἰς κατανόησιν. & ſtatim de ſcriptura ſubdit. Lex domini immaculata conuertens animas.

De mõſtratio quia & ꝑpter quid ex S. Tho.

Origenis locus.

Porrò vt hæc propter tardiores fuſius exponãtur, de vtroq; diuiſionis membro agendum eſt ſigillatim. & primò teſtimonijs ſcripturarũ vtamur. De quibus Damaſce. li. 1. c. 3. ſic ait. Quod quidem ſit deus, ijs qui ſacras admittunt ſcripturas, vetus inquam & nouũ inſtrumentũ, haud quaquã in controuerſiã venit, nec plurimis quidem Græcorum. Exẽplum optimum eſt illud Deuter. cap. 6. Audi Iſraël dominus deus tuus vnus eſt. & ad Eph. 4. Vnus dominus, vna fides, vnum baptiſma. Vnus deꝰ & pater omnium, qui ſuper omnes & per omnia & in omnibꝰ nobis. Ait deinde Damaſcenus, plurimis Græcorum notam eſſe dei vnitatem. Verè vtiq;. Nam non ſolùm philoſophi id aſſeuerant, (ſi illos quos in Atheorum albo ſupra retulimus excipias,) ſed etiam poëtæ, (qui maximi multitudinis deorum recipiendæ videntur fuiſſe patroni) aſſirmant. licet illi vni nõnunquam varias nomen

Damaſce.

cla-

datutas imponant. Hoc affirmat Orphæus antiquiſsimus omnium poëtarum, qui cum Muſæo filio loquens in hunc modum ſcribit.

Orpheus.

Εἰς δὲ λόγον θεῖον βλέψας τούτῳ προσέδρευε,
Ἰθύνων κραδίης νοερὸν κύτος, εὖ δ' ἐπίβαινε
Ἀτραπιτοῦ, μοῦνον δ' ἐσόρα κόσμοιο ἄνακτα.
Εἷς ἔστ', αὐτογενής, ἑνὸς ἔκγονα πάντα τέτυκται,
Ἐν δ' αὐτοῖς αὐτὸς περινίσσεται, οὐδέ τις αὐτὸν
Εἰσοράᾳ θνητῶν, αὐτὸς δέ γε πάντας ὁρᾶται.
Οὗτος δ' ἐξ ἀγαθοῖο κακὸν θνητοῖσι δίδωσι
Καὶ πόλεμον κρυόεντα, καὶ ἄλγεα δακρυόεντα.
Οὐδέ τις ἔσθ' ἕτερος χωρὶς μεγάλου βασιλῆος.
Αὐτὸν δ' οὐχ ὁρόω· περὶ γὰρ νέφος ἐστήρικται,
Πᾶσι γὰρ θνητοῖς θνηταὶ κόραι εἰσὶν ἐν ὄσσοις
Ἀσθενέες δ' ἰδέειν Δία τὸν πάντων μεδέοντα.
Οὗτος γὰρ χάλκειον ἐς οὐρανὸν ἐστήρικται
Χρυσέῳ εἰνὶ θρόνῳ, γαίης δ' ἐπὶ ποσσὶ βέβηκε,
Χεῖρά τε δεξιτερὴν ἐπὶ τέρμασιν ὠκεανοῖο
Πάντοθεν ἐκτέτακεν· περὶ γὰρ τρέμει οὔρεα μακρὰ,
Καὶ ποταμοὶ, πολιῆς τε βάθος χαροποῖο θαλάσσης.

Hoc eſt. Verbum diuinum reſpice fili, & illi aſside, vt ſpiritualem cordis tui cimbam moderetur. recta ingredere via. & ſolum mundi regem intuere, qui vnus eſt & ingenitus, à quo res cunctæ ſunt creatæ, in quibus ipſe eſt. Hūc nullus vidit hominum, cùm ipſe omnes cernat. Ipſe cùm ſit bonus, malum infert hominibus, tum bellum horridum, tum luctuoſas ęrumnas. Nec vllus eſt alius deus dempto hoc rege magno. Ipſum non videmus, nebula ſiquidem cinctus eſt. Mortalium pupillæ infirmæ ſunt, ad conſpiciendum moderatorem rerum omnium. Ipſius ſedem æreo in cęlo fixit, in quo cum aureo ſedeat throno, pedibus in terra graditur. Porrigit dexteram vſq; ad oceani limites. Ipſum timent flumina, & profundum glauci maris & cani. Et alibi iterum.

Εἷς Ζεύς, εἷς Ἀΐδης, εἷς Ἥλιος, εἷς Διόνυσος,
Εἷς θεὸς ἐν πάντεσσι. Hoc eſt. Vnus Iupiter, vnus Pluto, vnus ſol, vnus Dionyſius, vnus de⁹ in omnibus. Itē Homerus ſub perſona Phœnicis loquentis ad Achillem ait.

Homerus.

Οὐδ' εἴ κέν μοι ὑποσταίη θεὸς αὐτὸς
Γῆρας ἀποξύσας θήσειν νέον ἡβώοντα. Hoc eſt.

Nec ſi mihi deus ipſe promitteret, ſenectutē auferens, priori me reddere ętati. Pronomen, ipſe, deum vnum verū oſtendit. & iterum li. 2 Iliados Vlyſſes ſic loquitur.

Home.

Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω,
Εἷς βασιλεύς, ᾧ ἔδωκε Κρόνου παῖς ἀγκυλομήτεω.

Hoc eſt. Non eſt bona principum multitudo, vnus ſit princeps & vnus rex, à ſummo Ioue conſtitutus. Quæ carmina non modò in politia humana, ſed in diuina ſunt intelligenda; vt docet Ariſto. 12. metaphyſicorum in poſtremis verbis. Præterea Phocylides in poëmate admonitorio ait.

Phocylides.

Πρῶτα θεὸν τίμα, μετέπειτα δὲ σεῖο γονῆας. Hoc eſt. In primis deum cole, poſtea autem parentes tuos. Et poſt paruum.

Ψευδόρκον στυγέει θεὸς ἄμβροτος. i. peieratorem odit de⁹ immortalis. & Euripides ī Oreſte, ait.

Ἐν τοῖς κακοῖς χρὴ τοῖς φίλοισιν ὠφελεῖν·
Ὅταν δ' ὁ δαίμων εὖ διδῷ, τί δεῖ φίλων;
Ἀρκεῖ γὰρ αὐτὸς ὁ θεὸς ὠφελεῖν θέλων. Hoc eſt, in ęrumnis oportet amicis opē ferre. ſi enim fortuna fauet, quid opus eſt amicis? cùm omnia abundè ſuppeditet deus ipſe. Pindarus etiam in Olympijs hymno. 1. ait. εἰ δὲ θεὸν ἀνήρ τις ἔλπεται τι λαθέμεν ἔρδων, ἁμαρτάνει. Hoc eſt. qui deo latere aliquid putat, fallitur. Et hymno 12. iterum. Adhuc Sophocles apertius, inquit enim.

Pindarus.

Sophocles.

Εἷς ταῖς ἀληθείαισιν, εἷς ἐστιν θεός,
Ὃς οὐρανόν τ' ἔτευξε, καὶ γαῖαν μακράν,
Πόντου τε χαροπὸν οἶδμα, κἀνέμων βίας·
Θνητοὶ δὲ πολλοὶ καρδίᾳ πλανώμενοι,
Ἱδρυσάμεσθα.
Θεῶν ἀγάλματ' ἐκ λίθων τε καὶ ξύλων, Hoc eſt.

Vnus verè, vnus eſt deus, qui cælum & terram fecit & maris glaucam vndam, & vim ventorum. Homines tamen errore ſeducti fecimus deorum ſtatuas lapides & ligneas. Platonis, Pythagoræ & aliorum philoſophorū ſententias, hoc in loco inſerere, omitto, cū illas, Iuſtinus martyr in admonitorio gentiū, breuiter collegerit. Deinde cur philoſophi ſubobſcurè de hac re locuti ſunt, ſicut & poëtæ, cauſam prodidit Plutarchus. li. 1. de Placitis philoſophorum. c. 7. cū ait. Euripides tragicus & multi alij hoc apertè in medium afferre noluerunt, videlicet verentes Areopagi iudicium. ſignificauit autē hunc in modum Euripides, Syſiphum enim huius auctorem opinionis induxit, huiuſmodiq; ſententię eius, aſtipulat ipſe. Fuit tēpus, inquit, cùm ſoluta erat mortalium vita, & beluina: poſtea exploſa eſt vita quæ ſine lege erat, lege lata, poſt vbi manifeſta arcere delicta lex poterat, clàm delinquebant multi, tum quidam peritus vir mēdaci adorſus oratione veritatem ſuadere mortalibus, ꝙ deus eſſet in ſe neſcibili perennās vita, qui hæc audit & videt & mente præpollet.

Plutarchus.

Euripi.

Deni

Deniq; ait Damaſcenus. plurimis Græco
rum non venit in controuerſiam vnum eſſe
deum. Non negat Damaſ. quin aliqui philo
ſophi, qui ſuo nomine non ſunt digni, contra
rium tenuerint. De quibus Plutarchus. lib. 1.
de placitis. cap. 7. ait. Nonnulli philoſopho-
Aelian. rum, quẽadmodũ Diagoras Mileſius, Theo
Diagoras. dorus Cyrenenſis, Eumerus Thegeates, deos
Theodorus. nullos prorſus eſſe cenſuerunt. Eumerum au
Eumerus. tem Callimachus Cyrenenſis in Iãbis ſuis ta
xat in hunc modum ſcribens. In ſuburbanũ
delubrum conferti ite, in quo iam pridem æ-
reum qui finxit Ioue͂, inſolens ſenex, impro-
ba volumina ſcribit. nempè quę dicunt nul-
los eſſe deos. Hæc eadem ſcribit Aelianus. li.
2. Variæ hiſtoriæ. Hactenus in Damaſceni
expoſitione laboraſſe ſufficiat.

Tradidit nobis ſupra, vt vidiſtis, Orige-
nes duas rationes ſeu vias inueſtigandi Dei
vnitatem. Prima fuit ex ſcripturis ſiue ſacris
ſiue ꝓphanis deſũpta, quę à nobis, ꝑ virili ab
ſoluta eſt. Quę deinceps ſeſe offert, viam, qua
ex creaturis, aut humana ratione ſubnixis ar-
gumentis, deus cognoſci aut inueſtigari à no
bis poſſit, aperiet. Quod negabit nemo qui
ſcripturas diligenter euoluerit. Nam clarè id
dixit Paulus Romanis ſcribens, capi. 1. ait.
Inuiſibilia, inquit, dei à creatione mũdi, id eſt
poſt mundi creatione͂, per ea quæ facta ſunt
intellecta conſpiciuntur. Hoc eſt, ſapientia
dei & potentia, poſtquam mundum ab ipſo
creatum, conſpeximus, nobis nota facta eſt.
&. 1. Cor. 13. Videmꝰ in ęnigmate & ꝑ ſpecu
lum, &c. Sunt his locis alia duo ſimilia, quæ
cùm vix à doctis intelligantur, interpretatio
nis noſtræ facem deſiderant. Primus eſt in li.
Locus eximiè expoſitus. ſapientiæ. ca. 1. Spiritus domini repleuit orbe͂
terrarum, & hoc quod continet omnia ſcien
tiam habet vocis. Hoc eſt. ſpiritus ſanctus,
qui illuminat omnem hominem venientem
in hunc mundum, impartitus eſt vniuerſo or
bi, diuinarum rerũ cognitionem, & ad ſui par
ticipationem pertraxit, ac rapuit. & ſubdit,
τὸ συνέχον τὰ πάντα, id eſt quod continet om-
nia. Hac periphraſi mundũ iſtum ſignificaſ-
ſe, non obſcurum eſt illis, qui linguarum peri
tia ſunt inſtructi. Quia, (vt ait Plini. li. 2. c. 1.)
eius circumflexu degunt cuncta. aut vt ait Põ
ponius Mela. li. 1. c. 1. quia vno ambitu ſe cũ-
ctaq; complectitur. additq; poſtea ſcientiam
habet vocis. i. vocalem. Hoc eſt. Quando mũ
dum intuemur, ex illius conſpectu ad dei cõ-
templationem ſcandimus, ac illo magiſtri vi-
ce vtimur, ad eius laudes contexendas, &
enumerãdas. Aliàs cæli voce & ſenſu carent. *De hoc Baſi. ſupra.*
Vltimus locus eſt ex pſalmo. 138. deſumptꝰ,
atq; is eſt. Mirabilis facta eſt ſcientia tũa ex *Locus non cõte͂ne͂dus.*
me, cõfortata eſt non potero ad eam. Hoc
eſt, tam clara & expreſſa cognitio tui nobis
enituit, ex me .i. ex hominis creatione, vt di-
gnis laudibus, eam celebrare poſſe, diffidam.
Atque ad hunc modum interpretatur Baſi- *Homi. 10.*
lius ſemel atque iterum in Exaëmero. Quam-
uis Hebræorum expoſitio non ſit exploden
da. qui legunt loco ex me, præ me. ad hũc ſen
ſum. Adeò hominum captum excellit & ſu-
perat diuina natura, vt ad eam intellige͂dam
vires noſtri ingenij imbecilles ſint. Nonne vi
des quomodo ex maioris & minoris mundi
cognitione, homines ad dei contemplatione͂
rapiantur? Hoc ſignificauit Baſilius. Homi. 1. *Baſilius.*
Exaëm. de mundo loquens, cùm ait. *ὄντως τῷ
ὄντι τῶν ψυχῶν διδασκαλεῖον λογικῶν καὶ θεογνωσίας ἐστὶ
παιδευτήριον διὰ τῶν ὁρωμένων καὶ αἰσθητῶν, χει-
ραγωγίαν τῷ νῷ παρεχόμενον πρὸς τὴν θεωρίαν τῶν
ἀοράτων, καθά φησιν ὁ ἀπόστολος. ὅτι τὰ ἀόρατα αὐτοῦ
ἀπὸ κτίσεως κόσμου, τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶ-
ται.* Hoc eſt. verè mundus eſt ludus literarius
in quo, animæ noſtræ dei cognitionem per-
diſcunt, qui per res viſibiles & ſenſibiles, ad
miniculum menti præbet, vt ad inuiſibilium
rerum contemplationem admittatur, quem-
admodum ait apoſtolus, quod inuiſibilia ip-
ſius, à conſtitutione mundi, ex operibus intel *Baſilius.*
lecta conſpiciuntur. Atq; in eadem Homi. bis
eandem ſententiam inferſit. rurſum & Hom.
6. verſus finem. Ite͂ ho. 11. ait. *οὐ γὰρ ἄλλου τινὸς
ἕνεκεν ἐγένου, ἢ ἵνα ὄργανον ᾖς ἐπιτήδειον τῆς δόξης τοῦ
θεοῦ, καὶ γὰρ ὁ κόσμος οὗτος ὅλος ὥσπερ τι βιβλίον
ἔγγραφόν ἐστιν, ὑπαγορευόμενον τὴν τοῦ θεοῦ δόξαν. τὴν
ἀπόκρυφον, καὶ ἀόρατον τοῦ θεοῦ μεγαλωσύνην δι᾽ αὐ-
τοῦ διαγγέλλον σοι τῷ νοῦν ἔχοντι, εἰς κατανόησιν ἀλη-
θείας.* Hoc eſt. Non ob aliam cauſam ô homo
procreatus es, niſi vt eſſes aptum inſtrumen
tum ad gloriam nominis dei propagandam.
Nam vniuerſi orbis iſtius moles & machina,
eſt veluti quidem liber ſcriptus, dei gloriam
prædicans ac vndiq; diffundens, & arcanam
& inuiſibilem dei maieſtatem per ipſum ma-
nifeſtans, tibi qui intellectu viges, vt ad veri- *Theodoretus.*
tatem poſſis peruenire. Adhuc & Theodore
tus. libr. de Dijs & Angelis ait. ſapienter qui-
dam noſtrorum è creaturarum magnitudi
ne ac ſpecie, proportione quadam, generatio
nis auctore͂ ſpectari aiunt. Neque enim qua-
lia ſunt opera, talis continuo ipſe eſt opifex,

nec

nec quanta hæc ſunt, tantus & ille eſt. Hæc enim poſſunt contractari manibus, & non nullos defectus adiunctos habent. Ille autem nec tangi, nec videri poteſt, nec pati, nec, vt opera ab eo facta, vllam ſubit circunſcriptionem. Valde igitur appoſitè, ꝓportione quadam addidimus. Etenim cùm cæli conuexa, terræ latitudinem, marium tractus, ſplendorem ſolis & lunæ cæteraq; huiuſmodi cõtuemur, nequaquam his rebus factorem parem facimus, ſed infinita pulchritudine, potiorem illum ſuis operibus eſſe aſſerimus. vt meritò ſapiens ille dixerit, ex magnitudine & ſpecie creaturarum generationis auctorem ſpectari. Nam in mundi fabricam oculos intendentes, illius magnitudinem & pulchritudinem miramur, & quæ ex ea ſeſe fundit rerum vtilitatem. Intellectus autem noſter, omiſſis his, ad opificum illum procurrit, qui hæc omnia ſapienter extruxit. Vnde apoſtolus ait. Inuiſibilia ipſius à creatura. Deinde Diony. in li. De diui. nomi. ca. 7. ait. Quomodo nos deum ſcimus, qui nec intelligibilis, neque ſenſibilis, nec omnino quicquam intelligibilium eſt? Fortè id veraciter dicemus, nos deum non ex ipſius natura cognoſcere (id nempè ignotum eſt omnemque ſuperat ſenſum) ſed ex creaturarum omnium ordinatiſsima diſpoſitione vt ab ipſo prodeũte, imagines quaſdã & ſimilitudines diuinorũ exẽplariũ præſe ſerente, ad id quod ſupra omnia eſt via & ordine aſcendimus, per ablationem & ſuper eminentiam, ad omnium cauſam. Ideo in omnibus deus agnoſcitur, & ſeorſum ab omnibus. Cognoſcitur per ſcientiam & ignorationem deus. eſtq; ipſius & intelligentia, & ratio & ſcientia, & tactus & ſenſus & opinio & imaginatio & alia omnia. Et neque intelligitur neque dicitur neq; nominatur, neque eſt aliquid eorum quæ ſunt, nec in aliqua creatura cognoſcitur. & in omnibꝰ omnia eſt & in nihilo nihil, & ex omnibus à cunctis cognoſcitur, & ex nullo à nemine. Ex ſubſtantijs etiam omnibus celebratur, iuxta analogiam illarum rerum quibus eſt cauſa. Quin & Damaſce. lib. 1. c. ait. 1. Non deſeruit nos deus in ignorantia profunda, quin cunctis cognitio quòd deus ſit, ab ipſo naturaliter inſita eſt. Sed & ipſa mundi creatura & eius coaptatio pariter & gubernatio, magnitudinem diuinæ inſinuat naturæ. & Deus ipſe primò per legem & prophetas, deinde per vnigenitum filium ſuum nobis ſui notionem impartitus eſt. Ammonius quoq; illuſtris philoſopus in præfatione prædicamentorum ait. Finis philoſophiç eſt noſſe omnium principiũ. Sed quæ nos illuc perducunt? Doctrina eorum quæ in tempore ac mutatione conſiſtunt, cuiuſmodi ſunt generabilia & corruptibilia, ab his enim nos, Mathematicarum ſubſidio, ad ſempiterna & eodem modo ſe habentia, ſubducimus. Talia ſunt çæleſtia, ideoque per illa ad incorporeas ſubſtantias vſque ad primam omnium cauſam tranſcendimus. Nam cùm omnis motus ſit, vel ſecundum ſubſtantiam, aut ſecundum quantitatẽ, aut qualitatem, aut locum. quæ generantur & intereunt iuxta omnes motus mouentur. cæleſtia verò locali tantum motu cientur.

Quare recto ordine procedendum eſt, ab his quç multiplici genere, ad ea quç vno ſolo modo mouentur. atque ita ad immobile, & eodem modo ſe habens, principium. Ne iuxta Oraculum. ὑπερβάθμιον πόδα πέμπειν, id eſt vltra gradum pedem mittamus. Si enim à corporibus ad primum omnium principium repentè ſcandere voluerimus, arbitrabimur illud quoq; eſſe corpus, & figura definitum. Ideo ait Plotinus. tradenda ſunt pueris Mathematica, vt incorporeæ aſſueſcant naturç. & his addit Ammo. in Iſagoge Porphyrij. Nam ſi Iuuenes à naturalibus ad diuina traducere voluerimus, cæcos faciemus. quemadmodum ſi quis ex domo tenebroſa in claram exire voluerit, in ea prius morari debet, in qua mediocre lumen ſit, & poſtea in lucidã deuenire. Sic à naturalibꝰ p mathematica ad diuina conſcendent Iuuenes. Si plura de hac re noſſe deſideras, lege Cyrillum. libr. 3. ſuper Iohannem. cap. 3. &. 12. & lib. 11. ca. 8. & doctiſsimos & eloquentiſsimos decem libros Diui Theodoreti de prouidentia Dei, & Damaſce. li. 1. ca. 3. & Cice. 1 tuſcu. & Gregori. Nazianze. li. 2. Theologiæ.

Præterea Philo Iudæus. li. 2. allegoriarum ſacrarum legum ante medium, ait. ἐζήτησαν οἱ πρῶτοι, πῶς ἐνοήσαμεν τὸ θεῖον. εἶθ' οἱ δοκοῦντες ἄριστα φιλοσοφεῖν, ἔφασαν ὅτι ἀπὸ τοῦ κόσμου, καὶ τῶν μερῶν αὐτοῦ, καὶ τῶν ἐνυπαρχουσῶν τούτοις δυνάμεων ἀντίληψιν ἐποιησάμεθα τοῦ αἰτίου. ὥσπερ γὰρ εἴ τις ἴδοι δεδημιουργημένην οἰκίαν ἐπιμελῶς, καὶ πυλαίοις, στοαῖς, ἀνδρῶσι, γυναικωνίτισι, τοῖς ἄλλοις οἰκοδομήμασιν ἔννοιαν ἀντιλήψεται τοῦ τεχνίτου. οὐ γὰρ ἄνευ τέχνης καὶ δημιουργοῦ νομιεῖ τὴν οἰκίαν ἀποτελεσθῆναι. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ἐπὶ πόλεως, καὶ νεώς, καὶ παντὸς ἐλάττονος ἢ μείζονος κατασκευάσματος. οὐ-

Dionyſius.

Cognoſcitur Deus p affirmationẽ & negationem.

Damaſce.

Ammonius

Enneade prima.

Philo Iudæ.

τῳ δὴ καὶ εἰσελθών τις ὥσπερ εἰς μεγίστην οἰκίαν ἢ πόλιν τόνδε τὸν κόσμον, θεασάμενος οὐρανὸν ἐν κύκλῳ περιπολοῦντα, καὶ πάντα ἐντὸς συνειληφότα. πλανήτας δὲ καὶ ἀπλανεῖς ἀστέρας κατὰ ταυτὰ καὶ ὡσαύτως κινουμένους, ἐμμελῶς τε καὶ ἐναρμονίως, καὶ τῷ παντὶ ὠφελίμως. γῆν δὲ τὸν μεσαίτατον χῶρον λαχοῦσαν, ὕδατός τε καὶ ἀέρος χύσεις ἐν μεθορίῳ τεταγμένας. ἔτι ζῶα θνητά τε αὖ καὶ ἀθάνατα, καὶ φυτῶν καὶ καρπῶν διαφορὰς, λογιεῖται δήπου, ὅτι οὐκ ἄνευ τέχνης παντελοῦς δεδημιούργηται, ἀλλ' ἦν καὶ ἔστιν ὁ τοῦδε τοῦ παντὸς δημιουργὸς ὁ θεός. οἱ δὴ οὕτως ἐπιλογιζόμενοι, διὰ σκιᾶς τὸν θεὸν καταλαμβάνουσι, διὰ τῶν ἔργων τὸν τεχνίτην κατανοοῦντες. ἔστι δέ τις τελεώτερος καὶ μᾶλλον κεκαθαρμένος νοῦς, τὰ μεγάλα μυστήρια μυηθεὶς, ὅστις οὐκ ἀπὸ τῶν γεγονότων τὸ αἴτιον γνωρίζει, ἀλλ' ὑπερκύψας τὸ γεννητὸν ἔμφασιν ἐναργῆ τοῦ ἀγεννήτου λαμβάνει, ὡς ἀπ' αὐτοῦ αὐτόν. Hoc eſt. ſicut ex domo pulcherrimè conſtructa artificem cognoſcimus, ita deum ex mundi huius eximia venuſtate deus. Eandem ſententiã Theophilus. li. 1. ad Autolicum his verbis explicauit. πάντα ὁ θεὸς ἐποίησεν ἐξ οὐκ ὄντων εἰς τὸ εἶναι, ἵνα διὰ τῶν ἔργων γινώσκηται, καὶ νοηθῇ τὸ μέγεθος αὐτοῦ. καθάπερ γὰρ ψυχὴ ἐν ἀνθρώπῳ οὐ βλέπεται, ἀόρατος οὖσα ἀνθρώποις, διὰ δὲ τῆς κινήσεως τοῦ σώματος νοεῖται ψυχὴ, οὕτως ἔχοι ἂν καὶ τὸν θεὸν μὴ δύνασθαι ὁραθῆναι ὑπὸ ὀφθαλμῶν ἀνθρωπίνων. διὰ δὲ τῆς προνοίας, καὶ τῶν ἔργων αὐτοῦ βλέπεται καὶ νοεῖται. ὃν τρόπον γὰρ καὶ πλοῖον θεασάμενός τις ἐν θαλάσσῃ κατηρτισμένον, καὶ τρέχον, καὶ κατερχόμενον εἰς λιμένα, δῆλον ὅτι νομίσει, εἶναι ἐν αὐτῷ τὸν κυβερνῶντα εἶναι αὐτό. οὕτω δεῖ νοεῖν τὸν θεὸν κυβερνήτην τῶν ὅλων, εἰ καὶ οὐ θεωρεῖται ὀφθαλμοῖς σαρκίνοις, διὰ τὸ αὐτὸν ἀχώρητον εἶναι, εἰ γὰρ τῷ ἡλίῳ ἐλαχίστῳ ὄντι στοιχείῳ οὐ δύναται ἄνθρωπος ἀτενίσαι, διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν θέρμην καὶ δύναμιν, πῶς οὐχὶ μᾶλλον τῇ τοῦ θεοῦ δόξῃ ἀνεκφράστῳ οὔσῃ, ἄνθρωπος θνητὸς οὐ δύναται ἀντωπῆσαι. Hoc eſt. Deus, quæ nuſquam erant, adeſſe perduxit, vt per opera cognoſceretur illorum auctor, & magnitudo eius intelligeretur. Et quemadmodum anima in homine exiſtente non videtur, eſt quippe homini inuiſibilis, at tamen ex motu & agitatione corporis illic eſſe intelligitur, ſic deus cum ab humanis oculis videri nequeat, ex rerum gubernatione & ex operibus ab ipſo editis conſpicitur. Deinde veluti qui nauem ſe agitantem & in portis ſe recipientem viderit, aſſeuerabit illic eius gubernatorẽ diuerſari, ſic exiſtimari oportet deum eſſe mundi rectorem & gubernatorem. Quamuis oculis carnis intueri non poſsit, eſt enim ipſe a captu humano imperceptibilis. Nam ſi in ſole oculos defigere, ob excellentem vim, qua præditus eſt, non ſufficimus, quomodo ad gloriam dei inenarrabilem contuendam poterimus ſtare? Poteramus hoc in loco eruditiſsimas rationes quas tradidit S. Thomas prima Parte ſubijcere, ſed illas miſſas facere decreuimus, partim ne longiores ſimus quàm inſtituti noſtri ratio efflagitat, partim ne ſuperuacaneum videatur, labores noſtros illi rei deſtinare & conſecrare velle, quæ citra puluerem & laborem ſeſe offert, volenti illius viri lucubrationes conſulere. Vides quomodo ex creaturis, tanquam ex vngue leonẽ, de° à nobis intelligi poteſt? attamen quandiu ſumus in hoc corpore & peregrinamur à domino, hac ſimus communi cognitione contenti, quæ tamen parum lucis & claritatis in animis noſtris ingenerat. Nam ipſamet diuina eſſentia clare & diſtincte à nobis intelligi non poteſt, niſi animus noſter liber & ſolutus ſit à corpore, & ſegregatus ab omni labe & concretione mortali. Vnde Gregor. Nazian. in oratione de obitu Cæſarij. ait. Dei paruum defluxum in hoc percipimus ſeculo, quale vel in ſpeculis imaginari poſſemus, aut ænigmatibus. poſt hæc fonte boni ipſius perfruemur, pura mente, puram veritatem intuentes, mercedemque hanc laboris hîc ex hauſti, inueniemus, & perfectius bono perfruamur perfecto, & illud cōtẽplemur qui ſacræ finis eſt diſciplinę.

Theophil°.

Quia iuxta philoſophorum præcepta nomina ambiguæ & variæ ſignificationis, prius ſunt explicanda & interpretanda quam definienda, oportet, quid hoc nomen deus ſignificet aperire? & curioſius rimari. θεὸς, hoc eſt, deus, iuxta Damaſce. li. 1. cap. 12. dicitur, vel à θέειν, id eſt currere vel diſponere vniuerſa, vel ab αἴθειν. i. vrere. nam deus ignis eſt iniquitatem noſtram abſumens. vel a θεᾶσθαι, id eſt intueri omnia, cùm nihil illi latere poſsit, qui omnium rerum inſpector eſt. Intuetur enim omnia prius quam deducantur ad ortum, iuxta voluntatem eius quæ à tempore non pendet. & deſumpſit ex. 4. li. Theologiæ Grego. Nazian. Item Theodoretus in li. de principijs ait. Mihi videntur primi homines Græciæ ſolos eos eſſe deos putaſſe, quos nunc Barbarorum plurimi arbitrantur deos eſſe. ſolem videlicet, lunam, terram, ſtellas cæ lumq; ipſum. Videntes itaque hęc currentia, de natura curſus illius quem videbant, θεοὺς id eſt deos vel currentes nominabant. & tranſcripſit ex Platonis Cratilo hæc oia Theodore

Etymon nominis θεοῦ. Damaſce.

Theodoretus.

Dij Græcorum.

Plato.

doretus. Dionyſius quoq;.12.c.Diui.nomi. ait. Deitas, Græcè θεότης ideo dicitur, quod proſpiciat cuncta prouidentia, bonitateque omnigena, aut quod circũ omnia currat cunctaq; cõtineat, & ſe, repleat, & cuncta trãſcendat, quæ prouidentia eius gubernantur. Præ

Theophilus Antiochenus. terea Theophilus ſextus Antiochenæ eccleſiæ pontifex.lib.1.ad Autólycũ ait, θεὸς λέγεται, διὰ τὸ τεθεικέναι τὰ πάντα ἐπὶ τῇ ἑαυτοῦ ἀσφαλείᾳ, καὶ διὰ τὸ θέειν. τὸ δὲ θέειν, ἐστὶ τὸ τρέχειν, καὶ κινεῖν, καὶ ἐνεργεῖν, καὶ τρέφειν, καὶ προνοεῖν, καὶ κυβερνᾶν, καὶ ζωοποιεῖν τὰ πάντα. Hoc eſt. deus dicitur à verbo τίθημι.i. pono, quia omnia in eo poſita ſunt, aut à verbo θέω curro, quia per omnia currit, & omnia mouet, in omnib⁹ operatur, omnia alit & gubernat, & omnibus vitam tribuit. Poſtremam etymologiam huius nominis quæ cæteris videtur eſſe alienior à verita

Clemens. Alexandr. te, affert Clemens Alexandri. in poſtremis lineis primi Stromatis. θεὸς, inquit, παρὰ τὴν θέσιν εἴρηται, καὶ τάξιν τὴν διακόσμησιν. Hoc eſt. dicitur deus quia diſponit & gubernat omnia.

Poſtquàm nominis huius θεὸς etymologia explicauimus, de multiplici eius ſignifica

Deus nuncupatiue et eſſentialiter dicitur. tione agendũ, de qua ſic ait Gregorius.8.ho. Ezechielis. In ſcriptura ſacra, aliquando deus nuncupatiue, aliquando eſſentialiter dicitur. Nuncupatiuè cum dicitur, Ecce conſtitui te

Exod. 12. & 22. deum Pharaonis. & ſicut Moyſes ait. ſi quis hoc vel illud fecerit applica illum ad deos. i. ſacerdotes. Qui rurſum dicit. Dijs non detra

Pſal. 81. hes. & ſicut Pſalmiſta ait. Deus ſtetit in Synagoga deorũ, in medio autem deos diſcernit. Eſſentialiter autem deus dicitur, ſicut ad

Exo. 3. Moyſẽ dicitur. Ego ſum de⁹ patris tui, deus Abraham, deus Iſaac, deus Iacob. Vnde Paulus volens nuncupatiuũ dei nomen ab eſſentiali diſcernere, de redẽptore noſtro locutus

Ro. 9. eſt dicens. Quorum patres ex quibus Chriſtus ſecundũ carnẽ qui eſt ſuper omnia deus benedictus in ſecula. Qui enim nuncupatiue dicitur, Deus inter omnia, qui vero eſſentialiter deus ſuper omnia eſt. Vt ergo oſtenderet Chriſtum naturaliter deũ, nõ hunc deum tantummodo, ſed deum ſuper omnia eſſe memorauit. Quia electus quiſq;, vel in exemplo iuſtitiæ, excellendo, dici deus poteſt, ſed inter omnia, quoniam nuncupatiue deus, Chriſtus autem deus eſt ſuper omnia, qui natura

Ezechi. 1. liter deus. Vnde eũ Ezechiel, deũ ſublimem nominat. Hoc iterum inculcat Homi. 15. in eundem prophetam. & Ambro. lib. 5. de fide cap. 2.

Deus de unaquaque perſona aut de trib⁹ dicitur ſimul. Deinde, Deus in ſacris literis pro tota interdum accipitur triade. vt deum tuum adorabis & illi ſoli ſeruies. Interdũ pro vnaquaq; trinitatis perſona, præſertim ſi eodem in loco fiat mentio alterius perſonę diuinæ. vt in Gen. 19. Pluit dominus ſuper Sodomam ſulphur & ignem à domino. & in Symbolo. deum de deo. & ad Ro. 1. ſegregatus in euangelium dei, quod ante promiſerat per prophetas, de filio ſuo. Hæc quæ nos fuſius explicauimus, breuiter innuit Cyrillus. libro. 9. Theſauri. c. 3. Item. S. Th. 1. parte. Q. 39. Art. 4. eandem ſententiam amplectens, ſic explicauit. Quandoq; hoc nomen deus ſupponit pro eſſentia, vt cum dicitur. Deus creat. Quia hoc prædicatum competit ſubiecto ratione formæ ſignificante, quæ eſt deitas. Quandoq; vero ſupponit, pro perſona vel vna tantum. Vt cum dicitur. Deus generat. Vel pro duabus. vt cum dicitur. Deus ſpirat. Vel pro tribus. vt cum dicitur. Regi ſeculorũ immortal inuiſibili ſoli deo. 1. Timo. 1. Hæc ille.

Adhuc ſunt etiam non nullæ huius nominis acceptiones æquè ac ſuperiores cõmendandæ memoriæ, de quibus optimus auctor *Quatuor modis deus accipitur in ſcripturis.* Euthy. Pſal. 49. ſic ſcribit. Nomẽ Deus apud ſcripturam quatuor aſſumitur modis. Et primo quidem deũ dicimus illum qui rerũ omnium creator eſt & dominus. Secundo per ſimilitudinem & imitationem Deum appellari videmus. vt in Pſalm. Deus deo- *Pſal. 49.* rum dominus locutus eſt, & vocauit terram à ſolis ortu vſq; ad occaſum, id eſt Deus ſanctorum aut principũ locutus eſt per prophetas. (Vel deorum appellatione eos intellige qui ad imaginem dei procreati, integrã & incorruptam imaginem ſeruarunt.) Item. Deus ſtetit in ſynagoga deorũ, in medio au- *Pſal. 81.* tem Deus diiudicat. Et, Ego dixi dij eſtis & filij excelſi omnes. Item. Dijs non maledices, *Exod. 22.* & principibus populi tui non dices malum. Manifeſtũ eſt enim huiuſmodi nomine, eos vocari, qui per virtutem deum verum imitantur, quiq; veluti principes & Iudices, regẽdo, imperando, iudicãdo deo ſimiles facti ſunt. Hac ſecunda acceptione apoſtoli vocantur Dij. Vnde Hieron. circa principium. lib. 3. in Mat. ait. Cum enim dixiſſet Chriſtus apoſtolis. Quem me dicunt eſſe homines. Subiecit. Vos quẽ me eſſe dicitis. Hoc eſt vos dij quẽ me exiſtimatis.

Tertio modo, ait Euthy. ibidem, deum dici inuenimus iuxta analogiã, eo modo quo

Moyſes Pharaonis deus dictus eſt. Veluti qui magna aduerſus illum miracula & prodigia operabatur, qui eũ caſtigabat, qui pro arbitrio flagella inferebat, qui ſententiæ ſuæ prophetam habebat Aaron, & demum qui vitæ & mortis dominus ab illo eſſe ferebatur. Nec diſſentit ab illo Hiero. Ezechie. 44. cũ ait. Deus in ſcriptura dicitur qui habet poteſtatem iudicandi de hominibus. Vnde in Pſa. Deus ſtetit in Synagoga deorũ. Differt, inquit, Euthy. eodẽ loco, hęc ſignificatio à ſecunda. quia hic ſimpliciter non dicitur deus, ſed cum adiectione, deus Pharaonis.

Quarto, inquit Euthy. dicitur deus ex colentium errore, iuxta quam ſignificationem legimus. Ite & clamate ad deos quos elegiſtis. Et iterum. Non facietis vobis deos argẽteos aut aureos. Nec ab illo diſsidet Chryſo. ho. 8. in poſteriorem epiſto. ad Corin. Solet, inquit, ſcriptura ſæpe vocare deum, non à dignitate eius qui ſic appellatur, ſed ab infirmitate ſubditorum. Vt quando Mamona dominum dicit, aut ventrem deum. quorũ deus venter eſt, & gloria in confuſione ipſorum. At non ſimpliciter vel vẽter deus vel Mamona dominus, ſed illorum tãtum dominus, qui ſeſe illis ſubmittunt. Hęc ille. Locus exigebat vt de origine Idololatriæ aliquid ſcriberemus, attamẽ hanc rẽ diligẽter explicabimus in titulo obſeruationum ſcripturarum.

Nomẽ θεὸς, cũ articulo. & ſine eo cuius ponderis. Porrò diligẽter aduerte nomẽ iſtud Deus interdum abſq; articulo poni, & tunc ex antecedentibus intuendum eſt an de deo vero dicatur, vel de falſo, nã de ambobus dicitur. Deinde his addit Aug. li. 1. Q. in Gen. Q. 105 ſi articulus additus nomini deus ſit, euidentiſſime verus deus ſignificatur. vt Gen. 33. Propter hoc vidi faciẽ tuã, quemadmodum cum videat aliquis faciem dei. Lege titulum noſtrum de Articulo & eius Emphaſi.

Cum idem nomen tam deo vero quam falſo in ſcripturis tributum ſit, oportet omnem lapidem mouere, & ingentem adhibere curã, ne labamur verbo, ſed diſtinguere ſciamus, quando deo vero, & quando falſo nuncupatio hæc deferenda ſit. Nam ſi ita hallucinati fuerimus, vt luci, tenebrarum nomen aſsignemus, audiemus vtiq; quod ait Iſaias. Væ qui dicunt bonum malum & malum bonum, ponentes tenebras lucem & lucem tenebras. Quare oportet Irenæi verba in promptu habere. li. 3. ca. 6. quæ ſic ſe habẽt. Cum eos qui non ſunt Dij ſcriptura nominat, non in totũ oſtendit illos eſſe deos, ſed cum aliquo additamento & ſignificatione, per quam oſtendunt non eſſe dij. Quemadmodum apud Dauid. Dij gentiũ Idola dęmoniorum. Et, Deos alienos nõ ſectabimini. Ex hoc qđ dicit. Dij gẽtium, in malã accipitur partem. Nã gentes verbum domini neſciebant. & alienos deos nominãs eos, abſtulit quod ſint dij. Et Iſaias. Confundãtur omnes qui blaſphemant deũ, & ſculpũt inutilia, & ego teſtis, dicit domin⁹. Abſtulit quod ſint dij, ſolo autem vtitur nomine, ad hoc vt ſciamus de quo deo dicit. Et Ieremias. Dij qui non fecerunt cælum & terram, pereant de terra, quæ eſt ſub cęlo. Ex eo quod participationem eorum adiecit, oſtẽdit eos non eſſe deos. & parum infra addit Irenæus. Et Paulus de Antichriſto loquens, ait. Qui aduerſatur & extollit ſe, ſupra omne qđ dicitur de⁹, vel quod colitur, eos qui ab ignorantibus deum, dij dicuntur, ſignificat, hoc eſt idola. Etenim pater omnium, deus dicitur & eſt, & nõ ſuper hunc extolletur Antichriſtus, ſed ſuper eos qui dicuntur quidem, non ſunt autẽ dij. Alio etiã ſigno diſtingui poſſe Deum verũ à falſo ſcribit Orige. ho. 14. Nu. circa principium. In Hebræorum, inquit, literis nomen dei diuerſe ſcribitur. Aliter. n. ſcribitur deus quicunque deus, aliter deus ipſe, de quo dicitur. Audi Iſraẽl, domin⁹ deus tu⁹, deus vnus eſt. Iſte ergo deus Iſraẽl, deus vnus, & creator omnium, certo literarũ ſigno ſcribitur, quod apud illos tetragrammaton dicitur. Si quando vero ſub hoc ſigno ſcribitur deus, nulla eſt dubitatio quin de deo vero dicatur. ſi quando vero alijs. i. communibus literis ſcribitur, incertum habemus vtrum de deo vero, vel de aliquo ex illis dicatur, de quibus apoſtolus. ſunt qui dicantur dij ſiue in cęlo ſiue in terra, ſicut ſunt dij multi & dñi multi. nobis tamen vnus eſt deus pater, &c. *Loc⁹ Pauli.*

Iſaie. 5.

Deus verus à falſo quomodo ſcitu gitur.

Cum nomina quæ deo tribuuntur ex humanis rebus deſumpta ſint, vt deus ab hominibus cognoſci potuit, ſic nomina illi indita ſunt. Atq; ideo cũ diuina eſſentia, ab humano obtutu conſpici non poſſet, ex creaturis, veluti p grad⁹, ad ei⁹ cognitionẽ cõſurgit. (Hoc dupliciter, aut p negationes, & ablationes tantũ, vt cũ deus, inuiſibilis & incõprehẽſibilis, vocat. & p negationes quę poſitionib⁹ ſuperueniũt, vt cũ dicimus, deus nõ eſt bonus, ſed, vt ita dicam, ſupra bonus, non eſt ſapiens, ſed ſuprasapiens, nõ eſt vita, ſed ſupra vita. Et nomina per negationes effecta, maximè

mè dei infinitati conueniũt, præcipue ſi ſint excellentis negationis nomina. Aut ſecundo per poſitiones de⁹ cognoſcitur, vt ſapiẽs, bonus. & hæc non tam diuinam infinitatem explicant ac ſuperiora.) Quapropter cum nomina ex rebus ſenſibilibus trahant originẽ, nequeunt diuinam eſſentiam nobis exacte referre & ante oculos ponere, ſed illis, vt adminiculis vtimur, vt ad diuina aliquo modo ſubleuemur. Ideo, (vt ait Iuſtinus in admonitorio) Quando deus ad Hebręos miſſurus erat Moyſen, nullũ peculiare nomẽ ſui ipſius, de⁹ illi inſinuauit. Neq; em̃ deo ꝓpriũ nomẽ aptari põt, q̃pe cũ nomina ſubiectis rebus, quę diuerſa ſunt, declarandis apponũtur. Deo aũt neq; quiſquam fuit prior, qui ei nomen imponeret, nec ipſe ſeipſum nominare oportere conſtituit, vnus & ſolus exiſtẽs, vt ipſe per prophetas ſuos teſtatur, inquiẽs,
Iſai. 41. Ego primus & nouiſsimus, & præter me nõ eſt alius deus. ob id igitur nullius nominis deus fecit mentionem, cùm Moyſen ad Hebræos deſtinaſſet, ſed vi cuiuſdam participij,
Exod. 3. ſe vnum & ſolum deum myſticè docuit. Ego ſum exiſtens. Diſtinguens ſe ab his qui non ſunt, vt homines cognoſcant errantes, ſe eſſe cultores deorum, qui non ſunt. Et Auguſti- li. 1. de doctri. Chriſt. ca. 6. alt. Deus cum de illo nihil dignè dici poſsit, admiſit humanæ vocis obſequium, & verbis noſtris, in laude ſua gaudere, nos voluit. Nam inde eſt quod & dicitur, deus. Non enim reuera in ſtrepitu duarum ſyllabarum ipſe cognoſcitur, ſed tamen omnes Latinę linguæ ſocios, cum aures eorum ſonus iſte tetigerit, mouet ad cogitandam excellentiſsimam quandam immortalemq; naturam. & ca. 8. addit. Vndè omnes qui de deo cogitãt, viuum aliquid cogitant, quia viuentia non viuentibus anteponunt. Deinde ſi vitam vegetantem ſine ſenſu inuenerint, (qualis eſt arborum,) præponunt ei ſentientem, qualis eſt pecorum, & huic rurſus intelligentem, qualis eſt hominum. Quã cum adhuc mutabilem viderint, etiam huic aliquam incommutabilem coguntur præponere, illã ſcilicet vitam quæ non aliquando deſipit, aliquãdo ſapit, ſed eſt potius ipſa ſapientia. ſapiens enim mens, id eſt adepta ſapiẽtiam, antequã adipiſceretur non erat ſapiens. At vero ipſa ſapientia, nec fuit vnquã inſipiens, nec eſſe vnquam poteſt.

Poſtquam ambiguitati nominis huius, nõ nihil lucis attulimus, oportet conſtituere de quo deo nobis ſermo ſit futurus. verum vt huic quæſtioni ſatiſfaciã, hac vtẽdum diſtinctione. Ex numero deorum, alius eſt verus, alius falſus. Nos equidem hoc in loco, relictis dijs falſis, ad verum deum definiendum aut potius deſcribendum ſermonem tãdem conuertamus. verum in hoc differunt, definitio à deſcriptione, quod definitio ex vi & natura rei, rem apertam facit. at hæc natura, nobis, in deo, ignota eſt. Deſcriptio verò, ex his quę aduentitia ſunt conſtat. Dicitur deſcriptio quaſi adumbratio quædam pictoris, & *Dei deſcriptiones aliquot.* primæ picturæ lineamentum rude. Et ideo non perfectè rem oſtendit, nec ante oculos ponit. Igitur Iuſtinus Martyr hac vtitur deſcriptione, in Tryphone parum poſt principium. *Iuſtinus.* Deus eſt, quod in eodem ſimiliq; habitu ac ſtatu ſemper eſt, cæteriſq; omnibus cur ſint cauſa eſt. Baſilius ho. 1. Exaẽme. Sic ἐστὶν ἡ μακαρία φύσις, ἡ ἄφθονος ἀγαθότης, τὸ ἀγαπητὸν πᾶσι τοῖς λόγου μετειληφόσι, τὸ πολυπόθητον κάλλος, *Baſilius.* ἡ ἀρχὴ τῶν ὄντων, ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς, τὸ νοερὸν φῶς, ἡ ἀπρόσιτος σοφία. Hoc eſt, Deus eſt natura beata, immenſa bonitas, diligibile quiddam, ab his, q ratione ſũt pręditi, pulchritudo quę ab omnibus deſideratur, principium rerũ, fons vitæ, lux ſpiritualis, ſapientia, quam nullus aſſequi põt. Suidas in dictione θεὸς, hac vtitur *Suidas.* deſcriptione. θεὸν εἶναι δοξάζουσιν Ἕλληνες, ζῶον ἀθάνατον, λογικὸν, τέλειον, νοερὸν, ἐν εὐδαιμονίᾳ, κακοῦ παντὸς ἀνεπίδεκτον, προνοητικὸν, κόσμου τε καὶ τῶν ἐν κόσμῳ, δημιουργὸν τῶν ὅλων, καὶ ὥσπερ πατέρα πάντων. Hoc eſt. Græci deũ eſſe arbitrãtur, quod Immortale, rationale, perfectũ, ſpirituale, & beatum eſt, quod malum recipere non poteſt, quod mundum & quæ in mundo ſunt, gubernat, quod creauit omnia, & eſt omniũ pater. Cicero in. 1. Tuſculana ſic. Deus eſt *Cicero.* quod ſentit, quod ſapit, quod vult, quod viget, & cæleſte, diuinum & æternum eſt. Attamen præſtantiores ſunt illæ deſcriptiones dei quę per negationes conficiuntur. ſic exactè deum ſignificare volentes, non quicquã de eo, vt inquit Diuinus Plato affirmamus, *Plato.* ſed ad negationes confugimus. Interrogante enim Socrate Timæũ, quid deus eſſet, reſpõdet ille, quid non eſt quidem noui, quid *Timæus.* verò ſit non noui. Nam neque corpus, nec colorem, nec angelum, nec eius quidpiam generis, ſed his præſtãtiorem eſſe, intelligo. Quapropter nonnunquam ſubiectum ornant huiuſcemodi definitiones, cum ab inferioribus omnibus, ipſum ſeiungat.

Angeli an uocētur dij. Ex ſuperiori diſputatione collegimus ho-
mines in ſcripturis deos appellari, eſt tamen
dubium an angeli etiam poſsint Dij vocari.
Cui quęſtioni Aug. Pſal. 135. reſpondet, in-
quiens. In ſcripturis neſcio vtrum, vel poſsit
vel facilè poſsit reperiri apertè dictos ange-
los deos. Sed cum de domino deo dictum eſ-
Pſal. 95. ſet. Terribilis ſuper omnes deos. Cur dixerit,
continuò veluti exponendo, ſubiungit. Quo
niam Dij gentium dæmonia. Non ergo dij ſi
ne additamento. Sed dij gentium dæmonia.
Atq; hoc ita eſſe factum ea cauſa potiſsimū
occurrit, ne homines ad hoc ædificarentur,
vt miniſterium ſanctis angelis exhiberent,
Ex Apoca. 19. & 22. quod nec Ipſi exhiberi ab hominib⁹ volunt,
niſi illi deo, qui & ipſorum & hominū deus
eſt. Hanc totam quæſtionem abſoluit apo-
ſtolus. 1. Corin. 8. cum inquit. Nam & ſi ſunt
qui dicantur dij, ſiue in cælo, ſiue in terra, no
Chryſoſto. bis tamen vnus eſt deus. &c. Item Chryſoſt.
ho. 22. in Gene. inquit. Homines filij dei di-
Pſal. 103 cuntur, angeli nunquam. Atqui de angelis,
inquit. Qui facit angelos ſuos ſpiritus, & mi-
niſtros ſuos flāmam ignis. De hominibus au
Pſal. 81. tē. Ego dixi dij eſtis & filij excelſi omnes. &
Iſaiæ. 1. iterum Iſaias ait. Filios genui & exaltaui. Po
Theophy. ſtremo Theophy. ad Coloſ. 1. ait. Hominem
nominat apoſtolus imaginem dei, & filium
dei. Angelum autem nuſquam. Illic enim an
gelicæ naturę altitudo ſtatim homines ad
impietatem præcipitaſſet, exiſtimantibus e-
iuſdem eſſe dignitatis cum deo. In homine
autem tenuitas & humilitas munit eos, ne ta
Angeli dij & filij dei dicuntur. le quiddam ſuſpicentur. Attamen ab illis diſ
ſentit Hieronymus. ca. 3. cōmen. Danielis, cu
ius ſunt verba. Angeli dij, vel dei filij ſæpiſsi-
mè nuncupantur in ſcriptura. vt apud Da-
nielem. Species quarti ſimilitudo filij Dei,
quem poſtea angelum ipſe vocat. Verum,
pręfigurabat iſte filius dei, dominum Ieſum,
qui ad fornacem deſcendit inferni, quo eos
qui tenebantur incluſi mortis vinculis libera
Iob. 2. ret. Et alibi. Venerunt filij dei vt ſtarent co-
ram domino. Nec ab illo diſſidet Orige. ho.
Exod. 20. 8. in Exodū, cuius hæc ſunt verba. Non ſint,
inquit ſcriptura, alieni dij pręter me. ſi dixiſ
ſet, non ſint dij præter me, abſolutior ſermo
eſſet, nunc quia dicit. Non erunt tibi dij alie-
ni pręter me, non negauit angelos eſſe deos.
1. Cor. 8. Hinc Paulus ait. ſiquidem ſunt qui dicuntur
dij, ſiue in cælo ſiue in terra. & addit. & ſicut
ſunt dij multi, ita domini multi. Nobis tamē
Pſal. 49. vnus eſt deus, &c. & alibi. Quoniā deus ma-
gn⁹, terribilis ſuper omnes deos. Et, deus deo *Pſal. 81.*
rum dominus locutus eſt. & alibi. Deus ſtetit
in Synagoga deorum in medio autem deos
diſcernit. Et Plato in Apologia. ſi, inquit, dæ
mones deorum filij ſunt, quis nam hominum
filios quidem deorum eſſe putet, deos vero
neget? Grego. quoq;. 2. Moral. capi. 2. cum
ait, Iob, quadam die cum veniſſent filij dei,
vt aſsiſterent coram Domino. ipſe expo-
nit. Qui dei filij, niſi electi angeli vocantur?
Et iterum. capit. 16. Et quod maximè vrget,
cum diſputat S. Thomas. 1. 2. Q. 98. art. 3. An
lex vetus fuerit data per angelos, poſtquam
aſſerit ab illis fuiſſe latam, rationibus & teſti
monijs egregijs ſtipatus. Arguit contra ſe, ex *An latio legis tribuēda ſit angelis an filio dei.*
Exo. ca. 20. vbi dicitur. Locutus eſt dominus
ſermones hos. & ſubdit. Ego ſum deus tuus.
&. c. 3. Ego ſum de⁹ patris tui, Deus Abrahā,
deus Iſaac, deus Iacob. loquitur ergo deus nō
angelus. At ipſe, nodum ſoluit hunc in mo
dum. Dicendum quod ſicut Grego. dicit, in *In præfatione moralium. ca. 1.*
principio Moralū. Angelus qui Moyſi appa
ruiſſe dicitur, modò angel⁹, modò dn̄s memo
ratur, angelus videlicet, propter hoc, quod
exterius loquendo ſeruiebat. Dominus autē
dicitur, quia interius præſidens, loquendi ef-
ficaciam miniſtrabat. Et inde eſt etiam quod
quaſi ex perſona domini angelus loqueba-
tur. Hæc ille. eiuſdem opinionis aſſertor eſt
Cyrillus. li. 3. in Iohan. ca. 3. nempè quod an- *Cyrillus.*
gelus locutus ſit, etiam ſi dominus vocetur
aut potius deus, nam Elohim vocatur iuxta
Hebræam veritatem. Multi tamen viri cla-
ri ab illorum iudicio recedunt, qui affirmant
filium fuiſſe locutum, vt Euſebius. lib. 1. De- *Euſebius*
monſtra. Euangelicæ. ca. 3. ait. ἐπάκουσον γοῦν ὡς *Ceſarieſis.*
πάλιν αὐτὸς ὁ μωσῆς τὸν ἐπιφανέντα τοῖς θεοφιλέσι,
καὶ πολλάκις χρηματίσαντα αὐτοῖς τὰ ἀναγεγραμμέ-
να, ποτὲ μὲν θεὸν καὶ κύριον. ποτὲ δὲ καὶ ἄγγελον τοῦ
προσαγορεύει. θεὸς μὲν καὶ κύριος τῶν θεοφιλῶν ἀνδρῶν
ἀνηγορευμένος, ἄγγελος δὲ τοῦ ἀνωτάτω πατρὸς. Hoc
eſt. Audi igitur quomodo ipſe Moyſes, vo-
cat Illum qui ſanctis apparebat, & illis largie
batur oracula, nonnunquam quidem deum
& dominum, nonnunquam verò angelum.
Dominus quippè & deus erat amicorum
dei, ſed ſupremi patris angelus. & Tertullia-
nus in li. aduerſus Iudæos. cap. de natiuitate *Tertullianus.*
Chriſti, ait. Qui ad Moyſen loquebatur, ipſe
erat dei filius, qui & ſemper videbatur. Deū
enim patrem nemo vidit vnquam, & vixit,
& ideo conſtat ipſum dei filium Moyſi eſſe
locutum, & dixiſſe ad populum. Ecce mit-
to

to angelum meum ante faciem tuam, ideſt populi, qui te cuſtodiat in itinere, & introducat in terram quam præparaui tibi. Populũ introducturus erat Ieſus in terrã promiſsionis, non Moyſes. Angelum quidem dixit eum, ob magnitudinem virtutum, quas erat æditurus, (quas virtutes fecit Ieſus Naue) & officium prophetæ nunciantis ſcilicet diuinam voluntatem, ſicut & præcurſorem Chriſti futurum Iohannẽ, angelum appellat, per prophetã ſpiritus dicens ex perſona patris. Ecce mitto angelum meũ ante faciem, tuã id eſt Chriſti. Nec nouum eſt ſpiritui ſancto, angelos appellare eos, quos miniſtros ſuæ virtutis deus præfecit. Ambroſi. quoque ad Colo. 1. ſuper hunc locum. Qui eſt imago. ait. imago dicitur filius, vt cum apparet in figura humana aut igne, non ipſe pater intelligatur eſſe, ſed filius. & Cantacuzenus in apologia. 1. circa principium. & Phili. presbyter

Euſebius. lib. 2. in Iob. cap. 20. & iterum Euſebius Cæſarienſis. libr. 1. hiſtor. capit. 2. poſt longam diſputationem, hæc ſubdit. καὶ μὴν οὐδ᾽ ὑποβεβηκότων ἀγγέλων καὶ λειτουργῶν θεοῦ τὰς ἀναγραφέισας θεοφανέιας ὑπονοεῖν θέμις. ἐπειδὴ καὶ τούτων τι τις, ἀνθρώποις παραφαίνεται, οὐκ ἐπικρύπτεται ἡ γραφὴ, ὀνομαστὶ, οὐ θεὸν, οὐ δὲ μὴν κύριον, ἀλλ᾽ ἀγγέλους χρηματίσαι λέγουσα, ὡς διὰ μυρίων μαρτυριῶν πιστώσασθαι ῥᾴδιον. Hoc eſt. non licet diuinas apparitiones, quæ in ſcripturis traduntur angelis & dei miniſtris tribuere. nam cum angelorum aliquis hominibus apparet, non tacet ſcriptura, non enim deum aut dominum vocat, ſed angelum, vt multis teſtimonijs poſſumus confirmare. & iterum eandem rem tractat. ca. 3. Ego tamen arbitror cum deum loquentem lex inducit, dum Hebraico nomine Elohim appelletur, nil obſtare quin angelo tribui poſsit. nam. Exod. 3. qui dicit. Ego ſum deus patris tui, deus Abraham, &c. parum ſupra Angelus vocatur iuxta Hebræ. quanuis in codicibus Latinis ſic legatur. Apparuit ei dominus in flamma ignis. Sed ſi cũ loquitur deus & illi Hebraicum nomen ineffabile inditum eſt, abſque dubio eſt verus deus. vt Exod. 20. non videtur angelo poſſe conuenire. Ecce ergo quomodo in ſcripturis angeli vocantur Deus & filij Dei, etiam ſine addito, quanuis non negauerim frequẽtius cum addito Deos appellari, vt Auguſt. dixit. & ita diſsidium inter Auguſtinum ex vna parte, & Hieronymum & Origenem ex alia facile componitur & conſopitur.

Suboritur tamen dubium ex Theophylacti verbis à nobis ſuperius allatis, in quibus affirmat, hominem quidem in ſcripturis imaginem Dei vocari, angelum tamen nunquam. A quo libenter diſſentit Sanct. Tho. prima parte. Quęſt. 93. Arti. 3. & probat ex Grego. dicenti in quadam ho. Angelus dicitur ſignaculum ſimilitudinis, quia in eo ſimilitudo diuinę imaginis inſinuatur expreſſa. Deinde ratione, quia ratio imaginis eſt in intellectuali natura. & ſic imago dei eſt magis in angelis quam in hominibus, quia intellectualis natura perfectior eſt in eis. Et ideo cum quantum ad intellectualem naturam, angelus ſit magis ad imaginem Dei quam homo, ſimpliciter concedendum eſt angelum magis eſſe ad imaginem dei, hominem autem ſecundum quid. At dices, Theophy. tantum dicit in Paulo non inueniri. Sed profecto non tam laborat ipſe de Paulo, quam de tota ſcriptura, & ipſa veritate decernit. *Angelus, quoque ſimilitudo dei aduerſus Theop.* *Ezechi. 28*

Si quis diligenter ſuperiori diſputationi noſtræ, animum adhibuit, noſſe potuit nomina aut vni deo, hoc eſt trinitati, aut ſingulis perſonis imponi poſſe. Nam vt inquit Aretha. cap. 7. Apocalyp. Nihil eorum quæ in diuina natura coſpiciuntur, inuenire licet appropriatum alicui trium ipſius perſonarum, præter id vnum quod hypoſtaticè ipſi ſcilicet Chriſto conuenit. Et iterum in eodem. capi. Nil in beata trinitate appropriatum conſpicitur, præter ipſas proprietates perſonarum conſtitutiuas. & rurſum. 1. cap. idipſum repetit. Item Damaſce. lib. 1. cap. 9. & 2. ait. Quęcunque habet pater filij ſunt, præter innaſcendi proprietatem, quæ non ſignificat ſubſtantiæ differentiam, nec dignitatis, ſed ſubſiſtentiæ modum. & Theodoretus in Dialogo qui inſcribitur, Immutabilis. Hoc eſt quod Scholaſtici dicunt. in trinitate omnia ſunt communia, vbi non eſt relationum oppoſitio. Vnde cum ſint quatuor relationes, paternitas, filiatio, communis ſpiratio, proceſsio, tres ex eis conſtituunt perſonas. nam communis ſpiratio duabus conuenit perſonis, vt relatio principii dicitur paternitas, relatio procedentis à principio filiatio. Proceſſio amoris, non habet nomen propriũ, nec relationes quę ſecundũ ipſa accipiũtur, *Axioma Theologicum.* *Scholaſtici.*

tur,ſed relatio principij hui⁹ proceſsionis, ſpi
ratio,relatio ꝓcedētis, ꝓceſsio vocatur. His
De Theologia coniuncta & ſeparata. vtcunq; prælibatis,notandū eſt quod Theo
logia coniuncta vocatur,quādo nomina aut
prædicationes conueniūt toti trinitati,vt ſa-
piens,miſericors , iuſtus,illuminator. Separa
ta Theologia,quando vni tantū perſonæ.vt
tres illę relationes oppoſitæ , quarū vnaquę
q;,vnā cōſtituit perſonā, & illa nomina quæ
ad redēptionē noſtrā ſpectāt tantū filio tri-
buūtur,vt pati,mori,ſepeliri,tertio die excita
ri.&c.Verūtamē vt hæc cōiuncta Theologia
melius intelligatur,aduertendū quod nomi-
Nomina negatiua. na quæ de deo dicuntur,aliqua ſunt negati-
ua,quæ nō quid eſt ſecundū ſubſtātiam , ſed
quid nō eſt,ſignificant. vt(increatus , incor-
poreus , inuiſibilis , ineffabilis , incircunſcri-
ptis,immutabilis, incomprehenſibliis.& hęc,
ſine principio, incorruptibile,ingenitū)quid
nō eſt indicant , hoc eſt quod nō incipit eſſe,
neq; corrumpitur,neq; creatur . Alia nomi-
na ſignificant habitudinē quādā dei ad crea-
turas.vt dominus,rex,paſtor,cōditor.& hu-
iuſmodi nomina reſpectum dei ad ea quæ à
deo ſunt demōſtrāt.Nā eorū quib⁹ domina-
tur,dicitur dominus, & eorū quos regit,rex,
& cōditorum,cōditor, & eorū qui ab eo pa-
ſcuntur,paſtor . & hæc nomina ex creaturis
referūtur ad deū,ſed in deo nō eſt aliqua rea-
lis relatio eius ad creaturas , (nā nullæ ſunt in
deo reales,dēptis quatuor ſupradictis) ſed ſe
cundū rationē tantū, inquantū creaturæ re-
feruntur ad ipſum. Et ſic nil prohibet huiuſ-
modi nomina importātia relationē ad crea
turā prædicari de deo ex tēpore,nō propter
aliquā mutationē ipſius,ſed per creaturę mu
tationē. Sicut colūna ſiniſtra fit dextera ho-
mini,nulla mutatione cerca ipſam exiſtente,
ſed in homine ipſo. Alia naturam ſignificant
diuinā aut operationem.vt iuſtus,bonus,ſa-
piens , ſanctus. Hæc omnia de tota trinitate
dicuntur. Diſcretæ autē theologiæ ſunt,Pa-
ter , filius , ſpiritus ſanctus , ingenitum , ge-
nitū & procedens . quæ non ſubſtantiæ ſunt
indicatiua,ſed habitudinis ad inuicem,& mo
di ſubſiſtendi.& quæcūq; ſpectant ad incar-
nationem.In his enim neque pater neque fi-
lius,neq; ſpiritus, vlla ratione communicāt,
niſi ſecundum acceptationem, & ſecundum
ineffabilē miraculorum operationem , quæ
homo factus Chriſtus operabat , vt immuta
bilis deus,& dei filius.aut vt S.Thomę verbis
vtar . 3.Part.Q.3.Arti.4.Aſſumptio duo im

portat , actū aſſumentis,aut terminū aſſum-
ptionis. Actus aſſumētis procedit ex diuina
virtute,quæ eſt cōmunis tribus perſonis, ſed
terminus aſſumptionis eſt perſoua. Ideo id
quod eſt actionis in aſſumptione , cōmune
eſt tribus perſonis , ſed id quod conuenit ad
rationem termini , conuenit ita vni perſo-
næ quod non alij. tres enim perſonæ fe-
cerunt vt humana natura vniretur vni per-
ſonæ filij . Hæc omnia quæ nos breui-
ter perſtringimus , diuinitus proſequitur
Diony.in lib.de diui.nomi. ca. 2.cuius verba
hoc in loco carptim inſerenda duximus. *Dionyſius*
Omnes,inquit,deo dignæ denominationes, *Areopagi-*
non per partes,ſed in tota ac perfecta ac inte *ta.*
gra & plena deitate à ſcripturis ſanctis cele-
brantur,& omnes ipſę, indiuidue abſoluteq;
præter omnem obſeruationem,integrę totæ
deitati tribuuntur. Dicēdum itaq; illud euā-
gelij. Quid me interrogas de bono?nemo bo *Lucæ. 18.*
nus niſi ſolus deus , de tota deitate oportere
accipi.Namq; vt verbum quoq; ipſum natu *Matt.20.*
ra bonum,ait ego bonus ſum. Et quidam ex *Neemiæ.9.*
prophetis prędicat ſpiritum bonum. Item il
lud.Ego ſum qui ſum, niſi de tota deitate in-
telligatur,quomodo illud intelligent.Hęc di
cit qui eſt, qui erat,qui venturus eſt omnipo
tēs.& illud.Tu autem idem ipſe eſt.& vita to
tius trinitatis eſt, & dominatus. pulchritudo
quoque & ſapientia. Dicendum igitur quod
ſcriptura ſacra,alia coniunctè tradit , alia di-
ſcretè.& neq; coniuncta dirimere , nec diſcre
ta confundere fas eſt. Coniuncta quidem to
tius deitatis ſunt , quæ eminentiſsimæ ſunt *Ονόματα*
priuationis,quod ſupra bonitatem,ſupra dei *ὑπεροχικῶς*
tatem , ſupra ſubſtantiam, ſupra vitam , ſu- *ἀφαιρέσεως*
pra ſapientiam ſit. Quibus & cauſalia nomi- *Αἰτιολογι-*
na adiiciuntur,bonum ſcilicet,pulchrū, quod *κὰ ὀνόματα.*
eſt viuificum,quod ſapiens eſt,& quæcunq;
ex ipſius benigniſsimis donis,ab omniū cau-
ſa,denominationē accipiunt. Porrò diſcreta
ſunt patris ſupſubſtātiale nomen & perſona,
filijque ac ſancti ſpiritus , cum nullum inter
has perſonas cōmercium , aut cōmunitas in
ueniatur.Eſt præterea diſcreta Ieſu ex nobis
ſumpta,perfecta immutabiliſque ſubſtantia,
& quæcunque ſunt illius benignitatis, &
carnis aſſumptæ ſubſtantialia ſacramenta.

Cum nomina multa de deo dicantur, vt à
nobis explicatum eſt,diligenter conſiderare
& inquirere oportet,quæ maximè diuinę cō
gruant naturæ ? Quam quæſtionem ſoluens
Diony.in li.cęleſtis Hierarchiæ.ca.2.inquit,
In diui

In diuinis negationes quidem veræ ſunt, affirmationes vero nequaquam tantis arcanorum tenebris cōgruunt. Non enim iuſtus, ſapiens, creator, potens, tam exprimunt diuinā maieſtatem, quàm inuiſibilis, incomprehenſibilis, infinitus, incircunſcriptus.

Eſt deinde aduertendum quod in cōmentarijs in Iob titulo Hieronymi legimus, quāuis non negarim ipſum Hieronymū, in libris aduerſus Rufinum editis eos commentarios à ſe ſcriptos fateri. Attamen quiſquis ſit illorum cōmentariorū auctor, c. 24. illius libri ait. Prototypon nomen maius eſt quā deductio nuncupata. Nā quicunq; ſanctorum poteſt dici miſericors, verax, iuſtus, nemo tamen eorum recte dicitur, miſericordia, veritas, Iuſtitia. Vnde in Iob dicitur. obliuiſcatur ei⁹ miſericordia. Itē Orige. Ho. 1. ex quatuor illis quas in Cātica Salomonis edidit, ait. Ipſarū virtutū ſubſtantiam Chriſto ſolemus tribuere. quod & frequenter inuenies in ſcripturis diuinis pro locis & opportunitatib⁹ aptari. Inuenimus nanq; ipſum, & iuſtitiā dici & pacem & veritatem, vt in Pſalmis. Iuſtitia & pax oſculatę ſunt, & veritas de terra orta eſt, & iuſtitia de cælo aſpexit. Quin & Auguſtinus tract. 39. ſuper Iohannem ait. Pater dicitur verax, filius veritas, quid cogitamus eſſe amplius? Quibus dicimus, quod cum dicitur pius homo, plus eſt ipſa pietas, pius enim à pietate, non pietas à pio. Poteſt enim eſſe pietas, & ſi ille q pius erat factus eſt impius, ipſe perdidit pietatē, pietati nil abſtulit. Quid itē pulcher & pulchritudo? plus eſt pulchritudo quā pulcher, pulchritudo enim facit pulchrū, nō pulcher facit pulchritudinē. Caſtus & caſtitas? caſtitas enim planè plus eſt quam caſtus. ſi enim caſtitas non eſſet, vnde eſſet iſte caſtus non haberet. Si autem noluerit eſſe caſtus, caſtitas integra perſeuerat. Pòſt exponit quomodo quanuis pater dicatur verax, filius veritas non repugnet perſonarum diuinarū æqualitati. Deniq; Theophy. 2. Corin. 5. expenens hunc locū, Eum qui non nouit peccatum, pro nobis peccatum fecit, ait. Non dixit quod ſe peccatorem fecit, cæterum peccatum, quod maius eſt.

Origenes in ultimis lineis eius.

Auguſt.

Theophy.

Logici hanc regulā his verbis protuliſſent. Abſtractum in diuinis plus ſignificat, quā cōcretū. vt. 1. Iohann. 5. ſpiritus teſtificatur, quod Chriſtus eſt veritas. & Iohan. 11. Ego ſum reſurrectio & vita. & ad Roma. 9. optabā, (nēpe quando Iudaiſmo addictus eram,) ego ipſe, (qui nunc Chriſtum colo in ſpiritu meo,) Anathema eſſe à Chriſto, plus eſt inquam anathema quā ſi dixiſſet Anathematizatū. i. vellem vt me perderet Chriſtus vt Iudęos incredulos cōſeruarē. aut, vt ipſe dicit, vellē eſſe ipſa perditio, ſi modo illos conſeruare poſſem, & ad Chriſti fidem pertrahere.

Loc⁹ Pauli.

Sequitur aliud documētum præcedētibus non inferius, ex Diony. in li. diui. Nomi. c. 7. Solenne, inquit, eſt Theologis paſsione reciproca, in deo quæ ſunt priuationis aſſerere. Atq; ita inuiſibilem aiunt ſanctæ literæ clariſsimam lucem, & eū qui celeberrimus, & eū qui multis inſignis nominibus eſt, ineffabilē & ſine nomine appellāt. Præſentēq; omnibus & qui inuenitur ex omnibus cognoſciturq; incōprehēſibilē atq; in ineſtigabilē dicūt. Hoc modo diuin⁹ apoſtolus ſtultitiā dei laudare perhibetur, quod in eo irrationabile indignūq; videtur, ad ineffabilē rationemq; omnē præcellentē, referēs veritatē. Hæc ille. Ex hoc Diony. loco multa cōficiunt. Primo intelligim⁹ cur Iehoua vocet ὄνομα ἄῤῥητον. i. nomē ineffabile, cū à quouis homine quātūuis balbo facile proferri poſsit, vocatur igitur ineffabile, quia multis modis affari & explicari pōt. nā deriuatur à verbo Haia. i. fuit, quia ex reb⁹ creatis facile deus cognoſcitur, & ex illarū gubernatione & prouidētia. Deinde ex eodē Diony. facile ſoluitur quæſtio illa, quæ exquirit, an Moyſes & Paulus, imo an geli ipſi clarè & diſtinctè deum videant. S. quidē Thomas. 1. Par. Q. 12. ar. 11. & Secūda parte, ſecundę partis. Q. 175. Ar. 3. affirmat, Moyſē, primū doctorē Iudæorū, & Paulum primū gentiū apoſtolū, deū vidiſſe. fretus teſtimonio Auguſtini in li. de videndo deum ad Probā. & rurſum li. 12. in Ge. ad literā. Præterea Nume. 12. ore ad os loquebatur Moyſes cū deo. & palā & ſine ęnigmate ſicut amicus ad amicū ei loqbatur. Et de Paulo. 2. Cor. 12. Scio hominē in Chriſto. i. Chriſtianū raptū vſq; ad tertiū cælū, & vidiſſe arcana dei, quæ nō licet homini loqui. De angelis quoq; in Euāgelio legimus. Nolite contēnere paruulos iſtos, angeli enim eorū ſemper vidēt faciē patris mei. Hęc ille. Sed reclamantib⁹ cunctis ferè ſcriptoribus, quorū verba ſi ſpectes, contrariā ſententiā vidētur amplecti. nēpe quod nec Paul⁹, nec Moyſes, nec vllus alius homo in corpore viuēs, imo nec ipſi angeli, deū viderit. Sed quomodo hi intelligi debeāt, mox videro. Hāc tū ſētētiā hęreticā eſſe arbitrāt S.Tho.

Regula Theologica

Q. Theologica.

Mat. 18.

2. opinio.

S.Tho.1.Part.Q.12.Sed multi docti viri eã
ſeq vident.Ex quorũ numero prim⁹ ſe offert
Theophy. Theophy.illuſtris auctor, qui exponẽs iſtũ
Iohã.locũ.Deũ nemo vidit vnquã, ait. Nihil
incredendum dixit.Nã Moyſes quidem nec
deum vidit,ſicut nec alius quiſpiam,nec po-
tuit nobis manifeſtam de illo narrationẽ di-
cere,ſed cũ eſſet ſeruus miniſter fuit ſolum li
Iſaiæ.6. teræ.ſed dices.Nunquid non dicit Iſaias.Vi-
di dominum ſedentem ſupra ſolium. Vidit
quidẽ propheta deum,at non ipſam ſubſtan
tiã dei,ſed ſimilitudinẽ quã capere poterat.
Et alius in alia figura vidit,& alius in alia.
Vnde non ipſam veritatẽ viderunt, nõ enim
diuerſis figuris illam vidiſſent, quę ſimplex
eſt. Quippè nec angeli vidẽt dei ſubſtãtiam,
quãuis dicantur videre faciẽ eius. Hoc enim
totum indicat apparere eis ſemper deum.Fi-
lius igitur ex omnibus ſolus videt patrem
& enarrat illũ. Eaſdem penè lineas inuenies
Euthymius apud Euthy.eodem loco ſcriptas,hoc exce-
Chryſoſ. pto quod de angelis nil prodidit. Chryſoſt.
etiam ho.14.in cap.1.Iohan. ait. Deũ nemo
vidit vnquam, ſed vnigenitus filius.Quid igi
tur dicemus Iſaię,cum inquit.Vidi dominũ?
Quid Iohanni de Iſaia teſtimoniũ perhiben
ti,quòd hæc dixit, quãdo vidit gloriam dei?
Ezechi.5. Quid Ezechieli? etenim ipſe dominũ ſedẽtẽ
Daniel.7. ſupra Cherubim vidit? Quid Danieli dicẽti,
Antiquus dierũ ſedit?Quid ipſi Moyſi.Oſtẽ
de mihi gloriã tuam?Iacob etiam ab hoc ap-
Iſraël. pellationem accepit cum Iſraël vocatus eſt,
quod deum videns interpretatur. Necnõ et
alij ipſum viderunt. Quid Iohannes,Deum
nemo vidit vnquam? Vt oſtendat illa omnia
permiſsionis fuiſſe, non ipſius puræ ſubſtan
tiæ.Nam ſi ipſam vidiſſent,nulla ex parte dif
ferentem vidiſſent,quippè qui ſimplex & pu
ra eſt. Quomodo autem ſit ipſe nouit, qui
Hoſee.12. ait,in manibus prophetarũ aſsimilatus ſum,
hoc eſt permiſi,nõ tamẽ id quod erã me oſtẽ
di. Cum enim eius filius vera carne accepta
venturus eſſet in mundũ,multo antè ſanctos
viros ad diuinæ ſubſtantiæ viſionem exer-
cuit,ita vt videre poterant. Nam id quod eſt
deus,non modo prophetæ nõ viderunt, ſed
nec angeli nec Archãgeli,nec Cherubim.So
lꝰ filius & ſpiritus ſanctus illũ vident. Quod
ſi omnis natura creata eſt,qua nã ratione in-
creatum videre poterit? Quare Paulus ait.
1. Tim.6. Quem nemo hominum vidit, nec videre po-
[illegible]t.Ideo ait. Qui manifeſtatus eſt in carne.
quod ipſe inuiſibilis ſit, non ſolum homi
nibus,ſed & ſupernis virtutibus, cum dixerit
Paul⁹,manifeſtũ eſſe in carne, ſubdidit, viſũ
angelis.ſed nemo ea agitetur inſania, vt dicat,
nõ ne ait.beati mundo corde quoniam deum
videbunt.Cogitationem & imaginationem,
quam pro viribus noſtris de deo capimus, eã
viſionem appellat. Igitur multi pro captu *Viſio.*
ipſum viderunt, ſubſtantiã nemo vidit. Hãc
ob cauſã vocat deum Diony.caligo, ſecretũ,
tenebræ.S.Tho.in.1.Par.Q.12.Art.1.ſic ſol
uit nodũ.Quod angeli nec archangeli vident
deũ ea perfectione qua filius. At ſi hoc ſta-
re poſſet,nullus homo videt hominem, quia
oculatior me clari⁹ videt.Præterea D.Euche. *Eucherius.*
in.Q.in.Gen.Iacob q ait. Vidi dominũ facie
ad faciẽ, & Moyſes nõ in ipſa maieſtatis ſuæ
gloria deũ viderãt,ſed p ſubiectã ſpeciẽ crea
turæ,qui humanis poterat apparere cõſpe-
ctibus.& Theodo. in Dialogo qui immuta- *Theodore-*
bilis inſcribitur, negat conſpici poſſe nec ab *tus.*
hominibus vt Moyſe nec ab angelis.Deniq;
accedat etiã ad cumulum,teſtimonium diui-
ni Diony.c.4.cęleſt.Hierar.qui ait.ſecretum *Dionyſius*
dei quodcũq; tandẽ illud eſt,nemo vnquam *Areopagita.*
vidit,nec videbit. Cęterum diuinæ illæ appa
ritiones ſanctis viris per ſigna deo cõuẽientiſ
ſima,ſacris quibuſdã atq; intuentiũ modo,ac
viribus accõmodatis viſionibus contingere.
Et iterum in myſtica Theologia ait.Moyſes
vt aſcẽdat in mõtẽ,primũ vt mũdetur admo
nebatur,rurſus ab his qui non ſunt huiuſmo
di ſeparatur,& poſt omnẽ illã expiationem,
buccinarũ clangores varios exaudit.mox ve
ro ſegregatur à vulgarib⁹ turbis,& cũ electis
ſacerdotibus ad ſummitatẽ aſcenſionũ diui-
narũ cõtendit. Ibiq; nõ ipſi cõgreditur deo,
nec ipſum cernit,eſt enim inuiſibilis deus,ſed
locũ vbi ſtetit.Item Euariſtus Papa epi.1.ait.
tota trinitas lucẽ habitat inacceſsibilẽ, quã *Euariſtus.*
nullus modo noſtrum in hoc mortali corpo
re cõſtitutus, põt aliquatenus intueri,ſed dũ
apparuerit,tũc vere illũ videbit ſicuti eſt,qui
eius conſpectibus fuerit dignus cooptari. Et
nõ ſicut Moyſes & cæteri ꝓphetę p ęnigma
ta & figurã. Adhuc Damaſce.li.1.c.1.ait. Poſt *Damaſcen⁹.*
diuinã naturã, nullus vnquã deum nouit,niſi
cui ipſe reuelauerit,nõ hominũ modo,ſed ne
q; ſupramũdanarum quidẽ virtutũ, ipſorũ
inquã Cherubim & Seraphim.Quin & Epi- *Epiphani⁹.*
phanius li.3.cõtra hæreſes paruni poſt prin-
cipiũ,fusè probat, Deum à prophetis viſum
fuiſſe,ac non viſum,ob viſionis imperfectio
nem.Prꝫterea Greg.18.moral.c.28.ait. Quã *Gregorius.*
diu

diu mortaliter viuitur videri deus per quaſdam imagines poteſt, ſed per ipſam naturæ ſpeciē non poteſt. Hinc Iacob qui deum ſe vidiſſe teſtatur, non niſi in angelo vidit. Hinc Moyſes qui cum deo facie ad faciem loquebatur, ait.oſtēde mihi faciē tuā.Et ſub

1.Petri.1. dit.Ait Petrus de angelis,in quem deſiderāt angeli cōſpicere.Hinc nonnulli putant deū nō videre angelos. ſed vtraq; ſentētia nō diſcordat Nā deū angeli vident & videre deſiderant.Denīq; Baſilius ho.1.Exaem.& Cyrillus li.1.ſuper Iohā.c.21.&Hier.Iſaię.c.1. ad hāc ſentētiam videtur accedere.Ecce quo modo null⁹ homo in hac vita degēs morta li,ſiue Moyſes ſiue Paulus, deum viderit.

Quomodo intelligenā di ſint au- geli,nec Archāgeli,nec Cherubim,deū con ctores ſecū- ſpiciunt, cū deus Inuiſibilis ſit,interpretandi dæ opinio- ſunt iuxta regulam Dionyſij modò allatam. nis expoui tur.

Porrò quādo Chryſ. Theodoretus,Theo phylactus & Dionyſius, dicūt quod nec An geli,nec Archāgeli,nec Cherubim,deū conſpiciunt, cū deus Inuiſibilis ſit,interpretandi ſunt iuxta regulam Dionyſij modò allatam. Solenne eſt,inquit, Theologis paſsione reciproca,in deo quæ ſunt priuationis aſſerere, & ſic deus eſt inuiſibilis,idē ſignificat, quod clariſsimus & lucidiſsimus & lucis fons,deus eſt.De Moyſe verò & Paulo quod deum in hac vita nō viderint, certiſsimis teſtibus pro batum à nobis eſt, quorum fidem in dubium vocare velle,ſtultū eſt. (Si qui verò ſunt qui ſententiam hanc videātur labefactare velle, interpretatione egent.)Pro huius tamen rei

Auguſtini Regula. De hoc lib. 9.Reg.21. intelligentia annotandum ex Auguſt.lib.2. ad Simplicianum. Q.3.& in.Q.ad Dulcitiū. Q.6.qui ait.ſolent imagines,rerum nominibus appellari, vt dicimus vidi in ſomnis Hectorem,id eſt eius imaginem.& ad hunc mo dum cognitio illa,qua ſancti aliqui,vt Moyſes,Paulus, Iſaias,præ cæteris pollebant,vocatur viſio. Nec ab hac ſententia communi diſceſsit S.Tho.nam.1.2.Q.98.Arti.3.ad.2. ait.ſicut Aug.dicit.12.in Gene.ad lit.in Exo do dicitur.locutus eſt dominus Moyſi facie ad faciem. Et ſubdit.oſtende mihi gloriam tuam.Sentiebat ergo quod videbat,& quod non videbat deſiderabat. non ergo videbat ipſam dei eſſentiam. In libro etiam ad Probam de videndo deum.ca.6.idem dicit Aug. Hanc ſolutionem videtur probare Origen. ho.1.in Iſaiam cum ait. Aiūt Iſaiā ſectum eſſe à populo, quaſi legem præuaricantem,& ex

Hiſtoria de morte Iſaiæ tra ſcripturas annunciantem. Scriptura enim dicit. Nemo videbit faciem meā,& viuet. Iſte vero ait, Vidi dominum Sabaoth. Moyſes non vidit & tu vidiſti? & propter hoc eum ſecuerunt, & condemnarunt vt impium. Non enim ſciebant, quia duabus alis velauerunt faciem dei ſeraphim. Vidi dominum. Sed faciem non vidit Iſaias,nec Moyſes. Poſteriora vidit,vt ſcriptum eſt, Moyſes. Veruntamen vidit dominum, & faciē eius non vidit. Iſaias ergo vidit,licet faciem non viderit. Male igitur condemnarunt prophe tam. Hanc eandem tranſcripſit hiſtoriam

ex Origene Hiero.I aiæ.1.c.ſuper hæc ver ba. Audite principes Sodomorum. *Hieronym.*

De hac tota quæſtione quid Hieronym. ſentiat,ipſe explicauit circa principium li.3. comment. In Iſaiam. Quęret,inquit,aliquis, quomodo Iſaias dicat, ſe vidiſſe dominum, & non abſolute dominum,ſed dominum ſa baoth. Cum Iohannes dicat. Deum nemo vi dit vnquam. Et ad Moyſem loquatur deus. *Iohann.1. Exod.33.* Non poteris faciem meam videre,nec enim videbit eam homo & viuet. Ad quod reſpō debimus, non ſolùm patris diuinitatem, ſed ne filij quidem, nec ſpiritus ſancti, quia vna in trinitate natura eſt, poſſe oculos carnis, aſpicere, ſed oculos mentis. De quibus ipſe ſaluator ait. Beati mundo corde quoniam ipſi deum videbunt. Legimus quod Abraham viſus ſit Dominus in hominis figura, *Matth.15.* & cum Iacob quaſi homo luctatus ſit, qui Deus erat. Vnde appellatus eſt locus ipſe Phanuël, hoc eſt facies Dei. Vidi enim,ait, dominum facie ad faciem, & ſalua facta eſt anima mea. Ezechiel quoq; vidit Dominū in forma hominis, ſedentem ſuper Cherubim,à lumbis eius & deorſum quaſi ignis, & ſuperiora habebant ſpeciem Electri. Ergo deus natura non cernitur, ſed videtur ho minibus vt voluerit.

Ex hac quęſtione oritur alia, an poſt mor tem,iuſti qui in Domino moriuntur,Deum videant.& quidem non deſunt viri eruditio ne præſtantes qui putent ante Iudicium, ſanctos Deum non viſuros. ex illorum nun e ro eſt Theophy. ad Hebrę.11.in poſtremis lineis,qui (cum dixiſſet Paulus. Hi omnes mortui ſunt nō acceptis repromiſsionibus, deo nobis melius quiddam proſpiciente, vt ne ſine nobis conſummarentur),ait. Ne videantur nobis eſſe præſtātiores,ſi primi coronentur, vnum tempus omnibus, coronarum ſtatuit.nec dixit vt nō coronentur, ſed ne cōſumētur.proinde tunc perfecti videbū tur,qui iā pignus honoris habēt.& apertius id ipſum repetit ſuper Lucā.c.22.in huiuſ loci

Alia Q. theologica.

Theophy.

ex

expoſitione.Hodiè mecum eris in paradiſo.

Euthymi⁹. Euthy. quoq; Lucæ.59.inquiens.Nondum eorum quę invita ſunt peracta datur retributio,cum nondum adſit Iudicium. & totidem *Oecumen.* verbis Oecume. eandem rem aſſeuerat. ad *Ireneus.* Hebr.16.& Irenæus in calce.5.li.Item Aug. *Auguſtin⁹.* in Enchir.cap. 109.ait. Tempus quod inter hominis mortem & vltimā reſurrectionem poſitum eſt,animas abditis receptaculis continet,ſicut vnaquæque digna eſt, vel requie vel ærumna.& Bernar.in ſermone.2.de omnibus ſanctis &in illis qui deinceps ſequūtur. *Bernardus. Hierony.* Deniq; Hiero. Matt.10.ſuper hæc verba. Nolite timere.ait. Eo tempore punietur anima quando priſtinum corpus receperit, vt cum quo peccauit,cum ipſo & puniatur. Ex quibus verbis videtur poſſe colligi,quòd nec ante illud tempus deo fruentur. (Attamen *Diſsidere uidetur Hiero.à ſeipſo.* ipſe conſtāter contrarium affirmat.vt in epi. ad Paulam de obitu Blaſillæ filię.poſtquam, inquit, ſarcina carnis abiecta,ad ſuum anima reuolauit auctorem, etiā in antiquam poſſeſſionem diù peregrinata,conſcendit. Et poſt parum. fruitur eadem gloria qua angeli.& in epitaphio Paulę verſus finem. Nunc illa diuitijs fruitur,& his bonis quæ nec oculus vidit,nec auris audiuit). Poteſt horum poſitio aſtrui teſtimonijs ſcripturarum. Mat.25. Venite benedicti patris mei, poſsidete regnum quod paratum eſt vobis.ſi paratum, nondū poſſeſſum. & ca.12.Angeli ſeparabunt malos de medio iuſtorum.Item.2. ad Timot.4. Repoſita eſt mihi corona, quam reddet dominus in illa die.ſcilicet iudicij. 1. Iohann. 4. In hoc perfecta eſt Charitas Dei nobiſcum, vt fiduciam habeamus in die iudicij. Alioqui non tam anxiè dies iudicij ſpectaretur. nec tot de illo eſſent præmonitiones. Eſtote, inquit, parati, quia neſcitis qua hora dominus veniet. *Sententia ab eccleſia recepta.* Sententia tamen quę recipitur ab omnibus catholicis,affirmat, bonorum animabus,præmia,& malorum,pœnas conſequi ſolere, ſtatim quando è corpore ſoluuntur. 2. Corint.5.Scimus quoniā ſi terreſtris domus noſtra huius habitationis diſſoluatur, quod ædificationem ex deo habemus domum nō manu factā, ſed æternam in cælis. Philip. 1. Cupio diſſolui & eſſe cum Chriſto.Lucæ.23 Hodie mecum eris in paradiſo.2.Timot.4. bonum certamē certaui,curſum cōſummaui in reliquo &c. Actu.7.ait Stephanus. domine Ieſu accipe ſpiritum meum. & rationibus poteſt ſic cōfirmari, Viſio diuina ſit ſine phātaſmate, ergo non oportet vt ſancti reſumāt corp⁹ vt deū videāt. Itē viſio dei, eſt bonorū operū merces, ſed merces poſt laborē nō eſt differēda, iuxta illud Leu. 19. nō morabit opus mercenarij apud te. ergo. Item, punit ſtatim impium, vt diuitem epulonem, ergo pręmio afficit iuſtum, cùm ſit pronior ad miſerēdum quàm puniendum. Præterea ſic non magis nobis prodeſſet Chriſti paſſio quod exhibita ſit, quàm ſi diſtuliſſet eam vſq; ad diem iudicij. Item aut ſanctorū animæ ſunt præditę aliqua cognitione dei, aut nulla. Non dicendum omni carere cognitione. Attamen ſi aliquam habent, aut fidem aut claram cognitionem ipſam vocabimus. Nō fidem, nam ait. Paulus. 1. Cor. 13. Nunc manent tria hæc fides, ſpes, Charitas. &. 2. Cor. 5. per fidem nunc ambulamus. manet igitur clara dei notitia. Deniq; Chriſtus ſtrauit nobis viam, per mortem ſuam vt hæreditatem gloriæ adiremus, vt ad Hebræ.9.dicitur. Eccleſiaſtici etiam viri huic catholicæ veritati aſſentiuntur. Origenes.hom.3.in Lucam.ait. Angelos, ſpiritum ſanctum,& dominum Saluatorem, & ipſum deum patrem, ille tantum videbit, qui mundum habuerit cor,& talem ſe præbuerit vt dignus ſit dei aſpectu. & De eccleſiaſti. Dogma. capite. 79. Item libr. meditationum. cap. 23. ait Auguſt. Felix anima quæ terreno reſoluto corpore libera cælum petit, ſecura eſt & tranquilla, nō timet hoſtē neq; mortem, habet enim præſentem, cernitque indeſinenter pulcherrimum dominum, cui ſeruiuit, quem dilexit, ad quem tandem lęta & glorioſa peruenit. & cap. 24. loquitur cum ſanctis. Per ipſum vos rogo, qui vos elegit, qui vos tales fecit, de cuius pulchritudine iam ſatiamini, de cuius immortalitate iā immortales facti eſtis, de cuius beatiſsima viſione ſemper gaudetis. & Nazian. de obitu Cæſarij. ſic ſanxit eccleſia extrà de baptiſmo & eius effectu. capit. Maiores. & extra, de presbytero non baptizato. Qui contrariam ſententiam tuentur fortè ideo dicunt, quia aliquid accreſcet gloriæ ſanctis poſt corporis reſumptionem. nam tunc glorię aliquid accedet vt in. 4. ſent. D. 49. ſtatuunt doctores. Verum de his ſatis, ad inſtitutum noſtrū redeamus.

Quando duo nomina diuina ſimul ponūtur, primum eſt, nomen ἄρρητον idest ineffabile, ſecundum verò nomen commune eſt deo & hominibus. vt Pſal. 8. domine dominus no

ſter

ſter quam admirabile eſt nomen tuũ. &iterum. Domine deus meus in te ſperaui ſaluum me fac ex omnibus perſequentibus me. ſemper nomen Iehoua ponitur in primo loco, & Elohim vel Adonai in ſecundo. Ex comment. Pſalmorum titulo Hieronymi. Fallit aliquando regula vt in Ezechiele videbis.

Q. pro intelligentia ſcripturarũ

Oritur dubiũ nõ contemnendũ, cur in primo. c. li. Geneſeos Elohim ideſt deus, hoc nomine ſolo nuncupetur, & in ſecundo. c. & in alijs quæ deinceps ſequuntur, dominus deus. Cui quæſtioni reſpondit Tertullianus in lib. contra Hermogenẽ, parum poſt principiũ, inquiens. Dei nomen dicimus ſemper fuiſſe, dominum vero non ſemper, diuerſa enim vtriuſque conditio. Deus ſubſtantię ipſius nomen eſt, ideſt diuinitatis, dominus vero nõ ſubſtantiæ, ſed poteſtatis, ſubſtantiam ſemper fuiſſe cum ſuo nomine, quod eſt deus, poſtea dominus, accedentis ſcilicet rei, mentio. Nam ex quo eſſe cœperunt in quę poteſtas dñi ageret, ex illo per acceſsionem poteſtatis dict9 eſt dñs. ſic in Geneſi Moyſes, de9 quod erat ſemper, ſtatim nominat. In principio fecit deus cælum & terram, & deinceps quandiu faciebat, quorum dominus futurus erat, deus ſolummodo ponit. Dixit deus. Vidit deus. & nuſquam dominus. At vbi vniuerſa perfecit, ipſumq; vel maximè hominem, qui proprie dominum intellecturus erat, dominus etiam cognominatur. Accepit, inquit, dominus deus hominem quem finxerat. Et præcepit dominus deus. Philo quoque li. 1. Allegoriarum ſacrę legis. ὡς δεσπότης ὁ κύριος, καὶ ὡς εὐεργέτης ὁ θεός, Hæc vera ſunt, ſed vellẽ ita poſſent cum Hebræo quadrare, vt cum Latino idiomate. Nam iuxta Hebræum Gene. 1. capit. ſemper eſt nomen Elohim quod deo & creaturis conuenit. At cap. 2. & deinceps, vt Hieronymus dixit, ponuntur duo nomina diuina, ex quibus primum eſt ineffabile, ſoli deo conueniens, ſecundum commune eſt deo & creaturis.

Tertulli. locus annotãdus diligenter.

De diuinitate filij dei ex ueteri inſtrumento.

Vbique fere ſcripturæ, patrem appellant Iehoua, & filium Adonai & Elohim. Porrò tribuitur etiam non infrequenter filio, hoc nomen Iehoua. Hoc eſt quod Hierony. ait. Zacha. 2. Vbi nos legimus, dominus virtutũ, in Hebraico ſcriptum eſt. Iehoua çebaoth, & à 70 παντοκράτορα; ideſt omnipotentem, vertitur. Ex quo intelligitur, vbicunque dominus virtutum de Chriſto dicitur, omnipotentem deum debere intelligi. Vt in Apocalypſi. Hæc dicit teſtis fidelis initium creaturæ dei, qui eſt, & erat, & venturus eſt, dominus deus omnipotẽs. Nec mirum ſi Chriſtus dicatur omnipotens, cui tradita eſt poteſtas in cælo & in terra. Et qui dicit, omnia quæ patris ſunt mea ſunt. ſi autem omnia, ideſt. deus ex deo, dominus ex domino, lumen ex lumine, ergo ex omnipotente omnipotens, neque enim fieri poteſt, vt quorum vna natura eſt, diuerſa ſit gloria. Item in commentarijs Iſaiæ. c. 1. ait. Dominus Sabaoth, ſeptuaginta interpretes pro locorum qualitate dupliciter transferunt, aut dominum virtutum, aut dominum omnipotentem. Et quærendũ vtrum de patre dicatur, an de filio, nec dubiũ quin illud Pſalmi. Attollite portas principes veſtras, & eleuamini portę æternales, & introibit rex gloriæ. Quis eſt iſte rex gloriæ? Dominus Sabaoth, ideſt dominus virtutũ, ipſe eſt rex gloriæ, ad Chriſtum referatur, qui poſt paſsionis triumphum ad cælos victor aſcendit. Et in alio loco dicitur de domino, quod rex glorię ſit. ſi enim cognouiſſent nunquam dominum gloriæ crucifixiſſent. Ergo non ſolum iuxta Apocalypſin & Paulum, ſed in veteri quoque teſtamento, Dominus Sabaoth, hoc eſt omnipotens, Chriſtus appellatur. Hæc contra Arrianos ex veteri inſtrumento dicta ſint. ex nouo ſunt teſtimonia innumera.

Apocal. 1.

Matt. 28.

Iohan. 17.

Pſal. 23.

1. Cor. 2.

Q. Theologica de filij diuinitate.

De Chriſti dei & ſeruatoris noſtri deitate ſermonem facturus, & contra hæreticos conflicturus, qui illam Chriſto detrahere conantur (cùm ipſe non rapinam arbitratus ſit ſe eſſe æqualem deo, licet ſemetipſum exinaniuerit) oportet primo loco, cauſas, quę illos in errorem tam nepharium & impium pertraxerunt, retexere, & aperire. Quarum prima eſt, quod nunquam in ſcripturis ſpiritum ſanctum patri inferiorem eſſe, memorię proditum eſt, cum tamen de filio dictum fuiſſe f[illegible]quenter legamus. vt aſſeuerat Auguſt. li[illegible] de Trini. ca. 6. ait. Nuſquã ſcriptum e[illegible]od deus pater maior ſit ſpiritu ſancto [illegible] ſpiritus ſanctus minor deo patre, qui[illegible] ſicut aſſumpta creatura, in qua appareret ſpiritus ſanctus, ſicut aſſumptus eſt filius hominis, in qua forma ipſius verbi dei perſona præſentaretur. Non ſic eſt aſſumpta creatura, in qua apparuit ſpiritus ſanctus, ſicut aſſumpta eſt caro illa & humana illa forma, ex virgine. Neque enim columbam beatificauit ſpiritus, vel illum flatum, vel illum ignem, ſibique &

[illegible] ſanctus nunquam dicitur minor patre.

perſonæ ſuæ in vnitatem coniunxit in æternū. Sed apparuerūt iſta ſicut opportunè apparere debuerunt, creatura ſeruiēte creatori. et c. 7. ait. Propter has corporales formas, quę ad eū ſignificandū, & ſicut humanis ſenſibus oportet, demonſtrandum, temporaliter extiterunt, miſſus etiam dicitur ſpiritus ſanctus, non tamen minor patre dictus eſt, ſicut filius propter formam ſerui, quia illa forma ſerui inhæſit ad vnitatem perſonæ, illæ vero corporales ſpecies, ad demōſtrandum quod tūc opus fuit, ad tempus apparuerunt; & eſſe poſtea deſtiterunt.

Secunda cauſa quæ hęreticos in errorem allexit eſt illa quam affert D. Theodoretus. in epitome. ca. de Antichriſto. ait enim. Dominus Chriſtus, cum eſſet verus deus, & veri dei filius, ſe filium hominis & hominem appellauit & à natura quæ videtur appellationes imponens, rarò ſe ipſum filium dei vocauit. Item Theophy. 1. Timo. 2. cum ait Paulus. Vnus deus vnus mediator dei & hominū &c. Non dixit manifeſtè, de diuinitate Chriſti, poſtquam idolorum cultus tūc vigebat. Ne exiſtimet̄ & ipſe multos deos adducere.

Tertia cauſa quæ illos decepit, fuit ignorātia conſuetudinis ſcripturarum; quam tradit Aug. li. 83. Q.Q. 69. inquiens. *Regula ſcripturarum.* Regula catholicę fidei ſic ſe habet, vt cum aliqua in ſcripturis dicuntur de filio quod ſit minor patre, ſecundum ſuſceptionem hominis intelligatur. Cum vero ea dicuntur quibus demonſtratur æqualis, ſecundum id quod deus eſt accipiatur. Sic apparet quemadmodum dictum ſit. Pater maior me eſt. Et, ego & pater vnum ſumus. Et Deus erat verbum. Et verbū caro factum eſt. Et. Non rapinam arbitratus eſt eſſe æqualis deo, ſed ſemetipſum exinaniuit formam ſerui accipiens. Igitur neſciētes hæretici hæc diſtinguere, affirmant Chriſtum non fuiſſe deum, ſed quandam præcellentem creaturam. ex quorum numero eſt Arius, Eunomius, Macedonius. Contra illos multi diuini viri ſcripſerunt, Cyrillus li. 14. Theſauri. & li. 1. ca. 5. & li. 1. ſuper Iohannem. & Theodoretus in epitome. ca. de Filio. Leo etiam ſermone. 3. & 5. de natiuitate, & Baſilius contra Eunomium. & Fœlix Papa epi. 2. & Chryſoſt. ho. de trinitate. Nos breuiter aliquibus teſtimonijs vtamur. Iohan. 1. dicitur. Deus erat verbum. 1. Iohann. vlti. ſcimus quoniam dei filius venit, & dedit nobis ſenſum vt cognoſcamus verum deum, & ſimus in vero filio eius, hic eſt verus deus & vita æterna. Iohann. 10. tu homo cum ſis facis teipſum deum. Ad Roma. 9. optabā ego anáthema eſſe a Chriſto pro fratrib' meis, ex quibus Chriſtus ſecūdum carnem, qui eſt deus benedictus in ſecula. Ad Titum. 2. ſobriè, piè, caſteq; viuamus ſpectantes beatā ſpem, & aduentum gloriæ magni dei, & (eſt particula declaratiua) domini noſtri Ieſu Chriſti. Videtur tamen hoc teſtimoniū vltimum poſſe labefactari. Nam nomen deus, ſi illi ſubiungitur nomen Chriſtus, pro patre tantummodo accipitur, quia mox ſecunda perſona explicat̄. aliàs pro tota trinitate. At vero ſi cōiunctio, &, exponatur vt dixi, nil ambiguitatis relinquitur in Paulo. vt ad Ephe. 1. Benedictus deus & pater domini noſtri Ieſu Chriſti. Præterea Iohan. vlti. euidentiſſimum eſt teſtimonium, etiā Eraſmo iudice, cum Thomas ait. Dominus meus & deus meus. Ad Philip. Cum in forma dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt eſſe æqualem deo. Et ad Gala. 1. Paulus Apoſtolus ait. non ab hominibus nec per hominem, ſed per Ieſum Chriſtum fuiſſe aſcitum ad apoſtolatum. Iohann. 10. Tu homo cum ſis facis te ipſum deū. Hactenus veritatem catholicā teſtimonijs vtriuſq; teſtamenti tueri, & hæreticis obſiſtere, conati ſumus. Sed aduertendum diligenter quod in Ancyroto ſcripſit Epiphanius. Θεότης, inquit, μία ἐν Μωσῇ μάλιστα καταγγέλλεται, δυὰς ἐν προφήταις σφόδρα κηρύττεται, τριὰς δὲ ἐν εὐαγγελίοις φανεροῦται. Hoc eſt, vna deitas à Moyſe præcipue annunciata eſt, perſonarum dualitas vehementer à prophetis prædicata eſt, trinitas vero perſonarum, in euangelijs manifeſta facta eſt. Dicit Epiphanius præcipuè. nam non negat ipſe nec vllus alius qui chriſtiano nomine dignus cenſeatur, trinitatem in lege & prophetis inueniri, non tamen tam crebrò, vt in euangelicis & apoſtolicis literis. Veluti in Geneſi. Faciamus hominem ad imaginem & ſimilitudinem noſtrā. In cuius loci interpretatione Aug. li. 16. de ciui. dei. c. 6. ait. Non loquitur cum angelis. nam ſequitur, ad imaginem noſtram, nephas eſt enim credere ad imaginem angelorum hominem factum, aut eādem eſſe imaginem angelorum & dei. Ideo rectè intelligitur pluralitas perſonarum quæ tamen trinitas, quia vnus eſt deus, cum dixiſſet, faciamus. inquit, fecit deus ad imaginem dei. non dixit, fecerunt dij. & Hila. 4. de trinita. Theodo. in epit. c. de ſpirituſancto. Et

Eu-

Euſebius.lib. 1.hiſto.cap. 1. ait eſſe verba patris cum filio communicantis hominis creationem,& ſic dicitur in Concilio Syrmienſi. & Hiero.Iſaię.6.ita dicit.Rurſum Euſeb. eodem.li.cap. 2.ait.λόγον δ' ἕτερον μετὰ τὸν πατέρα καὶ κύριον σαφέστατα Μωϋσῆς ἀναγορεύει λέγων· ἔβρεξε κύριος ἐπὶ σόδομα καὶ γόμορρα θεῖον καὶ πῦρ παρὰ κυρίου. Hoc eſt.verbum ſimul cum patre & domino, manifeſtè Moyſes oſtendit dicens. Pluit dominus ſupra Sodomam & Gomorrā ſulphur & ignē à Dño.Baſi.ho.9.exaē.& Epipha. Quãuis Hebręi exponãt à dño.i. à cęlo vel cælit⁹. Tamē prior expoſitio eſt approbata in Concilio Syrmienſi,ad hunc ſenſum. Pluit dominus filius,à Domino patre. Et in Malachia.Si ego domini,vbi eſt honor meus. Domini in plurali iuxta Hebræum.

Hoc dogma catholicum, à nobis firmis teſtimonijs & præſidijs ſtabilitum,& munitum hæretici conantur conuellere. Primò freti teſtimonio Matthæi capi.24.& Marci. 13. De die illa vel hora nemo nouit neque filius niſi pater. Non vtique ignoraturus ſi eſſet deus. Reſpondet Augu.Pſal.6.Dicitur non noſſe,quia nō facit vt nos ſciamus (Alio qui in actibus ſe ſcire fatetur. Nō eſt, inquit, veſtrum noſſe tempora, & articulos temporum quæ pater poſuit in eius poteſtate.) Sic in Deute.Tentat vos dominus,vt ſciat, ideſt ſcire faciat, an diligatis eum, an non. & in Actibus.Iudas poſſedit, (i.fecit vt Iudæi poſſiderent,) agrum de mercede iniquitatis. Sic etiam exponit lib. 1.de trini.cap. 12.& lib.4. ſuper Gene.capi.9. & lib. 2. de ſermone Domini in monte. & Baſilius li.4.contra Eunomium.& Theophy.Marci. 13. Secunda ſolutio eſt Hierony.Mat.24. dicentis. In quibuſdam Latinis codicibus additum eſt, nec filius, cum in Græcis & maximè Adamantij & Pierij exemplaribus, hoc nō habeatur adſcriptum. Sed quia in nonnullis legitur diſſerendum videtur. Non poteſt, inquit Arius & Eunomius, æqualis eſſe qui nouit & qui ignorat. Contra quos iſta breuiter dicenda ſunt. Cum omnia tempora fecerit Ieſus, hoc eſt verbum dei, Omnia enim per ipſum facta ſunt & ſine ipſo factum eſt nihil, in omnibus autem temporibus,etiam dies Iudicij ſit,qua conſequentia poteſt eius ignorare partem, cuius totum nouerit? Hoc quoque dicendū eſt. Quid eſt maius,notitia patris,an iudicij? ſi maius nouit,quomodo ignorat quod minus eſt? ſcriptum legimus. Omnia quæ patris ſunt, mihi tradita ſunt. Si omnia patris filij ſunt,qua ratione vnius ſibi diei notitiam reſeruauit, & noluit eam communicare filio? Sed & hoc inferendum. Si nouiſsimum diem ignorat, ignorat & penè vltimum & retrorſum omnes.&c.cum illo ſentit Ambroſi. li. 5.de fide.cap.8.nempe quod nomen filius non inuenitur in libris correctis, ſed inſertū eſt ab Arianis. & ſi illud verbum admittatur intelligendum eſt iuxta humanitatem, quæ ſicut dolores noſtros pertulit, ita ignorantiam [redacted]. Ita etiam exponit Cyrillus. libr. 9. Theſauri capit. 4.& Nazianze. 3.& 4.lib.Theologiæ. Tertiam ſolutionem elicuimus ex Chryſoſt. homi.de Trinitate, verſus finem tertij tomi. Duplex,inquit,eſt cognitio,operis & cognitionis. Operis, vt illa qua Adam cognouit vxorem ſuam. Num eam ignorabat? non,nam dixit. Nunc os ex oſsibus meis,et caro de carne mea. Et Abraham cognouit Saram,& Iacob Rachel. Sic Chriſtus non cognouit diem iudicij,quia nō exercuit Iudicium. Nam non venit iudicare mundum,ſed vt ſaluetur mundus per ipſum. nouit tamen notitia cognitionis. Sic interpretatur Epipha.li.2.cōtra hæreſes in hæreſi Arianorum.& bis in Ancyroto.

Multæ expoſitiones de cognitione horæ diei iudicij ultimi.

Deute. 13.

Luce. 10.

Duplex cognitio.

Fol. 8. ante finem.

Fol. 4.

Secundo nituntur hæretici hoc teſtimonio Iohannis.cap. 17.Hæc eſt vita æterna vt cognoſcant te ſolum deum verum.&c. ergo filius non eſt deus. Chryſoſto. homi. 72. in Mat. ſic ſoluit. Quando in ſcriptura ſiuè veteri ſiuè noua,dicitur vnum eſſe deum, nō ad diſtinctionem filij,ſed ad excluſionem dictū eſt Idolorū.& Theophy. 1. ad Timoth. 2.cū dixiſſet apoſtolus. Vnus deus, & vnus mediator &c.ait. Vnus dicitur deus non ad differentiam filij, vel vt filio opponeret, dixit, verum idolorum reſpectu. Quod enim deus ſit, vel inde liquet, quod mediator ſit, mediator enim duorū mediator eſt,& vtrorumque debet eſſe particeps. Quia igitur filius,dei & hominum mediator eſt,amborum eſt particeps, quippe qui deus ſit & homo. & Iohan. 17.ait. ſolum verum deum dixit patrem,opponendo eum mendacibus dijs. Nā filius cum ſit deus verus,non erit mendax. Sic Iohann.in epiſto. ait. Ieſus Chriſtus, hic eſt verus deus & vita æterna.Hoc etiam dicit Euthy. eodem loco. & Cyrillus.libr. 10.theſauri. capi.6. Euariſtus quoque epiſtol. 1.ait. Sunt qui arbitrantur de patre ſolo dictum eſſe, qui lucem habitat inacceſsibilē & ipſe

Solus deus quid ſignificet.

1.Timo.6. ſolus habet immortalitatem. Ita hos diuinis redarguite præceptis. Non ſolus pater ſine filio lucem habitat inacceſsibilem, quia vbi pater eſt, ibi etiam filium eſſe indubitabili fide credendum eſt. Nam ſi ſolus pater ſine filio lucē habitat inacceſsibilem, neceſſe eſt, vt ſequeſtratam pater à filio habeat manſionē. Quod ſi ita eſt, quomodo idem filius, ad dexterā patris adſtans, ab Stephano dicitur conſpici, ſi pater ſecundum eos ſolus dicitur ſedibus lucis contineri? Abſit hoc à ſenſu fidelium, quoniam ſicut non obeſt filio, cum ſolus dicitur pater lucem inacceſsibilem habitare, ita non obeſt patri, cum ſapientia, quæ eſt filius, dicitur, gyrum cæli ſola circuire. Denique Ammo. in cap. de æquiuocis, ait. Bifariam dicitur ſolum, vel vnicum. vt ſol, luna. Vel quod à diuerſo coniugato diſtinguitur, vt cum dicimus, relictum in prælio haſtam ſolum habentem. tametſi nihil prohibet calceos habere & veſtem. Sed ad ſcuti vel armorum aliorum differentiam. Et in prandio habebat panem ſolum, quanquam nihil vetat & veſtem habere. Sed ad obſoniorum diſtinctionem dicitur. Hoc ſecundo modo locus Iohannis eſt intelligendus. Tertium afferunt teſtimonium ex Iſaiæ. 61. capite. Euāgelizare pauperibus miſit me. Hoc intelligendum eſt iuxta humanitatem. Nam aſſumpſit humanitatem, in qua apparuit, in vnitatem perſonæ, ſic vt quę de humana natura prædicantur, de filio dei dici poſſint. & ſic filius dicitur à patre miſſus. At ſpiritus ſanctus nunquā dicitur minor, qúia nō aſſumpſit naturam viſibilē in vnitatem perſonæ, vt naturę illi, conuenire poſſent, quę de ſpiritu ſancto prædicantur, et ideo non dicitur ſpiritus ſanctus minor patre. Ratione quoque iſta hæretici innituntur. Chriſtus eſt alius à patre, vt catholici affirmāt, ergo aliud. Sed ſic ſoluit Theophy. Iohan. 1. ca. cum ait Iohan. Deus erat illud verbum. inquit ipſe. Manifeſte hoc loco aliū eſſe verbum & aliū eſſe patrem declarat Iohannes, etiam ſi non ſit aliud & aliud. Alius enim & alius, de perſona dicitur, aliud autem & aliud, de naturis. Et vt exemplo manifeſtius faciamus. Petrus & Paulus ſunt alius & alius, ſunt enim perſonæ duæ, ſed nō aliud & aliud. Vna enim natura eorū eſt humanitas. Sic de patre & filio dicendū, alius enim ſunt & alius duę pſonæ, nō autē aliud & aliud, vna enim natura, eorum deitas. Ita fere exponit S.Tho. 1. Parte. Q. 31

Eccleſiaſtici. 24.

Alius, & Aliud in diuinis quid ſignificent.

Ar. 2. ad. 4. Vltimo eandem hæreſim volunt aſtruere, quia præpoſitio, Per, ſępe tribuitur filio, quæ tamen ſignificat miniſterium. Sed de hoc in titulo præpoſitionū diſſeruimus.

Pneumatomachi qui et Macedoniani vocantur, negant ſpiritum ſanctum eſſe deum. contra illos poſſunt aperta teſtimonia multa corrogari. 1. Corin. 6. Neſcitis quia membra veſtra templum ſunt ſpiritus ſancti, portate deum in corpore veſtro. Actuū. 5. Quare tentauit Satanas cor tuum mentiri ſpiritui ſancto, nō es mētitus hominibus ſed deo. & apud Mat. baptizātes eos in nomine patris, & filij, & ſpiritus ſancti. De his ſatis, ad inſtitutū noſtrum redeamus.

Macedoniani heretici.

Diuinitatem, (vt ait Diony. cap. 1. de Diui. nomi.) vt carentem omni nomine, & ex omni nomine celebrant apoſtoli & prophetę. Vt carentem quidem nomine, cum deum ipſum aiunt in vna ſanctarum viſionum apparentem, eū increpaſſe qui dixerat, Quod eſt nomen tuum? Ac veluti ab omni eum diuini nominis cognitione abducentem dixiſſe. Cur de nomine meo interrogas quod eſt mirabile? an iſtud non eſt mirabile nomē quod eſt ſuper omne nomen, quod eſt ſine nomine, quod omne exuperat nomen quod nominatur, ſiue in hoc ſeculo ſiue in futuro. Dat rationem Iuſtinus in admonitorio. Si ſcientiæ, inquit, omnes rerum ſunt ſub ſiſtentium, qui ſubſtātiam excedit omnem, ſcientia omni ſuperior ſit neceſſe eſt. Addit ſtatim Dionyſius eodem loco. Vt plurimis nominibus præditum laudant, cum ipſum rurſus inducunt dicentem. Ego ſum qui ſum, vita, lux, deus, veritas, & cum ipſi, diuina ſapientia illuſtres, auctorem omnium ex creaturis omnibus, multis nominibus prædicant, vt bonum, pulchrum, ſapientem, diligibilem, deum deorum, dominum dominorum, ſanctum ſanctorum, æternum, exiſtentem, ſeculorum auctorem, indultorem vitæ, ſapientiā, mētem, verbum, ſcientem, theſauros omnes totius ſcientiæ habentem in ſeſe eminentiſſimè, virtutem, potentem, regem regum, antiquum dierum, inſeneſcibilē, immutabilem, ſalutem, iuſtitiam, ſanctificationem, redemptionem, magnitudine excellentem omnibus, interdum ex quibuſdam viſis aut alijs ex cauſis aut virtutibus prophetæ denominarunt, lucem, oculos, aures, crines, manus illi tribuunt. Item Damaſce. li. 1. ca. 13. De hac eadem re loquens ait. Deus cum incomprehen

Gen. 32.

Iudi. 13.

henſibilis ſit, prorſus nomine caret. Ignorantes ſubſtantiam ipſius, quomodo ipſius ſubſtantiæ nomen inueſtigare poterimus. per nomina enim res manifeſtantur. Sed bonus exiſtens deus, & per participationem bonitatis ipſius, adduxit nos ex nihilo ad eſſe, & nobis intelligendi poteſtatem elargiens, quẽadmodum non ſubſtãtiæ ſuæ participes nos fecit, ita nec ſubſtantiæ ſuæ cognitionẽ nobis reliquit, impoſsibile enim eſt ſuperiorem naturam perfectè cognoſcere. Et ſi eorum quę exiſtunt cognitiones ſint, ſuperſubſtantiale autem quomodo cognoſcetur? Per ineffabilem igitur bonitatem voluit ſe ab ijs circa quæ nos verſamur, nominari, ne expertes omnino ſui cognitionis eſſemus, ſed intellectum eius aliquem & ſi tenuem haberemus. Secundum quod eſt incomprehenſibilis, & nomine certo caret, tamen veluti omnium auctor, & omnium quæ exiſtunt rationes & cauſas in ſemetipſo antea tenens, ab omnibus quæ ſunt denominatur, etiam à contrarijs, veluti luce & tenebris, aqua & igni, vt cognoſcamus quod non hæc ſecundum ſubſtãtiam ſit, ſed quod ſuperſubſtantialis ſit, vnde etiam certo nomine caret, ſed tanquam omnium eorum quæ ſunt cauſa, ex omnibus cauſatis nomen deſumit. Quapropter diuina nomina alia quidem ſecundum negationem dicuntur, ad ſignificandum ſuperſubſtantiale illud. Sine tempore, ſine principio, inuiſibilis. Non quaſi horum aliquo minor ipſe ſit, aut aliquo horum priuetur. Sed quod præcellere omnia dicatur. Nihil enim eorũ quæ ſunt ipſe eſt, ſed ſuper omnia eſt. Quæ vero ſecundum affirmationem dicuntur, ea veluti de rerum omnium cauſa prædicantur.

Tanquam enim cauſa omnium entium & omnis ſubſtãtiæ, ens & ſubſtantia dicitur. & tanquam cauſa omnis rationis & ſapientiæ, necnon rationalis, & ſapientis dicitur ratio & rationalis, ſapientia & ſapiens. Similiter cùm intellectus, tum intelligens dicitur & vita & viuens, potentia & potens, atq; de alijs omnibus ſimiliter. Magis autem propriè ex præſtantioribus, & ſibi rebus propinquioribus, nominabitur. Præſtantiora ſunt à materia abſtracta, materialibus ipſis, pura impuris, ſancta execrandis, quæ magis quoque naturæ eius ſunt cognata, vt quę plus cũ eo participant. Multo igitur rectius ſol nominabitur & lux, quam tenebræ, dies quam nox, vita quam mors, ignis, aer, aqua, tãquã vitalia, quã terra. Et præ iſtis oĩbus multo magis bonitas quã malitia, et ens quã nõ ens. Bonũ enim ſubſtantia & ſubſtantiæ cauſa eſt. Malum vero boni ſiue ſubſtantiæ priuatio eſt. Iſtæ igitur ſunt negationes & affirmationes. Iucundiſsima eſt ex vtriſque complexio, veluti ſuperſubſtantialis ſubſtantia, ſuperdiuina diuinitas, ſuperprincipiatũ prin[redacted], & ſi quæ ſunt ſimilia. Sunt prætera quæ de deo dicuntur excellentis negationis vim habentia. vt tenebræ, non quod deus tenebræ ſit, ſed quod non lux ſit, ſed ſuper lucem.

Annotatio.

ADuerte vt Damaſce. intelligas, nomina affirmatiua, quæ tribuuntur deo, dici de eo veluti de cauſa rerũ. Verbi gratia, bonus appellatur, eo quod eſt bonitatis cauſa. Hoc aperte dixit Damaſce. cum ait. Quæ vero ſecundum affirmationẽ dicuntur, ea veluti de rerũ omniũ cauſa prædicãtur. & parũ ſupra. Cauſa ex oĩbus cauſatis nomen deſumit. Et decerpſit ex Diony. cap. 1. Diui. nominum. qui ait. μεθ' ὧν καὶ τὰ αἰτιολογικὰ πάντα, τὸ ἀγαθὸν, τὸ καλὸν, τὸ ὄν, τὸ ζωογόνον, τὸ σοφὸν. καὶ ὅσα ἐκ τῶν ἀγαθοπρεπῶν αὐτῆς δωρεῶν, ἡ πάντων ἀγαθῶν αἰτία κατονομάζεται. Hoc eſt, cũ q̃bus. ſ. nominib⁹ excellẽtis negationis & nomina cauſalia de tota trinitate dicuntur, vt bonum, pulchrum, ens, viuificans, ſapiens, & quæcunque alia nomina deo imponuntur ex donis ab eo datis. S. Thom. huic ſanctorum doctrinæ refragatur. Q. 13. Arti. 2. Partis. 1. qui poſtquam tribus argumentis inuectus eſt cóntra eam. Addit, ideo aliter dicendum, quod huiuſmodi nomina ſignificant ſubſtantiam diuinam, & prædicantur de deo ſubſtantialiter, ſed deficiunt à repreſentatione ipſius. Significant enim ſic nomina deum, ſecundum quod intellectus noſter cognoſcit ipſũ. Intellectus aũt noſter cũ cognoſcat deum ex creaturis, ſic cognoſcit ipſum ſecundum quod creaturæ ipſum repreſentant. Nam deus in ſe præhabet omnes perfectiones creaturarum, quaſi ſimpliciter & vniuerſaliter pfectus. Vnde quęlibet creatura intantum eum repreſentat & eſt ei ſimilis, inquãtum perfectionem aliquam habet. Non tamẽ ità quod repreſentèt eũ ſicut aliquid eiuſdem ſpeciei vel generis, ſed ſicut excellens principium, à cuius forma effectus deficiunt, cuius tamẽ aliqualem ſimilitudinem

effectus conſequuntur, ſicut formæ corporum inferiorum repreſentāt virtutem ſolarem. Sic igitur prædicta nomina diuinā ſubſtātiam ſignificant, imperfectè tamen, ſicut creaturæ imperfectè eam repreſentant. Cū igitur dicitur. Deus eſt bonus. non eſt ſenſus de⁹ eſt cauſa bonitatis, ſed id quod bonitatē dicimus io creaturis præexiſtit in dro ſecundum altiorem modum. Vnde ex hoc non ſequitur, quod deo competat eſſe bonum in quantum cauſat bonitatem, ſed potius è cōuerſo, quia eſt bonus bonitatem rebus diffundit.

An nomina quæ deo tribuuntur, dicantur pri⁹ de deo quā de creaturis.

Quæro etiam an nomina prius dicantur de deo quam de creaturis nec ne, vt paternitas, bonus, ſapiens, fortis, & omnes ferè ſcholaſtici innitūtur teſtimonio Pauli (ad Eph. 3. Flecto genua mea ad patrem domini noſtri Ieſu Chriſti, à quo omnis paternitas in cælo & in terra nominatur) ad probandum quod nomina prius dicūtur de deo, deinde de creaturis. ad hunc ſenſum videtur citaſſe hunc locum S. Thomas. Q. 13. ar. 6. Primæ partis. & Damaſce. li. 1. cap. 9. ait. Scire oportet nomē paternitatis, & filiationis & proceſsionis, nō eſſe ex nobis ad bratam illam diuinitatem translatum, ſed cōtrà (vt ait Apoſtolus) inde nobis traductum. Propterea, inquit, flecto genua mea ad patrem, ex quo omnis paternitas. & deſumpſit ex cap. 2. Diui. no. Diony. verſus finem. Porrò de teſtimonij Paulini intelligentia mox videro. Res tamen ſic ſe habet, vt docet S. Tho. Arti. 6. citato. Nomina quę metaphoricè de deo dicūtur, per pri⁹ de creaturis dicūtur quam de deo, quia dicta de deo nihil aliud ſignificant quam ſimilitudines ad tales creaturas. Sicut. n. ridere dictū de prato nihil aliud ſignificat quam quod pratum ſimiliter ſe habet in decore cum floret, ſicut homo cum ridet, ſecundum ſimilitudinem proportionis. Sic nomen leonis dictū de deo nihil aliud ſignificat quā quod deus ſimiliter ſe habet, vt fortiter operetur io ſuis operibus, ſicut leo in ſuis. Deinde affert opinionem Damaſcen. quam ſupra retulimus. quod cauſaliter de deo dicuntur. Et contra eam ſic diſputat. Huiuſmodi uomina, nō ſolum dicuntur de deo cauſaliter, ſed eſſentialiter. Cū. n. dicitur deus eſt bonus, vel ſapiēs, nō ſolū ſignificatur, quod ipſe ſit cauſa ſapiētiæ vel bonitatis, ſed quod hæc eminētius in eo præexiſtunt. Vnde dicendū quod, quantū ad rē ſignificatā per nomen per prius dicūtur de deo, quā de creaturis, quia à deo huiuſmodi perfectiones in creaturas manant. Sed quātū ad impoſitionē nominis, per pri⁹ à nobis imponunt creaturis quas pri⁹ cognoſcimus. Vnde modū ſignificādi habēt qui cōpetit creaturis. Porrò Paulini loci hic eſt ſenſus germanus. Genib⁹ flexis ago gratias deo patri. a quo oīs paternitas Paternitas Gręce πατριὰ, Hebraicè Miſpecha, hoc eſt familia, parentela, cognatio dicitur. vt Pſa. 21. προσκυνήσουσιν ἐνώπιον αὐτοῦ πᾶσαι αἱ πατριαὶ τῶν ἐθνῶν idest Adorabunt in cōſpectu ipſius oēs familiæ gentium. Deinde addit. Nominatur. Nomino nōnuuquā in ſcripturis ſignificat, ſum exiſto. ad Epheſios, 1. ſupra omne nomē qđ noioinatur in hoc ſeculo & in futuro. 1. Iohan. 3. ἴδετε ποταπὴν ἀγάπην δέδωκεν ἡμῖν ὁ πατὴρ, ἵνα τέκνα θεοῦ κληθῶμεν. Hoc eſt. Videte qualē Charitatē dedit nobis pater, vt filij dei nominemur. Noſter tamen interpres addidit, & ſimus, ſed tūc particula, &, declaratiua eſt, ſignificās, ideſt. Loci igitur huius ſenſus eſt. oēs familiæ tā terreſtres, vt hominū cognationes, quā cæleſtes, vt nouē angelorū Chori, à deo patre exiſtunt, aut creatæ ſuut. Hæc igitē eſt Paulini loci germana expoſitio, refragante S. Tho.

S. Thomas carpit Damaſ. & Diony. latēter.

Locus Pauli ad Epheſ. 3. expoſit⁹.

Nomino qui dignificet.

Pſal. 18. Sancti habēt pro more deū ex acceptis beneficijs appellare. in belli quidē victoria. Diligā te dōe fortitudo mea. Quādo autē a mētis caligine & obtenebratione liberatus eſt. Dñs illuminatio mea. & Deū miſericordiarū & totius conſolationis Paulus appellat. Oecume. 2. ad Cor. 1. & ſumpſit ex Chryſoſt. 2. Corin. ca. 1. hom. 1. qui ait. ſcriptura nō vbiq; eodē nomiue deū oominat, nec ab eiſdem rebus addit cognomina, ſed vbi de bello victoriaq; loquitur. Diligam te dñe. Vbi de humanitate. Deus miſericordiarū & totius cōſolationis. Deniq; nunc rurſus à iuſtitia, nūc ab integro incorruptoq; iudicio cognomentum addit, vtcūq; poſtulat præſentis argumenti ratio. & iterū Oecume. ad Epheſios. 2. ca. ait. Deū ſemper iuxta ſubiectā materiam appellat ſcriptura. Deū miſericordiarum vocans. & deū pacis. & deū virtutū. & ad Epheſ. 2. patrē gloriæ vocat Paulus. Maximā enim gloriā & honorem donauit generi humano, quæ omnia nobis tradita generali nomine appellat gloriā, per vocabulū apud nos magnificentius. Hoc ſignificauit Diony. in lib. de Diui. nomi. ca. 1. Inuenies, inquit, omnē ferme Theologorū laudationē, ad beneficos diui-

Oecumeni⁹ *Chryſoſt.* *Oecumeni⁹* *Dionyſius.*

diuinitatis progreſſus exponendos atq; laudãdos diuina effingere nomina. Hæc verba Diony. annotanda ſunt, & interpretanda ad ſenſũ à Chryſ. & Oecume. allatũ. alioquĩ nõ poteris intelligere argumẽtũ. 2. Art. 2. Q. 13. Primæ partis S. Tho. Itẽ Diony. eodẽ ca. parũ infra ait. Quoniã vt bonitatis ſubſiſtẽtia, ipſo eſſe ſuo, eſt ſubſiſtẽtiũ cauſa, boni auctorẽ ſummęq; diuinitatis prouidẽtia ex oĩb⁹ creatis laudare cõueniet. Suidas etiã in dictione Θεὸς ait. ὡς πολλαῖς προσηγορίαις προσαρμόζεται κατὰ τὰς δυνάμεις. Hoc eſt. deus multas habet appellationes iuxta virtutes quas operatur. Deniq; Baſilius. li. 1. cõtra Eunomiũ, ait. ὁ κύριος ἡμῶν ἐν τοῖς περὶ αὐτοῦ λόγοις, τὴν φιλανθρωπίαν τῆς θεότητος, καὶ τὴν ἐξ οἰκονομίας χάριν τοῖς ἀνθρώποις παραδηλῶν, ἰδιώμασί τισι τοῖς περὶ αὐτὸν θεωρουμένοις ἀποσημαίνει ταύτην. θύραν ἑαυτὸν λέγων, καὶ ὁδὸν, καὶ ἄρτον, καὶ ἄμπελον, καὶ ποιμένα, καὶ φῶς, οὐ πολυώνυμός τις ὤν. οὐ γὰρ πάντα τὰ ὀνόματα εἰς ταὐτὸν ἀλλήλοις φέρει. ἄλλο γὰρ τὸ σημαινόμενον φωτὸς. καὶ ἄλλο ἀμπέλου, καὶ ἄλλο ὁδοῦ, καὶ ἄλλο ποιμένος. ἀλλ' ἓν ὢν κατὰ τὸ ὑποκείμενον καὶ μία οὐσία καὶ ἁπλῆ καὶ ἀσύνθετος, ἄλλοτε ἄλλως ἑαυτὸν ὀνομάζει, ταῖς ἐπινοίαις διαφερούσαις ἀλλήλων. τὰς προσηγορίας μεθαρμοζόμενος. κατὰ γὰρ τὴν τῶν ἐνεργειῶν διαφορὰν, καὶ τὴν πρὸς τὰ εὐεργετούμενα σχέσιν, διάφορα ἑαυτῷ καὶ τὰ ὀνόματα τίθεται. φῶς μὲν γὰρ ἑαυτὸν τοῦ κόσμου λέγει. τό τε ἀπρόσιτον τῆς ἐν τῇ θεότητι δόξης τῷ ὀνόματι τούτῳ αἰνισσόμενος. καὶ ὡς τῇ λαμπρότητι τῆς γνώσεως, τοὺς καὶ κεκαθαρμένους, τὸ ὄμμα τῆς ψυχῆς καταυγάζων. ἄμπελον δὲ, ὡς τοὺς ἐν αὐτῷ κατὰ τὴν πίστιν ἐρριζωμένους ἐπ' ἔργων ἀγαθῶν καρποφορίας ἐκτρέφων. ἄρτον δὲ, ὡς οἰκειοτάτη τροφὴ λογικοῦ τυγχάνων, τῷ διακρατεῖν τὴν σύστασιν τῆς ψυχῆς, καὶ τὸ ἰδίωμα αὐτῆς διασώζειν ἀναπληρῶν ἀεὶ παρ' ἑαυτοῦ τὸ ἐνδέον, καὶ πρὸς τὴν ἐξ ἀλογίας ἐγγινομένην ἀρρωστίαν οὐκ ἐῶν ἀποφέρεσθαι. καὶ οὕτως ἄν τις τῶν ὀνομάτων ἕκαστον ἐρευνῶν, ποικίλας εὕροι τὰς ἐπινοίας, ἑνὸς τοῦ κατὰ τὴν οὐσίαν τοῖς πᾶσιν ὑποκειμένου. Hoc eſt. Dñs noſter cũ de ſe loquitur, benignitatẽ deitatis, & incarnationis gratiã volẽs hominib⁹ detegere, proprietatib⁹ quibuſdã de his reb⁹ quę in eo cõſiderantẽ, & ad ſe ſpectãt ipſã manifeſtat. Ianuam ſeipſũ appellans, & viã & panẽ & vitẽ & paſtorẽ et lucẽ. Cũ nõ ſit multis nominib⁹ prædit⁹. nõ enim oĩa ad idẽ cõpitũ pueniũt. Aliud enim lux ſignificat, aliud vitis, aliud via, aliud paſtor. Attamen cũ ſit vnũ ſubiectũ & vnica ſubſtantia & ſimplex & incõpoſita, aliter & aliter ſibi nomen imponit, diuerſis conſiderationibus, varias nomẽclaturas adaptans. Iuxta enim differentiam operationum, & iuxta habitudinem qui beneficio affecti ſunt, varia ſibi imponit nomina. lux enim mundi ſeipſum vocat, tum inaceeſſibilem deitatis gloriam hoc nomine ſignificans. tum etiam quia illuſtrat cognitionis lumine, oculos animæ illorum qui munditia pollent cordis. Vitem ſe vocat, quia illos, qui in fide altas egerunt radices, fructibus bonorum operum alit. Panem autem ſe vocat, eo quod aptiſſimus cibus ſit ad reficiendum homines, tum vt conſiſtat humana vita, tum etiam vt ſeruetur eius proprietas, dum ſemper implet quod homini deeſt, nec ſinit ægrotationem quæ ex imprudentia nos inuadit, inualeſcere. Sic igitur qui quodlibet nomen voluerit percurrere, varias inueniet conſiderationes, cum vnicum tantum ſit ſubiectum recipiens illa cognomina. Hæc ille. Ecce quomodo auctoritate ſummorum virorum poteſtas nobis commiſſa ac delegata eſt, effingendi deo infinita nomina iuxta negotiorum qualitatem. Attamen quia, vt ait ille. De Deo etiam vera dicere periculoſum eſt. oportet ex ſcripturis nonnulla aut ferè omnia nomina, quę à Theologis deo tribuuntur recẽſere. vt his ducib⁹ vtẽs tanquã Ariadnes filo moderem⁹ & regamus ſermones noſtros ne forte labamur, aut verbo offendamus quoties his ſimilia fingere tentauerimus. Nam nullibi periculoſius erratur, quam cum de diuinis rebus ſermo ſuſceptus eſt. In quibus ſi offenſum aut titubatum fuerit, nil remanet niſi terribilis ſpectatio Iudicij. Et quidem libenter vterer Hebraicis verbis, ſed quia typographus Hebraicis typis carebat, coactus ſum Latino vti ſermone.

Loc⁹ S. Th. expoſitus.

Diony.

Suidas.

Fo. 3.

Baſilius.

Primum nomen dei eſt El, quod ſeptuaginta θεὸν, Aquila ἐτυμολογίαν eius exprimens ἰσχυρὸν, ideſt fortem interpretatur. Deinde Eloha, aut Elohim, quod & ipſum Deus dicitur. Scire tamen debemus quod Elohim communis numeri ſit, quod & vnus Deus ſic vocetur & plures. Ad quam ſimilitudinem cælum quoque & cæli appellantur Samáim. vnde ſæpe interpretes variant, cuius exemplum nos in lingua noſtra habere poſſumus Athenas, Thebas. Tertium ſabaoth, quod. 70. virtutum, Aquila exercituum tranſtulerunt. Iſaiæ. 6. Quartum Helion, quod nos excelſum dicimus.

Catalogus nominũ diuinorum, ſiue cognominũ quæ deo tribuũtur.

Deuterono.32. Quintum. Aſer ihie, quod Exodi.3. legitur, qui ero, aut vt alij trāſferūt, Qui eſt. Eſt, vt inquit Damaſce.li.1.capi.12. principalius omnium nominum de deo dictorum, Qui eſt, quemadmodum deus ipſe dans reſponſum Moyſi in monte, inquit, Dic filijs Iſrael, Qui eſt miſit me. totum in ipſo comprehendens ipſum eſſe, veluti quoddam pelagus ſubſtantiæ, infinitum & interminum. Quemadmodum autem Dionyſius ait. primarium dei nomen eſt bonum, non enim primum de Deo dicendum eſt eſſe, ſed ipſum bonum. Et Auguſti. De fide & ſymbolo.ca.5.ait. Deus non poteſt dici fuit & erit, ſed tantum, eſt. quia & quod fuit, iam non eſt, & quod erit, nondum eſt. Ille ergo eſt incommutabilis ſine conditione temporum & varietate. Nec aliunde arbitror manare quod famulo ſuo Moyſi tale nomen ſuū inſinuauit. Nam cum ab eo quæreret, ſi ſe populus ad quem mittebatur contemneret, a quò diceret ſe eſſe miſſum, reſponſum dicentis accepit. Ego ſum qui ſum. Deinde ſubiungit. Hæc dices filijs Iſrael. Qui eſt miſit me ad vos. Sextum Adonai quem nos generaliter dominum appellamus. Iſaiæ.10. Septimum Ia quod deo tantum tribuitur, & in Halleluia extrema quoque ſyllaba ſonat. Octauum τετραγράμματον quod ἀνεκφώνητον, ideſt ineffabile vocatur, aut potius ab Hebręis putatur Hebraicè Iehoua. & interpretatur, qui eſt, aut dominus eſſe. Nonum Saddaï, quod Aquila interpretatur ἄλκιμον quod nos robuſtum & ſufficientem ad omnia perpetranda accipere poſſumus. aut qui poteſt omnia vaſtare & perdere, aut qui habet omnia quæ ſibi ſufficiunt nec alterius eget ope. Gene.43. Ab, ideſt Pater. Iſaiæ.63. Abihad. Pater æternitatis. Iſaiæ.9. Adir, Magnific⁹. Pſa.8. Oheb, Amans, aut Amator, Pſal.32. Acharon, Nouiſsimus. Iob.19.44. Is. Vir. Emeth, verus, Veritas. Ieremiæ.10. Elcana, Zelator. Exo.20. Bore, Creator. Iſaiæ.40. Baruch. Benedictus. Pſal.18. Goël, Redemptor. Iob.19. Gibor, Fortis, Deutero.10. Gadol, Magnus, Deutero.10. Gole. Reuelans. ſ. profunda, Daniel.2. Doberçédeq, loquens iuſtitiam. Hadur. Formoſus, Iſaiæ.63. Zach, purus, Chazac, Fortis, Iſaiæ.40. Chaï, Viuens, Pſal.18. Iob.19. Chanun, Miſericors, Exo.34. Chaeid, Sanctus, Benignus, Iuſtus. Tob, bonus. Iohez, conſiliarius, Iſaiæ.9. Ioçer, Formator, Iſaię,43. Ieſuah, ſaluator, Iſaiæ.11. Iaſar. Rectus, Deuter.32. Magid, Annuncians, Iſaiæ.42. Melech, Rex, Ierem.10. Menachem, Conſolator. Iſaiæ.51. Clemens. Pſalm.115. Mora, Terribilis. Pſal.75. Maſiah, Chriſtus, Vnctus. Dani.9. Moſiah, Saluator. Neeman, Fidelis. Neezar, Accinctus. Naor, Illuminās. Pſa.75. Noçer, Cuſtodiēs. Exod.34. Noquer, Vlciſcens. Nahum.10. Nora, terribilis. Deuterono.10. Niça, ſublimis, Iſaiæ.47. Niçgab, Protector, Sublimis, Magnificus. Himanuel. Nobiſcum Deus. Iſaiæ.7. Hoce, Creator, Faciens. Iſaiæ.51. Pode. Redemptor. Péle, Mirabilis. Iſaię.9. Poqued, Viſitans. Exo.34. Caïam, Æternus. Çaddic, Iuſtus. Deuter.34. Çur, Fortis. Deuterono.34. Çohe, Gradiens, Iſaię.63. Cades, ſanctus, Iſaiæ.6. Cone, Creator, Poſſeſſor, Geneſ.14. Cano, Aemulator. Ioſue.24. Riſon, Primus, Iſaiæ.44. Rab, Magnus, Exod.34. Rachum, Clemens, Miſericors, Exod.34. Ram, Excelſus. Sem, Nomen. Somer, Cuſtodiens. Çarſalom, Princeps pacis. Sophet, Iudex. Pſal.7. Tamim, Perfectus.

Ca.2. Diui. nomi.

Vocatur viuens deus, ad diſtinctionem mortuorum deorum, qui appellantur Idola. Sopho.2. Viuo ego dicit dominus. Hierony. Danie.6. Sopho.2. & circa principium libr.3. comment. in Matth. Item, Euthy. Pſal.41. ait. Fortem & viuentem Deum vocat ſcriptura propter infirmos & mortuos deos gentilium.

Deus uiuus.

Deus appellatur figulus, hoc eſt creator noſter & factor. Vnde Apoſtolus. Nunquid dicit figmentum ei qui finxit, quid me feciſti ſic? An nō habet poteſtatem figulus luti ex eadem maſſa facere, aliud quidem vas in honorem, aliud vero in contumeliam. & apud Ieremi. Ecce ſicut lutum in manu figuli, ita vos in manu mea, Domus Iſraël, ait Dominus. Hiero. Iſaiæ.45.

Rom. 9. *Ierem. 8.*

Κύριος δὲ ἐστι, διὰ τὸ κυριεύειν αὐτὸν τῶν ὅλων. πατὴρ δὲ διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν πρὸ τῶν ὅλων. Hoc eſt, Dominus vocatur, quia rerum omnium potitur. Pater quia eſt ante omnia. Theophilus. lib.1. ad Autolycum.

Nomine dei angelus intelligitur. vnde Philipp⁹ Presbyter, libr.2. in Iob. capit.26. ait. Deus propter annuntiationem ſalutis noſtrę, angelus dicitur. vt Iob.20. Diuitias quas deuorauit, euomet, & de ventre eius extrahet eas deus, pro quo alius interpres legit. extra

Deus uocatur ſæpe angelus ſi ſub perſona dei loquitur.

het

het eas angelus. Vbi eundem exiſtimo eſſe deum & angelum. Proinde hic angelus & deus eſt, qui per Pſalmiſtam dicit. Immittet angelum domini, in circuitu timentium eum & eripiet eos. Angelus loquebatur in rubo ad Moyſen, & dicebat ei. Ego ſum deus Abraham, deus Iſaac, deus Iacob. Sanctus quoq; Iacob, Ephraim & Manaſſe nepotes ſuos, ita benedicens ait. Deus in cuius conſpectu ambulauerunt patres mei, Abraham, Iſaac, deus qui paſcit me ab adoleſcentia mea, vſq; in præſentem diem. Angelus qui eripuit me de cunctis malis benedicat pueros hos.

Nomina quæ ſunt cõmunia deo & creaturis, quam habeant differentiam in modo ſignificandi.

Oportet deinceps oſtendere quæ ſint nomina quæ cum de deo & creaturis dicantur, differunt tamen in modo ſignificandi. De quibus Aug. in lib. Q. vet. & no. teſt. Q. 122. ait. Multa vocabula nobis & deo communia ſunt, ſed diſcrepãt, in effectu. Aliter enim deus facit quam facimus nos, & loqui dicitur, ſed non more noſtro organo corporali. Sic verbum dei non tale verbum ſicut noſtrum, quia noſtrum poſtquam fuit non eſt, illud autem manet. Baſilius quoque hom. de pœnitentia, ait. Axiomata ſua Ieſus largitur alijs, nõ euacuans, ſed nihilominus habens. Argumentum hoc opulenti, habere videlicet & alijs dare. Verum qui apud nos diuites ſunt, vbi ſua largiũtur alijs, quæ habent imminuũt. Diuites eñ nõ ſum⁹, quia aliena poſsidem⁹. Chriſt⁹ ita diues eſt, vt quantũ alijs elargiatur, tantũ ipſe diues permaneat. Eſt enim inſtar fontis perpetuò fluentis. Sic Petrus petra erat, non tamen vt Chriſtus. Lux eſt, & vos eſtis lux mundi. Ouis eſt. & dicit. Ecce ego mitto vos vt oues in medio luporum.

Baſilij loc⁹ eximius.

Iohan. 14.

Lege illum in hom. contra Sabellianos, & Arium, & Anomæos. Item Euthy. Iohann. 16. ait. Nouit frequenter ſcriptura eiſdem verbis de Deo & homine poſitis, non ſimiliter vti. Vndè dicitur. Ego in patre meo ſum, vos in me, & ego in vos. Chriſtus eſt in patre ratione eiuſdem potentiæ, Apoſtoli verò in eo & ipſe in illis, ratione auxilij. Et Chriſtus & nos filij dei dicimur, & imago & gloria Dei, ſed magna eſt differentia. Et Iohan. 18. exponens hunc locum. Aſcendo ad patrem meũ & ad patrem veſtrum, deum meũ & deum veſtrum, ait. Alio modo dixit patrem ſuũ, alio modo diſcipulorum. ſuum quidem natura, tanquam eiuſdem ſubſtantiæ, diſcipulorum vero, ratione creationis & prouidentiæ, tanquam creaturarum prouidentia maiori dignarum. Deum autem ſuum & diſcipulorum vt potè hominum. Et quare non ſimpliciter dixit. Et deum noſtrum. Sed etiã hic diſtinxit, quia licet homo factus eſt, & frater eorum ratione humanitatis, honore tamen plurimum ab eis differebat, & diuinitatis vnione & impeccabilitate. Item Chryſoſt. ho. 74. ſuper Iohã, ait. ſolet nõnunquam ſcriptura, ijſdẽ verbis & in deo & in hominibus non eodem modo vti. Nam dij dicimur & filij dei. Et filius imago & gloria dicitur, atque etiam nos, ſed longè aliter. Et iterum, nos Chriſti, & Chriſtus Dei. non ſimiliter autem dei Chriſtus, & nos Dei. Ambroſius ſimiliter. lib. 3. offici. cap. 2. In eiſdem, inquit, verbis diſcretio eſt, aliter enim deum bonum dicimus, aliter hominem. Similiter iuſtum & ſapientem. Quod & in euangelio docemur. Eſtote perfecti ſicut pater veſter qui in cęlis eſt. Paulum lego perfectum, & non perfectum. Nam cùm dixiſſet. Non quòd iam acceperim, aut quòd perfectus ſim, ſic autem ſequor vt comprehendam. Statim ſubiecit. Quicunque autem perfecti ſumus. Duplex eſt eñ forma pfectionis, alia medios, alia plenos numeros habẽs, Alia hic, alia ibi, alia ſecundũ hominis poſsibilitatem, alia ſecũdum perfectionem futuram. Deus autem iuſtus per omnia, ſapiens ſuper omnia, perfectus in omnibus. Inter ipſos quoque homines diſtantia eſt, aliter Daniel ſapiẽs, de quo dictum eſt. Quis Daniele ſapientior? Aliter alij ſapientes, aliter Salomon qui repletus eſt ſapientia ſuper omnem ſapientiam Ægyptiorum. Aliud eſt enim cõmuniter ſapere, aliud eſt ſapere perfectè. Qui cõiter ſapit, pro tẽporalibus ſapit, pro ſe ſapit, vt aliquid alteri detrahat, & ſibi adiungat. Qui perfectè ſapit, neſcit ſua ſpectare cõmoda, ſed aliud quod æternum eſt, quod decorum atque honeſtũ toto affectu intendit, quærens non quod ſibi vtile eſt, ſed quod omnibus. In capit. quoq;. Damnamus. de ſumma trini. & fide catholica dicitur. Eſtote perfecti ſicut pater veſter cęleſtis perfectus eſt. ac ſi diceret. Eſtote perfecti perfectione gratiæ, ſicut pater veſter cæleſtis perfectus eſt perfectione naturæ. Adhuc & Hiero. Ezech. 16. cum dixiſſet propheta. Viuo ego. ait, Quęro qua ratione cõmune vocabulũ proprie ſibi vẽdicet de⁹? ſed quomodo dicit. Arbor bona, bon⁹ homo, ſeruus

Matt. 5.

Philip. 3.

Perfectia duplex.

Ezech. 28.

3. Reg. 4.

Philip. 2.

Cap. Damnamus.

uus

uus bonus,nemo autẽ abſolutè bonus,niſi ſolus deus. ſic cum angeli cæteræque virtutes & ſancti ſint viuentes, comparatione Dei mortui appellantur. Quis eſt homo qui viuit, & non videbit mortem? Vnde Apoſtolus de Deo. Qui ſolus habet immortalitatem. &c. & li.2.contra Pelagi. ait. ſolus deus eſt immortalis, quia quæ creaturæ habent per gratiam,ipſe per naturam. Et ad Titum. 1.ait. Solus deus habere dicitur immortalitatem,cum & angelos & multas rationabiles fecerit creaturas] quibus dederit immortalitatem. Solus ſimiliter dicitur verax, non quod cæteri non immortales & veritatis ſint amatores. Sed quòd ille ſolus naturaliter ſit, & immortalis & verus. Cæteri verò & immortalitatem & veritatem ex largitione illius conſequuntur. Nã aliud eſt verum eſſe, & habere quid per ſemet.aliud in poteſtate donãtis,eſſe qd habeat. Deniq; li.2.cõtra Pelagi.ait. Deus lux appellat,& tenebrę in illo non ſunt vllæ. Quando dicit nullas tenebras in dei lumine reperiri,oſtendit aliorum lumina aliqua ſorde maculari. & Apoſtoli vocantur lux mundi, ſed non eſt ſcriptũ,quod in apoſtolorum luce nullæ ſunt tenebræ. Et de Iohanne ſcribitur. Non erat ille lux, ſed vt teſtimonium perhiberet de lumine. De deo enim dicitur. Qui ſolus habet immortalitatem. & certè legimus immortales angelos. ſed ſolus deus eſt immortalis, quia non eſt per gratiam vt cætera, ſed per naturam. Solus ſimiliter dicitur ſapiens,ſolus beatus. Si fuſiorem de hac re ſermonem deſideras lege Euthy.Pſal.1. & Theophy. Iohann. 1.in expoſitione huius loci. Nõ erat ille lux. & Damaſce.li.2.ca.3. & Orige.tract.8.ſuper Matt. parum poſt principium. & Hieronymum qui frequenter in comment.epiſtolæ ad Ephe. hoc idem inculcat.

Quòd deo, (qui nullis lineamentis depingi aut efformari poteſt) rerum noſtrarũ figuræ tribuantur in ſcripturis, cauſa eſt, aut mentis noſtræ imbecillitas quæ citra ſenſibilia adminicula ad ſublimem dei,& ſubſtantiarum ſeparatarum contemplationem, ſeſe ſubleuare & erigere non poteſt. Quia nimirum indiget, vt ex ſibi cognatis & affinibus reb⁹,ad inuiſibiles & ſuperſubſtãtiales ſubſtãtias conſcendat. Aut quia hoc decens eſt myſticis oraculis, vt per ſymbola & ęnigmata ſignificentur & innuantur diuinarum rerũ arcana,& à prophanorum hominum arceãtur obtutu. Si cui tamen viſum fuerit abſurdum,Deo huiuſmodi nomina & formas ex vilibus & contemptis rebus depromptas,apponere, vt quod Chriſtus vocetur Gigas, lapis, agnus, panis, vermis, peccatum. Is ſciat dupliciter à nobis deum intelligi & nominari poſſe. Primò cum per ſimiles figuras & ſimilitudines progredimur, vt illi nomen imponamus, quod fit cum aliqua cognatio & affinitas inuenitur nominis, cum re illa cui nomen apponitur. vt cum Chriſtus λόγος Gręcè, Latinè verbum, ſermo aut definitio appellatur. Verbum quidem quia paterna nobis annunciauit,quemadmodum verbum,mentis conceptum enunciat. Sermo quoque & definitio, quia totam naturam exprimit paternam. Subſtantia itidem vocatur, quia rebus omnibus, vt ſint cauſa eſt. Lux etiam & vita. Hæc quidem licet inter nomina rerum materialium excellere & primatum habere videantur, tamen longè abſunt vt clarè & diſtinctè diuinam ſubſtantiam nobis poſsint repreſentare. ſuperat enim longo interuallo quãcunque ſubſtantiam,& vitam & lucem, & quodcunque verbũ noſtrũ. Secũdo exponũtur nobis diuina, p diſſimiles formas quę nos ducũt & ptrahũt in abſurdam & diſſimilẽ,& illi rei, cui apponitur, penitus diſſonam & differentem ſimilitudinem. Iſtæ vocantur diſsimiles ſimilitudines. Sic Deus vocatur, Inuiſibilis, Infinitus,incomprehenſibilis, ſine principio, increatus, immutabilis, inalterabilis, incompoſitus, incorporeus, intangibilis, incircunſcriptus, inintelligibilis, incomprehenſibilis. Quæ nomina in deo ſignificant non quid eſt, ſed quid non eſt. Nam vt dicit Diony. 2. capit. Cæleſtis Hierarch. Αἱ ἀποφάσεις ἐπὶ τῶν θείων,ἀληθεῖς,αἱ δὲ καταφάσεις,ἀνάρμοστοι. id eſt. Negationes quidem in diuinis veræ ſunt, affirmationes verò non ſatis commode deo adaptari poſſunt. Quapropter illa rerum inuiſibilium explanatio, quæ fit cum formæ diſsimiles Deo apponuntur, aptior & melior eſt. Nam cum vtimur huiuſmodi diſſimilibus ſimilitudinibus, longè à rebus materialibus arcemur & ſeiungimur. nec in errorem ducimur vt arbitremur hæc materialia propriè de Deo dici poſſe. Quod fieret, ſi ſimilibus ſimilitudinibus vteremur, quæ ſolent, à rebus pretioſioribus & cognatis

gnatis

gnatis depromi. Nam quis non videat fore vt per huiuſmodi figures labatur atque in errorem ducatur animus noſter, putans Deū V.g. igneæ aut alterius ſimilis eſſe naturæ. Quare imbecillitati noſtræ ſe ſcriptura attēperans, ad diſſimiles ſimilitudines, deſcendit. id cauens, ne imbecillitas mentis noſtræ fœdis imaginibus acquieſcat, ſed potius ſe ſubleuet, & vilitate formarū, à viſibilibus ſe auocet rebus. Nam veriſimile omnino non videbitur, nec ijs qui ſtolidioris & craſsioris ſunt intelligentiæ, cæleſtia & diuina tam vilibus rebus eſſe ſimilia. Attamen illud aduertendū eſt, quòd cum nihil in rebus humanis inueniatur, quod prorſus bonitate careat, dari nobis latiſsimus campus vt poſsimus ex quibuſcunq; reb⁹ ſiuè bonis ſiuè malis, pulcherrimas ſimilitudines elicere, cum aliquę ſimilitudines in ſpiritualibus & carnalibus, aliter & aliter, poſsint à nobis illis in rebus contēplari. vt ira eſt in nobis & in deo, & pœnitentia, triſtitia, & iurat de⁹ vt nos, & viuit, ſedet. &c. de his à Diony. cap. 2. cæleſt. Hierar. dici τῶν αὐτῶν οὐ ταυτῶς, ἐναρμονίως δὲ καὶ οἰκείως ἐπὶ τῶν νοερῶν τε καὶ αἰσθητῶν ἰδιοτήτων ἀφοριζομένων. Hoc eſt. eadem non eodem modo, ſed conuenienter & propriè, in ſpiritualibus & corporalibus definiri. Igitur ſcripturæ, diuinitatem, interdum ex iſtis viſibilibus pretioſiſq; rebus, concelebrant, vt cum ſolem iuſtitiæ, ſtellam matutinam in cordibus fideliū oriētem vocant. Aliquando ex his quæ ſunt media, diuinam prædicant maieſtatem, cùm ſcilicet ignem vocant, aut, aquam fluentem in vitam æternam, aut fontem. Aliquando etiā ex infimis deum laudant. vt cùm vocant vnguentum, aut oleum effuſum, & lapidem angularem, petram, leonem, & quod eſt omniū viliſsimum. ego ſum vermis & non homo. Hęc ideò fiunt, ne diuina prophanis peruia ſint, & ne ſanctorum ſignorum inſpectores, figuris tanquam veris rebus inhęreant. Sed diuina veriſsimis proferantur negationibus, dum, extremis creaturæ ſuæ partibus, à ſua licet natura remotiſsimis, ſimilis dicitur.

Hactenus de Deo & diuinis nominibus ſcripſiſſe ſufficiat, reliqua quæ tractari à nobis poterant, diuinitus pertractata ſunt à Diony. Areopagita, in iuſto de hac re edito volumine. & Diuus Thomas. 1. Parte. Q. 13. diligenter hac in re laborauit.

¶ De Chriſti redēptoris noſtri nominibus, ſiuè de illis quæ ſpectant ad diuinam naturā, ſiuè de illis quæ ſpectant ad naturam aſſumptam, & de generibus Chriſtorum. Cap. 3.

MEſsias Hebraicè, Vnctus Latinè, Chriſtus Græcè, Ieſus redemptor noſter appellatur. Quia vtraq; dignitate, ſacerdotali & regia pollebat. Nam Chriſma, vt ait Hiero. Iſaiæ. 45. apud Hebræos erat inſigne regiæ poteſtatis, vtquomodo apud nos Diadema & purpura ſolis imperatoribus datur, ſic apud Hebręos regnaturi perfundebātur oleo. Vnde Cyrus rex Perſarum vocatur Chriſtus, & Saül Chriſt⁹ domini dicitur. Hæc ille. Sacerdotes quoq; ſummi probatiſsimo oleo vngebantur, quod cum à capite ad veſtimenta deſcendebat optimè fragabat. Vnde in Pſa. 132. ſicut vnguentū in capite, quod deſcēdit in barbam barbam Aaron. Quod deſcendit in oram veſtimenti eius. Hoc oleo vngebantur, quia illi præ cæteris, humanitate, miſericordia, manſuetudine, debent pollere. aut quia fragantia bonorum operum abundare debent, ita vt ſint ominb⁹ odor vitę in vitā, & non odor mortis in mortem. Nam oleum pro vnguento odoriſero in ſcripturis accipi notum eſt. Sunt tamen multa Chriſtorum genera, quæ explanationem noſtram poſtulant, vt omni errore ſublato, de vnoquoque Chriſto, cum in quæſtionem venerit, diſtinguere poſsim⁹. De qua re Hiero. Haba. 3. ſic ſcribit. Chriſtorum multa ſunt genera. Chriſti in veteri teſtamento dicebantur, & patriarchæ. Quorū vnctio fuit facta per ſpiritum ſanctum, abſq; ſenſibili oleo. nam illo tempore nec vnctionis per oleum mentio erat, aut etiā vncti vocantur, quia per ſpiritum ſanctū aſſecuti fuerant gratiam prophetandi, quæ nomine olei intelligitur. De his ſcriptū eſt in Pſalmis. Cor- Pſ. 104.
ripuit pro eis reges, nolite tangere Chriſtos meos, & in prophetis meis nolite malignari. & in. 1. Paralip. libro. omnes qui egreſsi ſunt de Ægypto Chriſti vocantur. Chriſma quoque ſacerdotale in Exodo conficitur, quo Exo. 30.
poſtea ſacerdotes in Leuitico leguntur vn- Leui. 8.
cti. Et aliud vnguentum quo reges vngūtur,

qui

qui regnum adeunt, quod in duo ſcinditur.
ſi enim Dauid eſt & Salomon ideſt fortis ma
1.reg.16. nu, & pacificus, cornu vngitur. Si verò Iehu
4.reg.9.& 19. & Azahel ſunt, perfunduntur lenticula. Sed
& Cyrus rex Perſarum & Medorum, qui de
captiuitate populum relaxauit, licet multi
errent & de domino ſaluatore ſcriptum pu-
tent, audit per Iſaiam. Hæc dicit dominus
Iſaie.45. Chriſto meo Cyro. &c. & ad extremum di-
citur. Tu autem non cognouiſti me, quod
de ſaluatore nephas eſt intelligere. Eſt vn-
guentum propheticum quo pręcipitur Elię,
3.reg.19. vt Eliſeum vngat in prophetam. Et ſuper
omnia vnguentorum genera eſt vnguentū
ſpirituale, quo vngitur ſaluator, & dicitur ad
Pſal.44. eum. Propterea vnxit te deus deus tuus oleo
exultationis præ participibus tuis. Par-
ticipes autem eos puto ad quos loquitur &
Iohannes. Et vos vnguentum habetis à ſan-
cto. Et poſt modicum. Hæc ſcripſi vobis de
1.Iohan.2. his qui ſeducunt vos, & vos chriſma quod
accepiſtis ab eo, maneat in vobis. Et non ne-
ceſſe habetis vt aliquis doceat vos, ſed ipſum
Chriſma docebit vos de omnibus. Ac ne for
tè qui chriſma baptiſmi perdiderunt deſpe-
rēt de chriſmate reparando. Scriptum eſt in
Leui.14. Leuitico. Leproſus extra caſtra proiectus, cū
ad ſacerdotem venerit, & lepra ipſius fuerit
mundata, mittat ſibi oleum ſacerdos in ma-
nu ſiniſtra. & intincto digito ſepties aſpergat
oleum coram domino, & tāgat eodem oleo
auriculam eius, qui leproſus fuerit, & dexte-
ram manum, & dextrum pedem, & quod re
manſerit de vnguento totum mittat in ca-
put eius. Cumq; omnia hæc rectè comple-
uerit totū immolet holocauſtum pro eo, &
ipſe Chriſtus dei vocetur. In horum Chriſto
rum ſalutē egreſſus eſt dominus de loco ſuo,
vt ait Micheas. Si fuſiorem de hac re ſermo-
nem deſideras lege Euſebium. li. 1. hiſto. cap.
4. & li. 4. demonſtra. euangelicæ. ca. 15.

Deinde quærendum videtur an vt Ieſus
redemptor noſter, deus ab æterno, & verbū
vocatus eſt, ſic etiam Chriſtus vocari po-
tuit, ante aſſumptionem noſtræ naturæ. Cui
quæſtioni Damaſce. reſpondens. li. 4. cap. 6.
ait. Nos filium dei vocatum Chriſtum dici-
mus, ex quo in ſanctæ virginis vtero conce-
pt⁹ eſt & caro immutabiliter factus eſt. Vnctio
enim ipſa ad humanitatē attinet, vt diuinus
4.li. Theologiæ circa principium ait Gregorius. Et Cyrillus ad reginas ait. Quā
do verbum caro factum eſt, tunc & ipſum no-
minatū eſſe dicimus Chriſtum Ieſum. Quia
vnctus eſt oleo lætitiæ, ideſt ſpiritu ſancto,
à deo patre, & hac quoque cauſa Chriſtus
nominatur. Quod autem vnctio circa huma
nitatē ſit, nequaquam dubitauerit, quiſpiā
eorum qui recta ſapere ſunt cōſueti. Et Atha
naſi⁹ in ſermone Epiphaniæ ait. Præexiſtens
deus ante aduentum in carnem, non erat ho
mo, ſed deus erat apud deum patrem, inuiſi-
bilis & impaſſibilis exiſtens. Quandò verò
factus eſt homo, nomen Chriſti propter car
nem illi inditū eſt, cui nomini ſequitur mors
& paſſio. At dicit, ſcriptura. Vnxit te Deus
oleo lætitiæ. ex quo teſtimonio poteſt colli
gi, ante incarnationem Chriſtum hoc nomi-
ne fuiſſe vocatum. Sed ſciendum quod ſcri-
ptura ſæpenumerò vtitur præterito pro fu
turo. vt, poſt hæc in terris viſus, & cum homi
nibus conuerſatus eſt. & tamen nondum fue
rat viſus.

Ex hoc Chriſti redemptoris noſtri nomi *Chriſtiani.*
ne, & nomen accepimus, & originem traxi-
mus omnes Chriſtiani. Hoc nomen primo
vſurpatum fuit ab antiquis patribus in Acti
bus apoſtolorum. ca. 11. Quando prædican-
te Saulo & Barnaba apud Antiochenos, im-
perante Claudio, cum magna multitudo ho
minum cœpiſſet ſacris noſtris myſterijs ini-
tiari, & fidei veræ ad hærere, ſancti illi & re-
ligioſi viri, à Chriſto, Chriſtiani appellari
voluere. Nam antea Nazaræi & Galilæi vo- *Nazarei*
cabantur. Attamen quamuis hoc auſpicatiſ *Galilei.*
ſimo & feliciſſimo nomine multis ſeculis or
bis caruerit, à principio tamen & exordio ge
neris humani, multi & diuini viri floruere,
qui non tam nomine quam re ipſa, veri fue-
runt Chriſtiani vt Habel, Noē, Abraham, Da
uid, Ezechias. Quis obſecrò dignior hoc no-
mine, quàm Patriarcha Abraham, (qui in
præputio, fidelis, in pietate & religione, per
fectus, & in cognitione dei ſublimis) inuentus
fuit? Qui euangelico viuens more, ad vocem
domini, dicentis, Egredere de terra tua & de
cognatione tua, relictis ſeculi rebus, deum ex
animo ſecutus eſt. Vt legimus Petrum, An-
dream, Iacobum & Iohannem, vocante illos
domino, feciſſe. Pręſtat tamen Euſebij Cæſa- *Euſebi⁹ Cæſarienſis.*
rienſis verba in medium afferre qui lib. 1. De
monſt. Euange. ca. 4. aut. 6. iuxta alios de hac
re ſic ſcribit. Sed & vitæ inſtitutio quæ iux-
ta pietatem eſt, ſicut omnibus gentibus, abſ-
que Moyſis inſtitutione, Chriſto doctore
pręducata eſt, ſic apud priſcos illos idem pie
tatis vigebat modus. Neque enim illis cura
cir-

circuncifionis erat,ſicut nec nobis,neq; a cer
tis animalibus abſtinere curabant, ſicut nec
Melchiſe- nos. Nam Moyſes ſtatim inducit Melchiſe-
dech. dech,ſacerdotem dei altiſsimi,qui nec corpo
re circunciſus erat,nec vnguento, iuxta legẽ
Moyſis confecto, vnctus , nec quid Sabba-
tum eſſet edoctus, neq; quicquam eorũ quę
Iudęorum genti per Moyſen imperata ſunt,
ſciens. Attamen iuxta Chriſti euangelium
viuens , hunc ipſum ſacerdotem dei altiſsimi
fuiſſe,idem Moyſes affirmat, ipſoque Abra-
ham præſtãtiorem.Ideoque inducitur Abra
Noë. ham benedicens.Talis Noë fuit,homo in ge
neratione ſua iuſtus.Quem (quaſi ſcintillam
humani generis,in ipſa diluuij vaſtatione,
ijs omnibus reparãdis qui in terra perierãt,)
deus vniuerſi ſeruauit. Hic igitur quanuis
eorum quæ ad Iudaicos mores ſpectant ni-
hil ſciret,nec in corporis circunciſione, nec
in alijs quæ à Moyſe conſtituta ſunt, dege-
ret,tamen Iuſtus(ſi quis alius,)eſt appellatus.
Enoch. Et ante hunc Enoch,qui deo dicitur placuiſ-
ſe,& tranſlatus eſt,nec mortem eius legimus.
Hic quoque cum talis eſſet, nec circunciſus
erat,nec in lege Moyſis fuerat verſatus , ſed
Chriſtianis moribus, non Iudaicis vſus eſt.
Abraham. Et Abraham poſt eos, qui dicti ſunt , natus,
propter eos qui ex ipſo orituri erant , quaſi
ſignum quoddam, circunciſionem corporis
primus ſuſcepit,vt illius poſteri cognoſcerẽ-
tur,qui ab illo iuxta carnem originem duce-
bãt.Antè vero q̃ & filios gigner , & antequã
circunciderctur,& ipſe propterea quod à ſi-
mulachrorum cultu ſeceſſerat , vnũq; ſuper
omnia deum confeſſus fuerat , & eam vitam
quę cum virtute eſt ſectabatur , Chriſtiano
more vixiſſe,non iudaico demonſtratur. Id-
circo illi teſtimonium exhibetur,quod pręce
Quę lex an- pta,mandata,cæremonia,& legitima dei,an-
te Moyſen te lationem legis Moyſis,ſeruauerit. Erant
viguerit.Le- enim ante Moyſis legem mandata dei alia,&
ge. S.Tho. cæremoniæ, non ſimilia ijs quæ à Moyſe tra
1.2.q. 103 dita ſunt,per quę iuſtitiã conſequebantur.
Art. 1. Porrò quod non eadem eſſent cum his quę
per Moyſen poſita ſunt, Moyſes ipſe demõ
ſtrat. Audi Iſraël iuſtificationes & iudicia
quæcunque loquor in auribus veſtris in die
hac,& diſcetis ea, vt ea faciatis.Dominus cõ-
didit nobis in Choreb teſtamẽtũ hoc,neuti-
quã patrib⁹ veſtris cõdidit dñs teſtamẽtum
hoc,ſed vobis.Quod ſi abſolute nõ datũ eſſe
patribus eorum,teſtamentũ dixiſſet,in men
dacium ſane illa recidiſſet oratio.Datum eſt

igitur Abrahæ teſtamentum,& Noë. atque
ideo cum adiectione dixit Moyſes, non hoc
datum eſſe patribus eorum , alterum ſane ſi-
gnificans excellentius, per quod amici dei di
cti ſunt.Statim namq; ipſi Abrahæ,eo quod
ſummo deo crediderit,iuſtitiam ſeruaſſe, te-
ſtatur ipſe Moyſes. Credidit Abraham Deo
& reputatum eſt illi ad iuſtitiam. Quòd au-
tem poſt plenam iuſtitiæ obſeruationem, ac
ceperit ſignum circunciſionis, & nihil hoc il
li ad pietatem conſequendam adiuuerit,per-
ſpicue dicta verba demonſtrant . Inuenies *Ioſeph.*
etiam Ioſeph ante Moyſi tempora in ædibus
regijs Aegyptiorum , ſine Iudaicis legibus
ſãcte verſatũ. Imo ipſe Moyſes in ætate tene *Moyſes.*
ra apud filiã Pharaonis educat⁹ eſt, ſine legi
bus Iudaicis. Et Iob nunquid præcepta Iu-
daica ſeruauit? Contemplare huiuſce Iob vi *Iob.*
tam,quæ de legibus Moſaicis non fuit ſolici-
ta, attamen ab euangelica doctrina non ab-
horrebat. Hæc igitur erant in his qui ante
Moyſen fuerunt, nam ex vnius vita reliquo
rum inſtitutum viuendi licet conficere . nem
pè pro religione celebranda certamina, per
quæ & amici Dei & prophetæ vocati ſunt.
Cùm hæc ita ſint quid illis Moyſi præcepta
prodeſſe poterant, quæ iniquis viris tradita
ſunt? Ex his igitur omnibus,antiquorum pa
trum religionis morem, verbum Chriſti an- *Lex euãge-*
nuncians omnibus gentibus, clare apparet, *lica eſt in-*
ne teſtamentum nouum aliud eſſe putemus *ſtau ratio*
quam antiquam illã religionis formam, quæ *legis natu-*
fuit ante Moyſen . ita vt vetus pariter *ræ.*
& nouum poſsimus dicere . Vetus qui-
dem propter cauſam à nobis expoſitam.No
uum propterea quod longo poſt interuallo
quaſi hominibus abſconditum , rurſum per
ſaluatoris noſtri doctrinam reuixerit. Toto
hoc medio,de quo dictum eſt tempore, quã
diu latuit noui teſtamenti modus viuendi,
lex Moyſi ingreſſa eſt, aut quaſi guberna-
trix puerorũ & animarum imperfectarum,
aut curatrix morborum gentis Iudaicę , la-
boranti Aegyptiaco morbo , nam cum Iu-
dæi à ſanctitate paterna degenerarent, neceſ
ſe fuit vt illis lex imperfecta daretur , qua in
officio continerẽtur.Hæc ille.lege Epip.li.1.
circa principium & Tertulli.contra Iudæos.
Sed quæres quid ſit Chriſtianiſmus,eſt,vt in
inquit,Baſilius.hó.10.Exaẽm.verſus finem.
θεοῦ ὁμοίωσις κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον ἀνθρώπου φύσει
i.Dei ſimilitudo quam humana natura cape
re poteſt.de hac re extat liber Grego. Niſſe.

ad Harmonium.

Poſtquam Chriſti nomen interpretatiſu m⁹,& gentis noſtræ incunabula & originē, (ab ipſo generis humani exordio incipientes,) prodidimus; & ſtudioſorum auribus diligenter transfundere curauimus, opus eſt, vt veluti à diuturna peregrinatione ad Chriſtum caput noſtrum, reuertamur. Et quia in eo præcipuè, tanquam in lapide offenſionis & petra ſcandali, impingunt & labuntur duæ domus Iuda & Iſraêl. nēpè hæreticorū

Heretici. infida & leuis familia, & Iudæorum impia

Iudæi. & ſcelerata natio, oportet vti pręſentaneo Antidoto,& omnem mouere lapidē, vt noſtros, contra venenata illorū dogmata, præmuniamus, ne ab huiuſcemodi hominibus. à vera via, ad deuiam & anfractibus impe-

Hilarius. ditā, pertrahant. Quia vt inquit Hilarius. lib. 9. de trinitate. Hinc fallendi ſimplices, occaſio eſt hæreticis, vt quæ à Chriſto ſecūdum hominē dicta ſūt, dicta eſſe ſecundū naturæ diuinæ infirmitatē mentiātur. & quia vnus atque idem eſt loquēs omnia quæ loquitur, de ſemetipſo omnia eum locutum eſſe contendant. Neſcientes (vt ait Theophy. Iohan.

Theophylactus. 5. contra Arrianos loquens) conſuetudinē ſcripturæ quæ talis eſt. Quando audis Chriſtum paruū quiddam & humile de ſe loqui, ne turberis, propter auditores enim talia loquitur, non valentes ſublimius quiddam capere, ſed ſtatim ferocientes. Igitur hoc præceptum mandemus memoriæ, quod Augu.

Regula Auguſtini. 1. de trinit. capi. 11. tradit. Regula, inquit, eſt ſcripturarum de filio Dei, vt diſtinguamus quid in eis ſonet ſecundum formam Dei, in qua æqualis eſt patri, & quid ſecundum formam ſerui quam accepit, in qua minor eſt patre, & non turbabimur tanquam contrarijs inter ſe ſanctorum librorum ſententijs.

Iohan. 1. Secundum formam ſerui dicitur. Pater ma-

Philip. 2. ior me eſt. Minor ſeipſo, quia de illo dictum eſt. Exinaniuit ſemetipſum formam ſerui accipiens. Minor eſt ſpiritu ſancto, quia ipſe

Mat. 12. ait. Qui dixerit blaſphemiam in filium ho-

Luce. 12. minis remittetur ei, qui autem in ſpiritum ſanctum non remittetur nec in hoc ſeculo nec in futuro. Et in ipſo virtutes operatus eſt dicens. Si ego in ſpiritu dei eiicio dæmonia, certè ſuperuenit ſuper vos regnum dei.

Iſaie. 6. Et apud Iſaiam quā lectionem in ſynagoga ipſe recitauit, & de ſe impleta ſine ſcrupulo dubitationis oſtendit. ſpiritus, inquit, domi-

Luce. 4. ni ſuper me, propter quod vnxit me, Euangelizare p auperibus miſit me, prædicare captiuis remiſſionem. Ad quæ facienda ideò dicit ſeſe eſſe miſſum, quia ſpiritus domini eſt ſuper eum. Secundum formam ſerui ipſe factus eſt ex muliere, factus ſub lege. Secūdum formam dei., Ipſe & pater vnum ſunt, ſecundum formam ſerui non venit facere voluntatem ſuam, ſed voluntatem eius qui miſit eum. Secundum formam dei, Sicut habet pater vitam in ſemetipſo, ita & filius habet vitam in ſemet ipſo. Secundum formam ſerui. Triſtis eſt anima mea, vſque ad mortem. Et, Pater ſi fieri poteſt, tranſeat a me calix iſte. Secundum formam dei. Ipſe eſt deus verus & vita æterna. Secundum formam ſerui. Factus eſt obediens vſque ad mortē, mortem autem crucis. Secundum formam dei. Omnia quæ habet pater, ipſius ſunt, & omnia tua mea ſunt, inquit, & mea tua. Secundum formam ſerui. Nō eſt doctrina ipſius, ſed illius qui eum miſit. Et diē iudicij neſcit, ideſt nos ſcire facit. Secundū formā dei dictum eſt. Ante omnes colles genuit me, id Prouer. 8.
eſt ante omnes altitudines creaturarum. & ante Luciferum genui te. id eſt, ante omnia tempora & temporalia. Secundum formam ſerui. Non eſt meum dare vobis, ideſt humanæ poteſtatis: & Iohann. 7. Mea doctrina non eſt mea. Secundum formā dei ſuā appellauit, ſecūdū formā ſerui nō ſuā. Et, Qui i me credit, nō in me credit. ideſt qui in me credit non in hoc quod videt credit, ne ſit ſpes noſtra in creatura, ſed in deo. Et alibi. Creditis in deum & in me credite. id eſt ſicut creditis in deum, ſic & in me, quia ego & pater vnus deus. Et ego non iudicabo, cum ipſe iudicaturus ſit viuos & mortuos. ſed quia non ex poteſtate, propterea recurrens ad deitatem, ſurſum erigit cor da hominum, propter quæ ſubleuanda deſcendit. Sic dicit. Verbum quod locutus eſt, iudicabit eum in nouiſsimo die, ideſt, Ego non iudicabo, ſed verbum patris iudicabit. Verbum patris, eſt ipſe filius dei. Ideò aliquando dicitur. Ego non Iudicabo. aliquando, ego iudicabo. Item Ambroſius. lib. 5. de Ambro.
de fide. ca. 5. ait. Chriſtus nunc ex perſona hominis, nunc in dei maieſtate ſe ſignificat, nunc vnitatem diuinitatis ſibi cum deo patre vendicans, nunc fragilitatem humanæ carnis aſſumens, nunc doctrinam ſuam ſe non habere, nunc voluntatem ſuam ſe non quęrere, nunc teſtimonium ſuum verum nō eſſe

eſſe, nunc verum eſſe ſignificans. Nam ipſe *Iohan. 8. 5.* dixit. Si teſtimonium perhibeo de meipſo teſtimonium meum non eſt verum. & ipſe in poſterioribus ait. ſi ego teſtimonium perhibeo de me, teſtimonium meũ verum eſt. Itẽ lib. 3. de fide ad Gratianum Auguſtum. cap. 3. ait. *Ambro.* Eſt in ſcripturis promiſcua conſuetudo diuinis, vt interdum de diuinitate Chriſti incipiant, & ad incarnationis ſacramenta deſcendant, interdum ab incarnatione exordium ſumant, & ad gloriam diuinitatis aſſurgant. Quod frequens eſt in Euangeliſtis & prophetis & in Paulo. Vt in euangelio. Poſt me venit vir, qui ante me fact⁹ eſt, quia prior *Chryſoſto.* me erat. Et Chryſoſt. hom. 1. in epiſto. ad Hebræ. cum hęc dixiſſet, addidit. Sic nobis vſus eſt, cum de natura humana diſſerimus. nam interdum ſublimia, interdum humilia loquimur. Dicimus enim nihil eſt homo, terra eſt homo, cinis. totũ a deterioribus appellamus. Quando verò dicimus rationale animal eſt homo, ſuperis cognatum, à melioribus eum vocamus. Sic Chriſto aliquando ab inferioribus, aliquando à melioribus appellationes tribuimus. Hoc etiã Paulus frequenter vſurpauit, diſpenſationem cupiẽs confirmare, & perfectam commendare naturam. Hæc ille. Sic Paulus a diuinitate incipiens, in humanitate finiuit ſermonem. Qui cùm in forma dei eſſet non rapinam arbitratus eſt ſe eſſe æqualẽ deo, ſed ex inaniuit ſemetipſum formã ſerui accipiens. & ad Hebræos. 1. cùm ait. quem conſtituit hæredem vniuerſorum. ab humanitate incipit. & ſubdit de diuinitate. per quẽ fecit & ſecula.

Oportet tamen aperire quas ob cauſas mixtim ſcriptura loquatur de Chriſto, aliquando de diuinitate tantum. nonnunquam de humanitate, aliquando de vtriſque. Primam cauſam attulit Chryſoſt. in verbis modo citatis, quod mixtim, inquit, ſcripturæ de Chriſto loquentes humilia ſublimibus connectũt faciunt, vt carnis diſpenſationem confirmẽt, & perfectam commendent naturam.

Secundam cauſam affert Chryſoſt. hom. 16. in Mat. Excelſa, inquit, humilibus, & rurſus excelſis humilia Chriſtus permiſcet, vt ſuſpicionem qua contrarius deo putatur, tollat. Propterea qui innumeros, ſermone ſolo, mortuos ſuſcitauit, cùm de ſepulchro Lazarum vocaturus eſſet, orationem antè præmiſit. Deinde ne hoc, illum minorem patri, mõſtraret. Vt hãc quoque ſuſpicionem curaret, adiecit. Sed hæc, propter turbam quæ circũſtat dixi, vt credant, quod tu me miſiſti. Itaq; nec omnia ſic facit quaſi ipſe habeat poteſtatem, vt infirmitates ſcilicet eorũ hac moderatione medeatur. Neq; cuncta rurſus operatur orando, ne aliquibus in poſterum malignæ ſuſpicionis argumentum relinquat.

Tertia cauſa eſt illa quam affert Chryſoſt. homi. 8. in Iohan. ob auditorum inbecilitatem proprium tanquam alienum Chriſtus multis in locis ponit. vt Iohan. 17. Nunc cognouerunt, quia omnia quę dediſti mihi abs te ſunt. Et parum infra. Tui erant & tu mihi eos dediſti. Noli quia audis patrem mihi eos dediſſe, exiſtimare alienos iam à patre eſſe.

Quarta eſt Theophy. Iohan. 5. ait enim. Chriſtus interdum ſublimia de ſe teſtimonia, vt dignum erat, fert, interdum autem humilia, propter inſaniam inimicorum Iudæorum. Nam Iudæi qui videbant ipſum in carne ambulare, cũ publicanis & meretricibus & comedere & bibere, ſicut vnum ex multis, quid non feciſſent ſi omnia ſublimia de ſe dixiſſet, & nõ admiſcuiſſet etiam humilia. vt Iohan. 5. Neque pater iudicat quẽquam, ſed omne iudicium dedit filio. & cap. 6. Ego ſuſcitabo eum in nouiſsimo die. Et ſubdit humilia. Qui audit ſermones meos, & credit ei qui me miſit, habet vitam æternam.

Vt hæc clarius intelligi & cognoſci poſſint, de numero aut diſtinctione naturarum in Chriſto coniunctarum tractare oportet, & tunc aptius & clarius vnicuique naturæ nomina ſua tribuemus. Qua de re Damaſce. lib. 3. ca. 4. ſic ſcribit. *Naturæ duæ in Chriſto & Hypoſtaſis una.* In Chriſto domino noſtro duas naturas cognoſcimus & vnam hypoſtaſin ex vtraque [redacted], quando naturas reſpicimus, deitatem humanitatemq́ue vocamus. At verò quando ex naturis coniũctam hypoſtaſin, quandoq́ue ex vtriſque ſimul Chriſtũ vocamus & deũ & hominẽ ſecũdũ idem & deũ incarnatum. Quandoq́ue verò ex vna naturarũ, deum ſolum, filium dei, & hominem ſolũ & filium hominis. Et quãdoq; ex ſublimibus ſolis, quandoque ex ſolis humilibus. Nam vnus quidem eſt, illud ſcilicet Deus ſemper exiſtens, illud verò poſterius, nempè quod homo ſit, ob noſtram miſerationem factus. De diuinitate quidem loquentes non tribuimus ipſi quæ humanitatis ſunt propria, nõ enim dicimus deitatem, aut paſsibilem aut creatam. Nequę de carne id eſt humanitate prædicamus ea quę deita-

tis ſunt propria. nam non dicimus humani-
tatem increatam. At vero de Hypoſtaſi, ſiuè
ex vtraque, ſiue ex vna naturarum eam no-
minemus, vtriuſque naturarum propria illi
adiicimus. vt Chriſtus idem eſt quod vtrun
que ſimul, deus & homo, creatus & increa-
tus, paſsibilis & impaſsibilis. Et quando ex
vna naturarum filius dei & deus nominatur,
ſuſcipit carnis nomina. vt deus paſsibilis, do
minus gloriæ crucifixus, non ſecundũ quod
deus, ſed ſecundum quod homo. Et quando
dicitur homo. & filius hominis, ſuſcipit diui
næ ſubſtantiæ propria, vt puer ante ſecula,
homo ſine principio, non ſecundum quod
puer & homo, ſed ſecundum quod Deus
(qui eſt ante ſecula) factus eſt in nouiſsimis,
Inſeſsio diuinarũ perſonarum, Theophy. Io. 10. in fine. puer paruulus. Iſte modus alternæ attribu-
tionis vtriuſque naturæ, alterutri propria vi
ciſsim reddentis propter hypoſtaſeos iden-
titatem, & ipſarum inuicem immanentiam
& inſeſsionem. Sic poſſumus dicere de Chri
ſto. Deus noſter in terra viſus eſt. & homo
increatus, impaſsibilis, incircunſcriptus.

Porrò non erit ſtudioſis inutile vniuerſa-
ferè nomina quæ ſigulatim vtrique naturæ,
aut ipſi ſuppoſito diuino tribuuntur, ad cer-
ta capita redigere, vt tenacius memoriç man
dari poſsint. Eorum quç de Chriſto dicun-
tur modi (inquit Damaſce. lib. 4. capite. 19.)
generales ſunt quatuor. Nam quçdam com
petunt ipſi ante incarnationem, quædam
in ipſa vnione, quædam poſt vnionem, &
quædam poſt reſurrectionem. Eorum quæ
Modus. 1. ante incarnationem, modi ſunt, ſex. Nam
quædam eorum conuenientiã naturç, & ad
patrem conſubſtantialitatem oſtendunt. vt
illud. ego & pater vnum ſumus. &, Qui
videt me videt & patrem. &, Qui cum for-
ma dei eſſet. & id genus talia. Quçdam per-
Secundus. fectionem hypoſtaſeos, vt illud. Filius Dei,
& character ſubſtantiæ eius. & illud. magni
conſilij angelus, & admirabilis conſiliarius,
Tertius. & ſimilia. Quædam manſionem hypoſta-
ſeon in inuicem, vt hoc, Ego in patre & pa-
Quartus. ter in me. Quædam immobilem ſtatum
& proprietatem a deo inſeparabilem. Vt
verbum, ſapientia, virtus, & ſplendor. quan-
do quidem verbum in mente (verbum dico
ſubſtantiale) & ſapientia ſimiliter, & in po-
tente virtus, & in luce ſplendor indimobi-
liter ſtabiliuntur, ex illis fontaliter emanan
Quintus. tia. In quinto modo Latini à Græcis diſsi-
dent, nam Grçci ex quorum numero eſt
Damaſce. loco citato, ita loquuntur.
Quçdam vt ex cauſa patre dicuntur. vt, Pa-
ter meus maior me eſt. Nam ex ipſo ha-
bet eſſe, & omnia quæcunque habet, eſſe
quidem generatiue non conditorie habet. vt
& hoc, Ego ex patre exiui & venio. & ego vi
uo propter patrem. & non poteſt filius à ſe
ipſo, quicquam facere, niſi quod viderit pa
trem facientem. nam niſi pater eſt, non eſt
filius, ex patre enim filius, & in patre ſimul
cum patre, & non poſt patrem. At verò
Sanct. Thom. 1. Parte. Quçſtionç. 33. Ar-
ticulo. 1. ad. 1. ait. Grçci vtuntur in diui- *Cauſa in diuinis an admitti poſsit.*
nis indifferenter nomine cauſç, ſicut & no-
mine principij. ſed Latini doctores non vtũ
tur nomine cauſç, ſed ſolum nomine princi-
pij. Cuius ratio eſt. quia principium com-
munius eſt quàm cauſa, ſicut cauſa commu *Principium*
nius eſt quam elementum. Primus enim
terminus vel etiam prima pars rei, dicitur
principium, ſed non cauſa. Quanto autem
aliquod nomen eſt communius, tanto con-
uenientius aſſumitur in diuinis. Quia nomi-
na quantò magis ſpecialia ſunt, tanto ma-
gis determinant modum cõuenientem crea-
turç. Vnde hoc nomen cauſa videtur im-
portare diuerſitatem ſubſtantiæ, & depen-
dentiam alicuius ab altero, quam non im-
portat nomen principij. In omnibus enim
cauſæ generibus, ſemper inuenitur diſtan-
tia inter cauſam, & id cuius eſt cauſa, ſecun-
dum aliquã perfectionem aut virtutẽ. ſed no
mine principij vtimur etiã in his quæ nullã
huiuſmodi differentiã habent, ſed ſolũ quen
dã ordinẽ. Sicut cũ dicimus punctũ eſſe prin
cipium lineæ, vel etiam cũ dicimus, fontem
eſſe principium fluuij. Addit etiam Da-
maſ. exponens quintum modum. Quædam,
vt beneplaciti paterni per ipſius operatio-
nem impleti, non veluti per inſtrumentum
aut ſeruum, ſed vt per ſubſtantiale & hypo
ſtaticum eius verbum, & ſapientiam & vir-
tutem. propterea quod in patre & filio vna
contemplatur motio, Vt, omnia per ipſum
facta ſunt. & quod, miſit verbum ſuum &
ſanauit eos. &, Vt cognoſcant quod tu
me miſiſti. Quædam propheticè, & ho- *Sextus.*
rum hæc quidem vt futura, vt, Manifeſtè
veniet. & id Zachariæ. Ecce rex tuus ve-
niet tibi. & quod à Michæa dicitur. Ecce
dominus procedet de loco ſuo, & deſcendet,

&am

& ambulabit ſuper excelſa terræ. hæc de futuris. Vt præterita, hæc quæ ſequuntur. Ipſe deus noſter, poſt hæc in terra viſus eſt, & cum hominibus conuerſatus. &, Dominus creauit me initium viarum ſuarum in opera eius. &, Propterea vnxit te deus deus tuus, oleo lętitiæ præ conſortibus tuis, & huiuſmodi. Illa quidem quæ ante vnionē de Chriſto dicuntur, etiam poſt vnionem de eo dicentur, quæ vero poſt vnionem, ante vnionem nequaquam de eo dicentur, niſi prophetice.

Eorum quæ in vnione modi ſunt tres. Nā quandoque ex meliori ſermonem facimus, deificationem carnis, verbificationem & ſuperexaltationē dicim⁹, & id gen⁹, aggenitas, carni diuitias ex vnione & cognatione ad altiſsimū deū verbū, inſinuātes. Quādoque ex inferiore, incarnationem dei verbi, humanationem, exinanitionem, pauperiem & humiliationem dicimus. hæc enim & ſimilia ex copulatione ad humanitatem dicuntur de deo & verbo. Quandoq; ex vtriſque ſimul, vnionem, communionem, vnctionem, cōiunctionem, cōformationem & ſimilia proferimus. Propter hunc tertium modum prædicti duo modi dicuntur. Nam per vnionem oſtenditur, quid habeat ex vtriuſque harmonia & immanſione, quod illi adeſt. Nam propter vnionem ſecundum hypoſtaſin & caro deificari dicitur, & deus fieri, & ſimul deus cum verbo, & deus verbum incarnari, & homo fieri, & creatura dicitur, & nouiſsimus vocatur. Non vt duabus naturis mutatis, in vnam naturam compoſitam (nam impoſsibile eſt, in vna natura, ſimul aduerſantia naturalia conſiſtere) ſed vt duabus naturis ſecundum hypoſtaſin vnitis, & in ſe inuicem immanſionē habentibus, inconfuſam & immutabilem. At immanentia non eſt ex carne, ſed ex deitate facta eſt, nam impoſsibile eſt carnē permeare diuinitatem. Sed diuina natura ſemel immeans per carnē, dedit carni vim ad ipſam ineffabilem immeantiam & immanſionem, quam vnionem dicimus. Sciēdum eſt quod in primo & ſecundo modo eorum quæ in vnione, eſt reciproca conſideratio. Nam cum de carne verbum facimus, deificationē, verbifactionem, ſuperexaltationem & vnctionem dicimus, hæc certe à deitate ſunt, & circa carnem conſiderantur. & quando de verbo loquimur, exinanitionē, incarnationem, humanationem, humilitatem, & alia quædā dicimus. à carne, de verbo & deo dicuntur, ipſe enim hæc ſuſtinuit volens. Eorum quæ poſt vnionem modi ſunt tres. Primus diuinę naturæ eſt inſinuatiuus, vt illud, Ego in patre, & pater in me. &, Ego & pater vnum ſumus. & omnia quæcunque ante humanitatis ſuſceptionem dicuntur, illa de ipſo poſt ſuſceptam humanitatem dicentur. Hoc dempto quod nondum aſſumpſit carnē nec eius naturales proprietates.

Secundus humanæ naturæ eſt inſinuatiuus, vt, Quid quæritis me interficere hominē, qui veritatem locutus ſum vobis? & hoc. ſic oportet exaltari filium hominis, & ſimilia. Eorum autem quæ humana decentia de ſaluatore Chriſto dicta & ſcripta ſunt, ſiuè in verbis eius, ſiuè in factis, modi ſunt ſex. Nā quædam eorum ſecundum naturam diſpenſatiue & geſta ſunt & dicuntur, vt partus ex virgine, ſecundum veritatem, augmentum, & proficientia, fames, ſitis, fatigatio, ſomnus, lachrymæ, clauorum foſsio, mors, & huiuſmodi alia. quæcunque videlicet naturales & innocuæ ſunt paſsiones. In his quidem omnibus coniungitur diuinitati humanitas, verūtamen corporis veraciter eſſe creduntur, nullum horum diuinitate patiente, per ipſa autem noſtram diſpenſante ſalutem. Quædam ſecundum ſimulationem, vt illa interrogatio. Vbi poſuiſtis Lazarum? & aditio ad ficum. & quod ſe abſcōderit, & orauerit, quod finxit ſe longius procedere. His enim & ſimilibus, neque vt deus, nec vt homo indigebat. verum vt humanitati decens erat, figurabatur quod neceſsitas exigebat. vt per orationem, oſtendebat quod non erat deo contrarius, & quod vt ſui principium honorat patrem. Interrogat autem non ignorans, ſed vt oſtendat, quod ſecundum veritatem eſt homo, ſimul & deus. Seceſsit autem vt doceat, non proteruiendum eſſe, neque nos ipſos prodere oportere. Quædam ſecundum accōmodationem & relationem noſtri, vt, Deus meus, deus meus, vt quid me dereliquiſti? &, Qui neſciuit peccatum, pro nobis peccatum fecit. & hoc. Factum pro nobis maledictio. &, ipſe filius ſubijcietur ei, qui ſibi ſubiecit omnia. Nam neque vt deus, nec vt homo, derelictus vnquam eſt à patre. neq; peccatum, neque maledictio factus eſt, nec patri indiget ſubijci. Nam ſecundum quod

Deus, æqualis eſt patri, nec contrarius, neq; ſubordinatus, ſecundum autem quod homo nunquã inobediens factus eſt genitori, quo ſubiectione egeat. Noſtram igitur ſibi accõmodans perſonam, & ſeipſum nobiſcum ordinans, hæc dixit. Nos enim ſumus peccati & maledictionis obnoxij, vt increduli & inobedientes, & propterea derelicti. Quædam propter ſeparationem quæ cogitatione fit. Nam ſi cogitatione ſeparas quæ revera inſeparabilia ſunt, id eſt carnem à verbo, dicitur ſeruus & ignorans, nãque ſeruæ & ignorantis eſt naturæ. Et niſi caro vniretur deo verbo, ſerua eſſet & ignorans, ſed propter vnionem ad deum verbum ſecundum hypoſtaſin, nec ſerua fuit nec ignorauit. Sic & deum ſuum patrem vocauit. Quædam propter manifeſtationem ad nos, & fidei confirmationem. Vt, Pater clarifica me, ea claritate quã habui apud te priuſquam mundus eſſet. Ipſe quidem clarificatus erat, et eſt, ſed nobis manifeſta nõ erat & credita claritas eius & gloria. Et quod ab Apoſtolo dicitur. Definitus filius dei in virtute, ſecundum ſpiritum ſanctificationis ex reſurrectione à mortuis. Nã per miracula & reſurrectionem, & aduētum ſpiritus ſancti, patefactum eſt & creditum mundo, quod ipſe eſt filius Dei. Et hoc. Proficiebat ſapientia & gratia. Quædam verò ſecundum accõmodationem Iudaicæ perſonæ, cum Iudæis annumerans ſeipſum, vt ad Samaritanam dixit. Vos adoratis quod neſcitis, nos adoramus quod ſcimus, quoniam ſalus ex Iudæis eſt. Tertius modus vnius hypoſtaſeos indicatiuus, & vtriuſque ſimul naturę deſignatiuus. vt hoc. Ego viuo propter patrem. &, Qui manducat me, & ille viuet propter me. &, vado ad patrem & non iam videbitis me. Et hoc. Non vtique dominum gloriæ crucifixiſſent. Et, Nullus aſcendit in cælum, niſi qui ex cælo deſcendit filius hominis qui eſt in cælo. & huiuſmodi.

Et eorum quæ poſt reſurrectionem, hæc quidem deo congruunt, vt illud, baptizantes eos in nomine patris, & filij & ſpiritus ſancti. &, Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus, vſque ad conſummationem ſeculi. & quæ talia ſunt. nam vt Deus, eſt nobiſcũ. Hæc quidem hominem decent, vt illud. Tenuerunt pedes eius. &, ibi me videbunt. & id genus talia. Et eorum quæ poſt reſurrectionem ad hominem pertinent, modi ſunt diuerſi. Nam quædam ſecundum veritatem & non ſecundum naturam, ſecundum tamē diſpenſationem, ad fidem faciendã quod idem corpus quod paſſum eſt reſurrexerit, vt cicatrices, cibus & potus poſt reſurrectionem. Quædam ſecundum veritatem & naturã, vt tranſire in locum ex loco ſine labore, & per portas clauſas ingredi. Quædam ſecundum ſimulationē, vt, Et finxit ſe lõgius ire. Quędã vtriuſq;, vt Aſcendo ad patrē meũ & patrē veſtrum, deum meum & deum veſtrum. Et hoc. Introibit rex gloriæ. Et, ſedebit in dexteram magnificentiæ in excelſis. Quædã vt ſe nobiſcum ordinantis, diuiſionis modo ſecundum nudam cogitationē, vt, Deum meũ Deum veſtrum. Oportet igitur excelſa tribuere diuinæ & meliori naturæ. Humilia vero humanæ. & cõmunia compoſito, id eſt vni Chriſto qui eſt deus & homo. Nec latere decet vtraque eſſe vnius & eiuſdem Chriſti domini noſtri. Cuiuſq; enim propriũ agnoſcentes, & vtraque ab vno patrata vidētes, recte credemus neque errabimus.

Poſtquàm in vniuerſum Chriſti nomina enarrauimus, oportet ſigillatim nonnullorũ nominum rationes afferre & myſticas cauſas perſcrutari. Et in primis ſeſe offert, nomen illud quod Chriſto inditum eſt ab angelo antequam in vtero conciperetur, nempè Ieſus, quod inter alia ſanctius & auguſti⁹ IESVS. eſſe nemo dubitat. Illo quippè audito omne genu flectitur, non ſolùm terreſtrium, ſed etiam cæleſtium & infernorum. De illo ſic ſcribit Orige. homil. 1. in librum Ieſu Naue. Donauit Deus nomen, quod eſt ſuper omne nomen Saluatori noſtro. Eſt autem nomen quod eſt ſuper omne nomen, Ieſus. Et quia eſt iſtud nomen ſuper omne nomē, idcircò in noīe Ieſu omne genu flectit, cęleſtiũ, terreſtriũ & infernorũ. Et qa eſt nomē ſup omne nomē, idcircò in multis gñationib⁹ nulli impoſitũ eſt. Scripſit Moyſes librũ Geñ. in Geneſ. 4. quo legimus Abrahã, & eos qui ex eo gñati ſunt, in quibus ſunt iuſti quamplurimi, ſed nullus ex ipſis Ieſus meruit noīari, Nec Ha- Gene. 5. bel, nec ille qui cœpit inuocare nomen dñi, nec ille qui placuit deo & trãſlatus eſt, nec ille q in gñatione ſua ſolus iuſtus inuētus eſt, Noë, ſed nec ipſe quidē qui repromiſsiones acceperat teſtamēti, Abrahã, nec ille q ex eo natus eſt, Iſaac, nec ſupplantator Iacob, nec quiſquã ex filijs eius. Moyſes fidelis erat in

omni

omni domo eius, non tamen vocatus eſt Ie-
ſus. Sed Ieſu nomen primo inuenio in Exo-
Exod. 17. do. & volo intueri quando primo nomen Ie-
ſu cognominatur. Venit, inquit, Amalech, &
expugnabat Iſrael, & dixit Moyſes ad Ieſu
in Raphidim. Hæc eſt prima appellatio no-
minis Ieſu. Elige, inquit, tibi viros potentes
ex omnibus filijs Iſrael, & egredere & con-
flige cum Amalech craſtino, Moyſes confi-
tetur non poſſe ſe exercitum ducere, confi-
tetur ſe non poſſe obtinere, quanuis eum de
terra Ægypti eduxerit. Et ideò vocauit Ie-
ſum, & dixit, Elige tibi viros & egredere. Vi
des cui bellum ceſſerit gerere aduerſus A-
malech. In hoc primo diſcimus nomen Ieſu,
vbi eum primum videmus ducem exercitus,
non cui Moyſes iniunxerit principatum, ſed
cui ceſſerit principatum. Non poteſt elige-
re Moyſes viros potentes. Tu, inquit, elige
tibi viros potentes ex omnibus filijs Iſraël.
Hic ergo vbi primum diſco nomen Ieſu, vbi
continuo etiam myſterij video ſacramentū.
Ducit exercitum Ieſus. Et factum eſt cum
extolleret man⁹ ſuas, inualeſcebat Iſraël. Cū
autē deijceret manus inualeſcebat Amalech
Tunc ergo inualeſcit Ieſus magis, & tunc vin
cit, quando Moyſes erigit manus ſuas. Vi-
ctus autē eſt populus ille ab Amalech, quo-
niam iam non erigebat manus ſuas, ſed e-
rant demiſſæ deorſum, Illi ſunt enim qui-
bus dicitur. Si crederetis Moyſi, credere-
tis vtique & mihi. Ecce me vultis occidere
qui legem non facitis? Ceſſante nanque le-
ge apud illos, dum ſuam iuſtitiam quærunt
ſtatuere, iuſtitiæ dei non ſunt ſubiecti, demiſ
ſæ ſunt manus Moyſi, inualuit incredulitas,
vincitur populus. Sed et Nabat, Abiud, Elea
zar & Iethro relinquuntur in caſtris, vt iu-
dicēt populū. Ieſus verò, nō derelinquit, ſed
ſequit Moyſen in mōte cum quadā adiectio-
ne verbi mirabilis, in eo quod dicitur quod
aſsiſtebat Moyſi. aſsiſtebat quidem non vt
ſecundus, aut inferior, ſed vt adiutor pro-
tegens. Et cum redit ab exploratoris officio,
perterritis omnibus ſolus ſubleuat lapſos,
deſperationemque populi ſolus erigit. Præ-
terea cum in transfiguratione vultus Moy-
ſi, omnis filiorum Iſraël hebetaret aſpectus,
nec aliquis poſſet intueri faciem eius, non ſo
lum faciem intuetur, verum etiam in interio
ribus tabernaculi myſteriorum conſcius per
ſeuerat. Ieſus eſt qui poſt mortem Moyſi ſu

ſcipit imperium, ducit exercitum, cum Ama
lech confligit, & quod ibi adumbrabatur in
monte manibus extenſis, affixit cruci ſuæ,
triumphans principatus & poteſtates in ſe-
metipſo. Defunctus eſt igitur Moyſes, ceſſa
uit enim lex. Quoniam lex & prophetæ vſ-
q; ad Iohannē. nā legalia præcepta iā ceſſa-
rūt. Ieſus meus ſuſcepit principatum, & ſi
videtur conferamus geſta Moyſi, cum prin
cipatu Ieſu. Dum Moyſes educeret popu-
lum de terra Ægypti, nullus ordo in po-
pulis, nulla in ſacerdotibus obſeruantia,
tranſeunt aquam maris, aquam ſalſam,
nec quicquam in ſe dulcedinis continen-
tem, & murus erat eis aqua dextera læua-
que. Hæc Moſe duce geſta ſunt. Cum verò
dominus meus ducit exercitum, ſacerdotes
præcedūt, arca teſtamēti portatur in hume-
ris ſacerdotum, nuſquam iā mare, nec ſalſus
fluctus, ſed duce meo Ieſu venio ad Iordanē
nō perturbatione fugę, ſed venio cū ſacerdo
tibus arcā teſtamenti domini in qua dei lex
ſeruatur, humeris ſuis portātibus. Ingredior
Iordanē nō cū furtiuo ſilentio, ſed in tubarū
cātibus myſticum quiddā canentibus, vt ad
prædicationem tubæ cæleſtis incedam. Ibi
dictū eſt quod diuiſa eſt aqua in duas partes,
& ex aquis vnus murus factus eſt a dextris,
ali⁹ à ſiniſtris. Hic verò qui venit ſoluere me
diū parietē ſepis, fecit vtraque vnum. ex vna
enim parte erecta eſt aqua, alia vero pars de
fluxit in mare. Deinde ait. Pręparate cibos ad
viā. & hodie ſi audias dicit tibi Ieſus. ſi ſeque-
ris me, præpara tibi cibos, id eſt bona opera
ad viā. Sed vnde iubet eos cibos parare nō ha
bētes frumētū. Māna enim cibus erat eis. Sed
cū iā tranſierimus fluminis huius ripā deficit
Māna, & ideo ſi nō vnuſquiſq; preparauerit
ſibi cibos non poterit ſequi Ieſum in terrā ꝓ
miſsionis intrantem. Videamus quos pri-
mum in terra promiſsionis capiat fructus.
Tunc, inquit, manducauerunt pręmum fru-
ctum de regione palmarum, & manducaue-
runt primo azyma. Vides quia primum no-
bis mundi huius iter digreſsis, ſi recte ſequa-
mur Ieſum, primo occurrit palma victoriæ,
& abiecto fermento malitiæ, azyma nobis
ſynceritatis parantur. Mittit tamen Ieſus no-
ſter exploratores ad Ierichontium regem, &
hoſpitio ſuſcipiuntur à meretrice. Sed pro-
pterea ſuſcepit ne vltra ſit meretrix. Nā vnius
cuiuſq; noſtrum anima meretrix fuit, donec

in deſiderijs viueret carnis. Suſcepit verò exploratores Ieſu, nempè nuncios quos miſit ante faciem ſuam, vt præpararent viam eius. Quos tamen ſi ex fide anima quæque ſuſcepit, non in humilibus locis, ſed in excelſis collocat, quia non in terrenis dominum Ieſum ſuſcipimus, ſed à patre profectum, & de cæleſtibus venientem. Nec lini ſtipulam in qua exploratores deliteſcebant, abſque ſacramentis accipio. Linum eſt indumentum ſacerdotale. Quia vocatis culmen ſacerdotale deficitur, aut gentium præfigurabatur vocatio. Continuo inimicitias ſuſcepit meretrix aduerſus Ierichontium regem. Quia caro concupiſcit aduerſus ſpiritum & ſpiritus aduerſus carnem. Eſt ergo princeps huius mũdi inimicus huius meretricis, qui inſequitur exploratores Ieſu, ſed non poteſt obtinere, quia per montes iter faciunt, non incedunt per humilia, ſed montium excelſa ſectantur, quia hæc meretrix dicit. Leuaui oculos meos ad montes. Non poteſt illuc aſcendere mundi huius princeps, nam ſi eum tentans in excelſis collocauerit, dicit ei, Mitte te deorſum, quia humilia ſemper diligit, in his regnat, in his ſedem ſuam collocat, in quibus etiam vſque ad infernum deſcendat. Moyſes non dixit ſtet Sol, ſicut Ieſus fecit. Stet, inquit, ſol ſuper Gabaon. & ideò addit ſcriptura. Nunquam ſic audiuit Deus hominem. Ieſus meus ſolem ſtare fecit nõ tunc ſolùm, ſed multò magis modò in aduentu ſuo. Denique dum nos colluctamur aduerſus principatus & poteſtates, ſol nobis iuſtitiæ indeſinenter aſsiſtit, nec feſtinat occumbere, quia ipſe dixit. Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus. Quid eſt quod promiſit Ieſus militibus ſuis, omnis locus quem calcaueritis veſter erit. Si eum vincere potuero, & ſi meruero vt dominus meus Ieſus conterat Satanam ſub pedibus meis, tunc locum Luciferi accipere merebor in cælis. & Iram niſi viceris in temetipſo, locum capere in hæreditate non poteris, eo quod deſidia tua dæmonem de terra promiſsionis non expuleris. ſimiliter ſuperbiæ, Zeli, auaritię & libidinis. Sub Moyſe non eſt dictum quod ſub Ieſu, Quia ceſſauit terra a pręlijs. Nam in terra noſtra in qua agones habemus, & certamina ſuſtinemus, ſolius Ieſu virtute ceſſare poterit a pręlijs. Intra nos etenim ſunt omnes gentes iſtæ vitiorum, quæ animam indeſinenter oppugnant. Intra nos ſunt Chanæi, Pherezei, Iebuſæi. & Ideò propheta monet, vt in lege domini meditemur. quæ meditatio velut tuba eſt animos tuos ad prælium concitans, ne forte aduerſario vigilante tu dormias. Ideo nec dies ad meditandum ſufficit, ſed & nox adiungitur. Tranſiſti mare rubrũ ſecutus es Moyſen, præcepta legis obſeruãs, ſed iam te ſuſcepit Ieſus, qui te circuncidat ſecundo, in loco qui dicitur collis præputiorũ. Circuncidendus igitur eſt tibi non ſolũ idolorũ cultus, quẽ in initijs abieciſti, ſed denuo circũcidenda eſt auaritia, quæ eſt idolorũ ſubtilior cultus. Denique Ieſus ſecundo circunciſum populum circuncidens ſic dixit. Hodie abſtuli à vobis opprobrium Ægypti. Donec peccamus, donec regnant in nobis vitia paſsionum, etiam ſi relictis ſimulachris abſceſsiſſe videamur ex Ægypto, opprobrium tamen Aegypti ablatum non eſt à nobis. Lege reliquas homilias Origenis in eundem librum. Item Chryſoſto. homi. 2. in cap. 1. Matth. ait. Ieſus Hebraica lingua dicitur, quod in noſtro ſermone ſaluator, eo quod ſalutem populo ſuo præſtaturus aduenerit. Ieſus etiã ille dicitur qui poſt Moyſen populum in terram promiſsionis induxit. Chriſtus vero introduxit in cælum, & ea quæ ſunt in cælis bona. ille poſtquam Moyſes mortuus eſt, iſte poſtquam lex ceſſauit. ille ducis dignitate pollens, iſte vero regis maieſtate præfulgens.

Vocatur quoque verbum, verùm (vt dicit *Verbum.*
Baſilius. li. 5. contra Eunomium) Eſt duplex *Baſilius.*
verbum, prolatum, aliud non prolatum. Verbum prolatum in deo non eſt. Sed viuens & ſubſiſtens & factiuum omnium. Attamen cur dei filius vocetur verbum multas cauſas afferunt ſcriptores antiqui. In primis Au- *Auguſt.*
guſt. lib. de fide & Symbolo cap. 3. hanc affert. Filius verbum patris ideò vocatur, quia per ipſum innoteſcit pater, ſicut ergo verbis noſtris id agimus, (cum verum loquimur,) vt noſter animus innoteſcat, & quidquid ſecretum in corde gerimus, per ſigna huiuſmodi, ad alterius cognitionem perferatur. Sic & illa ſapientia quam deus pater genuit, quoniã per ipſam innoteſcit animus ſecretiſsimus patris, verbum eius conuenientiſsimè nominatur. Ambro. li. 1. de Fide contra Arianos, *Ambroſius.*
hac vtitur ratione. Verbum nuncupatur, quia ex proprio diuino ore proceſsit, & nihil

hil pater ſinè eo aut fecit aut iuſsit. Et Baſili9
ſuper hæc verba. In homilia quadam ſuper.
In principio erat verbum ait. Verbum voca
tur quoniã imago eſt patris, totum in ſe mõ
ſtrans patrem, nullam indè partem diducẽs,
& perfecta in ſe exiſtens, quẽadmodum ver
bum noſtrum; quod totius noſtrę cogitatio
Euthy. nis imaginem refert. Euthy. in prooemio euã
gelij Iohãnis, ait. Verbum propriè ſignificat
dei filium, dicitur nãque verbum, prout dicit
Grego. Theologus, quod ad patrẽ ita ſe ha-
beat, ſicut verbum ad mentem. Non tantum
ob generationẽ quæ omni affectu caret hũ-
mano, verum etiã propter manifeſtationẽ.
Omnia, inquit, quæ audiui à patre meo no-
Iohã. 15. ta feci vobis. Dicitur etiam ſermo vel defi-
nitio patris, Græcè λόγος. Qui enim videt fi-
lium, videt & patrem. hoc eſt intelligit. Vt ſit
ipſe filius tanquam breuis definitio naturæ
patris. Omne enim quod genitũ eſt, eius qui
genuit tacens verbum eſt. deſumpſit hæc o-
mnia Euthy. ex Grego. Nazi. in lib. 4. theolo
giæ verſus finem. Lege Chry. ſuper Iohannẽ
circa principium.

Mediator aut interceſſor. Vocatur quoque mediator Dei & homi
num iuxta naturam aſſumptã. Nam ad me-
diatoris officium, vt ait. S. Thomas. 3. Parte.
q. 26. pertinet coniungere eos inter quos eſt
mediator. Quia extrema vniuntur in medio:
Vnire autem homines deo perfectiſsimè qui
dem conuenit Chriſto, per quem homines
ſunt reconcilati deo. Secundum illud. 2. ad
Corinth. 5. Deus erat in Chriſto mũdum re-
concilians ſibi. Et ideo ſolus Chriſtus eſt per
fectus dei & hominum mediator, inquantũ
per ſuam mortem humanum genus deo re-
conciliauit. Vnde cùm Apoſtolus dixiſſet.
Mediator dei & hominum homo Chriſtus
Ieſus. Subiungit. Qui dedit ſemetipſum redẽ
ptionem pro omnibus. Item Theophy. ad
Gala. 3. ait. Chriſtus duorum mediator eſt,
dei videlicet ac hominum. Mediatorem autẽ
egit, vtriſque pacem faciẽs, ac bellum diri-
mens, quod homines cum deo geſſerunt.
Quatenus enim adiungit ſibi ipſe humanam
naturam, pacem fecit, vnicam diuinæ naturę
carnem mirandum in modum aſſumens. Et
iterum. 1. ad Timot. 2. Item Oecume. 1. Ti-
moth. 4. ait. oportebat eum qui conciliator
futurus eſſet, amborum eſſe participẽ, vt cõ-
ciliare poſſet, filius dei incarnatus in duabus
naturis, nempè in diuinitate & humanitate
exiſtens, & in vnica hypoſtaſi. Nam ſi in nu-
da diuinitate apparuiſſet nobis vnigenitus,
non potuiſſet eum ferre creatura, quãdo ne-
que Moyſi faciem videre poterant filij Iſ- *Exod. 34.*
rael. Homo exiguus aut vilis apud Deum
cauſam agere nõ poterat. & affert S. Theo-
doretus optimum ſimile. 1. ad Timo. 2. Chri
ſtus inquit vocatur interceſſor. Homo eñ
factus fuit interceſſor, quemadmodum qui
duos confligentes vult recõciliare, ſe mediũ
interponens, & hunc quidem dextra, illum
verò ſiniſtra tenens, ad amicitiam deducit &
coniungit, ita ipſe cum diuinam naturam hu
manæ vnijſſet, inuiolabilem pacem fecit.

¶ Character ſubſtantiæ, ob perfectam ſimi-
litudinem, & perſonarum diſtinctionem vo
catur à Paulo.

¶ Dicitur Chriſtus, (vt inquit Origeñ. li. 2. *Conſolator*
Periarchon. ca. 7.) Paracletus vt in epiſto. Io
hannis. Si quis veſtrum peccauerit, paracle-
tum habemus apud patrem Ieſum Chriſtũ.
Conſideremus ne fortè aliud ſignificet hæc
appellatio parecleti de ſaluatore, aliud d̃ ſpũ
ſancto. Videt eñi ꝙ paracletus de Saluatore
dicit̃, deprecator, propter eũ q̃ ſubſequit̃ ſer-
monem, quo ait. Ipſe eſt repropitiatio ꝓ pec
catis noſtris. De ſpiritu ſancto paracletus
debet intelligi pro eo quod conſolationem
præſtat animabus, quibus aperit & reuelat
ſenſum ſcientiæ ſpiritualis. aut vt inquit Gre
go. Nazi. lib. 4. theologiæ verſus finẽ. Chri-
ſtus paracletus. i. aduocatus vocat̃, non quia
ſupplicantiũ ſeruorum more ante pedes pa
tris voluatur, ſed quod ex his quæ paſſus eſt
vt homo, fortiter agere & labores ferre ſua-
det, vt ſermo & monitor. Porrò quando de
ſpiritu ſancto dicitur, ſic exponit Didymus.
lib. 2. de ſpiritu ſancto. Conſolatorem veniẽ
tem ſpiritum ſanctum vocat Iohan. Cum ve *Iohã. 15.*
nerit conſolator quẽ ego mittam vobis ſpi-
ritum veritatis. ab operatione ei nomen im
ponens, quia non ſolum cõſolatur eos quos
ſe dignos repererit, & ab omni triſtitia &
perturbatione reddit alienos. Verum incre
dibile quoddam gaudium & hilaritatem eis
tribuit, intantum vt poſsit quis deo gratias
referens, quod tali hoſpite dignus habeatur,
dicere. Dediſti lætitiam in corde meo. Vi-
de Leon. capit. 3. epiſto. 4.

Chriſtus medicus vocatur, eo quod ægro *Chriſtus medicus.*
tas animas curet, vt ait Euthy. Matthæi. 14.
Item Cyrillus lib. 8. ſuper Leuit. inquit. Me-
dicum dici in ſcripturis dominum noſtrum
Ieſum, etiam ipſius Domini ſententia doce-
mur,

mur, vt in Euangelio. Non indigent ſani me-
dieo, ſed qui male habent, non veni voca-
re iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam. Et
Orig. hom. 8. eiuſdem libri, eandem rem toti
dem verbis replicat.
Chriſtus vt inquit Hiero. Zacha. 3. In pleriſ-
que ſcripturæ locis lapis appellatur. Vnde
Lapis. in Pſalmo. Lapis quem reprobauerunt ædi-
Pſal. 117. ficãtes, hic factus eſt in caput anguli. & Iſaias
Iſaie. 28. ait. Ecce ego pono in Sion lapidem pretio-
ſum, electum, angularem, in fundamento fun
Danie. 2. datum. Et Daniel, Vidit lapidẽ de monte ab-
ſciſſum ſine manibus. His edoctus apoſtolus
clamat. bibebant autem de ſpirituali conſe-
quẽte eos petra, petra autem erat Chriſtus.
& ad Ro. 9. offenderunt in lapide offenſio-
nis, vt ſcriptum eſt, ecce pono in Sion lapidẽ
offenſionis & petram ſcandali, & omnis qui
credit in ipſum non confundetur.

Vocatur etiam Chriſtus, vt inquit Am-
Primogenitus omnis creaturæ. broſi. li. 1. Exaemeron, Primogenitus omnis
creaturæ ad Coloſſ. 1. ſiue quia ante omnem
creaturam, ſiue quia beatus, quia primogeni
ti ſancti ſunt, vt primogenitus Iſraël, nõ quia
ante omnes, ſed quia ſanctior cæteris. San-
ctior autem dominus ſupra omnem creatu-
ram, & ſecundum corporis ſuſceptionẽ, quia
ſolus ſine peccato, ſolus ſine vanitate. omnis
autẽ creatura ſubiecta vanitati eſt. Et Theo-
doretus ad Coloſſen. 1. Primogenitus idem
ſignificat quod vnigenitus. Eſtque primoge
nitus creaturæ, non quod ſororem habeat
creaturam, ſed quod ante omnem creaturã
ſit genitus. Hoc non intelligentes Arriani af
firmant Chriſtum eſſe creaturam.

Appellatur etiam Chriſtus à Paulo ad Co
Imago Dei inuiſibilis. loſſ. 1. imago dei inuiſibilis. Quia, (vt inquit
Theodore. ad Coloſſen. 1.) fert expreſſos &
euidentes characteres eius qui genuit. id au-
tem eſt quod Philippo a dño dictum eſt.
Iohan. 14. Qui vidit me, vidit patrem. Eſt ergo imago
quæ ſignificat vnam & eandem ſubſtãtiam.
Si autem eſt viua imago, & quæ nullam ha-
bet differentiam, eandem habet cum exem-
plari naturam. & Oecume. ad Coloſſ. 3. ait.
Propter indifferentiam & omnimodam æ-
qualitatem ac ſimilitudinem, imaginem vo-
cat filium, tãquam effigiem exemplaris pul-
chritudinis. Annotandum tamen eſt contra
Arrianos, quod ait Theophy. ad Colo. 1. qđ
artificiales imagines nõ ſunt homouſiæ, hoc
eſt nõ ſunt ſimilis eſſentiæ, naturales omni-
no ſunt ſimilis eſſentiæ. Deniq; Ambroſi. ad
Colo. 1. ait. Inuiſibilis dei imago, viſibilis eſſe
non poteſt, alioqui nec imago. Quod enim
inuiſibile eſt, pingi non poteſt, nec enim vi-
ſibilis, poteſt inuiſibilẽ videre. Aut enim cor
pus eſt quod videtur, aut figura, aut aliqua
informata ſubſtantia, quam fert acies oculo
rum, totum tamen corpus eſt. Deus autem
qui ab his omnibus alienus eſt, quomodo po
teſt imaginem habere viſibilem? ſed ideò ſic
dicitur, vt talis filius intelligatur, qualis eſt
pater, vt quia de ipſo eſt, & nil diſtat ab
eo in diuinitate naturæ, imago ei⁹ dicatur &
forma, ne alius de⁹ à perfidis crederetur, quã
uis nomine hoc contineatur. Sed propter
malam intelligentiam hoc additum eſt, vt
imgo eius dicatur. vt cũ apparet in figura hu
mana aut in igne, vt ad Moyſen, nõ ipſe pa-
ter intelligatur eſſe, ſed filius, & per id quod
imago eius dicitur, nil ab eo diſtare credat.
Vnde dicit ad Philippũ. Philippe qui videt
me videt & patrem, quomodo tu dicis oſten
de nobis patrem? Non credis quia ego in pa
tre & pater in me eſt?

Porrò ex his oritur quæſtio an ſicut fili⁹ *Spiritus*
dicitur imago patris, ſic ſpiritus ſanctus ima *ſanctus an*
go appellari poſſit. attamen vt depulſa cali- *imago, ut fi*
gine res quæ in dubium venit intelligi poſ- *lius, dici a-*
ſit, aduerte, quod imago nonnunquam eſſen *ptè poſsit.*
tialiter, hoc eſt de tota trinitate dicitur, vt cũ
legimus in Gene. hominem factũ ad imaginẽ
dei. Aliquando relatiuè dicitur, & ſic filio tã
tùm & nullo modo ſpiritui ſancto, imaginis
nuncupatio tribuitur, nõ ſolùm à Paulo ſed
a doctoribus tam Græcis quam Latinis. Ad
hunc modum certè ſcribit Nazianzenus in
Apologia de fuga in Põtum. Chriſti multę *Nazianzen⁹*
ſunt appellationes, tam ex ſublimibus rebus
deſumptæ, quàm ex inferioribus, noſtri gra-
tia. Sic vocatur deus, imago, Verbũ, ſapiẽtia,
veritas, lux, vita, virtus, vapor, defluxus, ſplẽ
dor, factor, rex, caput, lex, via, oſtium, funda
mentum, petra, margarita, pax, iuſticia,
ſanctificatio, redemptio, homo, ſeruus, pa-
ſtor, agnus, ſummus ſacerdos, ſacrificium,
primogenitus reſurrectionis ex mortuis.
& Chryſoſto. ho. 74. in Iohan. ait. Solet ſcri- *Chryſoſto.*
ptura eiſdem verbis in deo & in hominibus,
non eodem modo vti. Nam dij dicimur & fi-
lij dei, & imago filius & gloria dicitur, & etiã
nos, ſed longè aliter. Nec diſſentire videtur
Didymus li. 2. de ſpi. ſ. circa principiũ cum ait. *Didymus.*
Cum filius imago ſit dei inuiſibilis, & forma
ſubſtantiæ eius, quicunq; ad hanc imaginẽ

formantur, adducũtur ad ſimilitudinem dei,
iuxta vires tamen humani profectus iſtiuſ-
modi imaginem conſequentes. ſimiliter ſpi-
ritus ſanctus cum ſit ſignaculum Dei, hi qui
imaginem dei capiunt, ſignati per eum, in eo
ducuntur ad ſignaculũ, Chriſti ſapientiæ. &

Cyrillus.
Athanaſius

Cyrillus lib. 3. Theſauri. ca. 1. Item Athana
li. 1. de incarna. verbi. ait. Imago noſtra inno
uari non poterat, niſi imago ipſa dei, ſalua-
tor, adueniſſet. & poſt parum. Sicut cum pi-
cta imago exterioribus ſordibus fuerit obli
terata, rurſum illum aduenire neceſſe eſt, cu
ius eſt forma, vt in eadem tabula poſsit ima
go renouari. ſic filius imago ſcilicet patris
ad noſtra deſcendit, vt factum ad imaginem

Hilarius.

ſuam hominem renouaret. Et Hila. 2. de tri.
ait. ęternitas eſt in patre, ſpecies in imagine,
vſus in munere. quãuis in aſsignatione tertię
proprietatis fortè melius tranſtuliſſet Hila-
rius χρηστότητα, bonitatem quam vſum. Et

Auguſt.
Damaſceni opinio. exploditur.

apud Aug. crebrò legimus filium tantum eſ
ſe imaginẽ patris. Solus Damaſ. ex his quos
viderim, affirmat, filium eſſe imaginẽ patris,
& ſpiritum ſanctum imaginem filij. li. 1. fidei
orthodoxæ. c. 18. imago, inquit, patris eſt fi
lius, & filij ſpiritus ſanctus, per quem Chri-
ſtus homini inhabitans dat ei quod eſt ſecũ
dum imaginem. De hac tota controuerſia
ſic loquitur S. Thomas. 1. Parte. Q. 35. Artic.
2. Doctores Græcorum communiter dicũt
ſpiritum ſanctum eſſe imaginem patris &
filij. Sed Latini ſoli filio tribuunt nomẽ ima
ginis. Nec aliter in ſcriptura inuenitur. vt ad
Colo. 1. Qui eſt imago dei inuiſibilis. & ad
Hebræ. 1. figura ſubſtantiæ eius. Quia
ſicut ſpiritus ſanctus (quanuis ſua proceſ-
ſione accipiat naturam patris ſicut & filius,
non tamen dicitur natus) ita licet accipiat
ſpeciem ſimilem patri, non dicitur imago.
Quia filius procedit, vt verbum, de cu-
ius ratione eſt ſimilitudo ſpeciei ad id
à quo procedit non autem de ratione a-
moris. Quanuis ſimilitudo cõueniat amo-
ri, qui eſt ſpiritus ſanctus, inquantum eſt a-
mor diuinis. Lege Duran. libr. 1. D. 28. Q. 3.

Homodominicus.

Nonnunquàm ab eccleſiaſticis viris Chri
ſtus homo dominicus vocatur, ſic certè eum
vocat Didy. li. 3. de ſpiritu ſancto. inquiens.
Dicitur in Pſal. Dextera domini fecit virtu-

Pſal. 117.

tem. & certè vocem hanc ex perſona domi-
nici hominis proferri, quem vnigenitus fi-
lius dei, aſſumere dignatus eſt ex virgine, ex
ipſo loco manifeſtiſsimè comprobatur. &
poſt parum. Nam dominicus homo accepit
communicationem ſpiritus ſancti ſicut in
Euãgelijs ſcribitur. Ieſus ergo ſpiritu ſancto
regreſſus eſt à Iordane. Et in alio loco. Re-
uerſus eſt Ieſus in virtute ſpiritus, in Galilęã.
Hęc abſque vlla calumnia de Dominico ho
mine, qui totus Chriſtus, vnus eſt Ieſus filius
dei, ſenſu debem⁹ pietatis accipere. Et Chry
ſoſt. homi. quadam de cruce domini circa fi
nem. 3. to. & Auguſt. Pſa. 1. De domino no-
ſtro, hoc eſt de homine dominico, accipien
dum eſt. beatus vir. & ſæpe aliàs. Quamuis.
S. Tho. 3. Part. Q. 16. ſecutus Aug. lib. 2. Re
tr. neget vocandum dominicum hominem,
cum ſit dominus.

Pontifex.
Sacerdos.

Pontifex quoq;, ſiuè ſacerdos magnus,
nuncupãtur. ad Hebr. 4. Habemus pontifi
cẽ qui penetrauit cælos Ieſum filium dei.
Quia deprecatur pro peccatis noſtris patrẽ
ac ſaluãs in ſempiternũ eos, qui per eũ acceſ
ſerint ad deũ. Sed dubiũ eſt, an ſicut fuit ſa-
cerdos ſecũdũ ordinẽ Melchiſedec, ſic fun-
ctus fuerit ſacerdotio Leuitico. de qua re vi-
de Suidam in verbo Ieſus, nec ei fidem ad-
hibeas.

Splendor gloriæ.

Splendor glorię. i. immenſa claritas patris.
nam nomẽ gloria nõ ſignificat, ſed auget ſi-
gnificationẽ. Nã ſplẽdor ſuã habet ex igne
ſubſtantiã, & eſt ſimul cũ igne, vt radius cũ
ſole. Ex quo .n. Sol, ex illo radij. Sol radiorũ
cauſa eſt, & ignis & ſplendoris. nõ ſol ex ra
dijs, ſed radij ex ſole gignũtur, & ſplendor
ex igne ꝓducitur. Ita vnigenitus ex patre
eſt genitus. eſt autẽ vna cũ mente, vt verbũ
cum eo qui genuit, & ſplendor cum igne, ra
dius cum ſole. Sed vnumquodq; non per ſe
ſubſiſtit, ſed in illo ex quo productũ eſt, ha-
bet ſubſiſtentiam. Deus autem ſplẽdor glo
riæ non eſt aliqua patris operatio non ſub
ſiſtens, ſed ſubſtantia viuens & per
ſe ſubſiſtens. & vocatur character, quia

Character.

vna ſimilitudine fieri nõ poterat, vt diuina
apertè doceret, ideò per plures ſimilitudi-
nes, id docet ſcriptura. Quin & ad Colo. 1. vo

Primitiæ, Primogenitus ex mortuis.

cat principiũ. & primogenit⁹ ex mortuis. Nã
ſicut primitię ſunt quę primis ex agrorũ ꝓ
uẽtib⁹ nobis obueniũt, ita Chriſt⁹ prim⁹ eſt
qui è mortuis reſurrexit, (teſte Damaſ. li. 4.
c. vlt.) reſurrectione pfecta. Lazarũ quidẽ et
alios ad demõſtrationẽ ſuæ diuinitatis, & cõ
firmationẽ ſuę & noſtrę reſurrectionis, ſu-
ſcitauit, q rurſus obituri erãt mortẽ. Ipſe au
te a mortuis reſurgẽs iã non moritur, mors
illi

illi vltrà non dominabitur. Qua de re Epiph. in Ancyroto hæc ſcribit. πῶς δὲ ἀπαρχὴ γέγονε χριστὸς τῶν κοιμωμένων, μαθέτωσαν πρὸ αὐτοῦ ἤγειρε τὸν λάζαρον, καὶ τὸν υἱὸν τῆς χήρας τῆς ἐν τῇ ναῒμ. καὶ ἠλίας ἤγειρε νεκρόν. ἀλλὰ καὶ ἐλισσαῖος δύο ἤγειρε νεκρούς. ἕνα μὲν ἔτι περιόντα, ἕνα δὲ ταφέντα. ἀλλ' ἐκεῖνοι μὲν ἀναστάντες πάλιν τεθνήκασι προσδοκῶσι δὲ τὴν μίαν καὶ καθολικὴν ἀνάστασιν. ὁ δὲ χριστὸς ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων, ὅτι ἀναστὰς οὐκέτι ἀποθνήσκει, θάνατος αὐτοῦ οὐκέτι κυριεύει. κατὰ τὸ γεγραμμένον. ἅπαξ γὰρ ἀπέθανεν ὑπὲρ ὑμῶν, ὑπομείνας τὸ πάθος διὰ τὰ ἡμέτερα πάθη. Hoc eſt. Quomodo fuit Chriſtus primitiæ dormientium? diſcant. Antequàm ſe

Luce. 7.

ſuſcitaſſet Lazarum ſuſcitauiſſe, & filium viduæ in Naim. & Elias mortuum ſuſcitauit, & Eliſſæus duos ſuſcitauit mortuos, vnum quidem ſepultum, alterum nondum ſepultura[e] mãdatum. At illi poſtquam ſuſcitati ſunt, iterum moriuntur, donec in vniuerſali illa reſurrectione omnes reuiuiſcamus. Chriſtus tamen eſt primitiæ dormientium. quoniam resurgens à mortuis iam non moritur, mors illi, vltrà non dominabitur, ſicut ſcriptum eſt. Semel enim mortuus eſt, pro nobis mortem patiens propter affectiones & ſcelera noſtra. Ambro. lib. 5. epiſtola. 22. ait. primitiæ, quia ſanctior omnibus fructus. qui etiam cæteros cõſortij ſui fructus ſanctificauit. Et primogenitus ex mortuis, quia primus reſurrexit.

Q. de illis, qui cũ Chriſto reſurrexerunt.

Sed quæres an ſancti illi viri (de quibus Matth. enarrans ea quæ in Chriſti ſunt morte, geſta, Multa inquit corpora ſanctorum reſurrexerunt, & venerunt in ſanctam ciuitatẽ & apparuerunt multis) iterum mortem obierint, necne. Qua de re duæ celebres apud antiquos extant ſententiæ. Prima, quę quidem

1. Opinio.

verior eſt, & plurimis ſanctorum teſtimonijs confirmari poteſt, affirmat, nunquam illos poſtea mortem fuiſſe expertos. ita Orig. ad

Origenes.

Rom. 1. ait. Primitiuus vel Primogenitus ex mortuis dicitur Chriſtus. Sed requirendum nobis eſt, ſi ſolus primogenitus vel primitiuus ex mortuis, & non habet aliquos ſecum etiam in primatu participes, de quibus dicit Apoſtolus. Quia ſuſcitauit nos cum Chriſto, ſimulque ſedere fecit in cæleſtibus. Ne fortè & iſti quos dicit excitatos eſſe cũ Chriſto, & cum eo ſedere in cæleſtibus, & ipſi primogeniti ſunt, & primitiui ex mortuis, ſicut & illi fuerunt, qui cum illo ſuſcitati eſſe dicũtur, cum monumenta aperta ſunt, & multa ſanctorum corpora qui dormierant ſurrexerunt, & ingreſſi ſunt in ſanctam ciuitatem. Et de his talibus fortaſſe dicit Apoſtolus eſſe eccleſiam illam primitiuorum, quam aſcriptam memorat in cælis. Et Epiphanius. libr.

Epiphanius.

3. contra hæreſes. in hæreſi Aerij in poſtremis verbis. Πολλὰ δὲ σώματα τῶν ἁγίων ἀνέστησαν καὶ συνεισῆλθον αὐτῷ εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν. ἁγίαν πόλιν λέγει, ποίαν ταύτην; πληροῦται γὰρ κατ' ἀμφοῖν ὁ λόγος εἰς τὴν ἐνταῦθα, καὶ εἰς τὴν ἄνω. ὅτι μὲν γὰρ εἰς τὴν ἐνταῦθα ἱερουσαλὴμ συνεισῆλθον αὐτῷ πρῶτον, τοῦτο δῆλον. πρὶν δὲ τοῦ ἀναβῆναι τὸν σωτῆρα εἰς τὸν οὐρανὸν οὐδεὶς ἀναβέβηκεν ἕως ὅτε αὐτῷ συνεισῆλθον. Hoc eſt, multa corpora ſanctorũ ſurrexerũt, & ſimul cum Chriſto in ſanctam ciuitatem venerunt. Quam vocat ſanctam ciuitatem? Impletur tamen in hac vtraque Ieruſalem, in ſuperiori inquam & inferiori, Euangeliſtæ ſermo. quod ad hanc venerint inferiorem manifeſtum eſt, ſed ad illam ſuperiorem, ante Chriſtum nullus conſcendit, quouſque cum

Ambroſius.

illo conſcenderunt. & Ambro. li. 4. de fide ad Gratianum Auguſtum ca. 1. ait. Tranſlatus erat Enoch, captus Elias. Sed non eſt ſeruus ſupra dominum. Nullus enim aſcendit in cælũ, niſi q diſcendit de cælo. Nam et Moyſen, licet corpus eius non apparuit in terris, nuſquam tamen in gloria cæleſti legimus, niſi poſtquam Dominus reſurrectionis ſuæ pignore, vincula ſoluit inferni, & piorum animas eleuauit. & in poſtremis verbis enarrationis Pſalmi primi ait. Sunt qui reſurrexe-

Ambroſius.

runt in paſsione Chriſti, & iſti plane beati, quia acceperunt Chriſti gratiam, & audierunt vocem eius de qua ſcriptum eſt. Venit

Iohan. 5.

hora quando audient mortui vocem filij dei, & qui audierint viuent, & ingreſſi ſunt in ſanctam ciuitatem. Puto quod magis ſignificẽt ſupernam, quam iſtam Ieruſalem quam reliquit, quam incuſauit. Clemens quoque Ale

Clemens Alexandrinus.

xandrinus Stromate. 6. fol. 6. hoc etiam videtur innuere, inquiens. σώματα φησὶ τὸ εὐαγγέλιον πολλὰ τῶν κεκοιμημένων ἀνεστᾶσθαι, εἰς ἀμείνω δῆλον ὅτι μετατεθειμένων τάξιν. Hoc eſt, corpora multa eorum qui dormierunt, iuxta euangeliũ, reſurrexerunt, quæ quidem in meliorem ordinem tranſlata ſunt. & Anſel. Matth. 27. & Chriſt. Druthmari eodem in loco. Denique in ſermone aſſumptionis titulo Hieron. hæc legimus. De his qui cum Domino reſurrexerunt, nonnulli doctorum in ſuis reliquerunt ſcriptis, quod in illis completa inuenta ſit reſurrectio, fatentur enim quod veri teſtes non eſſent, niſi eorum reſurrectio vera eſſet. Vnde Petrus dixiſſe legitur, cum de Dauid lo-

que

quereretur. Sepulchrũ eius apud nos eſt, quaſi nõ ſit auſus dicere, quod ipſe aut corpus eius apud nos eſt, ſed tãtũ ſepulchrũ, in quo cõditus fuerat. Hinc aiũt reſurrexiſſe & ipſum cũ cæteris ſanctis, & ideo vacuũ remanſiſſe mauſoleũ. Hæc ille. Addũt nõnulli rationẽ. Quia decens eſt, vt Chriſtus cuius deliciæ ſunt, eſſe cũ filijs hominum, haberet aliquos eiuſdem humanitatis conſortes in cœlo. Quan-

2. Opinio. uis hæc opinio recipiatur cõmuniter, nõ deſunt tamen qui affirmẽt, ita reſurrexiſſe, vt poſt parum in puluerem ſuũ reuerterentur. Hoc

Theophy. affirmat Theophy. Mat. 27. inquiens. Scito quòd mortuorum reſurrectio, quę facta fuit in cruce domini, ſignificarit & earũ quæ in inferno fuerint animarũ libertatem. Reſurrexerunt igitur illi tantum ſigni gratia, manifeſtumq; eſt illud, quod iterum ſunt mortui. Quidam autem dicunt, quod poſtquã Chriſtus reſurrexerit, reſurrexerint & illi, nec poſtea mortui ſunt. Sed neſcio an hoc ſit recipiẽ-

Euthy. dũ. Et Euty. Mat. 67. verſus finem, ait. poſtquam apparuerunt, iterum dormierunt. Et

Auguſt. Auguſtinus epiſtola. 99. ad Euodiũ ſcribens, ait. Scio quibuſdam videri, morte dñi iam talem reſurrectionem præſtitam iuſtis, qualis nobis in fine promittitur. Quoniã ſcriptum eſt illo terręmotu quo in eius paſſione petrę ſciſſę & monumenta aperta ſunt, multa corpora reſurrexiſſe iuſtorum, & viſa cum illo quãdo reſurrexit in ſancta ciuitate. Qui vtiq; ſi non iterùm repoſitis corporibus dormierunt, videndum eſt quemadmodum intelligatur Chriſtus primogẽitus à mortuis, ſi eũ in illa reſurrectione tot pręceſſerunt. Quod ſit reſpondetur hoc dictum eſſe per anticipationem, vt monumẽta quidem aperta intelligãtur terræmotu illo, cùm Chriſtus in cruce penderet, reſurrexiſſe autem iuſtorũ corpora, non tũc, ſed cum ille prior reſurrexiſſet, quãuis tunc anticipãdo fuiſſet adiunctũ, vt & Chriſtus primogenitus ſine ambiguitate credatur, & illis iuſtis continuo cõceſſum, vt ipſo præeunte in æternã incorruptionem reſurgerent. Illud adhuc reſtat quomodò à Petro dici potuerit, quãdo per illam prophetiã, nõ de Dauid ſed de Chriſto aſſeruit fuiſſe prædictum, Carnem eius non vidiſſe cor-

Act. 2. ruptionẽ, & quod adiunxit de Dauid. apud eos eſt monumentũ eius, vnde illos vtiq; non conuincebat, ſi corpus eius vbi iam non erat, quia ſi iam reſurrexiſſet, nec vidiſſet corruptionem, poſſet nihilominus monumentum eius manere. Durũ autem videtur, vt Dauid non fuerit in illa reſurrectione iuſtorũ, ſi eis iam æterna donata eſt, cuius ex ſemine Chriſtus tanta honorificentia commendatur. Periclitabitur etiam illud, quod ad Hebręos de

Hebræ. 11. iuſtis antiquis dicitur. Quia pro nobis meliora prouiderunt, ne ſine nobis perfecti perficerentur, ſi iam in illa reſurrectionis incorruptione conſtituti ſunt, quæ nobis perficiendis in fine ꝓmittitur. Huic ſubſcribit S. Thomas. 3. Parte. q. 53. Art. 3. ad ſecundum.

Innumera alia nomina crebro in ſcripturis replicantur, quorũ nonnulla breuiter explicantur ab Ambroſio, lib. 1. de Fide contra Arianos, & trãſcripſit ex libro Hilarij de Patris & filij vnitate, verſus finem, & rurſus Hilarius deſumpſit ex Nazianzeno. li. de fide. Illorum hæc ſunt verba. Filius dei ratio dicitur, quæ tamẽ ratio multis nominibus appellatur. modo verbum, modo virtus, modo ſapiẽtia, modo dextera, modo brachium, modo margarita, modo theſaurus, modo retia, modo aratrum, modo fons, modo petra, modo agnus, modo homo, modo vitulus, modo Aquila, modo leo, modo via, modo veritas. Virtus dicitur, qa vere de deo, & ſemper cũ deo eſt, & omnis poteſtas patris in eo con- Virtus.

ſiſtit. Sapientia appellatur, quia de corde patris adueniẽs arcana cæleſtia credentibus reſerauit. Dextera nuncupatur, quia per eum omnia opera diuina perfecta ſunt. Brachium dicitur, quia ab ipſo omnia cõtinentur. Margarita appellatur, vt nihil illo pretioſius habeatur. Theſaurus dicitur, vt in ipſo omnes opes & diuitiæ regnorum cælorum condita cognoſcantur. Retia dicitur, quia per ipſum & in ipſo de mari ſeculi, diuerſa gentium multitudo ſicut piſcium, per aquã baptiſmatis in eccleſia congregantur, vbi bonorum & malorum diſcrimen agnoſcitur. Aratrum nuncupatur, quia ſigno crucis ſuæ, dura ſentium pectora ſubijciuntur, vt neceſſario ſemini præparentur. Fons aquæ viuæ appellatur, quia ex eo ſitientia corda cæleſtis aquæ gratia irrigantur. Petra dicitur, quia credentibus, fortitudinẽ, incredulis duriciam præſtat. Lapis angularis dicitur, quia vtroſque parietes noui & veteris teſtamenti, vnus & mediator in ſemetipſo continens copulauit. Agnus dicitur, vt innocentia Chriſti & paſſio demonſtretur. Homo dicitur, quia ſecũdum carnem propter nos homines naſci dignatus eſt. Vitulus dicitur, quia propter noſtram ſalutem

Sapientia. Dextera. Brachium. Margarita. Theſaurus. Retia. Aratrum. Fons. Petra. Lapis angularis. Agnus. Homo. Vitulus.

Aquila. pati ſuſtinuit. Aquila dicitur, quia poſt ve-
nerabiſem reſurrectionem, vt rex, ad altã pa-
Leo. tris peruolat ſedem. Leo dictus eſt, quia ipſe
eſt rex regum, quia mortem ac zabulum, vir
Via. tutis ſuæ poteſtate contriuit. Via eſt, quia
Veritas. per ipſum aſcenſus eſt. Veritas, quia menda-
Vita. cium neſcit. Vita eſt, quia ipſe vniuerſa viui-
ficat. Item Theoph. Iohã. io. Chriſtus, inquit,
cum curam ſuam erga nos vult demonſtrare
Paſtor. paſtorem ſe nominat. Quando autem oſten-
dere vult, quod ipſe ſit ille qui ducat ad patrẽ,
tunc Ianuam ſe dicit. Similiter iuxta alium
Ianua. & aliũ ſenſum ouis eſt, & paſtor. Item Chry-
Filius. ſoſt. ho. quadam de cruce domini, in calce ter
Vnigenitus. tij tomi. ait. Chriſtus filius dicitur, quoniam
Deus. de patre, vnigenitus, quia ſolus de ſolo, Deus
quoniam creator. Præterea Hieron. Iſaiæ. 52.
ait. Quod filius dei, patris dextera appelletur,
& brachium multa ſunt teſtimonia, Saluabit
Pſal. 97. ſibi dextera eius, & brachium ſanctum eius.
& in Iſaia, in brachio meo gentes ſperabunt.
& in Pſa. 88. Tuum brachium cum potentia.
&, Quis credet auditui noſtro, brachium do-
mini cui reuelatum eſt? quia deus per Chri-
ſtum operatur. Hoc etiam dicit Augu. tract.
53. ſuper Iohannẽ. Item Hiero. Hoſeę. 14. ait.
Fit dominus credentibus, lumen, via, panis, vi
nea, ignis, vermis. &c. Sic qui indigemus illius
miſericordia, & peccatorum febribus æſtua-
mus in rorem nobis vertitur, de quo dicitur.
Deuter. ult. Deſcendant ſicut ros, verba oris mei. Cum au
tem de ſuo rore reſperſerit, & ſiccitatem pe-
ctoris noſtri, ſuis pluuijs irrigat, florebimus in
lilium, de quo dicitur. Ego flos campi lilium
conuallium.

Denique vt iam finem ſermoni noſtro im
ponamus, aduertendum eſt quod Iſychius.
li. 1. in Leui. cap. 4. ait. Multis nominibus car-
nem domini ſcriptura appellat, quia multas
operationes impleuit. Vnde ipſe dominus
modo quidem ſemetipſum ſacrificium, mo-
do paſtorem, rurſus vitem, & panem vitæ &
granum tritici, opportune diſpenſatorijs ver
bis varians, ſuas appellationes nominauit. &
in Leuitico velum eius carnem appellauit,
Paulo ad explanationẽ huius myſterij dicen-
Hebræ. 10. te. Habentes confidentiam in introitu ſancto
rum in ſanguine Chriſti, quam initiauit no-
bis viam nouam & viuentem per velamen, id
eſt carnem ſuam. Propterea & ſanctuarij ve-
lum appellatum eſt, figuram quippe carnis
ſancta ſanctorum gerebat. & Digitus dei, vir-
Exo. 8. tus eius dicitur. Vnde magi Pharaonis ce-
dentes miraculis Moyſi, dicebãt. Digitus dei
eſt. & Dauid. Quoniam videbo cælos tuos Pſal. 8.
opera digitorum tuorum. & dominus Iudæis
dicebat. Si in digito dei eiicio dęmonia, igitur Luce. 11.
peruenit in vos regnum dei. & Euthy. Iohan.
10. Chriſtus in ſcriptura vocatur paſtor, in a-
lijs locis ouis, agnus, victima, alijſque mille no
minibus, iuxta varios diſpenſandi modos.
Hæc ille. Vocatur Gigas, vt in Pſal. Exultauit
vt gigas. Principium, quia pater per ipſum
omnia condidit. Os dei, quia per ipſum pater
mundo loquitur. Antiquus dierum. Dani. 7.
Agnus ob origine mundi occiſus. Deus Sa-
baoth. Sanctus ſanctorum. Flos de radice Iſai.
ſol. Oriens. ſpleudor. Propheta Dauid. Ange
lus aut magni conſilij angelus. Emanuel. Ad-
mirabilis. Conſiliarius. fortis. Pater futuri ſe-
culi. princeps pacis. Multa huiuſmodi tu ipſe
ex diuinis ſcripturis & ſanctis poteris coacer
uare.

¶Nomina quæ ex humanis rebus & ex affectionibus noſtris ſunt deſumpta, cum de deo dicuntur quid ſignificent.

Caput. 4. & vltimum.

Tandem, vt primo huic volumini, in quo de diuina natura tractandum fuiſſe duximus, finem imponamus, oportet agere de illis nomi nibus quæ, cum ex rebus hiſce noſtris & humanis affectionibus ſint deſumpta, myſticam & abſtruſam in ſe cohibent intelligentiam. *Contra Anthropomorphitas & Tertullianũ.* Huiuſmodi ſunt illa nomina quæ, cum tropicè & tropologicè & ἀνθρωποπαθῶς de deo dicantur, altiori indigent intelligentia, & nonnullius explicationis noſtrę, lucem deſiderãt. Porrò vt res tota melius intelligatur, dicendũ eſt ac diſſerẽdũ, quo cõſilio id in ſcripturis fieri permiſerit dominus. Primò quidẽ id fieri ſcripturæ admittunt, vt ſe demitterent hebetudini aut potius ſtupiditati Hebræorum. Hoc certè eſt quod ait Euthy. Pſal. 79. Sacra ſcriptura deo paſsim actiones & paſsiones adſcribit humanas, craſsiori admodum more locuta, vt Hebræorum hebetudini ſeruiret. Vt, Excita potentiam tuam & veni, vt ſaluos facias nos. & iterum. Pſal. 31. hoc idem affirmat idem author.

Secũdo vtitur ſcriptura verbis à cõſuetudine noſtra deſumptis, vt ad Deum nos alliciat per

per res nobis cognitas & cognatas, aut etiā à malo arceat & deterreat, per res nobis aduerſas, & naturæ noſtrę contrarias. vt ſi mellis dulcedinē deſideras, dulcis vocatur deus. Si vini dulcedine teneris, audies. Dulciora ſunt vbera tua vino. Si flagranti oleo delectaris, vocatur deus. oleum effuſum. Si præceptis diuinis parere non vis. dicitur Deus, ignis conſumens. & vmbra, ſol, adeps deus vocatur. Hoc ſignificauit Chryſoſto. hom. 3. in Gen. inquiens. Scriptura demittit ſe, & iuxta humanam conſuetudinem loquitur. Vt, Vidit deus lucem quod bona eſſet, quē admodum homines, cum magnum aliquid magno ſtudio elaborauerint, & finem laboribus ſuis impoſuerint, tunc tandem probāt quod fecerint, & opus laudibus extollunt. Ita & diuina ſcriptura ſolet ad noſtrarum aurium infirmitatem ſe attemperare. & alibi. Et deſcendit dominus, vt videret ciuitatē & turrim, quam ędificabant filij hominum. & iterum. pœnituit dominus quod fecerit hominem. Item hom. 13. in Gene. ait. Perpetuus ſcripturæ mos eſt, propter nos & noſtram vtilitatē humanis vti verbis, vt in Gene. Poſuit ſtellas in firmamento cæli. non quod affixerit eas cælo, ſed vt diſcas quod in cælo eas eſſe prǽceperit. Et iterum. Plantauit dominus hortum. Quid? dic oro, foſſorio ne opus habuit aut agricultura & alia cura vt paradiſi hortum excoleret? nō. Omnia ergo quæ de deo dicuntur, humano more accipienda ſunt. Ideò verbum illud, Plantauit, ſic intelligendum eſt, quod imperauit hortum in terra fieri, vt creatus homo in eo verſaretur. Et Aug. li. 1. de trinit. ca. 12 ait. Non vtitur ſcriptura aliquo genere locutionis, quod in cōſuetudine humana nō inueniatur. quia vtiq; hominibus loquitur. Hoc eſt quod Rabbini dicunt. Loquitur ſcriptura vt homines inter ſe loqui conſueuerunt. [redacted]

Ad rem igitur accendetes, quid Augu. li. 83. Quæſtionum. Q. 52. tradiderit audiamus. Diuinæ, inquit, ſcripturæ à terreno & humano ſenſu ad diuinum & cæleſtem nos erigentes, vſq; ad ea verba deſcenderūt, qui bus inter ſe ſtultiſsimorum etiam vtitur cō ſuetudo. Itaq; earum etiam affectionum nomina quas animus noſter patitur, quaſque longiſsimè adeo eſſe ſeiunctas, iā qui melius ſapit intelligit, non dubitauerūt viri illi per quos locutus eſt ſpiritus ſanctus opportuniſsime in libris ponere. Vt verbi gratia, quoniam difficillimū eſt, vt homo aliquid vindicet ſine ira, vindictam dei quæ omnino ſine perturbatione fit, iram tamē vocandam iudicauerunt. Item quia cōiugis caſtitatem zelando viri cuſtodire conſueuerunt, illam dei prouidentiam per quam pręcipitur atq; agitur, ne anima corrumpatur, & deos alienos ſequens quodammodo meretricetur, zelum dei appellauerunt. Sic & manum dei vim qua operatur, & pedes dei, vim qua in omnia cuſtodienda & gubernanda, protendit. & aures dei vel oculos dei, vim qua omnia percipit atq; intelligit. & faciem dei, vim qua ſe manifeſtet atq; dignoſcitur, & cætera in hunc modum. Propterea ſcilicet, quia nos ad quos ſermo fit, & manibus ſolemus operari & pedibus incedere, & quo fert animus peruenire. & auribus atque oculis. & cæteris ſenſibus corporis corporalia percipere, & facie innoteſcere, & ſi quid aliud, ad hanc regulam pertinet. Hoc modo igitur quia mutare cœptum aliquod & in aliud transferre non facile ſolemus, niſi pœnitendo, quanquam diuina prouidentia ſerena mente intuentibus appareat cuncta certiſsimo ordine adminiſtrare, accomodatiſsimè tamen ad humilem humanam intelligentiā ea quæ incipiunt eſſe, neq; perſeuerant quā tū perſeueratura ſperata ſunt, quaſi per pœnitentiam dei dicuntur ablata. Aut vt ipſe Augu. Pſal. 109. ait, Pœnitentia quando in deo ponitur mutationem rerum ſignificat. Quando enim aliquem pœnitet, dolet factū quod fecit, ſic quando aliquid deus præter ſpem hominum, ideſt præterquam ſperant homines, mutat in aliud, pœnitere ſe dicit. Vſq; adeo vt de pœna noſtra pœniteat eū, ſi nos de vita noſtra mala pœnituerit. Et Hiero. Amos. 9. de eadem loquens pœnitentia ait. Non deus mutatur qui ſemper eſt immutabilis, ſed nos cum noſtra conuerſione mutamus. Vnde ipſe deus apud Iere. ait. loquar ſuper gentem & regnum, vt auferam eam & diſperdam, ſi conuerſa fuerit gens illa a malis ſuis, & ego agam pœnitentiam de his quę cogitaueram facere ei. Sæuit, iraſcitur, comminatur, & dicit ſe illaturum eſſe ſupplicia, ſi agamus pœnitentiam, ipſum quoque ſuæ

Ira.
Zelus.
Manus.
Pedes.
Aures.
Oculi.
Facies.
Pœnitentia
Lege quæ ſcripſi lib. 9 Reg. 3.
Iere. 18.

pœnitet ſententiæ. Rurſum iuxta eundem
Ierem. 17. Ieremiam promittit proſpera: ſi negligentia
diſſoluamur,& illum pœnitebit ſponſionis
ſuæ, promiſſaque mutabit. Cuius rei exẽ-
plum Niniuitas & Ieruſalem habere poſſu-
mus.quorum alij de imminentibus ſuppli-
cijs liberati ſunt,alij quæ patribus promiſſa
fuerant perdiderunt. Et cap.7.parum poſt
principium. Pœnitentiam Dei in ſcripturis
ſic debemus accipere quomodo ſomnum &
iram,non quod deum pœniteat aut mutet
ſententiam, qui loquitur per prophetam.
Malach. 3. Ego deus & non mutor. Et cui nos dicimus.
Pſalm. 101 Tu autem idem ipſe es,& anni tui non defi-
cient. Sed quod nobis ad meliora conuerſis,
& ipſum pœniteat ſententiæ ſuæ,vt nec iu-
ſto reddat præmia quæ promiſit,ſi declina-
uerit ad iniquitatem, nec peccatori pœnas
quas comminatus eſt,ſi conuerſus fuerit ad
ſalutem. Et iterũ in cõment. Zachariæ.ca.8.
ſuper hæc verba. & erit ſicut.ait. Calũniãtur
hæretici,quaſi aut crudelis, aut mutabilis ſit
deus,ſi eũ aut non pœniteat,aut pœniteat.
Si em̃ pœnituerit dicunt eum eſſe mutabi-
lem, ſi non pœnituerit aſſerunt eſſe crudelẽ.
Pœnituit autem deum quod Saul vnxit
1.Reg.15. in regem. Et apud Niniuitas quibus per pro
Ionæ.3. phetam Deus denunciauerat. Adhuc tri-
Sic.70. iuxta duum & Niniue ſubuertetur, quia ege-
vulgata editio runt pœnitentiam, dicitur & ipſe mutaſſe
cũ Hebræis ſententiam ſuam, non vitio mentis impro-
40. uidę,ſed ex eorum qui male aut bene faciũt
varietate. Si enim male fecerint commina-
tur,ſi priſtina peccata defleuerint, non mu-
tatur Deus qui vnus atque idem eſt, & mu-
tari non poteſt. ſed illis ex malis ad bona o-
pera cõmutatis,mutat & ſuum ipſe decre-
tum. Item Auguſtinus libro.2. quæſtio. ad
Simplicianum.quæſt.2. Pœnitentia, inquit,
cum de deo dicitur, indignum aliquid dici
arbitrarer,ſi aliquid dignum inueniretur,qđ
de illo diceretur. Cum ergo verba omnia
quibus humana colloquia cõſeruntur, illius
ſempiterna virtus & diuinitas mirabiliter ex
cedat , quicquid de illo humanitus dici-
tur, quod etiam hominibus aſpernabile vi-
deatur, ipſa humana admonet infirmitas,e-
tiam illa quæ cõgruenter in ſcripturis de deo
dicta exiſtimat,humanæ capacitati aptiora
eſſe quam diuinæ ſublimitati,ac per hoc e-
tiam ipſa eſſe tranſcendenda ,eſt ſanior intel
lectus, ſicut iſta qualiacunque traſcenden-
Præſciẽtia. da ſunt. Quis eſt enim hominum cui non oc

currat in deo cuncta pręſciente pœnitentiã
eſſe non poſſe?Et certè hæc tantum duo ver
ba ſunt pœnitentia & præſcientia, quorum
quia vnum congruere credimus deo, ideſt
præſcientiam,negamus in eo eſſe pœniten-
tiam. Cum vero alius liquidiore conſidera-
tione iſta pertractans,quærierit quemadmo
dum vel ipſa pręſcientia deo congruat,& in
uenerit etiam huius verbi notionem illius in
effabili diuinitati longe lateq; ſuperari, non
miretur vtrũque de illo propter homines di
ci potuiſſe, de quo vtrunque propter ipſum
incongrue diceretur. Quid eſt præſcientia,
niſi ſcientia futurorum? Quid autem futurũ
eſt deo qui omnia ſupergreditur tempora?
Si enim in ſcientia res ipſas habet, non ſunt
ei futuræ ſed præſentes,ac per hoc non iam
pręſcientia,ſed tantum ſcientia dici poteſt.
Si autem ſicut in ordine temporalium crea-
turarum,ita & apud eum nondum ſunt quę
futura ſunt,ſed ea præuenit ſciendo,bis ergo
ea ſentit, vno quidem modo ſecundum fu-
turorum præſcientiam,altero vero modo ſe
cundum præſentium ſcientiam. Aliquid er-
go temporaliter accedit ſcientiæ Dei, quod
abſurdiſſimum eſt. Nec enim poteſt quæ vẽ
tura prænoſcit noſſe cum venerint,niſi bis in
noteſcant,& prænoſcendo antequam ſint,
& cognoſcendo cum iam ſunt. Ita fit, vt
quod longe à veritate ſecluſum eſt, tempo-
liter aliquid accedat ſcientiæ dei, cum tem
poraliter quę præſciuntur etiam præſentia
ſentiuntur, quæ nõ ſentiebantur antequam
fierent,ſed tantummodo præſciebantur. Si
vero etiã cũ venerint quæ præſciebãtur eſſe
futura, nihil noui accedit ſcietię dei, ſed ma
nebit illa præſcientia ſicut erat etiam priuſ-
quam venirent quæ pręſciebantur, quomo-
do iam pręſcientia dicetur, quando non eſt
rerum futurarum? Iam enim pręſentia ſunt
quę futura cernebat,& paulo poſt erũt præ
terita.pręteritarum autem rerum ſicut præ
[redacted]
pręſcientia,et cum ea [redacted]
pri⁹, poſtea ſcientia fiat in deo,admittat mu
tabilitatem & temporalis ſit,cum deus qui
verè ſummeque eſt,nec vlla ex parte ſit mu
tabilis,nec vllo motu noſtro temporalis.
Placet ergo vt non dicamus præſcientiam
dei, ſed tantummodo ſcientiã. Quæramus
& hoc quomodo,nõ enim ſcientiã ſolemus
di-

dicere in nobis, niſi cum ſenſa, & intellecta memoria retinemus, ideſt, cum meminimus aliquid ſenſiſſe nos vel intellexiſſe, vt id cum volumus recolamus. Quod ſi ita in deo eſt, vt poſſit proprie dici, intelligit & intellexit, ſentit & ſenſit, admittit tempus, & ſubrepit nihilominus iſta mutabilitas quæ lõge à dei ſubſtantia remouenda eſt. & tamen ſcit deus & præſcit ineffabili modo, & ſic eum pœnitet ineffabili modo. Cûm enim ſcientia dei longe diſtet ab humana ſcientia, ita vt irridenda ſit comparatio, vtraque tamen ſcientia vocatur, & hæc quidem humana talis eſt, vt dicat apoſtolus. Scientia deſtruetur. quod
1.Cor. 13. nullo modo de ſcientia dei recte dici poteſt. Sic & omnis ira hominis turbida eſt, & non ſine cruciatu animi, ira vero dei de qua dicitur in Euãgelio, ſed ira dei manet ſuper eum.
Iohan. 3. & Apoſtolus, Reuelabitur ira dei de cælo
Rom. 1. ſuper omnem impietatem, illo in tranquillitate iugiter manente. in creatura ſubdita, exercet admirabili æquitate vindictam. Miſericordia quoque hominis habet nonnul-
Roma. 12. lam cordis miſeriam, vnde etiam in Latina lingua nomen accepit. Nam inde eſt quod non ſolum gaudere cum gaudentibus, ſed etiam flere cum flentibus hortatur Apoſtolus. Quis autem ſano capite dixerit vlla miſeria tangi deum, quem tamen vbique ſcri-
Pſal. 85. ptura multæ miſericordiæ eſſe teſtatur? Ita zelum humanum non ſine peſte liuoris intelligimus, zelantem vero deum non ita, ſed eodem verbo, non eodem modo. Longum eſt percurrere cætera, quibus oſtenditur multa diuina iiſdẽ nominibus appellari quibus humana, cum incomparabili diuerſitate ſeiuncta ſint, nec tamen fruſtra eadem ſunt rebus vtriſque indita nomina, niſi quod hæc cognita in quotidiana conſuetudine verſantur, & experimentis vſitatioribus innoteſcunt, non nullam ad intelligenda illa ſublimia præbent viã. Cũ eñ dẽpſero de humana ſciẽtia mutabilitatẽ, & trãſit⁹ quoſdã à cogitatione in cogitationem, cum recolimus vt cernamus animo, quod in contuitu eius paulò antè non erat, atque ita de parte in partem crebris recordationibus tranſilimus, vnde etiã ex par-
1.Cor. 13. te dicit eſſe Apoſtolus noſtram ſcientiam. Cum ergo hæc cuncta detraxero & relique ro ſolam viuaritatem inconcuſſæ veritatis, vna atque æterna contemplatione cuncta colluſtrantis, imò non reliquero, non enim habet hoc humana ſciẽtia, ſed pro viribus cogitauero, inſinuatur mihi vtcũq; ſcientia dei. Quod tamẽ nomẽ ex eo quod ſciẽdo aliquid nõ latet hominẽ, potuit eſſe vtriq; rei cõmune. Quanquã & in ipſis hominib⁹ ſolet diſcerni à ſapientia ſcientia, vt etiã Apoſtolus dicit. Alij per ſpiritum datur ſermo ſapientiæ, alij 1.Cor. 12. ſermo ſcientiæ. In deo autem non ſunt hæc duo, ſed vnum, & in hominibus quidem hæc ita diſcerni ſolent, vt ſapientia pertineat ad intellectum æternorum, ſcientia verò ad ea quæ ſenſibus corporis experimur. quod ſi ita eſt, nulla erit ſcientia dei. Sed melius dicitur aliam eſſe ſcientiam dei, & non eiuſdem generis cum iſta quæ hominum dicitur. Sic etiam de ira hominis detraho turbulentum motum, vt remaneat vindictæ vigor, vtcũq; aſſurgo in notitiã illius quæ appellatur ira dei. Item de miſericordia ſi auferas compaſſionẽ, cum eius quem miſeraris participatus es miſeriæ, vt remaneat tranquilla bonitas ſubueniendi & à miſeria liberandi, inſinuatur diuinæ miſericordiæ qualiſcunque cognitio. Zelum quoque dei non aſpernemur, cum ſcriptum inuenimus, ſed auferamus de humano zelo tabem doloris, & morbidam perturbationẽ animi, remaneatq; illud ſolum iudicium, quo corruptio caſtitatis impunita eſſe non finitur, & aſſurgimus vt capiamus aliquo modo zelum dei. Quapropter cum legimus dicentem dominum. Pœnitet me, con 2.Reg. 15. ſideremus, quid id eſſe ſoleat. In hominibus opus pœnitendi eſt, cum reperitur voluntas mutãdi, ſed in homine cum dolore animi eſt, reprehendit enim in ſe quod temere fecit. Auferamus ergo iſta quæ de humana ignorantia veniunt, & remaneat ſolum velle, vt non ita ſit aliquid quemadmodum erat, ſic poteſt aliquantum intimari menti noſtræ, qua regula intelligatur, quod pœnitet deum. Sed ſcriptura omnibus conſulens propterea magis illa quę non ſunt laudabilia proponit, vt zelum, iram, pœnitentiam, ne illa quæ placẽt ſic intelligantur in deo, quomodo cõſueuerunt in hominibus intelligi. Per hæc enim quæ diſplicent, cum ea non audeamus ſic intelligere in deo, vt inueniuntur in homine, diſcimus etiam illa ſic quærere quæ apta eſſe putabamus. Nam ſi propterea non eſt illud de deo dicendum quia in homine diſplicet, nõ dicamus incommutabilẽ deum, quiã de hominibus cum reprehenſione di-

ctum eſt, non eſt enim illis commutatio.

Item quædam in homine ſunt laudabilia, in deo autem eſſe non poſſunt, ſicut pudor, quod ætati viridiorum magnum eſt ornamentum, ſicut timor dei non eſt tantum in veteribus libris laudatus, ſed apoſtolus etiã dicit, *1. Corin. 7.* Perficientes ſanctificationem in timore dei, qui vtique in deo nullus eſt. Sicut ergo quædam laudabilia hominum non rectè dicuntur in deo, ſic quędã culpabilia hominum rectè intelliguntur in deo, non ita vt in hominibus, ſed vocabulis tantummodo communibus, longe alia ratione & modo. Nam cùm dicit dominus Samuel. Pœnitet me quod conſtituerim regem Saul, ipſi Saul ait de deo. Non eſt ſicut homo vt pœniteat eum. *Prima. cau.* Quam ob cauſam hoc in ſcripturis fieri ſoleat, prodidit *Loc° Greg. annotand°.* Grego. lib. 14. moral. cap. 22. inquiens. In deo, qui corporis forma nõ circumſcribitur, membra corporis, id eſt manus, oculus, vterus, ita nominantur, vt ex membrorum vocabulis, effectus eius potentiæ deſignetur. *Oculus.* Oculos quippe habere dicitur, quia cuncta videt. *Manus.* Manus habere deſcribitur, quia cuncta operatur. In vtero proles cõcipitur, quæ in hac vita naſcitur. Quid ergo vterum dei, niſi eius conſilium debemus accipere, in quo ante ſecula per prædeſtinationem concepti ſumus. Et Damaſce. li. 1. cap. 14. ait. Plura de deo corporaliter in ſacra ſcriptura, ſymbolicè myſticeque dicta comperimus, ſed ſcire nos decet, cũ nos ipſi ſimus craſſo carnis indumento circundati, nos minimè poſſe diuinas & ſubtiles & immateriales dei operationes, aut intelligere aut eloqui, niſi imaginibus & formis, & ſignificatiuis noſtro more vtamur ſignis. Quæcunque igitur de deo corporaliter dicũtur, ſymbolicè ſunt dicta, habent autem altiorem intelligentiam, ſimplex eſt enim diuinitas, & figuram nullam habens. *Oculi. Palpebræ.* Oculos ergo dei, & palpebras & viſum, virtutem ipſius vniuerſorum inſpectricem, & quod nihil eius cognitionem effugiat, intelligimus, eo quod in nobis per hunc ſenſum, perfectior cognitio certiorque innaſcitur. *Aures.* Aures autem & auditũ, virtutem eius propitiatricem, & noſtræ deprecationis ſuſceptricem. Nos etenim ijs qui ſupplicationes porrigunt, per hunc ſenſum mites ſumus, familiarius eis aures inclinantes. *Os.* Os autem & loquelã, vim demonſtratricem voluntatis eius, eo quod apud nos, per os & locutionem, in aperto faciamus cogitationes cordis. *Cibus.* Cibũ verò & potũ, noſtrum ad voluntatẽ eius concurſum. Nam & nos per guſtatoriũ ſenſum, neceſſarium naturæ implemus appetitum. *Odoratus.* Odoratũ vero, vim acceptatricem noſtræ erga eũ intelligentię & beneuolentiæ, quia per hunc ſenſum in nobis gignit boni odoris ſuſceptio. *Facies.* Faciem vero, ſui manifeſtationem & apparitionem per opera eius, eo quod noſtra ipſorum manifeſtatio per faciẽ fit. *Manus.* Manus verò efficacẽ virtutem operationis eius. Nam nos vtilia & maximè pretioſa adminiculo manuũ dirigimus. *Dextera.* Dexteram, auxiliũ eius in proſperis, eo quod nos magis in optabilioribus & pretioſioribꝰ, & plurima virtute indigentibus, dextera vtimur. *Tactus.* Tactum verò, certiorem eius minutiſsimorum & occultorum cognitionem, & diſquiſitionem, quia apud nos non poſſint ij qui palpatu contrectãtur, in ſeipſis quippiam occultare. *Pedes.* Pedes autem & inceſſum, auxilium, indigentiam, aut hoſtium vltionem, aut ad aliam quandã operationem, aduentumque & præſentiam. Quia in nobis beneficio pedum perficitur acceſſus. Obliuionem vero & ſomnũ & dormitationem, dilationẽ vltionis aduerſus inimicos & retardationem conſueti auxilij ad familiares. Et abſolutè dicẽdo, omnia de deo corporaliter dicta, occultam quandam intelligentiam notant, & ex his quæ ſunt ſecundum nos, ea quæ ſunt ſupra nos edocent. niſi quippiam de corporali diuini verbi peregrinatione dicatur. Nam ipſe totum hominem propter noſtram ſalutẽ aſſumpſit, animam ſcilicet intellectiuam & corpus, & humanæ naturæ proprietates, & naturales & innocuos affectus. Adhuc etiam nonnullis alijs exemplis oportet hæc eadem illuſtrare. *Ira. Furor.* Ira & furor, inquit Damaſce. libr. 1. capit. 14. ſignificant odium aduerſus malignitatem & inimicitiam. Nam & nos aduerſantia voluntati noſtræ odio habentes ſuccenſemus, iraſcimurque. Aut vt inquit Auguſti. Pſal. 2. Iram & furorem dei non perturbationem mẽtis oportet intelligi, ſed vim qua iuſtiſsimè vindicat ſubiectam ſibi ad miniſterium vniuerſam creaturã Alioqui vt inquit Salomõ. *Sapientiæ. 12.* Tu domine virtutũ cum tranquillitate iudicas & cum magna reuerentia diſponis nos. Ira ergo Dei eſt motus qui fit in anima, quæ legem Dei nouit, cum eandem

dem

dem legem videt à peccatore præteriri.
Per hunc enim motum iuſtarum animarum multa vindicantur. Quãquam poſsit ira dei rectè intelligi etiam ipſa mentis obſcuratiò, quæ conſequitur eos qui legem dei transgre diuntur. Et iterum in expoſitione quatundam propoſitionum epiſto. ad Roma. ait. Ira vindictæ ſignificatione ponitur. & Cyrillus libr.9.ſuper Iohan. cap.13. ait. Quando ſcriptura motum Dei aduerſus peccantes exprimere vult, à rebus humanis per ſimilitudinem verbis vſa, iram & furorem appellat. Quo tamen hæc duo nomina differãt modo, docet Euthy. Pſalm.2. inquiens. θυμὸς & ὀργὴ id eſt ira & furor, (quem, vt Græcę dictionis θυμὸς verior ſignificatio poſtulat, indignationem ſeu potius excandeſcentiam quis dixerit) aliquando pro eodem ponuntur, aliquando vt diuerſa, ita vt excandeſcẽtia motus ſit ad iram, & iuxta etymologiã, excitationem & motum ſignificet, à θύειν & ὁρμᾷν. Ira vero iuxta eandem Græci nominis etymologiam vehementiorem & concitatiorem ad vindictam denotet feruorem. nã ὀργὴ ab ὀργᾷν, & σφύζειν. De hac Dei ira ſic loquitur Euthy. Pſalm.6. Quanquam Deus à furore & ira & ab omni prorſus paſsione liber ſit. Prophetæ tamen ſæpe huiuſmodi affectionem ei tribuunt, perſuadere ſtudentes lectoribus, quod omnium hominum Deus curam habet, quod omnia videt & audit, qđ lætatur & triſtatur, iudicat, furit, & iraſcitur, & quæcunque alia huiuſmodi eum facere dicũt, vt ſaltem hoc pacto timore correpti homines deſiſterent à vitijs. Aut ab humanis operationibus prophetæ diuina declarant, & quia qui loquuntur, & qui audiunt homines ſunt, humana lingua exprimũt quod loquũt. Neque enim poſsibile eſt vt alio modo loquãtur qui in corpore ſunt, quàm corporaliter. Nam quoties barbaros alloquimur, eorum lingua vtimur, & cum pueris aliquid dicere volumus, eorum more balbutimus, quanquam valde ſapientes ſimus, ad illorum tamen humilitatem condeſcẽdimus. Item Hierony. Zachariæ.1. ait. Ira domini non perturbationem eius ſignificat qui non iraſcitur, ſed eorum merita atque peccata, in quos dei ira deſæuit, alioqui dominus nunquam iratus vlciſcitur, ſed ad hoc corripit vt emẽdet. Vnde propheta precatur in Pſalm. Domine ne in furore tuo arguas me. & alibi.

Ὀργὴ. Θυμὸς.

Corripe nos domine, verũtamen non in furore tuo, ſed in miſericordia. *Iere.10.*

Secundam affert huius rei cauſam Hiero. Iſaiæ.65. cap. inquiens. Furorem, obliuionẽ, iram, pœnitudinem, ita in deo debemus accipere, quomodo pedes, manus, oculos, aures, & cętera membra quæ habere dicitur incorporalis & inuiſibilis deus. Non quo his pateat perturbationibus, qui eas dono gratiæ ſuę extinguit in nobis, ſed quo p noſtra verba, Dei erga nos intelligamus affectum. Neque enim ira, quæ eſt vltionis libido, ita definitur in deo, vt in hominibus, quæ materiam habet in noſtris vitijs, non in domini voluntate, qui theſaurizamus nobis iram in die iræ, & reuelationis iuſti iudicij Dei. Et Damaſcenus libro.1. cap.2. ait. Multorum de deo difficulter intellectorum, haud quaquam ſatis eloquendi eſt conceſſa facultas. Verum de his quæ ſecundum nos ſunt, cogimur, in ijs quæ ſupra nos ſunt, eloqui. Ceu in deo ſomnũ, iram, negligentiam, manus & pedes & id genus, aſſerimus. Sic ſcriptura vocat zelum, vt inquit Theophy. Nahum.1. iram cum feruore factam. Item ait Auguſt. libro de fide & Symbolo. cap.7. quod ſedere dicitur Deus, non membrorum poſitionem, ſed iudiciariam ſignificat poteſtatem, qua illa maieſtas nuquam caret, ſemper digna dignis tribuendo. Quanuis in extremo iudicio multo manifeſtius inter homines, vnigeniti filij dei, iudicis viuorum atque mortuorum, claritas futura ſit. Et Hierony. Danie. 9. ca. ait. Quãdo propter peccata noſtra corripimur, vigilat ſuper nos Deus, & viſitat. Quando vero a deo deſerimur & non iudicamur indigni que ſumus correptione domini, tunc dormire dicitur. Vnde in pſalmis legitur. Surrexit quaſi dormiẽs domin⁹, & quaſi crapulatus à vino. Malicia enim noſtra inebriat deum quę quando in nobis corripitur euigilare dicitur, & de ſua ebrietate conſurgere, vt nos à peccato ebrios, euigilare faciat. Item Theophy. Lucę.14. ait. Quando vindicatiuam dei virtutem ſcriptura ſignificat, pãtherã, & vrſum, & pardum eum vocat. Quãdo autem miſericordiam vult inſinuare, hominem inducit: ſicut apud Lucam, miſericordiſsimam eius diſpenſationem intelligens, quam operatur in nobis, qua nos facit participes carnis filij ſui, hominem eum nominat. Item ait Hiero. Michęę.1. Dicitur dominus

2. Cauſa.

Sedere.

Vigilare.

Dormire.

Hõ, Deus quãdo dicat.

Egredi. egredi de loco ſuo, non quod derelinquat locum ſuum, nā de apoſtolis egrediebatur ſermo domini, & tamen non relinquebat eos. Item Augu. epiſtola. 119. ca. 26. ait Digitus, ſpiritum ſanctū ſignificat. cum enim vnus euangeliſta dixiſſet, in digito Dei eijcio dæmonia, alius hoc idem ita dixit. In ſpiritu Dei eijcio dæmonia. De iuramento quoque dei nonnihil differere oportet. & nota quod non vbique iuramentum in ſcripturis inſeritur, ſed vt dicit Auguſt. lib. 19. contra Fauſtum, Vbi eſt conſideratio maior atque propenſior, illis in locis iuramentum inuenitur. Quibus tamen verbis iuramenta proferri ſoleant in vtroque inſtrumento, his verbis tradit Hierony. Ezechielis. 16. In veteri, inquit, teſtamento iuramentum eſt. Viuo ego, dicit dominus. In nouo autem, Amen Amen dico vobis. & iterum. Ieremiæ. 4. ait. Viuit dominus, in veteri teſtamento, Iuſiurandū eſt, ad cōdemnationē mortuorū deorū, p quos iurant idololatræ. & Philippus presbyter libro. 2. in Iob. ca. 27. circa principium, ait. Hoc iuramento, viult Deus, poſteà prophetæ vſi ſunt, & ipſe dominus aliquoties ita iurat, inquiens per prophetas. Viuo ego, ait dominus. Oportet tamen quid ſibi velit & quid ſignificet iuramentum, aperire. de qua re ſic ſcribit Eucherius in quæſt. Pſalmorū. Iurare domini eſt immutabiliter promittere. & Damaſce libro. 1. cap. 14. ait. Iuramentum ſignificat immutabilitatē cōſilij dei, eo quod apud nos cōtractus qui inuicem fiunt per iuramentum rati ſunt, & habent firmitatem. Et Baſilius ſermone. 1. in Pſalm. 14. ait. Nominant prophetę iuramētum multis in locis, immutabilem firmāque rei cuiſlibet confirmationem, vt iuraui & ſtatui cuſtodi re iudicia iuſtitiæ tuæ. &, Iurauit dominus & non pœnitebit eum. Non quod deum ad teſtimonium dictorum, fidemque dubietati faciendam, induxerit, ſed quod is immutabili decreto gratiam promiſsionis confirmauit.

Lucæ. 11.
Matth. 12.
Iuramentū Dei.
Iuramentū uet. inſtrumēto quod fuerit.
Iurare Dei quid ſit.

¶ Iurat ſecundo deus propter hominum incredulitatem, vt illos certiores reddat. Vnde Baſilius. homil. de Pœnitentia. Hoc iuſiurādum, Viuo ego dicit dominus, deo competit. quia maiorem ſe non habet. Iurat autem propter hominum incredulitatem. & Hiero. in comment. epiſtolæ ad Titum. capit. 1. ait. Dominus iureiurando quædam in prophetis pollicetur, vt nos ſecuriores efficiat, & magis ſperem⁹ futura eſſe quę prędicta ſunt, & tota mente credentes, ad ſequenda ea quę ventura ſunt, præparemur.

¶ Tertio, iurat dominus noſtris ſe attemperans affectibus. Nam aliàs omnia Dei verba iuramenta ſunt. Hoc eſt quod ait Hierony. Iſalæ. 14. Iurat dominus cui non iuranti credendum eſt, humano loquens affectu. Lege Philonem. libro. 2. allegoriarum legū ſacrarum, verſus finem.

Nomina quæ de deo dicūtur, aliqua ſunt ex creaturis deſumpta, aliā quæ in creaturis minimè inueniuntur, de quibus vtriſque oportet ſermonem inſtituere. & primo de vltimis. de quibus ſic ſcribit Auguſt. libro. 1. de Trinitate capit. 1. Nomina quæ de deo propriè dicuntur, & quæ in nulla creatura inueniuntur rarò ponit ſcriptura diuina. Sicut illud quod dictum eſt ad Moyſen. Ego ſum qui ſum. & qui eſt miſit me ad vos. Cū enim eſſe aliquo modo dicatur & corpus & animus, niſi pprio quodā modo vellet intelligi, non id vtique diceret. Et illud quod ait Apoſtolus. Qui ſolus habet immortalitatem & lucem habitat inacceſsibilem. cum & anima modo quodam immortalis eſſe dicatur, & ſit. non autem diceret, ſolus habet, niſi quia vera immortalitas eſt, quam nulla poteſt habere creatura, quoniam ſolius eſt creatoris. Hoc & Iacobus dicit. Omne datum optimum, & omne donum perfectum deſurſum eſt deſcendens à patre luminum, apud quem non eſt commutatio, nec momēti obumbratio. Hoc dicit & Dauid. Mutabis ea & mutabuntur, tu verò idem ipſe es. Proinde ſubſtantiam Dei ſine vlla ſui commutatione mutabilia facientem, & ſine vllo ſui tēporali motu temporalia creantem, intueri & plenè noſſe difficile eſt. & ideo eſt neceſſaria purgatio mentis noſtræ, qua illud ineffabile videri poſsit.

Noīa dei nō ſumpta ex creaturis.
1. Timo. 6.
Iacob. 1.
Pſalm. 101

De ſecundo nominum genere, hoc eſt de nominibus diuinis ex creaturis deſumptis, oportet fuſius tractare, & in illis diuitius immorari, ad certaque capita ea reducere, vt teneſcius memoria teneri poſsint. De illis ſic ſcribit Gregorius libro. 32. moral. capit. 6. Omnipotens Deus, inquit, ad ſua nos trahens, vſque ad noſtra ſe humiliat, atque vt alta inſinuet, humilibus condeſcendit, qua te nus paruulorū animus rebus cognitis enutritus, ad inquirēda exurgat incognita, atq; ab eo

Noīa dei ex creaturis aſcita ad deū.

eo qui longe ſuper ipſum eſt, quædam iuxta ſe audiēs, quaſi quibuſdā ad illā paſsibus moueatur. Vnde fit vt per ſcripturā ſuam, Aliquando à corporibus hominū, Aliquando à mētibus, Aliquādo verò ab auibus, Aliquādo etiā ab inſenſatis rebus quaſdā longe diſsimiles in ſe ſimilitudines trahat. Pleruną; enim à corporibus hominum in ſe ſimilitudinem trahit, ſicut de eo quod ꝓpheta ad Iſraelitas ait.

Ezechiel.2 Qui tetigit vos, tangit pupillam oculi mei. Et ſicut de eo, rurſum ſperanti homine per prophetam dicitur. *Pſalm. 90.* In ſcapulis ſuis obumbrabit tibi. Conſtat nimirum quod in natura ſua, nec oculū deus, nec ſcapulas habeat, ſed quia nos per oculum cernimus, in ſcapulis verò onera ſuſtinemus, deus quod omnia videt, oculum habere perhibetur. quod vero nos tolerat, atque eo ipſo quo tolerat, ſeruat, obūbrare nobis in ſcapulis dicitur. Aliquando verò à mentibus in ſe ſimilitudinem trahit, ſicut per prophetam ad Iſraēl dicitur, *Iere. 2.* Recordatus ſum tui miſerans adoleſcentiā tuam. *Iſaie.49.* & rurſum, ſponſæ comparationem loquens, ait. Si illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiſcar tui. Quomodo deus præteritorum reminiſcitur cum ipſa quæ in ſemetipſis prætereunt, eius nutui præſentia ſemper aſsiſtūt? Aliquando ab auibus & quadrupedibus in illum ſimilitudo trahitur, ſicut per Moyſen dicitur, *Deut.32.* Expandit alas ſuas & aſſumpſit eos. *Pſalm. 16.* & ſicut propheta ait. Sub vmbra alarū tuarum proteges me. quia leui & blanda nos protectione refouet, dum ſuas in nos miſericordias exerit. Aliquando etiam inſenſatis rebus propter infirmitatem noſtram alta condeſcenſione ſe comparat, ſicut per prophetā dicit. *Amos.2.* Ecce ego ſtridebo ſuper vos, ſicut ſtridet plauſtrū onuſtum fœno. *Iſaie.40.* fœnum eſt enim vita carnalium. Vnde omnis caro fœnū. ſtridere eſt iniquitates peccātium cum querela tolerare. Cum ergo longè diſſimiles in ſe ſimilitudines trahat ſcriptura, ſolerter intuendum eſt, quod quædam talia aliquādo dicātur in deo propter effectum operis, aliquando autē ad indicandā eius ſubſtantiam maieſtatis. Nam cum in deo oculus, ſcapulæ atque alę nominantur, effectus quidam operationis oſtēditur. Cum vero manus, brachiū, dextera vel vox in deo dicitur, per hæc vocabula conſubſtantialis eius filius demonſtratur. Ipſe eſt quippe manus & dextera, de qua per Moyſen pater loquitur dicens. *Deut.32.* Tollam in cælum manum meam, & iurabo per dexteram meam. Ipſe brachium de quo propheta ait. *Pſalm. 32.* Brachium domini cui reuelatū eſt. Ipſe vox quia eum pater g gnendo dixit. Filius meus es tu, ego hodie genui te. Irem li. 20. Moral. cap. 23. ait. Sanctus ſpiritus hominibus intelligentibus inſinuans, quam ſint ineffabilia etiam ſumma nomina diuina, his verbis nonnunquam de deo vtitur, quæ apud homines habentur in vitio, vt ex his quæ indigna videntur hominibus, & tamen dicuntur de deo, admoneātur homines, quod nec illa iam deo digna ſunt, quæ dum digna habentur apud homines, digna putantur deo. *Not.* Dicitur enim Deus zelans, ſicut ſcriptum eſt. Ego Deus zelotes. Dicitur iratus. Vnde ſcriptum eſt. *Numeri.11* Iratus eſt Deus contra Iſrael. Dicitur Deus pœnitens, ſicut ſcriptum eſt. Pœnitet me feciſſe hominem ſuper terram. *Gene.6.* Dicitur miſericors, ſicut ſcriptum eſt. Miſericors & miſerator dominus, patiens, & multum miſericors. Dicitur præſcius, ſicut de illo ait Apoſtolus. Quos præſciuit & prædeſtinauit conformes fieri imaginis filij ſui. *Rom.8.* Cum nec zelus, nec ira, nec pœnitentia, nec propriè miſericordia, nec præſcientia poſsit eſſe in deo. Hæc enim omnia ab humanis in illum qualitatibus tracta ſunt, dum ad noſtræ infirmitatis verba deſcenditur, & quaſi quibuſdam nobis gradibus factis, & iuxta nos pōſitis, per ea quæ nobis vicina conſpicimus, ad ſumma eius aſcendere valeamus. Zelare enim dicitur qui cum cruciatu mentis caſtitatem cuſtodit vxoris. Iraſci dicitur qui furore animi contra puniendum vitium accenditur. Pœnitere dicitur, cui id quod facit diſplicet, & econtra mutando aliquid aliud facit. Miſericors dicitur, qui pietate ad proximum promouetur. miſericordia autem à miſero corde vocata eſt, eo quod vnuſquiſque intueatur quempiam miſerum, atque ei compatiens, dum dolore animi tangitur, ipſe cor miſerum facit, vt eum à miſeria liberet cui intendit. Præſcire dicitur, qui vnamquanque rem antequam veniat, videt, & id quod futurum eſt priuſquam præſens fiat, præuidet. Deus ergo quomodo zelans eſt qui cuſtodienda caſtitate noſtra nullo mentis cruciatu tangitur? Quomodo iraſcitur qui in vlciſcendis vitijs noſtris nulla perturbatiōe animi cōmouet? Quomodo eſt pœnitēs q id quod ſemel fecerit ſe feciſſe nūquā dolet? Quomodo habet miſericordiā qui cor nunquā miſerum habet? Quomodo eſt præſcius dū nullla niſi quę futura ſunt, pręſciātur?

Et ſcimus quia deo nihil futurũ eſt , ante ru-
ius oculos præterita nulla ſunt, præſentia nõ
tranſeunt, futura non veniunt, quippe quia
omne quod nobis fuit & erit, in eius proſpe-
ctu præſto eſt, & omne quod præſens eſt, ſci
re poteſt potius quam preſcire. Et tamen di-
citur zelans, iratus, pœnitens, miſericors, pre-
ſcius, vt quia caſtitatem animę cuiuſq; cuſto
dit, humano modo zelans vocetur, quanuis
mentis cruciatu non tãgatur. Et quia culpas
percutit dicitur iraſci, quãuis nulla animi per
turbatione moueatur. Et quia ipſe immutabi
lis, id quod voluit mutat, pœnitere dicitur,
quãuis rem mutet cõſiliũ nõ mutet. Cum mi
ſerię noſtrę ſubuenit, miſericors vocatur, quã
uis miſeris ſubueniẽs, cor miſerũ non habeat.
& quia ea quæ nobis futura ſunt videt, quæ
tamẽ ipſi præſto ſunt, præſcius dicitur, quã-
uis nequaquam futurũ pręuideat, quod pre-
ſens videt. Nam & quæq; ſunt, non ab æter-
nitate eius ideo videntur quia ſunt, ſed ideo
ſunt, quia videntur. Dũm ergo ad verba mu-
tabilitatis noſtræ deſcenditur, ex eis quibuſ-
dam gradibus factis aſcendat qui poteſt ad
incommutabilitatem dei, vt videat ſinè zelo
zelantem, ſinè ira iraſcentem.

Dicitur dormire. Iere. 14. Surge cur dor-
mis dñe? non quod dominus dormiat de quo
Pſal. 120. dicitur. Non dormitabit, neque dormiet qui
cuſtodit Iſraël. Sed quod his videatur dormi
re quos deſerit.

Inclinat aurem, & videt & aperit oculos,
deus, ἀνθρωποπάθωσ, quãdo exaudimur, & nos
reſpicere dignatur. Auertit faciem quãdo illo
ſumus indigni. Itẽ dicitur deus ignorare aut
neſcire, non quod deus neſciat, ſed quod in-
digna ſua notitia, ignorare ſe dicat, iuxta il-
Luc. 13. lud Euãgelicum. Diſcedite à me operarij ini-
quitatis, neſcio vos, nouit enim dñs eos qui
ſui ſunt. aut ἀνθρωποπάθωσ hæc de deo acci-
pienda ſunt.

¶ Brachium extenſum aut excelſum, percu-
tientis dei, indicium eſt.

¶ Poſtulamus vt Deus recordetur aut me-
mor ſit, vt nobis indigentibus auxilium con-
ferat, & palàm faciat quod antea fuit occul-
Gene. 9. tum. vt in Gene. Recordabor fœderis mei. &
Exod. 6. in Exodo. Recordatus eſt dñs pacti quod pe
pigerat cum Abraham, Iſaac, & Iacob,

¶ Obliuiſci dicitur, quandò afflictis cito non
auxiliatur, nec ſuppetias fert.

Ignis. ¶ Ignis dicitur deus, vt ait Hieron. Iſaiæ. 66.
aut quo ſuſtinentibus pœnas ignis eſſe vi-
deatur. Vnde, dominus noſter ignis conſu-
mens eſt. aut quia quicquid vitiorum in no-
bis eſt, fœnum, ligna, ſtipulamq; conſumat,
& ſpinas, id eſt ſolitudines ſeculi, quas ꝑ bo
no ſemine terra attulit infœcunda. Hunc pu
to ignem ſediſſe ſuper linguas Apoſtolorũ
omniũque credentium quando linguis va-
rijs loquebantur, & omnis erroris fugabant
tenebras, & illuminabant corda eorum qui
recipiebant ſermonem domini. & iterum in
eodem loco ait. Quomodò quando aſſumit,
deus habitum iudicantis, ſolio ſedere dicitur,
ſic quando ad vindictam venit vt debellet ad
uerſarios, in habitu victoris & triumphantis
oſtenditur, vt in Pſalm. Currus dei decẽ mil- *4. Reg. 6.*
libus multiplex millia lætantium. his curri-
bus & equis Eliſeus erat circundatus quos
puer eius videre non poterat.

Manus aut brachium dei eſt, & digitus *Manus.*
ſpiritus ſanctus. Patris & filij & ſpiritus ſan- *Brachium.*
cti vna ſubſtantia eſt, non te ſcandalizet mẽ *Digitus.*
brorum inæqualitas, cum te ædificet &
inſtruat vnitas corporis. Iſte eſt digitus
quem confitentur magi, dicẽtes. Digitus dei
eſt iſte, quo tabulæ lapideæ ſcriptæ ſunt in
monte Sina. vt ait Hierony. Matth. 12.

Vterum & vuluam non habet deus, ſed eã
dem ſubſtantiam patris filijq; demonſtrat.

Quandocunq; ſedens inducitur Deus, du *Sedens cur deus dicatur.*
pliciter intelligitur, aut quaſi rex, aut quaſi
iudex. Quaſi rex quidem videtur ab Iſaia. *Iſaiæ. 6.*
Vidi, inquit, dominum ſedentem ſupra thro
num excelſum & eleuatum. Quaſi iudex ve-
rò à Daniele videtur. cum ait. Throni poſiti
ſunt, & libri aperti ſunt. Hinc Hierony. ad
Epheſ. 1. ait. Quod ait Paulus, ſedere faciens
eum ad dexteram ſuam in cæleſtibus. Per hu
manam ſimilitudinem, dei potentiam demõ
ſtrat, non quo ſolium ponatur, & deus pa-
ter in eo ſedeat, ſecũq; filium habeat reſiden
tem, ſed quo nos aliter, iudicantem atq; re-
gnantem niſi per noſtra verba intelligere ne
queamus. Ad hoc & pertinet illud. Dixit do
minus domino meo ſede à dextris meis. Do *Pſalm. 109*
nec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum
tuorum. Si enim iuxta regnantis habitum fi
lius ad patris dexteram ſedet, neceſſe eſt vt
iuxta eandem ſimilitudinem, maior ſit ab eo
qui in lęua parte cõſederit. Quod vt ſciamus,
intelligi aliter, quam litera ſonat, idem pſal-
mus addit. Tu es ſacerdos in æternum ſecun
dum ordinem Melchiſedech. Dominus à
dextris tuis. Quomodo cum filius patri ad
dexte-

dexteram ſedeat, ſurſum pater à dextris eius eſſe perhibetur? aut qua ratióne terra ſcabellum, & cælum thronus, cum terram pugillo continere dicatur, & cælum palmæ extenſio
Iſaie.40. ne metiri? Non enim poteſt intrà id eſſe qđ ab eodem continetur, nec in manu incluſum tenere à quo ipſe iuxta ſedentis habitum circũdetur. Sicut ergo proximum eſſe deo, vel ab eo procul recedere, non ſecundum locorum ſpacia, ſed iuxta merita ſentiendum eſt, quod ſancti iuxta eum ſint, peccatores ve-
Pſalm. 72. rò, de quibus dicit propheta. Ecce qui elongant ſe à te peribunt. Sic in dextris vel ſiniſtris dei eſſe, accipiendum eſt, quod ſancti à dextris eius ſint, peccatores verò à ſiniſtris. Sed & ipſum verbum ſedere, regni ſignificat poteſtatem, per quam beneficium deus eis tribuit, ſuper quibus ſedere dignatur, quod ſcilicet regat eos, & in curru ſuo habeat, & ad nutum proprium vaga prius & libera colla conuertat. Ad hunc modum tu ipſe poteris innumera nomina diuina ex ſcripturis decerpere & corrogare, ſi hæc te cura remordet. Noſtri inſtituti erat, ſummatim inſignioria quæque colligere, vt faciunt illi qui præclariſsimas vrbes, latiſſimos & vaſtiſsimos campos breui verborum circulo depingũt. Nam ſi vlterius excedere progreſſuſque cura rem, & fuſius explicare vniuerſa contenderem, & ſtudioſis ſocordiæ notam inurere, & de illorum ingenio diffidere, viderer. Profectò ſi vellem omnia, quæ in ſcripturarum & ſanctorum indefeſſa & diuturna lectione annotaui, & coaceruaui, afferre, facilè poſſem. Nam plenum mihi ſentio pectus aliorum & *Socrates.*
non deteriorum, quæ dici poſſent, quod verò à meipſo nil tale cognouerim, intelligo, meæ inſcitiæ conſcius. Reliquum eſt igitur me inſtar vaſis, hęc ex aliorum fontibus hauſiſſe, vt oſtenderem vobis latentes venas aquæ viuæ, vos altiſsimum puteum defodito & aperite, ex quo vberrimas aquas haurire poſsitis, quas Chriſtus à vobis petat, inquiens. Da mihi bibere. Verum vtinam Philiſtæi noſtri abſint, nec nobiſcum litigando, velint puteos iſtos à nobis defoſſos, obruere, & luto fimoque replere, quos tam diligenter ſancti patres aperire curarunt.

Finis libri ſecundi Theologicarum Hypotypoſeon.

LIBER TERTIVS HYPOTYPOSEON, HOC EST INFORMATIONVM THEOLOGICARVM, AD AMPLISſimum virum D. Petrum Pontium Legionenſem, Præſulem Placentinum, Martino Martini ſacræ Theologiæ Magiſtro, ac ſacrorum Bibliorum primario interprete, auctore, incipit.

¶ *De multiplici filij Dei aduentu.*

CAPVT I.

POſtquàm difficillimā diſputationem, Præſul amplisſime & doctisſime, de diuina natura, vt cunque ſuperiori volumine peregimus, ſequitur tertiū volumen, qđ, aduentui filij dei & eius generationi tàm temporali quàm æternæ, dabitur. Sed in primis quarundā quęſtionū expeditionē & diſſolutionē oportet præmittere quę ſi diligenter à nobis fuerint peruestigatæ & diſſolutę, amgnum afferēt momentū ad exactā diuinarum ſcripturarum intelligentiam. Et primo quidem loco, de aduentu filij dei agendum eſſe videtur. hac quippè quæſtione ab ſoluta, reliqua omnia quę cum illa cohęrent & ſunt affinitate cōiuncta, planiora & expeditiora euadent. De aduentu quidem multę quæſtiones ſcitu dignisſimæ ſeſe offerūt explicandæ. In primis illa, Vtrum Adam non peccante, dei filius humanam noſtram naturam aſſumpſiſſet. Qua de re non modica cōtrouerſia & concertatio eſt inter Doctores tàm ſacros quàm ſcholaſticos. Attamen qui ſaniori & ſolidiori mente ſunt præditi, & meliori literatura referti, non verentur affirmare, nunquam Chriſtum fuiſſe aſſumpturum carnem noſtram, niſi prius Adam deliquiſſet. Cuius rei in promptu eſt ratio. Nam ea quæ ex ſola dei voluntate pendēt, nobis nota eſſe non poſſunt, niſi nobis id referent & aperiant ſcripturæ, quę ſunt veluti interpretes & internuntiæ diuinæ volūtatis. Cum igitur in ſcriptura vbicunque attribuitur incarnationis ſacramentum, cauſa vna tātum proditur, peccatum Adæ, peccato igitur ceſſante, ceſſabit vtique ipſa incarnatio. Sic certè ait Apoſtolus. 1. Timot. 1. Ieſus venit in hūc mundum peccatores ſaluos facere quorum ego primus. Et ad Galat. 4. Miſit deus filium ſuum natum ex muliere, natum ſub lege, vt eos qui ſub lege erāt redimeret, & in adoptionem filiorum reciperemur. Et Matth. 18. Venit filius hominis ſaluum facere quod perierat. Deinde hoc maximè excitat et euehit animos noſtros ad deum, ſi Chriſtum noſtræ ſalutis tantum cauſa, naturam humanam aſſumpſiſſe, nouerimus. Vnde nulla fulcti ſunt ratione, qui autumant, Chriſtum aſſumpturum fuiſſe humanitatem noſtram, etiam Adam non peccante, vt mundus perfectus & omnibus numeris abſolutus redderet. Nam ſi ad ipſius mundi pulchritudinem, eximiūque ornatum oculos conijcias, tanta eſt eius pulchritudo, vt ex creaturis creator, nō vt ex vngue leonem tantùm, ſed vt ex miro opere, eximij operis effector & auctor, intelligi & cognoſci poſſit. Si verò ad eum qui mundum incolebat, ſanctitatem aſpicias, tanta erat mundicia præditus, quanta pareſt, illi homini ineſſe, qui deum habuit plaſmatorē. Vnde nō immeritò voce domini meruit laudari & approbari. Vidit, inquit, deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona. Quin & nefas eſt, affirmare, quod nonnulli aſſeuerare videtur, nempè deum eſſe mundi partem, cum omnem perfectionem creaturarum excellat ſuperetq;. Hanc ſententiam amplectuntur patres priſci multi, vt Cyrillus. lib. 5. de Trinita. vltra medium. & Auguſtinus & Leo Papa & S. Thomas. 3. Part. q. 1. Art. 3.

Quæſtio Theologica

Alij econtrà aſſeuerant Chriſtum carnē fuiſſe aſſumpturum, quanuis Adam non deliquiſſet. Nam aliàs Chriſti incarnatio deeſſet ad hoc quod mundus perfectus redderetur

tur,colliguntq; ad hunc modum, Aliquis eſt homo ſine viri & mulieris cōiunctione progenitus, vt Adam, alius ex viro & muliere genitus, vt Habel, & cæteri homines ferè, qui à primo parente originem trahimus, & alius eſt homo productus à viro ſine mulieris ſubſidio, vt Eua. oportuit ergo ad mundi abſolutionem, hominem quendam naſci ex muliere abſq; viro. Alioqui non eſſet dei opera perfecta, quod eſt contra Moyſen in Deut. ca.32. Præterea, natura humana non eſt magis capax dei poſt peccatum quam antè fuerat, ſed poſt peccatum eſt capax vnionis verbi diuini, ergo etiam ante peccatum. Item ſi per peccatum Adæ tantorum bonorum cumulus humano generi acceſsit, ergo laudandus eſt, eo quod tantorum nobis fuerit cauſa bonorum, quæ nobis obuenerūt ex Chriſti incarnatione. Præterea Adam ante peccatū cognouit coniunctionem Chriſti & eccleſię, de qua Paulus loquens ait. Sacramentū hoc magnum eſt, dico autem in Chriſto & eccleſia, ergo futura erat incarnatio ipſo Adā non peccante. Deinde oportuit vt ingenti opere aliquo oſtenderet ſapientiā & potentiā ſuam deus, ſed nullū eſt incarnatione maius. Alia argumēta afferri poterāt, ſed de his hactenus.

Homo quatuor modis eſt progenitus.

Quæſtio.2

Attamen poſtquā Adam deliquit, & vniuerſos mortales ad idem ſcelus ſecum pertraxit, (aut vt ait Paulus, in quo omnes peccauerunt,) adeò neceſſaria fuit filij dei incarnatio, vt abſq; illa, aditus ad ſalutem pateret, nulli. Porrò annotandum eſt quod duplex eſt neceſsitas. Prima vocatur neceſsitas ſimpliciter, quæ eſt ſine qua res non poſſet conſiſtere, aut diu durare, ſic ad vitam, inſpirationem & reſpirationem eſſe neceſſariam dicimus. Alia eſt neceſsitas finis, quādo ad conſequendum finem aliquem, certis indigemus medijs, vt id quod volumus aſſequamur, ſic equus neceſſarius eſt aditer faciendum, & de ambulatio neceſſaria eſt ad bonam valetudinem. Primo modo incarnatio nulli ſubiacet neceſſitati, nātura quippè diuina quibus homines à ſcelere ſoluat, nullis eſt adſtricta legibus, nec habet certū modū conſtitutū, quo à morte homines eripere teneat. Sed cùm ex his quæ fieri poſſunt, quod decentius eſt & inter alia eminere videtur, deus faciat, nullū cōuenientiorem modum, nec maiori ſapientia prædi-tum potuiſſe inueniri arbitrandum, quā hic, qui nobis obtigit, qui eſt per incarnationem filij dei. Repullulant tamē & ſuboriuntur ex

Neceſsitas duplex.

proximè dictis nonnullæ quæſtiones theologicæ, quarum prima eſt, An merus homo abſq; gratiæ ſubſidio poſsit pro nobis plenè ſatiſfacere. Cui quæſtioni occurrens S. Tho. 3. Parte.q.1.ait. puri hominis ſatiſfactio ſufficiēs eſſe nō potuit pro peccato. Tum quia tota natura humana erat per peccatum corrupta, nec bonum alicuius perſonę vel etiam plurium poterat per æquiparantiam totius naturæ detrimētum compenſare. Tum quia peccatum contra deum commiſſum quandam infinitatem habet, ex infinitate diuinæ maieſtatis lęſæ. Tanto enim offenſa eſt grauior, quanto maior eſt ille in quem delinquitur. Vnde oportuit ad cōdignā ſatiſfactionē, vt actus ſatiſfacientis haberet infinita efficaciā, vt puta exiſtens, ab homine ſimul & deo. Contrariam ſententiam Scotus. li.4. D. 15. ſic probare contendit. Homo potuit facere tantum bonum quātum fuit malum ab eodem commiſſum, ergo potuit propriè ſatiſfacere. probatur antecedens, quia dilectio dei eſt tantum bonū, ſicut actus malus illi oppoſitus, malum, ſed actum malum potuit patrare homo, ergo & facere actum bonum. Alioqui deus feciſſet homines ad bonum imbeciles, & ad malū procliues, quod eſt prouidentiā dei & ſapientiā accuſare. Item ad æquam ſatiſfactionē ſatis eſt vt reddatur quod ablatum eſt, ſed actui ſecūdo poteſt ineſſe tantū bonū, quantū inerat mali priori actui: & hoc eſt ſatiſfacere. ergo. Præterea, per ſolam cōtritionē poſſet deus propitiari peccatori. ergo. Pro clariori intelligētia nota primo quod iure naturali tenetur qui offendit aliquē, offenſo ſatiſfacere, & qui offenſus eſt non cogitur dimittere, ſine ſatiſfactione. Secūdo ſatiſfactio eſt opus iuſtitię redigens illos duos ad æqualitatem. Tunc dico quod purus homo ſine gratia nō poteſt propriè ſatiſfacere. Quia tota natura eſt ob peccatum corrupta & debilitata & deo nō grata, nec digna vt eius opera ab eo acceptentur. ergo non poteſt ſatiſfacere. nam ad ſatiſfactionē exigitur vt duo illi redigantur ad æqualitatē. ſed homo non poteſt reddere æquale deo. quia eſt dei inimicus conſtitutus. ergo. [redacted] quod ille poterit ſatiſfacere, oper[redacted] bonum,

bonum, ſicut peccatum erat malum. Adhuc vrget Scotus, ſic, Auerſio a deo, ideò eſt infinita, quia eſt receſſus ab infinito bono, ergo conuerſio ſimiliter ad infinitũ bonum, quę fit. V.G. per dilectionem dei, erit eiuſdẽ aut æqualis bonitatis. Cui ſic occurrimus, peccatum non ideò dicitur habere infinitam malitiam, quia circa obiectum infinitum, nam ſic veniale peccatum eſſet infinitum. Sed quia offenditur infinita maieſtas & bonitas Dei. Sic actus bonus à gratia procedens quia eſt cõuerſio ad infinitum bonum, habet quandam infinitatem. & actus bonus moralis deſtitutus à gratia, non eſt infinitus, quia non placet deo, ideoq; non poteſt perfectè eſſe ſatisfactorius. Lege Cyrillum. lib. 4. de Trin. poſt principium. & Baſilium. Pſalm. 48.

Alia quæſtio. Vertitur præterea in quæſtionem an purus homo cum gratia poſsit ſatisfacere. Voco purum hominem, vniuerſos mortales ſiuè gratia ſint præditi, ſiuè illa careant, dum dij non ſint. Porrò vt quæſtioni reſpondeamus, hac diſtinctione vtendum. Duplex eſt ſatisfactio, quædam eſt perfecta cum redditur & accipitur æquale. Alia eſt imperfecta, cum æquale non redditur, ſed ex beneficientia acceptantis & benignitate ſola ęquale fit. Satisfactio perfecta adhuc eſt duplex, prima perfectiſsima & omnibus numeris abſoluta, cum tota oritur ex ſatisfaciente & nil ex acceptante, vt debeo fœneratori centum, & ſoluo ex meo ęre, ſatisfacio. Alia eſt ſatisfactio quæ ex vtroque conſtat, nempè ex ſatisfaciente & acceptante. vt ſi daturus eram creditori centũ, & remittit, aut dat alter nomine meo pecunias, vt illi ſoluã. Primo modo ſatisfecit Deus. Secundo modo homo in gratia conſtitutus. Vnde ſatisfactio hominis in gratia exiſtentis, nõ ſufficit, ſi deſit liberalitas acceptãtis. ſatisfactio vero Chrĩ mera iuſtitia innitit, abſq; liberalitate pr̃is acceptãtis.

Quæſtio. 3. Quæro tertio, an Chriſtus potuerit ſatisfacere iuxta exactã iuſtitiæ rationẽ. Nullus profectò niſi omnino ineptus inficias ire poterit, quin Chriſtus plenè ſatisfecerit ꝓ vniuerſo humano gñe. [redacted] Cũ actiones illę eſſent ſuppoſiti diuini. hãc ob cauſam cõcedim⁹, deus patit, qa humanitas patit. &, hõ intelligit, quia aĩa intelligit. Igitur cũ actiones ſint diuini ſuppoſiti, meritum illius erit infiniti pretij. Prętereа opus, qđ fit à meliori, aut ab eo qui arctiori amicitia eſt deo coniũctus eſt, melius, quã ſi à deteriori ꝓdiret. Nã incremẽtũ bonitatis, auget meritũ, ſed Chriſti opera erant infiniti ſuppoſiti. ergo ſatisfactio erat infinita. Hactenus de his dictum ſit, ad ea quæ inſtituto nr̃o ſunt propinquiora; accedamus.

¶ Duo ſunt aduentus filij dei, primus in carnis humilitate, ſecundus in deitatis virtute. *Duo aduentus filij dei.* De quibus ſic ſcribit Hiero. in quæſt. ad Algaſiam. q. 11. Duos eſſe aduentus dñi ſaluatoris, & omnia prophetarũ volumina docẽt, & euangeliorũ fides, quod primũ in humilitate venerit, & poſteà ſit venturus in gloria, ipſo dño proteſtante, quæ ante conſummationẽ mnudi ventura ſint, & quomodò vẽturus ſit Antichriſtus, quãdo loquitur ad Apoſtolos, Cũ videritis abominationẽ deſolationis, quæ dicta eſt à Dañ. propheta, ſtãtẽ in loco ſancto (q legit intelligat,) tũc q in Iudæa ſunt fugiãt ad mõtes, & q in tecto nõ deſcẽdant tollere aliquid de domo ſua. Et iterum. Tunc ſi quis vobis dixerit, ecce hic Chriſtus aut illic, nolite credere. Surgent enim pſeudo chriſti & pſeudoprophetæ, & dabũt ſigna magna & prodigia, ita vt in errorẽ inducantur (ſi fieri poteſt) etiam electi. Eccè prædixi vobis. Si ergò dixerint vobis, eccè in deſerto eſt, nolite exire, eccè in penetralibus, nolite credere. Sicut enim fulgur exit ab oriente, & apparet vſque in occidentẽ, ita erit & aduentus filij hominis. Deinde, tunc apparebit ſignum filij hominis in cælo, & videbunt filium hominis venientem in nubibus cæli cum virtute multa & maieſtate. Et mittet angelos ſuos cũ tuba & voce magna, & congregabunt electos eius à quatuor ventis à ſummo cælorum vſque ad terminos eorum. Rurſum de Antichriſto loquitur ad Iudæos. Ego veni in nomine patris mei, & non credidiſtis mihi. Alius veniet in nomine ſuo, illum recipietis. Quæ tamen præcedere debeant ſub Chriſti aduentu, in epiſtola prima ad Theſſalonic. docet Paulus, vt cum illa facta viderint, aduentum Chriſti in ſoribus eſſe intelligant. Niſi, inquit, venerit diſceſsio primum, quod Græcè dicitur *ἀποστασία*, vt omnes gentes quæ Romano imperio ſubiacent, recedant ab eis, & re-

uela-

uelatus fuerit, id eſt oſtenſus, quem omnia
prophetarum verba pronuntiant, hominem
peccati in quo fons omnium peccatorũ eſt,
& filius perditionis, id eſt diaboli, ipſe eſt
enim vniuerſorũ perditio, q aduerſat Chri-
ſto & ideò vocatur Antichriſt⁹, & extollitur
ſupra omne quod dicitur, deus, vt cũctarum
gentium deos, ſiuè probatã omnẽ & verã re-
ligionẽ ſuo calcet pede, & in tẽplo dei, vel Ie-
roſolymis (vt quidã putãt,) vel in eccleſia, vt
Regia Antichriſti ubi verius arbitramur, ſederit, oſtẽdẽs ſe tãquam
ipſe ſit Chriſtus, & filius dei. Niſi fuerit Ro-
manũ imperiũ ante deſolatũ, & Antichriſtus
præceſſerit, Chriſtus non veniet, qui ideò
ita venturus eſt, vt Antichriſtũ deſtruat. Hęc
ille. Si alia multa de Antichriſto noſſe deſide
ras, ab eo, eodẽ ex loco pete. Itẽ Euthymius,
Euthimius. Ioãnis. 3. cap. verſus finẽ, ait. Duo Chrĩ ſunt
aduentus, qui iam factus eſt, qui futurus eſt.
non ſunt hi duo, ad eoſdẽ fines. Eſt enim pri-
mus nõ vt inquirat, ſed vt remittat, quę ab ho
minibus perpetrata ſunt. Secũdus vero nõ vt
remittat, ſed vt inquirat. De primo ſic loqui-
tur Chriſtus Iohan. 3. Non miſit deus filium
ſuũ, in mundũ, vt condẽnet mũdum, ſed vt ſal
uetur mũdus per eũ. At etiã hic primus con-
dãnationis erat. nam ante hunc lex naturalis
erat, & lex ſcripta & ꝓphetæ, doctrinæ, & ſi-
gnorum exhibitiones, aliaq; multa quæ vitæ
inſtituta corrigerẽt, & conſequẽs erat vt om
niũ tranſgreſsiones punirẽtur. Sed cũ admo-
dũ humanus eſſet, nõ ſtatim de malis inquire
bat, ſed ignoſcebat, nã ſi inquiſiſſet, omnes ſi-
mul punirẽtur, oẽs ſiquidẽ peccauerant. Nũc
ergo in primo aduentu venit, vt de præteritis
veniam tribuat, & de futuris ſecuros reddat.
Poſtmodum autem veniet vt condemnet,
& de his qui non crediderunt vltionẽ ſumat.
Iohan. 15. Si non veniſſem, inquit dominus, & locutus
eis nõ fuiſſem, peccatum nõ haberent, nunc
autem excuſationem non habent de pec-
Irenæus. cato ſuo. Præterea Irenæus libro. 4. aduerſus
hæreſes Valentini & ſimilium. capit. 56. ait.
Duos aduentus Chriſti omnes annunciaue-
runt prophetę, vnum quidem, in quo homo
in plaga factus eſt, ſciens ferre imbecillitatẽ,
in pullo aſini ſedens, & reprobatus lapis ędi
ficantibus, & ſicut ouis ad victimam addu-
ctus, & per extenſionem manuum diſſol-
uens quidem Amalech, congregans autem
diſperſos filios à terminis terræ, in ouile pa-
tris, & recõmemoratus mortuorũ ſuorum,
qui antè dormierant, & deſcendens ad eos,
vt & erueret eos & ſaluaret eos. Secundum au-
tem, in quo ſuper nubes veniet, ſuperducens
diem quæ eſt ſicut clibanus ardens, & percu
tiens terram verbo oris ſui, & ſpiritu per la-
bia ſua interficiens impios, & ventilabrum
in manu habens, & emundans aream ſuam,
& triticum quidem in horreum colligens,
comburens autẽ paleas in igne inextinguibi
li. Item Orige. ho. 8. in Ieſum Naue. ait. Ad- *Origenes.*
uentus Chriſti, vnus quidem in humilitate,
completus eſt, alius verò ſperatur in gloria,
& hic primus aductus in carne, myſtico quo
dam ſermone in ſcripturis ſanctis vmbra eius
appellatur, vt Ieremias denunciat dicens. *Threno. 4.*
Spiritus vultus noſtri Chriſtus dñs, cui nos
diximus, in vmbra eius viuimus in gentibus.
& Gabriel cum Euangelizaret Mariã de na-
tiuitate eius, dicit. Virtus altiſsimi obum-
brabit tibi. Propter quod intelligim⁹ quàm
plurima primo hoc aductu eius adumbrari,
quorum impletio in ſecundo conſummetur
aductu. Et Paulus dicit, quia reſucitauit nos *Epheſ. 2.*
cum eo, ſimulq; ſedere fecit in cæleſtibus.
Et vtiq; nondum videmus credentes, aut re-
ſuſcitatos eſſe, aut in cæleſtibus conſediſſe,
ſed adumbrata hęc ſunt nunc per fidem, q a
ſpe à mortuis operibus eleuamur, & cor eri-
gimus ad æterna. Implebitur autem hoc in
ſecundo aduentu eius, vt ea quę nunc fide &
ſpe præſumpſimus, tũc etiam rerum effectu
corporaliter teneamus. Lege de hac re Ter- *Tertullia.*
tullianum in lib. aduerſus Iudæos parũ poſt.
principium, & iterũ verſus finẽ. & D. Theo-
doretum. in Epitome. ca. de ſecundo aduen-
tu. & Auguſt. Pſal. 7. & . 9. Deniq; Didymus *Dydimus.*
in expoſitione cap. primi, epiſtolæ. 1. Petri
ait. Duo ſunt aduentus Chriſti. Vnus qui- *Myſticè*
dem intelligibilis ſecundum quem recipitur *duo aductus*
tanquam deus verbum. Alter verò ſenſibilis *exponũtur.*
ſecundum quem videtur ex Maria progreſ-
ſus, ſed diuinior intelligibilis quam ſenſibilis,
qui etiã prauis hominibus eſt collatus. Poſ-
ſunt hi duo aduentus myſticam quandam
aliam interpretationem recipere, nempè du-
plici deſcenſu & illapſu dei in credẽtium ani-
mos. vt exponit Origenes, inquiens. Et eſt ali *Origenes.*
ter videre duplicem Chriſti aduentum, ideſt
aduentũ verbi in animam. Primum quidem
in rudes & tunc incipientes cognoſcere Chri
ſtum, quoniam non poſſunt videre lucidita-
tem pulchritudinis, dicunt, Vidimus eum &
non habebat ſpeciem neq; decorem, ſed ſpe- *Iſaia. 53.*
cies eius inhoneſta. Species autem inhoneſta

I a verbi,

verbi,ſtulta prędicatio eſt de Chriſto,quãdo
prædicamus Chriſtum & natũ & crucifixũ.
Secundus autem aduentus Chriſti, in viris
perfectis, de quibus dicit diſpenſator verbi
1.Corin.2. ipſius. Sapiẽtiã loquimur inter perfectos. Hi
autẽ perfecti amatores facti ſunt pulchritudi
nis eius,& rogãt verbũ vt accingat ſe rationa
bilẽ gladiũ ſuũ, & circũponãt eũ ſuper myſte
riũ natiuitatis carnalis,quę appellata eſt my-
ſterialiter fœtatur. Huiuſmodi diſcipuli lau-
dant pulchritudinẽ & decus verbi,& huic ſe-
cundo aduẽtui,iuncta eſt cõſummatio ſeculi
Gala.6. in viro ad perfectionẽ veniẽti, & dicẽti. Mihi
abſit gloriari, niſi in cruce dñi nr̃i Ieſu Chri-
ſti,per quẽ mihi mũdus crucifixus eſt,& ego
mundo. ſi enim mundus crucifixus eſt iuſtis,
quibus mũdus crucifixus eſt,facta eſt eis etiã
cõſummatio mũdi. Neceſſariè ergo qui ha-
bent fiduciam accedẽdi ſecrete ad Chriſtũ, ſi
volũt diſcere ſignũ aduẽtus Chriſti,& cõſum
mationis ſeculi, præbeãt ſe dignos videre ſe-
cũdum aduentũ ipſius.

¶ Sunt innumerabiles alij aduentus, qui licet
ſub certa Regula cõprehendi non poſſunt,
paſsim tamen inueniuntur in ſcripturis,quos
Origenes. omnes breuiter his verbis depingit Orige.
ho.1. In Iſaiã verſus finẽ. Nõ eſt,inquit, vnus
dñi mei Ieſu Chriſti aduẽtus quod deſcendit
Innumeri ad terras,& ad Iſaiam venit,& ad Moyſen ve
aduẽt⁹ Chri nit,& ad populũ venit, & ad vnũquẽq; pro-
ſti. phetarum venit, neq; tu timeas,etiam ſi iam
in cœlo receptus eſt,iterũ veniet. Quia autem
& ante præſentiã carnalẽ ad homines vene-
rit,ipſum accipe teſtẽ denuntiantem atq; di-
Matth.23. centem,Ieruſalem, Ieruſalẽ quæ occidis pro-
phetas,& lapidas eos q miſsi ſunt ad te, quo-
ties volui colligere filios tuos. Quoties volui.
Nõ dicit,nõ vidi te niſi iſto aduẽtu, ſed dicit
quoties volui. Et per ſingulos prophetarum
conuertẽs ſe,Ego,inquit,eram Chriſtus, qui
loquebar per ꝓphetas. Dixi, neq; tu timeas,
& nunc mittitur Ieſus Chriſtus. Non menti-
tur. Vobiſcũ ſum, ait dñs,omnes dies vſq; ad
cõſummationẽ ſeculi. Non mẽtitur. Vbi duo
vel tres collecti ſunt in nomine meo, & ego
ſum in medio eorũ. Hæc ille. ex cuius verbis
Lege. Reg. colligi poteſt, Chriſtũ fuiſſe locutum in ve-
3.&.5. li. teri inſtrumẽto non angelũ, vt ſuperius à no-
decimi. bis diſputãtum eſt latiſsime.

Præcurſo- Vterq; aduentus tam primus quam ſecũ-
res vtriuſq; dus,ſuos habuit præcurſores, primus habuit
aduẽtus qui. Iohãnẽ,ſecũdus Eliam Teſbitẽ habiturus eſt.
Theophyla De illis ſic ſcribit Theophylactus Matth.11.
ctus.
Præcurſor Iohãnes baptiſta,& Elias,idem ſor
titi ſunt miniſterium. Iohãnes quidẽ prioris
aduentus præcurſor,vt apud Malachiã.ca.3.
Ecce ego mitto angelũ meũ & præparabit
viam ante faciem meã. Poſterioris pręcurſor
futurus eſt Elias. Ecce,inquit,mitto vobis Eliã
Teſbiten.& Marci.9. cap.ait. Duo ſunt ad-
uentus Chriſti,& is qui factus eſt,& is qui fu-
turus eſt. Prioris præcurſor fuit Iohãnes, po-
ſterioris autẽ erit Elias. Chriſtus tamẽ vocat
Iohãnem Eliam (inquiens. Dico vobis Eliã Marci.9.
veniſſe,& fecerũt illi quæcunq; voluerunt ſi-
cut ſcriptum erat de illo.) eo quod acriter re-
prehẽdebat & æmulabatur & quod ſolitudi
nẽ amabat. Deinde vrget Chriſtus Phariſęos
ſuſpicantes quod prioris aduentus eius præ-
curſor ſit Elias,& non Iohan. cũ ait. Elias qui
dem vbi venerit prius reſtituet omnia,& quẽ
admodum ſcriptũ eſt de filio hominis,vt mul
ta patiatur & cõtemnatur. Hoc eſt, Elias qui-
dem Teſbites quando veniet facturus eſt pa-
cem cũ Iudæis qui non crediderunt,& addu-
cturus eſt illos ad fidem, & ita ſecundi aduen
tus præcurſor eſt futurus. Nã ſi primi aduen-
tus præcurſor fuiſſet Teſbites reſtituturus
omnia,quomodo ſcripta eſſent de filio homi
nis,quod hæc & illa debeat pati? Deniq; ite-
rum repetit Lucæ.1.cap.

Ego tamẽ arbitror Theophylactum συνκα Annotatio.
θολικῶς Eliã ſolũ ſecundi aduẽtus præcurſorẽ
nominare voluiſſe,ita vt ab illo qui celebrior
erat,& magis in ore hominũ verſabat,ille qui
min⁹ notus erat intelligẽdus veniret, vt Ruth.
4. dicitur. à Rachel & Lia fuiſſe deriuatas.12.
tribus Iſrael,cum etiã à Balla & Zelpha, quæ
ancillę erant,originem traherẽt tribus, vt li.9.
Re.4. expoſuimus. Igitur in animo eſt oſten
dere & ex priſcorum monumẽtis eruere, non
ſolum Eliam ſed etiam Henoch, & Ioannem
Euangeliſtam adhuc in viuis eſſe. Deinde cõ-
ſtituam qui ſint quos arbitrer futuros ſecun-
cundi aduentus domini præcurſores, & mox
quam ob cauſam ad hanc functionem obeun
dam electi ſunt hi non alij.

¶ Quod Elias & Henoch,viuãt, & vt ait ille,
ſuperant adhuc & veſcuntur aura etherea,
affirmat ſcriptura. Eccleſiaſtici.44. Henoch,
placuit Deo & tranſlatus eſt in paradiſum,
vt det gentibus pœnitentiam. &.49. Nemo
natus eſt in terra qualis Henoch, nam ipſe re Henoch nõ
ceptus eſt à terra. & Gene.5. Ambulauit He- dum mor-
noch cũ deo, & nõ apparuit, quia tulit eum tuus.
deus. & ad Hæbreos.11. Fide Henoch tran-
ſlatus

ſlatus eſt, ne videret mortem, & non inueniebatur, eo quod tranſtulit eum Deus, ante trã ſlationẽ enim eius, teſtimoniũ habuit, quod
Irenæus. placuerit Deo. Irenæus quoque libro. 4. capit. 30. ait. Et Henoch ſine circũciſione placens Deo, cum eſſet homo, dei legatione ad angelos fungebatur, & tranſlatus eſt, & conſeruatur vſque nunc, teſtis iuſti iudicij Dei, quoniam angeli tranſgreſsi deciderunt in iudicium, homo autem placens, tranſlatus eſt in ſalutem. & libro. 5. circa principium, ait. Quoniam Henoch placens deo in quo placuit corpore tranſlatus eſt, tranſlationem iuſtorum præmonſtrans. Theophylactus quoque ad Hebræos. 11. ait. ſcimus quod viuens tranſlatus ſit Henoch & viuat, vbi autem & quomodo, incertum eſt, ſcriptura hoc nõ patefaciente. atque eadem verba repetit Oecu
Tertullia. meni. eodem in loco. Tertullianus quoque in libro aduerſus Iudæos parum poſt principium ait. Henoch iuſtiſsimum, non circũciſum, nec ſabbatizantem de hoc mundo trãſtulit, qui nec dum mortem guſtauit, vt ęter
Aeternitatis candidatus Henoch. nitatis candidatus, iam nobis oſtenderet, nos quoque ſine legis onere, deo poſſe placere. Atque ita dicit Epipha. libro primo, aduerſus hęreſes, in limine eius. οὐκ ἶδε θάνατον. Denique Honorius in Chronico, ait. Henoch vixit trecentos. 65. annos & trãſlatus eſt in Paradiſum. Hic literas reperit, & libros conſcripſit. Huius tempore Adam mortuus eſt.
Melius hic de literis quã Aug. li. 18. de ciuit. dei. cap. 39. Dicit Honorius literas inueniſſe Henoch, propter prophetiam quam edidit, cuius meminit Iudas in epiſtola ſua & Hieronymus enarrans epiſtolam ad Titum, & Tertullianus in libro de habitu muliebri. &
Prophetia Henoch apocrypha. Auguſt. de ciuit. libr. 18. capit. 38. ſed quod non fuerit recepta nimia fecit antiquitas.

De Elia quoq; aperta ſunt teſtimonia ſcripturarum. 4. Regũ. 2. Cum pergerent Elias & Eliſæus, & incedentes ſermocinarẽtur, ecce currus igneus, & equi ignei diuiſerunt vtrunque, & aſcendit Elias per turbinem in cęlum, id eſt aerem, Eliſęus autem videbat & clamabat.

De vtroque ſimul ſunt ſanctorũ teſtimonia innumera, in primis Eucherius libr. 1. in Gene. cap. 18. ait. Primi parentes ex ligno vitæ, vigorem immortalitatis ſumentes, perducerentur ad numerum ſanctorum, quem ſpectat quantitas prædeſtinatorum. Nec mirandum eſt, vt ſi non peccaſſent, ſemper viuere potuiſsẽt. Dum Henoch & Elias, in Adam quidem mortui, hactenus tamen viui eſſe creduntur in corpore. Et Tertullianus in li- *Tertullia.*
bro de reſurrectione carnis, in eius fine. Hodie Henoch & Elias, nondum reſurrectione diſpuncti, quia nec morte functi, qua tamen de orbe tranſlati, & hoc ipſo iam æternitatis candidati, ab omni vitio & ab omni iniuria & contumelia immunitatem carnis ediſcunt, quia credi oportet, hæc futuræ integritatis eſſe documenta. Item Hieronymus *Hierony.*
Amos. 9. Henoch & Elias rapti cum corporibus in cælum, dei reguntur arbitrio. Præterea Auguſt. lib. 9. ſuper Gene. ca. 6. ait. Elias & *Auguſt.*
Henoch in Adam mortui. Vnde ad hanc vitam creduntur redituri, vt moriantur. Nunc tamen in alia vita ſunt, vbi ante reſurrectionẽ carnis, antequã animale corpus, in ſpiritale mutet, nec morbo, nec ſenectute deficiũt. Et Chryſoſt. homil. 22. in epiſto. ad Hebræos. *Chryſoſt.*
Multi, inquit, quærunt quo trãſlatus ſit Henoch, & quare tranſlatus ſit, & quare nõ fuerit mortuus, nec ipſe, nec Elias, etſi adhuc viuunt, quomodò viuunt & quali habitu, ſed ſuperuacuaneum eſt iſta quærere. Quia verò tranſlatus eſt iſte, & aſſumptus ille, ſcripturę dixerunt, vbi autem ſit & quomodo nõ addiderunt. Nil aũt amplius quã quæ neceſſaria ſunt dicũt. Hoc factũ eſt, vt aĩa humana ſpẽ acciperet, ꝙ ſoluet mors, & dãnetur diabolica tyrãnis. Hiero. ſimiliter lib. 3. cõtra Pe *Hierony.*
lagianos, inquit. Hãc mortem, quã bruta ſoluuntur animalia, Henoch & Eliam nondum vidiſſe cognoſcimus. Deniq; Ambr. 1. Cor. 4. ait. Perſecutiones. & preſſuras vltra cæteros paſſus eſt Paulus, ſicut paſſuri ſunt Elias & Henoch, q vltimo tẽpore futuri ſunt apoſtoli. Mitti enim debent ante Chriſtũ ad pręparandum populum Dei, & muniendas omnes eccleſias ad reſiſtendũ Antichriſto, quos & perſecutiones pati & occidi lectio Apocalyp. teſtatur. Horum tempus ſuo tempori comparauit Apoſtolus, dicens. Quaſi morti deſtinatos, ad hoc enim venturi ſunt vt occidantur. Erunt etiam Elias & Enoch ſpectaculum, vſque adeo vt corpora eorum in platea proijciantur, in conſpectu totius populi infidelis. Cauſam quare vſque in diem iudicij illi ſeruati ſint, prodit Tertul. lib. de aĩa. c. d̃ vi mortis, inquiẽs. Trãſlatus eſt Henoch *Tertullia.*
& Elias nec mors eorũ reperta eſt, dilata. ſ. Cęterum morituri reſeruantur, vt Antichriſtum ſanguine ſuo extinguant. Hoc eſt, cum ipſi technas & dolos Antichriſti conati fue-

rint labefactare, ab illo trucidabuntur. & Damaſce. libr. 4. cap. 27. ait. Mittentur Henoch & Elias, & conuertent corda patrum in filios. i. Synagogam ad Chriſtum, & ad prædicationem apoſtolorum, & ab illo interficientur. & tũc veniet dominus è cælo vt illũ conſcendentem viderunt Apoſtoli. Hęc ille.

¶Hi enim duo Chriſti doctrinam aſtruent & defendent. vt in ore duorũ ſtet omne verbum. Hi verò potiſsimum electi ſunt, vt hoc munus obirent, vt non ſolum ex lege naturę ſed ex lege ſcripturæ doctrina Chriſti confirmetur & probetur.

De Iohãne Euãgeliſta.

Addunt aliqui huic numero, tertium, Iohannem euangeliſtam, vt Chriſti doctrina etiam ex ſanctis noui teſtamenti ſuffragium habeat. Hoc an verũ ſit, pendet ex alia quæſtione, de qua nón eſt modica concertatio inter ſacros Doctores, an videlicet Iohannes diem ſuum obierit, necne.

An Iohãnes diem ſuum obierit.

ſancti quidem qui modo à me citati ſunt, duos tantum excipiendos eſſe à morte nẽpe Henoch & Eliam, autumãt. De Iohãne verò ſilẽt prorſus, non taciturí ſi cum illis annumerandum eſſe cenſuiſſent. Pręterea innumera ſunt ſanctorum teſtimonia qui ingenuè fatentur diem ſuũ obijſſe.

Tertullia.

In primis Tertullia. in libro de anima. capit. De mortis vi. obijt, inquit, Iohannes quem in aduentum domini remanſurũ fruſtra fuerat ſpes.

Euthy. Opinio aliquorum.

Item Euthy. Matth. 43. ait. De Iohanne quæſtio eſt apud multos, aiunt enim quod quia infallibile eſt Chriſti vaticinium, Calicẽ quidem meum bibetis, &c. & ille nondum martyrij mortem ſuſtinuit, non enim mortuus eſt, ſed adhuc viuit, & cum Henoch. & Elia circa ſeculi conſummationẽ occidendus eſt. Chryſoſtomus tamen manifeſte docet, qđ mortuus eſt. Nam interpretando eius euangelium, ait de illo. 2. homilia. Euangelio totũ comprehendit orbem, corpore verò mediã obtinuit Aſiam, dico ſanè Epheſum, anima autem ad illum ſeceſsit locum qui ſanctis cõgruus eſt. In prima vero homil. dicit, quod etiam Chriſti bibit poculum, & baptiſmo eius baptizatus eſt, voluntate enim interemptus eſt, plagis martyrij ſuſceptis, & paſſus innumera propter Chriſtum pericula. Nam martyr dicitur non ſolum qui violente mortuus eſt propter Chriſtum, verum qui flagellatus eſt, & alia paſſus eſt propter eum. Quod autem mortuus ſit ipſe in euangelio ait. Non dixit ei Ieſus. Non moritur.

Ita Greg. homil. 35. in euãg. ſed. S. Tho. 2. 2. q. de martyrio hoc negat et rectè ſanè.

Item Theophy. Iohã. 21. ait. Cum audiſſet Petrus quod moriturus erat pro Chriſto, dixit, & Iohannes quid? nõ morietur & ipſe? Chriſtus hoc nõ rejecit, omnis eñ qui natus eſt morietur. Dixit autem, ſi voluero manere, hoc eſt viuere eum vſque ad conſummationem ſeculi, vt & tunc de me teſtetur quid ad te? vnde aſſirmant viuere eum, & ab Antichriſto occidendum (cum Elia) prædicantem Chriſtum. Quamuis monumentum eius oſtendatur, quid hoc? nam viuens ingreſſus eſt in illud, & inde tranſlatus ſicut Henoch & Elias. & quamuis nõ fuerit mortuus tamẽ morietur. Alij affirmant quod mortuus fuerit. Hactenus ille.

Theophylactus.

Hierony.

Et Hierony. Matth. 20. ait. Quomodo Iohannes bibit calicem, cum propria morte viam finierit. Si legamus ecclesiaſticas hiſtorias in quibus fertur, quod ipſe propter martyrium ſit miſſus in feruentis olei dolium, & inde ad ſuſcipiendam coronam Chriſti athleta proceſſerit, ſtatimq; relegatus in Pathmos inſulam fuit, videbimus martyrio animum non defuiſſe, & bibiſſe calicem, licet perſecutor non ſuderit ſanguinem. & in lib. de viris illuſtribus ait. Confectus ſenio. 68. poſt paſsionẽ dñi anno mortuus, iuxta Epheſum ſepultus eſt.

Iohã. in dolio olei feruẽtis miſſ⁹

Beda.

Et Beda Iohan. c. 21. ſicut in patrũ literis inuenimus, cũ lõgo cõfectus ſenio, ſciret imminere ſibi diẽ receſſus ſui, cõuocatis diſcipulis ſuis, poſt monita exhortationũ vltimũ eis valefecit. Deinde deſcendẽs in defoſſum ſepulturę ſuę locũ, facta oratione, appoſitus ad patres ſuos, tam liber a dolore mortis quã à corruptione carnis inuenitẽ alienus.

Euſebius.

Et Euſebius lib. 3. eccleſia. hiſtoriæ. c. 31. affert epſam Polycratis Epheſini epi, ad Victorẽ epiſcopũ Roma. in qua hæc verba legunt. ϗ Ἰωάννης ὁ ἐπὶ τὸ ςῆθος τοῦ κυρίου ἀναπεσὼν, ὃς ἐγενήθη ἱερεὺς τὸ πέταλον πεφορηκὼς, ϗ μάρτυς ϗ διδάσκαλος. οὗτος ἐν Ἐφέσῳ κεκοίμηται. Hoc eſt. Iohã. qui iacuit ſupra pectus dñi, q ſacerdos, martyr & doctor erat, Epheſi iacet. Ex his colliges de hac re varias eſſe ſentẽtias. prima quã affert Euthy. q̃ Theophyl. nõ diſplicet nec Georg. Trapezũ. q iuſtũ volumẽ in hac. q. cõpleuit, affirmãt Iohã. nõdũ fuiſſe mortuũ, eſſe tñ moriturũ, cũ trucidabitur ab antichr̃o cũ Henoch & Elia, & ita dicit Hippo. in li. de cõſummatione mũdi. Alij affirmãt diẽ ſuũ obijſſe, hãc ſequunẽ ſentẽtiã multi ſcriptores. At Nicepho. li. 1. ca. 35. ait. mortu⁹ eſt Iohã. eo quo dei genitrix mõ, cõfeſtim verò reuixit, incorruptibili. ſ. corpore, alterũ magiſtri expectãs aduẽtũ. Dices tamẽ

duos

duos teſtes in Apoc. 11. referri. ſolue ex li. 9. Reg. 4. 5. & 6. aut modeſtię grã. Vt. 4. re. 20 Iſaias vocat ꝓpheta & Iſai. 28. ipſe nomen honoris ſuppreſsit. de hoc lib. 9. Reg. 29. & 30. Si verò tempus aduẽtus Domini quæri-
Q. Theologica. tur, qua hora, noctu an interdiu, futurum eſſe dicatur. Reſpondet Hiero. Mat. 25. Traditio, inquit, Iudęorum eſt Chriſtum media nocte venturum, in ſimilitudinem Ægyptij temporis, quando paſcha celebratum eſt, & exterminator venit, & dominus ſuper tabernacula tranſijt, & ſanguine agni poſtes noſtrarum frontiũ conſecrati ſunt. Vndè reor
De traditione hac apoſtolica Druthmarꝰ. Mat. 61 traditionem Apoſtolicam permanſiſſe vt in die vigiliarum paſchæ, ante noctis dimidium, populos dimittere non liceat expectãtes aduentum Chriſti, & poſtquam illud tempus tranſierit, ſecuritate præſumpta, feſtum cunctis agentibus diem. Vnde Pſalmiſta dicebat. Media nocte ſurgebam, ad con-
Pſal. 118. fitendum tibi, ſuper iudicia iuſtificationis tuæ. Aut vt ait Theophy. Mat. 25. exponẽs hũc locum. medio noctis clamor factus eſt, Ecce ſponſus venit. ait. Media nocte dicit clamorem fieri, vt oſtendat, quod inexpectatus veniat dominus, nam quaſi media nocte omnes dormimus, profundo ſomno. At cum clamore venit, tuba enim ſonabit in ſecundo aduentu. Atque ita exponit Augu. tum alibi, tum etiam in lib. 83. Q. Q. 59. inquiens. Media nocte. i. nullo ſciente aut ſpe-
Matt. 24. rante, quippe cum ipſe dominus dicat, De
1. Theſſ. 5. die autem illa aut hora nemo ſcit. Et Apoſtolus. Dies domini tanquam fur in nocte, ita veniet. ex quo ſignificatur, eum penitus latere cum venerit. & Vigilate quia neſcitis diem nec horam. Nec ab illo diſsidet Oecume. 2. Petri. 4. exponens hunc locum. Dies domini ſicut fur in nocte veniet, ait. Incertitudinem aduentus Domini tanquam inſultus, cum minime ſpectatur, per furem & no-
Nox. ctem ſignificauit. per noctem quidem propter incertitudinem. incerta ſunt enim quęcunque in nocte fiunt. Per furem vero eo
Fur. quod non expectetur, nullus enim expilabitur qui furem expectet, ſed qui hunc mini-
Matth. 24. mè expectant illi expilabuntur. Ideo ait dominus quod ſicut in diebus Noë erãt homines lætantes in nuptijs ac poculis, nihilq; cogitantes de futura calamitate quæ ipſos cõprehendit, donec oppreſſit eos diluuium, ita & aduentus dñi repente ſuperueniet impijs,

Sed in dubium reuocatur an dies iudicij *Tempus diei iudicij an poſsit aliquo modo cognoſci à nobis.* poſsit à nobis ratione aliqua peruestigari? Ad quã quæſtionẽ Hier. in epiſtola ad Cyprianũ reſpõdet. Mũdus in ſex diebꝰ fabricatꝰ eſt, ſex millibꝰ annorũ tantũ credit ſubſiſtere, & poſtea venire ſeptenarium numerum & octonarium, in quo verus exercetur ſab- *Hæc eſt traditio diſcipulorum Eliæ. lege Galati. lib. 4. c. 20.* batiſmus, & circuncisionis puritas, reditur. Et Irenæus. lib. 5. cap. quod incipit. Venit verbum Dei, ait. Quot diebus hic factus eſt mundus, tot & millenis annis conſummatur. Eſt enim dies Domini quaſi mille anni. Hanc eandem coniecturam recitat Aretha in Apocalypſi. cap. 63. quamuis illi non placet. Præterea Auguſt. Pſal. 6. eandem ferè recitat coniecturam ex aliorum tamen ſententia, his verbis. Aduentus Domini ad iudican- *Coniectura alia quæ mille annos addit ſuperiori.* dum, computatis annis ab Adam, poſt ſeptẽ annorum millia futurus creditur. Vt ſeptem annorum millia tanquã ſeptẽ tranſeãt dies, deinde illud tempus tanquam dies octauus adueniat. Sed quoniam dictum eſt à Dño. *Actu. 1.* Nõ eſt veſtrũ ſcire tẽpora quę pater poſuit in ſua poteſtate: Et, de die verò illa & hora nemo ſcit, neq; angelꝰ, neq; virtus, neque filius niſi ſolus pater. Et illud quod ſcriptum *Matt. 24.* eſt. Tanquam furem venire diem domini, ſatis aperte oſtendit, neminem oportere ſibi arrogare ſcientiam illius temporis, computatione aliqua annorum. Si enim poſt ſeptẽ millia annorum, ille dies venturus eſt, omnis homo poteſt annis computatis aduentum eius addiſcere. Hanc coniecturam quam affert Auguſti. Pſalm. 6. probat Cantacuzenus Apolo. 4. aduerſus Maomath. Item ipſe Auguſti. Pſalm. 89. poſtquam induxiſſet coniecturam, illam quam ex Hieronymo adduximus, aduerſus eam his vtitur verbis. Cum vigiliæ ſpacium, non habeat amplius quam tres horas, ignoratur à nobis, & tamen auſi ſunt homines præſumere ſcientiam temporum, quod ſcire cupientibus diſcipulis Dominus, ait. Non eſt veſtrum ſcire tempora, quæ pater poſuit in ſua poteſtate, & definierunt hoc ſeculum annorum ſex millibus, tanquam ſex diebus poſſe finiri. At Druthmarus. Matth. 61. Diem & horam nobis iudicij præfiuit, inquiens. Maiores nobis ſcriptũ reliquere quod. 8. calend. Aprilis fuit mundus factus, dominus cõceptꝰ & paſſus, & ſimili modo deſtruẽdus erit. Sed hoc alias. De hac materia lege Auguſt.

epiſto. 80. et quæ infrà lib. 6. cap. 3. ſcripſimus.

Quæſtio de hora Iudicij.

Venit deinceps in dubium alia quæſtio quam ob cauſam, tam diligenter dominus diem Iudicij occultare voluerit? loquor tā de iudicio cuiuſq; proprio quàm de cōmuni in ſeculi cōſummatione. Ad quā quæſtionē, Oecumeniꝰ. 1. ad Theſſal. 6. reſpondens dat quatuor rationes. Primū quidē, quia ſi quis poſtremū ſciret diē, nulla illi virtutis cura eſſet, ſed innumera perpetrādo mala extremo ſpiritu ad baptiſmū accederet. Secūdo, quia multa peccata metu mortis amputantur, quòd ſi manifeſtum eſſet alicui ſe ad certū tēpus nō moriturum, omnia intrepide cōmitteret. Tertio, quia ſi ſciret quiſquā quod omnino tali tempore moriturus eſſet, in continua viueret animi triſtitia, nūc autem ob incertitudinem, continuè in bona ſpe nutrimur. Quarto, quia nec ob id ſancti præmium haberent, quod ſemetipſos in incerta præcipitarent pericula. Si enim manifeſtū eſſet, quod poſt tres annos illi, conſummatio ventura eſſet, nec alio modo poſſet interire omnes ſanè pericula deſpicerent, ſciētes quod ab illis nihil nocumenti eſſent accepturi, id autē quæ virtus eſſet? Et hæc dicta ſunt eo quod etiam vniuſcuiuſque finis clàm venturus ſit.

Cur vocetur dies Iudicij.

S. Maximꝰ

Sed dices nōne de illa die Iudicij dicitur. Deus manifeſtè veniet, Deus noſter & non ſilebit. & vocatur tēpus illud, dies iudicij ꝓpter rei claritatē & manifeſtationē. De hac re ſic ſcribit S. Maximus ſermone. 1. aduētus, inquiens. Mouet fortaſſe vos cur dominus aduentum ſuū indicans noctis ſe tēpore oſtēderit aduēturū, cū vtiq; eiꝰ aduētus magna cū claritate dei, magno cū nitore & timore ſuſcipi deberet à cunctis. Frequenter namq; audiuimus ſacris literis prędicatum, priuſquā Chriſtus adueniat Antichriſtū regnaturū, qui ita tenebras, humano generi, ſuæ prauitatis infundet, vt lucē veritatis nemo penè reſpiciat, & caligine propria operiens mentes hominum, cæcitatem quandā ſpiritualibꝰ oculis exhibebit. Et Chriſt. Druth. Matt. 61. ait. Ideo deus vltimā horā voluit eſſe incognitam, vt ſemper poſsit eſſe ſuſpecta, vt dū illā præuidere nō poſſumus, ad illam ſine intermiſsione præparemur. Neq; mirum ſi diabolus emittat iniquitatis tenebras; cū ipſe nox ſit omnium peccatorū. Ad huius igitur tetram caliginem velut fulgur quoddam Chriſtus adueniet. Et ſicut luceſcēte die, nox ſubuertitur, ita coruſcāte ſaluatore, Antichriſtus effugatī, nec vlterius poterit diſſeminare iniquitatis ſuæ tenebras, cū lumē veritatis effulſerit. Hoc eſt, illo tēpore veniet Chriſtus, excellēti fulgens claritate, cū minimè ſperauerint illi, qui technis & verſutijs Antichriſti erunt deluſi.

Iam verò ſigna quæ præceſſura ſint Iudiciū, nulla ita certa & fixa inueniuntur in ſcripturis, quin alio detorqueri poſsint. Veluticum ait Paulus. Spiritus manifeſte dicit, quia in nouiſsimis tēporibus recedēt quidā à fide. *1. Timo. 4.* & iterū. Scitote quoniā in nouiſsimis temporibus inſtabūt tēpora periculoſa. & rurſum. Erūt homines ſeipſos amātes, amatores pecuniæ, elati, ſuperbi, blaſphemi, parentibus non *2. Timo. 3.* obediētes, ingrati, ſceleſti, irreligioſi. Huiuſce modi ſcelera quis ignorat quolibet tempore inueniri? & ex. 2. ad Theſſa. 2. nihil colligi manifeſtè poteſt, niſi quod Antichriſtus, cuius typū ſuſtinebat Nero, venturus eſt, & quod illo tēpore, nulli aut pauci, Romano parebūt imperio. Signa verò quæ in Euāgelio ſecundum Mat. Lucā, Marcum prędicta ſunt fore à dño, cum interrogatus eſſet à diſcipulis ſuis quādo futura eſſent, quæ de tēpli euerſione tunc illis prædixerat, & quod eſſet ſignū aduentus eius & cōſummationis ſeculi, tūc dñs ea reſpōdit quæ iam ex illo tēpore facere moliebatur, ſiue de excidio Ieruſalē, ſiue de aduētu ſuo ad eccleſiam, ad quā vſq; in finē venire non ceſſat. De quo aduētu ait. Amodo videbitis filium hominis venientē in nubibus. Siue de ipſo fine, in quo apparebit iudicaturus viuos & mortuos. Cum itaq;, (vt ait Aug. epiſt. 80.) dominus ſigna dicat; quæ ad iſta tria tempora pertinent. i. ad excidium illius ciuitatis, ad aduentum in corpore ſuo, quod eſt eccleſia, ad aduentum eius in capite eccleſiæ; quod eſt ipſe. Ad quod horum trium tēporum referendum ſit, diligenti conſideratione cernendum eſt. Ne fortè quod pertinet ad euerſionem Ieruſalem, ad finem ſeculi referendum putemus, aut econtrario quod ad finem ſeculi pertinet, affirmemus, ad ciuitatis illius excidium pertinere, aut quod pertinet ad eius aduentū in corpore ſuo quod eſt eccleſia, dicamus pertinere ad eius aduētum nouiſsimū, in corpore ſuo, quod eſt caput eccleſiæ, aut rurſus quod pertinet ad aduētum

Triplex aduẽtus in carne, per inſpirationes, quotidie ad iuditium.

Mat. 26.

eius

eius nouiſsimū per ſelpſum, ad eū pertinere aſſeueremus aduentum qui eſt per eccleſiā. In his quædam ſunt maniſeſta,alia obſcura. Ad Ieruſalem pertinet,quod dictum eſt.Cū videritis Ieru. circūdari ab exercitu. Ad ad uentum dñi nouiſsimū pertinet quod dicit. Cum videritis hæc fieri,ſcitote quoniā prope eſt regnū Dei.& illud. Væ prægnātibus & nutrientibus,&c.Hæc latius proſequitur Aug. i epſa illa.lege quoque Theophylactū Matt.24.& reliquos capitis illi⁹ enarratores.

¶De Antichriſto. Cap.2.

NOtum eſt illis qui ſtudio ſcripturarū aliquantulū animū adhibuerunt,Antichriſtū eſſe venturū,ſed quæres quis Antichriſtus hic futurus ſit,nā ſunt duo Antichriſtorū modi, primò nāque Antichriſti vocanť,oēs qui negant filiū Dei in carne veniſſe,& humanitatē diuinitati cōiunctam ſuſcepiſſe.& oēs deinde hæretici vt Lutherus & alij,qui a certis dogmatis, religionis noſtræ abhorrent Antichriſti ſunt. De hoc Iohānis.1.epiſt.catho.ca.2.Audiſtis inquit,quod Antichriſtus venit,nunc Antichriſti multi ſunt.Peculiari tamē noīe Antichriſtus dicitur ille,qui ſub ſeculi cōſummationem vēturus eſt.De quo dñs Iohā.5.ego veni in noīe patris mei & nō ſuſcepiſtis me, alius veniet in noīe ſuo,& illum recipietis. & 2.Theſſa.2 Paulus loquēs de die illo.Niſi venerit diſceſsio primū & reuelatus fuerit homo peccati,filius ꝑditionis,qui aduerſať & extollitur ſupra omne qđ dicitur deus aut colitur,ita vt in tēplo dei ſedeat, oſtendēs ſe tanquā ſit deus,& nunc quid detineat ſcitis, vt reuelet in ſuo tēpore,nā myſteriū iā operatur iniquitatis,tm̄ vt qui tenet nunc teneat donec de medio fiat. Et tūc reuelabiť ille iniquus quē dñs Ieſus interficiet ſpū oris ſui,& deſtruet illuſtratione aduentus ſui,eū cuius eſt aduētus ſecundū operationem ſatanæ,in omni virtute,& ſignis, & ꝓdigijs mendacibus.&c.Hic nefarius ac ſceleratus homo,futur⁹ eſt ſentina vitiorū oīum, & filius ꝑditionis aut potius ipſa ꝑditio.In illo demū totas vires ſuas oſtēdet & exerēt,eritq; adeo infenſus Chr̄o,ac noī chr̄iano,vt pactū ſempiternum calcare,& ſibi nomen diuinum arrogare & tribuere conetur. Qua appellatione vſurpata,infinitos homines fraudulentię quibuſdā technis,& falſis miraculis,ad ſe alliciet quorū auxilijs fretus ferè orbē vniuerſū ſub ſua rediget poteſtate.Sedēq; regni ſui,eliget templū dei,(hoc eſt tēplū Ieroſolymitanū, ſi Irenęo credimus affirmanti hoc,li.5. & Damaſceno li.4.ca.27.dicenti. In tēplo dei ſedebit,nō noſtro,ſed veteri Iudaico,nō enim nobis,ſed Iudæis veniet,nō pro Chriſto,ſed aduerſus Chriſtū,aut iuxta Hiero.& Theoph. 2.ad Theſſa.2.& Oecume.& Theodoretū in eodē loco,& iterū in epitome, ſedē eliget in eccleſia dei viui,quæ colūna & firmamentū veritatis eſt) & ita ſe in illa geret ac ſi eſſet filius dei. *Sedes regni Antichriſti quo in loco collocabitur.* Sed quæres quā ob cauſā vēturus ſit Antichriſtus, quā affert vtilitatē populo electo ipſius aduentus? Dicimus quod vt hi qui probati ſunt, manifeſti fiant, & eorum pateat ſanctitas & integritas.aut vt inquit Apoſtolus. Vt iudicētur,hoc eſt condemnentur, omnes qui non crediderūt veritati, nec voluerunt Chriſto parere. Veluti Iudęi qui nolentes Chriſto fidē adhibere, hoc vtebantur pretextu.propterea ſe non crediditſſe Chriſtū eſſe deū,quod ſcriptū ſit. Audi Iſrael domin⁹ de⁹ tu⁹,de⁹ vn⁹ eſt. Verū & teſtimoniū hoc apertè trinitatē perſonarū probat. Sed admittam⁹ quod vnus ſit princeps, quomodo antichriſto tāquam deo fidē adhibuiſtis? Vides quomodo illorū ora obſtruūtur.Chriſto quidē nō crediderūt quod deus eſſet, antichriſto verò & credent & ipſum adorabūt, Quid adhæc dicent, quod ſigna fecerit Antichriſtus? At maiora fecit Chriſtus. An dicent quod in ſcripturis de illo crebra inculcantur teſtimonia? At de Chriſto ſanè, quaſi de ſaluatore,de Antichriſto verò veluti de eccleſię deuaſtatore & homine nefario, innumera teſtimonia ſubinde inculcātur. Poſtquā mores eius paucis adūbrauimus, ad perſcrutādū patriā eius & genus, ſermonem noſtrū cōuertamus.Nonnulli affirmant eum Babylone naſciturū, vt in vrbe quę omnium malorum extitit officina, ſummus malorum artifex ſcelerūq; inuentor Antichriſtus naſcatur. Alij cum videāt Babylonē iuxta Iſaiæ vaticinium funditus fuiſſe euerſam, nec poſtea condendam fuiſſe, per Babylonē Romā intelligunt,non ineptè quidem. nam hoc nomen illi, Petrus in prima catholica epiſtola tribuit iuxta Hieronym.& Euſebium.Prætera ex concubitu neſario & inconceſſo erit progenitus,nā vt ait Damaſce.li.4. cap. 27. erit,inquit,homo ex fornicatione natus, & in eo diabol⁹ inhabitabit, educabitur occul *Non erit filius Diaboli ut Hippolyt.& Theodo in epitome.& alij innuere uidēť ſed in eo totas exeret vires. Hiero. Dani. 7. ibi. Cōſiderabam.*

to

te,& repente inſurget, & eleuabit ſe & regna
bit,& in exordijs regni ſui ſeu tyrannidis ſi-
mulata bonitate, cum aſſecutus fuerit po-
tentiam perſequetur eccleſiam dei,& ma-
nifeſtabit maliciam ſuam, & edet ſigna
ficta, & infirmos in fide decipiet,& ſepara-
Antichriſtus iudæus natione. bit a deo,ſi fieri poſſet, electos. Erit natio-
ne Iudæus, à tribu Dan ducens originem,
vt ait Ambroſius libro. de benedictioni-
bus patriarcharum, capite. 7. & Eucherius.
Hippolytus in libr. de conſummationem mundi. lib.3. in Gene. cap. 38. (cum dixiſſet Moyſes
ca.49. fiat Dan coluber in via, ceraſtes in ſe-
mita, mordens vngulas equi, vt cadat
aſcenſor eius retro, ſalutare tuum ſpectabo
domine.) ait. Nonnulli de tribu Dan venire
Tribus Dan. antichriſtum arbitrantur, eo quod hoc loco
Dan & coluber & mordens aſſeritur. Vn-
de dum Iſraeliticus populus terras in caſtro
rum portione ſuſciperet, prius Dan ad Aqui
lonem caſtrametatus eſt, illum ſignificans,
qui in corde ſuo dixerat. Sedebo in monte
teſtamenti in lateribus Aquilonis, aſcendã
ſuper altitudinem nubium, ſimilis ero altiſſi
mo. Hæc ille. & in Apocalypſi. capit. 7. cum
numerantur tribus Iſraël, & ex qualibet tri-
bu. 12. millia ſignatorum, tribus Dan in illa
ſupputatione omittitur, eo quod obſcura
& ignobilis eſſet, ob talem alumnum ex illa
Iuda tribus nobiliſſima naſciturũ Sicut ecõtrario tribus Iuda nobiliſ
ſima eſt,& vt ait ſcriptura, nequaquam mi-
nima es inter principes Iuda, ex te enim exiet
dux qui regat populum meum Iſraël. Item
Chriſtus de virgine immaculata, iſte ex for
nicatrice naſcetur, vt non tantum in viuendi
modo, ſed in ordine & progreſſu naſcendi
antichriſtus, id eſt Chriſto contrarius appel-
Recentiorũ opinio de Antichriſto. landus ſit. Non deſunt tamen nonnulli no-
ſtræ tempeſtatis ſcriptores qui arbitrantur
Machometum, aut Lutherum aut Solyma-
num regem Turcarum fuiſſe Antichriſtum
hunc, in ſcripturis decantatum. quorum ſen
tentiã nullus qui ſcripturas legerit recipiet.
Nam iſti nulla ediderunt miracula, antichri-
ſtus vero tot faciet vt decipiat ſi fieri poſſit,
etiam electos dei.

Nonnullæ de Antichriſto prophetiæ. Hui⁹ nephariꝗ & importunæ belluæ mul
ta præceſſerunt vaticinia prophetarum, ſub
improbiſſimorum regum perſona, prædi-
Regula. cta. Nam iuxta Hiero. in comment. Danie-
lis. 11. Hũc eſſe morem ſcripturæ ſanctæ
nouimus, vt futurorum veritatem præ-
mittat in typis, iuxta illud, quod Do-
mino ſaluatore in. 71. Pſalmo dicitur, qui

prænotatur Salomonis,& omnia quæ de il-
lo dicuntur, Salomoni non valent conueni-
re. Neque enim permanſit ille cum ſole, &
ante lunam generationis generationum, nec
dominatus eſt a mari vſque ad mare, & à flu
mine vſque ad terminos orbis terrarum, ne-
que omnes gentes ſeruierunt ei, neque ante
ſolem permanſit nomen eius, nec benedictæ
ſunt in ipſo omnes tribus terræ, neque om-
nes gentes magnificauerunt eum. Ex parte
autem & quaſi in vmbra & imagine verita-
tis in Salomone præmiſſa ſunt, vt in ſaluato-
re perfectius implerentur. Sicut igitur Salua
tor habet Salomonem & cæteros ſanctos
in typum aduentus ſui, ſic & Antichriſtus
peſſimum regem Antiochum, qui ſanctos
perſecutus eſt, tẽplumq; violauit, rectè ty-
pum ſui habuiſſe credendus eſt. De quo ſic
ſcribit Daniel. Veniet clam & obtinebit re- *Dan. 11.*
gnum fraudulentia,& brachia pugnantis ex
pugnabuntur à facie eius & cõterentur, inſu
per dux fœderis. &c. in cuius loci expoſitio
ne ad hunc modũ ſcribit Hier. Antichriſtus
conſurgere habet de modica gente, id eſt de
populo Iudæorum, & tam humilis erit atq;
deſpectus, vt ei non detur honor regius, &
per inſidias & fraudulentiam obtineat prin-
cipatũ,& brachia pugnantis populi Roma-
ni expugnentur ab eo & cõterãtur. Hæc il-
le. Nam dubium non eſt quin Romanorum
imperiũ Antichriſtus aboliturus ſit, quem-
admodũ Medorũ imperium à Babylonico *Lege Hier. in proœ. li. 11. in Iſaiã.*
diſſolutum eſt,& Babyloniorũ à Perſis fue-
rit euerſum,& Perſarum imperium à Mace
donibus, Macedonũ à Romanis, ita & Roma *Viciſſitudo regnorum totius orbis & illorum deuaſtatio.*
norũ imperiũ ab Antichriſto, & Antichri
ſti imperiũ à Chriſto redẽptore noſtro, qui
aboliturus eſt omnem principatum & pote-
ſtatem, vt ipſe ſit omnia in omnibus. Addit
deinde Hier. in eiuſdẽ loci expoſitione. Hoc
faciet quia ſimulabit ſe ducem eſſe fœderis,
hoc eſt legis & teſtamẽti dei. & ingredietur
vrbes ditiſſimas,& faciet quæ nõ fecerũt pa
tres eius,& patres patrũ illius. Nullus enim
Iudæorũ abſque Antichriſto in toto vnquã
orbe regnauit. Et contra firmiſſimas cogita
tiones ſanctorũ, inibit conſiliũ, facietq; vni-
uerſa vſq; ad tempus, donec eũ dei voluntas
facere iſta permiſerit. & poſt parũ addit Hie.
Antichriſtus multa deceptis munera largie-
tur,& terram exercitui ſuo diuidet, quoſque
terrore non quiuerit, ſubiugabit auaritia. &
in fine cap. illius ait. aſſerunt in vertice mon-
tis

Interitus tis oliueti Antichriſtum eſſe periturum, in Il
Antichri- lo loco ex quo Chriſtus aſcēdit ad cælos. Itē
ſti quo in lo Dani.5. ſub perſona Balthaſar ſic ait prophe
co ſit futur⁹ ta. Tu Balthaſar nō humiliaſti cor tuum, ſed
aduerſus Dñm cæli eleuatus es, deos aureos,
& argenteoſq;, æreos, qui nō vidēt neq; au-
diunt, neq; ſentiunt, laudaſti. Porrò deum
qui habet flatū tuum in manu ſua, & omnes
vias tuas, non glorificaſti. Præterea. ca.7. de
eodē Antichriſto loquēs. Ecce oculi quaſi o-
culi hominis erant in cornu iſto, & os loquēs
ingentia. ſ. cōtra deū. & ſtatim loquēs de euer
ſione imperij Romani & aliorum regnorū
illi ſubditorum, ait. Vidi quoniam interfecta
eſſet beſtia, & periſſet corpus eius, & tradi-
tū eſſet ad cōburendū igni, aliarū quoq; be-
ſtiarū ablata eſſet poteſtas. & tēpora, (ideſt
nā tēpora) vitæ cōſtituta eſſēt eis vſque ad tē
pus & tēpus. & ſubdit. ecce in nubibus cæli
quaſi filius hominis veniebat, &c. & ſtatim.
& ſanctos altiſsimi cōteret, & putabit quod
poſsit mutare tempora & leges. & poſt pa-
rum. tradetur in manu eius vſq; ad tēpus &
tempora & dimidium temporis. in cuius lo-
ci interpretatione ſic loquitur Hiero. Tem-
Tempus, tē- pus annum ſignificat, tempora, iuxta He-
pora & tem braici ſermonis proprietatem, duos annos
poris dimi- pręfigurant. Dimidium autem temporis,
dijūquid. ſex menſes, quibus ſancti poteſtati Antichri
ſti permittendi ſunt. De quo tēpore ſalua-
tor in Euangelio loquitur. Niſi abbreuiati
fuiſſent dies illi nequaquā ſalua eſſet omnis
caro. Præterea verſus finem cap.8. loquitur
propheta de Antiocho Epiphane ad hunc
modū. Poſt regnum eorum cum creuerint
iniquitates, conſurget rex impudens facie, &
intelligēs propoſitiones, & roborabitur for-
titudo eius, ſed non in viribus ſuis, & ſupra
quam credi poteſt vniuerſa vaſtabit, & pro-
ſperabitur & faciet, & interficiet robuſtos, &
populum ſanctorū ſecundū voluntatē ſuā,
dirigetur dolus in manu eius, & cor ſuū ma-
gnificabit, & in copia rerū omnium occidet
plurimos, & cōtra principem principum cō
ſurget, & ſine manu conteretur. Sed quæres
cum Apoſtolis quando hæc erunt? Cū præ
dicatum fuerit inquam euangelium in vni-
uerſo orbe terrarum, vt videmus per Hiſpa-
Hiſpani. nos noſtros iā cœptum eſſe perfici, dum ad
gentes barbaras, & incognitas. & quam lon-
giſsime ab orbe noſtro remotas, iter illic, aſsi-
duo labore & incredibili induſtria, pate-
factum eſt. De quibus Seneca, in Medea, Hi-
ſpanus & ipſe, videtur ſcripſiſſe.

Venient annis
Secula ſeris, quibus oceanus
Vincula rerum laxet, & ingens
Pateat tellus. Tiphyſq; nouos
Detegat orbes, nec ſit terris
Vltima Thule.

Prædicato inquam euan-
gelio, totius mundi regnum inuadet Anti-
chriſtus, eoq; potietur tribus annis cum di-
midio, ſed ſtatim a regno ſuo deturbabitur,
ſuperueniente Chriſto redemptore noſtro,
in nubibus cæli & patris gloria, & Antichri
ſtum & Antichriſti aſſectatores, & ſcelerum
eius adminiſtros, in inferni barathrū detru-
det, Iuſtos autē ſecum adducens, & (vt ait il-
le, captiuam ducens captiuitatem,) quietem
illis & æternū præſtabit Sabbatiſmum.

Sed dices ſi tot tumultus & ſeditiones prę
ceſſuræ ſunt aduentū Domini, quomodo ait
Paulus, Cum dixerint pax & ſecuritas repē- *1.Theſſ.5.*
tinus eis ſuperueniet interitus. nonne Elias
antea venturus eſt, & antichriſtus? quomo-
do repentiuus? Huic quæſtioni ſic occurrit
Oecume. primæ ad Theſſa. 6. ca. inquiens.
Dicimus, inquit, quod hæc ſigna quidem fi-
nis erunt, aduentus autem Chriſti, non ita,
nam hic repentinus erit, ipſe enim reddet v-
nicuiq; iuxta opera ſua. & recte poſuit Pau
lus exemplum vxoris prægnantis, cum ait.
ſicut dolor partus mulieri prægnanti, nec ef
fugient. Etenim illa quoq; ſigna partus ha-
bet multa, ipſius autem horæ aut diei, non
ita.

¶ De varijs ſignificationibus huius nominis Generatio. Caput.3.

ANtequam ſeriem generationum
Chriſti redemptoris noſtri enar
rare incipiam, neceſſarium mihi
viſum fuit, explicare, varias huius
nominis, Generatio, ſignificationes, illas po
tiſsimum quę plurimum adiumenti ad my-
ſticam intelligentiam ſcripturarum pręſtāt.
Et primo quidem generatio, vt inquit Chry
ſoſt. ho.2. in Mat. non eſt ſola cuiuſq; natiui
tas, ſed tota negotij œconomia. ideſt rerū ad
miniſtratio. Vnde Euāgeliū vocatur, liber
generationis Ieſu Chriſti. & Moyſes, Gene-
ſin vocauit, librū generationis cęli & terrę,
cū certè nō de cęlo ſolū terraq; loqueret, ſed
de cū

de cunctis quæ in ipſa ſubſiſtunt.&,Hę ſunt generationes Eſau.Hoc eſt,generatio non ſolum natiuitatem & ortum alicuius,ſed perpetuam alicuius hominis aut rei geſtæ hiſtoriam ſignificat.

Generatio interdum pro ſeculo accipitur aut ætate integra, aut centum annorum interuallo. Sic dicitur qđ Noë fuit vir iuſtus in

Geneſ. 6.

generatione ſua, Hoc eſt, ex illis qui ætate Noë vixerunt,ipſe alios probitate & ſanctitate excellebat.& iterum.Quarta generatione reuertentur huc,id eſt quadrigēteſimo anno.Et ſi qui ſunt ſancti & iuſti, vocatur generatio iuſta.Si qui vero praui ſunt, & a deo deſciſcunt,generatio praua,peruerſa, & adultera vocantur.

Item pro creatione accipitur.Gene.2. Iſtę ſunt generationes cæli & terræ.

¶ Præterea Generationem vocat ſcriptura, vt ait Theophy.Luc.21.nō eos qui tunc viuunt,ſed omnium fidelium , aut infidelium generationem.vt,Hæc eſt generatio quærentium eum,quærentium faciem dei, Iacob. & Generatio praua & adultera ſignum quærit. & Philippus Presbyter libr.2. cōment. Iob. cap.22.ait.In generatione non homines pręſentis ætatis,ſed criminum imitatores, intelligimus. Vnde in Euangelio. Veniet ſuper generationem iſtam,omnis ſanguis iuſtus qui effuſus eſt ab Habel iuſto.Porro vt hæc clarius & expeditius intelligi poſsint, annotandum eſt,quod diligenter Hierony. Matt.23.

Duæ ſunt gnātiones vna bonorū, alia iniquorum.

Regula.

ſcriptum reliquit.Regula eſt,inquit, ſcripturarum duas generationes bonorum & malorum noſſe,hoc eſt ſingulorum ſingulas. De

Pſalm. 13.

bonis ſumanius exempla. Quis aſcendet in in montem domini?Cumque plures qui aſcēſuri ſunt in montem deſcripſiſſet,qui diuerſis fuere ætatibus,poſtea infert.Hæc eſt generatio quærentium eum,quęrētium faciem Dei, Iacob.Et in alio loco de omnibus ſanctis. Generatio iuſtorum benedicetur. De malis vero in euangelio.Generatio viperarum.Et, Venient hęc omnia ſuper generationē iſtam.

Ezechi. 14

Et in Ezechiele cum peccata terrę deſcripſiſſet,adiecit.Si Noë,Iob,& Daniel, ibi fuerint inuenti,non dimittam peccata terræ illæ.omnes iuſtos qui ſimiles forent virtutibus eorū per Noë,Iob,& Daniel,volens intelligi. Sic ſanguis Habel iuſti vſque ad Zachariam filiū

2.Paral. 24

Barachiæ vel Ioiadæ ab illa generatione malorum requiritur Iudæorum,eum neutrū eorum occiderit. Ergo & iſti qui ſimilia Cain, & Ioas qui Zachariam occidit, contra apoſtolos geſſerint, de vna generatione referūtur.Hæc ille.Iſte duæ generationes ab ipſis mundi primordijs apparere cœperunt,& vſque in ſeculi finem duraturæ ſunt, de illis ad hunc modum ſcribit Theodoretus in epitome ca.de Angelis. Erant in principio mundi duo genera hominum,genus Cain,& genus Seth.Genus quidem Cain erat execrandum & maledictum. Genus autem Seth,pietatis & religionis curam gerebat.Enos enim filius eius ſperauit inuocare nomen Domini, hinc qui ex eo nati ſunt, qui filij dei appellabantur,cauebant ne cum genere Cain permiſcerentur. Hæc ille. Ab his duabus generationibus,ſiue generibus hominum, duæ vrbes habitantur,Alterius ciuitatis, cuius nomen eſt Babylon , habitatores ſunt omnes ſicarij & homicidæ,& nephariorum hominum phalanges , qui ſub dæmonis tyrannide(qui habet primatum ſuper filios diffidentiæ)merēt & degunt.Alterius ciuitatis, quæ Ieruſalem vocatur , incolæ ſunt cuncti qui cum Paulo municipatum habent in cælis . De his hæc tradit Auguſti. Pſal.61. omnes qui terrena ſapiūt,omnes qui fœlicitatem terrenam deo præferunt,omnes qui ſua quærunt non quæ Chriſti,ad vnam illam ciuitatem pertinent, quæ dicitur Babylonia myſticè, & habet regem diabolum.omnes autem qui ea quæ ſurſum ſunt ſapiunt,qui cęleſtia meditātur, qui cum ſolicitudine in ſeculo viuunt , ne deum offendant,qui cauent peccare,quos peccantes non pudet confiteri, humiles, mites, ſancti,iuſti,pij,boni,omnes ad vnam ciuitatem pertinent,quæ regem habet Chriſtum. Illa enim in terra quaſi maior eſt tempore , non ſublimitate,non honore. Ciuitas illa prior nata, ciuitas iſta poſterior nata. Illa enim in cœpit à Cain,hęc ab Habel.Hęc duo corpora ſub duobꝰ regibus agētia ad ſingulas ciuitates pertinentia,aduerſantur ſibi vſque in finem ſeculi, donec fiat ex cōmiſtione ſeparatio, & alij ponantur ad dexteram , alij ad ſiniſtram,dicaturque illis . Venite benedicti patris mei.Illis autem. Ite in ignem ęternū. Ideo ciuitas illa maior ætate , quia prius natus eſt Cain & poſtea Habel , ſed in his maior ſeruiet minori. Illa maior ętate, iſta maior dignitate. Quare illa maior ætate? Quia non prius quod ſpirituale eſt,ſed quod animale.Quare iſta maior dignitate ? quia maior ſeruiet minori. Cain ergo prior ædificauit

Sub alia metaphora, de eiſdē duabus generationibus.

BABYLON. IERVSALEM.

cauit ciuitatẽ,& ibi ædificauit vbi nulla erat ciuitas. Vt verò ædificaretur Ieru. nõ ita ædificata eſt vbi non erat ciuitas, ſed erat ciuitas prius quæ vocabat Iebus. ea capta, ædificata eſt,noua ciuitas,vetere deſtructa,& appellata Ieruſalẽ. Vnuſquiſq; ergo natus ex Adam nõdum pertinet ad Ieru. portat enim ſecum traducem iniquitatis,pœnãq; peccati, deputatus morti,& pertinet quodãmodo ad veterem ciuitatem. Sed ſi futurus eſt in populo dei, deſtruetur vetus, & ædificabitur nouus. Ideò Cain ciuitatem ædificauit vbi non erat ciuitas,à malicia enim quiſque incipit, vt fiat bonus poſtea. Nam ſicut per vnius inobedientiam peccatores conſtituti ſunt multi, ita.&c.omnes in Adam morimur,tranſeamus ad Ieru.deſtruetur vetus, & ædificabitur homo nouus. Vndè,exuite veterem hominem, & induite nouum. Mala ergo ciuitas à principio vſque in finem currit,bona ciuitas mutatione malorum conditur.Et ſunt iſtæ duæ, ciuitates permixtæ interim,in fine ſeparandæ,aduerſus ſe inuicem cõfligentes, vna pro iniquitate,altera pro iuſticia,vna pro vanitate,altera pro veritate.Et aliquando iſta commixtio temporalis facit, vt quidam pertinentes ad ciuitatem Babyloniam, adminiſtrent res pertinentes ad Ieruſalem. Et rurſum quidam pertinentes ad Ieru.adminiſtrẽt res pertinentes ad Babyloniam. Fuerunt reges magni in Ieruſalem,omnes iniqui ciues erant Babyloniæ, & adminiſtrabant res Ieru. omnes in finem inde ſeparandi. Rurſus inuenimus ciues de Ieru. adminiſtraſſe res quaſdam pertinentes ad Babyloniam. vt Daniel cum reliquis pueris.Item Auguſt. in quæſt. ex vtroque teſtamento mixtim.q. 111.ait.Duæ generationes ſunt, vna eſt ex parte iniquitatis, quæ eſt mater Cain. Altera ex parte iuſtitię, quæ eſt mater Habel. Hæc in fide conſtitit & bona cõuerſatione, illa in perfidia & obliquis operibus. iſtæ ſunt duæ leges, boni & mali,dei,& diaboli, & quam ſecutus quiſque fuerit,eius appellabitur filius. Lege eum lib. 15. de ciui.dei cap. 1.

Vt harum vrbium ciues cognoſcere valeas,certa quædam à nobis ſigna proferenda ſunt,quibus,quaſi probata pecunia,aut adulterina ſit, cognoſcere poſsis, & quis verus, quis ve falſus ciuis vrbis Ieruſalem cenſendus ſit. Qua de re Auguſt. trac. 50. in Iohã. ſic ſcribit. Vnus bonus in ſcriptura corpus bonorum ſignificat, & vnus malus corpus

De hac Regula uide lib. 10. Reg. 39.

malorum. Quomodò, verbi gratia Petrus corpus bonorum,corpus eccleſiæ, imo corpus eccleſia, ſed in bonis. Sic Petro dicit dominus. Tibi dabo claues regni cœlorum, & quæcunque ſolueris in terra ſoluta erunt & in cælo. ideſt, tibi pater hoc myſterium reuelauit,ego tibi & toti eccleſiæ. Nam ſi hoc tantum dictum eſt Petro, non facit hoc eccleſia,ſed abſque dubio facit eccleſia, ſi ergo in eccleſia fit, Petrus quando claues accipit, eccleſiam ſanctam ſignificauit. Item pauperes ſemper habebitis vobiſcum, me autem non ſemper habebitis. non dixit habebis,ad ſolum Iudã, ſed habebitis ſed in perſona Iudæ ſignificati ſunt in eccleſia mali. Hæc ille. Iuxta hunc canonem vnuſquiſque ſanctus, vt Dauid, Samſom, Iſaias, Paulus,vniuerſos electos ſignificat. vt Nunquid Paulus crucifixus eſt pro vobis, aut in nomine eius baptizati fuiſtis. Eodem modo Saul, Ananias, Nabuchodonoſor,omnes reprobos. Babylon & Ægyptus, & Samaria omnes cunctorum malorum officinas.et. 1. Theſſa. 4. Deinde nos qui viuimus ibimus obuiam Chriſto. *1. Theſ. 4.* Nunquid Paulus vſq; ad finem ſeculi viuet? minimè vt Theſſali arbitrabant, & ipſe dicit. 2. Theſ. 2. Sed ſe cum bonorum congregatione connumerat. & Mat. 23. loquens dominus cum Iudæis, exquirentur,inquit,hæc omnia ab Habel iuſto vſq; ad Zachariam filium Barachiæ quem crucifixiſtis inter templum & altare. attamen Zacharias non eſt interemptus ab illis Iudæis, ſed à priſcis illorum patribus.& ad Hebræ. 1. Nouiſsimè locutus eſt nobis in filio.& cap. 2. ab eis qui audierunt in nos confirmata eſt. ex his locis perperam negauit Caie.illam epiſtolam eſſe Pauli. cum Paulus in apoſtolorum collegio nunquam fuerit, ad quod dominus tunc locutus eſt. Sed ex regula ſoluit quæſtio. &. 2. Cor. 2. Ne excellentia reuelationũ me extolleret, datus fuit mihi ſtimulus carnis, (ideſt homines qui acerba inſectantur me,) angelus Satanæ.vocat vnumquẽq; hominem improbum,angelum Satanæ. Ad hunc ſenſum vniuerſa Iſaiæ onera interpretanda ſunt. Deinde annotandum eſt ex Ambro.de vocatione gentium cap. 3. dicente. Illam in ſcripturis dictionẽ debemus aduertere,quia id quod ad diuerſorum temporum homines pertinet, ita promittitur, quaſi de vna eiuſdem ætatis generatione dicatur. Sic Petrus ſcribens ſui & futuri temporis gentibus ait. Vos *1. Petri. 2.*

genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, populus acquiſitionis, ideſt à Domino emptus, vt virtutes annuncietis eius, qui de tenebris vos vocauit in admirabile lumen ſuum, qui aliquando non populus, nunc autem populus dei, qui non conſecuti miſericordiam, nunc autem miſericordiam conſecuti. Hæc ille. Exemplis multis facile hæc regula poteſt locupletari. vt ex Pſalm. 23. Hæc eſt generatio quærentium eum, &c. Non loquitur Dauid de vna hominum ætate, ſed de vniuerſa eccleſia quę cœpit ab Habel iuſto, & duratura eſt vſque ad diem iudicij poſtremum. & Matth. 5. Beati eſtis cum vos maledixerint, & perſecuti vos fuerint, & dixerint omne malum, ideſt, multa mala, aduerſus vos mentientes propter me, gaudete & exultate, quoniam. &c. Et ferè cùm dominus loquitur ad Apoſtolos, nõ tam ad illos dirigit ſermonem, quam ad vniuerſum populum Chriſtianum, cuius illi erant veluti ſeminarium. vt cum dicitur, hoc eſt corpus meum quod pro vobis tradetur. &. Vos eſtis ſal terræ. & Ego vobiſcum ſum vſque ad conſummationẽ ſeculi. & Mat. 24. Amen dico vobis non præteribit generatio hæc, donec omnia fiant. non tam intelligit de generatione vel ætate illorum qui tunc in viuis erant, quã de cuncto populo Chriſtiano qui in fide & dilectione dei perſtabit vſque ad finem ſeculi. & ſtatim. tradent vos in tribulationem & occident vos. & Lucæ. 12. Eſtote parati quia neſcitis qua hora veniet. Simili modo loquitur ſcriptura de improborum generatione. Pſal. 11. Cuſtodies nos a generatione hac in æternum. & alibi. Filij huius ſeculi prudentiores ſunt filijs lucis in generatione ſua. & Generatio praua & adultera ſignum quærit.

Attamẽ vt hęc clarius percipi poſsint, oportet rimari modum generationis patrum ſpiritualium, ſed illa intelligi non poteſt, niſi prius quę ſint duo illa patrum bonorum & malorum genera pręmittamus. Duplices, inquit Origenes, habemus patres, & vna ſpecies eſt peſsimorum, ſiquidem antequam crederemus, Zabulus pater noſter fuit, vt & ſermo euangelicus oſtendit dicens. Vos de patre Zabulo nati eſtis. Cum autem credidimus facti ſumus filij dei. Si ergo poſt hæc peccauerimus, conuertimur ad iniquitates patrum, non ſimpliciter, ſed priorum patrum. Vnde Pſal. 44. Audi filia & vide & inclina aurem tuam, & obliuiſcere populum tuum & domum patris tui. Quaſi pater cœpit, audi filia, ergo duplices noſtri patres ſunt. Sed oblibiſcere, inquit, domũ patris tui, prioris. Si igitur oblitus domum patris tui prioris, rurſum fueris ad peccata conuerſus, incidiſti in id peccatum, de quo ait Iere. Conuerſi ſunt ad iniquitates patrum ſuorum priorum. Dicebamus dudum Zabulũ patrem noſtrum fuiſſe antequam deus factus ſit pater noſter, (ſi tamen nunc non habemus etiam patrem Zabulum), quod de Iohã. epi. approbari poteſt. Omnis qui peccatũ facit, ex Zabulo natus eſt. Toties ex Zabulo naſcimur, quoties peccamus. Infœlix ille q ſemp generatᷓ à Zabulo. Rurſuq; multũ beatus q ſemp ex deo naſcitᷓ. Nec enĩ ſemel dicam iuſtum ex deo natum, ſed per ſingula virtutis opera ſemper iuſtus, naſcitur ex deo. Hoc de ſaluatoris noſtri quotidiana natiuitate poteſt probari, vt id obtineamus in iuſtis, quod in domino pręceſsit. Saluator noſter, ſplendor eſt gloriæ, ſplendor nõ ſemel naſcitur, & deinceps deſinit naſci, quotieſcunque ortum fuerit lumen, ex quo ſplendor oritur, toties & oritur ſplendor gloriæ. ſic filius ex patre ſemper naſcitur. Hæc eadem totidem verbis repetit Homilia. 9, in Iſaiam.

Ho. 6. in Ieremiam.

Duo patrũ genera in ſcripturis.

Zabulus.

Splendor gloriæ dominus.

Annotatio.

APud Origenem & Hilarium & cæteros eccleſiaſticos ſcriptores, qui dicitur Latinè calumniator, Græcè diabolus, Hebraicè vocatur Zabulus, hoc eſt deorſum fluẽs, eo quod à cęleſtibus ad terrena corruerit, vt docet Hiero. ad Ephe. 6. Hoc cõſtat Eraſmũ fefelliſſe, qui in annotationibus in nouũ inſtr. & in prologo Hilarij, aſſeruit, librariorum incuria in libris priſcorum inoleuiſſe hunc errorem, vt Zabulus pro Diabolo legeretur. Vel dicitur, inquit ille, a ζa, augmentatiua particula, neſciens Hebraicũ eſſe hoc nomen, non Grecum.

Zabulus.

Sed vt ad inſtitutum reuertamur, oportet explicare modum generationis patrum, nõ tã carnalium quã ſpiritualium, quam diuinitus explicauit Orige. Hom. 4. in Ezech. Meminiſſe debemus, inquit, quia vt homo generat hominem, & Iſraël populus generat populum Iſraël, & Ruben generat Ruben, Symeõ generat Symeõ, & Leui Leui. Sic ea quæ in benedictionibus Iacob, per Moyſen,

Modus generationis patrum ſpiritualium.

de

de Ruben & Symeon & cæteris, dicuntur,
non ſic cõueniunt Patriarchis, vt his qui co-
gnominis eorum propter familiæ radicem
extiterunt. Beniamin lupus rapax, ad matu-
tinum comedit, & ad veſperam dabit eſcam.

Paulus apoſtolus lupus rapax. Geneſ. 49.

Beniamin ille nunquã fuit lupus rapax, nec
in veſpera dedit eſcam, ſed is qui natus eſt ex
tribu Beniamin, Hebræus, ex Hebræis, iuxta
legem Phariſæus, hoc eſt Apoſtolus Paulus.
Beniamin iſte prædicabatur lupus rapax, ad
matutinum comedens, quando iuuenis fuit,
& in veſperam dans eſcam, quando credens,
ſpiritualem præbuit cibum à ſe eccleſijs inſti-
tutis. Igitur Beniamin Beniamin generat.
Quomodo ergo homo ex homine, & Benia-
min ex Beniamin, ſic Iuda ex Iuda, Ruben
ex Ruben naſcitur. Ruben quippe viuat &
nõ moriatur, & ſit multus in numero. Intan-
tum non erat de patriarcha ſermo, ſed de po
pulo qui de patriarcha deſcenſurus erat. Hęc
dicta ſunt vt hunc locum Ezechie. cap. 14.
exponamus. Si fuerint, inquit, in medio vrbis,

Loc⁹ eximiè expoſitus ex Ezechiele cap. 14.

Noë, Iob, & Daniel, non erit anima mea cum
populo illo. Quomodo enim Iſrael, Iſrael
generat, & Iob Iob, & Ruben Ruben & re-
liqui reliquos, ſic Noe Noe. Et dicam quia
de filijs Noe, Sem Noe fuit, Cham vero Noe
non fuit. Neque enim habuit ſimilitudinem
patris ſui. Et vt non omnes qui ex Abraham,
filij Abrahã, licet ſint de ſemine eius, nõ ſunt
filij ipſius quoniam peccatores ſunt, ſic hi
qui habent ſimilitudinem ſactorum Danie-
lis, Daniel ſunt, qui imitãtur patientiam Iob,
Iob fiunt. Noli ergo dicere, beatus Noe quo-
niam dignus effectus eſt, vt in diluuio ſolus
eligeretur à domino, & cæteris inundatione
pereuntibus, cum ſuis ſeruaretur incolumis,
ſed conſidera, quia ſi tu feceris ea quæ fecit
Noe, eris Noe. Audi ſaluatorem dicentem.
Si eſſetis filij Abrahæ operà Abrahæ facere-
tis. Igitur ſi quis filius eſt Abraham faciat
geſta Abraham, ſi quis filius eſt Noe, ſi quis
filius eſt Dañ. faciat opus quod fecit Dañ. &
Noẽ. Si quis ſubſtantiam ſuam perdit, & ſuſti
net patiẽter, tam iacturas rerum familiarium,
quam mortes filiorum, & dicit. Dominus
dedit dominus abſtulit, vt domino viſum eſt,
ita factum eſt. Qui incenditur corporis ma-

Tres hi viri multo tẽporum interuallo fuerũt ſeiuncti.

lis, & flagellatur vario morborum dolore, &
in ipſis ſupplicijs glorificat dominum, imita-
tor eſt Iob Atq; ita Noë, Daniel, Iob, in eo-
dẽ poſſunt tẽpore reperiri. Quod autẽ Eze-
chiel nõ dixerit de his quos in ſcripturis lecti-
tam⁹, ex alio loco ap̃pbare conabor. Daniel
traditus eſt eunuchorũ principi cũ alijs pue-
ris, qui Eunuchus fuit, & tamẽ Ezechiel ait.

Daniel. eunuchus.

Noe, Daniel, Iob, filios & filias nõ liberabũt.
Fingamus quod filios habuerit Noe, quo-
modo filij Danielis docebuntur, quem eu-
nuchum fuiſſe tradunt Iudæi? Verum quia
fertilis & ſancta fuit anima eius, & propheti-
cis diuiniſque ſermonibus multos filios pro
creauit, ideo dicitur. Si fuerint in loco iſto
Noe, Daniel, Iob, ipſi ſoli ſaluabuntur. Et
nos ergo poſſumus fieri Daniel, & vt non
enumerem omnes ſanctos, poſſum eſſe Pau-
lus, ſi fuero imitator eius dicentis. Imitato-
res mei eſtote. & Filioli mei quos iterum
parturio. Habeto virtutes & eſto filius eius
& Chriſti. Cum fueris Chriſti, eris & patris,
quia vnius ſunt naturæ. Ad hoc laborat iu-
ſtùs vt Danielis & Iob & Noe, & Abrahæ
filius oſtendatur, ad adoptionem dei, et iam
non vocetur hominum nominibus, ſed voca-
bulis filiorum Dei. omnis multitudo (quan-
tumuis magna ſit) ſi ſimilium eſt, vnus homo

Vnus plures ſancti.

eſt, & non plures qui ſimiles ſunt. Nou plu-
ra corpora ſed vnum corpus omnes ſumus,
Iuxta id quod ſcriptum eſt. Vos eſtis cor-
pus Chriſti & membra ex parte. Et ſalua-
tor venit ſaluare quod perierat, in ſacramen-
to. 99. ouium non errantium, & vnius per-
ditæ. Quomodo vuum corpus plura ſunt
corpora, & vna ouis plures ſunt oues quæ
perierant, hoc pacto omnes Noe, Daniel, &
Iob in vnũ Noë Iob & Daniel redigũtur. Le-
ge eundẽ Origenẽ. Homl. 20. Numerorum.
Sunt aliæ huius nominis ſignificationes quas
oportet breuiter & ſuccincte percurrere, ac
ſtudioſis relinquere illas fuſius dilatare & lo-
cupletari. De illis ſic ſcribit Orige. tract. 30. in
Matth. In multis, inquit locis, obſeruauimus
nomen generationes dupliciter accipi. Vnã
quidem Iudæorum, alteram autem gentium.
ſic intelligemus & Eccleſiaſten dicentem.
generatio vadit & generatio venit, terra au-
tem in æternum ſtat. De populo enim Iudęo
rum prophetans, qui fuerat tranſiturus, hoc
eſt, à deo receſſurus, ait. Generatio vadit.
De populo aotem gentium credituro, di-
cit. Generatio verut. Tale aliqold puto & in
Pſalmo dici à Moyſe in orationę ipſius. Do-

Pſal. 89.

mine refugium factus es nobis, à generatio-
ne in generationem. Duarum enim genera-
tionum refogium eſt Deus. quia vnus Deus
qui iuſtificat circuncîſionem ex fide & præ-

putium per fidem. Hoc idem dicit Hierony. in comment. Eccleſiaſtes. in expoſitione huius loci. Generatio vadit. &c. Item in comment. Pſalm. 145. titu. Hierony. In omnib⁹ ſcripturis generatio & generatio, ad duos populos videlicet Iudæorum & gentium refertur. Poteſt & aliter exponi iuxta Hiero. Danie. 4. cuius hæc ſunt verba. Quod in ſcripturis dicitur generatio & generatio, ſimpliciter accipitur pro eo quod eſt in omnia futura tēpora. Alij generatio & generatio, duas generationes, legis & Euangelij, ſignificare putant.

Duplex eſt quoque generatio vt ait Aug. Pſal. 88. vna carnis, alia ſpiritus. nunc eſt generatio carnis & ſanguinis. erit pòſt alia generatio futura ſpiritus, in mortuorum reſurrectione.

In progeniem & progeniem, & in generationes generationum, aliaq; ſimilia, idem ſignificant quod ſemper, apud Hebræos, iuxta Euthy. Luc. 1.

Generatio in ſcripturis vocatur tempus vitæ viri vnius, ſic legimus. Quarta generatione reuertentur filij Iſraël in terram ſuam, quę hoc pacto numerantur. Leui ingreſſus eſt in Aegyptum cum Caath filio ſuo. texiturque generatio hoc modo. Leui genuit Caath. Caath genuit Amram, Amram genuit Aarō, Aarō genuit Eleazar, Elezar genuit Phinees. & Eleazar cum patre ſuo egreſſus eſt de Ægypto. Quid hoc vocabulum ſignificet apud auctores ſeculi docet Suidas in Verbo γενεὰ. inquiens, γενεὰ κατ᾽ ἐνίους μὲν ἔτη ζ. ὅθεν καὶ λέγουσιν οἱ ἰατροὶ πρὸ τῶν δύο γενεῶν μὴ δεῖν φλεβοτομεῖν, τὸν τεσσαρεσκαιδέκατον λέγοντες. ὡς ἔτι προσδεόμενον αἵματος, καὶ οὐδέ πω ἔχοντα περισσὸν αἷμα. κατ᾽ ἐνίους δὲ, λ. ὅθεν καὶ τὸν Νέστορα βούλονται ἐνενήκοντα ἔτη γεγονέναι, καὶ τριγέρων ὁ τρεῖς γενεὰς ἐξ, τουτέστιν ἐνενήκοντα ἔτη. Νέστωρ ἐν πύλῳ ἐνθάδε τύμβον ἔχει τριγέρων. Hoc eſt. Generatio iuxta nonnullos eſt ſeptem annorum interuallum. Vndè medici dicunt ante duas generationes nō oportere venam ſcindere. intelligentes decimumquartum annum. Quia tunc ſanguine indigent. Iuxta alios autem tempus triginta annorum. Hinc volunt Neſtorem tantum nōgentos vixiſſe annos, & vocatum fuiſſe trigeronta, eo quod tres impleuerit generationes. & tumuli eius in Pylo, hæc eſt ſuperſcriptio τριγέρων. At Cicero in li. de ſenectute, trecentos affirmat cōpleuiſſe annos. Hoc eſt tres generationes vixiſſe.

Exo. 6. 1.
Paralip. 6.
Nume. 26.

¶ De duplici Chriſti redemptoris noſtri generatione, temporali videlicet & æterna. Caput. 4.

SI aliquis locus perplexus & obſcurus in diuinis ſcripturis ſeſe legentibus offert, hic eſt vel maximè, quem tractandum atque explicādum hoc tempore ſuſcepimus. Tot enim ex vnaquaque generatione oboriūtur inextricabiles quæſtiones & pullulāt, vt non veluti ab Hydra vno capite amputato ſeptem continuò renaſcantur, ſed ab vnaquaque generatione, infinitæ propè quæſtiones exoriantur. Atque ideò fateor me imprudenter egiſſe, qui ſpontè hoc oneris ſubire voluerim. Nam quis ego ſum vt rem tantam & tam longè ab hominum cognitione ſemotam, poſſim mente complecti, & ſermone explicare? Verum ſi in reliquis rebus à me offenſum ac titubatum eſt, hac tamen in re me prudenter egiſſe, nullus ibit inficias, quod ferè ſemper, maiorū auctoritate ac fide innixus ſim, vt ſi nonnunquam à veritate deflexero, inſcitiæ meæ veniam ab æquis lectoribus deprecari poſsim. Cùm igitur de Chriſti generatione acturus ſim, oportet ab ouo, vt dicitur, eius maiores numerare & ad faſtos illos deducere & reuocare. Nam nō ſolum de Chriſto, ſed de vniuerſis populi Iſraelitici ducibus verum eſt, quod Auguſti. ſcriptum reliquit, li. 7. Q. in librum Iudicum. Q. 2. Non ſolet, inquit, duces nominare ſcriptura cum conſtituuntur, niſi commemorata origine parentum aut maiorum. Hæc ille. Nec ſolum de ducibus verum eſt, ſed de omnibus claris viris recipiendum eſt. Quod in nonnullis nonnunquam fuiſſe omiſſum, non videtur myſterio vacare, atq; ideo illorum virorum quorum nomina in ſcripturis prætermiſſa vt ab antiquis patribus tradita nobis ſunt, non pigebit referre, ne quid deſit curioſitati. vt Melchiſedech vocatur à Paulo ad Hebræos ſcribenti, ἀμήτωρ, καὶ ἀπάτωρ, καὶ ἀγενεαλόγητος, non quod patre, matre aut maioribus caruerit, ſed quod illorum nomina in diuinis ſcripturis non tradantur. Porrò illorum nomina ne perpetuo hominibus laterent, ſcripta reliquit, ſanctiſſimus & doctiſsimus vir Epiphanius. lib. 2. aduerſus hæreſes, in hæreſi, Melchiſedechianorum

Duces Iſrael.

Melchiſedec patres qui.

Epiphani⁹.

rum, ſic inquiens. Παρὰ τισὶ τοῦ μελχισεδὲκ ὁ πατήρ τε καὶ ἡ μήτηρ ἐμφέρεται, οὐκ ἔχει δὲ κατὰ τὰς ῥητὰς γραφὰς καὶ ἐνδιαθέτους. εἶπον δέ τινες ἡρακλᾶν καλεῖσθαι αὐτοῦ πατέρα, μητέρα δὲ ἀσταρὼθ, τὴν καὶ ἀστερίαν. Hoc eſt. A nonnullis nomen patris & matris Melchiſedech memorię proditum eſt. (Nam in ſcripturis ab eccleſijs receptis nullibi inueniuntur.) Ferunt enim illi, patrem eius Eraclan fuiſſe vocatum, matrem vero Aſtaroth, aut iuxta alios Aſterian. & verſus finem illius capitis recitat opinionem Iudæorum afferentium cauſam ob quam parentum eius nomina omiſſa ſunt. ἰουδαῖοι φάσκουσι τὸν τοιοῦτον, δίκαιον μὲν εἶναι, καὶ ἀγαθὸν, καὶ ἱερέα τοῦ ὑψίστου. διὰ δὲ τὸ υἱὸν εἶναι πόρνης φασὶ, τὴν μητέρα αὐτοῦ μὴ γεγράφθαι, μηδὲ τὸν πατέρα αὐτοῦ γινώσκεσθαι. ἐξέπεσε δὲ καὶ τούτων ὁ ληρώδης λόγος. καὶ γὰρ καὶ ῥαὰβ πόρνη ὑπῆρχε, καὶ ἔστι γεγραμμένη, καὶ ζαμβρὶ πορνεύσας γέγραπται. καὶ χασβὶ μετ' αὐτοῦ, καί περ ἀλλοτρία οὖσα, καὶ οὐκ ἀπὸ γένους ἰσραὴλ ἀναφερομένη. Hoc eſt. Iudæi affirmant hunc Melchiſedech iuſtum virum & ſanctum & altiſsimi ſacerdotem fuiſſe, & parentum illius nomina ideò ab ſcripturis neglecta fuiſſe, quia ex ſcorto natus eſſet. Sed ineptus eſt talis ſermo. Nam Rahab meretrix erat, & eius meminit ſcriptura, & Zambri fornicatus eſt cum Cozbi Madianitide, & nomen illorum non fuit omiſſum, quanuis illa eſſet alienigena, nec ex Iſraël originem duceret. Et poſtquam de Melchiſedech ſermonem abſoluiſſet, ſubdit Epiphha. πόσοι δὲ ἄλλοι οὐ γενεαλογοῦνται κατὰ τὸ φανερώτατον; δανιὴλ, σεδράχ, μισάχ, ἀβδεναγὼ, ἠλίας ὁ θεσβίτης, καὶ ἐν πάσαις ῥηταῖς βίβλοις οὐδαμοῦ ἐμφέρονται τούτων οἱ πατέρες τε καὶ μητέρες. εὑρήκαμεν ἐν παραδόσεσι τοῦ δανιὴλ τὸν πατέρα σαβραὰν καλούμενον. ἠλίας ὁ θεσβίτης ἀδελφὸς γέγονεν ἰωδαὲ τοῦ ἱερέως, ἐξ ἱερέων δῆλον καὶ αὐτὸς ὑπάρχων. υἱὸς δὲ τοῦ ἀχιμαὰμ, ἀχιμαὰμ δὲ υἱὸς τοῦ σαδδούκ, σαδδοὺκ δὲ τοῦ ἀχιτώβ, ἀμορία, ἀμορίας υἱὸς τοῦ μωρία, μωρίας τοῦ ζαζᾶ τοῦ ἀζία, ἀζίας τοῦ φινεὲς, φινεὲς υἱὸς τοῦ ἐλεάζαρ, ἐλεάζαρ υἱὸς τοῦ ἀαρὼν, τοῦ ἱερέως δηλονότι. ἀαρὼν υἱὸς τοῦ ἀμράμ. ἀμρὰμ τοῦ καὰθ, καὰθ τοῦ λευὶ, λευὶ τρίτος υἱὸς ἰακὼβ, ἰακὼβ δὲ ἀδελφὸς ἠσαῦ, παῖς δὲ τοῦ ἰσαὰκ, υἱὸς τοῦ ἀβραάμ. Hoc eſt. Sũt ne alij quorũ genealogia non tradita ſit apertè, Danielis, Sidrach, Miſach, Abdenago, & Eliæ. quorum parentes in diuinis ſcripturis nullibi inueniũtur. In traditionibus tamen maiorum Danielis patrem appellatum fuiſſe Sabram legimus. Eliæ vero generatio ſic habet. Elias Thebites habuit fratrem Iodae ſacerdotem. ex quo manifeſtè colligitur fuiſſe ipſum ex ſacerdotali genere progenitum. erat Elias Achimaam filius, & Achimaam vero Sadoci, Sadoc verò Achitobi, filij Amoriæ, Amorias filius erat Moriæ, Morias verò Zazæ, filij Aziæ, Azias, ipſius Phinees filius Eleazari, Eleazar filius erat Aaron ſummi ſacerdotis. Aaron filius erat ipſius Amrã, Amrã ipſi⁹ Caath, Caath verò Leui. Leui verò terti⁹ erat ex filijs Iacob. Iacob quidẽ frater erat Eſau, & Iſaac filius, qui erat filius Abraã. De tribus pueris ad hunc modũ ſcribit. φύσει δὲ τῶν τριῶν παίδων, σεδράχ, μισάχ, ἀβδεναγὼ, οὔτε ἐν ἀποκρύφοις, οὔτε ἐν παραδόσεσιν εὕρομεν. Hoc eſt. Patres naturales trium puerorum, Sidrach, Miſach, Abdenago, nec in reconditis libris nec in traditionibus vnquam inuenimus. Lege eundem in libro de vitis patriarcharum. Apud Romanos etiam aliquorum illuſtrium virorum patres nunquam cogniti ſunt, vt Catonis & Marij, vt inquit Ælianus li. 12. Variæ hiſtoriæ.

Numerorũ 25.

Danielis pater quis?

Eliæ generationis Series.

Trium puerorum maiores ignoti.

Ad generationem Chriſti enarrandam acceſſuri, vt ordine claro & expedito progrediamur, oportet hac diſtinctiõe vti, ex Theophylacto deſumpta (in comment. epiſtolæ ad Rom. capi. 1. in huius loci expoſitione. Qui natus eſt ex ſemine Dauid ſecundum carnem.) dicenti. Hic perſpicue duas generationes ob oculos ponit Paulus, per hoc quod ait, de filio ſuo, (hoc eſt Deo,) ſupernam generationem, per hoc autem quod apponit ex ſemine Dauid, inferiorem hãc humanam, intelligens. Item Hieronym. Matth. 1. Duplex eſt generatio, prima diuinitatis, de qua Iſaias ait. Generationem eius quis enarrabit? alia eſt humanitatis, qua Chriſtus carnem aſſumpſit, de hac ait Matthæus. Liber generationis Ieſu Chriſti. A carnalibus autem cœpit euangeliſta, vt per hominem, Deum dicere incipiamus. Item Iſaiæ. 53. in expoſitione huius loci. Generationem eius, ait. Hoc dupliciter intelligitur. Aut enim de diuinitate eius accipiendum eſt, quod impoſsibile ſit diuinæ natiuitatis noſſe myſteria. De qua ipſe loquitur in Prouerbijs. Ante omnes colles generauit me. Iuxta illud quod alibi legimus. Quis cognouit ſenſum Domini, id eſt nullus. Aut de partu virginis, quod difficulter poſsit exponi. Denique cum Marię diceretur ab an-

Duplex Chriſti generatio.

Iſaiæ. 53.

Locus Iſaiæ expoſitus.

Prouer. 8.

gelo. Concipies & paries filium. Illa reſpondit. Vnde mihi hoc, quia virum non cognoui? Cui rurſum angelus. ſpiritus ſanctus veniet ſuper te. vt vel ab Angelo vel ab euangeliſta tantum natiuitatis huius ſacramenta dicantur. Cuius narrator rariſsimus eſt, ſecundum illud. *Hoſee. 14.* Quis ſapiens & intelliget hæc? Auguſt. quoque lib. 2. de conſenſu euangeliſtarum ca. 1. ait. Mattheus in exordio ſuo ſatis oſtendit generationem Chriſti ſecundũ carnem ſe ſuſcepiſſe narrandam. Secundũ hanc quidem Chriſtus filius hominis eſt, quod etiam ipſe ſe appellat, cõmendans nobis quid miſericorditer dignatus ſit eſſe pro nobis. Nam illa æterna generatio. ſecundum quam filius dei vnigenitus eſt ante omnem creaturam, quia omnia per ipſum facta ſunt, ita ineffabilis eſt, vt de illa à propheta dictum intelligatur. Generationem eius quis enarrabit? Deniq; Chryſoſto. Ho. 2. in Matt. ait. Duplex eſt facta generatio, prima huic noſtræ ſimilis, altera noſtrã naturam eminenter excedens. Quod .n. natus ex fœmina eſt, nobis competit, quod verò nõ ex ſanguine, nec ex voluntate viri aut *Iohan. 1.* carnis, ſed ex ſpiritu ſancto, aliam nobis ſublimiorem futuramq́ue generationem prodit, quam nobis ex ſpiritu gratuito conferet.

Maiores Chriſti, a primo parente vſque ad ipſum, ſexaginta duo ſupputantur, quos ſummatim enumerat Epiph. libr. 3. aduerſus hæreſes. ca. vlti. quod inſcribitur. Σύντομος ἀληθὴς λόγος περὶ πίστεως καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς ἐκκλησίας. cũ ait, ἑξήκοντα καὶ δύο γενεαὶ καὶ πατριαρχίαι ἀπὸ Ἀδὰμ ἕως τοῦ Χριστοῦ ἐμφέρονται διὰ τῶν ὀνομάτων τῶν ἐντελεστέρων ἀνδρῶν, πρὸς τὸν θεὸν τὴν γνῶσιν ἐσχηκότων, ἢ δι' ἑτέραν τινὰ ἀρετὴν ἢ τὴν βασιλικὴν τὲ δόξαν καὶ ἐμβρίθειαν κατεσχηκότων, ὁ κατάλογος τοῦ ἀριθμοῦ ἐμφέρεται ἄχρι τῆς τοῦ Χριστοῦ παρουσίας. καὶ γὰρ γενεαὶ παρεληλύθασιν ἀπὸ Ἀδὰμ ἕως τοῦ Νῶε δέκα. καὶ ἀπὸ τοῦ Νῶε ἄχρι τοῦ Ἀβραὰμ ἄλλαι δέκα, ἀπὸ δὲ τοῦ Ἀβραὰμ ἄχρι Δαβὶδ γενεαὶ ιδ. ἀπὸ Δαβὶδ ἕως τῆς αἰχμαλωσίας, γενεαὶ ιδ. καὶ ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας ἕως τοῦ Χριστοῦ γενεαὶ ιδ. ὡς εἶναι ἀπὸ τοῦ Ἀδὰμ ἄχρι Χριστοῦ ἑξήκοντα δύο γενεάς. αἵτινες ἑξήκοντα διὰ τὴν συντομίαν ἠρίθμηνται. καὶ γὰρ ἐν τῇ ἐρήμῳ ἑβδομήκοντα δύο στελέχων φοινίκων ὑπαρχόντων, ἑβδομήκοντα ἡ γραφὴ ὠνόμασε. καὶ εἰς τὸ ὄρος προσκεκλημένων ἑβδομήκοντα, ἑβδομήκοντα δύο εὑρίσκονται σὺν τῷ Ἐλδὰδ καὶ Μωδάδ. καὶ ἑβδομήκοντα δύο ἑρμηνεύσαντες ἐπὶ Πτολεμαίου. διὰ δὲ τὴν συντομίαν εἰώθαμεν λέγειν τῶν ἑβδομήκοντα τὴν ἑρμηνείαν. Hoc eſt. ab Adam vſq; ad Chriſtum ſexaginta duas generationes decurriſſe legimus, nimirum tot quot patriarchæ, qui aut eximia ſanctitate, aut regni dignitate pollebãt, extiterunt. Nam ab Adam vſque ad Noë. decem ſupputantur generationes, à Noë ad Abraham vſque totidem, ab Abraham vſque ad Dauid generationes. 14. à Dauid vſque ad Babylonicam captiuitatem quatuordecim ſimiliter, à captiuitate vſque ad Chriſtum. 14. Atque ita ſi ab Adam vſque ad Dauid omnes generationes ad ſummam reuocemus, ſexagintaduas inueniemus generationes. quas tamen ſexaginta ſcriptura vocauit, breuitatis curã gerens, veluti in deſerto. 72. erant palmæ, & .70. tantum ſupputantur. *Nume. 11.* & ſeptuaginta ſenes in montẽ aſciti ſunt, cum eſſent ſeptuagintaduo cũ Elad & Modad. ſub Ptolemæo ſeptuagintaduo numerantur interpretes fuiſſe, & ob breuitatem cõſueuimus appellare interpretationem ſeptuaginta. Aut vt ex eodẽ Epiphanio libr. 1. contra hæreſes. to. 1. & ex Ancyroto, colligi poteſt, ad hunc modũ iſtę ætates aut generationes poſſunt ſupputari. Ab exordio mundi vſq; ad diluuiũ deuolutæ ſunt decem gñationes, ex quibus ſeptimũ locũ occupat Henoch, de quo dicitur in epiſtola Iudę, Prophetauit autẽ de his ſeptimus ab Adam Henoch. illorũ ſeries ſic diſponenda eſt. Adam, Seth, Enos, Cainã, Malaleel. Iared, Henoch, Mathuſala, Lamech, Noë. Iſtę decẽ generationes ad Diluuium vſq; pertingũt. & iuxta Ioſephum, lib. 1. Antiqui. ca. 4. amplectũtur duo millia annorũ, & ſexcentos &. 56. Verũ iuxta Epiphaniũ. lib. 1. aduerſus hæreſes, parum poſt principiũ. Numerus annorũ iſtarũ gñationum eſt, duo millia annorũ & ducenti ſexagintaduo anni. Iſtæ enumerationes multũ inter ſe diſsident, ob corruptionẽ quæ in libris Græcorũ & Latinorũ inoleuit. De qua re diſputat Aug. li. 15. de ciui. c. 10. & S. Euche. in Geñ. Volo tñ in ſtudioſorũ gratiã vniuerſas gñationes mũdi in quatuor ſtatus diuiſas, percurrere, ex eodẽ Epipha. in citatis locis. qui ſic ſe habent. Primus ſtatus hominum incipiens à creatione mundi, ad diluuium vſque peruenit, & vocabatur Barbariſsimus, eo quod nulla lex eſſet tunc diuina hominibus lata aut promulgata. Secundus ſta-

Ab Adã vſque ad Noë decẽ ſũt gñatiões, à Noë ad Abrahã decẽ gñationes.

Decẽ generationes à Noë ad diluuium vſque Sẽ, Arphaxad, Sale. Heber. Paleg, Reu, Sarug, Nachor, Thare Abrahã.

Mũdi barbariſmus.

Scytiſmus.

ſtatus à diluuij tempore vſque ad Babylonicæ turris ædificationem, & adhuc ad Serug vſque protenditur, qui poſt turris ædificationem duas vixit generationes. Hic ſtatus appellatus fuit Scythiſmus. qui hinc nomen traxit, quod illi qui tunc viuebant à diluuij inundatione fugientes, & in loco tuto ſe recipientes, ex Armenia profecti ſunt, & vtrãque Scythiã occuparint. Tertius ſtatus à Serug vſque ad Abraham, vocatus fuit Græciſmus, in illo idolorum cultus repertus eſt, non quidem ex lapide & auro factorum, ſed penecillo in parietibus depictorum. Nam parum poſt à Thare Abrahæ parente, qui figulinam artẽ exercebat, ex luto ſimulachra facta ſunt, Deinde Abraham Iudaiſmi, fecit initium, viceſima ab orbe condito generatione, hi poſtea mutato nomine Hebræi, deinde Iſraelitæ vocati ſunt, poſt quam Iacob angelo ſuperato, Iſrael ſibi & poſteris, nomen inuenit. His ſtatibus, quartus auguſtior & excellentior ſucceſsit, nempe Iudæorum ſpiritualium, qui circuncisionem præferunt non in carne ſed in ſpiritu. Hi ſtatim Galilęi, ſuccedente tempore à Chriſto redemptore, Chriſtiani vocati ſunt. Hæc ſtatuum diſtributio poteſt ex Paulo ad Col. 3. elici. inquit enim. Vbi (id eſt in noua creatura) non eſt gentilis & Iudæus, circuncifio & præputium, Barbarus & Scytha, ſeruus & liber. & ad Rom. 1. Græcis ac Barbaris; ſapientibus & inſipientibus debitor ſum. Sapientes vocat Iudæos, inſipientes vero Scythas.

Græciſmus

Aug. arbitrat Thare inſignis pietatis fuiſſe uirum lib. 16. de ciui. dei. c. 13. de hoc lib. 10. Reg. 21.

Iudaiſmus.

Quæres fortaſſe, quo conſilio ducti euãgeliſtę, generationũ ſeriem inſtituerint recenſere. Huius rei cauſam affert Chryſoſt. ho. 4. in Matthæ. his verbis. Vt, videlicet, ex enumeratione generationum, ſtudioſum auditorem excitent ad temporum ſupputationem, oſtendentes hunc eſſe Chriſtum à prophetis prædicatum. Cũ enim generationũ numerũ percurreris, & didiceris, ipſum eſſe qui ante promiſſus eſt, facile ſuſcipies, quod in Chriſti natiuitate accidit. In annorum itaque enumeratione admonet auditorem, vt credat, quod ille ſit quem patriarcha Iacob promiſit, affuturum, deficientibus ex Iuda principibus. Quem etiam Daniel poſt illas hebdomadas venturum eſſe prædixit. Quod ſi aliquis illos annos, qui in hebdomadarum numero Danieli ab angelo numerati, ab inſtauratione Ieruſalem voluerit ſupputare, & ad ipſius natiuitatem numerando deſcendere, videbit hos Matthæi annos, illis qui à Daniele ſignati ſunt, conuenire.

Cur euangeliſtæ recenſent Chriſti generationem.

Gene. 49.

Hebdomadarum initium iuxta Chryſoſt.

Cur Matthæus neglexit complecti oẽs Chriſti generationes ſub quodam certo numero, & integro, ſed illas in tres partes diuiſit. Qua de re Chryſoſt. Ho. 4. in Matth. ad hunc modum ſcribit. omniũ generationum ſeriem in tres partes diuiſit Matthæus, oſtendens quod nec mutatis quidem politijs, ille vnquam populus ſit melior effectus. Sed ſiue Ariſtocratiæ, ſiue regno, ſiue oligarchię pareret, in eadem morum prauitate permanſerit. Et neque cum ducum, neque cum regum, neque cum ſacerdotum poteſtate regeretur, ad ſtudium virtutis acceſſerit. Item in. 2. opere titulo Chryſoſt. in Matthæ. ho. 1. in huius loci expoſitione. omnes ergo generationes. &c. ſic legimus ſcriptum: Quum potuiſſet euãgeliſta breuiter numerũ gñationũ explicare, dicẽs, ab Abrahã vſq; ad Chrm gñationes ſunt. 42. qua ratione ter generationes præcidit, & in tres partes diuiſit, per generationes quatuordecim? Quia ter completis. 14. generationibus, mutat⁹ eſt Iudęis reipublicę ſtat⁹. Ab Abrahã enim vſq; ad Dauid fuerunt ſub iudicibus, à Dauid vſq; ad tranſmigrationem Babylonis, ſub regibus, à tranſmigratione vſq; ad Chriſtũ, ſub Pontificibus. Hoc ergo vult monſtrare, quoniã ſicut ſemper, ter cõpletis quatuordecim generationibus, mutatus eſt hominum ſtatus, ſic cõpletis quatuordecim generationibus, à tranſmigratione vſq; ad Chriſtum, neceſſe eſt à Chriſto mutari ſimiliter hominum ſtatus, quod & factum eſt. Poſt Chriſtũ autem iam non ſub iudicibus multis, nec ſub regibus multis, nec ſub Pontificibus multis ſumus. Sed omnes generationes ſub vno Chriſto & iudice & rege & pontifice factæ ſunt, quia trium illorum ſtatuum ſolus habuit dignitatem. Vnde quoniam & Iudices & reges & Põtifices, per ter, tres Chri dignitates præfigurabant. ſemper principia eorũ in figura fuerũt Chriſti. Primus iudicũ Ioſue. Primus regum Dauid. Primus pontificum Ieſus filius Ioſedech. Hos in figura Chriſti, fuiſſe dubitat nemo. Qua ratione quadraginta duæ generationes ponuntur Chriſti, ſecundũ carnẽ naſcentis in mũdum. Rñdet. Quadragintaduo enim, ſex ſeptimana-

Cur Matth. non narrauit continẽter. 42. generationes.

Ioſue.

Dauid.

Ieſus filius Ioſedech.

Numerus ſenarius laboris eſt.

rum numerus eſt. Sex autem numerus, operis & laboris eſt, quoniam in ſex diebus natus eſt mundus, qui poſitus eſt in labore, opere & dolore. Conuenienter ergo Chriſti naſcentis in mundum ad laborem & dolorem, quadraginta duæ generationes ponuntur, myſterium continentes operis & laboris. Hæc ille. De ſanctis illis qui typum domini præferebant, dictum eſt à nobis eum agebamus de nominibus diuinis & de citationibus & allegorijs & quæ dicenda de illis ſuperſunt ſuis in locis à nobis differentur.

Cur origo generationum ab Abrahã et Dauid petita ſit.

Deinde quæro, cur hi duo patres Chriſti, nempè Abraham & Dauid potiſsimum electi ſunt, vt in generationum capite conſtituerentur. Ideo, (vt dicitur homil. 1. ſecundi operis titulo Chryſoſt. in Matth.) Abrahæ & Dauid Chriſtus vocatur filius, quia Chriſtus tres dignitates erat habiturus, regis, prophetæ, & ſacerdotis. Abraham enim duas habuit dignitates. Propheta enim fuit & ſacerdos. Sacerdos, ſicut Deus dicit ad illum. Geneſ. 15. Accipe vaccam triennem. Propheta ſicut ait dominus ad Abimelech de illo. Propheta eſt, & orabit pro te. Rex autem fuit, ex Dauid ducens originem. Ideò ergò amborum filius nominatus eſt, vt vtriuſque patris triplex dignitas, originali iure cognoſceretur in Chriſto. aut vt Chryſoſto. ait ſecunda in Matthæũ homilia. Ideo iſti duo primo ponuntur loco, quia erant maximè memorabiles. Ille quidem quod rex & propheta. Hic verò quòd propheta & patriarcha. aut iuxta Hieronymũ Matth. 1. ideo cæteris prætermiſsis horum filium Chriſtum nuncupauit, quia ad hos tantum facta eſt de Chriſto promiſsio. vt etiam ait Euthy. in procemio Matth.

Dauid præponit in generatione à Matth. ipſi Abrahæ.

¶ Cur, ex his duobus viris, Dauid qui multo recentior, & ætate minor fuit quàm Abraham, primum locũ occupauerit, & poſt illum, Abraham ſequatur. Quia, (vt ait Chryſoſto. homil. 2. in Matth.) omnium ore verſabatur Dauid, tam ob inſigne honoris & gloriæ, quàm ob ipſius quoque temporis ſpatia iunctiora. Et ſi enim vtrique promiſerat Deus, ſed illud quaſi antiquum, reijciebatur, hoc vero quaſi recens, ab omnibus celebrabatur. Vnde Iudęi Ioh. 5. dicunt, None ex ſemine Dauid, & Bethlehem caſtello (vnde erat Dauid) venit Chriſtus. Et omnes Chriſtum filium Dauid vocabant. Et Ezechiel ait. Protegam ciuitatem iſtam, propter Dauid ſeruum meum. Secundam adducit cauſam, quare Dauid primo loco ponatur, auctor ſecundi operis titulo Chryſoſt. in Matth. Homi. 1. Quia, inquit, cum propoſitum eſſet euangeliſtæ ex Abraham generationẽ domini numerare, ſi prius dixiſſet eũ filium Abrahæ, poſtea autem Dauid, neceſſe habuit iterum reuerti ad Abrahã, & in ipſo loco bis eum numerare. Et ſumpſit ni fallor auctor ille ex Hierony. Mat. 1. cuius hæc ſunt verba. Filij Dauid, filij Abraham. Ordo præpoſterus, ſed neceſſario cõmutatus. Si enim primo poſuiſſet Abraham, & poſtea Dauid, rurſus ei repetendus fuerat Abraham, vt generationis ſeries texeretur. Additur tertia ratio in illo ſecundo opere, cur primo loco ſit Dauid conſtitutus. Quia regni dignitas maior eſt quam naturæ. Nam & ſi Abraham præcedebat tempore, Dauid præcedebat dignitate. De hac re nonnulla ſcripſimus in titulo de ordine narrationis ſcripturæ.

Præponitur Dauid. Abrahæ ne generationis context' interrũpere-tur.

Diximus ſuperius ad hos duos viros promiſsiones eſſe factas ac Chriſtũ ex illorũ ſemine eſſe naſciturũ. Sed quęres quibus in locis hoc pollicitus illis ſit dominus. Primo pſalm. 131. Iurauit dominus Dauid veritatem, & non fruſtrabitur eum, de fructu ventris tui ponam ſuper ſedem tuam. & Pſalm. 88. ſemel iuraui in ſancto meo, ſi Dauid mẽtiar, ſemen eius in æternum manebit, & thronus eius vt ſol in conſpectu meo. & Iſaias. Egredietur virga de radice Iſai, & flos de radice eius aſcendet. & Lucas & Matthęus demõſtrant Ioſeph è ſtirpe Dauid deſcendiſſe. Facta fuit Abrahæ etiam promiſsio. Geneſ. 22. In ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Ad hos duos potiſsimum viros facta eſt à deo promiſsio, vt intelligamus illas promiſsiones iam eſſe adimpletas in euangelio.

Primo tres euangeliſtæ de generatione carnali, & deinde Iohãnes de æterna diſſerit.

Quæro quod fuerit inſtitutum euangeliſtarum in enarratione generationis Chriſti. Tres, (inquit Theophy. ad Roma. 1. ca.) euãgeliſtæ de ortu ac generatione Chriſti ſecũdum carnem meminerunt, vt ab hac traducant auditores ad ſupremam illam generationem, de qua Iohannes diſſeruit. Siquidem & ipſe dominus, primũ viſus eſt homo, deinde cognitus eſt Deus. Et rurſum in procemio Euangelij Iohannis ait. Ioannes, quæ nullus alius euangeliſta, nos docuit, ea ipſe intonare auſus eſt. Nam cum alij occupati fuiſ-

tifuiſſent in carnali ſubſtantia Chriſti explicanda, nihilque clarè dixiſſent de ſubſtantia eius, quam ante ſecula habuit, metuebatur, ne putarent Chriſtum tunc primum ſubſiſtere cœpiſſe, quando ex Maria natus eſt. Ideò Iohānes de ſuperna generatiōe tractat. quāuis interim incarnationem verbi non relinquit intactam. Dicit enim. Verbum caro factum eſt.

De numero gnationū à Matth. deſcriptarum. Quot ſint generationes ab Abraham vſque ad Chriſtum Hierony. ad hunc colligit modum, in libro manſionum ad Fabiolā, in prooemio illius. Sicut manſiones deſerti à prima vſque ad vltimam ſunt quadraginta duæ, ita generationes de quibus Matth. loquitur, ſunt. 42. Ab Abraham vſq; ad Dauid generationes. 14. à Dauid vſq; ad trāſmigrationem Babylonis, 14. generationes, a trāſmigratione Babylonis vſq; ad Chriſtum, generationes quatuordecim. id eſt ſimul generationes. 42. Per has currit verus Hebræus, qui de terra feſtinat tranſire ad cælum, & Ægypto ſeculi derelicta, terram promiſsionis ingreditur. Nec mirum ſi in illo numeri ſacramento peruenimus ad regna cælorum, ſub quo dominus à priori Patriarcha peruenit ad virginem, quaſi ad Iordanem, quæ pleno gurgite fluens, ſpiritus ſancti gratijs redundat. Has generationes ſic Anſelmus partitus eſt. Omnes, inquit, generationes diuiduntur in tres teſſareſcedecades. Prima eſt ab Abraham vſque ad Dauid, ita quod Dauid ibi includitur. ſecunda à Dauid vſque ad tranſmigrationem Babylonis, ita quod Dauid ibi nō includitur, ſed in tranſmigratione ſub ea continetur. Tertia eſt à tranſmigratione vſq; ad Chriſtum, in qua ſi dicamus Iechoniam bis numeratū, tranſmigratio incluſa eſt. De hoc Anſelmi dicto poſtea videbimus.

Deinde videndum in quo differat Matthæus à Luca in enarratione generationum. Qua de re hæc tradit Orige. hom. 28. in Lucam. Non æquè ab euangeliſtis natiuitatis Chriſti ordo narratur, Matthæus enim inci- *Ab Abrahā cœpit Mat. quia illi pro miſsio facta primū.* piens natiuitatis illius ſeriem texere, ab Abraham, vſque ad id peruenit, vt diceret. Chriſti autem Ieſu generatio ſic erat. Et deſcribit nō eum qui baptizatus eſt, ſed qui venit in mundum. Lucas vero exponens natiuitatem eius non à ſuperioribus ad inferiora deducit, ſed cum baptizatū ante dixiſſet, vſq; ad ipſum peruenit deum. Nec eædem perſonę ſunt in generatione eius, quādo deſcendere dicitur,

& quando aſcēdere. Qui enim fecit eū è cælis tibi deſcendētem, mulieres non quaſlibet, ſed peccatrices, & quas ſcriptura reprehenderat, introducit. Qui vero baptizatum narrat, nullius mulieris fecit mentionem. In Matthæo ergo nominantur Thamar, quæ cum ſocero fraude concubuit. Et Ruth Moabitis, nec de genere Iſrael, & Raab, quæ vnde ſumpta ſit ſcire nequeo, & coniux Vriç, quç vio lauit mariti thorum. Quia enim dominus noſter ad hoc venerat, vt hominum peccata ſuſciperet, & eum qui non fecerat peccatum, pro nobis peccatum fecit Deus. Propterea deſcendens in mundum aſſumpſit peccatorum hominum ac vitioſorum perſonam, & naſci voluit de ſtirpe Salomonis & Roboā, quorum delicta conſcripta feruntur, & de cæteris è quibus multi fecerunt malum in conſpectu Dei. Quando verò de lauacro cōſcendit, & ſecundus ordo deſcribitur, nō per Salomonem ſed per Nathan naſcitur, qui eius arguit patrem ſuper Vriæ morte & ortu Salomonis. Sed in Matthæo verbum Genero. as, adiungitur, in Luca penitus ſiletur. Sic enim ait Matthæus. Abraham genuit Iſaac. Iſaac genuit Iacob, & Iacob genuit Iudam & fratres eius. Iudas genuit Phares & Zaram de Thamar, & vſque ad finem, genuit, ſemper apponitur. In Luca verò vbi de lauacro conſcendit, Ieſus filius dicitur. Sicut putabatur filius Ioſeph, & in tam multa ſerie nominum, excepto quod putabatur filius Ioſeph, generationis nomen ſcriptum non eſt. In Matthæo non eſt ſcriptum incipiebat, in Luca vero quia de baptiſmate cōſcenſurus erat, Legitur, incipiebat, ſcriptura referente. Et erat ipſe Ieſus incipiens. Quando enim baptizatus eſt, & myſterium ſecundæ generationis aſſumpſit; vt tu quoque priorem natiuitatem deſtruas, & in ſecunda regeneratione naſcaris, tunc dicitur incœpiſſe. Auguſtinus quoque libro. 2. de conſenſu euangeliſtarum. capit. quarto de eadem re, ſic diſſerit. Ad hunc mundum venientem regem Chriſtum Matthæus ſuſcipiens, exorſus eſt ab Abraham, & enumerauit quadraginta homines. Ab ipſa enim gente Hebræorum cuius caput eſt Abraham, Chriſtus venit in carne. Cum enim quater denas generationes tribus Matthæus diſtinxiſſet articulis dicēs, ab Abrahā vſq; ad Dauid gētationes. 14. à Dauid vſq; ad trāſmigrationē Babylonis, alias 14. totidēq; alias, vſq; ad natiuitatē Chri, nō tamē

Matth. 1. c. *Lucas. 3. c.* *Thamar. Ruth. Raab. Bethſabe.* *Reges impij in gñatione Chri.* *Incipiens Chriſtus, qñ dicitur.* *Cōtra receptā opinio. hæc loquit Auguſt.*

tamē eas deduxit in ſummā, vt diceret fiunt omnes quadraginta duæ. Vnus quippe ex illis progenitoribus, bis numeratur, id eſt Iechonias, à quo facta eſt quędā in extraneas gentes deflexio, quando in Babyloniā trāſmigratum eſt. Vbi autem ordo à rectitudine flectitur, atq; vt eat in diuerſum tanquā angulum facit, illud quod in angulo eſt, bis numeratur, in fine ſcilicet prioris ordinis, & in capite ipſius deflexionis. Et hoc ipſum iam præfigurabat Chriſtū à circūciſione ad præputium migraturū; & hinc atque hinc vtriſque in ſe credentibus, tanquam lapidem angularem futurum. Sic iam non .42. quod faciunt ter quatuordecim, ſed propter vnum bis numeratum, quadraginta vna generationes fiunt, ſi & ipsū Chriſtū annumeremus, qui huic regendæ vitæ noſtræ terrenæ, tanquam numero quadragenario regaliter præſidet. quē ad iſtam mortalitatem nobiſcum participandā, quia deſcendentē voluit ſignificare Matthęus, ideo & ipſas gñationes ab Abraham vſque ad Ioſeph, & vſq; ad ipſius Chriſti natiuitatem deſcendēdo cōmemorauit ab initio Euāgelij ſui. Lucas aūt nō ab initio euangelij ſui, ſed à baptiſmate Chriſti gñationē narrat, nec deſcēdēdo, ſed aſcēdēdo tanquā ſacerdotē in expiandis peccatis, magis aſsignans, vbi eum vox de cælo declarauit, vbi teſtimoniū Iohānes ipſe perhibuit dicens. Ecce qui tollit peccata mundi. Aſcendendo autem trāſit ad Abrahā & peruenit ad deum, cui mundati & expiati reconciliamur. Merito &* adoptionis originē ipſe ſuſcepit, quia per adoptionē efficimur filij Dei, credendo in filium dei. Per carnalem generationem filius dei potius, propter nos filius hominis factus eſt. ſatis autē demonſtrauit, non ſe ideo dixiſſe, Ioſeph filium Eli, qđ de illo genitus, ſed quod ab illo fuerit adoptatus, cum & ipſum Adam filiū dei dixerit, cum ſit a deo factus, ſed per gratiā (quam poſtea peccato amiſit) tanquam filius in paradiſo cōſtitutus ſit. Quapropter in gñationibus Matthæi, ſignificatur noſtrorū ſuſceptio peccatorū à Chriſto. In gñationib⁹ aūt Lucę ſignificat abolitio noſtrorū peccatorū à Chriſto. Ideo eas ille deſcendēs narrat, iſte aſcendēs. Proinde Matthęus ab ipſo Dauid per Salomonē deſcendit, in cuius matre ille peccauit. Lucas vero ad ipſum Dauid per *Nathā aſcendit, per quē prophetam, deus peccatū ipſius expiauit. Ipſe quoque numerus quē Lucas exequitur abolitionem indicat peccatorum. Quia enim Chriſti aliqua iniquitas, qui nullam habuit, non eſt vtique coniuncta cū iniquitatibus hominū, quas in ſua carne ſuſcepit, ideo numerus penes Matthæū, excepto Chriſto, eſt quadragenarius. Quia verò nos ab omni peccato expiatos, deo coniungit, ideo in eo numero qui eſt penes Lucā, & ipſe Chriſtus à quo incipit enumeratio, & deus ad quam peruenit, conumerantur, & fit numerus. 77. quo ſignificatur omnium prorſus remiſsio & abolitio peccatorum. Vnde dominus fratri peccanti nō ſolum ſepties, ſed ſeptuagies ſepties, dicit remittendum eſſe peccanti. Nec fruſtra hic numerus ad peccatorum pertinet emundationem. Denarius tanquam iuſtitię numerus, decem præceptis legis oſtenditur. Porrò peccatum eſt legis tranſgreſsio, & vtiq; denarij numeri tranſgreſsio, vndenario figuratur. Et quia vniuerſum tempus, ſeptenario numero dierum voluitur, conuenienter, vndenario ſepties multiplicato ad numerum. 77. cuncta peccata perueniunt. In quo numero etiā fit plena peccatorum remiſsio, expiāte nos carne ſacerdotis noſtri, a quo nunc iſte numerus incipit, & concilante nos Deo, ad quem nunc iſte numerus peruenit per ſpiritum ſanctum, qui in columbæ ſpecie, in hoc baptiſmo, vbi nunc iſte numerus commemoratur, apparuit. Deniq; Euthy. in procemio Matt. ait. Matthæus cum ad eos qui ex circunciſione erant, ſcriberet, non altius quam vſque ad Abraham genealogiam reduxit, ſed ab hoc principio ſumpto, vſque ad Chriſtū deſcendit, oſtendens ſolum, quod ex ſemine Abraham & Dauid natus eſſet, ſecundum promiſſa ad illos facta. Nihil enim æquè eos delectabat, qui ex Iudæis crediderant, atq; audire quod ex ſemine Abraham & Dauid, natus eſſet Chriſtus. Lucas verò perfectam tradit generationem, infernè magis ab ipſo inchoans Chriſto, & ad ipſum vſq; Adam aſcēdens, vt demonſtraret, quot generationibus ſeparatus ſit nouus Adam à veteri, & ſuper quot generationes regnauerit peccatum. Differentia igitur rerum demonſtratarum, differentiam facit demonſtrantium. Si quidem Matthæus Abraham neceſſario faciens mentionem, ab hoc merito deſcendit ad Chriſtū, cuius genealogia deſcribitur. Lucas vero qui ad huiuſmodi neceſsitatē mētionis Abrahæ faciēdæ nō inducebat, neceſſario à Chri-

ſto

Ex ignorātia linguæ Hebraicæ hæc inquit, de quo ſtatim.

** Hoc retractauit poſtea Augu. nam Chriſtus eſt filius dei naturalis, ut docet S. Th. 3 par. q. 23 articu. 4.*

** 2. Reg. c. 16. aū dicere debai p cuius nominis prophetam cum alter fuerit, quā hoc nomine uocabatur.*

ſto inchoans,quid apud Hebræos conſuetũ
eſſet diligenter exquiſiuit, & iuxta id quod
exquiſierat,genealogiam contexuit. & rur-
ſum Lucæ.6.ca ait.Lucas à Chriſti natiuita-
te inchoans ſermonem reduxit ad eius diui-
nitatem,demonſtrans Chriſtum vt hominẽ
quidẽ cœpiſſe,vt deũ vero carere principio.

ANNOTATIO.

AVguſtinus lib.2.de conſenſu euangeli-
ſtarum.cap.2. quem modò citauimus,
videtur à recepta doctorũ aſſertione abhor-
ruiſſe,cum ait,quadraginta generationes,tã
tum à Diuo Matthæo fuiſſe numeratas. &
hunc ſecutus Beda lib.1.ſuper Lucam.ca.10.
Nam aiunt Iechoniã bis numeratum fuiſſe.
Quibus Hiero.Matth.1.reſpõdet,inquiens.
Iechonias bis ponitur apud Matthęũ.Si vo-
*Forte ſecũde, legendũ
luerim⁹ Iechoniã in fine * primę Theſſarade
cadis ponere,in ſequenti nõ erunt quatuor-
decim,ſed tredecim.Sciamus ergo Iechoniã
priorem ipſum eſſe, quẽ & Ioakim, ſecundũ
autem filium nõ patrem,quorum prior per
k i m,ſequẽs per ch.& n.ſcribitur, quod ſcri
ptorum vitio apud Græcos Latinoſq; confu
ſum eſt.Et iterum in Danielis cõment.cap.1.
ait.Nemo putet eundem in Danielis princi-
pio eſſe Ioakim,q in Ezechielis exordio Ioa
chin ſcribitur.In Daniele enim in extrema
ſyllaba kim habet Iehoiakim, illic chin Ie-
hoiachin.Et ob hanc cauſam in Euangelio ſe
cundum Matthæũ,vna videtur deeſſe gñia-
tio,quia ſecũda τεσσαρακαιδεκὰς in Ioakim deſi
nit,filio Ioſiæ,& tertia incipit à Ioachin filio
Porphyrius
Ioakim.Quod ignorans Porphyrius, calũ-
niam ſtruit eccleſię,ſuã oſtendens imperitiã,
dum euãgeliſtæ Matthæi arguere nititur fal
ſitatẽ.& ex hoc loco Hiero.deſumpſit Chri
ſtianus Druthmari.Ideo verior eſt credenda
Hiero.ſupputatio dicentis,42.generationes
à Matthæo fuiſſe numeratas. q̃ Augu. Hoc
ſentiunt Theophy.& Euthymius,& auctor.
2.operis in Matth.titulo Chryſo. homi.1.&
ipſe Aug.nõ videtur abhorrere ab hac ſen-
tentia in lib.q.in Geñ.q.121.Si hanc ſolu-
tionem Hiero.intellexiſſet auctor ille ſecun
di operis in Matth.titulo Chryſo. ho.1. quẽ
Auctor ſecũdi operis in Matth. titu. Chryſoſt. notatus.
tamẽ latinè ſcripſiſſe arbitror,nunquã dixiſ
ſet fuiſſe eundẽ Iechoniã,qui in primo & ſe-
cundo loco collocatur, ait enim. Iechonias
iſte,(qui eſt filius quidem Ioachim,nepos au
tem Ioſiæ,ſublato patre ſuo Ioachim de nu
mero Regũ,ipſe poſitus eſt pro eis quaſi fi-
lius Ioſiæ)& bis nominatur in Euangelio, ſe
mel quidem ante tranſmigrationẽ, videlicet
pro numero.14.Iterũ autẽ nominatur poſt
tranſmigrationẽ,quaſi pro numero primo,
hoc modo,Ioſias genuit Iechoniam, videli-
cet decimus quartus.Iechonias aũt poſt trãſ
migrationem Babylonis genuit Salathiel, vi
delicet quaſi primus.Et inuenitur hic Iecho
nias duorum numerum habere, patris ſui &
ſuum.Hic enim Iechonias cũ eſſet vnus,duas
habuit cõditiones,fuit enim & rex ante trãſ
migrationẽ,& rex conſtitutus à populo dei,
factus eſt autẽ priuatus poſt tranſmigratio-
nem quaſi ductus captiuus.Ideò ante tranſ-
migrationem quidẽ cõputatur inter reges
quaſi rex,poſt tranſmigrationẽ autem com
putatur inter priuatos,vt priuatus,nec obeſt
quod filius Ioſiæ dictus eſt,cũ ſit nepos,quo
niam & nepotes rectè filij appellantur.Simi
liter ratio illa quæ ab Aug. allata eſt, facilè
labefactari poteſt. Præterea quod dicit Au
guſt.eodẽ loco,quod Nathã ille qui in gñia-
tione ponit à Luc. fuerit ꝓpheta q reprehẽ-
dit Dauid de adulterio.2.Reg.12.falſum vi-
detur.Nam tunc nullum filiũ ex Bethſabee
progenuerat Dauid.lege.1. Paralip.ca.3.&
Damaſc.lib.4.ca.15.& Aug.2.Ret.ca.16.

Deinde videtur quod à captiuitate Baby
lonica vſq; ad Chriſtũ nõ ſunt deuolutæ ge-
nerationes.14.imo ſi res altius expendatur,
nec tredecim reperientur.Cui quæſtioni ſic
reſpondet Euthy.in procemio in Matth. In
tertia, inquit,parte,Matth.duodecim ponit
perſonas,& ait quatuordecim eſſe generatio
nes.Ideo quia ipſum trãſmigrationis tẽpus
in ordine gñationis ponit,& ſimiliter ipſum
Chriſtum,ſicut magnus docet Chryſ. Con-
ſentit Theophy.in cõment.Matth.c.1. Vbi,
inquit,ſunt à demigratione Babylonica vſq;
ad Chriſtũ gñationes.14.cũ tredecim tantũ
perſonæ reperiantur?ſi quidẽ mulier in genea
logia recenſeretur,poſſemus & Mariã cõnu-
merare,& cõplere numerũ,nunc autẽ mulie
rem diximus ad genealogiã nõ ptinere,qũo
igitur dicitur hoc?dicunt quidã,quod demi-
grationẽ poſuerit,ceu perſonæ ordinẽ occu
pantem.& Chryſ.ho.4.in Matt.quærit, qua
ratiõe in vltima gñatione cũ.12.ſolũ poſuiſ-
ſet gñationes,quatuordecim eas eſſe memo
rat?Mihi videt captiuitatis tempus in gene-
rationum ordine collocaſſe,& ipſe Chriſtus,
vnius numerum generationis implere.

Porrò

Porrò hæc à veritate longè abſunt. Nec mi-
rum eſt illos ſcopum non attigiſſe, cum lin
guæ Hebraicæ ſubſidio deſtituerentur, ex
cuius cognitione facilè erat percipere Ioa-
chim ſecundæ & tertiæ teſſar edecadis nō eū
dem eſſe: Et ideo accedamus ad Hierony. ſen
tentiam dicentem Matt. 1. Numera à Iecho-
nia vſque ad Ioſeph & inuenies generatio-
nes tredecim, quartadecima ergo generatio
in ipſum Chriſtum reputabitur.

Cur in ſecunda generationum ſerie à Mat
thæo enarrata à Dauid vſque ad tranſmigra
tionem in Babylonem, quatuordecim gene-
rationes numerantur, cum iuxta hiſtoriæ ve
ritatem ſint decem & ſeptem? De qua quæ-
ſtione ſic diſſerit Orige. cap. 1. cōment. in e-
piſto. ad Roma. in huius loci expoſitione.
Deſtinatus filius Dei. Quæſtio eſt, quomo-
do Chriſtus deſcēdat ex ſemine Dauid? quē
conſtat non eſſe ex Ioſeph natum, in quem
ſeries ex Dauid deſcendentis generationis
adducitur. Reſpondetur à noſtris, quod Ma
ria deſponſata erat Ioſeph, antequam conue
nirent, inuenta eſt in vtero habens de ſpiritu
ſancto. Secundum legem ſine dubio contri-
buli ſuo & cognato coniuncta eſt. & quāuis
dicatur ab angelo ad eam, Eliſabeth cogna-
ta tua & ipſa peperit filiū in ſenectute ſua, E-
liſabeth autem ex filiabus Aaron eſſe dici-
tur, tamē affirmabitur à noſtris, quod cogna
tionis nomen non ſolum ad contribules, ſed
ad omnes qui ſunt ex genere Iſrael poſsit a-
ptari. Vnde Paulus de omnibus ſimul dicit.
Qui ſunt cognati mei ſecundum carnem. Ve
rum quam hęc ſint valida, probato qui legis
Nobis hæc intelligenda ſecundum allegori-
cam rationem videntur, ſecundum quod ni-
hil obeſt, quod Ioſeph pater Chriſti dicitur
cū omnino nō ſit eius pater. Quia in genera
tionibus, à Matthæo refert, quod Ioſaphath
genuit Ioram. Ioram genuit Oziā. In quar-
to autem Reg. libro ſcriptum eſt. Quod Iorā
genuerit Ochoziam, & Ochozias genuerit
Ioas, & Ioas genuerit Amaſiam, Amaſias ve
rò genuerit Azariam, ipſum qui interdum
Ozias nominatur. & Azarias genuerit Ioa-
tham. Hic ergo Ozias qui & Azarias, cum
tertio Regū li. dicat Amaſiæ eſſe filiꝰ, à Mat
thęo filius Iorę ſcribit, tribus in medio gña-
tionibus prætermiſsis. Cuius rei diſſertio nō
ſecundum hiſtoriam, ſed ſecundum ſpiritua
lem intelligentiam conſtat, quæ non eſt nūc
Filiꝰ. nobis in tranſitu pulſanda. Interim ſufficit
nobis ad eos qui aduerſantur reſpondere,
quod ſicut Ieſus, Ioſeph filius eſſe dicitur, ex
quo non eſt generatus, & Ozias genitus ex
Ioram, ex quo non eſt genitus, ita ex ſemine
Dauid ſecundum carnem Chriſtus poteſt ac
cipi, vt quicquid rationis in Iorā aliquis pro
tulerit & in Ioſeph, hoc & in Dauid ſuſcipien
dum dicamus. Item Hiero. Mat. 1. ait. Mat-
thæus inquit Iorā genuit Oziam, Ozias gē
nuit Ioathā. At in. 4. Regum volumine legi-
tur, de Ioram Ochoziam fuiſſe generatum,
quo mortuo, Ioſabeth filia regis Ioram, ſo-
ror Ochoziæ, tulit Ioas filium fratris ſui, &
eum internecioni quæ exercebatur ab Atha
lia, ſubtraxit, cui ſucceſsit in regnum filius
eius Amaſias, poſt quem regnauit Azarias
eius filius, qui appellatur & Ozias, cui ſucceſ
ſit Ioatham filius eius. Cernis ergo quod ſe-
cundum fidem hiſtorię, tres reges in medio
fuerint, quos Matthæus prætermiſit. Ioram
quippe non genuit Oziam, ſed Ochoziam
& reliquos quos commemorauimus. Verū
quia Euangeliſtæ propoſitum erat tres teſſa
redecades in diuerſo temporum ſtatu pone-
re, & Ioram generi ſe miſcuerat impijſsimæ
Iezabel, idcirco vſque ad tertiam generatio
nem eius memoria tollitur, nec in ſanctæ na-
tiuitatis ordine ponitur. His ſimilia verba le-
ges apud Chriſtianum Druthmarl, & apud
Hilarium, canone. 1. in Mat. & apud Anſel-
mum Mat. 1. Item Ioſias genuit Ioacim, Ioa
cim, Iechoniā. 4. Reg. 23. 24. Iechonias, hic &
1. Paral. 3. ſic vocat. Sed. 4. Reg. 24. Ioachin.

Præterea non immerito quæritur, cur mul
to plures perſonæ aſſumantur ad Chriſti ge
nerationem contexendam à Luca quam à
Matthæo. Auguſtinus hanc quęſtionem ſic
diſſoluit in lib. Q. in. Gen. Q. 121. inquiens.
Non eſt mirum quod numerantibus in Ge-
ne. 36. ab Abraham per Eſau patrem gentis
Edom, atque per Rahuelem filium Eſau, &
Zaram filium Rahuelis, & Iobab filium Za- *Mutat or-*
ra, cui Iobab ſucceſsit in regno Balach, qui *dinem regū*
primus in terra Edom rex fuiſſe commemo- *Aug. quem*
ratur, vſq; ad vltimum regem quem potuit *tenuit Mo-*
nominare Moyſes, plures generationes inue *ſes. Gen. 36*
niuntur quam numerantur ab Abraham per
Iacob vſq; ad Moyſen. Nam illis inueniun-
tur ferè duodecim, hic autem vſque ad Moy
ſen ferme ſeptem. Fieri enim potuit, vt ideo
ibi plures numerarentur, quia citius morien
do plures alter alteri ſucceſſerunt. Sic etiam
contigit, vt aliorum ordinem ſequens Mat-
thæus

thæus ab Abrahã vſq; ad Ioſeph quadraginta duas generationes enumeret. Lucas autem in ordine alio numerãs generationes, nõ per Salomonem ſicut ille, ſed per Nathan, ab Abrahã vſque ad Ioſeph quinquaginta quinque numerat. In illo quippe ordine vbi plures nominantur, citius mortui ſunt, quã vbi pauciores.

Additis. 20 ſunt. 25.

Cur ſicut Babylonicæ captiuitatis meminit Matthæus, nõ etiam deſcenſus in Ægyptum? Reſpondet Chryſoſt. homi. 4. in Matthæ. Quia Ægyptios nõ amplius timebant Iudæi, Babylonios verò expaueſcebant adhuc. Et quod illud quidem eſſet antiquũ, hoc verò recens & nuper factum. Adde quod illuc quidem non propter peccata abducti erant, huc vero ob ſcelera tranſlati erant.

Dauid cur ſolus rex uocetur.

Quæro cur ſolus Dauid rex vocetur, cum dicitur, Genuit Dauid regẽ, cùm multi alij eadem pollerent dignitate. Quia primus fuit rex ex tribu Iuda. aut quia prim⁹ rex fuit ex illis qui aſſumuntur ad ſeriem generationum contexendam. Aut ita eum cognominauit Matthæus volẽs inſinuare, quod patriarcharum ordo ad regalem dignitatem conſcenderit, cui ordini, per Abraham (qui promiſſiones accepit) regnum immutabile, & nulli viciſſitudini obnoxium promiſſum erat.

Lege S. Th. 3. par. q. 31. Art. 3. ad. 5

Cum in generationum ſerie vnus ſemper ab vnoquoque, ſucceſſor ponatur, ſtudioſè obſeruandum eſt, quando plures ponantur ſucceſſores, quamob cauſam eos ponere euangeliſta ſtatuerit ait Euthy. Non fruſtra plurium fit additio, ſed ſtatim cauſa perquirenda eſt. Fratrum ſiquidem Iudę, Matthæus fecit mentionẽ, quia vnus erat Iſraeliticus populus ad duodecim radices relatus, qui ſunt. 12. filij Iacob, & videntur etiam hi quaſi ꝓgenitores Chriſti nuncupari, tanquã qui tribuum Iſraelitici generis principia ſunt à quo Iſrael natus eſt Chriſtus. Hactenus Euthy. in procemio Matth. Et poſt parum addit Ideo fratrum Iudæ fecit mentionem, vt de primogenitoribus euelleret iactantiam.

Nobilitas generis de qua lib. 10. regula. 21.

Quatuor enim ex illis ex ancillis Iacob nati ſunt, & tamẽ nulli eorũ generis obfuit differentia, oẽs nãq; ſimiliter, & patriarchę fuerunt & capita tribuũ. Itẽ Anſelmus, Matt. 1. Cum Abrahã, inquit, plures filios habuerit, cur ſolũ Iſaac ponit Matt. & cũ Iſaac genuiſſet Iacob & Eſau, quare de ſolo Iacob meminit, cũ ipſos fratres Iudę cũ ipſo Matth. in generatione cõputauerit? Ideo videlicet, qa Iſmaël & Eſau nõ permãſerunt in cultu dei, fratres verò Iudę, in populo dei ſunt cõputati, & figura fuerũt duodecim Apoſtolorũ.

Cur dixerit Matth. genuit Iudam & fratres eius.

¶ Præterea Chryſ. ho. 3. in Mat. ait. Cur cũ dicit Mat. Iſaac genuit Iacob, nec eius fratris mẽtionẽ fecit, ad Iacob autẽ veniens Iudã & fratres eius annumerat. Quidã propter Eſau malignitatẽ. Sed ſi hoc verũ eſt, cur peccatrices fœminas numerauit. Hic fulget gloria Chriſti, nõ quia magnos habet ꝓgenitores, ſed quia viles. Cauſa ergo eſt, quia nihil cõmune habebãt cũ Iſraelitis, Sarraceni, Iſmaëlitæ & Arabes, & quotquot ſunt ex illis patribus procreati. Ideo illos reticuit feſtinãs ad eos, ex quibus naſcitur Chriſtus, & vnde propagatur populus Iudęorũ.

Refellitur Ambro. de Zarã ſententia.

Adhuc etiã quęro cur Euãgeliſta Matthæus ſcripſerit, Phares Zarã de Thamar, cũ Zarã ad Chriſti generationẽ nõ pertineat, iuxta oẽs ſcriptores eccleſiaſticos, vno Ambroſio dẽpto, ſuper Lucam qui arbitratur Chriſtũ deſcendiſſe, nõ tãtum à Phares ſed à Zara. Contra quem ſic ſcribit Euthy. in procemio Mat.

Euthymi⁹.

Enumerat euãgeliſta duos fratres Phares & Zarã, ſolũ tamen Phares accepturus erat euãgeliſta in genealogia, vt pote per quẽ ad Dauid genus procedebat. Nunc vero cũ ipſo etiã Zaram poſuit, vt typum gereret populi Chr̃iani. Siquidem Phares Iſraelitici populi typus erat. ſicut Zara, primùm quidẽ manũ efferẽs retraxit eã, deinde Phares egreſſo, tũ & ipſe integre exiuit. Ita quoq; vitę euãgelicæ, pars quidẽ tẽporibus Abrahæ apparuit, qua retracta, proceſsit legalis, & poſt hanc perfectè apparuit euãgelica. Igitur non fruſtra Zarã eſt aſſumptus. Quid tamẽ ortus iſtorũ duorũ fratrum portẽderet, explicãt ſancti doctores. Hi preſertim. Theophy. Mat. 1. Chryſo. ho. 3. i Mat. & Hiero. Micheæ. 2. & in epiſto. ad Gala. ca. 3. verſus finẽ. Ambroſius. li. 1. de Cain. ca. 1. &. 2. & li. 3. ſuper. Lucam. & in. 2. opere titulo Chryſoſt. in Matth. ho. 1.

Thamar. Raab. Ruth Vxor Vriæ.

Quęro præterea cur Thamar, Raab, Ruth, vxoris Vriæ euangeliſta meminerit, cum eſſent, tũ alienigenę, tũ etiã peccatrices, omiſsis ſanctiſsimis & lectiſsimis fœminis, Rabecha, Lia & Rachel. Hanc quęſtionem ſic diſſoluit

Hieronym.

Hiero. ſuper Mat. inquiẽs. Notãdũ in genealogia ſaluatoris nullam ſanctarũ aſſumi mulierum, ſed eas quas ſcriptura reprehendit, vt qui propter peccatores venerat, de peccatoribus naſcens omniũ peccata deleret. Vnde Ruth, Moabitis ponitur, & Bethſabee vxor

Vide. D. 56 cap. Dũs.

L Vriæ.

in Decretis. Christian. Druthmari

Vriç. Et Chriſti. Druth. Peccatrices mulieres memorantur ab euãgeliſta Mat. in Chriſti generatione. Vt oſtendat illum pro peccatoribus de muliere natum. Et Vrias de alienigenis erat, nõ de Iudæis. Qui quãuis bonus eſſet, expreſsit typum diaboli, cuius coniugio erat prius copulata eccleſia, quã Chriſtus cõcupiuit, cum vidit illam lauantem; hoc eſt ſemetipſam à ſordibus ſeculi per lauacri vndã purificantem. Addit Anſelmus aliam rationem, quæ eſt huiuſmodi. Hoc fecit euangeliſta, vt oſtenderet Chriſtum non ſolum originem duxiſſe ex Iudæis, ſed etiam ex gentibus, non de iuſtis ſolum, ſed etiam de peccatoribus. Vnde agnus paſchalis præcipitur in lege, nõ ſumi de ouili, vbi tantum ſunt oues; ſed ex illo vbi ſunt oues & capræ, quia naſciturus erat de iuſtis & peccatoribus. Itẽ Euthy. in procemio Matth. ait. Non abre Mattheus meminit quatuor mulierũ, ſed qa Thamar illicite nupta erat, vt potè ſocero ſuo cõiuncta, Raab autem meretrix erat, Ruth alienigena, vxor Vriæ adultera, quẽadmodum ipſarum docent hiſtoriæ. Adduxit autẽ eas in medium, vt manifeſtum fieret, Chriſtũ nõ erubuiſſe ab huiuſmodi deſcendere progenitoribus, quorum vnus quidem ex illicite nupta natus erat, ille verò ab adultera. Neq; enĩ virtuti dedito, nocet progenitorum iniquitas. Quiſque enim ex proprijs operibus, non alienis, probus iudicatur aut improbus. Nã obid venit Chriſtus, nõ vt noſtra fugeret opprobria, ſed vt ea ſuſciperet, ſuiſq; virtutib⁹ perimeret. Vt medicus nãque aduenit Chriſtus, non vt iudex. Alia vero cauſa, eo quod Iudæi, virtutis, quæ circa animum verſatur, nulla habita cura, de progenitoribus plurimum gloriabantur. Reprimit tumorem ipſorum, oſtendens etiam illos ex illegitimis natos nuptijs. ob hanc cauſam fratrum Iudę meminit. Quatuor enim ipſorum ab ancillis Iacob nati ſunt, & tamen nulli eorum, generis differentia obfuit; omnes nãque ſimiliter patriarchę fuerunt, & capita tribuum. Tertia vero cauſa eſt, quod mulieres illę fuerunt figura eccleſiæ quæ ex gentibus congregata eſt. Hæc ille. Hanc vltimã rationẽ attulit quoque Theophy.

Matth. 2.
Anſelm.
Euthy.

Quod Hiero. & cæteri ſancti aſſeuerant, (ideo ſolas mulieres illaudatas in generatione Chriſti poni, vt Chriſtus ex peccatoribus naſcens, peccata mũdaret orbis,) aliquib⁹ nõ ſatis arridet. Nã vt ipſe ait Hiero, ideo tres reges excludunt à gñatione Chriſti, quia Ioram à cuius ſtirpe illi deſcendebãt, ſe miſcuit filiæ impijſsimę Iezabelis. ideò filij eius vſq; ad quartã gñationem, de genealogia Chriſti auferuntur. Ideo alij dicunt has mulieres fuiſſe recenſitas, eo quod eſſent vxores minus principales & ſecundariæ, nõ quia bonæ vel malę. Nam primas vxores enumerare, opus nõ erat, cum viro nominato, vxor quæ eius eſt corpus, intelligatur fuiſſe recenſita.

De ſtirpe Raab nihil cõpertum habemus, nec exploratum, adducemus tamẽ quod antiqui ſcriptores ſcriptũ reliquerunt. Origenes quidẽ hom. 28. in Lucam ait. Raab vnde ſumpta ſit, ſcire nõ valeo. Auctor ſecundi operis titulo Chryſ. in Matth. ho. 1. ait. Raab dicitur meretrix de Iericho, quæ ſuſcepit exploratores, & cum quærerentur à rege Iericho, vt occiderentur, abſcõdit eos in ſuperiori parte domus ſuæ. Theophy. quoq; ſub dubio loquitur. Raab, inquit, putãt quidã ſcortum, quod exploratores Ieſu Naue ſuſcepit, ſeruauitq; ſuos, & ſeruata eſt ipſa. Denique Hebræi dicunt minimè fuiſſe meretricẽ, ſed cauponã, ad quã exploratores ſe contulerũt, vt famẽ ſedarent, & vires reficerẽt. [redacted] *Ioſue. 2.*

Item quare nomẽ matris Salomonis non exprimitur à diuo Matthęo, cũ Raab, Thamar & Ruth inſerantur nõia? Quia hæ tres ſupra dictæ licet criminoſæ fuerint, partubus tamẽ filiorũ, per quos currit genealogia, non ſolũ culpari, ſed etiã laudari meruerint. Hęc verò adulterio & homicidio perpetrato, Dauid regi genuit filium, intantũ culpabili matrimonio, vt merito videatur in ſaluatoris genealogia omitti. Aut ne quis arbitraret propter peccatũ Dauidis à dei ꝓmiſsione excidiſſe. Atq; ad id innuendũ Matt. nõ tm̃ nomẽ Salomonis exprimit, ſed eundẽ ex adultera natum inquit. Hanc ob cauſam putant in Pſalmo dixiſſe. Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis & vincas cũ iudicaris. Iuſtus vtiq; fuit dominus dũ Dauid promiſſa ſeruauit. Nã cũ homines arbitrarent, deum ei adẽpturũ benedictionem, ob inſignem tamẽ pœnitẽtiã, quod pollicitus eſt, præſtitit, ne poſthac de dei miſericordia diffidamus. Aut vt ait S. Thom. 3 par. q. 31. art. 3. ad. . Vxor Vrię ꝓprio noie nõ ponit, ſed noie viri deſignatur, tũ ꝓpter peccatũ ipſius, quæ fuit adulterij & homicidij cõſcia, tũ etiã vt noiato viro peccatũ Da

uidis

uidis ad memoriā reuocet. De peccatricibus mulieribus Lucas ſiluit, quia Chriſtū deſignare intēdebat vt peccatorum expiatorem.

Quid ſignificet quod ait Matth. in trāſmigratione Babylonis, rectè exponit Euthymius, inquiēs, circa tēpus tranſmigrationis in Babylonem, ſicut male Anſelmus, qui ait. in trāſmigratione, id eſt ad hoc vt trāſmigrarēt.

Itē Lucas in enarratione generationū, ait. Qui fuit Sela. qui fuit Cainā. Qui fuit Arphaxad. At nomē & generatio Cainā, vt ait Beda. li. 1. in Lucam. cap. 3. iuxta Hebraicā veritatē, nec in Geneſi, nec Paralipomeno inuenitur. Sed Arphaxad, Sela, vel Sale ſiliū, nullo alio interpoſito genuiſſe perhibet. Sic enim habes. Porro Arphaxad vixit triginta annos & genuit Sale. Itē in Paralip. Arphaxad genuit Sela, qui & ipſe genuit Heber. Scito ergo Lucā hanc generationem de. 70. interpretum editione ſumpſiſſe, vbi ſcriptū eſt quod Arphaxad centū &. 35. annorum genuerit Cainā, & ipſe Cainā cū centū triginta fuerit annorū genuerit Sala. Sed quid horū ſit verius, aut ſi vtrūq; verū eſſe poſsit, deus nouerit. Nos admonem⁹ lectorē tātā inter vtroſq; codices in ſerie tēporū eſſe diſcrepantiā, vt à diluuio vſq; ad natiuitatē Abrahę in Hebraica veritate anni. 292. In. 70. interpretū tranſlatione. mille. 77. reperiantur cōprehēſi. Forte. 70. per recapitulationē addiderūt, vt Mat. in ſecunda ſerie tres generationes amputauit.

Præterea in quęſtionē vertitur cur Matth. & Eſdræ liber, dicant Iechoniā filium fuiſſe Ioſiæ, Ioſias, inquit Mattheus, genuit Iechoniam & fratres eius in tranſmigratione Babylonis. At. 4. reg. 23. &. 2. Paralip. 36. tres Ioſię filij, ponuntur, Ioachaz, Ioacim qui & Eliacim vocabatur, & Sedecias. qui & Matthatias dicebatur. A Ioachaz dicūt deſcēdiſſe Iechoniam. Dicēdum quod quē illi Ioachaz dixerunt, Matthęus Iechoniā appellat, binomyus enim erat ſicut fratres ſui. Nam quęcunq; in libro regum & Paralip. dicuntur, illa omnia Eſdræ liber de Iechonia dixit. Nempe quod matrem habuerit Hamital filiam Ieremiæ. & quod viginti trium annorū erat, cum regnare cœpiſſet, & tribus tantū mēſibus regnauit. Igitur alius fuit Iechonias filius Ioachaz, cuius fratres nullus liber poſuit. Veriſimile ēſt poſtquā Ægyptij à Nabuchodonoſor rege Babylonis fugati ſunt, tranſlatū eſſe & Iechoniam in Babylonē & in ea genuiſſe Salathiel. Ioſias, inquit Matthęus, genuit Iechoniā & fratres eius in [redacted] te hos ante [redacted] grationē Ioſias genuerat. [redacted] in tranſmigratione pro eo quod eſt, circa tēpus tranſmigrationis. Meminit quoq; fratrū eius, eo quod oēs ipſi ſimiliter regnauerūt, & pariter à Nabuchodonoſor captiui in Babylonem tranſlati ſunt.

Præterea ait Mat. Salathiel genuit Zorobabel, Zorobabel genuit Abiud. Sed. 1. Paralip. 3. dicitur. de Phadia orti ſunt Zorobabel, & Semei, Zorobabel genuit Roſellā. Nos dicimus quod Abiud alio nomine dicitur Moſellam. Deinde cū dicitur in Paralipo. quod Zorobabel fuit filius Phadiæ filius accipitur pro nepote frequētiſsime in ſcripturis. nam dicere eundē eſſe, longe abeſt à vero. Anſelmus tamen ſuper Matthę. poſtquam multorum ſententias recitauit, hæc addit. Salathiel & Phadaia eundem eſſe arbitror, quaſi binomyum, vel Salathiel & Phadaia fratres eſſe, & filios eiuſdē nominis habuiſſe, & hiſtoriographum ſecutū generationē Zorobabel filij Phadaia, non Zorobabel filij Salathiel. *Filius pro nepote.*

Annotādum eſt etiam quod Iudas genuit Phares & Zaram antequā ſe in Ægyptū conferrēt Hebræi. In Ægypto verò genuit Phares Eſrom, qui alio nomine vocatur Iephone. 1. Paralipomenō. ca, 4. & Eſrō, Arā, qui alio nomine in libro. 1. Paralip. dicit Ram, vt dicit Philipp⁹ presbyter. li. 3. ſuper Iob. c. 1. & Arā, Amminadab, Amminadab, Naaſō, & cū Moyſes eduxiſſet eos ex Ægypto, Naaſō fuit dux ſub Moyſe in tribu Iuda per deſertū, in quo genuit Salmō, q mortuo patre fuit princeps in tribu Iuda, qui cum Ioſue in terra promiſſionis intrauit, qui duxit vxorē Raab meretricē, quæ exploratores recepit. Nā filij Iſrael obſederunt Iericho, & ſeptimo die ad clangorem tubæ, muri eius corruerūt, ac Raab quæ poſuerat coccinū in feneſtra, ſaluata eſt cum tota domo. hanc poſtea duxit Salomō. Iſte genuit in terra promiſsionis ex Raab, Booz, Booz genuit Obeth, ex Ruth, Obeth genuit Dauid, vt ex libro, qui, Ruth inſcribitur, conſtat. & omnes generationes quæ à Matthæo enumerāt, poſſunt cognoſci ex lectione ſcripturarū, exceptis illis quæ ex Abiud ad Ioſeph vſq; protenduntur, quas in nulla hiſtoria inueniri poteris, ni fallit memoria.

[redacted]

 [redacted]

Ioſephi gñatio circontexta eſt.

[redacted] ¶ Pręterea, quare Matt. Ioſephi narrat generationem, & non matris Dei, cum nihil ſit cõmune Ioſeph & Chriſto ſine ſemine nato. Cui quæſtioni Ambro. lib. 3. ſuper Lucam reſpondet, inquiens. Conſuetudo eſt ſcripturarum ſemper viri originem quærere, ſic enim habes apud Matth. Phares genuit Eſron, Eſron genuit Aram. Similiter Ioſeph magis quam Mariæ generatio deſcribitur, cum Maria de ſpiritu ſancto Chriſtum genuerit, & Ioſeph à Chriſti generatione videatur alienus. Viri enim perſona quæritur, quæ etiam in ſenatu & in reliquis curijs ciuitatum aſſerit dignitatem. Quã deforme autem, ſi relicta viri origine, origo fœminę quęreretur, vt videretur patrem nõ habuiſſe, ille totius mundi vocibus prædicandus. Hiero. quoque Matth. 1. ait. Quum Ioſeph non ſit pater ſaluatoris, quid pertinet ad dominum generationis ordo deductus vſq; ad Ioſeph? Reſpondebimus primùm, non eſſe conſuetudinis ſcripturarum, vt mulierum, in generationibus, ordo texatur. Deinde ex vna tribus fuiſſe Ioſeph, & Mariã, vnde ex lege eã accipere cogebatur, vt propinquã, & quod ſimul cenſentur in Bethlehem, vt vna videlicet ſtirpe generati. Hoc idem dicit Eucheri9 in. q. in Matt. & Chriſti. Druthmari. Matth. 1. Pręterea Damaſce. lib. 4. c. 15. ait. Non fuit mos Hebræis, nec ſcripturæ diuinæ, genealogias texere mulierum. Nam lex fuit, tribum non deſponſare ex alia tribu. Sic Ioſeph ex tribu Dauid deſcẽdit, vt ex eius ſceptro Chriſtus deſcenderet. Cum ergo euangeliſta oſtẽdat Chriſtum deſcendiſſe ex Ioſeph, ſatisfactum eſſe putandum eſt. Item Anſelmus. Ioſeph duxerat Mariam lege cognationis, & ita per Ioſeph ꝓbatur Maria de genere Dauid. Item perrexit cum Ioſeph in Bethlehẽ, vt profiteretᷓ quod de domo Dauid erat. Et angelus ait de Chr̃o. Dabit illi Deus ſedẽ patris ſui. Theophyl. ſimiliter Matth. 1. Lex, inquit, erat, Numero. 36. mulierum genealogiam apud Hebræos non ponere. Propterea euangeliſtæ virginis genealogiam nõ ponunt. Sed poſita genealogia Ioſephi, & huius genealogia intelligitur. Erat enim lex nõ ducendam vxorem, ex aliena tribu, nec ex [redacted]

Gñatio mulieris nõ digeritur in ſcripturis.

lex, manifeſtum quod Ioſeph genealogia poſita, genealogiam ponat matris Dei. Nam ex eadem plane tribu & familia erat mater Dei. Nam ſi non fuiſſet quomodo ei deſpõſata. & ſumpſit ex Chryſo. hom. 2. in Matth. At dices Dauid fuit ex tribu Iuda, & Ioſeph, & Maria erat ex tribu Leui, quia erat cognata Eliſabeth quæ erat ex filiabus Aaron. Cum ergo Ioſeph, non ſit Chriſti pater, oportebat genealogiam Mariæ enarrare non Ioſeph. Reſpondet Auguſt. libr. 2. de conſenſu euangeliſtarum ca. 2. inquiens. firmiſsimè tenendum eſt carnem Chriſti ex vtroque genere propagatam, & regum ſcilicet & ſacerdotum, in quibus perſonis apud illum populum Hebræorum etiam myſtica vnctio figurabatur, id eſt chriſma, vnde Chriſti nomen elucet, tanto antè etiam illa euidẽtiſsima ſignificatione pronunciatum. & Auguſt. lib. 23. contra Fauſtum ait. Cum Matthæus dicat, virũ Mariæ eſſe Ioſeph, & Chriſti matrem virginem eſſe, & Chriſtum eſſe ex ſemine Dauid. Quid reſtat niſi credere Mariam nõ fuiſſe extraneam à cognatione Dauid, & eam Ioſeph coniugem nõ fruſtra appellatam, propter animorũ confœderationem, quãuis ei non fuerit carne cõmixtus, & quod potius propter dignitatem virilem, ordo generationum vſq; ad Ioſeph perducitᷓ. Sic ergo nos credimus, Mariam fuiſſe de cognatione Dauid, quia ſcripturis credimus, q̃ vtrũque dicunt, & Chriſtum ex ſemine Dauid ſecundum carnem, & eius matrem Mariam, quæ cum viro non cõcubuit. & S. Th. 3. parte. quæſt. 31. art. 2. ad. 2. ex Grego. Nazi. mutuo accipiens, ait. nutu ſuperno contigit vt regium genus ſacerdotali ſtirpi iungeretur, vt Chriſtus qui rex eſt & ſacerdos, ab vtriſque naſceretur ſecundum carnem. Vnde Aaron primus ſacerdos ſecundum legem, duxit ex tribu Iuda coniugem Eliſabeth filiam Aminadab. Sic etiam potuit fieri vt pater Eliſabeth habuerit vxorem de ſtirpe Dauid, ratiõe cuius Maria fuit de ſtirpe Dauid, eſſet Eliſabeth cognata. Aut èconuerſo, pater Mariæ de ſtirpe Dauid exiſtens, vxorem habuit de ſtirpe Aaron. aut ſicut ait Auguſt. libro. 26. contra Fauſtum. Si Ioachim pater Mariæ de ſtirpe Aaron fuit, credendum eſt, quod matér Ioachim fuerit de ſtirpe Dauid, vel etiam vxor eius, ita vt per aliquem modum Mariam dicamus fuiſſe de ſtirpe Dauid. & Epipha. libro tertio, in hæreſi An-

ſi Antidicomarianorũ. ait. ἡ μαρία κατὰ δύο τρόπους συγγενὴς ἐτύγχανε τῆς Ελισάβετ, ἐπειδήπερ αἱ δύο φυλαὶ συνήπλεντο μόναι πρὸς ἀλλήλας, ἥτε βασιλικὴ τῇ ἱερατικῇ, καὶ ἡ ἱερατικὴ τῇ βασιλικῇ. ὥσπερ καὶ ἐν τῇ ἐξόδῳ Ναασσὼν ὁ ἀπὸ τοῦ ἰούδα φύλαρχος λαμβάνει τὴν Ελισάβετ θυγατέρα Ααρὼν ἑαυτῷ γυναῖκα. Hoc eſt Maria. duobus modis erat cognata Eliſabet. quoniam duæ tribus, regalis & ſacerdotalis inter ſe coniunctæ erant. Sic in Exodo Naaſõ dux tribus Iuda, nupſit Eliſabeth Aarõ filię.

Vides quomodo quando narrauit Matthæus generationem Ioſeph, narrauit Mariæ generationem, quia erant ex eadem tribu & cognatione. Differt tamẽ Matth. à Luca, quod ille narrat generationem naturalẽ, Lucas verò legalem, quę à nobis qualis ſit interpretanda eſt. & exorditur ad hunc modũ generationis enarrationem. Qui fuit Eli, qui fuit Matthan. Qui, ſubintellige filius. Nam Eli filius fuit Matthan. Aliqui tamen receptam expoſitionem nituntur labefactare, nõ inſulsè, vt arbitror, qui dicunt, à Matthæo quidem Ioſeph generationẽ numerari, à Luca verò, Mariæ coniugis eius. ad hunc modum. Ieſus qui putabatur filius Ioſeph, qui fuit, nempè gener, Eli, id eſt Eliacim, qui eſt idem cũ Ioachim, nomine decurtato, qui Eli fuit Matthat, ſcilicet filius, & ita nomen filius in tota generatione ſubauditur. Si hoc verum eſt, vidẽdum eſt quomodo ſtare poſſint quæ tradunt eccleſiaſtici ſcriptores, nẽpè Euſebius. lib. 1. hiſto. ca. 7. & Aug. lib. 2. c. 7. & 2. de conſenſu Euangeliſtarum. ca. 3. & Damaſce lib. 4. c. 15. quorum verba à nobis recitãbuntur ſtatim.

Eli ſocer Ioſeph.

Vt tandẽ totam hanc de generatione carnali Chriſti, materiam abſoluamus, oportet nõnulla de generatione naturali & legali, vt à ſanctis patribus accepim⁹, tradere. De quibus Damaſce. lib. 4. ca. 15. ſic ſcribit. Lex erat viro moriente ſine prole, fratrẽ huius defuncti, coniugem ſibi nuptijs copulare, & ſuſcitare ſemen fratri. Quod igitur partu edebatur ſecundum naturam, ſecundi, id eſt illius qui genuit, erat, ſecundum verò legem, eius qui obierat diem. Ex ſerie igitur Nathã filij Dauid, nõ propheta qui reprehendit illius peccatum, Leui genuit Melchi & Panthera. Panther genuit Barpãtherã, ſic ab eodem noĩatũ. Hic Barpanther genuit Ioacim, Ioacim genuit ſanctã deiperã. Ex ſerie Salomonis filij Dauid Matthan duxit vxorẽ ex qua genuit Iacob. mortuo autem Matthan, Melchi qui erat ex tribu Matthã filius Leui, frater verò Pantheris, nupſit vxori Matthan, matri quidẽ Iacob, genuitq; ex ea Eli. Erant igitur fratres vterini Iacob & Eli. Iacob quidem ex tribu Salomonis, Eli verò ex tribu Nathan. Defuncto autem Eli ex tribu Nathan ſine liberis, accepit Iacob frater eius ex tribu Salomonis vxorem eius, & ſuſcitauit ſemen fratri ſuo, & genuit Ioſeph. Ioſeph igitũ natura qdẽ filius Iacob eſt, ex deſcenſu à Salomone, ſecũdũ verò legẽ fili⁹ Eli ex Nathã. Itẽ ex Theoph. Luc. 3. ait. Quęrũt quidã quomodo Matth. Ioſephũ dicat filiu Iacob, Lucas autẽ filium Eli, impoſsibile aũt eſt, vnum habuiſſe duos patres. Dicunt itaq; ad hoc, quod Iacob & Eli vterini fratres fuerint ex diuerſis patribus, mortuo autem Eli ſine liberis, Iacob eius vxorem duxerit, ex illa procreaturus filios, & ſic dicunt Ioſeph eſſe filium Iacob, natura, filium autem Eli, lege. Iacob enim ipſum natura genuit & verè, deniq; & naturalis filius eius eſt, Eli vero ex lege. Lex enim iuſsit, ſi quis ſine liberis moriatur, vt eius vxor ipſius fratri copuletur, & quod inde naſcatur, mortui eſſe cenſeatur, tã etſi natura ſit viuentis. Nec ſunt euangeliſtæ inter ſe contrarij. Matthæus enim naturalem patrem Ioſeph, deſcripſit. Lucas autem legalem & putatiuum patrem, hoc eſt Eli, vt ambo oſtẽdant, quod propter hoc natus eſt dominus, vt naturam & legem ſanctificet. Item Hiero. Matth. 1. cum dixiſſet Matth. Iacob genuit Ioſeph, ait. Hunc locũ obiecit nobis Iulianus Auguſtus de diſſonantia euangeliſtarum, cur Lucas Ioſeph filium vocauerit Eli, Matth. Iacob. Nõ intelligens conſuetudinem ſcripturarum, quod alter ſecundum naturam, alter ſecũdũ legẽ eius pater ſit. Scim⁹ enim hoc per Moyſen deo iubẽte pręceptũ, vt ſi frater aut propinquus abſq; liberis mortuus fuerit, alius accipiat vxorẽ ad ſuſcitandum ſemen fratris vel propinqui ſui. Super hoc Africanus & Euſebius in libris διαφωνιας ἐναντιωμῶν plenius diſputarunt. Auguſti. tamen paulo ſecùs de hac re loquitur. lib. 2. de cõſenſu Euangeliſtarũ. ca. 3. inquiens. Quos mouet quod alios progenitores Matth. enumerat, deſcendens à Dauid vſque ad Ioſeph, alios autem Lucas deſcendens à Ioſeph vſq; ad Dauid, facile eſt vt aduertant duos patres habere potuiſſe Ioſeph, vnum à quo genit⁹, alterum à quo fuerit adoptatus. Antiqua enim

Nathan.

Iacob.
Eli.

Iulianus apoſtata.

Deute. 25.

nim eſt conſuetudo adoptandi etiam in illo populo Dei, vt ſibi filios facerent, quos non ipſi genuiſſent. Nam excepto quod filia Pharaonis Moyſen adoptauerat, illa quippe alienigena fuit, ipſe Iacob nepotes ſuos ex Ioſeph natos, adoptauit. Vnde intelligitur Lucas, patrem Ioſeph, non à quo genitus, ſed à quo fuerat adoptatus, ſuſcepiſſe in Euangelio ſuo, cuius progenitores ſurſum verſus cõmemorat donec exiret ad Dauid. Cum enim neceſſe ſit in vtroque Euangeliſta vera narrante, vt vnus eorum eius patris originẽ teneret qui genuerat, alter eius qui adoptauerat Ioſeph. Matthęus autem dicens. Abrahã genuit Iſaac, &c. In illo verbo genuit perſeuerans, donec in vltimo diceret, Iacob genuit Ioſeph, ſatis expreſsit ad eum patrẽ ſe produxiſſe originem generantium, à quo Ioſeph non adoptatus, ſed generatus erat. Et libro. 2. q. in euang. q. 5. plures enumerat vias nodum hunc expediendi, inquiẽs. Quomodo potuit duos patres habere Ioſeph? Aut vnus erat huic Ioſeph naturalis pater, & alter eum adoptauerat, aut more Iudæorũ cũ ſine filijs aliquis diſceſsiſſet, vxorem eius ꝓpinquu accipiens, filium quem genuit ꝓpinquo mortuo deputauit, vt cum ab altero alteri genitus eſſet Ioſeph, cõuenienter duos patres habere diceretur, aut vnus euangeliſta patrem eius à quo genit⁹ eſt nominauit, alter vero vel auum maternum, vel aliquem de cognatis maioribus poſuit, cui propter cõſanguinitatis vinculum, in filij loco Ioſeph conſtitueretur. Et denique ait. Secunda cauſa infirma eſt. Attamen libro. 2. retracta. ca. 7. ſic retractat quæ alibi ſcripſerat. In libro tertio contra Fauſtum Manichæum, cap. 3. cum ſoluerem quæſtionem, quomodo potuerit duos patres habere Ioſeph, dixi quidem quod ex alio natus, ab alio fuerit adoptatus, ſed genus quoque adoptionis dicere debui, ſic enim ſonat quod dixi, tanquã cum viuus adoptauerit alius pater. Lex autem filios etiam mortuis adoptabat, iubens vt fratris ſine filijs mortui duceret frater vxorem, & fratri defuncto ſemẽ ex eadem ſuſcitaret, quæ profecto de duobus vnius hominis patribus expeditior, ibi redditur ratio. Vterini autem fratres fuerunt, in quibus hoc contigit, vt vnius defuncti qui vocabatur Eli, duceret alter vxorem, id eſt Iacob, à quo Matthæus narrat genitum eſſe Ioſeph, ſed vterino fratri ſuo eum genuit, cuius filium Lucas dicit fuiſſe Ioſeph, non vtique genitum, ſed ex lege adoptiuum. Hoc in eorum literis inuentum eſt, qui recenti memoria poſt aſcenſionem domini de hac re ſcripſerunt. Nã etiã nomen eiuſdem mulieris quæ peperit Iacob patrem Ioſeph de priori marito Nathã, qui fuit pater Iacob, auus Ioſeph ſecũdũ Matt. & de marito poſteriore Melchi peperit Eli, cuius erat adoptiuus Ioſeph, non tacuit Africanus, Quod cum Fauſto reſponderẽ nõ legeram. Sed tamen per adoptionem potuiſſe contingere, vt vnus homo duos haberet patres, dubitare non poterã. Hæc ille. Hiero. & Aug. vtuntur teſtimonio Africani Chronographi antiquiſsimi, ſed oporteret, vt ipſorũ ſcriptis, nonnihil lucis afferremus, ipſius Africani verba in medium ꝓferre, quæ citãtur ab Euſebio Cæſarienſi. lib. 1. eccleſiaſticę hiſtoriæ. ca. 7, & à Nicephoro eodem volumine. ab illis pete.

Poterit etiã nõnullos turbare, quod Matthæus dixerit, Salathiel filium Iechoniæ, Lucas verò eundem filium Neri vocauerit. Sed Matth. naturalẽ filium recenſuit, Lucas verò legalem. Hi quidẽ ducunt genus, Neri quidẽ ad Nathan filium Dauid. Iechonias verò ad Salomonem filium ſimiliter Dauid, & rurſus vterque ad Dauid.

De generatione æterna nõnulla à me hoc loco delibanda ſunt, magis vt cœptũ ordinem ſeruem, quã quod ſperem aliquid lucis huic rei aſſerre poſſe. *De gñatione æterna filij dei.* Nã generatio diuina ſupra omnia eſt, ſupra omnes cogitationes aſcendit & ſenſus. Scriptum eſt enim. Nemo venit ad patrẽ niſi per me. *Iobã. 6.* Quicquid igĩ de patre cogitaueris, nõ potes de eo aliquid niſi per filiũ cogitare, nec poteſt vllus ſenſus ad patrẽ, niſi ꝑ filiũ, trãſire. Hic eſt, inquit Matthæ. filius meus dilectiſsimus. *Matth. 17.* Eſt, inquit, qđ indeſinenter eſt. Vnde & Dauid. In æternũ dñe permanet verbum tuum in cælo. *Pſalm. 118* Quod enim manet, nec ſubſtãtia nec æternitate deficit. Illius gñationem ſcire homini impoſsibile eſt. mens deficit, vox ſilet, nõ noſtra tantum, ſed angelorum. Supra poteſtates, ſupra angelos, ſupra Cherubim, ſupra Seraphim, ſupra omnem ſenſum eſt. quia ſcriptum eſt, pax Chriſti, quæ eſt ſupra omnẽ ſenſum. *Philip. 4.* Si pax Chriſti ſupra omnem ſenſum eſt, quomodo non erit tanta generatio? Tu quoq; manũ ori admoue, ſcrutari nõ licet ſuperna myſteria. Nã ſi Paulus ea q̃ audiuit raptus in tertium cælum, ineffabilia dicit,

quo-

quomodo nos exprimere poſſum' paternę generationis arcanum, quod nec ſentire potuimus nec audire? Verum ſi me trahis ad conſuetudinem generationis humanæ, vt patrem dicas priorem. Si ſecundum hominem loquimur, negare non poſſumus, priores eſſe inter homines patres, filijs. Prior creuit, prior ſenuit. Sed audi dei filium, & eius naturam a noſtra alienam cognoſce. Audis vterum, cognoſce generationis veritatem. audis cor, verbum intellige. audis dexteram, cognoſce virtutem. audis os, cognoſce ſapientiam. non ſunt hæc in Deo corporaliter æſtimanda. Incomprehenſibiliter generatur filius, impaſsibiliter generat pater & tamen ex ſe generauit, & ante omnem intellectum generauit deus verus, deum verũ.

Etenim ſi operatio Dei præcipua eſt, quia non manibus operatur aliquid, non labore conficit, nõ diebus abſoluit (ipſe enim dixit & facta ſunt) cur non credamus pręcipuam generationem eſſe eius in filio, cuius præcipuam operationem in operibus eius agnoſcimus? Dignum certe eſt vt ſpecialiter videatur generaſſe filium. Habeat generationis inuſitatè gloriam, quam habet poteſtatis in viſitatè gratiam. Non ſolum admirabilis ex patre generatio Chriſti, ſed admirabilis etiã ipſa generatio eius ex virgine. Quæ & noſtræ generationi eſt diſsimilis. Crede er-
Pſa. 32. go vt tibi iuſſum eſt, noli diſcutere. Scriptũ eſt enim. Credidit Abraham deo. Nec ſolum in generatione filij ſermo defecit, ſed etiam in operibus dei, omnia opera eius in fide.

Opera eius in fide, & generatio ſine fide? Dicet aliquis, Quomodo generatus eſt filius, cũ ſit ſempiternus, cum ſit ſplendor lucis æternæ. Quia ſimul ſplendor operatur vt naſcitur. Hoc Apoſtoli exẽpliũ eſt. Noli credere (quod fuerit, vel momẽtum aliquod) quo fue-
Euſebius. rit ſine ſapientia, deus, aut ſine ſplẽdore, lux.
Cæſarienſis. De hac Chriſti generatione ſic ſcribit Euſebi' Cæſarienſis, (quamuis in Arrianam hæreſin poſtea fuerit delapſus,) libro. 1. eccleſiaſticæ hiſtoriæ. ca. 1. Cum duplex ſit conſiderationis Chriſti modus, ita vt alter perinde habeat, atque caput in corpore, quo videlicet deus eſſe conſideratur, alter verò pedibus rectè conferatur, quo hominem, nobis ſimiliter paſsionibus obnoxium, ſalutis noſtræ gratia induit. Conſtituuntur illinc & nobis legitima eorum quæ conſequuntur narratio, ſi totius de illo hiſtoriæ expoſitionem ab his exordium ſecerimus, quę doctrinæ huius ſuprema ſunt capita. Ad enarrandum itaque genus, dignitatem, & naturam Chriſti, nullus omnino ſermo ſufficiet,
cum Iſaias dixerit. Generationem eius quis *Iſaie. 53.*
enarrabit? Patrem quippè nemo cognouit, niſi filius, nec ipſum filium digne quis vnquam cognouit, niſi ſolus pater, qui ipſum genuit. Lucem hanc, (mundum & cuncta ſecula præcedentem, intellectualem & eſſentialem ſapientiam, viuentemq́ue, & in principio apud patrem exiſtentem Dei ſermonem,) quisnam niſi ſolus pater, ſincere cognouit, qui ante omnem creaturam & opificium eſt, tam inuiſibilium quam viſibilium, qui primum & vnicum dei germen eſt, & cæleſtis, rationalis immortaliſq́ue exercitus archidux, qui magni conſilij angelus, & arcanæ vocis paternæ exequutor eſt, qui omnia vnà cum patre condidit, qui cum patre omnium eſt cauſa & origo, germanus & vnigenitus dei filius, omnium eorum quæ genita ſunt, Dominus, Deus & rex, qui eadem diuinitate, potentia & gloria, dominium & imperium à patre accepit. Etenim ſecundum myſticam de illo ſcripturarum
Theologiam, in principio erat verbum, & *Iohan. 1.*
verbũ erat apud deũ, & Deus erat verbum. Hoc erat in principio apud deum. Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum, eſt nihil, &c. Hoc magnus ille Moyſes, tanquam prophetarum omnium vetuſtiſsimus, teſtatur, qui cum diuino afflatus ſpiritu vniuerſi huius conditionem & digeſtionem deſcriberet mundi ſabricatorem & opificem omnium Deum, ipſi Chriſto & pręterea nemini, diuino videlicet ipſius & primogenito verbo, inferiorum facturam cõceſsiſſe, cumq́ue illo de creando homine colloquutum eſſe docet. Dixit enim Deus, faciamus hominem, ſecundum imaginem ac ſimilitudinem noſtram. Ad hanc verò vocem alius
quidam propheta quàm proximè accedit, *Pſal. 32.*
hoc pacto deum hymnis celebrans. ipſe dixit & facta ſunt, ipſe mandauit & creata ſunt. Quibus verbis patrem inducit factorem tanquam vniuerſalem pincipem regali ſuo nutu præcipientem, verbum verò Dei illi ſecundo loco addidit, non aliud ab eo quod inter nos prædicatur, paternis iuſsibus obſecundantem. Hunc quot-

quot à prima humani generis origine, iu-
ſtitiæ ac pietatis virtute præditi honeſtè vi-
xiſſe dicuntur, ſiue quæ circa Moyſis ma-
gni Dei cultoris, tempora, ſiuè quæ ante
illum vixerunt, vt Abraham & filij eius, &
quotquot poſterioribus temporibus, iuſti
fuerunt, ac prophetæ etiam, repurgatis men
tis oculis contemplantes, & cognouerunt, &
tanquam filium dei venerati ſunt competen
ti honore. Ipſe verò haud quaquam a pater-
na pietate degenerans, vniuerſis paternæ co
gnitionis doctor conſtitutus eſt. Item Cle-
mens papa epiſt. 1. ad Iacobum fratrem do-
mini. att. Patrem cùm audis, agnoſce quod
habeat filium veraciter genitum, ſicut poſſeſ
ſor dicitur, qui aliquid poſsidet, & dominus
qui habet cui dominetur. Deus ergò pater,
ſecreti ſacramenti vocabulum eſt, cuius ve-
rè filius eſt verbum, & ſpeculum, & cha-
racter & imago viuens, patris viuentis, in
omnibus patri ſimilis, eiuſdēq; naturæ. In
diuinitate genitus, & genitori per omnia co-
ęqualis. Nec quæratur quomodo genuit fi-
lium, quod & angeli neſciunt, & prophetis
Iſaie. 53. incognitum eſt. Vnde illud dictum eſt. Ge-
neratione͂ eius quis enarrabit? Quam ſecre-
tam originem, cum proprio filio, nouit ipſe
Deus. ſolus qui genuit. Nec deus à nobis diſcutien-
dus, ſed credendus. Qui in nobis ipſis neſci-
mus, quod ſapimus, quomodo ſapientia, in-
genium aut intellectus, aut conſiliũ aut me͂s
noſtra generat verbũ. Sed ſufficit noſſe, quia
lux genuit ſplendorem, ſicut ait propheta.
Pſalm. 109 In ſplendoribus ſanctorum ex vtero ante
Baruch. 3. Luciferũ genui te. Et illud. Hic deus noſter,
& non reputabitur alter ad eum. & poſt.
In terra viſus eſt, & inter homines conuerſa-
tus eſt. Poteſt hæc diuina generatio ex veſti
gijs creaturarũ aliquo modo intelligi, & de-
clarari, quãuis longè diſtet ſimilitudo ab ip-
Damaſce. ſa veritate. eam Damaſce. li. 1. cap. 6. ſic ex-
planat. Ipſe, inquit, vnus & ſolus deus, non ſi
ne verbo eſt. verbum enim habe͂s, non inſub
ſiſtens habebit, ſed nec eſſe incipiens, nec eſ-
ſe deſinens, non enim fuit vnquam, vt fuerit
Verbũ dei quale. deus abſq; verbo, ſemper autem habet ſui ip
ſius verbum ex ſe genitum, non inſtar noſtri
Verbum noſtrum. ſubſiſtentiam non ſeruans, & in aëra fluens,
ſed intime ſubſiſtens, viuens, abſolutum, nõ
extra ipſum vt ſeparabile vagans, ſed in ipſo
ſemper immanens. Vbi enim erit extra ſe?
Atqui quoniam naturæ noſtræ temporalis
eſt conditio & facilè diſſolubilis, hãc ob cau-
ſam & verbum noſtrum ſubſiſtentiam non
retinet. At verò deus ſemper exiſtens & per-
fectus cum ſit, perfectum & intime ſubſiſte͂s
habet ſuũ ipſius verbũ, & ſemper exiſte͂s & vi
ue͂s, & oïa habens quæcunq; genitor habet.
Que͂admodũ ex me͂te verbum noſtrũ pro-
diens, nec per totum me͂ti idem eſt, nec pror-
ſus omnino diuerſum. Nam ex ipſa exiſtens,
non aliud eſt præter ipſam mentem, ſe in a-
pertum agens, nec adhuc vſquequaq; aliud
à mente eſt, ſed cum ſecundũ naturam vnum
ſint, aliud eſt ſubiecto. Sic & dei verbum
quod eſt filius qua ſubſiſtit ſecundum ſe-
ipſum, diſcernitur ab eo à quo ſubſiſtentiam
habet, qua verò eade͂ in ſeipſo oſtendit quæ
circa deum cõſpiciuntur, illi ſecundum ſub-
ſtantiam idem eſt. Sicut quod omnino eſt
perfectum in patre conſideratur, æquè & in
eo quod ex ipſo genitum eſt, verbo, contem
plari neceſſe eſt. & cap. 7. de proceſsione *Damaſcenus.*
ſpiritus ſancti ad hũc modum ſcribit. Opor
tet & verbum ipſum, ſpiritum habere, nam
& verbum noſtrum, nequaquam ſpiritus
eſt expers. Verum in nobis ſpiritus à ſubſtan
tia noſtra comperitur alienum, aëris enim at-
tractio & emiſsio, inſpirati & aſpirati, neceſ-
ſaria eſt vt corpus cõſiſtere queat. per quem
quidem tempore prolationis vox verbi effi-
citur, verbi virtutem ipſa voce perferens.
In diuina autem natura ſimplici & incom-
poſita, ſpiritum dei eſſe pie confitendum, ob
id ipſum quod non ſit verbum dei imperfe-
ctius verbo noſtro. Non eſt enim pium quip
piam alienũ ſpiritum exiſtimare, extra deum
profuſum, ceu in nobis fit, qui compoſitę ſu-
mus naturæ. Sed quemadmodum cum audi-
mus dei verbũ nõ quippiam non ſubſiſte͂s,
nec ex diſciplina progenitum, nec vocis be-
neficio prolatum, neque in aërem diffluens
& diſſolutum, ſed ſubſtantialiter ſubſiſtens,
voluntate præditum & efficax, & omni
potens. Simili pacto nos docti ſpiritum co
aſſeclum verbi, & manifeſtantem eius ope-
rationem, non expirationem ſubſiſtentia
deſtitutam intelligimus, ſic enim ad hu-
milia diuinæ naturæ maieſtas deijcere-
tur, ſi ſecundum noſtri ſpiritus ſimilitudi-
nem, is qui in ipſo eſt ſpiritus, intelligere-
tur, ſed virtutem ipſam ſubſtantialem ſecun-
dum ſeipſam in propria perſona conſidera-
tam, ex patre procedentem, & in verbo re-
quieſcentem ipſumq; manifeſtãtem, neque
ſeparari a deo in quo eſt, nec à verbo poſsibi

le eſt,neque in quippiam quod minimè ſub-
ſiſtat refundi. Sed ſecundum verbi ſimilitudi
nem,ſecundum hypoſtaſin, eſt, viuit,eligit,
per ſe mouetur,agit,ſemper bonum vult, ad
omne quod voluerit habet potentiam volun
tati coniunctam,nec principium habens ne-
que finem. Non enim aliquando patri ver-
bum deeſt, nec vnquam verbo ſpiritus. De
his duabus perſonis audi ſcripturam. Primo
Pſal. 118. de verbo ait Dauid. In æternum domine ver
M. bum tuum permanet in cælo.& rurſus, Mi-
Pſal. 106. ſit verbum ſuuum & ſanauit eos. De ſpiritu
Pſal. 103. vero idem Dauid. Emitte ſpiritum tuum &
& 32. creabuntur. Et rurſus. Verbo Domini cæli
firmati ſunt, & ſpiritu oris eius omnis virtus
eorum. Et Iob. ſpiritus diuinus qui fecit me,
& ſpiratio omnipotentis quæ docuit me.

Scholaſtici Scholaſtici Damaſcenum ſequuti, ſic de
hac re diſputationē inſtituunt. Non eſt mi-
nus efficax intellectus diuinus quam huma-
nus ad gignendum,quia vt ipſe dominus ait,
Iſai. 66. Nūquid ego qui allos parere facio ego ſteri-
lis ero? Sed intellectus human⁹ producit per
actum intelligendi quoddam verbum cordis,
quod diſtinguitur ab actu intelligendi,ea di-
ſtinctione qua diſtinguitur terminus motus
a motu.erit ergo in diuinis eodem modo ge-
neratio. Nam ſicut calefactio & calor,non
ſunt duæ res, quia motus nihil aliud eſt quā
res ipſæ quæ mouentur,& agitātur, & illumi
natio & lumē non ſunt duæ res diſtinctæ, ita
nec verbum cordis, ab actu intelligendi di-
ſtinguitur,niſi vt terminus motus à motu. Itē
quia ſicut per actionem viſus & voluntatis
& cuiuſcunque alterius potētiæ, aliquid pro
ducitur,& per actionem ignis, ignis genera-
tur, ita per actum intellectus editur conce-
ptus rei intellectæ, qui ſi in vocem erumpit,
vocatur verbum vocis,ſi in mente tantum cō
ſiſtit, verbum mētis. Præterea annotandum
Generatio. eſt,quod generatio in rebus anima carenti-
bus,eſt mutatio ex non eſſe ad eſſe. In viuen
tibus verò rebus, eſt origo viuentis à viuen-
te coniuncto ſecundū rationem ſimilitudi-
nis,in eadem ſpecie. vt in Geneſ. ca. 5. Genuit
Adam ad imaginem & ſimilitudinem ſuam,
vocauitq; nomen eius Seth. Porrò ſi oriatur
ab aliquo, & non ſit inter eos ſimilitudo in
Auguſt. ſpecie,filius non eſt. Vnde ait Augu. in En-
chiridio. c. 38. Chriſtus nat⁹ eſt de ſpiritu ſan
cto,cum filius nullo modo ſit ſpiritus ſancti.
Neq; enim quia mundū iſtum fecit deus, di-
ci cum fas eſt dei filium, aut natum de Deo,
ſed factum vel creatum ab illo. Non igitur
quicquid de aliqua re naſcitur,cōtinuo eiuſ-
dem rei filium nuncupādum. Vt enim omit-
tam alia,aliter de homine naſci filium, aliter
capillum,pediculum vel lumbricum, quorū
nihil eſt filius. Vt ergò hæc omittam, quo-
niam tantæ rei deformiter comparantur, cer
tè qui naſcūtur ex aqua & ſpiritu ſancto, nō
aquæ filios rectè eos dixerit quiſquam, ſed
planè dicuntur filij dei. Igitur hoc quod dixi
mus, ad hoc tantum valet vt admoneamur,
non omne quod de alio naſcitur, etiam filiū
eius de quo naſcitur poſſe dici. Sicut non o-
mnes qui dicuntur alicuius filij, conſequens
eſt,vt de illo etiam nati eſſe dicātur,ſicut ſunt
qui adoptantur. Dicuntur etiam filij Gehen
næ,non ex illa, ſed in illam præparati, ſicut
filij regni,qui præparantur in regnum. Hæc
ille. Sic proceſsio verbi in diuinis dicitur ge-
neratio, procedit enim per modum actio-
nis intelligibilis, quæ eſt operatio vitæ, & à
principio coniuncto,& ſecundum rationem
ſimilitudinis. Nam conceptio intellectus, eſt
ſimilitudo rei intellectę, in eadem natura exi
ſtenti. Vndè proceſsio verbi dicitur genera-
tio, & ipſum verbum procedens dicitur fi-
lius. In nobis tamen cum intellectio non ſit
ipſamet ſubſtātia intellectus(ſicut in deo, cu
ius idē eſt intelligere & eſſe) ideo non eſt in
nobis eiuſdem naturæ verbum, cum illo a
quo emanat.

De proceſsione etiam ſpiritus ſancti non-
nihil dicendum eſſe videtur, ſed prius anno-
tādū eſt,quod duplex eſt actio,prima imma *Duplex a-*
nens,vt intelligere & velle. alia tranſiens,vt ſe *ctio.*
care,& vri. In diuinis tantum habet locum
proceſsio immanens, quæ in duas adhuc di-
ducitur,quarum prima eſt intelligere,alia vel
le. Verbum quidem ex actione intellectus di
uini emanat,amor verò actione voluntatis.
Nam ſicut per voluntatem amatum eſt in
amante,ita per conceptum mentis, res intel-
lecta exiſtit in intelligente. Verum hæc pro-
ceſsio voluntatis vel amoris non dicitur ge-
neratio. Quia in hoc differt intellectus à vo-
lūtate, quod intellect⁹ fit in actu ex eo quod
rei alicuius ſimilitudo in intellectu exiſtit.
Voluntas tamen non fit in actu ex eo
quod ſimilitudo voliti ſit in volunta-
te, ſed ex hoc quod voluntas inclinationem
habet ad rē quā exoptat. Quamobrem pro-
ceſsio intellectus cum ſit iuxta ſimilitudi-
nem rei,generatio appellatur, proceſsio ve-
rò

rò voluntatis cum non ſit iuxta rationem ſimilitudinis ſed ſecundum rationem impellentis ad aliquid, generatio non vocatur, ſed amor & quod ex illo procedit vocatur ſpiritus, quo nomine ſignificatur quidam impulſus vitalis, cum aliquis impellitur ad amandum aliquem. Vides quomodo in diuinis tantum ſint duæ actiones immanentes, intellectus & voluntatis, per quas duæ perſonæ diuinæ emanant, & ideo tres tantum perſonæ ſunt in diuinis, pater, filius, ſpiritus ſanctus, & hæ tres vnum ſunt. Poſtquam de Deo & de filij eius generatione & aduentu iuxta ingenioli noſtri tenuitatem tractauimus, ad explicationem diuinarum ſcripturarum calamum conuertamus.

Finis libri Tertij Theologicarum Hypotypoſeon.

LIBER QVARTVS THEOLOGICARVM HYPOTYPOSEON, EODEM AVCTORE EDITVS, IN QVO DE PROphetia & titulis prophetarum & Pſalmorum agitur, ad Illuſtriſsimum virum D. Petrum Pontiũ Legionenſem, epiſcopum Placentinum.

Cognitio ſcripturarũ reliquis præſtat ſcietijs.

SAcrarũ ſcripturarum cognitio tantum reliquis præſtat facultatibus, vt iuxta apophthegma, illę ſeruorum, hæc Lacedæmoniorum, illę hominum, iſtę angelorum poſſeſsio iudicanda ſit. Nam quantum diſtant diuina & ęterna, ab humanis & caducis rebus, tantum ſapientia diuina reliquas lõgo interuallo vincit & ſuperat. Habet quippe auctorem non quemuis è media plebe hominem, (vt facultates illæ quæ ab humana proditę ſunt induſtria, & ingenio hominum ſunt elaboratæ & cultæ,) ſed Deũ Optimum Maxi. auctorem cognoſcunt, & venditant, cuius munificentia & liberalitate è cælis ad terras euocata eſt. Quo munere quid excellentius aut diuinius excogitari potuit, aut humano generi optabilius obuenire? Nam cum homo ex duplici conſtet & coagmentetur natura, illa quæ ſenſitiua eſt, cum in modum oſtreæ huic corpori adhæreſcat & affixa ſit, iſtarum tantum rerum ſtudio delectatur, & illarum lenocinio allicitur, nec ſe ad vlteriora porrigere aut extendere poteſt. Tamẽ illa quæ intellectu viget & ſi ad ſublimia ſe ſubleuet & erigat, ita ſegnis & iners ex ſe eſt, vt n. ſi ſuperno illuſtrata lumine ſit, res ſenſibiles aſpernari aut reiicere non poſſit, nec ad illas res aſpirare, quæ ab humanis obtutibus longe ſunt ſemotæ. Huic lumini non paruum præbet fomentum ſcripturæ diuinæ aſsidua meditatio, quæ adeo animum hominum a rebus ſecularibus abalienat & diuellit, vt nihil homini cum corpore coniunctum aut concretum relinquat, ſed ita Deo eum copulat & vnum efficit, vt iuxta Apoſtolũ dicere poſſit. Viuo ego iam nõ ego, viuit verò in me Chrs. Vnde Petrus & reliqui apoſtoli, qui huius ſapiẽtiæ hauſtu ſe ingurgitauerãt, & eximia hac pollebant facultate ſpiritus, quantum illi deferendum eſſet, apud Iohannem explicarunt. Nam cum diceret illis dominus. Vultis & vos abire? illi reſponderunt. Quo ibimus domine verba vitæ æternæ habes. Hæc ſola eſt quæ languentis animæ morbos pellit & fugat, docet quippe quid honeſtũ quidue turpe ſit, quid iuſtum, quid iniuſtum, quid fugiendum, & quid in bonis aſciſcendum ſit. Deinde quantum parentibus, cognatis, magiſtratibus deferendum ſit, & vt altiora conſcendam, & ad illa quæ ſunt huiuſce facultatis propria, docet quomodo trias perſonarum diuinarum, cum eſſentię vnitate poſsit conſiſtere, & quo modo colendus ſit deus in ſpiritu & veritate. Mox de myſterio incarnationis, paſsionis, reſurrectionis, & de manſionibus quæ in domo patris Chriſti nobis paratæ ſunt, agit, & de reliquis ſacramentis religionis noſtræ, quæ à ſeculis ſunt abſcondita, quæ à nullo principum, hoc eſt philoſophorum huius ſeculi, cognita ſunt, nec cognoſci potuerunt, ſed nobis Chriſtus, quæ à patre audiuit, ea pandit ac reſerauit. Non tamen negarim nonnulla, quæ ad componendos & conformandos mores noſtros ſunt apta & appoſita, in libris ſapientum ſeculi inueniri, quod Moyſes hoc typo ſignificauit. Abimelech, inquiens, non ſemper in pace fuit cum Iſaac, ſed aliquando ab illo diſsidet, aliquando in pace eſt. Quo in loco, Abimelech, perſonam ſuſtinet ſtudioſorum & ſapientum ſeculi, qui per eruditionem philoſophiæ, multa vera ſunt aſſecuti. Iſaac, qui verbi dei

Myſterij trinitatis recta cõfeſsio, eſt ignoratio ſcientiæ.

Hierony. in proœ. li. 18. in Iſa.

Symbolum literarũ humanarum.

tenet

tenet figuram,nec ſemper diſsidet ab Abimelech,néc ſemper in pace eſt. Quia philoſophia nec in omnibus legi dei eſt cõtraria, nec in omnibus conſona. Multi enim philoſophorum,vnum eſſe deũ qui cuncta creauit,ſcribunt. Moralis verò & phyſica philoſophia penè noſtris conſentit. Diſsident vero à nobis, cum dicunt, deo materiam eſſe coęternam,& eum negãt deum curare mortalia,& prouidẽtiam eius, ſupralunaris globi ſpacia cohibent. Deinde addit ſcriptura,
Gene.21. quod alij duo cum Abimelech venerint, Ochozach, qui interpretatur tenens, & Phicol,ideſt os omniũ,& ipſe Abimelech pater meus rex. Qui tres imaginem totius philoſophiæ tenent,quæ apud eos in tres partes diuiditur,in rationalem, naturalem,& moralem. Iſtæ tres facultates ineunt fœdus cũ lege dei,dicentes. Vidẽtes vid'mus quod ſit dominus tecum, & diximus fiat coniuratio inter nos & inter te,& ineamus tecum pactum,ne facias nobis malum. Sed redeamus ad inſtitutũ noſtrum a quo digreſsi ſumus, Molior nunc,poſtquam de deo egi,regulas quaſdam ad arcana ſcripturarum intelligenda, adducere.quas ſi rectè intellexerimus, in poſterum iubeo benè ſperandum fore. Nam vnuſquiſq; ſermo ſcripturæ ſimilis eſt alicui ſeminum, cuius natura hæc eſt, vt cũ iactum fuerit in terram, regeneratum in ſpicam, multipliciter diffundatur,& tanto cumulatius quanto vel peritus agricola, plus ſeminibus laboris impenderit, vel beneficiũ terræ fœcundiori indulſerit. Sic ergo efficitur vt culturæ diligentia, exiguum ſemen, Verbi cauſa, ſinapis quod eſt minimũ omnium, efficiatur maius omnibus oleribus,& fiat arbor adeo procera,vt veniant volatilia cæli & habitent in ramis eius. Qua propter vos ſtudioſos hortor moneoq;, vt hæc quæ à nobis hoc loco tradentur,verſemini in animo, & in intimo pectore reponatis, & niſi me fallit animus non omnino operam luſiſſe ſentietis.

¶De prophetis tàm bonis quã malis, & in Genere de prophetia. Caput.I.

VUm de prophetia nobis ſermo futurus ſit,libet exordium ſumere à definitione illa prophetæ, quæ ſumpta eſt ex Euſebio lib. 5. demõſtrationis euangelicę.ca.1.Prophetas,inquiens, dicimus illos quibus diuinus ſpiritus conſueuit antè oſtendere,lumine ſuo anticipando, Euſebius. non præſentum modo, verum etiam futurorum veram certamq́ue cognitionem. illius hęc ſunt verba. παρ' ὃ μοι δοκῶ μὴν ἀληθῶς προφήτας ἀποκαλεῖν τοὺς τοιούσδε, παρὰ τὸ προφαίνειν καὶ προφαντικὸν ἐν αὐτοῖς τὸ θεῖον πνεῦμα, μὴ μόνον τὰ παρόντα, ἀλλὰ καὶ τῶν μελλόντων ἀληθῆ καὶ ἀκριβῆ γνῶσιν. Quando dicitur præſentium intellige & præteritorum. Nam licet prophetę nomen iuxta nominis etymologiam ad futurum tantum ſe porrigat & extendat,tamen verus vates etiam de præſentibus & præteritis debet vaticinari. Vnde quarto Georg.ait Virgilius. Nouit nanq; omnia vates, quæ ſint,quæ fuerint,quæ Virgilius. mox ventura trahantur.& Home.1.Iliados Homerus. de Chalcante loquens ait.

Χάλκας θεστορίδης οἰωνοπόλων ὄχ' ἄριστος
Ος ἤδη τά τ' ἔοντα, τά τ' ἐσόμενα, πρό τ' ἐόντα.

Ab nomine Propheta, deriuatur prophetia,quæ ab Irenæo.li.4.c.37.definitur. Pro- Irenæus. phetia,eſt eorum quæ poſt erunt, præſignificatio.aut iuxta Caſsiodorum in prooemio Pſalmorum.Prophetia eſt reuelatio diuina quæ euentus rerum vel per facta vel per dicta immobili veritate pronunciat. Vnde prophetia viſio vocatur,& propheta vidẽs. Multis autem modis hæc gratia donata eſt. Vel p operationes hominũ,vt fuit Arca Noë, & Sacrificiũ Abrahæ,& trãſit⁹ maris rubri. Vel p natiuitates,vt Eſau & Iacob,q̃ futura ſignificabãt. Vel p loq̃ntes ãgelos,ſicut locuti ſunt Abrahæ. Vel p viſiones,ſicut Iſaiæ, Ezechieli. Vel per ſomnia,ſicut Salomoni, Ioſeph, Danieli. Vel per nubem & vocem cælo,vt Moyſi.vel alijs modis. Dauid nullo horum modorum, ſed cęleſti aſpiratione intus edoctus. Hos vel alios ſimiles modos videtur inſinuaſſe Hier.in com ment. Ezechielis.cap. 23.cùm ait. Multa ſunt genera prophetandi,quorum vnum eſt ſomniorũ, quale fuit apud Danielem capi.2.in expoſitione ſtatuæ.& Irenæus.lib.4.cap.37.luſè exponit quomodo non ſolũ ſermone prophetabant prophetæ,ſed viſione,conuerſatione,& actibus quos faciebant, ſecundum id quod ſuggerebat ſpiritus. Porrò Chriſtianus Diuthmari exponens hunc locũ Matthæi. Ecce angelus domini apparuit ei, vniuerſas viſiones ad ſeptem capita reducit.

Vi

Viſionum, inquit, quibus deus locutus eſt ante incarnationem, ſeptē genera ſunt. Primum per aures corporis, ſic Moyſes audiuit vocem domini loquentis in monte, & omnis turba exercitus Iſraëlis, audiuit eum loquentem, decem verba legis. Secundum genus ecſtaſis, ſicut Petro quādo miſit ad eum Cornelius, & cecidit ſuper eum mētis exceſſus, & vidit vas linteum mitti de cœlo. Tertium, ſicut cum vidit Nabuchodonoſor ſtatuam ex metallis cōpactam, & arborem abſciſſam radicitus, & nihil intellexit. Quartum per nubem, & ſicut ad Iob per plagam locutus eſt. Quintum in corde, ſicut multis ſanctis, vel etiam Balaam. Sextum repletio ſpiritus ſancti, ſicut repleuit. 70. ſenes in eremo. Septimū in ſomnijs. Alij, quod veri⁹ eſt, tria genera eſſe dixerunt. Vnum per corporeos oculos, vt Abraham & Loth angelos viderunt. Aliud in corde tantum, vt Danieli locutus eſt in corde, quæ Balthaſar viderat, & nō intellexerat. Tertium in ſomnis & corde, ſicut ad Iſaiam & omnes prophetas, & ad iuſtum Ioſeph, quæ viſio alijs eſt excellentior. Nam nil prodeſt oculis videre, niſi quis mente videat, & nihil prodeſt in ſomniis videre, vt Pharao, Nabuchodonoſor, niſi videat, vt Daniel, & Ioſeph. Auguſtinus quoq; li. 2. q. ad Simplicianum. q. 1. ſic ſcribit. Spiritus ſanctus non omnes eodem modo afficit, ſed alios per informationem ſpiritus hominum, vbi rerum demonſtrātur imagines. Alios per fructum mētis ad intelligentiam. Alios vtra-
1 que inſpiratione. Alios etiam neſcientes. Per informationē ſpiritus hominis, duobus modis fit. Aut per ſomnium, ſicut non ſolum plerique ſancti ſed, & Pharao & Nabuchodonoſor, vterq; vidit quod nemo eorum intelligere valebat, ſed tamen vterq; videre poterat. Aut per demonſtrationem in ecſtaſi, quod ſtupor interpretatur, ſiue alienatio à ſenſibus corporis, vt ſpiritus hominis diuino ſpiritu aſſumptus capiendis atq; intuendis imaginibus vacet, ſicut Daniele demon-
Act. 10. ſtratum eſt quod non intelligebat, & Petro vas illud ſubmiſſum de cœlo quatuor linteis. nam & ipſe quid illa demōſtratio figuraret,
2 poſtea cognouit. Per fructum autem mentis ad intelligentiam, vno modo, cum hæc ipſa res quæ demonſtratur alicui quibuſdā imaginibus, quid ſignificent & quo pertineant, alteri reuelantur, quæ certior prophetia eſt, ſicut Ioſeph meruit intelligere, quod Pharao tantum viderat, & Daniel exponit regi, quod ille cernit & neſcit. Cum vero ita mens afficitur, vt non rerum imagines coniecturali examinatione intelligat, ſed res ipſas intueatur, ſicut intelligitur ſapientia & iuſtitia, omniſque incommutabilis & diuina ſpecies, ad prophetiam de qua nunc agimus non pertinet. Vtroq; munere prophetiæ do- 3
nātur hi, qui & rerū imagines in ſpū vidēt, & quid valeāt ſimul intelligūt, aut certe manifeſtis locutionibus in ipſa demōſtratione informātur. Sicut in Apocalypſi quædā exponūtur. Neſcientes autem afficit prophetiæ ſpi- 4
ritus, ſicut Caiphas cum eſſet pontifex prophetauit de domino, quod expediret vnum mori pro tota gēte, cum aliud in verbis quæ dicebat attēderet, quæ nō à ſeipſo dicere neſciebat. ¶ Oportet deinde declarare ad quē ſcopum dirigantur omnes viſiones prophetarum. Qua de re Aug. li. 17. de Ciuitate cap. 3. hæc tradit. Tripartita reperiuntur eloquia prophetarum, ſiquidem aliqua ſunt ad terrenam Ieruſalem ſpectantia. Aliqua ad cæleſtem. nonnulla ad vtranq;. Miſſus eſt Nathan propheta qui Dauid argueret de peccato graui, & ei quæ conſecuta ſunt mala futura prædiceret. Hæc itaq; huiuſmodi ſiuē publicè, id eſt pro ſalute vel vtilitate populi, ſiue priuatim, cum pro ſuis quiſq; rebus diuina promerētur eloquia, quibus pro vſu temporalis vitæ futuri aliquid noſceretur, ad terrenam ciuitatem pertinuiſſe, quis ambigat? Vbi autem legitur, ecce dies veniunt, & Iere. 13.
conſummabo domui Iſrael, & domui Iuda teſtamentum nouum. &c. Ieruſalem ſine dubio ſuperna prophetatur, cuius deus ipſe præmium eſt, eumq; habere atq; ipſius eſſe, ſummum illi eſt atq; totum bonum. Ad vtrā que verò pertinet, hoc ipſum, quod Ieruſalē dicitur dei ciuitas, & in ea prophetatur futura domus dei, ea quæ prophetia videtur impleri, cum Salomon ædificat illud nobiliſſimum tēplum. Hæc enim & in terrena Ieruſalem ſecundum hiſtoriam contigerunt, & cæleſtis Ieruſalem figuræ fuerunt.

Ieruſalem primo modo accepta ſcilicet pro terrena & ſanguinaria. allo modo vocatur Babylon, quæ eſt omnium ſcelerum & iniquitatum officina, & aduerſus hanc omnes prophetæ ſua dirigunt vaticinia. Hæc vrbs Babylon non admittit illam diſtinctionem quam Ieruſalem, ſed pro nefaria vrbe tantum accipitur, cuius vrbis ciues tanto ſce-

leratiores ſunt, quanto in penitiori eius parte recipiuntur. De illa hæc ſcribit Origenes Homi. 2. in Iere. Quomodo corpus noſtrum in aliquo terræ loco conſiſtit, eodem modo & anima ſecundum ſtatum ſuum in aliquo nũcupatiuo terrę loco eſt. V. g. corrpus noſtrum aut in Ægypto eſt, aut in Babylone. Similiter anima in aliquo eiuſdem terræ nominis loco eſt, alia in Babylone, alia in Ægypto, alia in Ammonitarum regione. ſic pro qualitate vitæ locorum diuerſitates diſtinguuntur. In Babylonæ eſt quando confunditur, turbatur, & bella ſuſtinet paſsionum. ad iſtam animam ait Iere. Fuge de medio Babylonis, & reſaluate vnuſquiſque animam ſuam. Donec quis in Babylone eſt, ſaluari non poteſt. Quod ſi recordatus fuerit, ibi Ieru. ingemiſcit & dicit. Quomodo cantabimus canticum domini in terra aliena? Et quia impoſsibile eſt in Babylone cõſtitutũ deo organis canere, otioſa quippe ibi ſunt organa hymnorũ Dei, propterea dicitur per prophetam. Super flumina Babylonis illic ſedimus & fleuimus dum recordaremur tui Sion, in ſalicibus in medio eius ſuſpendimus organa noſtra. Suſpenſa ſunt organa noſtra quandiu in Babylone ſumus. Si autem venerimus in Ieru. in locum viſionis pacis, organa quę ante otioſa pendebant, tunc aſſumũtur in manibus, tunc grauiter citharizamus, & non eſt tẽpus quando non laudemus deũ per organa quæ habemus in manibus. Igitur ſemper anima in aliquo nũcupatiuo terræ loco eſt, & ſicut peccatores in Babylone, ſic econtrario iuſti in Iudæa. Veruntamen iuxta qualitatem vitæ & fidei, etiam in ipſa Iudæa locis inter ſe varijs ſéparãtur. Siue eñ in Dan eſt, quæ extremæ Iudęę partes ſunt, ſiue in ſuperioribus paululùm locis, melioribuſque quàm Dan, ſiue in medijs finibus Iudęę, ſiue circa Ieruſalem, & eſt omnium anima beatiſsima, quæ in media Ieru. conſiſtit. Qui verò peccator eſt, hic in Babylone eſt, qui nondum vero vſque ad ſummum malorum culmen aſcendit, in Ægypto & in partibus Ægypti cõmoratur. Et ſicut qui in Iudęa ſunt, non æqualia cuncti poſsident loca, alius quippè in Ieru. eſt, alius in Dan, alius in Gath, ſic omnes qui in Aegypto ſunt, nõ æquales Aegypti partes incolunt. Alius in Taphni, alius in Memphi. Verum his qui in Babylone ſunt, ait propheta. Fugite de medio Babylonis. Non gradatim, non pedetentim, ſed cum velocitate. Quicunque confuſam habetis animã à variorum paſsione vitiorum, fugite. Non dicit exite de medio Babylonis, hoc enim poteſt fieri gradatim, ſed fugite. & addit, de medio. Poteſt quippè euenire vt aliquis in Babylone ſit, ſed eũ in extremis eius finibus cõmoretur, quodãmodo extra Babylonem eſſe videtur. aliud eſt eñ in medio Babylonis conſiſtere, vt ex omni parte æquale ſit ſpacium, & ita in vmbilico eius quaſi in medio cordis animalis habitet. Sicut enim animalis medietas cor eſt, & in euangelio ſecũdum Lucam, cor terrę, medietas terræ nominatur, ſic mihi videtur in Ezechiele dictum, in cor maris poſita Tyrus, & peccatores à medio Babylonis fugere. Quia qui valde demerſus eſt vitijs, hic medius habitator eſt. Qui verò paulatim relinquẽs malum, & naturam ſuam ad meliora conuertẽs, non tam cœperit virtutes poſsidere quàm cupere, iſte licet ex medio fugerit Babylõis, tamen necdum de Babylone diſceſsit.

Quum nomen prophetę ſit ambiguæ ſignificatiõis, oportet eius ſignificationes explicare. Sed vtar verbis Hiero. in commenta. Ezechielis. ca. 13. qui optimè de hac re loquitur. Hanc, inquit, habet ſcriptura conſuetudinem, vt vnumquẽque vaticinationis ſuę & ſermonis, prophetam nuncupet. & hanc ob cauſam pſeudoprophetæ prophetę vocantur. vt prophetę Baal, & Idolorum, & prophetæ cõfuſionis. & Iere. 28. Tulit Ananias propheta catenam de collo Ieremiæ. & Threno. 2. Prophetæ tui viderunt tibi falſa & ſtulta. & Patres veſtri vbi ſunt & prophetæ? nempe falſi. Vnde & Paulus poẽtã Græcum prophetam vocat. Dixit quidam proprius eorum propheta. Cretẽſes ſemper mendaces, malę beſtiæ ventres pigri. & in Hoſea legimus. ſicut prophetam inſaniens homo portans ſpiritum. Item Hoſeæ. 4. cap. Prophetarum nomen ſecundum Regulam ſcripturarum, bonis maliſque commune eſt. Itẽ Iere. 23. ait. Eſt ſermo contra prophetas, imò pſeudoprophetas, Ieruſalẽ & Samariæ, quos nunc cõmuni & vulgato nomine prophetas vocat, de quibus ſcriptum eſt. In prophetis Samariæ vidi iniquitatem. & in prophetis Ieruſalẽ vidi horribilia. Quando autem ponit coniunctionem, &, oſtendit ſuperiora de prophetis domini dicta, qui & ipſi pſeudophetarum ſimiles extiterunt. Porro de malis tantummodo loquens prophetis

Propheta vocat etiã pſeudopropheta.
3. Reg. 18.
4. Reg. 10.
Titum. 1.
Hoſea. 9.

tis Grego. in procemio.27.libri moralium,
ſic ſcribit. Non eſt mirum ſi viri arrogan-
1.Reg.10. tes implentur ſpiritu prophetico, cum Saul
etiam in numero prophetarum fuerit. Sed
Nume. 12. hoc de Saule cur dicimus, cũ ex viſione an-
geli accepiſſe verba rationabilia & aſinã no-
uerimus. Sed ſicut irrationale animal ratio-
nis verba edidit, nec tamen ad permutationẽ
naturæ rationalis acceſsit. Ita ſæpè quilibet
indignus, ſancta verba per prophetiæ ſpiri-
tum accipit, ſed tamen ad promerẽdam ſan
ctitatis gloriam non pertingit, vt & ſuprà ſe
loquendo emineat, & infra ſe viuendo tor-
peſcat. Sic amici Iob & Caiphas multa de
redemptore noſtro prophetarunt. Denique
cum Ezechielis.14. dicitur. Si errauerit ꝓ-
pheta, ego dominus decepi eum, ait Hiero.
Propheta dicitur de pſeudopropheta, qui
συνωνυμῶς propheta appellatur.

Qua nota ꝓphetæ boni à malis diſtinguebãt. Sed quæres qua nota boni prophetæ à
malis ſecernebantur in veteri populo. cui
quæſtioni reſpondet Hiero. in cõment. Iſaię
ca.3. dicens. Conſtituti erant in populo Iu
dæorum, ſacerdotalis gradus homines, qui
prophetas pſeudoprophetaſque diſcerne-
rent. Hoc eſt intelligerent quid dei ſpiritu lo
querentur, quidvè cõtrario. & hauſit ex Ori
gene hom.1. in Lucam, qui ſic ſcribit. Sicut
olim in populo Iudęorum multi prophetiã
pollicebantur, & quidam erant pſeudopro-
phetæ, è quibus vnus fuit Ananias, alij verò
prophetæ, & erat gratia in populo diſcernẽ-
dorum ſpirituum, per quam alij inter prophe
tas recipiebantur, nõnulli quaſi ab exercita-
tiſsimis trapezitis reprobabantur. Ita & nũc
in nouo teſtamento, multi conati ſunt ſcri-
bere Euãgelia, è quibus quoddam eſt ſecun-
dũ Aegyptios, aliud iuxta duodecim, aliud
ſecundum Thomam, aliud ſecundum Mat-
Euãgeliũ ſecũdũ Aegyptios. thiam, ſed non omnes recepti ſunt. Hoc di
cit Lucas in procemio Euangelij. Quoniam
quidem multi conati ſunt ordinare &c. latẽ
Iuxta. 12. tem habet accuſationem eorum, qui abſque
Iuxta Tho. gratia ſpiritus ſancti ad ſcribenda Euange-
et Matth. lia proſilierunt. Matthæus quippe & Mar-
cus & Iohannes & Lucas nõ ſunt conati ſcri
bere, ſed ſpiritu ſancto pleni, ſcripſerunt euã
gelia. Ex omnibus tamen qui ſcripſerunt ni
hil aliud probamus, niſi quod eccleſia dicit
eſſe recipienda. Hæc eadem totidem verbis
ex Origene tranſcripſit Ambr. in procemio
cõmenta. in Lucam.

Secundo, teſte Greg. ho.1. in Ezechielem,
prophetę veri à falſis differunt, quia veri, ſi
quid de ſuo ſpiritu dicunt, per ſpiritum edo
cti citius illud corrigunt. falſi autem & falſa
denunciant, & in ſua falſitate perdurant.

Tertio, vt ait Hier. Ezechiel.13. Propheta
rum nomen cum ſit commune bonis & ma-
lis, in eo tamẽ differunt, quod boni prophe
tæ, dicuntur eſſe ſapientes, mali autem ſtulti
& inſipientes. Quorum alterum refertur, ad
eccleſiaſticos viros, alterum ad omnes hære
ticos, qui dei ſpiritum relinquentes, nequa-
quam diuino inſtinctu, ſed proprio corde va
ticinantur, vnde nihil vident. Threnorum.
2. Prophetæ tui viderunt tibi vana & ſtul-
ta. & Ezechi.13. Hęc dicit Dominus de pro
phetis inſipientibus qui ſequuntur ſpiritum
ſuum & nihil vident. Qui autem ſapiens eſt,
non cordis ſui cogitationes, ſed dei ſpiritum
ſequitur. Iuxta illud quod propheta dicit.
Poſt dominum tuum ambulabis. Et in alio
loco. Deduc me in ſemitam rectam. Et iterũ.
Spirit⁹ tuus bonus ipſe deducet me in terrã.
Hoc idem ait Hiero. Hoſeæ. 4.

Quarto, vt ait S.Tho.2.2.Q.172.ar.5.ad
2. Dæmones ea quæ ſciunt, hominibus ma-
nifeſtant, non per illuminationẽ intellectus,
ſed per aliquam imaginariam viſionem, aut
etiam ſenſibiliter loquendo. at prophetæ ve
ri, ex illuminatione ſpiritus ſancti loquun-
tur. & in hoc differt vera à falſa prophetia.

Quinto ait Theophy.1.Cor.12. ſignum
dat Apoſtolus vatis & prophetæ cum ait.
noſtis ꝙ quãdo gentes eratis, ad idola quo
modo ducebamini euntes. Id eſt, ſi apud ido
la quis vaticinaretur, ab ſpiritu immundo de
tentus, ceu rapt⁹ & abductus, ſic rapiebatur
ab ſpiritu ligatus, nil ſciens eorum quæ di-
xiſſet, ſed planè inſanus. In propheta aliter.
Nam is ſobriè cuncta loquitur. Deinde hoc
ſit aliud ſignum tibi vaticinij inſani, execra-
ri, blaſphemare, cõuitijſq; inceſſere Ieſum.
Prophetæ verò ſignum eſt, haud citra præ-
conium nominare domini nomen. hoc eſt
quod ait Paulus. Nemo in ſpiritu loquens di
cit Anathema Ieſum. & nemo poteſt dice-
re Dominum Ieſum niſi in ſpiritu ſancto.

Conſuetudo fuit in Iſraël, vt inquit Hier.
Ezechielis.20.ca. vt quicquid ſcire cupiebãt,
à domino quærerent per prophetas. Saul 1.Reg.9
quærens aſinam pergit ad Samuelem, acce-
pitq; conſilium à puero, vt offerat prophe-
tæ quartam partem Sicli. Aegrotante filio 3.Reg.14.
Ieroboam mittitur in Silo ad Ahiam pro-

phetam vxor eius, deferẽs munuſcula, panes & collyridas, vuam & laguncularn mellis, vt de filij infirmitate cognoſceret. Dauid quoque propheta, alium interrogat prophetam Nathan, vtrum tẽplum domino ędificare de
2.Regũ. 7. beat. Et Achab ſciſcitatur an aſcẽdat, an nõ
3.Reg.27. in Ramoth Galaad. In Iſaia quoq; & in Regũ volumine, quæ Senacherib ventura ſunt
Iſaiæ.37. nunciantur. Et Agabus Paulo quæ ventura
4.Reg.19. erant nunciabat.
Actu.21. Hanc ob cauſam prophetia appellatur viſio, aut vt verbis vtar Hiero. Hoſeæ.12. Omnis prophetia in ſcripturis ſanctis appellatur Viſio. & affert rationem Theophy. Matth. 1. eo quod prophetæ mente videbãt, ea quę videbant, ſpiritu ſancto apparitiones facien te, & ideo viſiones vocabantur. Quod intelligo, quando proſpera per illam viſionem pro mittuntur, aut poſt calamitates proſpera.
Regũ.9. Hinc prophetæ boni, vt ait Hiero. Iſaiæ.1. prius vocabantur videntes, quia dicere pote
Pſal.24.& rant illud Pſalmi. oculi mei ſemper ad domi
122. num. & ad te leuaui oculos meos qui habitas in cælo. Vnde Apoſtolis à ſaluatore præ
Iohan.24. cipitur. Leuate oculos veſtros, & videte regiones, quia iam albæ ſunt ad metendum. Iſtos
Cantic.4. cordis oculos ſponſa habebat in Cãticis cãticorum, cui ſponſus dicit. Vulneraſti cormeum ſoror mea, ſponſa, vno ex oculis tuis.
Matth.6. & in Euangelio legimus. Lucerna corporis tui, eſt oculus tuus. In veteri quoque dicitur
Exod.20. inſtrumento, quod populus videbat vocem domini. Ex quo Montani delyramẽta conticeant, qui in ecſtaſi & cordis amentia, prophetas putant ventura dixiſſe. Neque enim videre poterant qui ignorabant. Hoc etiam repetit Amos.1.&.7.ca. Denique in epiſtola ad Paulinum ait. Prophetæ appellabãtur videntes, quia videbant eum quem cæteri non
Iohan.8. videbant. Abraham vidit diem eius, & lætatus eſt, aperiebantur cæli Ezechieli, qui populo peccatori clauſi erant. Reuela, inquit,
Pſal.118. Dauid, oculos meos, & conſiderabo mirabilia de lege tua.

Quãuis prophetæ vocarẽtur videntes, nõ tamen omnia nouerant, nec ipſi Apoſtoli,
4.Reg.4. ſed quædam etiam ignorabant. Nã Eliſæus
1.Theſſ.3. ignorans mortẽ filij Sunamitidis, dicebat ad Giezi. Dominus abſcondit à me. Et Paulus. ad Theſſalo. Miſi ad vos vt cognoſcerem de fide veſtra. Quid ignorabat, nonne erat raptus vſque ad tertium cælum? Huius ignorantiæ tres ſunt cauſæ potiſsimę. Prima, quã affert Oecume. priori ad Theſſ.2. vt faſtum ipſorum prohiberet atq; deijceret, Datus eſt mihi, inquit, angelus ſatan. & Ezechiel, filius hominis crebrò vocatur, ne inſolẽs eſſet ob excellentiam viſionum. Lege optimũ exẽpium apud Aelianum. lib.8. variæ hiſtoriæ, de Philippo Macedonũ rege. Secunda cauſa, quã idem Oecume. affert eſt, Ne homines maiores ipſos exiſtimarent, quàm iuxta humanam naturam. Nam & Paulus & Barnabas Actu.14. Dij vocantur. Tertia, vt ſciremus omnes, quod cum ſimiliter vt nos homines eſſent tacti affectibus, ſuis laboribus ac virtute peregerunt quæ operati ſunt. Præter ea nec ſemper diuina fruebantur inſpiratione, ne putarent eos gratia & nõ virtute tales eſſe quales erant. Porrò quod ſancti omnes multa ignorauerint, & multa illos fefellerint docet Hiero. in quæſtionibus ad Damaſum. q.3. his verbis. Nullus homo, excepto eo qui ob noſtram ſalutem carnem eſt dignatus induere, plenam habuit ſcientiam, & certiſsimam veritatem. Deniq; Paulus ex parte cognoſcit, & ex parte prophetat, & nũc per ſpeculum videt & in ænigmate. Quia cum venerit quod perfectum eſt, tunc quod ex parte eſt deſtruetur. Samuẽl propheta cõnumera 1.Reg.16.
tus Moyſi in ſacerdotio dei, ad vngẽdum regem miſſus, cum maximũ filiorum Ieſſe vidiſſet Heliab, ait. Ecce coram domino Chriſtus eius. Et dixit dominus ad Samuẽl. Noli reſpicere ad faciem eius, nec ſtaturam illius quoniam reprobaui eum, quia non quomodo Deus videt videt homo. Homo enim videt in facie, Deus autem inſpicit cor, & per ſingulos filios ſeptem ignorãs, vſque ad Dauid neſciſſe deſcribitur. Eliſæus quoq; qui dupici glorificatus eſt ſpiritu, cuius oſſa vitam exanimato cadaueri reddiderunt, cum Sunamitis ad eum veniſſet in montem, & ad pedes eius flebiliter corruiſſet, Giezi prohibente ne faceret, ait. Dimitte eam quia anima eius in amaritudine eſt, & dominus abſcondit à me, & non indicauit mihi. Sancti quoque viri tantum ea ſciebant quæ eis à domino reuelata ſunt, ignorabant vero ea quæ illis reuelata non erant, & ad ſingulas viſiones Zacharias & Daniel ſuppliciter Angelũ deprecantur, vt exponat ſibi quæ ſint illa quę viderant. Vnde Iſaac deceptus errore filium ſanguinarium, prętermiſſo eo qui innocenter habitabat domi, voluit benedicere. Item Philippus presbyter. libro.2. in Iob cap.26.

Samuel non erat ſacerdos, ſed minoris ordinis. Hieronimus li.1. cõtra Ioui. nec eſt contrariũ quod dicitur.1 Regũ.7.

ca.26.cum Iob ait. Hæc ex parte dicta ſunt viarum eius, inquit, Nõ inuenies quẽpiam, q valeat omnia ſecreta dei myſteria, quaſi ſibi
2.Cor.2. reuelata cognoſcere, propter quod Apoſtolus dixit. Ad hęc quis tam idoneus?

Hoc cur fiat, ratio in promptu eſt, quia diuiſiones ſunt donorũ & gratiarũ, & ideo nec vates ſemper prophetabant, ſed quando eos ſpiritus diuinus arripiebat. Vnde Grego. 2. Moral. cap.28. ait. Alijs prophetiæ, alijs genera linguarum, alijs virtutes curationũ dantur. Sed hæc ipſa dona nõ ſemper in mente eodẽ modo ſunt, nam ne ſe mens in prępſumptione eleuet, aliquãdo vtiliter ſubtrahũtur. Nam ſi prophetię ſpiritus prophetis ſemper
4.Regũ.4. adeſſet, Eliſæus propheta nõ diceret. Dimitte eam anima eñ eius in amaritudine eſt, & dñs celauit à me verbum. Si prophetiæ ſpiritus prophetis ſemper adeſſet, inquiſitus A-
Amos.7. mos propheta nõ diceret. nõ ſum propheta, & ſubdit. Nec filius prophetæ, ſed armentarius puer ego ſum, vellicãs Sycomoros. Quomodo autẽ propheta nõ fuit, qui de futuris tot verba prædixit. Aut quomodo propheta fuit ſi de ſe in pręſenti vera denegauit. Sed quia eadem hora qua requiſitus eſt prophetiæ ſibi ſpiritum deeſſe ſenſit, de ſemetipſo teſtimonium veraciter intulit dicens. Non ſum propheta. Qui tñ ſecutus adiungit, & nunc audi verbum domini. Vxor tua in ciuitate fornicabitur, & filij tui & filiæ tuę gladio cadent, & humus tua funiculo metietur. Quibus prophetæ verbis apertè oſtenditur, quia dum ſibi illa loqueretur, mox habere ꝓphetandi ſpiritum meruit, quia ſe prophetã non eſſe humiliter agnouit. Poteſt hic locus exponi. non ſum ꝓpheta. i. non eram ꝓpheta quãdo dñs vocauit me. &c. Si prophetię ſpi-
2.Reg.7. ritus ꝓphetis ſemper adeſſet, Dauid regi de templi ſe cõſtructione cõſulenti nequaquam Nathã ꝓpheta cõcederet, quod poſt paululum negaret. Vnde bene in euãgelio ſcriptũ
Iohan.1. eſt. Super quẽ videris ſpũm deſcendentẽ & manentẽ ſuper eũ: hic eſt qui baptizat. In cũctis nãq; fidelibus ſpũs venit, ſed in ſolo mediatore ſemꝑ ſingulariter permanet, quia eius humanitatẽ nũquã deſeruit, ex cuius diuinitate ꝓcedit. At Ioh.14. videt dici cõtrariũ, apud vos pmanebit & ĩ vobis erit. Sed ſciendũ ꝙ alia ſunt dona ſpũs ſine qbus ad vitam nequaquã pertingitur. Alia quibus vitæ ſanctitas ꝓ aliorum vtilitate declaratur. Poſterioris generis ſunt, Virtus curationum, genera linguarum, interpretatio ſermonum. Prioris generis ſunt, manſuetudo. humilitas patiẽtia, fides, ſpes, Charitas. In his donis ſine quibus ad vitã perueniri non poteſt, ſpiritus ſanctus ſiuè in prędicatoribus ſuis, ſiue in electis omnibus ſemper manet. In illis autẽ quibus per oſtẽſionẽ illius, noſtra vita ſeruatur, ſed aliorũ quæritur, nequaquã ſemper in prędicatoribus permanet, quia ſemper quidem eorũ cordi ad bene viuendum præſidet, nec tamen per eos virtutum ſigna ſemper oſtendit, ſed aliquando ſe is à ſignorum oſtenſionibus ſubtrahit, vt eo humilius virtutes eius habeantur, quo habitæ teneri non poſſunt.

Eſt dubium, An prophetæ intelligant ſuas prophetias. Sed catholici non dubitant, quin intelligãt, hæretici tamen negant. Cõtra hæreticos ſic diſputat Hiero. in procemio cõment. Iſaiæ. Nõ vt Mõtanus ſomniauit prophetę in ecſtaſi locuti ſunt, vt neſcirent quid loquerentur, & cum alios erudirent, ipſi ignorárent quid dicerent, De quibus Apoſtolus 1.Tim.3.
ait. Neſcientes quę loquantur, nec de quibus aſſirment. Sed iuxta Salomonem. Sapiẽs intelligit quæ ꝓfert de ore ſuo, & in labijs ſuis portabit ſcientiam, etiam ipſi ſciebant quid dicerẽt. Si enim ſapientes erãt prophetæ, qđ negare nõ poſſumus. & Moyſes omni eruditus ſapientia loquebtur ad dominum, & dominus reſpondebat ei. Et de Daniele ad principem Tyri dicitur. Nunquid ſapientiores Ezechi.28
Daniele? Et Dauid ſapiens erat, qui gloriabatur in Pſalmo. incerta & occulta ſapien- Pſalm.50.
tiæ tuæ manifeſtaſti mihi. Quomodo ſapientes prophetæ inſtar brutorum animantium quod dicerent ignorabant? Legimus in alio Pauli loco. Spiritus prophetarum prophe- 1.Cor.14.
tis ſubiecti ſunt, & in ſua habent poteſtate, quando taceant, & quando loquãtur. Quod ſi cui videtur infirmum illud eiuſdem Apoſtoli audiat. Prophetæ duo aut tres loquantur, & alij iudicent, ſi autem alij fuerit reuelatum ſedenti, prior taceat. Si ergo intelligebant quæ dicebant, cuncta ſapientiæ rationiſque plena ſunt, nec aër voce pulſatus ad aures eorum perueniebat, ſed Deus loquebatur in animo prophetarum, iuxta illud quod alius propheta dicit. Angelus loque- Zacha.1.
batur in me. Et Apoſtolus. Clamantes in Gala.4.
cordibus noſtris, Abba, pater. &, Audiam Pſalm.84.
quid loquatur in me Deus. Lege eundem Hieronymũ in comment. epiſtolæ ad Epheſios cap. 3. in expoſitione huius loci: & alijs

generationibus nō fuit notum.&c.& in prologo Habacuc.&.S.Tho.2.2.q.173.Arti.4. Item de hæreſi Montani lege Euſebiū.lib.5. hiſto.ca.16.&.17.Sed annotandum eſt,non negaſſe Hieronymū Ecſtaſin paſſos fuiſſe prophetas,ſed nō ita paſſos vt neſcirēt quid loquerentur.Nā vt ait Aug.lib.1.q.in Geñ. q.80.Ecſtaſis ſolet fieri in magnarū rerū reuelationibus.Sic ab Adam, cum prophetatur ſacramentū illud magnum (vt dicit Apoſtolus,)in Chriſto & eccleſia , dicēdū eſt ꝙ Ecſtaſin paſſus fuerit & ſenſuū alienationē.

De modo quo fiant viſiones propheticę, ſic ſcribit Hiero.Haba.2.ca. Prophetica, inquit,viſio,& eloquium dei,non extrinſecus ad prophetas fit,ſed intrinſecus & in interiori homine manifeſtatur. Vnde apud Zachariā.Angelus qui loquebatur in me.& in pſal
Pſalm.82. mis.Audiam quid loquatur in me dñs.& Iere.28.ait.Prophetæ nequaquā ſuo arbitrio loquuntur,ſed ex dñi voluntate, quia prophetia futurorum ſępiſsimè eſt, quorū ſolius domini noticia eſt.Nā Ieremias tacet cū ab eius collo ab Anania catena lignea auferetur,doloremq́; diſsimulat, necdū enim à domino,quid loqueretur,fuerat reuelatū. Tandem facto ad eum verbo cōfidenter loquit̃. Item cōment.in Pſalm.84.titulo Hiero. dicitur.Multi putāt quādo loquitur Moyſes & dicit,hæc dicit dñs.& cum dicitur, factū eſt verbū dñi ad Iſaiam,vel Ezechielē,quod forinſecus ſermo fiat, & per iſtas aures audiat propheta quod loquitur dñs.Nō eſt ita. De
Luca.8. niq; & dñs quid loquit̃ ad Iudæos & Phari-
Iſaia.5. ſæos?qui habet aures audiendi audiat. Et Iſaias ait.Dñs addidit mihi auriculā. Quoniā nō habebā illā auriculā quæ in corde eſt, addidit mihi vt dei poſsim audire ſermones. & quodcūq; propheta audit, audit in corde. Quādo enim clamamus in cordibus noſtris, Abba,pater.clamor ille ſilentij eſt,& ſilentium auditur à domino.

Locutio diuina,vt ait Grego.lib. 28.moral.c.2.duobus modis diſtinguitur.Aut per ſemetipſum dñs loquitur.aut per creaturam angelicā eius ad nos verba formātur. Sed cū per ſemetipſum loquitur,ſola nobis vis internę inſpirationis aperitur,& de verbo eius ſine verbis & ſyllabis,cor docetur, quia virtus eius intima quadam ſubleuatione cognoſcitur.Cum vero per angelū voluntatē ſuā dominus indicat,aliquando eam verbis, aliquādo rebus demōſtrat,aliqñ ſimul verbis & rebus,aliquando imaginibus , cordis oculis oſtenſis,aliquando imaginibus & ante corporeos oculos ad tempus ex aëre aſſumptis, aliquando cæleſtibus ſubſtantijs, aliquando terrenis,aliquando ſimul terrenis & cæleſtibus.Nōnunquam etiam per angelū humanis cordibus ita loquitur deus,vt ipſe quoq; angelus mentis obtutibus præſentetur. Ver
bis per angelum loquitur Deus,cum nihil in Iohan. 17.
imagine oſtenditur,ſed ſupernæ verba locutionis audiuntur. Sicut dicente dño. Pater clarifica filium tuum. Angelus reſpondit. Clarificaui & iterum clarificabo. Aliquādo rebus per angelos loquitur Deus,cū nil verbo dicitur,ſed ea quæ futura ſunt, aſſumpta de elementis imagine nunciantur. Vt Ezechiel nil verborū audiēs,in electri ſpeciē myſteria cognouit incarnationis Chri. Electrū ex auri argentiq́; metallo miſcet̃,in qua permixtione argētum quidem clarius redditur, ſed tamen fulgor auri temperatur. Aliquando per angelos verbis ſimul & rebus loquitur deus,cum quibuſdam motibus inſinuat, hoc quod ſermonibus narrat.'vt Adam poſt peccatum nō vidit dominū, ſed increpationis verba per angelum audiuit. Cum audiſſet vocem domini dei deambulantis in paradiſo ad auram poſt meridiem.Cum deambulat deus receſſum ab homine ſignificat. Aliquando imaginibus, cordis oculis extenſis,
per angelos loquitur Deus, ſic Iacob vidit Gene.28.
ſcalam,& Petrus linteum reptilibus plenū, Actu.10.
in ecſtaſi vidit,hoc eſt nō oculis corporeis,
ſic Paulo in viſione vir Macedo apparuit, q Actu.16.
tranſire eum in Macedoniam rogauit. Aliquando imaginibus,& corporib⁹ ex aëre aſſumptis p angelos loquit̃ Deus , ſic Abrahā tres viros vidit quos in habitaculo terreno ſuſcepit,& illi quædā interna annūciarunt. Hęc & alia nōnulla ſcribit Greg.loco citato.

Duo ſunt genera prophetarum, qui vati- Duo genera
cinantur de futuris.& qui interpretātur ſcri prophetarū.
pturas.De his ſic ſcribit Ambr.1 2.Corinth. 11.Prophetas duplici genere intelligimus, & futura dicentes,& ſcripturas reuelantes. Sicut enim propheta futura prædicit quæ neſciuntur, ita & hi dum ſcripturarum ſenſum qui multis occultus eſt,manifeſtant, dicunt̃ prophetare.Sic Paulus dicit.Qui ꝓphetat,eccleſiā ędificat.& Hier.ad Ephe.4.c.ait. Poſuit de⁹ prīo apoſtolos,ſecūdo ꝓphetas. Non illos qui futura vaticinātur,quales in veteri legimus teſtamento , ſed qui infideles & imperi-

imperitos, arguant atq; diludicent. Hæc ille. Hoc ſecūdo modo ſere ſemper propheta accipitur in nouo inſtrumento, nempe pro his qui ſcripturæ abſtruſos & arcanos ſenſus explanant. vt Philippi filiæ quæ prophetabãt. &.1. Timot. 1. Hoc præceptum commendo tibi ſecundum præcedentes in te prophetias. ideſt toto animo ſcripturarum interpretationibus incūbe, quemadmodum ante feciſti. & ca. 4. Noli negligere gratiam quæ in te eſt, quæ data eſt tibi per prophetiam. ideſt ideo largitus eſt tibi dominus ſcientiam ſcripturarū vt alios doceas & erudias Per, propropter. & in actibus erant prophetæ dicentes futura, ſicut Agabus qui vincula Paulo Ieroſolymis futura prophetauit, & futuram famem ſub Claudio prædixit. Præterea cum Paulus. 1. Cori. 12. dixiſſet. Ipſe dedit quoſdam Apoſtolos, quoſdam prophetas, inquit Oecume. 1. Corin. 8. Bene addidit primo de Apoſtolis, nã hi duces ſunt fidei. Prophetas verò ſecundo loco poſuit, non veteres illos dicens, ſed eos qui in vnaquaq; eccleſia illo tēpore prophetabant, qualis erat Agabus alijq; multi. Prophetas dicit Apoſtolus nō qui ante tempus gratiæ, ſed qui poſt gratiã fuerunt, vt Agabus, & qui Antiochiæ prophetabant. Verum dices ſi illi erant prophetæ quomodo ait dominus. Lex et prophetę vſq; ad Iohannē. Dicimus quod de veteribus illis loquitur dominus, qui de ipſius aduētu prophetauerant. Sic etiam ſoluit S. Tho. 2. 2. Q. 174. Ar. 6. ad. 3. Prophetæ, inquit, prænūciãtes Christi aduentum, non potuerunt durare niſi vſq; ad Iohannem qui digito Chriſtū demonſtrauit. Et tamē vt Hiero. Matth. 11. ait, non hoc dicitur vt poſt Iohannem excludat prophetas. Legimus enī in Actibus Agabū prophetaſſe, & quatuor Philippi filias virgines. Iohannes etiã propheticū librū cōſcripſit, & ſingulis tēporibus nō defuerūt ꝓphetæ. nō quidē ad nouam doctrinã fidei depromēdam, ſed ad actuū directionē. Ita etiã Euthy. in Matth. ſuper illud. Lex & prophetæ. Item Aug. epiſt. 58. ait. Hos prophetas, quos apoſtolos poſuit, non puto illos eſſe, qui ordine temporum ante apoſtolos fuerunt, ſed illos quibus iam ſub apoſtolis per gratiam donabatur, aut interpretatio ſcripturarū, aut inſpectio mētium, aut prædictio temporis ſecuturi, vt Agabus cernebat. qui & famē inſtantē prædixit, & quæ Paulus in Ieroſolymis paſſurus eſſet, & verbo denunciauit, & ſi-

Actu. 11.

Matth. 11.

gno zonæ eius oſtendit.

Sicut duplices oſtendimus eſſe prohetas, ita & ꝓphetias. Nã ꝓphetia, (vt dicitur ho. 1. tit. Chryſo. in Mat. verſus finē, in expoſitione huius loci. Vt impleretur quod dictū eſt à dño.) alia eſt ex præſciētia, & hęc immutabilis eſt, Vt, Ecce virgo concipiet. Alia ex iudicio operum, & hæc ſolet mutari ſecundum quod verba ſonant, nō ſecundum intellectū, vt, Adhuc. 40. dies, & Niniue ſubuertetur, ſub intelligitur niſi pœniteat. & apud Iſaiã, dicitur Ezechiæ. Diſpone domui tuæ quia morieris, & non viues. Item quæ eſt ex præſcientia, illa impletur ſolummodo Dei operatione, vt quod virgo pareret. Alia adimpletur hominum adminiſtratione, vt quod ego ſim vir bonus. Hęc ille. Hoc eſt ſatis erudite & diſſertè dictum, & ſi nōnihil diſsidet ab hoc. S. Tho. 2. 2. Q. 171. ar. 6. ad. 2. &. 1. pa. q. 19. ar. 7.

Prophetia ex præſciē tia, & ex iudicio operū

Not.

Ad quot tēpora ſe porrigat & extēdat ꝓphetia, oportet nunc altius & vberius quàm à nobis explicatū eſt antea, declarare. & quidem vt ait Euthy. in prooemio cōment. Iohãnis, Prophetia nō de futuris tantū eſt, verum etiam de præteritis. Sic Moyſes mūdi cōſtitutionē enarrãs, de pręteritis vaticinatus eſt, et de præſentibus, vt cū dixit Chriſtus quæ ſunt in corde hominum, & Petrus detexit furtum Ananiæ & Sapphiræ. Præterea Chry. in ſecūdo ꝓœmio Pſalmorū ait. Vniuerſum genus prophetiæ tripliciter diuiditur, in futurum, præſens, & præteritum. Prophetia enim eſt, Moyſis prophetia, narrantis de Adã & tēporibus ab alto repetitis. Quin etiam prophetia eſt eius quod eſt occultum, inuentio, vt a Petro factū eſt, qui furtū Ananiæ & Sapphiræ detexit. Eſt magis ꝓpriè ꝓphetia, quæ futura prædicit, eaq; eſſe euētura poſt multas generationes, quēadmodū dixerūt ꝓphetiæ de Chriſti aduētu, & Apoſtoli de gentiū ad fidem obedientia, & Iudęorum reiectione. Item Beda Gene. 1. ca. ait. Prophetiæ tria genera ſunt. Prophetia de præterito, vt, In principio creauit deus cælum & terram. & reliquã. De præſenti, vt ſedens Chriſtus ad dexteram patris. Dicitur de futuro, inde venturus eſt iudicare viuos & mortuos. De hac re vberius diſſeruit Gregorius homilia prima in Ezechielem prophetam inquiens. Prophetiæ tria tempora ſunt, ſcilicet præſens, præteritum, & futurum. Quorum præſens & præteritum prophetiæ etymologiã amittunt. Prophetia de futuro eſt. Ecce vir-

Ad quæ tēpora ſe extendat prophetia.

22. Q. 171 Arti. 3.

Iſai. 7.

ge concipiet & pariet filium. Prophetia de
Præterito. In principio creauit deus cælũ &
terrã. De illo enim tẽpore dixit homo, quã-
do nõ erat homo. Prophetia de pręſenti eſt,
1. Cor. 14. quãdo Paulus dicit, ſi oẽs prophetẽt? intret
autẽ quis infidelis vel idiota, conuincitur ab
omnibus occulta cordis eius manifeſta fiũt,
ita cadens in faciẽ adorabit dominũ, pronũ-
cians quod verè deus in vobis ſit. Cùm igitur
dicitur, occulta cordis eius manifeſta fiunt,
monſtratur quod per hunc modũ prophe-
tiæ ſpiritus non prædicit quod futurum eſt,
ſed oſtendit quod eſt. Vndè rectè prophe-
tia dicitur, nõ quia dicit vẽtura, ſed quia pro
dit occulta. Rem quippè quamlibet, ſicut in
fururo ab oculis ſubtrahũt tẽpora, ita ab o-
culis noſtris in præſenti, ſubtrahit cauſa. Vẽ-
tura etenim res occultatur in futuro tẽpore,
præſens autem cogitatio abſconditur in la-
tenti corde. Eſt etiam prophetia præſens cũ
res quęlibet nõ per animum, ſed per abſentẽ
locum texitur, quæ tamẽ per ſpiritũ denuda
tur. Et ibi fit præſens prophetantis animus,
vbi per præſentiam non eſt corpus. Nã Gie-
4. Regu. 5. zi longè à propheta receſſerat, cũ Naamã Sy
ri munera percipiebat. Cui tamẽ idẽ prophe
ta dixit. Nõne cor meũ in præſenti erat, quã-
do reuerſus eſt homo de curru ſuo in occur-
ſum tibi? Hæc prophetiæ tẽpora ſibi
concluunt ad probationẽ, vt aliquando ex
futuris præterita, aliquãdo verò ex præteri-
tis probantur futura. exẽplũ primi. Dixerat
Moyſes, in principio creauit deus cælum &
terrã. Sed quis crederet quia verũ de prętę-
ritis diceret, ſi de futuro etiã aliquid non di
xiſſet? In ipſius etenim libri fine aliquid pro
phetiæ per Iacob vocem de venturis permi-
Gene. 49. ſcuit, dicens. Nõ auferetur ſceptrum de Iuda,
& dux de fœmoribus eius, donec veniat qui
mittendus eſt. Et ipſe Moyſes ait. Prophetã
Deut. 18. Suſcitabit vobis de medio fratrum noſtro-
rũ, tanq̃ me ipſũ audietis .i. erit legiſlator vt
ego. Et erit quicunq; nõ audierit ꝓphetam
illum, &c. Cur præteritis vẽtura permiſcuit,
niſi vt dũ implẽtur ea, quę de futuro prędice
Exemplum ſecundi. ret, oſtenderet etiam, quod de pręteritis vera
dixiſſet. Ex præteritis etiã ꝓbantur futura.
Danie. 2. Vndè rex Babylonis cũ ſomniũ vidiſſet, mi-
ſit ad Magos & Ariolos, omneſq; ſapientes
Babylonię cõuocauit, nec ab eis ſolũmodo
interpretationẽ ſomnij, ſed etiã ſomniũ quę
ſiuit, vt nimirũ ex pręterito colligeret, ſi qd
in eorũ reſponſionibus de futuro certũ tene
ret. Qui cum dicere nulla potuiſſent, Daniël
in medio adductus eſt, qui de interpretatio-
ne ſomnij & enarratione requiſitus, nõ ſolũ
hoc reſpõdit quod interrogatus eſt, ſed ipſã
originẽ ſomnij explicauit, dicẽs. Tu rex cœ
piſti cogitare in ſtrato tuo quid eſſet futurũ
poſt hęc. Et paulò pòſt. Tu rex videbas, &
ecce quaſi ſtatua grãdis. Cuius ſomnij mox
vt ordinem dixit, quicquid ex eo venturum
ſequebatur, aperuit.

Spiritus prophetiæ inquit Greg. ho. 1. in 22. Q. 171
Ezechi. nec ſemper nec eodẽ modo prophe- Arti. 4.
tę animũ tangit. Nam ex pręſenti prophetię
ſpiritus, prophetãtis animũ aliquãdo tangit,
atq; ex futuro nõ tangit. Sicut Iohãnes ba- Iohã. 1.
ptiſta venientẽ dominũ videns, ait. Ecce qui
tollit peccata mundi. Sed cũ iã moriturus eſ-
ſet, miſsis diſcipulis, requirebat dicẽs. Tu es Matth. 11.
qui venturus es, an aliũ ſpectamus? In qui-
bus verbis oſtenditur, quia in terris quidẽ ve
niſſe redemptorẽ nouerat, ſed an per ſemet-
ipſum ad aperienda inferni clauſtra deſcẽde
ret, dubitabat. Ex pręſenti enĩ prophetię ſpi-
ritu tactus fuerat, qui humanitatem media- 22. Q. 2.
toris videns, & diuinitatem eius intelligens, Ar. 7 ad. 2.
cõſiderabat agnum, qui peccata mundi tol- *Tu dic,*
lerꝫt, ſed tactus ex futuro non fuerat, qui ad- *quod Ioh.*
uẽtum illius in infernum neſciebat. *nõ interro*

Aliquãdo verò ꝓphetię ſpirit⁹ animũ pro *gabat pro-*
phetantis ex futuro tangit, atq; ex pręſenti *pter ſe, ſed*
non tangit. Sicut hiſtoria Geneſeos teſtatur, *ut dñs diſci*
cũ Iſaac filiũ ſuũ ad venãdum miſit, cũ mino *pulos eius*
rẽ filiũ nempè Iacob Rabecca ad benedicen *erudiret, et*
dũ ſuppoſuit. Qui hœdinis pellibus indutus, *ad ſe trabe-*
paterno palpatui corpus fraternũ finxit. Cui *ret.*
ille minori filio tanquam maiori benedictio Gene. 7.
nem dedit, quęq; eſſent longè futura nuntia
uit. Sed quis eſſet, qui corã ſe aſsiſteret, ſci-
re non potuit.

Aliquãdo prophetantis animum ex pręſenti pariter & futuro tãgit. Quod ex libro Gen. 48.
Geneſeos liquido docemur. In illo quippè
ſcriptũ eſt, cũ iã ad vitę terminum appropin
quaret Iacob, & duos filios ſuos Ioſeph feciſ
ſet aſsiſtere ante eũ, nẽpè Manaſſẽ & Ephraim
vt ex benedictione illius poſſent longè pòſt
futura promereri cui maiorem ad dextram, *Lege quæ*
minorẽ verò poſuit ad ſiniſtram, cumq; ille *ſcripſi libr.*
oculis ſenectute caligantibus, nepotes ſuos, *9. Regula.*
quis prior, quis ve eſſet minor humano viſu *17.*
diſcernere nequaquam poſſet, ductis in obli
quum brachijs, dextrã manũ minori, ſiniſtrã
maiori poſuit. Quod dũ corrigere filius vel-
let

let,ait.Nō ita conuenit pater,quia hic eſt pri
mogenitus.Audiuit.Scio fili mi,ſcio. Et iſte
quidem erit in populos, & multiplicabitur,
ſed frater eius iunior maior illo erit. Ahiæ
3.Reg.14. prophetæ animum prophetiæ ſpiritus & ex
præſenti atq; futuro tetigerat, cū caliganti-
bus oculis eam,quæ ſe eſſe aliā ſimulabat, &
vxorē Ieroboā eſſe cognouit,& quicquid ei
futurum eſſet, aperuit, dicens. Ingredere
vxor Ieroboam,quare aliam te eſſe ſimulas?
Ego autem miſſus ſum ad te durus nuntius.
Vade, & dic Ieroboam, hæc dicit domi-
nus Deus Iſraël, Quia operatus es ma-
lè ſuper oēs qui fuerunt ante te,& feciſti tibi
deos alienos & cōflatiles, vt me ad iracundiā
prouocares, me autem proieciſti poſt cor-
pus,idcirco ego inducā mala ſuper domum
Ieroboam.

Aliquandò ex præterito & præſenti atq;
ex futuro pariter animus tangitur prophe-
Luc.1. tantis,ſicut Heliſabeth venire ad ſe Mariam
conſpiciēs, quia incarnatū verbū geſtaret in
vtero,agnouit, eamq; iam dn̄i ſui matrē vo-
cauit,dicēs, Vnde hoc mihi vt veniat mater
domini mei ad me?de cuius conceptione per
Luc.1. angelū quoq; ad Ioſeph dicitur. Quod enim
Mat.1. in ea natū eſt,de ſpiritu ſancto eſt. Quæ vide
licet Heliſabeth dicit. Beata quæ crediſti,
quoniam perficientur ea quæ dicta ſunt tibi
à domino.Dicens enim. Beata quæ credi-
diſti, aperte indicat quę verba angeli, quæ di-
cta ad Mariam fuerant, per ſpiritū agnouit,
atq; ſubiungens,Perficientur ea, quæ dicta
ſunt tibi a dn̄o,quæ eam in futuro ſequeren-
tur,præuidit.Simul ergo de præterito & præ
ſenti atq; futuro per prophetiæ ſpiritum ta-
cta eſt, quæ & eam promiſsionibus angeli
crediſſe cognouit,& matrē nominans,quia
redemptorē humani generis in vtero porta-
uit, intellexit. Et cū oīa perficienda prædice-
ret, quid etiam de futuro ſequeretur,aſpexit.

Aliquādo verò prophetiæ ſpiritus ex pre
terito tangit animū,nec tāgit ex futuro. Sicut
in apoſtolo aperte oſtenditur,qui diſcipulis
ſuis dicit. Notū vobis facio fratres euāgeliū,
Gala.1. quod euāgelizatū eſt a me, quia nō eſt ſecū-
dū hominē, neq; enim ego ab homine acce-
pi illud,neque didici, ſed per reuelationē Ie-
ſu Chriſti. Vnde alijs quoq; diſcipulis dicit.
Ephe.3. Secūdū reuelationē notū mihi factū eſt ſacra
mētū. Qui tamē hoc ipſū euāgeliū, qđ per re
uelationē cognouerat,cū Ieroſolymā prædi-
Actuū.20. caturus aſcenderet,ait. Ecce ego alligatus ſpi
ritu,vado in Ieruſalē, quæ in ea euētura ſunt
mihi,ignorans. Hoc quippè Euangelij Sacra
mentum eſt, quia vnigenitus patris incarna-
tus atq; perfectus homo factus eſt. Qui cru-
cifixus,mortuus,& ſepultus, die tertia ſurre-
xit,die quoq; quadrageſima aſcendit in cæ-
lū,atq; in dextera patris ſedet. Qui ergo per
reuelationē euāgelij agnouit prophetiæ ſpi-
ritu de præterito tactus eſt. Sed quia quid
pro eodē euāgelio paſſurus eſſet,ignorabat,
de futuro proculdubio tactus nō eſt. Nā ſic Actu.20.
dicit, Niſi quod ſpiritus ſanctus per omnes ci
uitates proteſtatur mihi,dicens. Quoniā vin
cula & tribulationes Ieroſolymis me manēt.
Apertè oſtenditur quia ea,quæ ipſi futura eſ
ſent, alijs de ipſo reuelata erant,non autē ipſi
de ſe. Sicut de illo per Agabum dicitur. Vi-
rū,cuius hæc zona eſt, ita alligari oportet in
Ieruſalem.

Aliquādo prophetiæ ſpiritus tangit ex fu
turo,nec tangit,ex præterito, ſicut in Heliſei 4.Re.5.
facto ſcriptū eſt, quia cū vnus ex filijs pro-
phetarū materiā ſuccideret, huic ferrū ſecu-
ris in aquā cecidit, qui exclamauit. Heu Heu
dn̄e mi,& hoc ipſū mutuo acceperā. Dixit
autē homo dei. Vbi cecidit? at ille mōſtrauit
ei locū. Præcidit ergo lignū,& miſit illuc, na
tauitq; ferrū. In quo videlicet ꝓphetæ facto
cognoſcitur,quia qui requirit, vbi ceciderat,
quid eſſet factū, nouerat. Sed tamē cū requi
rit,cōſtat,quia vbi ferrū cecidiſſet, ignora-
bat. Prophetiæ ergo ſpiritus,Heliſei mentē
ex futuro tetigerat,ſed ex præterito nō tāge
bat,qui & ferrū ex profundis dimerſum quia
reuocaturus eſſet ad ſuperficiē, ſcire potuit,
ſed vbi ceciderat omnino neſciuit. ¶ Aliquā
dò vero prophetiæ ſpūs in præſenti ex par-
te tangit,& ex parte non tangit. Quod & Pe Actu.21.
tri hiſtoria teſtatur, cū miſsi ad eū à Corne-
lio milites, ei ſunt illi homines per ſpiritum
nūtiati. Scriptū quippè eſt. Et dixit ſpiritus
ei, ecce viri tres quęrūt te. Ad quos ille deſcē-
dit,& requirēs dicit. Quæ cauſa eſt propter
quā veniſtis? In cuius verbis oſtēditur,quia
eandē cauſam per ſpiritū non audierat, quā
à militibus requirebat. In præſenti ergo men
tē Petri ſpiritus ex parte tetigerat,& ex par-
te nō tetigerat, qui adeſſe milites dixit,& pro
qua cauſa venerāt,tacuit.

Aliquādo ſpirit⁹ ꝓphetię in futuro ex pte
tāgit, & ex parte nō tangit. Sicut ꝓphetarū 4.Reg.2.
filij de auferendo Helia ad Heliſeū dicunt.
Nunquid noſti quia hodie dn̄s tollat dn̄m
tuū

tuum à te? Quo tamen ablato, ſe ſe per diuerſa diſpergunt, eumq; in rupibus & vallibus quærunt. In futuro ergo eorum mentē prophetię ſpiritus ex parte tetigerat, & ex parte non tangebat, quando eum, quem tollēdum nouerant, non inueniendum quærebant. Ex parte itaq; tacti ſunt, atq; ex parte non tacti, quia ſciebāt, quod tolli poſſet, & neſciebant, quod inueniri nō poſſet. Idem quoq; Heliſeus per prophetiæ ſpiritū de futuro ex parte tactus eſt, & ex parte non tactus, cum regi
4.Reg.3. Iſrael diceret. Percute iaculo terram, & cum percuſsiſſet tribus vicibus, & ſtetiſſet iratus eſt cōtra eū vir dei, & dixit. Si percuſsiſſes quinquies aut ſexies, ſiue ſeptles percuſsiſſes Syriam vſq; ad conſumptionem, nunc autem tribus vicibus percuties eam. Qui vtique nouerat, quod toties percuteret Syriam, quoties percuſsiſſet terrā, ſed eum ei diceret. Percute terram, quoties eam percuſſurus eſſet, ignorabat quippe, & Indignabatur, terram tertio fuiſſe percuſſam. Profecto conſtat, quia de futuro ex parte tactus fuerat & ex parte non tactus qui Syriam percuti prædixit, ſed terram amplius percuti voluit. Sic
1.Reg.15. Samuel eum ad vngendum Dauid à domino mitteretur, reſpondit. Quomodo vadam? audiet enim Saul, & interficiet me. Iuſſu enim domini Saul primùm in regē Iſrael vnxerat, quo poſtea propter neglectum Dei mandatum, reiecto, & Dauid vnxit, nec tamen à Saul occiſus eſt. Ex parte ergo de futuro tactus prophetæ animus fuerat, & ex parte non tactus, qui & vngendum Dauid in regno nouerat, & quia à Saul non eſſet occidendus, ignorabat.

Sciendum quoque eſt quòd prophetæ quidam è proximo tanguntur, atque è longinquo minimè tanguntur. Alij verò è longinquo tāgūtur, et nō tanguntur è proximo Alij autem & è longinquo & è proximo pro
1.Reg.10. phetiæ ſpiritu tanguntur. Simul enim Samuel venienti ad ſe Saul, atq; aſinas patris quęrenti, perijſſe aſinas nouerat, eaſq; inuentas eſſe nuntiabat, & Saulem regem futurum prædicit. Dauid quoque quia in eius regno ſuccederet, nuntiat, ſed quia pater regis æterni futurus ſit, non prædicit.

Quidā verò tanguntur è loginquo, & non tanguntur è proximo, ſicut idem Dauid incarnādum dei vnigenitū nouerat de Iudęa, di
Pſalm. 86. cens. Homo natus eſt in ea, & ipſe fundauit eā altiſsimus. Atq; hūc ad cœlos aſcēſurum, & ad patris dexterā ſeſſurum intelligit, dicēs. Dixit dn̄s domino meo ſede à dextris meis. Pſal. 109.
Et tamen multa quæ è vicino acta ſunt, minimè prçuidit. Vt enim pauca de multis loquar, ſeruū Miphiboſeth Siban cōtra dn̄m ſuum 2.Reg.16.
mentiētē nō intellexit, quippe cui falſā reſerēti proditionē, bona Miphiboſeth domini ſui, protinus adiudicauit. Et Amaſæ promit- 2.Reg.20.
tēs, dicit, Hæc faciat mihi deus, & hæc addat, ſi non magiſter militiæ fueris corā me omni tēpore pro Ioab, videlicet qđ ſequeretur ignorās, quia Amaſa idē, non ſolum principatum 2.Reg.7.
militiæ pro Ioab non ſuſciperet, ſed etiā per Ioab poſt paulū vitam finiret.

Quidā verò è lōginquo tāguntur, & è proximo, ſicut Iſaias longe poſt futura pronun Iſaie.7.
ciat, dicens. Ecce virgo concipiet, & pariet filiū, & vocabitur nomē eius Hemanuel. Qui etiā de Ezechia rege, ꝓphetię ſpū tact⁹ e vicino, quia de infirmitate ſua ſurgeret, prędixit, Iſaie.38.
& quot annis poſt infirmitatē viueret nūciauit. Aliquādo enī ꝓphetię ſpūs prophetis deeſt, nec ſemper eorū mētibus præſto eſt, quatenus cū hunc non habēt, ſe hūc agnoſcāt ex dono dei habere, cū habēt. Vnde Heliſeus cū flentē Sunamitidem mulierem à ſuis pedibus per Giezi puerū auelli prohiberet, dixit. Di- 4.Reg.4.
mitte illam, anima eius in amaritudine eſt, & dn̄s celauit à me & non indicauit mihi. Sic quoq; cū eum Ioſaphath de futuris require- 4.Reg.3.
ret, & prophetiæ ei ſpiritus deeſſet, pſalten fecit applicari, vt prophetiæ ad hūc ſpiritus per laudem pſalmodiæ deſcenderet, atq; eius animum de venturis repleret.

Prophetæ aliqui fuerūt ante captiuitatē decē tribuū Iſrael, ſiue duarū, nēpè Iudę & Bēiamin. vt Nathā, Iſaias, Ioel, Hoſeas, Amos. Alij poſt captiuitatē decē tribuū, & duarū, vt Daniel, Aggeus, Zacharias, Ieremias tamen & Ezechiel imminente captiuitate Babylonica vaticiniū texuerūt, ſed Ieremias in Iuda prophetauit, Ezechiel in Babylone. At Aggeus, Zacharias, Malachias poſt captiuitatē Babylonicam.

Prophetæ oēs poſteriores, fuerūt poſt diuiſionē. 12. tribuū à domo Dauid. horū munus erat populū rebellē & immorigerū minis ad legis cuſtodiam cogere. Priores prophetæ populi geſta, laudes dn̄i, mores populi cōformabāt. Ideo hi dicūt Hagiographi. illi priores ꝓphetæ à fine nomine impoſito, licet eſſent omnes prophetæ.

Prophetę, aliqui fuerunt σύγχρονοι, id eſt eodem

dem

dem tempore viuentes, vt Hoſeas, Iſaias, Ioël Amos, Abdias, Ionas, Michæas, qui fuerunt regnante Ezechia, in cuius tempore regnum decem tribuum eſt finitum, quod à primo rege Ieroboam vſq; ad vltimum Hoſeæ, manſit annis ducentis quinquaginta. Item. Zacharias, Aggæus, Malachias eodem tempore vixerunt. Deniq; floruit Sophonias tempore regis Ioſiæ, quo tempore Ieremias publicè, Sophonias in cōcilijs, Oldas incœtibus mulierum prophetabant. Alij non vixerūt eodem tempore. vt Daniel, Iſaias.

Verum vt ſcias quo tēpore aut quibus regibus regnantibus vnuſquiſq; propheta vixerit, lege regulam quandam quam poſuimus cum de titulis pſalmorum agebamus, aut Diuum Theodoretum in procemio duo decim prophetarum.

Prophetæ quidā vocantur minores, quia ſermones eorum ſunt breues, in maiorum cō paratione, qui maiores ideo vocantur, quia prolixa volumina condiderunt. Vnde Ezechi. cap. 2. ait. Ecce manus miſſa ad me, in qua erat inuolutus liber, & expandit illum coram me, qui erat inſcriptus intus & foris, & ſcriptæ erant in eo lamentationes & gemit⁹ & Væ. Maiores ſūt, Iſaias, Ieremias, Ezechiel, Daniel. minores Hoſeas, Iocl, Amos, Abdias, Ionas, Michæas, Nahum, Habacuc, Sophonias, Aggeus, Zacharias, Malachias.

Ex prophetis aliqui nullam prophetiam ſcripſerunt, vt Nathan, Gad. 2. Reg. 24. Semeias. Achias. Debora. Olda. Elias. & Eliſeus. Alij ſcripſerunt vt Iſaias, Ieremias & reliqui prophetæ. De hac re extat liber Rabi Moſi Kamhi, quem inſerere hoc loco libuit. Moſes vir dei ſcripſit Pentateuchū, hoc eſt quinque volumina legis, preter octo verſus ab. Et mortuus eſt Moſes vir Dei. vſq; ad finem legis. & librum Iob. Ioſue ſcripſit librum ſuū & octo verſus legis. Samuel ſcripſit librum ſuum, id eſt primum & ſecundū regum, & librum Iudicum & Ruth. Iſaias ſcripſit librum ſuum, & librum prouerbiorum, & Cantici cāticorum, & Eccleſiaſtis. Ieremias ſcripſit librum ſuum, & librum regum & Threnorū. Viri Synagogæ maioris ſcripſerunt librum Ezechiel & librum duodecim prohetarum minorum, & librum Danielis & Aeſter. Dauid & decem prophetæ illi pſalmographi cō poſuerunt librum ſuum & librum Paralipomenon, vſq;. Et fuerunt ſibi fratres filij Ioſaphat. Numerus verſuū legis quinq; millia & octingenti & quadraginta quinq;. literæ legis. 600041. Et prophetarū nouē millia, ducēti & nonaginta quatuor. Et Hagiographorū, octo millia & ſexaginta quatuor. Inuenitur itaque ſumma omniū verſuum Bibliæ, viginti tria millia, ducenti & tres verſus.

De hoc libro primo cap. 6.

ANNOTATIO.

Quis excellentior propheta Moyses an Dauid.

Eſt cōtrouerſia inter ſcriptores vter fuerit excellētior propheta, Moyſes an Dauid. Nā S. Thomas principatū tribuit Moyſi, Lyranus anceps ac dubius eſt, tamen demū putat Dauid principatū tenere. Nos tamen neutræ parti accedimus. Nā illi propriā vidētur vocē ignoraſſe. ob cuius rei intelligētiā, annotandū ex Hier. in prologo galeato. Quod ſcriptura veteris inſtrumenti in tres ordines diuidit. prim⁹ ordo cōtinet quiq; libros Moyſis.

Opinio autoris noua contra omnes ſcriptores.

Secundū prophetarū ordinē, faciūt. ſ. Hebræi, & incipiūt a Ioſue. Deinde ſubtexunt Iudicū librū & in eundē compingunt Ruth, quia in diebus Iudicū facta eius narratur hiſtoria. Tertius ſequitur Samuel, quē nos regū primū & ſecūdum dicimus. Quartus regum. Quintus Iſaias. Sextus Ieremias. Septimus Ezechiel. Octauus, liber. 12. prophetarū.

Tertius ordo Hagiographa. l. ſanctè ſcripta poſsidet. Vocātur autē ἁγιόγραφα, illa volumina quæ potius docēt, quā de futuris vaticinātur. licet ꝓphetæ illorū authores etiā ſint appellādi. & primus liber incipit a Iob. Secūdus à Dauid, quem quinq; inciſionibus & vno Pſalmorū volumine cōprehēdit. Tertius Salomō, tres libros amplectēs. Quartus Daniel, iuxta Hebræorū opinionem. Sed iuxta nos vnus è quatuor ꝓphetis maioribus eſt, vt diximus in Appēdice. 4. Hypoty. Quint⁹ liber Paralipomenō. Sextus Eſdras. Septim⁹ Eſter. Ecce Moyſes excluſus eſt à numero ꝓphetarū & Hagiographorū. Deinde Hebræi ſecant vetus inſtrumētū, in legē & prophetas. & prophetæ rurſum ſubdiuiduntur in priores & poſteriores ꝓphetas. Priores ſunt, Ioſue, Samuel, Salomō, Dauid, & cæteri oēs quiā morte Moyſis vſq; ad Iſaiam aliquid ſcriptis mandarunt. Illi qui ab Iſaia vſq; ad Malachiā aliquid literis cōmiſerunt, poſteriores vocantur. Hoc eſt. 12. minores & quatuor maiores prophetæ. Ac vocantur poſteriores, quia poſt ſeparationē tribuū, duarū & decē, a ſe inuicē, ſuas ſcripſerūt ꝓphetias. Ecce Moyſes relegatur à numero prophetarū, tā maiorū, quā minorū. tā priorū quā poſteriorū. Nō ꝙ negē fuiſſe ꝓphetā. fuit etenim

Nā de illo dicitur. Nō ſurrexit propheta in Iſrael, qui vidit dominū facie ad faciem, ſicut Moyſes. & Abraham fuit propheta, quia de illo dicitur, Gene. 20. Propheta eſt & orabit pro te. Verum non appellatur illo nomine, ſed alio excellentiori, videlicet, Patriarcha, quia ſupra vniuerſos homines qui ab illo originem ducebāt, regnum obtinebat. & Moyſes legiſlator dicitur. Cuius veluti miniſtri fuerunt omnes prophetæ. ad hoc enim illorum prædicatio tendebat, vt lex Moyſi ſerui Dei diligēter ſeruaretur. & Iohānes Baptiſta & Euangeliſta, licet prophetæ fuerint, prophetæ non vocantur, ſed illis cognominibus à me modo dictis, ſolent ornari. Deniq; Chriſtus propheta fuit, qui de ſe ait. Nemo propheta ſine honore. & legiſlator ait. Prophetam ſuſcitabit vobis dominus de medio fratrum veſtrorum, Ipſum tanquam me audite, id eſt, erit legis nouæ legiſlator, vt ego veteris. Hoc eſſe conſonum ſcripturis, his teſtimonijs confirmari poteſt. Primum Matthæ. 7. dicitur. Hæc eſt lex & prophetæ. & capi. 11. lex & prophetæ vſque ad Iohannē. & cap. 22. Hinc vniuerſa lex pendet & prophetæ. & Lucæ. 16. Lex & prophetæ vſque ad Iohan. & iterū. Scriptum eſt in lege pſalmis & ꝓphetis de me. & Diues epulo. habēt Moyſen & prophetas. Vides ergo quod nūquam Moyſes numero prophetarum adſcribitur. [redacted]

¶ Prophetia quædam eſt ſpiritalis, quædam diabolica. nam in ſcripturis propheta & pſeudopropheta eodem nomine appellantur. Alia eſt inter has media, quę naturalis aut artificialis vocatur. Quarta cōmunis ſeu popularis vocatur. Spiritalis igitur in primis participes ſunt viri ſancti, ex diſpēſatione tamen viris iniquis datur, vt Pharaoni Balaam & Caiphæ. Diabolicæ autem ſunt participes, qui ipſorum dæmonum ſunt cultores. cuiuſmodi ſunt qui per farinam & hordeum vaticinantur, & illud vaticinium è quercu, & Dodonæa ſacerdos, & id quoque quod per exta fit, & per volatus & garritus auium, per notas, ſternutamenta & ſortes. quodque ex tonitruis ſumitur, & ex muribus, & muſtelis, & ex lignorum ſtridore, & aurium ſonitu & corporis tremore, & quod ex nominibus & mortuis & ſtellis & aquis & ex alijs rebus ſexcentis. Nam quod per ſomnia fit, & id quidem apud nos per vocatam cathochen, id eſt ſpiritus afflatum, eſt. Prænotio tamen non illis à virtute prouenit, vt nobis, ſed potius ab arte quadā praua & malefica. Ac deus quidem cum aliquid prædicit, ipſe ſolutionem ſubiicit, & tūc euenit res abſque vllo dubio. At illi in quibuſdam forte fortuna verum dicunt, in plurimis tamen aberrant. Naturalis autem prophetia animalium eſt ratione carentium, hirundines enim grues & formicæ hyemem aduentantem ſentiunt, erinacei quoq; & alcyones eandem habent naturam. Artificialis verò ad medicos pertinet, & ad conſultores & nauium gubernatores, ſi quidē hi morbos & eorum terminationes prædicunt, illi ventorum mutationes, at vero illi ſua prudētia, quid futurum ſit, coniiciunt. Communis autem & vulgaris cognitio futuri eſt, quod videlicet poſt tres menſes futura eſt hyems. oēs eñ ex temporum circuitibus prædictiones cognoſcunt. Non igitur magnifaciendū eſt dæmones prænotionem habere, cum & formicæ & homines ſagaces futura coniectent. Verum non vt diabolus prædixit ſe ſcire & bonum & malum, ſic fuit. Et Balaam cum prædixit, meretrices ſtatue, & propter ipſas prodetur Iſraël, quod potius coniectura eſt, quàm prædictio. nihil enim admirabile iſtiuſmodi prophetiæ habent. Propriū autem prophetiæ eſt prębere linguam obſequentem gratiæ ſpiritus ſancti. Ex Suida in dictione προφητεία.

Non idem ordo eſt. 12. prophetarū apud 70. interpretes, qui in Hebraica veritate continetur. Illi enim ponunt primum Hoſeam, ſecundum Amos, tertium Micheā, quartum Ioel, quintum Abdiam, ſextum Ionam, ſeptimum Nahum, octauum Habacuc, nonū Sophoniam, decimum Aggeū, vndecimum Zachariam, duodecimum Malachiam. Hebræi autem quos Latini ſequuntur, poſt Hoſeam qui apud vtroſque primus eſt, ſecundum legunt Ioel, tertium Amos, quartum Abdiam, quintum Ionam, ſextum Micheā, ſeptimum Nahum, octauum Habacuc, nonū Sophoniam, dicimū Aggeum, vndecimum Zachariam, duodecimum & qui vltimus eſt Malachiam. Hieronymus in procemio commentariorum Ioelis prophetæ. Pro-

phe

phetæ maiores hunc habent ordinem. Iſaias, Ieremias, Ezechiel, Daniel.

Scriptura vetus diuiditur in legem & Prophetas.

Prophetæ, in priores & poſteriores.

Poſteriores, in maiores & minores.

Egimus de prophetis, nunc de pluſquam prophetis, & tantūmodo Iohāni hoc nomē tributum eſt. Quia, vt ait Hiero. libr. 2. ad Epheſ. circa principium, quē cæteri propheta runt, ipſe conſpexit, & digito demonſtrauit, dicens. Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccata mundi. Quia multi prophetæ & iuſti, cupierunt videre quæ videtis, & nō viderunt. Vtiq́ue videre cupiebant, quæ futura cognouerant. Et Matt. 11. cum hæc dixiſſet addidit. Tum etiam quia ad priuilegium prophetale, etiā Baptiſtæ acceſſit præmium, vt dominum ſuum baptizaret. &. q. 1. ad Alga. Vocat Iohannē dn̄s nō ſolum prophetā, qui ſoleat ventura prædicere, ſed plus eſſe quā prophetam, quia quē illi venturum eſſe dixerāt, hic veniſſe monſtrat, dicens. Ecce agnus dei. præſertim cū ad faſtigiū prophetale, baptiſtæ acceſſerit priuilegiū, vt qui dixerat, Ego à te debeo baptizari, ipſe eum baptizauerit, non præſumptione maioris, ſed obedientia diſcipuli & timore ſerui. Itē Theophy. Mat. 11. ait. Excellentior alijs prophetis eſt Iohā. qa alij ꝓphetæ ſolū vaticinati ſunt de Chriſto, ille oculis aſpexit, quod excellētius eſt. Deinde alij poſtquā nati ſunt prophetarūt, iſte adhuc in ventre matris concluſus, Chriſtum cognouit. Et Chriſti. Druth. Matt. 29. Iohā. nō ſolum fuit propheta, ſed pluſquam propheta. prophetæ nāq; miniſteriū eſt, ventura prędicere, nō etiam demonſtrare. Iohā. verò nō ſolū prædixit ſaluatorē, ſed etiā digito demōſtrauit, dicens. Ecce agnus. Et Maximus. hom. 3. de natiuitate Iohan. Baptiſtæ. Plus reuera, inquit, eſt Iohānes q̄ propheta, cū cęteri oēs vēturi adhuc Chriſti fuere præcones, hic autē dn̄i pręſentis aſſertor. lege eū, & Aug. li. 2. cōtra Petili. Donatiſtam. ca. 27.

De titul. Prophetarū. Cap. II.

QVando locū aliquem, (vt inquit Cyrillus. lib. 8. Theſauri. ca. 2.) in ſcripturis rectè intelligere volumus, tria diligenter conſideranda ſunt. tēpus quando ſcriptum eſt quod di- *Tempus.*
citur. Perſona quæ dicit vel per quam vel de *Perſona.*
qua dicit. Et res propter quā aut de qua ſcri *Res.*
bitur. Sic enim abſq; errore ſenſum verū poterimus inueſtigare. Cognitione tēporis opus eſſe non dubitamus, audientes Apoſtolos dicere ad Chriſtum. Quando hæc erunt *Matth. 24.*
& quod erit ſignum aduentus tui? Hymenę⁹ *2. Timo. 2.*
& Alexander ignorantia tēporum putauerunt iam factam eſſe reſurrectionē. Perſonarum verò cognitionem Eunuchus in Actib⁹ Apoſtolorū neceſſariam oſtendit, dicens ad
Philippum. Quæſo dn̄e de quo propheta lo *Act. 8.*
quitur? de ipſo an de aliquo alio. Et Paul. volens ſaluatoris perſonā intelligi. In quem di-
cuntur hęc, inquit, de alia tribu eſt, manife- *Hebræ. 7.*
ſtum eſt quod de Iuda ortus eſt dn̄s. Quod autem rei quoq; noticia neceſſario requiratus, inde dicemus, quod res quæ de ſaluato-
re ſcribuntur, Verbi cauſa, Ecce virgo conci- *Iſaiæ. 7.*
piet. & ſicut ouis ductus eſt ad occiſionē, ad *& 53.*
neminem ſanctorū referri poſſunt, quare ad Chriſtum propriè referuntur. Sic quando filius dei propter nos factus eſt homo, quādo immūditia peccatorū per ipſum purgata, ſedet in dextris virtutis in excelſis, tūc melior angelis cognitus eſt, nō quia naturā in aliud mutauerit, vel qa factus ſit poſtea, qđ prius nō erat. Non em̄ de natura filij modo ſermo habetur, ſed de ea quæ tēporę incarnationis facta fuit. & libr. 9. Theſauri. ca. 4. hæc addit. Neceſſarium eſt ad intelligendas ſcripturas, tēpora conſiderare, in quibus dicta ſunt, quę ſcribuntur. Sic facilè poterimus errores vitare, præſertim in verbis ſaluatoris. Veluti quādo dicit ſe diem iudicij ignorare, diſpēſando dixit, vt homini quē aſſumpſit congruentia diceret. Nam alioqui optimè diem illum cognoſcebat. vt alibi nos docuimus, & ipſe Cy
rillus ibidem docet. Hæc eadem repetit li. 10 *Libro. 2. ha*
Theſauri. ca. 3. Hanc ob cauſam Chryſoſto. *rum Hypo*
hom. 5. de Ozia, ait. omnibus prophetis mos *typoſeon.*
eſt regum tēpora exprimere. Item Hiero. *ca. 2.*
Iſaiæ. 1. ait. In titulis prophetarū cōmemorantur, Perſona, Verbi gr̄a, Iſaias, aut Ieremias.
Cauſa, vt Hebræorum vitia reſecet, aut aliqd *Perſona.*
pręnunciet, aut vt mærentē populum con- *Cauſa.*
ſoletur. Tēpus, ſub quibus regibus prophe- *Tempus.*
tiam ediderit. Vt, Viſio Iſaię filij Amos, quā vidit ſuper Iudam & Ieruſalē, in diebus Oziæ, Ioathan, Achaz, Ezechiæ regum Iuda. Itē Chriſti. Druthmari. in prooemio Matth. ait. In omniū librorū principijs, tria quęren-

N da ſunt

da ſunt. Tempus. Locus. Perſona. Similiter in Euangelio hæc tria quærenda ſunt. Verbi gratia in Matth. Locus in quo ſcripſit Euangelium, nēpe Iudæa. nam ad Iudæos qui crediderunt ſcripſit euangelium. Tempus Caij imperatoris, qui imperij monarchiam tenebat. Perſona, Matthæus. Differt tamen Iſaias in poſitione temporum aliquorum regum à cæteris prophetis vt annotauit Hiero. in cōmēt. Iſaiæ cap. 1. Quia in titulo Iſaiæ dicitur eum propheta ſſe ſub Ozia, Ioathan, Achaz, & Ezechia regibus Iuda, non vt in alijs prophetis confuſe, intelligendum eſt, vt neſciamus quid ſub quo ſpecialiter rege dictum ſit, ſed vſq; ad finem voluminis ſcriptum referatur, quid ſeorſum ſub Ozia, quid ſub Ioathā, & qd ſub Achaz, & qd ſub Ezechia, ei à dño reuelatū ſit. ab initio enim Iſaię vſq; ad ſextū caput, ſub Ozia facta ſunt, à ſexto vſq; ad ſeptimū, ſub Ioathā, à ſeptimo vſq; ad finē fermè decimiquarti capitis ſub Achaz, à fine. 14. vſq; ad finē voluminis ſub Ezechia. Hæc ille. Attamē in reliquis ꝓphetis minime hoc inuenitur diſtinctū, vt Verbi gratia, in Ieremia qui prophetauit in regno Iuda ſpatio vnius & quadraginta annorum. Nam ſub Ioſia qui regnauit vno & triginta annis, prophetauit. 19. annis. ſub Ioachaz filio eius, tribus menſibus, ſub Sedecia filio Ioſiæ & fratre Ioacim, annis vndecim. Sex illi mēſes cōſtituūt annū vnū imperfectū. Prophetauit ergo Ieremias ſub quinq; regib⁹ Iuda. In Ieremia tamē nulla ſit mentio de Ioachaz & Ioachin, quod ſub illis exiguo tēpore prophetauit. Poſt captiuitatem verò Iudæ prophetauit in Ægypto cum illuc abductus fuiſſet cū reliquijs Iudæ, quæ illuc contra verbū dñi ſe receperant, metuentes ne rurſus rex Babylonis Iudā inuaderet, & eius reliquias perderet. Hæc oia animaduertenda ſunt etiā in lectione, ſanctorum. vt qui hæretici tunc viuerent. &c.

Diſtinctio ꝓphetæ ſub certis regibus obſeruatur diligenter ab Iſaia, ab alijs negligitur.

¶ Ad cognoſcendū parentes & patria vniuſcuiuſq; prophetæ, annotandū eſt quod Hieron. ex Hebræorum ſententia Sophoniæ. 1. obſeruauit. Cuiuſcūq;, inquit, prophetæ pater aut auus, ponuntur in eius titulo, ipſi quoque prophetæ fuerunt. Vnde Amos qui dixerat. Non ſum propheta, nec filius prophetæ, ſed paſtor caprarū vellicans Sycomoros, patris nomē in titulo non habet. Si hoc verū eſt, Sophonias propheta, ex glorioſa maiorū ſtirpe generat⁹ eſt. Habuit enim patrē Chuſi, auum Godoliā, proauum Amariā, atauum Ezechiā, & talē quadrigam ipſe velut extremus auriga cōpleuit. Burgenſis tamen Ieremię. 1. & Hoſeæ 1. negat hanc obſeruationē in vllo probato ſcriptore Hebręorū inueniri. Sed quātū ipſe ab ſcopo aberret, Hieronymi docuit teſtimoniū, & quod nūc, (ex Hebręorum probatiſsimo ſcriptore, Rabi Dauid Cāchi, in cōment. Hoſeæ,) ſubiungam. Cum, inquit, nomen prophetę aut patris eius, in titulo ponuntur, perſpicuū eſt non ſolum illum fuiſſe prophetā, ſed & filium prophetæ. Cū verò nomen prophetę memorię mandatum eſt abſq; patris nomine, planū eſt ipſum fuiſſe prophetam, ſed nō filiū prophetæ. Deinde cum vrbis nomē, prophetæ titulus præfert, notū eſt illius vrbis de qua agitur incolā aut ciuē fuiſſe. Cū vero ponitur nomē ꝓphetæ, vrbis verò omittitꝰ, palā eſt eū fuiſſe vrbis Ieruſalē ciuē. Igitur iuxta hoc pręceptū Iſaias ciuis fuit Ieroſolymitanus, & propheta, ipſe & pater eius. Amos nāq; pater Iſaiæ, non eſt vt nonnulli arbitrātur, tertius ex duodecim prophetis minoribus, ſed alius, nam diuerſis apud Hebræos ſcribuntur literis. pater Iſaiæ, in poſtremis literis, cū Aleph & Çaddic ſcribit. Propheta ille minor, cū Ain, & Çamach. & ecōtra Ieremię patria fuit Anathoth, vt ibidem exprimitur quæ eſt in tribu Beniamin. Ioſue. 21. eſtq; vicul⁹ ſacerdotū cōtra ſeptentrionē Ieruſalē, diſtāſq; ab ea tertio miliario.

Quomodo cognoſcant patres et patria prophetarum. *Amos. 7.* *Amos.* *Anathoth.*

¶ Deindè non infrequēter in titulis prophetarum ponitur pondus aut onus, ſed (vt ait Hiero. in prooemio Habacuc.) nunquam pręfertur in titulo, niſi cum graue & ponderis laboriſq; plenum eſt, quod videtur. Quatuor autē prophetæ in duodecim prophetarū volumine ſunt, è quibus tres in principio pondus titulum habēt. Nahum, Habacuch. Malachias. Porro Zacharias in medio & circa finem duos huiuſmodi ponit titulos. E quibus vnus eſt. onus verbū dñi in terra Adrach, & Damaſci requiei eius. Alter in fine. Onus verbi domini ſuper Iſraël. & Iſaiæ. 13. capite. ait. Verbum Hebraicum Maça vel onus vel pōdus intelligi poteſt. Et vbicūq; præpoſitum fuerit, minarum plena ſunt quæ dicuntur. & Ieremiæ. 23. ait. Vbicunque graue eſt quod dominus cōminatur, & plenum ponderis vel laboris & importabile, in titulo prophetiæ Maça, id eſt pondus, ponitur. Differunt tamen cum dicitur, pondus ſit ad aliquem, & pondus contra aliquem. Quia vt dicit Hiero. Malachiæ. 1. Pondus, cum dicitur fieri ad aliquem

Pondus aut onus qd ſignificet in ſcriptura. *Zach. 9. & 12.* *Pondus ad aliquem & contra aliquem quicquid ſignificet.*

aliquem, Verbi gratia Iſrael, (nō contra aliquem) graue quidem eſt, quia pondus appellatur, ſed cōſolationis aliquid habet, vt Malachię. 1. Onus domini ad Iſrael in manu Malachiæ. Aliud eſt enim quando ad illum vel illum ſcribimus, aliud quando contra illum vel illum, qa in altero pars amicitiæ, in altero inimicitiarū aperta confeſsio eſt.

Theophylacti expoſit. exploſa.

Hier. optimè & eruditè interpretat⁹ eſt qd ſignificet hoc nomen pōdus iuxta Hebręos Vnde omnes aliæ expoſitiones quæ afferri. ſolent, ſunt explodendę. nēpè illa Theophy. Nahū. 1. Lemma Niniue, i. aſſumptio Niniue. Quoſdam, inquit, de repente ſpūs ſancti gratia, apprehendebat prophetas, eoſq́; detinens & ab humanis ſeparans, ac per iſpos loquebatur futura. Hanc igitur repentinā mētis detentionem Lēma vocauit Nahū, perinde ac ſi dicat, Arrepta mens mea ab ſpiritu præuidit quæ Niniue eſſent obuentura. Vnde omnis ꝓphetia cōmuni vocabulo, Lēma, id eſt acceptio dici poteſt. Et Habacuc. 1. ait. Lēma, id eſt captio, ipſa prophetia nominat, ſiue quod accipitur ex deo tradita, ſiue propter prophetæ mentis acceptionē, ac ꝓpter, ab humanis ad diuinas reuelationes, tranſlationem. Theodoretus quoq; Nahū. 1. ait. Aſſumptionem appellat propheta, mentis raptū, & à rebus humanis traductionē. Rapta, inquit, mens mea à deo, quæ Niniue. eſſent ventura, præuidit. & iterum Malachiæ. 2. ca. hoc inferſit.

Theodoret⁹

Prophetia quæ fauſta annunciat quō cognoſcitur.

Diximus quibus verbis vtatur prophetia, quæ alicui infligit pœnam, nunc de illis dicendum, quæ fauſta & proſpera portendūt. De quibus ſic ſcribit Hiero. Iere. 23. Vbicunque proſpera dominus pollicetur, ſiue poſt cōminationem meliora promittit, ibi. Viſio dicitur, aut certe, Verbum domini. Et commenta. Iſaiæ. ca. 1. iterum hoc repetit.

De hoc libro nono. Regula. 16 diximus.

Ponitur, inquit Hiero. in cōment. Abdiæ, in prophetarum titulis, Viſio, & nihil poſtea quod viſum ſit, demonſtratur, quia non tam vult dicere ſe vidiſſe, quam ſe optime noſſe, aut ſe audiſſe à dn̄o, aut ſibi ita videri viſum fuiſſe. vt apud Iſaiam. Vidi dn̄m Sabaoth ſedentem ſupra thronum excelſum & eleuatū. & apud Ezechielem. Aperti ſunt cæli & vidi viſiones Dei. & ſtatim ſubiungit. Et ecce ſpiritus turbinis veniebat ab Aquilone. Et poſt viſionem Abdiæ protinus infertur. Hæc dicit dominus ad Ædom, auditum audiuimus à dn̄o, & legatū ad gentes miſit. &c.

De Deutero. ca. 4. huius rei ſumamus exemplū, in quo nō res, ſed verba cernūtur. Attende, inquit, & conſerua animam tuā vehemēter, ne fortè obliuiſcaris ſermonum quos viderunt oculi tui. & Iohan. in epiſt. Quod vidimus oculis noſtris, & perſpeximus, & manus noſtræ palpauerunt de verbo vitæ. Et Moyſes vocem domini, quæ ad eū loquebatur, vidiſſe ſe dicit. Et populus ſimiliter videbat vocē dn̄i. Si ergo poſt viſionē inferuntur quæ dicta ſunt, & videntur mentis oculis, quę auribus percipi ſolent, rectè, Videns, quia prophetæ antiquitus vocabantur videntes. Item Iſaiæ. 1. capite. Non ſolum Iſaias propheta, ſed alij, quū habeant in titulo, Viſio quam vidit Iſaias, ſiue Abdias, non inferunt quid viderint (verbi gratia. Vidi dominum Sabaoth ſedentem ſuper thronum excelſum & eleuatū,) Sed quæ dicta ſunt narrant, ideſt. Audi cælum, auribus percipe terra. Et, Hæc dicit dominus ad Idumæam. Auditum audiui a domino. Prophetæ enim prius vocabantur videntes, qui dicere poterant. oculi mei ſemper ad Dominum. Et Andreas in Apocalypſi. cap. 2. Deniq; Chryſo. ho. 3. de pœnitētia ait. Viſio quā vidit Iſaias ſuper Ieruſalē & Iudæam. Dic Iſaia viſionē quā vidiſti? Audite cæli, auribus percipe terra, quoniā dominus locutus eſt. Alia præmiſiſti, alia dicis. Incipiens enim dicis. Viſio ſuper Iudæam. Cælum alloqueris, atq; in terram ſermonem declinas, dimittens rationales homines, cū elementis irrationabilibus diſputas. Hoc eſt. prophetę rem quam audiūt, vel p internam inſpirationem ſuſcipiunt, dicunt ſe vidiſſe, vt fidem adhibeamus prophetię. nā hic ſenſus alijs certior & exactior eſt. ne nos igitur ſimus dubij ad credendum, dicunt, adeò certa & cōperta eſſe quæ dicuntur ab ipſis, ac ſi ipſi oculis ſuis cōſpexiſſent. Sic dicuntur verba dei videri, ideſt audiri. Et ratio eſt quia ſenſus ſolemus loco teſtiū adducere & vno pro altero vti. Vt oculis noſtris vidimus & manus noſtræ palpauerunt de verbo vitæ.

1. Iohan. 1.

Iſaiæ. 6. Abdias.

De hoc libro. 9. Regula. 15.

Eſt præterea annotandum quod vice titulli, vel veluti procemium dicendorum, ſolent vti prophetæ, his verbis. Hæc dicit dominus, aut alijs ſimilibus. De his titulis ſic ſcribit Hieronymus Ierem. 23. Hęc dicit dominus, propterea ſemper infertur in prophetis, ne contemnantur quaſi verba prophetarum, ſed leat.

Hæc dicit dominus in prophetis cur dici ſoleat.

ſed admoneantur iugiter, dei eſſe ſermones quos loquuntur. Item Zachariæ. 1. ait. In paucis verſiculis breuibuſque ſententijs, in Aggæo & Zacharia, additur. Dicit dominus exercituũ, vt ſciant dominum eſſe qui præcepit templi ædificationem, & alia quæ ibi dicuntur, aduerſus regis imperiũ, & hoſtes circum frementes, & hac fiducia ad ædificationem templi concitentur. Item in comment. Ezechielis. cap. 35. ait. In prophetis ſubinde additur, factus eſt ſermo domini, quia ob humanam fragilitatem, & vitæ huius neceſſitates, interdum prophetiæ ſpiritus recedebat ab eis. Nam ſi ſemper in prophetis eſſet ſermo dei, & iuge in pectore eorum haberet hoſpitium, nunquã ſic loquerentur. Propterea Iohannes baptiſta loquitur. Super quem videris ſpiritũ ſanctũ in ſpecie columbæ deſcendentem & manentem in eo, ipſe eſt. Nũquam enim propriũ eſſet Chriſto, quod additur, & manentem in eo, niſi ab alijs nonnũquã recederet. Alioqui & ad Moyſen loquitur deus. Auferã de ſpiritu qui eſt in te, quem vtique non haberet, niſi ad eum a domino deſcendiſſet.

Vide quæ ſcripſi lib. 10. Regul. 23.

Iohan. 1.

Numer. 11

Gubernationis populi Iſraelitici viciſſitudines.

Oportet etiam breuiter viciſſitudines gubernationum Iſraelitici populi declarare, vt tituli prophetarum melius intelligantur. Ex quo, (inquit Beda. Lucæ. 1.) patres ex Ægypto exierunt, ſuæ gẽtis iudicibus, Othoniel, Aiod, Samgar, Gedæon, vſq; ad Samuel prophetam, ac deinde regibus, vſq; ad trãſmigrationem Babyloniæ, regebantur. Poſt reditũ verò è Babylone per pontifices rerum ſumma gerebatur, vſque ad Hyrcanum regem ſimul & Pontificem, quo, fratris inuidia multis calamitatibus vexato, & ad vltimum ab Herodẽ (cuius patrem ipſe de ignobili aduena, hoc eſt genere Idumæo ſublimẽ fecerat ac ciuem) vi fraudis interempto, Iudææ regnum ipſi Herodi, iuſſu Cæſaris Auguſti, traditur gubernandum. Et Theophy. Matt. 1. ait. In tres ordines diſtribuit Matthæus generationes, vt monſtraret quod Iudæi, ſiue à iudicibus gubernarentur, vt qui vſq; ad Dauid, ſiue à regibus, vt qui vſq; ad trãſmigrationẽ Babylonis, ſiue à ſacerdotib⁹, vt qui vſque ad Chriſtũ, nihil tamen in virtute profecerũt. Et quod opus habuerint, vero & iudice & rege & ſacerdote, qui eſt Chriſtus. Nam poſtquã defecerunt reges, venit Chriſtus iuxta prophetiã Iacob. Nõ auferetur ſceptrum de Iuda. Hoc etiam dixit Euthy. eodem loco.

Item Euſebius. lib. 1. eccleſia. hiſto. ca. 6. ait. πρὸ μὲν τῆς αἰχμαλωσίας ἰουδαίων, καὶ τῆς εἰς Βαβυλῶνα μεταναστάσεως, ἐβασιλεύοντο ἀπὸ σαοὺλ πρώτου, καὶ Δαβὶδ ἀρξάμενοι, πρὸ δὲ τῶν βασιλέων, ἄρχοντες αὐτοὺς διεῖπον, οἱ προσαγορευόμενοι κριταὶ, ἄρξαντες καὶ αὐτοὶ μετὰ Μωυσέα, καὶ τὸν τούτου διάδοχον Ἰησοῦν. μετὰ δὲ τὴν ἀπὸ Βαβυλῶνος ἐπάνοδον οὐ διέλιπον πολιτείᾳ χρώμενοι ἀριστοκρατικῇ μετὰ ὀλιγαρχίας. οἱ γὰρ ἱερεῖς προεστήκεσαν τῶν πραγμάτων ἄχρις οὗ πομπήιος ῥωμαίων στρατηγὸς ἐπιστὰς τὴν ἱερουσαλὴμ πολιορκεῖ. Item Nicepho. li. 1. cap. 6. Gens, inquit, Iudæorum priuſquam diuina prouidentia Moyſes dux ei præfectus eſſet, libera quodammodo & ſui iuris fuit, & primogenitorem iactans iuſtum Abraham, tenui cognitione numinis alijs antecellut populis. Hæc poſtquã in Ægyptũ venit, p Ioſephum, in ſeruitute ibi fuit annos quadringentos. Inde illam eduxit Moyſes, qui tantũ ſanctitate pollebat, vt colloquio dei frueretur, ab eoq; rerum gerendarum conſilia petebat. Præfuit ergo genti illę, ac rex ipſe & ſacrorum Antiſtes ſuo populo dixit. Rerum tamen ſacrarum curam Aaron ſortitus eſt. Poſt hunc ſucceſſor eius Nauæ filius, rerum adminiſtrationem ſuſcepit. Deinde rem Iudaicam principes rexerunt, iudices dicti, qui numero. 12. fuerunt, per ſucceſsionem ordine in defunctorum locum ſurrogati. Poſtea talem rerum adminiſtrationem ægrè ferentes Iudæi, regem ſibi creari depopoſcerunt. Et Saul primus eis a propheta Samuele rex vnctus eſt, id deo per oraculũ iubẽte. Huic Dauid ſucceſsit. Dauid filius Salomon. Deinde ordine alij reges. 24. numero, qui rebus Iudaicis annos quadringentos quadraginta octo præfuerunt. Poſtea cum Nabuchodonoſor bellicam cõtra eos expeditionẽ ſumpſiſſet, vna cũ vrbe tẽplũ eſt euerſũ, & populus Babylonẽ captiu⁹ duct⁹ annos ſeptuaginta.

Horum verborum trãſlationem accipe ex Niceph.

Iudicũ Iſraël cũ annis quos rempublicam gubernarũt hic eſt catalog⁹. Ioſue. Othoniel filius Quenez. 40. annis. Iudi. 3. Aiod filius Gera. 80. an. Iu. 3. Samgar filius Anath. Iudi. 3. Debora. 40. an. Iudi. 4. &. 6. Gedeõ fili⁹ Ioas. 40. an. Iudi. 6. 7. 8. Abimelech. an. 3. Iudi. 9. 10. Thola filius Pua. 23. an. eodẽ li. c. 10. Iair Galaadites. an. 22. eodẽ lib. c. 10. Iephthe. an. 6. c. 11. &. 12. Abeſſan. an. 7. ca. 12. Ahalon Zabulonites. an. 10. ca. 12. Aabdon fili⁹ Hellel. an. 8. c. 12. Samſõ. an. 20. c. 13. 14. 15. 16. Heli. an. 40. 1. Reg. 1. capi. 2. Samuel. 1. Re. 1. 2. 3. Ioel & Abia Samuelis filij. 1. Re. 8.

Iudicũ Iſraël catalog⁹.

Re-

Reges duodecim tribuũ Iſrael.

Reges vniuerſi populi Iſraelitici ſunt hi. Saul. 1. Reg. 10. Isboſeth filius eius, an. 2. 2. Reg. 2. Dauid. an. 40. 2. Reg. 2. Salomō an. 40. 3. Reg. 1.

Reges decē tribuum.

Reges decem tribuũ tantum. Ieroboham filius Nabath. an. 22. 3. Reg. 12. Nadab filius eius. an. 2. 3. Reg. 15. Baaſa filius Achię. an. 24. 3. Reg. 15. Ela fili⁹ Baaſa. an. 2. 3. Reg. 16. Zamri, ſeptē dies. 3. Reg. 16. Hamri. an. 12. 3. Reg. 16. Achab filius eius. an. 22. 3. Reg. 16. Ochozias fili⁹ eius. 2. 3. Reg. 22. &. 4. Reg. 1. Ioram frater eius. an. 12. 4. Reg. 1. Ieu. filius Ioſaphath. an. 28. Ioachaz filius eius. an. 17. 4. Reg. 13. Ioas filius eius. an. 16. 4. Reg. 16. Ieroboã filius eius. an. 41. 4. Reg. 14. Zacharias filius eius. 6. Mēſes. 4. Reg. 15. Salum filius Iabes. menſe vno. 4. Reg. 15. Menachē. 10. an. Phaquee filius eius. an. 2. Phaquee filius Romeliæ. an. 20. Hoſee filius Ela. an. 9.

Reges duarũ tribuũ.

Regũ Iuda hic eſt catalogus. Roboã. an. 17. 3. Reg. 12. Abiam filius eius. an. 3. 3. Reg. 15. Aſa filius eius. 41. an. Ioſaphath filius eius. an. 25. Ioram filius eius. an. 8. 4. Reg. 8. Athalias. an. 7. 4. Reg. 8. &. 11. Ochozias filius Iorã. an. 1. 4. Reg. 8. Ioas. an. 40. 4. Reg. 12. Amaſias filius eius. an. 29. Azarias filius eius. an. 52. 4. Reg. 15. Ioathan filius eius. an. 16. 4. Reg. 15. Achaz filius eius. an. 16. 4. Reg. 16. Ezechias filius eius. an. 29. 4. Reg. 18. Manaſſes filius eius. an. 55. 4. Reg. 21. Ioſias filius eius. an. 31. 4. Reg. 22. Ioachaz filius eius. 3. mēſibus. Ioiaqim. an. 11. 4. Reg. 23. Ioachin vel Iechonias filius eius. 4. Reg. 24. Sedechias. an. 11. 4. Reg. 24. Poſtea gubernatus eſt populus ille per ſacerdotes qui erant ex Iuda & Beniamin propter illud, non auferetur ſceptrũ de Iuda. Porro vt hæc clarius intelligas, ſcito duas tribus, nēpe Iuda & Beniamin, poſt obitum Salomonis à decē fuiſſe diſiunctas. diſsidiorũ hoc extitit initiũ. Quod Roboam Salomonis filius, noluerit maturo & prudenti ſenum conſilio obtēperare, ſed iuuenũ ineptijs. Hanc ob cauſam tã ingens odiũ in illũ cōcitatũ eſt, vt decem tribus à Dauid domo auulſæ, factioni Ieroboã filij Nabath, adhæſerint, dicētes. Quæ nobis pars in Dauid, aut quę hæreditas in filio Iſai? Hinc ex tribub⁹ 12. ſola Iuda, (in qua Beniamin ſemper intelligo,) domui Dauid adhæſit. Diſsidium hoc prædictum ipſi Salomoni, à Domino fuerat, cum adhuc in viuis eſſet, paucos

Iuda tribus quid ſignificet.

poſt dies euenturum. Quia habuiſti, inquit Dominus, apud te & non cuſtodiſti pactum meum, & pręcepta mea, quę mandaui tibi, diſrumpens ſcindam regnum tuum, & dabo illud ſeruo tuo, veruntamen in diebus tuis non faciam propter Dauid patrē tuum, de manu filij tui ſcindam illud, nec totum regnum auferam, ſed tribum vnam dabo filio tuo, propter Dauid ſeruum meum, & Ieruſalē quam elegi. Atq; hę duæ tribus cum perpetuo à Chaldæis infeſtarentur, demum cũ Sedechias regnum Iuda obtineret, & ſummo ſacerdotio fungeretur Saraim, miſit Nabuchodonoſor Nirgelaum, Arematũ, Emergaum & Nabuzandam duces ſuos, ipſo manente in Reblata, quę poſtea Antiochia vocata eſt, a quibus tanta contentione animi pugnatum eſt, vt duarum tribuum extincto imperio, ipſas Babylonem traduxerint. Quo in exilio. 70. anni detentę illę ſunt, iuxta Ieremię vaticinium. cap. 25. Erit vniuerſa terra hęc in ſolitudinem & in ſtuporem, & ſeruient omnes gentes iſtę regi Babylonis. 70. annis. Cum impleti fuerint. 70. anni viſitabo ſuper regem Babylonis. & cap. 29. Cum cœperint impleri in Babylone. 70. anni viſitabo vos, & ſuſcitabo ſuper vos verbũ meũ bonum, vt reducam vos in locum iſtũ. Quod fecit Cyrus rex Perſarum, qui poſtquam rerum potitus eſt, iuſsit vt populus illę in priſtinas ſedes remearet. Nam miſit circiter. 50. hominum millia in Iudęam, qui ad tempora vſq; Chriſti Iudęam incoluerũt. Hæc fermè omnia colligi poſſunt ex Ioſepho. li. 10. Antiqui. Et Hier. hæc eadem tradit in commēt. Ezechielis. ca. 27. Regum narrat hiſtoria ſub Roboam filio Salomonis. 12. tribus fuiſſe diuiſas, & duas, hoc eſt Iudam & Beniamin cũ Leuitis ac ſacerdotibus ſecutas eſſe Roboam, qui regnauit in Ieruſalem, & regnum eius appellatum eſt Iuda. Alias verò decem tribus, quæ dixerũt. Non eſt nobis pars in Dauid, nec hæreditas in filio Iſai, Ieroboam filio Nabath, de tribu Ephráim, qui fuit filius Ioſeph, ſubmiſiſſe ceruices & ſeruiſſe ei, appellataſq; ex magna pte populi antiquo nomine Iſrael, & multo tempore regnum Iuda & Iſraēl aduerſum ſe habuiſſe certamina, proprijſq; pauiſſe regibus, primaſq; decem tribus captas ab Aſſyrijs, & poſt aliquantũ temporis, eas quæ appellabãtur Iuda, à Chaldæis in Babylonem ductas eſſe captiuas, & tribum Iuda poſt annos. 70. antiquæ terræ redditam. De-

cem aũt tribus quæ vocabantur Iſrael vſq; hodie in montibus vrbibuſq; Medorum ſeruire captiuas. Hæc ille. Duę tribus nempè Iuda & Beniamin cum Leuitica tribu, quæ in Bēiamin ſorte habitabat, cũ iter fratres ſuos ſacerdotes nullam haberent hæreditatē, his nominibus in ſcripturis vocatæ ſunt. Iudas, Ieruſalem, Sion, Beniamin, Domus Dauid, & interdũ dom⁹ Iacob. Et ſi duo noīa ponāt, vt Iſaiæ. 1. Iuda & Ieru. Ieruſalē ſignificat tribum Beniamin, quia in illa tribu ſita erat.

Duarũ tribuum noīa.

Decem vero tribus multo antequam duę à Salmanazar Aſsyriorũ rege abductæ fuerant in captiuitatem, nempè ſexto Ezechiæ regis Iuda anno, & nono Hoſeæ regis Iſrael, collocaueratq; eas in Hala & in Habor fluuios Gozam in ciuitatibus Medorum. Illorum regionem poſt Samaritani incoluerũt, qui à Perſis ducebant originem. Harum tribuum in patriā remeatio nuſquam legitur. Imo Hoſeas ait. Non addā vltra miſereri domui Iſrael, ſed obliuione obliuiſcar eorum. 4 Reg. 17. Captiuus ductus eſt populus meus in Aſsyrios vſque in hodiernum diem. i. perpetuò. Nam iuxta Idioma ſcripturarum vſque in hodiernum diem perpetuò ſignificat, vt Hiero. docet contra Heluí. Porrò quid de illis actum ſit, neſcitur. Hebræi DiarrhϾæ morbo interijſſe affirmant. At Hiero. Ezechie. 23. & Zachariæ. 2. & Hoſeæ. 1. & Oroſius & Ioſephus. lib. 10. capit. 10. arbitrantur, maximis & præruptis Mediæ montibus eſſe concluſos, vſque ad tempora Antichriſti. Porrò à quib⁹ regibus hæc regna fuerint profligata & quot annis incolumia permanſerint, & per quos reges fuerint propagata, Regum & Parali. narrat hiſtoria, & Ioſephi ſcripta non tacent. Hec factio decem tribuũ his appellatur nominibus. Ephraim, Samaria, Iſraël, Ioſeph, Iezrael, Bethel, Bathauen, aliquando Iacob.

Nomina factionis decem tribuũ

Duodecim tribus his nominibus appellātur, Iſraël, Iacob, Ioſeph. Eſt tamen memorię cõmendandum, quod diligenter annotauit Hierony. Malachię. 1. ca. Sciendum, inquit, eſt quod abducto in captiuitatem Iſraël, id eſt decem tribubus, indifferēter priſtino nomine, & duæ tribus Iudas & Beniamin appellentur Iſraël. Hæc ille. Hæc diſcretio vſque ad præſentem diem permanet. nec enī alicubi inuenitur vbi Iſrael & Iuda ſub vno rurſus imperio redigerentur.

Noīa. 12. tribuum.

Poſtremo loco dicēdum eſt de titulis qui imponi ſolent à prophetis ante captiuitatē & poſt captiuitatem. Et primo dicendum de titulis prophetarũ, quomodo imponi ſoleāt poſt captiuitatem decem tribuum. De illis hæc ſcribit Hie. Sophonię. 1. c. Poſtquā decē trib⁹ ab Aſſyrijs ſub rege Ezechia patre Manaſſe ductę fuerant in captiuitatem nequaquam reges decē tribuum id eſt reges Iſrael ponuntur in titulis prophetarum, ſed duarum tribuũ reges. Vndè Sophonias ait. Verbum domini quod factum eſt ad Sophoniā filium Chuſi, &c. in diebus Ioſię filij Amon regis Iuda. Præterea de titulis ante captiuitatem & poſt illam, hæc tradit Theodoretus in commēt. Aggęi. Ante captiuitatem Babylonicam nomina regum Iuda atque Iſraël, prophetæ in titulis librorum ſcribebant, vt Hoſeæ. 1. Verbum domini quod factum eſt ad Hoſee filiũ Beeri, in diebus Ozię, Ioathā, Achaz Ezechię regum Iuda, & in diebus Ieroboam filij Ioas regis Iſraël. Poſt captiuitatem verò Babylonicam, quod Iudęi ſine regibus ſuis remanſiſſent, Perſarum & aliarum gentium reges ponuntur, vt Zachariæ. 1. In menſe octauo, in anno ſecundo Darij, factũ eſt verbũ dn̄i ad Zachariā. & Aggęi. 1. In anno ſecũdo Darij regis, in mēſe ſexto. Itē Origenes. ho. 21. in Lucā ait. Quando ad Iudęos tantum ſermo propheticus mittebatur, Iudaici reges ponebantur in titulo. Verbi gratia. Viſio quam vidit Iſaias filius Amos aduerſus Iudæam & Ieruſalem, in regno Oziæ & Ioatham & Achaz & Ezechiæ, nec aliũ quemquam exceptis Iudææ regibus, Iſaiæ video tempore deſignatum. In quibuſdam prophetis & Iſraël reges legimus, ſicut ibi. Et in diebus Ieroboam filij Ioas regis Iſraël. Quando verò ſacramentum Euangelij pręḋicandum erat, cuius princeps Iohannes in eremo fuit, & orbem Romanum Tyberij regebat imperium, tunc decimo quinto anno, verbum Domini ad Iohannem factum eſſe ſcribitur. Et ſi tantum his qui de nationibus crediturí erant annuncianda ſalus fuiſſet, & penitus excludendus Iſraël, ſufficiebat dicere. In anno. 15. Tyberij Cæſaris, pręſide Iudææ Pontio Pilato. Quia vero & de Iudæa & Galilæa multi credituri erant, idcireo & hæc regna ponuntur in titulo, dicitur que Tetrarcha Gallilææ Herode.

Tituli prophetarum poſt decem tribuum captiuitatem.

De Titulis ante captiuitatē.

Hoſee. 1.

Regum tēpora in euangelio.

In vltima captiuitate Titi per oēs nationes Iudęi diſſeminati ſunt, vt vndiquè codices ſanctos portent, qui ſunt teſtes noſtræ fidei.

De

¶ De titulis Pſalmorum Cap. 3.

Quæſtio.

IN primis quærendũ videtur, An vnicus ſit liber Pſalmorum cen-
ſendus an plures. Nam eſt non
modica cõcertatio de hac re in-
ter eccleſiaſticos & Hebręos doctores. Porrò
ſententiã Hebræorum Hilarius in prologo
Pſalmorum, his verbis explicauit. Aliqui, in-
quit, Hebræorũ Pſalmos in quinq; libros di-
uiſos volunt eſſe, vt ſit vſq; in. 40. Pſalmum
liber primus, & à. 40. vſq; ad. 71. liber ſecũdus,
& ab eo vſq; ad. 83. liber tertius. & ex eo vſq;
ad. 105. liber quartus, eo quod hi oẽs in cõſũ
matione ſua habeãt, Fiat Fiat, Cõcludat dein-
de in cẽteſsimo quiquageſimo Pſal. lib. 5. Ean
dem opinionẽ refert Hiero. in epiſto. ad Mar
cellã, inquiẽs. Amen, ſeptuaginta exprimũt
γένοιτο, ideſt fiat. Vnde & in fine librorũ (in
quinq; ſiquidem volumina, Pſalterium apud
Hebræos diuiſum eſt) fiat, fiat, tranſtulerũt,
quod in Hebraico legitur, Amen, Amẽ, quo
ſcilicet ea vera dicta quæ ſunt ſupra, confir-
mentur. & Gloſſa. ordi. in prothematis Pſal
morũ. hãc opinionẽ tribuit Hieronymo. ſed
falſò. Nam Hebręorum recitat ſentẽtiam cũ
hãc admittit diuiſionẽ, nõ ſuã aſtruit. veluti in
epiſt. ad Cyprianum. Aiunt, inquit, Hebræi
vno pſalmorum volumine quinq; libros cõ
tineri, à primo vſq; ad quadrageſimum, &
à. 41. vſq; ad. 71. & à. 72. vſq; ad. 88. & a. 89.
qui quarti libri initium eſt vſq; ad. 105. In
quorum omnium fine duplex Amen poſitũ
eſt. & a centeſimo ſexto vſq; ad finẽ inſtar
12. prophetarum, qui & ipſi cum proprios
libros ædiderint, vnius voluminis nomine
continentur. Pro Hebræorum opinione ſtat
Ambr. Pſal. 40. & Epiphanius in epitome ver
ſus finem. Verũ contrariã probat ſentẽtiam
Hiero. ad Sophronium ſcribẽs. Scio, inquit,
quoſdã putare Pſalteriũ in quinq; libros eſ-
ſe diuiſum, vt vbicunq; apud. 70. interpretes
ſcriptum eſt, fiat, fiat, finis librorum ſit, pro
quo in Hebræo legitur. Amen, Amen. Nos
Hebræorum auctoritatem ſecuti & maximè
Apoſtolorum, qui ſemper in nouo teſtamen
to, Pſalmorum librum nominant, vnum aſſe
rimus Pſalmorum volumen. Hilarius quoq;
in loco citato ait. Nos ſecundum Apoſtoli-
cam auctoritatem, librum Pſalmorum & nũ
cupamus & ſcribimus. Ita enim in actibus
Apoſtolorum ſcriptũ meminimus. Scriptũ
eſt enim in libro Pſalmorũ. Fiat domus eius
deſerta, & epiſcopatum eius accipiat alter.
Argumentum Hebræorum, Hieronymus
ad Sophronium ſcribens, ſic diluit. ſi Amẽ in
fine tantummodo librorum poneretur, &
nõ interdum, aut in exordio, aut in calce ſer-
monis aut ſententiæ, nunquam Saluator in
Euangelio loqueretur. Amẽ Amen dico vo-
bis. Nec Pauli Epiſtolæ in medio opere illud
continerent. Moyſes quoq; & Ieremias & cę
teri in hunc modum multos haberẽt libros,
qui in medijs voluminibus ſuis, Amen fre-
quenter inſerũt. Sed et numerus vingintiduo
rum librorum Hebraicorum, & myſterium
eiuſdem numeri commutabitur. Pro hac ſen
tentia ſtat Auguſtinus.

Vt tot Pſalmorũ eſsẽt libri, quot libri legis, in. 5. libros diuiditur.

Act.1. Pſalm. 68.

De hoc in prologo Galeato Hiero.

Deinde quæro. An aliqui libri legis me-
tro ſint contexti, vt liber Pſalmorum & Iob
& Threnorum. Hieronymo quidem videtur
in procemio Iob, carmine illos fuiſſe conſcri
ptos. Sicui, inquit, videtur incredulum metra
eſſe apud Hebræos, & in morẽ noſtri Flacci,
Græciq; Pindari & Alcæi, vel Pſalteriũ, vel
Lamentationes Ieremiæ, vel omnia fermè
ſcripturarum cantica cõprehendi, legat Phi-
lonem, Ioſephum, contra Apionem, Ori-
genem, Cęſarienſemq́ue Euſebium, & eo-
rum teſtimonio me verum dicere compro-
babit. Et in epiſtola ad Paulinũ, quæ in Bi-
bliorum fronte circunfertur, de libro Iob
loquens, ait. Proſa incipit, verſu labitur, pe-
deſtri ſermone finitur. Item Auguſtin. in
epiſto. 131. affirmat, Pſalmos Dauidicos me
tro eſſe conſcriptos, licet fateatur ſe menſu-
ram ignorare. Hebræis tamen non pro-
batur. Nam omnes ferè qui ſcriptum ali-
quid reliquerunt, vt negant carmina in ſcri-
pturis inueniri, ita affirmant voces quaſdam
in modũ Rhithmi in carminum fine incul-
cari. Quæ exornatio apud Rhetores ſimi-
liter deſinẽs vocatur. Veluti in Pſalmo. 3.
Domine quid multiplicati ſunt qui tribu-
lant me. multi inſurgunt aduerſum me. &
6. Domine ne in furore tuo arguas me. ne-
que in ira tua corripias me. Denique Iſaiæ.
5. vbi nos legimus. Expectaui vt faceret iudi-
cium, & ecce iniquitas, & iuſtitiam & ecce cla
mor, ait Hiero. Volumus Latinis inſinuare
auribus quod ab Hebræis didicimus, Iudi-
ciũ apud eos appellatur Miſpat iniqui-
tas.

Quæſtio.

tas. Miſpach. Rurſum iuſticia dicitur Çedaca, clamor autem Cehaca, vna itaque vel addita litera vel mutata, elegantem ſtructuram ſonumque verborum, iuxta Hebræam linguam reddidit.

De ordine quo Pſalmi digeſti atq; ordinati ſint, licet in titulo de ordine narrationis, longiori ſermone id proſecuti ſimus, nõ erit ab re nõnulla hoc in loco inſerere, primũ ex Chryſoſ. in proœmio ſecundo Pſalmorum. Pſalmi, Inquit, non ſunt digeſti iuxta ordinẽ hiſtoriæ, ſed vt vnuſquiſq; inuentus eſt ab Eſdra vel Ezechia illorũ congregatore. Nã 43. Pſalmus habet inſcriptionẽ, Canticũ ad uerſus Goliath. Tertius autẽ Pſalmus habet inſcriptionem. Pſalmus Dauid quãdo fugieſiat à facie Abſalom filij ſui. Quis neſcit quã ſunt antiquiora quæ aduerſus Goliath facta ſunt, ijs quæ aduerſus Abſalom? Id autem accidit, eo quod liber perierit in captiuitate Babylonica, poſtea autem inuentus ſit tẽpore Eſdræ, non totus ſimul liber, ſed diſperſus. Item Hiero. Pſalm. 3. ait, iſte pſalmus poſterior eſt ſequentibus plurimis, qui ad Saul videntur hiſtoriam pertinere, vt Pſalm. 17. Ante ſiquidem Dauid à Saul eſt paſſus inſidias, quàm Abſalõ aduerſus eũ arma corriperet.

De hoc lib. 9. Reg. u 24 diſſerimus. et lib. 7. Pa rig. Precipucit. c. 1. Oportet etiam ſcire quod titulus Pſalmi nõ indicat argumentũ eius ſed tantum tempus illud quo prophetæ reuelatio facta eſt, vel occaſionem innuit quã ſibi arripuit Pſalmographus, vt de venturis rebus vaticinium contexeret, & religionis noſtræ ſacramenta panderet, ex hiſtoria tunc oblata. Veluti in Pſalmo. 3. nõ tam de fuga Dauid ſermo ſit, quã de paſſione & reſurrectione Chriſti. Ego, inquit, dormiui & ſoporatus ſum, ſurrexi, quoniam dominus ſuſcepit me. Et pſalm' ille qui inſcribitur Salomoni, nõ tam de re-

Pſalm. 71. gno eius quàm de Chriſti agit regno. & in Pſalm. 28. qui inſcribitur in conſummatione tabernaculi, non tam agitur de illo tabernaculo materiali, quàm de eccleſia primitiuorum. Hoc etiam obſeruandum eſt in prophetis vt docebimus alias. Sed ad pſalmos reuertamur, de quibus hæc ſcribit Orige. lib. 2. cõment. epiſto. ad Roma. in poſtremis verbis valde obſcuro quidem & perturbato ordine. Sciendum eſt, inquit, quod non ſemper prætitulationis hiſtoriam, Pſalmi continentia cõſequitur, vt q obſeruauerit, in plurimis Pſalmis inueniet. Vt exempli cauſa dixerim 17. Pſalmi prætitulatio. In finem, inquit, pue ro domini Dauid, qui locutus eſt verba cantici huius, in die qua liberauit eum dominus de manu omnium inimicorum ſuorum, & de manu Saul. Continẽtia verò Pſalmi longe aliud quàm prætitulatio continet. Quæ enim fundamenta montium cõmota ſunt, aut quã do tremefacta eſt terra cum pugnaret Dauid aduerſus inimicos ſuos? Aut vbi refertur caligo in pedibus domini fuiſſe? aut vbi indicatur aſcendiſſe ſuper Cherubim & volaſſe, vel ſuper pẽnas ventorum, & cætera penè omnia, quæ à prætitulationis hiſtoria diſcrepant? & in Pſalm. 50. ſi hiſtoriam ſequamur, quæ in prætitulatione Pſalmi ſcripta eſt, vbi refertur, perempto Vria, vxorem eius acce- piſſe Dauid, quomodo dicit. Tibi ſoli peccaui, cum vtique & in ipſum Vriam peccauerit, & in propinquos eius, ſed & in ipſam Bethſabee atque omnẽ domum eius, cui intuliſſe maculam videtur adulterij. Sed hic intelligitur talis mulier quales fuerunt illę quæ dicuntur declinaſſe cor Salomonis, vt ædificaret aras gentium & idola. Quæ vtique in allegoriam ſumptę, non ſunt ex diuina ſapiẽtia, ſed contrariæ adeo ſectæ. Talis hæc Vrię vxor, viri alieni ab Iſrael, intelligi poteſt, quã poſitus in ſuperioribus Dauid inſpexerit lauantem immunditias ſuas in aquis, & ſordes ſuas diluere volentem, eãq; deſyderauerit & acceperit. Sed quia non fuit voluntas dei alienas à veritate dei ſectas introducere in domum Dauid, primus eius fructus extinguit, vt ſecunda progenie rex de alienigena ſapiẽs naſceretur. Cum tamen multa ſubtilitas ſit in varietate ſectarum, & quis ſenſus ſecundũ Deum ſit, qui ve alienus à deo, nullius ſit ſcire, niſi ſolius Dei, qui ſolus poteſt comprehẽdere ſapientes in aſtutia ſua, ideo tibi ſoli peccaui, quia cæteri omnes, vt pote animales homines, me qui ſpiritualis ſum, etiam ſi erraui, dijudicare nõ poſſunt. quia ſpiritualis iudicat omnia, & ipſe à nemine iudicatur. Sed quia addit Paulus, ſpiritalis, & dicit. Qui autem iudicat me dominus eſt, hoc ſciens Dauid quod ſolus dominus eſt, qui ſpiritalem dijudicat, idcirco dicit. Tibi ſoli peccaui, a quo ſolum poſſum dijudicari. Nam humana dies dijudicare non poteſt ſpiritalem. Sed quod ſequitur ad hunc reſpicit ſenſum. Vt iuſtificeris in ſermonibus tuis, & vincas cum iudicaris. Iudicatur nãque deus in diſputationibus ſapientum, dum alij hoc modo, alij alio, & diuerſè, ſinguli de deo ſentiunt. Ipſe verò vincit

vincit eós, qui dé ſe iudicant, cum errantibus cunctis ſuam de ſe quomodo credẽdus ac venerandus ſit reuelat ipſe ſententiam.

Quid pſalmorũ tituli ſignificent nõ omnibus eſt manifeſtum, aliqui ſic exponunt. Pſalmus Dauid. Hoc eſt pſalmus reuelatus ipſi Dauid à deo, ita vt Dauid ſit in datiuo. Quod Hebræi negant, vnde recepta illorum expoſitio eſt, quod Dauid ſit in genitiuo ad hunc ſenſum. Pſalmus Dauid, id eſt Dauidis quia ab illo editus vel compoſitus. Hoc eſt qđ ait Hiero. Matt. 13. In pſalmis & hymnis non ſolum Dauid, ſed et cæteri quorum præſcripta ſunt nomina, prophetæ & auctores Pſalm. appellandi ſunt, Aſaph, videlicet & Iduthũ, & Hemã Ezrahites, & Aethã & filij Chore, & reliq quos ſcriptura cõmemorat.

An plures fuerint auctores Pſalmorum.

Porrò vertitur in dubiũ apud ſacros ſcriptores, vnuſne an plures auctores librũ pſalmorum ediderint. Cui quæſtioni Hiero. in epiſtola ad Sophronium his verbis reſpõdit. Pſalmos omnes, eorum teſtamur auctorum qui ponũtur in titulis, Dauid ſcilicet, Aſaph, Iduthum, filiorum Chore, nempè Aſir, Abiſaph, Elcana, & Emã Ezrahitæ, Moyſis & Salomonis, & reliquorum quos Eſdras primo volumine comprehendit. & iterum Matth. 13. exponens hæc verba. Vt adimpleretur quod dictum eſt per prophetam dicentem.

Locus Mat. emendatus.

Aperiam in parabolis, ait. ſumptum eſt hoc teſtimonium ex pſalmo. 77. legimus in nonnullis codicibus, vbi nos habemus impleretur quod dictum eſt per prophetam dicentem, ibi ſcriptum, Iſaiã prophetam dicentẽ. Quod quia minime inueniebatur in Iſaia, arbitror à prudẽtibus eſſe ſublatũ, ſed arbitror à principio ita editũ. Scriptũ eſt Aſaph prophetã dicẽtẽ. Nã pſal. 77. Aſaph ꝓphetæ titulũ habet. & primum ſcriptorem non intellexiſſe Aſaph, & emendaſſe Iſaiam, cuius vocabulum manifeſtius erat. Nam non ſolum Dauid, ſed cæteri, quorum ſcripta ſunt nomina in Pſalmis, ſunt vocandi prophetæ. Huic ſententiæ ſubſcribunt Hilarius in procemio Pſalmorum, & Iſidorus lib. 6. Etymolo. cap. 2. & Rabanus de inſtitu. clericorum. Nec Hebræi ab hac diſsident ſentẽtia, quãuis in recẽſendis auctoribus nonnihil differant.

Authores pſalmographi in unũ nolumẽ cõiecti.

Nam iuxta Hebræos hi ſunt auctores Pſalmorum, Dauid, Adam, qui Pſalmũ. 91. compoſuit, in die ſexto quo creatus eſt, cui diei ſabbatum ſucceſsit, ſic ille incipit. Bonũ eſt cõfiteri domino & pſallere nomini tuo altiſsime. Melchiſedec fecit Pſalmũ. 109. Dixit dñs domino meo ſede à dextris meis. Abrahã ſiue Ethã Ezrahita fecit pſal. 88. Miſericordias domini in æternum cantabo. Aſaph, Pſalm. 72. Hemã Ezrahita Pſalm. 87. Iduthũ, Pſal. 76. Moyſes Pſalm. 89. tantum, & tres filij Chore pſalmos illos ſcripſerunt, qui ipſorum nominibus prænotantur. & Salomon, qui præferunt titulum Salomonis. Differt Hiero. ab Hebræis. nam Pſalmũ quem illi tribuunt Adæ, Hiero. tribuit Moyſi, & quẽ illi aſſerunt fuiſſe decantatum à Melchiſedec, Matthæi. 22. tribuitur Dauid. Quomodo, inquit, Dauid eum vocat in ſpiritu, dicens. Dixit dominus domino meo. &c. Dices etiam iuxta Hiero. à Pſalm. 89. incipiendo, 11. Pſalmos eſſe Moyſi tribuendos. Quod aliquibus non placebit, quia ibi legimus. Adorate ſcabellũ pedum eius quoniã ſanctum eſt. Moyſes et Aaron cum ſacerdotibus eius, & Samuel in his qui inuocant nomen eius. Quomodo poterit Moyſi tribui pſalmus ille, cum nominet Samuel, quem conſtat poſt Moyſi ſæcula vixiſſe. Huic obiectioni ſatisfecimus in capitulo de nominum propriorũ impoſitione, li. 1. cũ de illis agebamus viris quibus ante natiuitatem indita ſunt nomina.

Ab Hiero. opinione multi non ignobiles diſſentiunt ſcriptores, qui autumant totum Pſalmorum volumen à Dauid fuiſſe editũ, ex quorum numero eſt Theophy. Iohã. 10. Legem, inquit, vocat Euangeliſta librũ Dauid. & Caſsiodorus & Aug. lib. 17. de ciuita. dei. ca. 14. & Pſalm. 9. in fine. Quãuis in ꝓœmio pſalmorum aliter ſentire videatur. Itẽm Euthy. in prologo Pſal. vbi hanc quæſtionẽ eruditiſsimè tractat, cũ priorẽ opiniõnẽ recitaſſet addit. Alij verò quibus ego conſentio, aſſerunt pſalmos oẽs, à Dauid fuiſſe cõpoſitos, & quẽadmodum. 88. Pſal. qui Moyſi inſcribitũ, dicũt Moyſis non eſſe. q. ſi eius eſſet, ob illius antiquitatẽ primus in ordine legeretur, aut ſaltẽ haberet inter libros Moyſi, ſicuti habent eius cãtica, quorũ vnũ in Exodo, alterũ in Num. c. 21. tertiũ in Deut. reperit. Ita exiſtimandũ eſſe aſſerũt de alijs pſalmis, qui aliorũ inſcriptiones præſe ferre videntur, quod ſcilicet ab alio cõpoſiti nõ ſunt, quã à Dauid. Eadẽ etiã dicunt de duobus pſalmis. ſ. 71. & 126, qui Salomonis inſcriptionẽ habent. Qđ ſi eſſet Salomonis, aut extremo ordine collocari debuerant, aut in libr. regũ. interſeri, aut ſaltim de eis alicubi mentio haberi, eo modo

Pſalm. 71. & 126.

quo

Tituli Pſalm. Aggei & Zachariæ ſuppoſitij ſunt, necinter cātores recenſendi.

quo cæterorum eius operū ratio habita eſt.
Erant,inquit,illi,cantica quinquies milia, pa
rabolæ ter mille, At pſalmorum eius ſcriptu
ra nō meminit. Cæterum inſcriptiones Idu-
thum & cæterorum hoc volunt ſignificare,
quod his viris,quos Dauid elegerat ex tri-
bu Leui,in duces & principes Chororū,quoſ
que inſtituerat vt deum laudarēt,his inquam
viris,vnuſquiſq; pſalmorum,(iuxta nominū
inſcriptionem,)priuatim ad pſallendum ſit
traditus,cum alij pſalmi ab vniuerſis canto-
ribus cantati eſſent. Illi igitur pſalmi qui pri
uatim ab aliquo eorum decantati ſunt, can-
toris ſuis inſcriptionem retulerunt . Quod
manifeſtum fit ex Paralip. Cecinit,inquit,cā-
ticū hoc in manu Aſaph. & etiam ab inſcri-
ptione Pſalm. 38. In fine Iduthū canticū ipſi
Dauid. Compoſitum fuit à Dauid , & ab eo
traditū Iduthum. & Pſalm. 43. In finem filijs
Chore,pſalmus ipſi Dauid. Præterea. Pſalmi,
qui aliorū inſcriptiones habent, non per ge-
nitiuum,ſed per datiuum ſcribuntur,quæ res
indicat,pſalmos a Dauid fuiſſe conſcriptos,
& illis cantoribus traditos ad canendū. Quod
ſi quis plures eſſe pſalmos, qui in inſcriptio
ne habēt nomē Dauid in datiuo , vt Pſalmus
Dauid. i. replicabimus multos eſſe etiam qui
per ſecundum caſum inſcripti ſunt. quod ta-
men in alijs nominibus non reperitur, vt ſcia
mus quod ab ipſo Dauid conſcripti ſunt , &
non ei dati aut oblati. Pſalmus qui Moyſi in-
ſcribitur,non quia eius auctor fuerit,ſed quia
in eo agitur de regeneratione quę fit per ba-
ptiſmum. nam Moyſes interprętatur aſſum-
ptus ex aqua.   Pſalm. i. Salomonis ideo illi
inſcribuntur quia agitur in eis de pace Chri-
ſti. De Pſalmis qui ſine inſcriptione ſunt,ſciē
dum quod multa Hebræorum exemplaria,
coniunctum habent ſecundum pſalmū cum
primo , ſecundus ſine dubio conſcriptus eſt
à Dauid,cuius rei ſunt teſtes apoſtoli in Acti
b9. Tu q per os Dauid pueri tui dixiſti, Qua
re fremuerunt gentes. Vnde etiā demonſtra-
tur primum pſalmū ipſius eſſe Dauid, quod
ſi pſalmū primum & ſecundum , qui carent
inſcriptione dicimus eſſe Dauid , cōſequēter
alij omnes , qui ſine inſcriptione ſunt,eiuſdē
erunt. vt Psal. 94. de quo ait Paulus ad Hebrę
os. Iterum quādā determinat diem hodie , in
Dauid dicēs,poſt tantū tempus. hodie ſi vo-
cem. Pſalmi quoq; qui ſunt ſine nomine eidē
aſcribēdi ſunt,vt docet Stephanus in actibus.
Vſq; ad dies Dauid, qui inuenit gratiā corā
deo,& petijt,vt inueniret tabernaculū deo Ia
cob. quod dictū ex Pſal. 131. ſumptū eſt,qui
auctoris caret nomine. Similiter Pſalmi in-
ſcripti Haleluia,ipſius Dauid ſunt. Siquidem
eorū primus q eſt. 104. ab eo fuit cōpoſitus.
vt legimus in Paralip. ¶ Horū tamē omniū
ſolutio in prōptu eſt, ſi Hiero. in epiſt. ad Cy
prianū cōſulas qui ait. Hanc habet ſcriptura
ſacra cōſuetudinē , vt oēs Pſalmos qui cuius
ſint non habēt titulos,his deputentur quorū
prioribus Pſalmis nomina continentur. Ideo
vndecim pſalmi ab. 89. cuius principium eſt.
Refugiū factus eſt nobis, vſq; ad. 99. qui in-
ſcribitur, Pſalmus in confeſsione, Moyſi tri-
buēdi ſunt. Et licet in vulgatis codicibus ad
ſcribātur aliqui eorū Dauid, in Hebraico nō
habetur. Et iterū hoc documētum repetit in
epiſt. ad Pāmachi. & Oceanū. & Hilarius in
procemio Pſalmorū. Item Hiero. in prologo
Malachię ait. Pſalmi qui titulos non habent
eorum eſſe credendum, quorum nominibus
prioris Pſalmi prætitulati ſunt. Idem in pro-
phetarum titulis dicēdum. Nam tempus &
titulus prophetæ, qui titulo caret, cum prio-
ri propheta conſentit. Ideo Malachias, qui ti
tulo caret, poſt Aggæum & Zachariam, qui
ſub Dario prophetarūt, fuiſſe credēdus eſt.
Hæc ille, Hoc intelligo ſi ordinē illū minorū
prophetarum , iuxta Hebræos in titulo de
ꝓphetia à me digeſtū, tenueris. Supereſt ta
mē exponere cur Pſal. primus cū ſit à Dauid
cōpoſitus , vt ex Actibus cōſtat, non habeat
titulum. Aug. in titu. primi pſalmi. Quia pro
priā dei loquentis inducit perſonā ne quid
diuino eloquio præponeretur, Ideo titulo ca
ret hic pſalmus . In cōment. Pſal. titu. Hiero.
hæc cauſa affertur. Quidam , dicunt hunc
pſalmum quaſi præfationē eſſe ſpiritus ſan-
cti, & ideo titulum non habere. Sed hæc non
videntur eſſe magni momenti.

Aug. Pſal. 1. ait illum ſolū titulo carere.

Pſal. 1. cur titulo careat.

Annotandū eſt,(vt dicitur in cōmēt. Pſal-
morū, titu. Hiero. Pſal. 83. quod quicūq; pſal
mus præſcribitur filiorū Core nihil triſte ha
bet, ſed ſemper læta ſignificat. Quoniā enim
Core & Dathā & Abirō fecerūt cōtra Moy-
ſen , & à domino puniti ſunt, filij Core qui
non ſunt ſecuti patrē ſuum , æterno gaudio
benedicti ſunt. Quoniam autem Core inter-
pretatur caluaria , & manifeſtum eſt quod
caluaria ſignificat locum reſurrectionis , qui
autem filius reſurrectionis eſt , nihil poteſt
habere quod triſte ſit. Hæc deſumpta ſunt
ex Origine homilia. vnica in lib. Regum.
& ex

Pſalmi filiorū Core.

Nume. 16.

& ex lib. 10. cōment. epiſto. ad Rom. ca. 15.

Duplex Halelula. Deinde aduertendum, (vt dicitur Pſalm. 105. titulo Hiero.) quod vbicunq; duo Halleluia præſcribuntur in Pſalmo, vnum eſt de fine prioris Pſalmi, alterū eius qui ſequitur. ſic Pſalmus centeſimus quartus, & 105. duplici finiuntur Haleluia, ſed vltimum eſt Pſalmi ſequentis. & ſimiliter Pſalm. 148. & 149. Hoc etiam ſcribit Augu. Pſal. 105. ¶Preterea vt ſciamus, in illis Pſalmis qui titulo carēt, materiam cognoſcere, aduerte ex Pſalm. tit. Hiero. pſal. 3. qđ in oībus Pſalmis in quibus patitur Dauid perſecutionem à Saul, ſe innocentem eſſe confitetur, cum ab Abialō, maniſeſtiſsimè criminis reus tenetur, Vria interfecto. Hæc ille. Et ideo cū dicitur in illo pſalmo. *Locus pſal. 3. expoſit'.* Domine quid multiplicati ſunt qui tribulant me, non intelligas propter quid, nam clarum eſt quod propter adulterium & homicidium hæc patiebatur, ſed dictio, quid, ad mirationem ſignificat, pro quàm, vt in titulo de coniunctionibus oſtenſuri ſumus.

Adhuc etiam annotandum eſt ex Hiero. ad Epheſios. 5. ca. Quod omnes hymni quibus Haleluia præpoſitum vel ſubiectum eſt, fortitudinem & maieſtatem dei indicant, & eiuſdem ſemper vel beneficia vel facta mirātur. Et illi hymni qui pſalmi inſcribuntur ꝓprie ad ethicum locum pertinent, vt per organum corporis, quid faciendum & quid vitandum ſit nouerimus. In quibus vero de ſuperioribus diſputat, & de concentu mundi, omniumq; creaturarum ordinem atq; concordiā ſubtilis diſputator ediſſerit, ſpirituale cāticum canit. Vel vt manifeſtius loquar, Pſalmus ad corpus, canticum refertur ad mētem. Item Chryſoſt. Ho. 9. in epiſtola ad Coloſſ. ait. Hymnus res diuinior eſt, quam Pſalmus, etenim virtutes ſupernæ hymnos concinūt, nō pſalmū. non eſt, inquit, hymnus ſpecioſus in ore peccatoris.

Pſalmus eſt poëma & carmē quod Deo canimus, præcipuè cum inſtrumento Pſalterij. ex hoc nomine pſalm⁹ deriuatur Pſalterium, quod nomen à. 70. interpretibus primo huic volumini inditum fuiſſe arbitror, ab inſtrumento eiuſdem nominis, in quo canebantur Pſalmi. Suidas ſic explicat. ψαλτήριον, ὄργανον μουσικὸν ὅπερ καὶ ναῦλα καλοῦσι. Hoc eſt. pſalterīū eſt inſtrumētū muſicū qđ Hebraicè Nebel vocat. Euthy. in procemio Pſal. inquit. Pſalteriū vocamus hanc Pſalmorum collectionem impropriè, quia pſalteriū propriè organi quoddam genus eſt, (quod apud Hebręos dicitur Naula) à pſallendo dictum, quemadmodum, oratoriū ab orādo, ſed huiuſmodi appellatio, ad Pſalmorum librum poſtmodum translata eſt, qui tamen vel ea etiam ratione denominationem hanc ſortitus eſt, quia pſalmos continet. Gloſſa tamē in prothematis Pſalmo. & Caſsiodo. eodem loco, ſic Pſalterium deſcribunt, freti auctoritate Hierony. quanuis nullibi apud Hierony. inuenerim. Pſalterium, inquit, eſt quoddam muſicum inſtrumentum in modum Δ literæ cōpoſitum, & ab eo muſico inſtrumento, per quod modulatum fuit præſens opus, nomen ſibi ſumpſit. Deinde Baſilius ait. Licet plura ſint organa muſica huic inſtrumento ſpiritu ſancto inſpirante adaptarunt, quia hoc ſolum habet ſonum ex ſuperiori parte, cithara & lyra ex inferiori, nam illo docemur quæ ſurſum ſunt quærere, & infima ideſt vitia carnalia declinare. & Aug. in prolo. Pſal. Hunc librum, propheta, cum multa ſint organa muſicorum, huic tamen organo, quod Pſalterium appellatur, aptauit, de ſuperioribus inſpiratam dei gratiam per ſpiritum ſanctum docens, quoniam quidem hoc ſolum organum muſicorum, ſonos de ſuperioribus habere fertur, Cithara nanque vel lyra ex inferiori parte æs vel tympanum habens, reſultat & reſonat plectrum. Pſalterium verò harmonias de ſuperioribus habere refertur aptas. Quo per hoc nos doceamur quæ ſurſū ſunt attendere, & quæ infima, ideſt carnalia ſunt declinare. Hæc illi, piè quidem, neſcio an verè. Porrò quod dicit Aug. huic Pſalmorum libro inditum fuiſſe hoc nomen Pſalterium ab ipſo Dauid, longè abeſt à vero. nam iuxta Hebraicum ſepher tehilim, ideſt liber laudum ſiuè hymnorum, aut telim ideſt aceruorum, quia multi Pſalmi, vel multæ ſententiæ in vnum veluti aceruum in eo coniectę ſunt. Vocatur & Nebel, Pſalterium, aut aliquod ſimile inſtrumentum, ſed libro huic Pſalmorum, nunquam vidi hoc nomen Nebel inditum fuiſſe.

Diapſalma ſæpè inuenitur in Pſalmis in libris ſeptuaginta, vt in libris Hebraicis ſela. eſt autem Diapſalma, mutatio ſententiæ aut cantus. aut interiectio quędam pulſationis, vel fulgor atque illuminatio diuini ſpiritus, quę tunc canentibus apparebat, & tunc id quod reuelabatur ſcriptis man-

mandabāt.Hiero. in epiſt.ad Marcellā, poſt quā ſtultas expoſitiones releciſſet, affert veſti expoſitionē ex Origene, inquiens. Scire debemus, apud Hebræos in fine librorum, vnū è tribus ſolere ſubnecti, vt aut Amen ſcribant, aut Çela, aut Salom quod exprimit pacem. Igitur vt ſolemus nos completis opuſculis ad diſtinctionē rei alterius ſequētis, mediū interponere explicit, aut feliciter, aut aliquid iſtiuſmodi, ita & Hebræi vt quæ ſcripta ſunt roborentur, facere ſolent, vt dicāt Amen, aut in ſempiternū, aut ſcribenda cōmemorāt vt ponāt Çela, aut trāſacta feliciter proteſtātur, pacem ſubnotantes. Hæc de intimo Hebręorum fonte libauimus. Hęc ille. Aut Çela quoties in Pſalmis ponitur ſignum eſt exaltādæ vocis à verbo Çalal exaltauit. Quia ſolebant cātores quoties hęc vox occurrebat, vocē intēdere in illa periodo Pſalmi & in harmonia.

Ode ſeu canticum vox eſt muſica cū armonia, ſolo ore prolata, quanquā improprie ipſum canticum ſæpe pſalmus dicatur. eſt autem canticum pſalmo antiquius. Moyſes quippe cātici auctor fuit, illiuſq; vſus vſq; ad Dauid tēpora perſeuerauit, qui primus omnium cœpit pſalmos conſcribere. Nā ſi antea pſalterij inſtrumento vtebātur, illius vſus ſine vlla arte erat, & gregibus mulcendis illo vtebantur. Dauid hoc inſtrumentum ſapientius coaptauit, & illius vſum ad deū trāſtulit.

Hymnus eſt diuinæ glorię amplior laus atq; vberior. nam laudis nomen vulgarius eſt. Canticum Pſalmi tunc eſt, quando muſice per organicum inſtrumentum prius diſponitur, & deinde ſequitur vox ore emiſſa, quæ ſecundū occupat locum. Pſalmus cantici tunc dicitur, quando eius quod nunc diximus contrarium fit. Hæc an vera ſint, alijs iudicandum relinquo.

Vbi in Pſalmis nos legimus, in finem, in Hebræo legitur Lamnaceach, hoc eſt vincenti. & Vincens vocabatur præfectus maximus cantorum, vt dicit Rabi Dauid Camchi. Ad hunc ſenſum. Dauid tradidit hunc Pſalmum, illi cantorum præfecto qui alios voce ſuperabat, vt canerent illum, aut canendum traderet Leuitis, ad ſonū illorum inſtrumentorum, quorum nomina in titulis ponuntur. Atq; ſic videtur intellexiſſe Hiero. ad Principiam in explanatione Pſalm. 44. cum ait. Vbi in vulgata editione legitur in finem: nos vertimus, Victori. Symmachus ſuo more manifeſtius, triumphū interpræatus eſt. & in Procemio comment. Danielis. Pſalmi plurimi illud Hebraicū quod in titulis ponit, Lamnaceach, pro quo. 70. tranſtulerunt, in finem, magis pro victoria continet. Aquila enim interpretatus eſt τῷ νικοποιῷ, hoc eſt ei qui præbet victoriā, Symmachus ἐπινίκιον, quod propriè triumphum palmamq; ſignificat. Vnde minus apta videtur expoſitio Aug. quam affert Pſal. 4. inquiens. Finis legis Chriſtus ad iuſtitiam omni credenti. Augu.
Hic enim finis perfectionem ſignificat, non conſumptionem. & illa Euthymij in eodem loco. Inſcribuntur, inquit, pſalmi in finem, Euthy.
aut quia reſurrectionis prophetiam continent, aut quia prædicuntur res illæ quæ ſuū finem ſunt habituræ.

Erant apud Hebræos multa genera inſtrumentorum muſicorum, quorum ſolum nomina ad noſtram memoriam peruenerunt, nam res ipſæ non tantum ætate noſtra, ſed Ioſephi tempore, obliuioni erant mandatæ. De illis hæc tradit Rabi Dauid Cāhi. in Pſalmorum cōmentarijs, & noſtri. Vbi nos legimus Hæreditatibus, ipſi Nechiloth vocāt. eratq; nomen inſtrumenti quod edebat vocem ſimilem ſtrepitu apis. Vbi nos, in carminibus, ipſi Neginoth, nomen inſtrumenti habent. Vbi nos octaua, ipſi Seminith, quod erat inſtrumentum octo chordarum. Vbi nos pro torcularibus, ipſi Githith, quæ erat cithara è Gath vrbe Philiſtinorum allata, aut iuxta alios, quia de Hobedon Getheo agitur in illo Pſalmo. Vbi nos. Ignorantia Dauid propter Chus. ipſi Sigaion, nomen inſtrumenti. Chus. id eſt Aethiops. ſic vocatur Saul ob fœdos eius & tetros mores. Vbi nos tituli inſcriptio, aut cōtritus & ſimplex, Michtam ipſi Hebræi. quod eſt nomen inſtrumenti aut cantilenæ. & Pſa. 9. Pro occultis filij. Hebræi legunt, Halmuth Laben, hoc eſt propter mortem Laben, hoc eſt Goliath Philiſtæi, qui erat ex Ben. nam vbi nos legimus in libris Regū. erat vir ſpurius in caſtris Philiſtinorum. Hebręi legunt. erat vir ex vna ex duabus Ben. & tunc deeſt iod in hoc titulo Pſalmi. Alij aiunt Halmuth Laben eſſe nomen cantilenæ. ad cuius normā Pſalmus canebatur. Alii per tranſpoſitionem literarū ex Laben, faciunt Nabal, ita vt Pſalmus ſit compoſitus ob mortem Nabal Carmeli. Eo dē modo dices. Ne diſperdas, & pro his quæ commutabuntur, eſſe inſtrumentorum muſicorum genera. De hac re lege Hiero. Iſaiæ.

51.&.5.capl.Danielis.&Theophy.Iohan.7. & Baſil.Pſalm. 28. & Auguſt. & Euthy.in Pſalmis,& cōſidera an ſatis quadrent cū his ea quæ illi tradūt [redacted]

¶Libri quarti Hypotypoſeon Finis.

LIBER QVINTVS THEO LOGICARVM HYPOTYPOSEON, HOC eſt informationum Theologicarum, ad Illuſtriſsimum & doctiſsimū virum D. Petrum Pōtium Legionenſem, epiſcopum Placētinum, à Martino Martini Cantapetrenſi, Sacræ Theologiæ magiſtro elaboratus, incipit.

ORDO & inſtitutum libelli noſtri, quod huc uſque tenuimus poſtulare videtur, vt poſtquam ſuperiori volumine, tractatum de titulis Pſalmorum & ꝓphetarū abſoluim⁹, ad eorūdē ꝓphetarū ordinem explanandum, (quem ipſi in narrando tenere ſolent,) animum adhibeamus. Hęc quippè res vel ſola magnam pellet caliginem a mentibus ſtudioſorum, & crebras difficultates quæ doctos exercere ſolent, relegabit & euincet, dummodò præcepta quæ nunc tradere molimur, tenaciter memoriæ mandētur. Accipies igitur pater Ampliſsime alacri vultu, hanc narrandi formulam vel artem, quam nos ex diuturna ſanctorū lectione collegimus & in ſcripturis diuinis obſeruauim⁹, & libenti animo, ſub tui nominis auſpicio, ſtudioſis legendam trāſmittimus, maiora in dies daturi, ſi doctis placuiſſe, has quas nunc do lucubratiunculas, cognouero. Tuæ nunc erūt partes, ſi qua in re a nobis ceſſatum eſt, aut negligentia & ignorantia aliquid eſt omiſſum, id reſarcire, & ab errore mentem noſtram reuocare. Hoc enim, vt noſti ex Dionyſio tuo, eſt munus Hierarchæ, mentem à neſcientia repurgare, & eam ſcientiam rudioribus & hæbetioribus impartiri, quam ipſe vberrimè à virtutibus ſuperioribus aſſecutus es. Vt igitur a ſimplicioribus procedamus primo de dictionum, ſecundo de ſententiarum, ordine, quo ſunt collocandæ dicendum eſſe videtur.

De ordine narrationis ſcripturę. Caput. I.

IN catalogo virorum recenſendo, aut agitur de natiuitatis ordine & ſerie naſcendi, ex matris vtero, aut de excellentia ſanctitatis & vitæ inculpatæ alicuius viri, qui fratres ſuos vel quoſcunque alios viros, innocētia præſtitit & virtute præluxit. Si primum ordinē attendas, rarò niſi ob virtutis excellētiam, de qua ſtatim, inuerti aut perturbari ſolet. De ſecundo tamen hęc ſcribit Auguſt. li. 1.Q. in Geneſ.Q.25. Merito excellentię qui valde in ſcripturis commendātur, qui poſterior fuit generatus, primo loco ponitur. Sic Abraham in primo loco ponitur in Geneſi cum dicitur. Cum eſſet Thare annorum ſeptuaginta genuit Abrā. & Nachor, & Arā. Gen. 11.

O Sic

[redacted]ominauit minorē. I[redacted] Et prin[redacted] cæ genti nomen, eſt inditum, ſit quartus naſcendi ordine, prior eſt nominatus, propter, ea quod eſſet regia tribus. Et in libro locutionum in Gene. ca. 29. cum interrogans Iacob ait. Noſtis Laban filium Nachor? cum eſſet filius Bethuel, vt dicitur Gene. 28. ait. Auguſtinus. Intelligendum eſt nobiliorem fuiſſe Nachor, & merito dignitatis eius, factum eſſe, vt de ipſo interrogaret. Filium autem dici & aui & proaui vltra maioris alicuius (cum qui ex illo propagatur,) vſitatiſſimæ locutionis eſt. Hinc eſt quod Iſaac patrem filij ſui appellauit Abraham. Item Homil. 26. in epiſt. ad Hebræos, cum cap. 11. ait Apoſtolus. Fide de futuris benedixit Iſaac, Iacob & Eſau. Sic ſcribit Chryſ. Licet maior ſit Eſau, tamen præponit Iacob propter virtutem. Hæc ille. & Exo. 1. Beniamin minor natu filijs concubinarum præponitur, cum ait. Ruben, Simeon, Leui, Iudas, Iſſachar, Zabulon & Beniamin, Dan & Nepthali. & Matt. 10. Petrus alijs apoſtolis præponitur. Primus, inquit, Simon, qui dicitur Petrus, & Andreas frater eius, & Philippus & Bartholomæus. Eundem locum occupat Petrus Marci. 3. Lucæ. 6. cum vtique non fuerit primus vocatione, ſed dignitate. & Dauid ob eandē cauſam Mat. 1. primo loco ponitur, & Abraham ſecundum poſsidet locum. Liber, inquit, generationis Ieſu Chriſti filij Dauid, filij Abraham. & apud Paulum, ſemper præponitur Iudæus gentili; propter priſcos patres, a quibus originem Iudæi ducebant. & iterū apud Mat. c. 1. Iudas præponitur fratribus, cum eſſet quarto loco natus. Genuit, inquit, Iudam & fratres eius. & Gen. 4. Reſpexit Dominus ad Habel & ad munera eius, ad Cain autem & munera eius, non reſpexit. Et Origenes. ho. 17. in Geneſim. ait. Sciendum eſt quod in ſingulis locis vbi ſcriptura duodecim Patriarchas cōmemorat, multa ſit in ipſa oratione diuerſitas. Alius ordo eſt in ipſa natiuitate conſcriptus, alius cum terram Ægypti vna cum patre ſuo Iſraël & ſobole referuntur intrare. Alius Gene. 49. cum benedictiones obituri parentis, excipiunt, alius cum egreſſæ de Ægypto tribus, vel cum in deſerto niemo rantur aliquid agere, vel terram promiſsionis ingreſſæ in monte Gebal aut Garizim pro benedictionibus & maledictionibus ſtatuuntur. Alius etiam cum diuiſionem terræ hæreditatis ſorte ſuſcipiunt. Quod vtiq; certum eſt non abſque aliqua ratione variari, & extare cauſas ꝓbabiles, quib⁹ in alio loco ille, in alio vero al:⁹ præferat. Hęc ille. Vnde magna ſubeſſe myſteria arbitror, in enumeratione illa epiſtolę ad Roma. cap. vltimo, cū Paulus collocat viros ſanctos in primo vel ſecundo vel deinceps loco. & Moyſes Gene. 9. recenſens filios Noē, maiorem natu priori loco collocauit, & qui poſtea nati ſunt iuxta ordinem naſcendi vnuſquiſq; proprium occupauit locum, ad hunc modum. Erant filij Noē, qui egreſsi ſunt de arca, Sem, Cham, Iapheth. Verum ſtatim cap. 10. cum ipſorum poſteros recenſet, filij Iapheth, minoris natu primas partes, tenent, ſecundas, filij ſecundi nempe Cham, tertias, filij Sem primogeniti ſibi vendicant. Hae ni fallor ratione ductus eſt Moyſes. Quia eius inſtitutum erat, per longam ſeriē patrum ad Chriſtum redemptorem noſtrum feſtinare atque ideo illis, qui ad Chriſti generationem non ſpectabat, tranſilitis, ad primos Iudaicæ gentis propagatores feſtinabat peruenire. Nam Hebręi a Sem ducunt originem, ex quibus, iuxta Paulum, eſt Chriſtus ſecundum carnem, qui eſt deus benedictus in ſecula Amen. à Cham vero Cananæi, a Iapheth gentiles originem trahunt. & ideo ca. 11. de ſolis poſteris Sem agitur. Sed dices Gene. 9. Cham vocatur minor natu. non ergo Iapheth fuit minimus ex filijs Noē, ſed Chā. Ad hoc nos dicimus, quod minor vocatur propter leuitatem animi & nequitiam. Huic ſententiæ męę nonnihil alludere videtur Hiero. Iſaiæ. 3. cum ait. iuuenis in malam partem accipitur, vt in Eccleſiaſte. Væ tibi ciuitas cuius rex iuuenis, & principes tui mane commedūt. Talis iuuenis fuit rex Roboam, qui ſecutus eſt iuuenū conſilia. Non quod ætate eſſet iuuenis, ſed ſapiētia. Alioqui. 40. & amplius impleuerat annos. E contrario Salomon. 12. annorum erat quando ſuſcepit Imperium, & quia habebat ſapientiam, nō eſt appellatus iuuenis. Vnde Apoſtolus ſcribit ad Timotheū. Nemo adoleſcentiam tuam contemnat. Quia enim ętate iuuenis eſt, maturitate eſt Senex. & Daniel antequā iudicaret appellatus eſt puer, poſtquam iudicauit ſenes accepit presbyterij dignitatem. Et dominus dixit Ieremiæ. Ne dicas quod iuuenis es, quia antequam de vulua exires dedi te prophetam in gentibus.

Petrus dignitate ſuperat cæteros apoſtolos.

Cham.

Cap. 10.

Iuuenis q̃d ſignificet.

3. Reg. 12.

1. Tim. 4.

Cap. 13.

Ieremiæ. 1

tibus. ob hanc cauſam, adoleſcentulas viduas iubet apoſtolus vt accipiant maritos, quia multæ abierunt poſt ſatanam. Nec ab eccleſiaſticis vidua ſuſtentatur alimentis, niſi quæ. 60. annorum eſt, & maturitatẽ habet morum & ætatis. Hęc ille. & ordo quẽ tenet in recenſenda gñatione nobis innuit, nõ eſſe minorem natu Cham, ſed Iaphet. A nobis diſſentit D. Eucherius lib. 2. in Gen. ca. 2. qui ait minorem vocari Cham, ſi conferatur cũ maiori, & maiorem ſi conferatur cum Iapheth vltimo Noë filio, vt aqua tepida frigidæ collata, eſt calida, & calidæ compoſita eſt frigida. Verba Eucherij ſunt hæc. Vnde factum eſt illud, vt filium medium (Cham, hoc eſt primogenito iuniorẽ, vltimoq́; (ſ. Iapheth) maiorem, qui peccauerat in patrem, nõ in ipſo, ſed in filio eius nepote malediceret his verbis. Maledictus Canaã. Item & primo Paralip. cap. 5. legimus. Filij Amrã, Aaron, Moſes, Maria. Et Nume. 16. & ſæpe alias, prius Moſes, & deinde Aaron collocatur. At Maria maior natu erat illis. Nã Exod. 2. obſeruabat Moſen in carecto iacentem, & locuta eſt cum filia Pharaonis. & Exod. 7. dicitur. Erat Moſes. 80. annorum, & Aaron octogintatriũ, quando locuti ſunt ad Pharaonẽ.

Locus Pauli. 1. Cor. 9 expoſitus. Sunt tamen nõnulla teſtimonia quæ obſeruationem noſtram labefactare & conuellere videntur. 1. Corint. 9. Petrus vltimo loco ponitur. An nõ habemus, inquit, poteſtatẽ ſororem mulierem circunducendi, quẽadmodum cæteri apoſtoli & fratres domini & Cephas. Sed nil contra nos. Nã vt aiunt Oecume. & Theoph. in huius loci enarratione, ſenſus is eſt. Quid cæteros dico Apoſtolos, an nõ ipſe Petrus hoc faciebat? Deinde. 1. Corin. 1. Petrus vltimo conijcit loco, cũ dicitur. Ego ſum Pauli, ego autem Apollo, Ego verò Cephę. Sed hunc nodum ſoluit Chryſoſto. homi. 3. in priorem ad Corint. epiſto. Non, inquit, quod ſe Petro prætulerit Paulus in vltimo eum loco poſuit, imò ſibi Petrũ pręfert. Auget enim orationẽ ſuam, ne putaret inuidia id facere, vt honorẽ illis auferret. Nã ſi principem & magiſtrũ apoſtolorũ nõ licebat ſibi hoc arrogare, quanto magis qui nullius eſſet pretij. Item. 1. Cor. 5. Reſurrexit tertia die ſecũdũ ſcripturas, & quia viſus eſt Cephæ, & poſt hoc duodecim. Deinde viſus eſt plus quã quingẽtis fratribus. Vbi dicit Theophy. Primũ, qui cæteris auctoritate pręeminebat ponit. Atqui euangelica hiſtoria teſta-

Alter locus 1. Cor. 15.

tur, ipſum primo Mariæ Magdalenæ apparuiſſe. Rectè quidẽ, cæterum quod ad viros attinet, primum à reſurrectione exhibuit ſe conſpiciendum Petro, ceu inter diſcipulos primũ obtinenti locũ. Par enim erat vt q̃ primũ cõfeſſus eſſet Chriſtum, reſurrectionẽ eius primũ videret. Et quia eũ abnegauerat, apparuit ei primum, vt oſtenderet ei, eũ proptereà non eſſe reiectũ. Quapropter cũ videamus hunc ordinẽ tã diligẽter & cõſtanter eſſe in ſcripturis ſeruatum, quærenda eſt cauſa ob quã ad Gala. 2. Petrus, inter Iacobũ & Iohãnem collocetur. Hæc ſunt Pauli verba. Agnoſcẽtes gratiam dei quæ data eſt mihi, Iacobus, Cephas & Iohannes, qui videbãtur columnæ eſſe, dextras dederunt mihi & Barnabæ ſocietatis. Deinde quęro cur cum angeli ſint primo die creati, nõ ſtatim homo formatus eſt, ſed ad ſextũ diẽ relegatur. hãc quæſtionẽ ſoluit Phillõ in Coſmopœia, latiſſimè. Primo, inqt, qa cũ homo ſit iter animalia præſtãtiſsimũ, & eiº cauſa tã cæleſtia quã terreſtria creata ſint corpora (cæleſtia quidẽ vt ex illis ad diuinorũ cognitionẽ conſcenderet, vnde philoſophia traxit originem. terreſtria verò, vt ei ſeruirent, & cibum præberent) igitur oportuit omnia præparari, ante quã homo ipſe veluti conuiua ad conuiuiũ arceſſeretur. Secundo, vt deus ſignificaret ſe omnia nobis affatim ſuppeditaturum, ſi in ea ſanctitate & puritate, qua creati ſumus, perſtiterimus. & niſi fallit memoria hęc eadẽ aut cõſimilia affert Amb. in quadã epiſtola, & Damaſce. li. 2. c. 11. ait. Quia deus ex viſibili creatura plaſmaturus erat hominẽ ad ſuã imaginẽ, (tãquã quẽdam regẽ vniuerſæ terræ, & eorũ quæ in ea ſunt,) præſtruxit ei quandã veluti regiã, in qua diuerſans, beatã & omni ex parte fœlicẽ duceret vitã. Et ipſe eſt diuinus paradiſus in Edẽ plantatus. & Grego. Nyſſenus. li. de homine. c. 2. ait. Nõdũ à principio hęc magna & pretioſa res homo, in mũdo diuerſabatur, non enim decẽs erat vt eſſet princeps, ante res quas gubernaturº erat, ſed vbi cuncta ei ſubijcienda parata ſunt, conſequens erat rectorẽ cõſtituere. Quoniã igitur, veluti quoddã regni domicilium, futuro regi, creator vniuerſitatis effecerat. id autẽ erat terra, inſulæ, maria, & cælũ ſuper hæc, in modũ cameræ curuatum, diuitias verò multas & varias in domibus his recondiderat. & ſtatim in hũc mundũ hominẽ introduxit, vt mi raculorũ mũdi, horũ quidem eſſet ſpectator,

Petrus eccleſiæ primas.

Q. cur ſex to die ſit homo creatus

horũ verò dñs, exiſteret. vt per ea quibus vteretur, intelligeret largitorẽ, per ea verò quæ pulchra & magnifica contemplatur, ineffabilẽ ſui factoris poſſet inueſtigare potentiã. Propterea nouiſſimus in hunc mũdum poſt creaturã ĩtroductꝰ eſt homo, nõ vt vilis in extrema pte proiectus ſed vt decẽs erat illi, qui ſtatim vt naſciturus erat, gubernationem rerũ illi traditurus erat deus. Nã ſicut optimus cõuiuator, nõ prius in domũ conuiuã acceſſit quam præparet epulas, ſed omnẽ apparatũ inſtruẽs, domũq; cõgruẽter exornãs, accubitum quoq; & mẽſam & cętera, tunc ad pręparatas iã epulas cõuocatum admittat. Iuxta hunc modũ, diues & copioſus noſtræ conditor ſubſtantiæ, bonis omnibus replens habitaculũ mũdi, magnas has epulas & varias diſponens, ſic introduxit hominẽ, dans ei opus non vt poſsideret quæ nondũ ſunt, ſed vt rerũ præſentiũ gauderet. Ideo duplicis cõpoſitionis ei cauſas iniecit, terreno diuinũ cõmiſcens, vt p vtriuſq; cognationẽ propriè & naturaliter vtraq; re frueretur. Deo quidẽ frueretur per diuiniorẽ naturã, bonis verò quæ in terra ſunt vteretur per ſenſum cõſimilẽ & terrenum. Lege Baſi. ho. de paradiſo.

Moris eſt etiam ſcripturarum cũ egregiũ ſignificare volunt hominẽ, aut ducẽ, poſt gregarios nuncupare. vt apud Vergi. Troas reliquias Danaũ atq; immitis Achilli. vbi Achilles nõ negatur Danaus, ſed ſignificatur pręcipuus. Sic in Euangelio dixit dominus poſt quã reſurrexit. Dic diſcipulis meis & Petro, nõ negans quin Petrus diſcipulus ſit, ſed præferens cum alijs, veluti apoſtolorũ & eccleſiæ totius principẽ locũ tenentẽ. & Geneſis 7. Recordatus eſt dñs Noè & cunctorũ animantiũ. & in titulo Pſa. 17. in die qua eripuit eũ dñs de manu inimicorum eius, & è manu Saul. & in Euangelio. Ite in ignẽ æternũ, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. &. 2. Regũ. vlt. ad Ioab. Vade numera Iſraël & Iudã. eſtq; aliud optimũ exẽplũ Ezechielis. 8. Septuaginta viri de ſenioribus Domus Iſraël, & Iezonias filius Saphan ſtabat in medio eorũ, ſtantiũ ante picturas.

Petrus Coriphæus apoſtolorum.

Recapitulatio

Eſt quoq; notandũ ex Aug. Pſa. 77. quod facit hoc ſcriptura in multis locis propheticorũ eloquiorũ, dicit aliquid quod in illa re geſta quã videt cõmemorare nõ inuenit, aut ſaltẽ aliter eſſe inuenitur. Nã in plagis Ægyptiorũ quæ numerãtur in Exodo, vbi maximè ſcriptura curauit, vt ea quibꝰ afflicti ſunt, omnia, ex ordine dicerẽtur, ſed nõ inueniunt illa quę legũtur. Pſal. 77. & dedit ęrugini fructus eorũ. Illud etiã quod in eodem Pſalmo. legitur. Et tradit grãdini iumẽta eorũ, & poſſeſsionẽ eorũ igni. De iumẽtis grandine occiſis, legitur in Exodo. quod verò poſſeſsio eorum igne cremata ſit omnino nõ legimus. Quãuis voces & grandines cũ igne fierent, ſicut tonitrua cũ fulguribus ſolent. nõ tamẽ ſcriptum eſt, aliquid traditũ igni, vt arderet. Itẽ quod in Pſalm. & moros eorũ in pruina. nõ eſt in Exodo, multũ enim diſtat pruina à grandine. Hoc fit, vt hinc intelligatẽ, non dicere quod poteſt putari, ſed aliqd potius qđ magis debet aduerti. Et poſt parum. Et ſi nõ eodẽ ordine, decem plagæ Ægyptiorũ, omnes ponũtur in Pſalmo. 77. Nam pro his tribus quæ ſunt in Exodo. Sciniphes, vlcera, tenebræ. aliæ tres commemorãtur in Pſalmo, quę in Exodo nõ ſunt, nẽpe Rubigo, pruina, ignis. & iterum Pſalm. 104. cum de Ioſeph dicitur, humiliauerunt in cõpedibus pedes eius. ait Auguſt. Nunquam compedes accepiſſe legimus, ſed factum eſſe minime dubitandum eſt. Aliqua enim prætermitti potuerunt in illa hiſtoria, quæ tamen ſpiritum ſanctum non laterent, qui in his loquitur Pſalmis. Iterum in eodem loco, Plagæ Ægypti cum ſint decem, nec omnes commemoratæ ſunt in Pſalmo. 104. neq; eodẽ ordine, quo in Exodo factæ ſunt, leguntur. Libera enim eſt laudatio, à lege narrãtis & texentis hiſtoriã. Cuius laudationis auctor cũ ſit per ꝓphetã ſpiritus ſãctus, eadẽ vtiq; auctoritate, qua per eũ egit hominẽ, q illã ſcripſit hiſtoriã, & cõmemorat aliqd factũ, quod ibi nõ legitur, & qđ ibi legitur prætermittit. Hęc ille. Huius regulę exẽpla multa, in animo eſt, vndiq; ex ſcripturis corrogare, vt nonnihil adiumenti afferamus literarũ ſacrarum ſtudioſis. Primũ ſit ex Pſal. 117. in quo legimus. Lapidẽ quem reprobauerunt ædificantes, factus eſt in caput anguli. Nec tamen in hiſtoria ædificationis tẽpli, in libris regũ & Paralip. hoc ſcriptũ inuenimus. Et Iohã. 8. dicitur, quod Chriſtũ vocabant Samaritanũ. Nonne, inquit, bene dicimus nos quod Samaritanus es tu & dæmoniũ habes? Sed nunquã legimus in aliquo Euangelij loco, Samaritanũ Chriſtum fuiſſe vocatum. Præterea de Dauid nunquã in eius hiſtoria legimus, occidiſſe leonem. Attamen ipſemet, 1. Reg. 17. coram Saul id feciſſe palam prędicat. Deinde, Iamnes & Mãbre ma-

Pſalm. 117

Iohan. 8.

Leo occiſus à Dauid.

Iamnes.

Mambre.

gi

gi Pharaonis, reſtiterunt Moyſi, vt inqt Paulus. 2. Timo. 3. Verũ in Exodo nil tale legim⁹. *Q. de angelorum creatione.* In epiſtola quoq; Iudę legimus, contendiſſe Michaelẽ cũ dæmone de corpore Moyſi. ſed in Deut. nihil tale inuenies. Ob hanc vel ſolã cauſam auſim perſanctè iurare, nil de creatione angelorũ in Geneſi ſcriptũ eſſe, ſed multo poſt, in Pſal. 148. id tradidit Dauid. Laudate eũ, inquit, oẽs angeli eius, laudate eũ omnes virtutes eius. Laudate eũ ſol & luna, laudate eũ omnes ſtellæ & lumen. Quia ipſe dixit & facta ſunt, ipſe mandauit & creata ſunt. Nec dubito quin hoc ſenſerint. omnes illi ſcriptores qui affirmant nihil de creatione angelorũ Moyſen ſcripſiſſe. vt Baſilius in Exaëmero, & Damaſce. li. 2. c. 3. & Chryſoſt. homi. 2. in Geneſ. & ho. 1. in Gene. ex ſeparatis, & Albinus in Quęſtionib⁹ in Gene. & affert Chryſo. rationẽ, quare Moyſes nihil de angelorũ creatione ꝑdiderit. Ne videlicet inciperet narrationẽ à reb⁹ inuiſibilib⁹, ſed è rerũ viſibilium cognitione, peruenirem⁹ in cognitionẽ inuiſibiliũ iuxta Paulũ, Refragãte illis Aug. li. 10. de ciui. c. 9. & li. 11. c. 19. & c. 32. & S. Tho. 1. par. q. 61. Dicit eñ Aug. nõ ſatis recte, noie lucis vel cœli, angelos eſſe intelligendos in geñ. c. 1. Alij putãt creationẽ angelorũ innuiſſe, per recapitulationem in his verbis. Igitur perfecti ſunt cœli & terra & omnis exercitus eorũ, vel ornat⁹ eorũ. Sed hoc omiſſo ad enumerandũ alia exempla reuertamur. & primo loco, illud quod affert Chryſoſ. ho. 2. ad populũ Antiochenum in mediũ afferamus, *Locus Pſal. 80.* ait enim. Dicitur Pſalmo. 80. Ex petra melle ſaturauit eos. Alioqui nũquã in Pẽtateucho quiſquã legit ꝙ mel de petra, Moyſes eduxerit, ſed fluuios & aquas. Non tamẽ ſcriptura mẽtitur, ſed quia ſitientes & indigẽtia fatigati, frigidioribus aquis inciderũt, in potu voluptatem aſſerere volens, mel aquã appellauit, non mutatione naturæ, ſed bibẽtis iucũditate. Atq; ita dicit Euthy. in cãtico Deutero. Itẽ Lucæ. 11. dicitur quod Iohãnes docuit diſcipulos quo deprecaturi eſſent modo, at nunquã legimus vbi Iohannes id fecerit. Et Petro fuit à dño traditũ euangeliũ circuncisionis, ſicut Paulo præputij, vt dicitur ad Gala. 2. Sed neſcimus vbi dñs illis hãc prouinciã tradiderit. &. 1. Cor. 15. dominus apparuit plusquam quingentis fratribus, & Iacobo, ſed nihil de hoc in euangelio. & dñs dixit. Beati⁹ eſt dare quã accipere, vt Actu. 20. legitur, ſed nuſquã in euangelio id inuenitur.

Et Ezechielis. 20. dicitur de filijs illorũ qui in deſerto corruerũt. Leuaui manum meam in eos i ſolitudine, vt diſpergerẽ eos in nationibus & vẽtilarẽ in terras. in cuius loci expoſitione ait Hier. Vbi in veteri teſtamento cõtra filios eorũ qui in ſolitudine corruerũt dominus leuauerit manũ ſuã, volens eos diſpergere in nationes, ſcriptura nõ dicit, ſed ex eo quod Ezechiel refert, factum eſſe credẽdum eſt. Siuè hoc ſignificat, quod poſtquã terrã repromiſſionis intrauerint, varijs temporibus ob multa peccata diuerſis traditi ſunt gẽtibus regibuſq;. Itẽ ſol & luna primo die creata ſunt, & quarto die per recapitulationem narratur à Moyſe eorũ creatio. Deinde ꝙ *Adæ pœnitentia.* Adam egerit pœnitentiam, Moyſes ſiluit. Quãuis Ambroſius li. 2. de pœnitentia c. 11. ex illo Adæ facto quod abſcõdiderit ſe ſub arbore, affirmet poſſe elici. & Chryſoſt. ho. 7 ad populũ Antiochenum, ex illo loco. Adã vbi es? Attamen vnicus tãtum eſt locus expreſſus, Sapiẽtiæ. 10. Hęc, inquit, eſt quę eduxit primũ hominẽ a peccato ſuo. Nec deſũt doctores qui hoc idẽ affirmẽt, licet nullo vtãtur teſtimonio ſcripturarũ. vt Irenæus. lib. 3. ca. 34. Quapropter, inquit, liberato homine, fiet quod ſcriptũ eſt. Abſorpta eſt mors in victoria, vbi eſt mors victoria tua? Vbi eſt mors aculeus tuus? quod nõ poterat iuſtè dici, ſi nõ ille liberatus fuit, cui primũ dominata eſt mors. Illius enim ſalus euacuatio eſt mortis, dño igitur viuificãte hominem, id eſt Adã, euacuata eſt mors. & Epiphanius li. 1. cõtra hæreſes. to. 3. hęreſi vlti. & li. 3. in expoſitione fidei catholicæ, nec ſolum de Adã ſed de Eua hoc aſſeuerãdum eſſe cõſtituunt. Et *Caſus dæmonum.* de caſu dæmonũ nil Moyſes in Geneſi ſcriptum reliquit. At in Apoc. c. 12. ea reſpleniſſimè explicat. Fortè ab hãc cauſã Saul⁹, quãdiu Iudę⁹ fuit, hoc noie fuit vocatus, cũ verò *Paulus. Saulus.* à Iudaiſmo deſciuit, Paulus fuit vocatus, ſed nihil de nominis mutatione legimus in Actibus Apoſtolorũ. Verũ credo ipſi nomẽ nouũ fuiſſe impoſitũ, cũ baptizat⁹ fuit ab Anania. Vnde cũ hoc fuerit omiſſum à Luca, in conſequentibus eiuſdem libri, dicit, Saulus qui & Paulus. [appellatus fuit poſt conuerſionẽ, quando baptiſmo ablutus fuit ab Anania. Apud Gręcos vocatur hic loquendi modus κατὰ τὸ σιωπώμενον, vt cum vndecimo Æneidos legimus.

Non hæc Euandro de te promiſſa parenti, *Virgilius.*
Diſcedens dederam cum me complexus euntem.

Mitteret i magnū imperiū, metuēſq; moneret. Aereis eſſe uiros, cum dura prælia gente. Sed abſcedens Aeneas nuſquā eſt locutus ad Euādrū hæc.

Sed quia hic locus obſcurus eſt, & magnā affert vtilitatem ſtudioſis diuinatū literarū, oportet vberius eundem locum retractare. Sed nota quod duobus modis res narrari ſolet, aut enim res ſuo ordine narrari ſolet aut ordine inuerſo. Si inuerſo ordine. adhuc fit dupliciter, aut præponuntur, quæ poſtea geſta ſunt, & vocatur πρόληψις.i. Anticipatio ſeu occupatio, quæ a nobis multis exemplis explanata eſt, & adhuc hoc explanari fuſius poteſt Gen. 10. Gentes diuiſæ ſūt in varias linguas & idiomata. Sed ca. 11. legimus quod terra erat labij vnius. Aut fit econuerſo, nēpe id quod omiſſum fuerat, ſolet ſcriptura adijcere & ſupplere, & appellatur recapitulatio, vt quando in Geneſi de Sara dicitur, quod deſierat pati muliebria, cum tamē in conſequentibus eiuſdem libri legamus, quod ob eximiam pulchritudinem expetiuerit eam Abimelech. & Marci. 14. agitur de occiſione Iohānis, quæ in ſuperiori euangelij parte fuerat omiſſa.

De recapitulatione hæc ſcribit Aug. li. 3. de Doct. Chriſt. cap. 36. Regula, inquit, de recapitulatione in obſcuritate ſcripturarum vigilanter inuenta eſt. Sic enim dicuntur quædā, quaſi ſequantur in ordine temporis, vel rerū ſuperiorum continuatione narrentur, cum ad priora quæ prætermiſſa fuerant, latenter narratio reuocetur. Veluti in Gene. Et plan-
Gene. 2. tauit, inquit, dn̄s deus paradiſum in Eden ad orientem, & poſuit ibi hominem quē formauit, & produxit deus adhuc de terra lignum ſpecioſum & bonum ad eſcā. Hæc ſunt intelligenda facta eſſe die tertio, ſed quia illic fuit omiſſum, reſarcit quod omiſſum fuerat poſt parum, nempe c. 2. Sed ita videtur dictum c. 2. tanquā id factū ſit, poſtea quā factum poſuit Deus hominē in paradiſum. cū breuiter vtroq; commemorato, ideſt quod plantauit deus paradiſum, & poſuit deus hominē quē formauit, recapitulādo redeat, & dicat quod prætermiſeriat, quomodo ſcilicet paradiſus fuerit plantatus, quia produxit deus adhuc de terra omne lignum ſpecioſum & bonum ad eſcam. Deniq; & adiungit. Et lignum vitæ in medio paradiſi, & lignū ſcientiæ boni & mali. Deinde flumen quo paradiſus irrigatur, diuiſum in quatuor principia fluuiorū, qđ pertinet ad inſtitutionē paradiſi. Quod vbi terminauit repetit illud quod iā dixerat; & reuera hoc ſequebatur. Et ait ſūpſit deus hominem quem fecit, & poſuit eum in paradiſo. &c. Poſt iſta enim facta, ibi eſt poſitus homo, vt ordo demonſtrat, non poſt hominē ibi poſitū, facta ſunt iſta. Item in eodem libro, cum commemorantur generationes filiorum Noē, dictum eſt. Hi ſunt filij Cham in Gen. 10.
tribubus ſuis, ſecundum linguas ſuas, in regionibus ſuis, & in gentibus ſuis. Eumeratis quoque filijs Sem, ſequitur. Hi ſunt filijs Sem in tribubus ſuis. ſecundum linguas ſuas, in regionibus ſuis, & in gentibus ſuis. & annectitur de omnibus. Hæ tribus filiorum Noë, ſecundū generationes eorum, & ſecundum gentes eorum, ab his diſperſæ ſunt inſulæ gentium ſuper terram poſt diluuium. & tamen Geneſ. 11. dicitur. Et erat omnis terra labium vnum habens & vox vna omnibus. Hoc itaque quod adiunctum eſt. Et erat omnis terra labium vnum. ideſt vna omnium lingua, ita dictum videtur tanquam eo iam tempore quo diſperſi fuerant ſuper terram, etiam ſecundum inſulas gentium vna fuerit omnibus lingua communis. Quod repugnat ſuperioribus vbi dicitur. In tribubus ſuis, ſecundum linguas ſuas. Neque enim dicerentur habuiſſe iam linguas ſuas ſingulæ tribus quæ gentes ſingulas fecerant quando erat omnibus vna communis, ac per hoc recapitulando adiunctum eſt, & erat omnis terra labium vnum habens, & vox vna omnibus. Latenter narratione redeunte, vt diceretur quomodo factum ſit, vt ex vna omnium lingua, fuerint diuiſi per multas. Et continuo de illa turris ædificatione narratur, vbi hæc eis iudicio diuino ingeſta eſt pœna ſuperbiæ, poſt quod factum diſperſi ſunt ſuper terram ſecundum linguas ſuas. Fit iſta recapitulatio obſcurius,
vt in euangelio dicit Dominus. Die quo Luca. 17.
exijt Loth à Sodomis, pluit ignem de cœlo, & perdidit omnes, ſecundum hæc erit dies filij hominis quo reuelabitur. Illa hora, qui erit in tecto & vaſa eius in domo, non deſcendat tollere illa. & qui in agro, ſimili-
ter non reuertatur retro, meminerit vxo- Geneſ. 16.
ris Loth. Nunquid cum Dominus fuerit reuelatus, tunc ſunt iſta ſeruanda, ne quiſque retro reſpiciat, ideſt vitam præteritam cui renunciauit inquirat, & non potius iſto tēpore, vt cum dn̄s fuerit reuelatus retributionem pro eis quæ quiſque ſeruauit

vel

vel contempſit inueniat?& tamẽ quia dictũ
eſt,in illa hora,tunc putantur iſta ſeruanda;
cũ fuerit dominus reuelatus,niſi ad intelligẽ
dam recapitulationẽ ſenſus legẽtis inuigilet,
adiuuante alia ſcriptura,quæ ipſorũ apoſto
1.Iohã.2. lorum adhuc tẽpore clamauit, Filij nouiſſi-
ma hora eſt,tempus ergo ipſum quo euan-
gelium prędicatur,quoſq; dñs reueletur, ho
ra eſt in qua oportet iſta ſeruari,quia ipſa re
uelatio dñi,ad eandem horam pertinet, quæ
die Iudicij terminabitur.Hoc etiam dicit Iſi
dorus lib.1.de ſũmo bono.Huiuſce rei innu
mera ſunt exẽpla, vt in Gene.ca.8. dicitur.
8.3 Prima die menſis apparuerũt cacumina mõ-
tium.Et ſubdit.& emiſit columbã,& non in-
uenit requiẽ plantæ pedis eius. Si apparue-
runt cacumina montiũ,quomodo nõ inue-
nit requiem plantæ pedis.& Gen.29.Rachel
veniebat cũ ouibus patris ſui;quã cũ vidiſſet
Iacob,& ſciret conſobrinã ſuam,amouit la-
pidem quo pute⁹ claudebatur, & adaquato
grege oſculatus eſt eam, & eleuata voce fle-
uit,& indicauit ei quod frater eſſet patris ſui,
& filius Rabeccæ.Per recapitulationẽ prius
indicauit nomen,& poſt oſculatus eſt,vt ait
Auguſt.lib.q.in Gene.q.87. Item Gen.34.
dicitur,Emor adamauit Dinam,& rapuit &
dormiuit cum illa.Et conglutinata eſt anima
eius cum illa,triſtemque deliniuit blanditijs.
prius deliniuit,poſtea oppreſſit.Item Augu.
in lib.q.in Gene.q.118.ait.Quod poſt narra
tionem mortis Iſaac narratur quas vxores
Eſau acceperit.Geñ.36.& quot procreaue-
rit filios,recapitulatio intelligenda eſt. Ne-
que enim poſt mortem Iſaac fieri cœpit,
cum iam eſſent Eſau & Iacob.120. annorũ.
Nam eos ſexagenarius ſuſcepit,& vixit oẽs
annos vitæ ſuæ.180.Multa huiuſmodi exẽ-
pla vnus Auguſt.ſuppeditabit in illis.7.li-
bris Quęſtionum.

Poſtquam adduximus de recapitulatio-
ne ea quæ ad inſtitutũ noſtrũ ſpectare vide-
De occupatione. bantur,ad occupationẽ iterum calamum cõ
uertamus.De qua Grego.in præfa.moraliũ.
ca.1.hæc ſcribit.Sacra ſcriptura in priorib⁹
ſui partibus ſolet breuiter longe pòſt ſequu-
tura perſtringere,cum ſtudet ad alia enũciã-
Geneſ. 36. da properare.Vt eſt illud quod in Geneſi le
gimus.Iobab de ſtirpe Eſau deſcendiſſe, &
Balæ filio Beor in regnum ſucceſſiſſe,deſcri-
bit,beatum Iob illum eſſe crediderunt. Ne-
quaquã tamẽ Iob ꝓpterea ante legem fuiſſe
credendus eſt,quia Iſraeliticorũ regũ tẽpo-
re præceſſiſſe crediderunt. Præterea Augu.
lib.2.de cõſenſu Euangeliſtarũ ca.17.ait.Di-
citur Iohãnis.2.vocati ſunt Ieſus,& diſcipu
li eius ad nuptias,& poſtquã miraculũ illud
conuerſionis aquæ in vinum ædidit. Subiun
gitur ibi.& crediderũt in eum diſcipuli eius.
Apoſtoli vtiq; ſi tunc crediderunt in eum, ſi
cut paulò pòſt dicitur,nõdum erant diſcipu
li,cũ ad nuptias vocati ſunt.Sed illo more lo
cutionis hoc dictum eſt quo loquimur cũ di
cimus Apoſtolũ Paulũ in Tharſo Ciliciæ na
tum & educatũ.Neq; enim tũc erat apoſto-
lus.Ita diſcipulos Chriſti inuitatos ad nu-
ptias cum audimus, nõ iam diſcipulos,ſed q
futuri erant diſcipuli intelligere debemus. Iã
vtiq; diſcipuli erant Chriſti quando iſta cõ-
ſcripta ſunt.Ideo de illis ſic locutus eſt. ſ. ꝙ
eos apoſtolos vocauit,tẽporum præteritorũ
narrator. Attamẽ longe mihi alia mens eſt.
Nam tẽpore cõuerſionis aquæ in vinũ, cum
dicitur.quod crediderunt in eum diſcipuli e-
ius,iam erat ſecunda apoſtolorum vocatio,
poſtquam, dño perpetuò adhæſerunt. Ideò
germanior videtur eſſe Theophy.expoſi-
tio.& crediderunt in eum diſcipuli eius.hoc
eſt fidẽ ampliorẽ & firmiorẽ acceperũt. Nã
quãuis prius crediderant, non tã magnificè
de Chriſto ſentiebant,vt poſtea viſo illo mi
raculo.Porrò oritur ſcrupulus nõ contẽnen-
dus,diſcipuli ſunt poſt carcerẽ Iohannis ad
munus apoſtolicũ aſciti,ſed Iohãnes detru-
ſus eſt in carcerẽ Iohã.3.& miraculũ de nu-
ptijs narratur Iohãnis.2.ergo nõ erant diſci-
puli.ſic expoſitio Aug.nõ videt oĩno reijciẽ
da.Senſus huius regulæ eſt,Quòd interdum
ſcriptura præoccupat rei geſtę tẽpus,idipsũ
ſuo loco latiùs tractatura. Aut prolipſis,id
eſt occupatio ſeu anticipatio eſt cũ ante tẽ-
pus legitimũ narrationẽ pręuenire ſolemus.
Vt ſi rex dicatur filius regis, q gubernatur⁹
eſt regnũ poſt obitũ patris vt Marc.3.Iudas
noĩatur,cũ additione q tradidit eũ, cũ.c.14.
dñm tradidiſſe ſcribat & Luc.3.Herodes Io
han.apprehendit,cum fit factum Matt.14.
& Geñ.9.Chã vocat pater Chanaã, q tamẽ
nondum natus erat.& in exordio Geneſeos
terra vocat,q̃ tamẽ nondũ erat creata,vt cũ
dicit.terra erat inanis& vacua.& Geñ.31.cũ
inirent fœdus inter ſe,Laban & Iacob,dici-
tur,cõgregantes fecerunt tumulum,comede
runtq; ſuper eũ quẽ vocauit Labã tumulũ te
ſtis,& Chaldaicè, Iegar çaadutha,& Iacob
Aceruũ teſtimonij, & Hebraicè appellatur

Galaad.Attamen ſæpè alias legimus in eo-
dem libro,locū illum ſuiſſe vocatū Galaad,
antequā illi hoc nomen impoſitum fuiſſet,
vt in eodem cap.cū dicitur.& amne trāſmiſ-
ſo perrexit contra montē Galaad. & ſtatim
iterum. Comprehendit eum in monte Ga-
laad.& iterum.in eodem mōte Galaad fixit
tentorium.Hoc fecit Moyſes,quia tempore
quo ipſe ſcribebat,ſic vocabatur mons ille.
& Gene.21.verſus finem.ait Abrahā ſeptē
agnas accipies de manu mea,vt ſint mihi in
teſtimonium,quoniā ego fodi puteum iſtū.
Idcirco vocatus eſt locus ille Berſabee, quia
ibi vterq; iurauit.Sed parum ante cum lo-
queretur de Agar,ait.Errabat in deſerto Ber
ſabee,Vnde eſt alius puteus eiuſdem nomi-
nis,Gene.26.Item Gene.26.Appellauit no-
men vrbis Bethel,quæ antea Luza vocaba-
tur.Porrò Gen̄.12.hæc ſcribit Moyſes.Trāſ
grediens ad montem qui erat cōtra orientē
Bethel.tetenditq; ibi tabernaculū ſuum, ab
occidente habens Bethel.& ca.13. Reuerſus
eſt per iter quo venerat,à meridie in Bethel.
Ioſue. Item Ioſue.5.imponitur nomen cuidam lo-
co Galgala.i.reuolutio vel deuolutio,qa illo
in loco circūciſi ſūt Iudęi,& ablata eſt igno
minia qua erant obnoxij tempore quo Ae-
gyptum incolebant.Sed.ca.4. legimus, hoc
nomine,locum illum fuiſſe vocatum.& Ge-
neſ.14.Venerunt ad fontem Miſphat, ipſa
eſt Cades,& nondum illi impoſitum erat no
men Cades.Præterea Gene.14.contra regē
Balę,ipſa eſt Segor,fit in illo loco mentio op
pidi Segor,cum tamen.19.capit. nomen illi
primum impoſitum ſit.& Gene.7. animalia
aliqua vocantur immunda, alia munda, per
occupationē.Nam ætate Noë nihil erat im-
mundum,ſed quando lex data fuit p Moy-
ſen,hæc animalia munda, illa verò immun-
da nuncupata ſunt,& Gen.2.& requieuit in
die ſeptimo,& ſanctificauit illum.i. iuſsit vt
legis tēpore ille dies religioſè coleretur. Nā
ante legem latam,nullum feſtum legimus eſ
ſe ſancitum.Vnde Damaſce.lib.4.ca.24.ait.
Quādo non erat lex,nec ſcriptura diuinitus
inſpirata. nec ſabbatum deo ſacrabatur. At
quando ſcriptura diuinitus inſpirata p Moy
ſen data eſt,ſacratum eſt deo ſabbatū,vt cir-
ca ſcripturæ mediationem in ipſo exercita-
rentur.Lege Tertull.cōtra Iudęos circa prin
cipium.Item Numero.34.vocatur fons Da
phne,cum multis poſt ſeculis id nomen in-
ditum fuerit ab interpretibus, ex fabulis gē-
tium.Vnde & Hiero.Ezechielis.30.cum di-
cit propheta.Faciam iudicia in Alexandria,
ait.Hodie quidem Alexandria vocatur, cæ-
terum Hebraicum nomē eſt No,quod inter
pretes Alexandriam,tranſtulerunt per anti-
cipationem,quæ Gręcè πρόληψιν appellatur.
Iuxta illud Vergilianum.Lauinaq; venit lit-
tora.Non quo eo tēpore quo venit Aeneas
in Italiam, Lauina diceretur, ſed quod po-
ſtea ſic nuncupata ſint,vt manifeſtior locus
fieret lectoris intelligentiæ.Præterera in lib.
2.ca.1.octo numerauimus viros,quibus an-
te natiuitatem nomina inudita ſunt.Item in
lib.q.in lib.Regū.titu.Hierony.dicitur. Aſſu 1.Reg.18
mens Dauid caput Philiſtęi attulit illud in
Ieruſalem,quia nimirum poſtea id fecit. Itē
vt ait Aug.lib.4 Locut.Nume.ca.13.dicitur
Locū ipſum nominauerunt,Vallem Bothri,
cum ſuperius dixiſſet. Venerunt in vallem
Bothri.Dictum eſt ergo hoc vltimo loco p
Anticipationem,dat Augu. rationē lib.1.q.
in Gen.q.55.quia ſic appellabantur hæc lo
ca cum liber ſcribebatur.1.Paralip.14.Baal
Pharaſim,vocatur quidam locus.i.idolū di-
uiſionum,& poſtea nomē imponitur.& Io-
ſue.15.Vocat Quiriath,Sephen,& imponit
nomen Iudic.1.Et epiſto.99.ita exponit lo-
cum Matth.ca.27.Multa corpora ſanctorū
reſurrexerunt & venerunt in ſanctam ciuita Loc⁹ Matt.
tem,putat,& recte quidem dictum fuiſſe per
Anticipationem,cum re vera,cum ipſo Chri
ſto reſurrexerūt,qui fuit primogenitus mor
tuorum.Multa vt dixi de hac re exempla vel
vnus Auguſt.ſuppeditabit in libris.7.Quæ-
ſtionum & Locutionum.Hactenus de occu
patione & recapitulatione dixiſſe ſit ſatis.
Nunc ad alia præcepta enarranda calamum
conuertamus.

Mos,inquit,Hiero.Amos.5. ſcripturarū
eſt aduerſis læta ſubiungere, & poſtquam
triſtitia dn̄s fuerit cōminatus,ad pœnitentiā
eos quos terruit,prouocet.Iuxta illud quod
in Iſaia legimus.Væ gens peccatrix, popu- Iſaiæ.1.
lus plenus delictis,ſemen peſsimū,filij iniqui.
Cumq; dixiſſet.Terra veſtra deſerta, ciuita-
tes veſtræ igne cōſumptæ, regiones veſtras
corā vobis alieni comedent. Loquit̄ deinde
ad eos meliora ꝓmittens. Lauamini, mundi
eſtoţe,auferte malitias veſtras ab aīs veſtris.
Diſcite bene facere,quærite iudicium, iudi-
cate pupillo,iuſtificate viduam,& venite di
ſputemus dicit dominus. Quomodo ergo Seuera.
quos ſeuera voce terruit, blanda oratio-
ne

ne ſuſtentat. Ita & Amos quibus dixerat.
Cecidit domus Iſraël, nõ adijciet vt reſurgat.
Virgo Iſrael errauit iu terra, nõ eſt qui ſuci-
tet eam. Et poſt loquitr ad eos & dicit. Quæ-
rite me & viuetis, & nolite quærere Bethel, &
in Galgala nolite intrare, & in Berſabee ne
tranſieritis. Quoniam Galgala captiua duce-
Bethel. tur, & Bethel erit inutilis. Quærite dñm &
viuite. &c. in Bethel erat vitulus aureus, &
Galgala. Galgala locus in quo idola colebantur. Vn-
de in Hoſea dicitur. Omnis malitia eorum in
Galgala, Hoc iterum repetit. cap. 9. eiuſdem
prophetæ. Item Ieremiæ. 30. ait. Primum tri
ſtia annunciantur, vt poſt malorum magni-
tudinem, læta ſuccedant. Gratior quippe ſa-
nitas ægrotatione depulſa, & doloris magni
tudo, in magnitudinẽ vertitur gaudiorum.
Lege Chryſo. hom. 9. in Matth. latiſsimè. &
Baſilium Pſalm. 29. ſupra huius loci expoſi-
tionem. Quoniã ira in indignatione eius.

Deinde ait idẽ Hiero. Matt. 17. Dñs ſem-
per proſperis admiſcet triſtia, vt cũ repentè
venerint nõ terreant Apoſtolos, ſed à præ-
meditatis, ferãtur animis. Si enim contriſtat
eos quod occidẽdus eſt, debet lætificare, ꝙ
die tertio eſt ſurrecturus. Futurũ eſt, inquit,
vt filius hominis tradatur in manꝰ hominũ,
& occidẽt eũ & tertia die reſurget. Itẽ Chry-
ſoſt. ho. 67. in Iohã. ait. Sæpenumero in ſcri-
pturis ſimul paſsio & reſurrectio ponitur, ſi-
Iſaiæ. 53. quidem Iſaias vtrunq; ſimul ponit. tanquã
ouis ad occiſionẽ ductus eſt, & quaſi agnus
coram tondente ſe obmuteſcet & nõ aperiet
os ſuum. Et ſubdit de reſurrectione. De an-
guſtia & de iudicio ſublatus eſt. Et Dauid in
Pſalmo ſecundo & in pleriſq; alijs cõiungit
hæc vtraq;. Dormiui & ſoporatus ſum, ſurre
xi quoniam dñs ſuſcipiet me. Et Patriarcha
Gene. 49. cũ dixiſſet. Procidẽs dormiuit vt leo. deinde
addit. Et vt catulꝰ leonis excitauit eũ. Simul
& paſsionẽ oſtendit & reſurrectionẽ. Hæc il
le. Verum vtitur exẽplo nõ ſatis apto ad id
probandũ. utpe quod inſerat ſtatim ſermo-
Locus Iſaiæ nem de reſurrectione cũ ait. De anguſtia &
expoſitus. de iudicio ſublatus eſt. Sed ſenſus eſt. Cũ eſ-
ſet mœrore affectus, antequã iudicis ſentẽtia
lata eſſet, ad ſuppliciũ raptus eſt. & ſtatim ex
clamat propheta. Quis dignè poterit cõme-
morare ſcelera gñationis illius Iudæorũ, quę
tam nephandũ ſcelus perpetrauit in Chriſtũ
filiũ dei viui. Poſſumus nos hoc exẽplo vti
ex Pſalm. 138. Domine probaſti me, & co-
gnouiſti me, tu cognouiſti ſeſsionem meam
& reſurrectionẽ meam.

ANNOTATIO
in Chryſo. expoſitione.

CHryſoſtomus in loco modo à nobis ci- *Pſalmus. 1.*
tato, & Hilarius, Pſal. 2. & Hiero. pſal. *&. 2. non*
1. & Euthy. verſus finẽ Pſalmi ſecundi, & ite- *ſunt diuidẽ-*
rum in procemio pſalmorũ, arbitrantur pſal *di.*
mum primũ & ſecundum vnum eſſe, freti au
ctoritate Pauli Actuum. 13. dicentis. Hanc
promiſsionem nobis adimpleuit deus filijs
noſtris, reſuſcitans Ieſum, ſicut & in Pſalmo
primo ſcriptum eſt. Filius meus es tu, ego
hodie genui te. Quanuis nunc in omnibus
ferè codicibus, in pſalmo ſecũdo, legatur. ex
librariorum ni fallor negligentia contra au-
ctoritatem ſanctorum & doctorum Hebręo
rum. Probant id, Rabbi Dauid & Hierony.
& Euthymiꝰ hac ratione. Quia familiare eſt
Pſalmographo, eodem aut ſimili verſu pſal-
mum incipere & finire. vt Pſalm. 8. ſic incipit
Domine dominus noſter quã admirabile eſt
nomen tuum. &c. & ad hunc etiam modum
finem illi imponit. & Pſalmo. 1. incipit.
Beatus vir qui non àbijt in cõſilio impiorũ.
& Pſalm. ſecundus ſic terminatur. Beati om-
nes qui confidunt in eo. ex quo colligi po-
teſt ex vtroq; vnũ eſſe pſalmũ conflãdum.

Eſt alia obſeruatio ſuperioribus non diſsi
milis, ex Origene deſumpta, homil. 1. in Iere
miam. obſeruauimus, inquit, ſemper in ſcri-
pturis diuinis, primùm ea quæ videntur tri-
ſtia nominari, deinde ea quę hilariora ſunt ſe
cundo dici loco. Ego occidam & ego viuifi- *Deut. 32.*
cabo. Non dixit prius ego viuificabo, & po-
ſtea, occidam. Cõſepelimur enim Chriſto per
baptiſmum, & conſurgemus cum eo. Quem
enim diligit dominus flagellat, & poſt hæc
curat. Vnde ad Ieremiam dominus ait. Cõ- *Ieremiæ. 1.*
ſtitui te hodie ſuper gentes & regna eradica
re & ſuffodere, & diſperdere & ædificare &
plantare. Non poteſt in loco ædificationis
malæ ædificare deus. quæ enim participatio
iuſtitiæ & iniquitatis? aut quæ cõmunicatio
luci ad tenebras? oportet malitiam ex imis ſe
dibus eradicari, oportet & ædificationẽ peſ
ſimam ex animabus noſtris penitus auferr-
ri, vt poſtea ſermones ędificent & plantent.
Hoc iterum replicat homil. 12. in Iere.

¶ Sit alia Regula huic ſuperiori ſimilis ex
diuo Theodoreto deſumpta, ex comment.
Ioëlis. cap. 1. Cum dura, inquit, & triſtia præ
dicunt prophetæ, poſt conſolationẽ afferunt
& cõ-

& cõſilium. Vnde apud Ioelem. Audite hoc
ſenes, auribꝰ percipite omnes habitatores ter
ræ, ſi facta ſunt talia in diebus veſtris. & ſub-
dit. Euigilate qui ebrij eſtis a vino veſtro. Et
Auguſt. in enchiridio. cap. 79. ait. Qui dixe
rit fratri ſuo fatue, reus erit Gehennæ. Cui
vulneri ſtatim dominus ſubijcit medicinam,
præceptum fraternæ reconciliationis adiun
gens. Si ergo offers munus tuum ad altare &
Matth. 5. ibi recordatus fueris, quod frater tuus habet
aliquid aduerſum te, relinque ibi munus &
vade & reconciliare fratri. i. Ne tibi ſit impe
dimento res aliqua quantúuis ſancta, quin a-
deas fratrẽ tuum ad reſarciendũ cum eo ami-
citiam intermiſſam. Hanc ob cauſam Iſaias
& reliqui prophetæ poſt onera, conſolãtur
populum afflictũ & mœſtum. Porro Nahũ
& Habacuc poſt onera nullam ſubdunt cõ-
ſolationem, quia illorum vaticinia erant con-
tra gentes quæ idola colebant, & Meſsiam
non ſpectabant.

¶ Prophetæ, (inquit Theophy. ad Roma. 1.)
primum bona præponunt, deinde mala ſub
ijciunt. nam bona ſunt præcedentis dei conſi
lij, mala noſtræ ignauiæ. Sic Paulus cũ à cõ-
modioribus exorſus eſſet epiſtolam ad Ro-
ma. dixiſſetq; iuſtitiã dei per euangeliũ reue
lari. & non erubeſco euãgelium, virtus enim
dei eſt in ſalutem omni credenti, Iudæo pri-
mum & Græco. iuſtitia dei in eo reuelatur.
& ſtatim infert ea quę deterrere queãt, nẽpè,
Reuelatur ira dei de cœlo ſuper omnẽ im-
pietatem. &c. nouit enim quod plures terro
re ad virtutem trahantur. Hac ratione Chri-
ſtus regni cœleſtis mentionem faciens, ſimul
Gehennæ meminit. & Mat. 3. ait Iohannes.
Pœnitentiã agite appropinquauit enim re-
gnũ cœlorũ. & ſtatim. Progenies viperarum.
&c. Deſumpſit hæc Theophy. ex Chryſoſt.
ſermone. 3. in caput. 1. epiſtolę ad Romanos

¶ Primum, (inquit Euthy. Pſa. 33.) ſcriptura
nos à prauis operibus auertit, deinde ſublatis
impedimentis ad bene operandum inducit,
dicẽs. Declina à malo & fac bonũ. Nam quẽ-
admodum impoſſibile eſt aliquem ad ſani-
tatem reſtitui, niſi prius à morbo liberetur,
ita etiam impoſſibile eſt aliquem benè opera
Hoc teſti- ri, qui à vitijs prius non abſceſſerit. & Hiero.
monium in- exponens hunc locum Ieremię. 1. Ecce con-
telliges ex ſtitui te ſuper gẽtes & ſuper regna, vt euellas
Reg. 4. &. & deſtruas, & diſpdas, & diſsipes & ędifices
5. libri. 9. & plantes. Conſiderandũ, inquit, quod qua-
barũ Hy- tuor triſtibus duo lęta ſuccedant. Neq; enim
po.
ędificari poterant bona, niſi deſtructa eſſent
mala, nec plantari optima, niſi eradicentur
peſsima. omnis enim plantatio quã non plã-
tauit cæleſtis pater, eradicabit, & ædificatio
quæ ſupra petrã non habet fundamentum,
ſed in arena extructa eſt ſermone dei ſuffodi
tur atq; deſtruitur. Et Seruius exponẽs hunc
locũ Virgilij. Paulatim abolere Sychæũ in- *4. AEnei.*
cipit, & viuo tẽtat præuertere amore, ait. Na-
turalis ordo, prius enim eſt euellere inhæren
tia, & poſt noua inferre. Sic Terẽtius. Vt me
tu in quo nunc eſt adimã, atq; expleam ani-
mum gaudio. Lege Theophy. ad Epheſios. 6.
& Lucę. 18. cũ in huiꝰ loci expoſitione verſa
tur. Dixit autẽ ad quoſdã. & Baſiliũ Pſal. 1.
& Athenagorã in li. de mortuorũ reſu. circa
principiũ. Exẽplorũ vis magna eſt in ſcriptu
ris ac multitudo. Pſal. 1. Beatꝰ vir q nõ abijt in
cõſilio impiorũ & in via peccatorũ nõ ſtetit
& in cathedra peſtilẽtiæ nõ ſedit. Sed in lege
dñi volũtas eius. &c. Et Iohan. 10. Amẽ dico
vobis qui nõ intrat per oſtium, ille fur eſt &
latro. Qui autẽ intrat per oſtium, paſtor eſt
ouium. Prius ponit indicia mali paſtoris, &
poſtea boni. & Lucę. 18. Gratias tibi ago do
mine, quod non ſum ſicut cæteri homines,
raptores, iniuſti, & vt hic publicanꝰ Sed ieiu
no bis in ſabbato. & in decalogo prius collo
cantur præcepta negatiua, & deinde affirma
tiua ſubiungunt & 1. ad. Timoth. 3. & ad
Titũ. 1. Deniq; vt huic Regulę finẽ imponã.
afferã verba S. Thomę. 1. Parte. q. 100. Arti. *S. Thomas.*
6. ad. 2. quę valde ſunt annotanda. Quando,
inquit, pręcepta affirmatiua & negatiua per
tinent ad idem genus operis, prius negatiua,
ſecũdo affirmatiua pręcepta ſunt collocãda.
Quãuis hoc nõ habeat omnimodã efficaciã.
Et ſi enim in executione operis, prius extir-
pãda ſint vitia quàm inferendę virtutes (ſecũ
dum illud Pſal. Declina à malo & fac bonum.
& Iſaię. 1. Quieſcite agere peruerſe, diſcite be-
ne facere.) Tamen in cognitione prior eſt
virtus, quàm peccatum, quia per rectum co-
gnoſcitur obliquum, vt dicitur. 1. de Anima.
Per legẽ autem cognitio peccati habetur, vt.
5. Ro. dicitur. Et ſecundũ hoc, pręceptũ affir
matiuum debuiſſet primo poni. Lege Euth.
Matth. 5. ca. & in principio cap. 6. iuxta nos.
¶ Deinde Hiero. Iſaię. 5. cap. hanc affert Re-
gulã. Iuxta cõſuetudinẽ, inquit, ꝓphetalem,
quę prius per metaphoram dicta ſunt & ob-
ſcure & per parabolam, poſtea exponuntur
manifeſtius. vt apud Iſaiã. cũ longã texuiſ-
ſet

ſet parabolam. Vinea fuit dilecto in cornu fi
lio olei.&c.ſubdit. Vinea domini exercituũ
domus Iſrael eſt, & viri Iuda germen delecta
bile eius.& ca. 11. Habitabit lupus cũ agno,
& pardus cum hœdo cubabit, vitulus & leo
& ouis ſimul morabuntur.& demum prædi
cta referans verba, addit. Quia repleta eſt ter
ra ſcientia dñi. volẽs innuere, in ſumma pace
& tranquilitate euangeliũ fore prædicandũ.
& Iſaię. 13. In onere Babylonis multa obſcu
re dicuntur, quæ poſtea à propheta explanã
tvr, cùm dicit. Suſcitabo ſuper eos Medos.
& Iſaiæ. 9. Diſperdet dominus ab Iſrael ca-
put & caudam, incuruantem & deprauantẽ
die vna.& ſubdit. Longæuus & honorabilis,
ipſe eſt caput, & propheta docẽs mendaciũ,
ipſe eſt cauda. Item Hiero. Iſaiæ. 19. ait. Mo
ris eſt ſcripturarum obſcuris manifeſta ſub-
nectere, & quod prius ſub ęnigmnatibꝰ dixe
rat aperta voce proferre. Vnde Iſaias. ca. 18.
cum interitum cõminatus eſſet Ægyptijs, di
cens. Væ terræ vmbrãti alis, quę eſt transflu
mina (.i. flumen .ſ. Nilus) Aethiopiæ quæ
mittit in mare legatos & in vaſis papyri ſup
aquas.& poſtea. ca. 19. manifeſtiorẽ faciens
ſermonem ad ipſam loquitur Aegyptum.&
in onere deſerti maris, poſt modicum oſten
ditſe de Babylone loqui.& Iſaiæ. 14. Quo-
modò cecidiſti de cælo Lucifer qui manè. o-
riebaris? corruiſti in terràm qui vulnerabas
gentes? qui dicebas in corde tuo, In cælũ con
ſcendam, ſuper aſtra dei exaltabo ſoliũ meũ,
&c.& ſubdit. Sic eueniet vt conteram Aſſy-
rium in terra mea, & in montibus meis con-
culcem eum. Item In cõmenta. Amos. cap. 9
ait. Mos ſcripturę eſt aperire quod prius ſub
aenigmatibus dixerat. vt Amos. 9. ſi deſcen
derint vſque ad infernum, inde manus mea
educet eos, etſi aſcenderint vſq; ad cælum in
de traham eos, etſi abſconderint ſe In verti-
ce Carmeli, &c.& ſubiungit. etſi abierint in
captiuitatem coràm inimicis ſuis ibi manda
bo gladio & occidet eos.& Baſil. in aſceticis.
cũ agit de baptiſ. circa princip. συνήθες τῷ κυ
ρίῳ τὰ ἐριστικῶς που προσαχθέντα διὰ τῶν ἐν ἄλλοις
τόποις εἰρημένων σαφῶς παραδιδόναι, ὡς τό, θησαυ
ρίζετε ὑμῖν θησαυροὺς ἐν οὐρανῷ· ἁπλῶς γὰρ οὕτως
εἰπὼν ἐν ἑτέρῳ τόπῳ σαφηνίζει λέγων· πωλήσατε τὰ
ὑπάρχοντα ὑμῶν καὶ δότε ἐλεημοσύνην· ποιήσατε ἑαυ
τοῖς βαλάντια μὴ παλαιούμενα θησαυρὸν ἀνέκλειπτον
ἐν τοῖς οὐρανοῖς. i. mos eſt dñi, quę definitè pręce
pit alibi explanare, vt theſaurizate vobis the
ſauros, cum hæc ſimpliciter diceret. ſic alibi
exponit. Vendite quæ habetis & date elee-
moſynam.& Luc. 12. facite vobis ſacculos q
nõ veteraſcunt, ob theſaurum nõ deficientẽ
in cælis. Hæc regula memoriæ eſt cõmendã-
da, pro germana interpretatione parabolarũ
euangelij & prophetarum, de qua re nos ali-
bi copioſius tractabimus.

Eſt modus conſuetus apud prophetas, (vt
ait Euthy. Pſal. 108.) quo prophetias interci-
dunt, & aliam in medio ponunt, & rurſus ad
primum argumentũ redeunt, ſicut ſubmini
ſtrauerit ſpiritus ſanctus. vt in Pſal. 108. di-
citur de Iuda proditore à dño. Deus laudem
meam ne tacueris, quia os peccatoris & os
doloſi ſuper me apertum eſt.& poſtea mul-
ta loquitur in plurali, & poſtea redit ad ipsũ,
& numero ſingulari quæ ſequũtur effert. Cõ
ſtitue. i. permitte cõſtitui ſuper ipſum pecca
torem.& exterminet de terra memoria eius.
Item Hiero. Iſaiæ. 16. omnis prophetia æni-
gmatibus inuoluitur, & præciſſis ſententijs
dum de alio loquitur, trãſit ad aliud, ne, ſi or
dinem ſcriptura conſeruet, nõ ſit vaticinium,
ſed narratio. Vndè cũ Iſaias loqueretur de
Moab, ſubdit. Emitte agnum dñatorem ter-
ræ de petra deſerti ad montem filiæ Sion. Id
eſt ò Moab, quã adeo leo deuaſtaturus eſt,
vt nec reliquiæ ſuperſint, hoc habeto tanti
mali ſolatium, quod egredietur de te agnus
immaculatus, qui tollat peccata mundi, qui
dñetur in toto orbe terrarũ. De petra deſer-
ti egredietur, id eſt de Ruth quæ mariti mor
te viduata, de Booz genuit Obed, & de O-
bed, Iſai, de Iſai Dauid, & Dauid Chriſtũ. Mõ
tem autẽ filiæ Sion, aut ipſam vrbẽ Ieruſalẽ
interpretabimur, aut iuxta ſecretã intelligen
tiam, eccleſiã, quæ ſit virtutũ culmine cõſti-
tuta.& ſtatim ſubdit.& erit ſicut auis.&c. re
dit ad narrandũ Moabitarũ deuaſtationem.
Atq; iterũ Euthy. Pſal. 117. ait. Prophetę p-
ſępe ſermonẽ incœptũ intercidunt, ea nimi-
rum rõne, vt ipſę ꝓphetiæ, vmbra quadã ac
velamine, obtegãtur, ne ſi apertius traderent
maius ſacris libris immineret, ab inimicis pe
riculum. Delerẽt eñi eos fortaſſis. Hæc ille.
exemplũ aptiſſimũ eſt Ioëlis. a. c. Quia dedit
vobis doctorẽ iuſtitiæ. & cũ multa interſe-
ruiſſet verba, redit ad cœptũ ſermonẽ. Effun
dam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem.
Hæc de primo aduentu. & ſubiungit de ſe-
cundo. Dabo prodigia in cælo.&c. Item
Grego. libro. 5. Moralium. cap. 29. ait. Scri-
pturæ conſuetudo eſt, vt cũ aliquid narrat,
inter-

interpoſita alterius cauſæ ſententia, ad ſuperiora protinus redeat. Veluti in libro Iob, Iob. 4. poſtquam dixit, nullus eſt qui intelligat, in æternum peribunt. Electorum ſortem ſubin tulit, dicens. Qui reliqui fuerint auferentur ex eis. Et rurſum ſententiæ ſuę oculum, in eū quem prædixerat interitum reproborū, mittens, ſubito adiungit. morientur & non in ſapientia. ac ſi diceret. Hi, quos dixi, quia non intelligentes, in æternum peribunt, proculdubio non in ſapientia morientur. Paul. quoque cum diſcipulum de inſtituendis eccleſiæ officijs admonet, ne quos fortè ad ſacros ordines inordinatè proueheret, dixit. Manus 1. Timo. 5. citò nemini impoſueris, nec cōmunicaueris peccatis alienis, te ipſum caſtū cuſtodi. Qui ad infirmitatem eius corporis protinus verba conuertens, ait. Noli aquam bibere, ſed modico vino vtere propter ſtomachum, & ſtatimq; ſubiungit dicens. Quorundam hominum peccata manifeſta ſunt, præcedentia ad iudicium, quorundam autem ſubſequuntur. Quid ergo ad illud pertinet, quod ab infirmo aquam bibi prohibuit, hoc quod de peccatis abſconditis quorundam hominum manifeſtiſque ſubiungit? niſi quod interpoſita de eius infirmitate ſententia, ad hoc in extremo redijt, quod ſuperius dixit. Manus nemini impoſueris. Hæc ille. eſt optimum exemplum. 1. Timoth. 3. Diaconos ſimiliter pudicos, non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum ſectantes, habentes myſterium fidei in conſcientia pura. Mulieres ſimiliter pudicas, &c. & iterum de Diaconis ſubdit. Diacones ſint vnius vxoris viri. & ad Titum. 1. Sunt multi non ſubditi, vaniloqui, mentium deceptores, maximè q de circūciſione ſunt, quibus oportet ſilentium indici, qui vniuerſas ſubuertunt domos, docentes quę nō oportet, turpis lucri grā. Dixit quidā ex illis (ſcilicet Cretenſibus, non Iudæis) proprius illorum propheta. Cretenſes ſemp mēdaces. &c. Nā ſupra dixit. Ideo reliqui te Cretæ. Plura congeremus teſtimonia quando ſermonem de Hyperbatis faciemus.

¶ Cōſuetudo prophetię eſt teſte Grego. ho. 7. In Ezechielem, nunc iſta, nunc illa conſpicere, & ab alijs in aliud ſubito verba deriuare, ſicut Pſalmiſta cum de domino loquitur dixit. Pſalm. 7. Deus iudex iuſtus, fortis & patiens, nunquid iraſcetur per ſingulos dies? Niſi cōuerſi fueritis gladium ſuum vibrabit, arcum ſuum tetendit, & parauit illum, & in ipſo parauit vaſa mortis, ſagittas ſuas ardētibus effecit. Repētè ſubiūgit. Concepit dolorem & peperit iniquitatem, lacum aperuit & effodit eū, & incidit in foueam quam fecit. Ecce cum domini narraret iuſtitiam, quaſi non mutata voce, repentè peccatoris intulit culpam. Quod quiſquis in prophetis vſum lectionis habet, quam crebro hoc accidat, nō ignorat. Et in Ezechiele cum de rotis loqueretur adiungit. Et totum corpus plenū oculis in circuitu ipſorum quatuor. Hæc latius à nobis tractabuntur ſtatim cum de mutationibus agemus perſonarum. & de numeris. & libro. Libro. 8. 10. Regu. 37. cap. 2.

¶ Moris eſt ſcripturarū, (vt ait Hiero. li. 6. cōment. in Iſaiam. cap. 16.) vt poſtquam deſperatione mentis humanæ, læto nuntio ſubleuarint, rurſum negligentes & nolentes agere pœnitentiam, comminatione deterreant, ne bonitas dei induret cor noſtrū. Cuius rei vnum tantum ponamus exemplum, in Pſal. 144. legimus. Suauis dominus vniuerſis, & miſerationes eius ſuper omnia opera illius. Et poſt paululū. Suſtentat dominus omnes qui corruūt, & erigit omnes eliſos. Oculi omniū in te ſperant domine, & tu das eſcam illorū in tēpore opportuno. Cumq; præmiſiſſet, Cuſtodit dominus omnes diligentes ſe, ne te negligentem faceret auditorem, intulit. Et omnes peccatores diſperdet.

¶ In prophetis, (auctore Hieronymo. Ezechielis. 30. cap.) nequaquam ordo hiſtoriæ ſeruatur non in omnibus, ſed in quibuſdam locis, non enim narrant præterita, ſed futura prænunciāt prout volūtas ſpiritus ſancti fuerit. In hiſtoria vero, vt Moyſi quinq; libri, & Ieſu, & Iudicum volumina, Ruth quoq; & Eſter, Samuēl & Malachim, Paralipomenon liber & Eſdræ, iunctoſibi pariter & Neēmia, præpoſterā narrationem nequaquā reperiri credo. Item Hiero. Ieremię. 21. In prophetis, inquit, maximè in Ezechiele & Ieremia & Daniele nequaquam regum ac temporum ordo ſeruatur, ſed præpoſterè, quod iuxta hiſtoriā factum eſt poſtea, prius refertur, & quod prius geſtū eſt, poſtea narratur. Aliud eſt enim hiſtoriam, aliud prophetiam ſcribere. Vnde. 21. ca. Ieremiæ, Sedechias qui cum vrbe Ieruſalem captus eſt, ſcribitur mittens ad Ieremiam, & eo tēpore quo obſidetur Ieruſalem. Et poſtea narratur hiſtoria Ioakim fratris eius, qui ante eum rex fuit, & Ioachim ideſt Iechoniæ, qui fuit filius Ioakim, ſuper quibus

Hiſtoriographi partes & pphetæ, quæ, ſint

quibus in ſequentibus eiuſdem prophetę dicitur. & ca. 25. eiuſdem prophetæ. Quę dicũtur in hoc cap. priora ſunt, præterita viſione. Illa enim ſub Sedechia facta eſt, poſtquã Iechonias tranſlatus eſt in Babylonẽ, hæc autẽ ſub Ioakim filio Ioſiæ, & patre Iechoniæ, Non enim curæ erat prophetis tempora cõſeruare, quæ hiſtoriæ leges deſiderãt, ſed ſcribere vtcunq; audientibus atq; lecturis vtile nouerãt. Vnde in Pſalterio male quidã iuxta textum hiſtoriæ pſalmorum requirunt ordinem, quod in lyrico carmine non obſeruatur. Et iterum in comment. Ezechielis ca. 29. ait. Sæpe in ſcriptura præpoſtero ordine tẽpora deſcribuntur, quod in Ieremia crebro legimus. Prius enim Sedechię in quibuſdam geſta referuntur, & poſtea Ioakim qui ante eum fuit. In Pſalmis autem quia carmen eſt lyricum hiſtoriæ ordo non quæritur, ſed factorum carmina ſingulorum. & in Ezechiele cap. 29. poſt decimum annum prioris ſermonis, ſtatim viceſimus ſeptimus ponitur annus, & in conſequentibus decimus duodecimuſq;, & in extrema deſcriptione tẽpli. 25. Hæc ille. & in Daniele narratur Balthaſar hiſtoria cap. 5. & cap. 6. inſeruntur quædam de Dario. & cap. 7. redit ad hiſtoriã cœptam Balthaſaris. & in euangelijs ſæpenumero ordo negligitur hiſtoriæ. Deniq; Victorinus cum hæc eadẽ quæ nos ex Hieronymo retulimus, ſcripſiſſet, addit. ſimiliter non eſt requirẽdus ordo in Apocalypſi, ſed intellectus.

Pſalm. 77. & 104.

Poſſumus nos addere optimum exemplum ex Actuum Apoſtolicorum cap. 5. ait enim Gamaliel: ante hos dies extitit Theodas dicens ſe eſſe aliquem, poſt hunc extitit Iudas Galilæus, in diebus profeſsionis (i. quando pẽdebatur cẽſus ab vniuerſo orbe, vt narrat Lucas in euãgelio.) Ecce quomodo primo loco ponitur Theodas, & in ſecũdo Iudas Galilæus, cũ iuxta hiſtoriæ veritatem Iudas primo loco ſit collocandus, & deinceps Theodas ſubijciendus iuxta Euſebium. lib. 1. hiſtoriæ eccleſi. cap. 5. & Ioſephũ lib. 20. Antiqui: cap. 1. & lib. 20. cap. 2. & iterum iuxta Euſebium. lib. 2. ca. 11. Quamobrem ego Locum Lucæ ſic interpretarer, vt præpoſitio, poſt idem ſignificet quod in. Vt in Euangelio. poſt tres dies reſurgam, id eſt tertio die. Item Duodecim prophetæ minores, & ſi non eundem vitæ curſum nec ordinem temporis habuerint, quo ponuntur, in ſacris tamen literis ita digerũtur, vt à nobis in titulo de prophetia explicatũ eſt, tum iuxta veritatẽ Hebraicam, tum etiam iuxta ſeptuaginta interpretum tranſlationem.

Locus Lucæ annotãdus in apoſtolorum actib.

Poſt.

¶ In quarto huius operis volumine, cum de titulis Pſalmorum agebamus, explicauimus, quomodo abſq; vllo ordine Pſalmi ſint collocati, & in hunc quem tenent nunc ordinem redacti, & modo hoc in capite quẽ ordinem ſeruare ſoleat Pſalmographus in nonnullorũ Pſalmorũ contextione aperuimus. Sed quia breuiter & eruditè omnia illa cõplectitur Hiero. Amos. 2. quæ nos ſparſim ſcripſimus, oportet ipſius verba in medium afferre, vt cõmodius à theologis memoriæ mãdari poſsint. Inquit enim. Vbi de laudibus dei dicitur, hiſtoriæ ordo nõ ſeruatur, ſed frequẽter euenit, vt quæ prima facta ſunt extrema dicantur, & quæ nouiſsima referantur ad prima. Quod. 77. Pſalmus &. 104. vbi ſignorũ potentia, non ordo ſcribitur, docere nos poterit. Et tituli pſalmorũ quibus duo tãtum ponamus exẽpla, tertij Pſalmi & quadrageſimi primi, vbi quæ prius facta ſunt narrãtur extrema, & quę extrema legimus referuntur in principio. Ante enim de Doeg Idumæo, (qui Sauli nũciauit, Venit Dauid ad Abimelech) ſcriptum legimus in regũ volumine qui titulus eſt Pſalmi. 51. quàm Abſalõ cõtra patrẽ ſurgeret, quod in tertij Pſalmi titulo prænotat. Et Amos. 2. Ego exterminaui Amorrhæũ à facie eorũ, cuius altitudo, cedrorum altitudo eius. Et ſubdit. Ego ſum qui aſcendere vos fecit de terra Ægypti, & eduxi vos in deſerto. 40. annis, vt poſsideretis terrã Amorrhei. Amorrhęus ſiquidẽ nouiſsimus exterminatus eſt ſiue deletus, quod in Amos propheta primũ refertur, & quod aſcendere eos fecerit de terra Ægypti & eduxerit in eremũ per. 40. annos, in principio factũ legimus, quę his dicũtur ordine cõmutato. Affert Baſilius Pſal. 7. aliud exẽplũ. Ecce parturijt iniuſtitiã, & cõcepit dolorẽ, & peperit iniquitatẽ, & ſic exponit. Cõfuſus eſt hic ordo, quia graui dę primum quidẽ concipiunt, deinde parturiũt, poſtremò pariunt. Hic partus primũ ſortitur locũ, deinde conceptio, demũ partus. Nos iuxta Hebraicũ optimo ordine ſita eſſe verba arbitramur. Ecce parturijt iniuſtitiã, & (id eſt, quia vt declarabimus in cap. de coniunctionibus) cõcepit dolorẽ, id eſt, quia animo machinatus fuerat inferre alicui iniuriam. & tunc demũ ſequitur, peperit iniquitatẽ. Atq; hũc ordinem tenuit Iacobus in epiſtola ſua.

1. Reg. 21. et. 22.

2. Re. 15.

Locus. Pſalm. 7.

P Vnuſ-

Vnuſquiſq;,inquit, tentatur à cõcupiſcẽtia ſua abſtractus & illectus. Deinde cõcupiſcẽtia cũ cõceperit,parit peccatũ , peccatũ verò cũ cõſummatũ fuerit,generat mortẽ. *Canticum triũ puerorum.* In cantico tamen trium puerorũ Danielis.3. Arbitror à ſupremis ad infima eos deſcendere voluiſſe,vt ex omnib⁹ creaturis creator cognoſceretur.nam primo numerat angelos,cælos, ſolem & lunam,ignem,aquas, &c. Expende tamen quid ſibi voluerit Ieremias. ca.27. cũ inquit,ego feci terram & hominẽ & iumenta.cum in Geneſ.vltimo loco homo creatus ſit. Deinde quid ſibi veilit Paulus ad Epheſ. 1.cum enumerans angelorum ordines,aſcendendo,ait.Deus conſtituit eum ſupra omnẽ principatum & poteſtatem,& virtutẽ & dominationem.& ad Coloſ.1.deſcendendo ad hũc modum angelos enumerat. *Angelorũ diſtributio in Hierarchias iuxta Dionyſ. & Gregor.* Siuè throni, ſiue dominationes,ſiue principatus,ſiue poteſtates.Nam Diony. Areopagita fretus primo teſtimonio Pauli,ſic diſtinguit mediam Hierarchiã.Dñationes,Poteſtates.Virtutes. Gregorius ſic. Dñationes.Principatus, Virtutes. Vltimã Hierarchiã Diony.ſic.Pricipatus,Archangeli,Angeli.Grego.ſic.Virtutes, Archangeli,Angeli.De qua re lege ſcholaſticos lib.2.ſententiarũ. D.9. & S.Thom.1. Parte.q.108. Artic.6.Iſtę omnes regulæ magnum afferunt adiumentum pro Euangeliſtarum concordia.

Quot Pſalmi Alphabetico ordine conſcripti. Aliq Pſalmi vt.24.&.33.&.36.&.110.& 111.&.118.&.144.texunt ordine Alphabetico,(ex quibus Pſalm.118.octuplici cõſtat alphabeto.) & Lamẽtatiões Ieremię,&.c.31. prouerbiorũ.Quia(vt ait Hiero.in procemio Lament.)quõ noſtris literis non põt quis ad legẽda verba texendaq; pcedere,niſi prius ab elemẽtis cœperit.Ita in ſcripturis diuinis, nõ valemus ea quę maiora ſunt noſſe,niſi ab ethica in ipſis habuerimus exordium,ſecundum illud quod ꝓpheta dicit. *Pſal.118.* A mãdatis tuis intellexi.Quod videlicet poſt opera cœperit habere ſcientiã ſecretorũ.Hæc ille. Aut eo ꝙ cũ res de qua agitur,ſit magni momẽti,vt memorię mãdari facili⁹ & mẽte pluſtrari queat. Sic etenim fiet,vt à primis infantię noſtrę incunabulis optimis pręceptis imbuti ad culmẽ virtutis perueniamus. Hoc ſentiẽs Greg.Nazianzenus;alphabetum quod morale inſcribitur edidit.

Nõ oportet perturbari,cũ viderimus aliqd ab aliquo euãgeliſta fuiſſe omiſſũ,quod ab alio ſit relatũ,aut ſi aliquid dicat in Paralipomeno qđ ĩ libris Regũ fuit prætermiſſũ & vice verſa.Quia,vt dicitur in cõmẽt.titulo Hiero.1.ad Corint.ca.15. Multa dicũtur in epiſtolis Pauli quę in actib⁹ Apoſtolorũ nõ cõtinentur,& in Actibus , quæ in epiſtolis nõ ſcribũtur.Nã quod Paul.dicit ad Corinthios ſcribens.Si(ſecundum hominẽ)ad beſtias pugnaui Epheſi, quid mihi prodeſt ſi mortui nõ reſurgunt. *An Paul.cũ beſtijs pugnauerit* Vtrum tamen vere cũ beſtijs pugnauerit nec ne,nõ conſtat inter eccleſiaſticos ſcriptores.Theophy.eñ in illius loci expoſitiõe,pugnã,inquit,appellat Paulus cum beſtijs,contentionem aduerſum Iudęos & Demetrium argẽtarium. *1.Cor.15.* Quid enim illi à beſtijs diſtabant? Atque ita ſentit Occumenius.& Anſelm⁹. & Philippus presbyter libro.1. Iob.ca.5.cum ſic ait. Homines mali in ſcripturis beſtiæ appellantur, mores habẽtes ſimiles beſtiarũ moribus,cõtra quas pugnaſſe ſe Epheſi.dicit Apoſtolus.Sed diſſentiũt multi vt Nicephorus.li. a.eccleſia.hiſto.ca.25. Antiqui cum Paulus eſſet Epheſi, hæc de eo memoriæ mandarunt. Cum enim ibi principẽ locum Hieronymus obtineret, multa cum libertate Paulus eſt cõcionatus, Plebs per furorem,Paulo compedibus iniectis,carceri eum includit,vt leonibus vorandus obijceretur.Ibiq; virtute diuina Paulus ferreis compedibus liberatus, quaſdam ſanctas fœminas diuino baptiſmo ad littus maris initiat,& cum id nemo cuſtodum ſenſiſſet,ad vincula ſua,in quibus leonibus eſca aſſeruabatur,redit.Sed enim ingenti magnitudine & robore intolerando, leo,contra ipſũ immiſſus,in arenam quidem ille procurrit, ſed mox ad pedes Pauli conſedit.Et cum itidem aliæ immanes feræ immitterentur,ne tãgere quidem vlla,ſacrum corpus,ad orationem erectum,ſuſtinuit. Mirandum verò nõ eſt,Lucam hanc Pauli cum belluis pugnam reliquis eius actis non inſeruiſſe. Nam etiam ſi ex Euangeliſtis ſolus Iohãnes Lazari reſuſcitationem cõmemorat, minus de veritate eius ambigendum. *Lazari ſuſcitatio à Iohã. ſolo narrat.* Scimus enim nõ omnes omnia ſcribere. Sed vti vnicuique largitus eſt dñs,& vt cuilibet diuidit & diſpenſat ſpiritus,ita etiam intelligit,credit & ſcribit. Item Theodore.1.Corinth.15.ait.Si humana ſpectetẽ cõſideratio,à beſtijs deuoratus ſum, ſed admirabiliter & præter opinionẽ ſũ ſeruat⁹. Atq; ita ſentiũt Ambroſ.& Chryſo.Itẽ Hiero.ad Galat.ca.2.ſcribit. Lucas multa quæ Paulus ſuſtinuiſſe ſe replicat, Hiſtoriographi li-

phi licentia prętermiſit, nec ideo ſibi contrarius eſt. Si quod alius ob cauſam dignum putauit relatu, alius inter cætera dereliqt. Nam primum epiſcopū eccleſiæ Antiochenæ Petrū fuiſſe accepimus, & Romā exinde trāſlatū. Quod Lucas penitus omiſit. Quòd Petrus ex Antiochia Romā tranſlatus fuerit docet quoq; Marcellus. 24. q. 1. Rogam9. Et Hiero. de vi. illuſt. in Petro. Pręterea quas ꝓuincias apoſtoli ſortiti fuerint, proſſus Lucas tacuit. Qua de re Euſebi9 li. 3. hiſt. circa principiū, ex Origene ſuper Gene. hęc tradit. Thomas ſortitur Parthos. Matthæus Æthiopiam. Bartholomęus Indiam citeriorē. Iohannes Aſiā. Andreas Scythiā. Petrus Pontū, Galatiā. &c.

¶Quod diximus de ordine pſalmorū & prophetarum, dicendum eſt de ordine epiſtolarum Pauli, quòd videlicet nō ſint eodē ordine in Biblijs poſitæ, quo fuerint ab apoſtolo trāſmiſſæ. Nam primo loco epiſtola ad Roma. eſt collocata, non quod primùm tranſmiſſa ſit, quandoquidē ad Corinthios duæ, ad Theſſaloniceſes vna, in qua de miniſterio Ieroſolyma mittendo, ipſos commonefacit, hanc præceſſerint. Vnde Theodore. in pręfatione epiſtolæ ad Roma. ait. Quemadmodum Pſalmos Dauid ſuſcepta ſancti ſpiritus operatione conſcripſit, eos autem quidā alij poſtea vt voluerunt inter ſe concinarunt, & ſpiritualem quidem bonum odorem emittunt, ſed temporis ordinem non habent, ita epiſtolas Pauli fuiſſe cōpoſitas inueniri poteſt. Quæ enim à Paulo ad Rom. ſcripta eſt epiſtola, primum quidem locum ſortita eſt, cum ſit vltima omnium ex illis quæ ex Aſia, Macedonia & Achaia conſcriptæ ſunt. Sed quæres quam ob cauſam ad Roma. epiſtola primum locum occupauerit. Quam quęſtionem primo ex aliorum ſentētia ſoluit Theodo. Quidam, inquit, dicunt, vt vrbem quæ vniuerſo orbi præeſt, & imperij ſceptra tenebat, honoraret, eam quæ ad illos ſcripta eſt, epiſtolam primam collocaſſe. Mihi autem videtur eſſe verius, ideo epiſtolam ad Roma. præpoſuiſſe, vt quæ in ſe omnis generis doctrinam, & accuratā copioſamq; dogmatum pertractationē, cōtineat. Quin etiā Chriſtianus Druthmari, in procemio in Mat. ait. ſe vidiſſe Euāgelium Grecè ſcriptum, quod dicebatur fuiſſe Hilarij, in quo primi erant Mattheus & Iohannes, & poſt alij duo euangeliſtę. Interrogaui, inquit, Euphemū Grecū, cur hoc ita fieret, dixit mihi, in ſimilitudinem boni agricolæ, qui quos fortiores habet boues, primo iungit, & non fortē cum debili. Et Quintili. lib. quinto. cap. 12. præcipit in argumentorum diſpoſitione, vt vtamur Neſtoris conſilio, qui primo & vltimo loco robuſtos milites collocabat.

Quare epiſtola ad Ro. primo ponitur.

Deinde epiſtola ad Epheſios cur in medio collocata ſit Hiero. in præfatione ipſius epiſtolę aperuit. Quia quomodo cor animalis in medio eſt & occulto loco, ita hæc epiſtola quia profundis quęſtionibus inuoluta eſt, in medio fuit collocata. De ordine & tēpore quo omnes epiſtolæ Pauli conſcriptæ ſint, (ne longius ab inſtituto noſtro euagemus,) lege Theodoretū in pręfatione epiſtolæ ad Roma. & Origenem eodem loco. & Chryſo. ibidem. & homi. 1. ad Coloſſen. & Hiero. in calce epiſtolæ ad Philemonem. Nam cognitio tēporis multum lucis affert ad diſſoluendas quæſtiones, quę ex epiſtolis Pauli ſuboriri ſolent, vt li. 4. ca. 2. diximus.

Epiſtola ad Epheſios cur in medio ſita.

¶Quod crebræ ſint mutationes perſonarum in ſcripturis diuinis. Cap. II.

DE perſonarū ſubita & inopinata permutatione, quam frequenter admodum diuinæ ſcripturæ admittunt, præter illa quæ circa principium huius operis leuiter tetigimus, oportet hoc in loco nonnulla alia præſtare, & cōmuni vtilitati donare, breuiter quidem & ſuccinctè, vt ſtudioſis magis anſam obſeruādi ſimilia dediſſe, quàm rem ſeriò tractaſſe, videamur. In ſcripturis propheticis, (inquit Orige. ad Roma. 2.) obſeruauimus, non ſolum dicētis perſonā latenter & ſubito commutari, verum & eorum ad quos ſermo, vel de quibus ſermo, fit. Verbi gratia. Nunc ex patris perſona, nūc ex filij vel ſpiritus ſancti, nūc etiam ex perſona prophetę, aut aliorum quorumlibet aliqua dicantur, & nunc quidem ſermo ad Iſraëliticam gentem, nunc ad exteras nationes aut reges, aut ad mille alios dirigatur. Sic etiam in epiſtola ad Roma. interdum dicentis perſona mutatur. Nam aliquādo Paulus ſpiritualis loquitur. Viuo iam nō ego, viuit in me Chriſtus. aliquādo Paulus carnalis. Vt eum dicit. Ego carnalis ſum, venundatus ſub peccato. & ſæpe tractat Paulus de Iſrael ſecundum carnē, & de Iſrael qui

non eſt ſecundum carnē,ſed ſecundum ſpiri
ritum,& de circuncisione carnis.& circunci-
ſione cordis,de lege ſpirituali & lege literæ,
de lege carnis,& lege mēbrorum,de lege mē
tis & lege peccati,de interiore & exteriore
homine.Interdum verò fit & eorum perſonę
ad quos ſermo eſt,cōmutatio,ita vt nunc ad
omnem Romanorum loquatur eccleſiam. vt
Gratias ago deo meo per Ieſum Chriſtū, quia
fides veſtra annunciatur in vniuerſo mūdo.
In alijs verò non ad omnē eccleſiam, ſed ad
omnem qui iudicat alium,& ipſe facit ea quæ
in alijs condēnat,& eſt inexcuſabilis. Nunc
autem neq; ad eccleſiam,nec ad eum qui iu-
dicat,fit ſermo hic,in quo dicit.Si autem Iu-
dæus cognominaris & requieſcis in lege.&c.
vſque ad eum locū.Et iudicabit quod ex na-
tura eſt præputium legem perficiens,te, qui
per literam & circuncisionē prę̄uaricator es
legis.Sic in ſcripturis propheticis vigilanter
oportet intendere eum qui vult intelligen-
tiam eorum quæ ſcripta ſunt capere, vel di-
centiū,vel ad quos,vel de quibus pſonis ſer-
mo fit.¶ Deinde facile tranſit ſcriptura,à di-
uinitate ad humanitatē Chriſti,& vice verſa.
vt ad Hebræos.1.Quem conſtituit hęredem
vniuerſorum.loquitur Apoſtolus,iuxta hu-
manitatem.cum verò ſubdit.per quem fecit
& ſecula,de diuinitate loquitur.& ſicut illud.
Qui eſt ſplendor gloriæ & figura ſubſtantiæ
eius,portansq; omnia verbo virtutis ſuæ. &
ſubdit ſtatim de humanitate.Sedet ad dex-
teram maieſtatis in excelſis.tanto melior an
gelis effectus,quāto differentius præ illis no
men hæreditauit.Cui enim angelorum dixit
aliquando.Filius meus es tu, ego hodie ge-
2.Regū.7. nui te?& rurſum.ego ero illi in patrem? De-
inde iuxta humanitatem loquitur in eodem
Pſalm. 96. loco,cum ait.Et cum introducit primogeni
tum in orbem terræ,ait,Adorēt eum omnes
Pſalm. 44. Angeli eius.Quod verò ſubdit,Thron⁹ tuus
deus in ſeculum ſeculi,iuxta diuinitatem ac-
cipienda ſunt.huiuſmodi innumera tu ipſe
in Paulo poteris obſeruare.

Deinde Hierony.Danielis.11.ait.Cōſue-
tudinis prophetarum eſt ,repentè perſonas
introducere,ſine vlla præfatione verborum.
Vt Pſalm.31.cum rogaſſet dominum pro-
pheta & dixiſſet.Tu es refugium meum à tri
bulatione mea,quæ circundedit me exulta-
tio mea,erue me à circundantibus me.Repē-
tè perſona dei introducitur reſpondens.In-
tellectum tibi dabo , inſtruam te in via hac
qua gradieris, firmabo ſup te oculos meos.
& apud Danie.Ego ab anno prīo Darij Me-
di ſtabam,vt confortaretur, & roboraretur
eius imperium.Hæc narrante propheta De⁹
repentè reſpondet.Et nunc veritatem annū-
ciabo tibi.Item in cōment.Iſaiæ.ca.3.ait. ſu-
bitò in prophetis mutantur perſonę,vt Iſaię
3.Ecce dominator Dominus exercituum au
feret à Iuda.&c.& ſubdit hæc verba ſub per-
ſona domini. Dabo pueros principes eorū.
Ergo iuxta conſuetudinem prophetalem lo
quente propheta,ſubitò Deus loquitur per
prophetam ex perſona ſua. Dabo pueros.
&c.Et parum infra in eodem propheta dicit
Dominus. Popule meus qui te beatum di-
cunt,&c.Et ſubijcit propheta.Stat ad iudicā
dum dominus.&c.Et ſtatim contra malos iu-
dices loquitur domin⁹. Vos depaſti eſtis vi-
neam meam. Item Hierony.Ieremiæ.8.ait.
Perſonarum mutatio & maximè in prophe
tis,difficilem intellectum facit,quæ ſi ſuis lo
cis & cauſis temporibusq; reddantur,plana
fient,quę videbantur obſcura.vt Ieremiæ.8.
Congregans congregabo eos,ait Dominus.
Non eſt vua in vitibus,& non eſt ficus in fi-
culnea.Et ſtatim loquitur populus.Quare ſe
dimus?conuenite & ingrediamur ciuitatem
munitam. Hoc iterum repetit in cōmenta.
Iſaiæ lib.5.cap.20. Exempla innumera ſunt
in ſcripturis, nos vtamur hoc,ex Pſalm.4.lo
quitur Dauid cum Deo. Cum inuocauero
te exaudi me.Poſtea loquitur cum hoſtib⁹.
Filij hominū vſquequo &c.& poſtea aduer-
ſarij dicunt. Quis oſtendet nobis bonū,ſcili-
cet vt profligare poſsimus Dauid. Poſtea
Dauid auxilium à deo petit dicens. Leua ſu
per nos lumen vultus tui.Item Ambro.pſal.
43.ait.Hic pſalmus interdum ex perſona v-
nius,interdum ex perſona plurimorum dici
tur.nam à principio à pluribus incipit,vt cū
ait.Deus auribus noſtris audiuimus.&c. De
inde ait.Tu es ipſe rex meus & Deus meus.
& iterum.In te inimicos noſtros ventilabi-
mus.& poſtea.Non in arcu meo ſperabo. &
in deo laudabimur tota die.& tota die vere-
cundia mea contra te eſt.Quid ſibi vult iſta
mutatio quæ frequenter in Pſalmis reperi-
tur.Sicut & in Pſal.108. Deus laudē meam
ne tacueris,quia os peccatoris & os doloſi ſu
per me apertum eſt.Hoc de vno,ſequitur de
pluribus. Locuti ſunt aduerſum me lingua
doloſa,& odium pro dilectione mea. Dein-
de denuò.Cōſtitue ſuper eum peccatorem.
Quod

Quod videtur eſſe dictum in Pſalmo.108. aliud ad populum Iudæorum refertur, aliud ad Iudam proditorem. quando pluraliter dicta ad populum, quando ſingulariter ad Iudam. Et in Pſalm.43. poſſumus dicere, quod quando pluraliter dicta ſunt, ad ſanctos, quādo ſingulariter, ad vnum ex illis referenda ſunt. Quia exiſtimari poteſt, & pro pluribus & pro ſe prophetam fuiſſe locutum. Sed de hac re in ca. de Numeris vberius loquemur.

Vltimo nota quod à ſecunda perſona ſæpe tranſit ſcriptura ad tertiam, vt Pſal.5. Perdes omnes qui loquuntur mendacium. Virū ſanguinum & doloſum abominabitur dn̄s.

¶ Quòd vnum tēpus in ſcripturis pro alio ponatur, vt præteritum pro futuro, & vice verſa.

Caput. III.

SEquitur aliud caput, quod à ſuperiori oriri, & cum illo affinitate quadam coniunctum eſſe videtur, quod ſub ſilentio libenter tranſilirem, niſi perſona, quam à principio aſſumpſi, me cogeret & impelleret, ita me gerere in maiorum rerum tractatione, vt minorum curam negligendam non putarem, dūmodo ad ſcripturarū intelligentiam aliquid vtilitatis afferre poſſem. Accipite igitur ſtudioſi iuuenes lucubratiunculam noſtrā, ſpecie quidem leuem, quam tamen ſi contēpſeritis, in magnis hęrere & collabi neceſſe erit. Mos eſt ſcripturarum, (vt inquit Hierony. ad Epheſios.a.ca.) vt interdum futura tempore præterito efferantur, Verbi cauſa de cruce domini. Pſal.21. Foderūt manus meas & pedes meos. pro fodient. & de paſsione eiꝰ apud Iſaiam cap.53. Quaſi ouis ad victimā ductus eſt. Et adhuc de injurijs flagellorum. Liuore eius ſanati ſumus. Et alibi. Iniquita-
1. Ratio. tibus populi mei ductus eſt in mortem. Hoc autem ideo, ne quia futura ſemper incerta ſunt hominum ſpes fluctuaret & vacillaret, ea quæ Deus futura cognouit, (apud quem
Agathon.6 Ethicorū. nihil ambiguum eſt) quaſi iam facta memorantur. Vt quia præterita, ſecundum philoſophos quoque, fieri infecta non poſſunt, qui audierint, quaſi iam facta habeant. Ambroſius quoque in libro de Fide ad Gratianum Auguſtum capit.7. cum hāc regulam tradidiſſet, ſecūdam addidit rationem. Deo, 2. Ratio.
inquit, quę ſunt futura, præſentia ſunt. Nam cui præcognita ſunt omnia, ventura pro factis ſunt. Item Hierony. Iſaiæ.5. ait, Præteritum dicitur quod futurum eſt, ſecundū cōſuetudinem propheta lem, in qua tam certa ſunt quæ futura dicuntur, vt putentur eſſe præterita. Vnde in Pſalmis dicitur. Dederūt cibum meum fel. & iterum. Diuiſerunt ſibi Pſalm.98.
veſtimenta mea, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem. Iterum. Iratus eſt furor domini in populum ſuum, & extēdit manum ſuper eum. & Theophy. Hoſee.5. cap. inquit. Vtitur ſcriptura verbis præteritis pro futuris, vt oſtendat, deo nihil futurum eſſe, verum omnia ipſum præoccupare præſcientia & pręfinitione ſua. ſimul autem vt certiores nos reddat, quod oīa ſic cōtingēt. Et perinde ac impoſsibile eſt, quę iā facta ſunt, facta nō eſſe, ſic impoſibile eſt hæc etiā nō fore quę dicūtur. Hoc etiam dicit Ambro.1. Corinth.15.

Deinde annotandum ex Ambroſio libr.s. de Abraham. ca.8. quod pręteriti temporis ſignificatio ponitur pro præſenti. Vt in Euangelio. Hic eſt filius meus dilectiſsimus, in quo complacui. Cum vtique ſemper in filio complaceat pater. Et, tolle filium tuū dilectiſsimum quem dilexiſti Iſaac. Poſſumus amantiſsimum ad præſens accipere, & quem dilexiſti, ad id, vt nō recenti quodam impulſu amoris, ſed inolito diu & probato amore ſignificaret dilectum. Quod enim ad tēpus augetur, ad tempus reſoluitur, quod autem diu aut ſemper placuit citò aboleri non poteſt. Eſt pulcherrimum exemplum Iohā.20 Noli me tangere, nōdum enim aſcendi ad patrem meum. Hoc eſt, quadraginta dies apud vos diuerſaturus ſum, ideo ne ſis in me tangēdo, occupata, ſed præproperè, curre, & annuncia diſcipulis meis, præcipuè Petro, me iam à mortuis ſurrexiſſe. Alioqui nunquam tactum Magdalenæ prohibuiſſet, quem libenter Matth.28. admiſerat.

Item nō rarò ſcriptura vtitur præſenti tēpore, pro futuro, vt optimè annotauit Ambroſius in cōment. Pſalm.118. in Cheth. inquiens. Prophetas ea quæ ventura ſunt præuidētibus, moris eſt, quaſi iam præſentia memorentur, quę poſterioris ætatis ſunt. Vnde Miſericordia tua plena eſt terra. & veritas de terra orta eſt. Quando niſi per paſsionem plena fuit terra? tamen futuram præuidens,

quaſi præſentem propheta concelebrat.
De bot lib. Oportet etiam duo theologorum axio-
10. Regu. mata in promptu habere, primum ex Am-
34. broſio ad Roma. 1. Cum præterita, inquit, re-
colit ſcriptura, etiam tempus præſens ſignifi-
cat. Vt tradidit illos in reprobum ſenſum, &
nunc etiam tradit. ¶ Secundū huic ſimile, ex
Hierony. deſumptum Malachię. 1. Cum pręſens negatur in ſcripturis, præteritum confi-
tetur. vt Malachiæ. 1. Dilexi vos, inquit do-
minus. id eſt licet aliquando vos dilexerim,
nunc tamen odio habeo. Ex his colligo, duo
præteritorum genera in ſcripturis inueniri,
vnū quod amplectitur in ſe & coërcet tēpus
pręſens. vt in Pſal. Beatus vir qui nō abijt in
conſilium impiorum & in via peccatorū nō
ſtetit, & in cathedra peſtilentiæ non ſedit.
Nunquid erit beatus qui doctrinam prauā
nō ſectatus eſt antea, ſi nunc eandem ample
Malach. 1. ctatur? minime. Aliud eſt præteritū quod præ-
ſens tēpus excludit, & refugit. vt dilexi vos.
Eſt alia regula ſuperioribus non diſſimilis
ſed quia latius patet, quàm ſupra dictæ, non
grauabor iterum inculcare, & vtar verbis Au
guſt. epiſtola. 57. Multa, inquit, dicuntur in
ſcripturis, tanquam facta ſint, cum in ſpe ad
huc eſſe intelligantur. Vnde dominus diſci-
Iohā. 15. pulis ait. Omnia quæ audiui à patre meo no
ta feci vobis. i. faciam. Quod vſq; adeo ſecun
dum ſpem dictū eſt futurorū, vt eis poſt mo
Iohā. 16. dum dicat. Multa habeo vobis dicere, ſed nō
poteſtis portare modo. Hæc regula non ſo-
lum in verbis, ſed etiam in nominibus obſer
uatur, vt quæ ſunt in ſpe, in re iam eſſe dican
tur. Sic ſanctos vocat Paulus, homines qui
ad ſanctitatem vocantur, licet ſacris noſtris
myſterijs non ſint initiati. & Fratres vocat
Corinthios, cum grauiſsimis arguantur pec
catis. & Chriſtus Seruator noſter, tribuit ap
pellationem filiorū, illis, qui illo nomine nō
ſunt digni. Iohā. 11. Ieſus moriturus erat ꝓ
gente, & non tantum pro gente, ſed vt filios
dei qui erant diſperſi congregaret in vnum.
&. Confide fili remittuntur tibi peccata tua.
Item ſæpè in eadem periodo præcedit pręteritum, & ſequitur futurū, & vice verſa, ſed
cur hæc fiat his verbis pandit Augu. Pſal. 3.
In prophetia, inquit, miſcentur futura præte
ritis, quo vtrūq; ſignificetur, vt Pſalm. 3. ex-
urrexi, quoniā dominus ſuſcipiet me. Quia
ea quæ ventura prophetantur, ſecundū tem-
pus futura ſunt, ſecundum verò ſcientiā pro-
phetantium, iam pro factis habenda ſunt.

Quæret aliquis an ſicut præteritum poni-
tur pro futuro, ita futurum poſsit pro præte
rito poni. Quem nodum ſic ſoluit Auguſt.
Pſal. 103. cōcione. 2. inquiens. Pręteritū pro
futuro ſolere poni in ſcripturis, ita præuiden
te ſpiritu quæ ventura ſunt, quaſi iam facta
ſint, ſolemus legere. In figura tamen futuri di
cere præterita, non facile occurrit legenti, nō
audeo dicere non eſt, ſed certè ſtudioſis earū
literarū in dixerim quid quęrant. Si inuene-
rint & ad nos attulerint, gratulabimur adole
ſcentiū, ſtudijs ocioſorum, occupati ſenes, vt
ex eorū miniſterio & nos aliquid diſcamus.
& in li. de Agone Chriſtiano. ca. 27. adducit
primæ partis regulæ nonnulla exempla.
Qui credit in me non iudicatur, i. non con-
demnatur, qui autem non credit, iam iudica-
tus eſt. i. condemnabitur. & Apoſtolus. Fe
cit nos ſedere in cæleſtibus, id eſt faciet. & Io
hann. 15. omnia quæ audiui à patre meo no
ta feci vobis. Attamen quod in dubium re-
uocat Augu. apud illos qui Hebręas callent
literas dubium non eſt, quin in figura futu-
ri præterita intelligi ſoleant. Exod. 15. Abyſ-
ſi operient eos, pro operuerunt. & Deuora-
bit eos ſicut ſtipulam. Iudicum. 2. Aſcēdere
faciam vos de terra Ægypti, pro feci. 2. Reg.
2. Nō perſequentur vltra. pro perſecuti ſunt.
& Pſ. 105. Aperietur terra, pro aperta eſt. rur
ſum. Flamma cōburet impios. pro cōbuſsit.
& faciēt vitulū. pro fecerunt. & Pſ. 77. Rum-
pet petras, pro rupit. Et Quando dictio tūc
præcedit futuro, futurum capitur vice præte
riti. Exo. 15. Tūc canet Moyſes, pro cecinit.
& Nume. 21. Tunc canet Iſrael, pro cecinit.
Et Deut. 4. Tūc diuidet Moyſes, ꝓ diuiſit.
Nec hoc ſolū in ſcripturis ſacris, ſed & in pro
phanis inuenitur. vt. 2. Aenei. Subijt deſerta
Creuſa, Et dirrpta domus, & parui caſus Iuli.
Vbi ait Seruius, ponitur participiū pro par-
ticipio, vt i loco citato. direpta ꝓ diripiēda.
Item in lingua latina eſt triplex præteri-
tum, videlicet, Præteritum perfectum, Pręte
ritum imperfectum, Præteritum pluſquam
perfectum, ſed apud Hebræos ſolum inueni-
tur præteritum perfectum, quod tamen iux
ta rei exigentiam explicari poteſt, per vnum
quodq; illorū latinorū. Vt Eſdrę. 1. Ipſe viſi-
tauerat me, vt ædificarē ſibi domū. Ecce ver
bū viſitauit expoſitū eſt per pluſquā perfe-
ctū. & ad Epheſ. 1. Benedictus dn̄s & pater
domini noſtri Ieſu Chriſti qui benedixit nos
omni benedictione ſpirituali in cæleſtibus,
ſicut

ſicut elegit nos. id eſt elegerat.& Exo. 4. di-
xit dominus ad Moyſen in Madiā, Vade &
reuertere In Ægyptū. pro dixerat. & Gene.
2. Produxitq; dominus deus de humo om-
ne lignum. i. produxerat. Et pro præterito
imperfecto ſæpe inuenitur. Gene. 12. domi-
nus viſitauit Saram pro viſitabat. Pro prę teri
to perfecto frequentiſsimè ponitur. vt Ruth.
1. Quia viſitauit dñs populum ſuum.

¶ Deniq; vt huic capiti finem imponamus,
hoc addendum, quod mixtim fere tempora
omnia pro alijs temporibus ſubſtituuntur.
Vnde Euthy. Pſalm. 103. ait. Sæpenumero
apud ſcripturam tempus ponitur pro tēpo-
re. Vt, extendens cœlū ſicut pellem. pro ex-
tēdit. & ad Hebræos. 2. Non angelis ſubiecit
orbem terræ futurū de quo loquimur, ideſt
locuturi ſumus aut loquemur inferius. Lege
Pagninū. li. 3. inſtitutionū Hebraicarū. ca. 12.

¶ De varijs ſignificationibus imperatiui modi & multiplici eius forma. Cap. IIII.

IMperatiuus habet vim deprecan
di frequenter, præcipue ſi adhæ-
reat nominibus diuinis, vt ſæpiſsi
me in Pſalmis inuenimus. vt Mi-
ſerere mei deus ſecundū magnam miſericor-
diam tuam. & Miſerere mei & exaudi oratio
nem meam. Et quādo ponuntur iuxta eum,
iſtæ dictiones Na vel ana. ideſt obſecro vel
nūc aut quęſo. vt Dani. 9. audi quęſo. & Pſal.
118. O domine ſalua me quæſo. Inuenitur
etiam imperatiuus comminationis, & debet
proferri cum quadā irriſione. vt Eccleſiaſtes.
12. Lætare iuuenis in adoleſcentia tua. & A-
mos. 4. Venite in Bethel & imple agite, ad
Galgalā multiplicate præuaricationē, & af-
ferte mane victimas veſtras, tribus diebus de-
cimas veſtras, id eſt ter in anno offerte deci-
mas idolis, vt ſoletis mihi offerre. & Iohan. 2.
Soluite tēplū hoc. & Threno. 4. Gaude filia
Edom. De hoc ſecūdo modo hęc ſcribit Hie-
rony. Amos. 4. Præcipit, inquit, deus aliqua
& Imperatiuo modo loquitur, vt noſtræ ſa-
tisfaciat iniquę voluntati. vt Amos. 4. Sacri-
ficate de fermento laudem, & vocate volun-
tarias oblationes & annuntiate. ideſt immun
das quotidie victimas cædite, & contamina-
ta offerte ſacrificia, & ſacrificate de fermēto.
Leui. 2. laudē quod iuxta pręceptū Moyſi deo peni
tus non offertur. Et dñs ad Iudā. Quod facis,
fac citius. Et iterum. Præpara te in occurſum
dei tui Iſraël. Hoc eſt, occidiſti ſeruos meos
quos ad te miſerā, & mittā nouiſsime filium
meum, tu autē iuxta conſuetudinē tuā, quæ
ſemper voluntati dei reſtitit, præpara te vt
contradicas, & auerſeris deo tuo, iuxta illud
quod ſcriptum eſt. Ecce hic poſitus eſt in rui
nam & reſurrectionem multorū, & ſignum
cui cōtradicetur. Hoc dicit dominus, nō quo
præcipiat, quid facere debeant, ſed prædicit
quid ſponte facturi ſint. Quaſi increpans &
arguens vt ſaltem correpti non faciant, id q̄d
prædictum eſt. Hæc ille. Ex hoc loco Hiero.
obiter doceberis quā vehementer, viri alio-
qui magni, propter locutionū inſcitiam of-
fendant & labantur, & in alienū ſenſum ſcri-
pturā detorqueāt. Hāc certè ob cauſam [redacted] Loc⁹ Amos expoſitus [redacted] in quarto ſententiarum cū
locum Pauli ex epiſto. ad Epheſios. ca. 4. de-
ſumptum exponunt. Donec, inquit, occurra- Locus Pauli interpretatus ex Epiſt. ad Epheſios.
mus omnes in virum perfectum, in menſurā
ætatis plenitudinis Chriſti. affirmant enim il
lo teſtimonio probari, quod reſurrecturi ſi-
mus, in iudicio illo extremo, ea ætate, & ea
corporis proceritate & magnitudine, qua,
Chrus reſurrexit. Qua tamē ætate Chriſtus
reuixerit. li. 1. ca. 13. ſatis à nobis explicatum
eſt. Sēſus igitur germanus is eſt. Chrs eſt vnū
corpus, cuius nos ſumus mēbra ac partes, il-
lud cōſtituētes. hoc corpus, quādiu ſanctorū
numerus nō eſt adimpletus, multis deſtitui-
tur mēbris. Deſunt enim oculi, cū videlicet
deeſt aliqs vir ſanctus eruditione aut dignita
te præſtās in eccleſia cooptādus eſt. Deſunt
illi etiā manus cū aliqs vir miſericors, nondū
Chr̄o per gratiā eſt coniunctus. Deſunt pedes,
digiti, aures, & reliqua mēbra, quę coagmen
tāt & efficiūt hoc corp⁹ Chr̄i myſticū, cū vero
vniūtur illi oēs per grām vnū cū eo efficiunt.
plen⁹ & integer Chriſt⁹ iā tūc eſt. Sic ait apo
ſtolus. Donec occurramus obuiā Chr̄o. i. do
nec ſim⁹ perfecti viri q̄ poſsim⁹ p̄dire obuiā
Chr̄o, vt vnū cū illo efficiamur. In menſurā
ętatis. i. vt habeamus iā integrā & adultam
ętatē, vt Chr̄o poſsim⁹ vniri aut Chr̄o addere

illa mēbra, quæ nondum illi coniuncta ſunt. Plenitudinis Chriſti. ideſt vt Chriſtum ad impleamus, & vt dicere liceat, ex omnibus ſuis membris eum conſtituamus, quod fiet per cognitionē dei perfectam. nā ſubdit apoſtolus. Ne ſimus paruuli fluctuantes. &c.

Ironia in ſcripturis. Nec hæc Ironia, ſolū in imperatiuis cōminationis, inuenitur, ſed in vniuerſa ſcriptura geſtus proferentis eſt aſpiciēdus. Vnde Philippus presbyter li. 1. Iob. ca. 14. ait. ſecundū pronuntiationē & geſtū legentis in multis locis ſcripturarum, in contrariū ſenſum pertrahunt auditorē. vt Iob. 14. ſiue nobiles ſiue ignobiles ſint filij eius, non intelliget. Scilicet deus, pronuntiandum eſt vt ſit ſub quadā interrogatione vt confirmantis ſit ſermo non negantis. Et in Pſal. Quis deducet me vſq; ad Idumæam, nonne tu deus qui repuliſti nos, & non egredieris deus in virtutibus noſtris? ideſt egredieris potius, & ideo non eū graui ſono vocis proferetur. Vnde Auguſt. lib. 2. Q. ad Simplicianum. Q. 5. ait. Multa ſunt in ſcripturis, quæ niſi cum geſtu pronuncientur, in contrariam ſententiam recidunt, vt ad Rom. 8. Quis accuſabit aduerſus electos dei? Deus qui iuſtificat. Si quaſi cōfirmās reſpondeas, vides quanta peruerſitas oriatur. Sic ergo pronūtiandum eſt ac ſi dicatur. Deus ne qui iuſtificat? vt ſubaudiatur, non vtiq; ? & 3. Reg. 17. cum loquitur Elias de filio viduæ mortuo, ait. O dñe teſtis huius viduæ cum qua ego habito apud ipſam, tu male feciſti, vt occideres filium eius? Nihil moueret ſi vera pronuntiatio ſeruaretur. Vt intelligatur quod vtiq; dominus teſtis cordis illius mulieris, videbat quanta eſſet pietas, vnde Eliam ipſe ad eam miſerat, non malefaciendi cauſa mortificauit filium eius, ſed exhibendi miraculi ad gloriam nominis ſui, quo tantum prophetam orbi commendaret. Vnde dicit dominus non ad mortem mortuū fuiſſe Lazarum, ſed vt glorificaretur deus in filio ſuo. Et iterum lib. 3. de doctr. Chriſt. cap. 3. hæc iterum tractat, & vtitur hoc teſtimonio. A Nazareth poteſt aliquid boni eſſe. Et ex illo eodē loco ſupra citato ad Roma. 8. Quis eſt qui condemnat? ruſuſque interrogemus, Chriſtus Ieſus qui mortuus eſt, magis autem qui reſurrexit, qui eſt in dextera dei, qui interpellat pro nobis? vt vbique tacite reſpōdeatur. Non. Hæc omnia deſumpſit ex Auguſt. Diuus Eucherius. lib. 4. comment. in libros Regum. cap. 6. Teſtimonium tamen quod citant ex libris regū, iuxta vulgatam editionem & veritatem Hebraicam nullam habet difficultatem. quod ſic habet. domine deus meus, etiam ne viduā apud quam ego vtcunq; ſuſtentor, afflixiſti, vt interficeres filiū eius? Vbi nos legimus afflixiſti, in Hebraico legitur verbum Hareotha, quod ſignificat, aſperè aut durè aut iniquè cum aliquo agere, aut affligere, pro locorum qualitate, hic tamen vltimo modo accipiendum. nam malū & malitia in ſcripturis pro pœna & punitione capitur. vt ſufficit diei malitia ſua. Et, non eſt malum in ciuitate quod dominus non fecerit. Poſſumus nos vti ad aſtruendū Regulam ſupradictā alijs teſtimonijs, valde annotandis. primo ex Ezechiele. cap. 18. Cum auerterit ſe iuſtus à iuſtitia ſua & viuet. ideſt non viuet. & Sapientiæ. 12. loquitur ibi Sapiens de deo. Cum ſis iuſtus iuſtè omnia diſponis, ipſum quoque qui non debet puniri condemnas, & exterum eſtimas à tua virtute. *Locus ex li. ſapiētiæ. c. 12. expoſitus.* Ideſt Abſit vt hoc dicamus. Ac D. Gregorius in moralibus in loco quodam qui mihi nō ſuccurrit, exponit. In Græcis tamen codicibus ſic legimus. *δίκαιος δὲ ὢν δικαίως τὰ πάντα διέπεις αὐτὸν τὸν μὴ ὀφείλοντα κολασθῆναι, καταδικάσαι, ἀλλότριον ἡγούμενος τῆς σῆς δυνάμεως.* id eſt, iuſtus cum ſis, iuſte omnia gubernas, ipſum autē qui non debet puniri condemnare, alienum exiſtimas à tua virtute. Et illud euāgelij Ironicè dictum videtur. Non veni vocare iuſtos ſed peccatores ad pœnitentiam. & quod in lib. Geneſeos dicit dominus ipſi Adæ, Ecce Adam factus es quaſi vnus ex nobis? Sed de his hactenus. Ad imperatiuum iterum ſermonē conuertamus. Imperatiuus frequentiſsimē ſignificat imperium, interdum tamen deſyderium exprimit & conſilium. Vnde cum ait Apoſtolus. alligatus es vxori noli quærere ſolutionem, ſolutus es ab vxore, noli quærere vxorem. Imperatiuus qui primo loco ponitur pertinet ad præceptum. Subiungit enim. His qui matrimonio iuncti ſunt præcipio non ego, ſed dominus. Secundus ad conſilium ſpectat. nam ſequitur, ſi acceperis vxorem non peccaſti. Et quod dicit dominus Matthæi. 10. Nolite portare æs in Zonis veſtris, conſilium eſt, ideſt ire poteritis ſine auro, quia expenſæ vobis debentur à populo. Quia dignus eſt mercenarius mercede ſua. Alioqui Chriſtus hoc non ſeruauit, qui loculos habebat, nec apoſtolus

ſtolus Paulus. Et alibi. Vouete & reddite. Primus imperatiuus eſt conſulentis, ſecundus iubentis. De imperatiuo comminationis vel indignationis modo diximus. Sed eſt optimũ exemplum in Cantico Canticorum. Si ignoras te o pulchra inter mulieres, abi poſt veſtigia gregum tuorũ, & paſce hœdos tuos. i. alienos à me. Abi & paſce cõminantis verba ſunt. Quandoq; inuenies imperatiuum in execrantis forma, quamuis potius ſit prædicentis, quod venturum eſt. Pſalm. 108. Conſtitue ſuper eum peccatorẽ, & diabolus ſtet à dextris eius. & Iſaię. 6. Auribus audite, & nolite intelligere, excęca cor populi hui⁹.

Interdum imperatiuus optantis eſt. Hoc eſt quod ait Euthy. Pſalm. 44. cũ ait propheta. Intende proſperè, procede & regna, ait. Licet hęc verba imperatiui modi ſint; vim tamen optatiui habent, quemadmodũ ſæpius apud ſcripturam reperitur. Sanctificetur, inquit, nomen tuum, adueniat regnum tuum, fiat volũtas tua, quæ verba non optatiui, ſed imperatiui ſunt modi, vt ex lectione Græca patet, & tamen optantis animum referunt. Atq; iterum repetit Matt. 5. in expoſitione orationis Dominicę. & deſumpſit ex Baſilio. Pſalmo. 44. Item Orige. homi. 1. in Canticis canticorum interprete Hiero. ait. Moris eſt ſcripturarum imperatiuũ modum apud nos, ſeu futurum indicatiui apud Hebræos, pro optatiuo ponere. Vt in oratione Dominica. Pater noſter qui es in cœlis ſanctificetur nomen tuũ. Pro vtinam ſanctificetur. & oſculetur me oſculo oris ſui. pro vtinam exoſcularetur me ſponſus meus. & apud Iob. Pereat dies in quo natus ſum. pro vtinã perijſſet. & in Pſal. Deficiat nũc malitia implj & diriges iuſtum. Exurgat deus & diſsipentur inimici eius. Hoc etiam ſcribit Orige. lib. 3. cõment. epiſtolæ ad Romanos. Duo ſuperiora capita tantum a peritis linguę Hebraicæ exactè intelligi poſſunt.

Futurum iuxta Hebræos põni tur pro imperatiuo optantis.

❡ De imprecationibus propheticis. Caput. V.

IN hoc quinto capite, huius libri conieci illa quę ad imprecationes propheticas & obſecrationes, ſpectare videntur, quæ quidẽ res valde vtilis & neceſſaria eſt his qui ſcripturis ſeriò operam nauare volunt, quæ paucis verbis explicari poterat. Vtar tamen multis ſanctorum teſtimonijs, quamuis eandem rem centies replicem, ne pereant illa, quæ in ſchedulis noſtris habebamus ſepoſita. Lectoris erunt partes, quæ potiora videbuntur eligere, & memoriæ commendare ac reliqua leuioris operæ tranſilire & rejcere. De qua re Anacletus Papa epiſtola. 2. hæc ſcribit. Pſalmiſta non optantis animo, ſed prophetantis myſterio, denunciat, dicens. obſcurentur oculi eorum ne videant, & dorſum eorum ſemper incurua. obſcuratis ergo oculis dorſum flectitur, quoniam cum lumen ſcientiæ perditur, ſine dubio ad portanda peccatorum onera inclinatur. Et Auguſtinus lib. 1. de ſermone domini in monte, vberius de hac re ediſſerit. Prophetę, inquit, per imprecationis modum, quod futurum erat cecinerũt, non optãtis voto, ſed ſpiritu prępuidentis, vt in Pſalmo. 68. Fiat menſa eorum in laqueum, & in retributionem & in ſcandalum, obſcurentur oculi eorum ne videant, & dorſum eorum ſemper incurua. Effunde ſuper eos iram tuam, & furor iræ tuę comprehendat eos. & iterum Pſalm. 108. Fiant filij eius pupilli, & vxor eius vidua. & alia quæ vel ſuprà vel infrà, in eodem pſalmo ſub perſona Iudæ per prophetam dicuntur. Ac ſi diceret. Fiet menſa eorum in laqueum, & obſcurabũtur oculi ne videãt. Atq; ita non ſunt contrariæ iſtæ imprecationes illi præcepto domini. Diligite inimicos veſtros, benefacite his qui oderunt vos. Nec pręcepto Apoſtoli. Reddet illis dominus ſecundum opera eius. Solent enim prophetæ figura imprecantis, futura prædicere, (ſicut figura præteriti ea quæ ventura erant ſæpè cecinerunt) vt Actu. 27. Percutiat te deus paries dealbate. & Apoſtolus. reddet deus ſecundum opera eorum. Et iterum Pſalm. 27. hoc idem repetit, cui ſubſcribit Grego. 14. mora. cap. 7. Euthymius quoque in titulo Pſal. 108. ait. Propheta in hoc Pſalmo imprecãtis quidem perſonam induere videtur, re vera prophetiam eorum malorum cõtexit, quæ proditorem Iudam, atq; eius complices manebant. Vt. conſtitue ſuper eũ peccatorẽ, & diabolus ſtet à dextris eius. Cũ iudicatur exeat condẽnatus. & oratio eius fiat in peccatum. fiant dies eius pauci. Eſt enim hic dicendi modus frequẽs in ꝓphetis, de quo plurima exẽpla apud ſcripturã inueniri poſsũt. Vndè Ioſue. 12. tribus diuidens, quando in terram promiſsionis ingreſſæ ſunt, viſus eſt iuſſu dei quibuſ-

quibuſdam benedicere, & quibuſdam mala imprecari. benedictiones autem illæ, & maledictiones, futurorum prophetias continebãt. Item Hieronymus Threnorum. 1. capi. Quando, inquit, ſancti viri deprecatorio more contra hoſtes ſuos rogant, non voto maliciæ, ſed ſpiritu prophetiæ, hoc qđ přęſciũt futurũ, prædieũt. vt Threñ. 1 Ingrediat omne malũ coram te, vindemia eos, ſicut vindemiaſti me. Vel etiam contra ſpirituales nequitias orant, quas incorrigibiles eſſe ſciunt, vt iuſtam a domino recipiant ſententiam. Hinc eſt illud quod Dauid in Pſa. 34. dñm contra nocentes ſe precatur dicens. Iudica Domine nocentes me. Aſſumpta pro nobis clamat infirmitas, vt damnentur nocentes, ideſt Diabolus cum miniſtris ſuis, quod nouerat eſſe venturum. Malos enim iudicari damnari eſt, quia nequeunt in diſceptationem liberari, qui ſemper prauis actionibus probantur impliciti. Sed hoc vt dictum eſt, ad diabolum pertinet, cum ſequacibus ſuis, per quos prouenit Iudaicę voluntatis iniquitas. Nã cum ipſe præcipiat pro inimicis noſtris orare, hominibus hæc non poteſt conuenire ſententia. Ipſos ergò debere petit dãnari, quos virtute præſcientiæ ſuæ nouit ad pœnitudinis remedia non venire. Nam vbi ipſe Dauid venit ad homines, conuerti eos deſiderat, non perire. Vnde Pſal. 39. Confundantur & reuereantur qui quęrunt mihi mala. Hic iam vbi venit ad homines corrigibiles, nõ maledictio funditur, ſed correctio poſtulatur. Confundi eſt facta ſua erubeſcere, & in meliorem ſententiam commutari. nam & illi confuſi dicuntur, qui conuincũtur ad pœnam. Sed vt hoc magis ad conuerſionẽ intelligere debuiſſes, addit. & reuereantur. Ideſt emendati colant, quem perſequendũ eſſe putauerant. Hæc ille. Quod verò ait. Cõtra ſpirituales nequitias orant, quas incorrigibiles eſſe ſciunt, vt iuſtam à dño recipiant ſententiam. niſi ad ſenſum germanum trahãtur hæc verba, ex Origenis ſententia aut errore. videtur loqui. Deinde non eſt germanus ſenſus iſtius loci. Confundantur & reuereantur qui quærunt mihi mala, is quẽ Hiero. attulit. ego hunc eſſe arbitror. fruſtrentur ſua ſpe, ita vt pudefiant, & erubeſcãt, qui me occidere ſperabant. & ſi per modũ prophetiæ exponere volueris hunc locũ, is erit ſenſus. Confundentur & erubeſcent, qui nocere mihi conantur. Præterea Euthy. Pſal. 103.

Locus Hiero. accuratè expendendus.

Cum prophetæ, inquit, optare peccantibus malũ videtur, vt quod deficiãt peccatores à terra, optant, non vt homines, ſed vt vitia deleantur. & iterum Pſalm. 34. ait. Caue ne ex imprecationibus quæ videtur, occaſionẽ ſumas imprecandi aduerſus inimicos. Iuxta illud quod dictũ erat antiquis. Diliges proximum tuũ, & odio perſequeris inimicũ tuũ. Ego autẽ dico vobis. Diligite inimicos veſtros. &c. Nã illa verba cũ in ſcriptura inuenerimus, intelligenda ſunt, nõ vt imprecentur, ſed quod ſub imprecationis modo, ea prædicant, quæ inimicis ventura erant. Vel ea ratione fortaſsis, imprecantur, qua ſcriptũ eſt. Percute argentũ reprobum & purgabit. Imprecatur enim eis, nõ vt acerbi hoſtes, ſed veluti is qui prauos homines oderat, & optabat eos caſtigatione emendari, vt futurũ ac horribile iudicium euaderent. Vel ut per illorum pœnas alij fiant meliores, imprecatur. Item Augu. Pſalm. 5. ait. Prophetæ videntur aliquãdo optare alicui malum, aut dãnum, verùm nõ optant vt eueniant, ſed cernũt qđ euenturũ ſit. Contingit tamen illis non quia videntur optaſſe, ſed quia tales ſunt vt merito contingat. Sic in Pſal. dicitur. Iudica illos deus decidãt à cogitationibus ſuis. i. poſtquã ſpe fuerint fruſtrati condẽnabis eos. Quapropter per prophetiam id dictum eſt, non per maleuolentiam. Et iterum. Da illis ſecundum opera ipſorum, & ſecundum nequitiam adinuentionum ipſorum. & in libro Iob. ca. 18. Attenuetur fame robur eius, & inedia inuadat coſtas illius. Lege de hac re Auguſt. Pſal. 38. & S. Tho. in ſecunda parte, ſecundæ partis. q. 83. Artic. 8. ad primum. cuius hæc ſunt verba. Imprecationes quæ in ſacra ſcriptura ponuntur, quadrupliciter poſſunt intelligi. Vno modo ſecundũ quod prophetæ ſolent in figura imprecãtis futura prædicere, vt Auguſt. dicit in libro de ſermone domini in mõte. Secundo prout quædam temporalia mala, peccatoribus quãdoq; à deo in correctionem mittuntur. Tertio quia intelligũtur petere, non contra ipſos homines, ſed contra regnum peccati, vt ſcilicet correctione hominum peccata deſtruantur. Quarto conformando voluntatem ſuam diuinę iuſtitię, circa damnationem perſeuerantium in peccato. Hæc leuiora videbuntur alicui, quam ſuſcepti argumenti magnitudo & dignitas poſcębat, attamen ſi memoriæ mandentur, leuia iſta ſeria ducent.

Pſalm. 27.

De

¶ De multiplici vſu interrogationũ & dubitationũ, quę diuinæ ſcripturæ admittunt. Caput. VI.

INterrogationũ multiplices ac varij ſunt modi in ſcripturis diuinis recepti. Nam aliquando quæ pro certo affirmant, ſub interrogationis forma ſolent proferre, quo vehementi' moueant. Gene. 13. Nõne tota terra corã te eſt, id eſt certè, ex tota hac regione quã conſpicis, eligendi tibi do poteſtatẽ, quoquo verſus velis habitationi locum eligere. Et in libro P.ralip. crebro inculcatur. Nonne hæc ſcripta ſunt in libris regum Iuda? i. nõ eſt opus in contexenda hac hiſtoria immorari, cum iam in libris regum latius explanata ſit: & apud Lucã. Nõne cor noſtrum ardẽs erat in via cum nobis interpretaretur ſcripturas. Hoc eſt quod ait Chryſ. homilia. 21. in priorem ad Corinthios epiſtolam. Interrogatio nunquam, niſi in rebus certiſsimis fieri in ſcriptura, ſolet. Quis militat ſuis ſtipendijs vnquam? quis plantat vineam & fructum eius non edit? & Theophy. ad Hebræos. 3. Per interrogationẽ, inquit, ſermonẽ texit ſcriptura, qđ clarior ita ſit minuſq; cõtradictionis habeat. Interrogationes namque in cõfeſsis & certis rebus ponũtur. Vnde Paulus. Quibus ſucceſſuit quadraginta annos, nonne his qui peccauerunt quorum corpora ceciderũt in deſerto. & in Gene. Nõne ſi bene egeris recipies?

Hebre. 3.

Aliquãdo interrogandi forma vim habet admirationis, & non dubitationis, vt apud Iſaiã. Quis eſt iſte qui venit de Edom, tinctis veſtibus de Boſra? [redacted]

Loc' Iſaie.

Locus Pauli ad Ephe ſios.

[redacted] Cœlum verò pro aere in ſcripturis inueniri in confeſſo eſt apud omnes. Sed vt ad interrogationes noſtra redeat oratio, de illis hæc ſcribit Aug. li. 1. Locut. in Gene. cum ait. Eſt aliquando in ſcriptura interrogatio, non dubitationis ſed admirationis. vt in Geneſ. Procidit Abraham in faciem, & dixit in animo ſuo. Si mihi centum annos habenti naſcetur filius, & ſi Sara annorum nonaginta pariet. (Si particula iuxta Hebraicam phraſum, nũquid, ſignificat. vt: ſi hoc tempore reſtitues regnum Iſrael.) Et in Eccleſiaſte. Quomodo morietur ſapiens cum ſtulto. Et nunquid iudex omnis terræ non faciet iudiciũ. & Pſal. 23. quis eſt iſte rex gloriæ.

Si, particula.

¶ Vtitur rurſum ſcriptura interrogatione in re nõ cõfeſſa, ſed nobis ignota & cõtrouerſa. vt cũ dicit. Quis peccauit hic, an parẽtes eius vt cęcus naſceretur? Vtiq; interrogabãt apoſtoli qđ ignorabãt, & ſcire geſtiebãt. Deo tamẽ myſtico huiuſcemodi ignorãtia tribuitur, de qua hęc tradit Grego. li. 2. Moral. c. 3. Nõ ſolet dñs percõtari niſi cũ neſcit. Non enim requirimus; niſi quod neſcimus, neſcire autẽ Dei reprobare eſt. Vnde dñs dicit. Diſcedite à me oẽs operarij iniquitatis, neſcio vos vnde ſitis. Sic dñs apud Iob interrogat Satã. Vnde venis? quia vias illius reprobauerat, ꝓpterea quaſi neſciẽs inquirit. Hinc eſt quod Adę peccãti, dñi voce dicit. Vbi es? Neq; enim diuina potẽtia neſciebat poſt culpã, ad quę latibula ſeruus cõfugerat, ſed quia lapſum vidit in culpa, iã ſub peccato velut ab oculis veritatis abſcõditũ; quia tenebras erroris eius non approbabat, quia vbi ſit peccator ignorat, eũq; vocat & requirit dicẽs. Adã vbi es?

De hoc lege quæ ſcripſimus. lib. 10. Re. 48

Mat. 25.

Luce. 13.

Gen. 3.

Aliquando illa interrogatione vtitur ſcriptura, quæ rem non facilè inuẽtu eſſe ſignificat, & plerunque huiuſcemodi interrogatio ſit cum dictione. Quis. De hac ad hunc modum ſcribit Hierony. Nahum. 3. Quis interrogatiua particula non pro impoſsibili, ſed pro difficili re, frequẽter accipitur. Iuxta illud Euangelij. Quis putas eſt ſeruus fidelis, quem conſtituit dominus ſupra familiam ſuam? i. pauci ſerui fideles inueniri poſſunt.

Quis.

Luce. 12.

Et

[illegible] quis nõ timebit?&c in Pſalm. 13 Quis aſcendet in montem domini. & apud Paulum. Quis me liberabit de corpore mortis huius?& apud [illegible]. Quis ſapiens & intelliget [illegible]. Lege Hiero. ſi amplius de hac re deſideras, Amos. 3. Zachariæ. 4. & in epiſtola ad [illegible] & Alexãdrum. & Origenẽ hom. 18. Numerorum.

Nonnunquam interrogatio rem prorſus impoſsibilem innuit, & hæc interrogatio nõ rarò fit aduentu dictionis quis, quæ idem ſignificat, quod nullus, a, um. ꝗ qua hęc à Hierony. accepimus, Habacuc. 2. capit. Quis vel quid pro impoſsibili re ponitur. vt in epiſtola ad Roma. Quis nos ſeparabit à Charitate Chriſti, tribulatio, an anguſtia. & in Pſalmo. Dñe quis ſimilis tibi. & in Habacuc. Quid prodeſt ſculptile, quia ſculpſit illud factor ſuus? In omnibus his Impoſsibilitas demonſtratur, quia nec apoſtoli charitatem, vlla tribulatio & anguſtia, diuidere poterat à Chriſto, nec ex idolis aliqua obuenit vtilitas. & apud Iſaiam. Generationem eius quis enarrabit. Lege eundem Eccleſiaſtes. 3. ca. & Iſaię 53. & Euthymiũ. Pſalm. 82. & Ambroſiũ li. 1. contra Nouatianos. c. 8. Et deſumpta ſunt hæc omnia quæ ſcripſi ex Origene lib. 8. epiſtolæ ad Roma. ca. 10. cuius quidẽ hæc ſunt verb a. Dñe quis credidit auditui noſtro? Quis pro rarò dictum eſt, & obſeruare debemus quod ſermo hic in ſcripturis interdum pro rarò, interdum omnino pro nullo ponitur. Verbi gratia. vt cum dicit. Quis ſapiens & intelliget hæc? & quis eſt homo qui vult vitã? in his omnibus rarum quenque ſignificat. Vbi vero dicit Paulus. Quis aſcendit in cœlũ, hoc eſt Chriſtum deducere, vel quis deſcendit in abyſſum, hoc eſt à mortuis reducere, hic, quis, nullus intelligitur. Nullus eſt enim qui aſcendit in cœlũ Chriſtũ inde deducere.

Roma. 8.

Pſalm. 82.

Iſaie. 53.

Aliquando interrogatio vim habet extenuandi rem. Vt. Quid eſt homo quod memor es eius, aut filius hominis quod viſitas eum. & iterum quid dabitur tibi, aut quid apponetur tibi ad lingua͂ doloſa͂. &. Quare fremuerunt gentes.

Nonnũquã interrogatio vim habet optãdi, præcipuè ſi fiat per dictionem: quis cum verbo, Do, das. vt Pſal. 4. Quis oſtendet nobis bona. & Pſal. 13. Quis dabit ex Siõ ſalutare Iſrael. & Nume. 12. Quis det omnẽ populum domini eſſe prophetas. & Pſal. 54. Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, & volabo & requieſcam. & apud Ieremiam. Quis dabit capiti meo aquam.

Deinde interrogationes duobus modis fieri ſolent. Nam aut apertè & ſimpliciter rẽ quam exquirere volunt proponũt. vt Quis ex vobis arguet me de peccato? &, Domine quid, i. cur, multiplicati ſunt qui tribulãt me? Aut obſcuritate & verborũ perplexitate rem contegere & occultare ſatagũt, vt dum reſpondens imprudenter ad interrogationem reſpondet, de ſe ferat ſententiam, & ſe dignum ſupplicio iudicet. De hoc ſecundo modo, hæc ſcribuntur in ſecundo opere titulo Chry. in Mat. ho. 39. In parabolis ſcriptura figurat perſonas, vt quia nõ itelligũt, ipſi aduerſus ſe ſententiam dicant. Sic cum Dauid im peccatum incidiſſet, Nathan parabolarum retibus eum comprehendit, coegitque vt ipſe aduerſus ſe, iudicium mortis proferret. Et Hiero. Iſaiæ. 5. cap. inquit. Aliquando ſcriptura quærit rem aliquam ab aliquo ſub parabola, vt dum de alio loquitur, de ſe ferat ſententiam. vt Iſaiæ. 5. Nunc ergò habitator Ieruſalem & viri Iuda, iudicate inter me & vineam meam, quid eſt quod vltra debui facere vineæ meæ & nõ feci, & illis tacentibus Ipſe reſpõdit. Niſi fortè in hoc errani, quod pro labore meo ſpectaui, vt faceret vuas, & non labruſcas, quas inculta ac deſerta terra facere conſueuit. Et in euangelio latius nõ ſolum de vinea, ſed de agricolis, quærit Dominus, & ipſis tacentibus, Dominus pro illis reſpondit. Tale quid & Nathan propheta miſſus ad Dauid loquitur, & Interrogat eum per parabolam, vt de alio iudicãs de ſe promat ſententiam. Miſit dominus (inquit Samuel) Nathan ad Dauid, qui cum veniſſet ad eum dixit ei. Duo viri erant In ciuitate vna, vnus diues, & alter pauper. Diues habebat oues & boues multas valdè. Pauper autem nil habebat omnino, præter ouẽ vnam paruulam, quam emerat & nutrierat, apud eum cum filys eius ſimul, & de pane illius comedens, & calice eius bibens, & in ſinu eius dormiens, eratq; illi ſicut filia. Cum autem peregrinus quidam veniſſet ad diuitem, parcens ille ſumere de ouibus & bobus ſuis, vt exhiberet cõuiuiũ peregrino illi qui venerat ad ſe, tulit ouem viri pauperis, & preparauit cibos homini qui venerat ad ſe. Iratus autem indignatione Dauid aduerſus hominem illum [illegible] dixit ad Nathan. Viuit Dominus, quoniam filius mortis eſt vir qui fecit

Pſalm. 3.

Matth. 21.

2. Reg. 12.

fecit hoc. Ouem reddet in quadruplum, eo
quod fecerit verbum iſtud, & nō pepercerit.
Dixit autem Nathan ad Dauid. tu es ille vir.
& iterum in expoſitione. 21. cap. in Matth.
cùm dixiſſet euãgeliſta. Cùm veniſſet in tem
plum, acceſſerunt ad eum docentem, princi-
pes ſacerdotum & ſeniores populi, dicentes,
in qua poteſtate hæc facis? Reſpondēs Ieſus
dixit eis. Interrogabo vos & ego vnum ſer-
monem, quem ſi dixeritis mihi, & ego vobis
dicam in qua poteſtate hęc facio. Baptiſmus
Iohānis vnde erat, è cœlo, an ex hominibus?
At illi cogitabant inter ſe dicentes, ſi dixeri-
mus è cœlo, dicet nobis, Quare ergo non cre
didiſtis illi? Si dixerimus ex hominibus, time
mus turbam. omnes. n. habebant Iohannem
ſicut prophetam. Et reſpondentes Ieſu, dixe
runt. Neſcimus. Ait illis & ipſe. Nec ego dico
vobis in qua poteſtate hæc facio. & reliqua.
ait Hiero. poterat dominus aperta reſponſio
ne tentatorum calumniam cõfutare, ſed pru
denter interrogat, vt ſuo ipſi vel ſilentio vel
ſententia condemnentur. Si enim reſpondiſ-
ſent baptiſma Iohannis eſſe de cœlo, vt ipſi
ſapientes in malitia, pertractarũt, cõſequens
erat reſponſio, quare ergo non eſtis baptiza
ti à Iohanne? Si dicere voluiſſent, humana
deceptione fuiſſe cõpoſitum baptiſma Iohã-
nis & nil habuiſſe diuinũ, ſeditionem populi
formidabant. omnes. n. gregatim multitudi-
nes, Ioannis receperant baptiſma, & ſic eum
habebant vt prophetã. Reſpondit itaq; im-
piiſsima factio, & humilitatis verbo quo ne-
ſcire ſe diceret, vſa eſt ad inſidias captandas.
Illi in eo quod neſcire ſe reſponderant men-
titi ſunt, conſequens ergo erat iuxta reſpon-
ſionem eorum dominum quoq; dicere, nec
ego ſcio, ſed mentiri veritas non poteſt, &
ait, Nec ego dico vobis. Ex quo oſtendit
illos ſcire, ſed reſpondere nolle, & ſe noſſe, &
ideo non dicere, quia illi quod ſciunt, taceãt.
& ſtatim infert, parabolam quæ & illos im-
pietatis arguat, & ad gentes regnum dei do-
ceat transferendum.

Præterea annotare oportet dominũ non-
nunquam ſermonem ſuum accommoda-
re ſolere ad interrogantium mentem, eorum
verbis neglectis. & ideo niſi altius res conſi-
deretur nonnunquam reſponſio ſermoni in-
ſtituto non videtur quadrare, vt Chryſo. au-
ctor eſt. ho. 63. in Mat. Chriſtus, inquit ille,
ſæpe ad mentem interrogantium orationem
accommodat, non ad verba illorum. vt apud
Mat. cum iuuenis ille interrogat. Quid boni *Matth. 19.*
faciam vt vitam ęternam poſsideã. Quoniam
ceu ad hominem nudũ, & vnum è multis Iu-
dæorum magiſtris, adijt, idcirco, ei quaſi ho-
mo reſpondit. Nemo bonus niſi ſolus deus.
& apud Iohãnem, cũ dominus loquitur eum *Iohan. 3.*
Samaritana, quę arbitrabatur Chriſtum eſſe
vnum è plebe Iudæorũ, loquitur vt vnus ex
eis. Nos, inquit, adoramus quod nouimus,
vos adoratis quem neſcitis Et iterum loquẽs
cum Iudęis qui arbitrabantur eum eſſe men
dacem & deceptorem, ait. Si ego teſtor de *Iohan. 5.*
me ipſo, teſtimonium meum non eſt verum,
eſt alius qui teſtimonium perhibet de mę. Et
apud Lucam cũ apoſtoli morbos curaſſent *Lucæ. 10.*
& virtutes multas egiſſent, ait illis dominus.
Videbã Satanã quaſi fulgur de cœlo caden-
tẽ. ac ſi diceret. Ne ob hoc quod dęmones ve-
ſtræ ſunt ditioni ſubiecti inſolẽtes ſitis, ne vt
Satanas è cœlo, ita vos à me depellamini. Et
apud Iohãnem, interrogat Petrus. domine *Iohan. 13.*
quò abis? Reſpondit illi Ieſus. Quo ego nunc
abeo nõ potes me nũc ſequi, ſequeris autem
poſt. Non dixit quo abiret, ſed non potes
me nũc ſequi. Lege Cyrillũ. li. 2. theſauri. ca.
1. Attamen lib. 3. ſuper Iohannem. cap. 3.
hæc ad verbum ſcribit. Conſuetudinem fuiſ-
ſe Chriſto cognouimus, maxime quando ad
imperitos Phariſęos loquebatur, corda illo-
rum aſpicere, cogitationisq; motus vt deus
examinare, & ad illa quę illi mente verſabãt,
orationem nonnunquam accõmodare. Atq;
ideo non ſerie a ſuperioribus quandoq; ſibi
ſermo procedit, cum ad illa quæ illi ſecum
verterent acutiſsime oratio cõponatur. Sic
ſcribitur ægrotum membris omnibus diſſo
lutum à duobus viris perlatum fuiſſe. Cùm *Marci. 2.*
que propter multitudinem per oſtium in-
trare ad Ieſum non poſſet, à tecto remotis
tegulis eum demiſiſſe. Ieſum autem ad eum
dixiſſe. Dimittuntur tibi peccata tua. &
tunc Phariſæos & ſcribàs turbatos, hæc ſe-
cum vertiſſe. Quis eſt iſte qui blaſphemat?
Ieſum autem cogitationes eorum ſcientem
reſpondiſſe. Cur cogitatis mala in cordibus
veſtris. Quid eſt facilius dicere dimittuntur
tibi peccata tua, vel ſurge & ambula. Vides
quomodo non ſpectarit verba eorum, ſed
cogitationibus vt deus reſpondit. Simile
quid apud Lucam inuenies. Alio quodam,
inquit, ſabbato in ſynagoga docebat, &
erat ibi homo cuius manus dextera erat ari
da. obſeruabant igitur eum Phariſæi & ſcri-

bæ ſi curabat in ſabbato, vt occaſionem de ipſo inuenirẽt. Ipſe verò cum ſciret cogitationes illorum, dixit homini qui manum aridam habebat, Surge &, ſta in medio, & ſurrexit & ſtetit. Ieſus tunc dixit ad illos. Interrogabo vos, ſi licet ſabbato benefacere, an malefacere? perſpicis rurſum aperte ad cogitationes eorum verba Chriſti accõmodari. Hactenus Cyrillus. & affert aliud exemplum, ſed quia paucis explicari non poteſt, dimittatur. Nos alijs multis exemplis poſſumus rem eandem confirmare & ſtabilire, vt Iohan. primo. cum interrogant ſacerdotes & Leuitæ Iohanni, tu quis es? Ipſe cognita ipſorum malignitate reſpondit. Non ſum ego Chriſtus. & iterum cap. 3. Nicodemus nihil magnum de Chriſto redemptore noſtro ſentiens, ait. Scimus quod à deo veniſti magiſter, nullus enim hæc ſigna facere põt, niſi deus ſit cum illo. Reſpondet Chriſtus. meritò ita de me ſentis, quia adhuc quæ carnis ſunt ſapis, nec dum e cælis natus es. Amẽ, inquit, dico tibi, niſi quis renatus fuerit denuo, non poteſt videre regnum Dei.

Aliquando conſueuit ſigillatim ad ſingula reſpondere. aliquando nil prorſus aliquibus reſpondet. Nam quia ſe indignos fecerunt percipiendi verbum dei, ab illis ſermonum ſuorum cohibet &, celat theſaurum. De vtriſque hęc nobis tradit Chryſoſtomus. homilia. 71. in Matthęum. Quando non malitia tantum, ſed ignorantia impulſi Phariſæi tentant Chriſtum, vniuerſa docendo ſolet aperire. Quando autem peruerſitate commoti aggrediuntur, tunc ad interrogata quidem reſpondet. vt
Math. 22. apud Matthęum. Cum interrogaſſet Sadducæi de muliere illa quæ ſeptem fratribus nupſerat, in reſurrectione cuius erit. Reſpondet Chriſtus. Erratis neſcientes ſcripturas & potentiam dei, quoniam in reſurrectione nec nubent nec nubentur, ſed erunt vt angeli dei in cœlo. & iterum cap. 21. dicitur quod acceſſerunt ad Chriſtum principes ſacerdotum dicentes. In qua poteſtate hæc facis? quis tibi dedit hanc poteſtatem? Reſpondens Ieſus dicit eis. Interrogabo vos & ego vnum ſermonem. &c. Atque illi ſubſcribit Auguſtinus libro ſecundo de ſermone domini in monte verſus finem. Quod dominus, inquit, quædam dixiſſe inuenitur, quæ multi qui aderant, vel reſiſtendo vel contemnendo, non acceperunt, non putandus eſt ſanctum dediſſe canibus, aut margaritas porcis, non enim dedit eis qui capere non poterant, ſed eis qui capere poterant, quos propter aliorum immundiciam negligi non oportebat. Et cum eum tentatores interrogabant, reſpondebatque illis ita, vt quod contradicerent non haberent, quanuis venenis ſuis contabeſcerent potius, quam illius cibo ſaturarentur, alij tamen qui poterant capere, ex illorũ occaſione multa vtiliter audiebant.

¶ Sunt tamen multa quæ inquiri ab ocioſis poſſunt, ſuperuacanea tamen, de quibus nõ nihil dicendum eſt, & hoc ipſum explicãdũ, cur inquiri & rñderi ad talia non oporteat. De rebus verò vtilibus aliquãdo ad id reſpõdendum eſt, quod interrogamur, ſicut dominus fecit, cum eum Sadducæi de muliere interrogaſſent, quæ ſeptem viros habuit, cuius eorum in reſurrectione futura eſſet. Reſpõdit enim quod in reſurrectione neque vxorem ducent neq; nubent, ſed erunt ſicut angeli in cœlis. Aliquando autem ille qui interrogat, interrogãdus eſt aliud, ad quod tamen ſi dixerit, ipſe ſibi ad id quod interrogabat, reſpondeat. Si autem dicere noluerit, non videatur ijs qui adſunt iniuſtum, ſi & ipſe, quod interrogauit, non audiat. Math. 22.
Nam & Phariſæi qui interrogauerunt, tentantes, vtrum reddendum eſſet tributum, interrogati ſunt aliud, id eſt cuius haberet nummus imaginem, qui ab ipſis prolatus eſt. Et quia dixerunt quod interrogati erant, id eſt Cæſaris imaginem habere nummum, ipſi quodammodo reſponderunt, id quod dominum interrogauerant. Itaque ille ex eorum reſponſione ita concluſit. Reddite ergo Cæſari quod Cæſaris eſt, & deo quod dei eſt. Cum autẽ principes ſacerdotum interrogaſſent, in qua poteſtate illa faceret, interrogauit eos de baptiſmate Iohannis, &, cum nollent dicere, quod contra ſe videbant dici, de Iohanne autem nil maledicere auderent propter circunſtantes, Nec ergo vobis dicam, inquit, in qua poteſtate hæc facio, quod iuſtiſsimum apparuit circunſtantibus. Hoc enim ſe dixerunt neſcire, quod ſciebant, ſed dicere nolebant. Et reuera iuſtum erat, vt qui ſibi volebant reſponderi, quod interrogauerant, prius ipſi facerent

faceret quod ergā ſe fieri poſtulabāt. Quod ſi ipſi feciſſent, ipſi ſibi reſpondiſſent. Ipſi enim miſerant ad Iohannē quærentes quis eſſet, & ipſe negauit ſe eſſe Chriſtum, & de domino teſtimonium perhibuit, de quo teſtimonio ſi confiteri vellent, ipſi ſe docerent in qua poteſtate illa faceret Chriſt⁹, quod quaſi neſcientes interrogauerunt, vt calumniandi aditum reperirent.

Poſtremo loco antequam hoc caput abſoluamus, res exigere videtur, vt nonnullas cauſas ex priſcorum patrum lucubrationibus depromamus, ob quas deus in ſcripturis, ita attemperet ſermonem ſuū, vt aut ſub dubio, de re nimirum quæ illū nequaquam latet, ſed nec latere poteſt, loquatur, aut rem interroget quæ illum minimè fugit, vocat quippe ea quæ nō ſunt, tāquam ea quę ſunt.

Roma.4.

Huius rei octo poſſunt eſſe cauſæ, quarum prima ſit illa quam affert Hierony. in commenta. Ezechielis. capit. 2. Dominus inquit, loquitur ambigentis affectu, vt liberum hominis monſtret arbitrium, ne præſcientia futurorū mali vel boni, immutabile faciat qđ Deus futurū nouerit. Non enim quia ille ventura cognoſcit, neceſſe eſt, nos facere quod ille præſciuit, ſed quod nos propria voluntate ſumus facturi, illud nouit futurum quaſi deus. Item Ieremiæ. 5. ait. Loquitur ſæpe dominus ſermone dubitantis, vt in Euangelio. Mittam filium meum ipſum reuerebūtur. & Iere. ait. Ego dixi forſitan pauperes ſunt & ſtulti ignorantes viam domini, ibo igitur ad optimates & loquar eis. Vt ex ambiguitate ſententiæ, & ſuſpenſione verborum liberum hominis monſtraretur arbitrium. Præterea Ieremiæ. 26. cum propheta ait. Noli ſubtrahere verbum ſi forte audiant, & conuertantur vnuſquiſque a via ſua mala. Sic interpretatur Hiero. Verbum ambiguum forſitan, maieſtati dei non poteſt conuenire, ſed noſtro loquitur affectu, vt liberum hominis ſeruaretur arbitriū, ne ex pręſcientia eius quaſi neceſsitate vel facere quid, vel nō facere cogatur. Non enim ex eo quod deus ſcit futurum aliquid, idcirco futurum eſt, ſed quia futurum eſt deus nouit, quaſi pręſcius futurorum. Et tamen ſciendum iuxta hunc eundem Ieremiam. Et ſi mala prędixerit dominus, & egerint pœnitentiā, quod & ipſe acturus ſit pœnitentiam ſuper his quę facere cōminatus eſt. Et ſi proſpera pollicitus fuerit, & egerit populus ille negligēter, mutet deus ſententiam & pro bonis mala inferat. Tale quid & illud euangelij eſt. Mittam filium meum & forſitan verebuntur eum. Quod vtique ex perſona dei omnipotentis dicitur. Deniq; & Ieremias dixit. Si forte audiant & conuertantur vnuſquiſq; à via ſua mala, vt cum illi conuerſi fuerint, & meæ ſententiæ me pœniteat, & non faciam quod eis facere cogito. Cogito autem facere propter malitias ſtudiorū illorū, quæ ſi fuerint immutatę, & mea ſententia cōmutabitur. Legamus hiſtoriā Ionæ & Niniue. ſi plura de hac re deſideras lege Hiero. Matth. 21.

Prima cauſa cur Deus loquitur ſub dubio.

Liberū arbitrium cōtra libertanoſaſtruitur.

Matth. 21.

Iere. 5.

Forſitan.]

Secundā nobis ſuppeditauit cauſam Hierony. Ionæ. 3. cap. cum ait. Ambiguè & ſub dubio loquitur ſcriptura, vt dum homines dubij ſunt de ſalute, fortius agant pœnitentiam, & magis ad miſericordiam prouocent deum. Vnde Ionas ait. Quis ſcit ſi conuertatur & ignoſcat deus, & reuertatur à furore iræ ſuę, & non peribimus? Huic ſubſcribit Ambroſius. lib. 2. de pœnitentia. cap. 5.

Secūda cauſa.

Tertiam deſumpſimus ex Origene. Mat. 23. cuius hæc ſunt verba. Chriſtus nō ignarus interrogat, ſed quoniam ſemel aſſumpſerat hominem, vtitur omnibus quæ ſunt hominis, quorum vnum eſt interrogare. Vt, intellexiſtis hæc omnia? dicunt etiam. Nec mirādum ſi id faciat ſaluator, cùm ipſe etiam omnium deus moribus hominum ſe ſe accōmodans, perinde ac ſi aliquis homo, morem gereret filio ſuo, percontetur, velut in hoc. Adam vbi es? &, Vbi eſt Habel frater tuus? Hierony. quoque ad Rufinum de iudicio Salomonis ait. Chriſtus ſimulat ignorantiam, & humanos pro diſpenſatione mentitur, hoc eſt imitatur, affectus, ſicut ibi. Vbi poſuiſtis Lazarum? & ad mulierem fluentem ſanguine. Quis me tetigit? His ſimilia ſcribit Ambroſ. lib. 5. de Fide. cap. 8.

Tertia cauſa.

Quartam rationem deſumpſimus ex comment. Auguſt. in Pſalmum ſecundum. Cùm dubitatione, inquit, loquitur ſcriptura, vt in Pſalmo. Nequando iraſcatur dominus, non ſecundum viſionem prophetæ cui certum eſt, ſed ſecundum eos ipſos qui monentur, quia cum dubitatione cogitare iram dei ſolent quibus non aperte reuelatur.

Quarta cauſa.

Sit quinta Ex Chryſoſtomo. homilia. 17. in Iohannem. Chriſtus, inquit, aliquando interrogat, non vt ſciat, eſt enim ſcrutator cordium, ſed vt rogando eos ſibi conciliet, & familiares reddat, atque audentiores, ſe-

Quinta cauſa.

que ſuo eos dignari colloquio oſtendat. Vnde apud Iohannem cōuerſus Ieſus & videns duos diſcipulos Iohannis Baptiſtæ ſequentes ſe, dicit eis, Quid quæritis? Credibile enim eſt eos ſubuereri, cum ſe rudes intelligerent, & tantum teſtimonium Iohannis de Chriſto accepiſſent.

Sexta cauſa. Sit ſexta ex diuo Gregorio. homilia. 9. in Ezechielem. Dubitationes, inquit, locutionum dei, V.G. Si forte audiant, ſi forte quieſcant, non ex ignorantia, ſed ex aliqua ſignificatione deſcendit. Nam quis neſciat, quod qui fecit & videt omnia, omnia ſciat? Et per ſemetipſam in Euangelio veritas de Antichriſti prædicatoribus inquit. *Matth. 24.* Dabunt ſigna & prodigia, ita vt in errorem ducantur, ſi fieri poteſt electi. Cur hoc ſubdubitatione dicitur, cùm quid futurum ſit à domino præſciatur? Vnum verò è duobus eſt, quia ſi electi ſunt fieri non poteſt. Si autem fieri poteſt, electi non ſunt. Et tamen dicitur, vt in errorem ducantur ſi fieri poteſt etiam electi. Ita ergo dominici ſermonis dubitatio ex electorum cordibus, deſignatio tentationis fuit, quia qui electi ſunt ad perſiſtendum, per ſigna prędicatorum Antichriſti, tentabuntur ad cadendum. Per hoc ergo quod dicitur, ſi fieri poteſt, hoc exprimitur quod electi in corde tentabuntur. Nutabunt enim, ſed non cadent. Dicitur ergò ſi fieri poteſt, quia tripidabunt, & tamen dicuntur electi, quia non cadunt. Dubitatio itaque ſermonis à domino in electis exprimit trepidationem mentis. Quos & electos nominat, quia cernit quæ in fide & bono opere perſiſtunt.

Septima cauſa. Septima quæ eadem cum prima eſſe videtur, talis eſt. Non ignorans, futurum (inquit Theophy. Lucæ, 20.) ſcriptura dubitatiue loquitur, ſed ne quidam præſcientiam dei neceſſariam inobedientiæ cauſam eſſe dicant, ideo huiuſmodi verborum figura vtitur. vt apud Lucam. *Luce. 20.* Forſitan filium meū verebuntur. *Matth. 21.* cum forte legendum in eo. in Matth. fine eo. & tunc explicat dominus per affirmationem quid illis oporteret facere filio domini ſui, licet ipſi id facere noluerint.

Octaua cauſa. Vltimā rationē aſsignauit Chryſoſt. ho. 71. in Matth. Quādo dñs, inquit, interrogat, nō quia ignorat interrogat, ſed q̄ a per reſpōſionē ipſorū, obnoxios pœnæ eſſe vult oſtēdere. vt cū interrogat. *Matth. 22. Luc. 20.* Cuius eſſet effigies numiſmatis, cū illi Cęſaris reſpōdiſſent; illicò ſubiungit. Reddite igitur Cæſari, quę ſunt Cęſaris. non enim ait date, ſed reddite.

Si de hac re plura noſſe diſideras, lege Chryſoſt. ho. 78. in Matth. & ho. 4. de patientia Iob. & Ambroſium. lib. 5. de fide ad Gratianum Auguſtum. ca. 8. & Origenem. homilia. 16. Numerorum.

¶ Regulæ quarundam repetitionum, tum verborum, tum etiā ſententiarū, quas crebro admittūt ſcripturæ. Cap. 7.

IN hoc poſtremo huius libri cap. couleccimus regulas quaſdam de repetitione verborum ac ſententiarum, quas vtiles fore ſtudioſis illis cernebam qui animum adhibuerunt ad ſcrutandū arcana ſcripturarum. Solent enim ſcripturæ his repetitionibus efficere, quod oratores, cōpluribus verbis ſelectiſsimis, & eloquentiſsima oratione vix obtinēt. nempè vt rem illam de qua loquūtur ſumme amplectendā eſſe doceāt. Licet ſtulti putēt eſſe ταυτολογίαν. Igitū vt Theocrit⁹ ait ἐκ Διὸς ἀρχώμεσθα. Hoc eſt à deo incipiamus. De illo hęc ſcribit Grego. in explanatione Pſalmi. 6. pœnitentialis. Nominis, inquit, venerandi repetitio precandi auget affectū, vt, De profundis clamaui ad te domine, domine exaudi vocem meam. & parum infra. Si iniquitates obſeruaueris domine, domine quis ſuſtinebit? Nomen repetit vt affectum excitet. & Domine dominus noſter quam admirabile eſt nomen tuum in vniuerſa terra. Deinde aduerte quod diligēter annotauit Hierony. Ezechielis. 38. Quod vbicunque iuxta ſeptuaginta bis ponitur dominus, primum nomē tetragrāmaton eſt, ſcilicet Iehoua, quod propriè ad deum pertinet, & ineffabile dicitur, ſecundum commune quod ſæpè in hominibus inuenitur, vt apud Ezechielem. Dic principi Tyri. hæc dicit dominus deus. Nonnunquam obſeruatio Hieronymi fallit, veluti Ezechielis. 2. Dices ad eos, ſic dicit dominus deus. In Hebraico primo loco ponitur nomen appellatiuum cōmunne deo & creaturis, ſecundò nomen proprium dei.

Vide Iſichl. quem retulimus. li. 10 Regu. 11. & Hieron. Iſai. 5. in principio. In Encomio Ptolomæi. Nominis dei repetitio auget affectū orātis. De hoc. lib. 2. cap. 2. col. 141.

Porrò ad aliorum nominū repetitionem accedentes primo de vocatiuo caſu dicamus, id quod Euthy. Pſalm. 56. annotauit. Duplicatio

catio appellationis,hoc eſt vocatiui,aut demonſtratio eſt miſerationis,aut diligētis vocationis ſignū. Vt,Ieruſalē,Ieruſalē quę occidis prophetas. Et, Eli Eli lama hazabtani. Theophylactus quoque Lucæ. 13. cum ait dominus, Ieruſalem Ieru. quæ occidis prophetas. Ipſe ſic interpretatur. Duplicatione nominis oſtendit amorem quem erga illos habebat dominus. Quemadmodū enim amator quis ab amica contemptus, ita reuocat ipſe adulterā ſynagogam. Deniq; in euangelio. Simon Simon,ecce Satanas expetiuit

Lucæ. 22. vos vt cribraret inſtar tritici,& ego pro te rogaui ne deficiat fides tua.

Præterea aliud affert documentum, pulcherrimus auctor Euthy. Pſalm. 16. inquiēs. Solent prophetæ ſæpenumerò in locis affectu plenis eaſdem ſententias, varia oratione repetere,vt aucto affectu,ad maiorem deum miſericordiā trahat, Vt, ſuſceperūt me quaſi leo paratus ad prædam, & quaſi catulus leonis habitans in abditis. Et Chryſoſt. ho. 10. in Geneſ. ait. Sæpe ſcriptura multa vtitur diligentia, ſemel atque iterum idem dicens,vt in mentibus auditorum reponantur ea quæ dicuntur. Nam niſi hoc ei curæ fuiſſet, ſufficiebat dicere. Et fecit deus hominem. Sed iterum apponitur. Secundum imaginem dei fecit illum. Item Euthymius Pſalm. 36. ait. Eſt prophetarum mos ad maiorem emphaſin, atq; vt intētionē cordium ſuorū melius declarent, dictiones & ſententias plerunque repetere & inculcare, iuxta

Pſalm. 21. Hebræorum morem. vt in Pſalm. In te ſperauerūt patres noſtri,ſperauerunt & liberaſti eos. Ad te clamauerunt & ſaluati ſunt, in te ſperauerunt & non ſunt confuſi. & ali-

Pſalm. 24. bi. Vias tuas domine demonſtra mihi, & ſemitas tuas doce me. Hoc idem repetit Pſal. 76. circa principium, & iterum. Pſal. 107. &. 21. Hoc eſt quod dicit Iſichius. libro primo Leui. verſus finem cum ait. Non fruſtra ſolet ſcriptura verba repetere, quæ & multa omittere breuitatis cauſa videtur. Denique Oecume. verſus finem epi-

Hiſpani. ſto. ad Roma. ait. Sæpè Hiſpanorum nomen Paulus inculcat,vt ingentem erga eos exprimeret amorem.

Adhuc aliud genus repetitionum inuenitur in ſcripturis, quod Euthym. Pſalm. 39. his verbis explicauit. Huiuſmodi verborum repetitio,(ſpectans ſpectaui, exultatione exultabunt,benedicens benedicam, multiplicans multiplicabo dolores tuos,) frequentiſsima eſt apud Hebræos, & intenſionem quandam denotat, & validiorem ſententiæ cōfirmationē. vt, Videns vidi,i. optime vidi, Cognoſcēdo cognoui.i. exquiſite cognoui. Et Rurſum Pſal. 131. Quod ait, exultatione exultabunt,item benedicens benedicam, & alia huiuſmodi, quidam Idioma eſſe dicunt Hebraicæ linguæ. Quidam verò huiuſmodi ſermone vti dicunt ſcripturam ad maiorem intenſionem, & ad validiorem ſententię confirmationem. Item Hierony. Ezechielis. 16. ait. Duplicatio pondus facit orationis. Vt, decora facta es vehemēter nimis. eo quod ad pulchritudinis magnitudinem addi vltra nil poſsit. & Mat. 2. Gauiſi ſunt gaudio magno valde. & creuerunt aquæ ſuper terram valde *Geneſ. 7.*
valde.

Pręterea ait Augu. in li. Locut. in Exodū. Hæc repetitio, aceruus aceruus, aut puteus puteus,& ſimiliū nominū coaceruatio, multitudinem illius rei ſignificat nempe puteorum aut aceruorum multitudinē,ac aliarum rerum ſimilium.

Eſt aliud documentum prioribus non diſſimile,& ideo minime reticendum, eſtq; deſumptum ex cōment. in Iob. titulo Hiero. cap. 3. cuius hæc ſunt verba. Pro confirmatione dicti,ſolent in ſcripturis ſententiæ iterari, Vt, Quia timor quem timebam euenit mihi,& quod verebar accidit. Et Baſilius in homil. Quomodo baptizetur aliquis baptiſmate quod eſt in Euang. domini noſtri Ieſu Chriſti,ait. Cum ſciret apoſtolus tautologiā vtilem eſſe audientibus,ad certitudinem, veritatiſque perſuaſionem firmiorē, per eorundem reſumptionē, illis inculcat. vt ſi cōmortui fuerimus,& cōuiuemus. Si ſuſtinuerimus & conregnabimus. Hæc ille. Eſt optimū exē
plum Lucę. 10. Diliges dominū deum tuum *Lucæ. 10.*
ex toto corde tuo,ex tota anima tua, & ex omnibus viribus,& ex omni mēte tua. Et a-
pud Matth. Qui dixerit fratri ſuo Reca, reus *Matth. 5.*
erit concilio. Qui dixerit fatue,reus erit gehēnæ ignis. Qui iraſcitur fratri ſuo,reus erit iudicio. huiuſcemodi innumera exempla vel vnicus Pſalmus. 118. ſuppeditabit.

¶ Solent verba eodem in loco ſemel atq; ite *Regula pro*
rum inculcari,ſed in alia atq; alia ſignificatio *allegorijs*
ne. vt Iohā. 1. Mundus per eum factus eſt,& *excogitādis*
mūdus eū nō cognouit. i. hęc mūdi machina *annotāda.*
a deo creata eſt,ex cuius contēplatione deus poterat cognoſci,& tamē homines huic mū

do addictl eum nō cognouerunt. & Ieremię. 23. Vos nō viſitaſtis gregem meū, & ego viſitabo maliciam ſtudiorum veſtrorum. Viſitare primo loco ſignificat gubernare, vel curam gerere, ſecundo vero loco ſignificat punire. & ſic Dauid ponitur pro rege ipſo, & ſtatim pro Meſsia. & Paulus, azymū vocat panem, & hominem ſanctum & innoxium, & legem vocat interdum veterem, interdum nouam, interdum naturalem, interdum legē mēbrorum. & fermentum pro maſſa & malicia. Hæc ſummè ſunt aduertenda ſi dextrè et eruditè vis Allegoriam aliquam tractare. & in titu. Pſalm. 50. ingredi pro coire & apparere. Verum vt res optime intelligatur, non ab re erit, Origenis verba ex lib. 3. cōmenta. in epiſtolam ad Roma. in mediū afferre, quę huiuſmodi ſunt. Inuenimus hanc eſſe ſcripturę conſuetudinem in multis locis, quod vnū vocabulum ſecundò in eodem loco poſitum diuerſa ſignificet. vt ibi. Nōne vos dicitis, qa adhuc quatuor menſes ſunt, vt veniat meſſis? eleuate oculos veſtros, & videte regiones quia albæ ſunt ad meſſem. Nonne hoc loco meſsis ſecundo nominata eſt, ſed primo ad corporalem meſſem refertur, ſecundo ad ſpiritualem. Et iterum cum dn̄s dicit ad Samaritanam. Da mihi bibere, & poſt reſpōſum eius dicit ad eā. Si ſcires quis eſt, qui dicit tibi da mihi bibere, tu vtique petiſſes eum, & dediſſet tibi aquam viuam. Et iterum addit ad eam. Omnis qui bibit ex hac aqua ſitiet iterum, qui autē biberit ex aqua quā ego do ei, non ſitiet in æternū. Vides quomodo & bibere ex aqua nunc quidem corporaliter, nūc autem ſpiritualiter in vno eodēq; accipitur loco? eſt illic ſimiliter poſitum, vbi cæcus à natiuitate curatur poſt hoc dicit ſaluator. In iudicium ego veni in hunc mundum, vt qui non vident, videant, & qui vident cæci fiant. Ita & apud Paulum, cum ſine lege dicit iuſtitiam dei manifeſtari, naturalis lex intelligitur, cum vero dicit, Teſtificata à lege & prophetis, Moyſi legem deſignat.

Zeugma in ſcripturis crebra.

Eſt aliud genus repetitionis in ſcripturis creberrimum, cum dictio aliqua ſemel legitur, ſed iterum aut pluries intelligitur, ac niſi ſubintelligatur trunca ac mutila manet oratio. Hic tropus Græcè Zeugma vocatur. vt Pſalm. 1. non reſurgent impij in iudicio, nec peccatores in concilio iuſtorum. ſ. ſurgēt. &. 9. Non in finem obliuio erit pauperis, patientia pauperum peribit in finē. ideſt, vt optime addit Interpres noſter, non peribit. &. 2. Quare fremuerūt gentes, & populi meditati ſunt inania. ideſt & quare populi. &. 9. Inimice defecerunt frameæ in finē, & ciuitates eorū deſtruxiſti. i. quas deſtruxiſti. Subaudi perierunt. Et ad Ephe. 4. omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor & blaſphemia tollatur à vobis. Hæc duo verba tollatur à vobis, ſingulis quinq; verbis ſunt ſubintelligenda. & ad Ro. 2. Qui reddet vnicuiq; ſecundum opera eius, ijs quidem qui ſecundum patientiam boni operis (gloriam & honorem & incorruptionē ſubaudi reddet.) quærūt vitam æternam. ijs autē qui ſunt ex cōtentione, ira & indignatio, ſubaudi reddetur. De hoc tropo Auguſtinus lib. 1. Locut. in Gene. cum dixiſſet Moyſes. Aſcēdit Abraham de Aegypto, ipſe & vxor eius, & omnia eius, & Loth cum eo in deſertum. ita ſcribit. Subauditur, aſcenderunt. Hæc locutio vocatur Græce Zeugmatica Eclipſis. & Hiero. ſępiſsime alias, ſed in cōment. Zachariæ. c. 1. ſic ait. Cum aliqua dictio ſubauditur pluribus cōmatib⁹, quę à Græcis dici ſolet ἀπὸ κοινοῦ ſubaudit talis aut talis dictio. vt Patres noſtri vbi ſunt? & prophetę. Scilicet, Vbi ſunt. & in Malachia. Filius honorat patrē, & ſeruus dominū, ſcilicet honorat. Huius Regulę meminit Rabbi Dauid Cāhi. Pſal. 9. ſed quia typographi nr̄i typis Hebraicis carebant, & hic & ſæpe alias, adducere Hebraica verba nō potuimus. Latina ſic habent. Dictio vna ſolet collocari vice duarū, iuxta linguę ſanctę cōſuetudinē. Deniq; Euthy. in omnibus locis qui modo a me citabuntur, hoc idem affirmat. vt Pſal. 61. Quouſq; irruitis in hominem, interficietis omnes vos tanquā parieti inclinato. i. quouſq; ſanguini & cædibus vacatis. Iuxta Hebraicā tamen veritatē hoc exemplū ad rem non ſpectat, in qua ſic legitur. interficiemini vos vt paries inclinat⁹. i. ne hominē occidatis aut impie agatis ne & vos pereatis, vt paries qui demolitur, perire ſolet. & Pſal. 31. Proteges eos in tabernaculo tuo, a cōtradictione linguarū. Subaudi ꝓteges eos. Et rurſum eodē Pſal. Miſerere mei dn̄e quoniā tribulor. & poſt parū. Qm̄ audiui vituperationē multorū. Subaudi, miſerere mei. Et iterū. Pſal. 34. Reſtitue animā meā a malignitate eorū, a leonibus vnicā meā. ſ. reſtitue. & Pſal. 67. Vt intingatur pes tuus in ſanguine. & lingua canū tuorū. ſubaudi. intingat. Io. 15. ſi nō veniſsē & locut⁹ eis fuiſsē. Epheſ. 1. Sāctis q ſunt Epheſi. ſilicet

Locus ἀπὸ κοινοῦ

ſcilicet in Chriſto Ieſu,& fidelib⁹. ſ.in Chro.
Præterea cōduplicantur nonnunquā cō-
paratiua ad maiorē Emphaſin,vt ad Philipp.
ca.1.Multò magis melius permanere in car
ne propter vos.& ad Galat.4.Multi filij de-
ſertæ magis quā eius quæ habebat virū.Et in
euangel.Gauiſi ſunt gaudio magno valde.
¶Fit nōnunquam eiuſdem nominis condu-
plicatio,ita vt primum ſit in noīatiuo, ſecun
dum in genitiuo,vt canticū canticorum. De
huiuſmodi forma loquendi ſic diſputat Ori
ge. hom.1.in Canticū canticorū, interprete
Hiero.inquiēs.Quō dicitur per Moyſen quę
dā eſſe nō ſolùm ſancta,ſed & ſancta ſancto-
rum,& alia nō tantùm ſabbata,ſed & ſabba-
ta ſabbatorum.Sic docemur ſcribente Salo
mone, eſſe quædam non ſolum cantica, ſed
& cantica canticorum.Beatus quidem is qui
ingreditur in ſancta,ſed beatior qui ingredi-
tur in ſancta ſanctorū,beat⁹ qui ſabbata ſab-
batizat,ſed beatior qui ſabbatizat ſabbata
ſabbatorū.Beatus ſimiliter et is qui intelligit
cantica & canit ea,nemo quippe niſi in ſolē-
nitatibus canit,ſed multò beatior ille qui ca-
nit cantica canticorū.Et ſicut is qui ingredi-
tur ſancta pluribus adhuc indiget,vt valeat
introire in ſancta ſanctorum,& qui ſabbatū
quod à dño populo conſtitutum eſt, multa
adhuc neceſſaria habet,vt agat ſabbata ſab-
batorum,eodē modo difficilè reperitur qui
omnia quæ in ſcripturis continentur canti-
ca peragrans,valeat aſcendere ad cantica can
ticorum.Egredi te oportet de Aegypto,&
egreſſum de terra Aegypti pertranſire mare
Rubrum,vt poſsis primū canticū canere,di-
Exod. 15. cens.Cantemus dño,glorioſe enim magnifi-
Nume. 21. catus eſt.Licèt autē primum dixeris canticū,
adhuc longè es à cantico canticorū.Peram-
bula terram deſerti ſpiritaliter,donec perue-
nias ad puteum quem foderunt reges,& ibi
ſecundum canticū canas. Poſt hæc veni ad
Deute.32. vicina terræ ſanctæ,vt ſuper Iordanis ripam
cōſtitutus,cantes canticū Moyſi,dicens.At-
tende cęlum & loquar.&c.Rurſum habes ne
ceſſarium vt milites,& terram ſanctā hæredi
tate poſsideas,Apis tibi prophetet,& apis te
iudicet. Debora quippè apis interpretatur,
Iudicū.5. vt poſsis illud carmē,quod in Iudicū libro cō
tinetur,edicere.Ad regnorū deinceps volu-
men aſcendens,veni ad canticū quādo fugit
2.Reg.12 Dauid de manu inimicorū ſuorū & de manu
Pſalm.17. Saul & dixit.Dñs firmamentū meū. Perue-
niendum eſt tibi ad Iſaiam vt cū illo dicas.
Cantabo canticū dilectæ vineæ meæ. Et cū *Iſaiæ.5.*
vniuerſa trāſieris ad altiora cōſcende,vt poſ
ſis iam decora anima cum ſponſo canere &
cantica canticorū.Hæc eadē repetit Orige.
in proœmio.4.homiliarū in cantica cantico
rum,verſus finem.& Philo Carpathius eodē
in loco.Verūtamen vt breuiter colligā quæ
ab his viris doctiſsimis fuſe dicta ſunt, dico,
quod eiuſdē nominis repetitio rei auget in-
crementū,ſiue res illa ſancta ſit, ſiue nephan
da.vt canticū canticorū, eſt præcipuū inter
omnia cantica,& vanitas vanitatū,id eſt ex
trema vanitas,ſabbatū ſabbatorum eſt ſolē-
nior dies inter oēs Paſchę.& ſeculū ſeculorū.
i.perpetuò.Atq; ita dicit Euthy.Pſal.9.Præ-
terea Hiero.Ezechi.27.ca.ait. Quomō dicitē
canticū cāticorū,& ſeculū ſeculorū,& opera
operū,vt canticū maius alijs canticis ſit,& ſe
culū ꝓlixius alijs ſeculis, opuſq; cęteris ope
rib⁹ vtilius,ſic iuxta.70.Ezechi.27.legitē.oc-
cidens occidentis,vt magnitudinē occidenta
lium partiū ſignificet.His ſimilia ſcribit ad
Gala.1.ca.in expoſitione huius loci.Qui de
dit ſemetipsū &c.& ī cōmē.ī Eccleſiaſtē.c.1.
Eſt aliud genus repetitiōis admodū in ſcri
pturis receptū,quo ſolent rem alicubi diligē
ter enarratā ac diſſertā, alibi aut eiſdem ver-
bis aut alijs,ſed parū mutatis & inuerſis,repe
tere.Veluti innumera quæ in lege narrātur,
replicātur in ꝓphetis,& quæ in libris Regū
in Pſalmorū inueniuntē volumine.Cauſā aſsi
gnat Hiero.Ezechi.44.ca.in calce.inquiens.
Quęrendū cur ea q̄ dicta ſunt replicat.Vt vi
delicet q̄ in mētibus hominū ſunt,vel legēdi
negligētia,vel audiēdi contēptu & obliuio-
ne deleta,viua voce innouent,q̄ nō ſit ſcripta
calamo & atramēto,ſed ſpū & verbo dei.Vn *Vide.3.*
de ſaluator nullū volumē doctrinæ ſuæ pro- *Part.q.42.*
prium reliquit,ſed patris & ſuo ſpū quotidie *Artic.4.*
loquitē in corde credentiū.Hæc erit reſpōſio
aduerſum eos q calūniantur ꝓphetas, cur q̄
in Pētateucho cōtinentē,in ſuis voluminib⁹ re
plicent.At dices ſi illa loca inter ſe cōferātur
vehemēter à ſeſe diſsidere & diſſonare viden
tur,veluti ſi euāgeliſtas inter ſe cōferas & le-
gē & ꝓphetas,qđ à mēdacio abhorrere non
videtur.Huic obiectioni reſpondet Auguſt.
lib.1.Q.in Geneſ. quæſt.64.inquiens.Cum
res aliqua narratur in ſcripturis,& alibi ſen
tentia eadem repetitur, non eſt opus omnia
eodem inculcentur modo, ſed eadem ſen- *De conſen-*
tentia teneatur. Vt ſeruus Abraham narrat *ſu euāgeli-*
ea quę ſibi dicta ſunt à dño non eodē modo. *ſtarum.*

Quod admonendum putaui propter ſtultos & indoctos homines, qui euangeliſtas hinc calũniantur, quod in aliquibus verbis nõ omninò conueniunt, quãuis rebus & ſentẽtijs omninò nõ diſcrepent. & lib. 1. Locut. in Gene. verſus finem. Cum ea quæ dicta ſunt dicta eſſe narrantur, nõ omnino eodem modo repetuntur, cum tamen in diuerſitate verborum nihil ſententiæ depereat veritatis. Hoc valde annotandum eſt ob euangeliſtas. Sic fratres Ioſeph dixerunt dictum eſſe ſibi à Ioſeph. & terram mercamini. & non inuenitur ab illo dictum. Sine mendacio autem dixerunt, quod ex verbis quæ dixerat in eius voluntate cognouerant, neq; eñi verba ſunt neceſſaria niſi ad exprimendam & in audientiũ notitiam perferendam, quantũ poſſumus, voluntatem. Item Hiero. Ezechie. 33. cap. ait. Hoc in omnib' ſcripturis ſanctis obſeruare debemus, vbi videtur eſſe aliqua ſimilitudo ſententiæ, nõ in omnibus eadem dici, ſed vel ſubtrahi pleraq; vel addi, & ſingulorum inter ſe verborum diſcrepantiam, habere rationem. Veluti cum Ezechi. 3. dicitur. Fili hominis ſpeculatorem dedi te domui Iſrael, & audies de ore meo verbum, & annunciabis eis ex me, ſi dicẽte me ad impium, morte morieris, non annunciaueris ei, nec locutus fueris vt auertatur à via ſua impia & viuat, ipſe impius in iniquitate ſua morietur. Sanguinem autem eius de manu tua requirã. Si autem annunciaueris impio, & ille nõ fuerit cõuerſus ab iniquitate, & a via ſua impia, ipſe quidem in iniquitate ſua morietur, tu autem animam tuam liberaſti. Hæc verba ſi diligenter inſpicias, intelliges ſimilia quidẽ eſſe his quæ dicuntur apud Ezechielem. 33. cap. circa principium, ſed nõ eadem, dum in pleriſque diſcordant. Orige. quoq; hom. 9. in Gene. affert aliud exemplum. In Gene. inquit, c. 12. & 18. Abraham à domino benedicitur, & iterum ca. 22. eandem replicat benedictio nem nouo quodã modo. Nouum enim eſt ꝙ dicit. Et vocauit Angelus domini Abraham ſecundo de cælo. Quod tamen addidit non eſt nouum, Nam, (benedicens benedicam te, & multiplicabo te, & erit ſemẽ tuum vt ſtellæ cæli,) prius fuerat pronunciatum. Quid noui in hac vltima promiſſione additur. Si Abraham ſecundum carnem vixiſſet, & vni' populi quem ſecundum carnem genuit pater fuiſſet, vna ſuffecerat repromiſsio. Nunc vero vt oſtenderet eum primo patrem futurum eorum qui ſecundum carnem circunciſi ſunt, circunciſionis ſuæ tempore datur ei repromiſsio, quę ad populum circũciſionis, pertinere deberet. Secundo quia pater etiã eſſet futurus eorum qui ex fide ſunt, & qui per paſsionem Chriſti veniunt ad hæreditatem, tempore nihilominus paſsionis Iſaac promiſsio renouatur, quæ pertinere debet ad eum populum, qui paſsione Chriſti ac reſurrectione ſaluatur. Ecce in his tribus locis eadem inculcari videntur verba, ſed longe diuerſa ſunt. Illa enim quæ in priori promiſsione dicta ſunt, & ad priorem populum pertinent, in terris dicta ſunt. Sic enim dicit ſcriptura. Eduxit eum foras, de tabernaculo ſcilicet. & dixit ei, reſpice ſtellas cæli. &c. Sic erit ſemen tuum. Vbi ſecundo repetitur promiſsio, deſignat quod locutus ſit ei è cęlo. in illa priori ſermo tantũmodo fuit, hic interponitur iuſiurandum, vt dicit Paulus ad Hebræos. Volens, inquit, deus oſtendere pollicitationes hæredibus per immobilitatem conſilij ſui, interpoſuit iuſiurandum. Tunc deinde in prima repromiſsione, nõ habet poſitam cauſam cur data ſit, tantũ quod eduxit eum foras, & oſtendit ei, inquit, ſtellas cæli, & dixit ſic erit ſemen tuum. Nunc addit cauſam propter quam iuramẽto confirmat promiſsionẽ firmam futuram. Quia feciſti verbũ hoc & non pepercisti filio tuo. Euidenter deſignans quod propter paſsionem Chriſti, populo ex gentibus maneat firma repromiſsio. Adhuc tracta. 4. in Matth. affert aliud exemplum. Matthęi, inquit, 16. dicitur. Exinde cœpit Ieſus oſtendere diſcipulis ſuis, quoniã oportet eum ire in Ieroſolyma, & multa pati à ſenioribus, & principibus ſacerdotum, & ſcribis populi, & occidi, & tertia die reſurgere. &. 17. capit. alt. Conuerſantibus illis in Galilæa dixit eis Ieſus. Futurum eſt vt filius hominis tradatur in manus hominum, & occident eum, & poſt tertiam diem reſurgat. Videntur quidem hęc illis eſſe ſimilia, vt facilè quis dicat dominũ eadem verba repetere. Quod non eſt ita. Neque enim id ipſum eſt, oſtendere diſcipulis, quoniã oportet eum ire in Ieroſolyma, & multa pati &c. & dicere diſcipulis in Galilæa conſtitutis. Quoniã futurum eſt, vt filius hominis tradatur. Tradendum, ſuperius non eſt dictum, hic autem nõ ſolum tradendum, ſed etiã in manus hominũ. Aliud affert Orige. exemplũ. hom. 9. Super Ezechielem.

Quater benedicitur Abraham.

Addit

Cur Noë et filij eius ſeiūcti ab uxoribus in ingreſſu arcæ, et coniūcti cū uxoribus in egreſſu numerentur.

Addit pulcherrimū exemplum D. Euche. li. 1. in Gen. ca. 40. inquiens. Gene. 7. legimus. Ingreſſus eſt Noë & filij ei⁹, & vxores filiorū eius cum eo in arcā. & poſt diluuiū quando ex arca exeunt, ca. 8. dicitur. Egredere de arca tu & vxor tua, & filij tui, & vxores filiorum tuorum. Sed quæri poteſt quare in ingreſſu hominū in arcam, ſeorſum viri, & ſeorſum nominatæ ſint fœminę. In egreſſu vero dictum eſt ad Noë. egredere tu & vxor tua, & filij tui, & vxores filiorū tuorum cum eis. Niſi quia dānato ſeculo, & pereunte omni genere mortalium, ſoli illi à periculo liberati, vſq; dū arca requieſceret, & exitia aquarum ceſſarent à concubitu ceſſarēt, & ſic denuò reuertentur ad id ipſum corpori debitū nuptiarum, vt creſcerent & multiplicarētur ſuper terrā, & ideo in ingreſſu diuiſi, in egreſſu verò iugatim ſunt nominati. & Beda in expoſitione Gen. ca. 5. ait. Diuiſi arcam intrant Noë & filij eius, & vxor illius, & vxores filiorum eius, coniuncti autem egrediūtur ex arca. Propter continentiam neceſſariā in arca, quaſi in eccleſiam, & propter creationem filiorum extra arcam. Quia cum ſaluati per arcam ſpiritualem reſurrexerimus, adhærebit caro ſpiritui pace perfecta. Deniq; Damaſce lib. 4. ca. 25. ait. Noë in arcam ingredi iuſſus, & mundi ſemen cuſtodire cōmiſſus, ſic preceptum accepit. Ingredere, inquit, tu, & filij tui, & vxor tua, & vxores filiorum tuorū, & ſeparauit eos ab vxoribus, & cum caſtitate pelagus, & illud totius mundi naufragiū euitarent. Poſt diluuij autem ceſſationē. Egredere, inquit, tu, & vxor tua, & filij tui, & vxores filiorum tuorum. Ecce rurſus propter multiplicationem nuptiæ conceſſæ ſunt. Hæc ille. Item Gen. ca. 1. Creſcite & multiplicamini & replete terram, & poſtea. ca. 8. & 9. eadem pene verba repetuntur. & Gen. 2. poteſtati hominis omnia ſubijciuntur, & 8. ca. iterum arbitrio hominis omnia traduntur.

Eſt poſtremò illud genus repetitionis animaduertendum, quo id quod obſcure dictum fuerat priùs, poſtea clarioribus verbis & explanatioribus recinitur & inculcatur, ita vt poſterior pars, ſit veluti prioris interpretamentum, vt Pſalm. 108. Genua meá infirmata ſunt à ieiunio. i. ꝓpter, & caro mea immutata eſt ꝓpter oleū. i. amiſit pinguedinē. & 78. Nolite extollere in altū cornu veſtrū, Nolite loqui aduerſus Deum iniquitatem. Huius Regulæ tot ſunt exempla, quot fere ſunt periodi in Prouerbijs, Pſalmis, & Iob, vt interim taceam de prophetis. De Paulo tamen loquens Oecum. hoc ſcriptum reliquit, ad Roma. 17. ca. Vt plurimum in repetitionibus, nō ita nudè repetit Paulus, quaſi ad hoc conaretur, ſed vel cum augmento, vel cū maiore elucidatione, vel expreſsius. Sed omnino abſque aliquo cultu ac permutatione raro eum inuenias repetitione vtentem, qua tamen cōtinuè ferè vtit. vt ad Rom. 10. Quod ſi lapſus ipſorum diuitiæ ſunt mundi, & diminutio eorum, &c. & ſtatim id explicans ait. Nam ſi relectio ipſorum eſt reconciliatio mundi. Lege eundem Oecume. in poſteriori ad Corinth. epiſto. ca. 8. Et nos nōnihil de hac re tetigimus in priori huius libri capite. & alibi ſæpè (propter quoſdam moroſos, q̄ putāt ſub ſingulis verbis latere neſcio quę myſteria, è ſuo capite cōficta.) Deniq; illud ſermonis genus in ſcripturis eſt frequentiſsimū, vt ſenſū quē priori verſiculi pars expreſſit, poſterior aut recinat alijs verbis eundem, aut ſimili ſententia referat, aut contraria reſpondeat. Primi generis hoc erit exemplum: os iuſti meditabitur ſapientiam. & lingua eius meditabitur iudicium. Secundi. Iuſtus vt palma florebit. Cui ſimile quod ſuccinitur, Et ſicut Cedrus Libani multiplicabitur. Tertij. Eſurientes impleuit bonis. & ſubnectitur contraria ſententia. Et diuites dimiſit inanes. Poſſunt ſimilia colligi ex Auguſt. Pſalm. 2. & ex libro eiuſdem de Anima & eius origine. capit. 17. & ex Cāhi. Pſalmo. 16. Sed de his ſatis. ad reliqua depromenda quæ ſunt Theologico muneri conſentanea, & ab eo indiuulſa, orationem noſtram accommodemus.

Pſalm. 36.
Pſalm. 91.
De hoc tertio genere, libr. 9. Regu. 33.

Finis libri quinti Hypotypoſeon.

SEXTI LIBRI HYPOTYPOSEON, MARTINI MARTINEZ Cantapetrenſis, ſacrorum bibliorũ tribus linguis Salmanticæ Profeſſoris,& ſacrę Theologiæ magiſtri,Procœmium,ad Illuſtriſſ. & eruditiſsimum virum D. Petrum Pontium Legionenſem, Epiſcopum Placentinum.

SVperioribus quinque libris,Præſul ampliſsime,functus Ierophantę munere, multa ſcripturarũ myſteria breui ſermone perſtrinxi, ea fortè cura ac induſtria,vt pauci ante me,pertinaciori ſtudio,& maiori animi contẹntione in hoc ſcribendi genere,verſati ſint,attamen an ad votum labor noſter ſucceſſerit , aliorum eſto iudiciũ, faxit deus vt ea quę tractare inſtituimus , æquè proſpere ac feliciter ſuccedant,ita vt primo,ne medium,medio ne diſcrepet imum.

Nec verò hoc à me dictum arroganter exiſtimari velim. Nam diſputandi ſcientiã concedens multis,quod eſt propriũ munus theologi,apte & concinne ex præcedentibus & ſequentibus ſcripturas interpretari, quoniã in eo ſtudio ætatem conſumpſi,ſi id mihi aſſumo,videor mihi,non tam alienam rem vẽdicare,quàm meam repoſcere.Cum enim tã varia ſint hominum ingenia,& alios alijs diſciplinis animum adhibuiſſe,& in eis ediſcẽdis operam ſuam impendiſſe,ſciamus.me tamen ab ineunte ætate admiranda ſcripturarum maieſtas, adeo illexit & ad ſe vocauit, vt maiori cũ auiditate & calore aggrediendam rem vllam nunquam putarẽ.Vnde poſt lectionem multorum admirandæ doctrinæ & ſanctitatis auctorum,feci quod multo ante Galaton pictor eximius,ſymbolo quodã ſignificauerat. *Galaton pictor.* Is enim pręclarum nomen apud poſteros conſecutus eſt,eo quod depinxerit,Homerum quidem,euomentem,exteros verò poętas eius vomitum phyalis colligentes.[illegible] probe omnia quæ à poëtis inueniuntur literis mandata, ex Homerico fonte manaſſe.Quin & apud nos idem factitaſſe legimus Ambroſiũ,Hilarium, Hieronymum,qui Origenicis ſermonibus ſuos inſerſerunt libros.Et quid aliud feciſſe putas Alexandrum Halẽſem,S.Tho.Aquinatẽ & Bonauenturam & huiuſce ordinis viros,(quorum inſtitutum fuit quæ ſancti patres ſparſim tradiderant, in locos cõmunes conijcere)niſi Augu.& Ariſtotelis & Dionyſij Areopagitæ vomitum pulcherrimum, quodã in vaſe cõcludere,quem poſtea poſteriores nõnulli cœno lutoq́; miſcentes adeo defœdarunt,vt à nitore antiquo degeneraſſe prorſus videãtur. Vt merito de illis dici poſsit qđ Ezechiel ait,Domũ Iſrael ære, ferro, plumbo & ſtanno eſſe cõmixtam.Quid Salomõ? nõne multas ex ſapientibus Tyri & Phœnicum coaceruaſſe ſententias accepimus, quas proprijs reſpergens in libris, Vomentis ſibi nomen aſciuit.Horũ nos veſtigia ſequẽtes, nõ ex vno aut altero ſcriptore, ſed ex innumeris Græcis,Latinis,Hebraicis,Chaldaicis, quos aſsidue perlegimus,optima quęq; delibauimus ac ſelegimus,vt ſtudioſis ſcripturarum iuuenibus opẽ ꝓ virili ferrem⁹. Vt hi ſaltem qui in priſcorũ patrũ lectione ſunt paſũ verſati, à nobis habeãt obſeruatiões quaſdam ac regulas,quas ex tot voluminũ vaſtitate,maximis laboribus ac vigilijs, aucupari aut nanciſci potuimus. Damus igitur præſul Ampliſsime & doctiſsime ſextũ Hypotypoſeõ volumẽ,in quo,perinde ac in ſuperioribus feceramus,ingentẽ ſyluã rerũ, quæ ad ſcripturarũ germanã intelligentiã, adiumentum afferre videbanẽ,congeſsimus. Vnde obiter nõnulla ſcripturarũ loca,aliter quã recepta habeat aliquorũ opinio,explicam⁹.quæ quidem minime à nobis reijcitur aut conuellitur,licet pro virili noſtra expoſitio adſtruatur & confirmetur.Quia iuxta præceptum Hierony. *Hieronym.* Margaritum eſt ſermo Dei,ex omni parte perforari poteſt. Quod ſi alicubi à germano & vero ſenſu aberrauero,dicam cũ Cicerone. 1.Tuſculana.Gerã tibi morẽ.&ea

quæ

quæ vis, vt potero explicabo, nec tamẽ quaſi Pythius Apollo certa vt ſint & fixa quæ dixero, ſed vt homunculus vnus è multis ꝓbabilia coniectura ſequar. Et quod ait Aug. epiſto. 3. De ſapientia mea ſi me amas hæc ſenties. tanta eſt Chriſtianarũ profunditas literarum, vt in eis quotidie ꝓficerem, ſi eas ſolas ab ineunte pueritia vſq; ad decrepitam ſenectutem maximo otio, ſummo ſtudio, meliore ingenio conarer addiſcere. Non quo ad ea quæ neceſſaria ſunt ſaluti, tanta in eis peruenіatur difficultate. Sed cum quiſq; ibi fidem tenuerit, ſine qua piè recteque non viuitur, tam multa tamq; multiplicibus myſteriorum vmbraculis opaca intelligenda, proficientibus reſtant, tãtaq; non ſolum in verbis, quibus iſta dicta ſunt, verum etiam in rebus quæ intelligendæ ſunt, latet altitudo ſapientiæ, vt annoſiſsimis, acutiſsimis, flagrantiſsimis cupiditate diſcendi hoc contingat, quod ſcriptura quodam loco ait. Cum conſummauerit homo, tunc incipit. Et in epiſtola ad Hiero. quæ incipit. Iam pr idẽ tuę. &c. ait. Ego fateor charitati tuæ, ſolis eis ſcripturarum libris, qui iam Canonici appellantur, didici hunc timorem honoremq; deferre, vt nullum eorum auctorem ſcribendo aliquid, erraſſe firmiſsimè credã. Ac ſi aliquid in eis offendero literis, quod videatur contrarium veritati, nihil aliud quam vel mendoſũ eſſe codicem, vel interpretem nõ aſſecutum eſſe quod dictum eſt, vel me minimè intellexiſſe non ambigam. Alios autem ita lego, vt quantalibet ſanctitate doctrinaque prępolleant, non ideo verum putẽ, quia ipſi ita ſenſerunt, ſed q̃a mihi, vel per illos auctores Canonicos, vel probabili ratione, quod à vero nõ abhorreat, perſuadere potuerunt. Hæc ille. Vnde nil mirum ſi nos Chriſti diſcipulos imitantes, cum ſpicas manibus confricauerimus, latentia grana ſcripturarum in lucẽ ꝓduxerimus ad legentium vtilitatem. Sed inquies, Nunquam diſcedere licet ab ſcriptorum præfinitionibus, nec illis aliquid addere aut amputare? Dutam me hercle & iniquam in nos legem ſancis, ſi cum ipſis, inter ſeſe mutuo pugnare, libereq; digladiari liceat, & oppoſitas interdum tueri opiniones, ſtudioſis nõ integrũ ſit, citra inſignẽ illorũ cõtumeliã ab aliqua earũ diſſentiri? Quaptopter & ipſimet nũquã in animo induxerũt, poſtulare, vt quæ dixerint ſtabilia ſint & firma, ſed vt, tanquã ꝓbabilia & rõni cõſentanea tandiu illa

Scripturæ difficultas & Auguſ. modeſtia.

Eccleſ. 18.

habeãtur, quãdiu nil certius inuenit & meli⁹. Alioqui nunquã tantam acceſsionẽ, nec tam ingens incrementũ facultates omnes accepiſſent, niſi quotidie hominum ingenia aliquid per ſe adinueniſſent, aut planius quod ab antiquis diſſertum erat, explicuiſſent, & in lucem proſpectumq; eduxiſſent. Nam vt ait Ariſtot. 1. Ethicorum. Tempus eſt rerum repertor adiutorque probus. Vnde artium facta ſunt incrementa. Et philoſophus quidã affirmabat veritatem filiam temporis eſſe, quæ tempore procedente & annis labentibus inuenitur & inueſtigatur. Iſocrates quoque in Euagora ait, ἄλλωσ τ' ἐπειδὴ καὶ τὰσ ἐπιδόσεισ ὁρῶμεν γιγνομένασ, καὶ τῶν τεχνῶν, καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων, οὐ διὰ τοὺσ ἐμμένοντασ τοῖσ καθεστῶσιν, ἀλλὰ διὰ τοὺσ ἐπανορθοῦντασ καὶ τολμῶντασ ἀεί τι κινεῖν τῶν μὴ καλῶσ ἐχόντων. Deniq; Horatius Numicio ſcribens, ſic inquit. Quicquid ſub terra eſt in apricum proferet ætas. Quocirca nil mirum ſi aliqua quæ doctiſsimos olim fefellerunt, nunc lippis & tonſoribus nota & explorata ſunt. Verbi gratia. Augustinus, Origenes & Platonici ferè omnes crediderunt angelos eſſe corporibus præditos. Quorum opinio ab omnibus nunc exploſa eſt. Item Damaſce lib. 1. fidei orthodoxæ. ca. 7. & 11. & Theophy. Ioh. 3. & Michael Syngelus in lib. de laudib⁹ Dionyſij, & auctor martyrij eiuſdem Dionyſij, negant ſpiritum ſanctum procedere à filio. At hoc tẽpore minime illi ſententiæ accedimus. Adhuc aliquorũ ſententia eſt, angelos poſſe hominũ cogitationes cognoſcere. A quibus multi diſſentiunt, vt Ambr. 1. Corint. 2. & in oratione funebri de obitu Theodoſij. Theophylactus Matt. 1. Marci. 2. Chryſo. homil. 30. in Matth. Euthymius Matth. 13. & Cyrillus li. 3. in Iohã. ca. 3. & lib. 4. ca. 5. Damaſce: libr. 2. ca. 4. Hiero. Matt. 9. quorũ ſentẽtia vera eſt. Deinde multi doctores tã Græci quã Latini autumãt angelos ante mundũ fuiſſe creatos, vt Hiero. in epiſt. ad Titũ. ca. 1. Caſsi. colla. 8. ca. 7. & Baſi. & Naziã. in orat. 1. de natali dñi. & Hilarius lib. 12. de Trini. & Ambr. in ꝓœmio Pſal. & lib. 1. Exaë. ca. 5. & Chryſ. ho. 22. in Geñ. Damaſ. li. 2. c. 3. Verũ recepta opinio cum mũdo ait eſſe creatos, [redacted] & ita intelligo qđ dicit in ca. Firmiter. De ſumma Trini. & fide catholica. Deus creator oium viſibiliũ & inuiſibiliũ, ſpiritualiũ & corporaliũ, q ſua oipotẽti virtute ſimul

Iſocrates Rhetor.

Variæ ſanctorũ ſentẽtiæ q̃ nunc à doctis exploduntur.

An ſpũs ſanctũ ꝓcedat à filio.

Angeli an ante mũdũ creati.

ſimul ab initio tēporis vtrāq; de nihilo condidit creaturam,ſpiritualem & corporalem, angelicam videlicet & mūdanā.ac deinde humanam quaſi cōmunem ex ſpiritu & corpore cōſtitutam.Præterea Grego. Niſſenus in libr.de homine.& Euthy.Pſalm.50. affirmāt in ſtatu innocentiæ perſeuerante nō futurā fuiſſe generis humani propagationē per coitum.Nam ſi Adam nō peccaſſet nunquam oportuiſſet eum Euę coniungi.itaq; peccatum copulam generauit.Nec ab horum ſententia abhorruiſſe videtur Hierony.in epiſt. ad Euſtochiū de Virginitate pag.6.nec Damaſce.libro.4.ca.25.Sed hodie nil abſurdius excogitari poteſt.Item Theophy.Matth.12 Marci.3.Lucæ.2.& Chryſo.ſuper illud Pſalmi.Non eſt qui faciat bonum.& iterum ſuper illud Matth.Mater tua & fratres tui foris ſtant quærentes te.& ſuper illud Iohā.2. Vinum nō habent.Dicunt quod virgo Maria fuit ambitioſa & vanæ gloriæ cupida. & Tertull.in libro de carne Chriſti, multo peius de illa loquitur. Sed poſt illorum ætatē nunquam in illo chriſtiano pectore hoc inſediſſe arbitror.Item Baſilius ſermone.1.Pſalmi.14.ait.In nouo teſtamento iurare minimè licere,ſicut nec circūcidi,quāuis inueniātur quidam ſermones iuramentorum formā habentes,ſed prorſus iuramenta non ſunt. Atq; ita ſenſerunt Theophy.& Euthy.Matthæi.5.& iterum Euthy Pſalm.14. Vnde & Clinias Pythagoreus laudatur,qui cum per verum iuramentum poſſet effugere mulctam trium talentorum,iniuriam pati voluit,ne iuraret ante euangelium euangelicum dictum cuſtodiens.Nolite iurare omninò.& Hiero. Matth.5.ait.Euangelica veritas non recipit iuramentum,cum omnis ſermo fidelis pro iureiurando ſit.At hodie quis hanc ſentētiam recipit?Item Hiero.in cōmenta.epiſtolæ ad Titum.ca.1.arbitratur ex prima inſtitutione Chriſti non differre epiſcopum à presbytero.& iterum in epiſto.ad Euagrium, quæ eſt tomo cōtra hæreſes.& in epiſtola ad Oceanū,quæ incipit.Nunquā fili.&c.& Chryſoſt.homil.11.in epiſt.1. ad Timot.& iterū ſermone.1.in epiſtolam ad Philippē.ait. Epi[redacted]& Diaconi nominibus cō-[redacted] ſentētia nullos habet aſſertores[redacted] poſuerimus,perinde ac fecit Augu.in epiſtola ad Hierony.quæ incipit.Iam pridem tuæ, &c.Verſus finem,cum ait.Secundū honorū

In ſtatu innocētiæ an futura fuiſſet gñatio per coitum.

Iurare an nunc liceat.

Clinias.

Lege ca. Et ſi Chriſtus de iureiur. quod dr ſumptum eſt ex Aug.ſerm. 28.de verbis apoſto.

vocabula,eccleſiæ vſus obtinuit,vt epiſcopatus presbyterio maior ſit.& Hiero.in Apolo.cōtra Ruffi.inter homines ordo digni tatum eſt,cū epiſcopus & presbyter.&c.habeant ordinem ſuum ſic inter angelos.Addo etiam,quod Hierony.ad Titum.ca.1. ſuper illa verba. Si quis eſt ſine crimine, putat, eos qui cum gentiles fuerint,& vnam duxerint vxorem,ſed illa mortua,poſtquam baptizati ſunt,iterum matrimonium cōtraxerūt,aſſumendos eſſe ad ſacerdotium,& qui incontinentes ſunt ab illo eſſe arcendos.Quam ſententiam,fuſiſsimè tueri conatur in epiſtola ad Oceanum.& refellit hanc rationē quam omnes recipiunt.Nempe Quod ideo nō dimittitur bigamia in baptiſmo, quia peccatū non eſt.Hieronymi tamen ſententia nullos habet patronos.Nam ſequuntur Ambroſij opinionē.quam lib.1.offici.ca.vltim.his verbis explicauit.Quod iteratio coniugij generet impedimentum ordinationis.eo fit,quia in baptiſmo culpa dimittitur,vt homicidiū? lex aboleri nō poteſt.In cōiugio non culpa, ſed lex eſt.Quod culpę eſt igitur, in baptiſmate relaxatur,quod legis eſt,in cōiugio nō ſoluitur. Atq; ita dicit Augu.in lib.de bono coniugij.& ſententiarij omnes in.4.diſ.27 & Innocentius.1.in epiſtola ad Rufum.ca.2. de hoc in Decretis.diſt.26.&.34.ca.Si quis.Nō nunquam etiam ipſimet ſcriptores parum ſibi conſtare,& à ſe diſsidere videntur, dū varijs in locis,diuerſarum aut pugnantiū opinionum ſunt patroni.Nam quod alicubi certiſsimum eſſe arbitrabātur,alibi,re altius cogitata in dubium vertebant,non ſatis conſtitutum habentes cui adhæreant opinioni. Vt Hierony.qui aliquando pſalmos in quinq; partitur libros,aliquādo in vnum redigit & compingit volumen.Interdum etiam.70.interpretibus tribuit ſpiritum ſanctum,interdū adimit.Et Auguſt.in procemio Pſalmorum, nouem pſalmos à Dauid ait eſſe cōſcriptos, in libris vero de Ciuitate Dei, omnes.Quam ſimiliter varij & deſciſcentes à ſeipſis ſint interdum ſcripturarum interpretes, quid attinet dicere,aut in re tam aperta tempus tererē,cum tot ſint in vnoquoq; loco expoſitiones,quot ſunt homines.Nec mirum hoc alicui videri debet in nobis,cum Paulus ex parte cognoſcat,& ex parte prophetet,& nunc in ęnigmate videat & in ſpeculo,donec deū clare poſt obitum intueretur. Samuel quoque Leuita & propheta ad creandū Saul re-

gem

gem miſſus, cumq; vngendum, cum maiorē natu ex Iſai filijs, Heliab nomine, vidiſſet, ait. Ecce coram domino Chriſtus eius. & dixit ad Samuel dominus. Noli reſpicere in faciem eius, quoniā reprobaui illum, quia nō quomodo videt Deus, videt homo. Homo enim videt quæ foris aparent, deus autē cor introſpicit. & per ſingulos ſeptē filios ignorans, vſque ad Dauid neſciſſe ſcribitur. Et cū ad Eliſeum acceſsiſſet Sunamitis in mōtem, & ad pedes eius procidiſſet, Giezi prohibente ne faceret, ait. Dimitte eam quia anima eius in amaritudine eſt, & dominus abſcōdit à me. Prophetæ deniq; ad ſingulas viſiones, ſolēt earum interpretationes ab angelis, precibus extorquere, vt Diony. docet in Cæleſti Hierarchia. Quāuis nōnulli, qui ſacras literas nunquam attigerunt, nec à limine eas ſalutarunt, arbitrantur ſine huiuſcemodi adminiculis ſe vſque ad intima ſcripturarum myſteria penetrauiſſe. Qui nimirū ſi cū Moyſe in caligine ingreſsi fuiſſent, cito animi ſui ſententiam mutaſſent. Vnde ex his non abſurde colligi poteſt, aliqua non omnino comperta & cōcocta ſcripturis ſuis viros doctos intertexuiſſe, quæ à poſteris ad limā reuocari poſſent, & ab illis ſi plus otij earum rerum contemplationi impēdiſſent. Et quod obſecro piaculum eſt, dicere, in diuinarum rerū tractatione alicubi, aliquorum oculos caligaſſe, cum hoc, in excellentiſsimis ingenijs & in literarum ſtudio maceratis, in rerum naturalium inueſtigatione, non vereamur admittere. Quis Ariſtotele doctior & acutior? attamen multa quę anteà aſſeuerauerat, re altius perpenſa, poſtea mutauit. Quis Cicerone in Rhetorica arte inſtructior? at quę in libris de inuentione contra Hermagoram ſcripſerat, in alijs libris rurſum reuocauit. Deniq; de Homero omnium literarum Oceano, inquit Horatius.

Tu nihil in magno doctus reprehendis Homero.

Et alibi.

Quandoq; bonus dormitat Homerus.

Omitto de obſcuris in ſcriptoribus loqui, ne cogar errorū plauſtra congerere, illi quippè non tam de eruditionis ſuæ cōmendatione, & nominis diuturnitate curarunt, quam de numero verſuum laborarunt. Atqui, inquiunt hi, eſto quod alicubi rudia & impolita illis, à manibus exciderint, non tantā eruditionē tu aſſecutus es, vt ſummos viros, ſummaq; prudentia præditos, conſerta manu in ius trahere poſsis. Imò, clari artifices, vt Phidias, Myrō, Polycletus, tabulas & ſigna, quæ fabricauerant aut pinxerant, palàm exponebant, vt ſi quid vilis plebecula correctione dignum cenſeret, ipſi corrigerent & mutarent. Porrò nec hoc quidem mun⁹ nobis adſcribimus & vendicamus, ſed omnem noſtrā induſtriam ac laborem in hac re impenſam, ipſis auctoribus, ex quibus hæc deſumpta ſunt, deferimus. Nam in quacunq; obſcuri loci interpretatione ſanctorum oracula diligēter conſulimus, quorum interpretatio ſi quadrare loco illi videbatur, illorum explanationi acquieuimus? ſin minus, ad regulas verborum aut ſententiarum nos contulimus, ab ipſiſmet mutuo acceptas, & quod in vniuerſū illi præcipiebant, ad ſingula aptare conati ſumus, aliquando etiam ipſis repugnantibus. Verbi gratia, ad Epheſios. 4. dicitur. Omnis amaritudo, ira & indignatio, & Clamor & blaſphemia tollatur à nobis. Clamor, (auctoribus Hieronymo, Theophylacto, Theodoreto, Oecumenio,) quia eſt irę vehiculum, et excitat hominis iram, prohibitus eſt ab apoſtolo. Attamen iuxta regulam ſcripturarū quam affert Auguſt. in Enchiridio cap. 80. *Clamor quid.* Clamorem, inquit, ſolet ſcriptura ponere ꝓ tanta impudentia & libertate iniquitatis, vt nec verecundia nec timore abſcondantur. vt in Gene. Clamor Sodomorum & Gomorrę aſcendit coram me. Hæc ille. *Geneſ. 18.* Vnde poſtea in Apoſtolo maximum omnium ſcelerum ſubiungitur. Blaſphemia ſcilicet in Deum. Item 1. Corin. 12. legimus, Nemo poteſt dicere dominus Ieſus niſi in ſpiritu ſancto. *Dicere quid ſignificet.* cum à quolibet peccatore aut infideli nomen illud proferri poſsit. Ideo dicere in hoc loco ſignificat firmiter credere aut aſſeuerare, ad hunc ſenſum. Nullus poteſt credere Chriſtū eſſe deū & omnium creatorem, in hac humanitatis infirmitate exiſtentē, & cū hoibus cōuerſantē, niſi illi fuerit ab ſpū ſancto reuelatum. Nam huiuſcemodi myſteria caro & ſanguis nō reuelat, ſed pater eius qui in cælis eſt. hoc meli⁹ quā quod S. Thom. 1.2. q. 109. Art. 1. ad primum inquit. Deinde quod ſit lumen gloriæ ponendum in beatis, dicitur in Clementina. *Lumē gloriæ.* Ad noſtrū. De hæreticis. attamē teſtimonio Pſalm. quo aliqui vtuntur, In lumine tuo videbimus lumen, nō ſatis firmum eſt. Nam lumen in primo loco pro auxilio accipitur diuino, in ſecundo pro ipſo deo in quo nullæ ſunt tenebræ. & ad Epheſios. 5. omne quod *Huic expoſitioni noſtræ refragat S. Tho. 1. Part. q̄ō. 12. Art. 5.*

manifeſtatur lumen eſt. Deeſt illic præpoſitio, à, ex phraſi ſcripturæ, id eſt à lumine eſt. nam lux nō manifeſtatur, ſed manifeſtat & ante oculos ponit omnia. Deniq; Ezechielis 20. Dedi eis præcepta nō bona. i. cæremonialia præcepta. Sed nunquid præcepta cæremonialia nō erant bona, cum per illorum obſeruantiam deo honorē exhiberēt? Intelligitur ergo ex antecedentibus & ſequentibus, q̄ illi qui noluerunt bonis & ſuauibus dei præceptis parere, obtemperaturi eſſent iuſsis tyrannorum duriſsimorū. Atque ita exponit Hiero. Iſaiæ. 60. ca. circa principiū libr. 7. Ad hunc modum poſſem innumera exēpla cōgerere, vt in regularum patrocinio ſemel ſuſcepto, perſtarem. Sed credo iam ſatis ipſas, ſe ſtudioſis cōmendaſſe ac inſinuaſſe, tātūq; ſupereſſe, vt reliqua quæ tractationem noſtram deſiderant, aggrediamur. & primo exordium ſumam, à citationibus noui teſtamēti ex veteri deſumptis.

¶ De citationibus noui teſtamenti ex veteri deſumptis, & quæ deſumpta ſint ex libris Gentilium in vtroq;. Cap. I.

Hierony.

IN omni citatione diligenter eſt aduertendum quod Hierony. Hoſeæ. 11. annotauit, his verbis. Ea quæ τυπικῶς præcedunt in alijs, iuxta veritatem & adimpletionē referuntur ad Chriſtum. Sic quod ſcriptū eſt in Hoſea. Paruulus eſt Iſrael. dilexi eū, & ex Aegypto vocaui filium meū. Dicitur quidē de populo Iſraelitico, qui vocatē ex Aegypto. qui diligitur, qui eo tēpore poſt errorē idololatriæ quaſi infans & paruulus eſt vocatus. Sed perfectē refertur ad Chriſtum. Nam & Iſaac in Chriſti typo fuit, quod futuræ mortalitatis ligna ſibi portauerit. Iacob quia Liam dolentem oculos, & Rachel pulchram habuerit vxorem. In Lia quæ maior erat, cæcitatē intelligimus Synagogæ, in Rachel pulchritudinem eccleſiæ. Et tamen qui ex parte, typi fuerunt ſaluatoris, nō omnia quæ feciſſe memorantur in typo eius feciſſe credendi ſunt. Typus enim partem indicat, quod ſi totum præcedat in typo, iam non eſt typus, ſed hiſtoriæ veritas appellanda. Et in vltimis ferè

Hierony.

verbis libr. 2. cōment. in Iere. ait. Omnes prophetæ in typum domini ſaluatoris pleraq; geſſerunt, & quicquid iuxta præſens tempus completum eſt in vnoquoque propheta, hoc futurum in domino prophetatur. Item in cōmenta. Ezechielis. ca. 2. ait. Daniel & Ezechiel, ſub perſona eius qui ait. Filiꝰ hominis non habet vbi reclinet caput ſuum, cōſolantur populum captiuum & retrahūt ad pœnitentiam. Euagrio quoque ſcribens ait. Omnes penè ſancti & patriarchæ & prophetæ in aliqua re figurā expreſſerūt ſaluatoris. ſic Noē inebriatus in domo ſua, & nudatꝰ & deriſus à filio Chā, typū ſaluatoris præbuit, & Cham populi Iudæorum. Samſom quoq; amator meretricis & pauperis Dalilæ, multo plures hoſtium mortuus, quam viuus occidit, vt Chriſti exprimeret paſsionē. Et Melchiſedec eo quod Cananæus fuit, & non de genere Iudæorum, in typum præceſsit ſacerdotij filij dei, de quo dicitur in Pſalm. Tu es ſacerdos in æternum, ſecundū ordinem Melchiſedec. Abraham quoque, (vt ait Chriſtianus Druthmari Matth. 1.) Deum patrem ſignificauit, Iſaac dominū Ieſum, & ſicut Abraham obtulit filium ſuum, ſic deus pro nobis obtulit filium ſuum vnigenitum. & ſicut Iſaac non eſt immolatus, ſed aries pro eo, ſic nec diuinitas paſſa eſt, ſed humanitas. Huic ſubſcribit Theophy. Iohā. 8. in huius loci expoſitione. Abraham pater veſter exultauit. &c. inquiens. Diem meum, dicit crucem. Nā præfigurabat illum, Abraham, in oblatione Iſaac, & arietis ſacrificio. Sicut enī illic Iſaac ligna, ita dominus crucem portauit, & ſicut relictus eſt quidem Iſaac, immolatus autem aries, ita & Deus alienus eſt à paſsione, in humana autem carne et natura paſſus eſt. Lege de hac figura Orige. homil. 8. in Geneſ. Præterea Hierony. Aggæi. i. affert aliud exēplum. Zorobabel, inquit, de tribu Iuda, id eſt de ſtirpe Dauid deſcendens, typus eſt ſaluatoris, qui vere deſtructum ædificauit templum, id eſt eccleſiam, & reduxit populum de captiuitate. Et tā de veteris templi lapidibus, quam de nouis qui prius fuerant impoliti, ædificauit eccleſiam, id eſt de reliquijs populi Iudaici & de gentium multitudine, deo patri conſtruxit tabernaculum. Porro ortus eſt in Babylone, quia Chriſtus natus eſt in confuſione huius ſeculi. & c. Origenes etiam aliud addit exemplum. Homilia. 2. cantic. ex quatuor. Moyſes accipiens vxorem

Hierony. *Noē.* *Samſom.* *Melchiſedec.* *Pſal. 109.* *Abraham. Iſaa.* *Zorobab. Hierony.* *Origen.* *Mos.*

rem Æthiopiſſam fuit Chriſti figura, qui re cepit in eccleſiam ſuam, gentiliũ turbã igno bilem, poſtquam egit pœnitentiam. Et ſicut Maria irridebat Moyſen propter Æthiopiſſam quam accepit in vxorem, ita Synagogą eccleſiam. Sit poſtremum exemplũ ex Origene deſumptum hom. 28. ſuper Lucam. *Ioſeph.* Ioſeph, inquit, patriarcha. 30. annorũ erat, quã do dimiſſus è vinculis, & interpretatus ſomnium Pharaonis, Aegypti effectus eſt princeps, vbertatiſque tempore triticum cõgregauit, vt famis tempore haberet, quod diſtribueret. Triginta anni Ioſeph in typo. 30. annorum præceſſerunt ſaluatoris. Iſte enim Ioſeph nõ tale triticum congregauit, quale in Ægypto ille Ioſeph, ſed triticum verum ac cæleſte, vt tempore vbertatis tritici congregato haberet qđ diſtribueret, cũ fames miſſa eſſet in Aegyptum, non fames panis, nec ſitis aquæ, ſed fames audiendi ſermoně Dei. Congregat Chriſtus de prophetis, de lege, de apoſtolis verba abundantiæ, vnde quando iam non ſcribuntur libri, nec nouum aliquod conficitur inſtrumentum, nec mittuntur ab apoſtolis ea quæ ab Ieſu in horrea apoſtolorum fuerant comportata, hoc eſt in animas eorum, omniumq; ſanctorum, tunc diſtribuat & nutriat Aegyptum fame periclitantem, maximeq; fratres, de quibus ſcribitur. Narrabo nomen tuum fratribus meis, & in medio eccleſiæ cantabo te. & Homi. 1. in Exodum ait. Antequã moreretur noſter Ioſeph, id eſt Chrſ ille qui diſtractus eſt triginta argẽteis, ab vno ex fratribus ſuis, Iuda.

ANNOTATIO
in Orige. verbis.

HÆC poſtrema Origenis allegoria quã uis ab eccleſiaſticis viris recepta ſit, nõ videtur tamen cum hiſtoria poſſe quadrare. *Quot nummis uendit⁹ fuerit Ioſeph.* Nam licet in vulgatis codicibus lib. Gẽ. ca. 37. ex quo loco deſumpta eſt hæc hiſtoria, legatur de Ioſeph. Vendiderunt eum Iſraelitis. 30. argenteis. In Hebraica tamen veritate & alijs editionibus, Viginti legitur. Hanc lectionem ſequuntur. 70. inquiunt enim. *καὶ ἀπέδοντο αὐτὸν τοῖς ἰσμαηλίταις εἴκοσι χρυσῶν.* id eſt tradiderũt ipſum Iſmaelitis viginti aureis. ſ. numis. atque ita legit Chryſoſt. homil. 61. in Gene. In Hebræo. Vendiderunt Iſmaelitis viginti argenteis. In Chaldaicis libris. Viginti ſiclis. Ioſephus. lib. 2. *ἰουδαϊκῆς ἀρχαιολογίας.* capit. 3. *δόξαν οὖν τοῦτο, τοῖς ἐμπόροις ἀπεδίδοντο τὸν ἰώσηπον ἀνελκύσαντες ἐκ τοῦ λάκκου, μνῶν εἴκοσι.* id eſt. Viginti minis. Poſtremò Hierony. in Quæſti. in Gene. & in cõmenta. Matth. capit. 26. ait. Ioſeph, non vt multi putant, iuxta. 70. interpretes, Viginti aureis venditus eſt, ſed iuxta Hebraicam veritatem, viginti argenteis, neque enim pretioſior eſſe poterat ſeruus quã dominus. Atque ita habet editio Complutenſis titulo Hieronymi. Si hæc vera ſunt, mirum eſt quod dicit Ambroſ. libro de Ioſeph. cap. 3. Alibi, inquit, viginti, alibi vigintiquinq;, alibi triginta aureis inuenimus emptum Ioſeph.

Eſt aliud documentum huic rei valde accommodatum, quod affert Theodoretus in *Theodore.* cõmenta. Habacuc verſus finem: Typum, inquit, germanum nouorum eſſe vetera abſurdum puto. & iterum in Dialogo qui Impatibilis inſcribitur, ait. Nõ poteſt fieri vt imago habeat quæcunque habet exemplar Archetypum. Dat exemplum optimum in cõmenta. Ionæ Hierony. inquiẽs, omnia quę de Iona dicuntur Chriſto non poſſunt conuenire. Denique Oecumenius ad Hebręos. 9. ait. Typus non per omnia conformis eſt veritati, ſed imagines quaſdam habet & ſimulachra. Vt Melchiſedec propter noſtram *Melchiſedec.* ignorantiam dicitur eſſe ſine patre, Chriſtus in inferiore natiuitate verè ſine patre, ſine matre Chriſtus ſuperna natiuitate, in qua nec initium habuit dierum. Quomodò enim haberet qui factor eſt temporum? Et ita vniuerſa quæ habuiſſe dicitur Melchiſedec eo quod ignoremus quæ circa ipſum fuerunt, hæc Chriſtus in veritate habuit. Si quidem Melchiſedec rex fuit pacis & iuſtitiæ nudis dũtaxat nominibus, Chriſtus verò ipſa veritate. Hæc ille. Sed aduerte quòd Melchiſedec non fuit ſine patre & ſine matre, cum Chriſtus ſecundũ diuinam naturam patrem, ſecundum humanam matrẽ habuerit. Sed quod ſubito introducatur in Geneſi occurriſſe Abraham ècęde hoſtium reuertenti, & nec ante nec poſtea eius nomẽ fuerat ſcriptum. Alioqui vir erat Cananæus, rex Salem, cuius pater, vt inquit Epiphani⁹, libr. 2. aduerſus hæreſes. in hæreſi Melchiſedechianorum, vocabatur Eraclas, mater verò Aſtaoth, aut vt alij volũt Aſteria, qui & habitabant in agro Sabes, in vrbe Salẽ. Hic ſtony. tamẽ Euagrio ſcribens ex aliorum ſententia hæc ſcribit. Tradunt Hebræi hunc

R 2 Melchi-

Melchiſedec eſſe Sem primum filium Noë,
& eo tempore quo ortus eſt Abrahã, habuiſ
ſe ætatis annos trecentos.90. Lege Ambroſ.
libr.10.epiſt.epiſto.80.
Deinde videmus multa quę in figura di-
cuntur de aliquo nõ poſſe quadrare figura-
to,& vice verſa. Vnde ne turbentur ſtudioſi
cum illa legerint, aduertẽdum ex Euthymio
Matth.2.ca. Quod hæc eſt norma prophe-
tiæ, vt multa frequenter de alijs dicantur, &
in alijs compleantur. quẽadmodum de Sy-
meone & Leui, Gene.49. Diuidam eos in Ia-
cob,& diſpergam eos in Iſrael. Siquidem id
poſteris eorum accidit. (Nam vt Hierony. in
quæſtionibus Hebraicis, & Augu. de benedi
ctionibus Patriarcharum. & Eucherius lib.3.
ſuper Gene.ca.38. dicunt, Leui hæreditatem
Nume. 18. propriam nõ accepit, ſed in omnib⁹ ſceptris
Ioſue. 13. paucas vrbes ad habitandum habuit. De Sy-
meone verò dicitur in lib. Ioſue.ca.19. quod
proprium funiculum non eſt cõſecutus, ſed
de tribu Iuda, quiddam accepit). Similiter
Geneſ. 27. addit Euthymius, & illud quod dictum eſt
ad Iacob. Eſto dominus fratrum tuorum, &
adorent te filij patris tui. Non eſt in eo com
pletum, maximè cũ ipſe timeret ac tremeret,
totieſq; ante fratrẽ Eſau genua flecteret, ſed
in poſteris eius impletum eſt. Hoc tamen
impletum fuit, auctore Hiero. in quæſtionib⁹
Hebraicis quãdo Idumæi ſeruierunt Iudęis,
vt dicitur Nume.24.&.2.Regũ.3. deinde ſub
dit Euthy. hęc verba. Sic dicendum in illo E-
uangelij loco. Ex Aegypto vocaui filiũ meũ,
Matth.2. dici de reuocatione Iudæorũ ex captiuitate
Hoſee. 11. Aegypti, & de Chriſto. vter enim poteſt dici
verius, Dei filius is qui vitulum adorauit, &
initiatus eſt in Beelphegor, filioſq; ſuos ac fi
lias dæmonijs ſacrificauit, an qui natura fili⁹
eſt, æqualis in honore cum eo qui genuit. I-
deò dicit Euangeliſta. Vt impleretur quod
dictum eſt per prophetam. Ex Aegypto vo
caui filium meum. Hęc omnia mutuo deſũ-
pſit Euthymius ex Chryſ. homil.8. in Mat-
thęũ. Porrò Chryſo. addit exemplum quod
ab Euthy. prætermiſſum fuit. Autumo, in-
quit, hunc eſſe prophetiæ morem, vt multa
ſæpè in alijs dicantur quidem, ſed in alijs ad
impleantur. Vt illud quod in Cham dictum
eſt à Noë. Maledictus Canaan ſeruus ſer-
uorum erit fratribus ſuis. In Gabaonitis po-
ſteris eius impletur. Quorum hiſtoria narra
tur Ioſue nono capite. De hoc tamen exem
plo Gabaonitarũ aliter ſentit Aug. li.1. Quę
ſtionũ in Geñ.q.17. inquiẽs. Quare peccans
Cham in patris offenſa, nõ in ipſo ſed in filio
ſuo Canaan maledicitur. Quia prophetatũ
eſt in terra Canaan eiectis Cananæis, acce-
pturos fuiſſe regionem illam filios Iſrael, qui
originem ducebant à Sem. Atq; ideo in be-
nedictione Noẽ dicitur. Habitet in taberna-
culis Sem. Nec ab Aug. diſſentiunt Eucheri⁹
lib.2. in Gene.ca.2. & Albinus in eiuſdẽ libr.
Quæſtionibus. Verũ ni fallor ideo addidit
Noë nomen Canaã, vt oſtenderet non ſolũ
ad Cham maledictionẽ illam eſſe peruentu-
ram, ſed ad poſteros quoq; fore deriuãdam.
Affert quoq; aliud exemplum Orige. ho.4.
Ezechielis. Beniamin, dicitur Gene.49. lupus
rapax ad matutinum comedit, ad veſperam
dabit eſcam. Beniamin ille nũquã fuit lupus
rapax, nec dedit eſcam, ſed is qui natus eſt de
tribu Beniamin Paulus. Beniamin eñ prædi *Paulus lu-*
cabatĩ lupus rapax, ad matutinũ comedens, *pus rapax.*
qñ iuuenis fuit, & in veſperã dãs eſcã, quãdo
credens ſpiritalem præbuit cibum à ſe cõſti-
tutis eccleſijs. Hæc ille. Eodem modo omnes
Pſalmi Dauidici nõ tam de illo quã de Chri
ſto ſunt intelligendi. & quod dicit Moyſes
de Ioſue. prophetam ſuſcitabit vobis dñs de
medio fratrum veſtrorũ ipſum tanquã me
audite, de Chriſto intelligitur, cuius typũ ſu
ſtinebat Ioſue. & quæ dicuntur de cæteris ꝓ
phetis ad Chriſtũ & eius eccleſiã ſunt referẽ-
da. Sicut vice verſa quæ ſcripta legimus de
Nabuchodonoſor, Saüle, Babylonia, Aegy-
pto, Sodoma, nõ tam de illis, quam de hęreti
cis & cæteris eccleſię dei deuaſtatoribus ſũt
intelligenda. & omnia quæ in Ezechiele de
Oolla & Olibama dicũtur ad omnes impios
poſſunt referri.
His prælibatis ad nõnulla pertractanda *Locus Mat*
quæ doctorum animũ ſolicitare poſſent ca- *thæ. 2. cap.*
lamũ cõuertamus, & in primis ſe offert quæ *expoſitus.*
ſtio illa quæ nimis anxiè inter eccleſiæ pro-
ceres euentilata eſt, nẽpè vbi in veteri inſtru
mento ſcriptũ inuenit, dictum hoc, quod di-
cit Matt.ca.2. ſcriptũ eſſe in prophetis. Quo
niã Nazareus vocabit̃. Nam nunquã eorũ
aliquis inuenire potuit ſolutionẽ aliquã, quę
prudentis animi ſatisfacere poſſet. Sæpe ta-
men cũ auctores adeò claros de hac re ſentẽ
tiam ferentes conſidero, ac ſi è ſacro oraculo
eorũ placita prodijſſent, ſuſpicio ac veneror,
ſin vero rem ipſam, ſecluſis auctoribus, appẽ
do aut cõtemplor, nil futilius excogitari poſ
ſe cõperio. Verũ huc uſq; nil ſolidius aut cir-
cũſpe-

cũſpectius dici potuit, quã quod affert Hiero. ſuper Matth. ca. 2. & Iſaiæ. 10. ca. & in lib. de optimo genere interpretãdi. Ideo, inquit, Matthæus dixit ſcriptũ eſſe in prophetis, ne putares fixum teſtimonium nobis euangeliſtam proferre. Nam Chriſtũ Nazarçũ, id eſt ſanctum ac à cœtu peccatorũ ſeiunctũ, vocari, nil tam crebrum ſcripturarũ ſtudioſus inueniet. Quippe ad hũc veluti ſcopum omnia prophetarũ vaticinia dirigebãtur. Huic ſuccinit ſententiæ, auctor ſecundi operis in Matthæũ titulo Chryſo. hom. 2. & bona ſcriptorum pars. illorum adhæret ſentẽtię. Dat aliã nodi ſolutionẽ idem Hiero. ait enim deſumptum eſſe teſtimoniũ ex illo dicto Iſaiæ. Egredietur virga de radice Iſai, & flos de radice eius aſcendet. vbi legimus flos Hebraicè legitur Nezer, à quo nomine Nazaræus deriuatur. Sed in priori ſolutione videtur ſignificare nomen Nazarçus ſcriptũ eſſe cũ Zain, in ſecundo cum çaddic. vnde videtur à ſe diſſentiri. Chryſoſt. hom. 9. in Matt. tamen & Theophylacto & Orige. videtur, vel quod citet Matthęus apocrypha, aut citet volumina illa, quæ iniuria temporum non extant. Sed nunquã ego credam, ſacros ſcriptores fidei arcana, ſcripturæ nothæ teſtimonio confirmaſſe. Nuper tamen orta eſt alia opinio, q̃ affirmat tria prophetarũ genera inter Iſraelitas fuiſſe. Primum genus illorum prophetarum fuit quos vocat priores. vt Dauid, Salomon, Ioſue, id eſt, omnes qui præceſſerunt. 12. tribuum diuiſionẽ. Secundũ genus illorũ eſt prophetarum quos vocant poſteriores, vt ſunt quatuor maiores, &. 12. minores. Tertiũ genus illorũ, qui' ꝓphetias ꝓphetarũ primi & ſecũdi generis optime nouerãt, vt qui illis vſi præceptorib', abſtruſa oia quæ in ipſorũ voluminib' cõtinebantur, didicerãt. Sed hi, nullã prophetiã ſ literis mãdaruũt & de hoc tertio gñre Mat. intelligũt. Sentẽtia Hiero. quę eadẽ tamẽ eſt cũ hac vltima, mihi aliquãdo ſummopere placuerat. Sed nunc re altius cogitata, aliter dicendum eſſe videtur. Porrò nulli dubium eſt quin illa verba in libro Iudicum, ca. 13. de Samſone dicta inueniantur. Suſtinẽt eñi omnes ſancti in aliqua re Chriſti typum, vt parum antè explicauimus. *Samsõ figure Christi.*

Verba libri Iudicũ ſic habent. Ne aliquo veſcaris immundo, erit enim puer Nazarçus dei, ab infantia ſua, & ex vtero matris ſuæ, vſque ad diem mortis ſuę, & ipſe incipiet liberare Iſrael à manibus Philiſtinorũ. Porrò dices, Matth. vocat Chriſtũ Nazarçũ, quia habitauit Nazareth. in lib. Iudicũ Nazarçus appellatur, id eſt ſemotus aut ſeparatus. ſ. à cõſortio peccatorũ. Nos arbitramur, quod ſanctorum virorũ patria ſolet eſſet ſancta, ſicut iniquorum iniqua & ſcelerata. Sic dicitur. Ecce Iſraelita in quo dolus nõ eſt. & Paulus habet municipatũ in cæleſti Ieruſalẽ. De iniquis dicitur. Semẽ Canaã & nõ Iuda, et pater tuus Amorrhę', mater tua Chetea, vt docet Orige. hom. 2. in Ieremiã. ad hunc modum ſancto ſanctorũ tribuitur patria Nazareth. *Patria ſanctorum.* Poſtremò oportet reſerare quomodo euangeliſtæ verba ſint conſona veritati. Nam dicitur ſcriptum eſt in prophetis, & liber Iudicum aut nõ eſt propheta, aut ſaltẽ nõ eſt prophetæ. Hebræis & Hiero. volumen illud ꝓphetis annumeratur. *Prophetæ.* Inquit enim Hiero. in prologo Galeato. Secundũ prophetarũ ordinem faciunt, nẽpe Hebræi, & incipiũt à Ioſue filio Nun, deinde ſubtexũt Iudicũ librũ. & ſi Hiero. fides derogatur, adhibeatur ſaltẽ dño dicenti. Scriptum eſt in lege, Pſalmis & prophetis de me. & Lex & prophetæ vſque ad Iohãnem. Igitur quod nõ eſt lex aut Pſalmi ꝓphetia eſt. ꝑ Pſalmos intelligo Hagiographa omnia. Annotandum eſt præterea iuxta Hebræorũ documentũ, numerũ pluralem pro vno ex pluribus ſolere accipi, vt ait Rabi Dauid Ionę. 1. vt Iudicum. 12. Sepultus eſt in vrbibus Galaad, id eſt in vna vrbiũ. & in Pſalm. quod plantatũ eſt ſecus decurſus aquarum. & aſtiterunt reges terræ, id eſt Herodes vnus ex regibus terræ, & principes cõuenerũt in vnũ, id eſt vnus ex principib' terrę. nẽpè Pilatus. ac ſic exponit Petr' in Acti, & Ambró. Luc. 23. ca. & Tertulli. in lib. de reſurrectiõe carnis, & Orige. tract. 26. in Matt. *Numerus pluralis pro uno.* Item ad Hebræ. ſecti ſunt, Iſaias ſolus, circuierunt in melotis, Elias, leonum molas obſtruxerunt, Daniel. Præterea euangeliſtæ aiunt. *Matth. 27.* Latrones improperabant ei. cũ Lucas ca. 23. ab vno tantũ dicat cõuitijs fuiſſe petitum. & Matt. 26. effudit alabaſtrũ vnguẽti ſuper caput ipſius recũbẽtis. Videntes autẽ diſcipuli indignati ſunt dicẽtes ad quid perditio hęc. i. vnus indignatus eſt nẽpe Iudas, vt dicit Ioh. 12. Dixit vnus ex diſcipulis eius Iudas Iſchariotes, quare hoc vnguentũ non venijt trecẽtis denarijs. & apud Ionã. Deſcendit ad latera nauis. & Zachariæ. 9. ſedens ſuper pullum filiũ aſinarũ. i. vnius aſinæ. & Geñ. 19. Cum ſubuerteret dñs vrbes in quibus habitauit. &

R 3 s. Re-

2.Regū.18. In duabus gener eris.Et fuit vir-
quidam de Ramathálm Sophim,id eſt ex al
tera Ramoth nō Galaad ſed Sophim. & Ge
ne.28.Tulit Iacob de lapidib⁹,i.lapidē vnū.
nam poſt modicum ſubiungit. Et ſurrexit
Iacob manè,& tulit lapidem quem poſuerat
ſub capite,& ſtatuit eum in titulū. Et quod
vehementius vrget, id quod ait Iohā.ca.16.
ſcriptū eſſe in ꝓphetis,erūt oēs docibiles dei
ſumptū eſt ex.54.ca.Iſaiæ.Deniq; Actuū.13
dicitur. Videte ne ſuperueniat vobis,quod
ſcriptum eſt in prophetis. Videte contēpto
res & admiramini & diſperdimini,qa opus
operor ego in diebus veſtris, quod nō crede
tis cum enarrabitur. & tamen depromptum
eſt teſtimoniū ex Habacuc prophetia. Con-
ſtat igitur ex his euangeliſtam hanc phra-
ſim ſecutum,ſcriptum eſſe in prophetis di-
cendo,pro in vno ex libris prophetarū prio
rum,nempe in libro Iudicum.Hac loquendi
forma vulgo vtimur,cum dicim⁹.aiunt poë-
tę & intelligo certum poëtam. V.G. Virgi-
lium aut Horatium.aiunt philoſophi & in-
telligo,Socratem aut Platonē aut alium hu
iuſce notæ auctorem.Nec ſcriptores ſancti
ab hac phraſi abhorrent,ſic Theophy.Iohā.
6.ca.ait.Scriptū eſt in ꝓphetis reliqui domū
meā,& tamē illa verba ſunt ex.12.c. Ieremię.
Sed de hac quęſtione hæc dixiſſe ſit ſatis.

Locus Matthę.2.expoſitus. Eſt quęſtio alia quę nō minus habet diffi
cultatis quā illa quę modo à nobis eſt expli-
cata.Nā Mat.ca.2.citat periodū hāc ex Mi-
Michea.5. chęa.Et tu Bethlehē terra Iudę, nequaq̄ mi-
nima es in principib⁹ Iuda, ex te enim exiet
dux qui regat populū meū Iſrael. Cęterū ſi
ꝓphetā relegeris, cōtrarijs oino verbis cita
tū teſtimoniū inuenies.his nēpe.Et tu Bethle
hē Ephratha paruulus es in millibus Iuda,ex
te mihi egredietur,qui ſit dn̄ator in Iſrael.

Hieron. ¶Horum locorū cōciliatio adeo ardua viſa
eſt Hiero.vt lapsū linguæ in euāgeliſtis ad-
mittere nō admodū repugnaret.Aut ſaltē ita
euangeliſtā protuliſſe,vt oſcitantiā ſcribarū
& negligentiā argueret in citādis & euoluen
Euthy. dis ſcripturis. Euthy. Matt.1.ſic ſoluit. Be-
thlehē vilis appares ad aſpectū,quātū animo
concipit nō es minima inter vrbes Iudæ.Nā
ob ortū ſaluatoris magni nois fuit, quotidie
eni locū in quo Chriſtus natus eſt, accedunt
Galenus. ex toto orbe viſuri.Hoc eſt qđ dicit Galen⁹
in admoni.ad artes.Διὰ τοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρας ἐν
ταῖς τέχναις, καὶ τὰς πατρίδας μνημονεύσει, τίς
γὰρ ἂν σταγείρων ἔγνω εἰμὴ διὰ Ἀριστοτέλην; τίς δ'
ἂν σόλων εἰμὴ διὰ ἄρατον.i. optimi viri honori
ſunt patriæ , nam quis Stagiram nouit niſi
ob Ariſtotelē. Theophy.eadē pene ſcribit
Theophy. Chryſoſto. & deſumpta ſunt hæc oīa ex Chryſo.Nos ta-
men huiuſmodi expoſitionibus omiſsis,pul-
chre ab euāgeliſta credimus ꝓphetæ verba
eſſe explicata.Si modo prophetæ verba in
vulgata editione [redacted] eſſent tranſlata, ſicut
ſunt in editione.70.quorū hæc ſunt verba.
καὶ σὺ βηθλεὲμ οἶκος ἐφραθά, ὀλιγοστὸς εἶ τοῦ εἶναι
ἐν χιλιάσιν ἰούδα. ἐκ σοῦ μοι ἐξελεύσεται τοῦ εἶναι
εἰς ἄρχοντα τοῦ ἰσραήλ.i.& tu Bethlehē domus
Ephratha,parū eſt vt ſis īter myriadas Iuda,
ex te mihi ꝓditur⁹ eſt quē principē cōſtitu-
turus ſum in Iſrael. [redacted].Nam
phraſis eſt Hebraica,quæ pręcipit,nomē ma
ſculinum aut fœmininū per genus neutrum
interdum transferri.cū genus neutrum He-
bræi non agnoſcant.vt in Geñ.nō eſt bonū
hominē eſſe ſolum.dicunt ipſi.nō bonus. &
parum infra.ipſum eſt nomen eius.& in Euā
gelio.Bonū eſt nos hic eſſe.& Iſaiæ.27.Quā
quæq; menſurā miſerit.pro quā quiſq;.Hoc
eſt quod ait Hiero.in calce.7.ca. cōmenta.in
Eccleſiaſtē.Quod nos ſolem⁹ abſolute & neu
traliter dicere,ſ.hoc quæſiui.illud volui inue-
nire,Hebręi fœmineo genere aut maſculino
pronunciāt.ſicut in Pſalmo.Vnā petij à dño
& hanc requirā.ꝓ eo quod eſt vnū. & in Ec
cleſiaſte.Hoc inueni inquit Eccleſiaſtes, vnā
ad vnā.i.hoc reperi cuncta diligenter eventi
lans quod paulatim peccādo,& ad vnū deli-
ctum aliud apponendo,grandē ſummā no-
bis inueniamus peccatorū.Hæc ille.Nunc ſi-
militer nomen Paruulus in Michæa ꝑ genus
neutrum transferendū.ad hunc modū.& ti-
bi,vel & tu,Bethlehē Ephratha,parū eſſet eſ
ſe inter millia Iuda,ex te mihi exiet,vt ſit do
minator in Iſrael.ad hunc ſeuſum. O Bethle
hem quæ adeo frugifera es,vt ab agrorū v-
bertate nomē Ephratha traxiſſe videaris, tā-
tum tibi gloriæ accreſcit,ꝓpter Chriſtū aluū
num tuum, vt poſthac nō cū vicis,& vrbib⁹
ignobilibus Iudæ conferenda ſis,ſed eximijs
anteferēda. Hūc ſenſum ſatis dilucide.70.&
euāgeliſta explicarūt.Nā quod dixit euāge
liſta.Nequaquam minima es in principibus
Iuda,id dixit ꝓpheta. parū eſſet,ſ.eſſe vel an
numerari inter principes Iuda.idē nāq; eſt di.
cerę.

cere. Nequaq̃ inter ſcriptores minimus eſt, & præclarus eſt auctor. Addit Iudę, ad diſtinctionem alterius Bethlehē Galilęæ, in Zabulon, vt in Ioſue. 19. dicitur.

Cur euangeliſtæ & apoſtoli crebro utātur teſtimonijs uet. inſtrumēti.

Porro antequā vlterius progrediamur oportet explicare quas ob cauſas ꝓphetæ & euangeliſtæ tam crebris vtantur teſtimonijs veteris inſtrumenti. Primam cauſam aufert Orige. li. 3. cōmēt. epiſtolę ad Roma. In omnibus, inquit, pene locis apoſtoli & Euangeliſtarū, certum eſt, ſenſum illorum, ex legis & prophetarū manare theſauris. Hæc ille. Vnde vera intelligentia noui inſtrumenti, ex veteris pendet intelligentia, & vice verſa. Quapropter qui alterius caret intelligentia, vtrūque ignoret neceſſe eſt. Nec ſolū intelligentia ſcripturarum, ſed etiam multę eccleſiaſticę traditiones ex illis originem ducunt. Atq; ideo quod Hierō. in epiſtola ad Euagriū ait de veteri inſtrumento, nos etiā de nouo ſcriptū eſſe intelligamus. Traditiones, inqt, apoſtolicę ſunt ſumptę ex veteri teſtamēto. Exēpla affert Maximus ho. vlt. æſtiuali. Itē Iſaię. 65. Hiero. alt. Apoſtoli & euangeliſtæ ſemper aduentū domini veteris teſtamēti cupiūt teſtimonijs roborare. Ideo dicunt. Vt adimpleretur quod dictū eſt à dño per prophetā.

Secundam affert cauſam idem Orige. li. 3. cōment. epiſtolæ ad Rom. Moris eſt, inquit, apoſtolorū præcipue Pauli de ſcripturis ſanctis velle firmare quod dixerint, vt doctoribus eccleſiæ præbeant exēplum, vt ea quæ loquuntur ad populū, non proprijs præſumpta ſententijs, ſed diuinis munita teſtimonijs proferāt, vt vbiq; videre licet in nouo inſtrumento. Si tanti viri auctoritatem dictorum ſuorum ſufficere non poſſe crediderunt, niſi doceāt in lege & prophetis ſcripta eſſe quæ dicunt, quanto magis hoc nos obſeruare debemus, vt non noſtras cū docemus, ſed ſancti ſpiritus ſententias proferamus?

Tertiam tradit cauſam idem Orige. homil. 31. in Lucam. Quomodo, inquit, diabolus per occaſionē tēporum de ſcripturis loquitur, ſic è contrario apoſtoli, pro vtilitate eorum qui audiunt nō ſolum de ſcripturis, ſed etiam de ſecularibus libris aſſūmunt teſtimonium. Vnde apoſtolus citat ad Titum carmen Epimenidis ſiue Callimachi. Cretenſes ſemper mendaces. & rurſum carmen Arati. Ipſius enim genus ſumus. Nęcnon & de comico. Corrumpunt bonos mores colloquia praua. Verum diabolus loquitur vt me decipiat. Sancti vt ea quę foris ſunt ſanctificent. Hęc ille. Quorū cōſuetudinē ſi volumus imitari & ſequi, nō tam de numero, quā de pōdere teſtimoniū debem⁹ laborare, ne iuxta prouer. dicamus, qui oportet, ſed in alieno loco. Hoc eſt quod ait Hiero. contra Luciferianos. In citationibus ſcripturę nō teſtimoniorū numerus, ſed auctoritas valet. & in cōmēt. Danielis. c. 11. ait. non ex omnibus ſcripturarū locis Chrī probādus aduētus, nec Antichriſti fictiones. & Aug. cōtra epiſt. Petiliani Donatiſtę de vnitate eccleſię. c. 19. Apertis, inquit, ſacrarū literarū teſtimonijs probādū eſt quod credi volumus, & aduerſus eccleſię hoſtes illis vtendū. Audiui ego cōcionatorē quēdā probantem triadis myſteriū ex Zacharia dicente ter. Ooo fugite de terra Aquilonis. cū apud Hebręos bis tātū dicat, Væ Væ. Ali⁹ teſtimonio Ieremię vſus eſt. A A A. dñe deus neſcio loqui. Cū Hebraice ſit. Heu dñe de⁹ neſcio loq. Alij ꝓbāt hoīem ad imaginē dei eſſe factū. ex Pſal. 38. in imagine trāſit homo. cū ſēſus german⁹ ſit. veluti vmbra vel mētis ſimulachrū vita hoīs euaneſcit. Prętereaq; ferat cōcionatorē de Chrī incarnatione diſſerētē, hoc inniti teſtimonio Pſal. Audite hæc oēs gētes ſimul in vnū diues & pauper. i. Rē mirā vobis retexturus ſum. Diues. i. Deus cū paupere. ſ. hoīe ſimul in vna hypoſtaſi ſunt copulati & cōiūcti. Alius cū multorū etiā doctorū admiratione ſic expoſuit hūc locū. oēs declinauerūt, Deus, inqt, verbū eſt, iuxta illud. In principio erat verbū. ſi verbū eſt, debet cōiugari ꝑ modos & tēpora, nos tamē declinam⁹ eū per caſus, ac ſi eſſet nomē. Aliqui per genitiuū qui ad opes alienas animū appulerūt. alij per cęteros caſus. At ſi hos illorū arcanos ſenſus reprehēdimus, & eorū craſſam inſcitiā incuſamus, nequeūt æquo animo ferre, ſed nos grāmaticos appellāt, quū nil ſublime de arcanis ſenſibus percipiamus. S. Tho. 1. Par. Q. 93. Art. 4.

Quādo vtūtur apoſtoli aliquo teſtimonio veterū librorū hoc tēperamēto vti ſolent, vt aut clare & diſtincte teſtis nomē afferāt, aut nomē nōnunquā ſupprimāt & contegāt. Sed cur hoc faciāt docet Theophy. ad Hebręos. 2. ca. Nonnūquā, inqt, in citatione nō explicat nomē auctoris ſacri, vt q diſputetur cum ſcripturarū gnaris. vt ad Hebręos. 2. teſtatus eſt in quodā loco quis dicēs. Quid eſt homo quod memor es eius. & deſumpſit ex Chry. ho. 4. ibidē. Hoc cōſilio arbitror dixiſſe dñm in euangelio. ite in ciuitatem ad quendam, & dic.

& dicite ei,magiſter dicit,tẽpus meum prope eſt apud te facio.i.faciam paſcha.& Dan. 8.Dixit Angelus cuidam loquẽti.Poteris ex hoc elicere,Matthæū,& Paulū,ad Hebręos præcipuè,vſos fuiſſe hoc citationis genere, quia cum Hebręis loquebantur,in lege & ꝓphetis exercitatiſsimis & doctiſsimis.

Præterea mos ſcripturarum eſt,ſub vnius nomine duo vel plura teſtimonia velle contexere.Hoc ſignificans Hiero. Malachiæ.1. ait.Duo pariter teſtimonia apoſtolus ad Roma.9.de Geneſi & Malachia coniungit. Sed & Rabecca ex vno(concubitū habens)Iſaac patris noſtri.Nam cum nondum nati eſſent, aut aliquid egiſſent boni aut mali,vt ſecundum electionem propoſitū Dei maneret, nō ex operibus,ſed ex vocante dictum eſt ei,qa maior ſeruiet minori ſicut ſcriptum eſt. Iacob dilexi,Eſau autẽ odio habui.Quod dicit apoſtolus,ſicut ſcriptū eſt ad Geneſeos librū & prophetā Malachiā refertur.Et in cōmẽt. Matth.ca.3.exponens hunc locum. Hic eſt qui dictus eſt per Iſaiam prophetā dicentē. Vox clamantis,&c.ait.Porphyrius iſtum locum Matthęi,Marci euangeliſtæ principio cōparat,in quo ſcriptum eſt.Initiū euangelij Ieſu Chriſti filij dei,ſicut ſcriptū eſt in Iſaia propheta. Ecce ego mitto angelum meū ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam. Vox clamantis in deſerto, parate viā domini.&c.Cum teſtimonium de Malachia Iſaiaque contextum ſit,quærit Porphyrius quomodo vult euāgeliſta ab vno Iſaia exēplum putemus aſſumptum.Nos nomen Iſaiæ putamus additum ſcriptorum vitio,quod in alijs locis probare poſsum⁹. aut certe diuerſis teſtimonijs ſcripturarū vnū corpus effectū eſt.Lege Pſalmum.13.& hoc idem reperies. Hęc ille.& in actibus apoſtolorum.cap.1.dicitur. Sicut ſcriptū eſt in libro pſalmorū.fiat cōmoratio eius deſerta & nō ſit qui habitet in ea,& epiſcopatū eius accipiat alter.Primū teſtimoniū eſt,ex Pſal. 68. Secundū ex Pſal. 108. De hac re hæc tradit Hiero. in procemio lib.16. cōmen.in Iſaiā. Aliquādo, inquit, ex diuerſis teſtimonijs ſcripturarū vnū corpus efficitur,vt in principio euangelij Marci, Initium Euāgelij Ieſu Chriſti filij dei ſicut ſcriptum eſt in Iſaia propheta. Ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam. Vox clamantis in deſerto parate viam domini rectas facite ſemitas eius.Eſt contextū teſtimonium ex Iſaia Malachiaq;. Et Paulus ad Rom.ſcribens, cū citaſſet Pſalmi.13.locum.Inquiens.Cauſati ſumus omnes Iudæos & Græcos eſſe ſub peccato,ſicut ſcriptū eſt.Nō eſt iuſtus quiſquā, non eſt intelligens, non eſt requirens deum. omnes declinauerunt, ſimul & inutiles facti ſunt, non eſt qui faciat bonum non eſt vſq; ad vnum.Et addit. 8. verſus qui in Hebraico non habentur. Sepulchrū patens eſt guttur eorum, linguis ſuis doloſe agebant.Venenū aſpidum ſub labijs eorum. Quorum os maledictione ac amaritudine plenum eſt. Veloces pedes eorum ad effundendum ſanguinem,contritio & infœlicitas in vijs eorum, & viam pacis nō cognouerūt.Non eſt timor dei ante oculos eorum.Sed duo primi verſus. 5. Pſalmi ſunt.Illud autē quod ſequitur. Venenum aſpidum ſub labijs eorū. 139. Pſalmi eſt.Rurſumq; quod dicitur. Quorum os maledictione & amaritudine plenum eſt de Pſalm.9.ſumptum eſt. Tres verſiculi qui ſequuntur in Iſaia propheta reperi. Vltimus autem verſus in.35.Pſalmi principio eſt.,

Gene.25. *Malachie.1.* *Mala.3.* *Iſaie.40.* *Rom.3.* *Pſalm.5.* *Pſal.139.* *Pſalm.9.* *Iſaie.59 et Prouerbe.1.* *Pſalm. 35.*

ANNOTATIO.

Annotatio.

HOc teſtimonio Pauli,vtūtur, apud nos nōnulli,in publicis prælectionib⁹,vt ſtudioſorū animos alliciāt ad credēdū libros Hebręorū eſſe corruptos& mutilos, & à Paulo emēdatos,q ea addidit quę à Iudęis ex Pſal. 13. deleta & ſubtracta ſunt. Cū conſtet ex loco Hiero.iā à nobis citato teſtimoniū illud è multis eſſe coagmētatū & coaceruatū fragmentis.Atq; ita dicit Orige.lib. 3.epiſt. ad Roma.nec ab illo diſsidēt Theophy. & Oecume.eodē in loco. Porrò Chryſoſt. & Euthym.in enarratione illius Pſalm. 13.omnino de illis. 8. verſibus ſubticent,quia in. 70. libris deſideratur [redacted].¶Deinde eſt nō modica cōcertatio inter Gręcos & Latinos,vtra ſit probatior & rectior lectio,(apud Marcū. c.1.)Latinorū ne,qui legūt,ſicut ſcriptum eſt in Iſaia ꝓpheta, an Gręcorū qui magis hāc probāt,ſcriptū eſt in prophetis.Nam ſi Græcorū ſequamur codices,omnia ſunt plana & aperta.Si verò Latinis adhæreamus, videtur euāgeliſta alieno auctori tribuiſſe teſtimoniū, nēpe quod eſt Malachię Iſaiæ. Verum ego nō dubito quin veriſsima lectio ſit quā Latini ſequūtur. Quā etiā Orige.probat lib. 2.cōtra Celſum Circa principiū.& Victorinus i Apocalypſi.& Chryſ.in Mar.& Hiero.

Locus Marci expoſit⁹. *Variale ctio apud Marcum.*

in loco

in loco modo citato.& in cōment. Malachię
verſus finē.& in lib. de opti.genere interpre-
tandi. Et Epiphanius.li.2.cōtra negātes euan
geliū Iohannis. & iterū Orige. in cōment.e-
piſto ad Rom.c.1. Imo ex hoc loco Porphy
rius vult arguere, ignorātię, euāgeliſtā, quod
teſtimoniū Malachiæ tribuerit Iſaiæ, vt ex
loco quem modo citauimus ex Hiero. ſuper
Mat. patuit. Igitur ſi hæc eſt probata lectio,
oportet eā difficultatem quam præſe fert, e-
mollire.& quidem omnia quę hucuſq; a no-
bis ex Hiero. allata ſunt, nō videntur penitus
nodum diſſoluere. Pro illius tamen diſſolu-
De hoc lib. tione notandū eſt, quod in re quæ inſignior
9.Reg.5. eſt, ſolet ſcriptura intelligere rem minus no-
bilē & inſignē. vt Gene.8. Recordatus eſt dn̄s
Noë & cunctorū animātiū. In Noë intelligit
filios eius cū vxoribus.&.34. legimus Symeo
nē & Leuin Sychimitas interfeciſſe, cū mul-
tam aliā familiariū & fratrū ſecum turbā ad-
duxerint.& Ezechiel.6. Hæc dicit dn̄s mōti-
bus & collibus rupibus, & vallibus.& ſubdit.
Diſperdam excelſa vr̄a. omittens colles. &
Ruth.4. dicitur quod.12. tribus à Rachel &
Lia deſcēderint. & omittūtur ancillę à quib[9]
etiā originē ducunt. Atq; ita cū inter ꝓphe
tas tam maiores quā minores, facile princeps
ſit Iſaias, qui nō tam ꝓpheta quàm euāgeli-
ſta dicēdus eſt, merito Malachię nomine o-
miſſo, Iſaiæ nomen prælatum eſt.

Aduerte in citationibus, fere ſemper euā-
geliſtas & apoſtolos ſenſum tantūmodo pro
phetarū decerpſiſſe, nil curātes de ſyllabis &
verbis. Hoc eſt qđ ait Hiero. Iſaię.7. In multis
teſtimonijs quæ euāgeliſtę vel apoſtoli de li
bris veteribus aſſumpſerūt, curioſius attēdē-
dum eſt, nō eos verborū ordinē ſecutos eſſe,
ſed ſenſum. Vnde afferens Matt. illud Iſaiæ.
Ecce virgo cōcipiet & pariet filiū & vocabis
nomē eius Himanuel. pro cōcipiet. Mat. po
ſuit, in vtero habebit, & ꝓ vocabis, vocabūt.
Et Euthy. Matth.3. vniuerſaliter, inquit, ſcire
oportet, euāgeliſtas interdum quidē integre
dictorū mentionem facere, aliquando verbo
rum quidem ſenſum integrum ſeruare, quaſ-
dam vero dictiones mutare, quādo id in nul
Matth.4. lo ſermonē poteſt corrūpere, vt apud Matt.
Iſaiæ.9. cū citatur illud Iſaiæ. Terra Zabulō & terra
Nephtalim iuxta viā maris trās Iordanē Gali
læa gentiū populus qui degebat in tenebris
vidit lucē magnā.&c. Et cū idem documen-
tum ſtatuiſſet Hiero. Amos.5. addit hoc exē
plum. Stephanus primus martyr euāgelij di-
gnus nomine ſuo, in apoſtolorū narrat hiſto
ria. Suſcepiſtis tabernaculū Moloch, & ſidus
dei veſtri Rēphā (i. ſtellā quā pro deo colitis)
figuras quas feciſtis adorare eas, & trāsferam
vos trans Babylonē. (i. portabitis deos vr̄os
& ſimulachra quādo detruſero vos in Baby
lonem.) Propheta tamē dicit trās Damaſcū.
Magis ergo intelligentiā quam verbū poſuit
Diuus Lucas, quia trans Damaſcū ducti ſunt
in Babylonē ſiue trans Babylonem. Item ad
Ephe.5.cap. ait. Frequēter annotauimus apo
ſtolos & euangeliſtas, non eiſdē verbis vſos
eſſe, teſtamenti veteris exēplis, quibus pro-
prijs voluminibus cōtinentur. Vnde Paulus
ad Ephe. ait. Propter hoc relinquet homo pa
trem & matrem, & erunt duo in carne vnā.
Siquidē teſtimoniū iſtud ita in Gene. ſcriptū
eſt. Propter hoc relinquet homo patrē ſuū,
& matrem ſuam, & adhærebit vxori ſuæ, &
erunt duo in carne vna. Apoſtolus pro eo
quod ibi habetur, ἕνεκεν τούτου propter hoc,
poſuit ἀντὶ τούτου quod Latine alijs verbis di
ci non poteſt. Deinde pro patre ſuo, & ma-
tre ſua, pronomina abſtulit, & qđ in medio
dicitur, & adhærebit vxori ſuæ, penitus prę-
termiſit, & tantū quod ſequebat̄ hoc dictū,
ſuperioribus copulauit, & poſuit, & erunt
duo in carne vna. Hoc idcirco obſeruamus,
vt etiam in cæteris locis ſicubi teſtimonia,
quaſi de prophetis & veteri teſtamento ab
apoſtolis vſurpata ſunt, & in noſtris codici-
bus non habentur, nequaquā ſtatim ad apo
cryphorum ineptias & delyramenta curra-
mus, ſed ſciamus ſcripta quidem eſſe in veteri
teſtamento, ſed non ita ab apoſtolis edita, &
ſenſum magis vſurpatum, nec facile niſi à ſtu
dioſis poſſe vbi ſcripta ſunt inueniri. Præ-
terea in lib. de opt. genere interpretandi, ait.
Apoſtoli & euangeliſtæ in interpretatione
veterum ſcripturarum ſenſum quæſierunt
non verba, nec magnopere de ordine ſermo
nibuſq; curarunt, dum intellectui res pate-
ret. Legimus in Marco. Tabithacumi, & ſta- Locus Mat. cap.27.
tim ſubiūctū eſt quod interpretatur. Puella
tibi dico ſurge. addit euāgeliſta đ ſuo. tibi &
dico. Rurſum in Mat. redditis a ꝓditore Iuda Matth.27.
triginta argēteis, & empto ex eis agro figuli,
ſcribit. Tūc impletū eſt, quod ſcriptū eſt per
Ieremiam dicentem, & acceperunt.30. argen
teos pretium appretiati, ſcilicet, à ſacerdo-
tibus, quod appretiauerūt à filijs Iſrael. id eſt Locus Zachariæ tributus Ieremiæ.
appretiatum emerunt ab vno ex filijs Iſrael,
nempe Iuda, & dederunt eos in agrum figu-
li,

li ſicut conſtituit mihi dominus Hoc in Iere
mia penitus non inuenitur,ſed in Zacharia.
cap.11.multo alijs verbis. Vulgata quippè
editio ita habet.Et dicam ad eos ſi bonū eſt
coram vobis,date mercedem mihi aut re-
nuite,& appenderunt mercedem meam.30.
argenteos. Dixitq; dominus ad me,pone il
los in conflatorium,& conſidera ſi probatū
ſit,ſicut probatus ſum ab eis,& tuli.30.argē-
teos,& miſi illos in domo domini in confla-
torium.Quantum diſtet ab euangeliſtæ te-
ſtimonio.70.tranſlatio perſpicuum eſt. Sed
in Hebræo cum ſenſus idem ſit,verba præ-
poſtera ſunt & pene diuerſa. Et dixi, inquit,
ad eos, ſi bonum eſt in oculis veſtris, afferte
mercedem meam,et ſi non quieſcite,& appē
derunt mercedem meam.30.argenteos,& di
xit dominus ad me,,pijce illud ad ſtatuariū,
i.ad pedes theſaurarij,hoc eſt ſacerdotū. De
corum pretiū(ironice),qđ appretiatus ſum
ab eis,& tuli.30.argenteos,& proieci eos in
domo dñi ad ſtatuarium. De hoc exemplo
Zachariæ,iterum Hiero.Mat.27 hęc ſcribit.
Non inuenitur hoc teſtimonium in Ieremia,
in Zacharia verò, quædam ſimilitudo fer-
tur, & quanquam ſenſus non multum diſcre
pet, tamen ordo & verba diuerſa ſunt. Legi
nuper in quodā Hebraico volumine, quod
Nazarenæ ſectæ mihi Hebræus obtulit, Ie-
remiæ apocryphum , in quo ad verbum
hæc ſcripta reperi. Sed tamen mihi videtur
magis de Zacharia ſumptū teſtimoniū,euan
geliſtarum & apoſtolorū more vulgato,qui
verborū ordine prætermiſſo ſenſus tantum
de veteri teſtamēto proferunt in exēplum.
Ita dicit.Pſal.77.Et Euſe.lib.10.demonſtra.
euang.c.4.Euthymio ſuper Mat.non diſpli-
cet ex apocryphis Ieremiæ eſſe deſumptum
hoc teſtmoniū.Sed ego nunquā credā ꝙ euā
geliſtæ voluerint cōfirmare dogmata nr̄ę fi-
dei ex delyramentis apocryphorū. Forte li-
brarius cū legiſſet apud Ieremiā. cap.32. de
illa emptione agri, mutauit nomē Zacharię,
& inſeruit nomē Ieremię. Vnde Orige.tract.
35.ait.nō inuenitur in Iere.ſuſpicor errorem
eſſe ſcripturę, aut inueniri in ſecreta ſcriptu-
ra Ieremię. Aug.li.3.de cōſenſu euāgeliſtarū
ca.7. ait. ſi quis mouetur ꝙ hoc teſtimoniū
nō inuenitur in Iere. & ideo putat fidei euan
geliſtę aliquid derogādū. Primo nouerit nō
oēs codices habere, ꝙ per Iere. dictū ſit, ſed
tantū per ,pphetā.& intellige Zachariā. Sed
plures codices habēt Ieremię nomen,licet in
eo nō inueniat. Quia actū eſt hoc ſecretiore
cōſilio,puidētię dei,qua mētes Euāgeliſtarū
ſunt gubernatæ. Potuit enim fieri,vt animo
Mat.euāgeliū cōſcribētis,pro Zacharia Iere.
occurrerit. Quód tamē emēdaret ab alijs ad
monitus, niſi recogitaret apud ſe qui ſpiritu
ſancto regebatur, nō fruſtra occurriſſe aliud
nomē pro alio. Quę primo loco ait Auguſt.
mihi vidētur eſſe veriſsima, quæ verò ſecun-
do,omnino non placent.

¶ Quod euangeliſtę vtātur nōnunquā teſti
monijs quę non omnino inſtituto præſentis
negotij quadrare vidētur,ego minime auſim
affirmare.ſed Hiero.ni fallor videtur velle a-
ſtruere hāc ſententiā.attamen afferamus in me
diū illius verba, ſi modo aliquā vtilitatē ex il
lis poſſumꝰ decerpere. Is enim in cōmēt. Ioe-
lis.c.2.ait. Aliqui aſſerūt apoſtolicę eſſe con-
ſuetudinis;iuxta illud qđ de ſancto viro ſcri-
ptū eſt. Diſpēſauit ſermones ſuos in iudicio. *Pſal.* 111.
Vt quicquid audiētibus vtile eſſe cerneret,&
nō repugnaret pręſentibꝰ,de alterius tēporis
teſtimonijs roborarēt. Nō quod abuterētur
audiētiū ſimplicitate,& imperitia, vt impius
calūniatur Porphyrius,ſed iuxta Apoſtolū
Paulū,prędicarēt importune & opportune. *2. Tim. 4.*
Vt quod Petrus ait. Non vt vos exiſtimatis
ebrij ſūt hi, cū ſit hora diei tertia, ſed hoc eſt
quod dictū eſt per ,pphetā Ioel. Effundā de
ſpiritu meo ſuper omnē carnem. Probat ibi
Hiero.hęc nō poſſe cohęrere cū ſuperioribꝰ.
Sed ego puto ſtare poſſe cū ſuperioribus. Si
hóc quod dicitur poſt hæc effudā de ſpiritu
meo.referatur ad id quod dixit. Lætamini in
deo vr̄o qui dedit vobis doctorē iuſtitiæ. &
in Apolo.pro li. cōtra Ioui.loquēs de Paulo
ait.Calūniemur ergo illū, & dicamus ei. Te-
ſtimonia quibꝰ cōtra Iudęos & cæteras hęre
ſes vſus eſt aliter in ſuis locis,aliter in tuis epi
ſtolis ſonāt. Videmus exēpla captiua,ſerui-
rūt tibi ad victoriā, quę ſuis in voluminibus
non dimicāt. Porro quāuis Hiero. documen
tū videatur ex aliorū ſententia adductū, ta-
men nec hic, nec alibi improbauit. Nā ſæpe
inculcat dñs aut Apoſtoli abuſi ſunt hoc te-
ſtimonio. V.G. Iſaiæ.56.cū exponit hūc lo-
cum. Domus mea domus orationis vocabi-
tur. Item Paulus prædicans in Areopago ait. *Act.* 17.
Viri Athenienſes per omnia quaſi ſuperſti
tioſiores vos video, præteriens enim & vi-
dens ſimulachra veſtra inueni aram in qua *Ara ignoti*
inſcriptum erat. Ignoto deo. Cum tamen *dei.*
iuxta Pauſaniam in Atticis & Hiero. de opti.

genere

genere interpret. Inſcriptio hæc eſſet. Ara ignotorum deorum Aſię, Africę & Europę. Hanc aram inſtituerunt erigere Athenięſes, ne aliquis deus gentium, a memoria illorum ſemotus, queri iure poſſet de populo illo, illius nomen ab eis fuiſſe neglectum. Ecce quo modo, vt videri poteſt alicui, Paulus importune fortuitam inſcriptionem traxit in fidei noſtræ argumentum. & quod dominus citat

Locus Pſal. in euãgelio. Ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem. Dictum eſt a Pſalmographo ad aliũ ſenſum, nempe quod ex creatione infantis in vtero & eius progreſſu & incremento, deus maxime cognoſcitur & laudatur. Sic ex ore infantium .i. ex infantibus, abundat quippe nomen os, iuxta Hebraicam phraſim. & in omnẽ terram exiuit ſonus eorum, vt exponit Paulus ad Roma. in omnem terram diſſeminata eſt & propagata prædicatio euangelij, ſed mens prophetę eſt, iuxta Hebraicum. Omnes ædificamur & allicimur ad credendum deum eſſe, ex cœli contemplatione. Nam Hebræi legunt. In omnem terram exiet linea (.i. ædificium) eorũ. Verum hæc intellecta ſunt a diuinis illis viris, ſublimius & excellentius, quam nos poſſumus intelligere aut cogitare. Vnde viri docti, vt Orige. & alij, in cuiuſcunq; prophetæ explanatione ſemper quærunt, an aliquam periodum, ex illo citauerint apoſtoli, & illorũ ſequentes filum, ex inextricabili Labyrintho abſq; vllo prodeunt errore.

Lapſus memoriæ an admittẽdus in ſcripturis.

¶ In viris doctiſsimis lapſum memoriæ eſſe admittendũ, multa exẽpla documento nobis eſſe poſſunt. Ariſtot. 2. ethicorum, ait. Qui medium aſſequi vult, primo recedat a magis contrario, vt Calypſo monebat. Sic procul à fumo atq; vndis cohibere carinam. ſis memor. Verum vt Euſtra. auctor eſt, hoc non dicit Calypſo, ſed Circes. &. 5. Ethicorũ cap. 1. citat prouerbiũ hoc. Iuſticia in ſe virtutes cõplectitur omnes, in quo loco ait Euſtratius. Et hic verſus Theognidis, vt Theophraſtus refert in primo de moribus. in primo tamen moraliũ libro eundem Phocylidi videtur attribuere. lege Politianum in miſcella. cap. 53. Hiero. etiam in lib. de opti. genere interpretandi ait. In fine Malachię ſcriptum eſt. Ecce ego mitto angelum meum, cum ſit in medio Malachię, nempe circa principium cap. tertij. & Ezechielis. 3. citat Habacuc iuxta Theodotionem, cum illa verba ſint ex Daniele deſumpta. Item Clemens. 4. Stro. cũ tractat locum qui eſt apud Lucam. cap. 19. Ecce vir nomine Zachęus, & hic princeps erat publicanorum & ipſe diues. &c. Zachæũ ergo, alij autem dicunt Matthiã publicanorum principem. Niſi mauis dicere duplicem eſſe lectionem, quod nunquam alias legi. Et Auguſt. in lib. de catechizãdis rudibus cap. 3. exponit hiſtoriam natiuitatis Iacob & Eſau, ex Gene. c. 25. myſtice, cum minimè de illa intelligi poſsit, ſed de natiuitate Phares & Zarã. Gene. 38. & Cancu. Apolo. 2. Verba Pilati, Io. 18. Quid eſt veritas, Chrõ tribuit, vt ſit deploratio veritatis excluſæ è mundo. Denique Epipha. lib. 3. contra hæreſes in hæreſi Maſſalianorũ, verba domini ad Magdalenam Iohan. 20. Noli me tangere, tribuit matri dñi. Quęro igit̃ an eodem modo error memoriæ admitti poſsit in Apoſtolis & euãgeliſtis. Et primo quidem non valde repugnarẽ admittere quod Hiero. ait ad Gala. 3. cap. In omnibꝰ, inquit, penè teſtimonijs quæ de veteribus libris in nouo aſſumpta ſunt teſtamento obſeruare debemus, quod memoriæ crediderint Euangeliſtæ vel Apoſtoli, & tantũ ſenſu explicato ſæpe ordinẽ mutauerint, nõnunquã vel detraxerint verba vel addiderint. Quod verò ſecundo dicã loco, nunquam ego credam. nã ſi ſemel mendaciũ admiſſum fuerit in ſcripturis, illarũ corruet ſacroſancta auctoritas. fides ergo ſit penes auctores. Euthy. enim Matth. 20. in poſtremis verbis ait. Non admirandum eſt ſi quædam vnus euangeliſta proponit, alius verò prætermittit. Neque enim ſimul vt Chriſtus loquitur euangelia ſcripſerunt, vt omnium illius verborum poſſent meminiſſe, ſed multis poſt annis, & ita veriſimile eſt quũ homines eſſent quorundam oblitos eſſe. & Theophy. in ꝓlogo Matth. Et ſi mihi dicas quod euãgeliſtę non conſonent in omnibus. Concordes ſunt in his quæ ſunt magis neceſſaria & præcipua. & Euthym. eodem in loco. Deni

Leges S. Thom. 2. 2. Q. 110. Artic. 3. ad. 1.

que Iohan. 14. cum loquitur de ſuſcitatione Lazari ait. multa tum dogmata, tum miracula omiſerunt euangeliſtæ, ſiue omnino obliti, ſiue potius diuiniori diſpenſatione, vt haberet Iohannes poſt ipſos quæ ſcriberet. Hæc illi. atque hos etiam Eraſmus Matth. 2. libenter ſequitur. Argumenta quę in huiuſce opinionis confirmationem afferri poterant, in varijs huius libri locis, nos adduximus & ſoluimus. Verum exempli gratia inſigniora loca non grauabor afferre.

Primus

A. Hieronymi verba sunt: Transfertur propheta non (ut quidã existimant) in spiritu, sed in ipso corpore, q de Habacuc iuxta Theodotionem legimus. Non ergo est memoria lapsus Hieron. sed ait in posterioribus capitibus Danielis quae nõ in Hebraeo sed ex interpretatione Theodotionis legebat [illegible], tradi Habacuc ipso corpore in Babylonê esse translatum [illegible].

Locus Marci cap. 2. illuſtratus.

Primus locus ſit ex Marco.c.2.Nũquam, inquit,legiſtis quod fecit Dauid,quãdo eſurijt ipſe,& qui cum eo erãt, quomodo intrauit in domum dei, ſub Abiathar principe ſacerdotum, & panes propoſitionis manducauit,quod non licebat niſi ſacerdotibus.At ſacerdos hic iuxta hiſtoriæ veritatem, vt dicitur.1.Reg.21.Achimelech vocatur.Ad hoc reſpondet Theophy. Marci.2. quod fortaſſis duo nomina habuit,idemq; ſit Abiathar & Achimelech.aut fortaſsis liber Regum ſacerdotem inquit eſſe Achimelech,euangeliſta pontificem Abiathar. Vnde inter ſe non ſunt diuerſa, ſacerdotem eſſe Achimelech, pontificẽ autem Abiathar. Hactenus Theophy.Euthy.Marci.6.ait. Nomen proprium erat Achimelech,cognomen vero Abiathar, habuit à progenitoribus deductum.manifeſtum eſt ergo quod binomyus fuerit.quod vero addit hoc in loco & Pſal. 33. quod nil refert an vocetur Achimelech vel Abimelech,falſum eſt. nam Pſalm.33. Abimelech. & Pſal.51.&.1.Reg.21. Achimelech.dicitũ Poſtremo ſic ſoluit Beda.lib.1.in Marcum. cap.2.& Gloſſa.ordi.Ambro.inquit, aderant Achimelech pater,& Abiathar filius, qui occiſo patre à Saul, comes exilij Dauid factus eſt,& poſtea regnante Dauid, filius factus eſt ſummus ſacerdos. Ideo quia maioris dignitatis & nominis filius erat quam pater, à domino nomen filij nominatum eſt relicto patre.

Locus Lucæ eximie expoſitus.

Secundus locus deſumptus eſt ex Geneſ. 46.& Exo.1.& Deutero.10.vbi numerãtur ſeptuaginta animę egreſſę de fœmore Iacob, quæ ingreſſæ ſunt in Ægyptũ. Cum tamen Actuum.7.ab Stephano.75.ſupputentur.& Clemens Alexandrinus Stromate.1.ait. Euphorus & alij hiſtorici, & gentes & linguas dicunt ſeptuagintaquinq;,cum audiſſent vocem Moſis dicentis. Erant omnes animæ ex Iacob.75. quæ deſcenderunt in Ægyptum. Videntur autem ex vera ratione linguæ generales eſſe ſeptuagintaduæ, vt noſtræ tradunt ſcripturæ. Fiunt aliæ per cõmunionẽ duarũ vel triũ vel plurium dialectorũ.Hiero. in.Q.in Gene. ſic diſſonantiã redigit in concordiã. Excepto, inquit, Ioſeph & filijs eius, ingreſſæ ſunt in Ægyptum.66. animæ. Sed vbi in.70. interpretibus legimus.Filij Ioſeph qui nati ſunt ei in Ægypto animæ nouem.In Hebræo ſunt, animæ duæ. Ephrain enim & Manaſſes antequã Iacob intraret in Ægyptũ nati ſunt de Aſenech filia Putipharis. Et illud quod ſuprà legimus. Facti ſunt filij Manaſſe,Suthalaã,Etham. filij verò Suthalaam Edom,additum eſt. Siquidẽ id quod poſtea legimus, quaſi per anticipationem factũ eſſe deſcribitur. Nam cum ingreſſus eſt Iacob in Ægyptũ,non poterãt Ephraim & Manaſſes generare.Igitur omnes animę in Ægypto ingreſſæ de genere Iacob ſunt.70. Sexaginta poſtea ingreſſæ ſunt, & repererunt in Ægypto tres animas,ſcilicet Ioſeph cum duobus filijs Ephraim & Manaſſe, ſeptuageſimus fuit ipſe Iacob.At dices Stephan⁹ enumerat. 75. Non debuit, inquit ille, Lucas in gentes volumen ſcribens, cõtrariũ aliquid ſcribere, aduerſus eam ſcripturã quæ in gentibus erat diuulgata.& vtiq; illo tẽpore maior erat.70. auctoritas quàm Lucæ qui tunc vilis habebatur.Hoc generaliter obſeruandum, quod vbicunq; apoſtoli ad populum loquuntur, his plerũq; teſtimonijs abutuntur quę erant gentibus diuulgata. Licet pleriq; tradãt Lucam, vt proſelytũ Hebręas literas ignoraſſe. Sic ille. Verũ de his latior ſtatim futurus eſt ſermo. Hãc eandem dat nodi diſſolutionem Albinus in.Q.in Gene.Secũdo D.Euche.in Q. Deutero. hæc tradit. Eo tempore quo Iacob ingreſſus eſt in Ægyptũ, cum Ioſeph & filijs eius Ephraim & Manaſſes.70.animas fuiſſe. In Actibus tamen.75.animæ numerantur. Per anticipationem filios nepoteſq; Ephraim & Manaſſes numerauit, quos poſtea natos ſcriptura oſtẽdit. Deinde in lib.3. in Gene.ca.46.ait. Septuaginta interpretes non mihi videtur erraſſe cum dicunt.75.animas intraſſe, ob myſteriũ aliquod. Si adhuc viuẽte Iacob, illi q ex duobus filijs Ephraim & Manaſſe orti ſunt,cum domo Iacob ſe aggregauere. Verum hoc videtur eſſe falſum, quia Ephraim & Manaſſes nondum poterãt gignere, cum adhuc pueri eſſent.Nam inuenitur Iacob.17.annos vixiſſe in Ægypto, quomodo potuerunt filij Ioſeph illo viuo nepotes habere? Ingreſſus eſt.n.in Aegyptũ Iacob ſecundo famis anno, & nati ſunt filij Ioſeph in annis abundantię. Quibuslibet annis vbertatis nati exiſtimẽtur, à primo anno vbertatis vſq; ad ſecũdum famis quo ingreſſus eſt in Aegyptum.9.annis fiunt.His additis.17.quibus ibi vixit Iacob.26.anni reperiuntur. Quomodo ergo minus quàm 26.annorum iuuenes,nepotes habere potuerunt? Chry.ſuper Gene.nihil de hac re prodi

dis

dit, cum 70. probſis cum Luca conſentiant. Deniq; Aug. lib. 1. Q. in Gen. Q. 152. nō diſſentit ab Eucherio, qui, vt ſolet alias, omnia ex Auguſt. trāſcripſit.

Vltimus locus magna eſt involutus obſcuritate, ideo vt exacte intelligatur, nonnulla altius repetenda, & veluti quædā fundamēta prælacienda ſunt. Et primū ex Hiero. in q. in Gene. adnotādum. Mortuā eſſe Saram in ciuitate Arbe, (hæc eſt Hebron.) i. ciuitas quatuor. Nā ibi Abrahā, Iſaac & Iacob ſepulti ſunt, cū vxorib⁹ ſuis, excepta Rechel, quæ dolore partus correpta in Bethlehē ſepulta eſt, de qua dicitur apud Iere. Vox in Rama audita eſt. &c. & Adam, vt dicitur Ioſue. 14. At in epitaphio Paulæ ait. Plerią; quartum Caleb putant. Hebræi arbitrātur Arbe eſſe nomen cuiuſdam gigantis è filijs Enachim.

Lege 13. q. 2. Ebron & emenda triū in quatuor.

De ſepultura patriarcharum.

Porrò de Adā ſepultura magna. Q. eſt. Orige. quidem tracta. 35. in Matth. ait. Venit ad me traditio quædā talis, quod corpus Adæ primi hominis ibi ſepultum eſt, vbi crucifixus eſt Chriſtus, vt ſicut in Adā omnes moriuntur, ſic in Chriſto oēs viuificentur. Vt in loco illo qui dicitur Caluariæ locus, id eſt locus capitis, caput humani gñeris reſurrectionem inueniat. eiuſdem ſentētiæ aſſertor eſt Hiero. epiſt. Paulę ad Marcellā. & Theophy. Mar. 15. & Lucę. 23. & Iohan. 19. & Euthy. Matt. 27. ſecuti Chryſ. Ambr. quoq; libr. 5. epiſt. epiſt. 19. ait. Quā .ſ. mortem ſuſcepit in Golgotha Chriſt⁹, vbi Adæ ſepulchrū, vt illum mortuū in ſua cruce reſuſcitaret. Vbi ergo in Adam mors omniū, ibi in Chriſto omnium reſurrectio. & Athana. de paſsione. Deniq; Epipha. libr. 1. aduerſus hęreſes in poſtremis verbis. in hæreſi. Tatianorum. & lib. 2. hęre. 46. Vides quot illuſtrium virorum ſuffragijs hæc opinio ſtabilita ſit? ſed audi Hiero. in cōment. Matth. ca. 27. quid de hac. Q. ſenſerit. Audiui, inquit, quendam expoſuiſſe Caluarię locum in quo ſepultus eſt Adam, & ideo ſic appellatum eſſe, quia ibi antiqui hominis ſit cōditum caput, & hoc eſſe quod dicat apoſtolus. Surge qui dormis, & exurge à mortuis & illuminabit te Chriſtus. Fauorabilis interpretatio, & mulcens aures populi, nec tamen vera. extra vrbem n. loca ſunt in quibus truncantur capita dānatorum, & caluariæ, i. decollatorum ſumpſere nomen. Ideo ibi crucifixus eſt dñs, vt vbi prius erat area dānatorū, ibi engerēt vexilla martyrij. Adam vero ſepultum iuxta Ebron & Arbe,

Vbi Adam ſepultus.

Hiero. diſſidet ab omnibus ſanctis, et meritò quidem.

Ephes. 5.

in Ieſu filij Naue volumine legimus. eadē repetit ad Epheſios. 5. Hacten⁹ ille. Hūc quę reprehēdit arbitror eſſe Epipha. nam dicit, audiui quendā, aut fortè aliquē cōcionatorem illius ętatis perſtringit. Porrò Honorius in Chronicis, inter vtrāq; opinionem medi⁹ incedit. Adam, inquit, primus homo in Ebron a deo formatus, in paradiſo cum Eua. 7. horis cōmoratus, ob mandati tranſgreſsionem huius mundi exilium ſubijt. ipſe vero poſt nongētos & 30. annos in Ieru. obijt, in loco Caluariæ ſepultus, aliquandiu requieuit, deinde in Ebron tranſlatus, in terram, de qua aſſumptus eſt, redijt.

Ioſue. 14.

Honorius chronographus.

¶ Præterea aduerte Ioſeph ſepultum fuiſſe in Sychem, vt dicitur Ioſue. 24. in parte agri quem emerat Iacob à filijs Emor fratris Sychem. & vt ait Hiero. in quæſt. in Gene. Mauſeolum eius hodie cernitur. Hunc agrum dono dedit Iacob, filio ſuo Ioſeph, vt dicitur Iohan. 3. vbi corruptè Sychar vocatur. Venit, inquit Iohā. Ieſus in ciuitatem Samariæ quę dicitur Sychar, iuxta prædium quod dedit Iacob, filio ſuo Ioſeph. Tunc enim temporis ſic corruptè à Iudæis appellabatur. & Salem ciuitas regionis Sychem, quam Salim, nomine corrupto, vocat Iob. Erat, inquit, Iohānes baptizans in Ennon iuxta Salim, quia aquæ multæ ibi erāt. & Golgotha, pro Golgoltha dicebatur. Hæc iterum ſcribit in epiſtola ad Euagrium.

Sepulchrū Ioſeph ubi.

Geneſ. 33.

Vocabula quędā tempore Chriſti corruptè prolata

¶ De. 12. patriarchis Iacob filijs quo humati fuerint loco, nō ſatis cōſtat inter eruditos. Nam Hiero. in epitaphio Paulæ inquit. Trāſiuit in Sychē, nō, vt nōnulli legunt, Sychar, quę nunc Neapolis appellatur. Atq; inde diuertens vidit. 12. patriarcharum ſepulchra. Hoc iterum tradit in libr. de opti. genere interpre. Ex his teſtimonijs conſtare videt̄ iuxta Sychē primariam vrbem Samariæ, in limitibus Manaſſes, ſepulchrū fuiſſe ſortitos. & hoc ſignificauit Lucas cum inquit. Tranſlati ſunt in Sychem. ex Aegypto videlicet. Porrò Ioſephus lib. 2. Antiqui. ca. 4. verſus finē, in Ebrō affirmat fuiſſe ſepultos, his verbis. τελευτᾷ δὲ ἰώσηπος, τελευτῶσι αὐτοῦ καὶ οἱ ἀδελφοί, ζήσαντες εὐδαιμόνως ἐπὶ τῆς αἰγύπτου. καὶ τούτων μὲν τὰ σώματα κομίσαντες μετὰ χρόνον, αὐτῶν οἱ ἀπόγονοι, καὶ οἱ παῖδες, ἔθαψαν ἐν χέβρωνι. & libr. 1. ca. 19. cum loquitur de Iacob exeunte ex Bethel verſus Ephrátha ait, ἔθαψεν δὲ πρεσιὼν ἐπεὶ κατὰ τὴν ἐφραθάτην γίνεται, ἐνθάδε ῥαχήλαν ἐκ τοκετοῦ θανοῦσαν θάπτει μόνην τῶν συγ-

Vbi humati fuerit patriarchæ duodecim.

γενῶν τῶν ἐν χεβρῶνι τιμῆς οὐ τυχοῦσαν. Id eſt.
Poſtquam ex Bethel profectus eſt venit in
Bethlehẽ, quæ alio nomine Ephrátha voca-
tur, Rachel partꝰ dolore correpta, obijt mor-
tem atq; ibi ſepulta eſt. Atq; ipſa ſola ex illa
familia in Chebron ſepulta nõ eſt. Hæc ille.
Chebron alio nomine vocatur Mambre, &
eſt ager ille quem emit Abrahã ab Ephron
Etheo, vt Saram ſepeliret.

Præterea reducere oportet in memoriam,
quod dicitur Gene.23. Abraham emit ſpelũ
cam duplicem ab Ephrõ Etheo filio Seor iu
xta Hebrõ quadringentis drachmis argenti.
Deniq; & quod legimus Gene.33. Quod Ia
cob reuertens de Meſopotamia poſuit taber
naculum ante Salem vrbem Sychimorum, et
emit ibi partem agri in quo habebat tento-
ria, ab Emor patris Sychem centum agnis.
pro agnis in Hebræo legiẽ Queſita. eſtque
genus numi quo cõtractꝰ firmant, apud nos
vocat̃ Arrabo. à veritate deductũ eſt nomẽ.

¶Hæc quæ à nobis accurate ex varijs locis
Locꝰ obſcurus ex Actibus explicatus. coaceruata ſunt, Stephanus in Actibus apo-
ſtolorum.ca.7. videtur labefactare & cõuelle
re velle, ait enim. Deſcendit Iacob in Aegy-
ptum & defunctus eſt ipſe & patres noſtri,
& tranſlati ſunt in Sychem, & poſiti ſunt in
ſepulchro, quod emit Abraham pretio argẽ
ti à filijs Emor filij Sychem. In his tamẽ vlti-
mis verbis in Græco codice legitur. Emor Sy
chem. & ſubintelligi debet nomen patris, ex
loco citato Gene.33. & non hoc nomen filij,
vt voluit noſter interpres, ne ſint iſta duo lo
ca inter ſe pugnantia. Adhuc aduerte quod
in hoc loco Stephani, Sychem primo loco
poſitum, eſt vrbis nomen, in ſecundo nomẽ
proprium viri.

Horum locorum diſſidium cõplures ante
nos cõſopire aggreſſi ſunt, neſcio an prorſus
infœliciter. Nos aliorum ſeñtentijs omiſ-
ſis, noſtram tantum explanabimus mẽtem.
Tranſlati ſunt, inquit Lucas, iuxta opinionẽ
quidem Hiero. Ioſeph cum reliquis patriar-
chis ex Ægypto in Sychem ſunt delati.
Nam Iacob in Ebron ſepultus eſt, & ad
ad hunc ſenſum oportet trahere quod ſubiũ
gitur. & poſiti ſunt. ſ. patriarchæ. Deinde ad
dit Lucas. Quod emit Abrahã. Nomẽ Abra-
ham in genitiuo eſt poſitũ. nã eſt nomẽ in-
declinabile, vt cætera Hebræa noĩa. ad hunc
ſenſum. Abrahæ. ſ. nepos, Iacob, emit agrum
ab Emor, vt dicit̃. Geñ.33.ca. Quod verò nõ
temere ſubaudiat̃ nomen nepos, eſt optimũ
exẽplum.3.Reg.12. cum deſciuerunt decem
tribus à domo Dauid, dicũt. Quæ nobis pars
in Dauid aut quæ hæreditas in filio Iſai? Va
de in tabernacula tua Iſrael, nunc vide domũ
tuam Dauid. Dauid inquã id eſt nepos Da-
uid, nempe Roboã. & Lucæ.3. Qui fuit Eli. ſ.
filius, qui fuit Melchi ſcilicet gener. & apud
Paulũ. Nunquid Chriſtus peccati miniſter
eſt. id eſt doctrina Chriſti. &c.2. Paral.25. a-
pud Obededõ. i. apud vnũ ex nepotibꝰ eius.
Poſtremo Lucas his verbis ſentẽtiã claudit.
Filij Sychem. & Gene.33. Patris Sychẽ. &
in Actibus in Græco exemplari paulo aliter
quam in Latino. τοῦ συχὲμ, ita vt penes te ſit
ſubaudire patrem aut filium. Verum q̃a Ge-
neſ.33. legitur. Patris Sychem, iſta lectio ꝓ-
banda videtur. Quãuis nõ ignorẽ iuxta Au-
gu. ſententiã nomen patris pro filio nõnun-
quam accipi & locus eſt lib.1. Locut. in Geñ.
ſupra caput.14. Atq; ita accipiẽdũ eſt, ſi vis
ſequi lectionẽ Latinã in Actibus apoſtolo-
rum. Eraſmus dicit hanc quæſtionẽ explicaſ
ſe Hiero. in q̃ſtionibus Hebraicis. Sed fallit, nã
nullibi Hiero. ſoluiſſe eã nec tractaſſe legimꝰ.
Sit igit̃ hic error, μνημονικὸν ἁμάρτημα Eraſmi.

¶Nõnihil etiã dicendũ videt̃ de illis noĩbus, *De quibuſdam nominibus quæ trahũt origi. à fabulis poeticis.*
quæ inueniũtur in veteri inſtrumẽto, (quæ
tamẽ vidẽtur originẽ trahere à poëticis fabu
lis & figmẽtis,) quo cõſilio ſcriptura illis vſa
fuerit. De quibus Hiero. lib.6. cõmẽt. in Iſaiã
ca.13. hæc ſcribit. Legimus in ſcriptura Hya-
das, & Veſperũ & Arcturũ & Oriona, nec *Iob.9.*
putare debemus iuxta gentiũ fabulas ſic ap *Amos.5.*
pellari. Nã apud Hebræos propria habẽt vo
cabula. Sicut enim deus vocauit lucẽ, diem,
firmamentũ cœlum. Sic ſingulas ſtellas ſuis
appellauit noĩbus, quorum proprietatẽ lin-
gua noſtra nõ exprimit. Scriptũ eſt eñ de
deo. Qui numerat multitudinẽ ſtellarũ & o- *Pſal.146.*
mnibus eis noĩa vocat. Et Eucherius in. Q. in
Iob. Interrogatio. Quid ſibi vult quòd aucto
rum ſecularium conſuetudine legimus Pleia
das, Oriona vel Arcturum? Reſpon. Non ꝙ
his apud Hebræos nominibus cenſeantur,
ſed vt apud nos horum ſyderum ſignifican-
tia poſſet eſſe manifeſtior, ita hæc tranſlator
appellare voluit, vt vſus gentilitatis inuene-
rat. Illud quoq; generaliter obſeruandũ eſt,
quod apoſtoli in ſcripturis ſuis ſcribentes ad
populos, utuntur interdum his teſtimo-
nijs, quę videbãtur diuulgata ꝑ populos. Le-
ge Ambro. in lib. de Fide ad Gratianum Au
guſtũ.ca.1. Prætereà Hiero. ad Gala.ca.3. ait.

Paulus

Paulus ſermone triuij vtitur, vt, Quis vos fa-
Faſcinare. ſcinauit non credere veritati? non quo ſciret
eſſe faſcinum, qui vulgo putatur nocere. Le-
Prouerb. 4 gimus in Prouerbijs. Donum inuidi cruciat
oculos. Qui apud nos inuidus apud Græcos
ſignificantius dicitur, faſcinator. Et in Sapiē
tia quę inſcribitur Salomonis. Faſcinatio ma
lignitatis obſcurat bona. Quibus docemur
exemplis quod velinuidus aliena felicitate
crucietur, vel in quo bona ſint aliqua, alio fa
De hoc S. ſcinante, id eſt inuidente, noceatur. Dicitur
Tho. 2. par. propriè faſcinus infantibus nocere, & ætati
Q. 117. ar paruulæ, & his qui necdum firmo veſtigio fi
tic. 3. gant gradum. Vnde quidam è gentibus. Ne
Virgilius. ſcio quis teneros oculo mihi faſcinat agnos.
Hoc vtrū verum, nec ne ſit, deus viderit, quia
pōt fieri, vt dęmones huic peccato ſeruiant,
& quoſcunq; in dei opere, vel cœpiſſe vel ꝑ
feciſſe cognouerint, eos à bonis operibus a-
uertant. Sic Paulus ex opinione vulgi ſum-
pſit exēplum, vt quomodo tenera ætas noce
ri dicitur faſcino, ſic etiam Galatæ in Chri-
ſti fide nuper nati, & nutriti lacte, & nō ſoli-
do cibo, veluti quodā faſcinante ſint nociti,
& ſtomacho fidei nauſeāte, ſpiritusſancti ci
bum euomuerint. Quod ſi aliquis cōtra di-
cit, exponat quomodo de cōmuni opinio-
2. Reg. 23. ne nō ſit ſumptum. Vallis Tytanorum in Re
Iſaie. 34. gū libris, & Syrenæ & Onocentauri in Iſaia,
Arcturus & Orion & Pleiades in Iob, ca. 9.
& cætera his ſimilia, quę vtiq; vocabula, gē-
tilium fabularum & cauſas & origines ha-
bent. Hæc ille. Locus deſiderabat vt nomina
ſacra his nominibus profanis ſubnecterē, ſed
qa typographus formis Hebraicis carebat, id
facere non potuimus.

Quod ſcri Deinceps quærendum videtur, an inter-
pturæ, apo dum ſacri ſcriptores vtantur teſtimonio ex
crypha & libris apocryphis deſumpto, ſicut interdum
carmina citant teſtimonia ethnicorum poëtarum.
poëtarū, ci- Ad quam quæſtionem ſic reſpondet Hiero.
tent. in cōment. epiſt. ad Titum. ca. 1. Paulus ſo-
Actu. 17. let gentilium ſcripta citare, vt in Actibus a-
poſtolorum cū concionaretur ad populum,
& in Areopago inter cætera ait. Sicut & qui
Vide in De dam de veſtris poëtis dixerunt. Ipſius enim
cret. D. 37. & genus ſumus. Quod hemiſtichū in Pheno
ca. turbat. menis Arati legitur. &. 1. Cor. 15. de Menan
dri comœdia verſum ſumpſit iambicū. Cor-
rūpūt bonos mores colloquia mala. Et in e-
piſtola ad Titum carmen ſumpſit ex Epimē
nide ſiue Callimacho. Cretenſes ſemper mē-
daces, malę beſtiæ ventres pigri. Nec mirum
ſi pro opportunitate temporis, gentiliū poë
tarum verſibus raro admodū abutatur, & vt
loci potius quàm oſtentationis opportuni-
tas exigebat, in morem apium quæ de diuer
ſis floribus ſolent mella cōponere, & fauorū
cellulas coaptare. Nec ideo ſtatim totā illius
poëtæ poëſim approbauit. Nam ſic liber E-
noch de quo Apoſtolus Iudas in epiſtola *Iudas citat*
ſua teſtimoniū poſuit, inter diuinas ſcriptu- *librum E-*
ras debemus recipere, & multa alia quæ de *noch.*
reconditis, Paulus eſt locutus. Nemo eſt ēm
tam ſicarius, aut tā parricida, qui nō aliquid
boni fecerit aliquādo, ergo ſi vnum bonum
illius approbauero, in cæteris mihi neceſſi-
tas incūbet, quæ mala fuerint approbandi.
Item Hierony. in libro de opti. genere inter-
pretandi inter alia multa hæc etiam affert.
Quis neſciat in Moyſes & prophetarum vo *Vt Iethroſo*
luminibus quædam aſſumpta è gentilium *cer Moyſis*
libris, & Salomonem ex philoſophis Tyri, et *Exo. 18.*
nōnulla propoſuiſſe, & ad aliqua reſpondiſ-
ſe, Vnde in exordio Prouerbiorum commo *Prouer. 1.*
net, vt intelligamus ſermones prudentiæ, ver
ſutiaſq; verborum, parabolaſq; & obſcurum
ſermonē, dicta ſapientum, & ænigmata, quæ
propriè dialecticorum & philoſophorū ſūt.
Et Paulus Epimenidis poëtæ abuſus verſicu
lo ſcribens ad Titum. In alia quoq; epiſtola
Menandri ponit ſenarium. Et apud Atheniē
ſes in Martis curia diſputans, Aratū teſtem
vocat. Ac ne parum hoc eſſet ductor Chri-
ſtiani exercitus, & orator inuictus de Chri-
ſto cauſam agens, etiam inſcriptionem for-
tuitam arte torquet in argumentum fidei. *Actu. 17.*
Didicerat enim à vero Dauid extorquere de
manibus hoſtium gladium, & Goliæ ſuper-
biſsimi caput proprio mucrone truncare.
Legerat enim in Deut. voce domini præce- *Deute. 21.*
ptum, mulieris captiuæ radendum caput, ſu *Mulieris cā*
percilia, omnes pilos & vngues corporis am *ptiuæ radē*
putandos, & ſic eam habendam in coniugio. *dum caput.*
Hoc exēplum multi eccleſiaſtici viri ſecuti
ſunt, qui innumera de gentiūlibris ad ſuos
tráſtulerunt. Chryſoſt. quoq; ho. 3. in epiſt.
ad Titum. poſt quā hæc omnia ferè quæ ex
Hiero. adduximus, recenſuiſſet, addit. Teſti- *Hiero. con*
monijs gentium Apoſtolus vtitur, quod il- *tra Iobā il*
los his maximè reuincimus, cum ſuorum *lud verum*
in eos torquemus maledicta, quoties eos, *eſt teſtimo-*
qui apud eos fuere mirabiles, accuſatores il- *niū q̄d ab ini*
lorum cōſtituimus. Item Hiero. ad Epheſ. 5. *mica voce*
alt. Quædam Paulus citauit ex reconditis ꝑ *pfertur.*
phetarū oraculis & apocryphis. vt ad Ephe-

S 2 Propter

Propter quod dicit. Surge qui dormis, & exurge à mortuis & illuminabit te Chriſtus. Ecce ſecundũ ſententiã Hiero. teſtimoniũ illud ſumptum eſt ex apocryphis. Alij nõ admittunt, vt dogmata, ex ſcripturis nothis, poſſint cõfirmari. quãuis hiſtoriam ex illis depromi poſſe non negent. & ideo illa apoſtoli verba, volunt per προσωποποιΐαν ſpiritus ſancti apoſtolum orationẽ figuraſſe, ad exhortationem pœnitentiæ, ad hunc ſenſum. Propter quod dicit, ſpiritus ſcilicet ſanctus per me. Surge. &c. Sed rectius tribuẽtur hęc verba Iſaiæ dicenti cap. 60. Surge & illuminare Ieruſalẽ, quia venit lumen tuum. Eodẽ modo corrigendus eſt locus Chryſto. qui homi. 7. in priori epiſto. ad Corinth. ait. Dictũ illud, Quod oculus nõ vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcẽdit. &c. non inueniri in ſacra ſcriptura, niſi fortè in libris quorũ memoria obliterata eſt. Cum tamen apud Iſaiã ca. 64. illa verba inueniãtur. A ſeculo, inquit, nõ audierunt. nec auribus perceperunt, oculus non vidit Deus abſq; te, quæ præparaſti expectantibus te. Addit prætcrea Hiero. illo in loco. Paulus citauit quædã ex reconditis prophetarum libris & apocryphis. vt Iãnc & Mambre magis Pharaonis, ſicut & in alijs locis illum feciſſe manifeſtum eſt. Nõ quod apocrypha comprobet, ſed quo Arati & Epimenidis & Menãdri verſib⁹ ſit abuſus, ad ea quæ voluerat in tẽpore comprobanda. Et iterum in eadem epiſto. ad Ephe. ca. 1. ait. Nõ eſt faſci quæ diuina lectione fuerit inſtruct⁹ loqui aliquid quod in ſanctis voluminibus nõ inuenerit. Vnde Paulus ponens principatus, poteſtates, virtutes, dominationes, ex aliquo ſcripturæ loco nobis incognito eas aſſumpſiſſe credendũ eſt. Verũ licet multi multa dicãt, arbitror illum, aut de traditionibus Hebræorũ, ea quæ ſecreta ſunt in mediũ protuliſſe, aut certè quæ iuxta hiſtoriam ſcripta ſunt ſenſiſſe ſublimius, & quod de regibus & principibus, ducibus quoq;, tribunis & centurionibus, in Numeris & Regum libris, refertur, imaginem aliorum principum regumq; cognouiſſe. Quod ſcilicet ſint principatus, ſint poteſtates, ſint Dominationes & virtutes & cætera miniſteriorũ vocabula in cæleſtibus, quæ nec nos poſſumus noĩare, nec ipſum Paulum puto, vt in graui corpuſculo cõſtitutum enumerare valuiſſe. Si autem ſunt principatus & poteſtates & virtutes & dñationes, neceſſe eſt vt & ſubiectos habeant, & timentes & ſeruientes ſibi, & eos quæ ſua fortitudine roborentur. Quæ diſtributiones officiorum, nõ ſolum in præſentiarũ ſed etiam in futuro ſeculo erunt, vt per ſingulos profectus & honores & aſcenſiones & deſcenſiones, vt creſcat aliquis vel decreſcat, & ſub alia atq; alia poteſtate, virtute, principatu, & dñatione fiat. Nos homũculi in cinerẽ & puluerem diſſoluendi, ſi cõſenſu hominũ leuemur in reges, tantas habemus miniſtrorũ diuerſitates & multitudines, quãtas facilius poſſumus ſentire quã dicere. Verbi cauſa, quod præfectus In parte ciuili, Iudices, prouincias, & ordinẽ ſuum habeat, rurſum militia, in tot comites, duces, tribunos, & multiplicẽ ſcindatur exercitum, & putamus deum, dominũ dñorum, & regem regnantium, ſimplici tantum miniſterio eſſe contentũ. Hactenus Hierony. ſatis quidem crudite & eloquenter nobis explicuit, vnde ſumpſerint nomina & originẽ, Hierarchiæ angelorum, quod myſterium, oĩbus ſcriptoribus eccleſiaſticis, quos ego legi hucuſque, latuit. Vnde & Origenes Theologorũ omnium facile princeps, lib. 1. Periarchon. capit. 5. fatetur, ſe neſcire ex quo loco diuinarum ſcripturarum, ordines angelorum ſunt deſumpti. Sunt, inquit, quidam ſancti angeli dei, quos Paulus miniſteriales ſpiritus appellat, ad miniſteriũ deſtinatos, propter eos qui hæreditatẽ capient in ſalutem. Apud Ipſum quoq; Paulũ inuenimus, neſcio vnde ſumentem, cognominantẽ tamen quaſdam ſedes, & Dñationes, & principatus & poteſtates

Hic locus exigere & poſtulare videbatur, vt etiã ea quæ à gentiũ ſcriptoribus, ex diuinis libris ſurrepta, & à loco ſacro in prophanum trãſlata ſunt, explicare aggrederemur. Nã illi haud infrequenter, literis monimentiſq; ſuis, res noſtras inſerere curarunt, inſtar Nabuchodonoſoris, qui vaſa tẽpli dñici ex vrbe Ieruſalẽ Babylonẽ deferre ac idolis ſuis deuouere, curauit. Verũ quia paucis verbis res tota plane & dilucide ptractari & aperiri non põt, ne ab inſtituto longius noſtra ſe flectat oratio, locum ſignabo præclarum, in quo multa philoſophorũ & poëtarum poſſis inuenire furta, aut ſi mauis ſacrilegia. Atque is eſt apud Iuſtinũ martyrẽ in admonitorio, quo in libro tam ex Homero quã ex Platone oſtẽdit, illos, ſuos libros ornaſſe verbis & ſententijs ex noſtris libris deſumptis.

In poſtremo huius capitis loco cõiecimus

quæſtio

Hiero. ſnia improbat.

Chryſo. expoſitio exploſa.

2. Timo. 3.

Coloſſ. 1.

Ephes. 1.

Locus annotandus. Hiero. de gradibus hierarchijs angelorum.

Principat⁹ Poteſtates. Virtutes. Dominationes.

Origenes.

queſtionẽ illam à Hierony. multa exemplorum varietate, & verborũ copia, diſcuſſam. *An apoſtoli uſiſint aditione. 70 an Hebraea.* nẽpe an apoſtoli & euãgeliſtæ, ita nitantur auctoritate veritatis Hebraicæ, vt. 70. apud illos tranſlatio in pretio nõ ſit. Deinde etiam an illi omnes vtantur teſtimonijs ex Hebręis codicibus deſumptis, an vero aliqui ſint q ſeptuaginta auctoritate freti, Hebraicam veritatem citare nonnunquàm diſsimulent. Pro harum quęſtionũ ſolutione, illius planè diuini viri Hiero. lucubra tiones euoluamus, qui diligẽter in hac re vigilauit, breuiter quidem & ſuccinctè, vt appetitum excitaſſe, nõ obruiſſe ciborum multitudine & varietate videamur. *Hierony.* Hierony. ergo in procemio. 15. lib. cõment. in Iſaiã. ait. Crebro dixiſſe me noui Apoſtolos & Euãgeliſtas, vbicũq; de veteri inſtrumẽto ponunt teſtimonia. Si inter Hebręos &. 70. nulla diuerſitas ſit, vel ſuis vſ. 70. interpretũ verbis vti ſolitos. Sin autẽ aliter in Hebraico, aliter i veteri editiõe, ſenſus eſt, Hebraicũ magis quã 70. interpretes ſeq. Deniq; vt nos multa oſtẽdimus poſuiſſe eos ex Hebręo q̃ in. 70. nõ habenť, ſic æmuli nři doceãť aſſumpta aliqua teſtimonia de. 70. q̃ nõ ſunt in Hebræis libris. *Hierony.* Itẽ Malachiæ. 3. Apoſtoli, inquit, & euãgeliſtæ & ipſe dñs nõ. 70. interpretum auctoritatem ſecuti ſunt, qua, Hebrææ linguæ habentes ſcientiam nõ indigẽt, ſed ex Hebræo transferebant, non curantes de ſyllabis punctiſq; verborũ, dũmodo ſententiarum veritas trãſferatur. Item Iſaiæ. 6. *Hierony.* ait. Paulus cum Hebręis diſputãs Actuũ. 18. citat illud Iſaię. Auditu audite & nolite intelligere, & videte viſu, & nolite cognoſcere, excæca cor populi huius. &c. Non iuxta Hebraicũ quod rectum eſſe cognouerat, ſed iuxta. 70. eſt locutus. Nam euangeliſtã Lucam tradunt veteres eccleſiæ tractatores medicinæ artis eſſe ſcientiſsimum, & magis literas Græcas ſciſſe quàm Hebræas. Vnde & ſermo eius tam in Euãgelio quàm in Actibus Apoſtolorũ cõptior eſt, & ſecularẽ redolet eloquentiã, magiſq; teſtimonijs vtiť Græcis q̃ hebręis. Matth. aũt & Iohã. quorũ alter hebręo, alter gręco ſermone euãgelia texuerũt, teſtimonia de Hebraico ꝓferunt, vt eſt illud *Hoſeæ 11.* Ex Ægypto vocaui filium meum. & Quoniam Nazaręus vocabitur. & Flumina de vẽ *Iohan. 7.* tre eius fluent aquę viuæ, & Videbũt in quẽ compunxerunt. & cætera his ſimilia. Pauli *Zacha. 12.* idcirco ad Hæbreos epiſtolæ contradicitur quòd ad Hebræos ſcribens, vtitur teſtimonijs, quæ in Hebræorum voluminibus nõ habentur. Hæc ille. Teſtimonium illud quod citatur à Iohan. cap. 7. flumina de ventre eius fluent aquæ viuę, ſumptũ eſt vt dicit Hiero. in prolo. Pentateuchi ex prouerbijs. Sed ex quo loco, non conſtat, aliqui dicunt ex ca. 5. ſumptum eſſe. Deriuentur fontes tui foris, & in plateis aquas tuas diuidet. Theophy. tamen Iohã. 7. ſic diſpungit. Qui credit in me *Theophy.* ſicut dicit ſcriptura. & deinde oportet aliud facere principiũ. Flumina de vẽtre eius fluẽt. & Euthy. Iohan. 9. ait. Poſt dictum ſicut ſcri- *Euthy.* ptum eſt, ponenda eſt diſtinctio. multifariã enim præcipit ſcriptura credere in illum. Atque ita exponunt Chryſoſto. & cæteri Græ *Chryſoſto.* ci, qui veritatem Hebraicam non potuerũt conſulere. Hactenus de his. ad inſtitutũ noſtrum reuertamur. Hierony. Iſaiæ. 28. adhuc *Hierony.* addit. Hoc in veteri obſeruari teſtamento, abſq; paucis teſtimonijs quibus Lucas ſolus abutitur, qui magis Græcæ linguæ habuit ſcientiam, quod vbicunq; quid de veteri inſtrumento dicitur, non eos iuxta. 70. ſed iuxta Hebraicum ponere, nullius ſequentium interpretationem, ſed ſenſum Hebraicum ſuo ſermone vertentium. vt cum apud Iſaiã. cap. 28. legimus. In loquela enim labij, & in lingua altera loquetur ad populum iſtũ. Quod Paulus ſumens ex illo loco, ſic extulit. In alijs liguis & in alijs labijs loquar populo huic nec ſic exaudiet me. &. 29. cap. addit. Vbi legimus in Iſaia. Pro eo quod appropinquat populus hic ore ſuo, & labijs ſuis glorificat me, cor autem eius longe eſt à me, timuerunt me mandato hominũ & doctrinis. Dominꝰ tamen in euãgelio contra Phariſęos ſic pro- *Matth. 15.* tulit. Quare & vos præteritis mandatum dei propter traditiones veſtras. Et iterum. Hypocritæ bene prophetauit de vobis Iſaias dicens. Populus iſte labijs me honorat, cor autem longe eſt à me. fruſtra colunt me docentes doctrinas & præcepta hominum. Multa alia exẽpla huiuſcemodi vel vnus liber Hierony. de opti. genere interpretãdi ſuppeditabit. Item in. Q. in Gene. ait. Hoc generali- *Hierony.* ter obſeruandum quod vbicunq; apoſtoli loquuntur ad populos, his plerunque teſtimonijs abuti, quæ iam gentibus fuerant diuulgata. Vnde cum. 70. animæ ingreſſæ ſint in Ægyptum, Stephanus in concione. 75. animas ingreſſas aſſerit. De hoc ſupra latius diſſeruimus. Deniq; in cõmenta. Habacuc. cap. *Hierony.* 2. ait. Quod apoſtolus. 70. magis teſtimonio

abuſus eſt ad Roma.ſcribens. Iuſtus ex fide mea viuet,& non eo quod habetur in Hebraico,ex fide ſua, cauſa perſpicua eſt. Scribebat enim Romanis.qui ſcripturas Hebraicas neſciebant, nec erat ei cura de verbis, cū ſenſus eſſet in tuto, & damnum ex eo præſens diſputatio non haberet. Alioquin vbi diuerſus eſt ſenſus,& aliter ſcriptus eſt in Hebraico, aliter in.70. nota eum his vti teſtimonijs quæ à Gamaliele doctore legis didicerat.

Ordo narrandi diuerſus, non nocet ueritati. Fortè tamē offendet aliquos parum in ſacris literis verſatos, ordo perturbatus & confuſus, non ſolum in citationibus, ſed etiam in quibuſcunq; alijs narrationibus. Hos ſic *De hoc lib. 5.cap. 1. Auguſt.* inſtruit Augu.lib.2.de conſenſu euangeliſtarum.29.Non eſt,inquit,mendacium ſi quiſquam non hoc ordine cuiuſquam ſermonē digeſſerit,quo ille à quo proceſsit narrauit. Cum ipſius ordinis nihil ad rem,ſiue ita, ſiue ita ſit. & Iterum.cap.12.eiuſdem libri.ait. Sancti qui prudenter intelligunt,nullo modo laborandum eſſe iudicant ipſas ſentētias eſſe neceſſarias cognoſcēdæ veritati,quibuſlibet verbis fuerint explicatæ. & quod alius euangeliſta alium ordinem tenuit nō eſt vel qûe contrarium.nec illud contrarium eſt, ſi alius dicit quod alius prætermittit. Vt enim quiſq; meminerat,& vt cuiq; cordi erat, vel breuius vel prolixius eandem tamen explicare ſententiam, ita eos explicaſſe manifeſtum eſt.

Citationum duplex genus. Duo ſunt citationum genera,nam aliquādo in nouo teſtamento talia verba citantur quæ clarè in veteri leguntur,& hæc non indigent noſtra expoſitione nec diligētia. Aliquando verò ſenſus tantum ſine vlla citatione inuenitur, nec ſcimus an auctoritate propria hoc eſt dei,illa protulerint, an ex veteri ſint inſtrumento deprompta. Vt in euan*Matth.10.*gelio Saluator ait. Veni ſeparare hominem aduerſus patrem ſuum & filiam aduerſus matrem ſuam,& nurus aduerſus ſocrum ſuam, & inimici hominis domeſtici eius. Nam hic locus propè eiſdem verbis in Michæa ſcribitur.Quæ verba vtrum aſſumpta ſint ex ꝓpheta, an propria auctoritate præcepta,noſſe domini eſt, qui in euangelijs & prophetis locutus eſt. Illorum teſtimoniorum, quorū ſenſus tantum inuenitur depromptus, ſine vlla citatione,in ſequenti tabula ſubiecimus exempla.

Ex Geneſi.

1 *Fide intelligimus aptata eſſe ſecula Dei uerbo.* Hebræ. 11.

1 *Cæli erant prius & terra de aqua & per aquā conſiſtentes dei uerbo.* 2.Petri.3.

2 *Bene omnia fecit.* Marci.7.

5 *Adam primus formatus eſt, deinde Eua.* 1. Timot.2.

2 *Non uir ex muliere, ſed mulier ex uiro.* 1. Corinth.11.

3 *Serpens ſeduxit Euam aſtutia ſua.* 2.Cor.11.

3 *Adam non eſt ſeductus, mulier eſt ſeducta.* 1. Timoth.2.

4 *Fide plurimam hoſtiam Habel quàm Cain obtulit.* Hebræ.11.

4 *A ſanguine Habel iuſti.* Matth.23.

4 *Non ſicut Cain qui ex maligno erat.* 1.Iohā.3.

4 *Væ illis qui in uia Cain abierunt.* Iudas.

5 *Fide,Enoch translatus eſt ne uideret mortem.* Hebræ.11.

6 *Quando expectabant Dei patientiam in diebus Noë cum fabricaretur arca.* 1.Petri.3.

6 *Fide,Noe reſponſo accepto, de his quæ non uidebantur, &c.* Hebræ.11.

7 *Octauum iuſtitiæ præconem cuſtodiuit.* ſecunda Petri.2.

7 *Sicut in diebus ante diluuium.&c.* Matt.24.

9 *Omnes qui acceperint gladium,gladio peribunt,* Matth.26.Apoca.13.

12 *Fide, qui uocatur Abraham,obediuit in locum exire.* Hebræ.11.

14 *Hic enim Melchiſedech, rex Salem ſacerdos dei ſummi.* Hebræ.7.

16 *Abraham filium habuit de ancilla.* Gal.4.

17 *Signum accepit circunciſionis, ſignaculum iuſtitiæ fidei.* Roma.4.Actu.7.

18 *Fide, & ipſa Sara ſterilis,uirtutem in conceptione,&c.* Hebræ.11.

18 *Sicut Sara obediebat Abrahæ,dominum eū uocans.* 1.Petri.3.

19 *Euertit ciuitates Sodomorum & Gomorræorū.* 2.Petri.2.

19 *Sicut Sodoma & Gomorra & finitimæ ciuitates.* Iudas.

19 *Memores eſtote uxoris Lot.* Lucæ decimoſeptimo.

19 *Sicut factum eſt in diebus Lot, edebant, & qua die exijt Lot à Sodomis,pluit.* Luc.17.

21 *Abraham habuit filium de libera.* Galat.4.

22 *Fide obtulit Abraham Iſaac cum tentaretur.* Hebr.11.

Offert

22 Offert Abrahã filiũ Iſaac ſuper altare. Iacobi. 2
22 Sicut locutus eſt ad patres noſtros Abrahã. &c. Lucæ. 1.
25 Rebecca ex uno, concubitum habens, Iſaac patris noſtri. &c. Roma. 9.
25 Ne quis fornicator aut prophanus ut Eſau qui propter eſcam. &c. Hebræ. 12.
27 Fide & de futuris benedixit, Iſaac, Iacob. Hebræ. 11.
48 Fide, Iacob moriens ſingulos filiorum Ioſeph benedixit. Hebræ. 11.
49 Quem ſcripſit Moyſes in lege. Iohan. 1.
50 Fide, Ioſeph moriens de profectione filiorum Iſrael. &c. Hebræ. 11.

Ex Exodo.

2 Fide Moyſes natus, occultatus eſt menſibus tribus. Hebræ. 11.
2 Fide, Moyſes grãdis factus negauit ſe eſſe filium filiæ Pharaonis. Hebræ. 11.
2 Cum uidiſſet Moyſes quendam iniuriam patientem. Actu. 7.
3 Expletis annis. 40. apparuit illi. Actu. 7.
12 Fide, celebrauit paſcha & ſanguinis effuſionem. Hebræ. 21.
14 Oẽs in Moyſe baptizati ſunt in nube. 1. Cor. 10.
14 Fide, tranſierunt mare Rubrum. Heb. 11.
16 Patres ueſtri manducauerunt manna in deſerto. &c. Iohan. 6.
16 Panem de cælo dedit eis manducare. Iohan. 6.
16 Omnes eandem eſcam ſpiritualem manducauerunt. 2. Cor. 16.
17 Bibebant de ſpirituali, conſequente eos, petra. 1. Corint. 10.
19 Si beſtia tetigerit montẽ lapidabitur. Hebr. 12.
19 Gens ſancta, populus acquiſitionis. 1. Pet. 2.
20 Non periurabis. Matth. 5.
20 Non homicidium facies. Matth. 19.
20 Non acceſſiſtis ad tractabilem montem. Heb. 12.
24 Lecto omni mandato legis à Moyſe. &c. Heb. 9.
26 Tabernaculum factũ eſt primum. Hebræ. 9.
32 Nec idololatræ efficiamini. 1. Corint. 10.

Ex Leuitico.

12 In ſabbato circunciditis hominem. Iohan. 7.
12 Poſtquam impleti ſunt dies octo. Lucæ. 2.
12 Poſtquam impleti ſunt dies purgationis eius ſecundum legem. Lucæ. 2.
12 Vt darent hoſtiam ſecundum quod dictum eſt in lege domini. Lucæ. 2.
14 Offer munus tuũ quod præcepit Moyſes. &c. Matth. 8. Mar. 1. Lucæ. 5.
16 Omnis multitudo populi erat orãs foris. Luc. 1.
16 Si ſanguis hircorum & uitulorum. Hebr. 9.

19 Nollite in perſonarum acceptione. &c. Iaco. 2.
19 Si peccauerit in te frater tuus. Matth. 18. Lucæ. 19.
20 In lege Moyſes mandauit huiuſmodi lapidare. Iohan. 8.

Ex Numeris.

8 Omne maſculinum adaperiens uuluam. Luc. 2.
9 Patres noſtri omnes ſub nube fuerũt. 1. Cor. 10.
11 Panem de cælo dedit eis manducare. Iohan. 6.
12 Sicut & Moyſes in omni domo eius. Hebræ. 3.
14 Cadauera filiorum Iſrael proſtrata ſunt in deſerto Hebræ. 3.
14 Neque murmurraueritis ſicut quidam eorum. 1. Corinth. 10.
16 In contradictione Core perierunt. Iudas.
19 Quorum. n. animaliũ ſanguis infertur pro peccato. Hebræ. 13.
20 Bibant de ſpirituali conſequente eos petra. 1. Corint. 10.
21 Neque tentemus Chriſtum ſicut quidam. &c. 1. Corin. 10.
21 Sicut Moyſes exaltauit ſerpẽtẽ in deſerto. Io. 3.
22 Animal mutum ſubiugale corripuit ueſaniam Balaam. 2. Pet. 2.
22 Errore Balaam mercede effuſi ſunt. Iudas &. 2. Petri. 2.
24 Balaam docebat Balach mittere ſcandalum coram filijs Iſrael. Apoca. 2.
25 Neq; fornicemur ſicut quidam ex ipſis fornicati ſunt. 1. Cor. 10.
26 Proſtrati ſunt in deſerto. 1. Cor. 10.
26 Sabbathis ſacerdotes in templo ſabbathum uiolant. Matth. 12.

Ex Deuteronomio.

1 Nolite in perſonarum acceptione. Iaco. 2.
5 Non periurabis. Matth. 5.
10 Non eſt acceptio perſonarũ apud deum. Ro. 2. Actu. 10. Colo. 3. Ephe. 6. 1. Pet. 1.
17 Irritam quis faciens legem Moyſi. Hebræ. 10.
18 Neſcitis quomõ qui in ſacrario operantur, quæ de ſacrario ſunt edunt? 1. Corin. 9.
24 Quicũq; dimiſerit uxorẽ ſuam, det ei libellum repudij. Matth. 5. 19. Mar. 10.

Ex Ioſue.

2 Similiter & Raab meretrix. Iaco. 2.
6 Fide, muri Iericho corruerunt. Hebræ. 11.
6 Fide, Raab meretrix, non perijt cum incredulis. Hebræ. 11.

Ex. 1. Regum libro.

21 Non legiſtis quod fecerit Dauid quando eſurijt. Matth. 12. Mar. 2. Luc. 6.

Ex lib.3.Regum.

2 *Liceat audenter dicere ad uos de patriarcha Dauid quoniã defunctus eſt. Actuum.2.13.*

20 *Regina Auſtri uenit à finibus terræ audire ſapientiam Salomonis.Matth.12.Lu.11.*

17 *In diebus Eliæ clauſum eſt cœlum.Luc.4.*

17 *Elias homo erat ſimulis nobis paſsibilis.Iacob.5.*

Ex lib.4.Regum.

4 *Neminem per uiam ſalutaueritis.Luc.10.*

5 *Multi leproſi erant in Iſrael ſub Eliſeo propheta. Lucæ.4.*

Ex lib.1.Paralip.

23 *Nec quiſquam ſibi ſumit honorem,ſed qui uocatur à deo, quemadmodum & Aaron.Hebræ.5.*

Ex Iob.

1 *Nihil intulimus in hunc mundum. 1.Tim.6.*

5 *Beatus uir qui ſuffert tentationem.Iacob.1.*

34 *Non eſt perſonarum acceptor deus.Actu.10.*

Ex Pſalmis.

40 *Filius hominis uadit ſicut ſcriptum eſt.Mat.26. Marci.14.Lucæ.22.*

131 *Petijt Dauid ut inueniret tabernaculum dei Iacob.Actu.7.*

Ex Prouerbijs.

11 *Si iuſtus uix ſaluabitur.1.Petri.4.*

17 *Sit autem omnis homo uelox ad audiendum,tardus ad loquendum.Iacob.1.*

20 *Si dixerimus quia peccatum non habemus. &c. 1.Iohan.1.*

24 *Nolite in perſonarum acceptione.Iaco.2.*

25 *Cum uocatus fueris ad prandium,uade, recumbe in nouiſsimo loco.Lucæ.14.*

Ex Iſaia.

8 *Ecce hic poſitus eſt in ruinam & reſurrectionem multorum.Lucæ.2.*

13 *Statim poſt tribulationem dierum illorum ſol obſcurabitur.Matth.24.Mar.13.Luc.21.*

41 *Suſcepit Iſrael puerum ſuum.Lucæ.1.*

54 *Beatæ ſteriles, & uentres qui non genuerunt. Lucæ.23.*

58 *Eſuriui & dediſtis mihi mãducare.Matth.25.*

63 *Veſtitus erat ueſte aſperſa ſanguine. Apoc.19.*

Ex Ieremia.

2 *Nunquid ſeruus eſt Iſrael aut uernaculus. Iohan.8.cap.*

2 *Homo erat paterfamilias qui plantauit uineam. Matth.21.Mar.12.Luc.20.*

7 *Nunquid ſpelunca latronum facta eſt domus mea.Matth.21.Iohan.2.*

18 *Nunquid dicit figmentum ei qui ſe finxit. &c. Roma.9.*

Ex Ezechiele.

3 *Cum cõſummati fuerint mille anni. Apoca.20.*

12 *Vbi eſt promiſsio aut aduentus eius.2. Petri.3.*

18 *Eſuriui & dediſtis mihi manducare.Matth.25.*

Ex Daniele.

7 *Et erat numerus eorum millia millium.Apoc.5.*

12 *Et angelus quem uidi ſtantem ſuper mare. Apoca.10.*

Ex Ioële.

3 *Sol obſcurabitur & luna non dabit lumen ſuum. Matth.24.Mar.13.Lucæ.21.*

Ex Michea.

2 *Non habemus hic manentem ciuitatem. Hebræ.13.*

4 *Regnabit in domo Iacob in æternum.I.Lucæ.1.*

De pronominibus & illorum emphaſi. Cap. 2.

NIL eſt in ſcripturis tam humile aut deiectum quin nobis ingentes pariat & procreet vtilitates, ſi dextrè ſcripturas tractare & ad amuſsim examinare volumus. Quare non erit inutile, nonnulla, quæ de Pronominum emphaſi, ex diuturna priſcorum patrum lectione ſelegimus, in medium afferre, vt ſaltem ſtudioſorum excitemus animos, ad obſeruandum & colligendum alia his ſimilia & cognata. Sumamus igitur exordium à pronomine, meus. De quo Origenis verba ſubijciam ex lib.1.comment.in epiſt.ad Roma. Hęc vox Deus meus,non poteſt eſſe niſi ſanctorum quorum deus dicitur, ſicut deus Abraham,vel Iſaac,vel Iacob.Non poteſt dominum ſuum dicere,is cui deus venter eſt, & cui auaritia deus eſt,& cui gloria ſeculi & põpa mundi deus eſt.Quicquid enim vnuſquiſque ſupra cætera colit,hoc illi Deus eſt.Hinc intelliges quid ſibi velit Diony.cap.2.de Cælesti Hierarchia.cum ait.Sit dux verbi Chriſtus(Si mihi dicere liceat) meus. Præterea Baſilius Pſalm.29. cum ait propheta. Domine Deus meus clamaui ad te.ait. Vox iſta deus meus,plena affectu fiduciæ eſt, & cõueniens ſtatui prophetico.vide eum Pſal. 7.circa principium.Deinde Chryſo.lio.34. in Ge-

Meus.

Deus meus vox ſanctorum tantũ.

Dionyſij locus.

in Gene.ait.Mos eſt prophetis propter ex-
cellentem amorem erga deũ, id quod factũ
eſt omnibus,proprium ſibi facere.vt Pſalm.
57.Deus deus meus. quãuis totius orbis ſit
dominus.Sed peculiare hoc eſt amori,vt ex
Amor. communibus propria faciat.Et ad Roma.8.
Qui dilexit me.te ſolùm dilexit?omnium,in
quit,naturam dilexit, ſed ego ei gratias ha-
beo,quaſi me ſolũ dilexiſſet & trãdidiſſet ſe-
metipſum pro me ſolo.Hæc iterum inculcat
ho.39.eiuſdem libri.& in ſermone.2. epiſto.
ad Roma.& hom.2.in priorem epiſt.ad Co
rinth.cap.1.

Tuus. Quãdo vtitur Deus hoc pronomine tu⁹,
in malam partem accipi ſolet, ſicut meus in
bonam.Hoc ſignificare voluit Hiero.Danie
lis.9.ca.cum ait.Quando aliqui boni ſunt vo
cantur à domino,mei,quando mali, tui, vel
non mei.Vnde quia propheta, dixerat, Da-
niel.Eduxiſti populum tuum,& nomen tuũ
inuocatum eſt ſuper ciuitatẽ tuam, & ſuper
populum tuũ. Propterea ex perſona dei lo-
quitur Gabriel. Nequaquã populus dei eſt,
ſed populus tuus,nec vrbs ſancta dei,ſed ſan-
Exod.32. cta,vt dicis tibi. Simile quid & in Exodo le-
gimus, quãdo deus loqtur ad Moyſen. De-
ſcende,peccauit.n.populus tuus.hoc eſt non
populus meus, quia me deſeruit. Item Iſaiæ.
53.cum ait propheta. Fortes meos & exul-
tantes in gloria mea. oſtendit eos non ſuis vi
ribus,ſed dei ira tam ſublimis regni potentiã
ſubuertiſſe. Vnde apud Ezechielem. cap. 3.
cum loquitur dñs ad prophetam. Vade, in-
quit, & ingredere ad tranſmigrationẽ ad fi-
lios populi mei.non mei, ſed tui legendũ eſt,
cum dictũ ſit de populo peccatore & idolo-
rum cultui dedito.

Deinde annotãdum eſt ex Chryſo.ho.39.
in Gene. Quod mos eſt ꝓphetis hoc addita
mento, Ego ſum Deus tuus: amorẽ dei erga
iuſtum declarare. Nam qui totius mundi eſt
dñs,& vniuerſi opifex, creator coeli & terræ,
dicit,Ego ſum deus tuus.Magna profecto di
gnitas iuſto tribuitur, vt omniũ dñs,à ſeruo
vocari voluerit.Et inuenimus eum poſt hæc
Exod.3. dicentẽ.Ego ſum deus Abraham,deus Iſaac,
deus Iacob.

Noſter. Pronomẽ noſter tã dicitur de re propria,
quã de illa quę nobis obuenit ex liberalitate
alterius.Vnde Grego.li.24.Mora.cap.5.ait.
Iuſtitia nr̃a dicitur,nõ quę ex noſtro noſtra
eſt,ſed quę diuina largitate fit nr̃a. ſic dicim⁹
panẽ noſtrũ quotidianũ da nobis hodie.Ec-
ce & noſtrũ dicim⁹ & tamẽ vt detur oramus.
nr̃ fit cum accipitur, qui tamen dei eſt, quia
ab illo datur, dei ergo eſt ex munere,& nr̃ fit
per acceptionẽ.Deinde noſter dicitur aliquis
ad diſtinctionẽ hoſtiũ & alienorũ,vnde Hie
ro.ad Titũ.3.cũ dicit apoſtolus. Diſcant nr̃i
bonis operibus præeſſe. ait. noſtros vocat
qui in Chriſto crediderunt.

Veſter nonnunq̃ de iuſtis dicitur.vt cũ di *Veſter.*
citur. Videns ordinem veſtrũ. & in euange-
lio. Nonne ſcriptũ eſt in lege veſtra. i. vobis
data. Aliqñ de iniquis dicitur & nefariis. Vn
de Hiero.Amos.4.ait. Quãdo ſermo diuinus
addit Veſter,vt ꝓphetas veſtros,ſuos eſſe ne-
gat.vt Amos.4. multitudinẽ hortorũ vr̃orũ,
vinearũ veſtrarum, olиueta veſtra, & ficeta
veſtra,comedit eruca. Iſti ſunt de quibus lo-
quitur propheta,multiplicauerũt ſibi hortos 3.Reg.25.
in quos,ne vinea ſua mutaretur,Naboth oc-
cubuit, & hæretici vineas & olиueta & ficeta *Hæretici.*
habere ſe iactãt,ſed vinea eorũ vinea ſodomo
rũ eſt,& olиueta eorũ nõ ſunt de bonis oliuis,
ſed de oleaſtris quos apoſtol⁹ radicib⁹ bona Rom.11.
rũ oliuarũ præcipit inſerẽdos. Ficeta quoq;
talia habent,quæ calathũ peſsimarũ impleãt
ficorũ,quos Ieremias prę amaritudine come *Iere.*29.
di nõ poſſe teſtatur,ad quę cum dñs veniſſet *Mar.*55.
ęterna eis ariditate maledicit,vt nunquã fru-
ctũ afferãt,ne virore foliorũ decipiãt tranſeũ
tes. & Iſaias ait.ſolennitates veſtras odio ha-
bet anima mea.

¶ Hoc pronomẽ eorũ de iniquis & à deo ab
horrentibus dicitur. Hoc ſignificauit Hiero.
Ezech.7.in huius loci expõe.Poſsidebũt ſan
ctuaria eorum.cũ ait. Significãter eorum di-
cit,quia polluta fuerant ſanctuaria dei,& vio
latũ arcanũ eius.Non dixit, poſsidebunt ſan
ctuaria mea,ſed eorũ,quia poſt contamina-
tionem mea eſſe ceſſarunt.

Suos vocat deus ſanctos viros tãtum, quã
uis vniuerſæ creaturæ, dei ſint, ratione crea-
tionis.Hinc eſt quod Theophy.Iohã.13.ait.
ſuos vocat deus ſecundũ familiaritatis ratio
nẽ vt diſcipulos ſuos.Quãtũ enim ad rationẽ
creationis eius,proprij ſunt oẽs homines. In
propria, inquit Iohãnes, venit,& ſui eũ non
receperũt.Sui ꝓprie ſancti ſunt,eo quod fa-
miliares ei ſunt. Vnde Iohã.13.legimus, Quũ
dilexiſſet ſuos qui erãt in mundo,in finẽ dile
xit eos.Porro qđ exponit Theoph.ſui eũ nõ
receperũt,de illis qui dei erãt iure creationis.
non videtur eſſe verum. Sed hic eſt ſenſus.
Qui impenſe videbãtur cultui diuino eſſe de

dici, cũ neglexerunt & ignominia affecerũt. Nam loquitur ſcriptura iuxta illorũ vel vulgi perſuaſionem.

Hic, hæc, hoc ad quæ tẽpora extẽditur.

Pronomẽ, hic hæc hoc ad præteritũ præſens & futurũ ſe porrigit & extẽdit. Nã vt ait Chryſoſt. ho. 78. in Mat. ſolet ſcriptura ſic loqui, hæc eſt generatio, non de viuẽtibus tũc, loquens, ſed de vniuerſis fidelibus. vt in Pſal. Hęc eſt generatio quærentiũ eum, quærẽtiũ faciẽ dei, Iacob. & in Euangelio. Nõ præteribit generatio hæc. Nẽpè fidelium omnium. Lege quæ ſcripſimus lib. 3. cap. 3.

Pronomina quæ redundare uidentur Emphaſin habẽt.

Solent Hebręi pronomina ſuperfluo, vt nobis videtur, inculcare, ad maiorẽ rei vehementiã, & exaggerationẽ. & ad hunc ſenſum trahere debemus Auguſt. verba ex Pſal. 104. quę ſic ſe habent. Frequẽs eſt apud Hebręos, vt pronomina poſſeſsiua, aut relatiua, abundent, vt apud Mat. Venit is q fortior eſt poſt me, cuius nõ ſum idone⁹, vt procũbẽs ſoluã corrigiã calceamẽtorũ ipſi⁹. Abũdat dictio, ipſi⁹. & Pſal. 73. Redemiſti virgã hæreditatis tuę, mõs Siõ in quo habitaſti in eo. Itẽ Euthy. Pſal. 9. ait. Solent Hebręi pronomina ſuperfluo cõiungere, vt. beatus cuius deus Iacob adiutor ei⁹. &, Beat⁹ vir cui eſt auxiliũ ei abs te. & iterũ. Cui⁹ maledictione os eius plenũ eſt. & in euãgelio. Cuius ventilabrũ in manu eius. Pro in cuius manu ventilabrũ eſt. Et cãtico Deute. Vbi ſunt dij eorũ in quibus confiſi ſunt in eis. Multa huiuſcemodi exempla poſſemus coaceruare, ſed hæc ſufficiãt. Denique Camhi Pſal. 3. ait. omnis additio idẽ valet ac ſi geminaretur ſentẽtia. nã additio nunquam niſi ad maiorem Emphaſin fieri ſolet.

Poſtrema regula huius capitis ſit hęc. Nomina propria interdũ ponuntur ꝓ pronominibus deriuatiuis. Hoc ſignificauit Augu. Pſal. 67. cum hũc locum enarrat. Rex virtutum dilecti dilecti. Illius hæc ſunt verba. Locutio eſt ſcripturis vſitatiſsima, quod per nomen proprium, pronomen exprimatur aut relatiuum, vt eundem eſſe de quo dicitur dubitari omnino nõ poſsit. Sic in Pentateucho multoties inuenitur. Fecit Moyſes illud atq; illud, ſicut præceperat dominus Moyſi. i. ei. Ecce poſitum eſt nomen propriũ, loco pronominis. Non dixit quod vſitatũ eſt in locutionibus noſtris. Et fecit Moyſes ſicut præceperat ei dñs. Sed fecit Moyſes ſicut præceperat dñs Moyſi. Quaſi alius ſit Moyſes cui præcipit, & alius Moyſes qui fecit, cũ idem ipſe ſit. Tales locutiones in nouo teſtamẽto *Exo. 4.* difficilime inueniuntur. Inde tamẽ eſt quod apoſtolus ait. De filio ſuo qui factus eſt de ſemine Dauid, ſecundum carnẽ, qui prædeſtinatus eſt filius dei in virtute, ſecundum ſpiritum ſanctificationis, ex reſurrectione mortuorũ Ieſu Chriſti domini noſtri. iſta vltima quatuor verba poſita ſunt loco ꝓnominis, eius. Nam ex hoc quod Chriſtus ſuſcitauit ſeipſum à mortuis oſtendit ſe deum eſſe. Ita loquit̃ apoſtolus tanq̃ alius ſit filius dei qui factus eſt ex ſemine Dauid ſecundũ carnem, & alius Ieſus Chr̃us dñs noſter. Illud tamen exẽplum quod affert Augu. Rex virtutũ dilecti dilecti, nil valet. ipſe arbitratur nomen primũ dilecti eſſe nominatiuum, & ſecũdum eſſe in genitiuo. Cum ſit eiuſdẽ nominis geminatio in recto. vt ęquivaleat nomini diſtributiuo vt dicemus cap. ſequẽti in fine, & rex eſt nomen ſingularis pro plurali. i. reges potentes à dño diligentur. Poterat Auguſt. vti clarioribus exẽplis. his in primis. Gen. 7. Duo duo ingreſſa ſunt ad Noë in arcam, maſculus & fœmina ſicut pręceperat dñs Noë. & Audite vxores Lamech. i. meæ. & Creauit deus hominẽ ad imaginẽ & ſimilitudinẽ ſuam, ad imaginem dei. i. eius creauit eum. & ad Ephe. 1. Paulus apoſtolus Ieſu Chriſti per voluntatem dei. dei. i. Chriſti. & Deut. 9. Dedit mihi domin⁹ tabulas lapideas ſcriptas digito dei. & Marci. 1. Vidit Symonem & Andream fratrem Symonis, quamuis in codice Latino legatur eius. & Matth. 1. Chriſti generatio ſic erat. Cum eſſet deſponſata mater Ieſu pro eius. Licet in codice Græco legatur eius. Atq; ita legit Orige. & Chriſtianus Druth. & Exo. 2. Iuxta Hebraicum. egreſſus eſt vir de domo Leui, & duxit filiã Leui. i. eius. Eſt enim peculiare Hebræis vti tertijs perſonis pro ſecundis aut primis. Vide Auguſt. ſuper Gene. Q. 110. & quæ ſcripſi. li. 9. Regula. 32.

Pauli locus ad Rom. 1.

De ſignis vniuerſalibus Caput. 3.

PRopoſitio vniuerſalis affirmatiua interdum vniuerſaliter capitur. vt pſalm. 24. omnes viæ domini miſericordia & veritas. & apud Iohan. 1. Qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Si intelligatur de lumine naturali, vniuerſaliter intelligitur. Si de lumine gratiæ, pro multis accipitur, omnis. Porro hæc vniuerſalitas referenda eſt ad

dictio-

dictionem cui adiungitur. 2. Paralip. 9. Magnificatus eſt rex Salomon præ omnibus regibus terræ, Non vniuerſæ terræ, ſed regionis illius & illi adiacentium. & Actu. 11. Agabus ſignificabat per ſpiritum, famem magnam futuram in vniuerſo orbe terrarũ, quę facta eſt ſub Claudio Cęſare. in vniuerſo orbe, i. in tota Iudæa per Synecdochen. Hoc eſt quod ait Hiero. Iſaiæ. 13. Idioma eſt, inquit, ſacræ ſcripturæ, vt omnem terram illius ſignificet prouinciæ, de qua ſermo eſt. Vt apud Iſaiam: Dominus exercituum pręcepit militiæ belli, vt diſperderet omnem terram. quod quidã nõ intelligẽtes, ad omniũ terrarũ ſubuerſionẽ trahũt; cum de Babylone tantum ſit locus intelligendus. & Ambro. lib. 3. de Vocatione gentium inter alia multa ait. Sermo diuinus, hac vtitur cõſuetudine, vt ea quæ de quadam parte dicuntur, ad omnes homines pertinere videantur. Sic interdum & pro parte terrę, omnem terram, & pro parte mundi totum mundum, & pro parte hominum, omnes homines nominãtur. Vt omnes declinauerunt.

De hoc. lib. 9. Reg. 4. 5.6.

Hinc tamen oritur dubiũ, An tenebræ illæ quæ in paſsione domini acciderũt, obtexerint vniuerſum orbẽ, an partem eius.

Quæſtio de tenebris paſſionis dominicæ.

Theophy. Matth. 27. his verbis reſpondet. Erant inquit, in toto mũdo tenebrę, (non in parte mundi) ſicut in Ægypto, vt monſtretur ꝙ lugeat in paſsione conditoris creatura, & quod à Iudæa lux receſſerit. Iudęi quoq; petentes ſignum è cœlo, nũc videant ſolem obtenebrare. Sexta autem die homo eſt cõditus, & ſexta hora de ligno comedit. Qua hora dñs hominem condidit, eadem & lapſum reparauit. Sexto die & ſexta hora cruci affixus eſt.

Qua hora homo creatus, & redẽptus. ſuprà lib. 3. cap. 1

Et Euthy. Matth. 67. Non poterunt Iudæi dicere quod ſolis eclipſis ſecundũ naturam eſſet. Nam ipſa in vno tẽporis accidit momẽto, & in vna parte terræ, & non decimoquarto die lunæ. Hæ vero tenebræ & ad tres horas perſeuerarunt, & ſuper vniuerſam terrã & 14. die lunæ, quãdo impoſsibile eſt ſecũdũ naturã cõtingere ſolis eclipſim. & Diony. epiſt. 11. fatetur ſe vidiſſe admirandã eclipſim in Heliopoli vrbe Aegypti. ſed Eraſmus epiſtolã illam, imo totum Dionyſiũ reijcit & contẽnit. eam tamẽ admittunt multi præclari viri & literis & ſanctitate inſignes, vt Michael Syngelus in iuſto volumine de laudibus Dionyſij ędito. & Aretha in Apocalypſi. cap. 18. illam agnoſcit inquiens. ait Iohãnes Apoca. 6. cap. Cum apertum fuiſſet ſigillum ſextum, & terræmotus factus eſt magnus, & ſol factus eſt niger. &c. Manifeſte deſcribit nobis viſio, ſigna quæ in Chriſti paſsiõne facta ſunt. Cum. n. eſſet pleno lumine luna nempe. 14. die, & ex diametro diſtaret a ſole, quomodo poſſibile fuit, vt ſolem repentino ſuo aduẽtu obſcuraret? nam ita ſolarem eclipſim fieri dicũt. Aſtrologi. Rurſum quomodo poſsibile fuit, vt luna in medio die conſtituta talis appareret. Vnde etiã Diony. Areopagita ad diuinũ refert miraculum, quod tẽpore paſsionis in ſole cõtigit, nõ iuxta affectiones in corporibus cœleſtibus fieri ſolitas. Hæc ille.

Ad Apollophanem.

At dices eclipſis nõ potuit eſſe vniuerſalis. Si eſt naturalis, nõ nego. Terręmotus etiã fuit vniuerſam terrã concutiẽs. Nã vt ait Aug. li. 2. de mira. Scripturę. Quindecim vrbes in Thracia ſunt ſubmerſæ illo terræmotu. & Nicepho. lib. 1. cap. 17. ſub Tiberio. 14. minoris Aſiæ vrbes terræmotu concidiſſe, memoriæ proditũ eſt, quarum nomina ſunt. Epheſus, Magneſia, Sardis, Moſthene, Hierocæſarea, Philadelphia, Tmolꝰ, Timꝰ, Myrina, Cyme, Apollonia, Hyrcania, Dia, Cibyra. & Tertuliannus in apologetico cap. 21. & quod Plinius. lib. 2. cap. 84. ſcribit, de hoc terręmotu dictũ putãt. Tiberij, inquit, Cæſaris principatu. 12. vrbibus Aſię vna nocte ꝓſtratis. Et Euſebius in Chronicis dicit accidiſſe. 25. anno Tiberij.

Vrbes. 14. in Aſia ſubmerſæ.

¶ Oppoſitam ſententiã tuetur Orige. tract. vlt. in Matth. Cum exponit hunc locum. A ſexta autem hora tenebræ. &c. Arbitror, inquit, ſicut cætera ſigna quę facta ſunt in paſſione domini, in Ieru. tantũmodo facta ſunt, ſic & tenebræ tantum ſuper totam Iudæam factæ ſunt vſque ad horam nonam. Nam quod velum templi ſciſſum eſt, quod terra contremuit, quod petrę diruptæ ſunt, quod monumenta aperta ſunt, in Ieruſalẽ tantum accidit. Neq; enim ſenſerũt qui in Aethiopia erãt, & in India, & in Scythia. quod ſi factum fuiſſet, inueniretur in hiſtorijs aliquibus in quibus ea, quæ illis temporibus acciderunt, ſcripta ſunt. Quod hoc verum ſit, argumẽto eſt hoc, quod tertio. Regum. lib. vbi Abdias diſpenſator Achab dixit Eliæ. Quid peccaui quia dediſti ſeruum tuum in manus Achab vt mortificet me? Viuit Deus tuus, ſi eſt gens vbi non miſit dominus meus quærere te. Quis tam lapideus eſt, vt exiſtimet quod rex Iſrael Achab per omnẽ gentẽ

Origenis ſententia.

mundi

mundi quæ fuit Eliam. Sed ſine dubio exaggeratoriè dicta ſunt, oſtendentia quod ſatis erat quæ fuit in gētibus quæ fuerāt circa Iudęā. Nam ſub Chriſto tenebræ factæ ſunt ſuper Iudæam tribus horis, lumē autem fuit ſuper omnem reliquam terram, quod vbiq; illuminat omnem eccleſiā Dei in Chriſto. Et ſi vſq; ad horam, tenebræ fuerunt ſuper omnē Iudæam, manifeſtum eſt quod iterum lumen eius refulſit, quia cum plenitudo gentiū intrauerit, tunc omnis Iſraël ſaluus futurus eſt. Quod autem tribus horis factæ ſunt ſup Iudæam, oſtendit quòd ob peccata ſua priuati ſunt lumine patris, filij, & ſpūſſancti. Hactenus dè hac quæſtione.

Interdum vniuerſalis nō intelligitur abſolute & vniuerſaliter, vt Leui. 11. omne quod habet diuiſam vngulam & ruminat in pecoribus cōmedetis, quod nō extēditur ad cadauera, nec ad animantia à beſtijs dilaniata. & Gene. 3. Vocauit Adam nomen vxoris ſuæ Eua, eò quod eſſet mater cunctorum viuentium, quod nō extenditur ad irrationalia. & Gene. 41. omnis terra venit in Ægyptum. i. boni eius pars. & apud Lucā. Exijt edictum à Cęſare vt deſcriberetur vniuerſus orbis. Sed totus orbis non erat imperio Romano ſubiectus. & ad Rom. 1. Paulus. fides veſtra annūciatur in vniuerſo mundo. i. in multis locis. Et, Eritis odio habiti ab omnibus propter nomen meum. cum multi apoſtolos diligerent, & pro illis ceruices ſuas gladio ſuppoſuerint. Et, omnes qui ante me venerūt fures & latrones fuerunt. & Salomō. omnia ſunt vanitas. cūm virtus vanitas nō ſit. &, omnia flumina vadūt in mare. & ad Colo. 1. de euang. Quod prędicatum eſt in vniuerſa creatura quę ſub cœlo eſt. & in epiſt. cathol. Omne gaudiū exiſtimate fratres cū in varias tētationes incideritis. i. maximū aut magnū gaudium. &, cū dixerint aduerſum vos omne verbum. i. multa verba. & 1. Corinth. 9. Qui in agone certat ab omnibus ſe abſtinet. i. a multis abſtinet cibis. ſic intelligēdus eſt Pauli locus. omnes in Adam peccauerunt, cum tamen virgo Maria immunis ſit ab omni labe peccati. Eſt huius rei optimum exemplum annotatum à Chryſoſt. ho. 23. in epiſt. ad Hebræ. cum de multis ſanctis patribus locutus eſſet apoſtolus, ad Hebræ. 11. addit. Hi omnes mortui ſunt nō acceptis promiſsionibus. At Enoch quem in illo nominum catalogo recenſuit, mortuus non eſt. quia trāſtulit illum dominus. Porro hæc quæ à nobis breuiter decurſa ſunt, oportet multis ſanctorum virorum exemplis illuſtrare & munire. In primis Euthy. Matth. 19. ait. Eſt ſcripturæ idioma, vt omnes dicat pro pluribus. & Iohan. 10. in huius loci expoſi. omnes qui ante me venerūt fures fuerūt, ait. Quòd quotquot à ſeipſis venerunt, quod qui venerūt nō per prędictū ouiſtrū, vt Iudas, Theudas, prophetæ autē nō à ſeipſis venerūt, ſed à deo miſſi ſunt, nec aliūde ſed per oſtium introiuerunt. Scire oportet quod frequenter ſcripturā vniuerſalem repreſentans formam, particularem inſinuat intelligentiam: vt Pſalm. 13. omnes declinauerunt ſimul & inutiles facti ſunt. Tales quidem non erāt qui tunc deum colebāt. & Theophy. Matth. 10. & Orige. tracta. 28. in Matth. verſus finem. Item Hiero. Zacha. 2. in poſtremis verbis. Cum dicitur omnis caro, non abſolute hominum & beſtiarum & volatilium, ſed ſpecialiter hominum accipitur. Vt in Pſalm. 64. Exaudi orationem meam, ad te omnis caro veniet. Neque. n. ad dominum omnis caro irrationabilium ventura eſt animantium, ſed illa quæ donum ſancti ſpiritus ſuſceptura eſt. De qua dicitur. Effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem. *Ioel. 2.* Hæc ille. Nam caro pro homine accipi, alibi dicturi ſumus: & in comment. epiſt. ad Ephe. cap. 1 ait. omnis, ſæpe refertur, non ad vniuerſitatem, ſed ad ea tātum de quibus diſputatum eſt. Vel aliter, omnis capitur pro parte maxima, eo quod quæ minora ſunt, in maioribus intelligātur. Veluti cum dicimus. omnis ciuitas conclamauit, non quod aliquis tacens non fuerit, ſed quod maxima vrbis pars id fecerit. Vnde Paulus. omnes ſua quærunt, non autem quæ ſunt dei. *Philip. 2.* &, omnes me dereliquerunt. *2. Tim. 3.* nō quod Timotheus & cæteri diſcipuli, qui illo tēpore quo epiſtulæ ſcribebātur cum eo erant, illū reliquerint. Sed idcirco quia a pluribus ſit deſertus, ab omnibus, i. maxima parte, deſertum eſſe conqueritur. & in Pſal. omnes declinauerunt ſimul & inutiles facti ſunt. Si omnes declinauerunt, ergo declinauit & ipſe qui loquitur. & iterū. *Pſalm. 13.* Ego dixi in exceſſu mentis meæ, omnis homo mendax. *Pſal. 115.* cum ipſe mendax non eſſet. & Paulus. Docentes omnem hominem. *Colo. 3.* Cum multi doctrinam eius non audierint. Lege eundem Hierony. in epiſt. ad Damaſum de filio prodigo.

Maria immunis ab originali peccato.

Locus Pauli ad Heb. 11. expoſitus.

De Henoch lib. 3. ca. 1. diſſeruim⁹.

Multi aliquando pro omnibus accipiuntur. *Multi pro omnibus.*

ur.Matth .2 0.Filius h ominis nõ venit mini
ſtrari ſed miniſtrare,& dare animã ſuam re-
demptionem pro multis.& ca.26.Hic eſt ſan
guis meus,qui eſt noui teſtamẽti,qui ꝓ mul
tis effundetur in remiſsionem peccatorum.
Ex Theophy.in prædictorum locorũ expo
ſitione. Item ad Hebræ.9. Hæc dictio, inqt,
multi pro omnibus ponitur. Vt animam ſuã
daret pretium redemptionis pro multis.i.
pro omnibus.omnes etiã multi ſunt.Et Au-
guſt.contra Iulianum Pelagianũ.lib.6.ca.12
Hæc dictio multi pro omnibus ponitur.Ge
neſ.17.Patrem multarum gentium poſui te.
Roma.5. &apud Paulum. Per vnius inobedientiam
peccatores conſtituti ſunt multi. Adde etiã
ex Hiero.Iſaiæ.66.Quod hic numerus mul-
Multi in ma ti ſemper in vitio eſt. Vnde in Geneſi narra
lam partem tur,quod cœperint homines fieri multi in
ponitur. terra.Hæc ille.& in Pſalm. Multi inſurgunt
aduerſum me.& in lege præcipitur.Ne acqui
eſcamus iudicio multorũ.Nam ſtultorũ infi
nitus eſt numerus.Hinc fortè pauci pro iu-
ſtis accipi ſolent,vt in Pſalm.16.Dñe à pau-
cis de terra diuide eos,in vita eorum.

Haud infrequenter particula negatiua,
Non,quæ præcedit,aut ſequitur,poſt dictio
nem, omnis, ſignificat idem quod nullus.a.
um.vt ad Epheſ.4.omnis ſermo malus ex o-
re veſtro nõ procedat.& Habacuc.2.oĩs ſpi-
ritus non eſt in eo.i.nullus.& in Eccleſiaſte.
ca.1.Non eſt omne nouum ſub ſole.& Lucę
1.Non erit apud Deũ impoſsibile omne ver
bum.Exod.22.omnem viduam & pupillum
nõ affligetis.Leuitici.3.omnem adipem & o-
mnem ſanguinem non comedetis.Exod.20
Non facies omne ſculptile.1.Iohan. 1.om-
nis qui peccat non videt deũ.Gen̄.4. Vt nõ
interficeret eum omnis inueniens eum. Hoc
ſignificare volens Euthy.Ioh.10.ait. Eſt vbi
omnis ſignificat idem quod nullus vt in di-
cto Saluatoris Matth.24.Niſi breuiati fuiſ-
ſent dies illi non fuiſſet ſalua omnis caro, id
Pſalm.118 eſt nulla.In illo quoque Dauidico verſu.Nõ
dominetur mei omnis iniuſtitia,hoc eſt nul
la.Et iterum Matth.57.ait.non omnis pro
nullo, ex idiomate veteris ſcripturę ſumitur.
Vt Matth.Niſi breuiati fuiſſent dies illi nõ
fuiſſet ſalua omnis caro.Niſi breuiati fuiſsẽt
dies illi, intelligitur(iuxta Chryſoſto.hom.
49.in Matthæũ.capit.24.& iuxta Hierony.
ibidem) Niſi pauci fuiſſent dies illi. nam ali
ter non poſſunt eſſe dies breuiores quã.24.
horarum.

Sæpè multi aut omnes in ſcripturis po-
nuntur pro vno.vt Pſalm.106. omnem eſcã
abominata eſt anima eorum.i. manna. &
Matth.5.Beati eſtis cum dixerint vobis om
ne malũ,id eſt aliquod malum, propter me,
mentientes.Regulam hanc his verbis Hiero.
tradit.Matth.26.Tropus eſt,inquit,ſcriptu-
ræ qui vocatur σύλληψις quo & pro vno, o-
mnes,& pro multis vnus,appellari ſolet. Nã
Paulus in ea epiſtola quæ inſcribitur ad He *Hebræ.11.*
bræos,cum ſanctorum paſsiones & merita
deſcripſiſſet,intulit.Leonum molas obſtru-
xerunt,vnus Daniel,circuierunt in melotis,
Elias,lapidati ſunt,Stephanus, ſerrati ſunt, *Orige.ho.*
Iſaias,in occiſione gladij mortui ſunt, cum *1. in Iſaiã*
vnum tãtum,Iſaiam ſectum Iudęi autumẽt. *et Hiero.c.*
Aliqui tamen hoc ignorantes calũniantur il *1. illius,vt*
lum Matthæi locum. Videntes diſcipuli in- *lib.2.ca.2.*
dignati ſunt,cum alius euangeliſta, Iudam ſo *col.138.di*
lum dixerit cõtriſtatum,eo quod loculos te *ximus.*
nuerit,& fur ab initio fuerit. Hoc alij aliter *Matth.26.*
ſoluunt,quod apoſtoli propter pauperes in- *Lucæ.23.*
dignati ſunt,Iudas autem propter lucra ſua.
Hoc idem repetit auctor cõmentariorum in
Marcum titulo Hierony.cap.14.

E contrario vnum pro multis ſolet inueni
ri.quod his verbis ſolet proferri, indefinita
propoſitio poni ſolet pro vniuerſali.vt Exo.
21.Maledicens patri ſuo aut matri ſuæ mor
te moriatur,id eſt quicunq; maledixerit. &
poſt parum ait.Percutiens patrem ſuum &
matrem ſuam,morte moriatur.& iterũ. Per-
cutiens virum moriendo morietur.

Eiuſdem nominis replicatio in ſcripturis,
idẽ valet quod nomen diſtributiuũ vel vni-
uerſale,vt Duo duo ingreſſa ſunt ad arcam.i.
de qualibet ſpecie duo.& Septẽ ſeptẽ, erat lo
cus puteorũ puteorũ, id eſt multorũ puteo
rum.hoc intelligitur ſiue nomen geminetur
vt in ſupradictis exemplis,ſiue non gemine
tur,vt in his quæ nunc ſubijciam.vt Vir per
familias.i.quiſq;. & vir qui obtulerit obla-
tionem,aut mulier.i. vnuſquiſq; vel vnaquæ
que.& Iohan.3.Non poteſt homo accipere
quicquam,niſi fuerit ei datum de cælo. &
Pſalm.48.Fratrem nõ redimet redimẽdo vir,
id eſt vnuſquiſq; homo fratrem liberare ab
afflictione non poterit.Augu. tamen libr.3.
Locut.in Leui.ſic ait.Homo homo filiorum
Iſrael,id eſt quilibet homo.& Vir qui obtu-
lerit ſacrificium,id eſt,quicunque vir.Mulier
id eſt vnaquæque mulier. & parum infra
ſubiungit.Nõ ſicut quidam putauerunt, ita

dici tanquam laudabiliter nuncupetur, ho-
mo homo,ac ſi diceret,homo, ſed homo, id
eſt non qualiſcunque, velut ſimilis pecori,
ſed qui verè ſit homo,quem ſenſum non eſſe
verum apertè oſtenditur,cum in eo dicitur
qui culpatur,non qui laudatur.

Hunc quem carpit Augu. Origenes eſt,
qui,in quadam homilia,hoc affirmauit.

¶De Numeralibus nominibus in genere,& de numeris nominũ. Ca. IIII.

RES & Inſtitutum noſtrum efflagitare videntur,vt de numeris nominum,& nominibus numeralibus in genere,nõnulla quæ maximum habent momentum ad intelligentiam diuinarum ſcripturarum,breuiter percurramus.
Primo quidem ad numerorum tractationẽ
animum cõuertamus, de quibus regula illa
valde annotanda in primis ſe ſe offert, quam
affert Auguſt.lib.2.Quęſtionũ in Exodum.
Q.47.Solet ſcriptura ita tempora nuncupa-
re,vt quod de ſumma pfectioris numeri pau
lulum excreſcit,aut infra eſt,non compute-
tur.Hoc eſt quod dixit deus Abraham. Sciẽ
do ſcies, quia peregrinum erit ſemen tuũ in
terra non propria,& in ſeruitutẽ redigẽt eos,
& nocebunt illis,quadringentis annis, non
quòd in illa ſeruitute dei populus quadrin-
gentos annos fuerit. Sed quia ſcriptum eſt.
Geneſ. 21. In Iſaac vocabitur tibi ſemen,ex anno nati-
uitatis Iſaac,vſque ad annum egreſsionis ex
Galat. 3. Ægypto, computantur anni quadringenti
Exod. 12. quinq;, cum ergo de quadringentis.30. de
traxeris.25.qui ſunt à promiſsione vſq; ad
natum Iſaac,non mirum eſt ſi quadringen-
tos quinque annos,ſumma ſolida quadringẽ
tos voluit appellare ſcriptura.Non itaq; qđ
ait, in ſeruitutem redigent eos & nocebunt
illis, ad quadringentos annos referendũ eſt,
tanquam per tot annos eos habuerint in ſer
uitute,ſed referendi ſunt.400.anni, ad id qđ
dictum eſt,peregrinum erit ſemen tuum in
terra non propria,quia ſiue in terra Canaam
ſiue in Ægypto peregrinum erat illud ſemẽ,
antequam hæreditatem ſumerent terram ex
promiſsione Dei, quod factum eſt poſtea
quam ex Ægypto liberati ſunt. Vt hyperba
ton hic intelligatur & ordo verborum ſit.
Sciendo ſcias quia peregrinum erit ſemẽ tuũ
in terra non propria, quadringentis annis.
Illud autem interpoſitum, intelligatur, &
in ſeruitutem redigent illos & nocebunt il-
lis, ita vt ad quadringentos annos iſta inter-
poſitio non pertineat: In extrema enim par
te annorum ſummę huius, hoc eſt poſt mor
tem Ioſeph factum eſt vt in Ægypto popu
lus Dei durã perageret ſeruitutem. Ex illa er
go promiſsione qua vocatus eſt Abraham
(vt exiret de terra ſua & de cognatione ſua,
& qua illi dominus promiſit in ſemine tuo,
&c.)poſt quadringentos &.30. annos lata
eſt lex.vt Paulus dicit ad Galat.3.& ipſa ſcri
ptura Exodi.cap.12.hoc ſignificauit. Ab ip
ſo incolatu quem incoluerunt in terra Ægy
pti & terra Canaã ipſi & patres eorum. Ac
per hoc manifeſtum eſt computandum eſ-
ſe tẽpus etiã patriarcharũ, Abrahæ, Iſaac, Ia
cob,ex quo peregrinari cœpit Abraham de
terra Canaã,id eſt ex illa promiſsione,in qua
eius fidem laudauit Apoſtolus, vſque ad il-
lud tempus,, quo ingreſſus eſt Iſrael in Ae-
gyptum. Toto quippe illo tempore peregri
nati ſunt patres in terra Canaã,& deinde ſe
men Iſrael in Aegypto,ac ſic completi ſunt
quadringenti.30.anni à promiſsione vſq; ad
exitum Iſrael ex Aegypto,quando facta eſt
lex in monte Sinai. Nam. 75. anno vitæ
Abraham egreſſus eſt de Canaan vt dici-
tur in Geneſi, & genuit Iſaac cum eſſet an-
norum centum. Fiunt itaque anni. 25. ex
promiſsione vſque ad natum Iſaac. His ad-
duntur, omnes anni vitæ Iſaac, centum
& octoginta, fiunt ducenti quinque tunc
erat Iacob centum & viginti. Natique ſunt
ſexagenario patre,gemini,ipſe & Eſau. Poſt
decem autem annos intrauit Iacob in Aegy
ptum,cum eſſet annorum centum triginta.
Ioſeph autem cũ eſſet.39.Fiunt proinde an-
ni à promiſsione vſq; ad ingreſſum Iacob in
Aegyptum ducenti quindecim.Ioſeph antẽ
ab illo.39.anno ætatis ſuę,in quo eum pater
in Aegypto inuenit,vixit ſeptuaginta & v-
num annos.quia omnes ætatis eius anni cen
tum decẽ fuerunt.Cũ ergo ad ducẽtos quin-
decim annos acceſſerit.71.fiunt anni ducẽti
octoginta ſex.Reſtant centũ quadringenta
quatuor vel quinq; quibus intelligit ſeruiſſe
in Aegypto Iſrael,poſt mortẽ Ioſeph. Hæc
eadem totidem fere verbis tractat Aug.li.16.
de Ciuit.dei.ca.24.& affert aliud excẽplũ ex
Gene. 11.deſumptũ iuxta æditionẽ.70.ſed
qa aliter in vulgata æditione q̃ in Hebraico
babe-

habet,omiſi.& Eucherius,li.2.in Geñ.c.20. Item Suidas in dictiõe Μωυσῆς.ait. ἐν τῷ ὀγδοηκοστῷ Μωϋσέως ἔτει, ἐξῆλθον οἱ υἱοὶ ἰσραὴλ ἐξ αἰγύπτου, ἐν ᾗ παρῴκησαν ἔτη διακόσια δεκαπέντε. πῶς οὖν φησιν ὁ θεὸς πρὸς τὸν Ἀβραάμ· ὅτι πάροικον ἔσται τὸ σπέρμα σου ἔτη τετρακόσια. ἀλλὰ δῆλον ὅτι ἀπὸ τῆς ἀναβάσεως Ἀβραὰμ ἐν χαρὰν, δεῖ τὴν τοῦ λαοῦ παροικίαν ἀριθμεῖν. οὐ γὰρ ἐν Αἰγύπτῳ μόνῃ γέγονεν ἡ παροίκησις. ἀλλὰ καὶ ἐν γῇ χαναάν. Μωϋσῆς γὰρ λέγει. ἡ δὲ παροίκησις τῶν υἱῶν ἰσραὴλ, ἐν γῇ χαναὰν καὶ ἐν αἰγύπτῳ ἔτη τετρακόσια καὶ τριάκοντα. καὶ τοῦ μὲν ἀβραὰμ ἀπὸ τῆς ἐν χαρὰν ἀναβάσεως μέχρι τῆς ἰσαὰκ γεννήσεως ἔτη εἰκοσιπέντε, ἀπὸ δὲ ἰσαὰκ μέχρι ἰακὼβ, ἔτη ἑξήκοντα, ἀπὸ δὲ ἰακὼβ μέχρι τοῦ Λευὶ, ὀγδοηκονταεπτά. ἀπὸ Λευὶ, μέχρι καὰθ, τεσσαράκοντα πέντε, ἀπὸ καὰθ, μέχρι *ἀβραὰμ ἑξήκοντα τρία, ἀπὸ μωσέως μέχρι τῆς ἐξόδου, ὀγδοήκοντα. καὶ οὕτως ἐξῆλθεν ἰσραὴλ ἐκ τῆς αἰγύπτου, τοῦ μωσέως γεννηθέντος. Hoc eſt.octogeſimo anno vitæ Moyſis, exierunt Iſraelitæ ex Ægypto,in qua habitauerũt ducentis &.15.annis. Verum ſi hoc certum eſt, quomodò dixit dñs Abrahæ. Peregrinũ erit ſemen tuum in terra nõ ſua quadringentis annis.Sed palàm eſt exilium illud eſſe ſupputandum à deſcenſu Abrahæ in Charan. Nã non tantũ Ægyptum illi incoluerunt, ſed etiam regionem Canaan.& ideò rectè dixit Moyſes.Iſraelitas Ægyptum incoluiſſe ac regionem Canaan,quadringentis &.30.annis. Mox à deſcenſu Abrahã & habitatione in Charan vſque ad natiuitatẽ Iſaac ſupputantur.25.anni.ab Iſaac verò vſq; ad Iacob, anni.60.ſunt.à Iacob ad Leui vſq;.86.à Leui vſque ad Caath.45.à Caath vſque ad Amram 63.anni numerantur.Deniq; à Moyſe vſq; ad egreſsionẽ,octoginta. Nã anno. 80. vitæ Moyſis profecti ſunt ex Aegypto.Hæc deſumpta ſunt ex Epiphanij Ancyroto,circa finem.paulò ante epilogum.verũ in vtroque loco vbi legitũ μέχρι ἀβραὰμ,lege μέχρι ἀμράμ.

*Lege ἀμράμ.

Igitur ſummatim ſic ſupputãtur anni.Abra
ham.75.anno egreſſus eſt de terra ſua.Geñ.
15.Centenarius genuit Iſaac.Geñ.17.Putaſ
25 ne centenario naſcetur puer.eſto iam.25.an
ni.Iſaac Abrahæ filius ſexagenarius, genuit
60 Iacob & Eſau. Geñ.25.adde.60.ãnos.Iacob
90 nonagenari⁹ genuit Ioſeph.adde.90. annos.
150 Ioſeph vixit centum & decem annos.Gene.
vlt. Poſt mortẽ eius durauit ſeruitus Aegy-
65 pti iuxta aliquos hiſtoriographos.65.annos
80 & tunc natus eſt Moyſes,cuius anno. 80. egreſsi ſunt filij Iſraël.Igitur à.75.anno Abrahæ,ad.80.Moyſi ſunt quadringẽti & triginta.Si ab hoc numero detraxeris.25.qui ſunt anni à promiſsione vſq; ad natũ Iſaac, remanẽt quadringenti & quinq; anni, quos quadringentos nominat ſcriptura.Iuxta Regulam dictam.Lege etiam Albinũ in Quæſtionibus in Geñ.Oecume.ad Galat.7.ait. Quadringẽti &.30.anni hoc modo colligũtur. à 75.anno Abrahæ vſq; ad.100. numerantur anni.25.Iſaac anni.70.anni Iacob.95. anni Ioſeph.110.anni in Aegypto tranſacti centum quadragita quatuor, intellge poſt mortem Ioſeph. Verum hæc nõ ſatis commodè colligit Oecume.Hiero.tamen ad Gala.3.ca. qui has ſupputationes nõ ignorauit,nã legerat eas apud Euſebiũ in Chronicis ex quo & deſumptæ ſunt.ait.Supputandi in hoc loco anni,(ab eo tempore quo dñs locutus eſt cũ
Abrahã dicens.In ſemine tuo benedicent o- *Geneſ.22.*
mnes gentes.)vſq; ad Moyſen,vtrũ quadringenti triginta ſint. Vel quomodo in Geñ.ipſi Abrahæ dñs polliceatur,quod poſt quadringentos annos de terra ſeruitutis filij eius exituri ſint.Non enim parua res eſt,& à multis quæſita,neſcio an ab aliquo ſit inuenta. Sed de his hactenus,ad regulam reuertamur, vt illam multis illuſtremus exemplis.Primũ
ſit illud quod affert Aug.lib.7.Locut.in Le- *Iudi.9.*
ui.Intrauit,inquit,Abimelech filius Gedeõ, i.Ierobaal,domũ patris ſui in Ephratha,& interfecit fratres ſuos filios Ierobaal.70.viros ſupra lapidem vnum. Quãuis minus fuerint duo,ipſe Gedeõ qui occidit,& Ionathas iunior qui latuit.Sic vniuerſum numerum poſuit pro penè vniuerſo.& lib.1.Locut.in Ge
neſ.verſus finẽ.cũ dicitur. Duodecim ſumus *Geneſ.42.*
pueri tui fratres in terra Canaã.cũ poſterius dicat quod vnus eorũ nõ ſit,ipſum. ſ. Ioſeph nõ eſſe exiſtimantes,ſed perijſſe.Et alibi dici- *Geneſ.35.*
tur.Hi ſunt filij Iacob qui nati ſunt in Meſopotamia.cum ibi nõ fuerit natus Beniamin. Sed in Ephratha. Hoc idem ait Euche. lib.3. in Geñ.ca.14.Itẽ in li.Q.in Geñ.117.ait Augu.Per Synecdochẽ,vbi maior pars eſt,aut potior,ſolet eius noĩe etiã illud cõprehendi quod ad ipſum nomen nõ pertinet,ſicut ad 12.apſos iam nõ pertinebat Iudas,tamẽ duo denarij numeri nomẽ apſus illis tribuit,cum
ait.illum apparuiſſe duodecim. Cũ articulo *1.Cor.15.*
enĩ Græci codices habent,vt nõ poſsint intelligi quicunq;.12.ſed illi in illo numero inſignes.Eodẽ modo dictũ eſt illud.Nonne ego vos.12.elegi & vnus ex vobis diabolus eſt.

Hæc eadē exēpla affert Euche. loco citato. Deinde idem Eucherius lib. 1. cōment. In Geneſ. ca. 37. Noē cū eſſet quinquaginta annorum genuit Sem &c. ait. More ſuo ſcriptura quingētos vocat, nomine totius, maximam partē plerūq; ſignificans, cū eſſent. 480. & deſumpſit ex Aug. 15. de ciuita. Dei. cap. 24.
Locus Pauli ad Hebr. Itē ad Hebrę. 11. dicitur. Hi cēs mortui ſunt. cū Enoch nō ſit mortuus. &. 3. Reg. 2. dicitur Regnauit Dauid. 40. annos. 7. in Hebrō. 33. ſupra totum Iſraeliticū populū. At. 2. Regū. 6. Sex menſes adduntur. & Gen. 17. dicit Abrahā. Putaſne cētenario naſcetur filius. ſed cum hæc dicebat nōdū centeſimū, ſed nonageſimum nonū agebat annū. Deniq; Epiphanius. lib. 3. aduerſus hæreſes. ca. vlt. quod inſcribitur. σύντομος ἀληθὴς λόγος περὶ πίστεως καθολικῆς. parum poſt principiū ait. cum gn̄ationes decem præterierint ab Adam vſq; ad Noē, & à Noē vſq; ad Abraham aliæ decem, ab Abrahā vſq; ad Dauid gn̄ationes. 14. à Dauid vſq; ad tranſmigrationē, generationes. 14. à tranſmigratione vſq; ad Chriſtum generationes. 14. ita vt ab Adā vſq; ad Chriſtum. 62. gn̄ationes ſupputentur. Sexaginta ſolūmodo numerantur ob breuitatē. Etenī in deſerto cum eſſent. 72. palmæ, ſeptuaginta in ſcripturis ſupputantur, & in montē cum Moyſe ſeptuaginta cōſcēdiſſe legimus, cum 72. inueniantē cū Elad, & Modad. & ſub Ptolemæo. 72. Interpretes legis fuerunt, & vulgo dicimus, iuxta interpretationē. 70. ſic legitur. Lege quæ ſcripſi lib. 10. Reg. 43.

¶ Numerū definitum pro indefinito poni in ſcripturis frequentiſsimū eſt. Eccleſ. 11. Da partē ſeptē, necnon & octo, qa ignoras quid futurum ſit mali ſuper terrā. i. Diſtribuito opes tuas multis indigentibus aut potius omnibus vt ſerueris à dn̄o ab imminēti calamitate. Prouer. 24. Septies in die cadit iuſtus. i. frequēter. Zachariæ. 3. ſup lapidē vnū ſeptē oculi. i. multæ cuſtodię. Iob. 19. decē vicibus cōfunditis me. Pſalm. 90. Cadent à latere tuo mille, & decē millia à dextris tuis. & occidit
1.Reg. 18 Saul mille, & Dauid decē millia. Apocal. 2. Ecce miſſurus eſt Diabolus aliquos ex vobis in carcerē vt tētemini & habeatis tribulationem diebus decē. i. multis. & Gen. 31. Pater veſter mutauit mercedē meā decē vicibus i. multis. Hiero. tamē aliter exponit eū quærit, quō Labā ſex annis potuit mutare mercedem Iacob decē vicibus. & reſpōdet φ oues Italię bis pariūt in anno. Vn̄ Virgi. bis grauidæ pecudes. & eadē dicit eſſe natura ouiū Meſopotamiæ. Iob. 2. ſederūt cū eo ſeptem diebus & ſeptē noctibus. & Amos. 1. Hæc dicit dn̄s ſup tribus ſceleribus Damaſci & ſup quatuor nō conuertā eū. *Loc' ex Amos. 1. expoſitus.* Numerus ſeptenarius q ex tribus & quatuor cōſtat capit̄ pro multitudine, ad hunc ſenſum. Quia peccādi finem nullū faciunt, extremo ſupplicio eos afficiā. Hanc regulā Philippus presbyter li. 2 in Iob. ca. 19. his verbis nobis tradit. Per conſuetudinē humani eloquij, numerus finitus capit̄ pro infinito, ſic dicimus. Hoc ſcel' iſte operatus eſt, ſed & quinquies peiora cōmiſit. ſunt alij numeri in quibus ſola auctoritas perfectionis tenenda eſt, nō autē ratio ꝑſcrutanda. vt ſepties recipiet in hoc ſeculo, quod aliter euangeliſta cētuplū noīauit. Et gentes quas filij Iſrael debellauerūt, alibi ſeptē dicūtur, cū alijs in locis eædē gentes decē eſſe referantur. Atq; hoc videtur optime intellexiſſe Aug. cum lib. 3. de doct. Chriſti. ca. 35. ait. Plerūq; numeri ꝓ vniuerſo tēpore ponunt̄. vt ſepties in die laudem tibi dixi, nihil eſt aliud quam, ſemper laus eius in ore meo. *Pſal. 118.*

Noīa numeralia ab vno vſq; ad quinq; ſolent in ſcriptura ad ſignificādū diminutionē poni. 3. Regū. 17. En colligo duo ligna. i. pauca. Iſaiæ. 17. Erit ſicut quærens ſpicas in valle Raphaim, & relinquetur in eo ſicut racemus, & ſicut excuſsio Oleæ duarū vel trium oliuarū in ſummitate rami, ſiue quatuor aut quinq; in cacuminibus eius, fructus eius. & 1. Cor. 14. Malo in eccleſia qnq; verba meo ſenſu loqui. i. pauca. & Vetula in euangelio obtulit duo ęra minuta. *Luc. 21.* A quinq; vero vſq; ad decē, ſolent noīa ſignificare incremētum. *Prouer. 24* vt ſepties in die cadit iuſtus. & Iob. 19. Ecce decem vicibus confunditis me.

Eſt idioma. (vt ait Hiero. Danielis. 9. cap. verſus finem.) ſermonis Hebraici, & antiquorum ſermonis Latini, vt ante minorē numerum ſupputent, & poſtea maiorē. V. G. nos iuxta proprietatē linguæ Latinę noſtrę, nūc dicim'. Abrahā vixit annis centū ſeptuaginta quinq;. Illi ecōtrario loquūtur. Vixit Abrahā annis quinq; & ſeptuaginta. & centū. Multa in Geneſi huiuſmodi inueniūtur exēpla. & lib. 2. cōtra Ioui. ait. oīs ſcriptura maxime vetus, minorē pręponit numerū, & ſic ad maiorem gradatim conſcendit.

Hebręi vtūtur noib' cardinalib' ꝓ ordinalib'. Licet interpretes frequēter ob eſſi ſoni aſperitate ſoleāt mutare nomē cardinale in ordinali

ordinali. Nihilominꝰ aliqua remãſerũt exẽ-
pla q̃ immutata pmãſerunt. Gen̄. 1. Factũ eſt
veſpere & mane dies vnus. i. dies primꝰ. & in
euãgelio. Vna ſabbathorũ. Pro prima die ſo
lẽnitatis paſchæ. & apud Aggæum vbi nos
legimus. Anno tertio Darij, Hebræi legunt.
Anno trium Darij. Ex hac Regula corruunt
oẽs expoſitiones quę afferri ſolent in loco ci
tato, Gen̄. 1. quas legere poteris apud S. Th.
1. Parte. Q. 74. arti. 3. ad. 7. argumẽ. & Philo-
nem in Coſmop.

¶ Poſt quam de numeris illa tradidimus quę
à Latinis percipi vtcunque poterant, de nu-
meris nominũ aliqua dicenda eſſe videntur.
Et primo illud ponamus documentũ quod
iam poſuimus in ca. de citationibus. Mos eſt
ſcripturæ ſacræ, vt pluralis numerus capia-
tur pro vno ex pluribus. Vt, ſepultus eſt in
vrbibus Galaad. i. in vna vrbe. & Ionæ. 1. de
ſcendit ad latera nauis. & Gen̄. 19. cũ ſubuer
teret dn̄s vrbes in quibus habitauit. i. vrbẽ il
lam quã habitauit. Iud. 7. de Achan. Peccauit
Iſrael & tranſgreſſi ſunt pactũ meũ, & acce-
perunt de Anathemate. Hoc eſt quod di-
cit Ambro. lib. 10. cõment. in Lucam. ca. 22.
Aliquãdo, inquit, numerus pluralis de vno
dicitur. vt in Pſal. Adſtiterunt reges terræ, &
principes cõuenerunt in vnum. Solus. n. rex
Herodes, & princeps Pilatus, in Apoſtolorũ
Actu. 4. Actibus cõſpiraſſe aduerſus Chriſtum Petri
Hebre. 11 voce prodũtur. Sed in Paulo ad Hebręos ha
bes. In caprinis pellibus ambulabant, ſecti
ſunt, leonũ molas obſtruxerunt. Cum ſolus
Elias melotẽ habuiſſe, & Iſaias ſectũ eſſe, &
Danielẽ à leonibus intactꝰ mãſiſſe doceatur.
Matth. 27. Sic aliqui etiã concordãt euangeliſtas, quan
Luce. 23. do dicitur duos blaſphemaſſe latrones, cum
vnus eorũdẽ blaſphemaſſet. Aut fortaſſe pri
mo ambo blaſphemabãt, poſt vnus eorũ ꝑ-
pter magnitudinẽ ſignorũ cõuerſus eſt. Le-
ge Chryſo. ho. 4. in Gen̄. & Aug. lib. 3. de cõ
ſenſu euãgeliſt. ca. 16. Itẽ Euthy. Pſal. 79. ait.
Plurali numero vtitur ſcriptura ꝓ ſingulari
Pſalm. 79. Hebræorũ more. vt in Pſal. Extendit palmi-
tes ſuos vſq; ad mare, & vſq; ad flumina pro
pagines ſuas. Per flumina Euphratẽ ſignifi-
cat. In tertio certe lib. Regũ. flumẽ ſingulari
ſermone poſitũ eſt. & alibi. Hi ſunt dij tui Iſ-
Exodi. 32. rael qui eduxerũt te de terra Aegypti. & ta-
men de vno vitulo loquit̄. & hoc repetit Pſal.
71. & Chryſ. ho. 11. in Gen̄. Exẽpla crebro in
ueniuntur in ſcripturis. vt Pſal. 131. Introea-
mus in tabernacula eius. i. in tabernaculũ. &
Mat. 2. Defuncti ſunt qui quærebãt animã
pueri. Hoc eſt Herodes. Quãuis Hiero. illo in
loco ſic exponat. Nõ ſolũ Herodes ſed & ſa-
cerdotes & ſcribæ eodẽ tẽpore fuerunt mor
tem dñi meditati. Item Hiero. Danielis. 3. ca.
ait. Hæc eſt ſcripturæ ſacræ conſuetudo, vt
vnũ idolum appellet pluraliter. Vndè in Re- 3. Reg. 12.
gum volumine Ieroboam ponens aureum
vitulum in Bethel, idola feciſſe narratur. Sic
nõnulli intelligunt illud Daniel. Deos meos
nõ colitis. id eſt ſtatuam. Verum alijs videtur
alios eſſe deos Nabuchodonoſor, & aliã ſta-
tuam auream quam in cultu ſui iuſſit erigi. E
contrario multa dæmonia ſingulari numero
appellantur. vt in Iſaia. Inclinat ſe & adorat Iſaie. 44.
illud, & votum faciẽs dicit, Deus meus es tu.
Deniq; Aug. lib. 1. Q. in Gen̄. Q. 149. ait. Plu
ralis numerus pro ſingulari ponitur, ſicut è
contrario, pro plurali ſingularis. vt Gen̄. 46.
intrauit in Ægyptum Iacob, & omne ſemen
eius, & filij & filij filiorum eius, & filię & filię
filiarum eius cum eo. Quomodo dicit filias,
& filias filiarũ cum filiã vnã legatur habuiſ-
ſe. Superius dixi filias eius proneptes vocari.
Sicut filij Iſraël omnes dicũtur, vniuerſus po
pulus ab illo propagatus. Sed cũ dicit filias
filiarum, pluralis pro ſingulari ponitur pro
vna Dina. Atq; ita dicit Euche. eodem loco.
& Mat. 12. dicitur. Abijt Ieſus per ſata ſabba-
this. i. ſabbatho quodã. licet in libris latinis in
ſingulari ſit poſitum.

Accipitur quandoq; plurale nomen pro
vnoquoq; de multis. Gene. 26. Fuerunt ex-
acerbans ſpiritum, id eſt vnaquæq; earũ fuit
exacerbans. Hoc præcipue fit quando præ-
cedit numerus pluralis, & ſequitur ſingula-
ris. Nam tunc numerus ſingularis per indu-
ctionem de quolibet prædicatur in illo plu-
rali incluſo. Gene. 27. Maledicentes tibi, ma-
ledictus, & benedicentes tibi benedictus. &
49. Filiæ eius, incedebat. i. vnaquæq; è filia-
bus. 1. Reg. 4. oculi eius caligauit. & Pſal. 118.
Rectum iudicia tua. & in Prouer. Fulcientes
eam beatus. Et ſapientes mulieres ædificauit
domum ſuam.

Item quando nomen eſt ſingularis nume
ri ex pluribus conſtans, nomen illud ſingula
re eſt ſuppoſitũ verbi numeri pluralis. vt in
Exodo. Dimitte populum meum vt ſeruiant
mihi. Populus enĩ numeri ſingularis eſt, ſed
conſtat ex multis. & omnis terra adorent te,
quia omnis terra dictũ eſt de hominibus quę
ſunt in terra. & Gene. 15. ſciendo ſcies quod

peregrinum erit ſemen tuum in terra nō ſua,
& ſubijciēt eos ſeruituti,& affligent eos qua
dringentis annis.& Attendite popule meus
legē meā.Lege Aug.in libro Locut. in Exo-
dū.De his in additionibus diſſeruim' latiùs.
¶Aliquando nomen reddens ſuppoſitum
verbo eſt numeri pluralis & verbum nu-
meri ſingularis, vt ſigillatim vnumquod-
que nomen ſingulare, illius multitudinis,
illi verbo ſubaudiatur. Vt qui confidunt in
domino ſicut mons Sion,non cōmouebitur
inæternum.i.quiſq; confidens.ſ. Petrus. aut
Iohānes non cōmouebitur.& itarum. Volu
cres cæli & piſces maris perambulans ſemi-
tas maris.& Paulus ad Galat.6. Inſtruite hu
iuſmodi in ſpiritu manſuetudinis, conſide-
rans teipſum.& ad Epheſ. 3.Peto ne deficia-
tis in tribulationibus quæ eſt gloria veſtra,
De hoc lib. id eſt,quæ ſunt vt gloria eccleſiæ creſcat.
1.ca.1. di- Quo in loco dicit Hierony.ex imperitia artis
ximus. Grāmaticæ Paulū hęc protuliſſe,cū ſit phra
ſis Hebraica vſitatiſſima in vtroq; inſtrumē-
to.Hanc regulā ſic protulit Grego.26. libr.
Moral.cap.10.cum ait. Mos ſacræ ſcriptu-
ræ eſt,vt à ſingulari numero ad pluralē ſubi
plurali to tranſeat, atque Apoſtoli ſæpe ſe ad ſin-
gularem vertat.Atque ita eum in Iob Eliu
diceret. Clamabūt & eiulabunt. Nequaquā
ſubdit.Non dixerūt vbi eſt deus.Sed nō di-
xit,vbi eſt deus. Apoſtoli quippe numero
ad ſingularē veniens,ad perſonā ſubito infi-
mi cuiuſq; trānſiuit.Fortaſſe quia à ſingulis
melius recognoſcitur,quicquid de eis ſingu-
lariter auditur,vt ad cor ſuū quiſq; redeat,&
in ſemetipſo hoc quod de vnoquoq; dici-
tur reprehendat.Et Auguſt. lib.5. Locut. in
Deutero. ait. A plurali ad ſingulare tranſit
ſcriptura. vt ſurgite & pertranſite Vallem
Arnon, ecce tradidi in manus tuas Seon re-
gem Eſebon. Non dixit in manus veſtras.
Item Euthy. Pſalmo. 118. Indifferenter in-
quit, ꝓphetæ nunc ſingulari ſermone ver-
bum dicūt,nūc in plurali. Vt, Dixit inſiplēs
in corde ſuo nō eſt deus,corrupti ſūt & abo
minabiles facti ſunt.Rō eſt,qa nomē illud ſin
gulare capit̄ indefinite ꝓ qualibet re in illo
ſingulari incluſa. Vñ Rabbi Dauid Pſal.12.
cū dixiſſet ꝓpheta. Tu dñe cuſtodies eos,cu
ſtodies illū à gñatione hac in æternū.ait.Cu-
ſtodies illum,ſuper quēque pauperē ſigilla-
tim intelliges.
Pro Pauli ¶Deinde ait Euthy.Pſal.42.ſcriptura ſingu
intelligētia. lari aliquādo,aliquādo plurali ſeu collectiuo
noīe,aliquos laudat aut vituperat,aut de il- lege q̄ ſcri
lis loquitur. Quia nimirum & priuata & cō- pſi li.8.c.2
muni prauitate aut laude cōueniunt. vt Iudi
ca me Deus & diſcerne cauſam meā de gēte
non ſancta à viro iniuſto & doloſo erue me.
Vnde quod Hiero.dicit Iſaiæ.63. de epiſto-
lis Pauli ad Corinthios, nos non tam de illis
quàm de vniuerſa ſcriptura dictum intelliga
mus.illius hæc ſunt verba. Epiſtolam priorē
quam ſcribit Paulus ad Corinthios cum ad
vnius ſcribatur populum ciuitatis pro varie
tate habitantium, ideſt ſanctorū & peccato-
rum nūc laudat eos,nūc corripit,nūc docet,
nunc reprehendit, prouocat ad continentiā,
nuptias recuſat,trahit ab idololatria,inſtruit
reſurrectionē, digamiæ porrigit manum,ne
locum tribuat fornicationi.

Diximus de numero plurali quæ dicenda
nobis viſa ſunt.nunc ad ſingularē calamū cō
uertamus.De illo Aug.Pſal.78. hæc ſcribit.
Pro numero plurali ſæpè ſingularē inuenies
poſitum,ſicut veſtem pro veſtibus, militem
pro militibus,pecus pro pecorib', multa em̄
huiuſmodi moris eſt dici,nec ſolum vulgo lo
quentiū,verum etiā diſſertiſſimorū eloquen
tiæ auctorum. Nec ab ipſa diuina ſcriptura
hoc genus locutionis alienū eſt, ponit enim
ranam pro ranis, & locuſtā pro locuſtis. &
lib.2.Locut.in Exodū dat huius rei cauſam.
Neſcio,inquit,quomodo per loquēdi cōſue
tudinē imbutis ſenſibus hominū,aliquid am
plius ſingulari numero intelligitur,quam qđ
pluraliter dicitur. Nā plus accipitur cum di-
citur. V.G.eſt illic miles,quam ſunt illic mili-
tes,& illic piſcis, quam ſunt illic piſces. & in
eodem libro ait Auguſt. Tropus hic quan-
do ſit in rebus quæ à nobis non ita dici ſolēt
obſcuritatem facit. Vt in illo Exodi.ſumetis
vobis faſciculū Hyſſopi. faſciculus Hyſſopi
plures faſciculos ſignificat, vt rana plures ra
nas, muſca plures muſcas. Item in Dialogo.
65.Q.titulo Auguſt. hæc leguntur. Ponitur
frequenter in ſcripturis ſingularis pro plura
li,vt in Pſalm.77. Miſit in eos muſcam cani-
nam & comedit eos,& ranam & extermina-
uit eos. Cum vtiq; nec vna muſca, nec rana
fuerit. Et iterum Pſalm. 104. Venit locuſta.
Sic dicitur in Geneſi.Fons aſcēdebat è terra.
Secūdum id ait nobiliſſimus poëtarum. Vte
rumque armato milite complent.Hęc ille.&
iterum in Geneſi de Babylone dicitur. Ve-
nite ædificemus ciuitatem, & turrim cuius
caput vſq; ad cælum. ideſt turrium multitu-
dinem

dinem,aut vnam præcipuam vt ait Auguſt.
libro. 16. de Ciuita. Dei. cap. 4. Hæc fere
omnia paruo verborum circulo colligit
Hierony.lib.2.contra Iouinianum. Scriptu-
ra,inquiẽs, diuina,& vnum pluraliter,& plu
rale ſingulariter appellare ſolet. Exemplum
primi effert Auguſt.lib. 1. Q.in Gen.Q.22.
cum ait dominus. Venite aſcendamus & cõ-
fundamus linguã eorum. Forte, inquit, ſe-
cundum illud accipiendum eſt. Faciamus
hominem. &c. vt trinitatem perſonarum
intelligamus. Nam poſtea additur. Quia ibi
confuſum eſt labium vniuerſę terræ. Ali-
qui arbitrantur cum dicitur. Venite deſcen-
damus, ad angelos referendum fore. Non
vtiq; recte.

In cenſu & numeratione populi dei, quid obſeruari præſcriptum ſit à domino. Cap. 5.

OPortet deligẽter cauere ne illas le
ges tranſgrediamur, quas obſer-
uare conuenit, in populi dei tam
carnalis quã ſpiritualis, enumera
tione, ne forte ſi aliquid omiſſũ fuerit quod
non exequamur iuxta præſcriptũ diuinum,
nobis eueniat quod regi Dauid accidiſſe le-
gimus.2.Regum. vlt.cap.in quẽ ingens ani-
maduerſio ſecuta eſt, nõ tam ob inſolẽtiam
animi quã ob negligẽtiã cuſtodiẽdi diuinum
præceptum. Præcepti diuini in lege à domi-
Exo.30. no dati hæc eſt ſumma. Locutus eſt domi-
nus ad Moyſen dicens. Quando tuleris ſum-
mam filiorum Iſrael iuxta numerum, da-
bunt ſinguli pro animabus ſuis domino, &
non erit plaga in eis cũ fuerint recenſiti. Hoc
enim dabit omnis qui tranſit ad numerum;
dimidium ſicli iuxta menſuram, ſcilicet, ſi-
cli templi, ſiclus. 20. obolos habet, media
pars ſicli afferetur domino. Qui habetur in
numero, à viginti annis & ſupra dabit pretiũ.
Diues non addet ad medium ſicli, & pauper
nil minuet. Suſceptã pecuniã trades in vſum
tabernaculi, vt dominus ꝓpitietur peccatis
eorum. De hoc ſiclo lege Ambro.lib.1.epiſt.
epiſt. 1. Porro vt res tota clare intelligat, &
poſſit à nobis mente cõplecti, oportet ea quę
poſſunt colligi ex libro Numerorum, iuxta

exactam priſcorum patrum interpretatio-
nem in medium afferre. Origenes quidẽ. ho.
1. Nume, hæc ad verbum ſcribit. Diuinis, in-
quit, numeris non omnes digni ſunt, ſed cer-
tis quibuſdam prerogatiuis deſignantur hi,
qui intra numerum dei debeant cõprehendi.
Nam ex præcepto dei neq; mulieres dedu- *Mulieres*
cuntur ad numerum, fœmineæ infirmitatis
obſtaculo, neq; ſeruorum quiſquam, vt pote
vita moribuſq; degeneres. Sed nec Aegy- *Serui.*
ptiorum quidẽ vllus ex his qui erant admix *Aegyptij.*
ti, numerantur, vt alienigenæ & Barbari. Sed *Alienigenæ.*
ſolum modo numerãtur Iſraelitę & iſti non
omnes, ſed à viginti annis & ſupra. Nec ſola *Barbari.*
ætatis habetur obſeruatio, ſed quęritur ſi ap
tum bellis robur oſtendat. Non ergo ſola æ-
tas ſed virtus in Iſraelitica plebe requiritur.
Puerilis ætas non numeratur, nec apta diui- *Pueri.*
nis calculis, dicitur, niſi forte primogeniti
ſint, aut ſacerdotali vel Leuitica ſtirpe deſcẽ
dant. Iſti ſoli in pueris adducuntur ad nume
rum. Fœminarum prorſus nulla adducitur.
Hæc ſi myſtice intelligantur docebimur, ꝙ
ſi tranſcendero puerilis ætatis inſipientiam,
ſi deſiero paruulus eſſe ſenſibꝰ, & vir effectus
depoſuero quæ ſunt paruuli, ſi inquam effe-
ctus fuero iuuenis, & talis iuuenis qui vincã
malignum, dignus diuinis numeris cõputa-
bor. Donec autẽ ineſt alicui noſtrũ, vel pue-
rilis vel lubricus ſenſus, vel fœminea & reſo-
luta ſegnities vel Ægyptios gerimus & bar-
baros mores, haberi apud deũ in ſancto vel
conſecrato numero non meremur. Innume
ri apud Salomonem dicũtur eſſe qui pereũt,
numerati autem omnes qui ſaluantur. Vnde
de ſanctis dicitur. Qui numerat multitudinẽ
ſtellarum & omnibus eis nomina vocat. & in
euangelio. Veſtri etiam capilli capitis nume
rati ſunt. Virtutes animi, capillos apoſtolo-
rum vocans. Deinde præcipitur vt numere-
tur, à viginti annis & ſupra, omnis qui pro-
cedit in virtute Iſraël. Non tamen in quali-
cunq; virtute, ideſt non Ægyptiorum virtu-
te, neq; Aſſyriorum neque Græcorum, ſed
virtute Iſraël, ipſe numeratur apud Deum.
Eſt enim virtus animi quem Gręcorum phi- *Virtutes gẽtium.*
loſophi, docent. Sed hæc non pertinent ad
numerum dei. non enim pro deo ſed pro glo
ria exercetur humana. Eſt & Aſſyriorum
virtus, eſt & Chaldæorum, quæ in Aſtro-
logię ſtudijs prędicatur. Sed nõ eſt iſta virtus
Iſraelitica. Eſt & Ægyptiorũ virtus, in ea quã
dicunt, ſecreta ſapiẽtia. Sed hęc nõ adiũgitur

ad calculum dei. Sola apud deum virtus Iſraelitica numeratur. Sed quid eſt quod non ſtatim quando egreſſus eſt de Aegypto populus numeratur. Nec cum mare rubrum tranſiuit. Nec cum cõfligunt cum Amalech & vincunt. Nec cum Mãnæ accipiũt cibum, & bibũt de cõſequẽte eos petra. nondũ enim in his, ea quæ numeris apta ducuntur, adoleuerant. Deinde tabernaculũ teſtimonij cõſtruitur, ſed nec in hoc quidem numerãdi populi tẽpus aduenit. Lex per Moyſen datur, ſacrificiorũ mos traditur, purificationũ ritus docet, ſanctificationũ leges & ſacramẽta cõdũtur, & tũc ad numerũ ex præcepto dei populus adducitur. Vide chriſtiane quãta tibi tranſeũda ſunt, quãta tolerãda, quot perfectionib⁹, quot tẽtationibus, quot prælijs pugnandũ tibi eſt & vincẽdũ, vt poſsis ad diuinũ numerũ pertinere, vt inter ſanctas tribus annumerari, dign⁹ habearis, vt viſitari poſsis, & per dei ſacerdotes Aaron & Moyſen numerorũ cenſibus adſcribi. Suſcipienda eſt tibi primo lex dei, offerenda ſacrificia, explenda purificationes, peragranda cuncta quæ lex ſpiritus docet, vt poſsis aliquando ad Iſraeliticũ numerũ pertinere. Et erit vnuſquiſq; in eo ordine, quẽ ſibi geſtorũ merita cõtulerint, vt ait Paulus. Vnuſquiſq; in ordine ſuo. Hinc accidet in reſurrectione, vt vnuſquiſq; aut in tribu Ruben ſpiritualibus indicijs adſcribatur, ob hoc quod aliquid in moribus ipſi Rubẽ ſimile habuit. Alius autẽ in tribu Symeõ, forta

De ordinibus illorum qui ſunt in populo dei.

ſsis pro obediẽtia. Alius in tribu Leui, credo quod bene pręfuit ſacerdotio. Alius in tribu Iuda, nõ dubito qn is qui regios ſpiritus geſsit, & bene rexit populũ qui intra ſe eſt. Sed & ſingulis quibuſq; tribus vnuſquiſq; ſociabitur pro his quæ ad vnãquãq; earũ, vel in actib⁹ cognata vel in moribus habuit. Hęc & alia innumera illo in loco Orige. diuinitus ediſſerit. Itẽ Hiero. Matth. 14. cap. ait. Quãdo multitudo aliqua numeratur, ſolum viri qui in perfectum virũ creuerunt, cõputatur. Mulieres autem & paruuli ſexus fragilis & ætas minor, numero indigni ſunt. Vnde in Euangelio mãducantium fuit numerus quinque millia virorũ exceptis mulieribus & paruulis. Vnde & in Numerorũ libro. quoties ſacerdotes & Leuitę & exercitus & turmæ pugnantium deſcribuntur, ſerui & mulieres & paruuli, & vulgus ignobile abſq; numero prętermittũt. & Exo. 12. Profecti ſunt, inquit, filij Iſrael de Ramaſe in Sochoth, ſexcenta fere millia peditũ virorum abſq; paruulis, ſed & vulgus promiſcuum innumerabile aſcendit cum eis. Item Theophy. Iohannis. 6. ca. cũ dixiſſet euãgeliſta. Diſcubuerũt viri numero fermè quinquies mille, ait. Soli viri numerantur ab Euangeliſta, qui legis ſequitur conſuetudinem. Etenim & Moſes à viceſimo anno & ſupra, numerauit populum, nulla mentione facta mulierum, quo docetur omne quod virile & iuuenile eſt, dignum cenſeri vt numeretur apud Deum. Lege Cyrillum, libro. 3. ſuper Iohanẽ. ca. 16.

Hierony. Matth. 14.

Matth. 14.

Nume. 11.

Theophy.

Cyrillus.

¶ Aliquot ſpecies numerorum quid myſticè & iuxta hiſtoriam in ſcripturis ſignificent, oſtenditur. Capũt. 6.

DIſſerendi de numeris locus peropportunus ſe nobis obtulit, quãuis illorum tractationem paucis abſoluere decreuerim, & innumera illa omittere, quę in commentarijs noſtris inchoata & rudia, ex aliorum ſcriptis, congeſſeram. bona quippe pars illarum rerum quæ à nobis collecta ſunt & annotata, non ſatis, à multis intelliguntur, nec omnino à me probantur. Atque ideo paucula ex multis ſubijciam, ne omnino de re tanta ſiluiſſe videar; ſtudioſorum erunt partes, hæc qualiacunq; ſunt, æqui et boni conſulere, & quæ potiora illis videbuntur ſeligere & memoriæ commendare. Poſſem etiam hoc in loco de illis numeris quibus Platonici myſteria philoſophiæ occultabant, atque à promiſcua plebe arcebant, diſputare. verum ſuperuacaneum mihi viſum eſt, id facere, ne forte placulum admittam, intromittens incircunciſos in eccleſia dei. Ideo illa tantum afferre conabor, quæ in noſtrorũ hominũ ſanctiſsimorum & doctiſsimorũ diſputationibus ſunt verſata, & in eorum literis tradita. Et primo, numerorum diſciplina, (vt ait Auguſt. lib. 2. de doct. Chriſtiana. ca. 38.) cuilibet tardiſsimo clarum eſt, quod non ſit ab hominibus inſtituta, ſed potius indagata atq; inuenta. Non enim ſicut primam ſyllabam Italiæ, quam breuem pronũtiauerunt veteres, voluit Virgilius, & longa facta eſt. Ita quiſquã poteſt efficere cũ voluerit, vt ter terna aut non ſint nouem, aut non poſsint efficere quadratam figuram

Lege ca. 16.

Italia.

figuram, aut non ad ternarium numerum
tripla ſint, ad ſenarium ſeſcupla, ad nullum
dupla,qa intelligibiles numeri ſemiſſem non
habent. Siue ergo in ſeipſis conſiderentur,ſi
ue ad figurarum aut ſonorū aliarúmve mo-
tionum leges numeri adhibeantur, incōmu-
tabiles regulas habent, nec vllo modo ab ho
minibus inſtitutas,ſed ingenioſorum ſagaci-
tate compertas.

De his numeris vt ordine procedamus ab
vnitate oportet incipere. De qua diuinitus
diſſerit Orige.ho.vnica in libros Regum.In-
quiens. Vnus ad laudem pertinet iuſtorum,
Vnus ad laudē pertinet bonorū virorum.
vt. 1.Regū.1. Erat vir vnus de Ramatháim.
Nos qui adhuc peccatores ſumus, nō poſſu
mus iſtum titulū laudis acquirere, quia vnuſ
quiſq; noſtrum nō eſt vnus, ſed multi.Intue
re alicuius vultū irati,nunc iterum triſtis,pau
lo poſt rurſum gaudētis,iterum turbati,rur-
ſum lenis,in alio tēpore de rebus diuinis con
ſulentis, paulo poſt vero quæ ad auaritiam,
vel quę ad gloriam ſeculi pertinent moliētis.
Vides quomodo ille qui putatur vnus, non
eſt vnus,ſed tot in eo perſonæ videntur eſſe,
quot mores,quia & ſecundum ſcripturas.In
Eccleſi.27.
ſipiens vt luna mutatur. De iuſtis nō ſolum
per ſingulos vnus dicitur,verū & omnes cō-
petenter vnus dicuntur. Et cur non omnes
vnum dicantur,quorū cor & anima vna eſſe
deſcribitur,vnaui ſemper omnes ſapientiam
meditantur, vnum ſapiunt, vnum ſentiunt,
vnum Deum venerantur,vnum Ieſum confi
tentur. Vnde merito & ipſi omnes, non ſolū
vnum,ſed vnus dicuntur. Sicut Apoſtolus ſi
Locus pauli expoſit⁹.ex priori Cor. epiſtola.c.9
gnificauit dicens. Omnes quidē currunt, ſed
vnus accipit palmam. Vere enim imitatur iu
ſtus qui talis eſt,vnum Deum. De quo dici-
tur. Audi Iſraël Dn̄s Deus tuus, Deus vnus
eſt. Non tantū vnus numero deſignatur,qui
vtiq; ſupra omnem numerum eſſe credēdus
eſt,ſed per hoc magis vnus dici intelligēdus
eſt, quod nunquam à ſemetipſo alter effici-
tur,hoc eſt,nunquam mutatur,nunquam in
aliud vertitur,ſicut & de eo Dauid proteſta-
tur dicens. Tu autem idem ipſe es,& anni tui
non deficient. Et illud in hunc ſenſum reſpi-
cit. Ego ſum dominus Deus veſter & nō mu
tor. Immutabilis ergo eſt Deus, & per hoc
hoc vnus dicitur, quod non mutatur. Sic er-
go imitator Dei iuſtus,qui ad imaginem Dei
factus eſt, vnus & ipſe cum ad perfectum ve
nerit appellatur,quia ipſe cū in virtutis ſum-
ma conſtiterit non mutatur,ſed vnus perma
net ſemper. Nā dum in malicia eſt vnuſquiſ-
que per multa diuiditur & in diuerſa diſper-
gitur, & dum in multis eſt malitiæ generi-
bus,dici non poteſt vnus. Igitur quia ſecun-
dum mirabilē hanc vnitatē vnus eſt iuſtus,
imo & plures iuſti vnū ſunt, ideo apoſtolus
omnem cohortatur eccleſiā dicens. Vt idem
dicatis omnes, & nō ſint in vobis ſchiſmata,
ſitis autē perfecti in eodē ſenſu & eadē ſcien-
tia. Propterea & in Actibus apoſtolorū,cor
& anima credentium vna eſſe dicitur. Si autē
aliquid ſubtilius,cōſiderare velimus, inueni-
re poſſumus & aliā vnitatē. V.g. Si ita morti
ficauero mēbra mea, vt iam nō concupiſcat
caro aduerſus ſpiritum nec ſpiritus aduerſus
carnē,ſi iam nō ſit alia lex in mēbris meis quę
repugnet legi mētis meæ, & captiuū me du-
cat in legem peccati, ſi omnia quæ intra me
ſunt in vno atq; eodē ſenſu perfecta ſint, &
vna atq; eadē ſententia moueantur, tunc &
ego ero vir vnus. Et Aug. in poſtremis verbis
Pſal.4. in huius loci expoſitione. Quoniā tu
dn̄e,ſingulariter in ſpe.&c.ait. Perit multipli
citas & ſingularitas tenetur in ſanctis. De qui
bus dicitur in Actibus. Multitudinis creden- *Act.4.*
tium erat anima vna & cor vnū. Vnitatis er-
go debemus eſſe amatores,ſi vni Deo & dn̄o
noſtro cupim⁹ inhærere. Et Eucherius in for
mula ſpirituali.ca.de Nume.ait. Vnus ad vni
tatē dei refertur,in pentateucho. Audi Iſraël,
dn̄s Deus tuus vnus eſt. & apoſtolus. Vnus
Deus, vna fides, vnū baptiſma. Lege Ambro.
lib.1.epiſt.epiſt.1. Deniq; Hiero. Eccleſi.4.
ca. ait. Singularis numerus in bono ſemper
accipitur, duplex in malo. Propterea iuxta
Salomonē, vnus pugillus habet requiem, &
duæ manus labore ſunt plenæ. De Deo quo-
modò ſit vnus dicere ſuperſedeo, legito tu
Dionyſij Areopagitæ.13.caput. Nominum
diuinorū,& nil amplius deſiderabis.

Numerus ſecundus,(vt inquit Hiero. Ag-
gæi.1.) eſt immundus. quia poſt vnionem vir
ginitatis,& paradiſi nuditatē, tunicas ſignifi
cauit pelliceas. Deniq; in Gene. cū primo die
dictū ſit,& in tertio & in quarto & in quinto
& in ſexto, poſt cōſummationē operum ſin
gulorū. Et vidit Deus quia bonū eſt. In ſecū
do die iuxta Hebraicum & Aquilā & Sym-
machū & Theodotionē non habetur. Neq;
enim poterat ſecundus dies qui numerū fa-
cit,qui ab vnione diuidit, quod bonus eſſet
Dei ſententia comprobari. Item in commen.
Ezechielis. cap.11. Numerus, inquit, dualis
ſcinditur

ſcinditur ab vnitate, & in ſecundæ diei nu-
Gene. 6. mero non videtur à domino. Vnde & in arca
Noe bina & bina introducuntur immunda.
Ephe. 2. Dñs autem ſciſſionem in vnum coarctans fe-
cit vtrumq; vnum, & ſoluit mediũ parietem
inimicitias in ſua carne condemnans. Vnde
cum auguſtius quid loquitur & ſublimius
Iohan. 10. ait. Ego & pater vnum ſumus. vt à Iudaica
dualitate in vnionem nos reuocet fidei Chri
ſtianæ. Deniq; pontificatu perdito Iudæo
rum, dominus patitur, nequaquam ſub vno
pontifice, ſed ſub duobus Anna & Caipha,
vt religionis eorum ſciſſum mõſtraretur er-
rorem. Et in Ezechiele cap. 11. ſub duobus
populi principibus Iezonia & Phaltia hoc
euidenter demonſtratur. Hęc eadem rurſum
inculcauit Hiero. lib. 1. contra Iouinianum,
& habetur. 32. q. 1. nuptiæ, ſub Ambro. no-
mine. Porro hoc quod tam diligenter & ac-
curate à Hiero. annotatum eſt, non videtur
eſſe verum. Nam in iſto die ſicut in alijs inue
nimus ſcriptũ. vidit deus quod eſſet bonum.
Dies quippe ſecundus nõ finitur, cum dicit
Moyſes. Factum eſt veſpere & mane dies ſe-
cundus, nã & hęc quę ſtatim adduntur illius
ſunt. Dixit vero deus, cõgregẽtur aquæ quę
ſub cælo ſunt, in locum vnum, & appareat
arida, & factũ eſt ita. & vocauit deus aridam,
terram. congregationes aquarum appellauit
maria. & vidit deus quod eſſet bonum. Lege
S. Thom. 1. parte. Q. 74. Arti. vlt. ad. 3. ſed ad
numerum binarium reuertamur. De illo hęc
ſcribit Eucherius. Duo, inquit, ad duo teſta-
menta legis referuntur. in libris Regum. Fecit
in Dabir duo Cherubim decem cubitorum
magnitudine. Duo pręcepta charitatis, amo
Matth. 24. ris videlicet dei & proximi. Duo in agro, duo
in molendino, duo in lecto legũtur in ſancto
euangelio. Lege Hiero. in epiſt. ad Ruffi. de
iudicio Salomonis.

¶ Conſueuit (ait Chryſo. ho. 47. In Matth.)
ſcriptura numero ternario pro multitudine
abuti, vt Matth. 13. Simile eſt regnum cælo-
rum fermẽto quod accipiens mulier abſcon
1. Iohan. 5. dit in farinæ Satis tribus. Item Eucherius ait.
Ternarius ad trinitatem refertur. vt in epiſt.
Iohannis. Tres ſunt qui teſtimonium dant in
cælo, pater, verbum, ſpiritus ſanctus, & tres
Gene. 40. ſunt qui teſtimonium dant in terra, ſpiritus,
aqua, & ſanguis. & in Gene. videbam vitẽ in
qua erant propagines creſcere in gemmas.

¶ Numerus quaternarius, inquit Eucherius,
ad quatuor euangelia refertur, vt in Ezechie-
le. Ex medio eorũ ſimilitudo quatuor anima Ezech. 1.
lium. Sicut & quatuor flumina paradiſi. No
mẽ quoq; Tetragrammaton quatuor literis
Hebraicis ſcribitur. Quatuor cornibus ſancta Haba. 3.
crux inſignitur. vnde in Habacuc dicitur.
Cornua in manibus eius.

Quinq; numer⁹, teſte Cyrillo. li. 16. in Le-
ui. in laudabilibus ponitur & in vituperabili-
bus. Quinq; ſunt ſapiẽtes virgines, quinq; &
inſipiẽtes. Et Hiero. Ezechielis. 11. cap. Sci-
mus, inquit, quinq; numerum in medio po-
ſitum & pro qualitate vtentium vel ad bo-
nam vel ad malam partem poſſe verti. Sic in
euangelio quinq; virgines prudẽtes, & quin- Matth. 25.
que ſtultæ reperiuntur. Item Auguſt. Pſal.
49. addit. Quinq; multitudinem ſignificat.
Quinq; virgines admittuntur, quinq; exclu-
duntur. Nunquid ex tot millibus virginum,
ſolę quinq; ſunt qui integritatem carnis ſer
uant deo? Minime. Sed in quinario numero
intelligitur continentia quinq; ſenſuum car-
nis. Etenim multis venit corruptio per ocu-
los, multis per aurẽ, multis per illicitum olfa-
ctũ, multis per nephariũ guſtũ, multis per a-
dulterinũ amplexũ. Ab his omnibus quinq;
ianuis corruptionis, quicũq; ſe cõtinẽt, & ſic
continet vt in ſua cõſcientia gloriã habeãt,
nõ laudẽ ab hominibus ſpectẽt, ſunt quinq;
virgines ſapientes, habentes oleum conſcien
tiæ ſecum. Rursum ille qui apud inferos tor- Luce. 16.
quebatur, habeo, inquit, quinq; fratres. ibi in
telligitur populus Iudæorum ſub lege poſi-
tus, quia Moyſes legiſlator quinq; libros cõ
ſcripſit. Et tracta. 25. in Iohannem ait. Quina
rius numerus ad legẽ pertinet, ipſi ſunt quin-
que libri Moyſi, ipſę ſunt quinq; porticus il-
læ lãguidos continentes, ipſi ſunt quinq; pa-
nes quinq; millia hominũ paſcentes. Deniq;
Eucherius ait. Quinq; ad quinq; libros Moy
ſi, ad quinq; portic⁹, ad quinq; panes, ad qn- Iohan. 5.
que plagas in corpore dñico. & apoſtol⁹ ait,
In eccleſia volo quinq; verba ſenſu meo loq. 1. Cor. 14.

De numero ſenario hęc ſcribit Eucherius.
Numerus ſenarius ad diem ſextum pertinet,
quo dominus hominem cum vniuerſis terrę
animantibus fecit. In Geneſ. Faciamus homi
nem ad imaginem & ſimilitudinẽ noſtram.
Et paulò pòſt. Et factum eſt veſpere & ma-
ne dies ſextus. ſenario numero, perfectio cõ-
prehenditur, propterea deus ſex diebus mũ-
dum perfeciſſe deſcribitur, & ipſis quinque
vnus adijcitur, vt lex per euãgeliũ impleatur.
Sex ſunt ætates ſeculi, quinque tranſierunt,
ſexta

ſexta à Iohã. Baptiſta & in humanato Chriſto decurrit vſq; ad finem ſeculi. Vnde & ſexta die fecit deus hominẽ ad imaginem ſuã, quia ſexta iſta ætate manifeſtatur per euangelium reformatio mentis noſtræ, ſecũdum imaginem eius qui creauit nos. Sex has ętates, illæ ſex hydriæ ſignificant, quas domin⁹ impleri iuſsit, & in ijs aqua conuerſa eſt in vinum, vt iam manifeſtatum Chriſtum in lege & prophetis intelligamus. Illa ergo tempora ſex, quaſi per articulos diſtributa, quaſi vaſa eſſent inania, niſi à Chriſto implerentur. Tempora vtiq; inaniter præterirent, niſi in eis dominus Ieſus prædicaretur. Impletæ ſunt igitur hydriæ, id eſt adimpletæ ſunt prophetiæ. Item Hierony. circa principiũ cõmẽta. in Aggęum, cum propheta dixiſſet. In anno ſecundo Darij regis in menſe ſexto, ipſe ait. Menſis ſextus ſcribitur, qui non habet ſolennitates Dei, ſicut menſis ſeptimus, ſed vicinus eſt dierum ſex, in quib⁹ factus eſt mundus. In quo laboratur & in ſudore faciei comeditur panis, & terra nobis generat tribulos & ſpinas, & cum ſementem acceperit tritici, lolio magis aueniſq; fœcunda eſt. & Auguſt. Tract. 25. ſuper Iohan. ait. Perfectio ſenario numero comprehenditur, propterea deus ſex diebus mũdum perfecit. de qua re latius diſſerit. lib. 11. de ciuitate dei. cap. 30.

Septies, (vt inquit Theophylactus in expoſitione horum locorum, qui à nobis modo citabuntur,) non raro pro ſæpe ponitur. Lucæ. 17. Si ſepties in die peccauerit in te frater, & ſepties in die conuerſus fuerit, remitte illi. & cap. 8. Maria quæ vocatur Magdalene, à qua ſeptem dæmonia exierant. & . 11. cap. Cum inuenerit domum ſcopis mundatam, tunc vadit, & aſſumit ſeptem alios ſpiritus nequiores ſe. & Chryſoſt. ho. 19. in Gene. addit hoc exemplum. Donec ſterilis peperit ſeptem. Et nos inſuper vtamur teſtimonio illo ex Amos. cap. 1. ſuper tribus, inquit ſceleribus Damaſci & ſuper quatuor non conuertam eam. i. Si ſemel aut bis deliquiſſent, eis peperciſſem, nunc quia peccata peccatis accumulant, acerbe puniã eos, Itẽ illo inſuper Exo. viſitans iniurias patrum in filios vſq; in tertiam & quartam generationem. & Euthy. Pſalm. 78. ait. Septuplum Hebręorum more ponitur pro multiplici, quemadmodum nõ infrequẽter ſeptem poni videmus pro multis, Vt, Redde inimicis meis ſeptuplum. Item in cõmẽt. in Iob titulo Hiero. dicitur. Septẽ iuxta auctoritatem ſcripturarum plenitudinem quandã myſterij ſignificãt. Vt, ſeptem ſpiritus, ſeptem candelabra, ſeptem eccleſiæ, ſeptem dona ſpiritus ſancti. Et Auguſt. lib. 11. de ciui. dei. cap. 31. ait. In ſeptimo die requies commendatur, in qua primum ſanctificatio ſonat, & deus noluit iſtum diem vllis ſuis operibus ſanctificare, ſed requie ſua quę habet veſperam, vt reliqui ſex dies. De hoc numero ſatis ſit admonere, quod totus impar, primus numerus ternarius eſt, totus par, quaternarius, ex quibus duobus ſeptenarius conſtat. Ideo pro vniuerſo ſæpe ponitur, ſicut eſt, ſepties cadet iuſtus, & reſurget. i. quotieſcunq; ceciderit non peribit. Quod non de iniquitatibus, ſed de tribulationibus ad humilitatem perducentibus intelligi voluit. Et ſepties in die laudabo te, quod alibi alio modo dictum eſt. Semper laus eius in ore meo. In his locis ſeptenarius numerus, pro cuiuſq; rei vniuerſitate poni ſolet. Propter hoc, eodẽ ſæpe numero ſignificatur ſpiritus ſanctus, de quo dñs ait. Docebit vos omnem veritatẽ. Eucherius quoq; ait. Septem ad diẽ ſeptimũ pertinet, in quo perfectis omnibus dñs requieuit. in Gene. Requieuit deus die ſeptimo ab omni opere quod patrarat. Numerus is humanæ rationis cauſa ſummã perfectionem ſignificat, quia ex primo pari & ex primo impari conſtat, ex primo ſiquidẽ qui diuidi poteſt, & ex primo qui diuidi non poteſt. Hinc Iubileus, qui perfectam requiem Iubileus exprimit, ſeptem hebdomadis cõſtat. Hinc ſeptem ſpiritus, qui ſunt ad thronum dei. Et ſeptiformem gratiam ſpiritus ſancti, ſignificauerunt ſeptem panes, quibus Chriſtus quatuor hominum millia ſatiauit. Ad hæc Hiero. Amos. 5. cap. hæc tradit. Septenarium numerũ eſſe ſanctum, etiã ſabbatum Sabbathum probat, in quo requieuit deus ab omnibus operibus ſuis, & prohibet ne quid in eo operis ſeruilis fiat, niſi ea tantũ, quę ad animam pertinent, & ne in eo onera portẽtur. Vnde & in ſolitudine qui in die ſabbati ligna collegerãt, quæ adiura ſunt, ſententia dñi condemnãtur, & ſeptem hebdomades complent, numerum ſanctæ pẽtecoſtes, & iubileus annus remiſſionis tubarumque clangentium hoc numero texitur. In ſeptimo quoque menſe figuntur tabernacula, & Hebræus cum ſex annis ſeruierit, anno ſeptimo liberatur. Denique captiuitas populi Iſrael templique

ſubuer-

ſubuerſio, ſeptuageſimo anno deſolationis
impleta eſt. Nouit hoc ſecularis philoſophia
& medicorum libri. quorum Galenus diſſer
tiſsimus ſcripſit ternos libros. περὶ κρίσιμων καὶ
τῶν κρισιμῶν ἡμερῶν. In quibus ſeptenarij nu-
meri oſtendens potentiam, ardentiſsimas fe
bres ſeptimo dicit ſolui die, aut ſi tãta humo
ris noxij & pituitæ fuerit magnitudo, vt pri
mę hebdomadis nequaquam feruore cõſum
pta ſit, ſecundæ hebdomadis vltimus expe-
ctatur dies, i. quartus decimus. Quod ſi hunc
i. morbus. vt iuxta Hippocratẽ loquar, ἡ νόσος vicerit
tranſeunt ad. 21. diem, hoc eſt ad finem ter-
tiæ hebdomadis. Ita ab initio mundi diebus
cognitis, vt omnes labores & moleſtiæ ſepti
mo numero conquieſcant. & ſeptem aſtra iu
xta numerum dierum dicuntur errantia. De
cuius numeri ſacramẽtis in Scipiõis ſomnio
plenius narrat Tullius, & obſcuriſsimus Pla-
tonis Timæus liber eſt, qui ne Ciceronis qui
dem aureo ore fit planior. Et Matth. 12. ait.
ſeptenarius numerus ſanctus eſt, propter do-
na ſpiritus ſancti quæ deſcenderunt ſuper
Iſaie. 11. virgam de radice Ieſſe apud Iſaiam. Datur
etiam Dæmoni ſeptenarius numerus, quia
vitiorum numerus, diabolo conſecratus eſt.
Vnde apud Matth. Vadit & aſſumit ſeptem
alios ſpiritus nequiores ſe. Si de hac re am-
plius noſſe deſideras, lege Baſilium. homi. 11.
Exaẽme. & Hiero. Matth. 15. & Zachariæ.
4. & Greg. 1. moral. cap. 7.

Octauus numerus, vt inquit Augu. epiſt.
119. cap. 13. reſurrectionis ſignificat ſacra-
mentum, quod poſt ſabbatum factum eſt.
Nam pro octaua Pſalmus inſcribitur, & octa
Eccleſi. 11 uo die circuncidebantur infantes. & in Eccle
ſiaſte ad duorum teſtamentorum ſignifica-
tionem dicitur. Illis ſeptem & illis octo reſer
uatum eſt, tamen illis eſt occultatum ſacra-
mentum reſurrectionis, donec veniret Chri-
ſtus, ſed ſolum celebrãdum ſabbatum tradi-
tũ eſt, quia erat antea requies mortuorũ, re-
ſurrectio aũt nullius erat donec veniret Chri
Rom. 6. ſtus, qui reſurgens à mortuis iam non more
retur, & mors illi vtra non dominaretur. Sed
poſtquã facta eſt talis reſurrectio in corpo-
re dominico, vt præiret in capite eccleſiæ
quod corpus eccleſiæ ſperat in fine, iam etiã
dies dominicus, id eſt octauus qui & primus
inciperet celebrari. Item Hiero. Amos. 5. in
expoſitione huiꝰ loci. ſuſcitabimus ſuper eũ
ſeptẽ paſtores & octo homines primates &
paſcent terram Aſſur gladio. ait. ſeptem pa-
ſtores, omnes patriarchas & prophetas eſſe
arbitror, qui hebdomadi, id eſt veteri ſeruie-
rint inſtrumẽto. octo primates vniuerſos no-
ui teſtamenti, qui ab apoſtolis vſque ad hãc
ætatẽ momorderint Aſsyrium. Vnde in Ec-
cleſiaſte præcipitur, vt demus partes ſeptem,
demus & octo. Et in templo Ezechielis. cap.
40. quod interpretat eccleſia & cæleſtis Ieru
ſalem, ſeptem & octo gradibus aſcenditur. &
in Pſalterio quindecim gradus ſunt, quibus Cãtica gra-
per hebdomadẽ & ogdoadem. i. octo ad ca- duum.
nendas laudes ſcandimus. In octauo die cele-
bratur circuncißio ſpiritualis, & in templo
Iudæorum deſtruitur ſabbatum, & quidam
Pſalmi pro octaua ſcribuntur. Lege epiſt. ad
Paulinum in principio.

Nonus numerus, vt inquit Eucherius, ad
ſacramentum horæ nonæ, qua dominus ſpi-
ritum emiſit, refertur. Vnde in euangelio.
Circa horam nonã clamauit Ieſus voce ma-
gna. ſunt & nouem nomina pretioſorũ lapi-
dum & nouem ordines angelorum. Et Hie-
rony. Aggæi. 2. cap. Nonus, inquit, nume-
rus. V.g. nonus menſis, nunquam in bonam
partem legitur. Paſcha immolat populus, &
alias celebrat feſtiuitates, omnis eius ſolenni-
tas die finitur octauo, nec ad nonum perue-
nit. Qui agnum paſchale præparãt tranſacta
die nona incipiunt præparare. Dies quoque
propitiationis & expiationis menſis ſeptimi
poſt diem nonum celebratur. In Ieremia, Ie- Ierem. 39.
ruſalem nono anno à Babylonijs oppugna- 52.
tur. & in Aggæo quia prophetia de immun-
dicia populi futura erat, idcirco ſecundo an-
no Darij, nonus mẽſis adiungitur. & iterum
Ezechielis. 24. cap. ait. Nonus numerus ſem-
per in ſcripturis pœnarũ ac dolorum eſt. &
ſemper ſequitur iuſticiam decimi menſis, &
diei decimæ clementia temperatur. Idcirco
enim adhibẽtur ægrotantibus pœnæ, vt do
lorem, ſanitas conſequatur. Hanc ob cauſam
ait Ezechiel. Factum eſt verbum domini ad
me, in nono anno, in menſe decimo. Deniq;
Auguſt. lib. 2. de conſenſu euangeliſtarum,
ait. Quod nouẽ illi leproſi qui à domino fue- Luce. 17.
runt mundati, nec ei gratias dederunt, meri-
to in nouenario numero, tanquam imperfe-
cti, remanent. Vnum enim ſi addatur ad no-
uem, quædam effigies vnitatis impletur, quo
fit tanta completio, vt vltra iam non progre
diatur numerus, niſi rurſus ad vnũ redeatur.
Nouem itaq; indiget vno, vt quadam vnita-
tis forma coagulentur. vt decem ſint, vnum
autem

autem non eis indiget vt cuſtodiat vnitatem. Quamobrem vt illi nouem, qui gratias non egerunt, reprobi effecti, à conſortio vnitatis excluſi ſunt, ita vnus ille qui gratias egit, vnicæ eccleſiæ ſignificatione laudandus eſt. Et quia illi erant Iudæi, amiſiſſe per ſuperbiam declarati ſunt regnum coelorum, vbi maxime vnitas cuſtoditur. Ille vero qui erat Samaritanus, illi à quo accepit tribuens quod accepit, & quodam modo cātans illud è Pſalmo,
Pſalm. 58. inquit. Fortitudinem meā ad te cuſtodiam.

Denarium numerū, inquit Hiero. Iere. 32. eſſe myſticum, oſtendit Decalogus qui ſcriptus fuit in tabulis lapideis digito dei. Hoc iterum repetit Ezechi. 42. Item Grego. ho. 18. Ezechielis ait. Denarius numerus pro perfectione ſemper accipitur, quia in decē præceptis legis cuſtodia, continetur. Actiua etenim ac cōtemplatiua vita, ſimul in decalogi mandatis coniuncta eſt, quia in ea & amor dei & amor proximi ſeruari iubetur. Et in ſecundo opere in Matth. titulo Chryſoſt. ho. 1. hęc inuenimus. Decimus numerus quia eſt perfectionis, myſterium habet Chriſti perfecti. propter quod & prima nominis Ieſu litera, Iod decem denotat.

Vndecim ad apoſtolos refertur, ait Euche. vt in Euangelio. Vndecim diſcipuli abierūt in Galilęam. Vndenarius etiā numerus, quando denariū monade excedit, ꝑ trāſgreſſione & reprehēſione ponit. Vnde Petrus nō paſſus eſt numerū apoſtolorū in vndenario cōſiſtere, ſed elegit Mathiā duodecimū in ordine. Hinc vndecim ſaga cilicina in veteri lege fieri præcipiūtur, quę ſignificāt poenitētium actus, pro cōmiſſis peccatis. Ad vndecimā quoq; horā, gētiles & ætas decrepita vocat.

¶ De duodecimo numero legimus in Euangelio. Duodecim nomina apoſtolorum ſunt hæc. Quo numero ſignificatur vniuerſa iudicantium multitudo, propter duas partes ſeptenarij, qua plerunq; ſignificatur vniuerſitas, quæ duæ partes, ideſt tria & quatuor, altera per alteram partē multiplicatæ, duodecim faciunt. De his duobus numeris hæc ſcribit Hierony. in commēt. Ezechielis. cap. 31. Cum locuturus eſſet dn̄s ad Pharao
Ezechi. 31. nē apud Ezechielem, vndecimo anno ſermo fit, nedū enim venerat ad duodecimū, qui numerus eſt plenæ cōſumatæq; virtutis. Vnde
Gene. 35. & duodecim ſunt filij Iacob, à quibus poſtea 12. nomina prophetarū vno volumine continētur. Et apoſtoli duodecim ſunt, quorum quia vnus Iudas proditor fuit, in locum eius Mathias eligitur. Et Archiſynagogi filia annorum duodecim à Domino ſuſcitatur. Hæmorrhouſa quoq; anno duodecimo recipit ſanitatem. Item Auguſt. in comment. Pſalm. 86. ait. duodecim eſt ſacramentum vniuerſitatis. Vnde dicitur de apoſtolis, quod iudicabunt duodecim tribus Iſraël. Nunquid Paulus excludetur ab hoc numero? Minimè. Nā non ſolum duodecim illi & Paulus, ſed quot quot iudicaturi ſunt, propter ſignificationem vniuerſitatis, ad duodecim pertinent: Ab omnibus quatuor ventis, ſicut dicit Do- Apoca. 21.
minus in Euangelio, à quatuor ventis ſe collecturum electos ſuos. & ſimiliter dicuntur duodecim portę Ieruſalem, per quas vniuerſi ingrediuntur ad Chriſtum, qui porta eſt. Similiter duodecim ſunt ſancti Patriarchæ. & rurſum Pſal. 59. ait. Duodecim perfectus eſt numerus, cui duodenarius Apoſtolorum numerus deputatur. Quia per totum mundum mittendum erat verbum. Mundus ex quatuor partibus conſtat. Quatuor eius partes notiſsimæ ſunt omnibus, & ſæpè in ſcripturis memoratæ, quæ etiam quatuor venti dictæ ſunt, Oriens, Occidēs, Aquilo & Meridies. Ad omnes iſtas quatuor partes miſſum eſt verbum, vt in Trinitate omnes vocarentur. Duodenarium numerum, ter quaterni faciunt. Hæc ille. & in Exo. cap. 15. duodecim ſunt fontes in deſerto. & Ioſue. 4. eliguntur. 12. viri, & 12. lapides ex alueo Iordanis.

ANNOTATIO.

AVguſtinus in loco modò à nobis citato Pſalmi. 86. aſsignat duodecim portas vrbi Ieruſalem ſecutus, vt arbitror Apocalypſim Iohannis, qui cap. 21. illius libri ait. Habebat Ieruſalem illa murum magnūm & altum habentem portas duodecim, & in portis angelos, (aut angulos) duodecim, & nomina inſcripta, quæ ſunt nomina. 12. tribuum filiorum Iſraël. Ab Oriente portæ tres, ab Aquilone portæ tres, & ab Auſtro portæ tres, & ab Occaſu portæ tres. Numerus hic recte ſupputatus eſt in myſtica Ieruſalem & cæleſti, attamē terrena Ieruſalem, denarium portarum numerum, non excedebat. Illarum hæc ſunt nomina. Sahar Haçon. i. Porta gregis, vt dicitur Eſdræ lib. 2. cap. 3. quia per illam exibant & ingrediebantur greges in vrbem. Sahar Hadagim. Porta piſcium. Sahar Haiſana. Porta vetus, aut veteris ſcili-

cet piſcinæ, de qua lege Iſaiæ caput. 22. Sahar Hagai. Porta vallis, ſcilicet Ioſaphat. Sahar Haaſphoth. Porta ſterquilinij aut ſtercoris. Sahar Haïn. Porta fontis. Sahar Hamáim. Porta aquarum, quæ eſt verſus orientem. Sahar Haçucim. Porta equorum. Sahar Hamiphcad. Porta Miphcad. i. viſitationis, & iuxta noſtram tranſlationem iudicij.

Quatuordecim, teſte Eucherio, ad ſacramentum Dominicæ generationis refertur. Vnde in Euangelio ab Abraham vſq; ad Dauid generationes ſunt quatuordecim.

Quindecim teſte eodē Eucherio ad quindecim gradus tēpli, quos fecit Salomō, ad quorū numerū quindecim Pſalmi qui inſcribūtur Cāticum graduum, cōpoſiti ſunt, ideſt à Pſalmo. Ad dominū cū tribularer clamaui. vſq; ad, Laudate nomē domini. Et Hierony. In epiſt. ad Gala. ca. 1. Quindecim hi, inquit, dies, plenam ſignificāt ſcientiam cōſummatamq; doctrinam. Siquidē quindecim ſunt carmina in pſalterio, quindecim gradus per quos ad canendum deo, & in atrijs eius conſiſtendum, iuſtus aſcendit. Ezechias quod *Iſaie.38.* quindecim annorum ſpacio ſibi ad vitam dato, ſignum accipere meretur in gradibus, & ſolennitates Dei à decimoquinto die incipiūt, & Paulus apud Petrū quindecim dies commoratus eſt. Deniq; Auguſt. Pſalm. 89. in huius loci expoſitione. Dies annorum ſeptuaginta anni, ſi autem in potentatibus octoginta anni. ait. Septuaginta anni & octoginta, conſtituunt centum quinquaginta, quem ſacratum eſſe numerum ſatis inſinuat liber Pſalmorum, qui totidem Pſalmos complectitur. hanc enim habent in ſignificatione rationem, centum quinquaginta, quam quindecim. Qui numerus fit, ſeptem & octo coniunctis, quorum primus inſinuat vetus teſtamentum propter ſabbati obſeruationem, ſecundus teſtamentum nouum propter Domini reſurrectionem. Hinc ſunt in templo. 15. gradus, hinc ſunt in Pſalmis. 15. Cantica graduum, hinc quindecim cubitis ſummos montes aqua diluuij ſuperauit, & ſi quibus alijs locis ſacratus hic commendatur numerus. Septuaginta ſignificant vetus teſtamentum, quia temporalia promittere videtur. octoginta nouum, quia in ſpe eſt renouationis & reſurrectionis.

Numerus. 16. ad numerum prophetarum refertur. quatuor quippe ſunt maiores. & 12. minores, de quibus ſupra à nobis diſſertum eſt.

Numerus. 17. diſcutiendus eſt quid ſibi velit. Decem, inquit, Aug. Pſal. 49. in præceptis, ſeptē, in gratia ſpiritus ſancti, per quam gratiam, implentur præcepta. Decem ergo & ſeptem tenent omnes pertinentes ad reſurrectionem ad dexteram & ad regnum cælorum ideſt legem implentes per gratiam ſpiritus, non quaſi per opus ſuū aut meritū ſuū.

22. Ad ſacramentum diuinorum voluminum, ſecundum literas Hebræorum. Quomodo igitur viginti duo elementa ſunt, per quæ ſcribim⁹ Hebraicè omne quod loquimur. ita viginti duo volumina ſupputantur ſcripturarum, quibus quaſi elementis in Dei doctrina, tenera adhuc & lactens viri iuſti eruditur infantia. Sed & pſalmi. 36. 110. &. 111. &. 118. &. 144. eiuſdem numeri texuntur alphabeto. & Ieremiæ Lamentationes. Salomonis quoq; caput vltimum Prouerbiorum. In libro ſimiliter Numerorum. cap. 3. hęc eadem ſupputatio, ſub Leuitarum ac ſacerdotū cenſu, myſticè oſtenditur.

24. Ad myſteriū numeri ſeniorum in Apocalypſi, ſuper thronos. 24. ſeniores. & viginti quatuor ſortibus in miniſterio templi diſtributi fuerunt ſacerdotes à Rege Dauid.

Quantum recordor, inquit Hiero. Ezechl. 11. nunquam in bonam partem viceſimum quintum numerum reperio. Licet in Leui. ad ſacerdotale miniſterium a. 25. annis eligātur. in Hæbræo tamen tricenariū numerum legimus. At Orig. ho. 25. Num. ait. In. 25. numero ætatis ſacerdotis. 5. ſenſuum perfectio declaratur, ita vt quinquies quina numerentur, quod vtiq; indicat eum vocari ad opera ingentia in myſterio peragenda, qui ex omni parte multiplicatis & purificatis ſenſibus inuenitur eſſe perfectus.

In triceſimo anno accipit Ezechiel mirabilem illam reuelationem quadrigarum, in qua viſione dicit Hierony. Ezechi. 1. præfigurabatur Saluator, qui. 30. annos natus venit ad baptiſmum, quæ in homine perfecta ætas eſt. Vnde in Numerorum volumi- *Num. 4.* ne iuxta Hebræos. non vt in. 70. continetur, à viceſimoquinto ætatis anno, ſed à triceſimo incipiunt ſacerdotes in tabernaculo miniſtrare. In quod ſignum præceſſit & Io- *Gene. 4.* ſeph quando in Ægypto eſurienti populo frumenta largitus eſt. & Iohannes Baptiſta venit ad fluenta Iordanis, prædicauitq; baptiſmum pœnitentiæ. Atq; ita etiam dicit

in epiſt.

in epiſto. ad Theophilum de erroribus Io-
hannis Hieroſolymitani prope finem. Lege
Grati.D.78.& concilium Conſtantinopoli.
Mat.13. in Trullo.cap. 14.&.55. Præterea Mat. 13.
de ſemine iacto in terra bona, dicitur, aliud
cecidit in terram bonam, & dedit fructum,
aliud quidem centum,aliud ſexaginta, aliud
vero triginta.In cuius loci expoſitione Hie-
rony.in epiſt.ad Gerontiam.& in epiſto. ad
Euſto. de virginitate. & in epiſt. ad Pam-
ma. de conſolatione ſuper obitu Paulinæ
vxoris,tribuit centeſimum fructum virgini-
bus. 60. labori viduarum. trigeſimum ope-
ri nuptiarum.& in conſolatione ait. In his tri
bus mulierib⁹ tria Chri præmia recognoſco.
Euſtochiũ virginitatis flores metit. Paula
laborioſam viduitatis aream texit, Paulina
caſtum matrimonij cubile ſeruat.Theophy.
aliter Mat. 13.ait enim. nõ æqualẽ fructum
ferunt omnes qui ſemẽ ſuſcipiunt. Sed alius
quidem centuplum,forte paupertatem per-
fectam habens,& ſummam exercitationem.
alius ſexagecuplũ, vt cœnobita adhuc ope-
rans. alius vero trigecuplum, vt qui hone-
ſtas nuptias delegit.At Orige. ho. 12.in Ge-
ne.per fructum centeſimum martyres intel-
ligit.Deniq; Auguſt.lib. 1. Q.euangelicarũ.
Q.9.ait,cẽteſimum martyrum, propter con
temptum mortis. Sexageſimum virginum,
propter ocium, quia non pugnant cõtra car
nem.Solet enim ocium ſexagenarijs conce-
di poſt militiam. Triceſimum coniugatorũ,
quia ipſi habent acrem conflictum, ne libidi
nibus ſuperentur.& lib.de ſancta virginitate
cap.45.loquens de martyrio,ait.Hoc autem
tam magnum eſt,vt eum fructum centenum
quidam intelligant. Perhibet enim præcla-
riſsimum teſtimonium eccleſiaſtica autho-
ritas. nam notum eſt quo loco martyres, &
quo defunctæ ſanctimoniales ad altaris ſa-
cramenta recitentur. Sed quicquid ſignificet
fœcunditatis ſeminis illa diuerſitas, viderint
alij. Siue virginalis vita in centeno fructu ſit
in ſexageno vidualis, in triceno autem con-
iugalis. Siue centena fertilitas martyrio po-
tius imputetur,ſexagena continentiæ,& tri-
cena connubio. Siue virginitas accedente
martyrio cẽtenum fructum impleat, ſola ve
ro in ſexageno ſit. coniugati autem tricenũ
ferentes ad ſexagenum perueniant ſi marty-
res fuerint. Hæc & alia affert Auguſt. loco
modo citato.

33.Numerus ad myſterium ætatis qua do-
minus in carne verſatus eſt. de qua re libro
primo.cap.de hiſtoria diſputauimus.

Quadragenarius numerus,teſte Hierony.
in comment.Ezechi.cap.29.ſemper afflictio
nis & pœnitentiæ eſt. Vnde Moyſes & Elias Exo.32.
& ipſe Saluator. 40. diebus ieiunauerunt & 3.Reg.9.
noctibus.& per. 40. annos populus qui erat
in ſolitudine, vt poſtea in Galgalis oppro-
brio & ignominia Ægypti liberetur. pluuiæ Num. 14.
quoq; diluuij. 40. diebus inferunt orbi nau-
fragium.& Ezechiel pro tribu Iuda quadra- Gene.17.
ginta diebus dormit in dextro latere.& qua Ezechi.4.
dringentis annis populus ſeruiturus in Ægy
pto nũciatur, quę faciunt quadraginta deca-
des, ſiue quatuor *ἑκατοντάδας*. Et Ionæ.3. ca.
circa principiũ, cũ Ionas ait, adhuc. 40. dies
& Niniue ſubuertetur, ait. Porro quadrage
narius numerus conuenit peccatoribus, &
ieiunio & orationi & ſacco & lachrymis &
perſeuerantię deprecandi. ob quod & Moy-
ſes quadraginta diebus ieiunauit in mon- Exo.34.
te Sina, & Elias fugiens Iezabel, & Dei de
ſuper ira pendente, quadraginta dies ieiu- 3.Reg. 34.
naſſe deſcribitur. Ipſe quoq; dominus verus
Ionas miſſus ad prædicationem mundi,ieiu-
nauit. 40. dies, & hæreditatem nobis ieiunij
derelinquens, ad eſum corporis ſui, ſub hoc
numero noſtras animas præparat. Lege Hie Eucharistia
rony.Amos.2.cap.& Michææ.5. Porrò Au
guſt.lib.2.de conſ. euang. cap.4. loquens de
quadraginta generationibus quas enumerat
Mat.ait. Numerus iſte illud tempus ſignifi-
cat, quo & in hoc ſeculo & in hac terra regi
nos oportet à CHRISTO ſecundum diſci
plinam laborioſam, qua flagellat Deus om-
nem filium quem recipit. Hoc verum eſſe il-
lud declarat, quod quadraginta dierum ieiu
nium, hoc eſt humiliationem animæ, conſe-
crauit lex, per Moyſen & Eliam, quæ qua-
dragenis diebus ieiunauerunt, & Euãgelium
per ipſius domini ieiunium. quibus diebus.
40. tentabatur à diabolo. Quid aliud quam
per omne huius ſeculi tempus tentationem
noſtram in carne ſua, quam de noſtra mor-
talitate aſſumere dignatus eſt, præfigurans?
poſt reſurrectionem quoq; nõ amplius quã
dies.40.cum diſcipulis ſuis, in hac terra eſſe
voluit, huic eorum vitæ adhuc humana
conuerſatione coniunctus, & cum illis ali-
menta mortalium, quamuis iam non moritu
rus accipiens. Vt per ipſos.40.dies ſignifica-
ret, ſe occulta pręſentia quod promiſerat im
pleturum, quando ait. Ecce ego vobiſcum Mat.28.

ſum vſq; ad conſummationē ſeculi. Cur autē iſte numerus temporalem vitam ſignificet, illa cauſa occurrit. Quod & tempora annorum quadripartitis vicibus currunt, & mundus ipſe quatuor partibus terminatur, quas aliquando ventorum nomine ſcriptura cōmemorat. Ab Oriente & Occidente & Aquilone & Meridie. Quadraginta autem, quater habent decem. Porrò ipſa decem ab vno vſq; ad quatuor progrediente numero conſummantur. Ad hunc igitur mundum, & ad nos in tentatione laborantes regendos, venientem regem Chriſtū, Matt. ſuſcipiens, exorſus eſt ab Abraham & enumerauit. 40. homines. &. 2. de doct. Chriſt. cap. 16. ait. Numerorum imperitia multa facit non intelligi, tranſlate ac myſtice poſita in ſcripturis. Quis obſecro non moueatur quid ſibi velit, quod & Moyſes, & Elias & ipſe domin⁹. 40. diebus ieiunauerunt? qui nodus ſolui non poteſt, niſi huius numeri cognitione. Habet enim denarium quater, tanquam cognitionem omnium rerum intextam temporibus. Quaternario quippe numero, diurna & annua curricula peraguntur. Diurna matutinis, meridianis, veſpertinis nocturniſque horarum ſpatijs. Annua, vernis, æſtiuis, autumnalibus, hyemalibuſque menſibus. A temporalium autem delectatione, propter æternitatem in qua viuere volumus abſtinēdum ac ieiunandum eſt. Quamuis etiam temporum curſibus ipſa nobis inſinuetur doctrina, contenendorū temporaliū & appetēdorum æternorū. Porro denarius numerus creatoris atque creaturæ ſignificat ſcietiam. Nam trinitas creatoris eſt. Septenarius autem numerus creaturam indicat, propter vitam & corpus. Nam in illa tria ſunt. Vnde etiam toto corde. tota anima tota mente diligendus eſt Deus. In corpore quatuor apparēt elemēta, ex quibus conſtat. In hoc denario dum temporaliter nobis inſinuatur, hoc eſt quater ducitur, caſtè & cōtinenter à temporum delectatione viuere, hoc eſt quadraginta diebus ieiunare monemur. Hoc lex, cuius perſona eſt in Moyſe, hoc prophetia, cuius perſonam gerit Elias, hoc ipſe dominus monet, qui tanquam teſtimonium habens ex lege & prophetis, medius inter illos, nempe Moyſem & Eliam, in monte tribus diſcipulis videntibus claruit. D. Euche. hæc ſcribit. Quadraginta ad quadrageſimæ ſacramentum. Vnde in euangelio. Agebatur ab ſpiritu in

Vide caput de generatione Chri.

deſerto diebus. 40. & virtus decalogi per quatuor libros Euangelij impletur. Decalogi autem mandata perficimus, ſi quatuor ſancti Euangelij libros perfectè cuſtodimus. Si per continentiam, vigilias & orationes, & cætera quæ Apoſtolus commemorat, arma iuſtitiæ, ad immortalis vitæ præmia peruenimus.

42. Ad numerum in eremo manſionum, vel ad numerum generationum, quę ab Abraham ſunt enumeratæ, dempto Auguſt. vſq; ad Dominum Ieſum. Verum de hoc numero, in. 3. lib. cap. 4. quæ dicenda videbantur, ex Hierony. in libro manſionum ad Fabiolam prodidimus.

46. Quadraginta et ſex annis ædificatum eſt templum redeuntibus Iudæis à tranſmigratione Babylonis, ſecunda ædificatione poſt illam Salomonis, quæ viginti annis abſoluta ac perfecta eſt. Hic annorum numerus perfectioni dominici corporis aptiſſimè conuenit. Vnde Auguſt. lib. 2. de doctrina Chriſtiana, cap. 16. inquit. ille numerus ædificationis templi commemoratus in Euangelio, quadraginta ſcilicet ſex annorum, neſcio quid myſticum ſonat, & relatus ad fabricam Dominici corporis, propter quam templi mentio facta eſt, coegit nonnullos hæreticos fateri filium Dei vero humano corpore indutū. Lege ipſum. lib. 83. Q.Q. 56. & lib. 65. Q.Q. 26. Io. 2.

Quinquagenarius numerus, inquit Hierony. Iſaiæ. 3. ſemper refertur ad pœnitentiam. Vnde in Gene. legimus loquente Abraham ad dominum, quod à quinquaginta primùm iuſtis, ſi inueniantur in ciuitate, dixerit vrbem eſſe ſaluandam. & ſeptem hebdomadarum in Numeris ideſt, Pentecoſtes celeberrima feſtiuitas eſt. Iubilæus quoq;, ideſt remiſſionis annus, qui ſeptennis annorum hebdomadibus, ideſt. 49. annis texitur, in quo clanguntur tubæ, & ad omnes reuertitur antiqua poſſio, hoc continet ſacramentum. & Dauid in quinquageſimo numero Pſalmum ſcripſit pœnitentiæ. Legimus quoque in eodem Numerorum libro, quod de præda & ſpolijs, quinquageſimum caput, tam de hominibus quam de iumentis accipiant ſacerdotes, & quinquageſimum Leuitæ, qui cuſtodiunt fores tabernaculi. Illa quoq; Euangelij parabola, in qua dicuntur duo debitores, vnus qui debebat quingētos denarios, alius quinquaquaginta, ad hāc refertur

Gene. 18. *Num. 28.* *Num. 31.* *Luc. 7.*

refertur intelligentiã. Vnde & apoſtolus ad
Epheſios quibus myſtica quæque diſſol-
uerat, vult permanere vſque ad Penteco-
ſten, donec perfecte ad dominum conuer-
1.Cor.6. tantur, dicens. oſtium mihi apertum eſt ma-
gnum & euidens, ſed aduerſarij multi. Imita
tur autem & diabolus iſto numero Iſraeliti-
Exo.18. cum exercitum, de quo Iethro dederat ge-
nero ſuo Moyſi conſilium, vt conſtitueret
ſuper populum tribunos & centuriones &
quinquagenarios. Vnde impius rex mittit
duos quinquagenarios cũ ſubditis ſibi militi
bus, vt exhiberent Eliam, qui diuino igne
conſumpti ſunt. Tertius autem ſaluatur ex
eis, qui conuerſus ad preces, pœnitentiæ ſa-
cramenta cognouerat. Vnde & Iudæi nolẽ-
tes dominum eſſe perfectum, nec principem
Iohan.8. quinquagenarium, dicunt ad eum. Quin-
quaginta annos nec dum habes, & Abraham
vidiſti? & ille ſciens ſe eſſe non ſolum pœni-
tentium principem, ſed & iuſtorum, reſpon
dit. Antequam Abraham eſſet ego ſum,
Quod autem dominus princeps ſit quinqua
genarius ex vna feſtiuitate intelligere poſſu
Matth.12. mus, de qua ait. Dominus eſt ſabbati, & fi-
lius hominis, quod ſi ſabbati & calendarum,
ſi calendarum, & Paſchæ, Lazymorum, ſi pa
ſchæ & Iubilei, ſi Iubilei & Tabernaculorũ,
ſi Tabernaculorum, & Pentecoſtes, quæ ad
quinquageſimũ refertur numerum. & Matt.
14. inquit. Iubẽtur diſcũbere ſupra fœnum
à Chriſto turbæ, per quingenos aut cente-
nos, vt poſtquam calcauerint carnem ſuã, &
omnes flores illius, & ſeculi voluptates, quaſi
arens fœnum ſubiecerint, tunc per quinqua-
genarij numeri pœnitentiam, ad perfectum
centeſimi numeri culmem aſcendant. Hæc
repetit rurſum Ezechie. 42. in poſtremis ver
bis. & Ambro. in Apolo. Dauid cap. 8. 50.
remiſsionis eſt numerus ſicut in euangelio
dominus ipſe nos docuit, dicens. Duo debi-
tores erant cuidã fœneratori, vnus debebat
denarios quingentos, alius quinquaginta.
non habentibus illis vnde redderent, dona-
uit vtriſque. & in lege habes, quia Iubileus
dicitur quinquaginta annorum recurſus,
quo debita vacuantur, confirmantur He-
bræorum libertates, poſſeſsionum refuſio-
nes. Hunc numerum læti celebramus poſt
domini paſsionem, remiſſo culpæ totius de-
bito, chirographo quoq; vacuato ab omni
nexu liberi, & ſuſcipimus aduenientem in
nos gratiam ſpiritus ſancti, die Pentecoſtes
vacante ieiunio, laus dicitur deo, Haleluia
cantatur. Denique & puellæ pater illius quę
per vim concubitus, nulli deſponſata, pertu-
lerit, quinquaginta didrachmata argentea
accipiet, ipſa autem in coniugio permane-
bit. Hoc etiam numero vitia vertũtur in gra-
tiã. Magnus igitur Pſalmus, quo docemur,
quemadmodum agenda pœnitentia fit. Mi-
ſerere mei. &c. Hæc omnia deſumpta ſunt
ex Origene. homilia. 5. Nume. Lege Augu-
ſtinum lib. 2. de doct. Chriſt. cap. 16.

Sexageſimus numerus conuenit fructui
debito viduis & continentibus vt ſupra in.
30. numero expoſuimus.

72 Ad numerum presbyterorum quos
elegit Moyſes, & ad numerum diſcipulorum
quos dominus conſtituit apud Lucam cap.
10. aptari poteſt. Poſt hæc, inquit, deſigna
uit & alios ſeptuaginta duos. Porro in du- *Quot fuerint diſcipuli domini.*
bium reuocatur ab eccleſiaſticis viris fuerint
ne diſcipuli domini. 70. an. 72. Et quidẽ do-
ctiores & in ſacris literis exercitatiores viri.
70. tantum fuiſſe arbitrantur. vt Hierony.
in lib. Manſi. ad Fabiolam. ait. duodecim fon Exo.15.
tes in deſerto erumpentes, apoſtoli. 12. ſunt,
de quorum fontibus deriuatæ aquæ totius
mundi ſiccitatem irrigant. Iuxta has aquas.
70. creuerunt palmæ, quos & ipſos ſecundi
ordinis intelligimus præceptores, Luca euan
geliſta teſtante. 12. fuiſſe apoſtolos, & 70.
diſcipulos minoris gradus. De quibus & Pau
lus refert, quod apparuerit dominus primũ
vndecim, deinde apoſtolis omnibus. Alios
volens intelligi primos, alios ſecundos Chri-
ſti diſcipulos. Ita quoque ſentit Theophy.
& Tertullia. libr. 4. contra Marcionem ait.
Cur. 12. apoſtolos elegit, & non alium quem
libet numerum? Nę ex hoc Chriſtum meum
interpretari poſſem; non tantum vocibus
prophetarum, ſed et argumentis rerum præ-
dicatum. Huius enim numeri figuras apud
creatorem depræhendo. 12. fontes Elim.
12. gemmas in tunica ſacerdotali Aaronis. &
12. lapides ab Ieſu de Iordane electos, & in
arcam teſtamenti conditos. Totidem enim
apoſtoli portendebantur. proinde vt fontes
& amnes, rigaturi aridum retro & deſertum
à notitia, orbem nationũ, ſicut & per Iſaiam.
Ponam in terra inaquoſa flumina. proinde
vt gemmæ, illuminaturi, ſacram eccleſiæ ve-
ſtem, quem induit Chriſtus pontifex patris.
Proinde, vt & lapides, ſolidi fide; quos de la-
uacro Iordanis Ieſus verus elegit, & in ſacra-

rium teſtamenti ſui recepit. Et ſtatim ſubdit. Allegit & alios. 70. Apoſtolos, ſuper 12. Quo enim. 12. ſecundum totidem fontes in Elim, ſi non &. 70. ſecundum totidem arbuſta palmarum? Et Iſidorus in enarratione in Exod. cap. 1. ait. 70. animæ cum Iacob introierunt in Ægypto, ideſt. 70. diſcipuli ad prædicandum verbum Dei, toto mittuntur in mundo. & capit. 22. ſcribit eadem penè verba quæ Hierony. in Manſionibus. De Apoſtolis dicit Iuſtinus in Tryphone. 12. tintinabula quæ ex veſte talari pontificis pendebant, erant figura. 12. Apoſtolorum. & Beda lib. ſecundo in Lucam. capit. vigeſimoprimo. ait. Cum in typo eccleſiæ Salomon domino templum conderet, fecit & mare æneum in quo ſacerdotes lauarentur, duodecimq; illud boum clunis impoſuit, quorum tres Aquilonem, tres occidentem, tres Meridiem, tres Orientem aſpicerent. figuraliter inſinuans, quoniam Apoſtoli & Apoſtolorum ſucceſſores cunctas orbis quadrati plagas, fide, & confeſſione ſanctæ Trinitatis eſſent à peccatorum labe purgaturi. Porrò vulgata editio apud Luc. capit. 10. & Auguſtinus, & Beda. 72. fuiſſe diſcipulos arbitrantur, & Epiphanius itidem. Verum hæc diſſonantia facile in concordiam redigitur, ex illis quæ annotauimus, in hoc libro, capite. quarto. & libro primo, harum Hypotypoſeon. cap. quarto. ab illis locis pete, quæ hic dicenda erant. Iſtorum diſcipulorum nomina prodidit, ac vitas ſcriptis mandauit, Dorotheus epiſcopus Tyri in Synopſi.

Centum inquit Auguſt. 20. lib. de ciuitate Dei. capit. 7. pro vniuerſitate ponuntur, quale illud eſt, quod dominus omnia ſua dimittenti; & eum ſequenti promiſit, dicens. accipiet in hoc ſeculo centuplum. Quod exponens Apoſtolus ait. Quaſi nihil habentes, & omnia poſſidentes. quia & iam ante dictũ erat. fidelis hominis totus mundus diuitiarum eſt. Et Hierony. Iſaiæ. 65. ait. in cæleſti Ieruſalem diuerſæ ætates non erunt, ſed omnes peruenient in virum perfectum in menſuram ætatis plenitudinis Chriſti. Omnes namq; peruenient ad centenarium numerum, qualis fuit Abraham, qui promiſsionem filij Iſaac, hac ætate ſuſcepit. De cuius numeri laudibus hoc tantum dicimus, quod decem decades æqualia habent latera, & quadræ formæ poſsideant firmitatem. In repromiſsionibus quoq; pro his quæ pro domino contempſimus, multiplicata nobis centuplum pollicetur dominus, & in bonam terram ſemen cadens, primùm habet vberrimæ frugis numerum centenarium. Deniq́ue & Iſaac, vnam ſementem iaciens fidei, hoc numero laboris ſui opera multiplicata ſuſcepit. Lege Euthy. Mat. 24. circa primum. Deniq; iuxta ea quæ ſupra diximus, centum ad martyrum fructum ſiue virginum refertur. Vndè in euangelio dabunt fructum aliud centeſimum. nam hic numerus abſolutam perfectionem ſignificat, ſicut cum de electis dicitur. Qui reliquerit domũ, patrem aut matrẽ centupliũ accipiet, & vitã æternã poſsidebit.

Millenarius numerus, inquit Gregorius libro nono. Moral. capit. 1. in ſacra ſcriptura pro vniuerſitate ſolet intelligi. Hinc in Pſalm. 104. Verbi quod mandauit in mille generationes. cum conſtet quod ab ipſo mũdi exordio vſque ad redemptoris aduentum per Euangeliſtã non amplius quam ſeptuaginta ſeptem propagines numerentur. Quid ergo in millenario numero, niſi ad proferendam nouam ſobolẽ perfecta vniuerſitas præſcitæ generationis exprimitur? Hinc & per Iohannem dicitur. & regnabunt cum eo mil *Apoc. 20.*
le annis. Quia videlicet regnũ eccleſiæ vniuerſitatis perfectione ſolidatur. & libro. 35. cap. 12. ait. Millenarius numerus in ſacro eloquio perfectus accipitur, quia appellatione eius vniuerſitas deſignatur. Vnde ſcriptum eſt. Verbum quod mandauit in mil *Pſal. 104.*
le generationes, id eſt, in vniuerſas generationes. Hæc ille. & Pſal. 49. Iumenta in mõtibus mille. Item Auguſtinus libro. 20. de Ciuitate Dei. capit. 7. ait. Vidit Iohannes in Apocalypſi Angelum deſcendentem *Apoc. 20. c.*
de cælo habentem clauem abyſsi. & tenuit draconem illum, & alligauit mille annis. Mille, inquit, annos pro annis omnibus huius ſeculi poſuit, vt perfecto numero notaretur ipſa temporis plenitudo. Millenarius enim numerus, denarij numeri quadratum ſolidum reddit. Decem quippe, decies ducta, fiunt centum, quæ iam figura quadrata, ſed plana eſt. Vt autẽ in altitudinem ſurgat, & ſolida fiat, rurſum centũ, decies multiplicatur, & mille fiunt. Porro ſi centum ipſa aliquo modo pro vniuerſitate aliquando ponuntur, quale illud eſt quod dominus omnia ſua dimittenti & eum ſequenti promiſit, dicens. Accipiet in hoc ſeculo centuplum,

quod

quod exponens quodammodo apoſtolus ait. Quaſi nihil habentes & omnia poſsidentes, quia & ante iam dictum erat. Fidelis hominis totus mũdus diuitiarũ eſt. quanto magis mille pro vniuerſitate ponuntur, vbi eſt ſoliditas ipſius denariæ quadraturæ? Vnde nec illud melius intelligitur, quod in Pſalm. legitur, Memor fuit in ſeculum teſtamenti ſui, verbi quod mandauit in mille generationes, id eſt, in omnes. Huiuſcemodi innumera colligi poſſunt ab ſtudioſis ex antiquis doctoribus, præcipuè ex Auguſtino, qui multus eſt in his pertractandis, attamen vellem vt in illis philoſopharemur ad ſobrietatem.

Hoc teſtimoniũ citat ut ſcriptura diuina. 14. Quæſtio. 4. cap. Quid dicã. & à Hieronymo ad Pauli. in fine. Sed ignoro ex quo loco ſit deſumptũ.

LIBRI SEXTI HYPOTYPOſeon Theologicarum finis.

LIBER SEPTIMVS HYPOTYPOSEON,

AVTHORE MARTINO MARTINI Cantapetrenſi, ſacræ Theologiæ magiſtro, ac diuinarum ſcripturarum, in tribus linguis Salmanticæ primario interprete. Ad Illuſtriſſimum & Reuerendiſſ. virum D. Petrum Pontium Legionenſem, Epiſcopum Placentinum, incipit.

IN EXPONENDIS diuinis ſcripturis, Præſul Illuſtriſsime, duo extrema vitia fugere oportet. Nam alij qui adeo amplectuntur ſenſus myſticos, atque illis ſunt addicti, vt qui ſenſum hiſtoricum ac literalem velit tractare, à Chriſtiana religione ad Iudaiſmum illis defeciſſe videatur. Econtra alij, ita ſenſui literali ſunt addicti, vt myſticũ ſenſum cõtemnere & pro nihilo ducere credas. illos qui ſunt prioris generis reprehẽdit Hierony. ſub perſona Origenis in præfatio. ad Amabilem in decem viſiones Iſaiæ, inquiẽs. Origenes ingenij ſui acumina, putat eccleſię eſſe ſacramenta. & Euthy. pſalm. 150. ait. Allegoricas expoſitiones perſæpè afferre docti omittunt, quod hi ſenſus facilè deſtruuntur, & quia multis grati non ſunt. Hac in re nimios fuiſſe antiquos patres, nullus eſt qui ignoret, ſi libros eorum euoluerit. Duorum præcipuè Gregorij, & Ambroſij. Qui ſunt ſecundi generis abſurdius & ſtupidius errarunt. vt ſunt ferè oẽs ętatis noſtrę ſcriptores, præcipuè Caietanus, qui cum poſt euangelij prædicationem & ablationem velaminis, quod tegebat faciem Moyſis, cœperint Deo per ſpiritum adhærere, nunc demum carne conſumantur. & cum illis liceat, poſtquam fruges repertæ ſunt, panem illum de cælo venientem comedere, malint cum Gryllo illo Homerico, glande veſci. Aut cũ Glauco χάλκεα χρυσείων commutare. Nos medium inter vtroſq; tenentes, ita calamum temperabimus, vt doceamus quibus in locis literam ſequi oporteat, exploſo ſenſu myſtico. & in quibus ſpiritus amplectendus excluſa litera. Deindè leges quaſdam feremus quibus vnuſquiſq; ſenſus adſtringi aut parere debeat, dummodò verus & germanus ille ſit, & à quibus cum deſciuerit, nothus & adulterinus ſit cenſendus. Attamen vt Caius Lucilius homo doctus & perurbanus, doctorum iudicium reformidans, dicere ſolebat, ea quæ ſcriberet, nec ab indoctiſsimis, neq; à doctiſsimis legi velle, quod alteri nihil intelligerent, alij plus fortaſſe quàm ipſe de ſe. ſic eũ diſputatio noſtra pro Tarentinis, Conſentinis & mei ſimilibus Theologis futura ſit, nonnulla quæ neceſſaria ſunt, illis, qui in literis humanioribus non ſunt verſati, præmittere oportet, videlicet quid ſit Allegoria, qd Parabola, quid Ænigma. quæ vt obſcuram & perplexam reddunt ſcripturam, ita ſi rectè intelligantur, perſpicuam & planam illam efficient. At verò licet obſcuritas in oratione reprehenſione ſit digna (vndè Quinti. reprehendit quendam grammaticum qui diſcipulis dicebat, σκότισον, & quanto obſcurius tanto melius, nec ego quidem intellexi. & affert Ariſtot. tertio, rheto. rationem, quia virtus orationis eſt exprimere alijs quod ſentimus & volumus. (id niſi planis verbis fiat, aſſequi nõ poterim⁹.)

Opiniones uariæ de ſenſu myſtico et literali.

Aduerte cõtra quoſdã ſtolidos qui ſenſum literalẽ grãmaticũ putant.

Id eſt area pro aureis.

Caius Lucilius.

Tarentini. Cõſentini.

Quinti. li. 8 cap. 2.

Hoc eſt loquere obſcurius.

cæterum

cæterum quod in oratoribus reprehendim' in ſcripturis & philoſophis laudam',ad hoc vt myſteria philoſophiæ ſegnibus lateant.

Plutarchus de inſti. puerorum. Arq; ideò Plato numeris, Pythagoras ſymbolis ſuis, eam obſcuram reddiderunt. vt à fabis abſtineto, id eſt, à magiſtratibus. & ſtateram ne tranſgrediaris.id eſt, iuſta age. Ne temere dexteram porrigas,id eſt ne abſque conſilio amicos ſuſcipias. Cor ne edito, id eſt,ne te dolore conficias. Cibum in matellam ne immittas, id eſt,ne ſpargas porcis margaritas. Hactenus de his,ad inſtitutum reuertamur.

Parabola quid ſit. Parabola,teſte Hieronymo Eccleſia. 12. aliud in medulla, aliud in ſuperficie pollicetur. Prouerbia quippè non hoc ſonare quod ſcriptum eſt, etiam in Euangelijs edocemur. Quod dominus in parabolis ſit locutus, ſecretò autem Apoſtolis diſſeruerit ea. Ex quo manifeſtum eſt & Prouerbiorū librū, non vt ſimplices arbitrantur, patentia habere præcepta. Sed quaſi in terra aurum, in nuce nucleus, in hirtis caſtanearum operculis abſconditus fructus inquiritur. & Origenes in præfatio. quatuor homil. in cantic. ait. Vbicunque prouerbium audierimus, aliud quidem palam dicitur, aliud vero intrinſecus indicatur. Vnde dominus in Euangelio. Hæc in Prouerbijs locutus ſum vobis, venit hora quando iam in prouerbijs non loquar vobis, ſed palàm de patre meo. & Baſilius in homil. in prouerb. Salomonis, inquit. τὸ τῶν παροιμιῶν ὄνομα ἐπὶ τῶν δημωδεστέρων λόγων παρὰ τοῖς ἔξωθεν τέτακται. καὶ ἐπὶ τῶν ἐν ταῖς ὁδοῖς λαλουμένων ὡς τὰ πολλά. οἶμος γὰρ ἡ ὁδὸς ὀνομάζεται. ὅθεν καὶ τὴν παροιμίαν ὁρίζονται, ῥῆμα παρόδιον τετριμμένον ἐν τῇ χρήσει τῶν πολλῶν. καὶ ἀπὸ ὀλιγῶν ἐπὶ πλείονα ὅμοια μεταληφθῆναι δυνάμενον. παρὰ δὲ ἡμῖν, παροιμία ἐστὶ λόγος ὠφέλιμος, μετ' ἐπικρύψεως μετρίας ἐκδεδομένος. πολὺ μὲν τὸ αὐτόθεν χρήσιμον περιέχων, πολλὴν δὲ καὶ ἐν τῷ βάθει τὴν διάνοιαν συγκαλύπτων. Hoc eſt, Parabola in libris gentium vocatur popularis ille ſermo quo in vijs maximè vtebantur.

Prouerbiū. (margin, beside "audierimus")

Iohan. 16. (margin, beside "ſum vobis, venit hora")

Vnde Parabolam definiunt, eſſe ſermonem tritum ac crebro vſurpatum à viatoribus. hæc ad plures res ſimiles poteſt transferri. At verò apud nos, eſt ſermo vtilis, habens in ſe aliquid mediocriter abſconditum. qui et ſi habeat vtilitatem in ſuperficie,multo maior eſt quæ interius delitescit. Vide Cyrillum libro quinto Theſauri capit. 4. At verò illam quam Origenes circa principium commenta. Matthæi aſsignat differentiam inter ſimilitudinē & parabolā, ſed ego nō ſatis intelligo. Et Hierony. Prouerb. 1. ait. Parabola eſt comparatio ex diſsimilibus rebus, aliud enim in ſuperficie ſonat, & aliud intellectu innuit.

¶ Allgoria, vt inquit Hieronymus ad Galatas. 4. aliud prætendit in verbis, aliud ſignificat in ſenſu. vt Abraham duos filios habuit, vnum de ancilla, & vnum de libera. Sed qui de ancilla, ſecundum carnem natus eſt, qui autem de libera per repromiſsionē, quæ ſunt per allegoriam dicta. Hæc enim ſunt duo teſtamenta, vnum quidem in Sina in ſeruitutem generans, qui eſt Agar. Sina, eſt mons in Arabia, qui conterminus eſt ei qui nunc eſt Ieruſalem, & ſeruiuit cum filijs ſuis. illa quæ ſurſum eſt Ieruſalem libera eſt. Scriptura diuina per allegoriam non modica ex parte contexta eſt, & quam vocauit hic Allegoriam, alibi vocat intelligentiam ſpiritualem, Vt, ſcimus quod lex ſpiritualis eſt, & alibi. omnes eandem ſpiritualem manducauerunt eſcam, & eundem ſpiritualem biberunt potum. Nam manna, & ſubiti fontis eruptio & petra ipſa quæ ſequitur, quod Allegoricè accipienda ſint, nemo eſt qui dubitet ~~& Suidas ait~~, Ἀλληγορία ἡ μεταφορά. ἄλλο λέγων τὸ γράμμα καὶ ἄλλο τὸ νόημα. Hoc eſt. Allegoria eſt metaphora, aliud dicens, & aliud ſignificans. & Quintilia. libro. 8. inſtitu. Orato. capit. 6. Ἀλληγορία, quam inuerſionem interpretamur, aliud in verbis, aliud in ſenſu oſtendit, ac etiam interim contrarium.

Allegoria. Galat. 4. (margin)

Roma. 7. 1. Corin. 1. (margin)

Primus, vt.

O nauis, referent in mare te noui Carm'li. 1.
Fluctus? ò quid agis? fortiter occupa Od. 14.
Portum.

Totuſque ille Horatij locus, quo nauim pro repub. fluctuum tempeſtates, pro bellis ciuilibus, portum pro pace atque concordia dicit. Tale Lucretius.

Auia Pieridum peragro loca.

Sine tranſlatione verò in Bucolicis.

Certè equidem audieram, qua ſe ſubducere colles Æglo. 9.
Incipiunt, molliq; iugum demittere cliuo,
Vſq; ad aquam & ueteris iam fracta cacumina
fagi,
Omnia carminibus veſtrum ſeruaſſe Menalcā.

Hoc

HOC loco præter nomen cætera proprijs deciſa ſunt verbis. Verum non paſtor Menalcas, ſed Virgilius eſt intelligendus. Hæc allegoria aliquando eſt totius,

Iſaie.1.c. & tunc vocatur Aenigma. vt, Argentum tuum verſum eſt in Scoriam, vinum tuum mixtum eſt aqua, id eſt, omnes vos qui aliquando Deo adhærebatis, ab eo receſsiſtis.&.

Iſaie.2. Dies domini ſuper Cedros Libani ſublimes & erectas, & ſuper omnes quercus Baſan, & ſuper omnes montes excelſos, & ſuper colles eleuatos, & ſuper turrim excelſam, &c.I. Vltio domini in principes Iſrael ſæuitura eſt. Plerũque apertis permixta eſt. Vt Cicero pro Milone. Cæteras tempeſtates in illis duntaxat fluctibus concionis putaui eſſe ſubeundas, quia addidit concionis, quę eſt interpretatio allegoriæ, vocatur allegoria mixta. & Iſaiæ.8. Pro eo quod abiecit populus iſte aquas Siloë quæ vadunt cum ſilentio, & aſſumpſit magis Raſin.& ca pit.5. Vinea domini exercituum domus Iſrael eſt. Et in hoc genere Allegorię, ſpecies ex arceſsitis verbis venit, eius intellectus ex proprijs. vt ad Epheſ.6. Eſtote ſuccincti lũbos veſtros in veritate & induti loricam iuſtitiæ, calceati pedes in præparationem euangelij pacis, in omnibus ſumentes ſcutũ fidei, in quo poſsitis omnia tela ignea extinguere, & galeam ſalutis aſſumite, & gladium ſpiritus quod eſt verbum Dei.&. 1.Petri.1. ſuccincti lumbos mentis veſtræ. Sic lumbus efficit Allegoriam, ſed cum addit, in veritate, ipſam interpretatur. & cum addo, iuſtitię, expono Allegoriam quæ latebat ſub nomine lorica. & in Hymno de paſsione. regnauit à ligno Deus. quod ſumptum eſt ex Pſal. 92. aut 95. Dñs regnauit, ſed explicauit Hymnographus metaphorã. Iuſti. & Tertu. dicunt eſſe corruptum à Iudæis locum. Id quoque ſeruandum in allegorijs, vt quo ex genere cœperis tranſlationem, hoc deſinas, ac perſeueres. Multi cum initium à tẽpeſtate ſumpſerint, in incendio aut ruina finiunt, quæ eſt in conſequentia rerum fœdiſsima.

Ænigma. Ænigma, vt legimus in commenta. In Prouerbia. titulo Hierony. capit.1. eſt quæſtio obſcura, quæ difficile intelligitur niſi aperiatur, vt illud in libro Iudicum.

Iudic. 14. De comedẽte exiuit cibus, & de forti egreſſa eſt dulcedo.

Sermo.1. & Auguſt. Pſalm.48. Ænigma, inquit, eſt obſcura & perpetua parabola. Sicut, ſanguiſugæ erant tres filiæ. & circa principium libri.2. Quæſtio. In libros Regum, ad Simplicianum, ait. Velamen omnino intercludit aſpectum, Aenigma vero tanquam per ſpeculum, ſicut apoſtolus ait, Videmus nunc in ſpeculum & in Ænigmate, nec euidẽtiſsimam detegit ſpeciem, nec prorſus obtegit veritatem. Quintilia. quoque libro.8.cap.6. ait. Allegoria quæ eſt obſcurior, ænigma dicitur, vitium meo quidem iudicio, ſiquidem dilucide dicere, virtus, quo tamen & poëtæ vtuntur. Virgilius. Æglo.3.

Dic quibus in terris et eris mihi magnus Apollo.
Tris patrat cœli ſpacium, non amplius vlnas?

Hæc ille.

De his verſibus Virgilij dicitur, quod cũ quidam quæreret ab eo an quid arcanum in illis verbis eſſet concluſum, Reſpondiſſe, ſe in illis carminibus Grãmaticis omnibus crucem affixiſſe, in qua ſe aſsidue diſtorquerẽt. Cui Aſconius Pedianus reſpondit. mihi certe nullam crucem reliquiſti, non enim ſum id anxie quæſiturus. Lege Orige. homil. 13. Numerorum.

Diuina ſcriptura, quatuor ad ſummum, poteſt admittere ſenſus, non quidem omnes ſimul, ſed iuxta temporum & locorum opportunitatem, nunc hunc, nunc illum, non nunquam vero duos ſimul recipere poteſt. *Quot ſens admittat ſcriptura diuina.* Primus literalis & hiſtoricus. Secundus eſt Tropologicus, ideſt ad mores noſtros componendos ſpectans, à τρόπος, mos, & λόγος ſermo. Tertius eſt qui myſticus, aut ſpiritualis, & θεωρητικὸς, id eſt, ſpeculatiuus & contemplatiuus, nuncupatur. Hunc Theologi iuniores in duas diuidunt partes, in allegoriã quæ pertinet ad caput eccleſiæ Chriſtum, & illius corpus, eccleſiam fidelium militantem. & Anagogen quæ pertinet ad eccleſiam triumphantem. Aliquando tamen, Allegoria, Tropologia, & Anagoge pro quolibet ſenſu ſpirituali accipiuntur apud Theologos antiquos. Porrò quid ſcholaſtici doctores dicunt de ſenſu literali, nempè quod ſi ſenſus myſticus in aliquo ſcripturæ loco inuentus fuerit, talis eſt vere literalis & non myſticus, falſum videtur. Nos dicendum arbitramur ſenſum illum eſſe myſticum, ſed de fide quia in ſacra ſcriptura continetur, cui refragari piaculum eſt. Igitur de ſenſibus ſcripturarum

quæ

quę ſcribunt ſancti doctores, ſunt quę ſequũtur. Hierony. quidem. Q. 12. ad Hedibiam, ait. Præcipitur nobis Salomone dicente. Prouer. 22 Tu autem ſcribe eam tripliciter, in conſilio & ſcientia, vt reſpondeas verbum veritatis, his q̃ proponunt tibi. Triplex in corde noſtro deſcriptio & regula ſcripturarũ eſt. Prima vt intelligamus eas iuxta literam vel hiſtoriam. Secunda mediè iuxta Tropologiam. Tertia iuxta intelligentiam ſpiritualem myſtica quæque noſcamus. In hiſtoria eorum quæ ſcripta ſunt ordo ſeruatur. In Tropologia, hoc eſt in intelligentia ſpirituali, de litera ad maiora conſurgimus, & quicquid in populo illo carnaliter factũ eſt, iuxta moralem interpretamur locum, & ad animæ noſtrę emolumenta cõuertimus. In ſpirituali θεωρία, ad ſublimiora tranſimus, terrena dimittimus, de futurorum beatitudine & cæleſtibus diſputamus, vt præſentis vitæ meditatio, vmbra futuræ beatitudinis ſit. Et in cõment. Ezechie. cap. 16. cum hęc dixiſſet, his exemplis illuſtrauit. Secundum literam illud eſt. Ne fornicemur ſicut quidam 1. Cor. 10. eorum fornicati ſunt, & ceciderunt vno die viginti tria millia. &, Nolite murmurare ſicut quidam ex eis murmurauerunt, & perierunt ab exterminatore. Mediè autem & iuxta Tropologiam quãdo recedimus à litera, & paululum ad altiora conſcẽdimus, dicente 1. Corint. 9 apoſtolo. Scriptum eſt, non alligabis os boui trituranti. Statimque ſequitur. Nũquid de bobus cura eſt deo? an propter nos vtiq; locutus eſt. Extrema autem, id eſt tertia & ſublimis ſacraque intelligentia, iuxta illud Ephe. 5. eiuſdem apoſtoli. Propterea relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ, ſacramentum hoc magnum eſt. Orige. quoque homilia. 2. & 17. in Geneſ. ex quo Hiero. mutuo illa deſumpſit, ait. Prima expoſitio hiſtorica eſſe debet, veluti fundamentum quoddam in inferioribus poſitum. Secunda myſtica, quæ ſuperior & excelſior eſt, myſterium magnum quod eſt in Chriſto & eccleſia continens. Tertia eſt moralis, mores emendare docens, vitia reſecare, purgare animam, atque exuere illam ab omni vinculo captiuitatis. Lege ipſum latiſſimè de hac re diſputantem libro 4 Periar. capi. 2. & Hieronymũ in commenta. Amos. capit. 4. Auguſtinus longè aliter hos ſenſus diſtinguere videtur. Sed illi tres ſenſus, Hiſtoricus, Ætiologicus & Analogicus ad v-

num ſenſum literalem pertinent, & ſub allegoricum ſenſum, tres ſenſus myſticos, nempe allegoricũ, tropologicum & Anagogicũ intellexit. Illius verba in lib. de Vtili. credẽdi ad Honoratum contra Manichęos, ca. 3. hęc ſunt. Vniuerſa ſcriptura quadrifariã traditur Secundum hiſtoriam. Secundum Ætiologiam. Secundum Analogiam. Secundum allegoriam. Secundum hiſtoriam traditur, cum docetur quid ſcriptum, aut quid geſtum ſit, quid non geſtum, ſed tantum modo ſcriptum quaſi geſtum ſit. Secundum Aetiologiam cum oſtenditur quid qua de cauſa, vel factum vel dictum ſit. Secundum allegoriam, cùm docetur non ſecundum literam eſſe accipienda, quædam quæ ſcripta ſunt, ſed figurate intelligenda. De hiſtoria illud ſcriptũ eſt. Cum obiectum eſſet, quod die ſabbati diſcipuli ſpicas euulſiſſent, Non legiſtis, inquit, quod fecit Dauid cum eſuriret, & qui cum eo erant, quomodo intrauit Matth. 12. in domum Dei, & panes propoſitionis manducauit, quos non licebat ei manducare, neque eis qui cum eo erant, niſi ſolis ſacerdotibus. Ad Ætiologiam verò illud pertinet, quod cum Chriſtus prohibuiſſet vxorem abijci, niſi fornicationis cauſa, relatumque eſſet ab interrogantibus, Moyſen dato libello rupudij permiſiſſe diſcedendi licentiam. Hoc, inquit, Moyſes fecit propter duritiam cordis veſtri. Hic enim cauſa reddita eſt cur illud a Moyſe pro tempore benè permiſſum ſit, vt hoc quod Chriſtus præcipiebat, alia iam tempora demonſtrare videretur, nempe cum dictum eſt illis. Quia vos indignos feciſtis verbi dei ecce conuertimur ad gẽtes. Analogia etiã vtitur ſcriptura, qua vtriuſq; teſtamenti congruentia perſpicitur. Ipſe etiam liberator noſter in Euangelio Allegoria vtitur ex veteri teſtamẽto. Ge- Matth. 12 neratio, inquit, hæc ſignum quærit, & non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ prophetæ. Sicut enim Ionas in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus fuit. Sic & filius hominis, tribus diebus & tribus noctibus erit in corde terræ. & Paulus ipſam Exodi hiſtoriam futuræ Chriſtianæ plebis allegoriam fuiſſe ſignificat ad Corinth. epiſt. 1. Nolo au Cap. 12. tem vos ignorare fratres, quod patres noſtri omnes ſub nube fuerunt, & omnes per mare traſierunt, & omnes in Moyſe baptizati ſunt, in nube & in mari, & omnes eundem cibum ſpiritualem manducauerunt, &

omnes

omnes eundem potum ſpiritalem biberunt, &c. omnia iſta in figuram cõtingebant illis. ſcripta ſunt autem ad correptionem noſtrã, in quos fines ſeculorum deuenerunt. & affert alterum exemplum ex cap. 4. epiſto. ad Galat. de duobus teſtamentis. Lege ipſum ſuper Gen̄. ca. 2. in imperfecto.

Sẽſibus myſticis quantũ authoritatis tribuẽdum ſit.

Hæc ſummẽ aduerte contra barbaros quoſdã, qui autumãt ſenſum hiſtoricũ adminus ſpectare grãmatici.

At quæres quantum valeant ſenſus myſtici ad probandum ea quę ad fidem ſpectãt? Nullam authoritatem habere arbitror ad cogendum tergiuerſantes, niſi aut in ſcriptura inueniãtur, aut ex illa elici poſsint. Hinc Hierony. Matth. 13. ait. Nunquàm parabolæ & dubia ænigmatum intelligentia, poſſunt ad authoritatem dogmatum proficere. Vt ſimile eſt regnum cælorum fermento quod acceptũ mulier abſcondit, in farinę Sathis tribus, donec fermentatum eſt totum. Aliqui mulierem iſtam eccleſiam interpretantur, quæ fidẽ hominis, farinę Sathis tribus cõmiſcuerit, credulitati patris, filij & ſpiritus ſancti. Cumq; in vnum fuerit fermentata, non nos ad triplicem deum, ſed ad vnius diuinitatis perducit notitiam. farinæ quoq; Satha tria, dum nõ eſt ſingulis diuerſa natura, ad vnitatem trahunt ſubſtantiæ.

Quæ ſint nobis arma cõtra hæreticos.

Et Augu. in epiſtola ad Vincentium Donatiſtam. ait. Impudẽtiſsimus eſt reputandus quiſquis per aliquid in allegoria poſitum quicquam pro ſe interpretari conetur. niſi habeat & manifeſta teſtimonia, quorum lumine illuſtrentur obſcura. Lege ipſum Auguſt. contra epiſto. Petiliani Donatiſtæ de vnitate eccleſiæ. ca. 19. & Durand. in. 2. ſentent. D. 6. Quæſtio. 5. Hanc allegoriam, quam veluti ſubfrigidam reprehendit Hierony. inquiens. Aliqui mulierẽ iſtam, &c.)

Iſychius clã reprehendit Hierony.

Inuenies apud Iſychium libro. 1. In Leui. cap. 2. abſcondit, inquit, in farinæ Satha tria, eccleſiam ſignificans, quę in trinitatis verbo fermentat theologię myſterium.

Deus verbis & factis loquitur li. 4. c. 1. col. 296

¶ Deus duobus modis nobiſcum loquitur, aut per verba, aut per facta aliquorum illuſtrium aut obſcurorum virorum. Atq; ideo Auguſt. epiſto. 49. Quæſt. vlt. ait. Sicut humana conſuetudo verbis, ita diuina potentia factis loquitur. & ſicut ſermoni humano verba noua, vel minus vſitata, moderatè ac decenter aſperſa ſplendorem addũt, ita factis mirabilibus congruenter aliquid ſignificantibus, quodam modo luculentior eſt diuina eloquentia. Veluti quando Ionas deuoratus eſt quid Deus voluit ſignificare dominus docuit in euangelio. ſicut Ionas fuit in ventre Ceti tribus diebus, &c. Porrò quãuis nomina & verba ſigna ſint, nos tamẽ ex conſuetudine ſcripturarum, ſigna vocamus facta aliquorum quę aliquid præſignificare videntur. de qua re Orige. 4. lib. comment. epiſto. ad Roma. hæc ſcribit.

Signum.

ſignum dicitur, cum per hoc quod videtur, aliud aliquid iudicatur, ſicut cum, Verbi gratia dominus dicit in euangelio. Generatio hæc ſignum quærit, & ſignum non dabitur ei. &c. Similiter de ipſo domino alibi. Ecce hic poſitus eſt in ruinam & reſurrectionem multorum, & in ſignum cui contra dicetur. Contradicebatur enim ſigno in quo Chriſtus venerat, quia aliud in eo videbatur, aliud intelligebatur. Caro cernebatur, & Deus credebatur. Abraham accepit ſignum. Nam circuncifio erat ſignaculum iuſtitiæ fidei quã habuit antequam circunciderctur. Appellatur ergo ſignum quia aliud videbatur, aliud intelligebatur. Nam carnalis illa circunciſio, ſignum erat ſpiritualis circunciſionis, quæ non in carne ſuſcipitur, ſed in corde. Item Ambro. 1. libro de Abraham cap. 4. ait. Inquit Paulus quod Abraham ſignum accepit circunciſionis, vtique ſignum non eſt ipſa res, ſed alterius rei eſt, hoc eſt nõ eſt veritas, ſed indicium veritatis. Deniq; Ipſe expoſuit dicens. Signum accepit circunciſionis ſignaculum iuſtitiæ & fidei. Vnde non incongrue intelligimus, quod circunciſio corporalis, ſignum circunciſionis eſt ſpiritualis. Orige. quoque libr. 10. cõmenta. epiſtolę ad Roma. cap. 15. ſigna, inquit, appellãtur in quibus cum ſit aliquid mirabile, indicatur quoque aliquid futurum. Prodigia verò in quibus tantũmodo mirabile aliquid oſtenditur. Interdum tamen abuſiuè ſcriptura, prodigia pro ſignis, & ſigna pro prodigijs, ponit. Lege Auguſt. libr. 2. de doctrina Chriſti. qui tamen illa omnia ex Origene mutuò deſumpſit. Sicut ſcholaſtici ex Auguſtino.

Quod typũ futurorũ ſuſtineant prophetæ i ſcripturis.

Prophetæ, inquit Hierony. Zacha. 3. in ſignum poſiti ſunt futurorum. Vnde Ieſus ſacerdos magnus Chriſti figura fuit. Hic erat indutus veſtibus ſordidis. qui cum nõ feciſſet peccatum, pro nobis peccatum factus eſt, & ipſe infirmitates noſtras portat & ꝓ nobis dolet. & nos reputauimus eum eſſe in dolore & in plaga & in anguſtia. Ipſe vero vulneratus eſt propter iniquitates noſtras.

& in

Gal.3. & in apoſtolo legimus. Chriſtus redemit nos de maledicto legis, factus pro nobis maledictum. & Iſaiæ. 8. Prophetæ in ſignum præ-
Ezech. 24. ceſſerunt futurorū, iuxta illud. Et erit vobis Ezechiel in ſignum. Vnde Hiero. in epiſt. ad Euagrium de. Q. Melchiſedec, ait. omnes pene ſancti patriarchæ & prophetæ in aliqua
Noë. re figuram expreſſerunt ſaluatoris. Noë inebriatus in domo ſua & denudatus atque ir-
Cham. riſus à Cham filio, typū ſaluatoris præbuit,
Samſom. & Noe populi Iudæorum. Samſom quoq; amator meretricis & pauperis Dalilæ multo plures hoſtiū mortuus quàm viuus occidit, vt Chriſti exprimeret paſsionem. Denique Melchiſedec Chriſti ſacerdotij typus fuit, de quo dicitur. Tu es ſacerdos in æternū ſecundum ordinem Melchiſedec. Et Theophy. Iohan. 8. ait. Abraham vidit diem Chriſti, i. crucem, & gauiſus eſt. Nam pręfigurabat Chriſtum illa in oblatione Iſaac, & arietis ſacrificio. Sicut enim, illic Iſaac ligna, ita dominus crucē portauit. & ſicut relict⁹ eſt Iſaac, immolatus autē aries, ita & deus alienus eſt à paſſione, in humana autē natura & carne paſſus eſt. Hunc diem crucis cum Abraham pręuidiſſet, gauiſus eſt, eo quod futurus eſſet in ſalutem mundi. Vide de hac re quæ in lib. 6. Hypoty. cap. 1. circa primum ſcripſimus. & Orige. ho. 8. in Gene. & Auguſt. lib. 22. contra Fauſtum, cap. 24. & ho. 1. operis ſecundi in Matth. ſub titulo Chry. ibi. Abraham genuit Iſaac. & Theophylactum. Matth. 1. Filij Abrahā. Quod de ſanctis viris à nobis dictum eſt, poteſt ad nepharios quoq; homines trahi, quod in typo præceſſerint futurorū, & ad vrbes & regna quæ ſunt officinę malorum, vt Babylon, Ægyptus. ſic Antiochus antichriſti figura fuit, Nabucho. dæ-
Nero. monis, ſic rex Tyri, Membroth, Eſau. Nero quoque antichriſti typus fuit. 2. ad Theſ. 2. niſi venerit diſceſsio primū, & reuelatus fuerit homo peccati. i. antichriſtus, nunc myſterium operatur iniquitas. i. regnum Neronis, eſt illius regni figura.

Mos ſcripturæ, inquit Hiero. Dani. 11. eſt futurorum veritatem typis præmittere, iux-
Pſalm. 71. ta illud quod de domino ſaluatore in Pſal. 71. dicitur, qui prænotatur Salomonis, & omnia quę de eo dicuntur Salomoni nō valent cōuenire. Nec enim permanſit ille cum ſole & ante lunam generationis generationum, neq; dominatus eſt a mari vſq; ad mare, & à flumine vſq; ad terminos orbis terrarum. neq; omnes gētes ſeruierūt ei, neq; ante ſolem permāſit nomen eius, neq; benedictæ ſunt in ipſo omnes tribus terræ, neq; omnes gentes magnificauerūt eum. Ex parte autem & quaſi in vmbra, & imagine veritatis in Salomone præmiſſa ſunt, vt in domino ſaluatore perfectius implerētur. Sicut igitur ſaluator habet, & Salomonem & cæteros ſanctos, in typū aduētus ſui, ſic & Antichriſtus peſſimum regem Antiochum, vt eſt apud Da-
niclem ſcriptum, qui ſanctos perſecutus eſt, Dani. 11.
templum violauit, recte typum ſui habuiſſe credendus eſt. Hæc ille. Sic dicitur in euange
lio. Sicut Moyſes exaltauit ſerpentem, ita Iohan. 3.
oportet exaltari filium hominis. Serpens Chriſtum ſignificabat propter naturā [redacted] [in similitudinem peccati]
[redacted] aſſumptam. Aut iuxta Grego. lib. 30. mora. cap. 30. propter ſapientiam quę in
ſerpēte intelligitur. Vnde dicitur. Eſtote pru Matth. 10.
dentes ſicut ſerpentes. & arca Noë typus fuit
eccleſiæ, vt docet B. Petrus. Præterea quod 1. Pet. 3.
de agno Exodi. 12. ſcriptum eſt, Iohannes docet in Chriſto fuiſſe adimpletum. Facta, inquit, ſunt hæc vt ſcriptura impleretur quę dicit. os non comminuetis ex eo. Vnde optime
dicit Grego. lib. 22. moral. cap. 21. cum ait. In Not. de hoc
ſacra ſcriptura iuſti viri non ſolum quod di- parum ſu-
cunt prophetia eſt, ſed etiam plerunq; quod pra dixi.
agūt. vt Ezechiel accepit vaſa tranſmigratio Ezechi. 12
nis, & Hoſeas vxorem duxit fornicariam, & Hoſeæ. 1.
exitus Iſrael ex Aegypto, labor in faciēdis lateribus. &c. omnia myſtica ſunt.

Impium eſt, (teſte Hiero. Hoſeæ. 10. cap. Impij non
circa principium libri tertij) quod ſecūdum ſuſtinent ty-
hiſtoriā de homine peſsimo intelligitur, iux- pum piorū.
ta Tropologiam ad Chriſtum referri. Et in comment. Iſaiæ. cap. 45. ait. Satis mirari ne-
queo, quæ ſtultitia ſit, vt prophetiā Cyri a- Cyrus.
pud Iſaiam ad Chriſtum referant, per quem mundus reconciliatus eſt deo. Et in cōment. Ezechielis. cap. 12. ait. Quidam volunt capti
uitatem Sedechiæ, qui interpretatur iuſtus Sedechias.
dominus, in typū præcedere ſaluatoris, qui de cæleſtibus ad terrena deſcendens, humanum corpus aſſumpſerit. Quod non probandum puto, neque enim rex impius in figura poteſt præcedere illius, qui totius pietatis exemplum eſt. & Orige. ho. 5. in Geneſin. reprehendit illos qui dicunt Lot Chriſti figuram, duæ filiæ, duorum teſtamentorum, typū ſuſtinuiſſe, inter quos eſt Euche. lib. 2. in Gene. cap. 30. At quod aliquis opponere poterat, Soluit Auguſt. lib. 2. de ſer. domini in

monte, dicens. Illud euangelij de iudice, qui nec Deum timebat, nec hominem reuerebatur, & tamen ſæpè interpellanti viduæ ceſsit. Non vllo modo iudex ille iniuſtus perſonam domini allegoricè ſuſtinet. Sed tamen quantum Deus, qui bonus eſt & iuſtus curet deprecantes ſe, hinc conijci dominus voluit. i. Si iniquus iudex hac præſtitit, melius deus ſumme bonus precibus bonorum acquieſcet. Cum dixit Hierony. Iſaiæ. 45. ſatis mirari nequeo, quæ ſtultitia ſit. &c. reprehendit Cyril. lib. 5. ſuper Gene. qui prophetiam Cyri de CHRISTO interpretatur. & Tertullianum in lib. aduerſus Iudæos cum de Chriſti natiuitate diſſerit. & Lactantium. lib. 4. inſti. de vera ſapientia. cap. 14. ſimiliter Euche. in fine lib. 1. comment. in lib. Regum, reprehendendus eſt, qui mortem Saul, Chriſti mortem interpretatur. & maledictione montium Gelboë, Iſraelitici populi reprobationē ait ſignificare. nō cadit ros ſupra eos, quia gratia ad gentes deuoluta eſt.

¶ Aliquando, (inquit Theodoretus dialogo. 3. qui impatibilis inſcribitur.) res quæ mala videtur, ob aliquam ſignificationem typum
Iohan. 3. gerit bonæ, vt, ſicut Moyſes exaltauit ſerpentem in deſerto. Quia enim fuit factus maledictum & peccatum, ita peccati, ſerpens ſuſtinuit figuram. & duo hirci qui in lege, alter ſacrificabatur, alter verò dimittebatur, duarū Chriſti naturarum imaginem præfigurabāt is quidem qui dimittebatur, diuinitatis impatibilis, qui vero mactabatur, patibilis humanitatis.

Vnus homo plures ſuſtinet figuras. ¶ Mos eſt (vt ait Auguſt. lib. 16. contra Fauſtum. cap. 15. 16. & 17.) diuinorū myſteriorum in ſcripturis ſanctis, vt idē homo aliam atq; aliam pro re aliqua ſignificanda perſonam gerat. Sic Moyſes populi Iudæorū ſub
Moyſes. lege poſiti perſonā gerebat, eumq; prophetica prænunciatione præfigurabat. Nam ſi-
Num. 20. cut Moyſes petram virga percutiens de Dei virtute dubitauit, ita ille populus qui ſub lege per Moyſen data, tenebatur, Chriſtum ligno crucis affigens, eum virtutem deieſſe nō credidit. Sed ſicut percuſſa petra manauit aqua ſitientibus, ſic plaga dominicæ paſsionis effecta eſt vita credentibus. Fuit etiam fi-
Deute. 18. gura Chriſti. nam de illo dicitur ad Moyſen. Suſcitabo illis prophetam de fratribus ipſorum ſimilem tibi. & Maria & Aaron coniurauerunt contra Moyſen. i. aduerſus Chriſtum coniurauit ſynagoga. Itē Euche. lib. 2. in. Gene. cap. 51. inquit. In Iſaac duas nobis apoſto- *Iſaac.*
lus figuras exponit. Vna qua dixit, quod Iſmael filius Agar, populi ſecundum carnem, *Gene. 26.*
Iſaac vero populi qui ex fide eſt, formam tenet. Vnde ad Gala. 4. Quomodo is qui ſecundum carnem natus fuerat, perſequebatur eū qui ſecūdum ſpiritum, ita & nunc. Alia qua ait. Nō dixit in ſeminibus quaſi in multis, ſed *Gala. 3.*
ſemini tuo qui eſt Chriſtus. Tenet ergò Iſaac *Rom. 9.*
populi Chriſtiani figuram, & Chriſti. De Moyſe cū eſt Chriſti figura Anacletus epiſt. 2. in poſtremis verbis ſic diſſerit. Hęc regula tā ad res inanimas quā ad rationis expertes trahi poteſt. vt leo pro Chriſto & pro diabolo. cedrus pro ſuperbo & pro populo Dei. vt late ſtatim tractabimus cum de nominibus, *Cap. ſeqñti*
quæ in bonam aut in malam aut in vtranq; partē accipiuntur, egerimus. ¶ Nonnunquā, (inquit Aug. lib. 22. contra Fauſtum. c. 42.) cū factū in ſcriptura ſacra narratur prophetia eſt, cum vero illorum vita qui hoc commiſerunt, conſideratur, flagitium eſt. Aliud enim illi cum hoc facerent intēderunt. Aliud Deus, qui hoc fieri permiſit, vt aliquid inde mōſtraret pro ſignificatione futurorum. Sic Lot cum habuit rem cum filiabus, futuræ legis videtur geſtaſſe perſonam, quā quidam ex illa procreati, & ſub lege poſiti male intelligendo, atq; non legitimè vtendo, infidelitatis opera pariunt. Bona enim eſt lex, inquit apoſtolus, ſi quis legitimè ea vtatur. Hæc eadem totidem penè verbis leges apud Eucherium lib. 2. in Gene. cap. 30.

Plerunq;, inquit Grego. lib. 3. mora. c. 21. res quæ per hiſtoriam virtus eſt, per ſignificationem culpa, & aliquando res geſta in facto cauſa damnationis eſt, in ſcripto autem prophetia virtutis. Quod verum citius oſtēdemus, ſi vnum aut alterum ſacræ ſcripturæ teſtimoniū ad vtraq; probanda proferamus. Quis namq; audiens nō ſolum fidelium, ſed *Exemplum*
ipſorum quoq; infidelium non omnino de- *ſecundi.*
teſtetur, quod Dauid in ſolario ambulās, Ber- *2. Reg. 11.*
ſabeæ Vriæ concupiuit vxorē? quem tamen à prælio reuertentem, ire ad domum admonet, pedes lauare. Qui protinus reſpondit dicens. Arca Domini ſub pellibus eſt, & ego in domo mea requieſcam? Quem Dauid ad mēſam propriā ſuſcepit, eiq; epiſtolas per quas mori debeat, tradit. Cuius autem Dauid in ſolario deambulans typum tenet, niſi eius de quo ſcriptum eſt. In ſole poſuit tabernaculū ſuum. Et quid eſt Berſabeæ ad ſe perducere,

niſi

niſi legem literæ carnali populo cõiunctam, ſpiritali ſibi intellectu ſociare? Berſabee enĩ puteus ſeptimus dicitur. Quia nimirum per cognitionem legis, infuſione ſpiritalis gratiæ, perfecta nobis ſapiẽtia miniſtratur. Quẽ vero Vrias, niſi Iudaicũ populum deſignât? Cuius nomẽ interpretatum dicitur, lux mea Dei. Iudaicus enim populus, quia de accepta legis ſcientia extollitur, quaſi de Dei luce gloriatur. Sed huic Vriæ Dauid vxorem abſtulit, ſibiq; coniunxit, quia videlicet manu, quod Dauid dicitur, in carne redemptor apparens, dum de ſe ſpiritualiter loqui legem innotuit, per hoc quod iuxta literam tenebatur, hanc à Iudaico populo extraneam demonſtrauit, ſibique coniungit, quia per ſe illam prædicari demonſtrauit. Vriam tamen ad domum ire Dauid admonet, pedes lauare, quia incarnatus dominus veniens Iudaico populo præcepit, vt ad conſcientiam redeat, ſordes operum fletibus tergat, ſpiritualiter legis mandata intelligat, & poſt tantam duritiam præceptorum fontem baptiſmatis inueniens, ad aquam poſt laborem recurrat. Sed Vrias qui arcam domini eſſe ſub pellib' nouit, reſpondit, quòd domum ſuam intrare non poſſet. Ac ſi Iudaicus populus dicat. Ego mandata Dei in ſacrificijs carnalibus video, & redire ad conſcientiam per ſpiritualẽ intelligentiam non requiro. Quaſi enim arcã ſub pellibus eſſe dicit, quia præcepta Dei, non niſi ad exhibendum miniſterium ſacrificij carnalis intelligit. Hunc tamen ad domum redire nolentem Dauid ad menſam vocat, quia quamuis Iudaicus populus ad conſcientiam redire contemnat, ei tamen redemptor veniens, mandata ſpiritualia prædicat, dicens. Si crederetis Moyſi, crederetis forſitan & mihi, de me enim ille ſcripſit. Legem itaque Iudaicus populus tenet, quæ eius diuinitatem loquatur, cui credere idem populus deſignat. Vnde & Vrias ad Ioab cum epiſtolis ex quibus occidi debeat, mittitur, quia idem Iudaicus populus legem portat, qua conuincente moriatur. Dum enim mandata legis retinens, implere renititur, ipſe nimirum defert Iudicium vnde damnetur. *Iohan. 5.*

Quid per factũ iſtud, Dauid ſceleſtius, quid Vria mũdius dici poteſt? ſed rurſum per myſterium quid Dauid ſanctius, quid Vria infidelius inuenitur? Quando ille per vitæ culpam prophetię ſignat Innocentiã, & iſte per vitæ innocentiã, in ꝓphetia exprimit culpã.

Item etiam & non incongrue per ea quę bene ab amicis Iob geſta ſunt, male ab hæreticis gerenda deſignantur. Dum virtus ſacri eloquij ſic tranſacta narrat, vt ventura exprimat. Sic in facto rem approbat, vt ei in myſterio contradicat, ſic geſta damnat, vt hæc myſtice gerenda perſuadeat. *Lege Euche.* lib. 2. comment. in libros regum. cap. 7. qui hæc totidem verbis ex Grego. tranſcripſit. & homi. 1. titulo Chryſoſt. in Matth. Præterea Hierony. in epiſt. ad Ruffinum de iudicio Salomonis inter duas meretrices, ait. Iuxta typicum intellectum, duę meretrices, ſunt eccleſia & ſynagoga. Quod autem adulteræ & meretrices ſygnagoga & eccleſia dicantur in ſcripturis nulla dubitatio eſt, & hoc prima fronte videtur eſſe blaſphemum. Cæterum ſi recurramus ad prophetas, Hoſee ſcilicet qui accepit vxorem fornicariam & generat filios fornicationum, & deinde adulteram. & ad Ezechiel qui Ieru. meretricem arguit, quod ſecuta ſit amatores ſuos, & diuaricauerit omni tranſeunti pedes, lupanarque in loco celebri extruxerit, animaduertemus Chriſtum, idcirco veniſſe vt meretrices donaret matrimonio, & de duobus gregibus vnum ouile faceret, medioq; pariete deſtructo, in eaſdem caulas oues prius morbidas congregaret. Mulier quoque illa meretrix in euangelio, qui pedes Ieſu lachrymis lauat, crine detergit, & cui peccata omnia dimittuntur, manifeſte pingit eccleſiam de gentibus congregatam. Hæc idcirco replicaui, ne cui videatur incongruum, ſi ſynagoga & eccleſia meretrices dicantur. Eccleſia quidem meretrix fuit, ſed non permanſit meretrix. Et Eucher. circa finem libr. 2. comment. in libro. regum, ait. Non abſurdum videri debet vt mala reproborum acta, boni aliquid ſignificent, aut rurſum bona iuſtorum opera in contraria ſignificatione põnantur. Denique Auguſt. libr. 22. contra Fauſtum. cap. 83. ait. Nequaquam offendat, quod de quibuſdam malis operibus hominum in ſcripturis ſanctis, quidam non mala, ſed bona futura ſignificantur. Seruat. n. vbique diuina prouidentia virtutem bonitatis ſuæ, vt quemadmodum ex adulterorum concubitu naſcitur homo, de hominum opere malo, bonum opus dei, de fœcunditate ſeminum, non de turpitudine vitiorum. Ita in ſcripturis propheticis, non tantum bona hominum, verum etiam & malefacta narrantibus,

Exemplum primi.

2. Reg. 14.

Eccleſia meretrix quomodo ſit.

Ezechi. 16

Lege. 56. D. cap. Neſci.

tibus, quoniam prophetica eſt ipſa narratio, ſignificetur aliquid de malis operibus hominum etiam futurorum bonorum, non peccantis opere, ſed ſcribentis. Neque enim Iudas, cum ad Thamar concupiſcētia victus intraret, hanc ſuæ libidinis intentionem gerebat, vt inde aliquid ſignificaretur, quod ad ſalutem hominum pertineret. Sicut nec Iudas ille qui dominum tradidit, hoc intendit, vt aliquid inde gereretur, quod ad eandem ſalutem hominum pertineret. Porro ſi de tā malo opere Iudæ illius, tam bonū opus dominus fecit, vt eiuſdem ſuæ paſsionis ſanguine nos redimeret, quid enim mirum ſi propheta eius, de quo ipſe ait, De me enim ille ſcripſit, ex malo facto Iudæ iſtius, boni aliquid ſignificauit, vt ſuo miniſterio nos doceret? Ea quippe hominum facta, ſancto ſpiritu inſpirante, collegit propheta narrator, quorum interpoſitio non vacaret ad præſignationem rerum quas intenderat prophetare. Ad ſignificanda autem aliqua bona, nihil intereſt facta illa quibus ea ſignificātur, ſeu bona ſeu mala ſint. In factis hominum quæ ad imitandum vitandúmve proponuntur magni intereſt, bona ne an mala ſint. Quæ autem ad ſignificandum ſcribuntur, nihil refert in moribus facientium, quàm laudem reprehenſionémve mereantur. Si modo habent aliquam rei, de qua agitur, neceſſariam præfigurandi congruentiam. Sicut enim Caiphas in euangelio, quantum ad eius perniciosum animum pertinebat, & quā tum ad ipſa verba, ſi in eis voluntatem dicētis attendas, quibus agebatur vt iuſtus iniuſtè necaretur, vtiq; mala erat, tamen magnū bonum ipſo neſciente ſignificabant, quando ait. Expedit vt vnus homo moriatur, &c.
Iohan. 11. dictūque de illo eſt. Hoc à ſe non dixit, ſed cum eſſet pontifex prophetauit. Ita factum Iudæ ſecundum illius libidinem malum fuit, ſed illo neſciente magnum bonum ſignificauit. A ſeipſo quippe malum fecit, ſed non à ſeipſo bonum ſignificauit. Hactenus Augu. qui tamen multis exemplis ex ſcriptura deſumptis eandem rem explicat, ſcilicet, de adulterio Dauid, Salomonis, Hoſeę & aliorū. Vt tamen breuiter & dilucidè, totam rem, à nobis ſuprà diſputatam fuſè, abſoluamus, dicendum primo, nullum hominem nephariū poſſe gerere typum Chriſti, poteſt tamē homo bonus in aliqua re quæ aut mala eſt. aut eſſe videtur, typū ſuſtinere bonæ rei, & hoc eſt quod dixit Hiero. Iſaiæ. 45. & in epiſt. ad Ruffi. quem libentiſſimè in hac re ſequor, cum reliqui ſcriptores non adeo purè & ſyncere ſenſus myſticos tractent. Secundo, credo res animatas, ac etiam rationis expertes, ſecundum varias rei illius notationes, poſſe ſuſtinere typum aut boni aut mali. vt aqua, pro calamitate accipitur, ac pro ſancta doctrina. Attamen vt totam hanc rem probe poſsis intelligere, annotare oportet ex Aug. in comment. Pſal. 57. Quod non vndecunq; datur ſimilitudo in ſcripturis, laudatur ipſa res, ſed tantum inde ſimilitudo trahitur. Nō enim laudauit iudicē iniquum, qui nolebat audire illam viduam, qui nec Deum timebat nec homines reuerebatur, & tamen dominus inde ſimilitudinem traxit. & dominus laudauit vilicū iniquitatis eo quod prudenter egerit. Neq; illum laudauit pigrum, qui tres panes nō propter amicitiam dedit petenti, ſed tædio victus, & tamē inde ſimilitudinem dedit. Et de rebus non laudandis trahuntur ſecundum quendam modum nonnullæ ſimilitudines. ſic Pſal. 57. datur ſimilitudo de incantatore incantante vt educat aſpidē è cauerna, cum inquit. Furor illis ſecundum ſimilitudinem ſerpentis, ſicut aſpidis ſurdæ & obturantis aures ſuas. Quæ non exaudiet vocē incantantiū, venefici incantātis ſapienter. Neque ideo putandum eſt licere ire ad Marſos, quia hoc dicitur in ſcriptura. Neq; quia apoſtolus dicit. Non ſic pugillor quaſi aërem cędens. pugillare enim eſt Pancratium facere, iam hinc data eſt ſimilitudo ſpectacula nos delectari debere? Aut quia dixit qui in agone contendit ab omnibus, i. multis, ſe abſtinet, propterea agoniſtica iſta vana & ludicra allectare debet Chriſtianus. attēde quid tibi dicatur ad ſimilitudinem, quid moneatur ad prohibitionem.

De hoc cap. ſequenti.

Luc. 18.

Luc. 11.

2. Timo. 2.

1. Cor. 9.

Quoniam multi interpretes admodum ſuperſtitioſè, ſingulas pene lineas diuinæ ſcripturæ iuxta quadruplicem ſenſum explanare & è quouis verbo myſteria eruere, ſatagūt, quod fieri, ſi Regulas ſcripturarū ſequamur, non licet. Ideo vt huic morbo medicinam adhibeamus, oſtendere oportet, quibus in locis ſenſum planum, ex ipſis verbis, vt iacent, de promptum, abſq; vlla allegoria admittat ſcriptura. Deinde commonſtrare quando allegoricus ſenſus petendus ſit. Qua de re Hierony. in comment. Mat. cap. 23. hæc ſcribit. Multa in lege ſcripta ſunt quæ typos præferunt

Precepta vitæ agēda & ſignificandæ quæ ſtat.

runt futurorum. Alia vero aperta, iuxta pſalmiſtam dicentem. Mandatum domini lucidum, illuminans oculos, quę ſtatim opera deſiderant. Verbi gratia, non adulterabis, non furtum facies, nō falſum teſtimonium dices. Et Auguſt. in expoſitione. cap. 3. epiſtolę ad Galat. Opera, inquit, legis bipartita ſunt. Nā partim in ſacramentis, partim vero in moribus ſunt. Ad ſacramenta pertinent, circuncisio carnis, ſabbatum temporale, neomeniæ, ſacrificia, & innumeræ huiuſmodi obſeruationes. Ad mores autem, nō occides, nō falſum teſtimonium dices, & talia cætera. Et libro. 6. contra Fauſtum. cap. 2. ait. ſunt in ſcriptura præcepta vitæ agendæ. & præcepta vitę ſignificandæ. Exempli gratia, nō concupiſces, præceptum eſt agendæ vitæ. Circuncides omne maſculum octauo die, præceptum eſt ſignificandæ vitæ. & lib. 10. contra eundem, cap. 2. ait. Veteris teſtamenti præcepta vitæ agendæ, ſeruantur à chriſtianis. Vitę ſignificandę, tunc rectè obſeruata, cum prænūciabantur iſta quæ nunc reuelata ſunt. Et in cōmenta. 2. epiſt. ad Corinth. ca. 3. falſò Hierony. inſcriptis, dicitur. Non vbique hiſtoria, nec vbiq; allegoria ſeruāda eſt. Sunt enī quædam in figura dicta. alia nō. Nam ſi præcepta moralia velles allegoricè intelligere, omnem virtutem eorum euacuans, omnibus aperuiſti viam delinquendi. Sed ille verus ſpiritualis intellectus eſt, qui non veriſimilibus coloribus pulchrum mendacium pingit, ſed virtute rerum, ipſam rem exprimit veritatis. Separatim quoque de pręceptis moralibus, vt expeditius hæc intelligantur, ad hunc ſcribunt modum. In primis Hiero. ad Epheſ. ca. 5. Præcepta moralia licet dilucida ſint & aperta, indigent prudenti & circunſpecta expoſitione. quia lucidum illud, illorum illuminat oculos, qui inſipientia derelicta, ſapiētiæ ſtudijs ſe mancipariunt. Et in commenta. Zacha. cap. 8. De præceptis, inquit, quæ ad vitā pertinent, & ſunt perſpicua nō debemus quęrere allegoriam, ne iuxta Comicum, nodum in ſcirpo quęramus. Vnde in Zacharia dicitur. Hęc ſunt verba quæ facietis, loquimini veritatē vnuſquiſq; cum proximo ſuo, & veritatem & iudicium pacis iudicate in portis veſtris, vnuſquiſq; malum contra proximū ſuum nō cogitetis in cordibus veſtris, & iuramentum mendax ne diligatis, omnia enim hæc ſunt quæ odi. & Iſai. 58. Tunc delectaberis, &c. Et Zacha. 11. cap. inquit. Vbi manifeſtiſſima prophetia eſt, & per tranſlationem hiſtorię verus ordo narratur, ſuperflua eſt tropologiæ interpretatio. Vt ſi dicamus alios bonos, alios malos eſſe paſtores, & hoc tam ad veterem populum referri quam ad nouum. id eſt, tam ad Iudæorum ſacerdotes & principes, quam ad epiſcopos & presbyteros chriſtianorum. De præceptis vitæ ſignificandæ intelligit quod dicit Philo. loquens de nobis, hoc eſt chriſtianis, in libr. de vita cōtemplatiua. Tractant hoc modo ſcripturas, vt magis allegoricis expoſitionibus vtātur, quoniā lex illis videtur animali eſſe ſimilis, quod corpus quidem habeat ipſam literam, & ea quę ſecundum literam deſignantur. animam vero occultum in litera ſpiritualem intellectum, quem illi ab authoribus ſuis edocti ſublimius & nobilius, veluti inſpicientes per ſpeculum, contemplantur, ex ipſis etiam nominibus admirandas quaſdam ſpecies intelligentię proferentes. At dices, Auguſtinum non ſatis ſibijpſi conſtare. Nam libr. 1. de mendacio ad Conſentium. cap. 15. ait. omnia vet. legis pertinere ad figuratiuā prænūciationem. Sed libr. 2. Quęſt. ad Simplicianū ſtatim in principio, ait. Ad ea quæ requiſiſti ex libris regnorum aliud volumen aggrediar, quę ſicut multa & prope omnia veterū librorum figuratiua ſunt & myſteriorum velaminibus obuelata. Horum ſolutio ex dictis patet, nempè ꝙ loquatur in primo loco de pręceptis vitę ſignificandę. Si de hac re plura deſideras lege prooemium Grego. in libro 21. mora. & Orige. homil. 11. Numer. & Auguſt. libr. 3. contra duas epiſtolas Pelagianorum ad Bonifacium.

Pſal. 18.

Præcepta moralia ſūt cōia utriq; teſtamēto.

Allegoria nō eſt de fide.

De præceptis moralibus.

Zacharię. 8

De præceptis ceremonialibus.

Euſe. lib. 2. cap. 17.

Deinde oportet; (quis ſit ſenſus literalis in illis locis, in quibus litera non conſtat, aut cum per allegoriam aliquid dicitur), docere. Qua de re Hierony. Matth. 21. ad hunc modum ſcribit. Cum hiſtoria vel impoſsibilitatem habet vel turpitudinem ad altiora tranſmittimur. Vt in euangelio. Dicite filiæ Sion, ecce rex tuus ſedens ſuper aſinā, & pullum filium ſubiugalis. Secundum literam in paruo itineris ſpacio ſuper vtrunque animal ſedere non potuit. Aut enim ſedit aſinæ, & pullus abſque ſeſſore fuit, aut ſi pullo, quod magis competit, vſus eſt ad ſedēdum. aſina ducta eſt libera. Ideo aſina iſta, quę ſubiugalis fuit & edomita, & iugum legis traxerat, Synagoga intelligatur. Pullus aſinæ laſciuus & liber, gentium populus, quibus

Quādo ſenſus literalis per allegoriam explicatur.

Matth. 21.

De hoc i ad diiionibus Regu.

ſederat Ieſus miſsis ad eos duobus diſcipulis
ſuis,vno in circunciſionem, ſcilicet, Petrum.
altero inter gentes,nempe Paulum.Et lib.7.
cōment.Iſaiæ.cap.19.ait.In multis ſcriptura
rum locis pleraq; ponuntur quæ non poſ-
ſunt ſtare iuxta hiſtoriam , ideò neceſsitate
cogimur altiorem intelligentiam quærere.
vt Iſai.11.Habitabit lupus cum agno,& par
dus cum hœdo cubabit,vitulus,& leo & o-
uis ſimul morabūtur & puer paruulus mina
bit eos.Vitulus & vrſus paſcentur,ſimul re-
quieſcent catuli eorum. Delectabitur infans
ab vbere ſuper foramina aſpidis, & in cauer-
na reguli,qui ablactatus fuerit,manum ſuam
mittet.Præterea in eiuſdem Iſaiæ cōmenta.
cap.29.ait.Reſpondeant Iudæi & amici ſim-
plicis hiſtoriæ , qui fructus non quærunt in
arbore,ſed folia tantum vmbrāque verbo-
Iſaie.29. rum,quæ cito areſcit & deperit. Quomodo
in aduentu domini, Libanus mons Phœni-
cis verſus eſt in montem Carmelum,& Car
mel in ſaltum & infructuoſa ligna reputan
tur.Audiant ergo Libanum quod interpre-
tatur dealbatio referri ad populum gētium,
qui lotus in domino & purgatus ſordib⁹ pri
ſtinis,totus mundus aſcendens,ſub eccleſiæ
perſona,innititur Saluatori. & de eo in can-
tico cant.dicitur.Quæ eſt iſta quæ aſcendit
dealbata.Et iſtum populū transferri in Car
mel,hoc eſt in circunciſionis ſciētiam,vt ſpi-
ritualis & veræ circunciſionis myſteria reco
gnoſcat,& in loco ſit,quondam populi Iu-
dæorum. Illos autem qui Chriſtum ſuſci-
pere noluerunt,reputari in ſaltum,& in arbo
res ſteriles,quæ non poſſunt cum lignis fru-
giferis laudare dominum.& Orige. homil.2.
in Gene.ait.Non ſemper in ſcripturis diuinis
hiſtorialis cōſequentia ſtare poteſt,ſed non
nūquam deficit, vt cū dicitur.ſpinæ naſcun-
Prouer.26. tur in manu ebrioſi, id eſt, homo iracundus
iurgia ſeminat.& cum de templo à Salomo-
3.Reg.6. ne conſtructo dicitur.Vox mallei & ſecuris
non eſt audita in domo Dei,id eſt, celeriter
ædificata eſt.& iterum in Leui.cum lepra pa
Leui.13. rietis & pelliculæ & ſtaminis inſpici iuben-
tur à ſacerdotibus & purgari.& Pſal.21.Cir
cundederunt me vituli multi, tauri pingues
obſederunt me.& Iſaiæ.14.Abietes ſuper te
lætatæ ſunt,& cedri Libani.Propter hæc er-
go & his ſimilia nō ſolum tricamerata, ſed et
bicamerata arca cōtexitur. vt ſciamus in ſcri
pturis diuinis nō ſemper triplicē , qa nō ſem
per nos hiſtoria ſequitur,ſed interdum dupli
cis tantūmodo ſenſum expoſitionis inſertū.
Vide Orige.4.Periarc.cap.2.& Auguſt.lib.
3.de doctrina Chriſti.capi.11.Item Auguſt.
Pſalm.103.verſus finem.ait.Quædam in ſcri
pturis abſurda miſcet ſpiritus ſanctus, vt ex
eo quod nō poſſunt accipi ad literam,cogat
nos iſta ſpiritualiter quærere. Hæc ille.Sic
Abraham in extrema ſenectute copulauit ſi
bi Cethuram,vt in vxoribus & filijs, duo te-
ſtamenta ſignificarentur.Lege Auguſt.in li.
Quæſtio.in Gene.Quæſt.158.Orige.quoq;
dicit,ſtultum eſſe putare totum pactum qđ
dominus fecit cum Abraham in abſciſione
pelliculę conſtare.& Hierony.in proœ.man
ſionum,ait.Iudæi paruuli & qui ſolidum ci-
bum glutire nequeunt,ſed adhuc lacte nu-
triuntur infantiæ,legant Pharaonem carneū
& mare rubrum,per quod ad Indiam naui-
gatur.& Manna coriandro ſimile, & omnia
quæ ſcripta ſunt audiant corporaliter , leprā
domorum,& lepram pellis & ſtaminis, tau-
rum homicidam,& iumentum adulterij reū,
& Hebręi propter vxorem & liberos ſeruire
cupientes perforatam aurem ſubula. Nos au
tem derelinquentes Capharnaū,agrum quō
dam pulcherrimum,& cum Ieſu egredientes
in deſertum paſcamur panibus eius,ſi inſipiē
tes ſumus & iumētorum ſimiles, hordeaceis,
ſin rationale animal,triticeis,& ex grano fru
menti cōmolitis,quod in terram cadens mul
tos fructus mortuum attulit.Hæc ille. Hanc
fortè ob cauſam deus pręcepit Abrahę vt fi
lium immolaret,cum id minimè vellet. Sed
tantum voluit præfigurare mortem filij ſui
quam pro nobis paſſurus erat.
¶ Inter omnes ſenſus literales illi ſunt veru- Senſus lite-
ſtiores,qui non ſtant iuxta literam,ſed per ralis,quãque
allegoriam contexuntur , quamuis ſint lite- ex allegoria
rales,veluti fit in parabolis.vt adorabūt me elicitur.
beſtiæ agri.i.gētiles depoſita feritate deū co
lent.& apud Iſaiam.Audite principes Sodo
morum.& Dabo vobis terrā fluentē melle
& lacte.& ędificatio Ieruſ.gēmatę.&,ſi ocu-
lus tuus ſcādalizat te crue cū.oculū vocat a-
micū.& dicetis mōti huic trāſi.Hanc regulā
his verbis explicauit Orige.ho.vlt.in Gene.
Myſtica,inquit,expoſitio plus placet ſi ſola
fit.veluti in Gene.Alligans ad vitem pullum Gen.49.
ſuum,& ad palmitem aſinam ſuam. Hoc nō
intelligit de Iuda,ſed de Chriſto , ipſe alliga-
uit ad vitē pullum ſuum, qui dixit.Ego ſum
vitis vera. pullus eſt ex gentibus populus,
cui nunquam adhuc legis onus fuerat impo-
ſitum

ſitum, & ſuper quem nemo niſi Chriſtus aſcenderat. *Pullus aſinæ.* pullus vero aſinæ ſunt, hi qui de priori populo, qui nunc in figura aſinæ nominantur, electi ſunt ad ſalutem. Abiecta *Aſina.* ergò aſina quæ onus legis in infidelitate portare maluit, pullus ex ipſa natus eligitur, ideſt nouellus ex vetere per fidem populus aſciſcitur, ac populo ex gentibus ſociatur. Et Hierony. Hoſ. 10. Hanc habet conſuetudinẽ ſermo diuinus, vt per tropologiam & metaphoram hiſtoriæ exprimat veritatem.

¶In explicandis parabolis attendere oportet ad quem ſcopum illæ dirigãtur, & in illo immorari conuenit, & reliqua quæ aſſumpta ſunt ad eam contexendam, negligere. Nam *Iob.* ſi vniuerſa quæ de Iob dicuntur, Chriſto tribuamus, infinita dictu abſurda fateri, cogemur. Vnde Chryſoſ. ho. 65. In Mat. ait. In parabolis non oportet nimia in ſingulis verbis cura angi, ſed cum quid per parabolam intendit, didicerimus, inde vtilitate collecta, nihil vlterius anxio eſt conatu inueſtigandum. Item Theophy. Lucæ. 16. Omnis, inquit, parabola obliquè & figurato modo rerum quarundam naturam manifeſtat, non enim per omnia rebus illis aſsimulata, propter quas aſſumpta eſt. Idcirco nõ oportet omnes parabolarũ partes curioſius inquirere, ſed quatenus apparent propoſito vtiles, reliquę enim omittendæ ſunt, quaſi parabolam contexentes, & nihil ad propoſitũ conducentes, ſic in parabola diſpenſatoris diſsipantis bona domini, apud Lucam. cap. 16. faciendum eſt. Nam ſi per tenues particulas omnes exponere tentamus, quis diſpenſator, quis diſpenſatorem conſtituit illum, & a quo delatus ſit, & qui debitores, & propter quam cauſam, ille quidẽ oleum, alius autem triticum, & qua de cauſa centum debere dicatur, & ſi alia omnia perquiſiuerimus obſcurum & moleſtum ſermonẽ faciemus, & fortaſsis ſi dubia quæ neceſſario exoriuntur explicare voluerimus, ridiculi erimus. Igitur tãtum vtilitatis ex præſenti parabola capere oportet, quantum poſsibile eſt. Vult dominus hoc loco nos docere, vt bene diſpenſentur creditæ nobis diuitiæ. & primum diſcimus quod non ſumus Domini diuitiarum. Nihil enim habemus propriũ, ſed diſpẽſatores alienarum rerũ ſum⁹, quę à domino ſunt nobis concreditæ, vt bene illas diſpenſemus, ſicut ipſe imperat. *Diuitiarũ diſpenſatores ſumus.* At ſi nõ expenderimus cõ creditas diuitias iuxta mentẽ domini, & abuſi fuerimus illis in noſtrum luxum, diſpenſatores ſum⁹ accuſatione digni. Voluntas eñi domini eſt, vt vtamur datis in vſus conſeruorum, non in proprias delicias. Porrò qui accuſantur & excluduntur à diſpẽſatione diuitiarum. hoc eſt qui ex hac vita emigrant, quã do ſcilicet rationẽ dabimus de diſpenſatione cum ex hac vita migrauerimus. Igitur harũ diuitiarũ, fratres participes faciamus, vt quãdo hinc defecerimus, accipiant nos pauperes in æterna tabernacula. Lege Theophy. Iohã. 16. & Originẽ. Mat. 13. c. & Aug. li. 7. Q. in librum Iudicum. Q. 30. Preterea Theophy. in præfa. Ionę, ait, Nõ per oia neceſſum eſt quęrere ſimilitudinẽ, neq; enim à nobis poſtulãdum eſt, vt omnino quæ ſunt hiſtoriæ ad ſpiritualẽ contẽplationem conuertamus. Vt cũ aliquem ſanctorũ figurã Chriſti dixerimus fuiſſe, non opus eſt per omnia quærere ſimilitudinem. Veluti Moyſen dicimus Chriſti typũ fuiſſe, ſeu legiſlatorẽ, ſeu mediatorẽ. *Moyſes.* Loquere, inquit, ad nos tu, & ne loquatur deus *Exo. 20.* ad nos ne quãdo moriamur. Hunc admodũ Chriſtus ambo hæc, nimirum nouã nobis legem ferẽs, & mediator dei & hominũ factus, & voluntatẽ patris ſui nobis denũciãs, ipſiq; recõcilians. Non tamen impeditioris linguæ fuit, nec gracilis vocis, vt Moyſes, nec titubauit labijs ſuis, nec terræ promiſsionis exors fuit. *Aaron.* Rurſum Aarõ Chriſti typ⁹ fuit, ceu ſummus ſacerdos, qui in ſancta ſanctorũ ingredi tur, & populi peccata diluit. quę omnia Chriſto conueniunt. Siquidẽ inſignis pontifex factus ſeſe ipſe obtulit, ac in cælũ aſcendẽs peccata noſtra in ſeſe tranſtulit & abſtulit, chirographo diruto. *Colo. 2.* Atqui Aarõ nõ caruit noxa & reprehẽſione, vt qui aduerſus Moyſen cũ Maria murmurauerat, *Nume. 12.* ac eos qui in ſolitudine vitulos cõflauerãt, nõ prohibuit. *Exo. 32.* In Chriſto verò nihil huiuſmodi deprehẽditur. peccatum enim nullũ fecit, nec inuẽtus eſt dolus in ore eius. Sic & Ionas miſſus eſt vt annũciaret voluntatẽ Dei Niniuitis, ac eam prouinciã non ſubijt prõptè, ſed in fugam ſeſe conijciens illam declinabat. Chriſtus verò à patre miſſus obediens factus eſt. Porrò quod propheta voluntarius in pelagus proijcitur, & a ceto deuoratur, & tertio die denuo ab eodem euomitur, tandemque ad Niniuitas proficiſcitur, omnia Chriſto ſunt communia. Nam & ille ſpontè mortem obijt. & morte vere abſorptus eſt. tertia die vitæ reſtitutus, ac in Galilæam profectus, initium

tium prædicandi Euangelij apud gentes ſu-
mendum præcipit. At Ionas ſeruatis Ni-
niuitis, turbatur, CHRISTO verò ſalus
gentium valde iucunda fuit & grata. Decer-
pes igitur ex hac prophetia & ex alijs quan-
tum ſatis eſt ad myſterium Chriſti, quantun
cunq; eſt commodum, cætera omittantur.
Ita Euche. li. 2. in Gene. cap. 7. Item Auguſt. lib. 16. de ciuitate Dei. cap. 2.
inquit. Non omnia quæ geſta narrantur ali-
quid ſignificare putanda ſunt, ſed propter
illa quæ aliquid ſignificant, etiam ea quæ ni-
hil ſignificant attexuntur. Solo enim vome-
re terra proſcinditur, ſed vt hoc fieri poſsit,
etiam cætera aratri membra ſunt neceſſaria.
Ita in prophetia dicuntur aliqua quæ nihil
ſignificant. Sed quibus adhæreant quæ ſi-
gnificant, & quodammodo religentur. Hie-
rony. quoq; Ionæ. 1. cap. ait. Non quęren-
dus idem ordo tropologię & hiſtoriæ. Nam
Gala. 4. Apoſtolus Agar & Saram ad duo teſtamen
ta refert, & tamen non omnia quæ in hiſto-
ria illa narrantur tropologicè interpretari
poſſunt. & alibi. de Adam & Heua diſpu-
Ephe. 5. tans, ait. Propter hoc relinquet homo pa-
trem & matrem ſuam & adhærebit vxori
ſuæ, & erunt duo in carne vna, ſacramentum
hoc magnum eſt, i. allegoricè hæc intelligen
da ſunt. ego autem dico in. i. de Chriſto & in
eccleſia. Nunquid totum principium Gene-
ſeos, & fabricam mundi & hominum condi-
tionem, ad Chriſtum & ad eccleſiam referre
poſſumus, quia hoc teſtimonio vſus eſt apo
ſtolus? Hæc enim eſt quod ſcriptum eſt. Ideo
relinquet homo patrem ſuum, referamus ad
Chriſtum, vt dicamus eum patrem reliquiſſe
in cælis Deum, vt gentium populus iunge-
retur eccleſiæ. Hoc quod ſequitur, matrem
ſuam, quomodo poſſumus interpretari, niſi
fortè dicamus eum reliquiſſe cæleſtem Ieru-
ſalem, quæ eſt mater ſanctorũ, & cætera his
multo difficiliora. Illud etiã quod ab eodem
1. Cor. 10. apoſtolo ſcribitur. Bibebãt autem de ſpirita
li conſequente eos petra, petra autem erat
Chriſtus. nequaquam nos arctat vt omnem
Exodi librum referamus ad Chriſtum. Quid
enim poſſumus dicere, quod hæc petra à
Moyſe non ſemel percuſſa ſit, ſed bis, quod
aquæ fluxerint, & torrẽtes repleti ſint? num
vniuerſam huius loci hiſtoriam per hanc oc-
caſionem, cogemus ſub leges allegoriæ? &
non potius vnuſquiſq; locus ſecundum hi-
ſtoriæ diuerſitatem diuerſam recipiet intelli
gentiam ſpiritualem? Igitur ſicut hæc teſti-
monia ſuas interpretationes habent, & nec
præcedentia nec ſequentia eandem deſide-
rant allegoriam. Sic Ionas non abſque peri-
culo interpretãtis, totus referri ad dominum
poterit. Nec ex eo quod in euangelio dici-
tur. Generatio peſsima & adultera ſignum Matt. 12.
quærit, & ſignum non dabitur ei, niſi ſignum
Ionæ prophetæ. Sicut enim fuit Ionas in vẽ-
tre ceti tribus diebus & tribus noctibus, ſic
erit filius hominis in corde terræ tribus die-
bus & tribus noctibus. Reliqua etiam quæ
in propheta digeſta ſunt, eodem ordine re-
feruntur ad Chriſtum. Certe vbicunque ab-
ſque diſcrimine hoc fieri poteſt, nos quoque
facere nitemur. Denique Philippus presby-
ter lib. 1. comment. in Iob cap. 12. ait. ſcien-
dum quod hi qui typum aſſerunt Chriſti, vt
Adam, Dauid, Salomon cæteri quoque &
Samſom & etiam Iob, non in omnibus acti-
bus ſuis, ſed rebus certis quibuſdam in ſe ſi-
gnificant ſaluatorem. omnes enim in ſe figu
ram domini prætulerunt, dum de vnius Adę
coſte fit mulier, Sic in paſsione Chriſti de
latere eius formatur eccleſia. Quod verò
Habel à fratre interemptus eſt, Chriſtus à Habel.
fratribus ſuis Iudæis occidendus ſignificatus
eſt. quod Samſom alienigenam duxit vxo- Samſom.
rem, & ad meretricem ingreſſus eſt, ſicut &
Hoſee qui ad fornicariam iubetur accede- Hoſeas.
re, Chriſtum in ſe præfigurauit, qui ex gen-
tibus idololatris, eccleſiam virginem factam
per baptiſmum, ſacro matrimonio copula-
uit. Quod leonem tenuit, & eum veluti hœ- Leo.
dum caprarum occidit, & in ore leonis mor
tui poſtmodum fauum mellis inuenit, ſigni- Iudicũ. 14.
ficatum eſt quod in ſuperbis & in iniquo-
rum ore, vbi fuerat putor blaſphemiæ, eſſet
poſtmodum dulcedo laudis. vt ſecundum a-
poſtolum. Vbi abundauit peccatum, abun- Rom. 15.
daret & gratia. & qui. 300. vulpes doloſas
cepit, vineas exterminãtes dominicas, cau-
dis earum alligatis faculis in agros eas mi-
ſit Philiſtinorum. id figuratum eſt vt per
doloſos, quorũ principatus in caudis eſt, pars
Chriſto aduerſantiũ vaſtetur. & vt Samſom
ſitiens, de molari dente aſini, inuocato deo a-
quam eduxit vt biberet. ita Chriſtus de im-
mundo gentiũ populo, fide credentium, tan-
quam refrigerij poculo, ſatiatus eſt. maxilla
quoq; aſini occidit mille viros. in maxillis &
dentibus, ſermo intelligitur. Doctrina eo-
rum qui ex gẽtibus crediderãt, perfecto quo
dã numero, & finito pro infinito deſignatur.
nam

nam Chriſtus hoſtes ſuos duobus modis interfecit, dum alij non credendo pereunt, alij credendo peccato moriuntur.

¶ Ad conficiendum & componendum allegorias, diligenter ſcrutari & euoluere oportet ſcripturas, videlicet an in Paulo, aut in aliquo alio apoſtolo vel propheta inuenias partem aliquam illius hiſtoriæ, de qua diſſerere vis, vel leuiter tactam, & ex illo verbo, veluti ex vngue leonem, tu ipſe cætera poteris è tenebris in lucem educere, & fuſius dilatare. V.g. inuenio in Paulo circuncisionem quandam in carne eſſe, colligo eſſe aliam in ſpiritu quæ efficit Iudæum ſpiritualem. id eſt Chriſtianũ. & lego hominẽ quẽdam eſſe exteriorẽ, & infero alium eſſe interiorẽ, & hoc ſumme obſeruauit Origenes, & ideo allegoriæ eius merito ab omnibus laudantur, & aliorum, qui hac arte caruerunt, reijciuntur & exploduntur. Hoc voluit Hierony. ſignificare Matth. 13. Cauendum, inquit, eſt

De hoc lib. 5. ca. 1. col. 353. ſcripſimus latius.

vbicunque dominus exponit ſermones ſuos, aut rogatus à diſcipulis, intrinſecus diſſerit, ne vel aliud, vel plus velimus intelligere quã ab eo expoſitum eſt. cuius rei exemplum in promptu eſt apud Matth. cap. 13. in parabola ſeminantis. & Orige. homi. 11. in Ezechie. ait. Quomodo ſaluator noſter in euangelijs quaſdam parabolas interpretatur, ſic & prophetæ. Hæc ille. in euangelio, explicatur naufragiũ Ionæ & quod fuerit in ventre ceti tribus diebus & noctibus. & exaltatio ſerpentis in deſerto. in prophetis multa ſunt ſimilia. Ezechi. 17. exponitur parabola aquilæ magnarum alarum. & cap. 5. exponit parabola pilorũ raſorũ. & Iſaię. 5. vineæ. & apud Danielem multę viſiones ab ipſo vel angelo interpretatę ſunt. Hactenus de his, ad ea quę dicere cœperamus tandẽ reuertamur. Sed vtar Hierony. verbis in lib. Manſionum ad Fabiolam deſumptis, parum poſt principium. Si pars, inquit, hiſtoriæ ſpiritaliter accipitur, & cætera quæ ſequuntur ſimiliter exponi poterunt. Vnde cum Paulus dicat.

1. Cor. 10.

Patres noſtri omnes ſub nube fuerunt, & omnes mare tranſieruut, & omes in Moyſe baptizati ſunt, & omnes eandem ſpiritualem manducauerunt eſcam, omnnes eundem potum ſpiritualem biberunt. bibebant autem de ſpirituali conſequente eos petra, petra autem erat Chriſtus. Ad hunc modum omnia quæ filijs Iſrael ab exitu Ægypti, donec ingrederẽtur in terram promiſſionis acciderunt, myſtice poterunt explicari. Et Origen. ſæpe hunc locum ex Paul. 1. Cor. 2. deſumptum inculcat. Spiritualibus ſpiritualia comparantes. id eſt conſerentes, facile germanũ ſenſum ſcripturæ eliciemus. & Theophy. in expoſitione huius loci, inquit. Si prodierint ſpirituales quædam quæſtiones, conferamus eas, hoc eſt diluamus, per alios ſpirituales intellectus vel hiſtorias. Veluti hiſtoria eſt quod Chriſtus reſurrexit, quæ cum ſpiritualis ſit, ex alia nimirum Ionæ hiſtoria comparatur, id eſt diluitur ac demonſtratur. Si quęſtio eſt an virgo peperit, hoc itidem diluitur atque cõfertur per Saræ ſterilitatem, per Rabeccæ itidem & Eliſabeth emortuas matrices. Quę profecto non ex naturali cõſecutione, quatenus ad cuiuſlibet matricis vim attinet, cõceperunt. Tum ex eo quod Eua ex Adam citra ſemen ſit progenita, & ex alijs quæ in prima ſua productione vſque dum ad ortum perueniunt, conſiderantur.

Quomodo numerabat deus uiã ad ea quæ facturus erat in lege noua.

Conſentit Oecu. eodem in loco. & Chryſoſt. homi. 7. in priorem epiſt. ad Corint. quærit, an in conuerſione aquæ in vinum Chriſtus vſus ſit verbis, & videtur quod vſus fuerit verbis, quia cum alia edebat miracula id faciebat. Vide cap. cum Marthæ. de celebra. miſſarum. Et vt hanc Regulam planius intelligas, relege quæ ſcripſimus ſupra. lib. 5. cap. 1. cum docebamus. quomodo ſcriptura exponere ſoleat, quæ antè ſubobſcure dixerat.

In conuerſione aquæ in uinũ an uſus ſit Chriſtus uerbis.

Quanuis in libro primo cap. 3. oſtenderim parabolas & figuras ſcripturarum eſſe fictas, operæpretium erit etiam nonnihil de hac re nunc ſcribere, nempe quod etiam ſi ſint fictæ non mendaces oſtendere, magis vt ordinem rerum ſeruemus, quam quod aliquid noui nos allaturos eſſe cogitemus. Et quidem Auguſt. in libro contra menda. ad Conſentium. cap. 10. hæc ſcribit. Parabolæ & figuræ quæ ob ſignificationẽ quarundam rerum, & non ad proprietatem accipiendæ ſunt, ſed in eis aliud ex alio intelligendum, non ſunt mendacia. Vt in metaphora cum dicimus fluctuare ſegetes, gemmare vites, floridam iuuentutem, niueam caniciem. Proculdubio gemmas florem, niuem, abſque mendacio aliunde tranſtulimus. & petra Chriſtus, & cor lapideum Iudæorum. Item leo Chriſtus, leo diabolus, & alia innumera non ſunt mendacia. Quia & tropica locutio vſque ad eam venit quæ appella-

Metaphoræ fictæ, non ſunt mendaces.

De hoc in cap. ſequenti, diſſeritur.

Antiphraſis de illa.c.2. Amicus. appellatur Antiphraſis, vt dicatur abundare quod non eſt, dicatur dulce quod acidum eſt, lucus quod non luceat. parcæ quod minimè parcant. Vndè illud. ſi nō in faciem
Iob. benedixerit tibi, quod diabolus ait domino de ſancto Iob, & intelligit maledixerit. Quo
3.Reg.21. verbo & Naboth fictum crimen à calumniātibus dictum eſt. Dictum eſt enim quod benedixerit regi. hoc eſt maledixerit. ſic nō ſolum quod fecit aut dixit Iacob patri vt bene
Gene.27. diceretur. Ego ſum primogenitus tuus Eſau, ſed nec illud quod Ioſeph velut illudendis locutus eſt fratribus, an ignoratis quòd nō ſit
Gene.44. ſimilis mei in ſcientia augurandi. nec quod
Pſal.33. Dauid ſimulauit inſaniam, nec cætera huiuſcemodi mendacia iudicanda ſunt, ſed locutiones actioneſq; propheticæ ad ea quæ vera ſunt intelligenda referendæ. Quæ propter ea figuratis velut obteguntur locutionibus, vt ſenſum piè quęrentis exerceant, ac ne nuda & prompta vileſcant.

Aduerte quod quotiès ꝓphetia iuxta ſenſum hiſtoricū narrat aliqua de veteri populo, quæ tamen populo Chriſtiano poſſunt conuenire, non licet trahere ad allegoriam, ne vis ſcripturæ, quæ eſt in ſenſu literali, labaſcat, ſed melius eſt vt prophetia maneat in ſenſu literali, ex quo efficax trahitur argumentum ad reuincēdum hæreticos. vt Iſaiæ. 58. Ecce in die ieiunij veſtri inuenitur voluntas veſtra, & omnes debitores veſtros repetitis. Ecce ad lites & contentiones ieiunatis & percutitis pugno impiè. nolite ieiunare ſicut vſque ad hanc diem. & Ieremiæ. 22. hæc dicit dominus ad paſtores. Vos diſperſiſtis gregem meum, & eieciſtis eos & non viſitaſtis eos, ecce ego viſitabo ſuper malitiam ſtudio
De ſacerdotibus vtriuſque populi. rum veſtrorum. ecce quæ de ſacerdotibus Iudæorum dicuntur, poſſunt dici de ſacerdotibus populi Chriſtiani in ſenſu literali. Sicut & illud Ezechi. 34. Væ paſtoribus Iſraël qui paſcebant ſemetipſos, nonne greges à paſtoribus paſcuntur. lac comedebatis, & lanis operiebamini, & quod craſſum erat, occidebatis, gregem autem meum non paſcebatis. Quod infirmum fuit non conſolidaſtis, & quod ægrotum non ſanaſtis, quod fractum eſt non alligaſtis. &c. idem dic de præceptis decalogi. dēpto illo de Sabbato. Hanc regulam ſic protulit Hierony. Malachiæ. 1. Regula ſcripturarum eſt, vbi manifeſtiſsima prophetia de futuris texitur, per incerta allegoriæ non extenuare quæ ſcripta ſunt. vt illud Mala. Non eſt mihi voluntas in vobis & munus non ſuſcipiam de manu veſtra, à ſolis ortu vſq; ad occaſum magnum eſt nomen meum in gentibus. &c. Ad ſacerdotes Iudæorum ſermo fit Domini, qui offerunt cæcum & claudum & languidum ad immolandum, vt ſciant carnalibus victimis, ſpirituales victimas ſucceſſuras. Et nequaquam taurorum hircorumq; ſanguinem, ſed Thymiama, hoc eſt ſanctorum orationes Domino offerendas, non in vna orbis prouincia Iudæa, nec in vna vrbe Iudææ Ieruſalem, ſed in omni loco offerri oblationem nequaquam immundam, vt à populo Iſraël, ſed mūdam vt in cęremonijs Chriſtianorum.

Vt mentem & ſcopum Parabolarum valeas intelligere, annotare oportet quod ſcribit Hierony. Mat. 22. omnes, inquit, parabolas breui ſermone dominus comprehendit. quod in opere vineæ, & in ædificatione domus, & in conuiuio nuptiali, quia in illis non initia, ſed finis quæritur. Parabola quidem nuptialis hac clauſula finitur. Multi ſunt vocati pauci vero electi. Vineę verò hac. Malos male perdet, & vineam ſuā locabit alijs agricolis. Hæc ille. & apud Lucam, cap. 18. duo homines aſcendebant in templum vt orarēt, vnus Phariſæus, alter publicanus. Phariſæus ſtans, hæc apud ſe orabat. Gratias ago tibi, quod non ſum ſicut cæteri hominum. &c. Deniq; his verbis clauditur ſermo. Qui ſe humiliat exaltabitur, qui ſe exaltat humiliabitur.

Frequenter prophetæ ex aliqua re illo tēpore geſta, ſumpta occaſione, poſtquam illam narrare deſtiterint aut in medio ſermone altius illam ſubuehunt & trahunt ad explicandum Chriſti & eccleſiæ ſacramenta. & *De hoc lib. 4.ca.3. diſſeruimus.*
hoc modo omnes ferè Pſalmi ſunt contexti. videlicet ſi liberatus eſt à morte. loquitur de redemptione generis humani. & ſi loquitur propheta contra paſtores Iſrael. ſtatim conuertit ſermonem ad verum paſtorem Chriſtum. Si loquitur de libertate illius populi à captiuitate, ſtatim loquitur, de ereptione generis humani à dęmonis tyrannide ꝑ Chriſtum, & ſi loquitur Euangelium de meſſe terrena. ſtatim loquitur de meſſe ſpirituali credētium. Si loquitur de Salomone aut Dauid. ſtatim ſubnectit ſermonē de Chriſto, vero Dauid & Salomone. ſic dicendu de Nabuchodonoſor, Pharaone, & de regnis Ægypti, Babyloniæ, & Daniel quęrit ab angelo quan

de

do remeaturus ſit Iſrael ad ſedes proprias.
& reſpondit de liberatione quæ à Chriſto
fieri debebat per paſsionem. Iſaiæ.45.agit
de Cyro qui liberauit Iudæos à captiuita-
te Babylonica, & ſtatim ſubiungit de de-
ſcenſu Chriſti ad liberandū nos. Hoc quod
nos diximus, his verbis tradidit author ſecū-
di operis in Matth. titulo Chryſoſt. homil.
49. Frequenter, inquit, ex occaſione carnali
incipiebant prophetæ, & ſic miſcebant pro
phetiam. Vt puta cùm Dauid fugeret à fa-
cie Abſalom, ex occaſione tribulationis ſuę,
Pſalm. 3. dixit. Domine quid multiplicati ſunt qui tri
bulant me. & introducens prophetiam do-
minicæ paſsionis, addidit. Ego dormiui &
ſoporatus ſum, & exurrexi, quoniam domi-
nus ſuſcepit me. Illa ergo quæ dixit. Domi-
ne quid multiplicati ſunt, & cætera quæ ſe-
quuntur, ſecundum hiſtoriam intelligamus.
Hæc autem quæ dixit. Ego dormiui & ſopo
ratus ſum, neceſſario ſpiritualiter intellige-
mus de Chriſto, ordinem hiſtoriæ relinquē
tes. Tale eſt quod Petrus dicit in Actibus, in
Act. 2. terpretans. Non dabis ſanctum tuum vide-
Pſalm. 15. re corruptionem, quia non poterat hoc intel
ligere de Dauid, ſed de Chriſto, quia Dauid
vidit corruptionem, Chriſtus autem tertia
die reſurgens, non vidit corruptionem. Sed
apud Matth. cap. 24. cœpit ex occaſione cor
poralis fugę, & quæ facta eſt tempore illo
in Ieruſalem. & propheta magis de ſpirituali
Ieruſalem. Ecce enim quod dicit. Qui in Iu-
dæa ſunt fugiant ad montes. corporaliter ſe
cundum hiſtoriam poſsibile eſt tempore Ro
manorum, tempore autem Antichriſti de Iu
dæa ad montes fugere corporaliter nō pro-
[redacted] quia nec erit Antichriſtus tan-
[redacted], ab
illo, aut à miniſtris eius [redacted]
ſuri ſunt, & vbicunq; chriſtianus populus in
dagandus eſt. Et quod ſequitur. qui ſupra te
ctum eſt, nō deſcendat tollere aliquid de do
mo. ſiue tēpore Romanorum, ſiue Antichri
ſti nō poteſt habere congruum intellectum,
quia quid prodeſt homini ſi aſcendat ſupra
tectum, cum ipſa namq; domo ſuccenditur.
Ideo chriſtianis præcipitur, vt hæreſeon tē-
pore, fugiant ad ſcripturas. nam montes ſcri
Pſalm. 86. pturæ dicuntur. Fundamenta, inquit, eius in
mōtibus ſanctis. Ex his facile intelliges Chry
ſoſt. homil. 11. in Matth. cum inquit. ſcriptu
ra ſolet, ſæpè in eiſdem rebus, ſæpè etiam in

contrarijs duas prophetias pariter collocare,
aut de duabus rebus loqui, quarum vnam
hic impleat, alteram ſpōdeat in futuro, vt ab
his qui de promiſsionibus eius pertinaci⁹ du
bitant, ex hac quæ iam facta eſt, etiā illa quę
impleta nōdum eſt, credatur ſuo tēpore im-
plenda. Siquidem & illis qui propter ipſum,
mundi huius cuncta contēnerent, centuplū Lib. 8. ca. 5
in præſenti tempore, in futuro autem vitam de hoc diſ-
promiſit æternam. Ex his vtiq; quæ in præ- ſerui.
ſenti ſeculo præſtat, vera eſſe, etiam futura Matth. 19.
declarat. Similiter in euangelio, Matth. cap. 3. Locus Mat-
cum dicit. Baptizabit vos ſpiritu ſancto & th. ictādus 9
igne. Quoniā ſcilicet baptizet in ſpiritu ſan
cto, & comburet igne inextinguibili. Quod
vero difficilius videbatur & grandius, factū
eſt, quomodo illud quod eſt facile & iuxta
rationem nō verum cōcedam? Baptizat qui-
dē hic ſpiritu ſancto, in die verò iudicij igne
comburet. Item Hierony Mala. 1. ait. Sic ꝓ-
phetæ futurorum texunt vaticinium, vt pręſ-
ſens tempus nō deſerant. nō enim de futuris
tantūmodo aut præſentibus, ſed de vtriſque
miſcent ſermonem. Vnde Malachias. Nō eſt
mihi voluntas in vobis, ait dominus. & mu-
nus nō ſuſcipiam de manu veſtra, ab ortu n.
ſolis vſque ad occaſum magnum eſt nomen
meum, in gentibus, & in omni loco ſacrifica-
tur nomini meo oblatio munda. & ſubdit.
& vos polluiſtis illud. i. cum a gentibus colar,
& obſeruer à vobis nunc contēnor. & in cō-
ment. Hoſeæ. cap. 1. ait. Prophetæ ſic multa
poſt ſecula de aduētu Chriſti & de vocatio-
ne gentium pollicentur, vt præſens tēpus nō
negligant, ne cōcionem ob aliud vocatam,
non docere de his quæ inſtant, ſed de incer-
tis & futuris ludere videantur. & vtitur exē-
plo ſatis obſcuro, in re aperta, ex eodem Ho
ſea deſumpto. nos omiſimus. Et in cōmenta.
Iſaiæ ca. 25. verſus finem, exponens hęc ver-
ba. Dicent in die illa, ecce deus noſter iſte, ex
pectauimus eū & ſaluabit nos. iſte dñs & ſu-
ſtinuimus eū, exaltabimur & lętabimur in ſa De hoc lib.
lutari eius. Quia requieſcet man⁹ eius in mō 9. Regula.
te iſto, & triturabit Moab ſub eo, ſicut terū 10.
tur paleæ in plauſtro, & extēdēs manus ſuas
ſub eo, ſicut extendit natans ad natandum,
&c. ait. Licet ſermo propheticus de conſum-
matione mundi generaliter texat vaticiniū,
tamen ne omnino præſentia videatur negli-
gere, nominat Moab, qui fuit inimicus Iſra
el, intātum vt faceret eos fornicari cum Ma-
dianitis, & conſecrari idolo Beelphegor.
Hæc

Hæc ille.& in euangelio murmurabant Pharisæi de domino eo quod remitteret peccata, & ait illis. Vt ſciatis quod filius hominis habet poteſtatem dimittendi peccata, dixit Paralytico. Tibi dico ſurge. ex ſanitate corporis probat animæ ſalutem.& prophetę edunt miracula, vt credant adimplenda fore illorum vaticinia. Vnde Theophy. Matth. 9. ait. ego ex corporis cura fidem vobis facio quod animas ſanem, per rem minorem quidem, ſed quę difficilior videatur confirmans peccatorum remiſsionem, quæ magna quidem eſt, ſed facilior nobis videtur, eo quod minimè appareat. & Matth. 8. dixit Dominus. multi venient ab oriente, & occidente. & filii regni ejicientur foras. & ſanatus eſt puer. Dicit Theophy. Declarat ex his, quũ ſi ille verbo ſanatus eſt, verè etiã dictũ, quod Iudæi abijciendi eſſent. & Lucæ. 1. ait. per puerperium Eliſabeth, oſtendit Angelus Zachariæ offerenti holocauſta pro populo, dimiſſa eſſe peccata Iſrael.& Matth. 1. ait. parit nunc Maria filium, vt credas angelo dicenti, natum eſſe Chriſtum è ſpiritu ſancto. Denique Hierony. Matth. 9. loquens de Paralytico. ait. Fit igitur carnale ſignum, vt probetur ſpirituale, quanquam eiuſdem virtutis ſit & corporis & animæ vitia dimittere.

Marc. 2. *Matth. 9.* *Ex re minori maioris cognitionē ſcandimus.*

Figuratæ locutiones quo poſsint modo cognoſci, Auguſt. docet late in libr. 3. de doctrina Chriſti. nos ex illo hæc paucula decerpſimus. primò. ca. 5. ait. Verborum tranſlatorum ambiguitates non mediocrem curam induſtriamq; deſiderant. Ideò cauendũ eſt, ne figuratam locutionem ad literã accipias. Veluti ſi Sabbatum audieris, nõ intelligis niſi vnum diem de ſeptem, qui continuo volumine repetũtur. & cum audieris ſacrificium, excedis cogitatione illud quod fieri de victimis pecorum terreniſque fructibus ſolet. cum de vero ſabbatiſmo & ſacrificio ſint intelligenda. & ca. 10. Quicquid in ſermone diuino, neque ad morum honeſtatem, neq; ad fidei veritatem propriè referri poteſt, figuratum eſſe cognoſce. Morum honeſtas, ad diligendum Deum & proximum. Fidei veritas ad cognoſcendum Deum & proximum. Hæc ille. exemplum ſit, præceptum circunciſionis, & apud Ezechie. ca. 4. quod comedit panem cum ſtercore humano coctum, & quod dormiuit tot dies ſupra latus dextrũ, & tot ſupra ſiniſtrum. & Iere. 13. de lumbare. Item Augu. lib. 22. contra Fauſtum. c. 95. ait. Ea quæ diuinitùs præcipiuntur, aut mores pietatemq; formare, aut aliquid figuratè ſignificare, intelligẽdum eſt, aut vtrumq; potius quam neutrum, dum tamen & ipſa quæ figurate dicta vel facta intelliguntur, ad eoſdem mores bonos pietatemq; referamus. & 3. de doct. Chriſt. cap. 12. ait. Quæ quaſi flagitioſa imperitis videntur, ſiue tãtum dicta, ſiue etiam facta ſunt, vel ex dei perſona vel hominum, quorum nobis ſanctitas commẽdatur, tota figurata ſunt. In omnibus enim talibus non vſus rerum, ſed libido vtentis in culpa eſt. Neq; enim vllo modo quiſquam ſobrius crediderit dñi pedes ita vnguento pretioſo à muliere perfuſos, vt luxurioſorũ & nequam hominum ſolẽt, quorum talia cõuiuia deteſtamur. Odor enim bonus, bona fama eſt, quam quiſquis bonæ vitæ operibus habuerit, dum veſtigia Chriſti ſequitur, quaſi pretioſiſsimo odore perfundit. Itaq; quod in alijs perſonis plerumq; flagitiũ eſt, in diuina vel prophetica perſona magnæ cuiuſdam rei ſignum eſt. vt Hoſeæ coniunctio cũ meretrice. Et ſufficiendæ prolis cauſa erat vxorum plurium ſimul vni viro habẽdarum inculpabilis conſuetudo, & ideo vnam fœminam maritos habere plurimos honeſtũ non erat. non enim mulier eo eſt fœcundior, ſed meretricia potius turpitudo eſt. In huiuſcemodi moribus quicquid illorum temporum ſancti non libidinoſe faciebant, quanuis ea facerent quæ hoc tempore, niſi pro libidine fieri non poſſunt, non culpat ſcriptura. & quicquid ibi tale narratur, non ſolum hiſtoricè, ſed & figuratè interpretãdum eſt. Porrò vt melius hæc intelligere poſsis, nonnulla altius à me reperenda ſunt. [redacted]. V.g. maledicti erant in Iſraȩl qui filijs carebant in Sion, & non habebant domiſticos in Ieruſalem. At ſanctæ mulieres multæ ſteriles fuerunt. Certè nullam ob cauſam niſi, aut vt typum virginis partus, aut alterius rei, ſuſtinerent & viam præmunirent. & primogenitis ex lege obueniebat hæreditas, attamẽ nunquã fere hȩreditatem adibant, nullam aliam ob cauſam, niſi vt prȩfigurarent primogenitum Iſraël. i. Iſraëliticum populum ab hȩreditate excludendum fore. Prȩterea nõ licebat vxorem accipere ex cognatione aliena, ſed ex eadem tribu & familia, at Moyſes, Ioſeph, Ægy ptiam

[redacted]

ptiam & Æthiopē duxerunt vxorē, & Raab
Canança, fuit coniuncta Naaſon, contra prę
ceptum domini. Deut. 7. vt ſignificarēt vni-
uerſas gentes venturas eſſe ad Chriſti fidem.

Pſal. 67.

Ætiopia, inquit, pręueniet manus deo. Hoc
verū eſſe, ſubditis ꝓbatur teſtimonijs. Theo

Vxores ſanctorum ſteriles fuere, lege q̄ ſcripſi lib. 8. c. 6.

phy. Lucæ. 1. ait. Iuſtorum mulieres & iuſtę,
ſæpe ſteriles fuerunt, vt dicas legē non exige
re corporalium filiorum procreationem, ſed
ſpiritualium. & Hierony. Zacha. 10. cap.
ait. Multiplicationem liberorum non acci-
piamus carnaliter. Alioquin Elias, Eliſęus,
Ieremias & Iohānes baptiſta, quo maior in-
ter natos mulierum non fuit, hac benedictio
ne caruerunt. Sed illa, qua vocātur ad fidem,
multitudines nationum. & Orige. homi. 4. in

Daniel an Eunuchus fuerit, lege quę ſcripſi lib. 3. ca. 3.

Ezechi. Aiunt, inquit, Hebræi Daniel fuiſſe
Eunuchum. verum anima eius fertilis & ſan-
cta fuit. & quę multos liberos ꝓcreauit. Hæc
ille. Sed fuiſſe Eunuchū non credo, cum Da-
ni. 1. præceperit rex, vt pueri eligantur ſine
macula. & Chryſoſ. ho. 49. in Gene. ait. Non
ſolum Rabecca ſterilis fuit, ſed & mater iu-
ſti Sara, nec ſolum mater eius ſola, ſed & nu-
rus Rachel vxor Iacob & omnium iuſtorum
vxores ſteriles ſunt. & in euāgelijs Eliſabeth.
Quando igitur videris virū & mulierem vir-
tute deditos, carere filijs, ne tribuas hoc eis
peccato. Nam illam ob cauſam ſteriles fuere,
vt cum videris virginem noſtrum, dominum
parientē, ne ſis incredulus miraculo. Imo ad-
mirare & obſtupeſce. his ſimilia affert Hie-
ro. ad Euſto. De virginitate. Et Theodore. in
epito. cap. de matrimonio. & Orige. homi. 12
in Gene. Quærendum eſt tamen à doctiori
bus, cur cum plebi promiſcuæ non licuiſſet
habere plures vxores, patribus illis antiquis
licuiſſet etiam in lege naturæ. Deinde quid
illud matrimoniū ſignificaret? Ego arbitror
ad hoc fuiſſe factū, vt ex abſurditate rei nos
excitaret ad quęrendum myſterium, quod la
tebat. & vulgo id facere, fas non erat, quia il-
li nullius rei typum ſuſtinebant. De qua re
Origen. ho. 11. in Gene. loquens de coniu-
gio Cethuræ, ait. An patriarcharum coniu-
gia myſticum aliquid indicant? Alioqui cæ-
lebs & ſterilis in lege maledicto ſubiacent.
Dicit. n. Maledictus qui nō reliquerit ſemen
in Iſrael. Quod ſi hæc de carnali ſemine dici
putentur, omnes eccleſiæ virgines ſub male-
dicto poſitę videbuntur, imo ipſe Iohannes
quo maior inter natos mulierum non fuit, &
alij ſanctorum plurimi ſemen ſecundum car

nem non reliquerunt. Sed certum eſt illos ſpi
rituale ſemen & ſpirituales filios reliquiſſe.
Vnde Paulus per euāgeliū filios generabat.
Hinc eſt quod nōnulli patriarcharū habue-
rint plures vxores. quia plures ſimul poterāt
exercere virtutes. & Ambro. lib. 1. de Abra-
hā ca. 4. ait. Abrahā nō ardore aliquo vagæ
ſuccēſus libidinis, ancillæ cōtubernio coniu-
galem poſt habuit thorum, ſed ſtudio quæ-
rēdæ poſteritatis. Adhuc poſt diluuium ra-
ritas erat generis humani & religionis. Vnde
Loth filiæ, hanc cauſam quęrendæ poſteri-
tatis, habuerunt, ne deficerit genus humanū.

Allegoria.

Hęc ſecundum allegoriam dicta ſunt. Alle-
goria eſt cum aliud geritur, & aliud figura-
tur. Abraham duos filios habuit. duos po-
pulos oſtendens ab ipſo manare. vnum Iu-
dæorum, qui legis ſyllabis ſeruiat, eo quod
de ancilla in ſeruitutem videatur eſſe genera
tus. alterum Chriſtianum, qui ad remiſsio-
nem peccatorum cæleſtis gratiæ libertatem
acceperit. Quod ergo putas peccatū, aduer
tis eſſe myſterium? Hęc de modo cognoſcen
di locutiones figuratas dixiſſe ſufficiat.

Et ſi omnia, quæ ad ſenſus ſcripturarum
perſcrutādos, ſpectare videbantur abſoluiſ-
ſe, iuxta ingenioli vires, me crederem, volo,
in poſtremo noſtræ fabulæ actu, nonnulla
ſanctorum teſtimonia congerere, quæ pro-
bent vnius & eiuſdem loci nō ſolum allego-
ricum ſenſum, eſſe admittendū, ſed præmu-
niendam eſſe viam ad illum, iacto prius fun-
damento ſenſus literalis & hiſtorici. Vt erro

Orig. error ſubuertentis ſēſum literalem, de lib. 2. ca. 1.

rem Origenis refellam qui vbiq; ſenſum lite-
ralem conuellere videtur. Qua de re Grego.
ho. 4. in euangelia ait. In verbis ſacræ ſcriptu
ræ prius ſeruanda eſt veritas hiſtorię, & poſt
modum requirenda ſpiritualis intelligentia
allegoriæ. Tunc nanq; allegorię fructus ſua-
uiter carpitur, cum prius poſt hiſtoriam in
veritatis radice ſolidatur. Et ho. 9. in Ezechie
le. ait. Liber ſacri eloquij intus ſcriptus eſt
per allegoriā. foris per hiſtoriam. Intus per
ſpiritualem intellectū, foris autē per ſenſum
literę ſimplicē. Intꝰ quia inuiſibilia ꝓmittit,
foris quia viſibilia, præceptorū ſuorū rectitu
dine, diſponit. Intus qa cæleſtia pollicetur,
foris autē quia terrena cōtēptibilia qualiter
ſint, vel in vſu habenda, vel ex deſiderio fu-
gienda, pręcipit. Alia nanque de ſecretis cæ-
leſtibus loquitur, alia verò in exterioribus
actionibus iubet. & ea quidē quæ foris præ-
cipit, patent, ſed illa quæ de æternis narrat,

De hoc li. 1 ca. 1. diſſerui.

planè comprehendi nequeunt. Item in commenta. Marci falſo Hierony. inſcriptis, dicit. eſt conſuetudo ſcripturæ diuinæ allegoricè loqui, vt cum aliud dicat, aliud velit intelligi, quod in euangelijs poſitum frequenter inuenies. Sed nobis neceſſe eſt, vt ſic excelſiora ſenſibus noſtris applicemus, vt tamen cuncta ſecundum hiſtoriæ veritatem cernamus. exemplũ eſt in Pſalm. 79. de vinea. & Iſaię. 5. Præterea Auguſt. lib. 8. ſuper Gene. ad literã. cap. 7. ait. In narratione rerum geſtarum, res ipſæ prius intelligendæ ſunt vt narrantur, tunc demum ſi quid aliud ſignificant oportet perſcrutari. Veluti quatuor illa flumina, in quæ flumen illud, quod egrediebatur de paradiſo, diuiſum eſt, cum eorũ nomina ſcriptura ſacra cõmemoret, Geõ, Piſon, Tygrin, & Euphraten, & regiones quas illa permeãt, ſuis nominibus appellet, Euilath, Aethiopiã, Aſsyriam, abſurdum eſſe allegoricè tantum accipere, niſi prius illa eſſe vera flumina credantur. Iterum ca. 8. eadem repetit. Et Hierony. lib. 5. comment. in Iſaiam. cap. 13. reprehendens Orige. Spiritualis interpretatio ſequi debet ordinem hiſtoriæ, quod plerique ignorantes lymphatico in ſcripturis vagantur errore. Et Augu. in lib. 83. Quæſt. Quęſt. 65. ait. Res factæ cum allegorizantur rei geſtæ fidem nõ amittunt, ſicut duorum filiorũ Abrahæ allegoriam, Paulus exponit duo eſſe teſtamenta, nunquid ideo, aut Abrahã nõ fuit, aut illos nõ habuit. & Hierony. Amos. 9 ca. ait. Omnes repromiſsiones quas ſancti ꝓphetæ ſuo ore cecinerunt, non inanem ſonũ habent, & caſſa ſolius tropologiæ nomina, ſed fundantur in terra, & cum hiſtoriæ habuerint fundamenta, tunc ſpiritualis intelligentiæ culmen accipiant. Vt verè Chriſtus de virgine natus ſit, verè Lazarum mortuũ ſuſcitauerit, verè ad tactum eius αἱμοῤῥοοῦσα ſanata ſit, verè in aduentum domini cæci viderint, claudi cucurrerint, contractę manus, extenſæ ſint, lepra mundata ſit. Licet ſecundũ tropologiam quotidie de anima virginali, naſcatur ſermo diuinus, quotidie peccato mortui, & vitiorum funibus alligati de ſepulchro ſcelerum ſuorum iubeantur exire, quotidie ſanguinis opera cõſtringãtur, cęci in infidelitate, Chriſti lumen aſpiciant, claudicantes prius in fide currant in via domini, & aridæ manus auaritia extendantur ad eleemoſynam, & lepra Mariæ quæ cõtaminat quicquid attigerit recipiat priſtinam puritatem.

Origenes.

Hæc ille. Tot doctorum virorum calculis catholicum dogma confirmare ſtatui, non quod laborem in labefactando errorem Origenis, quem antea lib. 2. ca. 1. vt potui refutaui, ſed vt aliquorum noſtri temporis, quorum nominibus parco, ora obturem, qui errorem ſepultum & à mentibus hominũ abolitum, ab inferis reuocare conantur. Vt tamẽ hac in parte inſtituto noſtro minimè defuiſſe videamur, de his ſenſibus de quibus ſermo à nobis ſuſceptus eſt, literali videlicet & allegorico, dicendum, quod in ſenſu literali à capite ad calcem totam contextus continentiam oportet rimari, nec vllam ſyllabam aut apicem abſq; interpretatione tranſilire, iuxta regulas à nobis datas. Cum alioqui inept⁹ expoſitor vbicunque eum hiſtoria defecerit, tranſit ad allegoriam, & ita ſeparata conſociat, vt nouam ſermonis fabricam conſtruens, in vnum corpus lapidem ferrumq́ue coniũgat. At in allegoria liberè vagari poſſumus, modo non deſit pietas. Vnde ea tantum attingere poſſumus ex hiſtoria quæ inſtituto noſtro conducere videntur, quæ tamen aliquando ſunt conſona literæ, aliquando illi oppoſita ſunt, vt paulo antè probauimus ex hiſtoria Dauidis & Vriæ. Hoc voluit ſignificare Hierony. in cõmenta. Habacuc. ca. 1. cum inquit. Hiſtoria ſtricta eſt, & euagandi non habet facultatem. Tropologia libera, & his tantum legibus circũſcripta vt pietatem ſequatur intelligentiæ, ſermoniſq́ue contextum. nec in rebus multum in ſe contrarijs copulandis violenta ſit. Nam ſępè aduerſa eſt allegoria hiſtoriæ veritati. vt Haba. 1. Ecce ego ſuſcitabo Chaldæos gentem amaram & velocem, ambulantem ſuper latitudinẽ terræ, vt poſsideat tabernacula non ſua, horribilis & terribilis eſt, ex ſemetipſa iudicium, & onus eius egredietur. Leuiores pardis equi eius, & velociores lupis veſpertinis, & diffundentur equites eius, equites nanq; eius de longe venient, volabunt quaſi aquila feſtinans ad comedendum, omnes ad prædam venient, facies eorum ventus vrens, & congregabit quaſi arenam captiuitatem, & ipſe de regibus triumphabit, & tyrãni ridiculi eius erunt, ipſe ſuper omnem munitionem ridebit, & comportabit aggerem, & capiet eam, tunc mutabitur ſpiritus, & pertrãſibit & corruet; hæc eſt fortitudo ei⁹ dei ſui. Iuxta literam cõminatur Deus ſe ſuſcitaturum eſſe Chaldęos, qui miniſtri ſunt irę eius.

De hac re ſupra in exemplo Vriæ et Dauid.

qui

qui interpretantur quaſi dæmonia. Hæc gēs amara eſt, non parcens, & cito explens quod ſibi fuerat imperatum. Iuxta allegoriam. onus eius egredietur. onus pro peccato ad hunc ſenſum. Qui egerint pœnitentiam & dæmones dereliquerint, quibus, quaſi equi, prius terga præbebant. & tunc abiecto onere peſsimo, ad portandum Chriſtum venerint, qui ſuper pullum aſinæ manſuetus aſcēdit. venient quaſi aquila, vt ſermonis Dei veſcantur carnibus & famē tanti temporis ſaturent. lupi veſpertini vocantur, quibus vita peſsima occubuit. Cū autē illi fuerint de manibus Chaldæorū erepti, tūc ſermo diuinus congregabit, quaſi arenam illos qui erant in Chaldæorum captiuitate. tunc tyrāni iudicri eius erunt, eum Chriſti aduentu iam omnes ſint deſtructi. Deinde deridet illas mu-
2. Cor. 10. nitiones, de quibus. Arma militiæ noſtrę nō carnalia ſunt, ſed potentia deo ad deſtructionem munitionum. Cum autem hoc fuerit expletum, tunc ſpiritus conuertetur, & nequaquam puniet vt ante punierat, ſed pertranſiens peccatores rogabit pro eis, & reconciliabit eos priſtino domino, in quibus omnibus oſtenditur fortitudo dei noſtri.

Poſtremò ad intelligendū ſenſum literalem, aut ad eruendum illum ex maximis obſcuritatibus in lucē, aduerte quod Hierony. in cōment. Iſaiæ. cap. 18. ait. ſæpe prophetæ metaphoram conuertunt in hiſtoriæ veritatem. vt apud Iſaiam ca. 18. Ante meſſem enī totus effloruit, & immatura perfectio germinauit, & præcidentur ramuſculi eius falcibus. Et ne putares ipſum de vinea loqui, & non de hominibus, vertit metaphoram in hiſtoriæ veritatem, ſubiungens. & relinquentur ſimul auibus montium & beſtijs terræ. & in cōment. Habac. cap. 3. ibi. Maledixiſti ſceptris eius. In expoſitione, inquit, hiſtoriæ allegoria & tropologia ſolet miſceri illi. & hiſtoria ipſa frequenter metaphoricè texitur. vt ſub imagine mulieris, vel vnius viri de toto populo prædicatur. Hęc ille. vt Ezechi. 15. dicitur, vt lignum vitis inutile, igni traditur, ſic Ieruſalē exurenda eſt. his verbis explicauit propheta. Quid fiet ligno vitis ex omnibus lignis nemorum, quæ ſunt inter ligna ſyluarum. Nunquid tolletur de ea lignum vt fiat opus, aut fabricabitur de ea paxillus vt dependeat in eo quodcunq; vas. & ſubdit. ſic tradam habitatores Ieruſalē. & ca. 17. ſub nomine aquilę deſcribit imperium Babylonicum, quod vaſtabat populū Dei. Ex his & alijs quæ à nobis dicta ſunt, colliges, quod literalis ſenſus eſt, qui ex verbis aut nominibus propriè aut metaphoricè acceptis, elicitur, q licet plerunq; ſignificet aliquid ſpiritua'e, ex re illa corporali, literalis eſt ſenſus. Hoc innuere voluit Auguſt. Pſalm. 103. Allegoria, inquit, dicitur, cum aliquid aliud videtur ſonare in verbis, & aliud intellectu ſignificare, quomodo dicitur agnus Chriſtus. nunquid pecus? leo Chriſtus, nūqd beſtia? petra Chriſtus, nūquid duritia, mons Chriſtus, nūquid tumor terræ? & ſic multa, aliud videntur ſonare aliud ſignificare, & ideo vocatur allegoria. Nōnulla alia quæ hoc in loco afferri poterant omiſi, quandoquidem de illis alibi diſſerere ſtatui vberius, & illo in loco cū fœnore reddam quę nunc omiſſa ſunt.

¶ Sylua quorūdam nominum, quæ in bonam, aut in malā, aut in vtrāq; partem accipiuntur. Ca. II.

SI alicubi verum eſt dictum propheticum, Væ qui dicunt bonū malum, & malum bonū, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras, & ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum. pręcipuè dici poteſt in nominibus ambiguæ ſignificationis, quæ in bonā aut in malam partem accipiūtur. Nam ſi nomen vnum Deum ac diabolū, doctrinā verā & falſam ſignificat, profecto maxima cautio ac diligentia adhibenda eſt, ne decipiamur, tenebras, lucem, & lucem tenebras appellando. Quare ſi in alijs nobis ceſſatū nō eſt, conandum eſt, ne in hac quoq; parte muneri noſtro deeſſe videamur. Igitur cōplurima afferre exempla tentabo, ex illis tu ipſe poteris hoc talento numularijs tradito, multa ſimilia congregare. Augu. quidem lib. 3. de doctrina Chriſti. ca. 24. ait. Quoniā multis modis res ſimiles rebus apparent, nō putemus eſſe præſcriptum, vt quod in aliquo loco res aliqua per ſimilitudinē ſignificauerit, hoc etiā ſemper ſignificare credamus. Nam & in vituperatione fermentū poſuit dominus, cum diceret. Cauete à fermēto Phariſęorum. Et in laude cū diceret. Simile eſt regnū cælorum mulieri quæ abſcondit fermentum in tribus menſuris farinæ donec fermentaret

Iſaie. 5.

Fermētum.

Matth. 16.

Luce. 13.

totum.Huius varietatis obſeruatio duas ha-
bet formas.ſic enim aliud atq; aliud res quę
que ſignificant,vt aut contraria aut tantū-
modo diuerſa ſignificent.Contraria ſcilicet,
cū alias in bono,alias in malo res eadem per
ſimilitudinem ponitur.vt fermentum. Tale
Leo. eſt etiam quod leo ſignificat Chriſtū.vt,Vi-
Apoca.5. cit leo de tribu Iuda.ſignificat diabolum.Ad
1.Petri.5. uerſarius veſter diabolus tanquā leo rugiēs
circumit, quærens quem deuoret.Ita ſerpēs
Matth. 10. in bono eſt.Aſtuti vt ſerpentes.in malo au-
tem.Serpēs Euam ſeduxit aſtutia ſua.In bo-
Panis. no panis.Ego ſum panis viuus qui de cælo
deſcendi.in malo.panes occultos libēter edi-
te.Hæc quidem quæ cōmemoraui minimè
dubiā ſignificationē gerunt,quia exēpli gra
tia cōmemorari non niſi manifeſtiſsima de-
buerunt.ſunt autem quæ incertū ſit in quam
Pſalm.74. partem accipi debeant,ſicut.Calix in manu
domini vini meri plenus mixto. Incertū eſt
vtrum iram dei ſignificet.aut gratiā ſcriptu-
rarum à Iudæis ad gentes tranſeuntem. At
cum res eadem nō in contraria,ſed tātum in
Aqua. diuerſa ſignificatiōe ponitur,illud eſt in exē
plo,quod aqua & populum ſignificat,Apo.
7.& ſpiritum ſanctum.Iohā.7.flumina de vē
tre eius fluent aquæ viuæ.ſic & aliæ res non
ſingulæ, ſed vnaquæque earum,nō ſolū duo
diuerſa,ſed etiam nōnunquam multa ſignifi
cant.Item Grego. homil.19.in Ezechie.ait.
Magna legentium debet eſſe diſcretio, vt in
ſacro eloquio,cum quilibet vnus ſermo dici
tur,non vnam eandemq; rem ſignificare cre
Sol. datur.Sic aliquando ſol in bono, aliquando
vero accipitur in malo.ſolis enim nomine ali
quando ſignatē dominus,aliquando perſecu
Cap.2. tio.Atteſtante libro ſapientiæ,in inferno.n.
impij dicturi ſunt.Errauim⁹ a via veritatis &
ſol iuſtitiæ nō ortus eſt nobis.Et de iactis ſe-
Mar.14. minibus dn̄s dicit.Orto ſole aruerunt. Quia
facta perſecutione in reproborum cordib⁹,
Bos. prædicationis verba ſiccātur.ſic bouis nomi
Deut.22. ne ſapiens deſignatur.vt,Non iunges bouē
& aſinum.id eſt ſapientē cum ſtulto in præ-
dicatione non ſocies.& per bouem fatuus de
ſignatur,ſicut de illo qui in turpitudine amo
Salomon. ris captus eſt,dicitur.Statim eam ſequitur vt
bos ductus ad victimam.i.ſicut fatuus trahit
ad mortem.Et Philippus presbyter libro.3.
in Iob ca.98.in fine,hæc eadem ſcribit.Vt ta
men hæc melius intelligantur,oportet mul-
tis exemplis rem totam illuſtrare & expedi-
tam facere.

Petra,vt inquit Hierony.in cōment. Ab- Petra.
die.quanquā frequenter, vel in perſona dn̄i, Pſalm.39.
vel in ſoliditate ponatur.vt in Pſalm. ſtatuit
ſupra petram pedes meos.& ad Petrum dici
tur.Tu es Petrus,ſuper hanc petram ædifi-
cabo eccleſiam meam. In contrariam etiam Matth. 16.
partem frequenter accipitur. Auferam, in- Ezechie.16.
quit,cor lapideū, & dabo vobis cor carneū. 32.
&,Potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcita-
re filios Abrahæ.& in Abdia nō dicitur, ha
bitātem ſupra petram,in qua prudens ædifi-
cator domum ſuam extruxit,ſed in ſciſſuris
petrarum,vt hæreſeon, à petra Chriſto,ſi-
gnificet ſciſsiones.

In ſacra ſcriptura,inquit Grego.li.18.mo Lapides.
ral.ca.20.lapides in malo aliquando,aliquan
do vero in bono accipi ſolent.Nam cùm la-
pis pro inſenſibilitate ponitur,dura,per lapi
des,corda deſignantur.Vnde per Iohā. dici
tur.Potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſci- Matth. 3.
tare filios Abrahæ. nomine lapidum corda
gentilium deſignat,dura atq; inſenſibilia per
infidelitatem.& per prophetam, inquit do-
minus, Auferam cor lapideum de carne ve- Ezechie.36
ſtra,& dabo vobis cor carneū. Rurſum per
lapides,mentes fortium deſignari ſolent. Vn
de per Petrum ſanctis dicitur. Et vos tanquā 1.Petri.2.
lapides viui ſuperædificamini domos ſpiri-
tuales. & per prophetam venienti eccleſiæ
pollicetur dicens.Ecce ego ſternam per ordi Iſaie.54.
nem lapides tuos & fundabo te Saphyris.

In ſacra ſcriptura.ait Gregorius. 19. mo- Volucres.
ral.capit.1.volucres,aliquando in malo, ali-
quando in bono dantur intelligi. Per volu-
cres quippe nōnunquā poteſtates aëriæ deſi
gnantur,bonorū ſtudijs aduerſę. Vnde veri-
tatis voce dicitur.Quoniā ſemen quod ſecus Matth. 13.
viam cecidit,venerunt volucres & comede-
runt illud.Quia nimirū maligni ſpiritus hu-
manas mentes obſidentes,dum cogitationes
noxias ingerunt,verbum vitæ à memoria e-
uellunt.Hinc rurſum cuidam diuiti ſuperba
ſapienti dicitur. Vulpes foueas habent,volu Matth. 13.
cres cæli nidos.nomine volucris ſuperba dæ
monia intelligim⁹ quę in corde hominis ha
bitant.At contra in bono volucres poni ſo-
lent. Vnde dominus.Simile eſt regnum cęlo
rum grano ſinapis,quod acceptū homo mi-
ſit in hortum ſuum,& creuit & factum eſt in
arborem magnam,& volucres cæli requiē-
uerunt in ramis eius.

Paſſer,teſte Hiero.eccleſ.12.nunquam in Paſſer.
malam partē legit.loquitur in decimo Pſal-
mo

mo Iuſtus,In domino confido quomodo di
citis animæ meæ tranſmigra in montem vt
paſſer.& alibi. Vigilaui & factus ſum ſicut
paſſer ſolitarius in tecto. Nec non in alio lo-
co.Etenim paſſer inuenit ſibi domum.
Abyſſus. Abyſſus,vt inquit Baſi.ho.2.Exaem. ὕδωρ
πολὺ δυσέφικτον ἔχον ἑαυτοῦ πέρας ἐπὶ τὸ κάτω.i.
eſt multitudo aquarum ad cuius profundi-
tatem non poteſt perueniri.& Damaſ.lib.2.
cap.9. Abyſſus eſt aqua plurima cuius finis
incomprehenſibilis eſt hominibus. nomen
βυθὸν ſignificat profunditatem, & iuxta Io-
nes dicitur βυσσόν. cũ litera priuatiua addita
ἄβυσσος. His ſuppoſitis.inquit Hiero.Haba.
3. Abyſſus ſæpe in bonam partem, ſæpe in
malam,interdum indifferenter accipitur. In
Pſal.76. bonam.vt,iudicia tua abyſſus multa.In ma-
lam.viderunt te aquæ Deus. & dæmones de
precantur ne mittantur in Abyſſos.&. tene
bræ erant ſuper faciem abyſsi. neſcio an in
bonam partem poſsit accipi. Indifferenter.
Gene.7. Rupti ſunt fontes abyſsi. & cataractæ cæli
apertæ ſunt.&,Dracones omnes abyſsi.Niſi
fortè ex eo quod dracones & ignem & gran
dinem ponitur, in malam partem trahẽdum
ſit.Et comment.Ionæ.cap.2.Abyſſos perni-
cioſas quaſdam & peſsimas fortitudines ac-
Luc.8. cipere debemus, vel tormentis ſupplicijſque
deditas poteſtates, ad quas in euangelio dæ
mones rogant,ne ire cogantur. Vndè & te-
nebræ erant ſuper abyſſum.Interdum abyſ-
ſus accipitur pro ſacrentis ac profundiſsimis
Pſal.35.41 ſenſibus ac iudicijs Dei. vt, iudicia domini a-
byſſus multa.&,abyſſus abyſſum inuocat in
voce cataractarum. cataracta Hiſpanè Pe-
ſchera,Intelligũt locũ vltimũ de duplici teſta
mẽto & apoſtolis. alij de maximis tribula-
tionibus quæ ſe inuicem inuitant vt eum in
uadant,voce maxima.
Cedri. ¶Cedri,teſte Hiero.Iſai.2.in malam partem
Iſai.2. accipiuntur,vt apud Iſaiam. Dies dñi ſuper
Pſal.28. omnes cedros Libani.&alibi.Vox dñi conte
rentis cedros,conteret Dñs cedros Libani,&
iterũ pſal.30.Vidi impium exaltatũ & eleua
tũ quaſi cedros Libani,& tranſiui & ecce nõ
erat. Quod ſi prudens lector quęſierit cur in
Pſal.103. tẽplo domini Cedrina ligna ſint poſita.& in
pſal. Iuxta Hebraicam veritatem legamus.
Saturabuntur ligna domini, & cedri Libani
quas tu plantaſti. ibi paſſeres nidificabunt.
Et inter cætera ligna etiam cedri ad laudes
domini prouocantur.& in aduentu Saluato
ris quando omnes arbores & ligna campi ap
plaudent ramis ſuis, ſcriptum ſit. Ponam in Pſal.41.
terra inaquoſa cedrum & buxum & Cypreſ
ſum & pinum.Dicendum eſt quod ex eodẽ
genere hominũ,alij ſublimẽtur ad regnum,
alij trahãtur ad poenam,& cedri Libani quæ
propter ſuperbiam conterẽtur,eligentur cũ
boni odoris fuerint,& cũ apoſtolo dixerint.
Chriſti bonus odor ſumus deo. & Grego.li. 1.Cor.2.
32.ait.Scriptura ſacra,cedri nomine,aliquan
do alta excellentia gloriæ cæleſtis exprimi-
tur.Sicut Pſalmiſta teſtatur.Iuſtus vt palma Pſalm. 91.
florebit,& ſicut Cedrus Libani multiplicabi
tur.Cedri rurſus nomine,prauorũ rigida ela
tio deſignatur.Sicut per eundem prophetã
dicitur.Vox domini confringens cedros.& Pſalm.28
Euthy.Pſalm.28.ait.Cedrus,aliquãdo in bo
num accipitur,quia cedrina ligna immarceſ
cibilia ſunt atq; imputrida, & earum mate-
ria denſa eſt ac odorata.Iuxta illud.. Iuſtus
vt palma florebit.Aliquando in malum, qa
arbor eſt ſterilis atq; inflexibilis, Iuxta illud
Vidi impiũ ſuperexaltatũ atq; eleuatũ ſicut Pſalm.36.
cedros Libani.& iterũ.Vox dñi cõfringẽs ce
dros.Per cedros dęmones intelligit, propter
eleuationẽ & ſuperbiam illã quę de cęlo eos Pſalm.28.
præcipitauit.Lege Baſi.Pſalm.28.ſermo.1.
Arabs. Arabs,inquit Hiero.lib.6.cõment.in Iſaiã
ca.6.aliquãdo in bonam partẽ accipitur, eo
quod tendat ad finem,& oblitus præterito-
rum extendat ſe ad priora. Vnde Iſaias ait.
Nec ponet ibi:nempe in Babylone, tentoria
Arabs. Arabs autem interpretatur occiden-
talis & veſpertinus.
Exploratores,inquit Hiero. Ezechiel.27. Exploratores.
ca.in bonã partem dicuntur,quales Moyſes
miſerat ad explorandã terram promiſsionis. Numer.13
Sed & in contrariã, quales apoſtolus vitare Galat.2.
ſe dicit,propter ſubintroductos falſos fratres
qui introierunt explorare libertatẽ noſtrã
quã habemus in Chriſto.De quibus Ioſeph Geneſ.42.
loquitur.Exploratores eſtis,cõſiderare veſti
gia regionis veniſtis.fratres eius intelligẽtes
crimen eſſe non modicũ aliena per inſidias
explorare reſponderunt.non ſunt explora-
tores ſerui tui.
Amice. Amicus per Antiphraſin inimicum ſigni-
ficat,Threnorũ.1.Vocaui amicos meos, &
ipſi deceperunt me.ex Hiero.Thren.1.& O-
rige.tracta.35.in Matt.ait.Hoc nomine ami
ce in vocandi caſu,neminẽ bonorũ in ſcriptu
ris cognoſcimus appellatum. Ad malũ enim
& nõ indutum veſtibus nuptialibus dicitur.
Amice quid huc veniſti,nõ habens veſtẽ nu Matth.22.

ptialem.Malus etiam eſt qui in parabola de
narij audit. Amice non facio tibi iniuriā,ac-
cipe quod tuum eſt & vade.& ad Iudam dici
tur.Amice ad quid veniſti.Hæc ille.In bonā
etiam partem inuenitur.Lucæ.14.Amice aſ-
cende ſuperius.

Onus. Onus,ait Hiero.lib.3.cōment.epiſtolę ad
Galat.ca.5.& in bonam & in malam partem
puto poſſe accipi.hoc eſt in his qui peccatis
grauibus opprimuntur.& in his qui virtutū
leuiora onera ſuſtentant.De peccatis pœni-
tens in Pſalm.loquitur.iniquitates meæ ele-
uatæ ſunt ſupra caput meum, & ſicut onus
Zacharię.5 graue grauatæ ſunt ſuper me.& iniquitas,in
Iſaiæ.1. quit propheta,ſedet ſuper talentum plumbi.
& Iſaias ait.populus graui iniquitate.De vir
tutibus,doctrinaq; virtutū,dominus ait. Iu-
gum meum ſuaue eſt,& onus meum leue.
Quod autem & doctrina pro onere accipia-
Matth.23. tur perſpicuū fuit in euangelio.alligāt quip
pe Phariſæi onera grauia,& quę portari nō
poſſunt.& ſuper ponunt ſuper humeros ho
minum,ipſi autē vno ea digito nolunt cōtin-
gere. Lege quæ ſcripſi lib.4.ca.2.

Mare. Mare,authore Hiero.3.ca.in bonam par-
tem accipi,Pſalm.23.teſtimonio eſt, in quo
tropologicè eccleſia dicitur, ἡ οἰκουμένη,id eſt
orbis terrarum.Ipſe ſuper mare fundauit eū,
& ſuper flumina præparauit illum.i. orbem.
Nec non & illud quod de vinea dicitur,quæ
Pſalm.79. tranſlata eſt ex Ægypto. Extendiſti propa
gines eius vſq; ad mare.vſque ad mare puto
quod in bonam partem poteſt accipi. Et ea
quæ plena ſunt ſacramentis & in profundo
Rom.11. poſita(de quibus dicit apoſtolus.O ꝓfun-
dum ſapientiæ & ſcientiæ Dei. & propheta
cōſonat.De profundis clamaui ad te domi-
ne,)mare in ſcripturis appellari. Quod autē
& accipiatur in contrario multa teſtimonia
Pſalm.125 ſunt.vt illud Pſal.hoc mare magnū & ſpacio
ſum,ibi naues pertrāſibūt.& in euāgelio qñ
dominus increpauit ventos & mare, & dixit
ei.tace & obmuteſce.

Flumina. Sunt,inquit Hiero.Ezechie.29.bona flu-
mina, ſunt & mala.bonorum illud eſt exem
Pſalm.45. plum. Fluminis impetus lætificat ciuita-
tem Dei.& qui biberit ex hac aqua,fluēt de
ventre eius flumina aquæ ſaliētis in vitā ęter
nā.Malorū quod Pharao loquit̄. Mea ſunt
flumina & ego feci ea,in quibus draco habi
tat.Iterū hæc replicat Haba.3.cap.Præterea
Orige.ho.13.in Ezechi.ait. Scio flumina in
quibus draco ſedet,ſup quæ flumina hi qui
de Iſrael capti fuerant,ſedētes,cū carmē Siō
canere nō poſſent,flebant,ſecundū id quod
in Pſalmis ſcriptū eſt.Super flumina Baby- *Pſalm.136*
lonis illic ſedimus & fleuimus.Scio aliud flu
men cuius impetus lætificat ciuitatē Dei,iu-
xta Pſalmiſtæ vocē dicentis.Fluminis impe-
tus lætificat ciuitatē Dei.Quis eſt iſte fluui⁹
lætificans ciuitatē Dei.Ieſus dn̄s noſter iſte
eſt qui ait per Iſaiā.Ecce ego declino ad vos *Iſaiæ.66.*
quaſi fluuius pacis.Scio ego quoſdam eſſe
fluuios repromiſſos, qui ex hoc fluuio ma-
nant.oīs qui biberit ex aqua iſta,ſitiet rurſū.
qui autē biberit ex aqua quā ego dedero, in
quit Ieſus,nō ſitiet in æternū,ſed erit fluuius
in eo,fons aquæ ſalientis in vitā æternam.&
flumina de ventre eius egredientur. Habes
igitur fluuios ſanctos à quibus ꝓcul eſt dra
co.Eſt quidā fluuius quem Draco fecit,dicit
quippe draco.mea ſunt flumina & ego feci
ea.& cōminatur Deus tam Draconi quam
fluuijs,in quibus eſt Draco.Audi hęreticum
cū omni verſutia prædicantē necdū Chriſtū
veniſſe.Ideo diligēter attende cum aquā bi-
beris,ne forte de illo fluuio bibas,in quo ſe-
det draco,ſed bibe ex aqua viua,& de eo flu
uio in quo eſt ſermo dei,in quo eſt domin⁹
noſter Ieſus.

Clamor,inquit Grego.in expoſitione.5. *Clamor.*
Pſalm.pœnit.aliquādo in bona,aliquādo in
mala ſignificatione accipitur. Clamat.n. Iu-
ſtus cū operat̄ iuſtitiā ex deſiderio. clamat
& impius cū peccatū iungit peccato. Clama
bat Moyſes cū populū de Aegyptiaca ſerui
tute liberatū ad terrā ꝓmiſsionis per deſer-
tū deduceret.clamabat & populus Gomor-
rhæus cū ex frequētiſsima peccati ꝑpetratio
ne,deū ad iracūdiā ꝓuocaret.Deniq; Moy *Exodi.14.*
ſi tacēti dictū eſt à dn̄o. Quid clamas ad me?
Vnde quidā nos admonet dicens. auferatur *Epheſ.4.*
clamor de medio veſtrū.& iterū in expoſi-
tione.2.Pſalm.ait.Quod peccatū clamor ſit,
teſtat̄ ſcriptura quæ dicit.Clamor Sodomo *Geneſ.18.*
rum & Gomorrhæorū aſcendit ad me.& ite *Ibidem.*
rum.Deſcendā videre,vtrū clamorē,qui ve-
nit ad me,opere compleuerint.

Gigantem,iuxta Hiero.Iſaiæ.3.in bonam *Gigas.*
partē,hoc eſt de dn̄o ſaluatore ī Pſal.legim⁹. *Pſalm.18.*
Exultauit vt gigas ad currēdā viā ſuā.& in I- *Iſaiæ.3.*
ſaia iuxta.70. Gigātē & fortē.ſin aūt legeri-
m⁹ Nēbrod Gigātē q fuit venator corā dn̄o.
& Gigantes ꝓpter quos venit diluuiū ſuper
terrā,in contrariam partem accipiendi ſunt.
Lege Auguſt.Pſalmo.87.

Mulus. Mulus, vt ſcribit Hiero. Iſalç. 66. in ſcriptu
ris dupliciter accipit. Vel in ſterilitate & cōti
nentia, qualibus ſedit Dauid & Salomō, quo
rum alter interpretatur fortis manu, alter pa
cificus. 3. Reg. 1. Vel in mala parte, de quibus
Pſal. 31. dicit. Noli fieri ſicut equus & mulus in qui-
bus non eſt intellectus, quibus præpoſitus
erat Doëg.

Naues. Naues, iuxta Hiero. Iſal. 2. in malā partem
accipi legimus. Nam habuit Ioſaphat naues
quas mittebat in Tharſis, ſed cōtritæ ſunt in
Aſiongaber. habuit & Salomō, quę ibant in
Tharſis, & poſt tres annos reuertebātur, affe
rebantq; regi, argentū, aurum, ebur & ſimias,
ſed quia rex vterq; peccauerat, alius deditus
voluptati, & externarū gentiū amans fœmi-
nas. alius ſe cū rege Samariæ copulans, quod
vtrūq; ad ethnicos & Hæreticos refertur, in
quibus nihil eſt aliud, niſi fulgor eloquētiæ,
& ſenſus dialectica arte cōſtructus, & ſermo
mortuus, quod intelligitur in eburneis denti
bus, & ſimilitudo rationis humanę quod ſen
Pſal. 106. tit in ſimijs. Idcirco in pſal. legimus. In ſpiri-
tu violēto cōfringes naues Tharſis. & Iſaias.
Iſaie. 18. Væ alis nauiū, quæ ſunt trās Æthiopiā. ſunt
è cōtrario & bonæ naues. de quibus & in eiſ-
Pſal. 106. dē Pſal. dicitur. Qui deſcendunt in mare naui
bus, & faciunt opus in aquis multis.

Filij. Filios, legimus, inquit Hiero. Mala. 1. in ma
Ephe. 2. lā partē. Eramus natura filij iræ. & filij Gehē
Mat. 23. næ, quos Phariſæi mare & terris circumitis
Iohan. 17. dignos genuere tormētis. & Iudas proditor,
filius pditionis appellat. & in Hoſea. Filij for
nicationis, qui ſunt de matre meretrice, gene
rati. In bonā partē filios legimus. Dedit eis
Iohan. 1. poteſtatem vt filij Dei fierent. &, Filioli mei
Gal. 4. quos iterū parturio donec Chriſtus formet
in vobis. Sed nota quod filius, ſicuti ſeruus, in
ſcripturis ſanctis, volūtate fit, nō neceſsitate
naturæ. Qui enim ſpiritū adoptionis accepe
rit in filiū Dei vertitur, qui autē ſpiritum ſer
uitutis in timorem, Dei ſeruus efficitur.

Filius homi nis. Filius hominis, ſi Hiero. credimus Ezechi.
30. in ſcripturis ſanctis in bonā partē ſemper
accipitur, dūtaxat in numero ſingulari. vt in
Ezechi. fili hominis. & in Daniele. & in euan
gelio. filius hominis nō habet vbi reclinet ca
put ſuū. &, filius quidem hominis vadit ſicut
ſcriptū eſt de eo. Alioqui in plurali numero
Pſal. 56. in cōtrariū legitur. vt in pſalmo. Filij hominū
Pſal. 4. dentes eorum arma & ſagittæ. & rurſum. Fi-
lij hominum vſq; quo graui corde. Hæc ille.
Hoc forte verū eſt in editione vulgata. quia
interpres cū hoc nomē filius apud Hebręos
ponitur in ſingulari, genitiuus illi adiunctus
nēpe Adā, in numero ſingulari ſubnectitur.
ſi nomen filius eſt numeri pluralis, genitiuus
illi adiunctus, itidē per pluralē numerū trāſ-
fertur. At iuxta Hebraicā veritatē nunq̄, ho-
minū, inuenitur in plurali. caret enim illo, no
men Adā. i. homo. Vnde ipſe Hiero. Mat. 16.
quaſi retractaſſe videtur quod in Ezechi. di-
xerat, cum inquit. Vbicunq; ſcriptū eſt in ve
teri teſtamento, filius hominis, in Hebræo, fi
lius Adam poſitum eſt. Illud quoq; quod in
pſal. legitur. Filij hominū vſq; quo graui cor
de. in Hebræo dicit, filij Adā. Hæc ille. Porrò
quod dicit, pſal. 4. legi, filij Adam, in Hebręis
codicibus, nō ita eſt, ſed filij viri. hoc eſt filij
robuſtorū ac potentum. Sicuti vice verſa, fi-
lius hominis, ſignificat hominē plebeium &
vulgarē. Atq; ita vocat Chriſtus, quia ipſum
ignobilē, homines reputabāt. Aug. pſal. 8. in
huius loci expoſitione. Quid eſt homo. &c.
latè philoſophatur quo differant modo, ho
mo & filius hominis, neſcio an verè.

Hiſpidus & Piloſus in malā partē accipit. *Piloſus.*
vt quādo de Eſau dicit quod erat piloſus. Cū
vero in bonā partē accipitur, virilitatis eſt ar
gumētum. nam cum ſcriptura de Elia loquit,
hoc vtitur nomine. ex Hiero. Ezechi. 35. *4. Reg. 1.*

¶Legi, inquit Hiero. Nahū. 3. c. in ſcripturis *Maleficus.*
ſanctis in bonā quoq; partē maleficos acci-
pi, vt in pſal. Malefici incantantis ſapienter. *Pſalm. 57.*
ſed ad hoc incātat talis maleficus, vt meretri
cis Niniue amore deuinctos, ad mentis ſani-
tatem retrahat.

Quæramus, inquit Hierony. Haba. 3. ſi- *Phantaſia.*
cubi in ſcripturis Phantaſiā, in bonā partē in
uenire poſſum⁹, & cū raro vel nunq̄ fuerit in
uēta, in malā partem vbiq; interpretabimur.

Quomodo, inquit Hiero. c. 17. cōment. in
Ezechi. cætera animātia & ad bonā & ad ma
lam partē referri ſolēt, ita & de aquila & leo
ne. In bonā partem leo dicitur Chriſtus, pro *Leo.*
pter mugientē fortitudinē. Vicit Leo de tri- *Apoca. 5.*
bu Iuda. & in Gen. c. 49. Catulus leonis Iuda.
In contrariā, in Pſal. Inſidiatur in abſcōditis, *Pſalm. 9.*
vt leo in cubili ſuo. In bonā partem de aquila *Aquila.*
dicitur, quod iuſtus diues effectus faciat ſibi
alas ſicut aquilæ, vt poſsit reuerti ad domū
pręceſſoris ſui. & in Iſaia ſcriptū eſt, quod pē *Iſaie. 40.*
nas afferāt ſicut aquilæ, currāt & nō laſſent,
ambulēt & nō eſuriant. & Aug. pſal. 49. idem
dicit de leone. Et Orige. ho. 11. ſuper Ezechi.
cum hæc dixiſſet, ſubiungit. Vt ego ſuſpi-

cor iuſtus non eſt aquila, ſed quaſi aquila, æmulatur quippe aquilam. Et quomodo ſerpens æneus typus fuit ſaluatoris, neque. n. ſerpens erat vere, ſed imitabatur ſerpentem, *Iohan.3.* dicente domino. Vt Moyſes exaltauit ſerpentem in deſerto. eodem modo iuſtus non tam aquila eſt, quam aquilæ ſimilis, quia ei vtile *Matth.10.* eſt imaginem aquilæ ſectari. & alibi præceptum accepit vt iuſtus ſit ſapiēs vt ſerpens, nō vt fiat ſerpēs ſed ne a veri ſerpētis capia- *Aquila.* tur aſtutia. Item Hiero. Iob.29. c.2. ait. Aquila aliquādo dicitur in bonā partē, vt ſicut a- *Deut.23.* quila protegit nidū ſuum. Et in malā, vt nūquid ad præceptum tuum eleuabitur aqui- *Iob.39.* la. & alibi erit quaſi aquila ſupra domū dei, Ita Philippus ibidem.

Torcular. Torcular, vt ſcribit Hierony. Threnorum. 1. Iuxta ſcripturæ ſanctæ cōſuetudinem interdum pro vltione ac ſupplicijs ponitur peccatorum. vt, torcular calcauit dominus virgini filiæ Iuda. In bonam partem ſcribuntur *De hoc lib. 4. cap. 3. prope finē.* pſalmi pro torcularibus, octauus &. 83. in quo torcularia, & malis ſupplicia, & bonis prēmia à dño ſaluatore calcātur. quē ſolus ipſe calcauit, nullumq; habuit adiutorem. interdum etiam pro congregatione fructuum accipitur. Ita quoque dicit Iſaiæ.63.

Cor. Cor. inquit Hierony. Threnorum. In bono ponitur & in malo in vnico verſu ſcilicet. *Pſalm. 73.* Defecit cor meum & caro mea, deus cordis mei & pars mea deus in ſecula. Defecit cor vtique mala cogitatio. Deus autem cordis, hoc eſt author boni intellectus quia cum ſine eius gratia non habet.

Sagitta. Iſaie.49. Sagittæ inqt Hiero. Iſaię.49. aliæ ſunt electæ, aliæ nō. Vnde propheta. Poſuit me ſicut ſagittā electā. ex quo oſtēdit deū habere ſagittas plurimas, ſed nō electas, quæ ſagittæ *Pſalm. 44.* pphetæ ſunt & apoſtoli, qui in toto orbe diſcurrunt. Sagittæ tuæ acutæ potentiſsime, populi ſub te cadent. & iterum. Sagittæ potentis acutæ. & Chriſtus de multis ſagittis vna ſagitta electa eſt, qua ſagitta & ſpōſa vul- *Canti.4.* nus accipiens, ait. Vulnerata charitate ego ſum. Iterum repetit Haba.3.cap.

Miſericordia. Nunquam, dicit Auguſt. libro. 22. contra Fauſtum cap. 18. in eccleſiaſticis literis miſericordiam in vituperationem poſitam recolo.

Auaritia. Dicitur, inqt Hiero. Haba.2. auaritia mala ad diſtinctionem bonæ, vt ſit bona auaritia doctoris eccleſiaſtici qui nunquam ſatiatur multitudine ſectatorum, & quanto plures habuerit diſcipulos, tanto magis ad doctrinæ ſtudium concitetur. Hinc Habacuc dicit. Væ qui congregat auaritiam malam domui ſuæ.

Particeps, inquit Hiero. ad Ephe.5. in bonam partem, cōparticeps in malam ſemper *Particeps.* accipitur. vt in Pſalm.44. propter quod vnxit te deus, deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis. & alibi. participes Chriſti *Hebr.3.* facti ſumus. & ad Ephe. Paulus. Nolite effici comparticipes eorū. ſed hoc nomen vt credo alibi non legitur. Hæc ille. At in cap. 3. eiuſdem epiſt. nomen comparticipes inuenitur, vt ſi Hiero. conſuluiſſet Græca exemplaria videre potuiſſent. συμμέτοχα τῆς ἐπαγγελίας αὐτοῦ i. cōparticipes promiſsionis eius.

Carmen, iuxta Grego. ho.9. in Ezechi. ali- *Carmen.* quādo in bono aliquādo vero in malo accipi dubiū nō eſt. qa & lętū carmē & lugubre carmen dicere poſſumus. Sed ſcriptura penē ſemper in proſperis ponere ſolet. Veluti cū dñs Iſraeliticū populū de mari rubro liberaſſet ſcriptū eſt, tunc Moyſes & filij Iſrael cecinerunt carmen domino. & cūm Dauid de hoſtibus victoriā reportaſſet, ſcriptum eſt. locutus eſt Dauid domino verba cantici hu *2.Reg.22.* ius. Salomon quoq; ait. Acetum in nitro qui *Prouer.25* cantat carmina corde peſsimo. acetum quippe ſi mittatur in nitro, ferueſcit nitrum protinus & bullit. & peruerſa mēs quando per increpationem corripitur, aut pro prædicationis dulcedine bona ſuadetur, de correptione fit deterior, & inde in murmurationis iniquitate ſuccēditur, vnde debuit ab iniquitate cōpeſci. & per Eliu quoq; de ingrato, ac deſperante dicitur. Et non dixit vbi eſt qui fecit *Iob.35.* me, qui dedit carmen in nocte. carmen quippe in nocte eſt lætitia in tribulatione. Carmen in nocte accipimus, quando in preſſuris præſentibus, de futuris gaudijs conſolamur. Hæc ille. Vtitur exemplo ex Ezechi. cap. 2. Scriptę erant in eo lamētationes, & carmen & Væ. ad probandum quod carmen accipitur in bonam partem. ſed non accipitur, ſed in malam, videlicet pro fletu, & planctu.

Quantum poſſum, inquit Hierony. Mi- *Venator.* cheæ. 5. memoria recolere, nunquam venatorem in bonam partem legi. Iſmaël & *Iſmael.* Eſau venatores fuerunt, & præceſſerunt in typo populi Iudaici, quorum alter Æ- *Eſau.* gyptiæ filius eſt, ambulans iuxta carnem & iuxta carnem viuens. Alter primitiua propter lenticulam vendidit, & benedictionibus

fratris

fratris inuidens, fugat eum in Meſopota-
miã. Conſentit Ambro. in cõment. Pſal. 118.
ſerm. 8. verſu. 5. &. 6. & iterum Hiero. in De-
D. 86. cap. Eſau. cretis. D. 86. c. Eſau venator erat. & Nicolaus
papa. in cap. Quorundam. D. 34. Aliquando
hæc obſeruatio fallit, vt inquit Hiero. in cõ-
ment. Ezechielis. cap. 28. Venatores, inquit,
in malam partem accipiuntur. vt in Pſalmo.
Pſal. 123. anima noſtra erepta eſt ſicut paſſer de la-
Prouer. 23 queo venantium. & in Prouerbijs. oculus me
retricis laqueus eſt peccatoris. ſunt & in bo-
nam partem ijs contrarij venatores, de qui-
Iere. 16. bus ſcribit Ieremias. Ecce ego mittam piſca-
tores, & venatores, qui venentur vos de om-
ni colle & monte. Vnde & viculus Petri &
Andreę hoc appellatur vocabulo, Bethſaida
enim noſtra lingua interpretatum, domus ve
natorum, ſonat.

Portæ. Portę, vt ſcribit Hiero. Nahum. 3. ſunt ma
Pſal. 9. læ iuxta illud. Qui exaltas me de portis mor
tis. Aliæ bonæ, vt annuntiem laudes tuas in
portis filiæ Siõ. & Amos. 5. ait. Duplices por
tas, mortis & vitæ, vitiorum atq; virtutũ, ſæ-
pè in ſcripturis legimus. Vt in Pſal. Qui exal
tas me de portis mortis, vt annuntiem laudes
tuas, in portis filiæ Sion. Haud dubium quin
eccleſiam ſignificet, excelſum montẽ Sion,
& ciuitatem Dei viuentis Ieruſalem cæleſtẽ,
& multitudinem angelorũ, & eccleſiam pri-
mitiuorum qui ſcripti ſunt in cælis. Qui in
portis Sion fuerit exaltatus, portas mortis ti
mere non poterit, de quibus Petrus domino
Mat. 16. loquebatur. Super hanc petram ædificabo
eccleſiam meam, & portæ inferi non præua-
lebunt aduerſus eam. Portas virtutis in alio
Pſalmo dicimus. Aperite mihi portas iuſti-
tię, ingreſſus in eas confitebor domino. hæc
porta domini iuſti intrabunt in eam. Deniq;
& Sapientia in portis ciuitatis cõſiderans, di
xit. Quanto tempore obtinuerint iuſtitiam
Amos. 5. non confundentur. Quod dicitur. Odio ha-
buerunt in porta corripientem. portas illas
ciuitatis, hoc eſt animę credentis in Chriſtũ,
puto eſſe virtutes per quas ad credẽtes Chri
ſtus ingreditur.

Defectio. Defectio, inquit Hiero. Sophoniæ. 1. in bo
nam partem accipitur, iuxta illud. deficiens
mortuus eſt Abraham in ſenectute bona, ſe-
nex & plenus dierum. Quid ſi quis oppoſue
rit aduerſum hoc, illud quod de Iſmaël ſcri-
ptum eſt. Hi ſunt anni Iſmaël centum trigin
ta & ſeptem, & deficiens mortuus eſt, & ap-
poſitus eſt ad genus ſuum. Reſpondebimus
ei primùm, & ipſum Iſmaël filium eſſe Abra-
ham, & accepiſſe dona & partes à patre, ſecũ
dum menſuram ſuam. Deinde abſolute ſcri-
ptum. Deficiens mortuus eſt, & non addi
quod ſcriptum eſt de Abraham, in ſenectute
bona, ſenex & plenus dierum, & appoſitus
eſt ad populum ſuum. ſiue de Iſaac. Fuerunt Gene. 35.
autem dies Iſaac quos vixit anni centum. 85.
& deficiens mortuus eſt, & appoſitus eſt ad
genus ſuum, ſenex, & plenus dierum. Nec nõ
& Iacob. & ceſſauit Iacob præcipiens filijs
ſuis, & leuans pedes ſuper lectum defecit, &
appoſitus eſt ad populum ſuum. ex quo in-
telligimus aliud eſſe tantum deficere, aliud
cum defectione plures pariter habere vir-
tutes.

Zelus, inquit Euthy. Pſalm. 67. in bonam Zelus.
partem, vocatur iuſta indignatio, velut illa
quam concepit Chriſtus, cum ementes & vẽ
dentes eiecit e templo. quia nullam dei tem-
plo reuerentiam exhibebant. & pſal. 72. ad-
dit. Per zelum in malam partem iram intelli
gimus, quæ à recta ratione aduerſus aliquid
irrationabiliter, factum proficiſcitur. & Hie-
ro. Nahum. 1. ait. Zelus in bonam partem ac
cipitur. vt, zelamini chariſmata meliora. & 1. Cor. 12.
zelor vos Dei zelo. & dominus in pſalm. 68. 2. Cor. 11.
zelus domus tuę comedit me. & Elias inquit,
zelo zelatus ſum Domino omnipotenti. & 3. Reg. 19.
Simonem Zelotem apoſtolum Chriſti, quẽ
Marcus, Symonem Cananeum appellat, le-
gimus. In malam partem. Deus æmulator &
vlciſcens dominus. Lege Orige. pſalm. 36. &
Ambro. pſal. 118. ſerm. 18.

Æmulatio, vt inquit Grego. ſuper cãti. ca. Æmulatio.
8. & in bonum & in malum accipitur. In bo-
num ſicut cum per apoſtolum dicitur. Æmu
lamini chariſmata meliora. In malum autem
aſſumitur, vbi per Samuelem Saüli dicitur.
Auferetur à te regnum, & dabitur æmulo
tuo. æmulus quippe eius Dauid dicitur, cui
Saül inuidere non ignorat. Præterea Euthy.
pſal. 36. ait. Æmulari & in bonam & in ma-
lam partem accipitur. Quia prauos aliquan
do, aliquando bonos æmulamur. Primam
æmulationis ſpeciem auertit propheta, in-
quiens. Noli æmulari malignantes. Nã æmu
lari ad bonum rectum eſt. Hiero. quoque in
comment. epiſt. ad Gala. cap. 4. ait. Æmu-
lantur benè, qui cum videant in aliquibus
eſſe gratias, dona, virtutes, ipſi tales eſſe
deſiderant, & fidem induſtriamque eorum
nituntur imitari, vt poſſint ea quæ æmu-
latione

latione digna ſunt conſequi. De quibus & apoſtolus ait. Æmulamini ſpiritualia, magis autẽ vt ꝓphetetis. Ac de inceps. ſic & vos quoniã æmulatores eſtis ſpiritualiũ, ad ædificationẽ eccleſiæ, quærite vt abundetis. Et iterũ. Fratres æmulamini prophetare, & loqui linguis nolite prohibere. Æmulantur nõ bene, qui nõ tam ipſi cupiunt eſſe meliores, vt imitentur eos qui æmulatione digni ſunt, ꝙ illos ipſos volũt facere peiores, & retrorſum trahere ęmulatione peruerſa. V.g. ſi Chriſtianus quiſpiã, legit Moyſen & prophetas ſcit omnia in vmbra & imagine illi populo pręceſſiſſe, ſcripta autẽ eſſe propter nos in quos fines ſeculorum decurrerunt. Circunciſionẽ nõ tam pręputij quã aurium & cordis, intelligit, q reſurrexit cũ Chriſto & ea quęrit quę ſurſum ſunt, liberatus eſt ab onere & ſeruitute legis. ne tangas, ne guſtes, ne attamines, imperantis. Huic ſiquis ſcripturarũ verbis voluerit perſuadere, vt nõ per Tropologiã, ſed per occidentem literam quæ ſunt ſcripta ſuſcipiat, vt in manifeſto fiat Iudæus, nõ in occulto, æmulatur eum nõ bene, ſed cõcito curſu ad maiora gradientẽ retrahere feſtinat, vt ſe potius æmuletur qui retrorſum vadit, aut certè vt multũ vltra non promouet. De zelo
Pſal. 36. & æmulatione peruerſa dicitur in Pſal. Noli æmulari in malignãtibus. & apud Paulũ. Æmulantur vos nõ benè. Inuenimus & alium zelũ quo zelati ſunt filij Iacob Ioſeph fratrẽ
Num. 25. ſuũ, & Maria & Aaron amicũ domini Moyſen. Neq; enim aut hi aut illi vt meliores eſſent, Ioſeph & Moyſen, ad zelũ ſunt concitati, ſed quia dolebant illos eſſe meliores. Iſte zelus inuidiæ vicinus eſt. Bonum zelum legi
3. Reg. 19. mus Phinees, Eliæ, Mathathiæ, apoſtoli Iu-
1. Mach. 2. dæ, ſed nõ proditoris, qui ob inſignẽ zeli in
Iudas Zelotes cur vocetur. ſe virtutẽ, etiam Zelotis nomen accepit. Malum autẽ vt Cain & Habel. eſt & medius zelus qui nec in bonam nec in malam partem accipi poteſt, videlicet Zelotypia.

Auſter. Aquilo. Quantum ego exiſtimo, inquit Hiero. in in comment. in Eccleſi. cap. 11. ſemper in bonam partem accipitur Auſter. Vnde in cãtico cãticorum. ca. 4. dicitur. Exurge Aquilo, hoc eſt recede & abi, veni Auſter perfla hortum meum. & in Eccleſiaſte. Si ceciderit lignum, ſiue ad aquilonẽ ſiue ad auſtrum, vbi ceciderit ibi erit. Et Grego. ho. 13. in Ezechi. ait. Auſter ventus quod in ſancti ſpiritus typo poni ſoleat, hi quiin ſacro eloquio ſtudio ſi ſunt recognoſcunt. Sicut è contrario per Aquilonem, ſæpe diabolus deſignatur, quia & ille relaxat in calore, iſte conſtringit in frigore. Lege Auguſt. epiſt. 120. cap. 22. & lib. annotationũ Iob. ca. 38. ¶ Viſitare in bonã Viſitare.
& in malam partem accipitur. Nam viſitare, inquit Hierony. Iere. 32. cõſolationem ſignificat. i. alicuius recordari vt ei faueas. Gene. 21. Viſitauit dominus Saram, vt ei promiſit. & cap. 50. Deus viſitabit vos & aſcendetis. & Pſal. 8. Quid eſt homo quod memor es eius, aut filius hominis quia viſitas eum. Capitur quoq;, vt inquit Hiero. Amos. 3. pro vlciſci aut punire in ſcriptura. & viſitatio vocatur flagellum, ſeu ſupplicium, veluti apud Ho- Hoſ. 12.
ſeam. Iudicium domini cum Iuda, & viſitatio ſuper Iacob. & Amos. 3. tãtummodo cognoui vos ex omnibus cognationibus terræ, idcirco viſitabo ſuper omnes iniquitates veſtras. Pulchrè ait viſitabo, & non percutiam, quia plaga Dei viſitatio eſt, atque curatio. Hoc etiam repetit Hoſeæ. 12. cap. At in comment. Ezechi. cap. 9. his addit. omnis viſitatio vltio eſt, quaſi ægrotantis quaſi habẽtis vulnera, quaſi medicas ſpectãtis manus. Vnde dicitur appropinquauerunt viſitationes Ezechi. 9.
vrbis. Et in Pſalm. viſitabo in virga iniquitates eorum, miſericordiam autem meam non auferam ab eis.

Ni fallor, inquit Hierony. in comment. Ec Torrens.
cleſi. cap. 1. abſque additamẽto torrens nuſquam in bonam partem legitur. Nam cum dicitur. De torrente voluptatis tuæ potabis eos. cum additamento dicitur voluptatis. Et è contrario Saluator ad torrentem traditur Cedron. & Elias perſecutionis tempore ad torrentem Carith latitat. Nec ab hac diſsidet ſententia Theophy. in comment. Haba. cap. 2. Dominus ipſe in ſcripturis fluuius dictus eſt, imo & torrens appellatur. vt in Iſaia cap. 60. Ecce ego ſupra ipſos effluam vt fluuius, & quaſi torrens inundans gloriam gentium. Eſt autem torrens, vt inquit Auguſt. Pſalm. 35. aqua veniens cum impetu, & capitur pro graui tentatione quæ eſt in perſecutionibus, vt eodem loco ait Ambroſius.

Hoc nomen lacus, inquit Baſili. Pſalm. 7. Lacus.
verſus finem, apud ſcripturam raro in bonam partem. Vt puteus nunquam in malam. Lacus eſt in quem Ioſeph deiectus eſt Puteus.
à fratribus, & cum cædes facta eſt à primogenito Pharaonis, vſque ad primogenitum captiuæ quæ erat in lacu. & in Pſalmis. Deputatus ſum cum deſcendentibus

tibus in lacum. & in Ieremia. Me dereliquerunt fontem aquę viuę, & effoderunt ſibi lacus pertuſos & confractos, qui nō poterunt aquam continere. & pud Danielem lacus leonum deſcribit, in quē ipſe coniectus eſt. Puteum autē effoderunt Abrahā & ſerui Iſaac, & ad puteum profectus eſt Moyſes. & mandatum à Salomone accepimus, vt aquam bibamus ex vaſis noſtris, & ex fonte puteorū noſtrorum. Denique ſeruator noſter apud puteum cum Samaritana de diuinis myſterijs eſt locutus. Cauſam vero cur lacus ad peiora, puteus vero ad meliora vſurpatur hanc eſſe exiſtimamus. Quod aqua in lacu extranea quodāmodo cadēſq; è cęlo eſt. in puteis

Aſtutia. verò aquarū venæ ſe ſe produūt. ¶ Aſtutia, in qt Aug. epiſt. 29. apud Latinos rariſsime in bono, in ſcripturis frequentiſsimum eſt. Prouer. 1. vt detur paruulis aſtutia. Lege Baſiliū in præfa. Prouerbiorum.

Aquæ. Sunt aquæ inquit Hierony. Ezechi. 47. ſacræ quæ oriuntur ex latere dextro templi ad Meridiem, quę ſaluatoris noſtri ſignificant doctrinam. Iuxta illud quod ſcriptum

Iſaie. 2. eſt. Repleta ſunt omnia ſciētia domini, ſicut aqua multa operiens mare. De his aquis &

Zacha. 14. Zacharias vaticinatus eſt, dicens. In die illo egredietur aqua viuens de Ieruſ. & medium eius in mare primum, medium autem illius in mare nouiſsimum. De his aquis ad Samari

Iohā. 4. tanam dominus loquebatur. Si ſcires quis eſt qui dicit tibi da mihi bibere, forſitan petiſſes eum & dediſſet tibi aquam viuentem. Et iterū. omnis qui bibit de aqua iſta, ſitiet denuò, qui autem biberit ex aqua quam ego dabo ei nō ſitiet in æternum. & in tēplo cla-

Iohan. 7. mabat ac dicebat. Si quis ſitit veniat ad me & bibat. Qui credit in me, ſicut dicit ſcriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ, hoc autem dixit de ſpiritu quem accepturi erant credentes in eum. iſtę ſunt aquæ de qui

Pſal. 22. bus propheta loquebatur in Pſalm. ſuper

Ezechi. 36 aquas refectionis educauit me. & Ezechi. Aſſumam vos de gentibus & de terris & aſpergam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ex omnibus immunditijs veſtris. apparuerūt enim fontes aquarum. & in Pſalm.

Pſal. 92. canitur. Eleuauerunt flumina domine, eleuauerunt flumina voces ſuas à fluctibus aquarum multarum. mirabiles elationes maris. Iſtæ ſunt aquæ Siloē quæ vadunt cum ſilen

Iſaie. 8. & 12. tio, de quib⁹ loquitur Iſaias. Haurietis aquas de fontib⁹ Saluatoris. & Pſalmiſta. Benedici

te domino de fontibus Iſrael. & Iſaias de do- *Pſal. 67.*
mino Saluatore. Iſte habitabit in excelſa ſpe *Iſaie. 33.*
lunca petrę fortiſsimæ, panis ei dabitur & aqua illius fidelis. erupit enī in deſerto aquā & vallis in terra ſitienti. Diciturque credentibus. Noli timere quia redemi te, meus es tu, & ſi tranſieris per aquam tecum ego ſum. Et
rurſum. Qui ſititis, ite ad aquā. & per Iere. lo *Iſaie. 55.*
quitur Deus. Duo mala fecit populus meus, *Iere. 2.*
me dereliquerūt fontē aquę viuæ & foderūt ſibi lacus qui aquā cōtinere nō poſſunt. Sūt etiā aquæ amaræ, aquæ peſsimæ ad quas Ie-
re. nos ꝓhibet accedere dicēs. Quid vobis & *Iere. 2.*
viæ Ægypti vt bibatis de aquis Geon? quæ
Hebraice dicuntur turbidæ & cœnoſę. De *Iere. 9.*
quibus iratus ſuper hæreticis loquit̃ Deus. Ecce ego cibabo eos anguſtijs, & dabo eis potum aquam fellis, in qua draco regnat Æ-
gyptius, qui dicit. Mea ſunt flumina, & ego *Ezechi. 29.*
feci ea, qui omne excelſum videt, & ipſe eſt rex eorum qui in aquis ſunt. Vnde vir eccle-
ſiaſticus dominum deprecatur & dicit. Sal- *Pſal. 68.*
uum me fac Domine quoniam intrauerunt aquæ vſq; ad animam. & iterum. Libera me ab his qui oderunt me, & de profundis aquarum, non me præcipitet tempeſtas aquæ. &
iterum. Cum iraſceretur furor eorum in nos *Pſal. 123.*
forſitā aqua abſorbuiſſet nos. & ſpōſa. Aqua *Canti. 8.*
multa non poterit reſtinguere charitatem, & flumina non demergent eam. Iſta eſt
aqua de qua dicit Hoſeas. Contempſit me *Hoſe. 6.*
Galaad ciuitas quæ operatur vanitates, conturbans aquam: & fortitudo eius viri piratę. Hæc aqua alio nomine vocatur Mara, i. amaritudo, in qua lignum crucis mittitur, & ama
ra vertuntur in dulcia. Cōſidera legem Moy *Vetus lex*
ſi, ſi intelligatur iuxta ſenſum carneum Iu- *amara ſine*
dæorum, quomodo amara ſit, effodiens *ſpiritu.*
oculum pro oculo, dentem pro dēte. vide in Thamar fornicationem, & Hoſeam iunctum
fornicariæ, Ieremiæ περίζωμα, Moyſi vxo- *Iere. 13.*
rem Æthiopiſſam, & interfectionem Ægy- *Nume. 12.*
ptij, & mille alia quæ ſi intelligamus iuxta *Exo. 2.*
occidentem literam, & non iuxta ſpiritum viuificantem, amara ſunt, & lectorem non tam ædificant, quam deſtruunt.

¶ Quòd ex animantibus trahā tur variæ ſimilitudines, quibus ſignificantur virtutes aut vitia ineſſe hominibus, iuxta literā & Tropologiam. Cap. 3.

De hoc lib. 10.Reg. 6. i fine.ct.47 DIuina ſcriptura, inquit Chryſt. homil. 13.&.23. in Gene. propter affectiones varias inter turbantes, ab irrationalibus & à feris cognominationes, his qui ratione inſigniti ſunt, imponit. Interdum canes ob impudentiam & impetũ vocat, dicẽs.
Iſaie. 56. Canes muti nõ valentes letrare. Interdũ ob
Iere. 5. libidinem, equos. Equi, inquit, inſanientes, vnuſquiſq; ad vxorem proximi ſui. Interdũ
Pſalm. 48. aſinos ob ſtupiditatem & ruditatem. Cõparatus eſt, inquit, iumentis inſipientibus & ſimilis factus eſt illis. Interdum verò leones & pardos vocat, ob rapacitatem & habendi auiditatem. Aliquãdo verò aſpides ob fraudu
Pſam. 13. lentiam. Venenum, inquit, aſpidum ſub labijs eorum. Nonnunquam ſerpentes & viperas ob latens venenũ & maliciam, ſicut & Iohan. clamabat dicens. Serpentes progenies viperarum, quis vobis demonſtrabit fugere à ventura ira? Inſuper & alia affectionibus reſpondentia nomina imponit, vt ſic vel tarde confuſi ad ſuam aliquando redeant nobilitatem, & ſuo generi cõfœderentur, affectionibuſq; ſuis diuinas leges præferant, quibus ſe ſe, delinquendo, peruiſerunt. Et homi. 12. ad populum Antiochę, inquit. Multum lucri licet à brutis ad morũ correctionẽ colligere. Sic Chriſtus ait. eſtote prudentes ſicut ſerpẽtes, & ſimplices ſicut colũbæ, & rurſum. Reſpicite volatilia cæli quæ non ſerunt, neque
Iſaie. 1. metunt. & Iſai. cognouit bos poſſeſſorẽ ſuũ, & aſinus pręſepe dñi ſui, Iſrael autem cogno
Iere. 8. uit. & Iere. Turtur & hirundo agri auiculæ cognouerunt tẽpora ingreſſus ſui. populus vero meus nõ cognouit iudicia domini. Ab illis animalibus diſce virtutem exercere, à contrarijs vitiũ fugere. Sicut enim laborioſa res apis, ſic pernicioſa aſpis. malitiam eius auerſeris, ne audias. Venena aſpidis ſub labijs eorum. Et Euthy. Matth. 19. inquit. ſolet frequenter ſcriptura ab eodem animali differẽtes oſtendere cõparationes, quãdo illud bonas ſimul ac malas habet conditiones. Nam Chriſtus dicitur leo ꝓpter regiam dignitatẽ
Gene. 49. & in expugnabilem. Recũbens, inquit, dor-
Prouer. 28 miuit vt leo. Iuſtus etiam leo vocatur. Iuſtus ait, vt leo confidit. Præterea diabolus leo dicitur, eo quod immitis ſit & ſanguinẽ bibat. & in euãgelio in bonum ſerpentes atq; colũbæ accipiunt. eſtote prudentes ſicut ſerpẽtes & ſimplices ſicut colũbæ. & reprobant Iudæi tanquã ſerpẽtes & viperarum ꝓgenies.

& male audit Ephraim, quaſi columba de- Hoſeæ. 7.
mens quæ non habet cor. Item Hierony. Sopho. 1. ait. Pro qualitate & diuerſitate peccati, alius aſsimilat Pharaoni, alius Nembroth giganti. E contrario per bona opera atq; virtutes. quia & virtutum itinera ſunt diuerſa. ille ſpiritum aſſumit Abraham, hic Moyſi,
alius Eliæ. ideo dicitur in Daniele ad populũ Dani. 13.
Iudæorum. Semẽ Canaan & non Iuda. & ad Ieruſalem. Pater tuus Amorrhæus, & mater
tua Cethea. quam ob rem ab apoſtolo dici- Eze. 16.
tur. æmulamini chariſmata meliora. & Ezechi. cap. 2. ait. Vnuſquiſq; pro moribus ſuis ſortitur in ſcriptura nomen. ſcribis & Phari-
ſæis dicitur. Generatio viperarũ. & de Hero- Mat. 23.
de q verſipellis erat. Ite & dicite vulpi huic. Luc. 13.
& corde indomabili Iudęi, ſcorpiones eſſe di
cuntur ab Ezechi. cap. 2. Vnde in Euangelio Iohan. 10.
legimus. omnes qui ante me, fuerunt fures & latrones, & non audierunt eos oues. ex quo oſtenditur eos qui audierint fures & latrones, ouium vocabulũ perdidiſſe, & alia aſſumpſiſſe nomina, vt nõ quaſi oues perierint, ſed quaſi viperę, vulpes, & ſcorpiones. & lib. 6. comment. Iſaiæ. cap. 14. inquit. Mores hominum ſub typo diuerſorum animantium commoſtrantur. vt Sadducęi propter nequitiam genimina viperarum. E cõtrario innocentes, colũbæ vocãtur & oues. Hæc omnia de ſumpta ſunt ex Orige. Lege Cyril. lib. 3. theſauri. cap. 1. Præterea Theophy. ad Colo. 3. ait. ſcripțura equos, canes & vulpes nominat eos qui voluntatis & morum ſuorũ nomine, huiuſcemodi beluis adæquantur. Ad hunc mo
dũ arbitror intelligendũ Platonem in Phę- Plato. in
done, ſiue de Anima, qui cũ loquitur de ani- Phedone.
mabus quæ iterum ad corpora redeunt, ait. Induũt in illo corpore mores, quales in vita exercuerunt. eos quidẽ qui ventri dediti per inertiam atq; laſciuiam vitam egerunt, nec quicquam penſi aut pudoris habuerunt, decens eſt aſinos ſimiliaq; ſubire. Qui verò iniurias, tyrannides, rapinas præ cæteris ſecuti ſunt, in luporum, accipitrum, miluorum genera, par eſt pertranſire. ſimiliter & in cæteris. Abeunt enim in genera quælibet, quibus in vita mores ſimiles contraxerunt. Et Tertulli. contra Iudæos. cap. 4. ait. Hoc eſt vſitatum in ſcripturis figuratè vti tranſlatione hominum ex comparatione criminum. vt principes Sodomorũ, populus Gomorrhæ. cum iam illę ciuitates eſſent extinctæ. & per pro-
phetã ad Iraël dicit. Pater tuus Amorrhæus, Iſaie. 1.
mater

mater tua Cethea. quorũ ex genere procreati nõ ſunt, ſed ob ſimilem impietatem, & Babylon Romanæ vrbis figuram portat apud Iohannem. Hæc ille. & iuxta Petrum. 1. Petri vlt. vt aiunt Hiero. in Marci vita, & Euſebius. Deniq; Baſilius homi. de ira, ait. Nouit ſcriptura eos qui ira tenentur, ferarum appellatione vocare, quibus ſeſe ob peruerſitatem ſimiles reddiderunt. Nam & canes & ſerpentes & genimina viperarum, & his ſimilia, nominat. Qui enim ad mutua ſemper inter ſeſe parati ſunt inferenda incõmoda, iurè feris adſcribi poſſunt, quibus ex natura continuum aduerſus homines odium eſt. Multa exẽpla de hac re affert Baſi. in Exaëmero. præcipuè ho. 8. & 9.

¶ De cõparationibus illis quas ſcriptura admittit. Cap. 4.

Metaphora differt à Similitudine. nã metaphora breuior eſt quã ſimilitudo, eoq; diſtat. quod ſimilitudo cõparat rei quã volum' exprimere. vt tanq̃ agnus ad victimã ductus eſt. & in Pſal. tranſmigra de monte ſicut paſſer. Metaphora pro re ipſa dicitur. vt, vicit leo de tribu Iuda. Chriſtus vocatur leo in illo loco. & agnus & lapis. & poteſtas gubernãdi alios, vocatur gubernaculum. vt Prouerb. intelligẽs gubernacula poſſidebit. Vnde tunc erit comparatio, cũ dico feciſſe quid hominem vt leonẽ. tranſlatio cum dico de homine, leo eſt. Hoc tamen præceptũ non ſemper ſeruatur in ſcripturis, quia ſæpè ſubaudienda venit particula, vt. Veluti in Pſal. tranſmigra de mõte paſſer. pro ſicut paſſer. & in Gene. catulus leonis Iuda. de hoc. lib. 8. c. 8 [illegible] nota q̃ Hebræi ſua conficiunt cõparatiua per præpoſitionẽ Men. ideſt ab, (quam interpretes aliquando vertunt, q̃) poſitiuis ſubiunctã. vt bonus ſum ego à patribus meis. id eſt melior quã patres mei. & Iſaiæ. 54. Multi filij deſertę. & in Pſal. 117. Bonum eſt confidere in domino. (i. melius eſt) quam cõfidere in homine. & bonum eſt ſperare in domino quã ſperare in principibus. & Mat. 18. bonũ eſt tibi ad vitam ingredi debilem & claudum, quam duos pedes habentem mitti in Gehennam. & alibi. Amen dico vobis diſceſsit hic iuſtificatus ab illo. i. magis quam ille Phariſæus qui ſanctitatem ſibi venditabat. & in Eccleſiaſte. cap. 7. bona eſt ſapientia cum [illegible] & amplius vidẽtibus ſolem. i. melior eſt ſapientia opibus iuncta, hominibus viuentibus, &c. & parum infra. bonum eſt nomen ſupra oleum. Si Ambro. hũc canonem animaduertiſſet, nunquã tam vehementer in lib. de Fuga ſeculi. cap. 7. falſus eſſet opinione. qui cũ legiſſet in libro Geneſeos, vbi in vulgata editione nos legimus. Maledictus es inter omnia animãtia & beſtias terræ. & in codicibus ſeptuaginta interpretũ legiſſet. Maledictus tu ab omnibus pecoribus terræ. Non intelligens Hebraiſmũ hunc, præ omnibus ſignificare, inquit. quod ſerpens maledicendus diriſq; deuouẽdus ab omnibus animantibus terræ ſit; eo quod malorum noſtrorũ omnium origo ac cauſa fuerit. nam propter illam.

πλείη μὲν γὰρ γαῖα κακῶν, πλείη δὲ θάλασσα
νοῦσοι δ' ἀνθρώποισιν ἐφ' ἡμέρῃ, αἱδ' ἐπὶ νυκτί.

Hoc eſt.

Innumeræq; etiam mortale uagantur
Per genus, infandæ ſpecies, quibus æquora & oẽs
Terra infecta tumet, morbi noctesq; dieſq;.

Ambro. verba, ſatis obſcura & inuoluta, hęc ſunt. Manet maledictio directa in ſerpentem propter tuam deceptionem o Satana. ſic enim dictum eſt ad eum. Maledictus tu ab omnibus pecoribus terræ. omniũ enim communis inimicus eſt, qui fuit hoſtis bonorũ, & pro his damnatur quos adhuc nõ lęſerat. quoniã qui hominem lęſit, cui omnia ſubiecta ſunt, læſit oĩa. cõmunem etenim legem ſoluit, qua & ipſe homini cum cæteris ſubditus eſt. ideo communi odio omniũ atq; execratione maledictio eius oneratur.

Conſtituunt etiam comparatiuum abſq; vlla cõparationis nota, cum impoſsibile aut difficile, impoſsibili aut impoſsibiliori cõparant. neq; cõparans aut comparatum, niſi ex ſententia cognoſci poſſunt. vt Iſaiæ. 51. Cæli ſicut fumus liqueſcent, & terra ſicut veſtimẽtum atteretur, & habitatores eius ſicut hæc interibũt. ſalus autẽ mea in ſempiternum & iuſtitia mea non deficiet. Cõparatum eſt, ſalus mea, comparãs, cæli. At ex Antitheſi quã facit particula autẽ, aliquantum fit nota cõparatio, ad hunc ſenſum. Citius liqueſcẽt cæli, & habitatores terræ interibunt, quàm auxilium quod ego præbeo meis deſit, & iuſtitia mea deficiat. Hoc typo cõparationis Chriſtus eſt vſus in euãgelio. Cælũ & terra tranſibunt, verba autẽ mea nõ tranſibũt. Hoc eſt. Citius ad nihilum, cęlum ac terra redigentur, quam verba mea ſint irrita ac vana. & Mat. 12. Mi-

Similitudo.
Metaphora
Prouer. 1.
Cõparatio.
Lucæ. 18.
Heſiodus in Georgi.
Gene. 3.

12.Miſericordiam volo nō ſacrificium. Ad
huc tertio modo ſua conficiunt comparati-
De hoc li.8 cap.8.diſſe-rui. ua,vt comparanti notam comparationis ap
ponant,nō autem comparato.vt Iſaię.57.ſi-
cut aqua maris quæ quieſcere neſcit, ſed li-
mo & luto turbatur,non eſt pax impijs. Hic
comparans eſt aqua maris,comparatum ve
rò impij.ad hunc ſenſum.ſicut aquæ nunquā
quieſcunt,ſed limo ac luto turbantur,ſic nul
la eſt quies impijs.& Pſalm.101. initio dñe
terram fundaſti & opera manuū tuarū ſunt
cæli,ipſi peribunt,tu autem permanes,& om
nes ſicut veſtimentū veteraſcēt.&c. & Iſaiæ.
25.ca.ſicut æſtus in ſiti,tumultum alienorū
humiliabis. Quarto comparato notam cō-
parationis apponunt,comparanti minimè.
vt Iſaiæ.7.Quum.n.ille,ſcilicet Aſsyrius, ſa-
gittis & arcubus veniet.ecce comparans eſt
abſque comparationis notā. At compara-
tum habet.nempè.Sic vepres & ſpinæ erunt
in vniuerſa regione.& Iohan.3. ſpiritus vbi
vult ſpirat & vocem eius audis,ſed neſcis vn-
de veniat,aut quò vadat.ecce hoc totum cō-
parans eſt, omni nota comparationis carēs.
Sed cū ſequitur.ſic omnis qui ex ſpiritu na-
ſcitur.nota comparationis eſt dictio, ſic. Ad
hunc ſenſum.Quēadmodum ventus quo ra
pit impetus fertur,ſic ſpiritus dei, quos vult
inſtruit.

Eſt quoddam genus comparationis pecu
liare ſcripturis,atq; ideo annotari debet ad
intelligentiam earum.de quo Hiero.ad Da-
maſum in expoſitione parabolæ de filio ꝓ
digo,ſic ſcribit.Cum aliquis comparatione
alterius iuſtificatur,aut aliquis aliquē iudi-
Ezechie.16 cat,iuſtus vterq; nō eſt.Vt Sodoma iuſtifica
tur ex peccatis Ieruſalē,nō quod ipſa ſit iu-
ſta,ſed quod maioribus delictis fiant illa mi
nora delicta.ita & hominū iuſtitia deo colla
ta non eſt iuſtitia.Et in Q. in Gene.ait.Iudas
de Thamar,dicit,iuſtificata es ex me, nō ꝙ
iuſta fuerit,ſed quod cōparatione illius mi-
nus mali fecerit,nequaquā vaga ad turpitu-
dinem,ſed liberos requirendo.& lib.1. aduer
ſus Iouinianum ait.bonum eſt illud natura-
liter,quod comparationem nō habet mali,et
quod prælatione alterius non obumbratur.
Vide Baſil.Pſal.7.& Augu.lib.de mendacio
ad Conſentium.

Quæſtio Theologica Plurimorum ſcriptorum conſtans opinio
eſt,nō ſolum à Chriſto in poſtremo mundi
tempore exercendum eſſe iudicium,ſed etiā
à ſanctis præcipuè his qui paupertatē ſuſti-
nent ſpontaneā, & qui mundi faſtum à ſe ab
dicantes totos ſe deo mancipaurnt. Quales
apoſtoli ac apoſtolorū aſſectatores ſunt.Iu
xta illud domini.Vos qui ſequuti eſtis me,ſe Mat.19.
debitis & vos ſuper.12.ſedes,iudicantes.12.
tribus Iſrael.Quod non tantum illi apoſtolo
rum choro promiſſum eſſe arbitrandum.A-
lioqui Paulus qui plus omnibus laborauit,
& Mathias ab hoc excludendi eſſent nume-
ro.Ideò per.12.trib⁹ omnes nationes, per a-
poſtolos,omnes illos intelligamus electos,
qui relictis rebus omnib⁹ & ſuppellectilibus
ſuis, dominum ſequuntur.Hi,inquiunt, cum
Chriſto,nō ſolum cooperatione,ſed poteſta
te & authoritate iudicium exercebunt. Hæc
paucula collegimus ex magiſtro ſentētiarū.
D.47.libri quarti.ex Grego.lib.10.moral.c.
30.& Aug.Pſal.49.& lib.20.de ciui.Dei.c.5.
& ex.S.Thoma. Verum hāc ſententiam tot
articulis diuidūt, vt arduum ſit liquido quid
velint dicere,aſſequi. Porro ſoli Chriſto tri-
buendum eſſe iudicium , nec vllius ſocietatē
etiam angeli admittendam, non obſcurū eſt,
his qui diuinos non oſcitanter euoluerint li-
bros.Nam hæc prærogatiua data fuit illi ob
immenſos illos labores quos in noſtra redē-
ptione exantlauit. Poteſtatē, inquit Iohan.
c.5.dedit iudicium facere , quia filius homi-
nis eſt. & iterum. omne iudicium dedit filio,
vt omnes honorificent filium ſicut honorifi
cant patrem.In quorum locorum expoſitio
ne inquit Euthy.Dictiones ſic, ſicut,& ſimi-
les,in increata quidem Trinitate æqualitatē
ſignificant.vt omne iudicium.&c.& iterum. Sic. & ſicut in diuinis quid ſignificent.
Iohan.7.&.16.& Theophy. Iohan. 17. &
Chryſoſt.ho.48.&.49. ſuper Iohannem. At
quod Chriſto ſecundū quod homo & eccle
ſiæ caput,iudicium ſit tribuendum . abundè
docet.S.Tho.3.parte.Q.59. Art.2. Si igitur
ex hac incorrupti iudicij functione,huius
ſuppoſiti tam humani quā diuini aperta co-
gnitio proficiſcitur,cauendum erit ne piacu
lum haud quaquam à pijs ferendū admitta-
mus,ſi ei, diuino repugnante oraculo iudicij
comites,quos corruptis tātum iudicibus da-
mus,tribuerimus. Vt tamen hęc clarius intel
ligas,ſcito quod iudicare in ſcriptura aliquā Iudicare in ſcriptura quid ſignificet.
do ſignificat condenare.cùm videlicet aliqui
inter ſeſe collati ex illorū inter ſe cōpoſitio-
ne,alter æquus & ſanctus, alter verò ſcelera-
tus & iniquus apparet. Sic apoſtoli cùm eſ-
ſent totius eruditionis expertes,ſcripturas de
Chriſto ferentes teſtimoniū intellexerunt,
atq;

atq; illis teſtimonium adhibuerunt, reos peragent Phariſæos legis & prophetarum callentiſſimos, qui relinquentes fontem perennem euangelicæ doctrinæ, fecerũt ſibi lacus contritos traditionum ſuarum, hac & illac per fluentes, nec valentes aquas diuinæ doctrinę continere. Hoc ſignificauit Matth. c. 19. cum inquit. Sedebitis iudicantes. 12. tribus Iſrael. Similiter cum dicatur, Viri Niniuitę & regina Auſtri ſurgẽt in iudicio & cõdemnabunt Iudæos, propterea quod hæc â finibus terræ acceſsit vt audiret ſapiẽtiam Salomonis. illi verò audita prędicatione Ionæ ipſi obtemperarunt. cum Iudęi germanũ dei filium tot miraculis editis clarum, nõ ſolum contempſerint, verum etiam contumelijs innumeris affectũ, occiderint. Pręterea peccata Oolla, id eſt Samarię, cũ ſceleribus Ooliba, id eſt Ieruſalẽ collata quodãmodo videntur iuſtam oſtendere Samariam. eoquod Ieruſalem vberiori prophetarũ doctrina fruẽs, ipſam ſpreuerit. Deinde quod in libro Sapientię dicitur, eundem habet ſenſum. Sancti iudicabunt nationes, id eſt, fideles in electorum numerũ cooptati, nationes illas quę in infidelitate perſtiterunt, condemnabunt, ex collatione operum. Huc nimirum reſpicit illud Iohã. ca. 12. ſermo quẽ locutus ſum, ille iudicabit vos in nouiſsimo die. & illud. Si ego in Beelzebub eijcio dęmonia filij veſtri in quo eijcient, ideo iudices vr̃i erũt. Poſtremo ad eundem ſenſum trahi oportet illud apoſtoli. Neſcitis quod angelos iudicabimus quanto magis ſecularia. i. nos condemnabimus angelos apoſtatas, qui cum deũ eximio mentis acumine, cognouiſſent, ob inſolentiã è cælo eiecti ſunt. cũ nos, nõ admodum exactam, ſi cum angelis conferamur, cognitionẽ aſſequuti, vſq; ad finem vitę, æquo animo innumeras ærumnas ſuſtiuuerimus. Attamen quãuis hęc apud me certa ſint, forti ac prævalido teſtimonio nos vult expugnare S. Th. Nempè quod dicat Iſaias. ca. 3. Dñs ad iudicium veniet cũ ſenioribus populi ſui. Vos depaſti eſtis vineam meam & rapina pauperis in domo veſtra. quare atteritis populũ meũ & facies peccatorũ cõmolitis. ſ. alapis. Hoc eſt. dñs veniet ad iudicãdũ viuos & mortuos multis viris ſenioribus comitatus. atq; ita interpretatur Aug. Pſalm. 49. Nos aliter exponamus nẽpè. dñs in ius trahet gubernatores populi Iſraelitici, & extremo afficiet ſupplicio. eo quòd hi gubernatores, quorum iudicio vineã commiſerat, eã depaſti fuerint & ꝑdiderint. Nã ſubdit vos depaſti eſtis vineã meã. Vinea eſt populus Dei. Ne tamẽ aliqui putent receptã ſententiã coactis & cõtortis expoſitionibꝰ me velle cõuellere, ſanctorũ teſtimonijs illæ muniendæ ſunt. Et primo qui dẽ loco Ambro. ſeſe offert qui exponẽs hũc locũ Pauli. An ignoratis quod ſancti de hoc mundo iudicabũt, ait. Quia exẽplo fidei illorum perfidia mundi dãnabitũ. Et Euthy. enarrans hunc Mat. locũ. Viri Niniuitæ ſurgẽt in iudicio, ait. Dicere ſolemus hunc aut illũ in futuro iudicio nos condẽnaturũ, non quaſi ille futurus ſit iudex. Siquidẽ omniũ iudex vnꝰ erit Chriſtꝰ. Sed illius operatio, aut illiꝰ, nr̃is collata, cõfundit nos. & iterũ. c. 41. eiuſdẽ libri. hũc exponens locũ. Vos qui ſecuti eſtis me. &c. ait. ſupra diximꝰ Niniuitas & reginã Auſtri cõdẽnaturos generationẽ illã, ita & apoſtolos nũc cõdẽnaturos duodecim tribus Iſraël. Nõ dicit gentes aut orbẽ, ſed Iſraelitas ſuos cõtribules. Cõdemnabunt em̃ illos, non quaſi iudicantes, ſed quia is qui iudicabit, à fide horũ ſit condẽnaturus illos. Si quidẽ cum eiſdẽ moribus ac legibus hi & illi ſint enutriti, hi quidẽ credidere, illi vero credere renuerunt. Et Chry. ho. 65. in Mat. ait. Quid eſt qđ inquit iudicãtes. 12. tribus Iſraël? Nihil aliud profecto q̃ condemnãtes. nõ enim in ſollo ad iudicandum ſedebunt. ſed quemadmodũ reginã Auſtri & Niniuitas cõdemnaturos generationẽ illam aſſeruit. Simili quodãmodo diſcipuli, non gentes, nõ vniuerſum orbem, ſed tribus Iſraël cõdemnabũt. Nã cùm eiſdẽ legibus & inſtitutis viuendi, tam Iudęi quàm apoſtoli educati fuerint, cum Iudæi dicturi ſint, idcirco ſe Chriſto credere nõ potuiſſe quia mãdata legis quæ ſeruare iubebant, cõtẽpſerit, diſcipulis in mediũ productis, à quibus & lex ſuſcipiebatur, & fides Chriſto adhibita eſt, omnes Iudæos cõdemnabit. Hactenus ille. Item Orige. tract. 9. in Mat. ait. Omnis vita iuſtorũ iudicabit tribus Iſrael, quæ nõ crediderũt & iudicabũt apoſtoli, & quæ apoſtolorũ inſtituti ſunt vita, & iudicabunt generoſos quidẽ propterea quod ſunt Iſrael, nõ autẽ egerunt. digna genere ſuo. Hæc eadẽ verba replicat. ho. 9. in Ezechi. & li. 3. cõmẽt. epiſt. ad Rom̃. Huic ſubſcribit Hiero. in comment. Iſaiæ. c. 50. inquiens. Iudicat quis cum dño nõ authoritate regnantis, ſed cõparatione virtutũ. quomodo & apoſtoli iudicãt. 12. tribus Iſraël, & Niniuitæ & regina Sabba populum

Marginal notes: Lucæ. 11. Matth. 12. — Oolla. Oliba. — Sapient. 3. — Matth. 12. Lucæ. 11. — 1. Corin. 6. — S. Thom. expoſitio excuſſa. — 1. Cor. 6. — Euthy. ca. 23. in Mat.

pulum Iudęorū.Iuxta quem ſenſum ad Ieru
ſalē dicitur.Iuſtificata eſt Sodoma ex te.Ad
hūc ſenſum exponenda ſunt teſtimonia illa
Grego.& Augu.ſi modo vera ſunt,quę alio
qui videntur ſententiam noſtrā labefactare.

Suboritur nunc nō contēnendus ſcrupu-
lus ex illis Matt.verbis.Cum ſederit, inquit,
filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ, ſedebi-
tis & vos iudicantes.tota vis eſt in coniūctio
ne,&.Quæ hunc ſenſum videtur efficere. Cū
ego ad iudicandum ſedero,vos quoq; ſede-
bitis,vt iudicetis tribus Iſrael. Ex quo loco
elici videtur,eundem iudicij modum à Chri-
ſto & apoſtolis expectandum.Ego tamē lō-
ge ab hac ſententia abſum.nec arbitror eun-
dem eſſe iudicij modum Chriſti & apoſtolo
rum. Sed Chriſti iudicium eſſe condēnatio-
nis & abſolutionis,illorū verò iudicium ex
operum collatione.Vera interpretatio Mat.
ex verbis Origenicis lib.3.cōmenta.epiſtolæ
ad Roma.admodum clara eſt.Inuenimus, in
quit,hanc eſſe ſcripturæ cōſuetudinē in mul
tis locis,quòd vnum vocabulum ſecundo in
eodem loco poſitū diuerſa ſignificat, vt ibi.
Regula Origenis de qua lib.5.capit.ultimo. Nōne vos dicitis quia adhuc quatuor men-
ſes ſunt,vt veniat meſſis?eleuate oculos ve-
ſtros & videte regiones qā albæ ſunt ad meſ
ſem.meſsis primo ad corporalem,ſecūdo ad
ſpirituālē meſſē refertur.& cū dicit ad Sama
ritanam Saluator.Da mihi bibere.& poſt e-
ſus reſponſum,ait.Si ſcires quis eſt qui dicit
da mihi bibere,tu vtiq; petiſſes ab eo,& de-
diſſet tibi aquam viuam.& iterum ait ad ean
dem.Omnis qui bibet ex aqua hac,ſitiet ite-
rum,qui autem biberit ex aqua quam ego
do ei,non ſitiet in æternū. Vides quomodò
& bibere ex aqua,nunc quidē corporaliter,
nunc autem ſpiritaliter,in eodem capitur lo-
co.Similiter vbi cæcus à natiuitate curatur.
Subiungit dn̄s.In iudicium ego veni in hūc
mundum,vt qui nō vident videant,& qui vi
dent cæci fiant.Ita etiam apud Paulum . cū
ſine lege dicit iuſtitiam dei manifeſtari . na-
turalis lex intelligitur.cum verò dicit teſtifi
cata à lege & prophetis,Moyſis legem deſi-
gnat.& in tit.Pſalm.50.ingredi eſt in nota ſi
gnificatione, & pro coire.Simili modo de iu
dicio apud Matth.dicēdum quod loquitur
de iudicio comparationis.& ex hac eadem
regula colligit Philip.presbyter lib.1.in Iob
Iob an peccauit. ca.17.Iob peccaſſe,ſed leuius quàm ſocij.nā
licet ca.17.dicat ipſe nō peccaui.& dominus
poſtea dicat ad Eliphaz.iratus eſt furor me⁹
in te & in duos amicos tuos, quoniā nō eſtis
corā me rectū locuti, ſicut ſeruus meus Iob.
ad comparationem arbitror dictum, eo ꝙ
melius locutus eſt Iob quàm illi, non tamē
omne quod locutus eſt,ita rectum fuit, vt ꝑ
ſe tanquam plenum & conſummatum abſq;
aliqua reprehenſione fuerit rectum.

Eſt aliud genus comparationis tritius &
vulgatius , cum res diuinæ cum humanis
quæ apud nos in pretio ſunt,conferuntur.vt
ex illis ſubuehantur ad intelligēdum & ex-
optādum res diuinas. Vt in Cantico cantico
rum factum videmus ſæpiſsimè . Suauiores
ſunt amores tui vino.Vnde Chryſo. homil. *Cantic.1.*
14.in Gene.ait.Semper is mos eſt ſcripturæ
ſacræ,diuinorum vtilitatem ſenſibilibus re-
bus conferre,& ſic excellentiam oſtendere.
Quod hoc verum ſit,audi Dauid dicentem. *Pſalm.18.*
Deſiderabilia eloquia tua ſuper aurum & la
pidem pretioſum multum.Vides quòd cum
in medium attulerit materias quæ pretioſio
res reputantur,nō ſolum hac comparatione
nō contentus fuit,ſed & appoſuit multū . &
poſtea excellentiā quæ inde eſt nobis mani
feſtauit.Super aurum inquit & lapidem pre
tioſum multum. nō quod intātum dūtaxat
ſint deſiderabilia eloquia Dei,ſed quia ſolas
haſce materias vidit apud homines in malo-
ri pretio haberi,præ alijs.Propter hoc addu
ctis illis in medium,ita excellentiam demon-
ſtrauit,quòd deſiderium eloquiorum ſpiri-
ritus,vehementius ſit.Et deinceps ſubdit. Et
dulciora ſuper mel & fauum. nō quod tantā
& nō maiorem poſsit præbere voluptatem.
Sed quia nihil aliud habetur in rebus ſenſibi
libus,quod diuinorum eloquiorum volupta
ti opponeret.& Dominus in euāgelio . Iuſti *Matth.13.*
fulgebunt ſicut ſol in regno cælorum . nō ꝙ
non maiorem claritudinē Iuſti habituri ſint,
ſed monſtrat quod multò maiorem.Et Hila
rius lib.1.&.7.de Trinitate.ait. Comparatio
terrenorum ad Deum nulla eſt,ſed infirmi-
tas noſtræ intelligentiæ coēgit,ſpecies quaſ
dam ex inferioribus, tanquam ſuperiorum
indices quærere,vt rerum familiarium con-
ſuetudine admonente,ex ſenſus noſtri con-
ſcientia, ad inſoliti ſenſus opinionem educe-
remur. Omnis igitur cōparatio homini po-
tius vtilis habeatur,quàm deo apta, quia in-
telligentiam magis ſignificat quam explet.
neque naturis carnis & ſpiritus,aut inuiſibi-
lium aut tractabilium coæquandis, prǣſum-
pta reputetur,proteſtās,& infirmitati ſe hu-

manæ

manæ intelligentiæ neceſſariam, & ab inui-
dia eſſe liberam,non ſatisfacientis exempli.
Hoc ſignificare voluit Chryſoſt. homil.7.in
priorem epiſto.ad Corint.cum ait. Compa-
rationes in rebus cognatis fieri ſolent. Vnde
Paulus.2. Corinth.2. confert inter ſe vtrũq;
teſtamentum.Aduerte tamẽ iuxta Chryſo.
inter res cognatas fieri cõparationes,ſed nõ
inter eaſdem res.Quia vt inquit Hierony.ad
Theodorã in epita. Vbi ſimilitudo promit-
titur,veritas negatur.vt erunt ſicut Angeli
dei.Vide Athana.contra hypocriſin Mele-
tij & Pauli Samoſateni. ¶ Quibus in rebus
aptæ poſsint fieri cõparationes docet Cyril
lus.lib.2.Theſauri.ca.3.inquiens.Res quę e-
iuſdem naturę ſunt,comparationẽ ſuſcipiũt,
diuerſarum autem naturarum res,hoc modo
nõ conferuntur.Nemo enim rectè dicit,bo-
uem maiorem eſſe quam hominẽ,nec homi-
nem quam bouem,& iſtę res quę ſunt eiuſdẽ
naturæ ſi conferantur inter ſe,nõ ab eſſentia
comparationem ſuſcipiunt.nõ enim eſt ho-
mo homine maior,vt homo.fit ergo ab acci
dentibus in quibus differũt,vt maior eſt ho
mini homo magnitudine corporis, fortitu-
dine animi,mẽtis acumine. Chriſtus dicitur
maior angelis in glorię comparatione. & Ba
ſilius ait.collationes propriè pertinent ad ea
quæ eiuſdem ſunt naturæ.Angelũ nãque an
gelo maiorem,& hominem homine iuſtiorẽ
& volucrem volucri velociorem eſſe dicim⁹.
& ita dicitur.Pater maior me eſt.Ideò ſi col-
lationes inter ea fiunt quæ ſunt eiuſdem ſpe
ciei,pater per collationem dictus eſt filio ma
ior,conſequitur filium patri eſſe homóuſiõ.
id eſt eiuſdem ſubſtantiæ.Ac res iſtæ dũmo
do in aliqua re conueniant,etiam ſi in infini-
tum inter ſe differant, aptè poſſunt inter ſe
cõferri.Vnde Cyrillus lib.8.Theſauri cap.2.
ait.Comparatio melioris apud ſcripturã, nõ
in quacunq; differentia ſolùm,verum etiam
in immenſa,aut ſecundum naturam,aut ſecũ
dum dignitatem, aut ſecundum menſuram
Pſalm. 83. gratiæ,dicitur.Quantum ad menſuram gra-
tiæ.Melior eſt vna dies in atrijs tuis quã mil-
le.nihil enim æquale inueniri poteſt cæleſti
Prouerb. 8. bus atrijs.& rurſum. accipite doctrinam &
nõ argentum.i.potius quam argentum. me-
lior eſt ſapientia quam lapides electi. & deus
apud Iſaiam.ca.56.de Eunuchis dicit. Dabo
eis nomen æternum quod melius eſt quam
filij & filiæ.his comparationibus vtitur Salo
mon in Canticis ſæpè.

Eſt aliud genus cõparationis cũ res pror-
ſus diſsimiles & contrarię cõferuntur.ad hoc
vt homines ab errore liberẽtur, Sic Deus cũ
diabolo cõfertur.Hoc eſt quod ſcripſit Hie-
rony.Ierem.2.Comparationem facit ſcriptu
ra illius rei quæ incomparabilis eſt.& verum
deum confert mendacibus. vt. Tranſite ad *Iere.* 2.
inſulas Cethim & videte,& in Cedar mittite,
& conſiderate vehemẽter, & videte ſi eſt fa-
ctum huiuſmodi, ſi mutauit gens deos ſuos,
& certe ipſi non ſunt dij,populus verò meus
mutauit gloriam ſuam in idolum. Et Chry-
ſoſt.homilia.38.in Matthæum.ait.Cõſueuit
ſcriptura vetus comparationem introducẽs,
ea quæ inter ſe comparari non poſſunt con-
ferre, vt ab erroribus homines liberet. Vt cũ
dicitur. Non eſt ſimilis tui in dijs domine,& *Pſalm.* 85.
non ſecundum opera tua, nempe faciens. &
rurſum.Non eſt Deus ſicut deus noſter.& in *Exo.* 8.
euangelio. qui minor eſt, in regno cælo- *Matth.* 11.
rum, maior eſt illo. minor erat Chriſtus æ-
tate, minor multorum opinione. edacem.
enim Chriſtum appellabant, & vini pota-
torem,& fabri filium, & vbiq; ipſum mino-
ris faciebant.Quid igitur comparatus Iohã-
ni minor erat?minime. Neq; enim ipſe Io-
hannes, cum de Chriſto dicit, qui poſt me *Matth.* 3.
venturus eſt,fortior me eſt,cõparando ſe il-
li, dicit.Neq; Paulus cum de Moyſe ſcribat. *Hebr.* 3.
Ampliori gloria hic, quàm Moyſes dignus
eſt.cõparando id ſcribit.Ipſe etiam Chriſtus
cum dicat.Ecce plus Salomone hic,nõ cõpa
rat ſe Salomoni.Lege Auguſt. cõtra Felicia-
num.

De comparationibus alijs, vt virginitatis
cum matrimonio,lege Hiero.lib.1.cõtra Io-
uinianũ. Hactenus abſoluimus ac cumulate
reddidimus præcepta illa allegoriarũ, qui-
bus ſtudioſi per nos adiuuari poſſe videban
tur, quorũ cognitio theologis,ni fallor, ma-
gnam vtilitatem afferent, ad arcanos ſcriptu
rarum diuinarum ſenſus perſcrutandos.Nũc
ad reliqua pergamus.

Finis lib. ſeptimi Hypotypoſeon.

LIBER OCTAVVS HYPOTYPOSEON, AVTHORE MARtino Martini Cantapetrenſi, ſacræ Theologiæ Magiſtro, ac ſacrorum Bibliorum in tribus linguis, primario interprete incipit. Ad Illuſtriſſ. & Reuerendiſſ. Virum. D. Petrũ Pontium Legionenſem, Epiſcopum Placentinum.

POſtquàm ſeptẽ ſuperiõribus voluminibus, Præſul Illuſtriſsime, & doctiſsime omnia ferè quę ex diuturno ſcripturarum vſu, & aſsidua ſanctorũ lectiõe collegeramus, abſoluim⁹. Ventũ eſt ad poſtremã partem operis deſtinati, in qua nõnulla quæ & ſi ſint nunc à me leuiter diſcutienda, ꝓpter ingenij paupertatẽ ac rerum difficultatẽ, nihilominùs ſtrictim rem totam adumbrare conabor, doctiorum & magis in diuinis ſcripturis exercitatorum erunt partes natiuos colores inducere. Ne tamen muneri noſtro nec ſtudioſis, hac in parte, defuiſſe videar, operępretium erit breuiter in medium ꝓferre, & in vnum veluti aceruum cõijcere, quædam quæ ſuperauerunt fragmẽta panis dominici. & quidem auſpicatiſsimũ exordium faciemus, ſi ab Apoſtolo Paulo. principium ſumamus.

¶ Obſeruationes nõnullæ Paulo peculiares. Cap. I.

De fide & moribus.

HVnc ordinẽ ferè ſemper Paulũ in epiſtolis ſcribẽdis ſeruaſſe cognoſcimus, vt primũ de fide, deinde de moribus ediſſerat. Vnde Auguſt. in libro de fide & operibus. c. 7. ait. Prius apoſtolus in epiſtolis reperit inſinuaſſe doctrinã fidei, ac deindè morum tradidiſſe præcepta. ſic in epiſtola ad Epheſios in primis tribus capitibus de fidei dogmate diſſerit, deinceps mores docet. & in priori ad Corinthios, in. 16. capite inſtruit mores. & in epiſtola ad Hebræos, in duobus vltimis de moribus, in alijs de fide agit. & Chryſoſt. ſermone. 10. in epiſtolam ad Roma: hanc eandem ſcribit regulam, & addit. Verum in epiſtola ad Roma. hoc non facit, ſed plerunque in moralem ſermonem digreditur, vt plauſibilem reddat ſermonem. Veluti in cap. 6. ſi complantati ſumus facti ſimilitudini mortis eius, ſimul & reſurrectionis erimus. Hæc Ille. Ratio eſt, quia ſi dogmatis fidei ſemel acquieſcis, facile minis aut promiſsionibus ad cuſtodiam legis adduceris. ſed hoc ſtatim dicemus. in cap. 3. huius libri.

Epiſtolæ ad Ephe. partitio. & Cor. & Hebræos.

Epiſto. ad Roma.

¶ Paulus ſcripſit epiſtolas ſuas aut è vinculis, aut extra vincula, at quanuis omnes ſpiritum ſanctum agnoſcant authorem, illæ tamen præ ſe ferunt maiorem & vberiorẽ charitatem quæ è carcere ſunt conſcriptæ. Hoc eſt quod inquit Chryſoſt. homil. 1. in epiſto. ad Coloſſenſes. Omnes, inquit, epiſtolæ Pauli ſanctæ ſunt, habent tamen amplius quiddam quæ ab eo ex vinculis ſunt miſſæ, vt pote quæ eſt ad Epheſios, quæ ad Philemonem, quæ ad Timotheum. 2. quæ ad Philippenſes, & quæ ad Coloſſenſes. & Hierony. in epiſto. ad Phile. ait. ſcribit ad Philemonem Romæ vinctus in carcere, quo tempore mihi videntur ad Philippenſes, Coloſſenſes & Epheſios epiſtolæ, eſſe dictatæ. ad Philippenſes illa ex cauſa, primum quod cum ſolo Timotheo, ſcribit, quod in hac epiſtola facit. Dehinc quod vincula ſua manifeſta dicit facta pro Chriſto in omni prætorio. i. in domo Cæſaris. A Cæſare miſſus in carcerem, notior familiæ eius factus, perſecutoris domum, Chriſti fecit eccleſiam. Porrò & ad Coloſſenſes principium ſimile. qui nunc gaudeo in paſsionibus pro vobis, & adimpleo ea quæ deſunt paſsionum Chriſti in carne mea.

Epiſtolæ Pauli è vinculis cõſcriptæ. feruentiorẽ charitatẽ præ ſe ferunt.

mea.& in fine. Salutatio mea manu Pauli. me
mores eſtote vinculorũ meorũ. Hoc ideo vt
ſciamus has epiſtolas de carcere & inter vin-
cula eſſe dictatas, eodẽ igĩ tẽpore, quatuor
epiſtolæ ſcriptę ſunt, pręſente Timoth. Eadẽ
repetit Apologia .1. aduerſus Rufinũ. Ego ar-
bitror epiſtolam ad Hebręos in eodẽ nume-
ro eſſe ponendam cum ex Italia miſſa ſit. &
Theophy. in prolo. epiſt. ad Coloſſenſes, ait.
omnes Pauli epiſtolæ ſanctæ ſunt, maximè
vero quæ ab ipſo vincto mittũtur, tanquam
iam primas in bello conſecutus, & victoria
parta in media cæde trophæum ſtatuens, eas
conſcripſerit. Nouit autẽ ipſe hoc magnum
eſſe, atq; ad honorem pertinere. Philemoni
enim ſcribens ait, quẽ genui in vinculis meis.
Hoc autẽ dixit ne nos contriſtemur ob pe-
ricula quædam, ſed potius honori nobis du-
camus propter Chriſtum contumeliam fer-
re. ſunt autem multę huiuſmodi epiſtolæ, ad
Epheſios, ad Philomonem, ad Timotheum,
ad Philippen. & Coloſſenſes. Hactenus ille.
& adducit Socrates huius rei in Apologia ra-
tionem. quia cum imminet homini dies po-
ſtremus vitæ, anima habet quandam partici-
pationem diuinitatis illius quam mox habi-
tura eſt. ac ideo tũc fere de futuris vaticinant.
Atq; ideo Iacob iam iam moriturus vocauit
filios ſuos; vt prædiceret illis quæ in poſtre-
mis temporibus euentura erant. Porro quo-
modo Paulus è vinculus Neronis fuerit egreſ-
ſus, & in illis detruſus & interemptus, docet,
Euſebius. lib. 2. hiſto. cap. 22. & Theophy. &
alij. 2. ad Timote. 4. & Hiero. de viris illuſtri
bus. in Paulo. & Anacletus epiſt. 2. & Egeſip
pus circa principium libri tertij.

Plato in Apologia.

De hoc in additionib⁹ egi.

Deinde vertitur in dubium quam ob cau-
ſam in titulis vel ſalutationibus epiſtolarum
Pauli, nomen ipſius ſolũmodo aliquãdo, ali-
quãdo aliquorũ fratrũ, nõnunquã vero om-
nium fratrum, nomina ſoleant poni. Qua de
re Chryſoſt. ho. 1. in epiſto. ad Gala. hęc ſcri-
bit. Tantummodo in epiſtolæ ad Galatas ſu-
perſcriptione, additum eſt. & qui mecũ ſunt
fratres. in alijs epiſtolis minimè. Nam in alijs
epiſtolis, aut ſolum ſuum nomen ponit, nem
pe cũ recte ſentiũt de eius doctrina. aut duo
rum duntaxat trium ve addit nomina, nem-
pe cum ſunt aliqui cum Paulo qui pollet au-
ctoritate apud ipſos. In epiſtola ad Galatas
totam multitudinem poſuit. hoc ideo fecit,
quia multi traduxerant Paulum hoc nomi-
ne quod ſolus hęc prędicaret, nouamq; do-

Quando in titulo nomẽ Pauli pona tur, quando alij adiugã tur cum illo.

gmatum rationem inueheret. Hanc igitur il-
lorũ ſuſpicionem cupiens eximere, & quod
multos haberet eiuſdẽ ſententię ſocios, oſtẽ-
dere, adiungit ſibi fratres ſignificans ſe ex il-
lorum ſententia ſcribere quæ ſcribit. Et Hie-
rony. in epiſt. ad Philemonẽ, ait. Plures po-
nuntur in titulo, vt epiſtola maiorem habeat
authoritatem, quæ non ab vno ſcribebatur,
& quia nulla æmulatio erat inter apoſtolos,
ſi quid, Paulo dictante, alijs ſpiritus ſuggeſſiſ-
ſet, abſque triſtitia addebat Paulus, in literis
quas dictabat. Secũdum id quod ipſe Corin
thijs præcipit, vt ſi alio prophetante, alij fue
rit reuelatum, taceat ille qui prius propheta-
bat. Ita ipſe quoq; præceptum ſuum opere
cõplebat. & propter pauca quæ alio ſugge-
rente addiderat, vt ſuã, ita alterius quoq; e-
piſtolam præſcribebat. Deinde annotare o-
portet ex Hiero. in cõment. epiſt. ad Philem.
Hunc, inquit, morẽ ſcribẽdi in nonnullis epi-
ſtolis Pauli inuenire poteris, quod cum plu-
res (& ad plures) in præfatione ponãtur, po-
ſtea per totum corpus epiſtolæ vnus diſpu-
tans inducatur. vnde in epiſt. ad Phile. dicit.
Philemoni dilecto & cooperatori noſtro &
Appiæ ſorori & Archippo cõmilitoni no-
ſtro. & ſequitur. Gratias ago deo meo, ſem-
per memoriam tui faciens in orationibus
meis.

Paulus. 1. Cor. 14.

¶ Annotare oportet ex Hiero. in epiſt. ad
Phile. quod in nulla ſuperſcriptione epiſto-
læ vſus eſt hoc cognomine Paulus vinctus
Ieſu Chriſti, licet in corpore epiſtolarum il-
larũ quę è vinculis ſunt ſcriptæ, eſſe in vincu
lis pro confeſſione fidei teſtet. Quia maioris
videtur eſſe ſupercilij, vinctum Ieſu Chriſti
dicere, quam apoſtolum. Adhuc etiam ob-
ſeruare oportet in eiſdem ſalutationibus, vt
inquit Hierony. in epiſtola ad Cyprianum.
omnes, inquit, epiſtolæ Pauli in ſalutationis
principio, non prius habent pacem & ſic gra
tiam, ſed ante gratiam & ſic pacem, vt dona-
tis nobis peccatis noſtris pacem domini con
ſequamur. & in comment. Iere. cap. 32. ait.
Selum in linguam noſtram vertitur pax ſiue
pacificus. Chananeel, donum vel gratia dei.
Nec mirabimur quod ſibi pax iungat & gra-
tia, cum etiam epiſtolarũ apoſtolicarum hoc
principium ſit. Gratia vobis & pax. Primum
ergo pacem mereamur dei, & poſt pacem
nobis gratia naſcitur, quę non in poſſidẽtis,
ſed in arbitrio donantis eſt. Et Auguſt. li. 1.
Rectract. cap. 24. ſic exponit. Gratia dei eſt

Vinct⁹ Ieſu Chriſti.

Pax & gratia.

Rom. 1.

qua nobis donantur peccata, vt reconcilliemur Deo, pax qua re conciliamur Deo. & ita hoc accipiendum eſt, vt ſciamus vtrumque ad generalem Dei gratiam pertinere, quomodo in populo Dei, aliud ſpecialiter Iſraël, aliud Iudas, & tamen vtrum.que generaliter Iſraël. Hæc ille. Sed cum dicitur, gratia intellige, multiplicetẽ, & nomini pax, fac ſimiliter. & vocatuꝛ à communi. I. zeuma.

In epiſtola ad Hebræ. cur Pauli nomẽ nõ ſit præfixum.

Adhuc quæritur quam ob cauſam cum Paulus in omnibus Epiſtolis nomen ſuum præfigat, in epiſtola ad Hebręos, non faciat. Ne, inquit Theophy. ad Roma. 1. nomine eius audito reſilirent, quando infenſi ei impenſe erant. ideoque nomen ſuũ in exordio celat. Vel certè, vt inquit Hierony. de ſcriptoribus ecclesi. in Paulo, quia Paulus ſcribebat ad Hebræos, & propter inuidiam ſui apud eos nominis titulum in principio Salutationis amputauerat. Quæro etiam cur in in epiſtola ad Hebræos non ſe vocat apoſtolũ, nec in epiſt. ad Philip. in alijs tamen dignitatem apoſtolatus non taceat. Cui quęſtioni ſic occurrit Theodoretus, in argumento epiſtolæ ad Hebræos. in omnibus, inquit, epiſtolis quas Paulus ſcripſit ad gentes, ſolet nomen & apoſtolicam dignitatem addere, quia erat doctor gentium. ad Roma. 11. Quandiu ſum gentium apoſtolus glorificabo miniſterium meum. ad Hebræos autem quorum non erat ſibi cura credita, meritò nudam dignit ate doctrinam eis tradidit. Itẽ Oecumenius in proœmio epiſtolæ ad Hebræos ait. In hac epiſtola proprium cur non addidit nomen Paulus, Clemens Alexandrinus in Informationibus reſpondet. cum dominus Ieſus Dei omnipotentis apoſtolus ad Iudæos miſſus eſſet, ex modeſtia factum eſt, vt Paulus qui ad gentes miſſus erat non ſcriberet ſe Hebræorum Apoſtolum. ob honorem delatum erga Dominum. Ita Orig. ad Roma. 1. & Hierony. ad Gala. 1. Lege Euſebi. lib. 6. hiſto. cap. 14. Item Ambro. ad Philip. 1. ait. apoſtolum ſe tacet, quia ijs ſcribit qui de illo rectè ſentirent, ideo dignitatem ſuam ſupprimit, erat enim his manifeſta. At dices quare ſcripſit ad Hebræos ſi non erat eorum apoſtolus. Primo ex abundanti charitate. nam omnia omnibus factus erat vt omnes lucrifaceret. aut quoniam ſocietas erat in prædicatione, & Iudæi audierant eſſe diſſenſiones inter Petrum & Paulum, merito ſcribens Iudæis docet eos eſſe concordes. aut

Paulus cum eſſet apoſtolus gẽtium, cur ſcripſit ad Hebræos

vt ait Chryſoſ. in proœmio epiſt. ad Hebræ. ex abundanti hoc fecit, vt baptizare, non habens de baptiſmate mandatum. cum ipſemet dicat non eſſe miſſum ad baptizandum ſed ad euangelizandum. ſed non erat illi prohibitũ quin illis prædicaret, pro quibus anathema eſſe volebat.

Habent diuinæ ſcripturę certa nomina ad efficiẽdum comparationes bonas vel malas. vt ſi volo hominem iniquum conferre cum aliqua re illi ſimili, voco ipſum aſpidem, baſiliſcum, & genimen viperarum. ſi virum optimum volo conferre cũ re aliqua, voco ipſum columbam. ad hũc modum inquit Chry. ſer. 5. in cap. 1. epiſtolæ ad Rom. Semper ferè ſolet Paulus dum fidelibus de peccatis diſſerit, fugienda illa volens oſtendere, gentes in medium adducere. veluti ad Rom. Quemadmodum non probauerunt, vt Deum agnoſcerẽt, ita tradidit eos Deus in reprobũ ſenſum. & vnuſquiſq; vas ſuum poſsideat in ſanctificatione non in paſsione deſiderij, ſicut gentes. Hæc ille. vt in euangelio. Sit tibi ſicut ethnicus & publicanus. 1. Cor. 5. Talis fornicatio qualis nec inter gẽtes. & c. 12. cum gẽtes eſſetis ad ſimulachra ducebamini. Ephe. 2. Vos eratis gentes in carne. & Mat. 5. Nonne ethnici hoc faciunt.

De hoc lib. 7. cap. 2.

Gentes.

Vtitur Paulus nominibus, vt captiuitatem, vocat iugum excutere & libertatem dare, vt cum dicit, captiuam duxit captiuitatem. i. aſſeruit in libertatem captiuos. Hoc eſt quod ait Chryſoſ. Ho. 3. ad Hebræ. Mos, inquit, eſt Paulo, vt non magnam verborũ habeat rationẽ, ſed indifferẽter, vł quę in bono dicunẽ, vel quę in malo, ꝓ alterutro, ponere. ad Hebræ. 1. percepit iuſtã mercedis retributionẽ. Suppliciũ mercedẽ nominat. & Mat. 1. transmigratio pro exilio. & ho. 9. in priorem ad Corin. ait. Sæpè Paulus malè ſignificantibus rebus, ſolet bonis vti nominibus, & in benè, malis. Vt exempli gratia. Captiuitatis nomen malæ ſignificationis videtur. Sed in bona ſignificatione Paulus eo vtitur. In captiuitatem redigentes omnẽ intellectum in obſequium Chriſti. contra in re mala præclaro vtitur verbo. Regnauit mors ab Adam vſque ad Moyſen. & 1. Cor. 3. Saluus erit ſic quaſi per ignem. Saluus nihil aliud ſignificat quam ſupplicij incrementum. Q. D. perpetuo punietur. Hæc ille. & Iob. 15. ca. poſtq̃ multa retuliſſet, dicit, qui hæc fecit non dimitabitur. I. extremo ſupplicio afficietur. ex

Lege quæ ſcripſi libr. 1. c. 7. et li. 1o. Reg. 26

2. Cor. 2.

hoc

hoc poſtremo loco Pauli, perperam intellecto. & ex Chryſoſtomi expoſitione, tentarunt Græci in Concilio Baſilienſi, fidem eccleſiæ Romanæ labefactare. nempè nullum eſſe purgatorium. Verum huius loci germanam expoſitionem apud Auguſt. in lib. de fide & operibus, & alias ſæpe, leges. De purgatorio lege.cap.Qualis.25.D.quod eſt Grego.4.Dialo.li.ca.39.& Bedæ lib.1.in Mar.cap. 17.& lege,leuibus culpis. & dele. apparebit vel.

De hoc.lib. 2.ca.2.col. 170.& li. 5.cap.2.& infra Parag Aliter.

Frequēter hac figura dictionis vtitur Paulus, vt multis ſelectiſsimis& diuinis verbis vtatur,cū ſit de Chriſti diuinitate ſermo. At vero cum de Chriſto iuxta humanitatē loquitur, eā deijcit verbis ſane quàm humillimis, vocans peccatū,vermē,ſerpentē, vt veritatē naturę aſſumptę oſtēdat. Vnde Theophy.1. Corint.15.ait. Eſt in more Paulo,vt ſi quando funditus quicquā tollere velit, multa vtatur redundātia.Quemadmodū demonſtraturus fidelē mulierem non coinquinari neque lædi,ſi cohabitet marito infideli. Sanctificatus eſt,inquit,maritus infidelis in vxore fideli.(.i.vir quoad congreſſum matrimonialem attinet pro ſancto cenſetur,tamē ſi impurus, alioqui filij nō eſſent legitimi, cū ſint vtiq;.) Non hoc dicēs quod infidelis ſanctus reddatur,verum dictionis iſtius excellencia oſtendens, quod nihil lædatur fidelis ipſa cōiunx. ſic priori ad Corint.ca.15.dicitur. Cum ſubiecta fuerint ipſi omnia, tunc & ipſe filius ſubijcietur ei qui omnia poteſtati eius ſubdiderat. Hoc in loco ſubiectionis vocabulo, funditus tollit prauam ſuſpicionem, qua ſuſpicari quiſquam poterat, filium patre eſſe fortiorem, vt qui tanta tranſigere poſſet. At qui Grego. Theologus aſſerit, quod filius omnia noſtra ſibi propria faciens, noſtram etiam ſubiectionem propriam reputet. Hæc ſunt deſumpta ex Chryſoſ. homi.39.in priorem ad Corint. epiſtolam.

1.Cor.7.

¶ In Paulo nullæ ſunt allegoriæ, ſed tantum ſenſus literalis, illis locis exceptis,in quibus deſumit aliquid ex veteri inſtrumento. hoc voluit ſignificare Auguſt. de opere monachorum. cap.2.cum ait.in more eſt Paulo aperte omnia diſſerere & magis propriè quā figuratè loqui.

¶ Sæpe vtitur argumento ab impoſsibile deſumpto, hoc eſt quod inquit Theophy. 1. Corint. 13. In pleriſq; locis Paulus, id quod non eſt, tanquam ſit ponit, perinde ac cum ait in epiſt.ad Gala.ſi vel angelus vel nos prędicemus vobis euangelium præterquā quod accepiſtis anathema ſit. atqui nec ipſe, nec angeli aliud euangelium annuntiaturi erant. & alibi. Si dedero corpus meum vt ardeam charitatem autem non habeam nihil ſum. & ad Roma.8. ſcribens. Non angeli,non principatus,non poteſtates ſeparare nos à charitate Dei poterunt. quanquam nemo id conaturus angelus erat. Et ſumpſit ex Chryſ. ho. 31.in priorem ad Corint.

In more eſt,inquit Theophy.ad Rom.11. Diuo Paulo, vt cum ardui quiddam dixerit, cum gratiarum actione ſermonem finiat & cōcludat.perindè ac fecit ad Roma.11.poſtquam enim admiratione & ſtupore perculſus eſt ob bonitatem & ſapientiam, & notitiam & gubernationem Dei,glorificat deinceps ipſum dicēs. Ipſi gloria in ſecula, Amē. Hac ratione nos itidem inſtituens, vt ob ingentia beneficia gratias agamus & glorificemus ipſum,& verbis & vita. Atque ita dicit Chry.ſer.19.in epiſt.ad Rom.& ſer.27.in. c. 14.eiuſdem epiſt.

Quo tēpore præcipuè gratiæ ſunt Deo agēdæ.

Aliquandò, (vt author eſt ille qui ſcripſit comment.in vniuerſas Pauli epiſtolas,titulo Hiero.quem arbitror ego fuiſſe Primaſium, in epiſt. ad Ephe. ait,) Apoſtolus in medio cauſæ,quam agit,quoſdam ſenſus interſerit, & de latere tractat,quibus explicitis rurſus reuertitur ad cauſam.vt in priori ad Corin.epiſtola,c.5,cum tractat de fornicario, multa interſerit,& demū ad rē reuertit.&.1.ad Timo. 3.loquitur de Diaconos. Diaconis inquit,nō bilingues.& ſtatim loquitur de moribus mulierum. & iterum ſermonem de Diaconis facit. Et Theophy.1.Corin. 11. In more eſt, inquit, Paulo, vbi poſt medium cuiuſpiam argumenti alia neceſſaria inciderint,huc etiā digredi, quemadmodum.1. Corin. 11. alio propoſito argumento, de menſa ſimul atq; in myſteriorum vel ſacramenti corporis & ſanguinis domini ſermonem & mentionem incidit, hunc locum veluti maximè neceſſarium perficit & abſoluit. Ità dicit Oecume. eodem loco. & Chryſoſt. ho. 16. 28. &. 37. in priorem ad Corin.epiſtolam. De hac re latius diſputauimus ſuprà. lib. 5. cap. 1.col.355.

De hoc lib. 9.Reg.43. & lib. 10. Reg.2.

Paulus,vt inquit Theophy.1.Cor.4. ppe tuo ſolet quæ alterius ſunt,in propriā trāſferre perſonam,atq; in ſe ipſo docere,quę alios eſt docturus. pręſertim cum res eſt moleſta.

vt,

vt,nunquid Paulus crucifixus eſt pro vobis? &, Quid eſt Paulus? quid eſt Apollos? quid eſt Cephas? &.1.Cor.14. Nunc fratres ſi veniam ad vos linguis loquens,quid vobis prodero? 1.Cor.7. Volo omnes homines eſſe ſicut meipſum.&, imitatores mei eſtote ſicut ego Chriſti. Item Chryſoſt. ho.19.&.35. In priorem ad Corint.& Hierony.In comment. Iſaiæ. cap. 61. ait. Paulus perfectorum aſſumens perſonam,ait.Certamen bonũ certaui, curſum cõſũmaui,de cætero repoſita eſt mihi corona iuſtitiæ.&in alio loco. Quotquot ergo perfecti ſumus, hoc ſapiamus.& ex perſona incipientiũ ait. Cum eſſem paruulus ſicut paruulus loquebar, ſicut paruulus ſapiebam,ſicut paruulus cogitabam. & iterũ. Ex parte videmus, & ex parte cognoſcimus,donec veniat quod perfectum eſt. Lege Orige. in prologo epiſt.ad Rom.

2.Tim.4. *Philip.3.*

De hoc lib. 6.cap.4. in fine.

Epiſtolam quam ſcribit Paulus ad Corin. vt inquit Hierony. Iſaiæ. 63. cum ad vnius ſcribatur populũ ciuitatis,pro varietate habitantium,id eſt ſanctorum vel peccatorum, nunc laudat eos,nunc corripit , nunc docet, nunc reprehendit,prouocat ad cõtinentiam, nuptias recuſat,trahit ab idololatria,inſtruit reſurrectionem, digamiæ porrigit manum, ne locum tribuat fornicationi.

Mos,inquit Chryſoſt.1.Corinth.10.ho. 22.ſemper Paulo eſt, quandocunque multa peccata reprehendit, etiam ordine ea diſponere,& per ſingula ad ea quę propoſita ſunt deuenire,& in aliorum reprehenſionẽ etiam priorum facere mentionem. Veluti in priori ad Corinth. epiſtola,cum multis verbis de fornicatione tractaſſet, poſt in. 10. cap. iterum fornicationis meminit. Quod & deus in veteri faciebat teſtamento, cum in ſingulis Iudæorum erratis vitulum commemorabat, & peccatum illud in medium recẽſebat. & homi.43.prioris ad Corinth. lucidius hoc explanans ait. In hoc cap.16. nõ agit de moribus in vniuerſum, ſed de vna tantum eleemoſyna.Et quidem nũquam alibi hoc feciſſe nouimus, verum in alijs epiſtolis,ita fere ſolet, vt de eleemoſyna & modeſtia & manſuetudine & fortitudine reliquiſq; ſimul omnibus virtutibus agat.

¶Mos eſt,inquit Chryſoſt. ho. 24. in priorem ad Corinth. Paulo,pluribus rationibus quæ vult aſtruere, confirmare, & fortiora poſterius ponere argumenta. Vt. 1. Corint. 10. Deterrens homines ab idololatria multis vtitur rationibus. Demum his verbis ſermonẽ finiuit. Nunquid fortiores illo ſumus?

Epiſtolæ Pauli, inquit Hierony. in prooe. lib. 16.In Iſaiã. ex veteri ſumptę ſunt inſtrumento,ideo ex illo vera intelligentia eius depromenda eſt. Vnde ad Ephe. cum ait. medium parietem maceriæ diſſoluens ex cap. 38. Gene. depromptum eſt.

Conſuetudinem apoſtolicæ locutionis, (Inquit Origen. libr. 7. comment. epiſt. ad Roma.cap. 8.) eſſe nouimus,cum dicit. Non ſolũ,& nihil ſubiũgit cui aptari debeat, ſuperioribus igitur dictis eſt referẽdum.ad Rom. 8. Non ſolum autẽ illa, ſed & nos primitias ſpiritus habentes. & iterum. Non ſolum autem.ſ. gloriamur ſpe futuræ immortalitatis. *Rom.5.* Sed & gloriamur in tribulationibus,ſcientes quia tribulatio patientiam operatur.

Eſt,inquit Oecume.2.Corinth.7. frequẽs apud Paulum ſuperuacaneus coniunctionum vſus,quemadmodum & defectus. De his poſtea cum de coniunctionibus agemus. Item aduerbia ſuperfluunt, vt ad Ephe. 3.ei qui potens eſt ſuper omnia, ideſt eximie, facere & abundanter quàm petimus aut intelligimus.

De Pauli verborum ac ſententiarum repetitionibus alibi à nobis dictum eſt, verum ſi vis lege Oecum.ad Rom.17. &.2.Corin.8. *lib.5.cap.7*

Aliter loquitur Paulus, inquit Chryſoſt. ho. 39. in priorem ad Corin. quoties de diuinitate ſola ſermonẽ facit, alter cum in diſpenſationis, i. incarnationis,incidit ſermonem. Nam quoties carnem apprehendit intrepide de ea humillima queq; dicit,nihil ſolicitus, an illa omnia capere quę de ea dicuntur,poſſit. Vnde ad Philip. de diuinitate ſola loquens,ait. Qui cum in forma dei eſſet non rapinam arbitratus eſt,quod eſſet ęqualis deo. & ſtatim cum inſeruit ſermonem de incarnatione depreſſit ſermonem inquiens. ſed ſemetipſum exinaniuit,formam ſerui accipiẽs.&c.&.1.Corin.15. Cum ſubiecta fuerint illi omnia, tunc & ipſe filius ſubijcitur ei,qui illi ſubiecit omnia. *De hoc ſupra Paragr Frequẽter.*

Hic mos eſt Paulo, teſte Chryſoſt. homilia.3.&.6.in poſteri.ad Corint. epiſtolam, ſi quando coactus neceſsitate, (vt poſteriori epiſt.ad Corint. ſolum fecit,) dixit aliquid de ſe magnificentius ſe laudando, protinus ſermonis faſtidium ſtudeat corripere addendo. & ſi nihil ſum. De Iob ſe laudante lege Theophy.Luc.18.&.2.Corint.11.de Paulo. *2.Cor.11. & 12.*

Nullus

Nullus Pauli ſermo eſt, vt inquit Hiero. in proœ. epiſtolæ ad Gala. in quo non laboret docere, antiquæ legis onera depoſita, & omnia illa quæ in typis & imaginibus præceſſerunt, ideſt ocium ſabbati, circunciſionis iniuriam, Kalendarium & trium per annum ſolennitatum recurſus, ſcrupuloſitatem ciborum, & per ſingulos dies lauacra iterum ſordidanda, gratia euãgelij ſubrepente ceſſaſſe, quam non ſanguis victimarũ, ſed fidem animæ credentis impleret.

Paulus inquit Orige. in proœ. epiſtolæ ad Roma. ſæpe tractat de Iſrael ſecundum carnem, & de Iſrael qui non eſt ſecundum carnem, de circunciſione carnis & cordis, de lege ſpirituali & lege literę, de lege carnis & lege membrorum, de lege mentis & lege peccati, de interiore & exteriore homine.

Multa ſunt verba, inquit Hiero. Q. 10. ad. Alga. quibus Paulus iuxta morem vrbis & prouinciæ ſuæ familiarius vtitur. vt. 1. Corint. 4. Mihi pro minimo eſt vt à vobis iudicer, i. accuſer, aut ab humano die. Diem pofuit pro iudicio ex Cilicũ lingua. nam dies dici reis conſueuit.

Dies in Paulo quid.

Idioma apoſtolicũ eſt, teſte Hiero. in epiſto. ad Phile. vt ſemper viſcera vocet, volens plenã mentis oſtendere charitatem, aut internum cordis affectum, & plenam ex animo voluntatẽ. vt, Viſcera ſanctorum requieuerunt per te frater. i. ſuppeditaſti alimenta vẽtribus ſanctorum preſſorum fame.

Paulus, vt inquit Hiero. Q. 11. ad Hedibiã. Solet quicquid alius obijcere poteſt per ἀνθυποφορὰν, antequam obijciatur ediſſerere. vt. Nunquid deus repulit populũ ſuum. Abſit. &, Nunquid incredulitas illorum, fidem dei euacuabit. Abſit. &. 2. Cor. 2. Deo gratia, qui ſemper nos triumphat, l. triumphare facit, in Chriſto Ieſu, & odorem notitiæ ſuæ per nos manifeſtat in omni loco. Sed poterat aliquis dicere. Quomodo ergo non omnes credunt? priuſquam interrogaretur ſoluit. Quia bonus odor ſumus deo, in his qui ſalui fiunt, & in his qui pereunt, alijs quidem odor mortis in mortem, alijs odor vitæ in vitam. & eſt ſenſus. Nominis Chriſti in omni loco bonus odor ſumus deo, & prædicationis noſtræ longe lateq; ſpirat fragrantia. Sed quia homines ſuo arbitrio derelicti ſunt, neque enim bonum neceſsitate faciunt, ſed voluntate. vt credentes coronam accipiant, increduli ſupplicijs mãcipentur. Ideo odor noſter qui per ſe bon⁹ eſt, virtute eorũ & vitio, qui ſuſcipiũt, ſiue non ſuſcipiant, in vitã tranſit aut mortẽ. vt qui crediderint ſalui fiant, qui vero non crediderint pereant. Vnde dominus poſitus eſt in ruinam & reſurrectionẽ multorum, ſoliſq; radios tam immunda loca excipiant, quàm munda. ſic in floribus quomodo in ſtercore luceãt, nec tamẽ ſolis radij polluũtur. Sic & Chriſti bonus odor qui nunquam mutari poteſt, nec naturã ſuam amittere, credentibus vita eſt, incredulis, mors.

Chryſo. quoque ho. 9. ad populum Antiochenum, optimo vtitur exemplo. Cum dixiſſet, inquit, Paulus. Reuelabitur ira Dei de cælo ſuper omnem impietatem, & iniuſtitiam hominum eorum, qui veritatem Dei in iniuſtitia detinent. & vidiſſet obiectionẽ ſibi occurrentem, & multos contradicturos. Vnde gentiles Dei veritatem cognouiſſent: intulit dicens. Quia quod notum eſt Dei manifeſtum eſt illis. Quomodo manifeſtum eſt illis? Quis oſtendit? Deus, inquit, illis manifeſtauit. Quo pacto, per quem profectam? quia ſcripturæ nondum erant. Inuiſibilia, inquit, Dei, per ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur.

Roma. 1.

Paulus ambiguitates colligit multas, nec tamen ſoluit, vt auditorem magis vrgeat, & ſuadeat hæc ab homine comprehẽdi non poſſe. vt ad Rom. 9. Quid adhuc quæritur? Deus. voluntati enim eius quis reſiſtit? o homo tu quis es qui reſpondeas deo? Nunquid dicit figmentum ei qui ſe finxit, quid me feciſti ſic.

Apud Paulum, inquit Hiero. verſus finem cap. 3. epiſtolę ad Gala. pro Gręco gentilem accipere debemus, quia ἕλλην & Græcum & ethnicũ ſeu Gentilẽ ſignificat. Hæc ille. eundem Gentilem, vocat præputium, ſicut Iudæum circunciſio. Nam per ſigna res denominantur, vt præputium pro gentili, & circunciſio pro Iudęo. ad Rom. 2. ſi præputium iuſtitias dei cuſtodiat, nonne præputium in circunciſionem reputabitur. ad Gala. 2. cum vidiſſent quod creditum eſt mihi euangeliũ præputij, ſicut Petro circunciſionis. ad Rom. 15. Dico Chriſtum fuiſſe miniſtrum circunciſionis. i. apoſtolum circunciſorum Iudæorum.

Græcus.

Iudæus.

Præputiũ.

Circũciſio.

In epiſtolis ad Corinthios, (inquit Chryſoſt. homi. in priorem,) paucis verſibus Paulus Chriſti mentionẽ ſæpe facit vt ex exordio prioris notum eſt.

Vide quæ ſcripſi li. 4. c. 2. col. 316

Amen. Hanc vocem Amen, inquit Chry.ho. 1. in epiſt. ad Galat. nuſquam alibi reperimus in epiſtolarum initio poſitã, niſi in epiſtola ad Galatas, ſed in ſubſequẽtibus ſępe ſolet addi.

Solet, inquit, Theophy. 2. Corint. 4. ppetuo Paulus obſcure dicta declarare lucidiora que reddere. vt, & vita Ieſu manifeſtetur in corpore noſtro. & ſubdit. & vita Ieſu manifeſtetur in carne noſtra mortali. de his iã diximus, in ca. de ordine narratiõis ſcripturæ. lib. 5. harum Hypotypoſeon.

¶ Obſeruãda eſt cõſuetudo apoſtoli, inquit Orige. lib. 5. comment. epiſt. ad Rom. quod non ſemper cum aliquid ex ſcripturis aſſumit, integrum textum verborũ, vt in ſuo loco poſitus eſt, aſſumit. Sed ea tantum quæ præſentis cauſæ requirit aſſertio. De hoc in ca. de citationibus diſſerui. ¶ Sępenumero, inquit Chryſoſ. ho. 17. in priorem ad Corinth. ſolet Paulus præter opinionem ſermonem in contrarium vetere. vt. 1. Corinth. 6. omnia mihi licent, ſed non omnia expediunt. omnia mihi licent, ſed ego ſub nulli' redigar poteſtate. ac ſi diceret. & ſi in poteſtate noſtra ſit, non ſolũ id nihil affert vtilitatis, ſed nec poteſtatis quidem eſt, verum ſeruitutis.

¶ Hoc eſt ſemper ſapientiæ Pauli, inquit Chryſoſt. homi. 8. in epiſt. ad Hebræ. aſpera blandis intermiſcere, vt ad Gala. 5. currebatis bene quis vos impediuit. Et, ſine cauſa tanta paſſi eſtis, ſi tamẽ ſine cauſa. & iterum, certus ſum de vobis in domino. & ad Hebr. 5. perſuaſus ſum de vobis meliora, & cum ſalute coniuncta. de hoc lib. 5. cap. 1. diſſerui.

Lege Oecume. ad Roma. 10. & de faſcino. lib. 6. cap. 1. ſcripſimus.

An Paul. duxit uxorem nec ne. Antequam à Paulo digrediamur volo diſquirere, Vtrũ ipſe inter coniugatos, an inter cęlibes connumerandus ſit. Nam variæ ſunt ſanctorum hac in re ſententię. Origenes quidem dubius eſt, nec aſtruere nec negare audet. Illius hæc ſunt verba libro. 1. cõmenta. epiſt. ad Roma. Liber eſt qui ſine vxore per puritatem cõtinentię venit ad Chriſtum, qui tamen ſeruus Chriſti efficitur, dum ex integro virtutibus ſeruit. Paulus ergo (ſicut quidam tradunt) cum vxore vocatus eſt, de qua
Philippē. 4 dicit ad Phillippenſes ſcribens. Rogo te etiã germane compar adiuua illas quæ mecum laborauerunt in Euangelio cum Clemente. Si verò (vt alijs videtur) ſine vxore, nihilominus qualibet vocatus eſt, ſeruus eſt Chriſti. Alij aſſeuerant vxorẽ duxiſſe, inter quos eſt Ignati' prim' Antiochenę eccleſię poſt Petrũ põtifex, q in epiſt. ad Philadelphiẽſes. ait. αἱ παρθένοι, μόνον τὸν χριστὸν πρὸ ὀφθαλμῶν ἔχετε καὶ τὸν αὐτοῦ πατέρα ἐν ταῖς εὐχαῖς, φωτιζόμεναι ὑπὸ τοῦ πνεύματος. ὀναίμην ὑμῶν τῆς ἁγιωσύνης, ὡς Ηλία, ὡς Ιησοῦ τοῦ ναυῆ, ὡς Μελχισεδὲκ, ὡς Ελισσαίου, ὡς Ιερεμίου, ὡς τοῦ βαπτιστοῦ Ιωάννου, ὡς τοῦ ἠγαπημένου Μαθητοῦ, ὡς Τιμοθέου, ὡς Τίτου, ὡς Εὐοδίου, ὡς Κλήμεντος, τῶν ἐν ἁγνείᾳ ἐξελθόντων τὸν βίον. οὐ ψέγων τοὺς μακαρίους λοιποὺς, ὅτι γάμοις προσωμίλησαν τούτων ἐμνήσθην ἄρτι. εὔχομαι γὰρ ἄξιος θεοῦ εὑρεθεὶς, πρὸς τοῖς ἴχνεσιν αὐτῶν εὑρεθῆναι ἐν τῇ βασιλείᾳ, ὡς Αβραὰμ, καὶ Ισαὰκ καὶ Ιακὼβ, ὡς Ιωσὴφ, καὶ Ησαίου καὶ τῶν ἄλλων προφητῶν. ὡς Πέτρου καὶ Παύλου καὶ τῶν ἄλλων Αποστόλων τῶν γάμοις προσομιλησάντων. Hoc eſt. virgines ſolum Chriſtum prę oculis habete, & eius patrem in orationibus, ab ſpiritu illuminatæ. Vtinam capiam vtilitatẽ ſanctitatis veſtræ, ſicut Eliæ, ſicut Ieſu Naue, ſicut Melchiſec, Heliſæi, Ieremiæ, Iohannis baptiſtæ & dilecti illius diſcipuli, Sicut Timothei, Titi, Euodij, Clementis, qui in caſtitate de vita exierunt. Non vituperans cæteros beatos, quod nuptijs dederint operam, horum nunc memini. opto. n. dignus deo inuentus, ad veſtigia eorum in regno inueniri, ſicut Abrahã, Iſaac & Iacob, ſicut Ioſeph & Iſaiæ, & aliorum prophetarum. Sicut Petri & Pauli & aliorum apoſtolorum qui nuptijs operam dederunt. & Clemens, non vt putat Eraſmus primus qui pontificatum adijt iuxta aliquos poſt Petrum, ſed Alexandrinus qui in Stromate. 3. ait. Petrus & Philippus filios procrearũt. Philippus autem filias quoq; ſuas viris tradidit. Et Paulus non veretur in quadã epiſtola, ſuam appellare coniugem, quam nõ circũferebat, eo quod nõ magno ei eſſet opus miniſterio. Dicit itaq; in quadã epiſtola. Non habemus poteſtatem ſororem mulierem circunducendi ſicut cæteri apoſtoli? Sed hi non vt vxores, ſed vt ſorores circunducebant mulieres, quæ vna miniſtraturæ eſſent apud mulieres quę domos cuſtodiebant. & citãtur hęc verba ab Euſebio. lib. 3. hiſto. cap. 30. ita etiam dicitur. D. 31. in decretis. cap. omnino. Porro teſtimonia ſcripturarum quibus nituntur, facile dilui poſſunt. Primum quod ſumptum eſt ex. 1. ad Cor. epiſt. ca. 9. (Nonne habemus poteſtatem ſororem mulierem circunducendi) ſic ſoluit Theophy. ibidem. Diuites fœminæ comitabantur apoſtolos, vt ſuppeditarent eis neceſſaria, omnem illis ſecuritatem,

Roma. *Philip. 4.* *1. Cor. 9.*

tem,horum cauſa parantes,vt ſoli euange-
lij prædicationi,vacarent.& Hierony. in cõ-
Conſuetudo apud Iudæos. menta.Matth.ca.27.ait. Conſuetudinis Iu-
daicę fuit,nec ducebatur in culpam more gẽ
tis antiquo,vt mulieres de ſubſtantia ſua vi-
ctum atq; veſtitum præceptoribus miniſtra
rent.Hoc quia ſcandalum facere poterat in
nationibus,Paulus abieciſſe ſe memorat.Di-
cit enim ipſe.Nunquid nõ habemus poteſta
tem ſorores mulieres circunducendi,ſicut &
cæteri apoſtoli faciunt.Miniſtrabant autem
domino de ſubſtantia ſua,vt meteret earum
carnalia,cuius illæ metebãt ſpiritualia. Non
quod indigeret cibis domin⁹ creaturarũ,ſed
vt typum oſtenderet magiſtrorum,quod vi
ctu atq; veſtitu ex diſcipulis deberẽt eſſe cõ
tenti.Huic ſententiæ ſuffragatur. D.Theo-
dore.in Paulũ.Et Auguſt.in lib. de operibus
monachorum ca.4.ait.Quo probato oſten-
dit Paulus ſibi licere quod cęteris apoſtolis,
id eſt vt non operetur manibus ſuis,ſed ex e-
uãgelio viuat,ſicut dominus cõſtituit eis,ad
hoc enim & fideles mulieres habentes ter-
renam ſubſtantiã ibant cum eis,& miniſtra-
bant eis de ſubſtantia ſua,vt nullius indige-
rent horum quę ad neceſſaria vitæ huius per
tinent.Quod Paulus licere quidem ſibi de-
mõſtrat,ſed ea poteſtate,ſe vti noluiſſe, poſt
ea cõmemorat.Hoc quidam nõ intelligẽtes,
nõ ſororem mulierem,ſed vxorem interpre-
tati ſunt.Fefellit eos verbi Gręci ambiguitas
quod & vxor & mulier eodẽ verbo γυνὴ Grę
cè dicitur.quãquam hoc ita poſuerit apoſto
lus vt falli nõ debuerint,quia nec mulierem
tantũmodo ait,ſed ſororem mulierem, neq;
ducendi ſed circũducendi. Verũtamen alios
interpretes nõ fefellit hęc ambiguitas,& mu
lierem nõ vxorem interpretati ſunt. Vtun-
tur ſecũdo teſtimonio ex epiſt. ad Philipp.
cap.4. καὶ ἐρωτῶ καὶ σὲ σύζυγε γνήσιε, συλλαμβά-
νου αὐταῖς αἵτινες ἐν τῷ εὐαγγελίῳ συνήθλησάν μοι
μετὰ καὶ κλήμεντος, καὶ τῶν λοιπῶν συνεργῶν μου.
Hoc eſt.Deprecor & te germane compar ad
iuua illas quæ mecum laborauerunt in Euan
gelio cum Clemẽte & cæteris cooperatori-
bus meis. cum dicit germane pro germana
accipiunt.pro.& tu ſyncera coniux adiuua
illas.vt ſint verba Pauli ad vxorem ſuam. at
dices nomen γνήσιε,id eſt germane eſt nomẽ
maſculinũ? Ad hoc reſpõdent quod nomina
maſculina in ος, ponũtur ꝓ fœmininis.vt in
quit interpres Sophoclis in Electra. ὅσα εἰς ος
ἀρσενικὰ ἀντὶ θηλυκῶν λέγεται εἰς α λήγοντων, ἀντὶ
καὶ ἐστι. χρυσέος ἤ ἀντὶ τοῦ χρυσῆ, καὶ κλυτέος ἀντὶ
τοῦ κλυτῆ. ἢ θυραῖος ἀντὶ τοῦ θυραία, ἢ βίαιος ἀντὶ
τοῦ βιαία.¶ Alij affirmant aut cõiugij fuiſ-
ſe expertem,aut virginem.& hæc poſitio vt
cõmunior,ita ſacris literis conformior eſt.
& germanum comparẽ ſignificat Epaphro-
ditum.l.& tu ingenue collega.C.Epaphrodi-
te,adiuua eas.alij dicunt Germane eſſe mu-
lieris nomen.Nos tamen de hac re ſanctorũ
ſententias afferamus.Chryſoſt.homil.13.ad
Philipp.ait.Non obſecrat vxorem ſuam,cũ
inquit Germane compar, vt male aliqui ar-
bitrantur.Verum honorat mulierem (quã
ſic vocatur illa)aut virum vnum ex his mu-
lieribus,vt ad Rom.16.cõmendo vobis Phœ
bem ſororem miniſtram eccleſię quæ eſt Cẽ
chris.& Theophy.ad Philip.4.ait. Cõmen-
dat Euodiam & Syntychen viro cuipiam ad
mirando,qui aut frater fuit alteriuſ ipſarum,
aut maritus,aut forſitan cuſtos carceris.qua
ſi dicat.Iam frater es germanus,ſi in opere
domini idem iugum trahas adiuuans illas.
Nõnulli in errorem inducti aiunt Paulũ hic
propriam coniugem adhortari.Sed hoc eſſę
haud quaquam poteſt.vt enim alia præter-
mittam,ſi ſuam vxorem intelligere voluiſſet
dixiſſet in genere fœminino,γνησία σύζυγε. id
eſt,Germana coniunx.Theodo.eodem loco
ait.Germane eſt mulier conſocia laborũ Pau
li.Aliqui ſtulte eſſe vxorem Pauli putant,nõ
attendentes in epiſto.ad Corinth.1.cap.7.ſe
in numerum cęlibum Paulũ rettuliſſe.& Oe-
cume.Fatua,inquit,eſt cogitatio arbitrare eſ
ſe vxorẽ Pauli.nã nõ reliquiſſet eã Philippis
ſed in Tarſo vbi natus,aut in Ieruſalẽ,vbi nu
tritus.& Hiero.ad Euſtochiũ de Virginitate
ait.Nõ ſunt audiendi,qui dicũt Paulũ vxorẽ
habuiſſe.Nã cũ de virginitate & caſtitate lo
quitur ſe in exẽplũ adducit.bonũ eſt,inquit,
homini mulierẽ nõ tangere,ſed ꝓpter forni
cationẽ vnuſquiſq; vxorẽ habeat.&c.hoc ſe *1.Corint.7*
cũdũ indulgẽtiã dico,nõ ſecũdũ imperiũ, vo
lo oẽs hoies eſſe ſicut meipſũ. Sed vnuſqſq;
ꝓpriũ donũ habet ex [redacted] parũ. Di-
co aũt nõ nuptis & viduis,bonũ eſt illis ſi ſic
pmaneãt vt ego.&,de Virginibus pręceptũ
dñi nõ habeo,conſiliũ autẽ do,tanquã miſe-
ricordiã conſequutus vt ſim fidelis.& Epi-
phanius libro.2.contra hęreſes,in hæreſi Va
leſiorum,hæc quæ ſcripſit Hierony.totidem
verbis dicit.& Aug. ita ſenſit, vt ex loco ſu-
pra à nobis citato conſtitit. & iterum Hie-
rony.ad Calcnciam de monogamia.

Aa De

¶ De præceptis & conſilijs euã gelicis. Cap. II.

DVplex eſt genus præceptorum in ſcripturis, affirmatiuum & negatiuum. Negatiuum quidem perpetuò nos cogit & adſtringit ad ſui obſeruationẽ, nec vnquam temere abſq; ſcelere prętermitti poteſt, vt, Nõ furaberis, nõ mœchaberis. Affirmatiuum verò nos cogit vt ipſum obſeruem⁹ certo loco ac tempore. quod ſi tunc omiſſum fuerit, culpa non vacat homo ille. vt, oportet honorare parentes, non ſemper, ſed cum ſunt in neceſsitate conſtituti. & oportet confiteri peccata ſacerdoti, nõ ſemper, ſed in tempore ab eccleſia conſtituto & præfinito, in cap. illo, Omnes vtriuſque ſexus. de pœnitẽ. & remiſſ. Hęc quæ à nobis vtcunque dicta ſunt, ſanè quam eleganter protulit Hierony. in epiſt. ad Calantiam, de ratione piè viuendi. Duo, Inquit, ſunt genera mandatorum, in quibus clauditur tota iuſtitia. Prohibendi vnum eſt, Iubendi alterũ. vt enim mala prohibentur, ita præcipiuntur bona. Ibi ocium operatur, hic ſtudium. ibi coërcetur animus, hic incitatur. Hic feciſſe, illic non feciſſe culpabile eſt. Vnde propheta dicit. Quis eſt homo qui vult vitam, & cupit videre dies bonos, prohibe linguam tuã à malo, & labia tua ne loquantur dolum, declina à malo & fac bonum. & Apoſtolus. odientes malum, & adhærentes bono. Hoc itaque duplex diuerſumq; præceptum, prohibendi ſcilicet & imperandi, æquo iure omnibus mandatum eſt. Non virgo, nõ vidua, nõ nupta, ab hoc imperio libera eſt. In quouis propoſito, In quouis gradu, æquale peccatũ eſt, vel prohibita admittere, vel iuſſa nõ facere. Quod inquit Hiero. in quouis gradu æ-
Stoici. quale peccatum eſſe. nõ vult ſequi Stoicorũ
Cicer. in. 3. errorem, affirmantium peccata omnia, ac ip-
Paradoxo. ſorum ſupplicia eſſe æqualia. Nam iuxta Horatium.

Nec uincet ratio hoc, tantũdem ut peccet, idẽq;
Qui teneros caules alieni fregerit horti,
Et qui nocturnus ſacra diuum legerit.

Sed vult dicere quod æquè ac pariter ambo efficiuntur peccatores, ſcelus illud perpetrando. nec negat circunſtantias peccatorum minuere aut aggrauare peccatum. Qua de re S. Thom. 1. 2. Quæſtio. 73. diſputat. & Grati. D. 40. Homo chriſtianus. & in ca. Cõſideret. de Pœnitentijs. D. 5. quod eſt Hugo. non Auguſt.

¶ Aliquando dantur præcepta nuda, aliquãdo præcepto additur & explicatio, ne temere datum eſſe videatur. Quando id fiat, Chryſoſt. homil. 12. ad populũ Antiochenum nos docere poterit, qui ait. Cum aliquid præcipitur in lege aut prohibetur, quod ex lege naturali nobis notum eſt, bonũ eſſe aut malum, cauſa præcepti nõ ſubnectitur. V. gratia, nõ opus habemus dicere quod malũ eſt fornicatio, aut bonũ continentia, ſed ab initio hoc ſcimus. Vnde ait legiſlator. Nõ occides. nõ intulit, malum enim cædes, ſed ſimpliciter nõ occides, inquit. prohibuit enim peccatum dũtaxat, nõ docuit. Quare igitur qui dixit, Non occides, nõ addidit, quod malum eſt cędes, quoniam præueniens conſcientia nos hoc docuit, & tanquam ſcientibus & intelligentibus ita loquitur. Cùm igitur de alio loquitur mandato, nõ nobis noto facto per conſcientiam, nõ tãtum prohibet, ſed & cauſam apponit. De ſabbato itaq; legem ferens
dicit. Septima die nõ facies opus. Subiungit Exod. 20.
quoq; cauſam ceſſationis. Quoniã in die ſe- Deuter. 24.
ptima requieuit Deus ab omnibus operibus ſuis quæ cœperat facere. & rurſum. Memento quod ſeruieris in Aegypto, & eruerit te dominus deus tuus inde, idcirco præcipio tibi vt facias hanc rem. Quando meſſueris ſegetem in agro tuo & oblitus manipulum reliqueris, nõ reuerteris vt tollas illum. Et in eodem capite dat cauſam quare vxor dimittatẽ à viro, & detur ei libellum repudij. Quare igitur in ſabbato quidem cauſam adiecit, in cæde vero nihil tale fecit? Quoniã quidem hoc mandatum nõ de principalibus erat, nec per conſcientiam nobis exquiſitis, ſed particulare quoddam & tẽporaneum, propterea poſt hæc, in noua lege ſoluta ſunt. Similiter de primogenitis quare offeratur, datur cauſa Exodi. 13. Lege S. Thom. 1. 2. Q. 100. Art. 7. ad. 2.

In præceptis diuinis aut additur explicatio, vt dictum eſt, aut additur promiſsio, rei tẽporariæ, aut cæleſtis, vt agite pœnitentiã appropinquabit eñi regnum cęlorum. & ad Epheſ. 6. Honora patrem tuum quod eſt mãdatum primum in promiſsione, vt bene ſit tibi & ſis longæuus ſuper terram. de hoc ſecũdo genere in tertio cap. huius voluminis diſſeremus. At in aliquib⁹ præceptis, vt ait Hierony. ad Epheſ. 6. non additur promiſsio, ſed Dei laus, vt in Decalogo. Nõ facies tibi ſculptile.

ptile.ego enim ſum Deus zelotes viſitans in iurias patrum in filios.&c.& Denique ait,& faciens miſericordias in mille. Porro annotare oportet ex Theophy. ad Ephe. 6. quod pręcepta negatiua, vt, Non mœchaberis, nõ occides,& ſimilia non habent mercedem adiũctam,neq; promiſsionem.ſunt quippe potius à malis diſceſſus, quam bonorum operationes. Sed nemo dat mercedẽ ei qui ſe à malo abſtinet. At mãdatum affirmatiuũ quod habet boni operationem,promiſsionem habet. Vt,Filij obedite parentibus, vt ſitis longæui ſuper terram, quem dominus daturus eſt. Aliam affert rationem S.Tho. loco modo citato.

Aduerte ex Theophy. ad Ephe. 6. quod primo dantur in ſcripturis præcepta negatiua, poſtea affirmatiua, quia primo à prauis operibus abducimur, poſtea ad bonorũ trahimur operatiões. De hac tñ re late diſſeruim⁹ li.5. in ca. de ordine narrationis ſcripturę.

Sunt quædam præcepta patientiæ, quæ nos ſubire, libẽti animo, iniurias illatas, iubẽt, quæ tamen ſecundum animi præparationẽ ſolum intelligenda ſunt nos adſtringere, ad illorum obſeruationem. vt ſi te percuſſerit in vna maxilla, præbe ei aliam. Verum quia de hac re poſtea fuſius diſputatur⁹ ſum, nũc paucis rem abſoluã. Auguſt. epiſto. 4.& habetur. 23. Quæſt. 1. ca. Paratus. Paratus, inqt, debet eſſe homo iuſtus patienter eorum malitiam ſuſtinere, quos fieri bonos quærit, vt potius numerus creſcat bonorum, nõ vt pari malitia ſe quis numero addat malorum. Deniq; iſta præcepta patientiæ, magis ſunt ad præparationem cordis, quam ad opus quod in aperto fit, vt teneatur in ſecreto animi patientia, cum beneuolentia. In manifeſto autem id fiat quod eis videtur prodeſſe quibus bene velle debemus. Hinc quoque ipſe dominus Ieſus exemplum ſingulare patientię cum percuteretur in faciẽ, reſpõdit, ſi male locutus ſum exprobra de malo, ſi bene cur me cędis. Nequaquam igitur pręceptum ſuum (ſi verba intueamur) impleuit. Neque enim prębuit percutienti alterã partem, ſed potius prohibuit ne faceret, & iniuriam augeret. tamen paratus aduenerat non ſolum percutienti in faciem, verum etiam ꝓ his à quibus hoc patiebatur, crucifixus occidi, pro quibus ait in cruce pendens. Pater ignoſce illis quia neſciunt quid faciunt. Neq; Paulus pręceptum domini videtur impleuiſ-

Ca.5. huius libri.

23.Q.1.c. Paratus.

ſe, vbi etiam percuſſus in faciem dixit principi ſacerdotum. Percutiat te deus, paries dealbate, ſedes me iudicare ſecundum legem, & contra legẽ iubes me percuti? Sunt ergo iſta præcepta patientiæ ſemper in cordis præparatione retinenda, ipſa quoque beneuolẽtia ne reddatur malum pro malo, ſemper in voluntate complenda. Act.23.

Summe aduerte, niſi vis in ſcripturis hallucinari, quod annotauit Auguſt. lib. 8. de trini. cap. 7. Quod cum duo præcepta ſint, ex quib⁹ tota lex pẽdet & ꝓphetæ, Dilectio dei & ꝓximi, plerũq; ſcriptura. pro vtroq; vnũ ponit, ſiue tantũ dei vt eſt illud. Scimus quod diligentibus deum omnia cooperãtur in bonum. & iterũ. Quiſquis diligit deum, hic cognitus eſt ab illo. & illud. Quoniam charitas dei diffuſa eſt in cordibus noſtris per ſpiritũ ſanctũ qui datus eſt nobis. & alia multa. quia & qui diligit deum, conſequens eſt vt faciat quæ præcipit deus, & in tantum diligit in quantum facit, conſequens ergo eſt vt & ꝓximum diligat, quia hoc præcipit Deus. ſiue tantũ dilectio proximi ſcriptura cõmemoret. Sicut eſt illud. Inuicẽ onera vr̃a portate & ſic adimplebitis legem Chriſti. & illud. omnis lex in vno ſermone impletur, in eo qđ ſcriptum eſt. Diliges proximum tuũ tanquã teipſum. Et in euangelio. omnia quæcunque vultis vt faciant vobis homines bona, ita & vos facite illis, hęc enim eſt lex & prophetę. & pleraq; alia reperimus in literis ſanctis, in quibus ſola dilectio proximi ad profectionem præcipi videtur, & taceri de dilectione Dei, cum ex vtroq; lex pendeat & prophetæ. Hactenus ille. Forte ob hanc cauſam cũ Matth. 19. numerentur præcepta decalogi nil dicitur de præceptis ad deum ſpectantibus. & in epiſto. ad Epheſ. dicitur. Ambulate in dilectione. nec exprimit, an loquatur de dilectione Dei, an proximi. crederem tamen de dilectione proximi Paulum fore intelligendum. quia de [illegible] noſtros profectu [illegible] aduerte quod cũ ſit nobis præceptum iniunctum de dilectione Dei & proximi, de dilectione noſtra nullum vnquam præceptum legimus datũ. Quia iuxta Auguſti. libro 1. de doctrina Chriſti. cap. 35. vt ſe quiſque diligat præcepto non eſt opus. Huius regulæ rationem affert Cyrillus. lib. 9. Super Iohan. ca. 5. cum ait. Sępenumero Chriſtus, aut potius tota diuina ſcriptura, ea quæ de re vna dicit genera-

Not.

Roma.8.

1.Cor.8.

Roma.5.

Gala.5.et.6

Matth.7.

Ephes.5.

lius intelligit. Vt, ſi non lauero te non habe-
Petri pedes bis partem mecum, id eſt, niſi hanc mirabilē
non lauare humanitatis diſciplinam ſuſceperis, nihil mi
nelle, quid ſi hi tecum cōmune erit; Aut niſi quis peccati
gnificet. ſordes per gratiam meam lauerit, regni cælo
rum non erit particeps. de hoc lib. 9. Reg. 14

σύλληψις. ¶Quando præceptum aliquod datur, aut
aliquid promittitur in genere maſculino, ma
ſculum & fœminam comprehendit, vt Iohā.
Libro. 10. 3. Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu
Regu. 27. ſancto. &c. &, Beatus vir qui timet dominum
& in mandatis eius volet nimis. & Pſalm. 1.
Beatus vir qui non abijt in conſilium impio-
rum. Nunquid mulier ab hac beatitudine ex
cluditur. minimè. nam vna eſt virtus vtriuſ-
que. Porrò quando aliquod præceptum da-
tus maribus ſolummodò, ſtatim id explica-
tur, vt Geneſ. 17. datur præceptum circunci-
ſionis maſculis nō fœminis. & quod ter ap-
pareant ante dominum in templo. Exod. 23
Ter in anno apparebit omne maſculinū co-
ram dño deo, ſcilicet in Ieruſalē. ¶Eſt do-
mino conſuetum, inquit Baſilius. in homil.
quomodo inſtruendi ſint qui veniunt ad ba
ptiſmum, vt definite præcepta, per alia alibi
dicta clare tradat, vt, theſaurizate vobis the-
ſauros in cælo. quod ſimpliciter dictum, ali-
bi declarat, dicens. Vendite quæ poſſide-
tis & date eleemoſynam. & facite vobis ſac-
culos qui non veteraſcant, theſaurum nō de
ſinentem in cælis.

Præceptanō Porrò quærendum videtur an tàm præce-
impoßibilia pta quam conſilia ſint impoſſibilia obſerua
factu. tu. nam dicit dominus qui poteſt capere ca-
piat. Cui Quæſtioni reſpondet Baſilius in
homil. Attēde tibi ipſi. ἀσεβὲς, inquit, τὸ λέ-
γειν ἀδύνατα εἶναι τὰ τοῦ πνεύματος παραγγέλματα.
Hoc eſt. impium eſt aſſeuerare præcepta
ſpiritus ſancti impoſſibilia eſſe obſeruatu. &
Hierony. Matth. 5. in poſtremis verbis. Mul
ti, inquit, pręcepta Dei imbecillitate ſua, nō
ſanctorum viribus æſtimantes, putāt eſſe im
poſſibilia [illegible] ta ſunt, & dicunt ſuffi
cere virtutibus, non odiſſe inimicos, cæterū
diligere eos, plus præcipi quam humana na
tura patiatur. Sciendum eſt ergo Chriſtum
nō impoſſibilia pręcipere, ſed perfecta. quæ
facit Dauid in Saul & Abſalom, Stephanus
Actu. 7. quoque martyr pro inimicis lapidantibus
Roma. 9. deprecatus eſt. & Paulus Anathema rupit
eſſe pro perſecutoribus ſuis. Hęc autem Ie
Luce. 23. ſus docuit & fecit dicens. Pater ignoſce il-
lis, quod enim faciunt, neſciunt. Et Maxim'

cent. 1. de charitate. 79. Dominus nobis præ
cepta largitur, iuxta animæ vires. & ſchola-
ſtici citant Hierony. in confeſſione catholi-
ca. ſed illā Hierony. eſſe negant.

Preterea, non immerito quæri pōt, an *Perfectio*
perfectio Chriſtiana pendeat ex conſilijs, an *chriſtiana, i*
ex præceptis. De hac Quæſt. quid ſenſerint *conſilijs.*
ſcholaſtici apud S. Thom. 2. 2. Quæſt. 184.
legere poteris. Porrò ſanctorum patrum ſen
tentia eſt, perfectionem vitæ Chriſtianę con
ſtare in obſeruatione conſiliorum. Sed con-
ſilia cuſtodiri non poſſe, niſi iacto fundamē
to pręceptorum. Audi quid dicat Hierony.
in epiſto. ad Philem. Virginitas, inquit, p-
pterea maiori præmio coronatur, quia prę-
ceptū domini non habet, & vltra imperata
ſe extendit. Vnde Philemoni ſcribit Paulus.
Scio quoniam ſuper id quod dico facies. At-
que ideo merito voce Apoſtoli laudatur,
quod mandata eius operę pręuertat, & poſ-
ſit dicere. Voluntaria oris mei complaceāt
tibi domine, plusq; faciens quam præceptū
eſt, vt vincat eos qui tantummodo impera
ta fecerunt, & iubentur dicere: ſerui inutiles
ſumus, quod debuimus facere fecimus. Et li-
bro. 1. contra Iouinia. ait. Multi ſunt eunu-
chi qui ſe caſtrauerunt propter regnum cę- *Matth. 19.*
lorum. Qui poteſt capere, capiat. In propa
tulo eſt cur apoſtolus dixit. De Virgini-
bus autem pręceptum domini non habeo,
conſilium autem do. Quia pręmiſerat do-
minus. Non omnes capiunt verbum, ſed qui
bus datum eſt, & qui poteſt capere, capiat.
Proponit Agonothetes pręmium, inuitat *Agonothe-*
ad curſum, tenet in manu virginitatis bra- *tes Chriſtus*
uium, oſtendit puriſſimum fontem, & cla-
mitat. qui ſitit, veniat & bibat. qui poteſt ca
pere, capiat. Non dicit, Velitis, nolitis, biben-
dum vobis eſt atque currendum, ſed qui vo
luerit, qui potuerit currere atque potare, ille
vincet, ille ſatiabitur. Ideo plus amat virgi-
nes Chriſtus, quia ſponte tribuunt, quod
ſibi non fuerat imperatum. Maioris gra-
tiæ eſt offerre quod non debeas, quam red-
dere quod exigaris. Et Chryſoſtomus ho-
mil. 22. in priorem ad Corinth. epiſtolam. ait
Quæ ſupra pręceptum fiunt, multam ſecun
dum Paulum mercedē conſequūtur. Inquit
enim. Quæ eſt merces mea, vt euangeliū prę
dicans, ſine ſumptu ponam. Quæ enim ſub
pręcepto continentur, non itidem. Et Am-
broſ. in libro de Viduis, verſus finem, ait.
Pręceptum in ſubditos fertur, conſiliū ami- *Præceptum*
cis da-

eis datur. Vbi præceptũ eſt, ibi lex eſt, vbi *Conſilium.* cõſiliũ, ibi grã eſt. Præceptũ, vt ad naturã reuocet, conſilium vt ad gratiam prouocet. Et ideo lex Iudæis lata eſt. gratia autem electio ribus reſeruata eſt. Lex vt à naturæ finibus culpæ ſtudio remeantes, ad naturæ obſeruãtiam pœnæ terrore reuocaret, gratia autem, vt electos, tum ſtudio bonorum, tum propoſitis etiam præmijs, prouocaret. Et vt intelligas diſtantiam præcepti atque conſilij, illum recorderis cui in euangelio ante præſcribitur, ne homicidium faciat, ne adulterium admittat, ne falſum teſtimonium dicat. Præceptum enim ibi eſt, vbi eſt pœna peccati. At verò cum ſe præcepta legis memoraſſet impleſſe omnia, inquit, hæc ſeruaui à iuuentute mea. conſilium ei datur, vt vendat omnia *Marci. 10.* & ſequatur dominum. Hæc enim non præcepto imperantur, ſed pro conſilio deferuntur. Duplex nãq; forma mandati eſt. Vna præceptiua, altera voluntaria. Vnde dominus in prima forma dicit, Non occides, ibi præcipit. In alia, ſi vis perfectus eſſe vende omnia tua. Ergo hic liber eſt à præcepto, cui defertur arbitrio. Itaque qui præceptum impleuerint poſſunt dicere. Serui inutiles fuimus, quod debuimus facere, fecimus. Hoc non dicit virgo, nec qui bona ſua vendit, ſed quaſi repoſita expectat præmia. Vnde apoſtoli. Ecce nos relinquimus omnia & ſequuti ſumus te. quid ergo erit nobis? Non enim quaſi inutilis ſeruus, quod debuit facere feciſſe ſe dixit. Sed quaſi vtilis domino, qui commiſſa ſibi taleta, quæſitis multiplicauit vſuris, mercedem fidei & virtutum, ſecurus expectat. & ideò illis dicitur. Vos q ſecuti eſtis me ſedebitis iudicantes. 12. tribus Iſrael. & in Decretis. 14. quæſt. 1. ca. vlti. *Caput Hieronỹ. falſo. Gregorio tributum.* textus eſt ſub nomine Grego. cum ſit Hierony. ex lib. 1. contra Iouinia. deſumptus, qui hæc oĩa breuiter complectitur. Quod præcipit, inquit, imperat, qđ imperat, neceſſe eſt fieri, ſi nõ fiat pœnã habet. Vbi conſiliũ datur, offerentis arbitrium eſt. Vbi præceptum neceſſitas eſt, ſeruientis vt obediat, vel imperantis vt ei obediatur. Et Beda Lucæ. 9. libr. 3. cap. 34. Cum, inquit, aliquid à domino imperatur, niſi fiat inobedientię culpa eſt, cum autem poteſtas datur, licet cuique nõ vti, & tanquàm de ſuo iure cedere. Denique in epiſtola ad Euſto. de virginitate, ait Hierony. De virginibus, inquit, apoſtolus præceptũ domini non habeo. cur? quia ipſe vt eſſet virgo, non fuit imperij, ſed propriȩ voluntatis. Quia maioris eſt mercedis, quod non cogitur & offertur. Quia ſi fuiſſet virginitas imperata, nuptiæ videbantur ablatæ. & duriſſimum erat contra naturã cogere, angelorũque vitã ab hominib⁹ extorquere, et id quodam modo damnare qđ conditum eſt. *Virginitas cur præcepto non ſub eſt.*

¶ Quod Deus, homines pollicitationibus aut terroribus, ad præceptorũ alliciat cuſtodiam. Cap. III.

CVM ſint homines rebus terrenis addicti, ſolet dominus res illas polliceri quę apud illos in pretio ſunt, dũmodo legem obſeruẽt. vice verſa, quæ maximè deteſtãtur & exhorreſcunt, ſe inuecturum interminari, niſi contineant ſe in officio & legi diuinæ pareant. Id quibus modis ſoleat fieri, ſequentibus regulis manifeſtabitur.

Scriptura, inquit Chryſoſt. hom. 22. & 44. in Matth. auditorem ad eorum quę dicit obedientiam, etiam per aduerſa compellat, non ſolum ſcilicet per illa quæ proſunt, verũ etiam per illa quæ lędũt. Sicut optimus quiſpiam medicus, qui ex intemperantia ægritudinem oſtendat eſſe ſecutuam, ex obedientia ſoſpitatem. Huius rei exemplum affert Hierony. Danie. 2. ca. Cõminatus eſt, inquit, Nabuchodonoſor ſapientibus, Chaldæis & Magis, pœnam inquiens. Niſi indicaueritis mihi ſomniũ, & coniecturam eius, peribitis. proponit & præmia inquiens. Si autem ſomnium indicaueritis, honorem multum accipietis à me. Deniq; Plut. de inſti. puerorũ ait. δύο ὥσπερεὶ στοιχεῖα τῆς ἀρετῆς εἰσὶν, ἐλπίς τε τιμῆς καὶ φόβος τιμωρίας. ἡ μὲν γὰρ ὁρμητικωτέρους πρὸς τὰ κάλλιστα τῶν ἐπιτηδευμάτων. ὁ δὲ ὀκνηροὺς πρὸς τὰ φαῦλα τῶν ἔργων ἀπεργάζεται. Hoc eſt. duo ſunt elementa virtutis timor & ſpes. ¶ Nõ de futuris, inquit Chryſoſto. homil. 15. in Matthę. ſolummodo bonis, verum etiam de præſentibus ſcriptura cohortatur. tum propter tardiores auditores, & antequam futura veniant, præſentia requirentes. tum quia in eccleſia ſunt perfecti & imperfecti, qui terrena cupiunt & temporalia. Vt, beati mites

Matth.5. quoniam ipſi poſsidebunt terram. ſenſibile
Epheſ.5. hic premium ſtatuens. & alibi. Honora pa
Deuter.5. trem tuum & matrem tuam, ſic enim eris lõ-
Matth.25. gæuus ſuper terram. & dominus latroni.
1.Corin.7. Hodie mecum eris in paradiſo. Paulus quo-
que creberrimè, & præmia ſenſibilia propo-
nit & de præſentibus adhortatur, vt cum de
virginitatis bono diſſerit, nihil ibi de superce
leſti honore cõmemorat, ſed de preſenti vti
litate, rem cõmendat, propter inſtantem ne
ceſsitatem. Sic Chriſtus ſpiritualibus ſenſi-
bilia miſcebat. Nec diſſentiunt ab eo Euthy.
Matth.5. nec Chromatius in lib. de. 8. beati-
tudinibus, parum poſt principium. & De Iu
dæis loquens Hiero. in cõment. Iſaiæ cap.1.
ait. Hebreis, qui necdum poterant ſapere ſpi
ritualia, pollicetur Deus bona præſentis ſe-
culi, vt ſaltem præſentibus inuitati, faciant q̃
precepta ſunt. & circa principium lib.17. in
eundem prophetam, ait. Guloſis Iudæis ni-
hil aliud querentibus niſi corporum volu-
ptates, illas dominus pollicetur, vt ſaltem ꝓ
carnalibus deſiderijs, & opum abundantia,
quæ in lege exhibebantur, filium Dei ſuſci-
perent, quem quia non ſuſceperunt, repro-
miſsiones quoque irritas fieri. & Theophy.
De hoc lib. Luce. 1[illegible] ait. Lex benedictiones in diuitijs da
9.Regu.3. bat, & prophete bona terræ promittebant,
ita auditorum infirmitate poſtulante. quo-
niam prophete & lex non memores fuerunt
regni celorum, merito bona terræ promit-
tuntur imperfectioribus, & nil virile, vel ma-
gnum intelligere valentibus. & ideo merito
De hoc Iſra paupertatem docet Iohannes, eo quod im-
ca.6. in prin perfecta legis precepta iã non habent tẽpus.
cip. Quia efficaciſsimum, inquit Caſsiodorus
Pſal.1. doctrine genus eſt inuitare ꝓſperis, &
deterrere contrarijs, ideo ſcriptura ſepè à ma
lis dehortatur, & ad virtutem impellit præ-
mijs non vulgaribus. Hoc ſentiens Ariſto. 10
Ethicorũ ca. 1. ait. Voluptas maxime affinis
eſt generi noſtro. Vnde iuuenes voluptate
& dolore quaſi gubernaculo dirigentes eru-
Solon. diunt. & ſumpſit ex Solone, cuius verba recl
tat Cicero. in epiſ. ad Brutũ que incipit. Meſ
ſalam. ait. Neq; ſolũ, vt Solonis dictum vſur-
pem. Is rẽp. duabus rebus cõtineri dixit, præ
mio & pœna. & Sopho. in Aiace eandẽ ſentẽ
tiam his verbis expreſsit.

Οὐ γὰρ ποτ' ἐν τ' ἂν πόλει νόμοι καλῶς
φέροιντ' ἄν, ἔνθα μὴ καθεστήκῃ δέος,
Οὔτ' ἂν στρατός γε σωφρόνως ἄρχοιτ' ἔτι,
Μηδὲν φόβου πρόβλημα μηδ' αἰδοῦς ἔχων.

Et S.Tho. 1.2. Q.99. Art.6. ait. ſicut in ſcien-
tijs ſpeculatiuis inducuntur homines ad aſ-
ſentiendum concluſionibus per media ſyllo
giſtica, ita etiã in quibuſlibet legibus homi
nes inducuntur ad obſeruantias præcepto-
rum per pœnas & præmia. Videmus autem
in ſcientijs ſpeculatiuis quod media pro-
ponuntur auditori ſecundũ eius conditionẽ.
Vndè ſicut oportet ordinatè in ſciẽtijs pro
cedere, vt ex notioribus diſciplina incipiat,
ita etiã oportet eum qui vult inducere ho-
minem ad obſeruantiam præceptorum, vt
ex illis eũ monere incipiat quæ ſunt in eius
affectu, ſicut pueri prouocantur ad aliquid
faciẽdum ex aliquibus puerilibus munuſcu-
lis. Lex aũt vetus diſponebat ad Chriſtũ, ſi-
cut imperfectum ad perfectum. Vndè daba
tur populo adhuc imperfecto in compara-
tione ad perfectionem quæ erat futura per
Chriſtum. Et ideò populus ille comparatur
puero ſub pædagogo exiſtenti, vt patet ad
Gala.3. perfectio autem hominis eſt, vt con-
temptis temporalibus ſpiritualibus inhereat,
vt patet ad Philip.3. Quæ quidem retro ſunt
obliuiſcens, ad ea quæ priora ſunt me exten-
do. quicunq; ergo perfecti ſumus hæc ſen-
tiamus. Imperfectorum autem quod tempo
ralia bona deſiderent, in ordine tamẽ ad deũ,
peruerſorum autẽ eſt, quod in temporalibus
bonis finem conſtituant. Vnde legi veteri cõ
ueniebat, vt per temporalia quæ erant in af-
fectu hominũ imperfectorũ manuduceret
homines ad deũ. Et Theophy. Lucæ. 6. ait.
Perſuadet dominus à fine & à mercede. vt a-
pud Lucã. ca.6. benefacite & mutuũ date ni-
hil inde ſperãtes, & erit merces veſtra multa,
& eritis filij altiſsimi. & Nazianzenus lib.4.
theologiæ verſus finẽ, ait. Cũ tribꝰ his rega-
mur, metu pœnæ, ſalutis & gloriæ ſpe, & vir-
tutũ, quibus hæc pariuntur exercitatione, vl
tionum nomine metum procurat, ſalutis au-
tem ſpem, virtutum vero exercitationem.

Omnipotẽs deus, inquit Grego. ho.38. in
euãgelia, cũ verba eius audire nolumus, adiũ
git exempla (ſcilicet rerũ quas promittit, &
dedit) vt omne qđ impoſsibile credimꝰ, tãto
nobis ad ſperãdũ fiat facilꝰ, quãto ꝑ hoc trã
ſiſſe iã & ad alios audimꝰ. Veluti apud Mat.
c.22. cũ inuitãtur ad cœnã, in priori inuita-
tione nihil đ tauris vel altilibꝰ dicit, in ſecũda
iã tauri & altilia mactata eſſe memorãt. De
niq; Chryſ. ſerm.6. in epiſ. ad Philip. ait. Chri
ſtus cũ ad magna diſcipulos ſuos adhortat̃,
ſeipſum

ſeipſum & patrẽ & prophetas in exemplum
proponebat, vt cũ dicebat. Ita nãq; faciebãt
prophetis qui fuerunt ante vos. & iterum.
ſi me perſecuti ſunt, & vos perſequentur. Et,
diſcite à me quia mitis ſum. &, Eſtote miſeri
cordes ſicut pater veſter qui in cælis eſt. &
ad Philip. 2. hic affectus ſit in vobis qui fuit
in Chriſto Ieſu, qui cum eſſet in forma Dei,
non rapinam arbitratus eſt. &c. Hactenus il
le. Harum regularum tot ſunt in ſcriptu-
ris exempla, quot lineæ. vt Iſaiæ. 1. ſi feceri
tis quæ pręcipio vobis, bona terræ comede
tis, ſi non, gladius deuorabit vos. &, Agite
pœnitentiam, appropinquabit enim regnũ
cælorum. &, Niſi pœnitentiam egeritis om-
nes ſimul peribitis. & beatitudines à Matth.
cõnumeratæ habent annexam repromiſſio-
nẽ & aliqua etiã pręcepta. Hãc ob cauſam ad
Mandatum primum in repromiſſione. Epheſ. 6. dicitur. Honora patrem tuum &
matrem tuam (quod eſt mandatum primũ
in promiſſione) vt ſis longæuus ſuper terrã.
Porrò quomodo ſit primum mandatum in
promiſſione, variè exponitur ab eccleſiaſti
cis doctoribus. Nam Ambro. & Augu. in li-
bro de decem chordis. & Iſidorus in Exod.
& ſcholaſtici penè omnes, exiſtimant, hoc
eſſe primum pręceptum decalogi habẽs pro
miſſionem ſubiunctam, ex his nimirum præ
ceptis quæ ſunt in ſecunda tabula cõſcripta.
Alioqui primum cũ promiſſione eſſet illud.
Exo. 20. Non habebis deos alienos corã me. Ego ſum
deus zelotes. &c. & ſubiungens promiſſio-
nem ait. & faciens miſericordias in mille. Cæ-
terum ſi altius hæc verba Exodi expendas,
non ſunt promiſſionis, ſed laudis diuinæ, vt
ait Hiero. ad Ephe. 6. Ideo præceptum de ho
nore parentibus deferẽdo, primum eſt cum
promiſſione, ſiue ex prima tabula ſiue ex ſe
cunda, refragantibus Auguſt. & Ambroſio.
&c. At inquies, cur præceptum de honore
parentibus exibendo, habuit promiſſionem
Præcepta negatiua. adiunctam, reliqua non item. Quia pręcepta
negatiua cũ potius ſint receſſus à malo, quã
operationes, præmium aſſequi non meren-
Affirmatiua. tur. vt non occides. At verò affirmatiua quia
potius ſunt operationes, quam receſſus à ma
lo, habent præmium annexũ, quale hoc præ
ceptum de honore parentũ eſt. Sed dicet ali-
quis, preceptum de obſeruatione Sabbati af-
firmatiuũ eſt, & tamen caret promiſſione? ve
rũ eſt. Sed nõ addita eſt illi ꝓmiſſio quia ad-
Præcepta ceremonialia. dita eſt explicatio. Nã quãdo pręceptũ notũ
nõ eſt ex lumine naturali, ſolet ſubnecti illi
explicatio. Quia in vniuerſum pręcepta hoc
iniunguntur pacto. Si ſunt nota ex lumine *Præcepta lumine naturali nota.*
naturali, vt non occides, nulla illis cauſa nec
explicatio ſubnectitur. Alijs additur laus dei,
vt in illo præcepto, Non habebis deos alie-
nos. vt diximus in cap. præcedenti in Regu.
quę incipit. In more eſt Paulo. in alijs denique
additur præmium temporale aut æternum,
vt illorum lenocinio ad cuſtodiam præce-
ptorum alliciamur. Ideo præcepta, vel vo-
cantur cum promiſſione, aut cum laude, aut
cum explicatione, aut ſimpliciter per ſolam
prohibitionem. Igitur ex præceptis quæ ha
bent promiſſionẽ, hoc de honore parentum
primum eſt. Hactenus de hoc præcepto. Ve *Abſtrahi à peccatis quomodo homines ſoleant.*
rum quæres quot modis homines à peccatis
perpetrandis abſtineant. Cui Q. reſpondet
Maximus. cẽtu. 2. de charitate. cap. 81. Quin
que ſunt per quæ anima à peccando deterre
tur ac coërcetur, aut per timorẽ hominum,
aut per timorẽ Iudicij, aut propter futuram
mercedis retributionem, aut per dei charita-
tem, aut poſtremo propter flagellum con-
ſcientiæ.

¶ De promiſſionibus fœlicitatis illius gẽ-
tis quę erant ſub veteri inſtrumento, ſic ha-
beto, quoties legeris in eo pollicitationes ali
quas quæ non poſſunt tẽpori illi conuenire,
referamus illas ad tempora Chriſti & ad le- *De hæreſi millenariorum, quos χιλιαστὰς vocãt. Vide Auguſt. lib. 20. de ciuit. dei. ca. 7. et Viuẽ ibidẽ.*
gem gratiæ. vt omnia quæ dicũtur de inſtau
rando regno Iſraël per Meſſiam. de Sodoma
in antiquum reſtituenda. & quod habitatu-
rus ſit lupus cum agno. Alioqui errorẽ Che
renthi, vt author eſt Euſebius, ſequemur. De
quo Iſychus lib. 2. in Leui. ca. 7. ait. Quidam
poſt finem huius vitę, & mortuorum reſur-
rectionem, inducunt mille annorum ſeculũ,
in quo Ieruſalem ſenſibilis ædificabitur, tem
plumq; eius, & quæ in ea fuerunt ſancta ſan
ctorum, inſtaurabuntur, & ſacrificia offeren
tur, nuptiæq; & filiorum procreatio, & de
liciæ quædam cum iuſtitia ſenſibili, & lon-
ge alia conuerſatio noſtra, quam ea quæ nũc
eſt iuſtorum, cum ex mortuis ſurrexerimus
erit. Hãc præſumptionem de animis noſtris
remoueamus. Hactenus ille. hunc errorem
multi ex Chriſtianis amplexati ſunt, quos.
Hierony. in proœ. lib. 18. in Iſaiam, vocat,
noſtros Iudaizantes. & ſunt ex Latinis Ter-
tullianus, Victorinus, Lactantius. ex Græcis *Lactan. lib. 7. diui. inſti tu.*
Irenęus Lugdunẽſis epiſcopus. hi quidẽ ma-
le intelligẽtes Iohãnis Apocalypſin arbitrã-
tur poſt mille annos à tẽpore reſurrectionis, *Apocalyp. 20. cap.*

Chriſtum eſſe venturum,& auream & gemmatam Ieru. eſſe cõſtructurũ in terris. Deinde autumant tunc futuram templi inſtaurationem,hoſtiarum ſanguinem,ocium ſabbati,circuncifionis iniuriam, nuptias,partus,liberorum educationẽ , epularum delicias , & cunctarum gentium ſeruitutẽ.rurſuſq; , bella,exercitus ac triumphos & ſuperatorũ neces,& mortem centenarij peccatoris. Caueamus igitur ab hoc Iudaico errore,ſequamurque veritatem catholicam , quam Hiero. in

Veritas catholica à Hierony. docetur.

commẽt.Iſaiæ.cap.30.his verbis explicauit. Omnes,inquit,repromiſſiones,quæ excedũt mediocritatem temporis legis,ad Chriſti referamus aduentũ, In quo captiuus quõdam populus paſsione domini liberatus habitabit in Sion & in Ieruſalem. in ſpecula videlicet & in viſione pacis,hoc eſt in eccleſia,hoc

Iſaiæ.30.

ſignificauit Iſaias, inquiens . Populus Sion habitabit in Ieruſalem.& Iſaiæ.59.verſus finem. ait.Quicquid repromiſſionum & legimus & lecturi ſumus,ad Sion & Ieruſalẽ non generaliter ad omnes Iudæos,ſed ſpecialiter ad eos dici intelligamus , qui in apoſtolis & per apoſtolos electi ſunt ex Iſraël.& in prœmio lib.6.comment.in Ierem.ait.Repromiſſiones myſticæ quas Iudæi & noſtri Iudaizantes putant,in conſummatione mũdi eſſe complendas , nos ſequentes authoritatem apoſtolorum & euangeliſtarũ,maxime apoſtoli Pauli,quicquid populo Iſraël carnaliter repromittitur, in nobis ſpiritualiter completum eſſe mõſtramus,hodieq; impleri. Neq;

Iudæi & Chriſtiani diſcrimen.

inter Iudæos & Chriſtianos aliud eſſe certamen , niſi hoc, vt cùm illi noſq; credamus Chriſti dei filiũ repromiſſum, & ea q̃ ſunt futura ſub Chriſto, à nobis expleta,ab illis implẽda dicant. Qui igit̃ Chriſtũ veniſſe iã credimus,neceſſe eſt ea quę ſub Chr̃o futura dicũtur expleta doceam⁹. Noſq; eſſe filios Abrahã,de quib⁹ ſcriptũ eſt, potẽs eſt deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahã,ad quẽ facta eſt promiſſio. & in ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Quam benedictionem vas electionis in Chriſto expletam docens non dixit,inquit,in ſeminibus,ſed in ſemine, qui eſt Chriſtus.& Amos.9.cap.ait.Sponſiones quæ de ædificatione Ieru. & templi.& de rerum omniũ beatitudine prædicantur, Iudæi in vltimo tempore vana ſibi ſpectatione promittunt, & carnaliter implenda commemorantur. Nos qui non occidentem literam,ſed ſpiritum ſequimus viuificantem,iam in eccleſia conuincimus expleta,& quotidie impleri in ſingulis , qui ruentes per peccatũ, reædificamur per pœnitentiam.Et Iſaiæ.11.c.ait. Habeto promiſſionum prophetalium regulam,vt quæ Iudæi & noſtri,imo nõ noſtri, Iudaizantes,carnaliter futura cõtendũt, nos ſpiritualiter tranſacta docemus.& ca.19. exponens locum hunc. In die illa erit via de Ægypto ad Aſſyrios,ait. Quidam noſtrorũ ad mille annos referunt, & more Iudaico in cõſummatione mundi futura prænunciant, quando Antichriſtus de Aſsyrijs, Ægyptum Æthiopiamq; poſſederit. Si plura de hac re noſſe deſyderas,lege ipſum Hiero,in comment Iſaiæ.ca.49.cum interpretatur nomen Ieruſalem.&.23.ca.& li.10.comment. in eũdem prophetam verſus finem. & Ezechielis. 36.cap.& Iere.29.

De permiſsionibus. Cap. IIII.

PErmittit quidem nonnulla deus fieri in lege, & quaſi ſe demittit & deijcit,infirmitati hominum ſe attemperãs, quibus veluti paruulis lac dat , ſic libellum repudij permiſit propter duritiam Iudæorum. [redacted], ſed in prophetis minimè. Si Hiero. credimus in comment. Ezechielis. Porro quid de illis qui permiſſione abutuntur ſentiendum ſit,ex eodem Hiero.li.1.contra Iouí.noſſe poterimus. Quando,inquit,facimus iuxta dei voluntatem,promeremur.Inuenia, ideſt,permiſſione,eius voluntate abutimur. aliud enim eſt velle aliquid , aliud ignoſcere. Vndè apoſtolus. Volo omnes homines eſſe ſicut meipſum. Felix qui audit apoſtolum præcipientem,non ignoſcẽtem. Hoc,inquit, volo,hoc deſydero,vt imitatores mei ſitis,ſicut & ego Chriſti . ſed quoniam in eccleſia multa ſunt dona,concedo & nuptias , ne videar damnare naturam . concedo nuptias eſſe dei donum,ſed inter donum & donum magna diuerſitas eſt.Deniq; & apoſtolus de illo qui pœnitentiam egerat, contrario loquitur modo,quam anteà locutus fuerat,inquit enĩ.Donate ei & cõſolamini, & ſi cui qd donaſtis & ego. Ac ne putarem⁹ donũ hominis eſſe cõtẽnẽdũ,addit. Nã & ego qđ donaui, ſi qd donaui ꝓpter vos corã Chriſto. Diuerſa ſunt dona Chriſti. Vnde & Ioſeph in typo eius,

eius variam habet tunicam. & in Pſal. 44. legimus. Adſtitit regina à dextris tuis veſtitu deaurato, circundata varietate. & Petrus, ſicut hæredes, ait, multiplicis gratiæ dei. Et in comment. Iſaiæ. ca. 65. ait. Nequaquã indulgentia magiſtri ſectanda eſt, ſed voluntas, & ea nos debemus eligere, quæ expediũt, non quæ licent, vt eſt illud de digamia. Volo adoleſcentulas nubere, filios procreare, matres familias eſſe. Ponit cauſas quare iſta concedat, iam enim quædam abierunt retrò poſt Satanan. Ergo non eſt voluntas pura, ſed cõparatione alterius. & in epiſt. ad Dardanũ, de terra promiſsionis, ait. Cum nobis aliquid promittitur, verbi gratia, regnum cælorum, ſi non fecero quæ præcepta ſunt, nequaquã erit culpa in promittente, ſed in me qui pro miſſum accipere nõ merui. Vbi enim optio proponitur ad eligẽdum, qui operari renuis, fruſtra accipias quod promiſſum eſt.

Indulgentia magiſtri non ſectanda, ſed voluntas.

Quia nonnulli dubitãt, an illi qui, quę per miſit deus, & non præcepit, faciunt, ſit immunis à peccato, nec ne. Vt videlicet an qui dat vxori libellum repudij, ſit obnoxius peccato, iuxta ſententiam Chry. & multorum ſanctorum, necne. Similiter poteris quærere de vſurario. Pro huius intelligentia. Quærendũ videtur an ſint aliqua pręcepta in ſcripturis diuinis edita ab ipſis ſcriptoribus, abſq; authoritate diuina. & iuxta Ieremiam. Non miſi eos, ait dominus, & ipſi prophetabãt in nomine meo mendaciter. Multi & magni ſcriptores aſſeuerant multa è ſuo dixiſſe prophetas. Imo Orige. ho. 16. Nume. ait, in vniuerſum, ſi quid vaticinatum fuerit à propheta, ſi non eueniat vt prædixit, à propheta, nõ à deo proditũ illud fuiſſe. Illius hæc ſunt verba. Quædam in verbis prophetarum & apoſtolorum in ſeruntur, quæ propria illorum authoritate mandantur, & ideo non ſemper ea quæ dicunt, quaſi à deo dicta ſint, ſuſcipiã tur. Vndè Ionas prædicauit. Adhuc. 40. dies & Niniue ſubuertetur. & poſt pauca. & vidit deus opera eorum, & quia cõuerſi ſunt à vijs ſuis, & pœnituit ſuper malitiam, quam locutus eſt facere eis & non fecit. Igitur potius dictum eſt ab Iona quam à deo. Adhuc 40. dies. &. 2. li. Reg. Cum Dauid populũ numeraſſet, factum eſt verbũ domini ad Gad Prophetã videntem, dicens. Vade & loquere ad Dauid. Hæc dicit dominus. Tria ego leuabo ſuper te, elige tibi ex ijs vnum, quid faciam tibi. & introiuit Gad ad Dauid & denũciauit ei dicens. Vade & loquere ad Dauid hęc dicit dominus. Tria ego leuabo ſuper te, elige tibi ex his vnum, qđ faciam tibi. & introiuit Gad ad Dauid dicens. Aut veniet tibi trib⁹ *annis fames ſuper terrã tuã, aut tribus mẽſib⁹, vt fugias ante inimicos tuos, aut triduo mors fiat in terra tua. & dixit Dauid. anguſtiæ ſunt mihi vndiq;, ſed meli⁹ eſt incidere in manũ dei viuẽtis, quàm in manus hominum. & dedit dominus in Iſrael mortem à mane vſq; ad horã prandij. Obſerua quod in his tribus comminationibus deus non inuenitur de morte trium dierum dixiſſe ſed à mane vſq; ad prandium. Verba ſunt igitur Gad non domini. Deniq; per Moyſen multa locutus eſt, aliqua tamen Moyſes propria authoritate mãdauit, quod dominus in euãgelijs euidẽtiſsima diſtinctione diſcernit, cũ dicit de repudio mulieris interrogatus, quia ad duritiam cordis veſtri ſcripſit hæc Moyſes, ab initio autem non fuit ſic. Vides & hic deum quidem non pręcepiſſe diuortiũ, Moyſen vero propter duritiam cordis Iudæorum ſcripſiſſe datum eſſe repudium. Oſtẽdit hęc & Paulus cum dicit de quibuſdam. Dominus dicit non ego. de alijs, ego non dominus & præceptum domini non habeo conſilium autem do. &, quæ loquor nõ loquor ſecũdũ deũ. ſimiliter in cæteris prophetis, aliqua dominus locutus eſt, nõ ꝓphetæ, alia vero prophetæ non dominus. & Ambro. li. 8. in Luc. c. a. loquens de libello repudij. propter fragilitatem humanam hęc ſcripta ſunt, nõ à deo ſcripta. Hiero. quoq; in præfa. epiſt. ad Phile. inquit. Aiunt Paulum non ſemper, nec omnia, Chriſto in ſe loquente, dixiſſe, quia nec humana imbecillitas vnum tenorem ſancti ſpiritus ferre potuiſſet, nec huius corpuſculi neceſsitates, ſub præſentia domini complerẽ tur, vt diſponere prãdium, cibũ capere. Quale experimẽtum eſt Chriſti, dicere. Pœnulã quam reliqui Troadè apud Carpum veniẽs tecum affer. & ad Gala. Vtinam excindantur qui vos conturbant. & ad Phile. para mihi hoſpitium. Hoc non ſolum apoſtolis, ſed prophetis quoq; ſimiliter accidiſſe. Vndè ſæpè dicitur, factum eſt verbum domini, verbi gratia ad Ezechiel, qui poſt expletum vaticinium, rurſum in ſemet reuertens, homo communis fieret è propheta. Lege Epipha. li. 1. contra hære. to. 2. hæreſi vltima. qui ait hanc fuiſſe hæreſim Ptolæmei, atque ideò ipſe ſequatur catholicam veritatem. Præ-

Iere. 27.

An aliquid de ſuo ſpiritu dixerint prophetæ. Origenes.

** Alias ſeptem.*

2. Reg. ultimo.

Mat. 19.

2. Cor. 7.

2. Cor. 11.

Ambro.

Hierony.

Epipha.

terea.

rea Hiero. Ezechl. 18. confert illud legis. Vi-
ſitas iniurias patrum in filios vſq; ad tertiam
& quartam generationē, cum Ezechi. dicen-
te. non erit poſthac hæc parabola in Iſrael,
Patres comederunt vuam acerbam, dentes
filiorum obſtupeſcūt. inquit Hiero. hic cor-
rigit quod male in lege permiſerat. & Matt.
19. Moyſes ad duritiam cordis veſtri permi-
ſit dimittere vxores, ait. non dixit deus ſed
Moyſes, vt iuxta apoſtolum. 1. Cor. 7. conſi
Baſilius. lium ſit hominis, non imperium dei. & Baſi.
in calce. 5. lib. aduerſum Eunomium. inquit.
omnia quę ſpiritus loquitur & filius, dei ſunt
oracula, & ideo omnis ſcriptura diuina vtilis
eſt, ac ab ſpiritu ſancto edita. hoc oſtēdit ſpi-
ritum non eſſe creaturam. Quoniam omnis
rationalis creatura aliquando à ſe loquitur,
aliquando quę ſunt dei. vt cum dicit Paulus.
de virginibus præceptū dñi non habeo, cō-
ſilium autem do. & Haba. 1. ò dñe iudicia
loquar ad te, cùr viæ impiorū proſperātur.
& heu me mater cur me peperiſti? & Moy-
ſes. Ego ſum tenuis voce & tardę linguæ. At
verò aliquando ipſe Moyſes dicit. Hæc dicit
dñs, mitte populū meū vt me colat. Sed ſpiri
tus nō ſic. nō enim aliquādo quę ex ſe aliquā
do quę ex deo ſunt loquit̄, id nāq; creaturæ
eſt propriū. Sed oīa ſpiritusſancti verba dei
verba ſunt, & filij ſimiliter. Præterea Hiero.
in catalogo ſcrip. eccleſi. ait, Lucas in carne
cum domino nō fuit, ſed à Paulo & cæteris
apoſtolis, quod ipſe quoq; in principio ſui
voluminis declarat, didicit. Sicut, inquit, tra-
diderunt nobis qui à principio ipſi viderūt,
& miniſtri fuerunt ſermonis. igitur euange-
liū ſicut audierat, ſcripſit. Acta verò apoſto-
rum ſicut viderat cōpoſuit. & in Marco ait.
Marcus diſcipulus & interpres Petri, iuxta
quod Petrū referētem audierat, breue ſcrip-
ſit euangelium. Petri quoq; interpretē fuiſ-
ſe Glauciam, Clemens. Str. 7. in fine ſcribit.

Aduerte quod duob⁹ modis aliquid à no
bis percipi ac cognoſci poteſt. primo cū ali-
quid abditum & longe lateq; ab hominum
cognitione ſemotum, nobis per ſpiritum ſan
ctum reuelatur. Alio modo cum cognitione
naturali à ſenſu originē trahēte, aliquid cō-
plectimur animo. Ad hæc quæ ſecundo mo
do cognoſcimus non egebant apoſtoli nec
prophetæ noua reuelatione, ſed tantum il-
lis opus erat præſentia ſpiritu ſancti, vt lin-
guam ipſorum moderaretur ac regeret, vt
citra errorem quæ nouerāt literis ac monu-
mentis mandarent. Ad hunc modum multa
Moyſes & Lucas & Paulus loquuti ſunt.
Hoc voluit ſignificare Theodo. 1. Cor. 7. in-
quiens. omnia quę dicit ſcriptura ſunt à deo,
ſed aliqua immediatè per Chriſtum, alia ver
bi gratia per Paulum. vt cum ait. his qui ma-
trimonio iuncti ſunt. &c. Nam aliqua dixit
Chriſtus in euangelio. alia reuelauit Paulo.
& Epipha. loco citato, ait. Quæ dicis a Moy-
ſe eſſe ſcripta, non abſq; diuino auxilio ſunt
prodita, imò à deo per Moyſen, vt ex domi-
ni ſentētia facile cognoſci poteſt. Dicit enim
dominus in euangelio quod Moyſes ſcripſit
libellum repudij iuxta duritiā cordis veſtri.
quod vero ſcripſit Moyſes, non ſine volunta
te dei ſcripſit. Dicit etiam dominus in euan-
gelio. quod Deus coniungit homo non ſepa
ret. quanquam hoc nunquam dominus dixe
rit in Geneſi, cum Adam & Euam formauit.
Sed ſolum dixit. faciamus ei auxilium ſecun
dum ipſum. Verum hoc ab Adam dictum
fuit, quandò è ſomno experrectus, dixit. hoc
nūc os ex oſsibus meis & caro de carne mea,
hæc vocabit̄ mulier, quia de viro ſuo aſſum-
pta eſt. propter hanc relinquet &c. Nō deus
hæc locutus eſt, ſed Adam. at dominus teſta
tur in euangelio dei eſſe verbum illud per
Adam dictum. Atq; ita dicit Theophy. Mat
thæ. 19. & Beda. Gene. 2. ca. Hæc veriſsima
ſunt. alioqui ſi aliqua in re à veritate aberraſ
ſe, & in minimis lapſos fuiſſe, daremus pro-
phetas & apoſtolos, tota illorū authoritas
rueret. cum tamē iuxta veritatē. Donec cælū
& terra tranſeat Iota vnum non præteribit
à lege quin omnia fiant. Nimirum quia non
voluntate humana allata eſt prophetia, ſed
ſpiritu ſancto inſpirati locuti ſunt ſancti dei
homines. & Non eſtis vos qui loquimini, ſed
ſpiritus patris veſtri. Præterea, ſi aliqua ex
ſe protulerunt, quomodò diſcernere poteri-
mus, quid ab ſpiritu dei, & quid ab ſpiritu
hominis, profectum ſit, & ſic omnia in dubiū
ac diſceptationem reuocabuntur. Vide ca-
put de prophetia, vbi tractauimus eſſe pro-
phetiam de præterito & de præſenti. &c. &
ca. ſi ad ſcripturas. & ca. Ego ſolis. D 9.

Ad illa teſtimonia quæ affert Orige de Io
na & Dauid, facile reſpondebimus, ſi memo-
riæ mandauerimus dictum Hiero. Ezechl. 3.
Comminatio non in homines, ſed in pecca-
tum eſt, nec in eos qui conuertuntur à vitijs,
ſed in eos qui in peccato permanent. Euche.
quoque libr. 2. in Gene. cap. 31. ait. Prædi-

cere

cere ſolet dominus ſine dubio futurũ, quod
Gen. 20. admonendo dicit. vt ad Abimelech. Ecce tu
morte morieris, & mortuus non eſt. Reliqua
facile ſolui poſſunt ex Regulis his noſtris.
Nam de hoc lib. 9. Reg. 3. & lib. 10. Regu. 5.
diſſeruimus.

An ſcriptura fuerit à deo dictata an inſpirata tantũ. ¶ Porro quæres an diuina ſcriptura ab ſpiritu ſancto fuerit dictata, an inſpirata tantum, & prophetæ ipſius verbis poſtea ſunt digeſta. Nam ſi das ſecundum, non differt illa à concilio vniuerſali. Si primum, durus videtur ſermo, & difficilis creditu. At vero quod fuerit dictata, videtur aſtruere Grego. in procemio Moraliũ ca. 1. Auctor libri Iob ſpiritus ſanctus eſt. Ipſe igitur hęc ſcripſit, qui hęc ſcribẽda dictauit. Ipſe ſcripſit, qui & illi⁹ operis inſpirator extitit. & Ambro. in explanatione procemij Lucæ. ait. Mat. Marcus, Iohãnes nõ conati ſunt, ſed diuino ſpiritu vbertatẽ dictorũ rerũq; omniũ miniſtrante, ſine vllo molimine cœpta compleuerunt. & Aug. lib. 7. confeſsi. cap. vlt. Itaq;, inquit, auidiſsime arripui venerabilem ſtylum ſpiritus tui, & prę cæteris apoſtolum Paulum. Si vero quæras cur ſpiritus ſanctus in Iſaia eloquenter locutus ſit, & in Amos abſit eloquentia, Reſpondent, quia ſe attemperat captui illorum, quibus, veluti inſtrumentis, vtitur. Amos quippe paſtor fuit è paſtoribus, & Iſaias è domo regia natus & in illa nutritus erat. [redacted] Nam vt in cap. de citationibus multis teſtimonijs probaui, euangeliſtæ citãt vetus inſtrumentum ſuis vtentes verbis. & Lucas ſcripſit Actus apoſtolorum vt vidit. & Grego. lib. 28. mora. cap. 2. quod loquitur deus per inſpirationes, per viſiones, & locutiones, & Marcus Interpres erat Petri, ſicut Lucas Pauli.

Hæc ſolues ex Regu. 3. & 4. li. 10. Hypo.

¶ De traditionibus eccleſiaſticis, & illarũ vtilitate ad ſcripturas interpretandas. Cap. 5.

DE traditionibus ab vniuerſa eccleſia receptis, nonnulla potius delibare & leuiter percurrere, quàm diligẽter tractare conſtitui. magis vt cœpto ordine perſtẽ, quam quod aliquid noui, me afferre poſt hac poſſe confidam. tot quippe ingenia eruditorum noſtræ tempeſtatis hominũ, hac in re deſudãt, & iuxta poetã. Floriferis vt apes in ſaltibus omnia libant, vt nõ ſit opus me, aut fruſtra actum agere, aut operam & impenſam perdere, ſi eandem rem in ſercire voluero. Porrò illi qui ante nos hunc laborem ſubeundum eſſe cenſuerũt, arma aduerſus hæreticos, quibus ritus eccleſiaſticos tueremur, nobis ſuppeditarunt, nos tamen ad intelligẽtiam ſcripturarum ſermonem noſtrum accõmodabimus. Quarum exacta intelligentia, primum tenere locum ad omnes errores relegandos, & ad extirpanda zizania ex agro dominico, nullus eſt qui ignoret. Nam eccleſiam primùm ex diuinis ſcripturis conſtare, deindè ex traditionibus apoſtolicis. Diony. cap. 1. cæleſtis Hierarchiæ. docet. ſubſtãtia inquit, ſacerdotij noſtri, ſcriptura ſacra eſt, nobis diuinitus tradita. Porrò huiuſmodi plena venerationis eloquia dicimus, quæ à beatiſsimis patribus noſtris (à quibus ſacris myſterijs imbuti ſumus) in ſanctis ac Theologicis commendata ſunt libris. & ſubiungit de traditionibus. Ac præterea quę ab eiſdem ſanctiſsimis viris ſacratiore & purgatiore, & propinqua, quodammodo cæleſti Hierarchiæ doctrina, ſancti duces & præceptores noſtri didicerunt, ex animo in animũ (medio intercurrẽte verbo corporali quidẽ, ſed quod carnis penit⁹ excedat ſenſum) ſine literis transfuſa ſunt. & Hiero. aduerſus Luciferianos ait. Multa quæ per traditionem in eccleſijs obſeruantur, authoritatem ſibi ſcriptæ legis vſurpauerunt. veluti in lauacro ter mergitare caput, deinde egreſſos, lactis ac mellis guſtare concordiam, ad infantię ſignificationem. Die dominico & per omnem Pẽtecoſten, nec geniculis adorare, & ieiunium ſoluere, multaq; alia quæ ſcripta non ſunt, rationabilis ſibi obſeruatio vindicauit. Deniq; hunc eſſe eccleſiarum morẽ nouimus, vt baptizatis, poſtea man⁹ imponãtur, & ita inuocetur ſpiritusſanctus. Et Oecume. in poſteriori ad Theſ. c. 3. ſine ſcriptura & per ſcripturã nõnulla tradebant apoſtoli, & vtraq; digna erant quæ obſeruarentur. Itaq; eccleſiæ traditio etiam citra ſcripturam obſeruanda eſt. De his dicit apoſtolus. Itaq; fratres ſtate & tenete traditiones quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam. Et Theophy. in eodem loco ait. Vel hinc perſpicuũ eſt, quod pleraq; viua voce, quæ literis non mãdarint apoſtoli, neque per epiſtolam ſignificarint, quæ tamen perinde habent authoritatem & fidem

Scriptura. Traditiones

Lege Orig. ho. 5. Num. poſt principium.

Soluit Ieiuniũ hoc tempore. de Cõſecr. 3. D in multis ca. dicitur. et. 26 Q. 7. cap. ſacerdos. uide D. 76.

2. Theſ. 2.

& fidem, ac ſi eſſent ſcripta. Itaque eccleſiæ traditionem ratam cenſemus. Et Damaſce. lib. 4. cap. 23. ait. Multa abſq; ſcripto, ex apoſtolorum traditione, ad noſtra vſq; tempora deriuata ſunt. Non enim fortuito ad Orientem adoramus. Sed quia ex viſibili & inuiſibili. i. intellectuali & ſenſibili natura conflati ſumus, duplicem cõditori noſtro offerimus adorationem. nam vt mente pſallimus, ſic & labijs, & baptizamur aqua & ſpiritu. & dupliciter domino vnimur, myſterijs participantes, ſ. euchariſtiæ, & gratia ſpiritus. Quia igitur Deus eſt lux intelligibilis, & ſol iuſtitiæ, & oriens in ſcripturis nominatur Chriſtus, dicandus eſt illi oriens ad adorationem. Nam magis bonũ Deo tribuendum, qui omne bonum benignè largitur. Dicit enim Dauid. Regna terræ cantate Deo, pſallite domino, qui aſcendit ſupra cælum cæli ad Orientem. & quia dicit ſcriptura. Plantauit Deus paradiſum in Eden ad orientem, vbi hominem quẽ plaſmauit poſuit, quem tranſgredientem exilio mulctauit, & è regione paradiſi voluptatis ipſum habitare fecit. occidẽtẽ verſus videlicet. Antiquam igitur patriam requirentes, & ad ipſam ſuſpirantes, Deum adoramus. Et Moſaicum tabernaculum ad orientem habebat velum & propitiatorium, & tribus Iuda vt honorabiliſsima, ad orientem caſtra ponebat, & in Salomonis templo, porta Domini, ad orientem ſita erat. Et Chriſtus crucifixus ad orientem reſpiciebat, & ſic adoramus ad ipſum ſuſpirantes. & aſſumptus in cælum ad oriẽtem ferebatur, & ſic ipſum apoſtoli adorauerunt. Et ſic veniet quemadmodũ intuebantur ipſum euntem in cælum, vt angeli dixerunt ad apoſtolos. & ipſe dominus dixit. Quemadmodum fulgur egreditur ab oriente, & peruenit vſq; ad occidentem, ſic erit aduentus filij hominis. Ipſum igitur ſpectantes ad orientem adoramus. Hiero. quoq; ad Lucinium ait. Traditiones eccleſiaſticæ ita obſeruandæ, vt à maioribus traditæ ſunt. & ſubiungit ſtatim. Vnaqueq; prouincia abundet in ſenſu ſuo, & præcepta maiorum leges apoſtolicas arbitretur. De hac re eſt pulcherrimus textus in Decr. d. 11. c. eccleſiaſticarum. ſub Auguſtini nomine, ſed re vera eſt Baſi. ex lib. de ſpiritu ſancto. cap. 27. ſed ita corruptus & mẽdis ſcatẽs, vt à nullo exactè intelligi poſsit. Nam Gratianus, vt ſolet aliàs, non conſultis apographis, trãſcripſit ex Burchardo lib. 3. decretorum. cap. 127. Baſilij verba

Tribus Iuda ad orientem caſtra collocat.

In decretis Dist. 11.

hæc ſunt. Dogmata quę in eccleſia ſeruãtur & prædicantur, partim ex conſcripta doctrina, partim ex apoſtolorũ traditione ad nos. delata myſterio recepimus. Quæ vtraq; eandem ad pietatem vim habent, & nemo his cõtra dicit, qui vel modicam ſaltem eccleſiaſticarum legum experiẽtiam habet. ſi enim aggrederemur, nõ ſcripto proditas leges, velut non magnam vim habentes, reijcere, imprudentes, opportunioribus euangelij partibus damnum afferemus. Imo potius ipſam euangelij prædicationem ad nudum nomen contrahemus. Velut. v. g. vt eius quod primum ac communiſsimum eſt, primum mẽtionem faciam, figura crucis ſignare eos, qui in nomen domini noſtri Ieſu Chriſti ſpem habẽt, quis ſcripto docuit? ad orientem conuerſos eſſe nos dum oramus, quæ ſcriptura nos docuit? inuocationis verba in oſtenſione panis euchariſtiæ, & poculum benedictionis, quis ſanctorum ſcripto nobis reliquit? Non enim his cõtenti ſumus, quorum apoſtolus & euãgelium mentionem fecit, ſed & antè & poſteà, alia quædã dicimus, velut magnum robur ad myſteria habentia, ex doctrina, ſcripto non prodita, aſſumpta. Benedicimus aquam baptiſmatis, & oleum vnctionis, inſuperq; ipſum qui baptizatur, ex quibus ſcriptis? nõne tacita & arcana traditione? Ipſam verò olei vnctionẽ, quę doctrina ſcripta docuit? At ter immergi hominem vnde eſt? Reliqua item quæ circa baptiſma fiunt, renunciare Satanæ & angelis eius, ex qua ſunt ſcriptura? nonne ex hac ſub ſilentio relicta & arcana doctrina? quam in minime curioſo & ſolicito ſilentio patres noſtri conſeruauerũt, rectè illi, vt pote docti myſteriorum reuerentiam ac authoritatẽ ſilentio cuſtodiri. Quæ enim ne inſpicere quidem fas erat non initiatis, horum doctrinã quomodo par erat in literis, velut in triumpho oſtẽtare? Aut quid tandem volẽs magnus ille Moyſes, non omnibus omnia templi loca peruia eſſe ſtatuit, verum extra ſacra ſepta, prophanos locauit, prima vero atria purioribus permittens, ſolos Leuitas dignos Dei miniſtros iudicauit. Victimas vero & holocauſta ac reliquam ſacerdotum celebritatem ſacerdotibus aſsignauit. vnum ex omnibus delectum in adyta admiſit, & neq; hunc ſemper, ſed vna ſolum anni die, atq; huius hora certa ad ingrediendũ ipſi conſtituta, quo propter nouitatem & inſuetudinem, cum maiore admiratione inſpiceret

Figura crucis in baptiſmate.

De ceremonijs ſacramentorum.

Not.

Moyſes.

Sũmus pontifex Iudæorum.

ceret ſancta ſanctorum. Probe gnarus ex ſapientia ſua ei, quod conculcatum eſt & per ſe apprehendi poteſt, imminere contēptum; quod verò remotum eſt, ac rarum ei naturaliter quodammodo eſſe cōiunctā admirationem. Ad eundem modum hi qui ab initio res eccleſiaſticas ſanciuerūt. Apoſtoli & patres, in occulto ac ſilentio myſterijs authoritatem conſeruauerunt. Neq;.n. omnino myſteriū eſt, quod ad vulgares aures effertur. Hæc eſt ratio quare aliqua tradita ſint abſq; ſcripto, vt ne dogmatum cognitio neglecta fieret, & in contemptū veniret apud vulgus propter conſuetudinem. Aliud.n. eſt dogma, aliud prædicatio. dogmata.n. ſilentur, prædicationes verò publicantur. Silentij autem & ſpecies eſt, obſcuritas, qua vtitur ſcriptura, ita dogmatum intelligentiam obſtruēs, vt ægrè intelligi poſſint, ad legētium vtilitatē. Huius rei gratia omnes reſpicimus ad orientē cum oramus, pauci tamē nouimus, quod veterem patriam requirimus, nēpe paradiſum, quem plantauit deus in Eden ad orientem. & erecti perficimus preces in vna ſabbati, hoc eſt in die dominico, rationem autem non omnes nouimus. Non.n. ſolum vt qui reſurreximus cum Chriſto, & qui ſuperna quærere debeamus, in reſurrectionis die, datæ nobis gratiæ, per hoc ꝙ ſtamus in precando, nos ipſos cōmonefacimus, ſed quod etiam venturi ſeculi is dies dominicus quodammodo imago eſſe videatur. Neceſſario igitur eccleſia erudit alumnos ſuos vt ſtantes preces abſoluāt, quo per aſſiduam commonefactionem vitæ non defituræ, viaticorum ad illam parandorum non negligentes ſimus. Sed & totius. 50. dierum numerus, pentecoſte appellata, reſurrectionis quam in illo ſeculo expectamus monumentū eſt. Quin & quoties genua flectimus, & rurſus erigimur, re ipſa oſtendimus, quod propter peccatum in terrā delapſi ſumus, & per benignitatem eius qui condidit nos, ad cœlum reuocati ſumus. Deficiet me dies ſi eccleſiæ myſteria ſcripto non prodita recenſere velim. & cap. 29. ait. Apoſtolicum arbitror eſſe, etiam in non ſcriptis traditionibus perſeuerare. Laudo, inquit vos, quod omnia mea meminiſtis, & quemadmodum tradidi vobis traditiones tenetis. & obtinetis traditiones, quas accepiſtis, ſiue ꝑ ſermonē, ſiue per epiſtolam. & ſtatim. Perſuaſiua ſunt vetera dogmata, in antiquitate velut canicie quadam reuerendum quiddam habentia. & in epiſt. ad epiſcopos occidētales, nō tam orientis calamitates videtur depingere, quam Lutheranorum impietates & ſcelera. inquit enim. καταφρονεῖται τὰ τῶν πατέρων δόγματα. ἀποστολικαὶ παραδόσεις ἐξουθενοῦνται. νεωτέρων ἀνθρώπων ἐφευρήματα ταῖς ἐκκλησίαις ἐμπολιτεύεται. τεχνολογοῦσι λοιπὸν, οὐ θεολογοῦσιν ἄνθρωποι. ἡ τοῦ κόσμου σοφία τὰ πρωτεῖα φέρεται. Hoc eſt. deſpiciuntur ab hæreticis patrum dogmata, contēnuntur apoſtolicæ traditiones, iuxta iuniorum inuenta res eccleſiaſtica geritur. de re grammatica, non Theologica diſſerunt, ſapientia mundi apud illos primas tenet. Porro quæ ſint traditiones quæ neceſſario ſint admittēdæ; quæ ve explodēdæ, duobus modis hoc cognoſci pōt. Primum in his traditionibus non ſcriptis quamplurium eccleſiarum authoritatem ſequatur, inter quas ſanè illæ eminere videntur quæ apoſtolicas ſedes habere & epiſtolas accipere meruerūt. & hanc ob cauſam Romana eccleſia omnibus alijs merito prefertur. & eas quæ ab omnibus eccleſijs recipiuntur traditiones, præponet eis, quas quædam non accipiunt. Aut ſecundo vt inquit Aug. epiſt. 118. & habetur in decret. D. 12. cap. illa. Illa inquit, quæ non ſcripta, ſed tradita ſunt, cuſtodimus, quæ autem toto orbe terrarum obſeruantur, datur intelligi, vel ab ipſis apoſtolis, vel ex plenarijs cōcilijs (quorum eſt in eccleſia ſaluberrima authoritas) commēdata ac ſtatuta retineri. Sicut id quod domini paſſio & reſurrectio & aſcenſio ad cælum & aduentus ſpiritus ſancti anniuerſaria ſolēnitate celebrātur, & ſiquid aliud tale occurrerit quod ſeruetur; ab vniuerſis quocunque ſe diffundit eccleſia. Alia verò quæ per loca terrarum regioneſq; variantur, ſicut eſt quod alij ieiunāt ſabbatum, alij non, alij vero quotidie cōmunicant corpori & ſanguini domini, alij certis diebus accipiunt. totum hoc genus rerum, liberam habet obſeruātiam. Quod.n. nec contra fidem, nec contra bonos mores eſſe conuincitur, indifferenter eſt habendum, & pro eorum inter quos viuitur ſocietate ſeruandum eſt. Lege Leonis ſermones. 5. de collectis. & ſer. 2. de ieiu. pentecoſtes. & Irenæum. lib. 3. cāp. 2. & 3. & Tertul. de Corona militis circa principium.

¶ Operæpretium erit nōnulla exēpla, quę à ſanctis modo à nobis citatis, allata ſunt, fuſius, multis adhibitis teſtimonijs, explicare. In primis Hierony. & Baſil. dixerunt in die-

Myſteria ſilentio ueneranda. ideo Hila. ſe purgat quod de trinitate ſcribat.

Dogma.

Orientē uerſus cur oramus.

Stātes oretur cur.

Pētecoſt.

Genua flectere.

2. Theſ. 2.

Not.

Lutheri impietas ſuis coloribus depingitur.

Traditionum electio aut relectio, quo facienda modo.

Huius generis eſt, quod ignis inferni ſit uerus & non metaphoricus ignis. et uermis dicitur metaphorice.

bus dominicis & in pentecoſte, non licere:
geniculis orare: atque ita cautum fuit in cõ
cilio Niceno. Canone. 20. & habetur de con
ſecrat. diſt. 3. ca. Quoniam. & Beda ad ca. 24.
Lucæ. ca. 95. & Hiero. in proœ. li. 1. ad Ephe.
Tertul. de corona militis. & Augu. epiſt. 119.
ca. 15. ait. in his diebus ſtãtes oramus, & ieiu
nia relaxant, in figura non laboris, ſed quie-
tis & lætitiæ. quod eſt ſignum reſurrectio-
nis. & ca. 17. hoc etiam repetit. & Epipha. in
fine libri tertij. in quo multa ad hoc inſtitu-
tum ſpectãtia legere poteris.

Ter mergẽdũ in baptiſmate.

Quod ter mergantur in baptiſmate qui
baptizandi ſunt, dixit Hierony. in loco cita-
to. in honorem videlicet trinitatis. & in com
menta. epiſto. ad Epheſ. cap. 3. & 4. & Theo
dore. in lib. 4. hæreti. fabularum, cum loquiẽ
de Aëtio & Eunomio. & Oecume. ad Rom.
8. & Theophy. Iohã. 3. & Marci. 8. & Dama
ſce. lib. 4. ca. 10. & Euthy. Iohã. 3. Tertul. con
tra Praxeã. nõ ſemel ſed ter ad ſingulorũ per
ſonarũ noĩa. & de Coro. militis. Grego. hanc
cõſuetudinẽ approbat, ſed nõ reijcit illã quæ
ſemel intingit. Lege S. Thom. 3. Parte. quęſt.
66. Arti. 8. ¶ Quęret fortè aliquis, an baptiſ-
mate in nomine Chriſti tantum, aliquo tem-
pore eccleſia vſa ſit. Nicolaus quidẽ papa de
Conſecr. d. 4. in ca. à quodam Iudęo affirma-
re videtur eſſe legitimum baptiſma, in nomi
ne Chriſti. & vtitur teſtimonio Ambro. lib.
1. de ſpiritu ſancto. ca. 3. dicentis, plenum eſ-
ſe baptiſma in nomine Chriſti. quia ſi Chri-
ſtum dicas & deum patrem à quo vnctus eſt
filius, & ipſum qui vnctus eſt filium, & ſpiri-
tum à quo vnctus eſt, deſignaſti. & ita dicit
Theophy. in cõmen. in Lucam prope finem.
& Magiſter ſentent. lib. 4. ca. 3. non ſolũ hoc
admittit, ſed etiam in nomine ſpiritus ſancti
dicit verũ dari baptiſma. quod nullus dixit,
ſi Ambro. demas in loco citato. Dat ratio-
nẽ S. Tho. 3. Part. Quęſt. 66. Articu. 6. & ait.
vſos fuiſſe Apoſtolos hac diſpenſatione, vt
nomen Chriſti, quod inuidioſum erat, gra-
tum & amabile efficeretur. Quæres forte an
illa diſpenſatio viguit tantũ Apoſtolorum
ſeculo, an etiam durauerit poſt illorum æta
tem. ſi illo tantum tempore quo vixerunt a-
poſtoli? Quomodo Nicolaus dixit valere il-
lud baptiſma ætate ſua, adeo diſsita à tẽpo-
re apoſtolorum. Forte ſemper ſtabit cauſa di

De baptiſ. in nomine Chriſti.

ſpenſandi firma, quoties Chriſti nomen con
tẽnitur. vt Verbi. g. apud Indos. Nos arbitra
mur, nunquam apoſtolos, in Chriſti nomine
baptizauiſſe. nam nõ fit veriſimile tam cito
fuiſſe oblitos verbi domini dicentis. baptizã
tes eos in nomine patris & filij & ſpiritus ſan
cti. pręſertim cum nunquã legamus vſos fuiſ
ſe forma à Chriſto illis tradita. Errant ergo
non intelligentes ſcripturas, nec virtutẽ Dei.
Dicendum igitur quod ſicut dicitur baptiſ-
ma ſpiritusſancti, ita dicitur baptiſma Chri-
ſti. At nullus dempto magiſtro dixit quod
in nomine ſpũſſancti aliquãdo apoſtoli ba-
ptizauerũt, ergo nec in nomine Chriſti. Vo
catur ergo baptiſma Chriſti, quia de latere
eius orta ſunt ſacramenta. & baptiſma ſpũſ-
ſancti, quia in illo largiunẽ dona ſpũſſancti.

Miraculum in principio naſcẽtis eccleſię exhibitũ uulgo i baptiſmate.

Vnde Chryſo. ho. 29. in priorem ad Corint.
epiſtolã ait. Si quis in principio naſcentis ec
cleſiæ baptizabatur, linguis quãprimum lo-
quebatur, nec tantum linguis, ſed multi pro
phetabant, nõnulli etiam alijs erant præditi
poteſtatibus. Nã cũ ab idolis recederent, nec
manifeſtè ſcirent an credendum eſſet, nec ve
teribus libris aſſueti eſſent, mox ſpiritum ac
cipiebant. cum autem ſpiritum nõ cernerẽt,
quippe qui inuiſibilis eſt, ſenſibile quod-
dam indicium dabat, gratia operatiõis illius.
& hic quidem Perſarum, ille Romanorũ, Iu-
dęorum alius, alius alia quadã lingua loque-
bantur. Ex quo perſpicuum erat, ſpiritum in
ipſo eſſe, dum loqueretur. Nam cũ apoſtoli
hoc ſignum acceperunt, etiam fideles hanc
linguarum gratiã accipiebant. Nec hanc dũ-
taxat, ſed & alia plura, etẽim multi mortuos
ſuſcitabant, dæmones expellebant, & alia fa-
ciebant miracula, & donis pollebant, alij qui
dem minoribus, alij maiorib⁹. Quod & ſimul
tatis cauſa eis fuit, ex accipientiũ inſolentia.
Ita etiam Theophy. 1. Corin. 12. circa prin-
cipium. Non igitur illã vſurpabant formam.
baptizo te in nomine Chriſti aut ſpiritusſã-
cti. Sed illa vtebantur forma quam dñs illis
in die reſurrectionis tradiderat. Porrò vt du-
bitationem omnem ex ſtudioſorum animis
eximam⁹, afferre oportet teſtimonia illa, qui
bus ipſi vtuntur, cũ germana eorũ interpre-
tatione. primum actu. 2. Pœnitẽtiam, inquit,
agite, & baptizetur vnuſquiſq; veſtrũ, in no
mine Ieſu Chriſti, in remiſsionẽ peccatorũ.
cum dicit in nomine Ieſu Chriſti; intelligit,
quod catechumeni inſtruebãtur ab apoſto-
lis, de his quę ſpectabãt ad Chriſti paſsionẽ
& gloriã, ita vt ſcirent & faterentur dimiſsio
nem peccatorum Chriſto deberi, & ab ipſo
peccata fuiſſe deleta. & ca. 8. Cum credidiſ-
ſent

ſent Philippo euangelizanti de regno Dei,
in noie Ieſu Chriſti baptizabātur homines
& mulieres.in codice Græco legitur & pro
in.& nomine Ieſu Chri,& poſtea ſequit̃ ba-
ptizabant̃ viri & mulieres i noīe.ſ.patris,filij,
& ſpūſſancti.Q.d.crediderunt Philippo do-
centi ea quæ ſpectabant ad cognitionem re-
gni Dei,& illuſtrationē nominis Ieſu. &. A-
ctu. 10.& ca. 19.comparat Lucas inter ſe ba
ptiſmata aquę,& ſpiritus.cum ait.In quo ba
ptizati eſtis?dixerūt i Iohānis baptiſmate.i.
aquæ.& ſubdit.his auditis baptizati ſunt in
noie dñi Ieſu.i.baptizati ſūt baptiſmo Chri-
ſti.i. baptiſmo ſpūs. nā dabatur illis ſpiritus
ſigno viſibili adhibito.Ab hoc modo loquē
di nō abhorrent antiqui patres.Nam Orige.
homi.6.in Ezechi.ait.Qui accipimus gratiā
baptiſmi,in nomine Chriſti loti ſumus. cla-
rum eſt illo tempore,quo viuebat Orige.nō
dari in nomine Chriſti baptiſma,ſed in no-
mine trium perſonarum.& Damaſce. libr.4.
ca.10.poſtquàm oſtendit baptiſma nō vale
re niſi ſit in nomine patris,filij & ſpūſſancti,
addit.baptizamur & nos perfecto Chriſti
baptiſmate,quod eſt per aquam & ſpiritum.
& Theophy.Lucę ca.vlti.ait. Quando dici-
mus baptiſma fieri in nomine Chriſti,nō di-
cimus quod oporteat in ſolius Chriſti nomi
ne fieri,ſed quod Chriſti baptiſma,ſpūale ſit
(non Iudaicum)nec quale Io.quod per pœ
nitentiam ſolum,ſed conferens cōmunionē
ſpiritusſancti & peccatorum remiſsionē, vt
ipſe oſtendit cum baptizaretur in Iordane,
monſtrato in columbæ ſpecie ſpū ſancto.
Inſuper baptiſma in nomine Chriſti intelli-
ge.i.in morte Chriſti.nam ſicut ille mortuus
triduanus reſurrexit,ita nos figuraliter in a-
qua ſepulti, incorruptionem animæ indui-
mus,& arrhabonem, incorruptibilitatis cor
poris,accipimus.& Hiero. Ezechiel.37.vo-
cat baptiſma Chriſti.& Didymus libro.2.de
ſpū ſancto.& Paulus ad Galat.3. Quicūque
in Chriſto baptizati eſtis, Chriſtū induiſtis.
At vero ca.illud Nicolai, quem habeat ſen-
ſum,non eſt arduum cognoſcere. Nam fuit
Cap.ā quo- dā Iudæo ex poſitum.
ab illo quęſitum,an baptiſma ab infideli col
latum,ſit verum baptiſma.Reſpondet Nico-
laus,ſi fuerit datum in nomine trinitatis, ex-
plicitè,valere.etſi verū eſt quod dicit Ambr.
de noie Chriſti,valebit vtiq;.Sed nō eſt vera
Ambr.ſententia,ergo non valet baptiſmus.

Traditio quoq; antiquiſsima eſt,vt pect'
tundamus in ſignum pœnitētiæ.vnde Aug.
ſerm.8.in euangelium Matt. Cum ſonuit,in-
quit,Confiteor,pectora tunditis.tundere pe
ctus,eſt arguere quod latet in pectore,& pul
ſu occultum caſtigare peccatū. ¶ Illa quoq;
traditio extrudendi vinctos à carcere in pa-
ſchate videtur ab euangelio dimanaſſe. Per *Mat.27.*
diē,inquit,ſolēnem, cōſueuerat præſes popu
lo dimittere, vnum vinctū quem voluiſſent.
Audi Leonē ſerm.2. de quadrageſima. Ro-
mani, inquit,orbis pijſsimi imperatores ſan-
cta antiquitus obſeruatione cuſtodiunt, qui
in honorē dominicæ paſsionis altitudinē ſuę
poteſtatis inclinant, & conſtitutionum ſua-
rū ſeueritate mollita multarū culparū reos
præcipiunt relaxari.vt in diebus,quibus mū
dus ſaluatur,miſeratione diuina, etiā ipſorū
ſupernæ bonitatis imitatrix ſit æmulanda
clementia.¶Eſt etiā traditio eccleſiaſtica de *Quo tēpo-*
horis ad orandum deſtinatis.De qua Hiero. *re orationi*
Dani.6. ſic ſcribit.Tria eſſe tempora quibus *uacandum.*
deo flectenda ſunt genua,tertiam horā, ſex-
tam & nonā eccleſiaſtica traditio intelligit.
Nā tertia hora deſcendit ſpiritus ſanctus ſu- *Actu.3.*
per apoſtolos. ſexta volens Petrus come-
dere ad orationem aſcendit in cœnaculum. *Actu.10.*
Nona Petrus & Iohānes pergebant ad tem- *Actu.3.*
plum.& Daniel in Babylone conſtitutus his
temporibus orabat verſus Ieruſalem. De pri
ma & veſperis tacuit Hiero. quia ſunt initiū
tantū & finis diei.¶ Adhuc eſt traditio quæ *Scripturæ*
licet ab Hebræis traxit originem,calculo ta- *an in uul-*
men omnium Chriſtianorū approbata eſt, *gari lingua*
ac vim legis obtinuit, nempè ſcripturas non *transferen*
eſſe paſsim idiotis & hominibus e media ple *dæ ſint.*
be committendas,vt ab illis explanentur, &
de illis diſputent.quippe id munus doctiſsi-
morum & in illis exercitatorum ſit. Ac ideò
nec in linguam vulgarem eſſe transfunden-
das.Vnde Nazianzenus in apolo.de fuga in
Pontum, ait. Non omnium librorum ſacræ
ſcripturæ tractatio omnib' ætatibus permit
titur apud Hebræos. tradunt enim Hebræi
quod fuerit apud illos talis cōſuetudo, vt nō
omni ætati omnis ſcriptura,vel legenda,vel
diſcenda committeretur, eo quod non ex-
pediret omnes omnia citò diſcere, quia nec
capere poſſunt omnes omnia,& idcirco lędi
potius quam iuuari, ſi nondum capaces, ea
quæ ſunt profundiora cognouerint. Sed cę-
tera quidem omnia,quorum etiam hiſtorica
narratio improbabilis non eſt, à puero ſta-
tim diſcunt.eas verò ſcripturas,quæ vili indu
mento literæ pretioſa intrinſecus contegūt

 ſa-

ſacramenta,nulli ante. 25.annû diſcere, aut
etiam ſcire cõmittitur. Quod ſcilicet ſit hoc
velut munus quoddam propoſitũ virtutis,
his in quibus ad illud ætatis,& vita probabi
lis,& ornatus morum,& intelligentiæ capa-
citas apparebit,qui vtiq; iam valeãt bene &
confidenter aſcendere ab inferioribus literæ
ad ſuperiora ſpiritus & excelſiora.& Hiero.
in prooe.li.1.in Ezechi.ait, Hebræorum pro
batur traditio,quod niſi quis apud eos æta-
tem ſacerdotalis miniſterij, id eſt triceſimũ
annum,impleuerit, nec principia Geneſeos,
nec Canticum cãticorum,nec Ezechielis ex
ordiũ & finem legere permittitur, & ad per-
fectam ſcientiam & myſticos intellectus, ple
num humanæ naturæ tempus accedat.Hæc
omnia tranſcripta ſunt ad verbum penè ex
In pœmio paraphra-ſeon. Origene in prooe.4.homi. in Cãticum canti.
ſi hæc Eraſmus animaduertiſſet, nunquam
credo tanta animi contentione pugnaſſet vt
in linguam vernaculam tota ſcriptura tranſ-
funderetur . At verò ſi antea hoc in dubium
reuocatum fuit,noſtra tempeſtate, calamita
tes Germanorum,nos docent, non licere ſu
toribus & ſartoribus eam cõmittere,ſine ma
gno religionis chriſtianæ detrimento. Lege
ca.Cũ ex iniuncto. De hæreticis.in Decreta.

His præmiſsis,duabus his regulis,huic rei
Prima regula. finem imponam.Prima ſit, ex Gregorio Na
zianzeno li.5.Theologiæ deſumpta. Quæ,
inquit,colliguntur ex ſcripturis ſacris, perin
de habenda ſunt ac ſi in illis eſſent ſcripta. &
ratio eſt,quia vt inquit Iſichius li.2. Leui.ca.
9.multa ſtudio breuitatis ſcriptura diuina
prætermiſit,quæ fas eſt ex alijs colligere. &
Aug.de aſſumptione beatæ Mariæ, ait. non
nulla omittit ſcriptura quæ tamen vera ra-
tione creduntur.Nam nihil de Melchiſedec
ſacerdotis dei iuſtitia loquitur,cum ipſa præ
ceſſiſſe,antè laudis merita,cognoſcat. Nihil
de Eliæ aut Enoch poſtquam rapti ſunt vitæ
fœlicitatem commendat.cunctis liquido ſen
tientibus, eos beatè viuere, quos dominus
hinc in futurum ſaluandos voluit rapere. &
Hiero.contra Heluí.& Epipha li.3.to.2. hæ
re.1.quærunt an Chriſtus ventrem purgaue
rit,& alia fecit,quæ natura exigere ſolet. &
De Magis in patriam reuerſis. de Magis dicit Theophy.Mat.2. Nihil dici-
tur de Magis in euangelio, poſtquam in do
mum ſuam reuerſi ſunt,ſed vera ratione col-
ligitur in Perſide prædicaſſe Chriſtũ , quem
in aliena regione confidenter vocabant regẽ.
Dant ſcholaſtici exẽpla aptiora.Chriſtus ha
buit cor. &c.

Secunda Regula,quæ nos docet quomo- *Secunda regula.*
do ex conſuetudinibus eccleſiarum & factis
proborum hominum , ſint ſcripturæ inter-
pretandæ,& ſumpta eſt ex Aug.li.de menda
cio ad Conſentiũ.ca.15.ſi quid forte,inquit,
occultum eſt in ſcripturis,quemadmodũ ac-
cipiendum eſt quod præcipitur,in factis iu-
ſtorum intelligatur. Veluti cum legimus in
euangelio. Accepiſti alapam para alteram *Mat. 5.*
maxillam.at dominus cum alapa percuſſus
eſſet,nõ ait.ecce altera maxilla,ſed ait.ſi ma-
le dixi exprobra de malo,ſi autem bene cur *Iohan.18.*
me cædis?vbi oſtendit illam præparationem
alterius maxillæ in corde faciendam. Quod
etiam Paulus vtiq; nouerat,nam & ipſe,cum
eſſet alapa percuſſus ante pontificem,nõ ait
Percute maxillam alteram. Sed percutiet te *Actu.23.*
deus,inquit,paries dealbate,& tu ſedes iudi-
care me ſecundum legem, & contra legem iu
bes me percuti?Sed tamen cor paratum ha-
bebat,non ſolum ad alias alapas accipiẽdas,
ſed etiam quælibet tormenta pro veritate
patienda.Scriptum eſt etiam. Ego dico vo- *Mat. 5.*
bis non iurare omnino. Iurauit autem apo-
ſtolus in epiſtolis ſuis,& ſic oſtendit quomo
do accipiendum eſſet quod dictum eſt. Di-
co vobis non iurare omnino,ne ſcilicet iurã-
do ad facilitatem iurandi veniatur, & ex faci
litate ad conſuetudinem, atq; ita ex conſue-
tudine in periurium decidatur. & ideo nõ in
uenitur iuraſſe niſi ſcribens,vbi conſideratio
cautior non habet linguam præcipitem.Pre
terea illud. Nolite cogitare de craſtino. & *Mat. 6.*
Nolite cogitare quid manducetis, & quid bi
batis & quid induamini. rum autem vide-
mus, & ipſum dominum habuiſſe loculos,
quò etiam quę dabantur,mittebantur, vt ſer
uari poſſent ad vſus pro tempore neceſſa-
rios,& ipſos apoſtolos procuraſſe multa fra-
trum indigentiæ , non ſolum in craſtinum, *Vide. 12. Q.1.c. habebat & extrauag. Cũ inter.*
ſed etiam in prolixius tempus , impendentis
famis,ſicut in Actibus apoſtolorũ legimus.
Satis elucet ex his,illa præcepta ſic intelli-
genda,vt nihil operis noſtri temporalium a-
dipiſcendorum amore, vel timore egeſtatis,
tanquam ex neceſsitate faciamus. Item di-
ctum eſt apoſtolis , vt nihil ſecum portarẽt *Mat. 10.*
in via,ſed ex euangelio viuerent. & quodam *Mar. 6.*
loco ipſe dominus ſignificauit cur hoc dixe *Luc.9.*
rit,cum addit. Dignus eſt operarius merce-
de ſua. Vbi ſatis oſtendit permiſſum hoc eſ-
ſe,non iuſſum , ne forte qui hoc faceret , vt
in

in opere prædicationis verbi aliquid ab eis, quibus prædicaret, in vſus vitæ huius ſumeret, illicitum aliquid ſe facere arbitratentur. Poſſe tamẽ laudabilius non fieri, in Paulo ſatis demõſtratum eſt, Qui cum diceret.

Gala.6. Communicet, qui catechizatur verbo, ei qui ſe catechizat in omnibus bonis. & cũ multis in locis id ſalubriter fieri ab eis quibus verbũ prędicaret, oſtenderet.

1.Cor.6. Sed tamen, inquit. Ego non ſum vſus hac poteſtate. Poteſtatem ergò dedit dominus cum iſta diceret, nõ imperio adſtrinxit. Ita & pleraq; in verbis intelligere non valentes, in factis ſanctorum intelligamus, quæmadmodũ oportet accipi. quod facile in aliam partem duceretur, niſi exemplo reuocaretur. Hæc iterum replicat epiſt. 5. Præterea Occume. Actu. 18. ait.

Mat. 10. Cum dominus diſcipulis ſuis dixerit. Ne poſsideatis aurum, nec argentum, neq; duas tunicas, neq; calceamenta, neq; zonam, neq; baculum.

Actu. 12. Quomodo Petrus contra domini iuſſum faciebat duas tunicas habens, zonam & calcea

2.Tim.4. menta. Præterea Paulus cum Timotheo ſcribens præcipere et. Penulam quã reliqui Troadæ apud Carpum, veniens affer. ecce penulã habebat & alteram geſtabat. An ergò Chriſto non paruit? Dicendum præcepta illa nõ ſemper, ſed ad tempus ſeruanda eſſe, vt Lucas ca. 22. oſtendit. ait enim Chriſtum dixiſſe diſcipulis. Quando miſi vos ſine loculis & pera &c. nunquid aliquid defuit vobis? aiunt illi. nihil. Verum quam ob cauſam tunc præceperit manifeſta eſt. Volens potentiam ſuã oſtendere. Hiero. aliter, & melius ſoluere videtur. Q. 1. ad Hedibiam. Dominus, inquit,

Luc.3. præcipit, qui habet duas tunicas det vnã nõ habenti. At de ipſo dicitur Mat. 27. Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtem meã &c. Quid? ſi Scythiæ frigora & Alpinę niues q̃ nõ duab⁹ & tribus tunicis, ſed vix pecudũ pellibus repelluntur, vnica tunica debemus eſſe cõtenti? Quicquid ergo corpori noſtro ſufficere põt, & humanæ ſuccurrere imbecillitati, hoc vna appellãda eſt tunica, & quicquid in præſentibus alimentis neceſſarium eſt, hoc vnius diei victus appellatur. Vnde præceptum eſt. Non cogitetis de craſtino, hoc eſt de futuro tempore. & Apoſtolus. Habentes, inquit, victum & veſtitum, his cõtenti ſimus. & ſic ex factis ſummorum pontificum multis locis ſcripturarum germana interpretatio elicitur. Veluti ex ea. ex publico. de conuerſione coniuga. quod dominus in euangelio dicit, non licere viro vxorem ſuam dimittere, niſi ob fornicationem, intelligit pontifex, de his quorum matrimonium carnali copula eſt conſummatum.

¶ Deniq; eſt traditio eccleſiaſtica (quam nonnulli labefactare nituntur,) quòd magi qui ad Chriſtum adorandum ab oriente venerant, fuerunt reges. id tamen veriſsimum eſſe, his teſtibus confirmari poteſt. *Magi an reges fuerint.* Hiero. Dani. 2. Magos, inquit, pro maleficis accipit ſermo & conſuetudo ſcripturarum, qui aliter habentur apud gentem ſuam, eo quod ſint philoſophi Chaldęorum, & ad artis huius ſcientiam reges quoq; & principes eiuſdem gentis, omnia faciunt. *Aduerſus Lutherum.* Vnde in natiuitate domini ſaluatoris ipſi primum ortum eius intellexerunt, & venientes in ſanctam Bethlehem adorauerunt puerum, ſtella ſuper oſtendente. & Iſaiæ. 47. ait. Magos fuiſſe principes quorum conſilio rex vtebatur. & Pſalm. 71. ait. omne mundiale imperium, ad Chriſtum dominum accedere, eiq; colla ſubmittere, bonorumq; morum dona deferre, propheta prænunciat dicens. Reges Tharſis & Inſulæ, reges Arabum & Saba. Ipſi enim Magi gentium regumq; typum tenuiſſe monſtratur. & Theophy. Mat. 2. ibi, Herodes autem rex &c. ait. Iudæi quare turbantur? oportebat gaudere potius, quod rex ſuus à Perſicis regibus adoraretur. Sed re vera inſipiens eſt malitia. & Cantacuzenus Apolo. 1. aduerſus Mahometum. ait. ἐν δὲ τοῦ χριστοῦ γεννήσει, ἐκ τῆς περσίδος χώρας μάγοι ἐκ θείας ἀποκαλύψεως ἔγνωσαν, ὅτι θεὸς γεννᾶται. οἱ δὲ μάγοι οὐχ ἁπλῶς οἱ τυχόντες, ἀλλὰ αὐθένται καὶ τοπάρχαι. γνόντες γοῦν ἅπερ ἔγνωσαν, ἀντελογίσαντο καθ' ἑαυτούς, ὅπως ἐλθόντες προσκυνήσωσι τῷ βασιλεῖ, καὶ δῶρα αὐτῷ προσφέρωσι. Hoc eſt. In Chriſti natiuitate, Perſicæ regionis magi ex diuina reuelatione cognouerunt, quod deus naſciturus eſſet. Magi vero non vulgares erant homines, ſed domini & regionum præſides. cũ hæc cognouiſſent, deliberarunt inter ſe, quo modo illuc proficiſcentes regem adorarent, & dona offerrent. & Anſelmus Mat. 2. ait. A Sabba Fluuio Sabæa regio dicitur, iuxta quam Arabia eſt, vnde iſti tres reges fuerũt. & Druthmarus Mat. 2. & Gloſſ. ordinaria. Denique Tertullianus, in libro aduerſus Iudæos. ca. de Chriſti natiuitate, licet obſcurè, hoc idem affirmat, & multi minuti authores ab horum iudicio non abhorrent.

¶ De his quoque qui ad baptiſmum acce-

dũt cur terna cõfeſsio exigat. Cyrillus li. 12.
ſuper Iohã.c.64.ait. Apud Iohã.c.vlt. legim⁹
ter dñm Petro interrogaſſe, an eũ diligeret.
Hinc eccleſia regulã tertio interrogandi eos
accepit, q ad baptiſmũ accedũt, vt terna chri
ſti confeſsione fidelibus connumerentur.

¶ Obſeruationes & conſuetudines aliquot ſcripturarũ. Ca. VI.

QVanquam per totum hoc volumen, multas obſeruationes, animaduerſione dignas, quę magnũ adiumentum afferunt ad ſcripturarum intelligentiã, miſcuerimus, proprium nihilominus edere tractatum decreui, vt illarum nonnullas innumerato cum opus fuerit poſsit ſtudioſus habere, atq; ad iſtarum ſimilitudinem multas ſimiles congerere.

Totã legens ſcripturam, inquit Chryſ. ho.
Regnũ cælorum. 4. in Mar. nunquã regnum cælorum audiui,
niſi in euangelio. Poſtquam enim venit ille
de quo dictũ eſt. Regnum dei intra vos eſt,
Luc. 17. apertum eſt regnum dei. A diebus enim Io-
hãnis Baptiſtæ regnum cælorum vim pati-
tur, & violẽti diripiunt illud. Ante aduentũ
ſaluatoris, omnes ſanctorum animæ ad inferos
Gen. 37. deducebãtur. Deniq; dicit Iacob. Lugẽs
& gemens deſcendam ad inferos. Hiero. quo
q; li. 1. aduerſus Pelagi. ait. Regnum cælorũ
primum in euangelio prædicatum eſt per
Iohannem Baptiſtam & dominum ſaluato
rem & apoſtolos. Vnde Iohannes clamat in
deſerto. Pœnitentiam agite appropinqua-
uit enim regnum cælorum. & de ſaluatore
ſcriptum eſt. Circuibat Ieſus ciuitates & vi-
cos docens in ſynagogis eorum & prædicãs
regnum dei. & apoſtolis præcipit. Ite & præ
dicate, dicentes quoniã appropinquauit re-
gnum cælorum. contrarium eſt Pelagij er-
ror. & Theophy. Io. 3. & Lucæ. 16. ibi. lex &
prophetæ. & c. 17. ibi. Interrogatus autem à
Phariſæis. & Hiero. Dardano. Deniq; Aug.
li. 19. contra Fauſtũ. ca. vlt. ait. Nunquam for
te quiſpiam regnum cælorum in veteribus
libris, niſi obſcurè inuenit. Dicitur quidem
Sapient. 9. ibi. Diligite ſapientiam, vt in æternũ regne
Iohan. 5. tis. & dominus Iudæis ait. Scrutamini ſcri-
pturas, in quibus vos putatis vitã æternã ha-
bere, ipſæ teſtimonium perhibent de me. &
Pſal. 117. in Pſal. Nõ moriar ſed viuã, & narrabo ope
Pſal. 12. ra dñi. & iterum. illumina oculos meos ne vn
quã obdormiã in morte. & iuſtorum animæ
in manu dei ſunt, & non tanget illos tormen Sapi. 3.
tũ. & paulo pòſt. illi aũt ſunt in pace, & ſi co-
ram hominibus tormẽta paſsi ſunt, ſpes illo-
rũ immortalitate plena eſt, & in paucis vexa
ti, in multis benè diſponentur. & alio loco. Iu
ſti aũt in perpetuum viuẽt, & apud dominũ
eſt merces eorum, & cogitatio eorũ apud al
tiſsimũ, ideo accipiẽt regnum decoris, & dia
dema ſpeciei de manu dñi. Multa teſtimo-
nia huiuſcemodi inueniunt de vita æterna. De immortalitate animæ quid ex Moyſe ſit cognoſcitur eruí poſſit.

Difficilimè, inquit Aug. li. 4. Q. in Deut.
Q. 5. inuenitur in libris legis aliquid euiden-
tius de vita animæ poſt mortem fuiſſe cõſcri
ptũ. Hęc ille. ſunt tamen nõnulla teſtimonia
ex Moyſe deſumpta ex quibus elici poteſt
immortalitas animorũ & eorum beatitudo.
Vnde Theodorus Abaccura in li. contra hę
reſes, quem nos Græcè habemus, actione. 1.
ait. Quod verò anima æterna ſit & mortuo-
rũ iudicium futurum probatur ex illo Moy
ſis. erant fratres duo Cain & Habel. vnus qui Gen. 4.
dem erat agricola, alter vero paſtor. & ambo
ſacrificiũ deo obtulerunt. Sed Habel ſacrifi-
cium deus ſuſcepit, Cain verò cõtẽpſit. Hinc
inter eos tanta inuidiæ flãma excitata eſt, vt
Cain Habelẽ occiderit. Nũ cuius innocẽtia,
ipſo deo teſte, cõprobata eſt, & merces non
ſolum non data ſed etiã eius loco ipſe neſariè
à germano fratre trucidatus eſt, premio
carebit? obmuteſcant igitur nebulones iſti
qui fatẽtur animam eſſe interitui obnoxiã.
Deindè nihil apertè in lege de reſurrectione De mortuorũ reſurrectione in lege quid ſit ſcriptum.
mortuorum ſcriptũ eſt. Vndè cũ inquit do-
minus. De reſurrectione mortuorũ non legi
ſtis quod dictũ eſt à deo. Ego ſum deus Abra
hã, deus Iſaac &c. ait Hiero. ad cõprobãdã re
ſurrectionis veritatẽ multo alijs manifeſtiori Mat. 22.
bus exẽplis vti potuit, è quibus eſt illud. Su- Iſai. 26.
ſcitabunt mortui, & reſurgẽt q in ſepulchris
ſunt. & in alio loco. Multi dormiẽtiũ de ter- Dani. 12.
ræ puluere cõſurgent, alij in vitã, alij in op-
probrium & confuſionem æternam. Quærit
itaq; quid ſibi voluerit dñs hoc præferre te-
ſtimoniũ, quod videtur ambiguũ, vel non ſa
tis ad reſurrectionis pertinet veritatẽ. Dici-
mus quod loquebatur cõtra Sadducæos qui Sadducæi.
tantũ Moyſis libros recipiebãt, prophetarũ
vaticinia reſpuẽtes. Stultũ ergò erat indè, p-
ferre teſtimonia, cuius authoritatẽ nõ ſeque
bantur. Atq; illi aſſentit Euthy. ibidẽ, & Pſal.
1. & Theodorus in loco ſuperius citato, lo-
quẽs de occiſiõe Habel, ait. ex hoc loco Moy
ſis mortuorũ reſurrectio adſtruitur. Nã quę

ro quo tẽpore Habel pręmio afficiendus ſit? Quãdoquidem nullus ibit inficias quin Habelis interfector ſcelere ſe adſtrinxerit. & Epipha. libro. 1. aduerſus hære. tom. 1. in hære. Samaritanorum. ait. Adſtruitur reſurrectio, primùm ex Habel, nã poſt eius mortem ſanguis loquit cũ dño. ſanguis quidem licèt non ſit anima, non eſt tamen ſine anima.

Perſæ. Indi.

Mos inquit Hiero. Dani. 10. apud Perſas & Indos hodiè quoque ſeruatur, vt pro balneis vtantur vnguentis, & apud Iudæos tempore ieiunij à cibis delicatioribus abſtinebant, & vnguento non vngebantur. Vnde Daniel. Neq; vnguento vnctus ſum. Et in comment. Mat. ca. 9. cum dicitur. Tu autem cum ieiunas vnge caput tuum, ait. Iuxta ritum prouinciæ Paleſtinæ loquitur, vbi diebus feſtis ſolent vngere capita. Atq; ita præcipit ibi dominus, vt quando ieiunamus, lætos nos eſſe monſtremus. & Auguſt. lib. 1. Q. in Gene. Q. 26. ait. Mos erat regibus illis de quibus eſt in ſcripturis mentio, per vices ad ſe admittere mulieres ſuas, & niſi fomentis & vnguentis diu prius curato corpore, nulla intrabat ad regem. Vnde Gene. 12. cum Saram ſurripuiſſent ſerui Pharaonis, non fuit polluta, nam antequam vnctiones perficerẽtur fuit percuſſus à domino. & citat Hieronymus ad comprobandam hanc conſuetudinem, illius verba in quæſt. in Gene. ſunt. Iuxta librum Eſter, quæcunque mulierum placuiſſet regi apud veteres, ſex menſibus vngebatur oleo myrtino, & ſex menſibus in pigmentis varijs erat, & curationibus fœminarum, & tunc demum ingrediebatur ad regem. Atque ita poteſt fieri, vt Sara poſtquam placuerat Pharaoni, dum per annum, eius ad regem paratur introitus, & Abrahæ Pharao multa donauerit, & Pharao poſtea ſit percuſſus à domino, illa adhuc intacta ab eius concubitu permanente.

Locus ex Gene. 12. expoſitus.

Eſther. 2.

De idololatriæ origine & antiquitate.

Annotandum, ex Auguſt. lib. 1. in Gene. quæſt. 94. & Euche. lib. 3. in Gene. ca. 6. quod Geneſ. 31. quando Rachel furata eſt idola patris ſui, primum inuenimus deos gentium, ſuperioribus quippe ſcripturæ locis vnicus tantum deus nominabatur. At vero Iuſtin' martyr in admonitorio gentium, ait, Idololatriã traxiſſe originem à verbo ſerpentis, dicentis. Eritis ſicut dij, his verbis. Quia dęmoni decipienti homines crediderunt, aulique propterea diuinis [redacted] præceptis, exierunt è Paradiſo, deorum quidem nomenclaturę memores. verum non ſatis edocti, an dij, præter vnum Deum, inuenirentur. Neq; enim erat æquum vt qui mandatum primum, alioqui obſeruatu facile, non cuſtodiſſent, erudirentur amplius, ſed potius vt iuſta pœna plecterentur. Vbi ergo de paradiſo expulſi, arbitrati ſunt ob ſolam ſe inobedientiam eiectos, ignari alioqui id etiam fuiſſe in cauſa, quod eos qui non erant dij, deos eſſe crediderant, deorum nomen, hominibus de ſe propagatis, tradiderunt. Quo fit vt prima iſthęc de dijs mẽdax phãtaſia à parẽtibus mẽdacij originẽ traxit. & Epipha. lib. 1. aduerſus hære. to. 3. hęre. 37. qui eſt Ophitarum, ait. Serpens decepit Euam dicens. Eritis ſicut dij. Deinde progrediente tempore, multiformẽ & monſtroſam imaginationem ipſis induxit. ab vno enim vero deo ipſos abduxit, & olim blaſphemam idololatriæ vanitatem ipſis immiſit. Nunquam enim fuere dij, ſicut nec ſunt, ſed Deus. Atq; ita dicit Clemens. 2. Recogni. Hiero. in quæſt. in Gene. reijcit ſententiam Hebręorum dicentium tempore Enos, qui cœpit inuocare nomen domini, & in eius ſimilitudinem fabricata fuiſſe idola. Nos intelligimus illum cœpiſſe deum verũ colere. Hæc ille. [redacted] quo tamen tẽpore primum fabricata fuerint non conſtat. Nam ante diluuium idola non fuiſſe conſtat ex Gene. Igitur poſt diluuium effecta ſunt. At vero à quo docet Hierony. Hoſeæ cap. 2. Ninus rex Aſsyriorum aduerſus Zoroaſtrẽ magũ, regẽ Bactrianorũ, forti certamine dimicauit, & in tantã peruenit gloriam vt patrem ſuum Belum referret in deum, qui Hebraice dicitur Bel. Didicimus exordium dæmonis, imò hominis in dæmonẽ conſecrati. omnia enim idola ex mortuorum errore creuerunt. Quo tempore incœperit idolorum cultus docet Epiphanius in principio ſui operis. Lege Athana. Cypria. Cyril. libro. 1. contra Iulia.

Geneſ. 3.

Adæ peccatum.

Alij tẽpore Nimroth quibus oẽs coẽgit ignẽ adorare.

¶ Nunquã legimus, inquit Hiero. Michęę. 4 circa principiũ li. 2. in ſcripturis ſanctis mulieres, excepta Rachel, ſine dolore peperiſſe, q̃ quia in via erat & hippodromo. i. in equorum curſu, qui in Ægypto venũdantur, filiũ peperit doloris, quẽ poſtea vocauit pater, Bẽiamin, hoc eſt filiũ dextræ. Eua eiecta de paradiſo, & audiẽs. i dolore paries, peperiſſe ſcribit in dolore. Vxor Phinees cõtracta, nec ſe erigẽs, ſicut illa quã in euãgelio diabol' alliga

Sanctæ mulieres quæ ſine dolore peperiſſe legũtur.

Geneſ. 35.

Geneſ. 3.

1.Regũ.4.

nit,peperit,poſtquã captã arcã dei,populiq; cognoſſet ruinã.Sara autẽ quia ſancta erat, & ei defecerant muliebria, nato Iſaac dicit. Riſum mihi fecit dominus,quicunque enim audierit gratulabitur mihi.

Sãcti nõ generãt fœminas, niſi raró admodũ.

Numer.25.

Nullus ſanctorum,inquit Hierony.Eccleſ. 2.ca.niſi perraro fœminas genuiſſe legimus. Solus Saphaath,qui in peccatis mortuus eſt, omnes filias genuit.Iacob inter.12. patriarchas vnius filiæ pater eſt,& ob ipſam quoq; periclitatur.Lege Glo.Gene.5.quod in generatione Seth fœmina nulla nomineti r.& iterum Hiero.Iſaiæ.66.ait.Abrahã & Iſaac & alij ſancti maſculos habuere filios, & Iacob multorũ filiorum pater vnam genuit filiam,pro qua dura perpeſſus eſt.Deniq; in fine ſeculi to.us mundus concepit & parturiuit & peperit maſculum, quem Pharao & Herodes conãtur occidere,qui & in Moyſe & in Chriſto ſaluatus eſt in Ægypto. Quod ſi filię Saphaath hæreditatem accipiunt patris,hoc conſiderandum eſt,quod pater earũ in peccato ſuo mortuus ſit,qui nullum filiũ genuit, & Moyſes nihil ſuper eis auſus fuit iudicare, ſed retulit ad dominum,qui eas, ne inopes permanerẽt,iuſsit fratribus copulari. Lege ipſum Hoſeæ.1.cap.ibi. Concepit adhuc & peperit.

Caput radere.ſaccũ induere mœroris ſignũ.

Iere.48.

In veteri teſtamento,teſte Hierony.Iſaię. 15.ca.barbam caputq; radere & ſaccum induere,& cinere caput perfundi, luctus indicium fuit.vbiq; ergo per hæc magnitudo mœroris oſtenditur.Vnde dicit Iſaias.in cunctis capitibus caluitium.& omnis barba radetur. & Iere.cõtra Moab,ait. omne caput caluitium,& omnis barba radetur,& in cũctis manibus colligatio,& ſuper omne dorſum cilicium.& Theophy.Matt.11.ſaccus, inquit, pœnitentię ſymbolum eſt.Lugentes videm° cinerem & puluerem ſuper caput ſpargere. Sic inquit dominus.ſi in Tyro factę fuiſſent virtutes quæ in vobis,olim in ſacco & cinere pœnituiſſent.& Grego.2.mor.ca.11. & Baſil.Pſalm.29.in poſtremis verbis.

Ignis cælitus emiſſus ſuper ſacrificis.

Habel ſacrificiũ et Cain

Ignem,inquit Hiero.in.Q. in Gene.ad ſacrificium deuorandum,ſolitum venire de cęlo ſuper ſacrificia,legimus.Nã vnde ſcire potuit Cain quod fratris eius munera ſuſcepiſſet Deus,& ſua repudiaſſet, niſi illa interpretatio vera eſſet, quam Theodotio poſuit. Et inflammauit Deus ſuper ſacificium eius. ſ. Habel,ſuper Cain verò & ſuper ſacrificium eius non inflammauit.& in dedicatione templi ſub Salomone, & quãdo Elias in monte Carmelo conſtruxit altare. & Auguſt.libr. 15.de ciui.dei cap.7.ait. Potuit hoc,ſigno aliquo viſibili,atteſtante cognoſci. Idem videtur dicẽdum de igne deſcendenti ſuper ſacrificium Abrahæ. Sed idem Auguſt. lib. 2. Retr. cap. 43. loquens de libris de ciui. dei, dicit.In lib.10.de ciui. dei.cap.8. non debuit pro miraculo poni Abrahæ ſacrificio flammam cælitus factam inter diuiſas victimas cõcurriſſe, quoniam hoc illi in viſione monſtratum eſt. Præterea Theophy. ad Hebræ. 11.circa principium ait. Cum ad Cain dixiſſet deus, non recte offers, nec recte diuidis, teſtimonium perhibuit Habel quod recte obtulerit, quatenus datori deo obtulit quæ ex illo habebat,ac recte ſeparauit, quatenus meliora,ceu domino ſeparauit. Fertur quod ignis è cælo deſcendens abſũpſerit ſacrificium,atque indè agnouit Cain ſibi antelatum eſſe Habel. Vnde enim alias habuiſſet compertum? Hinc quidam eorum qui Hebræa in Græcam linguam tranſtulerunt, ſic vertit. aſpexit in victimas Habel dominus & incendit.Ita dicit Oecume.eodem loco.& Beda.Gen.4.cap.& Albinus in Q. in Gene.

Gene.15.

Citat cap. 4.Gene.iuxta 70. ubi noi habem? Nonne ſi bene egeris,recipies.

Locus iudicij unde apud Iudæos.

Scriptura,inquit Hiero. Zacha.8.locum iudicij ſemper ponit in portis ciuitatis,ne cogerentur agricolæ intrare vrbes, & aliquod ſubire diſpendium, iudices in portis reſidebant,vt tam vrbanos quam ruſticos in exitu & introitu vrbis audirent, & finito negotio vnuſquiſq; cõfeſtim ad ſedes proprias reuerteretur. Ita etiam dicit Amos.5.& Ezechi. 40.& Theodore.Amos.5.Item Philip.preſbyter.lib.1.in Iob.ca.5. in expoſitione huius loci. Conterentur filij eius in porta.ait. Portam,publice nominauit, eo quod ſecundum conſuetudinem Iudæorum,iudices in portis ſedebant,vt prætereunti populo iudicarent. Hoc iterum inculcat lib.2.cap.29.Hinc poſſumus colligere quid ſignificet illud Pſalm. 126.non pudefiet cum loquentur inimicis ſuis in porta.& Iob. 5. conterentur in porta & non erit qui eripiat. & cap.31.& Prouer. 31.Nobilis in portis vir eius, quando ſederit cum ſenatoribus terræ.& Deut. 25.Si noluerit accipere vxorẽ fratris ſui, quę ei lege debetur, perget mulier ad portam ciuitatis, & interpellabit maiores natu,dicẽs. &c. Huius rei aliã rationẽ affert Greg.li.19.mora.ca.11. dicẽs. Mos veterum fuit vt ſeniores in porta cõſiſterẽt, & cauſas introeuntiũ iudicarent,

quatenus

quatenus tanto eſſet pacificus vrbis popul', quãto ad hanc diſcordes ingredi nõ licebat.

Adoptare filios. Mos fuit antiquis, vt latiſsime docet Auguſt. lib. 3. contra Fauſtum ca. 3. filios adoptare, imò fœminæ adoptauerunt ſibi filios, *Geneſ. 16. & 30.* non ex vtero ſuo natos, Sicut Sara ex Agar, *Exod. 2.* & Lia ex ancilla ſua, & filia Pharaonis Moyſen adoptauit. *Geneſ. 48.* Ipſe autẽ Iacob nepotes ſuos filios Ioſeph adoptauit. Ipſum vero adoptionis nomen plurimum valere in noſtræ fidei ſacramẽto, apoſtolica doctrina teſtatur. Vnde Paulus cum de Iudæorum meritis loqueretur, inquit. *Rom. 9.* Quorum eſt adoptio & gloria & teſtamentũ & legiſlatio, quorum patres ex quibus Chriſtus ſecundũ carnem. *Rom. 8.* Et, ipſi in nobis ipſis ingemiſcimus adoptionem filiorum ſpectantes. & alibi. Miſit Deus filiũ ſuum natum ex muliere, vt eos qui ſub lege erant redimeret, & in adoptionem filiorũ reciperemur. Nam vnicum Deus filium habet quem genuit ex ſubſtantia ſua, nos tñ nõ genuit ſed fecit, & ideo vt fratres Chriſti faceſet, adoptauit. Iſte itaq; modus quo nos de' cum iam eſſemus ab ipſo, non nati, ſed conditi, verbo ſuo & gratia ſua genuit, vt filij ei' eſſemus, adoptio vocatur. & epiſto. 120. ca. 4. ait. Adoptio eſt natiuitas ſpiritualis ex deo, eramus aliquid antea quam eſſemus filij Dei, & accepimus beneficium vt fieremus quod non eramus. ſicut qui adoptatur apud homines antequã adoptaretur nõ erat filius eius à quo adoptatur, iam tamen erat qui adoptatur. Græci vocant filium naturalẽ *φύσει*, adoptiuum *θέσει*. ex hoc ſoluitur illa. Q. cur. 1. Paralip. cap. 2. 7. filij Dauid numerãtur, q nimirum naturales erãt. Sed. 1. Reg. 16. &. 17 octo, quia vnus erat adoptiuus. Eſt aliud genus adoptionis legalis, de quo Eucher. in. Q. *Deuter. 25.* in Matth. hæc ſcribit. Conſuetudo apud Iudæos ex lege erat, vt defuncti fratris vxorẽ ad ſuſcitandum ſemen ſuperſtes frater acciperet, & filium quem generabat, propinquo mortuo deputabat, ne nomẽ eius aboleretẽ. & ideo Matth. Ioſeph genitum ex Iacob dicit, & Lucas ab Eli. quia alter ſecundũ naturam, nẽpe Iacob, alter ſecundũ legem pater fuerit. Iacob ergo atq; Eli vterini fratres fuerunt, quorum ſuperiore defuncto, poſterior vſus eſt ex lege coniugio. In eorũ cõmemorationem Mat. Ioſeph proſapiam, per regiã originem texuit. Lucas gñationem eius ſacerdotali ſucceſsione deduxit. Pater tamẽ Ioſeph ſecundũ naturã, Iacob fuit. Ita Chriſtus nus Druth. Matth. 1. Lege Ambr. lib. 3. de fide, cap. 5. & S. Thom. 3. Parte. Q. 31. Artic. 3. Aliqui contẽdunt patrem illum legalem, hoc eſt mortuum, nullo modo patrẽ fore vocandum, nec puerũ natum, filium eius. Sed profectò niſi filius eſſet, non adiret hæreditatem demortui. Si filius, inquit Paulus, ergo hæres. Atq; ita duos habebat patres, illũ à quo genitus erat, qui erat naturalis, & mortuum, qui erat legalis pater. & ille pater naturalis qui hoc munus ſuſcitandi ſeminis obibat, ob propinquitatem vocabatur redemptor, vt patet Ruth. 4.

Apud veteres Iudæos, inquit Hiero. Mat. 18. mos erat vt Ingentiũ peccatorũ perpetratores in profundũ ligato ſaxo demergerent. Hoc eſt qđ dicitur. Qui ſcãdalizauerit vnũ de puſillis iſtis, expedit ei, vt ſuſpendatẽ mola aſinaria in collo eius, & demergatur in ꝓfundum maris. Quia multo melius eſt pro culpa breuem recipere pœnam, quam æternis ſeruari cruciatibus.

Antiqui, inquit Euthy. Pſalm. 25. quando cõteſtari volebant ſe alicuius ſceleris eſſe innoxios, corã multitudine manus lauare ſolebant, vt. ſ. ex illa manuũ mũdicia, animæ puritatem ſignificarẽt, quẽadmodũ feciſſe legimus Pilatũ in Chriſti nece. & in Pſal. 25. Lauabo inter innocẽtes manus meas. cõteſtãs me ſcelerum omniũ, quę dicta ſunt, innocentẽ eſſe. *Matth. 27.*

¶ Mos erat Iudæis, inquit Chryſ. ho. 26. Actu. cõtra condẽnatos ſic loqui. Tolle illum. hoc eſt, ne ſinas illũ videri vltra inter hoĩes. ſicut de Chriſto dixerũt. Hæc ille. Itẽ mos Romanis erat, illis q crucifigẽdi erant, prius verberari. vt Ioh. 19. apprehendit Pilatus Ieſum & flagellauit.

¶ Mos erat Iudæis, inqt Chryſ. ho. 29. Actu. ſtantes loq. vt, ſurgens Paulus & innuens manu. Hæc ille. hæc cõſuetudo frequens eſt in externis authorib', pręcipua apud Homerũ.

Cõſuetudinis eſt Iudaicæ, inquit, Hiero. *Matth. 26.* Matt. 26. cũ aliquid blaſphemiæ, & quaſi cõtra deũ audierint, ſcindere veſtimẽta ſua, vt in euãgelio. Tũc princeps ſacerdotũ ſcidit ve- *Actu. 14.* ſtimẽta ſua dicẽs, blaſphemauit. Quod Paulum quoq; & Barnabã qñ in Lycaonia deorum cultu honorabãtur, feciſſe legimus. Iſaię 37. iterũ hoc dicit. & Cyril. lib. 12. ſuper Ioh. ca. 37. & Oecume. Actu. 22. Deniq; lib. 3. cõmẽt. in Iob ſub noĩe Orige. editorũ, cum ſint nidocti nebulonis, dicit. Cõſuetudo erat oib' antiquis vbiq;, vt cũ graue aliquid ac lamẽtabile

bile audiſſent vel ſuſtinuiſſent cõtinuo veſti-
menta ſua ſcinderent, & cinerem atq; terram
Iob.2. capiti ſuo ſpargerent, vt ꝙ ex Iob principio
couſtat. Idem fecit Iacob quando annuntia
ta eſt ei mors Ioſeph. & Dauid cum Siceleg
ab Amalecitis capta eſt. & quando Saul &
Ionathę mortem audiuit. Sic ſcidit Ezechias
quando blaſphemias Sennacherib & Rabſa
cis audiuit. Sic rex Niniuitarum apud Ionã.
Hęc ille. Hoc fiebat etiam in ſignum moero-
ris & triſtitiæ, vt apud Ioel. ſcindite corda ve
ſtra & non veſtimenta veſtra. & Nume. 14.

Hanc habet conſuetudinem ſcriptura. in-
quit Hiero. Iere. 22. vt omnes reges & mor-
tuos referat & ſepultos. tamen Ioakim filio
Ioſiæ, & regnaſſe crudeliter, & extitiſſe im-
pium legimus, & poſtea mortuũ, nec tamen
eius ſepultura narratur. & ſubdit. Ioakim in-
terfectum à latrunculis Chaldæorum, Syrię,
Ammonitarum, Moabitarum eſſe, Hebræa
narrat hiſtoria. Vnde & in libris Regũ mor-
2. Paralip. tuus ſcribitur, & ſepultus tacetur. In libro
36. dierum legimus vinctum catenis & ductum
in Babylonem, nec vltra, quid refertur de eo.
Aſini ſepul At Ieremias pulchre ſepultura aſini dicit eũ
turaquæſit. ſepeliendum, vt alijs verbis ſignificet, inſe-
pultũ. hoc eſt a beſtijs auibuſq; lacerandum.
hæc. n. eſt aſini ſepultura.

Nũquam inuenies in ſcripturis, inquit Ori
gen. homi. 12. in Leui. vbi aliquis peccator,
aut parui meriti, magnus appellatus ſit. Au-
di vero qui ſint qui magni appellantur. De
Iſaac dicitur, quod proficiebat valde, vſque
quo factus eſt magnus valde. & Moyſes ma-
gnus dictus eſt, & Iohannes baptiſta apud
Lucam. & Cyril. lib. 12. in Leui. cũ hæc dixiſ-
2. Reg. 18. ſet addit. De Ezechia, inquit, dicitur, quod
proficiebat valde, donec factus eſt magnus.
¶Hic ſermo, (teſte Orige. ho. 12. in Gene.)
ſcilicet, impleti ſunt dies eius vt pareret, nũ-
quam ferè, niſi de ſanctis mulieribus ſcribi-
tur. De Rabecca. n. ſcriptum eſt hoc. & de
Eliſabeth matre Iohãnis, & Maria matre do-
mini. Vnde mihi videtur eximium aliquid &
præter cæteros homines huiuſcemodi par-
tus oſtendere. & impletio dierum ortum per
fectæ ſobolis indicare. Euche. quoq; ita ſen-
tit. lib. 2. in Gene. cap. 46. Demum Theophy.
Lucæ. 1. ait. obſeruandum quod in peccato-
ribus non dicitur impletum eſt tempus pa-
riendi, ſed hoc duntaxat inuenies, vbi de iu-
ſtorum partu habetur mẽtio. Nam imperfe-
cti & non impleti peccatorum ſunt partus.

melius nãq; illis ſi nati non fuiſſent.

Septẽ diebus, ait Auguſt. lib. 1. Q. in Gene.
Q. 89. & Hiero. ibidem. Solẽt nuptię celebra
ri in ſcripturis, vt Gene. 29. Imple hebdoma-
dam dierum huius copulæ. ideſt tranſeant
ſeptem dies feſti Liæ. & Iudi. 14. oſtenditur
Samſom feciſſe potum ſeptem diebus.

Cum aliquis ad cõuiuiũ inuitabatur, ante
prandium pedes lauabãtur illi, ac deinde ci-
bus apponebatur. Vnde Lucæ. 7. Reprehen-
dit dominus Phariſæum Simonem, dicens.
Intraui in domum tuã aquam pedibus meis
non dediſti, hæc autem lachrymis rigauit pe
des meos & capillis ſuis terſit. & addit ex cõ-
ſuetudine quę apud illos vigebat. oſculum
(.ſ. pacis) mihi nõ dediſti. hæc ex quo intraui
nõ ceſſauit oſculare pedes meos, oleo caput
meum non vnxiſti, hæc vnguento vnxit pe-
des meos. & Gene. Ait Abrahã angeli .ſi in- *Gene. 18.*
ueni gratiam in oculis tuis, ne tranſeas ſeruũ
tuum, ſed afferam pauxillum aquæ & lauen
tur pedes veſtri. ponamq; bucellam panis &
confortetur cor veſtrum. & cap. 19. idem
fecit Lot angelis. & Iudi. 19. &. 1. Timoth.
5. Vidua laudatur, ſi hoſpitio recepit, ſi ſan
ctorum pedes lauit. Ex hac conſuetudine
videtur aliquibus Chriſtum non lauiſſe pe-
des diſcipulorũ poſt cœnam, ſed antequam
cœnaſſet. & hoc eſt quod dicitur Iohan. 13.
cœna facta. i. parata, ſurgit domin⁹ à cœna.
i. antequam cibum caperet. & lauit pedes di-
ſcipulorum. Nam prępoſitio, à, ſępe negat. vt
mandauit dominus de pluendo, i. ne plueret. *Lib. 9. Reg.*
Quòd in mutatione ſtatus fiat cõuiuium vt *42.*
fecit Matth. alibi dixi.

In nullo loco ſcripturę, vt inquit Hiero. ad *Null⁹ a deo*
Gala. 3. cap. inuenimus, à deo quẽq̃ eſſe ma- *maledictus*
ledictum. & vbicũq; maledictio ponitur, nũ- *in ſcriptu-*
quam dei nomẽ adiũgitur. vt, Maledicta ter *ris.*
ra in operibus tuis. & ad ſerpentem dicitur.
Maledictus tu ab omnibus beſtijs. & alibi.
Maledictus furor eorum quia audax, & ira
eorum quia dura. & iterum. Maledictus Ca-
naan puer, famulus erit fratribus ſuis. Ideo
cum legimus ad Gala. 3. Maledictus omnis
qui pendet in ligno, ſi in aliquibus libris in-
ueniatur, dei, ab aliquo appoſitũ eſt. & ne la
tius orationẽ protrahã, lege vniuerſas male-
dictiones Leuitici, Deute. & libri Ioſue, & nũq̃
nomem dei inſertũ ibi inuenies. In tantum vt
etiã ipſe Satanas, cũ de Iob polliceret ꝙ ſi
fuiſſet anguſtijs preſſus, blaſphemaret, à me
liori parte hoc ſignificauit dicẽs. niſi te in fa-
ciem

ciẽ benedixerit, & in libris Regũ, Naboth ꝓ-
pterea lapidatus refertur, quia bene dixerit deo & regi. i. maledixerit, per Antiphraſin. & Orige. ho. 19. diuerſorum ait. Sanctis dicitur in die iudicij nõ ſolũ. venite benedicti, ſed cũ additamento, patris mei, non qualemcunq; honorem habentes, ſed honorem patris mei.

Quot mortui excitati ſint in utroque instru. Octo mortui ſunt, vt dicit. li. 3. Mirab. ſcripturæ. cap. 11. quos diuina ſcriptura veteris & noui teſtamenti reſuſcitatos cõmemorat. de eorum primo, ideſt filio viduę quem Elias
3.Reg. 17. reſuſcitauerat, ita refertur. Reuertatur obſecro anima pueri. De nouiſsimo, i. de Eutycho in actis. Apoſtolorũ. cap. 20. dixit Paulus. Nolite turbari, aĩa eius in eo eſt. Et Epipha. in Ancyroto ait. ſuſcitauit dominus Lazarũ, & filium viduæ quæ habitabat Naim. & Elias ſuſcitauit mortuũ. Eliſæus etiã duos excitauit mortuos, vnum nõdum ſepultum, alterum ſepultũ. Hæc ille. Secũdus mortuus fuit filius Sunamitidis ab Eliſęo ſuſcitatus. 4. Reg. 4. & oſſa Eliſæi mortuum ſuſcitauerũt. 4. Reg. 13. & Tabitha ſuſcitat à Petro Actu. 9. cap. De tribus mortuis in euangelio ſuſcitatis Auguſt. lib. 1. de ſer. domini in monte, ait. Sicut tribus gradibus ad peccatum peruenitur, ſuggeſtione, delectatione, conſenſione, ita peccati tres ſunt differẽtiæ, in corde, in facto, in conſuetudine, tanquam tres mortes. Vna quaſi in domo, i. cum in corde conſentitur libidini. altera extra portam, cum in factum procedit aſſenſio. tertia, cum vi conſuetudinis malæ tanquam mole terrena premitur animus, quaſi in ſepulchro iam putens. Quæ tria genera mortuorum dominus reſu-
Matth.9. ſcitauit. nam alicubi dicit. Puella ſurge. & ali-
Luc.7. bi. Iuuenis tibi dico ſurge. alibi. infremuit ſpiritu. & poſt. Lazare exi foras. Lege ipſum tracta. 49. ſuper Iohan.

De Articulo & eius emphaſi, & interiectionibus, Vę, Euge. Cap. 7.

Poſtquã abſolui & exhauſi omnia, quę maioris erant momenti, ad effingendum verum & omnibus numeris abſolutum Theologum, niſi quædam minutula & quæ leuiora videntur, ex his quæ ſuperſunt, vice corolarij ſubnectã, videlicet de Articulo, de Interiectionibus & Cõiunctionibus & Propoſitionibus. Quibus tractatis & cognitis re ipſa doceberis, ſi alicubi verũ eſt dictum Baſilij. ho. 10. Excẽm φάσκειν ἐν τῇ γραφῇ ἀργὸν λέγειν, βλάσφημόν ἐστιν, ideſt. dicere verbũ eſſe ocioſum in ſcriptura, blaſphemia eſt, maxime ad has particulas adaptari poſſe. De articulo igitur dicit Cyril. li. 1. ſuper Iohan. cap. 4. illud apprimè tenendũ eſt, ꝙ quando diuina ſcriptura, nominibus, ſecundũ Gręcæ linguę vſum articulos, præponit, tunc & vnum, & quod ſolũ propriè ac vere tale quid dicitur ſignificat, Articulo autẽ non adiecto generalius cũcta deſignat. Vt verbi cauſa, multi vocati ſunt dij, ſed quando cũ articulo in Gręca lingua deus dicitur, tunc ſolus & propriè deus deſignatur, cũ vero abſq; articulo deus profertur, qui ad hoc gratia vocatus eſt intelligitur. ſic cum homo ſine articulo dicitur, homo quiſpiam deſignatur, quando autem articulus accedit, vnicũ ac ſingularem hominem denotat. Ideo videmus filius hominis, ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, articulo ad vtrũque nomen poſito, à ſaluatore nr̃o proferri, quãdo ſe ſolum, ab infinita hominũ multitudine ſeiunctum, vellit ſignificare. Sic apud Iohan. dicitur. In principio erat illud verbum. nomini illo verbum, articulus adiungitur. Et Hiero. Matth. 21. in huius loci expoſitione. Hic eſt Ieſus propheta à Nazareth Galilęæ. inquit. Propheta quem & Moſes ſimilem ſui dixerat eſſe venturum, & qui propriè apud Gręcos ſcribitur cũ τοῦ ἄρθρου μαρτυρία, ideſt cum articuli teſtimonio. Hæc ille. Innumera exẽpla ad hanc rem ſpectantia inueniet linguarum peritus, vt apud Matth. 2. cap. Vbi eſt ille qui natus eſt rex Iudæorum. &. 12. Nunquid eſt ille Chriſtus filius Dauid? vt nõ poſſint hæc niſi de Chriſto intelligi. &. 16. Tu es ille Chriſtus filius dei viui. & Lucæ. 10. Exultauit in illa hora Ieſus, in illo ſpiritu, vt intelligas de ſpiritu ſancto. &. 17. Nouem illi vbi ſunt? &. 23. Tu es ille rex Iudæorum? & apud Iohan. Non erat ille, lux illa. Sed vt teſtimoniũ perhiberet de lumine. non erat illa lux vera quæ illuminat omnem hominem. Atq; ita locus ille Iohan. intelligendus eſt. Propheta es tu? & Reſpondit Iohannes. non. Non negauit Iohan. ſe eſſe prophetam, ſed eſſe prophetã illũ, quẽ ſperabãt Iudęi, de quo dixerat Moyſes. Prophetam ſuſcitabit dñs de medio fratrũ veſtrorũ. fecerũt ergò interrogatiõnẽ Iohanni. propheta ille es tu? Atq; ita exponunt Theophy. & Græci omnes. Latini mul

to all-

Grego. expoſitio non ſatis exacta. to aliter. Nam Grego. ho. 7. in euãgelia ſic exponit, ſe prophetam negat, quia non ſolum poterat redemptorem prædicare, ſed etiam demonſtrare. & Auguſt. tracta. 4. c. 1. Iohan. ait. Non erat Iohan. propheta. maior erat quàm propheta. nam dominus dedit de illo tale teſtimonium. quid exiſtis videre, arũdinem vento agitatam. & quid exiſtis videre prophetam? maior quam propheta hic eſt, quia prophetæ longè antè prænuntiauerunt, Io. præſentem demonſtrabat. & Theophy. Mat. 16. cũ dixiſſet Petrus, Tu es Chriſtus ille filius Dei viuentis, ait. Non dixit tu es Chriſtus filius Dei viuẽtis, abſq; articulo, ſed cũ articulo, ille filius, hoc eſt ille ipſe, qui ſolus & vnicus, non gratia filius, ſed qui ex ipſa patris ſubſtantia genitus. Quia & multi Chriſti erant, vt ſacerdotes & reges omnes, ſed Chriſtus cum articulo vnus eſt. Hæc ille.

Deus cũ articulo & ſine illo. Et Deus cum de perſona aut hypoſtaſi dicitur, articulum habet, cum vero de natura, articulo caret. vt Iohan. 1. θεὸν οὐδεὶς ἑώρακε πώποτε. id eſt, deum nullus vidit vnquam. & iterum. ἐγένετο ἄνθρωπος ἀπεσταλμένος παρὰ θεοῦ. id eſt fuit homo miſſus à deo. Deniq; Epipha. lib. 1. contra hęre. in hære. Samaritanorum, de hac re hæc ſcribit. ὅπου ἄρθρον πρόσκειται ἐπὶ ἑνί τινι ὡρισμένῳ καὶ διαφανεστάτῳ, πάντως ἐστὶν ἡ βεβαίωσις. ἄνευ δὲ τοῦ ἄρθρου ἐπὶ ἑνὸς τοῦ τυχόντος ἀόριστος ἐστὶ λοιπὸν. ὡς ὅταν εἴπωμεν βασιλεὺς, ὄνομα μὲν ἐσημάναμεν, ἀλλ᾽ οὐ τὸν αὐτὸν ὡρισμένον ἐδείξαμεν. βασιλέα γὰρ λέγομεν καὶ Πέρσην καὶ Μῆδον. ἐὰν δὲ μετὰ προσθήκης τοῦ ἄρθρου εἴπωμεν ὁ βασιλεὺς ἀναμφίβολον ἐστὶ τὸ σημαινόμενον. καὶ ἐὰν εἴπωμεν θεὸς ἄνευ τοῦ ἄρθρου τὸν τυχόντα εἴπομεν θεὸν τῶν ἐθνῶν, ἢ θεὸν τὸν ὄντα. ἐὰν δὲ εἴπωμεν ὁ θεὸς, δῆλον ὡς ἀπὸ τοῦ ἄρθρου τὸν ὄντα σημαίνομεν. ἀλλ᾽ ὅτι καὶ συνωνυμώτερον ὡς καὶ ἄνθρωπος καὶ ὁ ἄνθρωπος. καὶ εἰ μὲν ἔλεγεν ὁ νόμος, ἐὰν ἅψηται νεκροῦ κατὰ πάντων ἐφέρετο ἡ ἀφορμή. ἐπεὶ δὲ λέγει, ἐὰν ἅψηταί τις τοῦ νεκροῦ, ἐπὶ ἕνα τινὰ φέρει τὴν ἀναγωγήν, φημὶ δὲ ἐπὶ τὸν νεκρόν. Hoc eſt. cum articulus nomini adiungitur rem certam & definitam ſignificat. at ſine eo, de qualibet re indefinite dicitur. vt nomen rex, quemlibet regem ſignificat. Verum cum articulo certũ quẽdam monſtrat regem, & Deus abſq; articulo deum gentium oſtendit, cum articulo, verum Deum. ad eundem modum homo & hic homo. & in lege cum præcipitur ne tangatur mortuus, de quolibet mortuo ſermo intelligitur. at ſi dicat ne hunc tetigeris mortuum, de domino intelligitur.

Væ, vt dicitur in cõment. in Prouerb. titulo Hierony. cap. 23. interitum æternum nominat, de quo dicit dominus. Væ homini illi per quem ſcandalum venit. Et Chryſoſt. homil. 60. in Matth. exponens hæc verba. Væ homini illi. ait. his verbis oſtendit magnum ſupplicium illi futurum. & homil. 66. in Ioh. inquit. Hanc particulam, Væ, mox pœna ſequitur & ſupplicium. Vt, Væ ſeruo illi per quem nomen Dei blaſphematur. &, væ mihi ſi non euangelizauero. & homil. 23. in Geneſ. Deniq; Grego. homil. 9. in Ezechiel. ait. Væ in ſcriptura ſæpius de æterno luctu, quã de præſenti ſolet intelligi. Hactenus illi. ſunt multa huius rei exempla. Matth. 18. Væ mũdo à ſcandalis. i. hi qui in mundo verſantur infelices ſunt ob ſcandala quæ meis creant quotidie. ¶ Væ eſt deplorãtis calamitatẽ alicuius. Matth. 23. Væ vobis Scribæ. i. ò ter infelices. &, Væ vobis duces cæci. *Væ. Matth. 18.*

¶ Væ interdum vocãtis eſt, non plangentis, vt apud Iſaiam. Væ omnes ſitientes venite ad aquas. Hierony. Iſa. 5. & libr. 9. cap. 29. Væ Ariel ariel. & Iſaiæ. 18. dicitur. Væ terræ vmbræ alarũ quę eſt trãs flumina Æthiopię. *Iſaie. 55.*

Euge, inquit Philipp. lib. 1. in Iob cap. 16. dicitur in bonum, vt cum ait dominus in euãgelio. Euge ſerue bone intra in gaudium domini tui. Aliquando in contrarium ponitur, vt in Pſalm. 69. Erubeſcant & reuereãtur qui dicunt mihi euge euge. & in talibus verbis vel in nutib⁹, intentio dicentis intuenda eſt. & ita intelligi poterit, de quo affectu, vnus & idem ſermo procedat, & geſtus corporis exprimatur. *Matth. 25.*

¶ De aduerbijs. Cap. VIII.

Particula, Vt, aliquãdo cauſam finalem deſignat, vt in euangelio. Attendite ne iuſtitiam veſtrã faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis. Aliquando euentum rei ſignificat. Nam verbum ἵνα & ὅπως hoc eſt, vt, ſæpe in ſcriptura ponuntur, non vt cauſam, ſed vt euentum ſignificent. vt Pſalm. 50. Tibi ſoli peccaui & malum coram te feci, vt iuſtificeris in ſermonibus tuis. Non peccauit Dauid vt iuſtificet Deus, ſed ex opere Dauid peccantis cõtigit iuſtificari Deum. & Apoſtolus ad Roma. 2. Inuiſibilia ipſius à creatura mũdi per ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur, vt ſint inexcuſabiles. & cap. 5. Lex ſubintrauit vt abũdaret

daret delictum. Non tamen propterea data
eſt, vt abundet peccatum, ſed vt ſaluet, & in
euangelio Iohã. cap. 5. Nec hic peccauit, nec
parentes eius, ſed vt manifeſtentur opera dei
in illo. &. Matth. 13. ſine parabolis nihil lo-
cutus eſt illis, vt impleretur quod dictũ fue-
rat per prophetam. & Iohan. 10. ego pono
animam meam, vt iterũ ſumam eam. & cap.
12. excęcauit oculos eorũ, & indurauit cor
eorũ, vt nõ videãt oculis, & corde nõ ĩtelligãt
& cõuertãtur & ſanẽ eos. Hęc colligi poſſun
ex Theophy. Matth. 13. & Iohã. 9. &. 5.

Vt, inquit Euthy. Iohã. 15. &. 10. aliquan-
do non eſt cauſalis, ſed euentũ dicit, ſiue eius
quod futurum eſt impletionem, & vbicunq;
dicitur, vt ſermo prophetę impleretur, dictio
vt, & Grææ dictiones *ἵνα* & *ὅπως* ac ſimiles,
dictam habent ſignificationẽ. Neq;. n. quia
dixerunt prophetæ, ideo facta ſunt quæ di-
xerant, ſed quia futurum fuerat, propterea
prædixerunt prophetæ. Cyril, quoque lib.
9. ſuper Iohannem. cap. 10. ait. Nemo putet
idcirco quæ à prophetis dicta ſunt in exi-
tum venire, vt adimpleatur ſcriptura. Nam
ſi ſic eſſet laudari potius quã vituperari, tan-
quam ſcripturarũ miniſtri, nequã homines
eſſent. Nam ſi adimplere ſcripturam neceſſe
eſſet, illi per quos adimpletur nullo crimine
profecto tenerentur. Præterea in ſcripturæ
autoritatẽ, culpa redundare videretur, ſiqui-
dem vt adimpleretur ſcriptura, vi quadã, ma
la commiſerunt. Sed quis adeo mentis inops
erit, vt ſcripturã ſancti ſpiritus, peccati cau-
ſam attuliſſe homini, vnquam credere poſsit.
Non ergo vt impleretur ſcriptura, nec iſta
de cauſa facta ſunt à quibuſdã, quæ ſcriptu-
ra prædixit, ſed contra quoniam ſponte ita
nonnulla facturi erant, idcirco pręſciens ſpi-
ritus ſanctus, futura pędixit. Cum igitur fa-
cta ſunt quæ prædixit, pignus fidei, pędica-
tionem habentes, cum iam cognoſcimus, de
quo ita prædicta fuerũt. Si quid amplius de
hac materia ſcire deſideras, lege Epipha. lib.
1. aduerſus hære. to. 3. hære. Caiana. & Chry
ſoſt. ho. 56. &. 80. ſuper Iohã. &. 1. Cor. 11.
homi. 27. & in ſer. in dictum apoſtoli.

Cras. Cras. inquit Hiero. Matth. 6. in ſcripturis
futurum tempus intelligitur, dicente Iacob.
Geneſ. 30. exaudiet me cras. & in Samuelis phantaſma
1. Reg. 18. te Phytoniſſa loquitur ad Saulem. Cras eris
mecum. &, nolite ſoliciti eſſe in craſtinum. &
vbi legitur in Matth. panem noſtrum ſuper
ſubſtantialem, in euangelio ſecundum He-
bręos, pro superſubſtãtiali pane, repperi, Ma
char quod dicitur craſtinũ, i. futurũ, da nobis
hodie. & Amando ſcribens ait. Craſtinum
in ſcripturis ſanctis futurum tempus ſignifi-
cat, vt in euangelio. Nolite ſoliciti eſſe de cra
ſtino, hoc eſt de futuris cogitare prohibeo,
de pręſentibus non item. propter humanæ
vitæ fragilitatẽ. & vbi altare extruitur à dua
bus tribubus, Ruben & Gad & dimidia tri-
bu Manaſſe, & à cuncto Iſraële ad eas lega-
tio mittitur, cum Phinees Pontifici reſpon-
diſſent, idcirco ſe altare feciſſe, ne cras filijs
ſuis colendi deum poſſeſsio denegaretur. ite
rum hęc replicat Q. 1. ad Hedibiã. lege Aug.
lib. 5. Locut. Deuteronomij. Heri et Nu

Heri & Nudiuſtertius, inquit Auguſt. lib. diustertius.
Locut. in Gene. pro tempore præterito. Ge-
ne. 31. animaduertit faciẽ Laban quod non
eſſet erga ſe ſicut heri & nudiuſtertius. &
Exo. 4. obſecro domine non ſum eloquẽs ab
heri & nudiuſtertius. & Exo. 21. Si ſciebat
quod bos cornupeta eſſet ab heri & nudius
tertius.

¶Forſitan. inquit Aug. tract. 39. ſuper Iohã. Forſitan.
dubitationis verbum eſt, quãdo dicitur ab
homine, ideo dubitante quia neſciente. cum
verò dicitur a deo verbum dubitationis, cum
deum vtiq; nihil lateat, illa dubitatione ar-
guitur infidelitas, nõ opinatur diuinitas. Ve-
luti apud Iohan. ſi me ſciretis, forſitan &
patrem meum ſciretis. homines vero de his
rebus quas certas habent aliquãdo increpa-
tiue dubitant, ideſt verbum dubitationis po
nunt, cum corde non dubitent. Veluti ſi in-
digneris ſeruo tuo & dicas. Contemnis me,
conſidera forſitan dominus tuus ſum. Hinc
& apoſtolus ad quoſdam cõtemptores ſuos 1. Cor. 7.
loquens ait. Puto quod ego ſpiritum dei ha
beo. Dubitatiue videtur loqui, ſed ille incre-
pabat. & Chriſtus increpans infidelitatem
futuram generis humani, inquit. Cum vene-
rit filius hominis, putas inuenies fidẽ in ter-
ra? Lege quæ ſupra de Dubitationibus ſcri-
pſimus.

Dictio Ecce, inquit Euthy. Pſal. 58. abun- Ecce.
dat ſæpe apud Hebræos, atq; vt plurimum
eſt ſuperflua. vt in Pſalm. Ecce loquuntur in
ore ſuo. Hactenus ille. Aliquando ſignificat
ſane vel vtiq;, ac eſt verbum hominis obtem
perãtis & ſe dedẽtis in dei obſequiũ. vt apud
Lucam. ecce ancilla domini fiat mihi ſecun-
dum verbum tuum. & Iſaię. 6. ecce ego, mitte
me. & in Pſalm. 39. tunc dixi ecce venio. &

quãdo dominus apparuit Samueli dixit Sa-
muel domino. Ecce ego. Significat quoq; idẽ
quod ſanè. vt in Gene. ecce dedi vobis omnẽ
herbam afferentem ſemen ſuper terram. Ali
quando rem ſubitam ſignificat. Iere. 51. ecce
ego ſuſcitabo ſuper Babylonem & ſuper ha-
bitatores eius, quaſi vẽtum peſtilentẽ. Actu.
13. ecce manus domini ſuper te.

Si. Eſt, inquit Euthy. Pſal. 88. veteris ſcriptu-
ræ idioma, vti dictione, ſi, in iuramentis, loco
negationis. vt ſemel iuraui in ſancto meo ſi
Dauid mentiar. & Pſalm. Si introibo in re-
quiem meam. &, ſi introibo in tabernaculo
domus meæ. pro non introibo. & Marci. 8.
Mar. 8. cap. ait. Si dabitur, ideſt non dabitur, linguæ
Hebraicæ idioma eſt. Amen, inquit, dico vo-
bis ſi dabitur generationi huic ſignum. Hoc
clarius explicant Hebræi his verbis. cũ poſt
verba iurandi particula, ſi, ponitur ſignificat,
quod non, cum quadam Apoſiopeſi. Ierem.
38. viuit deus ſi interficiam te. At verò ſi ha-
buerit ſequẽtem particulam negatiuã, tunc,
ſi, accipitur affirmatiuè. Iſaiæ. 5. in auribus
domini exercituum, ſi non domus multæ in
ſolitudinem redigẽtur. & cap. 14. Iurauit do
minus exercituum, ſi non vt putaui ſic erit.
aut oportet addere, non mihi credatis, aut
hoc mihi eueniat. Aliquando eſt interro-
gatiua particula, nũquid ſignificans, vt Mat.
12. ſi licet ſabbatis curare. & Luc. 22. domine,
ſi percutimus eum in gladio. Actu. 1. domi-
ne ſi in hoc tempore reſtitues regnum Iſrael.
& cap. 19. & 22. Aliquando eſt conditiona-
lis, Iohan. 21. dicit dominus ad Petrũ, ſi eum
volo mane donec veniam quid ad te. i. om-
nes diſcipuli mei gladio trucidabuntur, tan-
tummodo Iohã. morte obibit naturali. Hoc
non intelligentes illo tempore diſcipuli arbi-
De Iohan- trabantur, nunquam eſſe moriturum. Sed
nis morte li. Euthy. Matth. 43. authoritate Chry. fretus
3. ca. 1. ver- affirmat mortem obijſſe. & Hiero. Matth.
ſus finẽ diſ- 20. ait. Iohan. propria morte vitam finiuit. &
ſeruimus. in lib. de ſcrip. eccleſi. & Beda. Iohan. vlt. &
Abdias lib. 5. & Euſeb. lib. hiſt. 3. cap. 31. &
Theophy. Iohan. vlt. & Chry. homi. 26. ad
Hebræ. Apoſtolorum plurimorum oſſa ne-
ſcimus vbi iacent, Petri & Pauli, Iohan. &
Thomę manifeſta ſunt ſepulchra. Item Exo.
1. ſi maſculus fuerit interficite, ſi fœmina re-
ſeruate. Si, nõnunquã idem ſignificat quod,
cùm. Pſalm. 7. ſi non conuerſi fuerint. i. cum
non conuerſi fuerint, gladium ſuum vibra-
bit. & Salomon. ſi dormierint duo caloe
erit eis.

Niſi, affirmatiuè ponitur cum Apoſiopeſi.
niſi benedicens benedicam tibi, ſcilicet ne
poſt hac mihi fidem adhibeas.

Tunc, dicit, Theophy. Marci. 13. non raro *Tunc.*
ad ſuperiora non refertur, ſed ad tẽpus quo
illa quæ narrãtur fient. Vnde Marci. 13. cũ
abſoluit ea quæ ad Ieru. attinent, incipit de
Antichriſti aduentu dicere, his verbis. Tunc
ſiquis vobis dixerit, ecce illic. Quod autem di
cit, tunc, non intelligas quod quando fiẽt ea
quæ ſupra dicta ſunt de Ieruſalem, tunc ſi
quis vobis dixerit, ecce hic eſt Chriſtus, ne
credatis. Sed ſcito quod ſcripturæ proprie-
tas hæc eſt, ſicut etiam Mat. poſt genealo-
giam Chriſti dicit. In diebus illis venit Io.
quibus diebus? num mox ſequentibus poſt
Chriſti natiuitatem? non, ſed indefinitè. Nã
poſtquam de natiuitate Ieſu, de Magorũ ad-
uentu, de Herodis interitu diſſeruit. ſtatim in
illis diebus, ſubiungit. Atqui ſpatium. 30. an
norum ferè ab illo tẽpore ſupra relato, vſq;
ad aduentũ Iohan. interfuit. ſic igitur in illo
Marci loco dicitur. Tunc, non quando Ieru.
deſolata fuit, ſed per tempus aduentus anti-
chriſti, ne ſeducamini. Ita Chry. ho. 77. in
Mat. huius rei crebra ſunt in ſcripturis exem
pla. Pſal. 2. Tunc loquetur ad eos in ira ſua.
tunc, non refertur ad ſuperiora, ſed ad extre
mam captiuitatẽ quam ſub Veſpaſiano paſ-
ſi ſunt, quando funditus Iſraeliticus popu-
lus deletus eſt. Pręterea Chry. ho. 19. in Mat.
ait. Mos ſcripturarum eſt, & vtiq; celeberri-
mus, vti his verbis, in diebus illis non ſolum
cum ad præteritam narrationem aliud tem-
pus adiungitur, verum etiam cum illa narrat
quæ poſt multorum annorum ſpacia conti-
gerunt. Sic dominus cum Oliueti monte reſi
deret, & accedentes ad eum ſolicitè diſcipuli
de captiuitate Ieru. deq; ipſius ſciſcitarentur *Mat. 24.*
aduentu, & certè noſtis quam grandi hoc
medio diuidãtur, cum de vrbis ſubuerſione
dixiſſet, ſermonemq; de his diſputans, ter-
minaſſet, iamque ad dicendum de fine mun-
di tranſiret. tunc, inquit, hæc vel illa erunt.
dicendo autem tunc, non vtique tempora
quę plurimum à ſe erant diſcreta coniunxit,
ſed illud tantummodo, quo euentura erant,
tempus notauit, dicens. In diebus illis. non
enim quaſi continuo hæc ſecutura monſtra
ret

ret hic poſuit, ſed illis, inquit, diebus in quibus iſta contigerunt. Lege Euthy. Matth. 3. & Chryſ. ho. 26. Actu. & Auguſt. lib. 2. de conſ. euange. cap. 6. Aliquando, tunc, accipitur pro eodem puncto tēporis. Mat. 12. tunc reſponderunt quidam de ſcribis & Phariſęis dicentes. &. 26. Tunc abijt vnus de duodecim. &, Tunc cœpit exprobrare ciuitatibus, ait Aug. libr. 2. de conſen. euang. ca. 32. tunc accipiendum putat vt punctum ipſum temporis ſignificet, non tempus aliquanto prolixius.

Amen. Sæpe, inquit Chry. ho. 56. in Mat. Amen non abſoluit, ſed continuat orationem, ſic Paulus in quodam exorſu epiſtolæ dicit. ſe- Gala. 1. cundum voluntatem dei patris, cui gloria in Ro. 1. ſecula, Amē. & alibi. coluerunt creaturā, præter creatorem, qui eſt benedictus in ſecula, Amen. & in hymno qui a ſanctis Monachis poſt prandium dicebatur, benedictus deus qui me paſcit à iuuentute mea, qui omni carni cibum præbes, reple lætitia & gaudio corda noſtra vt ſemper ſatis habentes, ad omne opus bonus abundemus in Chriſto Ieſu domino noſtro, cum quo tibi gloria, honor & imperiū, cum ſancto ſpiritu in ſecula, Amē. Gloria tibi domine, gloria tibi ſancte, gloria tibi rex, quoniam dediſti nobis eſcas, gaudio & lętitia reple nos in ſpiritu ſancto, vt inueniamur in conſpectu tuo acceptabiles ſine verecundia, quando vnicuiq; reddes ſecundum opera ſua. cōſentit Hiero. in epiſ. ad Sophro. & ex hoc colligit librum pſalmorum non eſſe in quinque lectiones diuiſum. vt in ſuo loco diximus. Præterea quid ſignificet Amen, Hiero. ad Marcel. exponit. Amē Aquila fideliter interpretatur, deductum aduerbium ex nomine fidei. Vnde in fine librorū (in. 5. ſiquidem volumina Pſalterium apud Hebræ. diuiſum eſt) fiat, fiat tranſtulerunt, quod in Hebraico legitur Amen Amē, quo ſcilicet ea quæ dicta ſunt ſupra confirmātur. Vndè Paulus aſſerit non poſſe aliquem reſpondere Amen. l. confirmare quæ prædicata ſunt niſi intellexerit prædicationem. & in poſtremis verbis epiſtolæ ad Gala. ait. Amen. 70. fiat, Aquila, Symmachus, & Theodotio fideliter ſiue verè interpretati ſunt. & quomodo in ve. teſt. quadam iuran- Num. 14. di conſuetudine deus ſua verba confirmat dicens. Viuo ego dicit dominus. & per ſanctos quoq; iuratur. Viuit anima tua. Ita & ſaluator in euangelio per verbum Amen vera eſſe quæ loquitur oſtendit. Quod autem Amen conſenſum ſignificet audītis & ſit ſignaculum veritatis Paulus docet. cæterum 1. Cor. 14. ſi benedixeris ſpiritu qui ſupplet locum idiotæ? quomodo dicet, Amen. Lege ipſum Mat. 6. & ad Gala. 1. Q. D. Hebræi vtuntur hac particula, preces & vota approbantes, fit ratum quod dictum eſt. 2. Cor. 1. quot ſunt promiſſiones dei per ipſum ſunt, ναὶ etiam, & per ipſum Amen, deo ad gloriam. id. omnia ſunt certa quæ dicit deus, ob eius gloriam. & Apo. 3. hæc dicit Amen teſtis fidelis. Amen. i. ipſa veritas Chriſtus, qui eſt teſtis fidelis.

Tres ſunt particulæ quæ frequēter ſubaudiri ſolent, quanquam interpretes nonnunquam ſoleant à ſe addere. Relatiuum. Pſal. 7. excita ad me iudicium mandaſti, pro quod mādaſti. Verbum ſubſtantiuum. vt, beatus vir qui non abijt. ad Roma. 2. tribulatio & anguſtia (erit) ſuper omnem animam operātis malum. 2. Cor. 8. Miſimus vnà cum ipſo fratrem, cuius laus in euangelio. Et articulus ſeu prępoſitio. [redacted] & Gene. 3. memento homo quia puluis es, hoc eſt, ex puluere es. & Iſaias. elongaſti omnes termi- Iſai. 26. nos terræ. i. vſq; ad omnes. & pſal. 2. poſſeſſionem tuam terminos. l. vſq; ad terminos. Hoc eſt quod inquit Aug. libro. 4. Locut. in Nume. Non raro Hebræi nominibus locorum non ponunt præpoſitionem. Vt. 1. lib. Æneidos. Penituſq; ſonantes acceſtis ſcopulos. Pro acceſſiſtis ad ſcopulos. & Marci. 4. Via maris Galilæa gentium. pro iuxta viam maris. De ἐλλείψει lege quæ ſcripſi li. 10. Regula. 12. & eius corolarium.

Deficit in ſcriptura non raro particula ſi- De hoc lib. militudinis, Sicut, vel tanquam. vt in Pſalm. 7. c. 4. Quid faciet tibi aut quid apponet tibi lingua doloſa? (ſicut) ſagittæ potentis acutæ. & 11. Pſal. in Domino confido quomodo dicitis animæ meę tranſmigra in montem (ſicut) paſſer. &, Catulus leonis Iuda. & Iſachar aſinus areæ. & libro. 1. Reg. Aliqui dicunt legere oportere. Vir. 21. anni, erat Saul quando regnare cępit ſed nullo ſūt fulcti teſtimonio Nos dicimus (ſicut) vir vnius anni erat Saul cum regnare cœpit hoc eſt. vir ſimplex ac ſi eſſet vnius anni. Hoc eſt quod dicit Euthy. Pſalm. 8. eſt defectiuus loquendi modus Hebraico idiomati familiaris, ſubintelligi dictio, quaſi, vt in Pſal. ſorte diuiſit eis terram funiculo diſtributionis. pro quaſi funiculo.

&, cibauit eos adipe frumenti, pro quaſi ex adipe frumenti. Hæc ille. Eccleſi. 21. (ſicut) obiurgatio & iniuriæ annullabunt ſubſtantiā (ſic) ſuperbi ſubſtātia eradicabitur. Prouer. 1. ſicut) fruſtra iacitur rete. &c. ſic ſemitę omnis auari animas poſsidentium rapiunt.

Sicut. Hoc verbū ſicut, inquit Aug. Pſal. 125. nō ſemper ad ſimilitudinem ponit. nam aliquando ad proprietatem refertur, aliquando ad ſimilitudinem. ad proprietatem, in Pſalm. Cum conuerteret dn̄s captiuitatem Sion facti ſumus ſicut cōſolati. & Chriſtus vocatur, Quaſi vnigenitus à patre, & in cōmuni locutione dicimus, ad ſimilitudinem, ſicut vixit pater, ita filius. ad proprietatem. Sicut moriatur pecus, ita & homo. Quando tamen dicimus, fecit ſicut vir bonus, nūquid nō eſt vir bonus. eſt. & habet ſimilitudinem viri boni. fecit tanquam iuſtus, hoc tanquam non negat iuſtū eſſe, ſed proprietatem eius oſtēdit. & Hierony. ad Ephe. 5. ait. Cum dicitur dilige vxorem tuam ſicut te ipſum, veritatis eſt, ſicut, cū dicitur, Dilige proximum tuum ſicut teipſum, Similitudinis eſt. nam prius diligo me, & poſtea proximum, quia charitas bene ordinata à ſeipſo incipit. & Iacobi. 1. Redargutí à lege quaſi trāſgreſſores. &. 1. Petr. 2. ſiue regi quaſi pręcellēti. Deinde ſicut & Quaſi. ſignificāt cōiecturā numeri, vel menſurę, & vocant cōiecturę Ioſue. 4. Quaſi duo milia virorum. &. Quaſi duobus cubitis ſupra faciē terræ. & Exod. 12. quaſi media nocte. Præterea iſtæ particulę, ſic, vt, ſicut, ſignificant ſimilitudinē & adæquationem rei ad rem, ob quam cauſam vocatur ſimilitudinis. Iſaiæ. 24. & erit vt populus, ſic ſacerdos, vt ſeruus ſic dn̄s ei⁹. & in lib. Regū. vt ego ſic tu, vt popul⁹ meus, ſic populus tuus, vt equi mei, ſic equi tui. Hę particulę, vt & ſic ſunt ſimilitudinis, quādo duæ inquā res cōferūtur inter ſe. Sed hic mos eſt ſcripturæ, cum vult ęquare duas res pariter inter ſe reciprocè, adijcit particulā ſimilitudinis duabus rebus inter ſe cōparatis, cauſa breuitatis. Nam ſi dixiſſet. & erit populus ſicut ſacerdos. iā ſacerdos non eſſet ſicut populus. Modo cum ait. Sicut populus ſic ſacerdos, perinde eſt ac ſi dixiſſet. erit populus ſicut ſacerdos, & ſacerdos ſicut populus. & Geneſ. 44. ſicut tu ſic Pharao. i. tu ſicut Pharao, & Pharao ſicut tu.

Dictio ſicut, inquit Theophy. Iohan. 17. quando de patre & filio dicitur, tunc ſolum æqualitatem intellige, alias ſimilitudinē, vt de apoſtolis. nō ſunt de mūdo, ſicut ego non ſum de mundo. & iterum. ego gloriā quam dediſti mihi dedi eis, vt ſint vnū, ſicut & nos vnum ſumus. & Euthy. Iohan. 7. &. 16. hunc exponens locum. Sicut dilexit me pater, ita ego dilexi vos. ait. Sicut, quemadmodū, cum ſimilibus, cū de patre, filio, & ſpiritu ſancto dicuntur æqualitatē ſignificant. vt, iudicium omne dedit filio, vt omnes honorificent filium, ſicut honorant patrem. Cum vero de deo & hominibus, ſimilitudinem deſignant, & partialem quendam aſsimilationem. Lege Chry. ho. 48. &. 49. ſuper Iohā. & Cyril. lib. 5. ſuper Iohā. ca. 41. Itē Theophy. Ephe. 5. ait. aduerbium ſimilitudinis non eſt vbiq; eiuſdem pretij. q. nō ſignificat omnimodam ſimilitudinem. vt cum Paul inquit. Vxores maritis veſtris ſubijcimini tanquam domino. Nam ſi tāquam domino ſeruiendum eſt, quomodo deſielendum à viro, & muliere, propter dominum? Deniq; Ambro. lib. 7. epiſt. 47. ait. Mos ſcripturæ eſt ſic loqui. ſpecie inuentus vt homo. nō negatus eſt homo Ieſus, cum alibi ipſe Paulus dicat. Mediator dei & hominum homo Chriſtus Ieſus, ſed cōfirmatus eſt ipſum hominem eſſe. & alibi. Vidimus gloriā eius quaſi vnigeniti à patre. ergo vocatur quaſi vnigenitus, & non abnuitur vnigenitus dei filius. ita vt homo dicitur. & perfectio fuiſſe in eo hominis nō negatur. *Philip. 2.* ¶ ὡς, i. tanquā, inquit Euthy. in proœ. Iohā. idem ſignificat quod verè. & Chry. homi. 11. in eundem. & Grego. lib. 18. mora. cap. 4. ait. In ſacro eloquio ſicut & quaſi, aliquādo nō pro ſimilitudine ponuntur ſed pro veritate. Vnde Iob. ſic vt impius inimicus meus, & aduerſarius meus quaſi iniquus. pro affirmatione potius quā pro ſimilitudine dictū videtur. & lib. 25. mora. ca. 13. ait. quaſi aliquādo pro ſimilitudine poni conſueuit. 2. Cor. 6. Quaſi triſtes ſemper autem gaudentes.

Q. de ſudore Chriſti. Hic quęrendum videtur, an ſudor ille ſanguinis qui fluxit ab ipſo Chriſto quādo orabat Lucæ. 22. fuerit vere ſanguis. erat, inquit, ſudor eius ſicut guttæ ſanguinis decurrentis in terram. Theophy. putat nō ſudiſſe verum ſanguinem. ait enim. Parœmia eſt in his qui valde laborant, vt dicant ſanguinem ſudaſſe. ſicut in his qui amarè flent, dicimus quod ſanguinem fleant. Hoc volens manifeſtare euangeliſta dicit, ita fortiter ſudorem inſtillaſſe, vt collegerit ſecum riuos ſanguinis. At Hierony. lib. 2. contra Pelagi. vltra medium, ait.

guttæ

guttæ ſanguinis fluxerunt ex parte, quem totum erat in paſsione fuſurus. & de celebra. De celebratione miſſarum, cap. In quadam, dicitur. Reſtat vt qualiſcunq; fuit illa aqua, ſiue naturalis, ſiue miraculoſa, ſiue de nouo diuina virtute creata, proculdubio vera fuit, cũ naturaliter poſſit & compoſitum in cõponẽtia, & elementatum in elementa reſolui. quemadmodum verus extitit ſudor ipſius, ſicut guttę ſanguinis decurrentis in terram. & Iuſtinus in Tryphone.

Quàm. ¶ Quàm confirmantis vim habet, vt Pſalm. 72. Quàm bonus deus ipſi Iſraël.i. valde bonus. & Pſalm. 83. Quàm dilecta tabernacula tua domine virtutum. ex Euthymius in horum locorum expoſitione. Præterea ὡς id eſt vt, tanquam, quemadmodum, quàm, aliquando augmentum vel vehemẽtiam aut admirationem, ſignificat, vt homines & iumenta ſaluabis.i. alimẽta ſuppeditabis, quẽadmodum multiplicaſti miſericordiã tuam. & in euangelio. Ignẽ veni mittere in terram quam volo vt ardeat. ita legit Hiero. Matth. 3. & Zacha. 9. & ſi legitur quid. et in eadẽ ſignificatione accipitur. Nam τί .i. quid vel quam, vehementiam ſignificat. vt Matth. 6. quam anguſta eſt porta quę ducit ad vitam. Pſalm. 3. &, Domine quid multiplicati ſunt qui tribulant me. & πῶς idest quam, eadem ſignificatione. Mar. 10. quam difficulter diuites intrabunt in regnũ cęlorũ. Vide Theophy. Iohã. 2. & Euthy.

Propterea. Propterea, inquit Euthy. Mat. 24. aliquã. Matth. 13. do non eſt cauſæ redditiuum, ſed cõfirmatiuũ, hoc eſt verè. vt in euãgelio. ille dixit eis. propterea omnis ſcriba doctus ad regnum cælorũ ſimilis eſt homini patrifamilias. Aliquando, vt idem autor dicit Iohan. 9. vulgati modo ac ſuperflue additur, Hebraicomore. vt apud Iohan. Propterea Moyſes dedit vobis circunciſionẽ, non quod ex Moyſe ſit, ſed ex patribus. Aliquãdo, vt ipſe inquit Iohan. 15. propterea eſt futuri declaratiuum. Iohan. 12. vt apud Iohã. propterea nõ poterant credere, quia dixit Iſaias. excęcauit. &c. quia videlicet futurum erat vt credere non poſſent. i. non vellẽt. nã ſi voluiſſent vtiq; credidiſſent.

Veruntamẽ Quoniam. Quia. Pſalm. 67. Dictiones iſtæ, veruntamen, & quoniam & quia, vt inquit Euthy. Pſalm. 67. ſæpe in ſcriptura, & pręcipue in euãgelijs abundant. vt, Veruntamen deus confringet capita inimicorum ſuorum. & Pſalm. 84. Verũtamen prope timentes ſalutare ipſius. & 83. quoniã miſericordiam & veritatem diligit deus. & , quia cinerem tanquam panem mãducabam.

Dictio quoniã ſeu quia, teſte Euthy. Pſal. 9. & 89. apud Hebręos non ſemper cauſam reddit, ſed aliquãdo aduerbiũ eſt cõfirmãdi. Aliquando etiam abundat iuxta idiomatis vſum, Vt. quoniam laudatur peccator in deſiderijs animæ ſuæ; & iniuſtus benedicitur. abundat ibi. ſuperfluit etiam vel aſſeuerat, in Pſalm. 36. quoniam benedicentes ei hæreditabunt terram. & iterum. quoniam ego in flagella paratus ſum. & in euãgelio. bene dixiſti quoniam virum non habeo.

Quoniam. Quoniam aliquando facit ſubiunctiuum modum, & ſignificat idem quod præpoſitio cum, vt Pſalm. 13. illic trepidauerunt timore vbi non erat timor, quoniam deus in generatione iuſta eſt. i. cùm dñs opẽ iuſtis prębuerit, tũc timebũt. & iterũ. Domine dñs noſter quã admirabile eſt nomen tuum in vniuerſa terra, quoniã eleuata eſt magnificẽtia tua ſuper cælos, i. cũ magnificẽtiã tua in cælo nota ſit, nũc demũ admirabile nomẽ tuũ in terris manifeſtare voluiſti. Interdũ quoniã & quia cauſam reddunt. vt, Confidite quia ego vici mũdum. & apud Ierem. AAA domine deus neſcio loqui quia puer ego ſum. &, Vigilate quia neſcitis horam. i. tempus. Aliquando pro quòd ponitur. vt, Videns Herodes quoniam illuſus eſſet à Magis. & quoniam Nazaræus vocabitur, &, Nonne ſcriptum eſt quia domus mea domus orationis vocabitur. &, ſcitis quia Phariſæi audito verbo hoc ſcandalizati ſunt.

Donec, vſq; Donec, vſq;, iuxta Hiero. aduerſus Heluid. ſæpè certum tempus ſignificant, vt, Non exibis inde donec ſoluas nouiſsimum quadrantem. Sępe infinitũ. Vnde eſt illud quod deus ad quoſdã loquitur in prophetis. Ego ſum, ego ſum, & donec ſeneſcatis ego ſum. Nunquid poſtquam illi ſenuerint deus eſſe deſiſtet? & in euangelio. Ego vobiſcum ſum omnibus diebus, vſq; ad conſummationem ſeculi. & Paulus. Oportet illum regnare donec ponat omnes inimicos ſub pedibus eius. & in Pſal. ſicut oculi ancillæ in manibus dominę ſuæ, ita oculi noſtri ad dominum deum noſtrũ donec miſereatur noſtri. & in Gene. abſcõdit Iacob deos alienos & inaures eorum ſub Terebintho quæ eſt in Sychimis, vſq; in hodiernum diem. & in fine Deute. defunctus eſt Moyſes ſeruus domini in terra Moab per verbum domini, & ſepelierunt eum in Geth 1. Cor. 15. Pſalm. 122 Gene. 35.

prope domũ Phegor,& nemo ſcit ſepulchrũ
eius vſq; in diem iſtũ. Legę Theophy. Mat.
1.& Damaſce.lib.4.cap.15.& Grego.lib.8.
mora.cap.41.& Orige.tract.3.in Matth.ca.
17.& Grego.Nazian. ſermone de filio.& Eu
thy.in proœ.Matth.& Pſalm.109. & Baſi.de
huma.Chriſti gene.& Philip.libr. 2. in Iob.
cap.2.& in con mẽtarijs titulo Hiero.in Iob.
cap.27. Item Euthy. Pſalm. 71. eſt, inquit,
peculiaris loquẽdi modus ſcripturæ,vt tem
pus vſq; ad aliquod terminet, & quod ſequi
tur non neget.vt,Permanebit cum ſole.i.erit.
donec ſit ſol.Et Orige. homi.7. in Ioſue.ait.
Scripturę ſãctæ moris eſt,de his quæ vſq; ad
finem, vel vitæ vel ſeculi permanent, dicere
vſq; ad hodiernum diẽ.vt,hic eſt pater Moa
bitarum vſq; in hodiernũ diem. quod ſigni-
ficat vſq; ad finem ſeculi. & in euange.diffa-
matus eſt ſermo hic apud Iudæos vſq; in ho
diernum diem.&.2.Reg.6.Michol filię Saul,
non eſt illi natus filius vſque in diem mortis
ſuæ.& Aug.lib.1.de ſerm. dñi in monte. ait.
Donec ſoluas nouiſsimũ quadrantem,ita di-
ctũ eſt.et,ſede à dextris meis,donec ponam
inimicos tuos.Non enim cũ poſiti fuerint de
finet regnare.Ita etiã accipi poteſt illud. Nõ
exies inde donec ſoluas nouiſsimũ quadran
tẽ. nũquã enim exiet,quia ſemper ſoluit qua
drantẽ, dum ſempiternas pœnas luit.

Ante, Ante,antequam,priuſquam,vt late docet
Antequam. Hie. o. in lib. contra Helui. licet ſæpe conſe-
Priuſquam. quentiam indicent,nonnunquam ea tantum
quæ prius cogitabãtur oſtẽdunt. Vnde non
neceſſe eſt vt cogitata fiant, cùm aliud ideo
interuenit,ne ea quæ cogitata ſunt fiãt. Vn-
de in euangelio dicitur. Antequam conueni
rent inuẽta eſt in vtero habens de ſpiritu ſan
cto.& vulgo dicitur. antequã in portu pran
derẽ nauigaui.Et Ambro.de inſti.virgi.cap.
5. ait. Conſuetudo ſcripturæ eſt, vt cauſam
quę ſuſcepta eſt aſtruat,incidentem differat.
vt antequam conuenirent inuenta eſt.&c.&
non cognouit eã donec peperit. Quid ergo?
poſtea cognouit.minime. Deniq; ſcriptum
eſt. Ego ſum, & donec ſeneſcatis ego ſum.
Nunquid poſt quam ſenuerũt, deus eſſe de-
ſiuit? Item Dauid dixit. Dixit dominus dño
meo ſede à dextris meis,donec ponam. &c.
Nũquid ſubiectio populo nationũ qui ante
videbantur inimici, cum ſalutis authorẽ ne-
garent, ſimulachris ſeruirent, ad dexteram
patris filius ſedere deſiuit, aut in perpetuum
non ſedebit. Quid præiudicat Marię ſi cæle-
ſtis cõſilij myſterium Ioſeph non intellexit
& putauit virginẽ non eſſe quam prægnan-
tem viderat. Hæc iterum repetit lib. 2. com-
ment.in Lucã.& Nazian.lib.4. Theologiæ.
Deniq; in locis citatis in hoc & ſuperiori Pa
ragr. totam illam. Q. de Mariæ virginitate
diſputatam inuenies.

Manè ſignificat tempus opportunũ ac tẽ *Manè.*
peſtiuum ad aggrediendũ aliquod opus.Ie-
rem.21.Miſi ad vos ſeruos meos prophetas
mane conſurgens,&.Mane exaudies vocem
meam.& mane ſurgebam ad confitendũ no-
mini tuo. Hinc mane ponitur pro tempore
orationi apto, eo quod eo tempore à nego-
tijs ſecularibus ſumus expediti.& ideo mens
ad quęuis faciẽda eſt expeditior & prõptior.
Pſalm.62.deus deus meus ad te de luce vigi-
lo.& Pſalm.5. Domine mane exaudies vocẽ
meam, mane adſtabo tibi & videbo. Vnde
Grego.lib.16.Mora.cap.15.& lib.8.cap.21.
ait.In ſcriptura ſacra mane aliquando aduen
tus dominicæ Incarnationis extitit,Sicut a-
pud Iſaiam.Venit mane & nox.quia & nouę *Iſaia. 21.*
lucis primordia in redẽptoris præſentia ful-
ſerunt, & tamen à perſecutorum cordibus
perfidiæ ſuæ tenebræ non ſunt deſertæ.Rur
ſum per mane aduentus terribilis & diſtricti
iudicis deſignatur.Vnde per Pſalmiſtam di- *Pſalm.100*
citur.In matutinis interficiebam omnes pec
catores terræ. Sicut electorum quoq; perſo
nam exprimens ait.Mane adſtabo tibi & vi-
debo. Rurſus per manè præſentis vitæ pro-
ſperitas deſignatur,ſicut cum per Salomonẽ *Eccleſ. 10.*
dicitur. Væ tibi terra cuius rex eſt puer, &
cuius principes mane comedunt. Et Hiero.
in cõment.Iſaię.cap.ait.5. Quod primum tẽ-
pus humanę ſapiẽtiæ quãdo egredimur pue
ritiam,& ad rationalem venimus ætatẽ, ma-
nè in ſcripturis intelligatur,multa nos exem
pla docere poterunt. Vt, Mane mittebam
prophetas.&,Mane exaudies orationẽ meã.
&,Manè aſsiſtam tibi & videbo.&,in matu-
tinis interficiebam omnes peccatores terræ.
& alibi. ad veſperam demorabitur fletus, &
ad matutinum lætitia. Conſurgimus mane
quando vitia relinquimus in pueritia, & di-
cere poſſumus. peccata iuuentutis meæ &
ignorantiæ meæ ne memineris domine. or-
toq; nobis ſole iuſtitię fugantur tenebræ &
ſtatim interficimus omnes cogitationes,quę
ad peccata nos prouocant,& de ciuitate mẽ-
tis noſtrę,homicidia,adulteria,fornicationes
expellimus.

Hodiè

Hodie. Hodie,inquit Aug.epiſto.121.ca.11. ſignificat,hoc tẽpus,vt in oratione dominica.Panem noſtrum quotidianũ da nobis hodie. At ſi habet in Hebræo adiunctum articulum certum & ſtatutum diem ſignificat.Pſal.95. Hodie ſi vocem eius audieritis.

Hodie & cras. Porrò vt dicit Theophy.Lucæ.13.verſus finem. Hodie & cras plures dies ſignificat.ſic nos cõſueuimꝰ dicere.Hodie & cras fiet hoc,nõ omnino intra tam breue temporis interualiũ rem circũſcribentes,ſed ſtatim fieri ſignificantes.ita Chriſtus dicens;ſanitatem perficio hodie & cras,& tertio die conſummor.nõ oĩno ſignificare voluit quod tertio die neceſſario ſit cõſummandus,ſed breui mortem ſuam futurã declarat. Verũtamen oportet me hodie & cras manere hoc loco, & operari miracula, & ſequenti die in Ieruſalem proficiſci. Illic. enim elegi mortem.

Non,pro nõ ſolum frequens in ſacris literis.Mar.19.quicunq; me ſuſceperit,nõme ſuſcipit,ſed eum qui me miſit.

¶ De coniunctione. Et. Cap. IX.

Hãc uocant πρόληψιν uel occupationẽ.de illa lib.5.ca.1.

SCiendum eſt,vt annotauit Orige.homl.19.Nume.quod vernaculum eſt linguæ Hebraicæ Et, coniunctione frequenter vti,ita vt interdum abundet,& in nõ neceſſarijs, vt in noſtra apparet lingua,videat inſerta. Quod vtique cũ venia accipiendum eſt.Habet eñ vnaquæq; lingua aliquid proprietatis,quod apud alias linguas vitioſum videtur. Veluti in Nũme.

Num.28. Valida habitatio tua,& ſi poſueris in petra nidum tuum,& ſi fuerit tibi Beor nidus aſtutię,Aſsyrij captiuum te ducent. Auguſt.quoq; Pſal.4.ait.Familiare eſt ſcripturis,in quibus prophetæ locuti ſunt,&, ſuperfluere.Nam ſæpe inuenies ita cœptum.Et dixit dominus ad illum.Et factum eſt verbum domini ad Ezechiel.& in Pſalm.4.& ſcitote quoniã mirificauit dñs.Quãuis in vulgata editione nõ inueniatur &.Quæ iunctura coniunctionis cũ ſententia nõ præceſſerit cui ſequens annectat,mirabiliter fortaſſe inſinuat prolationẽ veritatis in voce,cũ ea viſione q̃ fit in corde,eſſe coniunctam. & Grego.ho.2.in Ezechi.cuius verba ſunt inſerta in gloſ. ordinaria li.1.Macha.ca.1.inquit.Nõ raro ꝓphetæ per cõiunctionẽ,&,ſermonẽ exordiũtur,& ſcimus quod ſermo cõiunctionalis,nõ iungitur ſermoni ſequenti ſed præcedenti.

Qua in re intuendum eſt,quia ſicut nos corporalia,ſic & prophetæ ſenſu ſpiritualia aſpiciunt,eiſq; & illa ſunt pręſentia, quę noſtræ ignorantiæ abſentia videntur. Vnde fit vt in mente prophetarum,ita coniuncta ſint exterioribus interiora,quatenus ſimul vtraque videant,ſimulq́; in eis fiat,& intus verbum quod audiunt,& foras quod dicunt.Hac ratione inchoauit Ezechiel dicens.Et factũ eſt in triceſimo anno.Et Euthy.Iohã.7. ait. Cõiunctio & in Hebraico idiomate frequenter abundat.vt Iohã.5.Vos putatis in ipſis vitã æternã habere,& illæ ſunt quæ teſtimoniũ perhibent de me.& Pſalm. 24. Propter nomen tuum dñe, & propitiare peccato meo multum.n.eſt.& Pſalm.91. Cũ exurgerent peccatores quaſi herba,& inclinati ſunt oẽs qui operantur iniquitatẽ. Iſta etiam repetit Pſalm.24.&.91.Item Augu.lib. 2. Locut.in Exod.ait.Et coniunctio ita ponitur,vt detracta plenã faciat intelligentiam,vt in Exod.Si acceperis cõputationem filiorũ Iſrael in viſitatione eorum,& dabunt ſinguli redẽptionem animæ ſuæ dño, & nõ erit in eis ruina in viſitatione eorum.bis coniunctio,&,redũdat,& Oecume.ad Rom.2.his probat teſtimonijs.His qui ſunt ex cõtentione,& veritati quidem nõ acquieſcunt,parent autem iniuſtitiæ,&c.& in Gene.Si interrogauerit te Eſau dicens, cuius es? & quo vadis, & cuius hæc quæ antecedunt te,& dices pueri tui Iacob.Si hæc animaduertiſſet Iſychius li.1.Leui.nõ ſe maceraſſet fruſtra,in re ſanè quã perſpicua, & cuiuis obuia.

Et coniunctio nõnunquam omittitur in ſcripturis.Ioël.2.A facie eius tremuit terra, moti ſunt cæli,ſol,luna,obtenebrati ſunt.ꝓ ſol & luna,&c.& Exod.17. Proijce virgam coram Pharaone,erit in colubrum.& Pſalm. 131.Introibimus in tabernacula eius,adorabimus in loco vbi ſteterunt pedes eius.& ad Coloſ.1.ipſe eſt caput corporis eccleſię quę eſt principium,primogenitus ex mortuis.ꝓ & primogenitus.

Cõſueuit ſcriptura,vt dicit Theophy.Lucæ.1.coniunctionẽ &,pro enim aut quia, accipere,vt,benedicta tu in mulieribus,&,i. quia benedictꝰ fructus vẽtris tui.Hęc ille.& Mar. 5.annuncia illis quanta tibi dñs fecerit,& miſertus eſt tui.& Pſal.59.Da nobis auxiliũ & vana ſalus hoĩs.i.quia vana ſalus eſt ab hoie. nã vt inquit propheta.Ægyptius hõ eſt non deus,& caro nõ ſpũs.& Iſaiæ.64. Tu iratus fuiſti & nos peccauimus. & Ioh.8. Scio illũ Iſaiæ. 31.

Locus ex Lucæ c. 2. expoſitus.

& mãdata eius ſeruo.& ſic intelligitur hymnus ille angelicus.Gloria in excelſis deo.& in terra pax.i.qa,in terra pax.& hæc pax ſiet pro bona dei volũtate erga homines, aut hominũ erga deũ.Atq; ita interpretatur Grego.Niſſe.in homi.natalis dñi.&.1.Ioh.1.Manus nr̃æ cõtractauerunt de verbo vitæ.& .i.nã,vita manifeſtara eſt,& vidimus & teſtamur.&.1.Ioh.3.ois qui facit peccatũ & iniquitatem facit.&.i.nã,peccatũ eſt iniquitas.& Actu.26.ait Paulus,quod & feci Ieroſolymis,&.i.nã,multos ſãctorũ in carcerib⁹ incluſi.& ad Rom.1.&,i.nã, mutauerũt gloriã incorruptibilis dei.& iterũ,& ſicut nõ probauerunt deũ habere in notitia.& Ioh.4.q metit mercedẽ accipit,&,i.nã,cõgregat in vitam æternã.& Matt.27.& exeuntes de monumẽtis apparuerunt multis.& Lucæ.1.&.i.nam, multi in natiuitate eius gaudebunt.

¶Et pro igitur aut ergo nõ raro inuenitur. vt in.1.epiſt.Ioh.ca.2.(quæ iuxta Higiniũ.8 pontificẽ à Petro epiſt.1.& Aug.li.2.q.euãgelij ad Parthos fuit miſſa).Nõ,inquit,neceſſe habetis,vt aliquis doceat vos,ſed ſicut vnctio eius docet vos,& verũ eſt & nõ eſt mendacium,&,i.igitur,ſicut docuit vos manete in eo.& ad Hebr.3.Quibus iurauit nõ introire in requiẽ ipſius,niſi illis qui increduli fuerunt?& videmus quia nõ potuerunt introire propter incredulitatẽ.& Matt.25.& ibunt hi in ſuppliciũ æternũ,Iuſti autẽ in vitã ęternam.& Actu.10.eleemoſynæ tuæ aſcenderunt in conſpectu dei.&,i.igitur,mitte viros.& ca.12.& Petrus quidẽ ſeruabatur in carcere.& ca.13.Non deſinis ſubuertere vias dñi rectas,& nunc ecce man⁹ domini ſuper te.& Mar.9.bonũ eſt nos hic eſſe,& faciamus tria tabernacula.Roma.8.Si filij & hæredes.& ad Galat.4.quod ſi filius & hæres.

Interdũ & eſt declaratiua particula ſignificãs,idẽ qđ.i.vt Colo.2. Videte ne qs vos decipiat per philoſophiã & inanem fallaciã.& Matth.13.colliget de regno eius omnia ſcãdala,& eos qui faciunt iniquitatẽ.& Gñ.2. Benedixit Deus diei ſeptimæ & ſanctificauit eam.& ca.3.inimicitiã ponã inter te & mulierẽ,&,id eſt,ſemen tuũ,& ſemẽ illius.& ad Rom.2.Theſaurizas tibi iram in diẽ iræ, & iuſti iudicij dei.& Matt.3. baptizabit vos ſpũ ſancto & igni.& de Ioſeph dicit Ruben. Frater noſter & caro noſtra eſt.cõſule Oecume.ad Rom.2.an aliquid huiuſmodi velit innuere. Pſal.4.ſacrificate ſacrificiũ iuſtitiæ & ſperate in dño.& 115.Sacrificabo hoſtiam laudis & nomen dñi inuocabo.& Lucæ.24.& quomodo eũ tradiderunt ſummi ſacerdotes.Rom.2.Lex quidẽ ſancta & mandatum ſanctum.&.1.Corint.10.& propter conſciẽtiam,ſcilicet illius qui iudicauit.

Interdum ponitur & loco relatiui.Iſaiæ. 3.ſicut grex & nemo,i. quem nemo, colligit.& ad Ephe.1.Benedictus deus,& pater,i. qui eſt pater dñi noſtri Ieſu Chriſti.& Mala. 1.Quis ex vobis & ianuas claudat gratuito. Gñ.9.Arcum poſui in nube.&,i.qui erit in ſignum fœderis.&.49.adeo patris tui & adiuuit te,& ab oipotente &,qui.benedixit te.

Interdum ſignificat idem quod vt,Gene. 20.Orabit pro te & viues,ꝓ vt viuas.& Pſal. 5.ſecundũ multitudinẽ iniquitatũ eorũ expelle eos,quoniã irritauerũt te.&,lętenẽ oẽs qui ſperant in te.&.1.Petri.5.& cũ apparuerit princeps paſtorũ.& ad Hebr.12.Multo magis obtẽperabimus patri ſpirituũ & viuemus.Hæc videntur ſignificare commentaria Græca.1.Petri.7.Itẽ Mar.9.ois.n.igne ſalietur, &,i.vt,oĩs victima ſale ſalietur.i. quẽadmodũ hoſtia abſq; ſale illegitima erat,ſic ſine igne i.tribulatione nullus eſt deo acceptus.

Et,pro tum.Lucæ.2.Cũ inducerent puerũ Ieſum parentes eius vt facerent ſecundũ conſuetudinem legis pro eo,& ipſe,i.tũ ipſe,accepit eum in vlnas ſuas.& Marci.6.&,i.tũ,conuenientes apoſtoli ad Ieſum, renunciauerũt ei oĩa,& pro id eſt,quę egerant & docuerãt.

Et,id eſt præterea.1.Ioh.5.& ſpũs eſt qui teſtificatur qm̃ Chriſtus eſt veritas.& Mar. 7.&,i.præterea,interrogabant eum Phariſęi & Scribæ.quare diſcipuli tui.&.2.Regũ.19. Deſcendit cũ viris Iuda in occurſum Regis Dauid cum mille de Bẽiamin, & Siba puer de domo Saul.

Et pro nã.Mar.9.trãsfiguratus eſt corã ipſis,& veſtimenta eius facta ſunt ſplendentia. Ioh.4.qui metit mercedẽ accipit,& cõgregat fructũ in vitã æternã.& Rom.1.& mutauerunt gloriã incorruptibilis dei.& iterũ.& ſicut nõ probauerũt,&c.& Io.8.& in lege vr̃a ſcriptũ eſt,qa duorũ hominũ teſtimoniũ verũ eſt.& Luc.1.exaudita eſt deprecatio tua, & vxor tua Eliſabeth.& iterũ.& ipſe præcedet ante ipsũ in ſpũ Elię.Luc.7.Diligit gẽtẽ noſtrã,& ſynagogam ædificauit nobis.Io.1 & verbum caro factum eſt.

Et ꝓ vel.Actu.10.nũquã mãducaui omne cõe,& immundũ.&.17.nõ debemus ęſtimare,auro &.ꝓ aut,argẽto aut lapidi diuinũ eſſe ſimile.Exo.21.pcutiẽs prẽm ſuũ et matrẽ

ſuam

ſuã.& ſtatim.maledicẽs prĩ ſuo vel matri ſuę.
Et pro at.Mat.12.generatio praua & adul
tera ſignũ quærit,&.i.at ſignũ nõ dabitur ei,
niſi.& Pſal.1.foliũ eius nõ defluet,& oia quæ
faciet,proſperabũtur.i.at oia quę germinaue
rit arbor illa ad maturitatẽ vſq; peruenient.
& Actu.23.Tu ſedens iudicas me ſecundũ le
gem,&.i.at,contra legem iubes me percuti.
Et pro cum.Exo.1.& Ioſeph, qui fuerat
in Ægypto erant.70.animę.i.cum Ioſeph.&
Iudi.12.Diſceptatio erat mihi & pro cum
populo meo contra filios Ammõ vehemẽs.
&.1.Reg.14. Erat ibi arca domini in die illa,&
filij Iſrael.pro cũ filijs Iſrael.& Iere. 49. An-
guſtia & dolores,pro cum doloribus, appre
hendit me.& Iob.26.Gigantes enitentur cũ
cohabitatoribus.& cap.14.arbor mortua re
pullulaſcit.ſed homo morietur & debilis fue
rit,deficiet hõ & vbi ipſe?i.cum debilis fuerit.
Si geminatur,tum valet idem, quod tam,
quàm vt.2.Reg.8.Benaias autẽ filius Ioiadæ
& Creti & Plethi.i.erat Benaias pręfect⁹ cu-
ſtodũ regis q̃ erãt tã Creti q̃ Plethi. & Pſal.
76.ab increpatione tua cõſopit⁹ eſt & currus
& equus, ꝑ tã currus q̃ equus. & Dani.8.tã
ſanctuariũ quàm militia in conculcationem.
Interdum eſt temporis nota, ac ſignificat
rei geſtæ celeritatem.i. ſtatim ac ſimul atq;,
tunc.Gene.3. &.i.tũc.vel ſtatim, aperientur
oculi veſtri,& eritis ſicut deus ſcientes bonũ
& malum.& Exo.17.Quando leuaret Mo-
ſes manum &.i.ſtatim,præualebat Amalec.
Leui.6.& ſi in vaſe ęris cocta fuerit.i. ſtatim
defricabitur & lauabitur aqua.&.c.15.& e-
rit immunditia eius ſuper eam.2.Reg. 14. ſi
eſt in me iniquitas, & interficias me. & ca.
17.ſi iniquè egerit & caſtigabo eum.& Pſal.
51.qm̃ non voles ſacrificium,& darẽ.&.138.
In die quo inuocaui & exaudiſti me.&.141
oratio mea contra malitiam eorum.Mar.14
& Iudas ſchariotes vnus de. 12. abijt ad ſum
mos ſacerdotes.& Lu.9.& ipſe faciem firma-
uit vt iret in Ieru. ꝑ tunc.
Aliquando eſt aduerſatiua. vt Iſaiæ. 10.
Reſiduum domus Iacob nõ innitetur in per
cuſſorem ſuum,&.i.ſed ſuper deum ſanctũ
Iſrael.& Prouer. 21. equus paratur ad bel-
lũ,& ſalus a domino eſt.& Deut.11.ſed terra
ad quam vos tranſitis. & Gene.42. non do-
mine mi,& ſerui tui venerunt ad emendum
cibum.&.1.Cor.16.oſtium mihi apertũ eſt
magnũ & euidẽs &.i.ſed,aduerſarij multi.
Interdum valet Hebræis idem quod etiã
aut quoq;.Exo.12.accipiet & vicinum ſuũ.
Iob.23.præceptum labiorum eius, & non a-
mouebo.& Iere.51.populi ad ignem etiam
defatigentur: & Zacha.7.quando ieiunaba-
tis & plangebatis.& Eccleſ.5.quia in multitu
dine ſomniorũ etiã vanitates & verba multa
ſunt.& Io.8.Multa habeo de vobis loqui, &,
i.etiã iudicare.Ephe.2.& cũ eſſem⁹ mortui.
Et pro itaq;.Mar.12.Audi Iſrael dominus
deus tuus deus vnus eſt.&.i.itaq; diliges do-
minum deum tuũ ex toto corde tuo. & Luc.
1.& ecce.i. itaq; ſubito,eris tacens.1. Cor.2.
& ego cum veniſſem ad vos fratres, veni nõ
in ſublimitate ſermonis.& iterum, & nõ po-
teſt intelligere,quia ſpiritualiter examinant.
Et pro & tamen, Lucæ.4. Cum facta eſſet
fames magna in omni terra, & ad nullan illo
rum miſſus eſt Elias.& ca.1.incedentes in o-
mnibus mandatis & iuſtificationibus ſine
querela,&,id eſt, & tamẽ,non erat illis filius.
Et pro ꝓpterea.Io.1.ego vidi, & teſtimo
niũ phibui. & Lucę. 24.ſic oportebat Chri
ſtũ pati, & reſurgere à mortuis tertia die,&
ꝓpterea, prædicare in nomine eius pœnitẽ
tiã.& Io.4.ſpiritus eſt de⁹,&.i.propterea,eos
qui adorãt eũ,in ſpiritu oportet adorare. &
5.ſicut audio iudicio,& iudicũ meũ iuſtũ eſt.
Et pro ſic.Io.20. ſicut miſit me pater, &
ego mitto vos.pro ſic ego.ex multiplicibus
hu⁹ dictionis ſignificationib⁹,docebeis,eũ
qui plene in ſcripturis & his Regu. fuerit in
ſtructus,poſſe per ſe,nominum ambiguitate
expenſa,infinitos ſenſus exactiſsimos exco
gitare & in lucem proferre.
Et pro etenim. Actu.23.percutiet te deus
paries de albate.&,pro etenim,tu ſedens,iu-
dicas me ſecundum legem.

¶ De vario vſu prępoſitionum. Cap. X. & vlti.

AD multiplicẽ ac variũ vſum ꝓpo-
ſitionũ explicãdũ, vt ſaltẽ excitẽ
animos ſtudioſorũ,ne iſtiſce quã
tũuis minima cõtẽnant,ſed diligenter exqui
rant,calamum conuertamus. & primum ad-
uerte ex Aug. Pſal.105. quod frequenter in
ſcripturis præpoſitiones abũdãt.vt in Pſal.&
crediderũt in verbis ei⁹.Hæc ille.et circũcidit
in cultris petrinis filios ſuos.& i baculo meo
tranſiui Iordanem.& iterum in Pſal. In ſole
poſuit tabernaculum ſuum in eis.pro.ſoli po
ſuit in cælo locum,in quo ſtaret.& Lucæ.24
ò ſtulti & tardicorde ad credendũ in omni-
bus,quæ locuti ſunt prophetæ.
¶ Deſunt etiam frequentiſsime.vt elongaſti

terminos terræ pro vſq; ad terminos terræ & ad Phile. Paulus vinctus Ieſu Chriſti, ideſt propter. Prępoſitio Be. hoc eſt in, inqt Theophy. ad Ephe. 6. pro per accipitur. vt Mat. 12 ſi ego in Beelzebub eijcio dæmones. i. per Beelzebub. &, elegit nos in ipſo ante mundi conſtitutionem. & iterum. Propter ſpē quæ repoſita eſt vobis in cælis, quam audiſtis in verbo veritatis. i. per verbum veritatis. 2. Cor. 7. quoniam & ſi contriſtaui vos in epiſtola, non me pœnitet. Ro. 8. quæ eſt in Ieſu Chriſto domino noſtro. &. 1. Cor. 1. Sanctificatis in Chriſto Ieſu. &. c. 2. Veni non in ſublimitate ſermonis. &. c. 15. abſorpta eſt mors in victoria. Gala. 1. vt reuelaret filium ſuum in me. Ephe. 4. non circunferamur omniuento doctrinæ in nequitia hominū. Actu. 11. q loquetur verba in quibus ſalueris. Lu. 7. beatus qui non fuerit ſcandalizatus in me. &. 8. fructum affert in patientia. Titu. 1. in prædicatione quæ credita eſt mihi.

¶In pro cum inuenitur, vt annotauit Aug. Pſal. 104. vt eduxit eos in argēto & auro. Gene. 32. In baculo meo tranſiui Iordanem. & Deut. 18. lapidabitis eos in lapidibus. & Pſal. 88. Viſitabit in virga peccata eorum. & Pſal. 104. introibo in domum tuam in holocauſtis, & ad Ro. 9. teſtimonium perhibente mihi conſcientia in ſpiritu ſancto. &, qui manet in charitate in deo manet. 1. cor. 4. In virga veniam ad vos an in charitate. pro cū virga. &. 15. ſeminatur in, pro cum, ignobilitate, ſurget in gloria. & ſtatim. ſurget ī virtute. 2. Corin. 12. ſigna apoſtolatus mei facta ſunt ſuper vos in omni potētia. ad Colo. 1. poſtulantes vt adimpleamini agnitione voluntatis eius in omni ſapientia. Vnde Ambr. li. 2. de ſpiritu ſancto. ca. 10. ait. in & cum ſæpè reperiuntur in ſcripturis alia inter poſita, altera intellecta. Pſal. 60. nō egredieris in virtutib⁹ nřis. in virtutib⁹ nřis. pro cū exercitib⁹.

¶In præpoſitio, pro propter accipitur, iuxta idioma ſcripturarum, ad Gala. 2. quod nūc viuo in carne in fide viuo filij dei. Ephe. 4. donantes inuicem ſicut & deus in Chriſto donauit vobis. & ibidē. ego vinctus in domino. 1. Tim. 4. in hoc ideſt, propter hoc, laboramus & maledicimur, quia ſperamus in deū viuū. Colo. 1. omnia per ipſum, & in ipſo. i. ꝓpter ipſum. Ro. 6. vt eam ſuſcipiatis in domino digne ſanctis. 1. Cor. 15. ſcientes quòd labor veſter non eſt inanis in domino. 2. Cor. 7. non ſolū in aduētu eius. i. propter, ſed in cōſolatione. &, maledicta terra in operib⁹ tuis.

¶In pro de ad Gala. 5. ego confido in vobis. pro de vobis.

Pro ante vel coram. Mat. 18. ſi peccauerit in te frater tuus corripe ipſum inter te & ipſū ideſt, ſi peccauerit in deum aliquis homo te præſente, corripe eum &c.

In pro ob. ad Gala. 6. Mihi abſit gloriari niſi in cruce domini. 1. Corin. 1. in gratia dei quæ data eſt vobis. Phile. quanto magis tibi in carne & in domino. i. ob corporalia miniſteria. Ephe. 2. eratis gentes in carne ideſt, ob carnem non circunciſam.

In pro ex. Philip. 3. ſecundum iuſtitiam quæ in lege eſt cōuerſatus ſine querela. Exo. 35. ad faciendum in auro. pro ex auro.

Pro inter. Luc. 1. Quæ in nobis completę ſunt rerum.

In pro erga. Colo. 1. per eum reconciliari omnia in ipſo. i. erga ſe. Hebræ. 6. non eſt iniuſtus deus vt obliuiſcatur operis veſtri & dilectionis quam oſtendiſtis in nomine ipſius pro erga nomē. hoc eſt erga illum. ad Phile. Fidē quā habes in dño Ieſu. pro erga dñm.

In pro ad. 2. Theſſ. 2. in quam (pro ad quā fidem) & vocauit vos per euāgelium noſtrū. & alibi. dilectionis quam oſtendiſtis in omnes ſanctos. 2. Tim. 1. In quo poſitus ſum ego prędicator. i. ad quod euāgelium. Theſſ. 2 ca. 1. in exēplū iuſti iudicij dei. i. ad documēta. Ephe. 2. creati in Chro in operib⁹ bonis.

In pro poſt. Mat. 13. in illo die exiēs Ieſus de domo ſedebat ſecus mare. pro poſt illum diē. &. 3. In dieb⁹ illis venit Iohānes Baptiſta.

Pro præ Luc. 1. Exultauit infans in gaudio ideſt, præ gaudio, in vtero meo.

In pro apud. Ro. 1. quod notū eſt dei manifeſtum eſt in illis. 1. Petri. 1. Hoc eſt verbum quod euangelizatum eſt in vobis. Luc. 1. & regnabit in domo Iacob in æternum.

In pro de. Ro. 11. An neſcitis in Elia quid dicat ſcriptura. 1. Cor. 16. gaudeo in præſentia Stephani & Fortunati. Exo. 12. omnis alienigena nō cōmedet in eo. pro de eo. Leu. 8 quod supereſt in carne & in pane cōburetis. Ephe. 6. vt in ipſo audeā. 1. Tim. 1. formā habe ſanorum verborum in fide & dilectione. i. de fide in deum, dilectione in proximum.

In pro a vel ab. 2. Cor. 7. ſed & in conſolatione qua cōſolatus eſt in vobis, pro à vobis. & Io. 1. in pricipio erat verbū. & ſic expoſuit ipſe Io. 1. Io. 1. quod erat ab initio, qđ vidim⁹. & in Ge. in principio fecit deus cęlū & terrā. Hinc inidipſū, pariter aut ſimul ſignificat. vt Pſal. 4. In pace in idipſū dormiā & requieſcā.

He

Beth. Hebræi de præpoſitiōe B, hoc eſt in, hęc ſcribunt. In, aiunt, idem ferè ſignificat quod cū, vocaturque ſubſidij, eo quod eius aduentu actio perficiatur. Gene. 49. In gladio meo & arcu meo. & Pſalm. 60. In deo faciemus virtutem, id eſt, cum Dei auxilio hoſtes proſtrabimus. Geneſ. 31. demiſiſſem te cum lætitia & cum gaudio & cum canticis, cum tympanis & cithara. Iſaiæ. 7. In ſagittis & arcu ingredietur illuc. Præterea idem ſignificat qđ intra vel medium, & vocatur inſtrumenti. Geneſ. 39. multiplicabuntur in domo & in agro. Exod. 7. in lignis & lapidibus. Porro quando eſt inſtrumenti habet virtutē ſeptimi caſus apud Latinos. Num. 13. portauerūt in vecte, pro vecte. Iſaię. 7. radet deus in nouacula acuta. Amos. 6. nū arabit in bobus. In, aliquando eſt etiam temporis. & tunc aut importat incluſionem ſequentis temporis. Gene. 6. in anno ſexcenteſimo. Aut excluſionem ſequentis temporis. Gene. conſummauit Deus in die ſeptimo opus ſuum. ſic etiā quandoque eſt loci, aut ſignificat aliquid eſſe in loco. Exod. 5. vt ſacrificēt mihi in deſerto. & 14. filij Iſraël ambulauerunt in arido in medio maris. Vel importat motum ad locum. Iſaiæ. 2. ingredere in petram. Leui. 26. mittet hircum in deſertum. Eadem ratione dicitur de perſona. Pſalm. 26. in domino confido. & ſecundo modo. Exod. 14. Dominus pugnat pro eis in Ægyptum, id eſt, contra Ægyptios.

Apud Hebræos Mem prępoſitio ſignificans, a, ab, quàm aut ſuper, poſitiuis adiuncta facit comparatiuū, nec alia eſt apud eos comparatiuorum forma, & tunc ſignificat præ, quàm, magis. vt iuſtificata eſt Sodoma à te, id eſt, præ te. Iob. 7. Dies mei leues ſunt pluſquam radius textoris. & ca. 9. dies mei leues ſunt pluſquam curſor. & bonum eſt confidere in domino quam confidere in principibus. Denique omne Mem poſt dictionem bonum, habet vim cōparatiui. vt melius eſt nomen bonum ſupra oleum multū. ¶ Mem etiam ſignificat propter. Matth. 18. Væ mūdo ab ſcandalis. Pſalm. 12. à vaſtatione oppreſſorum, & à gemitu pauperum nūc exurgam dicit dominus. & 54. ꝑpter vocem exprobrantis. & 68. à templo tuo quod eſt in Ieruſalem adducent reges munera. Prouerb. 25. à frigore pauper nō arat. Præterea ſignificat partē alicuius multitudinis. Geñ. 3. de fructu ligni de quo pręceperam tibi ne comederes comediſti. & 30. Da mihi quæſo de Mandragoris filij tui. Iudi. 4. Tolles tecum decē millia pugnatorum de filijs Nephthali & Zabulō. Eſt inſup Min particula Hebręa excluſiua ſiue negatiua, ꝓcipuè ſi infinitiuo prępo natur. Gene. 31. caue tibi a loquendo. 1. Reg. 15. repulit te deus ab eſſendo regem. i. ne ſis rex. Iſaiæ. 5. & nubibus mandabo de pluendo ſuper eam. & 49. nūquid obliuiſcetur mulier infantis ſui, a cōmiſerando filij vteri ſui. 1. Reg. 15. amoui eam ab eſſendo dominam. Iere. 48. ſubſtiterunt fugientes à viribus. i. eo quod vires illis deeſſent. Hanc etiam vim habet hæc præpoſitio in comparationibus. 1. Reg. 15. ecce obedire eſt magis, quam ſacrificium bonum, & auſcultare eſt magis quam adeps arietum. & c. 24. Iuſtus es magis quā ego. Hac phraſi vſus eſt dominus Lucæ. 15. Ita gaudium erit in cælo ſuper vno peccatore, ſupra nonaginta nouem iuſtos qui nō indigent pœnitentia. & 18. c. diſceſsit hic iuſtificatus ab illo. Quando adiūgitur nomini tēpus ſignificanti, ſignificat poſt. Gene. 16. à fine. Iudi. 11. à diebus.

¶ Super pro de, Mat. 10. prædicate ſupra tecta. i. de locis editis vt a pluribus audiātur. tecta Iudeorū erāt plana, ſupra q̄ ambulabāt, nō ſimilia nřis ideo ſolaria dicunt. 1. Reg. 9. Deut. 22.

¶ Per, multas quoq; ſignificationes habet. & inter alias ſignificat propter. 2. Corinth. 4. Nos autem ſeruos veſtros per Ieſum. Ephe. 4. alienati à vita dei per ignorātiā. & ꝓ de accipitur. Actu. 1. præcipiēs eis per ſpiritum ſanctum. Significat etiam miniſteriū, vt inquit Orige. ad Roma. 1. per quē accepimus gratiā, & pro. id eſt, apoſtolatum· nam Chriſtus mediator eſt dei & hominum. Per, inquit Hiero. ad Ephe. 1. apud Paulum idē ſignificat aliquando quod ex. vt, Paulus apoſtolus Ieſu Chriſti per voluntatē dei. & ad Hebræ. 1. quem cōſtituit hæredē vniuerſorū p quem fecit & ſecula. Per aliquādo iurātis eſt, & ꝓpter, ſimiliter. 1. Cor. 15. Quotidiè morior per veſtrā gloriā fratres, quā habeo in Chriſto Ieſu. apud Grecos. n. iuratio eſt, vt inquit Aug. in epiſt. ad Hila. & ad Rom. 1. primū gratias ago deo meo p Ieſum Chriſtū. Aliquādo nō eſt iurātis. vt per meum aduētū iterū ad vos.

Per, inquit Cyril. li. 1. ſuper Ioā. c. 5. Aliquādo nō miniſteriū ſignificat, ſed ęqualitatem, ideoq; indifferenter patri filioq; tribuitur, filio quidem cum dicitur. omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. id eſt,

omnia

omnia ab ipſo.& ad Gala.1.Paulus Apoſto
lus nõ ab hominibus nec per hominẽ, ſed p
Ieſum Chriſtũ.Patri vero multoties in ſcri-
pturis accommodatur. Fidelis,inquit deus,
p quẽ vocati eſtis.& rurſum.Paulus Apoſto
lus Ieſu Chriſti per voluntatem Dei. profe-
ctò nemo adeo inſanit,vt propter particulã
per ad miniſtri locũ patrẽ deducat.& Theo-
phy.ad Galat.1.ait.obſerua præpoſitionem
per patri eſſe appoſitam à Paulo.Sed per Ie
ſum Chriſtum & per Deum patrem qui ſu-
ſcitauit ipſum à mortuis. ac deinde nota fi-
lium primùm eſſe nominatum,propter hæ-
reticos q i hiſce reb⁹ curioſi ſunt.& ad He-
bræ.2.Decebat ipsũ ꝓpter quẽ oĩa & p quẽ
omnia. inquit.propter quem,hoc eſt patrẽ.
Ipſe enim eſt author omnium.Per quem.ani
maduerte, inquit, per quem patri attribui.
nec enim ſi imminutionis eſſet, ſolique filio
conueniret,patri apponeretur.per quem igi-
tur ſignificat, per ipſum, hoceſt ab ipſo cõ
dita eſſe oĩa.Ad hunc igitur modũ & de fi-
lio,ſi dicat per quem,accipe pro a quo.Lege
Chryſoſto.homil.4.&.44.ſuper Iohan.&
Theodore.& Hierony.ad Epheſ.1.& Oecu.
1.Corinth.2. Denique Chryſoſto. hom.60
in Matt.ait.Conſueuit ſcriptura per quem,
nonnunquam pro a quo,dicere,vt quãdo di
Gene. 4. citur. poſſedi virum per Deum.non enim ſe
cundam quandam cauſam,ſed primam om-
nino poſuit.& rurſus.Nonne per deum ma-
nifeſtatio eorum eſt.&,fidelis deus per quẽ
1.Cor. 1. vocati eſtis in cõmunionẽ filij eius.2.Timo.
Mat. 18. 2. quæ audiſti à me per multos teſtes.

Ad pro de ponitur ſæpè ab interprete lati
no. Iſaiæ.5.ad terram lõginquam.& ad He-
bræos.1.ad angelos autem dicit.Qui facit an
gelos ſuos ſpiritus.pro de angelis.& iterum.
ad filium autem,Thronus tuus Deus in ſecu
lum ſeculi.& ca.4. Non eſt creatura inuiſibi
lis in conſpectu eius,omnia mũda ſunt & a-
perta oculis eius ad quem nobis eſt ſermo.
Ad pro iuxta.2.Tim.4.ad ſua deſideria co-
aceruabunt ſibi magiſtros.

¶Ad pro erga.2.Corinth.1.in gratia dei cõ
uerſati ſumus in mundo, abundantius autẽ
ad vos.& ad Galat. 6. operemur bonum ad
omnes. Pro aduerſus.Rom. 10.ad Iſrael au-
tem dicit.tota die expandi manus meas ad
populum non credentem.Pro cũ. Threñ.3.
Confregit ad numerum dentes meos,id eſt
cum lapillis quibus ſolent numerare pani
meo mixtis,confregit dentes meos.¶Sup,in
quit Cyril.li.1.Dialo.de trini.non eſt loci ſi-
gnificatiuum, ſed potius ſubſtantiæ. Iaco.1.
omne datum optimum de ſurſum eſt.& cæli
tùs ſignificat. vt apud Io. Niſi quis renatus
fuerit deſuper.

Vbicunq; dicitur poſt me, inquit Orige.
tract.1.ſuper Mat.verſus finem, in bono di-
citur.Vnde Petro & Andreæ à domino dici
tur.Venite poſt me, & faciam vos piſcato-
res hominum. & ad Petrum quidem dixit.
Vade poſt me Satana.& ad diabolum. Va- Mat.16.
de Satana.bonum eſt enim quãdo quis poſt
dominum vadit. Contrarium autem quan-
do aliquis reijcit ſermones domini poſt ſe.
vel qui tranſgreditur illum mandatum.poſt
concupiſcentias tuas ne vadas. Vide Hiero.
Matth.16.

Significat etiam,in.vt poſt tres dies reſur- Poſt.
gam.& Actu.5. poſt hũc extitit Theudas in
diebus profeſsionis ideſt deſcriptionis, de
qua Luc.2.& Mat.26.poſſum deſtruere tẽ
plum dei & poſt triduum reædificare illud.

Sæpe Coram in ſacris literis pro aduerſus
vel contra ponitur.Gene.13.homines Sodo
mitæ, peſsimi erant coram domino.&,Nim-
brod erat robuſtus venator coram domi-
no. ideſt deo conniuente ac ſciente erat
peſsimus, aut coram domino,ideſt, ſub cæ
lo.& in Pſalm. 50. Tibi ſoli peccaui &
malum coram te feci. Aliquando ſignificat
ſub poteſtate alicuius eſſe.Gene.24.ecce Ra
becha coram te eſt. At cùm apud Paulum
dicitur coram deo, iurantis eſt.2.Cor.7.ad
manifeſtandam ſolicitudinem noſtram quã
habemus pro vobis coram deo.

¶Secundum pro à.Ephe.4.induite nouum
hominem qui ſecundum deum creatus eſt.
Pro præ. Philip. 3. ſecũdum æmulationem
perſequens eccleſiam dei.Pro præ. Propter
Titum.1.ſecundum communem fidem.3.ſe
cundum ſuam miſericordiam ſaluos nos fe-
cit.Pro ex.Ephe.1.ſecundum diuitias gratiæ
eius,ideſt,ex copioſa beneuolentia ſua.

¶Pro pro de.2.Cor.7.Multa mihi gloriatio
pro vobis.pro de vobis. &.2.Cor.12.pro hu
iuſmodi gloriabor,pro me.ideſt de me,nihil.

¶De pro in.Io. 18.Regnum meum non eſt
de hoc mundo.

¶Ab pro in.Actu.12.Barnabas & Saulus re
uerſi ſunt ab Ieroſolymis.pro in Ieruſalem.

¶Apud,inquit Theophy.Io.1.idem ſignifi-
cat interdum quod cum.vt, in principio e-
rat verbum & verbum erat apud deum.&

Marci

Marci.6. Nonne fratres eius,& ſorores eius apud nos ſunt.

¶Ex aliquo,inquit Euthy.Pſalm. 109. dicitur,vel ratione creationis, iuxta illud. Vnus eſt Deus pater ex quo omnia. Vel ratione naturæ,iuxta illud.operatio noſtra ex nobis eſt,& quēadmodum ſplendor ſolis ex ſole. vel ratione generationis.iuxta illud.Ego exiui ex patre.&,ex vtero ante luciferum genuite.Ita quoq; Baſil.in ſerm.de ſpiritu ſancto. Præterea Chryſoſt.hom.4.ſuper Iohan.ait. Ex quo non tantum filio,ſed ſpiritui quoq; tribuitur ſancto.Vnde angelus dixit ad Ioſeph.Noli timere accipere coniugem tuam, quod enim in ea genitum eſt,ex ſpiritu ſancto eſt.Et hoe verbum,in quo quanuis ſpiritusſancti ſit proprium,id tamen deo tribui-

Pſalm.59. tur,cum dicitur.In deo faciemusvirtutem.& Paulus,obſecrans,inquit,ſi quomodo tandē aliquando proſperum iter habeam in voluntate Dei veniendi ad vos.& iterum.in Chriſto Ieſu. & huiuſmodi frequenter verba indifferenter accepta inuenimus, quod minimė fieret, niſi vbiq; eadem eſſet ſubſtantia.

Ex ꝓ propter.Tit.3.non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus. Ex pro præ. vt Pſalmo.138.magnificata eſt ſapiētia tua ex me, confortata eſt non potero ad eam.hoc eſt,ſapientia tua domine adeo captum noſtrum ſuperat,vt eam aſſequi vllus mortalium non poſsit. Iuxta Paulum ad Roma. 11. quàm incomprehenſibilia ſunt iudicia eius,& inueſtigabiles viæ eius. & Ezechie.15. Quid fiet ligno vitis ex omnibus lignis nemorum.

Peroratio. Hactenus Illuſtriſsime pariter ac doctiſsime Præſul,in prima huius operis parte,è tribus illis quas ante promiſeram,deſudatū eſt. In qua tamen multa moroſi lectores inuenient,quæ exiliora & leuiora eſſe, quàm vt in opere theologico à me inſerenda forent, viderentur. At verò nō abſq; certa quadā ratione fuiſſe à me in illis quoq; elaboratum, cernet is, q in his minutulis,aut impegit, aut ne offenderet diligenter cauit. Nam quēadmodum medicinæ vtilitatem, nō continuo experitur ægrotus, quando adhibentur fomenta, ſed labente tempore,vim ſuam exerunt & manifeſtant.Sic nec noſtrarum præceptiūcularum emolumentum ſentire poterit, is,qui non diu multumque ſe in ſcripturis exercuerit. Aut, vt alia vtar comparatio-

Lacedæmoniorũ cib⁹. ne, ſicut cibus Lacedæmoniorum inſipidus & guſtui erat ingratus, niſi multis & magnis bellicis laboribus eſſet conditus. Ita fruſtrà laborabit & abſque emolumento ab hac arte diſcedet, qui ſe totum literis humanis & diuinis non conſecrauerit. Vides quam abhorream à Secta Lutheranorū. Ego quidem nullum in Theologorum albo habendum cenſeo,qui has artes quæ ſunt vero theologo & vndequaq; abſoluto dignæ ſimul cum ſcientia ſcripturarum non coluerit,& inter ſe copulare curauerit. Quibus & ſi crebro à noſtris Chriſtianis vtendum non ſit,(nam non deeſt reſina in Galaad,nec medicus ibi deſideratur.) Attamen conſpicitur atq; apparet ſtatim ex ipſo orationis ſtilo, an ſimus ipſarum ignari,nec ne. Vt qui pila ludunt, non vtuntur in ipſa luſione artificio proprio paleſtrę,ſed indicat ipſe motus & dexteritas ludendi,didicerint ne palęſtrā, an neſciant,& qui aliquid fingunt, & ſi tunc pictura nihil vtantur,tamen vtrum ſciant,an neſciant, non obſcurum erit ad iudicādum. ſic qui ad intelligentiam ſcripturarum acquirendam ſe efformat ac componit, ſi bonis literis inſtructus ad id munus dextre obeundum acceſſerit, paruo temporis interuallo exacto,tantum eruditionis in crementum illi accedet,vt& docere noſtra,& hæreſes labefactare admodum erudite poſsit. Quippe, cum omnes illæ ex ignorantia ſcripturarum trahant originem, ex eiſdem potiſsimum ſunt refellendæ,& ex agro dominico vt zizania radicitùs euellendæ,ne

Lutherani in lingua uulgari tractandas eſſe ſcripturas docent.

inter nitentia culta

Infelix lolium,& ſteriles dominentur auenæ.

Vnde quaſi meo iure poteram, hæc noſtri ſeculi monſtra quoties res efflagitabat e medio tollere,& quaſi luxuriātes vites è Sodomorum vinea, falce verbi dei amputare, Quandoquidem iuxta prophetá. Quid fiet Ezechi.15 ligno vitis præ omnibus lignis nemorum, quæ ſunt inter ligna ſyluarum?nunquid tolletur de ea lignum vt fiat opus, aut fabricabitur de ea paxillus,vt dependeat in eo quodcunque vas?Ecce, igni datum eſt in eſcam. Sed proh dolor,id malum adeo creuit ab exiguis excitatum principijs,& tam altas egit radices,vt iam non ſit integrum malagma imponere nec alligaturas, nimirum ob ſocordiam & negligentiam illorum gubernatorum, quibus, apud nationes illas, reſpublica gubernanda, aut potius diſsipanda,

Hiſpanorũ in rebus gerendis prudentia & dexteritas.

da, commiſſa fuerat. Vnde ſępè mecum Hiſpanos laudare ſoleo, & crebro in familiari vſurpare ſermone, noſtros, longo interuallo, ſapientia, prudentia & iuſtitia, reliquos mortales vincere & ſuperare. Quis obſecro hęc diffitebitur? nullus ſanè ibit inficias, ſi modo conſpexerit, quam celeriter, te præcipuè iudicium exercente, peſtes illæ quæ aduerſus eccleſiam Romanam Pmtiæ coniurauerant, (poſtquam eorum nomen delatũ eſt, & crimen detectum) in carcere fuiſſe cõiectos, & more maiorum, iudicis ſecularis arbitrio fuiſſe permiſſos. Quorum ſupplicium ſi aliquandiu fuiſſet dilatum, ægrè hanc lucem religionis, qua fruuntur noſtræ Hiſpaniæ, retinuiſſemus. nimirum id vos proſpiciẽtes ac præcauentes, viri iuſtiſsimi, ne vlla poſt hac ſcabies gregem dominicũ poſsit inuadere. Atque ideò non erit opus apud noſtros in re certa & longè ab omni ambiguitate ſemota confirmanda, in noſtris lucubrationibus, tempus conſumere. apud exteras nationes medicinæ faciendæ, in re deſperata locus eſſe non video, eo quod obturant aures ne poſsint audire vocem venefici incantantis ſapienter. Quamobrem inſtituti mei fuit, nomina ipſorum, è libro vitæ deleta, non ſumere in labijs meis, ne non tam eximere ex hominũ memoria errores, quam docere quæ ſempiterno ſilentio erant cõmittenda, viderer. Vnde è re Chriſtiana foret, vt (vniuerſi hi ſectarum authores, ventri, luxuriæ atque ambitioni dediti, qui gloriæ quæ à ſceleratis, illis defertur, inhiantes, ac domini gloriam deſpiciunt), è noſtrorũ hominum memoria abolerentur. Ac vetus

Athenẽſiũ ἀμνηστία.

illa lex Athenienſium ἀμνηστίαν, hoc eſt obliuionis, quam ciuitas illa tulit poſt triginta Tyrannorum occiſionem, renouaretur.

Aut ſin minus id quod nonnulli non ignobiles hiſtorici prodiderunt. aiunt enim, Eroſtratum quendam, hominem ignobilem, cum nullo præclaro facto famam apud ſuos poſſet comparare, incendiſſe templum Dianæ Epheſiæ, quod toto orbe erat celeberrimum. qui deprehenſus, faſſus eſt, ſe gloriæ cupiditate incenſum, id ſcelus patrauiſſe. Decreuitq; magiſtratus, ne poſtea quiſquam illo nomine vocaretur, nec in faſtis hoc ſcelus poneretur. Nunquid poteſt aliquis picem tangere quin coinquinetur ab ea? Aut poteſt aliquis ignem in ſinu habere, & veſtimenta eius non ardeant? Profectò ſi aliquãdo in dubium & diſceptationem hoc vocatum fuit, noſtro ſeculo re ipſa edocti, videmus, (mitto Gallos & alias gentes) multos Hiſpanos noſtros, è Germanica peregrinatione, non ſolum à ſobrietate & frugali vita ac vere Laconica degeneraſſe, ſed religionem & pietatem cum ſolo commutaſſe. Atque ideò meritò increpat Deus populum per Ieremiam, inquiens. Fili Mempheos & Taphneos conſtuprauerunt te. & ſubdit. Quid tibi vis in via Ægypti vt bibas aquam turbidam? & quid tibi cum via Aſsyriorum vt bibas aquam fluminis? At vero ſi aliqua natio ſub cælo eſt obtemperans eccleſiæ Romanę pręceptis, & antiquarum traditionum tenax, & quæ minus illorum paruit ſeductionibus, ſed pro virili oppugnauit, vel maximè noſtra eſt. Quapropter male audit apud illos. Quia nimirum vt ait Antalcidas, nos fere ſoli nihil mali ab illis didicim⁹. Sed de his ſatis, ad id vnde egreſſi ſumus noſtra ſe vertat oratio. Ego in hoc libello ſtamina ſtudioſis & ſubtegmina ac licia pręparare decreui, ipſi pulcherrimam Chriſti, veſtem inconſutilem conficitote. Aut arma ſtrenuis militibus pugnaturis, quibus, hos carnales hoſtes adoriantur, ſubminiſtraui. Illorum erunt partes cum conflixerint dextre eis vti ad inimicos eccleſiæ profligandos & ſub eius ditione redigẽdos. Nec eſt quod nos moueat aut animo deſpõdere faciat, quod tot transfugas ad hoſtes noſtros defeciſſe videamus. cum perpetuò ſtet promiſsio domini dicentis. Ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſq; ad cõſummationẽ ſeculi. & Propheta. plures nobiſcũ ſunt quã cum illis. Reliquit ſiquidem dominus ſeptẽ millia virorum qui non incuruauerunt genua Baal. quorum auxilio freti poſſumus cum propheta canere. In deo faciemus virtutem. Porrò non verebor affirmare de te quod Agamemnon de Neſtore dicebat, pręſul ampliſsime, ſi decem, inquit, duces Neſtori ſimiles habuiſſet Græcia, vniuerſas vires Troiæ celeriter fuiſſe ruituras. Ita quoque, ſi plures epiſcopos tui ſimiles, regiones illę infœlices, quę ſub Lutheri ditione nunc degunt, tunc habuiſſent, quando peſtis illa cœpit in lucem erumpere, nunquam in tantum nephas fuiſſe prolapſuras, nec detrectaturas iugum ſuauiſsimum eccleſię Romanæ.

Eroſtratus. Valerius lib. 8. ca. 15

Hiſpani vitia Lacedæmoniorũ induerunt.

Ierem. 2.

Hiſpania.

Antalcidas.

Agamẽnon. Neſtor.

næ. Quapropter non abſq; præſagio futurorum bonorum arbitror, tibi nomē Petri fuiſſe impoſitum, nimirum quia patronus & propugnator maximus Petri & illorũ qui in eius loco cooptandi & ſufficiendi erant, eras futurus. Vale. Datum Salmanticæ, ex Muſęo noſtro, anno. 1563. à partu virginis. 18. Calend. April.

Octo priorum librorũ, Theologicarũ Hypotypoſeon, à Martino Martini Cantapetrenſi, ſacræ Theologiæ magiſtro, ac ſacrorum bibliorum in tribus linguis, Salmanticæ primario profeſſore, editorum finis.

ERRATA OCTO PRIORVM LIBRORVM.

FOl.2.in epiſto.uerſu tharædi'.lege forte non.uer.monũ.perhibent. Fol.4.uer. Hiſpa.in quatuor pri. uer.marez.regũ hoc eſt, Alcalde de los Donzeles.uer.huc.pueri.32.tm.erat.36.Eccleſiaſtē.colum.37 uer.ipſius.V.g.col.44.Serunt,cui uel.col.50.uer. Εσθὴρ. ἄλλο τρίτον.colum.58.uer. Alexandrum. Alexandrinum.& iterum ſtatim.colum.59.in marg.exciderint.colum.63.in marg.ſcribebat.64.uer. Zachariæ.11.cum in.67.aliquot,ſcilicet à die natiuitatis uſq; ad Paſcha in.151.uer.Πόντου. χάριμον.&,ducti. lapideas.120.uer.mia.dele, Deus.portis.portu.121.ex,leo.238.uer.ſunt,quibus,quæ.166.&, dicti ſtatim.gigneret,&.ceremoniis. 182.uer.2.dele,ſuper hæc uerba.uer.natu.inimicam.213.ut ex ungue leo. 239.acerbè.257.in mar.homo,lege hoc.284.in mar.21.&.26.285.προφέρωσιν.297.ptiras. 1.Cor. 12.323.in fine.Iniquitas.338.uer. ria. erat ex.lius.Cor.15.349.Quiriathſepher.357.in mar. 8.lege hoc.371.te.dele eſt.& ſtatim.& unum cum.373.dam.ſic ex.374.in fi.& quæ licet pau.381.in mar. Matth.21.399.mũ.prioris.418.portet.prophetæ,lege Apoſtoli.& aufert,affert.419. uerſu. uer.quid In marg.Q. 93.427.Cantacu.429.greſſæ.de fœmore Iacob ſunt.70.Sexagintaſex poſtea.436.proph. de Iam ne.490.in marg.citatur.493.σκότισον.573.uer. ὑν ψέγων τοὺς λοιποὺς.& dele.λοιποὺς ſtatim. 618.in fine.nis.lege nunc.colum.611.uerſu.lieres.cum dolore.494.uer. ben.Parœmia.& infra. Vnde Parœmiam.18.in marg.dele.Re arbitror.229.in marg.per inſpirationes quotidie. hic diſpungendum.349. triſtitia,triſtia.313.uer.unus. uerbi.

MARTINVS MARTINI CANTAPETRENSIS, SACRÆ THEOLOGIÆ MAGISTER, AC DIVInarum ſcripturarum, in tribus linguis, Salmanticæ, primarius profeſſor, Illuſtriſſ. ac Reuerendiſſ. D. D. Petro Pontio Legionenſi, Epiſcopo Placentino Salutem P. D.

HVcuſq;, preſul Illuſtriſſime, ordine quodã certo & tenore, in connumerandis Regulis, progreſſus ſum. Nam quo ad fieri potuit in locos cõmunes ipſas digerere curaui. tùm parcens lectorum labori. tùm etiam facilitati conſulens, & perſpicuitati deſeruiens. vt videlicet abſq; labore & negocie, quotiens vti opus fuerit, in promptu ſint. An tamen aliquem ordinem admittere, & ad certas claſſes redigi poſsint, in tanta rerum aut materiarum diuerſitate nec ne, aliorum eſto iudicium. Nos certè, quantum diligentia aſſequi potuimus, rationem ordinis habuimus. At verò iſtæ quæ nunc à nobis dantur Regulæ, quia nec affinitate, neque cognatione inter ſe cohærebãt, in quinquagenas partiri viſum eſt. Porrò tam quæ in octo ſuperioribꝰ voluminibus, quàm quę in his quinquagenis recenſentur, æquè in numerato habẽdæ ſunt, ab his qui ſerio theologiæ operam nauare volunt. Nam quoquo te vertas & oculos cõijcias, illarum vtilitatẽ præſentaneam ſenties. Sint igitur illæ ſuperiores inſtar prandij, quæ appetitum poſsint ſatiare, aut ſedare. iſtæ verò condimenti vice, quo manſuetiores & tractabiliores ſcripturas theologis efficiamꝰ, his præſertim, qui linguarum & phraſeon & politioris literaturæ ſunt deſtituti pręſidijs. & oportet in primis, ſummè animaduertere, primùm, vt argumentum libri percipiamus. Quãdoquidem, vt inquit Auguſt. in expoſitione Pſalm. 53. circa principium. Si quis libri argumentum vel Pſalmi rectè nouit, facilè totius libri notitiam aſſequetur. Vt ſi quis cognoſcat quod in domus fronte prefixum eſt, ſecurus intrabit, nec cùm intrauerit, errabit. Et Ammonius in Porphyrium, ait. Libri argumentum ignoratum, in cauſa eſt, vt lector remoretur, & in medio deſiſtat, & æquè patiatur, ac illi, qui quò vadant neſciũt. Deinde ars quædam adhibenda eſt, vt inueſtigare poſsimus, mẽbrorum & cõmatum ſcopũ, ac ipſius ſpiritusſancti conſilium. Quod tamen multis modis perueſtigari poteſt. Sed alijs interim omiſsis ſtatuo primam regulam.

Libri argumentũ noſſe oportet.

¶ Regula prima.

NEceſſariũ eſt, inqt Hier. ĩ pręfatione li. 1. Cõment. epiſt. ad Epheſ. ſcripturę operã dare, et ſenſũ Prophetæ aut Apoſtoli callere volẽtibus, intelligere cur ſcripſerint, qua ſententiã ſuam ratione firmauerint. Quid habeãt in veteri lege ꝓprium, Idumæi, Moabitæ, Ammonitæ, Tyrij, Philiſthijm, Ægyptij, & Aſsyrij. Quid rurſum in nouo teſtamento Romani, Corinthij, Galatæ, Philippenſes, Theſſalonicenſes, Coloſſenſes, Hebræi & Epheſij. Neceſſe eſt. n. iuxta diuerſitatem locorum & tẽporum & hominum quibꝰ ſcriptæ ſunt epiſtolæ aut libri, diuerſas, & cauſas, & argumẽta, & origines habeãt. Et quomodo Ioannes in Apocalypſi ad ſeptem ſcribens eccleſias, in vnaquaque earum, ſpecialia, vel vitia reprehendit, vel virtutes probat. Ita & Paulus per ſingulas eccleſias vulneribus medetur illatis, ne nec ad inſtar imperiti medici vno collyrio oĩm oculos vult curare. Et fuſiùs hoc explanans lib. 1. cõment. epiſt. ad Galat. cap. 3. circa principium ait. Vnaquæq; prouincia ſuas habet proprietates, Cretenſes ſemper mendaces, malas beſtias, ventres pigros, & Galatas ſtultos eſſe & inſenſatos Apoſtolus cõprobat. Vanos Mauros, feroces Dalmatas Latinus pulſat hiſtoricus, timidos Phrygas oẽs poëtæ lacerant. Athenis expeditiora naſci ingenia philoſophi gloriantur. Græcos leues, apud Cæſarẽ ſugillat Tullius, dicẽs. Aut leuium Gręcorum, aut

In Decretis D. 29.

Apocaly. 2 & 3.

Titum. 1.

In oratione pro Ligario.

immaniũm Barbarorum.& pro Flacco. Inge
nita,inquit,leuitas,& erudita vanitas. Ipſum
Iſrael graui corde & dura ceruice omnes ſcri
pturæ arguunt.Item in pręfati.lib.2.epiſt.ad
Gala.inquit.Vultis ſcire quomodo Apoſto-
lus vnāquāq; prouinciam ſuis proprietatib⁹
denotarit,vſque hodie eadem vel virtutũ ve-
ſtigia permanent, vel errorũ.Romanæ plebis
laudatur fides.vbi alibi tantó ſtudió & fre-
quētia ad eccleſias & ad Martyrũ ſepulchra
concurritur?Hinc nimirum quod deuotio in
eis maior eſt,& ſimplicitas ad credendũ.Rur-
Roma. 16. ſum facilitatis & ſuperbiæ arguuntur. Facili-
tas vt ibi.Rogo vos fratres,vt obſeruetis eos,
qui diſſenſiones & offendicula præter doctri
nam quam vos didiciſtis,faciunt,& declinate
ab illis,huiuſmodi Chriſto dño non ſeruiunt,
ſed ſuo ventri,& per dulces ſermones & be-
nedictiones ſeducunt corda innocentiũ. Ve-
ſtra.n.obedientia in oēm locum peruulgata
eſt.gaudeo igitur in vobis,& volo vos ſapien
tes eſſe in bono,& ſimplices in malo. Super-
biæ quoq; eos arguit,oſtendens oēs eſſe ſub
peccato,inquiēs.Noli altum ſapere ſed time.
Rom. 11. Et,Nolo vos ignorare fratres myſteriũ hoc,
vt nō ſitis ipſi vobis ſapientes.& in ſequenti-
Rom. 12. bus.Dico per gratiā quæ data eſt mihi in om
nibus quæ ſunt inter vos,nō plus ſapere quā
oportet,ſed ſapere ad ſobrietatē.Et apertius.
Gaudere cũ gaudentib⁹, flere cum flentibus,
idipſum inuicem ſentientes,nō altā ſapientes,
ſed humilibus conſentientes.nolite eſſe pru-
1.Cor. 11. dentes apud vos metipſos.Corinthios quoq;
notat, quòd mulieres eorum intecto capite
ſint,& viri comā nutriant, & indifferenter ve
1.Cor. 15. ſcantur in templis,& inflati ſapientia ſeculari
reſurrectionē carnis negent.Hæc ex parte ho
die permanere,nō poteſt dubitare q Achaiā
viderit.Macedones in charitate laudantur,&
1.Theſ.4. in hoſpitalitate & ſuſceptione fratrũ. Vnde
ad eos ſcribitur.De charitate fraternitatis nō
neceſſe habemus ſcribere vobis,ipſi enim vos
adeo didiciſtis,vt diligatis inuicem.etenim fa
citis illud in oēs fratres in vniuerſa Macedo-
nia.Sed reprehenduntur quòd ocioſi domos
circūeant,& alienum ſpectantes cibũ, dũ ſin-
gulis placere deſiderant,& huc & illuc diſcur
rant,quid apud ſingulos agatur enuncient.&
ſequitur.Rogamus autē vos fratres,vt abūde
tis magis,& operā detis vt qeti ſitis, & veſtrũ
negociũ agatis,& operemini manibus veſtris
ſicut præcipimus vobis,& vt honeſte ambu-
letis ad eos qui foris ſunt,& nullius aliquid de
ſideretis.Idem in ſecunda ad eoſdē inculcat e-
piſtola,dicens.Cũ eſſemus apud vos hoc de-
nunciabam⁹ vobis,quoniā ſi quis operari nō
vult,nec manducet.Audiuimus enim quoſdā
ambulare inquietè,nihil operantes,ſed curio
ſè agentes.his autē qui eiuſmodi ſunt,denun-
ciamus & obſecramus in domino,vt cum ſilē
tio operantes ſuum panem mādûcent.ſic Ga
latæ ſtulti & vecordes pronunciati ſunt. Scit
mecum qui Ancyram metropolin Galatię vi
dit, quod nūc vſq; ſchiſmatib⁹ dilacerata ſit,
quot dogmatum varietatibus conſtuprata.o-
mitto Cataphrygas,Ophitas,Borboritas,Ma
nichæos.Quis vnquā Paſſalotincitas & Aſco
drobos,& cætera magis portenta quā nomi-
na,in aliqua parte Romani orbis audiuit? Ha
ctenus Hiero. Attamen quia duæ præcipuè
gentes in vtroq; inſtrumento celebrantur,in
illis oportet paululum immorari. De morib⁹ De morib⁹
Iudæorum hæc tradit Cyrillus lib.4.ſuper Io Iudæorum.
han.ca.3. Quaſi,inquit, paternam hæredita-
tem,murmurationem de rebus bonis ad Iu-
dęos deſcendiſſe comperio.Murmurabant il
li aduerſus deũ ex ingratitudine in deſerto, Exod. 15.
murmurabant filij de Chriſto. Vnde in euan
gelio.Murmurabant ergo Iudæi de illo, quia
dixiſſet,ego ſum panis.& in. 2. opere titulo
Chry.in Matt.ho.33.Gloriatio, inquit, quæ
amplius vult videri quā eſſe,aut in toto vult
videri,nō eſſe qualis eſt,eſt propria Iudęorũ.
Vnde in Euangelio.Faciunt omnia,vt ab ho-
minibus videātur.&, Væ vobis ſcribę & Pha
riſæi hypocritæ, q diligitis primas cathedras
in Synagogis habere.&, Væ vobis qui iuſtifi
catis vos ipſos,deus autē cognoſcit corda ve-
ſtra.propter quod & ficus dicti ſunt, habētes
folia ſine fructu.Pręterea cũ dicitur Lucę. 11.
quod intus eſt veſtri plenum eſt rapina & do
lo,ait Theophy.Inſinuat duas affectiōes qui
bus laborant Iudæi,auaritiam per rapinā in-
telligens,inuidiā autem & quæ ex inuidia p
ueniunt,per dolum.& Tertullianus in lib. ad-
uerſus Iudæos,cum de vitulo aureo eſſet lo-
cutus,ait. Vnde probatur eos ſemper idolola
triæ crimine reos deſignatos,ex inſtrumento
diuinarum ſcripturarum. De Romanis & Iu-
dæis,inquit Hiero. Iſaiæ.2. cap. Nil Roma-
norum gente & Iudæorum auarius, vt Græ-
cæ & Latinæ narrant hiſtoriæ. Et de Theſſa
lis.1. ad Theſſa.4. ait Theophy. Theſſali o-
cioſi, curioſi, turbulentique ſunt, & laudan-
tur quod diligant ſe inuicem. Hoc eſt, vt bre
uiter dicam, quoties in locum ſcripturæ in-
ciderit,

ciderit, ne ab ſcopo erres, cognoſcere prius oportet virtutes aut vitia illorum, ad quos ſermo diuinus dirigitur. nã omnia quæ illo in loco diſſeruntur eò tendunt, vt aut laudẽt virtutes, aut increpent vitia, ac illis medicinã adhibeant. exempla innumera tu ex ſcripturis colliges. Vt Paulus ad Roma. ſcribens, fidem laudat, obedientiã prædicat, quæ fecit vt ſuperſtitione exuta, deum colerẽt. Facilitatem tribuit, & hæc in cauſa fuit, vt à pſeudapoſtolis ad Iudaiſmũ traherẽtur. Notat animi celſitudinem, atq; ideo deterret eos à fauſtu & inſolentia, à luxu ad ſobrietatẽ allicit, à libidinibus ad caſtimoniã, à ferocitate ad tolerantiam, à bellis ad pacem. &. 1. ad Corinth. 1. inquit. Iudæi ſigna petũt, Græci autẽ ſapientiã. & Matth. 12. Volumus à te ſignum videre. &, Generatio praua & adultera ſignũ quærit.

¶ Regula ſecunda.

MVlta, (inquit Hiero. Iere. 28.) dicũtur in ſcripturis, iuxta opinionem illius tẽporis, quo geſta referũtur, nõ iuxta quod rei veritas cõtinebat. vt in Ieremia. Tulit Ananias ꝓpheta catenam de collo Ieremiæ. & erat pſeudopropheta. Deniq; & Ioſeph in euangelio, Pater dñi vocatur, & ipſa Maria quæ ſciebat dei ſpiritu cõcepiſſe, & reſpõderat angelo. Quomodo fiet iſtud, quoniã virum nõ cognoſco? loquitur ad filium. Fili quid feciſti nobis ſic? ecce ego & pater tuus dolentes quærebam' te. Luc. 2. In libro quoq; aduerſus Heluidiũ, inquit. Opinionẽ vulgi, vt hiſtoriæ lex eſt, ſæpe exprimunt ſcripturæ. Vt, Ego & pater tuus dolẽtes &c. Vocaturq; Ioſeph pater, ad famã Mariæ conſeruandã. Aut vt ait Orige. ho. 1. diuerſorum locorũ. Vir vocatur Ioſeph, ne aduerſus Mariã Iudæi ſæuirent eãq; lapidarẽt. Adhuc Hiero. Matt. 14. ait. Cõſuetudinis ſcripturarũ eſt, vt opinionẽ multorũ ſic narret hiſtoricus, quomodo eo tẽpore ab oĩbus credebatur. Sic Herodes dicitur cõtriſtatus propter mortem Iohãnis Baptiſtæ. Quia hoc diſcũbentes putabant. Diſsimulabat. n. mentis ſuæ maliciã artifex homicida, cũ triſtitiã in facie, & lætitiã haberet in mẽte. His cõſimilia dicit Chry. exponens locũ Iohãnis. Inuenimus Ieſum filiũ Ioſeph. & Chriſtianus Druthmari Matt. 35. fol. 169. & Matt. 1. cũ hæc verba exponit. Virum Mariæ, pene eadem verba ſcribit, quæ Hiero. Matt. 14. Lege S. Tho. 1. 2. q. 98. art. 3. ad 2.

Præterea Hiero. Hoſeæ. 5. ca. ait. ſcriptura nõ rarò iuxta vulgi opinionẽ loquitur. Vñ Hoſeas ait. Audite hoc ſacerdotes. nõ quòd ſacerdotes ſint de tribu Leui. Sed quòd ſacerdotes vocẽtur à populo. & vocãtur ſacerdotes Baal. & prophetæ quadringenti quos interfecit Elias, & poſtea Iehu filius Nampſi præſente Ionadab filio Rechab appellati ſunt ſacerdotes. & Zachariæ. 5. cũ propheta dixiſſet. Patres veſtri vbi ſunt & prophetæ? nunquid in ſempiternum viuent. inquit Hierony. Nunquam de ſanctis prophetis diceret. nunquid in ſempiternũ viuent. loquitur ergo de pſeudoprophetis. & Theophy. Iohan. 4. Cùm dixiſſet Chriſtus, Vos adoratis qđ neſcitis, nos autẽ qđ ſcimus. ait. Seipſum annumerat Chriſtus Iudæis, eo ꝙ iuxta opinionẽ mulieris Samaritanæ loquit. illa eñ ſuſpicabatur Iudaicũ ꝓphetã eſſe. & ꝓpterea dicit. Nos adoram'. Ita quoq; Theodo. Hoſeæ. 4. ca. Lege caput de prophetia circa principium, & Baſilium Pſalm. 48. ibi. Nõ videbit interitum, &c.

Huius regulæ frequentiſsima occurrũt exẽpla, ſed quia nõ parũ difficultatis habent illarum nõnulla, paulìſper in illis recenſendis immorabor. ad hanc regulã reſpexiſſe videtur dñs Matt. 10. Qui recipit prophetã, falſum videlicet, in nomine prophetæ. ſ. veri, mercedẽ prophetæ accipiet. i. tanto afficietur præmio, ac ſi verum prophetã hoſpitio ſuſcepiſſet. & qui recipit iuſtum, quẽ putat eſſe iuſtũ, cùm nõ ſit, in noĩe iuſti, veri, mercedẽ accipiet, ac ſi virum ſanctũ & inculpatũ in domo ſua liberaliter tractaſſet. & Euchariſtia, panis vocatur, cũ nõ ſit, ſed fuerit panis ante cõſecrationẽ. & Moyſes Geñ. 19. angelos ſubuertẽtes Sodomã ac cæteras quatuor vrbes, viros vocat. & Matthæ. 11. ait. dñs. Confiteor tibi. i. gratias ago, vel laudo, pater dñe cæli & terræ, quòd abſcõdiſti hæc à ſapientibus & prudẽtibus, & reuelaſti ea paruulis. ſapientes & prudẽtes vocat Scribas & Phariſæos, eo quòd ſibi ſapientiam arrogabant, cùm eſſent omniũ hominũ ſtultiſsimi. Paruulos vocat apoſtolos, quia iudicio Iudæorum omni ſapientia erant deſtituti. & Samaritanæ dixit dñs. Voca virum tuũ. cũ vir non eſſet ſed leno. & teſtimonium ferens de Iohanne Matth. 11. inquit. Inter natos mulierum non ſurrexit maior Iohanne Baptiſta, qui autem minor eſt, & deinde ſequitur. in regno cælorum maior eſt illo. Hoc eſt Chriſtus, qui iudicio Phariſæorum ac populi vermis erat, non homo, & abiectio ple-

bis.in regno cælorum.in reſurrectione mortuorum,vel iudicio patris,maior eſt Iohãne. Hęc expoſitio vehemẽter mihi placebat,quã uis in probato ſcriptore eam nõ inuenerã.eſt tamen ex Chryſt.deſumpta ho.38.in Matt. At Hiero.expoſitio,cũ dicit Chriſtũ nõ eſſe natum è muliere,ſed è virgine,[redacted].Nã Paul.inquit. Miſit deus filium ſuũ natũ è muliere.& domi nus in cruce,inquit.Mulier ecce filius tu⁹. &, quid mihi & tibi mulier? Nã hoc nomen ad ſexum,nõ ad corruptionẽ integritatis refertur.Illa quoq; Epipha.li.1.to.2.hęre.26.in ordine,ſimiliter nõ placet,cũ ait,minor eſt Chriſtus,iuxta aduẽtũ ipſius in carne,nã poſt Io. natiuitatẽ,ſex mẽſibus elapſis ſaluator natus eſt.Itẽ Ioã.9.In iudiciũ ego in hunc mũdum veni,vt qui nõ vident,videant,& q̃ vidẽt,cęci fiãt.& in Threnis,Vocaui amicos meos,& ipſi deceperunt me.&.8.Nõ introierũt in prætoriũ,ne cõtaminarẽtur.intelligitur iuxta ſenſum Iudæorũ,qui cũ eſſent cõtaminatiſsimi omniũ,illo ſcelere patrato,hoc tamen ſe fore cõtaminandos putabant,ſi in prætorio illo, ad quod perductus fuerat Chriſtus,intraſsẽt. Præterea Philip.presbyter circa principiũ li. 1.Iob.inquit.Scriptura amicos Iob.ex ſenſu ipſorum amicos appellat,ſcilicet hoc putantes eſſe quod nõ ſunt.Adhuc Matt.5.dicitur. Qui ſoluerit vnũ de mãdatis iſtis minimis.i. qui neglexerit mãdata mea quę etſi maxima ſint,hominibus minima vidẽtur,minimus vocabitur,i.excludetur à regno cælorũ.minim⁹ vocatur,quia minima.i.maxima pręcepta cõtempſit, at vero Mem prępoſitionẽ.i.in, ex, de,ſignificationẽ habere negatiuã diximus li. 8.circa finẽ.Nec me fugit Euthy.& Theoph. dixiſſe,minima à Chriſto vocari pręcepta euangelica,vt nos exemplo ſuo ab inſolentia dehortaretur & deterreret. Ad eundem ſenſum expoſierẽ illud teſtimoniũ Ioã.cap.5. Si ego teſtimoniũ perhibeo de me ipſo,teſtimonium meum nõ eſt verum.nempe iuxta opinionem quã de me vos Iudęi cõcepiſtis. Atq; ita exponunt Theophy.& Euthy.Alioqui ſibi ipſi Io.aduerſaretur,qui ait.Si ego teſtimonium perhibeo de me,teſtimoniũ meũ verũ eſt.Itẽ Matt.11.Iuſtificata eſt ſapientia à filijs ſuis.Vocat ſe Chriſtus ſapientiã,& filios ſapientiæ Phariſæos.q.d.ſtabilita & confirmata eſt à me ſapientia mea quã vos,qui ſapientes videmini,cùm nõ ſitis,negligitis.Vocat filios eius.ſ.ſapientiæ pro hominibus ſapientibus, cùm ſint inſipientes.Vel vocat filios ſapientiæ apoſtolos.q.d.apoſtoli mei ſapienter iudicauerunt,veram eſſe iudicauerũt ſapientiã quam ego doceo,quã vos ſcribę dãnatis.& Ezechie.21.Perdam ex te iuſtum & impiũ.Iuſtos vocat hypocritas,& iuxta poẽtã.Qui curios ſimulãt,& bachanalia viuunt. Alioqui iuſtum nõ perdet dñs cum impio,vt ipſe teſtatur cum Abrahã loquẽs.& in Eccleſiaſte,eſt iuſtus qui pereat in iuſtitia ſua.Nõ quod iuſtus ſit,ſed quòd ſibi iuſtus eſſe videatur.Atque ita expoñit Hiero.lib.8.comment.in Iſaiã.ca.a 6.&.1.Cor.1. Stultam fecit mundi ſapientiam,per prædicationis ſtultitiam. Mundi ſapientia ſtulta prorſus eſt. Stultitia prædicationis vocatur iuxta hominis exiſtimationem.Qua de re lege Diony.Areopa.li. de diui.nomi.ca.7.diuinitus de hac re diſſerẽtem.& Matt.9.nõ veni vocare iuſtos,ſed peccatores ad pœnitẽtiã.Sic certè expoñit Chriſti.Druth.Matt.22.Et,nõ eſt opus valentib⁹ medicus,ſed malè habentibus.vt eodem loco idem author exponit,loquẽs.ſanos dicit ſcribas,non quod veraciter ſani eſſent in anima, ſed quia ipſi ſe ſanos eſſe dicebant.Infirmi & malè habentes erant publicani,qui ſe peccatores fore ſatebantur.

¶ Regula tertia.

PRædicere ſolet dñs,inquit Eucher. lib.2.In Gene.ca.31.ſine dubio futurum quod admonẽdo dicit. Sic dicit ad Abimelech.Ecce tu morte morieris.& tamẽ mortuus nõ eſt,nec deus mentitus eſt.& Theodore.in præfati. s 2.prophetarum,ait.Nõ eo deus pœnas minat,vt ijs quibus minatur inferat, ſed vt metu perterrefactos,ad reſipiſcẽtiã reuocet,& cũ nequitia, quã cõmittunt eos liberauerit,eis ſalutẽ afferat.nõ.n.minatus fuiſſet,ſi punire vellet. Cũ ergo minationibus agit,oſtẽdit ſe ſeruare,nõ perdere velle, quocirca mittit ad decẽ tribus cum duabus pariter,Hoſæam,vt prædicet vẽtura.tum etiã quæ à Babylonijs pnicies eis ſit afferenda denuntiat.& Hiero.Ezechi.3.c.Cõminatio,inquit,nõ in homines,ſed in peccata eſt,nec in eos qui conuertũtur à vitijs,ſed qui in peccato permanent.Et Grego.lib.16. mora.ca.6.Deus plerũque mutat ſententiam, conſilium nunquam. Atque ob hanc cauſam Hiero.Danie.4.ait.Sentẽtia Dei facile mutatˢ Ezechiæ regis exemplo,quẽ Iſaias dixerat eſ

Gene.20.

ſe mo

Ionæ. 3. ſe moriturum,& Niniuitarũ,quib⁹ dictũ eſt.
Adhuc.40.dies & Niniue ſubuertetur. & ta-
De Ezec.in men ad preces vtbis Niniue & Ezechię regis,
proœmio. dei ſententia cõmutata eſt, nõ vanitate iudi-
12.lib.mo- cij,ſed eorum conuerſione qui meruere indul
ral. gentiam. Alioqui & in Ieremia loquitur deus
Iere.1.18. ſe mala minari ſuper gentes, et ſi bona fece-
rint, minas clementia cõmutare. Rurſum bo-
na agenti ſe aſſerit polliceri,& ſi mala fecerit,
dicit ſe ſuam mutare ſentẽtiã, nõ in homines,
ſed in opera quæ mutata ſunt. Neq;.n. Deus
hominibus,ſed vitijs iraſcitur,quæ cùm in ho
mine nõ fuerint, nequaquã punit quod mu-
tatum eſt.& Amos.3.ait. Clemens & beni-
gnus deus ſemper futura prænunciat, ne co-
gatur inferre ſupplicia. & Iere.11.ait. Cle-
mentiſsimus deus frequenter futura prędicit,
vt tandem durus animus ad credendum mol-
liatur. Vide S.Thom.2.2.q.171.Art.6.ad.2.
Quãuis mihi magis probatur ſentẽtia Chryſ.
ho.5.ad populum Antiochenũ. et authoris
ſecundi operis titu. Chryſ.in Matth, hom.2.
quem retulimus in cap. de prophetia. Lege
quoque de hac materia Damaſce.in ſermono
de defunctis,qui cũ hęc omnia dixiſſet, addit.
Ad Achab dixit dñs, inducam mala,& nõ in-
duxit,ſed dixit. Vide quomodo cõpũctus eſt
Achab. ideo nõ inducã in diebus ſuis mala. Et
Hiero. Ezechi.33.& Chryſ.ho.22.in Gen. &
Origenẽ ho.1.in Iere.&.16.Num. & iterum
Chryſ.ſer.14.in epiſt.ad Rom.& S.Thomã.1.
Parte.q.19.Art.7. ad.2.

Regula quarta.

REgula eſt ſcripturæ ſacræ,(autho-
re Chryſ.ho.12.in Gen̄.) vt nõ vbi-
que oia particulatim enarret, ſed
cũ generaliſsima,& ea q̃ plurima cõplectũtur
dicere cœperit, relinquat ſequentia ſtudioſis
auribus conſiderãda. Ecce liber Geneſeos, vbi
nos docuit diuina ſcriptura particulatim for-
mationẽ omniũ, at poſt non omniũ meminit.
Sed inquit. Iſte eſt liber gñationis cæli & ter-
ræ, quãdo facta ſunt in die quo fecit dñs cęlũ
& terrã. Vide quomodo totũ ſermonẽ ad cę-
lum & terram cõuertit, in illis alia nobis con-
tuenda relinquẽs. Cũ ergo dicit cælũ & terrã,
oẽs ſimul creaturas cõprehendit, tã eas quæ
in cælo, quã quæ in terra. Hæc regula detegit
nobis artẽ quã ſeruat ſcriptura, quando vult
rem aliquã cõtrahere, ac paucis verbis abſol-
uere, nempè quòd tranſiliat quę ſunt minoris
momenti, recenſitis maioribus, vt Ezechie.6.
Hæc dicit dñs mõtibus & collibus, rupib⁹ &
vallibus,& ſubdit. Diſperdã excelſa veſtra. o-
mittẽs colles & valles. & Ruth.4. dicitur à Ra
chel & Lia.12. tribus deſcendiſſe,& omittun-
tur ancillæ, nẽpe Bala & Zelpha, à quibus tri-
bus trahunt originẽ. & Dani.2. Vocãtur A-
rioli, Magi & Chaldæi. & ſtatim loquitur tã-
tùm de Chaldęis. & ad Ephe. [illegible] rat Pau
lus ſex vitia. Fornicatio & oĩs immunditia, aut
auaritia,& turpitudo, ſtultiloquiũ,& ſcurri-
litas quæ ad rẽ nõ pertinent. & poſtea ad tria
redigit vitia, ſed principaliora, in his reliqua
intelligens. Hoc, inquit, ſitis intelligentes, q
oĩs fornicator aut immundus aut auarus, qui
eſt idolorum ſeruitus, nõ habet hęreditatẽ in
regno Chriſti,&, pro id eſt, dei. & Gene.7. ex
oibus animantibus mũdis tolles ſeptena ſepte
na, maſculum & fœminã. & mox ſubdit. De
animãtibus verò immundis duo & duo, ma-
ſculũ & fœminã. & poſtea dicit. Duo & duo
ingreſſa ſunt ad Noë in arcam, omiſit igitur ſe
ptena ſeptem. Porrò Aug.q.8.in Gen̄. iquit,
quòd duo refertur ad numerũ nõ mundorũ
vel immũdorũ animaliũ, ſed ad maſculũ & fœ
minam, quę in oibus duo ſunt, maſculus & fœ
mina. & Io.8. Nõne bene dicimus nos q Sa-
maritanus es tu,& dæmoniũ habes? & reſpõ-
dit Ieſus. Ego dæmoniũ nõ habeo, ſed glorifi
co patrẽ meum. nõ cõceſsit ſe eſſe Samarita-
Locus Ioã. expoſitus. et text. de præſumptionibus. in Decret. nũ, ſed vna re negata, vtrãq; negauit. At Gre-
go. aliter expoſuit ho.18.in Euangelia, cuius
verba habent in decreta. de præſumptionib⁹.
ca. Nõne. Duo Chriſto illata fuerunt, vnũ ne
gauit, alterũ tacendo cõceſsit. & Hiero. Aſellę
in fine ſecũdi to. Dęmoniũ renuens, Samaritẽ
ſe nõ negauit, q̃a quẽ nos cuſtodẽ, Hebręi Sa
maritẽ vocant. & Gen̄.14. Nõ accipiã ex oi-
bus quæ tua ſunt, exceptis his q̃ comederunt
iuuenes,& partibus virorũ qui venerunt me-
cum, Aner, Eſchòl & Mãbre, iſti accipiẽt par
tes ſuas. In enarrationib⁹ gñationũ crebra in-
ueniunt huiuſmodi exempla. Attamẽ vt me-
lius res intelligi poſsit, ſit.

¶ Regula quinta.

FRequenti eſt in vſu, authore Eu-
thy. Marci.48. apud Euangeliſtas,
per perſonam quæ inſignior eſt, eã
etiam intelligere, quæ minus nota eſt. Veluti
apud Marcum. Cum reſurrexiſſet primo ma Mar. 16.
ne ſabbatorum, apparuit primò Marię Mag-
dalenæ, de qua eiecerat ſeptem dæmonia. In-
ſignior autem erat Magdalene, ſi quidem ap

paruit primùm nõ ſoli Magdalenę,ſed etiam alteri Mariæ Iacobi, & Ioſe, veluti narrauit Matt. Dicendum ergo eſt,quòd per Magdalenẽ alteram quoque ſignificauit. Cum illo ſentire videtur Hiero.q.4.ad Hedibiam. Item Theophy. Ioan.1.cùm dicitur. Erat Andreas frater Symonis vnus ex duobus qui audierãt à Iohãne,&c. Quidam dicunt eſſe Iohannẽ q hæc ſcripſit. Nõnulli aiunt quòd nõ fuerit aliquis ex nobilioribus.propterea nulla vtilitas fuerat ſcire nomen. Cęterum Andreę mentionem facit, quia & inſignior erat, & adducebat ſuum fratrem. Hiero.quoq; Dani.11.ait. Hæc conſuetudo eſt ſcripturæ ſacræ nõ vniuerſa narrare,ſed ea quę maiora videntur exponere. Vnde Dani.11.dicitur. Ecce tres Reges adhuc in Perſide erunt,& quartus ditabitur opibus multis ſuper omnes, & cũ inualuerit diuitijs ſuis concitabit omnes aduerſus regnum Græciæ. Quatuor reges poſt Cyrum dicit in Perſide reſurrecturos,& multis in medio tranſilitis repentè venit ad Alexandrum Macedonum regem. & capit.5.comment. eiuſdem prophetæ, Fecit, inquit Daniel, Balthaſar grande conuiuium. Subdit Hiero. Sciendum eſt nõ hunc eſſe filium Nabuchodonoſor, vt vulgò legentes arbitrãtur. Sed iuxta Beroſum & Ioſephum, poſt Nabuchodonoſor qui regnauit annis.43.ſucceſsiſſe in regnum eius,filius eius qui vocatur Euilmerodach,& poſt mortem eius,in regnum patris ſucceſsit filius eius Neglaſar. poſt quem rurſum filius eius Laboſordach,quo mortuo Balthaſar filius eius regnum tenuerit. Hi igitur reges omiſsi ſunt à Daniele poſt hiſtoriam Nabuchodonoſor.

Quia res hæc ſcitu eſt dignißima, vt alias ſoleo,multis exemplis Regulam locupletari, nõ omittam. Primo. Gene.27: Curre ad oues, & accipe duos hœdos. Simul.n. paſcebantur oues & hœdi,ſed quia potiores ſunt oues,earum nomine caprinum pecus complexus eſt. Et hanc fortè ob cauſam à Matthæo omiſſæ ſunt quatuor generationes,de quibus Hiero. Matth.1.ait. In quarto regum volumine legimus de Ioram,Ochoziam fuiſſe generatum, quo mortuo Ioſabeth filia regis Ioram,ſoror Ochoziæ tulit Ioas filium fratris ſui, & eum internecioni quã exercebat ab Athalia ſubtraxit. Cui ſucceſsit in regnũ filius eius Amaſias, poſt quem regnauit filius eius Azarias, qui appellatur & Ozias,cui ſucceſsit Ioathã filius eius.cernis quòd ſecundum fidem hiſtoriæ,tres reges Matt. pretermiſerit, Iorã quippe non genuit Oziam, ſed Ochoziam & reliquos quos enumerauimus. Sed de his cũ agebamus de gñatione Chriſti diſſeruim⁹. & rurſũ Matt. eodẽ capite,ait Booz genuit Obeth ex Ruth. [redacted] At verò qa multum vtilitatis affert hęc regula ad diſſonantiã euangeliſtarum conſopiendã,afferam ex euãgelijs aliqua exempla. Fortè hanc ob cauſam Lucas orationem dñicam adeò contraxit,qa quæ præcipua erant illi narrare viſum eſt, cũ Matth. anteà ipſam abſoluerit pleniſsimè. Deinde Marcus.ca.10.ait egredientibus Chriſto & diſcipulis è Iericho,filius Timæi Bartimę⁹ cæcus ſedebat iuxta viam. et Matth. cap. 20. duos recenſet cæcos. Certè quia Bartimæus erat inſignior eius nomen poſitum fuit. vt & Theophy. Mat.20.ait. Et ob eandem cauſam Chriſtianus Druth. Matth.23. Nomen Iairi quod à Matth. omiſſum fuit,ab alijs euangeliſtis exprimitur,quia magiſter & homo nobilis erat. Item cùm dicitur Matth.9.cũ veniſſet ad vlteriorẽ ripam in regione Gergeſanorum occurrunt ei duo dæmoniaci, ait Theophy. quãuis tam Mar. quam Lucas vnum dicant habentẽ legionem. At tu intellige quòd vnus ex his duobus fuerit fortè inſignior. Adhuc Abrahã cùm loquitur cum illis Angelis, aliquãdo ad vnum,aliquãdo ad plures ſermonem dirigit. Et Sodoma dicitur euerſa, aliquãdo Sodoma & Gomorra, cũ ex Deut.ca.29. cõſtet,quinq; vrbes fuiſſe deletas. & Gene.8. cap. dicitur, Recordatus eſt dñs Noë & cunctorum animantiũ. Sub Noë nomine intelliguntur octo animæ quę in arca erant. Et eodem modo intelligendus eſt catalogus ille regum qui fuerunt in Edom, in Gene. Alioqui in tanto temporis interuallo tam pauci non fuiſſent numerati. Atque ita intellexiſſe videtur hunc locum Euche. libro.3. in Geneſ. ca.15. Deniq;, vt ait Auguſt.lib.1.Q. in Gen. 107. cùm in Gen.34. legitur Symeon & Leui Sychimitas interfeciſſe,intelligit,ſecum multam familiarium & fratrum habuiſſe ſocietatem. Vt tamen quam latè pateat hæc regula, quæ de figura Synecdoche appellari poteſt, percipiatur, duabus regulis explicanda à nobis erit. Gene.8.

Regu-

¶ Regula ſexta.

SAcra ſcriptura, authore Theophy. Ioan. 1. plerũque, à parte totum nominat, vt cõmemoratura totum hominẽ, à parte, animã ipſum nominat. Gene. 18. Vt omnis anima, quæ non circunciditur, occidatur. Ecce anima pro eo qđ eſt omnis homo. Et iterum à carne nominat totum, vt quando dicit, & videbit omnis caro ſalutare dei. Dicere. n. volẽs omnem hominẽ, carnis nomine vſus eſt. Sic & Ioan. pro eo qđ eſt. Verbum homo factum eſt. Dixit. Verbũ caro factum eſt. A parte totum hominẽ nominans, ex anima & corpore cõſtitutũ. Et Orige. lib. 9. cõment. Epiſt. ad Rom. cap. 13. ait. Homo interdũ per animã, interdum per carnem, interdum per ſpiritum nominatur. Cùm à parte meliori nominatur ſpiritus dicitur, eo quòd ſpiritualis intelligi debet. Quãdo ab inferiori, anima. cũ vero à deteriori, caro dicit. Ambro. quoq; ca. 3. cõment. epiſt. ad Roma. ait. Caro hominẽ ſignificat. Vt, videbit omnis
Iſa. 40. caro ſalutare dei. i. Omnis homo Chriſtũ, in
Rom. 3. quo ſalus omnium cõtinetur. & Paulus. Non iuſtificabitur in conſpectu eius omnis caro. Ideo in carne ſignificatur, qa peccatis obnoxij ſunt. Sicut. n. iuſticia facit ſpirituales, ita & delicta carnales, vt ex actu nomẽ accipiat homo. Hactenus ille. exemplum eſt optimum Gene. 37. ait Ioſeph. vidi per ſomnium, quaſi ſolem & lunam & ſtellas vndecim adorantes me. i. patrem & matrem & vndecim fratres. nõ tamen adorauit eum mater in Aegypto, ſed in viro, qui eſt caput, mulier intelligitur, quia de viro aſſumpta eſt. & 1. Corin. 10. patres noſtri mare tranſierũt. & intelligit ꝙ matres & pueri mare tranſierint. & ad Rom. 13. omnis anima potestatibus ſublimioribus ſubdita ſit. & ca. 2. Nõ iuſtificabitur ex operibus legis omnis caro. & Ioã. 17. Dediſti ei poteſtatem omnis carnis. & Pſal. 1. Beatus vir q nõ abijt in conſilium impiorum. quo in loco iuxta Ambroſ. Baſilium, & Euthy. ſub maſculina voce fœmina comprehenditur, vt totum ſub parte. Nam ſecundum Apoſtolũ mulieris caput eſt vir. cõiunguntur autem capiti cętera mẽbra corporis. & quibus cõmunis eſt humanitas, ijs etiam opera cõmunia ſunt, & præmia. Item ad Galat. 5. ait Apoſtolus. Manifeſta ſunt opera carnis. hoc eſt hominis opera, ſiue carnalia, ſiue ſpiritualia. vt inuidiæ, ſectæ, fornicatio, immunditia. & alibi. Datus eſt mihi ſtimulus carnis. i. hominis iniqui perſecutio. qui ea quæ ego ædifico, ipſi deſtruũt ac diſſipant. & cùm ait Paulus in calce epiſto. ad Phile. Gratia Chriſti ſit cum ſpiritu veſtro. ait Hier. Sicut à meliore parte hominis, nempe capite numeratur populus Iſrael, dicente ſcriptura, ſecundum capita eorum, ita in omni parte ſanctorum eſt gratia Chriſti, ſed à meliore parte. i. ſpiritu, per ſynecdochẽ de toto homine dicitur. Cùm autem in ſpiritu gratia fuerit, totum hominem facit ſpiritualem, vt & caro ſpiritui ſeruiat, & anima nõ vincatur à carne, & redacta in ſubſtantiam ſpiritualem adhæreat domino. quia qui adhæret domino, vnus ſpiritus eſt cum eo. Deniq; Lucæ. 6. Licet animam ſaluam facere. i. hominẽ, an perdere? De vſu ſynecdoches in ſcripturis. Lege Euthy. Pſalm. 36. & Auguſt. tract. 105. ſup Io. & in libro de Anima & origine eius. ca. 17. & Damaſce. lib. 3. fidei ortho. ca. 18. & Chryſ. ho. 65. in Geñ. & Aug. lib. 83. q. q. 80.

¶ Regula ſeptima.

SÆpe ſcriptura ſacra, teſte Grego. 3. Mora. ca. 10. totum pro parte, & pro toto partem ponere conſuevit. Pro toto enim partem loquitur; ſicut Iacob familiam deſcribẽs, inquit. Intrauit Iacob Gene. 46.
in Ægyptum cum animabus. 70. qui nimirũ cùm animas cõmemorat, cõſtat, quia intrantium & corpora cõprehendit. Rurſum totum pro parte inſinuat, ſicut ad monumẽtum Maria quæritur dicens. Tulerunt dominũ de monumento, & neſcimus vbi poſuerunt eum. So Iohan. 20.
lum quippe corpus domini quæſitura venerat, & quaſi totum ſimul dominum ſublatum deplorat. & de ſocijs Iob vtrum continuis ſeptem diebus, aut noctibus totidem inſtantia ei crebræ viſitationes adhęſerint ignoramus. ſæpe. n. rem quãlibet tot diebus agere dicim⁹, quãuis nõ eiſdem diebus ad eam continuè vacemus. & ho. 25. in euangel. his ſimilia ſcribit. Præterea Baſi. ho. 2. Eyaeme. ait. Hanc cõſuetudinem inuenies in tota ſcriptura obſeruatã, nimirum in metiendo tempore, dies ſolere numerari, non item cum diebus noctes. Dies annorum meorum, dicit Dauid. & Iacob. Dies Et Ambroſ.
vitæ meæ parui & mali. & rurſus. omnes dies lib. 1.
vitæ meæ. De hac re lege cap. de ſignis vniuer Gene. 49.
ſalibus. oportet nõnulla adhibere exempla vt perſpicuitati ſeruiamus. Pars pro toto ponitur. Gene. 49. vocat Iacob filios vt eis bene-

 dicat

dicat,cum tamen nõnulli maledicantur ac diris deuoueantur.& Exod.34. Deos conflatiles ne feceritis.i.nullos deos facietis. & ,Panẽ nõ comedit & aquam nõ bibit.i.nullum cibũ guſtauit.& in Gene. recenſentur filij Iacob, & filiarum nõ meminit, dempta Dina, quia aliquid dignum cõmemoratu de illa dicturus erat. Alioqui mulieres à cenſu populi dei reijci ſolẽt.& iubet deus in ſignum fœderis maſculos circuncidi,cum fœminæ à teſtamento nõ excludantur. & Matth. 8. Multi venient ab oriente & occidente,& recũbent cũ Abraham.in illis duabus cæli plagis, reliquas volens intelligi. Ad hunc quoq; modum intelligendi ſunt euangeliſtæ.vt Matth.ca.20. Tradent eum gentibus ad illudendum & flagellãdum & crucifigendum,& tertia die reſurget. &,ſicut fuit Ionas in ventre ceti tribus diebꝰ & tribus noctibus.&c.& alibi.poſt tres dies reſurgam. Qua de re Hiero.Ionæ.2.ca.inquit. Quõ Chriſtus fuit in corde terrę tres dies & tres noctes. Quidã παρασκευὴν quando ſole fugiente ab hora ſexta vſq; ad horam nonam,nox ſucceſsit diei,in duos dies ac duas noctes diuidunt,& apponentes ſabbatũ, tres dies & tres noctes exiſtimant ſupputandas. Nos ſynecdochicôs συνεκδοχικῶς totũ intelligamus à parte,vt ex eo quod Ἐν παρασκευῇ mortuus eſt, vnã diem ſupputamus et noctem,& ſabbati alteram,tertiam verò noctem,quæ diei dominicæ mancipatur, referamus ad exordium diei alterius. Nam & in Gene.nox nõ pręcedentis diei eſt,ſed ſequentis. id eſt principium futuri,non finis præteriti. Hoc vt intelligi poſsit dicam ſimpliciꝰ. Finge aliquem hora nona egreſſum eſſe de manſione,& alterius diei hora tertia ad mãſionem alteram perueniſſe,ſi dixero eum bidui feciſſe iter,non ſtatim reprehendar mendacij,quia ille qui ambulauit,nõ omnes horas vtriuſque diei,ſed quandã partem in itinere cõſumpſit. Certè hæc mihi videtur interpretatio vera. Si quis autem iſtam nõ recipit & meliori ſenſu poteſt huius loci exponere ſacramentum, illius magis ſequenda eſt ſentẽtia. Haud diſsimilia his tradit Auguſt.lib.q.euange. q.7. & lib.4.de Trini.ca.6.& Theophy.Matt.12.& S.Thom.3.Parte.q.53.art.2.&.q.51.art.4.et Durand.lib.3.ſentẽ.q.5.D.22. At verò quod Matth.27.dicitur,Quod Iudæi dixerunt, recordati ſumus quòd impoſtor ille dixit adhuc viuens. Poſt tres dies reſurgam. Aut ab ipſis cõfictum eſt,quia dñs tantum dixit,tertio die reſurgam. Aut in,capitur pro poſt, vt in fine lib.8.Hypoty.harum diximus. vt Iere.2.Ambulauerunt poſt vanitates. Ex hac quoque regula intelligitur illud teſtimoniũ Matt.quod vix à doctis intelligitur. Veſpere autem ſabbati,quæ luceſcit in prima ſabbati. Primùm. Veſpera in ſcripturis capitur ꝓ nocte,vt mane pro die per Synecdochẽ pars ꝓ toto accipitur.vt Gen.1.Factum eſt veſpera & mane dies vnus.i.primus. Quia ex die ac nocte dies naturalis conflatur.& Pſalm.29. Ad veſperam demorabitur fletus,& in matutino lætitia.i.ærumnæ veſtræ nõ erunt diuturnę. Deinde ſabbatum erat dies ſolẽnis apud Hebræos,quod per totum anni circulũ per ſingulas hebdomadas inſigni religione celebrabatur. At verô reliquos ſex dies hebdomadæ ad hunc modum ſupputabant Iudæi. Prima ſabbati.i.prima dies à.1.poſt ſabbatum . hoc eſt dies dominicus. Secunda ſabbati.i. ſecũda dies poſt ſabbatum.hoc eſt dies lunæ , & ſic deinceps donec ad diem veneris peruenies. Præterea ſabbatum ſignificat totam hebdomadam,hoc eſt ſeptẽ dies ſolẽnitatis paſchalis. In prima ſignificatione capitur primo loco.in ſecunda,in ſecundo loco.q.d.prima die hebdomdæ ad aurorã.i.in nocte ſabbati quæ propinqua eſt diei dominicæ aduentanti, venerũt ſanctæ mulieres ad monumentum. Alij legunt veſpere ſabbatorum.& ſignificat vniuerſos illos dies ſolennitatis cùm azymos panes comedebant.nã vnuſquiſq; dies illorũ ſabbatum erat.& ſic intelliges nomen ſabbatorum eſſe nomẽ pluralis numeri poſitum ꝓ vno ex pluribus.vt ſepultꝰ eſt in vrbibus Galaad. i. in vna vrbe. Nonnihil etiam de hac re afferemus,cùm Regulas,quas Auguſt.libr.3. de doctr.Chriſti.colligit ex Tyconio recenſebimus.

Quomodo Chriſtus tri duo in ſepulchro.

Dies incipit à nocte ut ex ca.1. Gene. conſtat.

Locus Matthæ.ca.28. expoſitus.

Regula octaua.

SCripturæ mos eſt,authore Augu. epiſt.59.ita loqui de parte tanquã de toto, ſicut Corinthios apoſtolus in primis epiſtolæ ſuæ partibus,ita laudat tanquam omnes tales ſint,cùm eſſent laudabiles quidam illorum tantum.& poſtea in nonnullis epiſtolæ ipſius locis,ita reprehendit,tã quàm omnes culpabiles eſſent,propter eos q tales erant. Iſtam diuinarum ſcripturarum cõſuetudinem per omne corpus literarum eius creberrimè ſparſam,quiſquis diligẽter aduertit,mul

tit,multa diſſoluet quæ inter ſe videntur eſſe
cõtraria.& Gloſſa ordinaria quã vocãt, Mat.
20.Mos,inquit,diuinæ ſcripturæ eſt, vt eum
de multis in collectione agat,quędam tamen
quibuſdam de illa collectione,non toti colle
ctioni tribuat, vt Pſalm. 104. Eduxit eos in
argẽto & auro.& iterum,adduxit eos in mõ
tem ſanctificationis ſuæ,montem quẽ acqui-
ſiuit dextera eius. Cùm tamẽ illi qui de Ægy
pto exierunt,omnes pręter Caleb & Ioſue,
propter incredulitatem ſuã in deſerto perie-
runt,quorum filij, in montẽ ſanctificationis
inducti ſunt.& ſic apud Matth.dicitur. Acci-
pientes murmurabant aduerſum patrẽ fami-
lias.eùm nõ omnes murmurarent. Vide Re-
gulas peculiares Paulo.

¶ Regula nona.

NOn expreſſo vno ſexu,inquit Au
guſt.lib.2.q.in Exod.q.72. vterq;
videtur ſonare cõmuniter. Vt non
mœchaberis. Tamẽ vbi vnus exprimitur,ho-
noratior vtique exprimitur, Id eſt maſculus.
Vt ex hoc intelligat fœmina quid ſibi præce
Leuit.17. ptum ſit. Vt homo de domo Iſrael qui obtu-
lerit ſacrificium. Et honora patrem.& beatus
vir qui nõ abijt in conſilio impiorum. Et lib.
q. ſuper Leuit.q.49.ait.ſolet ſcriptura maſcu
linum ſexum,pro quolibet ponere, ſicut de
Abraham dictum eſt. Surrexit à mortuo. cũ
Gene.23. vxor eius mortua eſſet.& in cõcione.5. Pſal.
118.ait. Plerũq; in ſcripturis ita ponitur, vt à
ſexu honoratiori vtrũque ſexum intelliga-
mus modo locutionis, quo ſignificatur à
parte totum.vt beatus vir.neque enim fœmi-
na nõ beata.& Exo.13.omne aperiens vuluã
aſini,id eſt aſinę. Hanc regulam pluries incul
cat in libr. Locut.in Gene.& Exòd.ab illo pe-
tes exempla, quæ à nobis ſunt prætermiſſa.
Præterea Chryſ.ho.66.in Gene.ait. Perpetu'
ſcripturæ mos eſt,à magis principali totum
ſignificare. Vt quando Ioſeph narrauit viſio
nem,inquit Iacob. Nunquid ego & mater tua
Gene.37. veniemus & adorabimus te ſuper terram? So
lus tamen pater adorauit eum in Ægypto,vt
ſcriptura inquit. Adorauit Iſrael faſtigiũ vir-
gæ eius. Quoniam igitur caput mulieris, vir
(erunt,inquit,duo in carnẽ vnã) cũ adorauit
caput.i.vir,manifeſtũ eſt, ꝙ totũ corpus hac
rõne attigit. Multo.n. magis illa, niſi ex hac
vita prærepta fuiſſet, hoc feciſſet. Hæc ille.
Aliquãdo,inquit Aug.libr.3. Locut. in Leui.
Scriptura nõ reſpicit ad nomẽ cuius ſit gene-
ris,ſed potius ad id quod nomen ſignificare
voluit. Veluti in Leui. Si ſacerdos poſſederit
animã emptam pecunia,hic edet de panibus
eius.nõ dixit hæc edet,cùm animam dixerit.
& Pſalm.3. Multi dicunt animæ meæ, non eſt
ſalus ipſi,ſcilicet, Dauid.& Phothius ad Ephe
ſios.i.cùm inquit Paulus.ſignati eſtis ſpiritu
promiſsionis ſancto, qui eſt pignus hæredi-
tatis noſtræ.qui non refert ſpiritum ſanctum,
ſed deum. Nam nõnunquam nomina referun
tur ad ſignificationem,nõ ad nomina ipſa.

¶ Regula decima.

MOS diuinæ ſcripturę eſt,vt genus
pro ſpecie,& ècontra, accipiat. &
ſic totum à parte,& econtrà. Geñ.
6. Delebo hominẽ quem creaui.per quem in-
telligit reptilia & volatilia. Vnde ſubdit. ab
homine vſque ad animantia,à reptili vſq; ad
volucres cæli. Leui.20. Qui dederit de ſemine
ſuo Moloch.i.idolo ſic nuncupato,per quod
intelligit omnia idola.& Eccleſiaſtes. 1. Non
eſt omne nouum ſub ſole.i.ſub cælo, à parte
totum,nihil eſt nouum.& Leuit.19. Ephi iu-
ſtus erit,& Hin.per has menſuras reliquas o-
mnes intelligit.& Exod.24. Non coques hœ
dum in lacte matris ſuæ. per quem intelligit
& alia animalia.& Amos.9.ſuper contritionẽ
Ioſeph.i.Iſrael.& genus pro ſpecie vt voces
pro tonitruis.&,herbam agri percuſsit gran-
do,id eſt,quod creſcit in agris.& ecõtra ebrie
tas pro luxu.ſic inuenimus nomina alicuius
fluminis pro quolibet flumine.& nomẽ vni'
venti pro quolibet vento.& vnius montis, ꝓ
quolibet monte.& Iſaiæ.25. Triturabit Mo-
ab ſub eo. Moab pro quocũq; hoſte.& ca.1.
principes Sodomorum.i.ſcelerati.

Regula vndecima.

ALiquando in ſcriptura, inquit Hie
ro. Mat.26. mutata re priſtinũ no-
men permanet. Veluti in euange-
lio,vocatur Simon leproſus, non quia tunc le-
proſus fuerit,ſed quia ante leproſus,tamen iã
à ſaluatore mũdatus erat.& in catalogo apo-
ſtolorum cum priſtino vitio & officio Mat-
thæus publicanus appellatur,qui certè publi-
canus eſſe deſierat. Et Chryſ.ho.24.in Marcũ
cùm hęc exẽpla adduxiſſet,ſubiungit. Nomẽ
priſtinum remanet,vt virtus appareat ſalua-
toris

toris, vt Maria Magdalene, à qua Chriſtus eiecerat ſeptem dæmonia. Præterea Mat. 27. cũ dicitur. Multa corpora ſanctorum reſurrexerunt, & venerunt in ſanctam ciuitatem, & apparuerunt multis, ait Hiero. Sancta ciuitas vocatur Ieruſalẽ in euangelio, etiam poſt Chriſti mortem. Tamen nihil minus quàm ſancta erat. Appellabatur ſancta propter templũ, & ſancta ſanctorũ, ob diſtinctionẽ aliarũ vrbiũ inquibus idola colebantur. Adhuc in epiſt. ad Ruffinũ de iudicio Salomonis inter duas meretrices, ait. Iuxta typicum intellectũ duę meretrices ſunt eccleſia & ſynagoga. Quòd autẽ adulteræ & meretrices ſynagoga & eccleſia dicãtur in ſcripturis, nulla dubitatio eſt, & hoc prima fronte videtur eſſe blaſphemum. Cęterum ſi recurramus ad prophetas, Hoſee ſcilicet qui accepit vxorem fornicariam, & generat filios fornicationum, & deinde adulteram. Et ad Ezechiel, qui Ieruſalem meretricem arguit, quòd ſecuta ſit amatores ſuos, & diuaricauerit omni trãſeunti pedes, lupanarq; in loco celebri extruxerit, animaduertemus Chriſtũ, idcirco veniſſe vt meretrices donaret matrimonio, & de duobus gregibus vnũ ouile faceret, medioq; pariete deſtructo, in eaſdẽ caulas, oues pri⁹ morbidas cõgregaret. Hæc ſunt duæ virgæ quę iungũtur In Ezechiele. De quibus per Zachariam dominus refert. Et aſſumpſi mihi duas virgas, vnam vocaui decorẽ, alteram vocaui funiculos & paui gregem. Mulier quoque illa meretrix in euãgelio, quę pedes Ieſu lachrymis lauat, crine detergit, & cui peccata omnia dimittuntur, manifeſtè pingit eccleſiam de gentibus congregatam. Hæc idcirco replicaui, ne cui videatur incongruum, ſi ſynagoga & eccleſia meretrices dicãtur, quarũ vna Salomonis iudicio filij poſſeſsione donata eſt. Prudens quęret auditor, quomodo meretrix ſit eccleſia, quę non habet maculam neque rugam? Non dicimus eccleſiam permãſiſſe meretricem, ſed fuiſſe. Hæc cùm dixiſſet Hiero. iterum replicat exempla quæ prius à nobis allata ſunt. Præterea in comment. in Iob titulo Hiero. ca. 38. dicit. Mos ſanctæ ſcripturę eſt huiuſmodi, vt priſtina culparum nomina in ſanctis frequenter recenſeat. ſicut
Iſa. 43. ait dominus per Iſaiã. benedicent me beſtiæ agri, & dracones & ſtruthiones. id eſt gentiles que antè vt iumenta erant, nunc tamen iumenta & ſtruthiones eſſe deſierunt. & Matthæus vocatur publicanus, & Philip. presbyter totidem verbis refert eandem ſententiam. & Orige. ho. 1 in Ioſue ait. Raab illa meretrix, hoc eſt eccleſia, quæ ab Ieſu miſſos exploratores ſuſcepit, propterea ſuſcepit, ne vltra ſit meretrix. Lege Hiero. q. 8. ad Hedibiã. & Auguſt. in comment. Pſal. 73. *Ioſue.* 2.

Ex hac regula, ni fallor, facilè intelligitur illud quod in Exodo ca. 7. legimus. Virga Aaron deuorauit ſerpentes. id eſt, ſerpens quæ parum antè virga erat, cæteras ſerpentes deuorauit. & Gene. 34. Dina iam oppreſſa virgo vocatur. & in nouo inſtrumento Euchariſtia panis vocatur, cùm panis non ſit, vt Lutherani arbitrantur, ſed verum Chriſti corpus. Sed ideo vocatur panis, quia ante ineffabilia conſecrationis verba, panis erat. & in euangelio legimus, cæci vident, claudi ambulant. cùm nec cæci videre, quandiu cæci ſunt, nec loripedes recto ingredi pede poſsint. Sed ſignificare voluit, ꝙ qui anteà cæci erãt, nũc vident &c. Et Hoſeæ præcipit dñs, vt ducat vxorem meretricẽ. Non quòd meretrix permanſerit cùm prophetæ coniuncta fuit, ſed quòd ante cõnubium in proſtibulo diuerſaretur. Ac præcipit illi dominus vt faciat filios fornicationũ. id eſt, ex vxore illa quę plures olim exercuerat fornicationes. Sed poſt nuptias nunquam violauerat thorum coniugale. Coniugium hoc ſignificauit excellentem ac heroicam prophetæ virtutem, qui ſibi meretricem copulare voluit, vt à ſcelere inueterato eam abduceret. Quandoquidem effrenis libido cõnubialibus pedicis colliganda eſt. Nec opus eſt diſpenſationem admittere, aut à lege ſoluere ipſum prophetam vt ſcholaſtici fecerunt. vt S. Tho. 1. 2. q. 100. Art. 8. & 2. 2. q. 154. Art. 2. A meſtat Theodoretus Hoſeæ. 1. cap. Hac phraſi externi etiam vtũtur ſcriptores, vt Terentius in Eunucho. Act. 4. ſcenà. 3. dicit enim de Virgine oppreſſa. Virgo lachrymat.

¶ Regula Duodecima.

Multa in ſcriptura dicuntur (vt inquit Aug. in li. de ſpiritu & litera. ca. 5.) poſſe fieri, quorũ deeſt exemplum. Nam tranſire camelum per *Mat.* 19. foramen acus, dominus dixit eſſe poſsibile, tamen nunquam factum eſt. Legas duodecim millia legionũ angelorũ, pro Chriſto ne pateretur pugnare potuiſſe, neq; tamẽ factũ. Legas fieri potuiſſe, vt ſemel gentes exterminarentur, à terra quæ debebatur filijs Iſraël, deum

deũ tamẽ paulatim fieri voluiſſe. Sic homo po teſteſſe abſq; peccato ſi volũtas eius nõ deſit, ope diuina auxiliante, ſed tamen præter vnũ in quo omnes viuificabuntur, neminem fuiſſe vel fore, in quo hic viuẽte eſſet iſta perfectio. Et alia ſexcenta poſſunt occurrere, quæ fieri vel potuiſſe, vel poſſe fateamur, & eorum tamen exempla, quod facta ſint, proferre nequeamus. Vnde non ideo negare debemus, fieri poſſe, vt homo ſine peccato ſit, quia nullus eſt hominum, præter illum, qui non tantum homo, ſed etiam natura deus eſt, in quo id perfectum eſſe demonſtrare poſsimus. & cap. trigeſi. quarto, inquit. His addi poſſunt illa quæ leguntur in libro ſapientiæ. cap. 16. quod multa poſſet noua tormenta deus exercere in impios, ad nutum ſibi ſeruiente creatura, quæ tamen non exercuit. Poteſt de monte illo, quem fides in mare transferet, quod nunquam factũ, vel legimus, vel audiuimus.

Mat. 17.

Quem ſenſum habeat iuxta Aug. locus ille Mat. c. 17. ſi habueritis fidem ſicut granũ ſinapis, dicetis monti huic tranſi & tranſibit, ex poſtremis eius, huius regulæ verbis, conſtitit. Verùm iuxta Hiero. ſententiam, per montem diabolus eſt intelligendus, qui à corporibus hominũ expellitur ac fugatur à ſanctis viris. At diuus Eucherius in Parenetico, affirmat quod Grego. Neozeſarienſis qui vocatus fuit θαυματουργός, ideſt mirabiliũ patrator, hoc fecit, non dicturus vtique niſi in aliquo probato authore legiſſet. Illius hæc ſunt verba. Gregorius è Ponto ſacerdos, philoſophia prius apud mundum & eloquentia præſtans, ſed poſtea maior præſtantiorque virtutibus, adeo vt ſicut de hoc hiſtoriæ noſtræ fides loquitur, inter reliqua admirabiliũ ſigna meritorum, precibus huius mons refeeratur ſeceſsiſſe, lacus exaruiſſe. Et Suidas in dictione ἀγαπητὸς, ait. ἀγαπητὸς ἐπίσκοπος συνάδων, ὃν ἐν ἐπαίνῳ πολλῷ τίθεται εὐσέβιος ὁ παμφίλου καὶ θαυμάτων αὐτοῦ ἐξαισίων μνήμην ποιεῖται ὀρῶν μεταστάσεως καὶ ποταμῶν καὶ νεκρῶν ἐγέρσεις. Hoc eſt. Agapetus epiſcopus Synadon, quem vehemẽter laudat Euſebius, referens ingentia miracula ab ipſo eſſe patrata, videlicet quòd montes & flumina è proprijs locis ab ipſo dimota & aliò tranſlata ſint. Nec ab his diſſidet Theophy. Mat. 17. quanuis hiſtoriam nullam de hac re ſe legiſſe fateatur. ait enim. Vbi montes tranſtulerũt apoſtoli? nuſquam quidem ſcriptum eſt. Veruntamen veriſimile eſt quod tranſtulerint, etiam ſi non ſit ſcriptum. non enim omnia ſcripta ſunt. Atque illi ſuffragatur Euthy. Hæc Regula magnum habet momentum pro diſputationibus theologicis.

Locus Mat. 17. expoſitus.

Regula decimatertia.

Qvia, vt inquit Chry. ho. 2. In. Mat. Incredibilia erant quæ proponebantur futura, etiam nominũ præceſſerunt figuræ, vt porrò antè omnis ex inuidia nouitatis tumultus oriturus extingueretur. Ieſus nanque dicitur ille qui poſt Moyſẽ populum in terram promiſsionis induxit. hic verò reduxit In cælum, & ea quæ ſunt in cælis bona. ille poſtquam Moyſes mortuus eſt, iſte poſtquam lex data per Moyſen ceſſauit. Ille ducis dignitate pollens. iſte vero regis maieſtate præfulgens. Hactenus ille. Ieſus ſacerdos magnus erat Chriſti figura. ſecundum quidem Id quod põtifex erat, portabat cognominis eius Ieſus typum qui interpretatur deo ſalus, id eſt, domini ſalus. & eſt filius Ioſedec, quod & ipſum in linguam noſtrã vertitur deus Iuſtus. Et verè Ieſus magnus ſacerdos, cui omnes dei antiſtites comparati, parui ſunt & nihil. ſ. n. iſte magnus dicitur ſacerdos, vtique ad diſtinctionem eorum dicitur qui minores ſunt. Lege Hiero. Zachariæ. 3. cap. & quæ ſcripſi in cap. de citationibus, & allegorijs.

Ieſus filius Nũ.

Ieſus ſacerdos magnus

¶ Regula decimaquarta.

IN his quæ ad mores attinent, ex his quæ confinia ſunt, & conſimilem habent ſpeciem, ſimilia licet colligere. Nam quemadmodum idem pharmacum ad morbum fugandum vtile, cum vim illius medicus diſcit, ad omnes illi finitimos morbos accomodat. Sic ſententia communis quæ ad plures ſimiles ſe poteſt protendere, non eſt deſpicienda. Sed dum vni negotio propriè congruit, ad ſimilia & cognata traducenda eſt. Vnde docens Origenes, nos modũ quo ſcripturam fœcundam efficiamus, inquit tracta. 23. in Mat. Secundùm ea quæ ſcripta ſunt, debemus & ea quæ ſcripta non ſunt tractare. ſcriptum eſt enim propter eſurientes & ſitientes dominum

Mat. 25.

minum dixiſſe, eſurij & ſitij, & propter nudos & peregrinos, & ægrotantes & in carcere poſitos nudus fui, & hoſpes fui, & in carcere fui, & infirmus fui. ſecundum conſequentiam ſimilitudinis addamus & nos, iniurias paſſus ſũ, cæcus ſum, tẽtatus ſum &c. & ſicut in illis quę ſcripta ſunt verus eſt ſermo domini dicentis. Quãdiu vni ex minimis feciſtis, mihi feciſtis. Sic cùm iniuriam paſſus fuerit iuſtus, vel blaſphematus, vel tale aliquid paſſus, crede Chriſtum in eos qui fecerunt dicentem. Quando vni ex minimis iſtis feciſtis iniuriam, me tentaſtis, me blaſphemaſtis. Et Anguſt. in li. de fide & operibus. ca. 13. ait. Aliquando aliquod præceptũ ſine alio, ſiue illud, ſiue illud, pro plena doctrina inuenitur ſcriptura commemorare. Veluti dilectio dei, nõ poteſt eſſe in homine qui non diligit proximum, nec dilectio proximi in eo qui non diligit deum, tamen alterum ſine altero ponit. Vt intelligamus alterum ſine altero eſſe non poſſe. Quia & qui credit deo, debet facere quod præcipit deus, & qui propterea facit quia præcipit deus, neceſſe eſt vt credat deo. & Hiero. Sophoniæ, cùm dicitur. Diſperierunt omnes inuoluti argento. ait. Non exiſtimandum eſt eos ſolos perijſſe qui argento erecti ſunt, ſed iuxta hanc diffinitionem peribit & ille qui in generis nobilitate ſe iactat. Qui gloriatur in dignitatibus, peribit. qui inflatur, peribit. qui in fortitudine corporis gloriatur, peribit. peribit qui in fœmineo langore mollitus comam nutrit, vellit pilos, cutẽ polit, & ad ſpeculum comitur, quæ propriè paſsio & inſania fœminarum eſt. Denique quod inquit Cicero. li. 1. officiorum hoc in loco quadrare poteſt. omnia, inquit, communia hominũ videntur ea quæ ſunt generis eius, quod ab Ennio poſitum in vna re transferri per multas poteſt.

Homo qui erranti comiter monſtrat viam
Quaſi lumen de ſuo lumine accendat, facit,
Nihilominus ipſi lucet, cum illi accenderit.

Vna ex re ſatis præcipit, vt quicquid ſine detrimento poſsit commodari, id tribuatur vel ignoto.

Vt res fiat manifeſtior & planior, nonnulla exempla adhibenda ſunt. verbi gratia. Lucæ. 11. Quod ſupereſt date eleemoſynam. i. vos eſtis omni ſcelere pleni, nunc agite pœnitentiam, & bonis operibus iniqua opera compenſate, & ſic omni ſcelere eritis puri. eleemoſynam pro quolibet opere bono poſuit. ***Lucæ locus.*** Nam vna virtus pro omnibus ſimul ponitur, & vnicum vitium pro cũctis ſceleribus ponitur, vt Beatus vir qui intelligit ſuper egenum & pauperem. & Dani. 4. Conſilium meum placeat regi. peccata tua eleemoſynis redime. Nũquid fornicarius & impn r⁹ dũ modo largiatur eleemoſynã expers erit iniquitatis? minimè. & 1. Cor. 8. Non alligabis os boui trituranti, nũquid eſt deo cura de bobus? minimè. loquitur ergo de hominibus. & dolus pro quolibet peccato. vt in Pſal. Nõ deficit de plateis eius vſura & dolus. & in cuius ſpiritu non eſt inuentus dolus. & ſic intelligendus eſt textus ille de cõſtitutionibus in decreta. Tranſlato. ***Lutheranorum hæreſis.*** Ex hac eadem Regula poſſunt ſolui omnia teſtimonia hæreticorum contra eccleſiam allata, quibus aſtruere nituntur fidem ſolam ad ſalutem ſufficere. Cùm ſub nomine fidei omnes ſimul virtutes intelligantur. Illorum hæc ſunt teſtimonia. iuſtus ex fide viuit. Io. 3. Qui credit in filium dei non videbit mortem. & Gene. 13. Credidit Abraham Deo, & reputatum eſt illi ad iuſtitiam. Ecce ergo ex noſtra Regula, fides bonis operibus deſtituta, non poteſt hominem ad fœlicitatem perducere. vt dicit Aug. in li. de fide & operibus. Deinde ſi quæras an vſus ſit Chriſtus verbis, aquam in vinum conuertendo. Affirmabo vſum fuiſſe verbis, vt in aliquibus miraculis, aut oratione, vt in alijs. . .

Regula Decimaquinta.

Cvm ſint, (authore Aug. epiſt. ad Paulinam. ca. 2) quinq; ſenſus corporis, cernendi, audiendi, olfaciẽdi, guſtandi, tangendi. ***De ſenſibus corporis.*** Viſus quidem in eis præcipuè oculis attributus eſt. veruntamen hoc verbo vtimur in cæteris. Non enim tantùm dicimus. Vide quid luceat. Sed vide quid ſonet. vide quid oleat. vide quid ſapiat. Hactenus ille. Exempla ſiut hæc. Exo. 20. omnis populus videbat vocem, & lampades, & vocem tubæ. & Gene. 42. Cùm vidiſſet Iacob quia ſunt eſcę in Ægypto. vnde vtique abſens erat. & 27. Vide odorem filii mi, eſt ſicut odor agri pleni. & ſic omnes ſenſus confunduntur, & vnus pro alio ponitur. vt Pſal. 33. Guſtate & videte quàm ſuauis eſt dominus. & Io. 6. Videns Ieſus cogitatiões. i. intelligens. & Iob. 6. an palatũ meũ non intelliget afflictiones. id eſt: an non inferẽt mihi dolorem flagella?

Regula

Regula decimaſexta.

SOlet ſcriptura (authore Euthy. p̄s.
43.) iuxta vulgi conſuetudinē quā
do aliquod factum narrat, vt certio
1. Ioan. 1. res ſim⁹, ſenſus ipſos aſſumere in teſtes. Vt vi-
derunt oculi noſtri, & manus noſtræ contre-
ctauerunt de verbo vitę. &, Aurib⁹ noſtris au
diuimus. Hęc ille. Et Baſilius in præfa. in Iſaiā.
Exempla affatim ſuppeditabit ſcriptura. vt,
Viſio Iſaię filij Amos. & cap. 6. Vidi dominū
ſedētem ſupra ſolium excelſum & eleuatum.
vocat viſionem prophetiam propter rei certi
tudinem. Alioqui deum nemo vidit vnquam,
dum vixit. & Lucæ. 20. Niſi miſero manus in
fixuras clauorum, nō credam. Denique cum
legimus. oſtende nobis patrem. oſtenſio iſta
intelligendi potius eſt demonſtratio, quam
videndi. nam ſequitur. ſufficit nobis. Atque
ita exponit Hilarius libro. 7. de Trinitate.
Aperire oculos quid. Hinc aperire oculos, (iuxta Aug. lib. 1. Locu.
in Gene. circa principiū) in ſcripturis tunc di
Gene. 3. cuntur, quando aliquid clarè cognoſcimus,
qd̄ ante ignorabam⁹. Sic ſcriptū eſt de Adam
& Eua, aperti ſunt oculi eorum. Cum abſur-
de credatur eos in paradiſo cæcos, vel oculis
clauſis prius oberraſſe. Hac etiam locutione
Gene. 21. ſcriptum eſt de Agar. Aperuit oculos ſuos &
vidit puteum. Neq; enim clauſis oculis prius
ſedebat. Et quod in fractiōe panis, aperti ſunt
Luc. 24. oculi eorum, qui cognouerunt dn̄m poſt re-
ſurrectionem. Neq; enim per viam, cum illo
clauſis oculis ambulabant. Ita quoq; dicit li.
11. in Gen̄. ad lite. ca. 31. & Orige. ho. 17. Nu
me. Et hæc annotanda ſunt, vt intelligas rectè
S. Thomę arg. 9. Art. 2. Q. 164. 2. 2. Partis.
Deinde aduerte ex Ambr. Lucæ. 1. ca. Quòd
ſunt quędam peculiaria verba in ſacris literis,
quibus vtuntur ad aliquid propriè ſignifican
Apparuit angelus qd ſignificet. dū. Sic angelus apparuiſſe dicitur Zachariæ,
qui eum repente conſpexit. & hoc ſpecialiter
aut de angelis, aut de deo ſcriptura diuina te-
nere conſueuit, vt quod non poteſt videri, ap
parere dicatur. Sic enim habes. Apparuit de⁹
Gene. 18. Abrahæ ad Ilicem Mambrè. Nā qui ante nō
prę ſentitur, ſed repentino videtur aſpectu, ap
parere memoratur. Non. n. ſimiliter ſenſibilia
videntur, & is cuius in voluntate ſitum eſt vi-
deri, & cuius naturæ eſt non videri, volunta-
tis videri. Nam ſi nō vult, nō videtur, ſi vult vi
detur. Apparuit deus Abrahæ, quia voluit, a-
lij quia non voluit, nō apparuit. Viſus eſt etiā
Actu. 7. & Stephano cum lapidaretur à populo ape-
riri cælum. Viſus eſt & Ieſus ſtans ad dexte-
ram dei, & nō eſt viſus à populo. Vidit Iſaias
& dominū Sabaoth. Sed alius videre non po-
tuit. Deſumpſitq; hæc Ambro. ex Orige. in
eodem loco. & Augu. epiſt. 152. ad Paulinā,
recitat Ambroſij verba Præterea aduerte ex
Euthy. Pſal. 18. Quod cum dicitur in ſcriptu-
ris, manifeſtauit, apparuit, & viſus eſt, & ſimi-
lia, oſtenditur, quid iuxta naturam incorru-
ptibilitatis corporis, inuiſibilis erat corrupti-
bilibus oculis, verum demittendo ſe, & diſpē-
ſatoriè, manifeſtabatur. Porrò quia iſtę appa
ritiones angelorum, ali quando ſunt bonorū,
aliquādo malorum, oportet ſigno aliquo da-
to, oſtēdere quomodo ſeparari poſſint inter
ſe. Qua de re hæc ſcribit, Theophy. Lucæ. 1.
Si mens, inquit, primùm turbatur, & ſtatim
timor ſoluitur, & iterum quieſcit, re vera diui
na viſio eſt. Si autem timor aut turbatio, ma-
gis, ac magis creſcat, dæmoniaca viſio eſt. &
Hierony. Matthæ. 28. in veteri & nouo te-
ſtamento hoc ſemper obſeruandum eſt quid
quando auguſtior aliqua apparuit viſio pri
mùm timor pellitur, vt ſic mente placata poſ
ſint quæ dicuntur audiri. ideo dominus poſt
reſurrectionē dixit mulieribus. Nolite time-
re. & in princip. Lucę in viſione Zacha. idem
oſtenditur. lege Andreā. ca. 2. cōmēt. Apoc.

Regula decimaſeptima.

IVxta myſteria ſcripturarum, (au
thore Hiero. Iſaiæ. 1. ca.) non pri-
mogeniti accipiunt hæreditatem,
quibus ex lege Nume. 3. lata debetur. Sed ſe-
cundi filij. Primogenitus fuit Cain, ſed Habel Gene. 35.
munera deo placuerunt. Primogenitus Rubē,
ſed tamen benedictio ſeminis Chriſti tranſ-
fertur ad Iudam. Ita Iudæi iuxta vocatio-
nis ordinem primi fuerunt. Nos ſecundi, dei
appellamur filij. Et in commenta. Iere. ca-
pit. 31. inquit. Ephraim in typo eſſe populi
de gentibus congregati, ſcriptura teſtatur.
Fuit enim poſterior filius Ioſeph, & ſurripuit Gene. 48.
primogenita Manaſſes, qui natura primitiu⁹
erat. Sed in myſterio crucis decuſſatis mani-
bus, qui ſtabat ad ſiniſtram Iacob, dextræ
manus eius ſuſcepit benedictionem. Et qui
ſteterat ad dexteram, ſiniſtra benedictus, in
ſecundum redactus eſt gradum. Et quomo- Gene. 27.
do Iacob Eſau, ſic Ephraim Manaſſe rapuit
primogenita. Hactenus ille. Decuſſatis mani-
bus. inquit Hierony. Decuſſare eſt per me-

dium ſecare, veluti ſi duæ Regulæ concurrāt ad ſpeciem literæ. χ. quæ figura crucis eſt. Sic Iacob vertit manum dexteram ad ſiniſtram, vt benediceret Ephraim, & figuram effecit crucis, quæ Chriſti ſignificabat paſſionem. Vnde Damaſcen⁹ li.4.ca.12.cū mira de cruce tractaſſet, addit. Iacob alternatis can cellatiſque manibus filios Ioſeph benedicens, ſignum crucis manifeſtiſſimè deſcripſit. Sed de illa lege Iuſti. in Tryphone.pa.66.& Cātacuzenum Apolo.2.verſus finem, & Prudētium in hymno.& Epipha. Verum his dimiſſis ad inſtitutum noſtrum reuertamur. Origenes quoque homil.3.Nume.ait.Leuitæ aſſumuntur pro primogenitis, cum vtique non ſint primogeniti. Leui enim terti⁹ naſcitur ex Lia. Primus nāque eſt Ruben. Secundus Symeon. Tertius Leui.& aſſumuntur in primo genitos ij, qui natura non ſunt primogeniti. Certè illud edocet nos, quod apud deum nō illi primogeniti habeantur, qui corporea natiuitate præcedunt, ſed ij quos propoſito mētis inſpecto, deus ipſe in ordinem primitiuorum iudicat aſſumendos. Sic apud Deum, Iacob poſterior natu primogenitus iudicatus eſt, & benedictiones primogeniti, procurata diuinitus parentis cæcitate ſuſcepit. Filij ergo Leui primogeniti quidem non ſunt ſecūdum carnem, ſed pro primogenitis aſſumuntur, vt ſit amplius aliquid pro primogenito aſſumi, quàm primogenitum naſci. Igitur recenſeamus attentius quomodo diſtribuuntur. 12. tribus, per ternas quatuor partes, & per ſingulas quatuor cæli plagas certa ſtatione conſiduntur.& inueniemus Iudam quidem ab oriente ſtatui cum Iſſachar & Zabulon. Ruben vero ab occidente cum Simeon & Gad. In meridie Ephraim cum Beniamin & Manaſſe. In Aquilone vero Dan cum Nephtali & Aſer. Et in his omnibus quaſi per quatuor terræ cardines in circuitu collocatis, in medio eorū, vt pote deo proximi circa ipſum tabernaculum, dei cōſtituuntur Leuitæ. In caſtris quidē Iuda quæ ſunt ab oriente, Moyſes & Aaron. In caſtris vero Ruben, Gerſom. In caſtris autem Beniamin, Caath. Vbi vero Dan caſtra conſtituit, Merari collocatur. Et in medio filiorum Iſrael filij Leui. Hæc omnia ad quatuor hominum gradus facile aptari poſſunt, ex ſentētia Pauli ad Hebr. 12. Acceſsiſtis ad montē Siō & ciuitatē dei viuentis Ieruſalē cœleſtem, & multitudinem angelorum collaudātium, & eccleſiam primitiuorum ſcriptam

De cruce Chriſti.

Gene. 26.

in cælis. Item Abrahā minimus ex filijs Thare eligitur, reliqui reprobantur. Nam et ſi primo loco ſoleat poni, cū numerantur filij Thare, propter eius excellentiam priorem locum obtinet inter fratres, nō propter naſcendi ordinem.& Dauid minim⁹ inter fratres eligitur à domino. Nōnulli primogeniti non ſunt ab hæreditate depulſi. Nam Sem primus filius Noë electus fuit à domino. Non ignoro tamē aliquibus viſum fuiſſe, poſtremū filium Noë fuiſſe.

Regula decimaoctaua.

SÆpenumero, inquit Euthy. Pſal. 7. cauſata cauſarum noibus appellamus. Vt, Nequādo rapiat vt leo animam meam.i.vitam. Quēadmodum & dominus, pax dicitur, & iuſtitia, & vita, & alia huiuſmodi, quia pacis & vitæ & iuſtitiæ author eſt. Hac etiam ratione Dæmon, peccatū, perditio, & mors appellatur, veluti illorū cauſa. Ita quoque Oecume. ad Roma. 10.& in Epiſt. Iudæ.ca. 3.

Regula decimanona.

FRequenter ipſa opera mēbrorum, (inquit Orige.tract. 5. in Matth.) p membris in ſcriptura ponuntur. Quale eſt illud. Tuli manus meas ad mandata tua. nō ipſas manus, ſed opera manuum tollimus ad mandatā dei, quando facimus opera digna deo.& i alio loco. Ad te leuaui oculos meos. nō oculos iſtos, ſed mentem, quæ p oculos videt. Itē, conuerti pedes meos ad teſtimonia tua. Nō pedes, ſed motus animæ cōuertuntur ad teſtimonia dei, quādo cœperimus velle conuerſari ſecundum deum. Sic actus animę peccans, manus intelligitur, inceſſus animæ peccans, pes, viſus animæ peccās, oculos, quos oportet præcidere ſi ſcādalum faciant. Clarius trāſtuliſſet interpres Origenis, ſi dixiſſet. Per mēbra ſolet ſcriptura, opera mēbrorū intelligere. Vel à mēbro opus ſolet oſtendere ſcriptura. Vt digitus dei eſt hic.& Iob. Man⁹ dñi tetigit me.& Pſal.48. Iniquitas calcanei circūdedit me.& reſpexit dñs Petrū. hoc eſt miſert⁹ eſt. Sicut vice verſa Iob.7. oculi tui in me, & nō ero.i. ſi in me iratus fueris, peribo.

Regula vigeſima.

VBI ſine epitaſi, (inquit author cōment. in Iob titu. Hiero.ca.39.) ali quod nomē ponitur in ſcripturis, vt mos

vt mons tantum, & nō additur ei, vt dicatur mons Sion,aut mōs corruptus,mōs pinguis. non ab re exiſtimo,quin expoſitio de eadem re,in vtrāq; partem, bonam ſcilicet & malā, ſit libera. Vbi vero cū epitaſi.vt leo de tribu Iuda,aut ſedet i inſidijs ſicut leo. ibi aut Chriſtus ſine vlla cunctatione intelligitur,aut diabolus aduerſarius noſter. Necab eo diſſentit Philip.presbyter,eodē in loco. Sic dicitur populus acquiſitionis, aut dei, & populus Gomorræ,domus dei, domus confuſionis. Vir Belial,vir deſideriorū.& Hiero.eodē lib.c.38. ait.Montem ſecundū conſuetudinem ſcripturæ dicimus dominū noſtrum,& diabolum ſimiliter appellamus. Petrā quoq; & lapidem. arborem etiā & gladium dicimus. vt Matth. 17. Dicetis huic arbori eradicare & mitte te in mare. Ita & coruum. nam & ſponſa eccleſia,inter cætera præconia laudis, de Chriſto
Cantic. 5. ita ait in Canti.canticorū. Crines eius vt abietis,nigri ſicut coruus. Sed quādo diabolo corui nomen aptamus,dicimus eum nigrum crinibus atq; tetrum,vt qui tenebris nequitiarū cōmoretur. Quādo vero eo nomine ſaluatorē ſignificari dicimus, myſteriorū arcanis eum in ſcripturis ſuis obſcuriſsimū eſſe ſentimus. Et cum ſciamus Diabolum in ſcripturis ſerpētem nominari,quis auderet de dño ita credere,niſi ipſe in ſe ſerpentis ſimilitudinem pro-
Ioan. 3. prijs verbis expreſsiſſet, dicens. Sicut Moyſes exaltauit ſerpentē in deſerto,ita oportet exaltari filium hominis. Et diſcipulos tales eſſe monuit,dicens. Eſtote aſtuti ſicut ſerpentes. Serpens.i. Diabolus maledictus à deo eſt, eo quod Euam ſeduxit aſtutia. & Chriſtus male
Deut. 21. dictus dicitur,quia maledictus oīs qui pendet in ligno. Maledictum quippe hominis in ſe ſuſcipiendo,ideſt eamq; ex ſententia dei venerat mortem,vt maledictū ſuſpendit in ligno,
Galat. 6. & inde eſt quod pro nobis factus eſt maledictum. De his latius diſputauimus,cum de nominibus quæ in bonā,aut malā,aut in vtrāq; partem accipiuntur.

Regula vigeſimaprima.

SOlent imagines,(authore Aug.li. 2.ad Simplicianū.q.3.) rerū earum noībus appellari, quarū ſunt imagines. ſicut oīa quæ finguntur,aut pinguntur ex aliqua parte materiæ,metalli aut ligni, vel cuiuſcunq; rei aptę ad opera huiuſmodi, quę etiā videntur in ſomnis, & oēs ferè imagines earum rerū quarū imagines ſunt, appellari nominibus ſolent. Sic cū intuemur tabulā depictam aut parietem,dicimus.ille Cicero eſt. ille Hector.illa Roma.& vidi in ſomnis Auguſtinum,id eſt,imaginē Auguſtini. cū nihil aliud ſint quàm pictæ imagines. Vnde intelligimus in libris Regum,nō verè Samuel à Phitoniſſa eſſe excitatū,ſed phantaſma eius.& Cherubin cum ſint cęleſtes poteſtates,fictæ tamē ex metallo,quod imperauit deus ſuper arcā teſtamenti,nō aliud quàm Cherubin illę quoque effigies vocantur. Et Pharao dixit ſe vi- *Gene. 41.*
diſſe in ſomnis ſpicas & boues,nō ſpicarum aut boum imagines. Hæc eadē repetit in. Q. Ad Dulcitium.q.6.& li.12.in Gen.ca.4.& li. 2.de mirabilibus ſcripturæ.ca.11. Deniq; li. 3.cōtra duas epiſto. Pelagianorum ca.6. hac regula poſita,addit. Vt ipſam ſimilitudinem carnis peccati voluit apoſtolus ad Roma.7. appellare peccatum,cū dixit. In ſimilitudinē carnis peccati,de peccato dānauit peccatum. De peccato,ideſt,de ſimilitudine peccati.
Ex hac regula colligo,nec Moyſen,nec Pau- *Moyſes & Paulus an drum uiderint.*
lum deum vidiſſe dum vixerunt,ſed eius tantum ſimilitudinē.vt inquit Eucherius in.q. in Geñ.& S.Tho.1.2.q.98.Art.3.ad.2. Quāuis in prima Parte.q.12.Art.10.contrariū tenuerit. Verum de hac re ſupra lib.2. à nobis ſufficienter diſputatū eſt.& eodem modo intelligendum eſt quod dicit Iſaias. Vidi dñm ſedē- *Iſaie. 6.*
tem ſupra ſolium excelſum & eleuatū. [redacted]

Vltimo ex eadem colligo regula quod nō *Samuel an ſuſcitatus à Phthoniſſa.*
apparuit Saüli,verus Samuel,ſed eius ſimilitudo aut ſimulachrum. Ita quoq; dicit Aug. in locis à me citatis.&. a.lib.de doctr. Chriſti. ca.23.& Hiero. Matth.6.verſus finē. inquit.
Et in Samuelis Phantaſmate phythoniſſa lo- 1.Reg. 28
quitur ad Saülē.cras eris mecum.& Ezec.13. loquens de pſeudoprophetiſsis,ait. Has dicūt Hebræi maleficis artibus eruditas,per necromātias & pythicū ſpiritū,qualis fuit illa quæ viſa eſt ſuſcitaſſe animā Samuelis.& in cōmēt. Iſaiæ.ca.7.in expoſitione huius loci.& adiecit dñs loqui ad Achaz.ait. Pleriq; putāt Saülem ſignum accepiſſe de terra,et de profundo inferni,quando Samuelē per incantationes & artes magicas viſus eſt ſuſcitaſſe. Præterea Aug.lib.de cura ꝓ mortuis agenda.c.15.con

dium ſecare, veluti ſi duæ Regulæ concurrāt ad ſpeciem literæ. χ. quæ figura crucis eſt. Sic Iacob vertit manum dexteram ad ſiniſtram, vt benediceret Ephraim, & figuram effecit crucis, quæ Chriſti ſignificabat paſſionem. Vnde Damaſcen⁹ li.4.ca.12.cū mira de cruce tractaſſet, addit. Iacob alternatis cancellatiſque manibus filios Ioſeph benedicens, ſignum crucis manifeſtiſsimè deſcripſit. Sed de illa lege Iuſti. in Tryphone.pa.66.& Cātacuzenum Apolo.2.verſus finem, & Prudētium in hymno.& Epipha. Verum his dimiſſis ad inſtitutum noſtrum reuertamur. Origenes quoque homil.3.Nume.ait.Leuitæ aſſumuntur pro primogenitis, cum vtique non ſint primogeniti. Leui enim terti⁹ naſcitur ex Lia. Primus nāque eſt Ruben. Secundus Symeon. Tertius Leui.& aſſumuntur in primogenitos ij, qui natura non ſunt primogeniti. Certè illud edocet nos, quod apud deum nō illi primogeniti habeantur, qui corporea natiuitate præcedunt, ſed ij quos propoſito mētis inſpecto, deus ipſe in ordinem primitiuorum iudicat aſſumendos. Sic apud Deum, Iacob poſterior natu primogenitus iudicatus eſt, & benedictiones primogeniti, procurata diuinitus parentis cæcitate ſuſcepit. Filij ergo Leui primogeniti quidem non ſunt ſecūdum carnem, ſed pro primogenitis aſſumuntur, vt ſit amplius aliquid pro primogenito aſſumi, quàm primogenitum naſci. Igitur recenſeamus attentius quomodo diſtribuuntur. 12. tribus, per ternas quatuor partes, & per ſingulas quatuor cæli plagas certa ſtatione conſiſtunt.& inueniemus Iudam quidem ab oriente ſtatui cum Iſſachar & Zabulon. Ruben vero ab occidente cum Simeon & Gad. In meridie Ephraim cum Beniamin & Manaſſe. In Aquilone vero Dan cum Nephtali & Aſer. Et in his omnibus quaſi per quatuor terræ cardines in circuitu collocatis, in medio eorū, vt pote deo proximi circa ipſum tabernaculum, dei cōſtituuntur Leuitæ. In caſtris quidē Iuda quæ ſunt ab oriente, Moyſes & Aaron. In caſtris vero Ruben, Gerſom. In caſtris autem Beniamin, Caath. Vbi vero Dan caſtra conſtituit, Merari collocatur. Et in medio filiorum Iſrael filij Leui. Hæc omnia ad quatuor hominum gradus facile aptari poſſunt, ex ſententia Pauli ad Hebr. 12. Acceſsiſtis ad montē Siō & ciuitatē dei viuentis Ieruſalē cęleſtem, & multitudinem angelorum collaudātium, & eccleſiam primitiuorum ſcriptam

De cruce Chriſti.

Gene. 26.

in cælis. Item Abrahā minimus ex filijs Thare eligitur, reliqui reprobantur. Nam et ſi primo loco ſoleat poni, cū numerantur filij Thare, propter eius excellentiam priorem locum obtinet inter fratres, nō propter naſcendi ordinem.& Dauid minim⁹ inter fratres eligitur à domino. Nōnulli primogeniti non ſunt ab hæreditate depulſi. Nam Sem primus filius Noë electus fuit à domino. Non ignoro tamē aliquibus viſum fuiſſe, poſtremū filium Noë fuiſſe.

Regula decimaoctaua.

SÆpenumero, inquit Euthy. Pſal. 7. cauſata cauſarum noibus appellamus. Vt, Nequādo rapiat vt leo animam meam.i.vitam. Queadmodum & dominus, pax dicitur, & iuſtitia, & vita, & alia huiuſmodi, quia pacis & vitæ & iuſtitiæ author eſt. Hac etiam ratione Dęmon, peccatū, perditio, & mors appellatur, veluti illorū cauſa. Ita quoque Oecume. ad Roma. 10.& in Epiſt. Iudæ. ca. 3.

Regula decimanona.

FRequenter ipſa opera mēbrorum, (inquit Orige. tract. 5. in Matth.) ꝑ membris in ſcriptura ponuntur. Quale eſt illud, Tuli manus meas ad mandata tua. nō ipſas manus, ſed opera manuum tollimus ad mandata dei, quando facimus opera digna deo.& in alio loco. Ad te leuaui oculos meos. nō oculos iſtos, ſed mentem, quæ p oculos videt. Itē, conuerti pedes meos ad teſtimonia tua. Nō pedes, ſed motus animæ cōuertuntur ad teſtimonia dei, quādo cœperimus velle conuerſari ſecundum deum. Sic actus animę peccans, manus intelligitur, inceſſus animæ peccans, pes, viſus animæ peccās, oculos, quos oportet præcidere ſi ſcādalum faciant. Clarius trāſtuliſſet interpres Origenus, ſi dixiſſet. Per mēbra ſolet ſcriptura, opera mēbrorū intelligere. Vel à mēbro opus ſolet oſtendere ſcriptura. Vt digitus dei eſt hic.& Iob. Man⁹ dñi tetigit me.& Pſal. 48. Iniquitas calcanei circūdedit me.& reſpexit dñs Petrū, hoc eſt miſert⁹ eſt. Sicut vice verſa Iob. 7. oculi tui in me, & nō ero. i. ſi in me iratus fueris, peribo.

Regula vigeſima.

VBI ſine epitaſi, (inquit author cōment. in Iob titu. Hiero. ca. 39.) aliquod nomē ponitur in ſcripturis, vt mōs

vt mons tantum, & nō additur ei, vt dicatur mons Sion, aut mōs corruptus, mōs pinguis. non ab re exiſtimo, quin expoſitio de eadem re, in vtrāq; partem, bonam ſcilicet & malā, ſit libera. Vbi vero cū epitaſi. vt leo de tribu Iuda, aut ſedet ī inſidijs ſicut leo. ibi aut Chriſtus ſine vlla cunctatione intelligitur, aut diabolus aduerſarius noſter. Nec ab eo diſſentit Philip. presbyter, eodē in loco. Sic dicitur populus acquiſitionis, aut dei, & populus Gomorræ, domus dei, domus confuſionis. Vir Belial, vir deſideriorū. & Hiero. eodē lib. c. 38. ait. Montem ſecundū conſuetudinem ſcripturæ dicimus dominū noſtrum, & diabolum ſimiliter appellamus. Petrā quoq; & lapidem. arborem etiā & gladium dicimus. vt Matth. 17. Dicetis huic arbori eradicare & mitte te in mare. Ita & coruum. nam & ſponſa eccleſia, inter cætera præconia laudis, de Chriſto ita ait in Canti. canticorū. Crines eius vt abietis, nigri ſicut coruus.

Cantic. 5.

Sed quādo diabolo cor ui nomen aptamus, dicimus eum nigrum crinibus atq; tetrum, vt qui tenebris nequitiarū cōmoretur. Quādo vero eo nomine ſaluatorē ſignificari dicimus, myſteriorū arcanis eum in ſcripturis ſuis obſcuriſsimū eſſe ſentimus. Et cum ſciamus Diabolum in ſcripturis ſerpētem nominari, quis auderet de dn̄o ita credere, niſi ipſe in ſe ſerpentis ſimilitudinem proprijs verbis expreſsiſſet, dicens. Sicut Moyſes exaltauit ſerpentē in deſerto, ita oportet exaltari filium hominis.

Ioan. 3.

Et diſcipulos tales eſſe monuit, dicens. Eſtote aſtuti ſicut ſerpentes. Serpens. i. Diabolus maledictus à deo eſt, eo quod Euam ſeduxit aſtutia. & Chriſtus maledictus dicitur, quia maledictus oīs qui pendet in ligno.

Deut. 21.

Maledictum quippe hominis in ſe ſuſcipiendo, id eſt eam q; ex ſententia dei venerat mortem, vt maledictū ſuſpendit in ligno, & inde eſt quod pro nobis factus eſt maledictum.

Galat. 6.

De his latius diſputauimus, cum de nominibus quæ in bonā, aut malā, aut in vtrāq; partem accipiuntur.

Regula vigeſimaprima.

SOlent imagines, (authore Aug. li. 2. ad Simplicianū. q. 3.) rerū earum noībus appellari, quarū ſunt imagines. ſicut oīa quæ finguntur, aut pinguntur ex aliqua parte materiæ, metalli aut ligni, vel cuiuſcunq; rei aptę ad opera huiuſmodi, quę etiā videntur in ſomnis, & oēs ferè imagines earum rerū quarū imagines ſunt, appellari nominibus ſolent. Sic cū intuemur tabulā depictam aut parietem, dicimus. ille Cicero eſt. ille Hector. illa Roma. & vidi in ſomnis Auguſtinum, id eſt, imaginē Auguſtini. cū nihil aliud ſint quàm pictæ imagines. Vnde intelligimus in libris Regum, nō verè Samuel à Phitoniſſa eſſe excitatū, ſed phantaſma eius. & Cherubin cum ſint cęleſtes poteſtates, fictæ tamē ex metallo, quod imperauit deus ſuper arcā teſtamenti, nō aliud quàm Cherubin illę quoque effigies vocantur. Et Pharao dixit ſe vidiſſe in ſomnis ſpicas & boues, nō ſpicarum aut boum imagines.

Gene. 41.

Hæc eadē repetit in. Q. Ad Dulcitium. q. 6. & li. 12. in Gen. ca. 4. & li. 2. de mirabilibus ſcripturæ. ca. 11. Deniq; li. 3. cōtra duas epiſto. Pelagianorum ca. 6. hac regula poſita, addit. Vt ipſam ſimilitudinem carnis peccati voluit apoſtolus ad Roma. 7. appellare peccatum, cū dixit. In ſimilitudinē carnis peccati, de peccato dānauit peccatum. De peccato, id eſt, de ſimilitudine peccati.

Ex hac regula colligo, nec Moyſen, nec Paulum deum vidiſſe dum vixerunt, ſed eius tantum ſimilitudinē. vt inquit Eucherius in. q. in Gen̄. & S. Tho. 1. 2. q. 98. Art. 3. ad. 2. Quāuis in prima Parte. q. 12. Art. 10. contrariū tenuerit. Verum de hac re ſupra lib. 2. à nobis ſufficienter diſputatū eſt. & eodem modo intelligendum eſt quod dicit Iſaias. Vidi dn̄m ſedētem ſupra ſolium excelſum & eleuatū. [redacted]

Moyſes & Paulus an drum uiderint.

Iſaie. 6.

Vltimo ex eadem colligo regula quod nō apparuit Saüli, verus Samuel, ſed eius ſimilitudo aut ſimulachrum. Ita quoq; dicit Aug. in locis à me citatis. & 2. lib. de doctr. Chriſti. ca. 23. & Hiero. Matth. 6. verſus finē. inquit. Et in Samuelis Phantaſmate phythoniſſa loquitur ad Saülē. cras eris mecum. & Ezec. 13. loquens de pſeudoprophetiſsis, ait. Has dicūt Hebræi maleficis artibus eruditas, per necromātias & pythicū ſpiritū, qualis fuit illa quæ viſa eſt ſuſcitaſſe animā Samuelis. & in cōmēt. Iſaiæ. ca. 7. in expoſitione huius loci. & adiecit dn̄s loqui ad Achaz. ait. Pleriq; putāt Saülem ſignum accepiſſe de terra, et de profundo inferni, quando Samuelē per incantationes & artes magicas viſus eſt ſuſcitaſſe. Præterea Aug. lib. de cura ꝓ mortuis agenda. c. 15. con

Samuel an ſuſcitatus à Phithoniſſa.

1. Reg. 28

trariam videtur tenere ſententiā cum ait. Samuel defunctus, viuo Sauli futura prædixit. Quāuis nōnulli,nō ipſum fuiſſe qui potuiſſet magicis artibus euocari,ſed aliquē ſpiritū, tā malis operibus congruentē, illius exiſtiment ſimilitudinē figuraſſe. Deinde videtur ꝓpriā ſententiā & eccleſiaſtici explicare, inquiens.

Eccleſ. 46. Cum liber Eccleſiaſticus contineat, quod Samuel etiam mortuus ꝓphetauerit. Sed quid de Moyſe dicturi ſumus, qui in Deuter. mortuus, & in Euāgelio cum Elia, qui mortuus nō eſt, legitur apparuiſſe viuentibus? & Eucheri⁹ lib. 1. Reg. ca. 29. A nobis ſtat. Quāuis in. q. in lib. Regū. ſub dubio relinquat quæſtionē, inquiens. Aut falſam vmbrā diabolus oſtendit. Aut ſi fuit vera, tantū ei licuiſſe credendū eſt, quantū à dño permittente cōceſſum eſt. Nec mirum pro arcanis cauſis diabolo iſta permitti. cum & Saluatorem conſtituerit in pinnā templi, & Iob petierit, acceperitq; tentandū. Igitur Augu. aliàs cōſtanter tenet per illuſionem dęmonis fuiſſe factam illam apparitionē. vt in lib. q. vete. & no. teſta. inquit. Porò hoc fuit præſtigiū Satanæ, quo vt plurimos fallat, etiā bonos in poteſtate ſe habere cōfingit. Nā

2. Cor. 11. iuxta apoſtolū. Ipſe ſatanas transfigurat ſe in angelū lucis. Vt. n. errorem faceret in quo & ipſe gloriaretur, in habitu viri iuſti ſe ſubornauit. & S. Tho. 1. Parte. q. 89. Artic. 8. ad. 2. ait. Dici poteſt de Samuele quod ipſe apparuit per reuelationē diuinam, iuxta illud Eccleſia. 46. dormiuit & notum fecit regi finē vitę ſuę. vel illa apparitio fuit ꝓcurata per dæmones, ſi tamen Eccleſiaſtici authoritas recipiatur. &. 2. 2. q. 174. Art. 5. ait. Si voluntate dei ipſa anima Samuelis Sauli euentum belli prænūciauit, deo ſibi in limbo hoc reuelante pertinet ad ꝓphetiam. Aut nō fuit anima Samuelis, ſed dæmon ex perſona eius loquens, quoniam ſapiens Samuęlē nominat, ſecundū opinionem Saulis & adſtantium qui ita opinabantur. Vide Lyrā. 1. Reg. ca. 28. Qui ſententiam Aug. in li. De cura ꝓ mortuis agenda tenuit. ꝓpter ſententiā ſapientis in Eccleſ. ſed ex Regula facile ſoluitur. Aut ex Regula. 2. ſupra explicata à nobis.

Regula vigeſimaſecunda.

EX ea parte, (inquit Hiero. ad Gala. 3.) vnuſquiſq; in ſcriptura appellatur quā vel maxime habet. hæc ille. vt. v. g. Iob à patientia laudatur. ſufferentiā, inquit, Iob audiſtis, & finē eius in dño. nō ꝙ reliquis careat virtutibus, nam oēs ſunt cōnexæ & concatenatæ, ſed quod in hac reliquos ſanctos ſuperare viſus ſit, vel quod in vna virtute oēs ſimul intelligātur, vt regula. 14. diximus. Laudatur quoq; Abrahā fides. & Petri, Gene. 15. Rom. 4. Matth. 16.

& Iohānis Euāgeliſtæ puritas, ꝓpter virginitatem. Imo nō ſolum virgo, ſed maritus fuit. quem dñs à nuptijs ad apoſtolatus perfectiſſimum ſtatum allexit, vt inquit Hiero. libr. 1. cōtra Iouini. Io. è nuptijs ad Apoſtolatum uocatus eſt. Laudatur quoq; in Moyſe manſuetudo, vnde Nume. 12. dicitur. Moyſes erat mitiſſimus omniū hominū qui morabātur in terra. & Eliæ zelus & Simonis Zelotis, qui à zelo quoq; nomen traxit. In Dauid etiā manſuetudo erga Saul, Abſolon, Semæi. vt Pſal. 105. Memento dñe Dauid & oīs manſuetudinis eius. 4. Reg. 1. Luce. 6. & Actu. 1. & ad eundē modū vniuerſi ſancti, licet oībus eſſent virtutibus præditi, in vna tamen eminere viſi ſunt. Ab hac Regula, aut potius à ſeipſo, videtur diſſidere Hiero. in cōmēt. epiſt. ad Epheſ. ca. 1. verſus finē, inquiens. Nūc deus per partes eſt in ſingulis, in alio iuſtitia, in alio caſtitas, in alio tēperantia, in alio ſapiētia, in alio fortitudo, & difficile eſt etiā in ſanctis viris & perfectis oēs pariter eſſe virtutes. Attamen ipſe Hiero. in lib. Manſionū. manſi. 38. contrariū affirmat, inquiens. Non vni virtuti ſemper danda eſt opera, ſed ſicut ſcriptū eſt. Ibunt de virtute in virtutē, de alia trāſeūdum eſt ad aliam, quia hærent ſibi, & inter ſe ita nexæ, vt q vna caruerit, oībus careat. Pſalm. 83. & in cōſolatione ſup obitu Paulinæ vxoris ad Pāmachium, ait. Quatuor virtutes ſcribūt Stoici, ita ſibi inuicē nexas, & mutuò cohærentes, vt qui vnam nō habuerit, oībus careat, prudētiam, iuſtitiā, fortitudinem, tēperantiam. & in cōment. Ezechi. ca. 1. Ambr. quoq; eidem ſubſcribit ſententiæ. lib. 1. offic. ca. 25. & 27. & li. 2. ca. 9. & lib. 5. cōment. in Lucam ca. 6. De ſermone Ieſu. &c. ait. Cōnexę igitur ſibi ſunt cōcatenatæq́; virtutes, vt qui vnam habeat, plures habere videatur. & ſanctis vna cōpetit virtus, ſed eius quę fuerit vberior, vberius eſt pręmium. Item Grego. lib. 21. mora. capit. 3. & in ꝓœmio. 22. lib. mora. eidem ſuffragatur ſententiæ. Verum hæc repugnātia quæ ex verbis Hiero. oriri videtur, ſoluitur ab eodē li. 1. contra Pelagi. Nunquid, inquit, qui vnā virtutem habet, omnes habet? Reſpondet qui vnam habet virtutem omnes habet, participatione non proprietate, neceſſe eſt. n. vt ſinguli excellant in quibuſdam.

Stoici. Virtutes cōnexæ ac cōcatenatæ.

Regula

Regula vigeſimatertia.

DOminus, vt inquit Theophy. Mat
thæ. 2. vnũquẽq; hominẽ familia-
ri ſigno, aut re attrahit. Sic Petrũ
Lucæ. 5. piſcatorem à multitudine piſciũ ſtupefactus
Matth. 2. attractus eſt. & Magos per ſtellam adduxit,
quia illi multũ aſtris tribuebãt. & quia Iudæi
ꝓphetis fidem adhibebant, & prodigijs com
mouebantur, harum rerum illecebra pellexit
eos. Ita quoq; dicit Lucæ. 5. ca. Huncin modũ
alliciebat populũ Iſraeliticũ, promittendo il-
lis bona terrena. quia de terra erant & de ter-
ra loquebantur, & nil diuinum ſapiebant. &
1. Cor. 9. Paulus Iudæis fiebat Iudæus, & Gẽtilibus gẽ
tilis, vt vtroſq; lucrifaceret, & in eccleſiæ ſa-
genam pertraheret. Lege S. Thomam. 3. Par
te. Quæſt. 36. Arti. 5.

Regula vigeſimaquarta.

FVit ſaluatori noſtro conſuetudo,
(vt author eſt Cyrillus. libr. 4. ſup
Ioh. verſus finem,) parua cauſa da
ta, multa vtiliter audientibus dice-
2. Timo. 4. re. Hactenus ille. Hoc eſt quod Paulus præci
pit prædica importunè & opportunè. vt a-
Act. 17. pud Athenienſes in Areopago, ſumpta occa
ſione ex inſcriptione Aræ ignotorum deo-
rum, Aſiæ, Africæ, & Europæ multa de Chri
ſto vtiliter docuit. Sed de hac materia fuſè à
nobis diſputatum eſt in ca. de citationibus.

Regula vigeſimaquinta.

SOlet Chriſtus, (vt ſcriptum inue-
nim⁹ i ſecũdo opere titulo Chry.
in Matthę. ho. 33.) plerũq; quan-
do de myſterio alicuius rei eſt locuturus, ante
introducere corporaliter facientẽ idipſum. vt
ex eo occaſionẽ inueniens, tam corporalem
narrationem myſterij. quã rei ꝓpoſitum exe
quatur. Vt cum de cõpeſcenda iactantia Pha
riſæorum apud Lucã. ca. 14. locuturus eſſet,
introducit primò hydropicũ et eum ſanauit,
vt in corporali tumore hydropici, iactantiæ
Phariſęorum prępingeretur inflatio. & apud
eundem Lucã, ex lotione vrceorum docet im
munditiam Phariſæorũ & ſordes, quæ eluen-
Matth. 15. dæ erant. Sic Matt. ca. 19. & . 20. cum, de refu-
et Mar. 7. tatione Iudæorum & electione gentium, my
ſterium pandere voluiſſet, ex eo verbo quod
dicit ad Petrũ. omnis qui reliquerit patrẽ aut
matrem &c. vſq; ad parabolã ſubſequentem,
de mercenarijs condu[illegible]in vineã, hora pri-
ma, tertia, ſexta, non[illegible]cima, quo gentes
præponendæ erant Iu[illegible] volens oſtendere,
introduxit adoleſcent[illegible]endam ſe efferen-
tem & leuem, & amante[illegible]amplius bona ſua
carnalia, quàm cæleſtia Chriſti promiſſa. Vt
paſsione corporali adoleſcentis iſtius, Iudai-
ci populi ſpiritalis paſsio demonſtraretur. ꝓ-
pter quã Chriſto nõ credidit. Id eſt propter
placentia ſibi, nempe ꝓpter iactantiam vanã;
propter quæſtus quos capiebat ex lege, man
ſit in lege. Propterea quæcunq; dicuntur de
adoleſcente iſto, ſic ſunt accipienda, quaſi de
populo Iudaico dicta. Iudaic⁹ ergo populus
erat adoleſcens, nõ ætate, ſed leuitate, mori-
bus immaturus, nõ annis. Ambro. quoq; li. 9.
epiſt. epiſt. 76. ait. Chriſtus plerũq; ſecũdum
qualitates locorũ in quibus docebat famulos
ſuos, diſputationes dirigere dignatus eſt. Vt
in porticu Salomonis, hoc eſt ſapientis, deam Iohã. 10.
bulans, loquebatur. Ego & pater vnum ſum⁹.
& in tẽplo dei dicebat. Mea doctrina non eſt Iohan. 8.
mea, ſed eius qui me miſit. Iudicium quoque
adulteræ in templo poſitus exercet. Sic. n. ait
ſcriptura. Hæc verba locutus eſt Ieſus in Ga-
zophylacio docẽs in tẽplo. & nemo apprehẽ
dit eum. Annotare obiter oportet in verbis
Ambro. quod vtatur teſtimonio ex iudicio
adulterę apud Iohannẽ. c. 8. habito deſumpto
aduerſus Eraſmũ, qui illã è libris eradere co-
natur hiſtoriam. quod ſępe facit. vt lib. 7. epiſ.
epiſt. 58. & Hiero. lib. 1. contra Pelagi.

Regula vigeſima ſexta.

CAuſæ quærendæ ſunt, (vt inquit
Hiero. Mat. 18.) ſingulorũ dñi di-
ctorum atq; factorũ. Hoc nõ igno
rans Orige. Quærit Matt. 14. cur
dñs receſſerit in eremũ. & reſpõdet, quia do-
ctrina eius erat ſingularis, & vltra cõſuetudi-
nes & opiniones apud gentes receptas. Et aſ- Matth. 5.
cendit in montẽ, ne putares eius doctrinã eſſe
vulgarẽ. & tract. 35 in Matt. parũ poſt princi
pium, ait. Dies paſchæ fuit definitus Chriſti
immolationi, vt paſcha noſtrũ immolaretur 1. Cor. 5.
Chriſt⁹, diſſoluẽs Iudaicũ paſcha. Eſt optimũ
exẽplum ex Hiero. deſumptũ in loco ſuperi⁹
citato. Poſt inuentũ, inquit, ſtaterẽ in ore pi-
ſcis, poſt tributa reddita, quid ſibi vult Apo-
ſtolorum repentina interrogatio, in illa hora
acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum dicentes. Quis
putas maior eſt in regno cęlorũ? Quia viderãt
ꝓ Petro & dño idẽ tributũ redditũ, ex æqua

lltate pretij arbitrati ſunt Petrum oĩbus apoſtolis eſſe prælatum, qui in redditione tributi dño fuerat comparatus. Ideo interrogant. Quis maior eſt in regno cælorum? Quibus dominus ait. Niſi efficiamini vt paruuli, non intrabitis in regnum cælorum. Præterea Eucherius lib. 2. in Gene. ca. 29. quærit. Quare dieb⁹ Noë peccatum mundi aqua vlciſcitur, peccatum vero Sodomorum, igne punitur. Quia illud naturale libidinis cum fœminis peccatũ, quaſi leuiori elemento damnatur. Cum vidiſſent, inquit, filij dei filias hominum &c. Contra naturam vero cum viris libidinis peccatũ, acrioris elementi vindicatur incendio. & illic terra aquis abluta, reuireſcit. hic flammis cremata æterna ſterilitate areſcit. & Lucæ. 12. dicitur, Magiſter dic fratri meo vt diuidat mecum hæreditatem. & dominus de auaritia diſſerit, quia forte alter iniuria affecerat alterũ, & per vim detinebat partem hæreditatis.

Petrus apoſtolus omnibus prælatus.

Sodomitarũ vltio.

Euang. Ioã. nil de tentatione tradidit.

Adhuc, quæro cur Iohannes nihil de tentatione Chriſti ſcriptis mandauit in Euangelio. Quia de diuinitate tractat, quæ tentari nõ poteſt, vt inquit Orige. homil. 29. in Lucam. & quam ob cauſam Chriſtus exordium ſumpſit prædicandi à beatitudine. Reſpondet Theophy. Matth. 5. incipit, inquit, à beatitudinibus, ſicut & Dauid à beatitudine incipit. Aut iuxta Theodoretum Pſalm. 1. vt oſtendat ſe eſſe filium Dauid iuxta carnem. Denique cur Chriſtus cum matre venerunt ad nuptias in Cana Galileę. Ioan. 2. Ioſeph dimiſſo, & quare matrem cõmendauit in cruce Iohãni. Quia nimirum eo tẽpore cum Chriſtus affuit nuptijs mortu⁹ erat Ioſeph. At vero quo tẽpore Ioſeph mortuus ſit, docet Epiphanius in hæreſi Antidicomarianorum. Et cum dñs Matt. 12. dixiſſet, Quæ eſt mater mea aut fratres mei. dicit Auguſ. de fide. & Symb. cap. 4. Non negat ſe habere matrem, ſed docet miniſterium noſtrum quò verbum Dei fratribus adminiſtramus cum parentes impediunt, nõ eos debere cognoſci. Rationẽ huius Regulæ adduxit Orige. hom. 14. in Leuit. his verbis. Nil in verbis dñi abſq; profunda ratione cõſcriptum eſt.

Exordium ꝑdicatiõis Chriſti.

Ioſeph mors.

Vbicunq;, (vt dicitur ho. 26. ſecundi operis in Matt. titulo Chry.) ſeparatio inter bonos & malos facta legitur in ſcripturis, ſemp boni ſeceſſerunt à malis, & nõ mali à bonis. Quia ſemp diabolus deſiderat infideles ſuos cũ fidelibus eſſe, vt infideles cũ fidelibus mixti corrũpant fideles. & Chriſtus ſemper fideles feſtinat ab infidelibus ſeparare, vt ne fideles cõuenientes cum infidelibus corrũpantur ab eis. Vnde Iudæi cum eſſent in captiuitate, Deus per ꝓphetam nõ ad Aſsyrios dicit. Exite, exite de medio populi mei. Sed ad populũ ſuum. Exite exite de medio eorum, & immundum ne tetigeritis. Quia malũ coinquinat bonum, bonum autẽ nõ coinquinat malum. Nã iunge lutum farinæ, nõ farina ſordidat lutũ, ſed lutum farinã. Item iunge acetum vino, nõ vinum corrumpit acetum, ſed acetũ vinum. De exemplo illo. Iunge lutum farinæ. &c. lege S. Tho. 2. 2. Q. 7. Art. 2. Multa huiuſce Regulæ exempla paſsim inueniuntur. Ad Hebræ. 7. Talis decebat vt nobis eſſet pontifex, ſanctus, innocẽs, impollutus, ſegregatus à peccatorib⁹. & alibi. Segregamini à generatione iſta praua. & apud Zachariã. Fugite de terra Aquilonis. & Iere, cap. 51. ait. Fugite de medio Babylonis, & ſaluate animas veſtras. hoc eſt, ſicut Lot è Sodomis effugerat, ita, & vos è Babylone fugite. quã de re extat ho. 2. Orige. ſuper Iere. ſatis elegans & erudita.

Iſaiæ. 52.

Actu. 2.

Zacha. 2.

Regula vigeſimaoctaua.

Singuli ſermones, (inquit Hiero. ad Epheſ. 3.) ſyllabę, apices, puncta in diuinis ſcripturis plena ſunt ſenſibus. Propterea cũ tranſlaturi ſumus eam in aliam linguam, magis de intelligentia, quã de cõpoſitiõe inſtructuraq; verborũ curãdũ. et Baſili. ho. 10. exae. ait. ἀργὸν ῥῆμα ἐν τῇ γραφῇ λέγειν βλασφημία δεινή. i. ingens blaſphemia eſt dicere verbum aliquod in ſcripturis redundare. Et Chryſ. hom. 15. in Gene. ait. Diligenter ſcriptura interpretanda eſt. nõ. n. dictionem paruã, neq; ſyllabã in diuinis literis contentam inueniemus eſſe prætereundã. Veluti in Geñ. Adæ vero nõ eſt inuẽtus adiutor ſimilis illi. Quare apponit illi? Nõ abſq; ratione. Nã poſtquã dixit. Adæ vero nõ eſt inuentus adiutor. nõ ibi ſubſiſtit, ſed adiecit ſimilis illi. additamẽto illo cauſam nobis declarans ob quã addiderit. Hoc eſt eiuſdẽ ſubſtãtię, dignitateq; illo nihil inferius. mõſtrans nobis ibi Moyſes, ꝙ quãtuncũq; miniſteriũ nobis exhibent bruta, aliud tñ quiddã adiutoriũ eſt multis numeris excellẽtius, qđ à muliere Adæ præſtat. Et iterũ hæc ſcribit. ho. 2. De eo qđ dixit Iſaias. Factũ eſt in anno quo mortu⁹ eſt Ozias. Cyril. quoq; li. 2. ſup Io. c. 102. ait. Nihil ita paruũ in ſcripturis inuenit, qđ magnam

Gene. 2.

To. 1. uerſus finem.

gnam vtilitatē nobiſ nō pariat.oīa.n. ad no-
ſtrā, à ſanctis viris, ſcripta doctrinā ſunt. Ha-
ctenus ille. Vt Mat.5. Ego dico vobis non iu-
rare omnino ad varios iurandi modos, videli-
cet per cęlū, terrā, thronū dei, refertur, per quę
licere iurare docebant Phariſęi hæc iuramen-
ta amputat, ac cohibet Chriſtus, quod in ijs
comprehendatur & nomen dei. Item Chry-
ſo.35 ſuper Io. ait. Quemadmodū in auri me-
tallis, nec minimam quidem venam quiſpiam
qui rē intelligat omittere patitur, vt pote quę
ad augendas diuitias plurimū faciat. Ita in di-
uinis ſcripturis, nec vnū iota aut apex præter
mittendū eſt, ſed omnia diligenter inueſtigan
da. Nam ab ſpiritu ſancto proueniunt, nec in
his quicquam ſuperfluum aut non neceſſariū
eſt. Sunt plurima teſtimonia ſcripturarū, quæ
hanc Regulam labefactare videntur, q̄ tum ali
bi, tū in cap. de pronominibus, & de repetitio
ne verborū & ſentētiarū à nobis explicata ſūt.

¶ Regula xxix.

Moris ſcripturæ ſanctæ eſt; (autho-
re Grego. in pręfa. Moral. ca.2.) vt
ipſi qui ſcribūt, ſic de ſe in illa, qua
ſi de alijs loquātur. Hinc eſt quod
Nume.12. Moyſes ait. Erat Moyſes vir mitiſsimus, ſu-
per oēs homines qui morabātur in terra. &
Io. 19. Io. Hic eſt diſcipulꝰ ille quē diligębat Ieſus. &
Luc.24. Lucas dicit, q̄ ambularēt duo ex diſcipulis
in via, Cleophas & alius. Quem profecto aliū
dū tā ſtudioſē tacuit, ſe ipſū fuiſſe demōſtrat.
Locus Io. & Iob ait. Vir fuit in terra Hus. Pręterea Io.1.
ca.1. dicitur. ſtabat Iohānes & ex diſcipulis eiꝰ duo.
& ſtatim. Erat Andreas frater Simonis Petri
vnus ex duobus qui audierant à Iohāne. Quę
ro quis fuerit ille alius diſcipulus cuius nomē
ſuppreſſum eſt? Cui quęſtioni Epipha. li.2. ad
uerſus hære. in hære. eorū qui negabāt euāge
liū Io. ſic Reſpōdet. Comes Andreæ erat Phi-
lippus, quantū intelligere poſſumus. nā erant
ex eodē oppido Bethſaida, & eiuſdē artis. aut
Ioannes aut Iacobus, vnus ex filijs Zebedæi.
& Theophy. Io.1. ait. Quidā dicunt illū fuiſſe
Iohannē qui hæc ſcribit. Pręterea quis fuit il-
le paruulus quē ſtatuit dn̄s in medio diſcipu-
Locus Mat. lorū Mat.18. dubiū eſt. Anſelmus arbitratur
18. fuiſſe Martialē, q fuit ex numero. 70. diſcipu
lorū. cuius extant duæ epiſtolę. ſed Nicepho.
Quis fuge- li.2. hiſto. ca.36. dicit fuiſſe Ignatium. Deinde
rit relicta quis fuit ille iuuenis q tēpore paſsionis fugit
ſindone. relicta ſindone. Dicit Theophy. Marci.14. E-
rat è domo in qua comederant paſcha. Quidā
dicunt fuiſſe Iacobū fratrē dn̄i qui cognomi-
nabat iuſtꝰ, q relicta ſindone fugit. & Io.1. ait.
q̄ erat Io. ipſe. aut nō fuit ex nobiliorībꝰ, ideo
tacuit nomē. Epipha. li.3. in hęre. Antidicoma
rianorū, ait, fuiſſe Iacobū iuſtū. ſiquidē veſti-
bus lineis, nō laneis vtebat. & Magiſter in hi-
ſtoria huic ſubſcribit ſentētiæ. & citat Hiero.
Pſal.37. Prætęrea Grego. vt ex loco modo à
nobis citato viſum eſt, arbitratur, ſociū illum
Cleophæ, cū in caſtellū Emauntē pergebant, *Socius Cle-*
fuiſſe Lucā. cui ſentētię ſubſcribit Symō meta *ophæ quis.*
phraſtes in vita Lucę. & Nicepho. li.1. ca.34. &
Theophy. Lucæ.24. ait. Dicūt hūc eſſe Lucā.
atq; ideo abſcondit nomē ſuū. & in argumēto
Lucæ, ait. Cū dn̄s noſter docebat, vt quidā tra
dūt, vnus ex 70. diſcipulis factꝰ eſt, Chriſtoq;
cū reſurrexiſſet à mortuis, cū Cleopha occur
rit. Nā Euthy. in proœ. in Lucā, ex Orige. ſētē *Lucas an*
tia. & Theophy. loco citato, & in ꝓœ. in Mati *ex 70. diſci*
arbitrātur Lucā fuiſſe è numero 70. diſcipulo *pulis fuerit.*
rū. & Anſelmꝰ in ꝓlo. Mat. Alij ab hac abhor
rent opinione, qui autumāt, Lucā, non vidiſſe
Chriſtū in carne. Inter quos eſt Hiero. in li. de
viris illuſt. qui loquēs de Luca ait. qui cū dn̄o
in carne non fuerat, ſed à cæteris apoſtolis. qd
ipſe quoq; in principio ſui voluminis declarat
dicēs. ſicuti tradiderūt nobis, qui in principio
ipſi viderūt. Cui ſētētiæ Beda li.1. in Lucā. ca.1.
ſuffragatur. At Epipha. li.1. to.2. hære.23. ex-
ordine. ait. Lucas affirmat ſaluatorē poſt re-
ſurrectionem apparuiſſe in via Nathanaeli &
Cleophæ, & oſtēdiſſe illis ex ſcripturis, quod
oportebat Chriſtū pati & tertio die ex mor-
tuis reſurgere. & in fine illius libri multa ſcri-
bit de vita & conuerſatione Lucę. Porrò Ori-
ge. to.1. in Io. circa principium ſocium Cleo-
phæ dicit fuiſſe Symeonem. Deniq; Ambro.
Lucæ.24. Ammaonem fuiſſe vocatum affir-
mat. & li.7. ca. De vigilātia. vocat eū Amaus.
inquiens. Hunc ignē in ſe etiā Amaus & Cleo
phas a domino miſſum eſſe teſtantur, dicētes.
Nonne cor noſtrum ardens erat. &c. Poſtre-
mò qui fuerint illi duo diſcipuli, quos miſit *Qui fuerint*
dominus vt afferrent aſinam, apud Mat. ca. *miſsi vt a-*
21. & Mar. ca.11. & Luc. ca.19. & Io. ca.12. *ſinam dn̄o*
nō ſatis conſtat inter theologos. ſunt qui pu- *afferrent.*
tent Petrū & Io. fuiſſe, quibus familiarius vte
batur dominus, vt ex cœna, paſsione, transfi-
guratione notū euaſit. Verū quia doctores di
miſſa litera conſcēdunt ad allegoriā, nō ſatis
quid illi ſenſerint cōſtat. Ambro. Lucę.21. &
Anſel. Mat.21. & Magiſter ibi hiſto. Scholaſtica

aiũt, duos illos diſcipulos fuiſſe Petrũ apoſto
lũ, & Philippũ Diaconũ. Quia Petrus Corne
lium gentilẽ primũ baptizauit. & Philippus
apud Samariã prædicauit. At dñs cũ apoſto-
lis loquebatur, nã Philippus diaconus erat.
Theophy. Mat. 21. aliter exponit. Duo, inqt,
miſsi ſunt ad ſoluendũ aſinã, Paulus quidẽ ad
gentes, Petrus vero in circũciſionẽ. hoc eſt Iu
dæos. Atq; ita memini legiſſe apud Hiero. in
quodam loco, qui mihi nũc non occurrit. Prę
Cõiux Pilati. terea coniux Pilati Procle vocabatur, vt ſcri-
bit Nicepho. li. 1. ca. 30. & ca. 33. dicit, ꝙ Ma-
dalena erat filia mulieris Cananeę in euange-
lio celebratæ. & Cleophas de quo Lucæ 24.
quod eſſet frater Ioſeph, docet Nicepho. li. 2,
Pharaonis filia. ca. 2. Filia quoq; Pharaonis quę Moyſẽ adop
tauit, vocabatur θερμοῦθις thermuthis, vt ſcri
bit Suidas in dictiõe μωυσῆς. Nec ab eo diſsi
det gloſſa ordi. Exo. 2. & Duo Iudęi qui rixa
bãtur in Exodo, quorũ litẽ dirimere volebat
Moyſes; eadẽ glo. dicit fuiſſe Dathã & Abirõ.
Itẽ Io. 6. multi diſcipulorũ ſcãdalũ paſsi deſci
uerũt a dño. nẽpe Lucas, q fuit poſteaa Paulo
cõuerſus. & Marc⁹, q a Petro, vt ſcribit Epiph.
li. 1. to. 1. c. vlt. & li. 2. to. 1. c. 51. Itẽ Hiero. Da-
nie. 13. ꝓdit nõia illorũ ſenũ q falſo detulerũt
Dani. 13. Suſanæ nomẽ. inquiẽs. cũ inquit Daniel & cõ
Suſanæ accuſatores qui fuerint. ſtituti ſunt duo ſenes de populo iudices in an
no illo, de quibus locutus eſt dñs, quia egreſ-
ſa eſt iniquitas. &c. Referebat mihi Hebręus
iſtos eſſe Ahab & Sedechiã, de quibus ſcribit
Iere. Faciat te dñs ſicut Ahab & Sedechiam,
Iere. 29. quos frixit rex Babylonis in Igne propter ini
qtatẽ quã fecerãt in Iſrael, & adulterarãt vxo
res ciuiũ ſuorũ. & in cõmẽt. Iere. cap. 29. cum
inquit propheta. Ponat te dñs ſicut Sedechiã
& Achab, quos frixit rex Babylonis in igne.
ait, Hiero. Aiũt Hebręi hos eſſe presbyteros,
qui fecerunt ſtultitiã in Iſrael, & mœchati ſũt
vxores ciuiũ ſuorũ, quorũ vni loquit Daniel.
Inueterate dierũ malorũ, & alteri. Semen Ca
naan & nõ Iuda, ſpecies decepit te. ſed illud qđ
in præſentiarũ dicitur, quos frixit rex Baby-
lonis In igne, videt Danięlis hiſtorię cõtraire.
Ille. n. aſſerit eos ad ſententiã Danielis a popu
lo eſſe lapidatos. Iere. vero ſcribit, quod frixe
rit eos res Babylonis. Vnde à pleriſque He-
bręis ipſa quaſi fabula non recipitur. ſ. hiſto-
ria Suſanæ. Hacten⁹ Hiero. At vero lõge alia
Hiero. opinio exploſa. mens mihi eſt, nec arbitror ob hanc diſſonan
tiã hiſtoriã Suſanę reijciẽdã, cũ facile illa elui
poſsit, ac diſſolui. Aduerte igit qđ, vt ait Aug.
Ignis. li. 6. q. in Ioſue. q. 9. ignis nõie ſcriptura pœnã

ſignificat. Vnde dñs præcepit Ioſue, illũ, qui
fuiſſet oſtenſus ex Anathemate aliqnid ſur-
ripuiſſe, comburi. at ipſe iuſsit lapidari. & ſer-
uitus Ægyptiaca vocatur Deut. 4. fornax fer
rea. & Pſal. 16. igne me examinaſti. igitur fue-
runt à populo lapidati iuxta legem Moyſis
Deutero. 22. ca. Denique quis fuerit ille quo-
rum nuptiæ ſunt celebratæ in Cana Galilęæ,
quando dominus primum edidit miraculum,
non immerito vertitur in quæſtionem. Beda
in cõmẽdatione Euãgelij Io. ait. Io. euãgeliſta
vnus ex diſcipulis dei, qui virgo a deo electus
eſt, quem de nuptijs, volentem nubere, voca-
uit. & Hiero. li. 1. aduerſus Ioui, ait. Petrus A-
poſtolus eſt, & Io. apoſtolus, maritus, & vir-
go. & in prooemio in Io. titul. Aug. iſte eſt, in
quit, Io. quem dominus de nuptiarum tempe
ſtate vocauit. Nam & Maria fuit in illis nu-
ptijs, non ob aliam cauſam niſi ob cognatio-
nem. At dices iam erat Io. apoſtolus Mat. 4.
Luc. 5. vnde qui mittit manum ad aratrum &
reſpicit retro non eſt aptus regno dei. Re-
ſpondeo quod hæc acta ſunt antequam Io.
baptiſta eſſet in carcere cõiectus. nã. ca. 3. nar
rat euangeliſta quod Io. baptizabat in Enõ.
Lege Hiero. in vita Ioannis. & Euſebium. Poe
ro vt ad Regulam reuertamur a qua digreſsi
ſumus, & aliquot authores, qui illam ſcriptis
mandarunt, numeremus, ſit.

Regula xxx.

SOlet eſſe, (inquit Aug. li. 2. de Cõ-
ſenſu euang. ca. 12.) quaſi de alijs
locutio, & ipſorum euangeliſta-
rum. Nam Mat. dixit. inuenit ho *Mat. 9.*
minem ſedentem in Telonęo. nec dixit inue- *Luc. 5.*
nit me. & Iohan. ca. vlt. Hic eſt diſcipulus qui
teſtimonium perhibet de his, & ſcripſit hæc,
& ſcimus quia verum eſt teſtimonium eius. &
Dominus ſæpiſsime dicit. Filius hominis nõ
habet vbi reclinet caput ſuum. & non dicit e-
go. Oportebat inquit, Chriſtum pati, & re- *Luc. 24.*
ſurgere tertio die. & non dixit oportebat me
pati. & Paulus. Scio hominem in Chriſto. id *2. Cor. 12.*
eſt, Chriſtianum, raptum vſque ad tertium cę
lum. Potuit & Io. baptiſta cum dixiſſet. A-
gite pœnitentiam appropinquauit enim re-
gnum cælorum. de ſe ipſo adiungere quæ ſe
quuntur. Hic eſt qui dictus eſt per Iſaiã pro-
phetã. &c. vt poſt per verba eius, Mat. ita nar
rationẽ texat. Ipſe aũt Io. habebat veſtimẽtũ
de pilis camelorum. & tract. 61. in Io. ait. Erat

ſanctorum conſuetudo qui ſacras literas no-
bis miniſtrauerunt, vt quando ab aliquo eo-
rum diuina narrabatur hiſtoria, cum ad ſe ip-
ſum veniret, tanquam de alio loqueretur, &
ſic ſe insereret ordiui narrationis ſuæ tanquã
rerum geſtarum ſcriptor, non tanquam ſui
ipſius prædicator. Nam hoc & Mat. fecit, qui
cum in textu narrationis ſuæ veniſſet ad ſe i-
pſum. Vidit, inquit, in Telonio publicanum,
nomine Matthęum. Hoc fecit & Moyſes, ita
de ſe ipſo tanquam de alio cũcta narrauit. Di-
xit, inquit, dominus, ad Moyſen. Inuſitatius
Paulus, non in hiſtoria, vbi rerũ geſtarum ſu-
ſcipitẽ explicanda narratio, ſed in epiſtola hoc
fecit. Nam vtiq; de ſe ipſo ait. ſcio hominem.
& Iohan. ca. 13. ait. Erat recũbens vnus ex di-
ſcipulis eius in ſinu Ieſu. non dixit. eram ego.
&c. Itẽ li. 17. contra Fauſtum. ca. 4. & Beda. 2.
Cor. 12. Lege Chry. ho. 82. in Io. Hac vtuntur
conſuetudine modeſtię cauſa, vt ad aliam per
ſonam referri poſſe videatur illa narratio. vt,
Viſio Iſaiæ.

¶ Regula xxxj.

HOnoris cauſa, aliqui in ſcriptura ſa
cra loquũtur de ſe tanquã de alijs,
vt in Gene. Abſit à pueris tuis. i. a
nobis facere ſecũdũ verbũ hoc. &
iterum. pacati ſumus, non ſunt ſerui tui ex-
ploratores. Atq; ita exponit Aug. li. 1. Locut.
in Gene. Pręterea in li. Locut. in Exodum. ex-
ponens hunc locũ. Et dixit Moyſes ego exeã
a te, & orabo deũ & exibit cynomyia à Pha-
raone & ſeruis eius. quaſi alteri diceret, exeã a
te, & de altero Pharone ſubſequeretur a quo
eſſet exitura cynomyia. & ſcitote quoniã miri
rificauit dñs ſanctum ſuum. i. me. & Pſal. 7. de
ficiat nũc malitia impij, & firmabis iuſtum. i.
me. & Dani. 2. Rex dicet ſomnum ſeruis ſuis. i.
nobis. & factũ eſt verbũ dñi ad Ezechiel. i. ad
me. Atq; is mos ſeruatur tã in prophanis quã
in eccleſiaſticis ſcriptoribus. Vnde Herodo.
ſic exorditur hiſtoriam. Herodoti Halicar-
naſſei hiſtoriæ explicatio hæc eſt.

¶ Regula xxxij.

POnitur ſæpe in ſcripturis relatiuũ
ſine antecedente, præcipuè cũ res
illa excellit in bonitate aut malitia,
aut eſt res cuilibet nota. vt Thre-
norũ. 3. Ego vir videns paupertatẽ in virga in
dignationis eius. i. Dei. & Ezechi. 5. Aſſume
gladium radentem pilos, & duces per caput
tuũ, & p barbã tuã, & aſſumes tibi ſtaterã põ-
deris, & diuides eos. eos nẽpe pilos. & i Pſal. ſa
cta eſt Iudęa ſãctificatio ei⁹, Iſrael poteſtas ei⁹.
&, Oſculetur me oſculo oris ſui. & in orõe Ie-
re. principes manu eorũ. ſ. hoſtiũ, ſuſpẽſi ſunt.
Lege Aug. li. 2. q. in Exo. q. 11. cũ dicitur, occur Exo. 4.
rit ei, & quęrebat eũ occidere. Vtitur ſępe ſcri
ptura antecedẽte pro relatiuo. Gene. 5. Liber
generationis Adã, in die qua creauit deus ho-
minẽ, ad imaginẽ dei fecit illũ pro ad imaginẽ
eius. & ad Roma. 1. ex reſurrectione mortuo-
rum Ieſu Chriſti dñi noſtri. Dixit Ieſu Chri-
ſti dñi noſtri pro eius. & Mat. 1. Cum eſſet de
ſponſata mater Ieſu Maria. Ieſu pro eius.

Redundant etiã relatiua. Mat. 3. cuius vẽti-
labrũ in manu ſua. pro in cuius manu ventila-
brum eſt. Iob. 3. Aut cũ principibus quibus
aurũ eſt eis. & 4. quãto magis habitatores do-
morũ luti, quorũ in puluere fũdamẽtũ ipſorũ.

Regula xxxiij.

SOlenne eſt ſcripturis vniuerſalem
propoſitionem quo magis animis
inſideat, bifariã proferre, nẽpe per
affirmationem & negationẽ. Io. 3.
Qui credit in eũ nõ iudicatur, qui autẽ nõ cre-
dit iam iudicatus eſt. & Mar. vlt. Qui credide-
rit ab baptizatus fuerit ſaluus erit, qui nõ cre
diderit condẽnabitur. & Iere. 23. Vos diſper-
ſiſtis gregem meũ, eieciſtis eos, & non viſita-
ſtis eos. & Ezechi. 18. Viuendo viuet & non
morietur. Et. Diſpone domui tuæ quia 4. reg. 2.
cras morieris & non viues. Et, Confeſſus eſt, Io. 1.
& non negauit, ꝙ non ſum ego Chriſtus. &
in Gene. Erat Sara ſterilis, & non generabat.

¶ Regula xxxiiij.

CAue ſẽper (inquit Hiero. Mat. 10.)
i ſcripturis diuinis ſuperſtitioſã itel
ligẽtiã, nec tuo ſẽſu attẽperes ſcri-
pturas, ſed ſcripturis iũge ſẽſũ tuũ.

In expoſitione ſanctarũ ſcripturarũ (vt do
cet Hiero. Iſai. 2. ca.) veritatẽ debem⁹ ſequi nõ
cõtentionẽ. Hortatur Hiero. ſtudioſos, ne ita
ſint addicti alicui ſcriptori, quantumuis ꝓba
to & celebri, vt in verba magiſtri iuraſſe videã
tur. Cũ. n. in multis quotidie offendamus oẽs,
qua mẽte pręditos eſſe arbitrãdũ eſt illos, qui
ita animũ adhibuerunt dictis Scoti, Ochã &
aliorũ, vt ab illis nulla ratione adhibita depel-
li poſsint. Nam is honos tantùm diuinis libris
deferen

deferēduseſt,iuxta Aug.in decretis.D.9.Ego ſolis eis ſcripturarum libris,qui canonici appellantur,didici hūc honorem deferre,vt nullum eorum ſcribēdo erraſſe audeam credere.

In rebus obſcuris, (inquit Aug. li. 1. ſuper Gene.ad literam ca. 18.)atque à noſtris oculis remotiſsimis, ſi qua ſcripta, etiam diuina lege rimus,quæ poſſint ſalua fide qua imbuimur, alijs atque alijs parere ſententijs,in nullam earum, ita nos præcipiti affirmatione proijciamus, vt ſi forte diligētius diſcuſſa veritas eam rectè labefactauerit, corruamus. non pro ſen tentia diuinarū ſcripturarū,ſed pro noſtra ita dimicātes, vt eam velimus eſſe ſcripturarum, quæ noſtra eſt,cum potius eam quæ ſcripturarum eſt, noſtram eſſe velle debeamus.

¶ Regula xxxv.

Aug. de ſi. & operibus ca. 4. Veritas,(vt author eſt Hila.7.de trini.)cum per ſe intelligi non poteſt, per ea ipſa, quæ ei aduerſantur elu ceſcit, vt in natura ſua immobilis manens,firmitatem naturæ ſuæ, dū atteritur, acquirit. Vnde dū hæretici fidei noſtrę aduer ſantur,affirmāt.Item Orige.li.3.comēt.epiſt. ad Ro.ait. Qui fideliter & integrè ſacrorū vo luminū colligit ſenſum,debet oſtendere,quomodo ea quæ videntur eſſe contraria,nō ſunt verè contraria. Nō, vt accidere ſolet, his qui diuerſos ſectarū ſenſus, vnū fidei dogma diſrumpunt, & illa tantùm de ſcripturis diuinis teſtimonia explorant, quibus proprium dogma conſtituant. Earum vero qui ediuerſo veniunt, nec extremo digito cōtingunt. Vnde apoſtolus. *Rom. 3.* Scimus quod quæcunque lex loquitur,his q in lege ſunt, loquitur,vt omne os obſtruatur,& ſubditus fiat omnis mundus deo. Quia ex operibus legis nō iuſtificabitur omnis caro coram illo. per legem. n. cognitio peccati.epiſtola hæc de pluribus tractat legibus,quarum diſcretio & diſtinctio niſi per loca ſingula habeatur, confundere poterit ſenſus legentis.& contraria videntur, niſi diligen ti examinatione excuſſa, contraria non eſſe manifeſtentur.& Baſi.ſer.2. de baptiſmate in 13.capitibus diuiſo.ca.4.ait. ſi mandatū mādato repugnare videtur, neceſſe eſt,vt hypotheſes ipſorum diſcamus, & totam pericopen legentes,veritatem cognoſcamus,ac quod vnicuique competit ad ſcopum ſupernæ voca tionis obſeruemus, ad quem vtraq; mandata tendunt. partim morbū noſtrū curantia.par-

Epiſtola ad Roma.

tim profectum largientia, quo ad diuini bene placiti perfectionem ducamur. Vt, nemo lucernam accēſam ponit ſub modio, ſed ſuper cādelabrum, vt luceat omnibus qui in domo ſunt. *Mat. 5. Mar. 4.* Sic luceat lux veſtra coram hominibus &c.& alibi contrarium dicitur.Te eleemoſynam faciente,neſciat ſiniſtra, quod facit dextra. *Mat. 6.* Exemplum optimum eſt apud Eucheriū li. 1.in Gene.cap. 10.Dicitur in Gene.Requie uit deus ab vniuerſo opere. *Gene. 2.* At in euāgelio cō trarium dici videtur.Pater meus vſq; mō ope ratur, & ego operor. *Iohan. 5.* Requieuit ſcilicet,qa de inceps nullam nouam condidit creaturam,operatur autem vſque nunc,quia omnia ex eis facit,quæ in illis ſex diebus fecit.Ergo requie uit a condendis generibus creaturæ,non autē ceſſauit ab opere regendi omnia quę creauit.

¶ Regula xxxvj.

Non aliter,(authore Hila.5.de trin.) veritas intelligi poteſt,quā ſi falſa eſſe,quæ veritati obiecta ſunt,detegātur.Nā vt inquit Hiero. Mat. 12.Nūquā leges dei ſibi ſunt cōtrariæ.v.g.inquit Salomō in prouerbijs.Ne reſpōdeas ſtul to, *Prouer.26.* ſecūdum ſtultitiam ſuam,ne ſimilis ei fias. Et rurſum ponitur quod nobis videtur eſſe contrarium. Reſponde ſtultò ſecūdum ſtultitiam,ne ſibi ipſi ſapiens videatur.Quā quæſtionem diſſoluens Hiero. Ezeche. 1.ait. Vtrū que pro temporum & perſonarū diuerſitate concordat.dum & ſtultus contemnitur, quia non recipit ſapientiam, & ſtulta ſuperbia aliā decutitur ſtulticia. Iuxta quod & apoſtolus ait.facti⁹ ſū inſipiēs vos me coēgiſtis. *2.Cor. 12.* Preterea Iacobi. 1.dicit.Deus neminē tētat.& in Deutero.ca. 13.Tentat vos deus veſter, vt ſciat.i. ſcire faciat, an diligatis eū an non. Intelligamꝰ ergo,inquit Aug. tract.43.in Io.& li.2.de cōſenſu Euāgeliſtarū.duas eſſe tētatiōes.Vnā q decipit,alterā q probat.ſecūdū eā q decipit, *Tentatio duplex.* deus neminē tentat.ſecūdum eā quæ probat, tentat nos deus noſter.vt ſciat &c. Præterea. 1.Io.4.timor nō eſt in charitate, ſed perfecta charitas foras mittit timorem. At vero alio loco ſcriptum eſt. Timor domini caſtus per manens in ſeculum ſeculi. *Pſal. 18.* Dicendum quod eſt timor ſeruilis, ſcilicet ne patiaris pœnam, & eſt timor caſtus, ne amittas iuſticiā. *Timor duplex.* Primus timor iniquorum. Secundus iuſtorū eſt. Sic ſecundum alium timorem, timor non eſt

nō eſt in charitate, ſed perfecta charitas foras mittit timorem. ſecundū vero aliū timorē, timor domini caſtus permanet in ſeculum. Itē Io. 8. dicitur. Ego non quæro gloriā meam, eſt qui quærat & iudicet. & ca. 5. contrarium dici videtur. Pater non iudicat quenquam, ſed oīo iudicium dedit filio. Quæ quæſtio facile diluitur. Nā habes in euangelio cōmemoratū pœnale iudicium cum dicitur. Qui nō credit iam iudicatus eſt. & in alio loco. veniet hora, quādo hi qui ſunt in monumētis audiēt vocē ei⁹. & procedēt qui bene fecerūt in reſurrectionē vitæ, qui mala fecerūt in reſurrectionē iudicij. Ecce quomodo iudiciū ꝓ dānatione & pœna poſuit. & tamē ſi ſemper iudicium pro damnatione acciperetur, nunquā in Pſalmo audiremus. Iudica me deus & diſcerne. Ibi iudicium ſecundum afflictionem. hic iudicium ſecundum diſcretionem poſitum eſt. Quomodo ipſe Dauid exponit cum addit. & diſcerne cauſam. & iuxta hoc dixit Chriſtus. Io. 8. eſt qui quærat & iudicet.

Iudiciū duplex. *Pſal. 42.*

Quæ hucuſq; dicta ſunt non magnam habent difficultatem, quod vero hoc referam loco doctiſsimorū ingenia torſit. Mat. c. 27. Luc. 23. Io. 19. dicunt hora ferē ſexta Chriſtū fuiſſe crucifixū. At Mar. c. 15. facinus illud tertia diei hora fuiſſe perpetratū autumat. Hūc nodum diſſoluit Aug. li. 3. de conſ. euāg. ca. 13 & 4. de trini. c. 6. & in li. q. ve. & no. teſt. q. 65. inquiēs. Quod primo Pilat⁹ Chriſtū abſoluit, inquiens. nullā in eo inuenio cauſam. & dicentibus illis crucifige, inquit ille, quid n. mali fecit. & ſi hunc dimittis non es amicus Cæſaris. & cum ſecundo clamaſſent, crucifige. tū crucifixus fuit linguis Iudęorū. re vero, hora ſexta. Verū ſi Marci verba ſpectes, lōge hoc abeſt à vero. Nā poſtquā dixit. hora tertia crucifixerūt eū, ſubiungit, hora ſexta tenebræ factę ſūt in vniuerſa terra. ideo alia hora quā ſexta crucifixus eſt. ab Aug. ſtat Euche. in q. in Marcū. In cōmēt. Pſalmorū titulo Hiero. Pſal. 77. (cui ſubſcribit Theophy. Io. 19.) dicitur. Quòd eccleſia ex imperitis congregata eſt, & ideo ſcriptorum vitio putauerunt ς eſſe γ. hoc eſt putauerunt numerum ſenarium eſſe ternarium. Sed nec hoc quidem placet. Poſtquā. n. dixerat hora tertia eſſe crucifixū. ſubiūgit. cū facta eſſet hora ſexta tenebrę &c. tertia ergo hora præceſſerat. Porro Ignatius in epiſt. ad Trallianos, hæc tradit. Die paraſceues, hora tertia, ſententiam accepit à Pilato, permittente patre, hora ſexta crucifixus eſt,

Qua hora Chriſtus ſuffixus ſit. *Ignatij ſententia.*

nona emiſit ſpiritū ante ſolis occaſum. Illucēſcēte dn̄ica die ſurrexit à mortuis. Parū diſfert Ignatius ab Aug. Nos tamen his expoſitionibus dimiſſis, aliter interpretari cogimur. & primùm annotare oportet ex Hiero. in epiſt. ad Cypri. Nox, inquit, in quatuor vigilias diuidebatur, quæ ſingulæ triū horarum ſpacio ſupputantur. Vnde dn̄s quarta vigilia ad nauigātes venit apoſtolos. hęc diuiſio è militia traxit originē, ac tranſlata eſt illinc ad ſacra. Deinde diei horas dupliciter numerabāt, Nā quo ad negocia ſecularia, in duodecim ſecabant partes. Vnde dn̄s Io. 11. Nonne duodecim horæ ſunt diei. & apud Mat. de patre familias conducēte operarios, dicitur exiſſe primo mane, & circa ſextā, nonā, & vndecimā horā. Quo in loco etiā ſi per cōpēdia, diem tamē in 12 partes diſtinxit. & Io. 4. hora ſeptima reliquit eū febris. & alibi. hora erat quaſi decima. At verò in ſacris & ad cultum dei ſpectantibus rebus, in quatuor partes ſeu horas videlicet, primā, tertiā, ſextā, & nonā diē ſecabant. ac vnicuiq; earū, tres horę nr̄æ aſsignabātur. Veſperū & matutinū nō ſūt partes diei, ſed principiū & finis. Annū ſimiliter duob⁹ diuidebāt modis, quando agebāt de re ſpectāte ad cultū diuinū, initiū ſumebat à Martio menſe. Hic erit vobis initiū in menſibus anni, vt inquit ſcriptura. quo ad res ſęculares à menſe Ianuario initiū ſumebāt, ſicuti apud nos. Deniq; dies naturalis à nocte auſpicabāt in veteri lege, vt docet Hiero. Ionæ. 2. refragante Damaſce. li. 2. ca. 7. Ad hunc modū Marcus intelligendus eſt, cū dicit Chriſtū fuiſſe crucifixū hora tertia, hoc eſt in toto illo ſpacio trium horarum ſęcularium & vnius ſacræ, verſus finē eius. & hoc eſt quod reliqui euangeliſtæ dixerunt, hora fere ſexta.

Noctis diuiſio. *Mat. 14.* *Horæ diei quot.* *Anni varia ſupputatio.* *Exod. 12.*

Deniq; Paul⁹ ad Hebręos. 9. ait. erat arca teſtamēti ex omni parte auro circūtecta, in qua erat vrna aurea habēs Māna, & virga Aaron quæ fronduerat, & tabulę teſtamenti. Sed lib. 3. Reg. ca. 8. dicitur. in arca non erat aliud, niſi duæ tabulę lapideę, quas poſuerat in ea Moyſes in Horeb, quādo pepigit fœdus dominus cum filijs Iſraël. Aliqui ſic ſoluunt, quod primùm, ſolum tabulæ erāt ibi principaliter. nā ob illas fuit facta arca. Aut dicit ſecūdò, quod virga & vrna erant extra arcā. Theophy. ad Hebręos. 9. ait. q̄ras hic quomodo in libris regū ſcriptū ſit, quod nō erat aliud quiddā in arca pręter tabulas, nūc vero & vrnā apoſtolus, & virgam Aaronis huc repoſitam aſſerit?

Quæ res fuerint in arca teſtamenti. *Exod. 34.*

Fortaſ-

Fortaſſe qui optimè inſtructus erat in rebus
Iudaicis ab Gamaliele, ex traditione hoc ha
bebat, & hodie Phariſęorum ſectæ adhæren-
tes,aſſentiuntur rem ita ſe habere. Veruntamen
primùm non fuit,cæterum quando oc-
cultanda erat arca temporibus Ieremiæ, for-
ſan hæc repoſita ſunt in arcam. Vera ſolutio,
ni fallor eſt; quod ex tota lege nihil aliud ibi
erat repoſitum, quàm tabulæ lapideæ conti-
nentes decem pręcepta legis. non tamen ex-
cludit virgam Aaron & Manna ab arca.

¶ Regula xxxvij.

OPortet eos,(authore Euthy.Io.7.)
qui ſacras legunt ſcripturas,inten-
tionē loquentis habitũq; audiētis
exquirere,tempora quoq; ac loca
aduertere, inſuper idiomata obſeruare, nec
ſimpliciter & vno modo cuncta aggredi,ſi le
gitimos ſenſus velint comprehendere,& non
in nudis manere verbis, & falli circa electio-
nes. Quis.n. non turbetur repentè audiens
Iohan. 5. Chriſtum dicētem. Si ego teſtimonium per
hibeo de me ipſo, teſtimonium meum nō eſt
Iohan. 14. verum. Si quidem ipſe dixit. Ego ſum veri-
tas. quòd ſi veritas verum non loquitur, quis
erit q vera loquatur? ſi quæ de ſe ipſo teſtifica
tus eſt, vera nō ſunt,nobis omnino perit prę-
dicationis ſumma.Nam vt cętera omittamus,
vbi ponemus ea quę paulo ante de ipſo teſti-
ficat⁹ eſt,quòd filius dei ſit, quod æqualis illi
natura, potentia & voluntate,quòd creator,
quod viuificator, quod iudex, aliaq; ſimilia.

Non ſimpliciter dictiones,(authore Chry.
ſer. 13.in epiſt.ad Rom.)ſed ſententiā dicen-
tis vbique attendere, & exactā dictorum dif-
ferentiā cognoſcere neceſſarium eſt. Huius
Regulæ exempla innumera ſuppeditabit ca
put illud,in quo varias nominum ambiguorū
ſignificationes explicauimus.

Non quid ſcriptum eſt, ſed qua ratione ſit
ſcriptum(inquit Hiero.Zacha.6) conſideran
dum eſt. non.n.quadrigas Pharaonis & cur-
rus Babylonios, ad ſimilitudinē quatuor qua
drigarum Zachariæ exponemus. Et Hila.li.
1. de trini. verſus finem, ait. Omne dictum
& dicti ratio vt dicatur, ex cauſa eſt intelligē
da dicentis.v.g.pater & filius vocātur aliquā-
do ſpiritus. Vnde in euangelijs legimus. Deus
ſpiritus eſt, & adorantes eum in ſpiritu & ve-
ritate oportet adorare.Hoc dicit dominus ad
Samaritanā, quæ dicebat quòd deus in mon-
te adorandus erat, Iudei in templo à Salomo
ne condito religionis ſedem exiſtimabant.
Ergo quia deus inuiſibilis eſt & immēſus, ait
dominus veniſſe tempus quo in monte vel in
tēplo nec ſit adorādus deus. quia ſpiritus eſt,
nec circunſcribi poteſt. quia per naturæ ſuæ
virtutem vbique eſt, nec vſquam abeſt. Hos
igitur veros eſſe adoratores qui in ſpiritu &
veritate ſint adoraturi, adoraturis autem in
ſpiritu deum ſpiritum. alter, (ſcilicet in ſpiri-
tu) in officio, alter (.ſ.in veritate) in honore
eſt.quia diſcretum eſt in quo quis adorādus.
Non.n. tollit ſancti ſpiritus nomē & donum,
quia dictum eſt. Deus ſpiritus eſt. Hæc ea-
dem ſcribit li.4.de trini.& habetur in decreta
libus,de Regulis iuris. Ex regula. 1. huius
Quinqua.hanc facile intelliges.

Regula xxxviij.

IN ſcriptura ſacra, iuxta Grego.
Nazian.li.5. Theolo. quędam cū
ſint dicuntur tamen. Alia cū ſint
non dicuntur. Alia neque ſunt ne
que dicuntur. Alia deniq; & ſunt & dicūtur.
Sic deus cum affectibus non ſit obnoxius, ſa
cra tamen ſcriptura iraſci illum, dormire, ſe-
dere, ambulare dicit. Ergo hoc totum genus
cum non ſit affigitur ei. Nam pro noſtro ca-
ptu noſtra nomina ad res diuinas traduxim⁹.
Quædam cum ſint, non dicuntur, ſed colli-
guntur. vt deum eſſe vbique. Quædam nec
ſunt, nec dicuntur, vt deum eſſe malum. Quę
dam & ſunt & dicuntur, vt deum eſſe & eſſe
miſericordem.

¶ Regula xxxix.

OMne quod dicitur (ſi Grego.li. 23.
mora.ca.3.credim⁹) in ſacris literis
quadripartita poteſt qualitate di-
ſtingui. Aut.n. mala malè. Aut bōa, benè. Aut
mala benè. Aut bona male dicūtur. Mala ma
lè dicūtur, cū res peruerſa ſuadetur, vt Iob.2.
Bndic deo & morere. Bonū bene dicitur, cum
recta rectè prędicātur. vt, Poenitētiā agite, ap Mat. 3.
propinquabit.n. regnum cælorum. Malum
bene dicitur, quando per os docentis, idcirco
vitium exprimitur, vt reprobetur. ſicut Pau-
lus ait. Foeminæ eorū mutauerant naturalē
vſum, in eum qui eſt contra naturam. Quo Rom. 1.
in loco execranda facinora ſubdit, vt multos
ad honeſtatis formam, inhoneſta narrando
reuo-

reuocaret. Male autem bonum dicitur,cum rectum aliquid recto ſtudio non profertur,vt
Io.9. illuminato cæco Phariſæi dixerunt. Tu diſci
Iohan. 11. pulus eius ſis. Vel ſicut Caiphas ait. Expedit vnum mori pro populo, & nō tota gens pereat. bonum quippe, ſed nō bene locutus eſt, quia dum crudelitatem necis appetijt, redemptionis gratiam prophetauit.

¶Regula xl.

Quę ſcriptura tacuit,(Iuxta Theophy. Lucæ.2.) ea quęrere nō oportet, præſertim vbi nulla eſt vtilitas. Vt inutiliter quęritur vbi ſit abſe
Pellicula Chriſti circūciſi vbi. cta illa particula pelliculæ quando Chriſtus circunciſus eſt. Dici autem poſſet, quod quādo abſectum terram tetigit, illam quoque ſanctificarit, ſicut etiam ſanguis & aqua quæ ex latere eius fluxerunt. & videtur quod ſeruauerit illam particulā illęſam, eo quo ipſi viſum eſt modo, & in ſurrectione iterū reſumpſerit, vt hæc particula non inueniatꝰ deeſſe. Quippe & nos in reſurrectione perfectū corpus reſumpturi ſumus. Similiter quæreret an Hero-
Herodes an viuente fratre rapuit vxorem. des acceperit vxorem fratris Philippi viui, an defuncti vita, qua de re Aug. in li. de Fide & operibus. ca. 19. hæc ſcribit. etiam illud ambiguum eſt, vtrum Herodes mortui duxerit, an
Mat. 14. viui, fratris vxorē, & ideo non ita claret, quid Ioannes ei non licere dicebat. Et Theophy. Mat. 14. nihil certū de hac re ſtatuit, ait enim. Arguit Io. Herodem, vt fratris vxorem non
Deut. 25. legitimè habētem. Lex. n. iubebat fratris vxorem accipere poſt mortem fratris, ſi ille abſq; liberis mortuus eſſet. Hic autem Philippus nō abſque liberis defunctus erat. erat n. ei puella quæ ſaltabat. ſunt autem quidam, qui dicunt, quod etiam adhuc viuēte Philippo, Herodes ei abſtulerit vxorem & tetrarchiā. ſiue hoc ſiue illud erat, illicitum erat facinus. At vero Hiero. Mat. 14. affirmat viuente fratre, illi abſtuliſſe vxorem. inquiens. Vetus narrat hiſtoria Philippum Herodis maioris filiū, ſub quo dominus fugit in Ægyptum, fratrem huius Herodis, ſub quo paſſus eſt Chriſtus, duxiſſe vxorem Herodiadem filiam regis Aretæ, poſtea vero, ſocerum eius exortis quibuſdā contra generum ſimultatibus, tuliſſe filiam ſuam, & in dolorem prioris mariti, Herodis inimici eius nuptijs copulaſſe. Ergo Io. arguit Herodem & Herodiadem quod illicitas nuptias fecerint, & nō liceat fratre viuēte germano, vxorem illius ducere. Euſebius quoque Cæſarięſis li. 1. eccleſi. hiſto. ca. 10. huic ſubſcribit ſententię. Deinde vbi ſit Enoch fruſtra quęritur, *Vbi Enoch.*
cum ex ſcripturis ſolū ſcirꝰ poſſit fuiſſe à deo tranſlatū. & Chriſtus vbi fuerit per illos quadraginta dies, & quid egerit antequam in cælum conſcenderet. num in paradiſo terreſtri, ſimul cum ſanctis illis qui cum illo ſurrexerūt, commoratus fuerit, an alibi, neſcimus. Quanuis Hiero. in epiſt. ad Marcellam, quę incipit. Magnis nos prouocas quæſtionibus. late de hac re diſputet, ac ſudet multum [redacted] laboret. Præterea an Iudas laqueo vitam finierit ante paſsionem domini, vel poſt. & ratio dubitandi eſt, quia ſacerdotes conuenerāt in domum Caiphæ & in domum præ- *Iudæ mors quando.*
ſidis, vt morte domini patrata paſcha celebrarent. At Iudas retulit. 30. argenteos in templo. fuit igitur poſt reſurrectionem. Hoc dubium inſolutum reliquit Aug. in lib. q. ve. & no. teſta. q. 94. quia ſæpe ſcriptura narrandi ordinem ſolet negligere. Nā non quia Mat. dixit in principio ca. 27. (Vinctum tradiderunt Pilato, tunc videns Iudas, quod damnatus eſſet dominus, pœnitentia ductus retulit 30. argenteos.) ideo tunc traditus eſt. Porro Theophy. Mat. 27. & Oecu. Actu. 1. diu poſt Chriſti paſsionem vixiſſe autumant. Sed tota illorum narratio mihi cōficta videtur. Sed vt ad id de pellicula vnde egreſſa eſt ſe vertat oratio, Hiero. in epiſt. ad Vitalē colligit ex annorum ſupputatione Salomonem generaſſe Roboam, & Achaz Ezechiam vndecimo ętatis anno. Ac ſubdit. Cæterum apoſtolus interminabiles genealogias & Iudaicas fabulas prohibens, de huiuſmodi mihi videtur interdicere ſermonibus. Quid. n. prodeſt hærere in litera, cum ſcribatur. litera occidit, ſpiritus au *2. Cor. 3.*
tem viuificat. Quapropter optimè dicit Damaſce. li. 4. ca. 1. Quod cognoſci ab hominibus oportebat, a deo reuelatum eſt. & iterum li. 1. ca. 1. ait. Cuncta quæ tradita ſunt per legem & prophetas & apoſtolos & euangeliſtas, ſuſcipimus, cognoſcimus, veneramur, nil vltra requirentes. Hæc ille. Quare in tractandis ſcripturis non in quæſtionibus curioſis & inutilibus immorari oportet, ſed mores noſtros & mentem iuxta illarum pręſcriptū cōponere & cōfirmare, & ὅττι τοι ἐν μεγάροισι *i. quid domi, quid ſo*
κακῶν τ' ἀγαθῶν τε τέτυκται exquirere. Vn *ris.*
de optimè monet Epictetꝰ. Primꝰ ac maximè neceſſarius locus eſt in philoſophia, vt ſpeculationibus vtamur, vt non mentiri. Secundus

qui ad demõſtrationes ſpectat, vt vnde quod mentiri nõ oporteat. Tertius qui ad eas cõfirmandas & proſpiciendas ſpectat, hoc eſt quo pacto & vnde id demonſtrare poſsimus, verũ id eſſe aut falſum. Igitur tertius locus neceſſarius eſt obſecundum. Secundus vero ob primum, maximè omnium neceſſarius, & in quo quieſcere oporteat, primus eſt. Nos vero contra fecimus, tertio enim loco immoramur, in eoque omne ſtudiũ noſtrũ conuertimus. Hoc eò dixi vt ſtudioſos a curioſis quęſtionibus indagandis, ad eas quæ ad mores ſpectant, auocem. Quod perfecto ſi [redacted] animaduertiſſent, nunquã ſua volumina, tot cõmentis, quibus vndique ſcatent, inſerciſſent. Lege Hiero. ad Ephe. 3. & 6. capite. & Baſilium ho. 1. Exaeme. verſus finem.

Sacra ſcriptura, (authore Chryſo. ho. 28. i Gen.) vt attētiorē reddat vocatũ, appellationē nõis eius in mediũ affert. Solemus. n. diligentius auſcultare quãdo noſtris nominibꝰ vocamur. & iterũ ho. 7. ad populũ Antiochenũ de Adæ peccato loquens, ait. Deus a prima voce ipſum ſtatim erexit, & trementem confidere fecit, prior eũ vocãs ipſe, quinimo nõ tantũ prior vocans, ſed etiam ex ſuo nomine appellans, dicens. Adam vbi es? multum circa eum amorem oſtendit. Contra qui inimicè contra quoſpiam affecti ſunt, nec nomina eorum qui lęſere, ferũt cõmemorare. Sic Saul qui Dauid oderat, non dixit vbi eſt Dauid. Sed vbi eſt filius Iſai. & Iudæi Io. 5. qui Chriſtum oderant non dixerunt, vbi eſt Ieſus. ſed vbi eſt ille. Huius regulæ exempla paſsim obuia ſunt. vt Ioſeph fili Dauid noli timere accipere coniugē. & li. 1. Reg. ait dominus. Samuel Samuel. & in Gene. Abraham, Abraham. & Ruth. 4. Declina pauliſper & ſede hic, vocans eum nomine ſuo. & in Actibus. Saule Saule quid me perſequeris. & Iſai. 43. Redemi te & vocaui te nomine tuo. & in li. 1. Iliados Thetis loquens ad Achillem. Verbum dixit & nominauit. & apud Virgi. 4. Georgi. Et te crudelem nomine dicit. Porro de hac verborum repetitione quid nobis viſum ſit, ſcripſimus in cap. de repetitionibus verborum & ſententiarum.

Regula xlij.

CVm aliquis ab infimo ordine ad excelſiorē prouehebatur, mos erat Iudęis cõuiuiũ celebrare. Hinc Lucæ. 5. dicitur. Poſt hæc exijt, & vidit publicanũ nomine Leui ſedentem ad Teloniũ, & ait illi. Sequere me, & relictis omnibꝰ ſurgens ſecutus eſt eum, & fecit ei conuiuiũ magnum Leui in domo ſua. & Lucæ. 19. Chriſtus manſit in domo Zachęi publicani, & ipſũ ſuſcepit gaudēs poſtquam predicationē eius ſuſcepit. Eodem modo in Academia noſtra qui prærogatiuã aut inſignia doctoratus aſſecuti ſunt, ſolent ad lautiſsimum conuiuium tam patres quam equites inuitare. & qui ducũt vxores aut ad presbyteratus culmē aſciſcũtur, eodē modo ſolent populare conuiuiũ parare.

Regula xliij.

NEmo ex omnibus ſanctis (authore
Hiero. Mat. 14.) inuenitur diē feſtũ vel cõuiuiũ magnũ egiſſe in die
natalis ſui, præter Pharaonē & He Gene. 40.
rodem, vt quorũ erat par impietas, eſſet vna
ſolennitas. Nemo inuenitur habuiſſe lætitiã
in die natalis filij ſui, vel filiæ ſuæ. Soli petcõres
ſuper huiuſmodi natiuitate lætantur. Sancti
vero non agunt feſtiuitatem in die natalis ſui,
ſed ſpiritu ſancto repleti execrantur hũc diē.
Et Orige. ho. vnica in lib. Regũ, ait. Abrahã
conuiuiũ magnum fecit, ea die qua à lactè de Gene. 21.
pulſus eſt Iſaac filius ſuus. Apud homines qui
dem ſeculi huius parentes ſolent natalis diem
celebrare filiorum. Abrahã vero nõ celebrat
natalem diē Iſaac filij ſui, ſed illũ diem agit, &
conuiuia celebrat, cũ eũ à lacte depellit, & ad
cibos ſolidos applicat. Quaſi per hæc diceret
Iſaac. Cũ factus ſum vir, depoſui quæ erãt par
uuli. Hęc eadem, totidem verbis repetit. ho. 7.
in Gene. & in cõment. Mat. ca. 14. Eucherius
quoque li. 2. comment. in Gene. ca. 33. ait.
Cur Abraham nec die quo natus eſt filius,
nec die quo circunciſus eſt, ſed die quo
ablactatus eſt, epulum fecit? quod niſi ad
aliquam ſignificationem ſpiritualem refera-
tur, nulla ſolutio quæſtionis eſt. tunc ſcili-
cet eſſe debere magnum gaudium ſpiritalis
ætatis, quando fuerit factus homo nouus ſpi
ritalis, i. nõ talis, qualis dixit apoſtolus. Lac 1. Cor. 3.
vobis potum dedi, non eſcã, nondũ enim po-
teratis, ſed nec adhuc poteſtis, adhuc. n. eſtis
carnales. et iterum Orige. ho. 8. ſuper Leui.
ait. Nemo ex omnibus ſanctis inuenitur diē
feſtum vel conuiuiũ magnũ egiſſe in die nata
lis ſui, nemo inuenitur habuiſſe lætitiã in die
natalis filij vel filiæ ſuæ, ſoli peccatores ſuper
huiuſmodi natiuitate lætantur. Inuenimus. n.
in veteri teſtamento Pharaonē regē Ægypti

diem natalis ſui cum feſtiuitate celebrantem. In nouo vero teſtamento Herodem. Vterque tamen eorum ipſam feſtiuitatem natalis ſui profuſione ſanguinis cruẽtauit. Ille.n.præpoſitum piſtorum. hic ſanctum prophetam obtruncauit in carcere. Sancti non ſolum non agunt feſtiuitatem in die natalis ſui, ſed ſpiritu ſancto repleti execrantur hunc diem. Vnde Iere. Maledictus dies in quo natus ſum, & nox in qua dixerunt, ecce maſculus, maledictus qui annunciauit patri meo dicens, natus eſt tibi maſculus. Denique Cyrillus li. 8. in Leui. hæc eadem tranſcripſit ex Orige. ſicut Eucherius ex Aug. ex li. 1. q. in Gene. q. 5. Quin & Thracibus mos erat in lucẽ editos filios lachrymis proſequi, mortuos cõuiuijs & tripudijs efferre. & Herodotus in Terpſichore Trauſos Thraciæ populos hoc factitaſſe tradit. Iuxta Zenobium καισίαι, & iuxta Nicolaum, Cauſiani natos fletu excipiunt, defunctos beatos ducunt. Qua de re extat Epigramma apud Græcos huiuſcemodi.

Iere. 20. & 13.

θρήικας αἰνείτω τις, ὅτι ςοναχεῦσι μὲν υἷας
μητέρος ἐκ κόλπων πρὸς φάος ἐρχομένους.
ἔμπαλι δ' ὀλβίζουσιν, ὅσους αἰῶνα λιπόντας
ἀπροϊδὴς κηρῶν λάτρις ἔμαρψε μόρος.
οἱ μὲν γὰρ ζώοντες ἀεὶ παντοῖα περῶσιν
ἐς κακά, τοὶ δὲ κακῶν εὗρον ἄκος φθίμενοι.

Laudantur Thraces, natos quod viſcera matrum
Egreſſos, gemitu potius excipiant.
Quodq; relinquentes vitam, ſine fine beatos
Credunt, incautos dum fera parca rapit.
Illos vita malis quia deſtinat omnibus, hinc hos,
Pharmaca quod mortem tot reperere malis.

Ex hac regula colliges [redacted], an Iob peccauerit quando execrabatur ac diris deuouit diem natiuitatis ſuę. Nam viri ſancti ſolent perſonam hominũ peccatorum aſſumere, & ſub illorum perſona ſeculi calamitates deplorare, ac ſcelera hominũ reprehendere. vt Paulus ad Rom. 7. cum inquit. Ego carnalis ſum venundatus ſub peccato. & Daniel cum ſocijs. Peccauimus inique egimus, & receſsim⁹ à madatis tuis. vt latius in libro decimo explicabimus. & ſic Iob. Pereat dies. I. perijſſet dies, hoc eſt nũquã fuiſſet dies ille calamitatis & miſeriæ meæ prænuncius, in quo ego natus ſum. Nam Iob dñi voce laudatur. ca. 42. loquitur quippe dominus ad Eliphaz inquiẽs. Iratus eſt furor meus in te & in duos amicos tuos, quoniã nõ eſtis locuti corã me rectũ ſicut ſeruus meus Iob. & Iere. ſanctus fuit ex vtero matris, & tamen conqueritur dicens. Maledictus dies in quo natus ſum, & nox in qua dixerũt, ecce maſculus. At vero vt ex indefinita quæſtiõe ad Hypotheſin deſcendamus, quæro an Iob peccauerit. Hæc queſtio poteſt intelligi duobus modis, primo an tanta fuerit præditus ſanctitate, vt nunquã peccauerit, nec à virtute deſciuerit. Et in hoc ſenſu nec ipſe nec ſancti omnes ſunt à peccato immunes. Quia in multis offendimus oẽs. & alibi. Si dixerimus quod peccatum non habemus, ipſi nos ſeducim⁹. &, ſepties in die cadit iuſtus. &, nemo mundus à ſorde. Nã cum iuſtitia duobus modis dicatur, in vtraque ſignificatione non caret in hac vita aliqua imperfectione. primo Iuſtitia pro omnibus ſimul virtutibus ponitur, ſicut iniquitas pro omnibus ſimul vitijs. vt exhibete mẽbra veſtra ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem. & in Pſal. qui ingreditur ſine macula & operatur iuſtitiam. ſic Noë, Iob, Abraham, Eliſabeth & Zacharias vocantur iuſti, non tamen deerant illis peccata nonnulla leuiora. Alio modo iuſti appellantur in ſcriptura, non qui omni vitio careant, ſed quod malori parti virtutum commendentur. Nam Zacharias ſilentio condemnatur. Iob ſuo ſermone reprehenditur. Ioſaphat & Ioſias qui iuſti dicti ſunt domino diſplicuerunt. quorum alter impio auxiliũ. tulit alter contra præceptum dñi occurrit Nechao regi Ægyptio, & interfectus eſt, & tamen vterq; iuſtus appellatur. & iuxta Hiero. in. q. in Gene. & Orige. Noë fuit iuſt⁹ in generatione ſua. I. ſi cõparetur ad homines ſui ſeculi. ſi tamen ad ſanctos conferatur patres, in iuſtus fuit. Sic forte de Iob dicere poterimus. ſin minus ſit iuſtus primo modo, nam parum refert. Secundus queſtionis ſenſus eſt, an Iob peccauerit maledicẽdo diei ſuo. & in hoc ſenſu ſupra a nobis queſtio diſſoluta eſt. Nihilominus lege Aug. li. 2. de peccatorum meritis, & remiſsione. ca. 12. & Philippum presby. circa principium comment. in Iob.

Iob an peccauerit.

Dani. 9.

Iob.

Iuſtitia duplex.

¶ Regula xliiij.

Plerunq; ſcriptura (vt inquit Aug. li. 83. q. q. 69.) ſic loquit, vt quod ſemper eſt, tunc fieri dicatur ab aliquo, cũ in eo cognoſci cœperit. Ita dicimus in oratione Dominica. Sanctifi-

ſupero, & deo adhæreo, Ipſū ſequor. Et in cō ment. in Eccleſi. ca. 1. verſus finem ait. Ex con trarijs cōtraria intelliguntur. Vnde Salomō. De
Prouer. 1. di cor meū vt cognoſcerē ſapientiā & ſciētiā, errores & ſtulticiā. Nā ſapiētia prima eſt, ſtul ticia caruiſſe. Stulticia autē carere nō poteſt, niſi qui intellexerit eā. Vnde plura in rebus noxia ſunt creata, vt dum vitamus ea, ad ſapiē tiā erudiamur. Æqualis ergo ſtudij fuit Salo moni ſcire ſapiētiā & ſciētiā, & è regione erro res & ſtulticiā, vt in alijs appetēdis, & ī alijs de clinādis, vera ei⁹ ſapiētia pbaret. Hiero. quoq; in cōment. Ezechi. c. 44. aliud addit exemplū, inquiēs. Si legis præuaricatio inhonorat deū, conſequenter qui legis præcepta ſeruat, ho-
Iob. 5. norat eū. vt impleatur quod ſcriptum eſt. Vt
Felicitas ue. teſt. omnes honorificent filium, ſicut honorificāt patrem. & in epiſt. ad Euſtochium ait. Fælicitas veteris legis. Beatus q̄ habet ſemen in Siō, & domeſticos in Ieruſalem. &, Maledicta ſte-
Pſal. 127. rilis quæ non paris, &, filij tui ſicut nouellæ oliuarum in circuitu menſæ tuæ. Hāc ob cauſam Abraham ſenex Cethuræ copulatur. & Iacob mandragoris redimitur, & concluſam vuluam, in eccleſiæ figuram, Rachel conquetitur. Denique Orige. ho. 4. In Ezechielem cū hanc regulā poſuiſſet, addit. Vnde de iuſto dicitur. Non erit ſine prole, nec ſterilis in vobis. peccatores ſine liberis & poſteritate ſui, æterna Infœlicitate damnantur. vt in domo Abimelech factum eſt. & earum quarum cōcluſit dominus vuluam propter peccatum quod in Iſaac cōmiſſum eſt. & Io. 3. Qui crediderit in filium non iudicatur, qui non credit iam iudicatus eſt.

Regula xlvij.

PRiuilegia ſingulorum (vt inquit Hiero. Ionæ. 1. ca) non poſſunt legem facere communem. Nō enim debemus ſub exemplo Ionæ qui ſortibus electus eſt, vt præcipitaret in mare, ſortibus credere. Neq; illud ex actibus quod Mathias ſorte in Apoſtolatum eligitur. Sicut enim in condemnationem Balaam aſina loquitur, & Pharao & Nabuchodonoſor ī iudicium ſui, ſomnijs futura cognoſcunt, & tamen deum non intelligunt reuelātem, Caiphas quoque prophetat ignorans. Ita Ionas fugitiuus ſorte deprehenditur, nō viribus ſortium, ſed voluntate eius qui ſortes regebat in certas. Nec quia filij Iſraēl acceperunt vaſa ab Ægyptijs, nos idem facere debemus.

Exemplis quibus vtitur Hiero. nempe de Mathia & Iona qui ſorte fuerunt electi, alter vt eſſet apoſtolus, alter vt maris fluctibus committeretur, recipiuntur cōmuniter à doctorib⁹, quos citat Gratia. 26. q. 2. & a S. Tho. 2. 2. q. 95. Art. 8. & exponuntur de ſorte quadam ſenſibili & oculis omnium expoſita. A quorum iudicio longe ego abſum. Nam quo modo illi intelligendi ſint ſancti, ipſimet alijs in locis explanauerūt. ait nanque Aug. Pſal. 30. conci. 2. Sortis nomine appellatur gratia
dei. Vnde dicitur cecidit ſors ſuper Mathiā, *Sors.*
qa in ſorte non eſt electio, ſed voluntas dei. vt In Pſal. In manibus tuis ſunt ſortes meæ. &
Dionyſius in li. de eccleſiaſtica Hierar. ca. 5. *Diony.*
Parte. 3. ait. Porro de ſorte illa diuina quæ Mathiæ diuinitus obtigit, alij quidem alia ſenſere, meo iudicio non rectè, aperiam autē & ipſe quid ſentiam. Videtur mihi ſcriptura ſortem appellaſſe, diuini quiddam & præcipui muneris, per quod illi choro ſacratiſſimo inſinuaretur, qui eſſet diuina electione declaratus. Vides quod apoſtoli nullam miſerunt ſortem, ſed deus de cælo aut alias quomodo illi ſuit viſum, miſit ſignum, declarans & oſtendens, quis eſſet aſſumendus ad munus apoſtolicum, & quis dimittendus. vt fecit cū Cain & Habel obtulerunt ſacrificia. ſuſcepit, inquit, dominus, ſacrificiū Habel. Quomodo? quia miſſo de cælo igne illud conbuſſit. & 3. Reg. 18. cum ſacerdotes Baal orarent vt deſcenderet ignis è cælo, non deſcēdit quidē. At cum orauit Elias Domine deus Abraham & Iſaac, oſtende hodie quia tu es deus Iſraēl, & ego ſeruus tuus. & eo orante ignis è cœlo deſcendit & deuorauit holocauſtum. quo ſigno aut ſorte oſtendit ſibi ſacrificiū illud placere. & In primordijs eccleſiæ, vt author eſt Chry. ho. 29. in priorem ad Corin. epiſt. quādo aliquis baptizabatur, aut deſcendebat ſpiritus ſanctus ſuper illum, aut donum prophetiæ & linguarum illi dabatur, quod ſibi perſuaderet fidem Chriſti eſſe certiſſimam. & Nume. 17. legimus tribus Iſraēl virgas ſuas in ſortes dediſſe, vt qui electus à deo eſſet ſacerdos, declararetur. Sors autem ſuper Aaron cecidit, quia ſola eius virga effloruit. & Iudi. 6. Sortem petijt Gedeon. an ſaluum facis o deus per manum meam populum Iſraēl ſicut locutus es? ponam hoc vellus lanæ in area, ſi ros in ſolo vellere fuerit, & in omni terra ſiccitas, ſciā quod per manū meam

ſicut locutus es, liberabis Iſraël, ſactumque eſt ita. Ad hunc modum intellige de ſorte Achā. Ioſue 7. & ſorte Ionathan. 1. Reg. 14. De hac re lege Orige. ho. 23. in Ioſue. & ho. 9. Leui.

Regula xlviij.

VBi difficile aut impoſsibile ponit, (inquit Hiero. Mat. 19.) nō impoſſibilitas prætenditur, ſed raritas demonſtrat. vt apud Mat. Amē, Amē dico vobis, qa diues difficile intrabit in regnū cęlorū. & exēplo oſtendit eſſe impoſsibile. Facilius, inquit, eſt, camelū per foramē acus trāſire. Nihilominus Abrahā, Iſaac, & Iacob diuites intrauerunt in regno cœlorū. & in euan-
Luc. 19. gelio Matthæus & Zachęus diuitijs relictis, domini teſtimonio prędicantur. De exemplo quo vſus eſt Hiero. quod diues haud facilè aſſequetur regnū cęlorū, lege Aug. epiſt. 89. q. 4. Sed vt exēplis notior fiat regula, aliqua breuiter adducam. Ad Hebræ. 6. Impoſsibile eſt eos qui ſemel illuminati ſunt, guſtaueruntq; donū cęleſte & participes facti ſūt ſpūs ſancti &c. & Lucæ. 17. Impoſsibile eſt vt nō veniāt ſcandala. & Pſal. 4. Quis oſtēdet nobis bona. &. 54. Quis dabit mihi pennas ſicut colūbæ. & apud Iſaiam. Generationem eius quis enarrabit. nā Quis, rem impoſsibilem aut difficilē ſignificat, vt alibi à nobis dictum eſt.

Regula xlix.

A Ieruſalem (authore Hiero. Hoſeæ 2.) in Ægyptū dicitur in ſcriptura deſcendere. ab Ægypto in Ieru. aſcendere. Vnde in Hoſea dicit. lux ta diem aſcēſionis ſuæ de terra Ægypti. Quādo eximus de Ægypto, & ad meliora tranſimus, dicit aſcendere, quia Ieruſalē in montibus
Luc. 10. ſita eſt, de qua qui Iericho deſcendere voluerat, vulneratus eſt. ad eos autē qui Ægypti, id
Iſai. 31. ſeculi huius quærūt auxilia, dicitur. Væ qui deſcendunt in Ægyptū ꝓpter auxiliū. & Euche. li. 3. in Gene. cap. 26. ait. Nunquā ferein ſanctū quis locū dicitur deſcēdiſſe, vel ad vituperabilē cōſcendiſſe memorat. quæ obſerua-
Scriptura diuina. tiones oſtendunt diuinā ſcripturā, non vt plurimis videtur, inerudito atq; agreſti ſermone cōpoſitā, ſed ſecundū diſciplinā diuinę eruditionis aptatam, neque tantum hiſtoricis narrationibus, quantū rebus & ſenſibus myſticis ſeruiētē inuenies. Vnde cū detētus fuiſſet Symeon in Ægypto, & nouem fratres eius dimiſſi reuerterentur ad patrē, nō eſt ſcriptū, quia Gen. 42.
deſcenderunt, ſed aſcenderunt ex Ægypto, ſed imponentes, inquit, frumentum ſuper aſinos ſuos, abierunt. Cum autē recepto ſratre & agnito Ioſeph reuerterētur, dicitur. Quia aſcenderūt ex Ægypto, & venerunt in terrā Canaan ad Iacob patrē ſuū. & Orig. ho. 15. in Gene. late de hac re diſputat, ex quo Euche. omnia illa quæ ſub eius nomine retulimus, ad verbum trāſtulit.

Hæc regula ad pertractādos myſticos ſenſus plurimum valet, vt docebimus in libro ſequenti. Nam quia Ieru. editior & altior eſt cunctis vrbibus, ſignificare videtur illius habitatores, & qui ad illā conſcendunt, ad culmē virtutis aut conſcendere aut iam perueniſſe, & cum Chriſto in monte eſſe cum apoſtolis. & econtrà qui ab ea deſcēdunt, ad infima & terrena fuiſſe delapſos. At vero ne violenta allegoria videatur, & conficta, ex hiſtoria confirmanda eſt. Inquit enim Ezechiel. ca. 38. de Ieruſalem. Qui poſsidere cœpit & eſſe habitator vmbilici terræ. & Rabbi Dauid in cōmēt. Hoſeę. ca. 2. ait. Iſraelitica regio cunctis aliis altior eſt, ideo ad eam ſemper dicimus cōſcendere. Hinc forte Pſalmis Dauidicis, qui graduum inſcribuntur, illis hoc inditum eſt nomen, quia Iudæi e Babylone in Ieruſalem cōſcendentes, per certas manſiones & diuerticula, illos. 15. Pſalmos domino cecinerunt. & in Pſal. 121. illuc. n. aſcenderunt tribus, tribus domini teſtimonium Iſrael. &c.

¶Regula l.

QVando nouū fit aliquid atq; præcipuum, (teſte Chryſo. ho. 14. in Mat.) ſigna deus facere conſueuit, præſtans quædā pignora ſuæ potentiæ, his qui legem eius accipiunt. Sic cum hominem facturus eſſet, prius mundum creauit, & tunc demum facto homine legem in paradiſo dedit. Et cum ſancto etiam Noê legem poſiturus eſſet, magna rurſus mirabilia monſtrauit, per quæ deſtruxit omnem creaturam, ac terribile illud pelagus per annum integrū toto fecit orbe diffundi, iuſtūq; illum in tanta totius mūdi tēpeſtate ſeruauit. Abrahæ quoq; multa ſigna legitur præſtitiſſe, vt claram illam de Regū bello victoriam, vt inſignem quoq; aduerſus Pharaonem plagā, vt cum de varijs eum periculis liberauit. Sed et Iudęis quidem cum legem eſſet daturus, prius mirabilia illa, & prodigia magna oſtendit, ac tunc

tunc demum præcepta legis impoſuit. Ita in
Euangelio cum ſublimem quandã viuendi in
troduceret diſciplinam, & quæ nunquam ab
illis fuiſſet audita authoritatem mandati, ſuis
præſtruxit, claritate ſignorũ. Quia.n. æternũ
regnum prędicabat, quod nõ conſpiciebatur
ſenſibus, ex his quę videntur, etiã illa quæ nõ
ſunt viſa, demonſtrabat. Et Grego. Nyſſenus
in ho. natalis dñi. Diuina benignitas homini-
bus viam præſtruens, ad hoc ne aliqua res in-
credibilis videatur, incredulorum animos ad
aſſentiendum præparat, minoribus miraculis
illos exercendo. Huiuſmodi erat fœtura illa,
qua ſterili Eliſabeth & decrepito naſcitur fi-
lius, quo concilietur fides Mariæ partu. Lege
Theophy. Luc. 1. circa principium.

Nec tãtũ, deus optimus maximus, miraculis
animos hominũ præparare, ſed etiam vatici-
nijs antè adhibitis viam præmunire ſolet, cũ
aliquid inſolitum facere vult. Vnde Chryſo.
ſermo. 1. in epiſt. ad Rom. ait. Solet deus quã
do ſublimia & magnifica facturus eſt, ante
multa tẽpora illa prædicere, exercens hoc pa
cto ſuorum auditũ, quo facilius & certius ex
cipiant eorum aduentum. Et Aretha. in com
ment. Apocaly. ca. 18. loquens de terręmotu
illo qui tẽpore Chriſti paſsionis accidit, ait.
Terræmotus. Ex cõſuetudine, inquit, ſcripturæ terręmotus
mutationẽ rerum ſignificat. Quẽadmodum
Agg. 2. vbi dicitur. Adhuc ſemel, ego mouebo cęlum
& terrã. ſignificat.n. tranſlationẽ eorum quæ
cõmouentur, vt declarat Paulus ad Hebr. ca.
12. Et in veteri teſtamẽto egreſſus Iſraelitarũ
ex Ægypto, dictus eſt terręmotus, vt cum ait
Pſalm. 67. Dauid. Terra mota eſt, etenim cęli diſtillauerũt.
& in Apoc. c. 6. cũ aperuiſſet ſigillũ ſextũ, ter
ręmotus factus eſt magnus. Siquidẽ tãtas affli
ctiones Antichriſti tẽpore fore inuaſuras ho
mines dicunt, quãtas nunquã antea fuiſſe co-
gnouimus. Deniq; Theophy. Matt. ait. Scri-
ptura terræmotũ, in rerũ alteratione ponit.
Ex hac regula facile ſectatorũ Lutheri leuitas
Lutheri hereſis. & incõſtantia, & ipſius inſania & impietas re
fellitur, q̃ cum à deo miſſus nõ fuerit per hanc
miſsionẽ exteriorẽ efficiendorũ miraculorũ
(miracula quippe ſigna ſunt interioris miſsio
nis ſpũs ſancti) nihilominus nõ ſolũ poſtulat,
ſed obtinuit, vt dogmatis eius ex orco extra-
ctis fides adhibeat, atq; illis, nec diſcuſsis, nec
ꝓbatis an ex deo ſint nec ne, ſubſcribat. Atq
ego plibẽter ab iſtis trãsfugis, q à deo vero ad
deũ huiꝰ ſeculi defecerũt, quęrerẽ, quo cõſilio
ducti à dei eccleſia, q̃ eſt firmamentũ veritatis,
deſciuerint? Nũ miraculũ aliqđ adhibuerit, vt
doctrinæ ſuæ viã pręmuniret, atq; ipſi fidem
faceret? Nihil minus. At eximia quadã ſancti-
tate & morũ ꝓbitate claruit, cuius lenocinio
allecti, ei acquieuiſtis? tãtũdẽ. q̃nquidẽ tot ſce
lera teterrima ab ipõ patrata fuiſſe cõperio, vt
potius dehortari q̃ hortari hoĩes ad ſe ſequẽ-
dum viderẽtur. Cũ iuxta Agaſidẽ Lacedęmo
niorũ regẽ, illorũ exoptare oportet eſſe diſci
pulũ, quorũ & filios eſſe volumus. Fefellit er-
go vos ac in errorẽ ptraxit, nomẽ illud euan-
gelij qđ identidẽ apud vos oſtentare, & fre-
quẽti ſolet inculcare ſermone, cũ lõge lateq;
ab re ipſa diſsideat. Nã iuxta ꝓphetã. Popu-
lus hic labijs me honorat, cor aũt eorũ longe
eſt à me. Euangeliũ quippe nõ tã eſt in verbis
quã in ſenſu, nõ tã in folijs q̃ in fructu. Eudo- *Eudoxus.*
xum ferunt, bonũ ipſum, hoc eſt felicitatẽ in
voluptate ſitã eſſe exiſtimaſſe, cuius rõnes ob
morũ eius probitatem, magis q̃ propter ſe-
ipſas ꝓbabant. nã maximè tẽperans eſſe vide
bat, nec vt amicus voluptatis, putabat hęc di-
cere, ſed qa ita re vera exiſtimabat. Hinc etiã
Orator à M. Catone finit, vir bonus dicẽdi pe
ritus. Sed bene habet, hac ex parte Martinꝰ nõ
poterit nobis imponere, nec errores ſuos ob-
trudere, cũ illius ſcelera ſint orbi notiora; quã
vt à nobis hoc loco recẽſenda ſint. Porrò do-
ctrinã qua rõne inſinuare & ꝓpagare curaue
rit Martinus, excutiamꝰ. Cũ videret nec à pro
bitate morũ nec à potẽtia miraculorũ ſuffra-
giũ habere poſſe, ad decipiendũ dei populũ et
diſſeminandũ errores, ſtatuit illas hæreſes ſu-
ſcitare, ad quarũ ſatus hoĩm animos cernebat
eſſe ꝓpẽſos. Nã quẽadmodũ facile erat Athe
nis Athenienſes laudare, ſed nõ apud Lacedæ-
monios, ſic facile erat cibũ & potũ & q̃ ex il-
lis ſequunt apud illos Germanos, quorũ deus
vẽter erat, laudare. Vñ vniuerſa ieiunia & ci-
borũ delectus ſtatim apud illos exoleuerunt,
cõniuẽtibus magnatibꝰ, ad quos ſicut poſtre
mo prædicatio Ionæ puenire ſolet, ita vitia, q̃
in pręcipitia ducũt hoĩes, primũ ab illis ample
ctunt & fouẽtur. Deinde cũ ſibi ſubiratũ Põ
tif. max. hac de cauſa cerneret, totũ eccleſiaſti
cũ ordinẽ labefactare, & põtificẽ ipſum à ſede
Petri deturbare decreuit, affirmãs nec epõs nec
papã eſſe dignitate ſuperiores ſartoribꝰ & ſu-
toribꝰ, ac talẽ deniq; eccleſię formã cõſtituit,
vt merito de ea dicere poſsis cũ ꝓpheta. facies
meretricis facta eſt tibi. neſciſti erubeſcere.

FINIS LIBRI. 9. HYPOTYPOSEON.

Liber decimus

MARTINVS MARTINI CANTAPETRENSIS, SACRAE THEOLOGIÆ MAGISTER, AC DIVINARVM

ſcripturarum, in tribus linguis, Salmanticæ, primarius interpres, Illuſtriſſimo ac Reuerendiſſimo D. D. Petro Pontio Legionenſi, Epiſcopo Placentino. S.

IAM ad poſtremũ huius ſecundæ partis volumen ventum eſt, in quo elementa ſcripturarum à nobis abſoluenda ſunt. Et in primis ab ſtudioſis, cura ac diligentia adhibẽda eſt, vt ſcripturæ cum geſtu ꝓnuncientur, qui nimirum nõ raro interpretationis loco eſſe ſolet. vt Eccleſiaſtes. 11. ca. Lætare iuuenis in adoleſcentia tua, & in bono ſit cor tuum in diebus iuuentutis tuæ, & ambula in vijs cordis tui, & in intuitu oculorum tuorũ. & Threnorum. 4. Gaude & lætare filia Edom quę habitas in terra Hus, ad te quoq; perueniet calix, inebriaberis atq; nudaberis. Quibus in locis tota periodus per irriſionem proferenda eſt. nam imperatiuus, lętare, cõminarionis eſt, & in libris Regum. Clamate voce maiore, de⁹ eſt enim Baal, & forſitan loquitur, aut in diuerſorio eſt, aut in itinere, aut dormit vt excitetur. & in threnis. vocaui amicos meos, id eſt, inimicos, ipſi autem ſpreuerunt me. & in Geneſ. ca. 3. Ecce Adam factus es quaſi vnus ex nobis. nam cum dixiſſet ſerpens. eritis ſicut dij. Dicit dominus Ironicõs. ecce Adam fact⁹ es ſicut vnus ex nobis. atq; ita exponit Chry. ho. 31. in Matth. vel iuxta Theophy. Io. 13. ſunt verba angeli. Ecce Adam factus es ſicut vnus ex nobis. i. factus es ſicut vnus qui ex angelorum numero cecidit. et cum dicit dominus Io. 13. vnus ex vobis proditurus eſt me. i. is qui à veſtro choro excidit, me tradet. Item Matth. 9. Non eſt opus valentibus medico. & Pſalm. 49. Si eſuriero non dicam tibi. Atque ita dicit Chry. loco citato. & Haba. 1. Hęc eſt fortitudo dei ſui. i. Bel Idoli. Deinde prouidendum eſt ne male diſtinguam⁹. Nã in illo Pſalmi. Ieruſalem quæ ædificatur. hic diſpungendum, ac deinde ſequitur. vt ciuitas, cuiũs participatio eius in id ipſum. i. in illa Ieru. quam dominus cõditurus eſt. i. in populo chriſtiano ſummus erit animorũ conſenſus ciuiũ inter ſe. & Pſalm. 10. Dixit in corde ſuo non requiret. & reſpondens propheta ait. Vides. & ſubiungit cauſam. Quoniã tu dolorem & laborem conſideras. & Pſalm. 23. Hæc eſt generatio quęrentium eum, quærentiũ faciem dei. & deinde ſubditur. Iacob. i. populus Iſraeliticus. Nam peculiare eſt Hebræis, vti hominis vocabulo ꝓ loco aut gente. vt Zabulon, Nephtalim. Porrò hac in re in veteri inſtrumento ad Hebræos codices cõfugere oportet. Cũ vero adhibita intentio incertum eſſe prouiderit, quomodo diſtinguendum, aut quomodo pronunciandum ſit, conſulamus regulam fidei, ex ſcripturarum planioribus locis & eccleſiæ authoritate. Illa hæretica diſtinctio. In principio erat verbum, & verbum erat apud deum, & deus erat. Verbum hoc erat in principio apud Deum. non vult verbum Deum confiteri. Sed hoc regula fidei refellendum eſt, qua nobis de trinitatis æqualitate præſcribitur, vt dicamus, & deus erat verbum. Deinde ſubiungamus. Hoc erat in principio apud deum. & apud Ioã. eodem loco. Latini ſic diſtinguũt. omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. quod factum eſt, in ipſo vita erat. Græci ſic. omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt. nihil quod factũ eſt. In ipſo vita erat. At vero Theophy. arbitratur diſpunctionem Latinorum eſſe hęreticam, ſi dijs placet. Illa vero diſtinctionis ambiguitas neutra parte reſiſtit fidei, & ideo ex textu ipſo ſermonis diiudicãda eſt, vbi ait Apoſtolus ad Philippẽ. 1. Et quid eligã ignoro, coarctor autem è duobus, deſyderium habens diſſolui & eſſe cum Chriſto. multo enim magis optimum, manere in carne neceſſariũ propter vos. Incertum enim eſt, vtrum ex duobus, deſyderium habens, an coactor è duobus, vt illud adiungatur, deſyderium habens diſſolui & eſſe cum Chriſto. Sed quoniam ita ſequitur. multo enim magis optimum. apparet eum, eius optimi dicere ſe habere concupiſcentiam, vt cum ex duobus compellatur, al-

tur, alterius tū habeat cōcupiſcentiā, alterius neceſsitatē. Concupiſcentiā ſcilicet eſſe cum Chriſto, neceſsitatem manere in carne. Quæ ambiguitas ex vno conſequenti verbo diiudicatur, quod poſitum eſt, nempe enim. Quā particulam qui abſtulerunt interpretes, illa potius ſententia ducti ſunt, vt non ſolum cōpelli ex duobus, ſed etiam quod duorum habere concupiſcentā videretur. Sic ergo diſtinguendum eſt. & quid eligam, ignoro. cōpellor autem ex duobus, quam diſtinctionē ſequitur. Concupiſcentiam habens diſſolui & eſſe cum Chriſto. Et tanquam quæreretur, quare potius huius rei habeat concupiſcentiam, Multo enim magis optimum inquit. Cum ergo è duobus compellitur, quia eſt manendi neceſsitas, quam ita ſubiecit. Manere in carne neceſſarium propter vos. Item Matthę. 28. dicit. Veſpere ſabbathi quę luceſcit in prima ſabbathi venit Maria Magdalene. & Mar. capi. 16. ait. ſurgens Ieſus mane prima ſabbathi, apparuit primo Mariæ Magdalenæ. In quorum locorum expoſitione ait Hieron. quæſt. 3. ad Hedibiam, Reſpondendo quod vterque euangeliſta verum dixit. Matthæus quando dominus reſurrexerit veſpere ſabbathi, Marcus autem, quando eum viderit Maria. i. mane prima ſabbathi. Ita enim diſtinguendum eſt. Cùm autem reſurrexiſſet, & parūper ſpiritu coarctato inferendum. prima ſabbathi mane apparuit Mariæ Magdalenæ, vt qui veſpere ſabbathi, iuxta Matth. reſurrexerat, ipſe mane prima ſabbathi, iuxta Marc. apparuerit Marię. quod & Io. ſignificat, mane cum alterius diei viſum eſſe demonſtrans. Aut dicendum iudicio meo, quod veſpera pro nocte capitur, apud Matthęū. Sed Mar. tempus illud explicauit, nempe quod nocte illi apparuerit, mane iam appropinquante. Vbi autem nec præſcripto fidei, nec ipſius ſermōis cōtextu ambiguitas explicari poteſt, nihil obeſt ſecundum quālibet earum quæ oſtenduntur, ſententiā diſtinguere. Veluti eſt illa ad Corinthios. Has ergo promiſſiones habentes, chariſsimi, mūdemus nos ab omni inquinatione carnis & ſpiritus, perficientes ſanctificationem in timore domini, capite nos; nemini nocuimus. Dubium eſt quippe vtrum mundemus nos ab omni inquinatione carnis & ſpiritus, ſecundum illā ſententiam, vt ſit ſancta in corpore & ſpiritu, an mundemus nos ab omni coinquinatione carnis, vt alius ſit ſenſus, & ſpiritus perficientes ſanctificationem in timore domini, capite nos. Tales diſtiuctionum ambiguitates, in poteſtate legentium ſunt. & ad Roma. 2. ſic oportet legere. qui reddet vnicuiq; ſecūdum opera eius. ijs quidem qui ſecundum patiētiā boni operis (.i. qui perſeuerant in bono opere) quærunt vitam æternam. Subaudi reddet gloriam & honorem. ijs autem qui ſunt ex contentione &c. ira & indignatio, ſcilicet reddetur. eſt optimum etiam exēplum apud Matt. occidit omnes pueros qui erant in Bethleem & in omnib[9] finibus eius, à bimatu et infra, i. intra, ſecundum tempus quod exquiſierat à magis. Lege Euthy. Matt. 2. circa principium, & Ambro. Pſalm. 36. & Auguſt. libr. 5. ſuper Gen. ad lite. cap. 13. & 14. Poſtremo ambiguitates, quæ nō ad diſtinctionem, vel ad pronuntiationem pertinent, ſed ad caſum nominis ſpectant, ſimiliter cōſiderandæ ſunt. Nam ſæpe occurrit nomen quod neſcias quo caſu collocatū ſit, niſi ad fontem Græci aut Hebraici ſermonis te conferas. vt Pſam. 9. Inimici defecerunt frāmeę in finem & ciuitates eorum deſtruxiſti. nomen inimici iuxta aliquos eſt nominatiuus pluralis. Sed melius eſt, vt ſit genitiuus. ad hunc ſenſum inimicorum noſtrorum vires debilitatę, fractæque ſunt. At vero iuxta Hebræos vocatiuus eſt, inimiceq; legendum. atque is error irrepſit ex affinitate literarum. loquitur aduerſus Goliath Philiſtęum, atq; irridens vires eius, miratur quomodo tam celeriter ſint ſuperatę. & Pſalmo, 126. Ecce hæreditas dn̄i filij, merces, fructus ventris. Nomen filij poteſt eſſe genitiuus aut nominatiuus numeri pluralis, quod recti[9] videtur. q. d. Hæreditas domini ſunt filij. nam hæc erat fœlicitas legis veteris, & ſubdit. qui filij ſunt merces ac fructus ventris materni. & Pſalm. 44. Propterea vnxit te Deus, deus tu[9] oleo lætitię. primum nomen iuxta Hierony. in epiſto. ad Principiam. eſt in vocatiuo. ad hunc ſenſum. propterea ô Deus; vnxit te. Deus tuus oleo lætitiæ. Damaſc. lib. 4. cap. 6. vtrumque nomen ponit in nominatiuo. et Paulus ad Hebræos primo cap. Item in cantico Mariæ Lucæ. 2. Suſcepit Iſrael puerum ſuum, recordatus miſericordiæ ſuæ. nomen Iſrael apud Latinos ambigitur in quo ſit caſu. Sed non eſt dubium quin ſit in accuſatiuo. & in Euangelio Matthæi. Potens eſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. Abrahæ eſt in datiuo. Sicut & illud Actuum apoſtolicorū. Si, id eſt, nunquid, in

2.Cor.7.

hoc

hoc tmepore reſtitues regnũ Iſrael. pro ipſi Iſrael.& Matt. 13. zizania autẽ filij ſunt nequam. nequã eſt genitiuus, hoc eſt ſatanæ. & ca. 12. ſpiritus autem blaſphemia. blaſphemia eſt noĩatiuus, & ſpũs genitiu⁹. &. 2. ad Tim. 4. Coaceruabunt ſibi magiſtros prurientes auribus. hoc nomen, prurientes, eſt in nominatiuo. Sic. 1. Theſſ. 3. Propterea conſolati ſumus fratres in vobis. Dubium eſt. n. vtrum ô fratres, an hos fratres. Neutrum autẽ horum eſt contra fidem, ſed Græca lingua hos caſus pares nõ habet, & ideo illa inſpecta renunciatur vocatiuus. i. ô fratres. Quod ſi voluiſſet interpres dicere. propterea cõſolationem habuim⁹ fratres in vobis. minus ſeruitum eſſet verbis, ſed minus de ſententia dubitaretur. noſtri ne mo fere ambigeret vocatiuum eſſe caſum, cũ audiret. propterea conſolati ſumus fratres noſtri in vobis. Sed iam hoc periculoſius permittitur. Ita factum eſt in illa ad Corinth. epiſto 1. Cor. 15. la, cum ait Apoſtolus. Quotidie morior per veſtram gloriam fratres, quã habeo in Chriſto Ieſu. ait enim quidam interpres. Quotidie morior per veſtram iuro gloriam, quia in Grę co vox iurantis Nὴ manifeſta eſt ſine ambiguo ſono. Verum rariſſimè inuenietur ambiguitas in proprijs verbis, quantũ ad libros diuinarum ſcripturarum ſpectat, quã non, aut circunſtantia ipſa ſermonis, qua cognoſcitur ſcripturarum intentio, aut interpretum collatio, aut præcedentis linguæ ſoluat inſpectio. his præmiſſis fit.

Regula prima.

Ex antecedentibus et cõſequentibus percipi tur ſcriptu ræ ſenſus.

PRudens admonẽdus lector, (vt au thor eſt Hiero. Matt. 25.) ne ſuper ſtitioſis acquieſcat interpretationibus, & quæ cõmaticẽ pro fingentiũ dicuntur arbitrio, ſed conſideret priora, media, & ſequẽtia, & ſic nectat ſibi vniuerſa quę ſcripta ſunt. vt quia Matthæus ca. 25. ait. Vigilate itaque quia neſcitis diem neq; horam. Intelligimus omnia quæ ante dixerat partim cap. 24. partim. 25. hoc eſt de duobus qui in agro ſunt, de duobus molentibus, & de patrefamilias qui ſeruo ſuo dedit omnem ſubſtantiam, & de decem virginibus, ideo parabolas eſſe præmiſſas, vt quia ignoramus omnes iudicij diem, ſolicitè nobis lumẽ bonorũ operũ præparemus, ne dum ignoramus, iudex veniat. Et Aug. lib. 83. q. q. 69. ait. Solet circũſtantia ſcripturæ illuminare ſententiã, cum ea quæ circa ſcripturam ſunt, præſentem quæſtionẽ cõtingentia diligenti diſcuſſione tractantur. vt illud quod dicit Paulus. 1. Corint. 15. Tunc & ipſe filius ſubiectus erit ei, qui illi ſubiecit omnia. Inuenimus nãq; ita eſſe ventum ad illum locum, vt ſupra diceret. Nunc autẽ Chriſtus ſurrexit à mortuis primitiæ dormiẽtiũ. Agebat. n. de reſurrectione mortuorũ, quę in dño ſcdm ſuſceptionẽ hominis facta eſt. quãquã apertiſſime ſequatur & dicat. Quoniã quidẽ p hoĩem mors, & p hominẽ reſurrectio mortuorũ. ſicut enim in Adã oẽs moriuntur, ſic in Chriſto oẽs viuificabuntur. Vnuſquiſque autẽ in ſuo ordine, initium Chriſtus, deide hi qui ſunt Chriſti in præſentia eius. Deinde finis, cum tradiderit regnum deo & patri, cum euacuauerit oẽm principatum, & omnẽ poteſtatem & virtutem. Oportet. n. illum regnare donec ponat oẽs inimicos ſuos ſub pedibus ſuis. nouiſſimẽ inimica deſtruetur mors. omnia ſubiecit ſub pedibus eius. Cum autẽ diceret quod omnia ſubiecta ſunt. manifeſtum eſt quod præter eum qui ſubiecit illi omnia. Cũ autem ſubiecta fuerint omnia, tunc & ipſe filius ſubiectus erit ei, qui illi ſubiecit õmnia, vt ſit deus omnia in omnibus. Manifeſtum eſt hoc ſecundũ ſuſceptionẽ hominis dictũ. Præterea Hiero. in epiſt. ad Dardanũ. eandẽ regulam exemplo illuſtrat, dicens. Vbicunq; habitator terræ legitur, & priora & media & extrema tractemus, & liquido ſcripturarum regula poterit comprobari, ſemper habitatores terrę peccatores cognoſces appellari. De quibus in Apocalypſi dicitur. Vę habitatoribus terræ. & Dañ. 4. oẽs habitatores terræ apud illum in nihilum reputati ſunt. & alibi. Vt inferas manũ ſuper populum qui eſt cõgregatus ex gentibus, qui poſsidere cœpit, & eſſe habitator vmbilici terræ, id eſt Iudæ. Itẽ Hilarius lib. 9. de Trin. parum poſt principiũ, inquit. Dictorũ intelligentia, aut ex præpoſitis, aut ex cõſequentibus expectanda eſt. nam cũ de humana natura loquitur, dicit dñs. Solus deus eſt bonus. & nemo bon⁹ niſi ſolus deus. & nõ poteſt filius ab ſe facere quicquam, niſi quod viderit patrem facientem. & pater maior me eſt. &, de die illa vel hora nemo ſcit, neque angeli in cælis, nec filius niſi pater ſolus. At quando de Chriſto iuxta diuinitatem loquitur, inquit. Ego & pater vnum ſumus. & Hiero. Matth. 5. cum exponit ſermonem domini in monte habitum ait. Ex præcedentibus & ſequentibus in Galilæa monſtratur

S. Thom. 3. Parte. q. 20 Art. 1.

Habitator terræ.

Apoca. 8.

Ezechi. 38

ſtratur locus, quem putamus eſſe vel Thabor, vel quemlibet alium excelſum montem. Denique poſtquã finiuit ſermones ſuos ſtatim ſequitur. Cum autẽ introiſſet Capharnaum. & iterum in eodem cap. cum exponit hunc locum. eſto conſentiens aduerſario tuo &c. ait. ex præcedentibus & conſequentibus manifeſtus eſt ſenſus, quod nos dominus dũ in iſtius ſeculi via currimus, ad concordiam cohortetur, iuxta apoſtolum dicẽtem. Si fieri poteſt quantum ex vobis eſt, cum omnibus hominibus pacem habentes. Nam dixerat. Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quia frater tu⁹ habet aliquid aduerſum te. & hoc finito ſtatim infert. eſto conſentiens aut benignus aduerſario tuo. & in cõſequentibus iubet. Diligite inimicos veſtros. Cum hæc manifeſta ſit intelligentia plerique arbitrantur de carne dictum & anima, vel de anima & ſpiritu, quod penitus nõ ſtat. Quomodo enim aut caro mittenda erit in carcerem, ſi anima non conſenſerit, cum anima & caro pariter recludenda ſint. nec quicquã poſsit caro facere, niſi quod animus imperarit. Lege quæſt. 11. ad Hedibiam. Ex hac regula liquido colligitur hunc locum Pſalm. 2. Ego hodie genui te, fore intelligendum de generatione tẽporali filij Dei, vt multi illuſtres viri interpretantur, præcipuè Hiero. ad Galat. 4. & Iſaiæ. 45. & Ambro. libr. 5. de fide. ca. 2. & Theodo. ad Hebræos. 1. & Auguſt. libr. 2. de Trinita. ca. 18. Atque iterum Theodor. Pſalm. 2. cum dicit Pſalmographus. Domin⁹ dixit ad me filius, &c. inquit. ταύτην τὴν φωνὴν οὐκ ἄν τις τῇ τοῦ θείου πνεύματος διδασκαλίᾳ πειθόμενος τῇ θεότητι προσάψει τοῦ δεσπότου χριστοῦ. περὶ γὰρ ἐκείνης ἀκούομεν τοῦ θεοῦ τῶν ὅλων διὰ τοῦ δαβὶδ λέγοντος. ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρου ἐγέννησά σε. ὡς ἄνθρωπος τοίνυν καὶ ταύτην δέχεται τὴν φωνήν. ὡς ἄνθρωπος καὶ τῶν ἐπαγομένων ἀκούει. αἴτησαι παρ᾽ ἐμοῦ. Hoc eſt. Hanc vocem hodie nullus tribuet filio dei, ſi modo à vero ſenſu ſcripturarũ aberrare non vult. Nam de diuina natura intelligitur quod alibi Dauid cecinit. Ex vtero ante luciferum genui te. Sed quatenus homo illi deferenda eſt hæc vox. quin & vt homo eſt accipienda ſunt quę ſequuntur. poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam. His refragantur Aug. Pſal. 2. & Caſsiodorus eodem in loco. & Beda ad Hebręos. 1. qui de generatione æterna intelligi autumant, quibus ſcholaſtici omnes fere ſubſcribunt. Denique alij intelligũt de reditu Chriſti ad vitam, quã do à mortuis reſurrexit. nam reſurrectio generatio quædam eſt. Atq; ita intelligit Paulus Actu. 13. Dixit Hiero. Matth. 25. in regula noſtra, quæ cõmaticè pro fingentium dicũ tur arbitrio. Cõma eſt pars periodi, quod ſi eum, in authore quopiam inuento, interpreteris, nullo habito reſpectu ad ſuperiora, aut inferiora à quibus conuulſum eſt, ſed illo nudè ſumpto, à vero ſenſu aberrabis frequẽter. vt ſi intelligam locum illum Iſaiæ. capit. 1. à planta pedis vſque ad verticem capitis non eſt in eo ſanitas, de flagris quæ Chriſtus pertulit in paſsione pro nobis, malè interpretabor. Nam intelligitur de populo Iſraelitico, q nullis ærũnis nec flagellis eruditus, ad ſanã mẽtẽ redibat, & ꝑpterea vocat popul⁹ Sodomę & Gomorræ. & ſimiliter eadem ratione male cõ muniter interpretãtur hunc locum. Cum ſancto ſanctus eris, & cum peruerſo peruerteris. ſenſus eſt. cum homine pietatem colenti, benignè ages. & illum hominẽ qui à recta via auertitur, acerbè punies. dicit peruerteris ad eum ſenſum. nõ eſt malum in ciuitate quod dñs non fecerit. q. d. cũ prauo homine peruerſus eris. hoc eſt extremo ſupplicio eũ afficies.

Rom. 12.

Locus pſalmus. 2.

Locus Iſaię ca. 1.

Pſalm. 18.

Regula ſecunda.

QVod moris ſit in ſcripturis diuinis (inquit Orige. li. 6. cõment. epiſt. ad Rom. ca. 7. verſus finẽ,) ſanctos perſonas aſſumere peccantiũ, & magiſtros ſuſcipere in ſemetipſos infirmitates diſcipulorum, ex libro Pſalmorũ pleniſsime perdocemur. vt cum dicit. Nõ eſt pax oſsibus meis à facie peccatorũ meorum, q a iniquitates meæ ſupergreſſæ ſunt capiti meo &c. vſq;. ſup me cõputruerunt & exarſerunt cicatrices meę, à facie inſipiẽtiæ meę. miſerijs afflictus & humiliatus ſum vſq; in finẽ. &c. qbus penè integer hic ſcribitur Pſalm⁹. Quod ſi forte alicui videbitur Dauid magis d ſemetipſo ꝑ his quę acciderant ei, dicere potuiſſe quã de alijs. Quid etiã de Daniele dicimus, cuius quidẽ peccatũ nullũ refertur, ſed vir deſideriorũ dicit, tamẽ in ieiunijs, cilicio & cinere deſcribitur. & oratio huiuſmodi in qua inter cætera hæc dicit. Peccauimus, iniquitatẽ fecim⁹, iniuſtè egim⁹, & impietatẽ cõmiſimus, & diſceſsimus & declinauimus à mãdatis & iudicijs, & nõ audiuimus ſeruos tuos ꝑphetas. Vñ conueniens eſt nos legẽtes dicta ſanctorũ, cũ ab eis tale aliqd dici

Pſalm. 37.

Daniel. 9.

dici videmus, intelligere & ſentire, qa noſtras in ſemetipſis paſsiones atque peccata deſcribunt. Et propterea illi deflent, vt illorum fletibus nos inuitemur ad lachrymas. Cõſiderãt enim neminẽ ita durum & ignarum poſſe inueniri, qui cum ab alijs viderit vulnera ſua ligari, ipſe nullum de ſuis vulnerib⁹ ſenſum doloris accipiat. & Oecume. ad Rom. 7. ait. Apoſtolus per ſeipſum deſignat naturã humanã, vt, occaſione accepta, peccatum per præceptum operatum eſt in me. i. in omnes homines, omnem concupiſcentiã. & Olympiodor⁹ in pręfati. in eccleſi. ait. ſciendum ſapientẽ eccleſiaſtẽ, modo ẽ ſua ipſius loqui perſona, modo eius perſonã gerere, qui ea quæ in mundo ſunt, attonitus admiratur. Item Hiero. libr. 2. aduerſus Pelagianos, prope finem, ait. omnes ꝓphetæ, vt Daniel, Dauid, non per ſe qui ſancti erant, ſed ex perſona populi dicunt. peccauimus, iniquè egimus, iniuſtè egimus, & receſſimus à mandatis & iuſticijs tuis. Exponens quoq; hunc locum Habacuc. Quare non reſpicis domine ſuper iniqua agẽtes, & taces deuorante impio iuſtiorem ſe, & facis homines quaſi piſces maris, & quaſi reptile non habẽs principem, &c. inquit Hiero. Hoc dicit non ꝙ ipſe propheta ſic ſentiat, ſed quod impatiẽtiã humanam in ſua perſona exprimat. Sicut frequenter prophetas & Paulũ vidimus, vanas hominum in ſe recipere ſententias, & nunc dicere. Video aliam legem in mẽbris meis repugnantem legi mẽtis meæ, &c. & quaſi incipiẽs ſit. Fratres ego me nõ arbitror cõprehendiſſe. Et, ex parte cognoſcimus, & ex parte prophetamus. Et rurſus quaſi perfectus ſit. Quot quot ergo perfecti ſumus hoc ſapiamus. Cũ igitur nõ ſit vnius, atque eiuſdem dicere, ſe ex parte cognoſcere, & eſſe perfectũ. Ac ne forſitan putes, nõ eſſe Apoſtolicæ conſuetudinis, ſed noſtræ, hoc eſt argumentũ quod ipſe loquitur ad Corinthios. Hęc autẽ fratres trãſfiguraui in me & Apollo propter vos, vt in nobis diſcatis. Alioqui quomodo poteſt de⁹, ſic habere homines quaſi piſces maris, & velut reptilia quæ non habent principem. Cum angeli ſingulorum quotidie videant faciem patris qui in cælis eſt. Et circundet Angelus domini in circuitu timentium eum. Sicut igitur in hominibus etiam per ſingulos dei currit prouidentia, ſic in cæteris animalibus generalem diſpoſitionem & ordinem curſumque rerum intelligere poſſumus. lege Theophy. in præfat. in Habacuc. & Auguſt. epiſt. 120. cap. 6. ſunt innumera huiuſce rei exempla, vt ad Rom. 7. ſcimus quod lex ſpiritualis eſt, & in ſe infirmorum perſonam ſuſcipiens ſubdit. Ego autem carnalis ſum venundatus ſub peccato. nam quod operor non cognoſco. & Iere. 20. ſeduxiſti me domine & ſeductus ſum fortior me fuiſti. & ad Titum. 3. ſub perſona illorum qui in Chriſtum crediderãt, ait. fuimus aliquando & nos ſtulti, inobedientes, errantes, ſeruientes deſiderijs & voluptatibus varijs in malicia & in inuidia agentes, odioſi & odientes alterum. Et Chriſtus ſub perſona omnium peccatorum ait. Longe à ſalute mea verba delictorum meorum. & in Actibus. Saule Saule quid me perſequeris? me. id eſt eccleſiam meam cuius ego caput ſum.

Danie. 9. *Haba. 1.* *Rom. 7.* *Philip. 3.* *1. Cor. 13.* *Philip. 3.* *1. Cor. 4.* *Matt. 18.*

Regula tertia.

Moris eſt diuinarum ſcripturarum (authore Auguſt. Pſal. 3.) perſonę Dei tribuere, id quod in nobis facit. Non quidem vbique, ſed vbi congruenter dici põt. vt Pſalm. 3. Exurge domine ſaluũ me fac Deus meus. & veluti cum ipſe loqui dicitur, quando eius dono loquuntur Prophetæ, vel Apoſtoli, vel quique nuncij veritatis. Vnde illud eſt. An vultis experimentum accipere eius qui in me loquitur Chriſtus? Non enim ait, eius quo illuminante aut iubente loquor, ſed prorſus ipſam locutionẽ illi tribuit, cuius munere loquebatur. Et cum dicitur Gene. 22. Non peperciſti filio tuo ꝓpter me. Ait Auguſt. quæſt. 59. in Gene. Angeli nomine dominus Chriſtus ſignificatus eſt, qui ſine dubio deus eſt. Aut deus erat in angelo, & ex perſona Dei angelus loquebatur, ſicut in prophetis etiam ſolet. & in conſequentibus in Gene. dicitur. Et vocauit angelus domini Abraham iterum de cęlo. per memetipſum iuraui, dicit dominus. Deinde annotandum eſt ex Grego. libro. 9. mora. cap. 29. quod ſæpe verba in ſcriptura exponuntur per facio, facis. vt Iob. 9. abominabuntur me veſtimenta mea, id eſt, abominabilem me facient. Sic per Petrum quoque de Iuda dicitur. Hic poſſedit agrum de mercede iniquitatis. neque enim emptum pretio ſanguinis, agrum figuli Iudas poſſidere potuit, qui relatis triginta argenteis, traditionis crimen criminoſiori in ſe protinus multauit, ſed poſſedit dictum eſt, pro poſſidere fecit. & libro. 19. ca. 7. ait. Vſitata locutione ſacri

1. Cor. 13. *Actu. 1.*

ſacri eloquij videre dei dicitur, videre nos fa-
Deute. 13. cere. Sic dominus iuſto viro dicit. Nunc co-
gnoui quod timeas deum. & Iſraelitæ præmo
nentur. Tẽtat vos dñs deus veſter, vt ſciat an
diligatis eum, an nõ. i. vt ſcire faciat. & Augu.
lib. 2. de bono perſeuerantiæ. ca. 23. cum dici-
tur ad Galat. 4. miſit deus ſpiritum filij ſui cla
mantem in corda noſtra. i. clamare faciẽtem.
& lib. 2. de ſermo. dñi in monte cum hæc di-
xiſſet. addit. ſic diem lætum dicimus, quod læ
tos faciat. frigus pigrum quod pigros faciat.
Hoc nõ intelligentes hæretici, veteri teſtamẽ
to aduerſantur, veluti ignorantiæ vitioue dã
dum putantes, de eo quod dictum eſt. Tentat
vos dominus deus veſter. Quaſi de domino in
euangelio ſcriptum non ſit. Hoc dicebat ten-
Iohã. 9. tans eum, nam ipſe ſciebat quid eſſet facturus.
Lege ipſum lib. 1. Q. in Gene. q. 58. & tracta.
43 in Iohã. & concione. 1. Pſalm. 36. Præterea
Pſalm. 6. ait. Hac loquendi forma crebro vti-
tur ſcriptura. exurge domine. i. fac nos exur-
Matth. 24. gere. & in euangelio. De die vero et hora illa
nemo ſcit, neque angelus, neq; virtus, neq; fi-
lius niſi ſolus pater. Quod ideo vtiq; dictum
eſt, quia per filium homines hoc non diſcunt,
nõ quod apud ſe, ipſe nonnouerit. Sed de hoc
Matth. loco, lege Augu. lib. 1. de Trini. ca. 12.
& S. Thom. 3. Parte. quæſ. 10. Art. 2. Itẽ Au-
lib. 4. ſuper Gen. ad literam. ca. 9. ad hunc mo-
dum exponit hunc locum Gene. Requieuit
deus ab omni opere. i. requieſcere nos fecit.
Locus Pauli ad Rom. 8. Ad hunc quoq; modum exponendus eſt ille
locus Pauli ad Rom. 8. ſpiritus ſanctus poſtu
lat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. i. po
ſtulare facit. Atq; ita exponit Aug. in libr. de
orando deum ad Probã. epiſt. 121. c. 15. & in
epiſt. ad Probam de videndo deo. & in lib. de
Trini. & vnitate dei. cap. 6. & contra ſermonẽ
Arrianorum. ca. 25. & de anima & eius origi-
ne lib. 4 ca. 9. & Grego. & S. Thom. 3. Parte.
Q. 26. Art. 1. ad. 2. Porrò Ambro. epiſt. 23. ex
ponit de gemitu ineffabili, iuxta illud Iere. 4.
Ventrẽ meum doleo. Hãc regulam, his ob-
ſcuriſsimis verbis Aug. lib. 5. ſuper Geñ. ca. 19
protulit. Modus ille locutionis cum per effi-
cientem id quod efficitur ſignificatur crebrò
eſt in ſcripturis ſanctis, maximè cum de deo
aliquid dicitur, quod ei ad proprietatem lo-
cutionis nõ conuenire veritas clamat. Quod
de deo diximus in principio regulæ, poteris
vice verſa de dæmone dicere iuxta regulam
Tychonij, de qua poſtea diſſeremus.

Regula quarta.

VBI decora ſunt, (inquit Hiero. E-
zech. 5.) & honeſta ac pro merito
eorum qui ea ſuſtinent, per ſeipsũ
deus facere profitetur. Vbi autem triſtia &
nõ digna deo, dicit quidem fieri, ſed nõ à ſe. vt
in Ezechiele ca. 5. Ideo patres comedẽt filios
in medio tui, & filij comedent patres ſuos.
Non dixit, ego faciam vt patres comedant fi
lios ſuos in medio tui, & filij comedãt patres
ſuos. Quod autem decorum eſt, nec dei maie-
ſtate dignũ videtur, ipſum ſe dicit facere. Vt,
Ipſe ego faciam in medio tui iudicia in oculis
gentium. & ſequitur. & faciam in te iudicia, &
ventilabo vniuerſas reliquias tuas in omnem
ventum. Tale quid in maledictis Deute. inue- Deut. 28.
nire poterimus, & præcipuè in illo loco. Glo
rificantes me glorificabo. qui autem me de-
ſpiciunt, ad nihilum deducentur. Eos enim q
ſe glorificant, ipſe glorificat, qui autem eũ de
ſpiciunt, non à domino deſpicientur vel dedu
centur in nihilum. hoc enim ſequebatur vt di
ceret. Sed abſolute deducentur ad nihilũ, nõ
à deo, ſed pro meritis ſuis & peccatis. Ex his
poteris colligere quomodo intelligatur di-
ctum Aug. lib. 4. ſuper Gene. ca. 9. Rectè dici-
mus deum facere, quicquid ipſo in nobis ope
rante fecerimus. Huius regulæ hæc ſint exem
pla. Pſal. 1. Quia nouit dominus viam iuſto-
rum, & iter impiorum peribit. pro & viam in
iuſtorum nõ nouit. & Iſaiæ 50. in iniquitati-
bus veſtris venditi eſtis. & parum infra. Am-
bulate in lumine ignis veſtri & in flãmis quas
ſuccendiſtis. & in euãgelio. Amen dico vobis
neſcio vos. De bonis Iſaię. 26. Dñe dabis pacẽ
nobis, omnia enim opera noſtra operatus es
in nobis. Vt tamen Regulam exactius intelli-
gas, annotare oportet, quod eſt duplex malũ, Duplex malum.
primũ virtuti contrarium, & huius deus cau-
ſa nõ eſt, & hoc eſt quod dixit Regula. vbi de
cora ſunt &c. eſt aliud malum quod nõ eſt cõ
trarium virtuti, ſcilicet afflictio & cruciatus,
de quo dicitur Matt. 6. Sufficit diei malicia Mala an de deo ſint.
ſua. &, nõ eſt malum in ciuitate quod deus nõ
fecerit. & huius deus cauſa eſt. nã hoc, malum
nõ eſt, ſed qđ his malũ eſſe videatur qui illud
ſuſtinent. Aut aliter iuxta Didymũ in cõmẽ.
epiſt. Iacobi. c. 1. Quomodo, inquit, aliqui di-
cunt, quantũ ad iſtam vocem, ſola quę melio
ra ſint, à deo eſſe, nõ etiã, quæ moleſta iudicã-
tur & triſtia, ponẽdum eſt illud vbi ait ſcriptu Baruc. 2.
ra. Ipſe deduxit ſuper eos mala. & illud. Deſcẽ Mich. 1.

derunt mala à domino ſuper portas Ieruſalē.
Ex quibus exemplis agnoſcitur ſententia &
iudicio dei, ſuauia atq; triſtia hominibus pro
uenire. Cum ergo cuncta dei prouidentia de-
ferantur, attamen conſequens erat, vt qui in-
uitabat ad patientiam perfectionēq; virtutis
non malorum illationem, ſed memoriam de-
beret habere meliorū, dum omnis qui ſtudet
ſecundum virtutem viuere, nō triſtia ſed op-
tima data potius & dona perfecta meretur. Al
ter vero quidam ſcripturas ſubtilius animad-
uertens, & ea quę pie de ꝓuidētia ſunt, expo
nens, dicit. meliorem miniſtrationē fieri præ-
cedente voluntate dei, aduerſa vero propter
quandam vtilitatem per accidentiam deſtina
ti. Hactenus ille. Vide Damaſcenū li.4.c.20.

Regula quinta.

QVāquam non deus, (vt author eſt
Chryſ. ho.36. in Matt.) ſed homi-
num improbitas malorum cauſa
ſit, talis eſt ſcripturæ conſuetudo, vt deum di
cat illa feciſſe. Vnde Io.9. dicitur. Dedit ipſis
deus oculos ne videant. & alibi. Vrni ſegrega
re hominem aduerſus patrem ſuum, & filiam
aduerſus matrem ſuam, & nurum aduerſus ſo
crum ſuam. Et Euthy. Ioā. 15. ait. Hoc ſcriptu
ræ idioma eſt, dei permiſsionem quaſi eius o-
pus appellare. Siquidem excęcauit, & indu-
rauit, ſignificat excęcari ac indurari permiſit,
tanquam incurabiles. neminem enim vi attra
hit. propter liberum cuiuſq; arbitrium. Simi-
Exod.47. le eſt quod dicitur. Indurās idurabo cor Pha
raonis. & errare feciſti nos à via tua. frequen-
Pſalm. 43. tiaq; ſunt in veteri teſtamento idiomata. Ta-
& 106. le quoq; eſt illud Pauli. Tradidit illos deus in
reprobum ſenſum. &, tradidit illos deus in af
fectiones ignominiæ. Nam deus nō ſolum ne
mini hoc facit, ſed nec reliquit, niſi eum relin-
quamus. ait nāq;. peccata veſtra diuiſionē fa-
ciunt inter me & vos. Rurſumq; dicitur. Igno
Iſaie. 59. raſti legem dei tui, ignorabo & ego te. & Da-
Pſalm. 72. uid. Ecce qui elongant ſe à te peribunt. Et ſal-
uator in euangelijs loquitur ad Ieru. Quoties
volui congregare filios tuos & noluiſtis. Præ
terea idē Pſal.68. ait. Eſt linguæ Hebraicę ꝓ-
prietas, vt ei qui permiſit, factum adſcribat, eo
quod prohibere potuit, & non prohibuit. vt
Pſalm.68. Quem tu percuſſiſti, ipſi perſecuti
Zach.13. ſunt. & in Zacharia. Percute paſtorem & di-
ſpergentur oues gregis. & Iſaias. Dñs tradidit
eum pro peccatis noſtris. Item Matth. 5. ait.
Hoc ſcripturæ idioma eſt, vt dicat. Ne nos
inducas in tentationem, ac ſi diceret. ne per-
mittas nos in duci. In eo em̄ quod pmittit ip-
ſe inducere videtur. Hac regula Aug. nō pla
cet, videlicet vt exponamus excęcauit, id eſt
excęcari permiſit. Nam ita interpretabatur
Iulianus, quem repręhendit ipſe Augu. libr.
5. cōtra Iulianum. ca.3. & libro de Gratia &
libero arbitrio. ca.20. &.21. tom.7. Ipſe vero
ſic exponit. excęcauit, primo nō illuminādo,
deinde occaſiones & cauſas ſubminiſtrando,
qbus mēs peccatoris magis ac magis excęcat
iuſto dei iudicio, ſuo tamen vicio & malicia.
Lege Irenæum lib.4. ca.48. & Chryſ. ho.67.
in Ioā. & ſerm.3. cap.1. epiſt. ad Roma. & ho.
8. in poſteriorem epiſt. ad Corint. & Origeñ.
ho.2. in lib. iudicum. & Damaſc. lib.4. c.20. &
S. Thom. 1.2. q.79. qui de tota hac re pleniſ-
ſimè diſputant. Deinde cū aliquis ex alteriꝰ
præſcripto rem aggreditur, aut efficit, præci
pienti tribuitur opus illud. Vnde cum Iohā- Iohan. 2.
nes dicat quod Chriſtus non baptizabat, ſed
diſcipuli eius, & deinde ca.3. eiuſdem euange
lij dicitur. Poſt hæc venit Ieſus & diſcipuli e-
ius in Iudæam & baptizabat. nō quidem per
ſe, vt inquit Theophy. Ioan. 3. ſed per diſci-
pulos. & mater filiorum Zebedæi petit vt al- Matth. 20.
ter filiorum ſedeat ad dexteram, alter ad ſini-
ſtram, dixitq; illis dominus, nō matri. Neſcitis
quid petatis. & Gene.2. dicitur. Nunc os ex oſ
ſibus meis, & caro de carne mea. quo in loco
verba hæc tribuūt Adę. At vero Mat.19. ver
ba ſūt dei. & Iob inqt. Dñs dedit dñs abſtulit.
cū vtiq; Satā abſtulerit. & in veteri inſtrumē
to angelus loqui ſolet ad prophetas, & dicit.
Ego ſum qui feci hoc & hoc. nam iuxta Re-
gulam iuris. quod per alios facimus, per nos
ipſos facere videmur. & 2. Reg.12. dicitur de
Dauid. Vriā pcuſsiſti gladio. cū id miniſtri fe
cerint. Lege Dionyſ. in cæleſti Hierar. ca.13.
circa finē de ſacerdote purgante. & S.Tho.1.
2. q.98. Art.3. Poteſt nunc in dubiū ac diſce-
ptationē trahi, an deus ſit cauſa peccati. Qua An deus ſit
de re ſcholaſtici in ſecūdo ſententiarū latiſsi- cauſa mali.
mè diſputant. & S.Tho. 1.2. q.79. & doctores
illi ſancti qui à nobis modo citati ſunt in ſu-
perioribus regulis. Interim tamen ne prorſus
ſub ſilentio rem tantam omiſiſſe videamur, di
cendū, deū nō eſſe cauſam peccati. Nā iuxta
Mercuriū Triſmegiſtū in Pimādro. Dialogo.
14. A deo pfecto nihil malū, nihil turpe. Hæc
ſiquidē paſsiones ſunt creata ſequētes opera,
quēadmodū æs rubigo, aīata corpora limus.
At ne-

At neq; faber ferrari⁹ induxit rubiginē, neq; animati corporis genitor cænum ac ſordes. Eodēq; modo neque deus etiam malum. Verum nōnunquam, vt ait Hiero. in epiſtola ad Philemonē. malum occaſio fit bonorum, & hominum praua conſilia deus vertit in rectū, vt Ioſeph fratres, ſui zeli ſtimulis incitati, Iſmaelitis vendiderunt viginti aureis. Hoc initium & patri & fratrib⁹ & omni Ægypto bonorum omnium fuit. Deniq; ipſe poſtea ad fratres inquit. Vos cogitaſtis de me mala, de⁹ cogitauit de me bona. Simile quid & de Oneſimo poſſumus intelligere, quod mala principia occaſiones fuerint rei bonæ. Si enim dominum nō fugiſſet, nunquam veniſſet Romā, vbi Paulus erat vinctus in carcere, vbi euāgelio credidit, & Petri negatio magni profectus illi cauſa fuit. & Plato. lib. 2. de Republica ait. Malorum autē alicui cauſam eſſe ipſum Deū cum bonus ſit, refellendum eſt omnino, nec
1.Cor.15. ꝑmittendū hoc quēquā dicere in ſua ciuitate, ſi bonis inſtitui legib⁹ ciuitas debet, nec in ſup quēquā audire, ſiue ſit ille iunior, ſiue ſenior, ſiue carminibus hæc inſerant, ſiue ſoluta oratione narrent. Hæc igitur ſit lex, in qua cogat vnuſquiſque dicere, deum non omnium cauſa, ſed bonorum. malorum autem quālibet aliam præter deum, quærere decet. Sed de hac re latiſsimè diſputāt omnes qui aduerſus Manichæū ſcripſerūt. & Orige. li. 3. Periarchō. c. 2. & Baſilius in ho. an Deus ſit cauſa mali.

Regula ſexta.

Diuina ſcriptura (authore Gregor. ho. 12. in Ezechi.) aliquando ex tēpore, aliquādo ex loco, cauſas deſignat, quas aperto ſermone nō indicat. Ex tēpore etenim, ſicut prędicante Iudęis domino,
Ioā. 20. per euangeliſtam dicitur, Hyems erat. Inter illa enim myſteria quę veritas loquebatur, quę cauſa fuit vt nomen hyemis adderetur, niſi vt per qualitatem temporis frigus oſtenderet cordis? quia & cum verba veritatis acciperēt, frigida Iudæorum corda remanebant. Ali-
Exod. 19. quando vero ex loco, ſicut carnali Iſraelitico populo deſcendente de monte, Moyſi lex, in campeſtribus data eſt. Et ſanctis apoſtolis
Matth. 5. dominus in monte ſedens, ſumma & ſpiritalia præcepta locutus eſt, vt ex locis videlicet mōſtraretur, quia & illis tanquam carnalibus mandata minima dabantur in valle terrarū, & iſti tanquam ſpiritales & ſancti in monte mā-
data cæleſtia audirent. Quatenus aperte mōſtraretur, quod aſcendentes corde ad cæleſtia, infirma mundi relinquerent, & in montis culmine ſtarent. ſic per Ezechiel. dicit dominus. Surge egredere in campum, quia prophetiæ ſuæ gratiam, poſtmodum dignatus eſt in latitudine gentium demōſtrare. & Ambro. lib. 10. ſuper Lucam loquens de Petri ꝓditione, de exēplo illo ex Io. deſumpto, quo vſus eſt Grego. hæc ſcribit. Frigus eſſe nō poterat, ſi tempus cōſideremus. Sed frigus erat, vbi Ieſus nō agnoſcebatur, vbi nō erat qui lucem videret, vbi negabatur ignis conſumens. frigus ergo erat mentis, non corporis. & iterū Grego. lib. 1. mora. ca. 5. ait. In ſcriptura ſacra plerūque de virtutibus & vitijs ſic agitur, vt dum loquendo aliud inſinuat, aliud tacendo innoteſcat. Nam veluti hi qui chordarū harmoniam temperant, tanta hanc arte diſpenſant, vt plerumq; cum vna tangitur, longè alia ac multis interiacentibus poſita chorda quatiatur, cumq; iſta ſonitum reddit, illa quę in eodem cantu temperata eſt, alijs impercuſſis tremit. Sic Iob. 1. peractis diebus conuiuij quo ſe inuicem filij Iob inuitabant, purgabat pater ſingulos per holocauſta. Vir quippe ſanctus nouerat, quia celebrari conuiuia ſine culpa vix poſſunt, nouerat quia magna purgatione ſacrificiorum, diluendæ ſunt epulæ conuiuiorum, & quicquid in ſemetipſis filij conuiuantes inquinauerant, pater, ſacrificium immolando, tergebat. Nōnulla quippe ſunt vitia quæ à cōuiuijs, aut ſeparari vix poſſunt, aut certe nequaquā poſſunt. Pene. n. ſemper epulas comitatur voluptas. Nam cum corpus in refectionis delectatione reſoluitur, cor ad inane gaudium relaxatur. Vnde ſcri-
ptum eſt. Sedit populus manducare & bibere, & ſurrexerunt ludere. Penè ſemper epulas Exod. 32.
loquacitas ſequitur. Cūq; venter reficitur, lingua defręnatur. Vnde rectè diues apud Inferos, aquam appetere deſcribitur, dicens. Pater Luce. 16.
Abraham miſerere mei, & mitte Lazarum vt intingat extremum digiti ſui in aquam, & refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. Prius epulatus quotidie dicitur ſplendidè, & poſt aquam petere in lingua memoratur. Quia enim inter epulas valde defluere loquacitas ſolet, ex pœna indicat culpam. cū eum quem epulatū quotidie ſplendide veritas dixerat, in lingua plus ardere perhibeat. & lib. 2. Mora. c. 2. ait. Sacra eloquia ex exordijs narrationum, aut ex circunſtantijs qui-

buſdam qualitates exprimunt terminosſque
cauſarum. Aliquãdo nãque à poſitione loci.
Aliquando à poſitione corporis. Aliquando
à qualitate aëris. Aliquãdo à qualitate tẽpo-
ris, deſignant, quid de ventura actione ſubij-
ciant. A poſitione quippe locorũ diuina ſcri-
ptura exprimit ſubſequentium merita fineſ-
que cauſarum. Sicut de Iſrael dicit, Quia ver-
Deut. 1. ba dei audire nõ potuit, ſed præcepta in cam
peſtribus accepit, ſubſequentẽ nimirum infir
mitatẽ populi indicans, qui aſcendere ad ſum
ma non valuit, ſed ſemetipſum in infimis ne-
glectè viuendo relaxauit. A poſitione corpo
ris futura denunciat, ſicut in Actibus Apo-
Actu. 7. ſtolorum Stephanus, Ieſum, qui à dextris vir
tutis dei ſedet, ſtantem ſe vidiſſe manifeſtat.
Stare quippe adiuuantis eſt. & rectè ſtare cer
nitur, qui in bello certantibus opitulatur.
A qualitate aeris res ſubſequens demonſtra-
tur. ſicut euangeliſta, cum prædicante domi-
no, nullos tunc ex Iudæis credituros diceret,
præmittit dicens, hyems erat. ſcriptum nãque
Iohã. 10. eſt. Quoniã abundauit iniquitas, refrigeſcet
charitas multorum. Idcirco curauit hyemis
tempus exprimere, vt ineſſe auditorum cor-
Matth. 24. dibus malitiæ frigus indicaret. Hinc eſt quod
de negaturo Petro præmittitur, quia frigus
Iohã. 18. erat, & ſtans ad prunas calefaciebat ſe. Iã enĩ
intus à charitatis calore torpuerat, & ad amo
rem præſentis vitę, quaſi ad perſecutorũ pru-
Iudas nocte nas infirmitate ęſtuante, recalebat. A qualita
prodit dñm te quoq; temporis finis exprimitur actionis,
et quare. ſicut non rediturus ad veniam, ad traditionis
Iohã. 13. perfidiam nocte Iudas exijſſe perhibetur, cũ
Luc. 12. egrediente illo ab Euãgeliſta dicitur. Erat au
3. Regũ. 3. tem nox. Hinc enim & iniquo diuiti dicitur.
Hac nocte repetent animã tuam à te. Anima
quippe quę ad tenebras ducitur, non in die re
peti, ſed in nocte memoratur. Hinc eſt quod
Salomonis Salomon, qui ſapientiam non perſeueraturã
ſapientia. accepit, in ſomnis hanc & nocte accepiſſe de
ſcribitur. & viſiones prophetarum quia æni-
gmaticæ ſunt, in ſomnis fieri ſolent. Hinc eſt
ꝙ angeli ad Abraham meridie veniunt, pu-
Sodomã ve nituri autem Sodomã ad eam veſperi veniſſe
ſpere veniũt memoratur. & Iob tentatio quia ad victoriã
Angeli. deducebat, à die cœpta perhibetur, cum dici-
Iob quo tẽ- tur. Quadam die cum veniſſent filij dei, & aſ-
pore tẽtat⁹. ſiſterent coram domino. cum dicit die, oſten-
dit fœliciter omnia Iob ſucceſſura. & Nicode
mus nocte venit ad Chriſtum, qui longe ab-
erat à vera Chriſti cognitione. Item Ambro.
in cõment. 22. ca. in Lucam. & habetur in De

cretis. 6. quæſt. 1. Imitare. Imitare Petrũ ter-
tio dicentem. Domine tu ſcis quia amo te. Et- *Iohã. 21.*
enim quia tertio negauerat, tertio confitetur.
Sed negauit in nocte, confitetur in die. Et O-
rige. ho. 4. in Gen. ait. Tres viri veniunt ad A-
braham, & ſtant ſuper eum, ad Lot duo ve-
niunt & ſedent in platea. etenim Lot inferior
longe erat ab Abraham. Niſi enim fuiſſet in-
ferior, nõ eſſet ſeparatus ab Abraham, nec di-
xiſſet ei. Si tu ad dextram, ego ad ſiniſtram.
nec ei Sodomorum terra & habitatio placuiſ
ſet. Veniunt ergo ad Abraham tres viri meri-
die, ad Lot duo veſpere veniunt. Nõ enim ca-
piebat Lot meridianæ lucis magnitudinẽ. A-
braham vero capax fuit plenum fulgorem lu
cis excipere. & poſt multa ſubdit. Cum loqui
tur dominus de ædificatione turris Babyloni
cæ, inquit, Deſcendi vt videam. Quando ad
Abraham angeli veniunt, nõ dicitur deus de
ſcendere, ſed ſupra ipſum ſtare. Aſtiterunt, in
quit, tres viri ſuper eum. & cum de peccatorũ
cauſa agitur, deſcendere dicitur deus. Vnde
ne aſcenſionem & deſcenſionem localem ſen
tias. Frequenter hoc in diuinis literis inuenies.
Sicut in Michæa. Ecce dominus exijt de lo *Michę. 1.*
co ſancto ſuo, & deſcendit, & incedit ſuper
excelſa terræ. Deſcendere ergo dicitur Deus, *Deſcendere*
quando curam humanę fragilitatis habere di *dñi quid?*
gnatus, ſemetipſum inaniẽs formam ſerui ac-
cipiens, ad portandum quæ noſtra ſunt. Sed
& cum deſcendit, alijs deorſum eſt, alijs vero
aſcendit & ſurſum eſt. nam apoſtolis aſcẽdit
in montem excelſum & ibi transformatus eſt
coram ipſis. Illis ergo, quos de myſterijs re-
gni cælorum docet, ſurſum eſt. Turbis autẽ
ac Phariſæis, quorũ exprobrat peccata, deor
ſum eſt, & ibi eſt cum ipſis vbi fœnum eſt.
Transformari deorſum nõ poterat, ſed ſurſũ
aſcendit cum ijs, qui ſequi ſe poterant, & ibi
transformatur. Lege eum ho. 1. in Iſa. quomo
do deus ſurſum & deorſum videtur iuxta ne-
gociorum qualitatem. Hęc regula paucis exẽ
plis explicari nõ poteſt, ob immẽſam eius am
plitudinem & vaſtitatem. nos paucula profe-
ramus quo res clarior fiat. Hiero. Ezechie. 2.
ait. Nullum peccatorem ſtantem in ſcriptura *Stare.*
legimus. Sed ad ſanctos dicitur. ſtate ſuccin-
cti lumbos veſtros. & Ezechiel. ſtatuit me ſu- *Ephe. 6.*
pra pedes meos. peccator autem meretur au-
dire illud Deutero. Non erit ſtabile veſtigiũ
pedis tui. & Grego. homil. 6. Ezechielis. ait.
ſtare ad vitam conuenit bene operantis. Vn-
de per Paulum dicitur. Qui ſtat videat ne ca
dat.

dat. Quin & diſcipulis dicit. Sic ſtate in domino chariſsimi. & propheta qui ſe vita & moribus ante dominum ſtare videbat. Viuit dominus in cuius conſpectu ſto. & Ambro. Pſalmo. 1. ait. Miles in procinctu ſtat, non ſedet. ideo Chriſti militibus dicitur. Ecce nunc benedicite dominum omnes ſerui domini qui ſtatis in domo eius. & Pſalm. ſtantes erant pedes noſtri in atrijs tuis Ieruſalem. At contra iniquitas in talento plumbeo ſedet, eo quod fixa in peccato, ſe ab eo ſeparare non poſsit. Etenim inueterati in errore, & ſtudioſe flagitijs inhærentes, ſedere dicuntur. qui nolunt aſſurgere nec audire dicentem illud Pſal. 126. Surgite poſtquam ſederitis. & iterum. Sederunt principes & aduerſum me detrahebant. Ecce verbum ſtare ſignificat rectè agere, cadere vero iniquè. hinc Pſalm. 1. non reſurgent impij in iudicio. hoc eſt non ſtabunt. id eſt non probabunt ſe eſſe Iuſtos. Nam Re particula ex abundanti poſita eſt. & hęc eſt germana expoſitio. Quanuis Euthy. & Auguſt. & Scholaſtici ſcriptores in quarto ſententiarum, de reſurrectione mortuorum explicant. Porrò apud Lucam cap. 18. Illi duo homines qui aſcendebant in templum Phariſæus & Publicanus, de vtroq; dicitur quod ſtans orabat. Sed per ſtationem ſuperbiam intelligit Phariſęi. Nam hic habitu & geſtu ſuperbus agnoſcitur. At de publicano dictum eſt quod ſteterit, ſed vide quæ ſequuntur. qđ nec oculos in cælum voluerit extollere. vnde ſtatio eius incuruata erat.

3. Reg. 17. *Pſalm. 134* *Zacha. 5.* *Pſalm. 118* *Locus pſal. 1. expoſitus.*

Præterea in ſcripturis ſanctis, iuxta Hiero. Iere. 14. ſemper peccatorum mouentur pedes. Vnde ait Iere. Hæc dicit dominus populo huic, quia dilexit mouere pedes ſuos. & de ſanctis dicitur cum Moyſe. Tu vero ſta hic mecum. & alibi. Laudate ſerui dominum, qui ſtatis in domo domini, & in atrijs domus dei noſtri. & in comment. Iere. ca. 15. ait. Recedimus à deo, non loco, ſed voluntate. Vnde Iere. eijce illos à facie mea. & Adam & Cain eijciuntur à facie domini. Præterea Hieron. Ezechie. 2. ait. Aliud eſt in faciem cadere, aliud retrorſum. In faciem cadit Abrahã, poſt quam audiuit ſermones dei. Sed quia humilitate corruerat, ſubleuatur. Et poſtquam audiuit de natiuitate Iſaac, cecidit etiam in faciem, & riſit. & apud Paulum. 1. Corinth. 14. Ita cadens in faciem adorabit deum. Eli autẽ qui peccauerat retrorſum cecidit. & de Dan Gene. 49. ſcriptum eſt. fiat Dan coluber in ſemita mordens plantam equi, & cadet equus retrorſum ſalutẽ ſpectans dei. Quia enim admorſum colubri ceciderat ex equo, propterea ſaluatoris ſpectat aduentum. & Ioan. 18. qui ad comprehendendum venerant dominum, poſtquam ille reſpondit, ego ſum, ceciderunt retrorſum in terram. Adhuc etiam in comment. Daniel. cap. 3. ait. omnem ſcripturam mente percurrens. nequaquam reperio quod ſanctorum quiſquam deum cadẽs adorauerit, ſed quicunque idola & dęmones adorauerit, cadens dicitur adorare. Sic dæmon in Euangelio. Si cadens adoraueris me. Et de ſtatua quam fecit Nabuchodo. dicitur. In qua hora audieritis ſonitum vniuerſi generis muſicorum, cadentes, adorate ſtatuam. Deniq; Grego. hom. 9. in Ezechie. ait. Quid eſt hoc quod electi in faciem, & reprobi retrorſum cadunt. Niſi quod omnis qui poſt ſe cadit, ibi proculdubio cadit, vbi non videt, qui vero ante ſe ceciderit, ibi cadit vbi videt. Iniqui ergo quia in inuiſibilibus cadũt poſt ſe cadere dicuntur. quia ibi corruunt vbi quid eos tunc ſequatur modo videre non poſſunt. Iuſti vero quia in iſtis viſibilibus ſemetipſos ſponte deijciunt, vt in inuiſibilibus erigantur, quaſi in faciem cadunt, quia timore compuncti videntes humiliantur. Deinde vertere terga eſt contẽnere quod præcipitur. Vnde Hierony. Zacha. 7. ait. Solemus quando rugata fronte, & nare contracta contẽnimus admonentes, dorſum vertere. Iuxta illud Iere. ca. 2. Verterunt ad me dorſa, & non facies ſuas. & Zacharias ait. Verterunt ad me ſcapulam recedentem. & in cõment. Iere. ca. 2. dicit. Quãdo magiſter præcipit, obedientis indicium eſt, ſi de miſſo contrà audiat capite. Si autem vertat tergum, contẽnentis. & ca. 32. Iere. ait. Verte re terga, eſt ipſo geſtu corporis aliquem negligere. vt apud Iere. Verterunt ad me terga, non facies. Qui precatur inclinata ceruice in terram pronus funditur.

Deute. 5. *Vertere terga.*

Præterea iuxta Hiero. Iſaiæ. 38. Sancti implent dies ſuos, qualis eſt Abrahã qui mortuꝰ eſt plenus dierum in ſenectute bona. peccatores vero & impij in dimidio dierum ſuorum moriuntur, de quibus & Pſalmiſta loquit. Viri ſanguinũ & doloſi nõ dimidiabũt dies ſuos. Nõ enim implent opera virtutum, nec ſtudẽt pœnitentia emẽdare delicta. Vnde in medio vitæ curſu, & in errorum tenebris ducẽtur ad tartarũ. Atq; ita dicitur ca. 24. Et Grego. lib. 35. mora. ca. 24. ait. Non ſacra ſcriptura non

Gene. 25. Implere dies. *Pſalm. 54.*

facile plenus dierum ponitur,niſi is cuius per
eandem ſcripturã vita laudatur. Vacuus quip
pe dierum eſt,qui & quamlibet multum vixe
rit,ætatis ſuæ tempora in vanitate conſumit.
At contrà plenus dierum dicitur, cui nequa-
quam dies ſui pereundo trãſeunt. Sed ex quo
tidiana mercede boni operis apud Iuſtum iu-
dicem,& poſtquã tranſacti fuerint,reſeruant̃.

Adhuc aduerte ex Ambro.libr.1.de Cain
& Habel.ca.2.Quod quando dicit̃ in ſcriptu
ra,veluti in libris Regũ.& appoſitus eſt ad pa
tres ſuos.intelligi datur,quod patrum ſimilis
fuerit fide. Vnde claret nõ ad ſepulturam cor
poris,ſed ad conſortium vitæ relatum. Deni-
que de Iſaac nõ perfunctoriè ſcribitur. Ap-
poſitus eſt ad genus ſuum.eo quod patris ſui
moribus adhæſerit. Pulchrè autem ad genus
ait,& nõ ad populum.nam legimus alijs in lo
cis appoſitos fuiſſe ad populum ſuum,ſed iſti
nõ tam præſtantes, præſtantior autem qui
paucorum ſimilis fuerit,& nõ plurimorum vt
Iſaac. Orige.quoq; ho.9.in Lucam.aliud af-
fert exẽplũ,inquiens. Qui ſcripturas diligen-
tiſsimè contemplatur,obſeruans, tam in vete
ri,quã in nouo teſtamento,ſicuti in ortu pec
catoris ſcriptum inueniat. Completum eſt tẽ
pus vt pareret. nunquam omnino reperiet.
Sed vbicunq; iuſtus naſcitur,ibi complentur
dies.ortus iuſti plenitudinem habet.peccato-
ris natiuitas(vt ita dicam)vacuitatem atq; in-
anitatem. Ideo à Luca dictum eſt. Completũ
eſt tempus vt pareret. Credentes,iuxta Hier.
ad Epheſ.2.ſecundum merita diuerſa montes
dicuntur,valles & colles atq; campeſtria. De
his cum de homine agemus diſſeretur. Con-
uertere ſignificat placare, metaphora deſum
pta ab illis qui pergunt ad percutiendum ali-
quem & retrò reuertuntur. Vnde Hiero. thre
norum.3.ait. Conuertere in ſcripturis ſæpe ac
Pſalm. 89. cipitur pro placare,iuxta illud Pſalm. Con-
uertere domine aliquantulum,& deprecabilis
Cõuertit .i. eſto ſuper ſeruos tuos.& In threnis. Tantum
iterũ percu in me vertit & conuertit manum ſuam. Ver-
tiẽdo vexat tit dominus manum ſuam quando iuſtè reos
debitam vltionem immittit.& conuertit ma-
num ſuam, quando miſericorditer à vindicta
ſententiam ſuſpendit. Scriptum eſt enim de
illo. Dominus viuificat & mortificat, humi-
1.Reg. 2. liat & ſubleuat.& in Deut. Ego occidam & vi
Deut. 32. uere faciam. Et manus expanſæ, iuxta Hier.
Iſaiæ.65.ſignificant parentis clementiã, ſuos
in ſinu recipere geſtientis. Vnde. expandi
manus meas tota die ad populũ incredulũ.

Præterea tranſire (iuxta Ambro. Pſalm.
118.Ser.15.parum poſt principium.)in ma-
lam partem legimus,de his qui non ſtant vt
cõſtantes,ſed tranſeunt quaſi mobiles. Iuſti
autem pedes ſtant in atrijs Ieru.in quibus per
fidi ſtare nõ poterant,ideo prætereunt.& a-
libi. Vindemiant eam omnes tranſeuntes per
viam. Quis niſi perfidus ſpoliat vineam Chri Pſalm. 79.
ſti? ſed & alibi ſcribitur. Non dixerunt tran- Pſal. 128.
ſeuntes per viam,benedictio domini ſup vos. & 133.
Stantibus enim dicitur. Ecce nũc benedicite
domino. Tamen in bono legimus tranſire,vt
in Exodo. Tranſiens videbo hunc viſum ma- Exod. 3.
gnum.&. Vidi impiũ exaltatũ ſuper Cedros Pſalm. 37.
Libani, trãſiui & ecce nõ erat.& apud Lucam
ca.17. Nemo dicit ſeruo, trãſi,& recũbe. Er-
go cũ in bono dicitur abſolute dictũ eſt,non
dixit hoc aut illud trãſiens,ſed tãtũmodo trã-
ſiens. Vbi in malo. Trãſeuntes viã. Moyſes
autẽ nõ tranſiuit viam,ſed in via ſtetit.

At vero ꝗ̃ dicit Grego.ſcriptura dum ali- Reuertitur
quid loquit̃,aliud inſinuat, tã latè hæc verba ad regulã.
patent,vt ad omnia fere quæ ſub typo allego
riæ dicunt̃,adaptari poſsint. V.g.cum ſub ani
mantium quorũdam noĩbus,vitia quędã ho
minum intelliguntur. Qua de re Clemẽs Ale
drinus in adhortatoria ad gentes,de Orpheo
& Eunomo cãtoribus,qui ſolo cãtu feras red
debant mãſuetas, ſubiungit. Solus quidẽ Ie-
ſus ex his qui vnquã fuerunt cantoribus, diſſi
cillimas feras, homines mãſuefecit. Volucres
quidẽ,eos qui ex ipſis ſunt leues. Serpentes ve
ro,eos qui deceptores,& leones,eos qui ſunt
animoſi & ad iram concitati. Sues autẽ,q ſunt
voluptati dediti,lupos autẽ,eos qui ſunt rapa
ces. Lapides autẽ & ligna,ſunt inſipiẽtes. Præ
terea lapidibus quoq; eſt inſenſilior homo q
eſt tinct⁹ ignorãtia. Teſtis nobis accedat vox
ꝓphetica. Potẽs eſt.n.deus ex his lapidib⁹ ſu Matth. 3.
ſcitare filios Abrahę,q miſerat⁹ multã inſcitiã
& cordis duriciã,eorũ q lapidauerũt aduerſus
veritatẽ,excitauit ſemẽ pietatis in deũ,ex gẽti
bus quę crediderũt lapidib⁹. Rurſum quoſdã
virulẽtos ac impoſtores, iuſtitię inſidiãtes,ap
pellauit genimina viperarũ. Sed horũ quoq;
ſerpentiũ ſi qs pœnitẽtia ductus fuerit, verbũ
ſua ſpõte ſequẽs, hõ dei efficitur. Alios allego Matth. 7.
ricè dicit lupos pellib⁹ ouiũ ĩdutos,eos innuẽs
q in forma hominũ ſũt rapaces. Has ergo oẽs
immaniſsimas feras & tales lapides, ipſe cęle-
ſtis cantor in manſuetos hoies trãſformauit.

Regula vij.

Mos

MOs eſt ſcripturæ (vt author eſt Chryſ. ho.25 ſuper Iohan.) ita de inanimis loqui, ac ſi voluntate aliqua ferantur. *Ioh.2.* Vt. ſpiritus vbi vult ſpirat, & vocem eius audis, & neſcis vnde veniat, aut quo vadat. Significans liberum à natura impetum venti. & ad Roma.8. Vanitati creatura ſubiecta eſt, nolens. ſignificat igitur non poſſe contineri, & quocunq; vult diffundi, neq; poſſe cohiberi, quin huc & illuc feratur. Et Theophy. in cōment. Haba. ca.2. Conſueuit ſcriptura inanimis, & ſenſu carentibus & ratione, vocem tribuere. non quod ſonare verba queant, verum quod veluti per ſe ipſas res, tantum non clament. Hanc ob rationem *Iſai.23.* Iſaias ait. Erubeſce Sydon dixit mare. & in Pſal. Cęli enarrant gloriam dei. & dominus dixit Iudæis cum pueri eum commendarent. *Luc.19.* Amen dico vobis, ſi conticuerint illi, lapides clamabunt. & Habacuc ait. Lapis ex pariete clamabit, & cantharus ligneus vociferabitur. i. ſi extruxeris domū ex alienis opibus, ipſa ligna fatebuntur te eſſe furem. & Damaſce. li. 2. ca.6. ait. Nouit ſcriptura Proſopopœiam, perſonarumq́ue fictionem vſurpare, & de in- *Pſal.113.* animis, vt de animatis dicere. vt, Mare vidit & fugit, Iordanis conuerſus eſt retrorſum. &, Quid eſt tibi mare quod fugiſti? &. Montes & colles interrogātur ſermones exultationū. Quemadmodum & dicere conſueuimus. Cōgregata eſt ciuitas. non ædificia ſignificare volentes, ſed ciuitatis habitatores. &. Cæli narrant gloriam dei. non vocem quæ ſenſilibus auribus hauriatur emittētes, ſed ex propria magnitudine opificis virtutem nobis inſinuantes, quorum pulchritudinem conſpicientes, factorem vt optimum artificem, admiramur, glorificamusq́ue. Nam nullus cęlos aut luminaria arbitretur animata, inanima enim ſunt & inſenſilia. Quare ſi ſcriptura dicit. Lætentur cæli & exultet terra. angelos qui ſunt in cælo, & homines qui in terra, ad lætitiam vocat. Vult in his poſtremis verbis dicere Damaſ. quod, μετονυμικῶς, terra accipitur pro hominibus & feris in ipſa degentibus. ſicut cælum pro ipſis angelis illic deo miniſtrantibus. Vnde Hiero. Iſaiæ. 1. cum ait propheta. Audi cælum, auribus percipe terra, quia dominus locutus eſt. Subdit ipſe. In cælo ſupernas ſignificans angelicaſq; virtutes. in terra mortalium genus μετονυμικῶς, ab his quæ continent ea quæ cōtinentur. Sed de his hactenus, ad inſtitutū reuertamur. Inquit prætereà Euthy. Pſal.95. Solent prophetæ ſæpenumero ipſis etiam inanimatis atque inſenbilibus rebus gaudium adſcribere. & ſubiungit rationē cur id fiat. Quoties nimirum ſummam aliquam voluerint lætitiam demonſtrare, quaſi ipſa etiam elementa, anima & ſenſu carentia lętentur. Vt, mōtes exultauerunt vt arietes. & Theodor. Ioelis. 1. ca. ait. loquūtur ꝓphetæ aliquādo ad res inanimas, vt cælum & terram, non quia ratione vtantur, ſed vt ratione præditos ex inanimis reb⁹ excitet & cōmoueat. Vnde dicitur. lugeat terra, quoniā afflictum eſt triticū, aruit vinū. lugete poſſeſsiones pro frumēto & ordeo. Et Theophy. ad Rom. 8. Prophetis in more eſt, per proſopopœiam, flumina manibus plaudentia introducere, & montes ſaltantes, perſonas, tum animatorū, tum ſenſibilium ipſis tribuentes. vt ait Paulus. omnem creaturā ἀποκαραδοκίαν, id eſt ingentem ſpectationē, habere, vt meliorem permutetur ſtatum, necnō recipiat reuelationem filiorū dei. Tunc. n. ipſa glorificabitur incorruptibilitate, quando & nos vita nūquam interitura donabimur. Quęcunque audis dici de creatura, ceu de animato proſopopœiæ more dici arbitror. & addit Chry. rationē. ſerm. 14. in epiſt. ad Roma. Vt bonorum ęternorum excellentiam diſcam⁹, tanquam quæ, vſque ad inſenſata pertingant. Faciunt iſtud ſępenumero in rebus triſtibus introducētes, & vineam & vinum lamentātes. montes quoq; & templi laquearia vlulantia, vt & hoc pacto malorum excellentiam cogitemus. Itē Grego. Nazi. li.4. theo. ait. Nouit ſcriptura mutis rebus loquētiū perſonā imponere. ex qua figura eſt illud. Mare dixit hæc & hæc. & Abyſſus dixit non eſt in me. eò pertinent & cæli gloriam dei enarrantes. & illud quod frāmæ dicitur. quod deniq; a mōtibus collibuſq;, quare exultarint, quęrit. & Euthy. *Zacha. 13.* Pſal.49. ait. Familiaris eſt apud ſcripturas hic *percute paſtorem* loquēdi modus, vt ad res inanimatas ſermo cō*in argumēt.* uertatur, quo ad timorē pariter & pudorem *Pſalmi.* excitandum vti ſolet. Dum facit quod etiam ipſa inanimata confeſſura ſint ipſoſque anima præditos homines iudicatura. Vt, Audite valles & fundamenta terræ, quoniam iudicium eſt deo erga populum ſuum, & cū populo ſuo diſceptabit. & ſubdit. Huiuſmodi figura proſopopœia dicitur, quando videlicet inanimatis reb⁹ perſonam imponimus. & Pſal. 102. ait. Solent prophetę ſæpenumero ad diuinas laudes cōcinēdas ipſam irra-

tionalem atque inanimatam naturam aduocare, denotare volentes, quod rationalis creatura ad dicẽdas huiuſmodi laudes nõ ſufficit. Quod ſi ipſa etiam irrationalia ad diuinas laudes excitantur, quanto magis a rationalibus creaturis deꝰ laudandus eſt. & in expoſitione cantici Deute. ait. Eſt mos prophetis vt in magnis promiſsionibus, aut in horrendis aliquibus minis, ad maiorem ſermonis ſui confirmationem, cælum & terram in teſtes aſſumant. vt in cant. Deu. Attende cælum & loquar, audiat terra verba oris mei. Lege Hiero. in comment. Haba. ca. 2. Væ qui congregant auariciam. & Chry. ho. 3. de Pœnitentia. & Ariſt. 3. Rheto. ad Theodect. & Quintilianũ.

Deu. 32.

Moris eſt ſcripturarum (inquit Oecume. 1. ad Timo. 12.) eminentes & inferiores perſonas in teſtes aſſumere. vt in Gene. 31. Iacob deum & tumulum ſiue aceruum lapideum in teſtem aſſumit. & Paulus. obteſtor in conſpectu dei ac domini Ieſu Chriſti & electorũ angelorum, vt hæc ſerues. & Philip. li. 3. in Iob. ca. 38. Multis locis laudare deum elementa dicuntur, pro eo quod in illorũ diſpoſitione & pulchritudine deus vel ab hominibus, vel ab angelis prædicetur. Lege Euthy. Pſal. 18.

Deniq; inquit Aug. li. 3. ſuper Gene. ca. 3. & li. 5. ca. 3. Conſuetudo ſcripturarum eſt, aut cæli aut terræ nomine mũdum appellate, aut interdum addere & mare. Sic in ſcriptura Geneſeos nullum arbitrandum eſt mundi huius defuiſſe elementum ex illis quatuor, licet expreſſe nominati non ſint. Hæc ille. Porro cũ ſcriptura maximam tribulationem oſtendere vult, ſolem obtenebreſcere, & ſtellas de cęlo cadere dicit, qua loquendi forma Chriſtus quoque vſus eſt cum prędicit excidium vrbis Ieruſalem.

Regula viij.

Conſuetudinis prophetarũ eſt (inquit Hiero. in comment. Abdiæ) quando loquuntur contra Babylonẽ, Ammonitas, Moabitas, Philiſtijm & cæteras nationes, multis ſermonibus linguæ eorum abuti, & ſeruare idiomata prouinciarũ. Vnde in Abdia dicitur. Et transmigratio Ieruſalem quæ eſt in Boſphoro, id eſt Sepharad, eſt, poſsidebit ciuitates Auſtri. Nam lingua Aſsyriorũ terminus q Hebraicè Guebul, dicitur Sepharad. Quorũ verborũ hunc ſenſum eſſe conijcio. Tranſmigratio Ieru. quæ in cunctis terminis regionibuſque diuiſa eſt, vrbes Auſtri. id eſt tribus ſuę recipiet. Hæc Regula peritis tantum linguæ Hebraicæ & Chaldaicæ vtilis eſt. nam ob hanc quam Hiero. attulit cauſam apud Danielem multa nomina Babylonica, tum inſtrumentorũ muſicæ artis, tum etiam magiſtratuũ ponuntur. quia de rebus Babylonicis habebatur ſermo, & Camhi in cõment. Pſal. 2. ait. Cum Scriptura loquitur de rebus Philiſtinorum, vocabulis illius gentis vtitur, vt loco malche. 1. regũ, ponit carne. & Elias Leuita in prefatione libri cõpoſitionis, ait. Scias quod dictiones habentes quinq; vel ſex literas, non ſunt ex lingua ſancta, ſed vel ex lingua Perſica, vel Ægyptia. nã non inuenies eas, niſi in narratione geſtorum quæ acciderunt in regionibus illis. vt in Exodo çefardeah. 1. rana.

Regula linguarum peritis annotanda.

¶ Regula ix.

Eorum quæ de deo in ſacris literis traduntur (vt inquit Damaſ. li. 1. c. 2.) quædam ſunt effabilia, quędã ineffabilia. Et rurſus alia cognoſcibilia. alia incognoſcibilia. Effabilia ſũt, quæ verbis vtcunque explicari poſsunt. vt deum eſſe vnum & creatorem mundi. Ineffabilia ſunt, quę nullis verbis ſatis explicari poſſunt. Vt vnitas eſſentię cum trinitate perſonarum, Filij generatio æterna, de qua Iſaias. Generationem eius quis enarrabit? Cognoſcibilia, vt deum eſſe æternum & incorporeũ. Incognoſcibilia ſunt, Iudiciorum dei Abyſſus. de quibus Paulus. O altitudo diuitiarum ſapientię & ſcientię dei, quàm incomprehenſibilia ſunt iudicia tua. Item Aug. li. 83. q. q. 49. ait. Credibilium tria ſunt genera. Alia ſunt quæ ſemper creduntur, & nunquam intelliguntur. ſicut omnis hiſtoria tempotalia & humana geſta percurrens. Alia mox vt creduntur intelliguntur. ſicut ſunt omnes rationes humanæ, vel de numeris, vel de quibuſlibet diſciplinis. Tertium quæ primo creduntur, & poſt ea intelliguntur, qualia ſunt ea, quæ de diuinis rebus non poſſunt intelligi, niſi ab his qui mũdo ſunt corde. quod fit præceptis ſeruatis, quæ bene viuendo accipiuntur.

Iſai. 53.

¶ Regula x.

Qvando de ſuperioribus diſputatur (inquit Hiero. ad Damaſũ de viſione ſeraphim) & maſculinum ſeu fœmininũ ponitur genus, nõtã ſexus ſignificatur, quã idioma lingvę. ſi quidẽ

ipſe

ipſe deus inuiſibilis & incorruptibilis, omnibus penè linguis profertur genere maſculino, cùm in eum ſexus non cadat. & ſpiritus ſanctus ſecundum proprietatem linguę Hebraïcę fœminino genere ꝓfertur, Ruah. & in plurali, Ruchot. Græcè vero τὸ πνεῦμα neutro. Latinè maſculino, ſpiritus. Nec in dei virtutibus ſexus eſt ponendus. Vt Cherubim, Seraphim, Throni. Et Aug. tract. 38. ſuper Iohan. ait. Conſuetudo locutionis, ideo per diuerſas linguas variat genera vocabulorum, quia in ipſis rebus non inuenit ſexum. Nam apud Grȩcos fœminini generis eſt principiū, ἀρχή. Sicut apud nos lex generis fœminini, quæ apud illos eſt maſculini. Sicut ſapientia apud nos & apud illos generis fœminini eſt, σοφία. non enim ſapientia verè fœmina eſt, cum Chriſtus ſit dei ſapientia, & Chriſtus appelletur genere maſculino, ſapientia fœminino.

¶Regula xj.

PEr id. (inquit Aug. in li. q. ex vet. teſt. q. 9.) quod multimodam rationem, id eſt, multas ſignificationes, verba habent, faciunt quæſtiones, ideo ſi ad cauſam de qua agitur referantur, nulla erit quæſtio. Quia per ordinem

Commune. res ipſæ ſe produnt. Nam commune dicitur aliquando quod indiuiſum eſt. Aliquando quod immundum eſt. Duobus enim modis

Actu. 10. appellatur commune. Deniq́ue Petrus Apo-

Rom. 14. ſtolus. Commune, inquit, & immundū nūquam intrauit in os meum. & Paulus. omne, inquit, quod non eſt ex fide, peccatum eſt. & ad Gala. 3. Lex non eſt ex fide, & tamen non

Fides. eſt peccatum. Sed in primo loco fides eſt credere quod placeat deo id quod facis. i. cum dubitamus an deo placeant, nec ne quæ facimus, ſi facimus peccamus. At vero in ſecundo loco fides vocatur, quando rei nondum à nobis conſpectæ fidem adhibemus. q. d. lex vetus non tam fidem quàm opera exigebat. Vides ergo quia vnus & idem ſermo non eandem ſemper ſignificat. Ideo cum dicitur immundum, conſiderandum ex qua cauſa dicatur. Aliquando ad comparationem melioris immundum dicitur. Aliquando ad opera ſordida refertur, vt malum intelligatur. Sic canis immundus dicitur ad ouem comparatus. & plumbū ad comparationem auri immundū eſt. & coruus ad pauū. & cū vniuſcuiusq; corporis mēbra ſint, alia honeſta, alia inhoneſta vocantur, cū ſciātur mala non eſſe. Ita omnia bona ſunt in ſua natura quia vtilia. Item in calce Pſal. 8. ait. Vnicū nomen pluribus modis poteſt intelligi & explicari, ſed pro locis. nāq; aliud alibi ſignificat. & hæc regula in omni allegoria retinenda eſt, vt pro præſentia loci cōſideretur quod per ſimilitudinē dicitur. Hæc n. eſt dn̄ica & Apoſtolica diſciplina. Hanc regulam ibidem explicat Aug. exemplis ſed nō ſatis commodis ad inſtitutum. Nos accōmodatioribus exemplis vtamur, ex eodē Aug. deſumptis in fronte illius Pſal. 8. Multis, inquit, & varijs ſimilitudinibus vna eademq́ue res in ſcriptura inſinuatur. vt in hoc Pſal. torcularia *Torcular.*

poſſunt eccleſias ſignificare, eadē ratione qua & aream intelligimus eccleſiam. Quia ſiue in area ſiue in torculari nihil aliud agitur, niſi vt fructus ab integumentis purgentur, quę neceſſaria erant, & vt naſcerentur & vt creſcerent, atque ad maturitatem, vel meſsis vel vindemiæ peruenirent. His ergo vel integumentis vel ſuſtentaculis. i. paleis, in area frumenta, & vinacijs in torcularibus vina exuūtur. Sicut in eccleſijs à multitudine ſecularium hominum, quæ ſimul cum bonis congregatur, quibus vt naſcerentur & apti fierēt verbo diuino neceſſaria erat illa multitudo, id agitur, vt ſpiritali amore per operationē miniſtrorum dei ſeparentur. Agitur. n. nunc, vt non loco ſed affectu interim ſeparentur boni a malis, quamuis ſimul in eccleſijs, quantū attinet ad corporalem præſentiam conuerſentur. Aliud autem erit tempus, quo vel frumēta in horrea, vel vina in cellas congregentur. Vel alia ſimilitudine. Vina recondet in apothecis, vinacia vero pecoribus proijciet. ventres pecorum ſunt pœnę gehennæ. affert aliū intellectum de torcularibus quem legere poteris apud ipſum. Deinde ait Chry. ho. 13. in Iohan. Duplex eſt gratia vetus & noua. quēadmodum duplex erat Iuſtitia. ſecundū iuſti- *Philip. 3.*

tiam, inquit, quæ in lege eſt irreprehenſibilis. & duplex fides, vt, ex fide in fidem. (i. ex fide *Rom. 1.*

incipiente in proficientem. aut in fidem. i. in fidelium gratiā.) & duplex adoptio. vt quorū adoptio eſt. & duplex gloria. Vt. ſi. n. quod euacuatur p gloriā eſt, multo magis quod ma- *Rom. 9.*

net in gloria. & lex duplex. vt Lex ſpiritualis *2. Cor. 3.*

vitę liberauit me. & duplex ſeruitus. vt quorū ſeruitus. & iterum. ſpiritui dei ſeruientes. & teſtamentum duplex. vt, Diſponam vobis

teſta-

Iere.31. teſtamentũ nouũ nõ ſecũdũ teſtamẽtũ quod diſpoſui patribus veſtris.& duplex ſanctifica tio. & duplex baptiſma.& duplex ſacrificiũ. & templũ & circũciſio duplex. Sed illa veteris legis quaſi figuræ ſunt.hęc quaſi veritas,equi uocationẽ non rei cõmunionẽ ſeruantia, qm̃ in figuris ſunt & vmbra.nã & homo pict⁹ homo appellatur,& verus homo itẽ.& ho.3.in epiſt.ad Hebræ.ait,Chriſtus aduentũ ſuũ car Exitus. nalẽ exitũ vocat.vt exijt qui ſeminat ſeminare ſemẽ ſuũ.& iterũ.ego a patre exiui & veni. & Paulus.Chriſti aduentũ vocat introitũ.Cũ Hebre.1. iterũ introducit primo genitũ in orbẽ terrarũ.Itẽ Aug.tract.47.ſuper Io.ait.Per ſimilitu dinem Chriſtus multa eſt, quæ per proprie- Chriſti nomina. tatem non eſt. Per ſimilitudinem & petra eſt Chriſtus eſt oſtium & lapiſ angularis, & paſtor & agnus & leo. Si autem proprietates diſcutias rerũ quas videre conſueſti, nec petra eſt,quia durus & ſine ſenſu nõn eſt. nec oſtiũ eſt,quia faber eum non fecit.nec lapis angularis eſt,quia non eſt ab ſtructore cõ poſitus.nec paſtor eſt, quia cuſtos ouiũ qua drupedũ non eſt.nec leo eſt, quia fera nõ eſt. nec agnus eſt,quia pecus nõ eſt. oĩa ergo iſta per ſimilitudinẽ.Quid ergo propriẽ? in principio erat verbũ. qđ de homine qui apparuit. Verbũ caro factũ eſt.Item Hiero.contra Pelagi.ait. Perſpicuũ eſt duas in ſcripturis ſanctis eſſe perfectiões,duasq; Iuſtitias, & duos timo Iuſtitia duplex. res.Primã perfectionẽ & incõparabilẽ veritatẽ,perfectãq; Iuſtitiam dei virtutibus cõparã dam.Secundã autẽ quæ competit noſtræ fragilitati.Iuxta illud quod dicitur in Pſal. Non iuſtificabitur in cõſpectu tuo oĩs viuens.Iob, Zacharias & Eliſabeth, iuſti dicti ſunt ſecundum eã iuſtitiã quę poſsit in iniuſtitiã aliquã do commutari. & non ſecundũ illam de qua dicitur.Ego deus & non mutor.& hoc eſt qđ Apoſtolus ſcribit.etenim non eſt glorificatũ, quod glorificatũ eſt propter excellentẽ gloriam.quod videlicet legis iuſtitia ad compara tionem Euangelicæ gratiæ non videatur eſſe iuſtitia.Et iterum.ex parte ſcimus,& ex parte prophetamus, cum autẽ venerit quod perfectum eſt, deſtruẽtur illa quæ ex parte ſunt. &,Videmus nunc in ſpeculo & ęnigmate,tũc autem faciẽ ad faciem.Hæc ille.Ex diſtinctio- Locus Pauli ad Ro.5. ne illa duplicis Iuſtitiæ intelliges dictũ Pauli ad Roma.5.Vix pro iuſto aliquis moritur.nã pro bono forſitã quis audeat mori. Cõmendat Apoſtolus Chriſti charitatẽ erga vniuerſum genus humanum. Nam cum infirmi.i. peccatores,eſſemus,pro nobis ſuffixus eſt.Cũ alioqui vix vllus homo inueniatur qui ꝓ ho mine quantumuis probo & iuſto perpeti velit dolorem, & ſe obijci diſcrimine. & loquitur de illo ſecundo genere Iuſtitiæ quæ nr̃æ com petit fragilitati. Nam pro viro bono, qui iam ad virtutis culmen conſcendit, aliqui mori au dẽbũt. Præterea perquam familiare eſt ſacris literis conferre iram dei, igni, gladio,& alijs eiuſmodi. Pſal.14. Sagittæ tuæ acutę potentiſsimę.&.43.accingere gladio.& pluet ſuper impios laqueos ignis & ſulphuris.Deinde per arcum, gladium ,ſcutum, currũ, equum,aurum, argentũ, & his quæ armis bellicis & terrenæ prudentiæ conueniunt, ſolet ſcriptura auxilium humanum intelligere. Pſal.43. Ne que.n.in arcu meo ſperabo, & gladius meus non ſaluabit me.&,hi in curribus, hi in equis, nos autẽ in noĩe dei magnificabimur.& Hoſeas ait. Non ſaluabo eos in arcu & in bello, & in equis & in equitibus. Præterea Aug.cõcionc.1.Pſal.34.ait. Non ſunt arma ſpiritualia,ſic eſſe, vt quaſi quod ſcutum eſt,ſemper Locus Aug. annotãdus. ſcutũ ſit,aut quod galea eſt, ſemper galea ſic, aut quod lorica eſt, ſemper lorica ſit. In iſtis armis corporalibus ita eſt,quanquã & de ferro quo fiunt mutari poſsint,vt ex gladio fiat ſecuris,tamen ipſum Apoſtolũ vidimus dixiſ ſe quodam loco loricã fidei. & alio loco ſcutum fidei. ſic enim ait.1.Theſſa.5.induti loricam fidei & charitatis,& galeam ſpem ſalutis. & ad Ephe.6.induti loricam iuſtitiæ, & galeã ſalutis aſſumite, & ſcutum fidei. Ergo ipſa fides & lorica poteſt eſſe & ſcutum.Scutũ ergo eſt, quia tela inimicorum excipit & repellit. lorica eſt,quia interiora tua transfigi non ſinit.Item li.2.de conſen.euang.ca.30.ait. Nomen ambiguum aliquãdo cũ expoſitione po nitur.vt eſt illud.Nolite pueri effici ſenſib⁹,ſed 1.Cor.14. malicia paruuli eſtote,vt ſenſibus perfecti ſitis.Hoc.n.modo breuiter, clauſa ſententia dici potuit.Nolite eſſe pueri,ſed eſtote pueri.& illud. Siquis putat ſe eſſe ſapientem in vobis in hoc ſeculo ſtultus fiat,vt ſit ſapiens. Quid n.aliud dixit quã, non ſit ſapiens vt ſit ſapiẽs. Aliquando clauſe ita dicuntur vt exerceant quęrentem, vt eſt illud quod ait ad Gala A- Gala. 6. poſtolus.inuicem onera veſtra portate,& ſic ad implebitis legem Chriſti. Qui.n.putat ſe eſſe aliquid cum nihil ſit, ſeipſum ſeducit. opus autem ſuum probet vnuſquiſque,& tunc in ſemeipſo habebit gloriam & non in altero. Vnuſquiſq; proprium onus portabit.Niſi.n. Onus. pon-

ponderis nomen ſub diuerſis ſignificationi-
bus acceperis, procul dubio putabis eundem
ſibi in loquendo eſſe contrarium. Et hoc in
vna ſententia tam vicinè poſitis verbis. Qui
cum paulo antè diceret. Alter alterius one-
ra portate. poſtea dixit. Vnuſquiſque pro-
prium onus portabit. Sed alia ſunt onera par
ticipandæ infirmitatis. alia reddendæ ratio-
nis deo de actibus noſtris. Illa cũ fratribus ſu-
ſtinenda communicantur, quæ propria ab
vnoquoque portantur. Sic in euangelio in-
telligamus ſub aliam ſignificationem dictam
virgam quæ ſecundum Marcum ferenda eſt.
& ſub alia illam quæ ſecundum Mat. & Lucã
non ferenda eſt. Nam virga intelligitur ſpi-
1.Cor.4. ritualiter de qua dicebat Apoſtolus. In vir-
ga veniã ad vos. & corporaliter qua vtimur.
ſiue ad equum, ſiue ad aliud aliquod opus.
Vtrumq́ue ergo accipiendum à domino di-
ctum. & Orige. ho. 1. in cãtica cãti. interprete
Hiero. ait. Sermo diuinus vnam eandemq́ue
rem pro locorum qualitate diuerſis vocabulis
nuncupat. Quando hoſtia offertur in lege,
& vult intellectum oſtendere, pectuſculum
ſeparationis. Quando vero recumbit ali-
quis cum Ieſu & ſenſuum eius communione
fruitur, non pectuſculum vt ſuprà, ſed pectus
alloquitur. Porro cum ſponſa loquitur ad
ſponſum, quia nuptiale carmen inducitur,
non pectuſculum vt in ſacrificio. non pectus
vt in Iohanne diſcipulo, ſed vbera nominat
dicens. Quia bona vbera tua ſuper vinum.
Denique Iſichius li. 1. Leui. ca. 4. & li. 5. ca. 16.
ait. Eandem rem explicat ſcriptura multis
nominibus, nec eſt ταυτολογία, ſed o-
perationibus rerum quæ ſignificãtur, apta im
ponit & diſtribuit nomina. Sic carnem vo-
cat velamen, quia eſt tegumentum diuinita-
tis. Aliquando templum. Soluite templum
hoc. Aliquando nubem. Iſaię. 19. Ecce
dominus aſcendit ſuper nubem leuem. Ali-
quando propitiatorium vocatur. Et affli-
ctio vocatur à Dauid. Portæ inferni. por-
tæ mortis. dolores partus. vmbra mortis. Hęc
exempla, vt res fieret clarior, nunc adduxiſ-
ſe ſatis ſit. nam in alia huius operis parte, in
qua explanaturi ſumus myſticorum nomi-
num, quæ in ſcripturis inueniuntur, ſignifi-
cationes, fuſius de hac re diſputabimus.

Regula xij.

QVando rectus (inquit. Aug. li. 14.
de ciui. dei. ca. 8.) ſcripturæ ſacræ
ſenſus alium exitũ non poteſt in-
uenire, niſi aliquid addatur, addẽ-
dum aliquid eſt vt intelligatur. Item Euthy.
Pſal. 72. & 74. ait. Sæpenumero quoſdam in-
uenimus ſermones ob Hebraicæ linguæ an-
guſtiam, à qua vetus teſtamẽtum in Gręcam
linguam tranſlatum eſt, impoſsibile fuit pari
bus dictionibus amplam æquè ac claram ſi-
gnificationem reddere. vt in Pſal. Quid eſt
mihi in cælo, & a te quid volui ſuper terram.
i. a te quid aliud volui quam vtilitatem & cõ-
modum tuum. & iterum. Quoniam nec ab
egreſſu, nec ab occidente, nec a deſertis mon
tibus. ſubintelligendum v. g. aliquid deô la-
tet. Item Pſal. 51. ait. Solent hi qui vlciſcun-
tur iniurias, defectiua quædam verba profer
re, veluti præ gaudio reliqua in eis verba prę-
cidantur. vt eſt illud. Viderunt oculi noſtri.
ſubintelligitur. vindictam, vel aliquid ſimile.
&, confitebor tibi in ſeculum, quia feciſti. ſub
intellige vindictam. & Pſal. 125. ait. Eſt pro-
prium idioma Hebraicæ linguæ dicere. Do-
minus fecit cum illo. & ſubintelligere miſeri-
cordiam. & in Pſal. magnificauit dominus ſa-
cere nobiſcum. Scilicet miſericordiam. Hie-
ro. quoq; Ecclesi. 12. ait. Scriptura diuina bre
ui circulo verborum coarctata eſt, & quantũ
dilatatur in ſenſibus, tantũ ſermone conſtrin-
gitur. Quia conſummatum abbreuiatumq́ue
verbum fecit dominus ſuper terram. & verbũ
ei⁹ iuxtà eſt in ore noſtro & in corde noſtro.
Philoſophi vero & ſeculi huius doctores, qui
ſuorum dogmatum facultates conantur aſſe-
rere, varietate ac multitudine ſermonum vtũ-
tur. Hactenus ille. Exempla vbique obuia
ſunt. Ionæ. 1. Et dixerunt ad eum. indica no-
bis cuius cauſa malum iſtud ſit nobis? quod
eſt opus tuum? quæ terra tua? & quo vadis?
vel ex quo populo es tu? Rabbi Dauid Pſal.
21. his verbis hanc regulam expreſsit. Solet
ſcriptura in loco apto nimia breuitate vti.
vt in Pſal. in funibus tuis firmabis, ſcilicet
ſagittas tuas, ante facies eorum. Præterea
Aug. li. Quęſtionum veteris & noui teſta-
menti Quęſtione 16. ait. Aliquando ſub
compendio loquitur ſcriptura, & quędam
intelligenda vult ex propoſita ratione. Sic Exod. 4.
Sephora vxor Moyſi, non ignorans qua
cauſa viro ſuo infeſtus angelus videbatur, ac-
cipiens petram, circuncidit filiũ ſuum, & receſ-
ſit angelus. Nã ad hunc modũ in Exo. legitur
Cum

Cum eſſet in itinere in diuerſorio occurrit ei
dominus & volebat occidere eũ. tulit ilico Se
phora acutiſsimam petram, & circũcidit prę-
putium filij ſui. tetigitq; pedes eius. i. proiecit
præputium ad pedes Moyſis. & ait ſponſus
ſanguinum tu mihi es. id eſt, das arrabonem
nuptiarum mihi filij tui occiſionem. Hoc di-
cebat quia ignorabat Sacramentum circun-
ciſionis, cum eſſet Madianitis. Et in euãgelio
Mat. 15. dñs ad Iudæos. Quare vos prætentis manda-
Mar. 7. tum dei vt traditionem veſtram ſtatuatis? nã
dixit dominus. Honora patrem tuũ, & matrẽ
tuam, & qui maledixerit patri aut matri mor
te moriatur. Vos autem dicitis. Quicunq;
dixerit patri aut matri, omne munus quod-
cunq; fuerit ex me tibi proderit, & non hono
rificabit patrem aut matrẽ ſuam. ſine dubio
per compendium dixit Saluator, vt ſubintel-
ligatur Sacerdotes Iudęorum dum auaritiæ
ſtuderent dei legem ſpreuiſſe. Impia enim cõ
ſpiratione conſilium dederunt filijs vt male-
dicentes patrem aut matrem quodcunq; of-
ferrent quaſi donum deo, per quod data ſen-
tentia in maledictos, ſolueretur. Vnde ſecuri
facti filij, contra dei præceptum, contemne-
bant parentes. Et in li. de fide & operibus. ca.
9. dat aliud exemplum. Actuum, inquit 8.
ſcriptura tacuit, atq; intelligenda dimiſit cę-
tera quæ in ſpadone baptizando Philippus
egit, atque eo quod ait baptizauit eum Phi-
lippus intelligi voluit impleta omnia, quæ li-
cet taceantur in ſcripturis cauſa breuitatis ta-
men ſerie traditionis ſcimus impleta. nam
non dubitandum eſt in catechiſmo dicta eſſe,
quę ad mores vitamq; pertinent eius qui cre-
dit in Chriſtum. Hæc ille. & ad hunc modũ
intelligendum eſt quando dicitur in actibus
apoſtolorum baptizaſſe apoſtolos in nomi-
ne Chriſti quod breuitatis gratia duæ perſo-
næ omiſſæ ſunt. Nam nunquam legimus in
actibus neq; in Paulo baptiſma in noĩe patris
& filij & ſpiritus ſancti. Sed de hoc â nobis
ſupra diſputatum eſt.

De hui⁹ loci Mat. 15. expoſitione lege Hie
ro. in illũ locũ. Sed aduerte quod apud Mar.
ca. 7. cũ dicitur. Qui dixerit patri. capitur pro
maledixerit.

¶ Regula xiij.

SIc vnuſquiſque euangeliſtarum (in
quit Aug. li. 2. de conſen. euang. ca.
15.) contexit narrationem ſuam, vt
tanquam nihil prætermittentis ſeries digeſta
videatur. Tacitis. n. quæ non vult dicere. Sic
ea quæ vult dicere, illis quæ dicebat ſubiun-
git, vt ipſa continuo ſequi videantur. Sed cũ
alter ea dicit quæ alter tacuit, diligenter ordo
conſideratus indicat, locum vbi ea potuerit, a
quo prætermiſſa ſunt, tranſilire, vt ea quæ di-
cere intenderat, ita ſuperioribus copularet, tã
quam ipſa nullis interpoſitis ſequerentur. Ac
per hoc intelligitur Matthæus vbi ait. ſom-
nio admonitos magos ne redirent ad Hero-
dem, per aliam viam regreſſos in regionem
ſuam, illic prætermiſiſse, quæ Lucas narrauit
geſta circa dominum in templo, & dicta à Sy
mone & Anna. Vbi rurſus Lucas prætermit-
tens profectionem in Ægyptum quam narrat
Matthęus, tanquam continuum contexit re-
greſsionem in ciuitatem Nazareth. De hoc
exẽplo qđ attulit Aug. Theophy. Mat. 2. in
expoſitione huius loci. Habitauit in ciuita-
te Nazareth. hæc ait. Quomodo Lucas dicit,
quod poſtquam natus fuit, impleuit 40 dies,
& à Symeone geſtatus eſt, deſcenderit domi-
nus in Nazareth. Hoc autem in loco Mat-
thæus dicit quod poſt reditum ex Ægypto
venerit in Nazareth? diſce igitur quod quæ
ſiluit Mat. dicit Lucas. v. g. Poſt quam natus
eſt, impleuit 40. dies, deinde deſcendit in Na-
zareth, hæc dicit Lucas. Matthæus dicit poſt
hæc, quod fugerit in Aegyptum. deinde vene
rit ab Aegypto in Nazareth. Non diſsident
ergo inter ſe. Nã Lucas dicit deſcenſum à Be-
thlehẽ in Nazareth. Matthęus poſteà reditũ
ab Aegypto in Nazareth. Hęc ille. Deinde cũ
Mat. in fine ca. 2 dixiſſet. Habitauit in ciuita
te Nazareth. ſubiungit ca. 3. In diebus illis ac-
ceſsit Io. Baptiſta prædicãs in deſerto Iudæę.
In quibus diebus hæc Iohã. prędicauit? num
quando è Bethlehẽ aſcendit in Nazareth cũ
Ieſus erat puer. an cum venit ex Aegypto in
Nazareth. minimè. Sed cum iam Ieſus 30.
eſſet annorum, vt narrat Lucas. ca. 3. Verum
ſcripturæ mos eſt, in diebus illis dicere pro ſe- *In diebus il*
quentibus, quolibet tempore, manifeſtando *lis quid ſi-*
ſolum tempus illud, quo facta ſunt, quæ nar- *gnificet.*
rare vult. quemadmodum nũc fecit euange-
liſta quæ in medio ſunt prætermittens. De
hoc latius locuti ſumus ſupra cum agebam⁹
de particulis indeclinabilibus. in dictione
Tunc, & In diebus illis. Lege Aug. tract. 11 a.
in Io.

At vero cum dixit Aug. in Regula. Sed cũ
alter &c. hunc habet ſenſum. Quando vnus
euange-

euangeliſta eanarrat quę ab alijs prætermiſſa ſunt euangeliſtis, ex aliorum cum illo collatione,& ordine geſtorum conſtabit quo in loco illi euangeliſtæ narrationem præciderint, & ibidem oportet id collocari. vt in ſequenti regula clarius manifeſtabimus.Deinde quod nihil officiat hiſtorię veritati, quod diuerſis verbis ab euangeliſtis vna res narretur, docet Aug.li.Q.1. in Gene.q.64.

Regula xiiij.

SOlent euangeliſtæ. (Iuxta Aug.li. 2.de cõſenſu euangeliſtarũ. ca.19.) prætermiſſa recordari, vel poſterius facta pręoccupare,ſicuti diuinitùs ſuggerebantur, quæ antea cognita,poſtea recordando conſcriberent. Exempla ex ipſo Aug.facile colligi nequeunt.Exemplum primi ſit illud Mat.c.14.vbi occiſionē Iohannis,quam ſuo in loco omiſerat, commemorat euangeliſta.In illo,inquit,tēpore audiuit Herodes tetrarcha famam Ieſu, & ait pueris ſuis. Hic eſt Iohannes Baptiſta,ipſe ſurrexit a mortuis, & ideo virtutes operantur in illo. Herodes.n.tenuit Iohannem & alligauit eum.Exēplum ſecundi Marci.3. dicitur.& Iudas Eſcharioth qui & tradidit eum. cum ab eo traditus ſit.ca.14.ſed de hac re li.5.harum Hypotypoſeon.ca.1.diligēter à nobis diſputatum eſt, cũ inquam de ordine narrationis ſcripturæ diſſerebamus.& Io.11.Maria erat quæ vnxit dominum vnguento.cum id factum ſit ca.12.& Io.1.Erat Andræas frater Symonis Petri.cum Petri nomen poſtea ſit illi inditum.& Exodi.15. Aquæ Mara vocantur per Anticipationem antequam hoc nomen illis inditum eſſet.& in Dani.epiſt.Nabucho. que ponitur in fine. 3. ca.collocanda erat in fine.4

Regula xv.

IN vnius euangeliſtæ expoſitione, (inquit Aug. in li. de Adulterinis cõiugijs ca.11.& 12) videndũ eſt,qd alij euangeliſtæ dicant, cum ille locus exponitur.Cũ enim legimus in Mat.quicunque dimiſerit vxorem, niſi ob fornicationem,vel vt in Græco habetur,per cauſam fornicationis, & aliam duxerit,mœchatur. Non debemus continuo putare illum non mœchari, qui propter cauſam fornicationis dimiſerit,& aliam duxerit, ſed adhuc ambigere, donec alios euangeliſtas conſulamus. Non.n.a Matthæo dictum eſt totum,ſed ita pars dicta eſt, vt intelligatur a parte totum. Quod tanquam explanantes Marcus ca.10.& Lucas. c.16.vt clareret plenè ſententia,totum dicere maluerunt. Quicunq; dimiſerit vxorem ſuã, & aliam duxerit, adulterium committit. & Lucas. omnis qui dimiſerit vxorem ſuam,& adducit alteram mœchatur.Nam qui dimiſerit vxorem non ſolum ob fornicationem,ſed ob quancunq; aliã cauſam, & aliam duxerit, mœchatur.Ideo euangeliſtæ inter ſe non diſſentiunt.Sed reſtat vt Matthæũ intelligamus a parte totum ſignificare voluiſſe, eandem tamen tenuiſſe ſententiam.vt dimittens vxorem & alteram ducens,non quidam mœchetur, quidam vero non mœchetur, id eſt,qui propter fornicationem dimiſerit, ſed omnis qui dimiſerit vxorem ſuam & ducit alteram, mœchari minimè dubitetur. Hactenus ille. Sed quæres quare non ſubiungit idem præceptum, de muliere ſicut de viro, dominus in euangelijs. Reſpondet Ambro. 1.ad Corin. 7. Vxor,inquit, a viro non diſcedat niſi cauſa fornicationis. Quod ſi diſceſſerit,aut maneat innupta,aut viro ſuo reconcilietur. & vir ſimiliter non dimittat vxorem. Ideo non ſubdit de viro, quod de vxore pręmiſit,qa viro licet ducere aliam. & deſumpſit hunc errorem ex Lactantio. li.6.ca.23. Nos ex Regula. 5. Quinqua. 1.reſpondere poſſumus, quod per perſonam quæ inſignior eſt, quæ ignobilior eſt ſubintelligitur. vt ibidem multis exemplis a me probatũ fuit. vt habetur in decretis.32.q.6. Non mœchaberis.& q.5.c. præcepit. quicquid viris præcipitur, hoc conſequenter redundat ad fœminas. Neque.n. adultera vxor dimittenda eſt, vir mœchus retinendus. At vero illa verba Ambro.ſ.ideo non ſubdit de viro quod de vxore præmiſit, quia viro licet ducere aliam. hunc ſenſum poſſunt habere, quem Grego.32.q.7.ca. hi vero. protulit. Qui vxores ſuas in adulterio deprehenderunt, non licebit, nec eum nec eam aliam vxorem accipere, aut virum, quandiu viuunt. At ſi adultera mortua fuerit, vir eius poteſt ducere vxorem, adultera minimę. nam etiam ſi mortuus fuerit vir eius carebit viro perpetuò.

Mat. 5.

An vxor poſsit virũ ob fornicationem dimittere.

Locus Ambro. difficilis.

Addamus adhuc nonnulla exempla. eſt optimum exemplum apud Mat. ca. 26. Antequam gallus cantet, ter me negabis. Hoc intelligere non poteris niſi Marcum conſulas,

Mat. locus interpretatus.

Mar. 14.

las,cuius ſunt verba. Antequam gallus cantet bis,ter me negabis.intelligẽdus eſt ergo Mat. antequam gallus cantet. i. antequam deſinat canere,vel abſoluat cantum ſuum, ter me negabis.ſolet.n.gallus circa mediam noctem,& manè cantare.& ad hunc ſenſum facile trahit
Locus Mat. elucidatus. Lucas ca. 22. & Io. 13. Præterea apud Mat. ca.9.dicitur.Ingreſſus nauem,traiecit & venit in ciuitatem ſuam.in cuius loci expoſitione
Vrbes Ieſus inquit Theophy. Ciuitatem ſuã Capharnaũ dicit.illic.n.habitabat. Bethlehẽ.n.pepit.Nazareth educauit. Capharnaum aſsidue præbuit domiciliũ. Vides quomodo ciuitas do-
Hiero.locus difficilis. mini vocatur Capharnaũ. Hiero.tamẽ.Mat. 9.dicens ciuitatem dñi eſſe Nazareth,videtur euangelio repugnare.Nam Marcus ca.2.eandem rem enarrans, inquit eius ciuitatem eſſe Capharnaum, his verbis.Iterum intrauit Capharnaum poſt dies aliquot, & auditum eſt quod in domo eſſet, & confeſtim conuenerunt multi,ita vt non caperet, neq; ad ianuã. Porro Chriſtianus Druthmari Mat.21.diſſonantiam Hiero.cum Marco ſic dirimit.Alius euangeliſta dicit,hoc geſtum in Capharnaũ. Mat.in Nazareth, iuxta Hiero.expoſitionẽ. Nihil tamen obſtat ita intelligi,quia cum dominus deſcendit de freto, tranſijt per Nazareth, & venit in Capharnaum.

¶ Regula xvj.

VBi apertius (inquit Augu.li.3.de doct.Chriſt.ca.26.) aliquid exponitur,ibi diſcendum eſt , quomodo in locis intelligatur obſcuris. Neque enim melius intelligi poteſt quod di-
Pſal.34. ctum eſt a deo.Apprehende arma & ſcutum, & exurge in adiutorium mihi. quàm ex illo
Pſal.5. loco vbi legitur. Domine vt ſcuto bonæ voluntatis tuæ coronaſti nos. Non tamen intelligas vbicunque ſcutũ ponatur, pro munimẽto poni & bona volũtate dei. & li.83.q.q. 53.ait. Quibuſdã ſcripturarũ locis apertius aliquid exprimitur,quod diligens lector etiam in alijs in quibus minus aperitur,intelligat. Deus enim noſter ſic ad ſalutem animarum diuinos libros, ſpiritu ſancto moderatus eſt, vt non ſolum manifeſtis paſcere, ſed etiã ob-
Oportet ſcripturã exordiri a nouo inſtrumẽto. ſcuris exercere nos velit.Hacten⁹ ille. Ex hac regula facile colligitur ſtudioſos ad intelligẽdum vetus inſtrumentum, prius oportere in nouo laborare,vt à manifeſtioribus ad obſcuriora procedat.& in vniuerſum in tota ſcriptura oportet locos conferre inter ſe & componere, vbi eadem vel ſimilis res tractatur,vt verum ſenſum eliciamus. Vnde Hiero.Euagrio ſcribens. exponẽs hæc verba Gene. 14. Melchiſedec rex Salem proferẽs panem & vinũ (erat.n.Sacerdos dei altiſsimi.) benedixit ei &
De oblatione quæ fuit facta Melchiſedec. ait.benedictus Abrahã deo excelſo.ait.Quod Melchiſedec dedit victori Abraham panem in refectionem ipſius & pugnatorum eius, & decimas prædæ acceperit ab eo,aut quod Abraham ipſi dederit decimas ſpoliorum,& acceperit decimas ſubſtantię Melchiſedec. Nã tam iuxta Hebraicum quam 70. ad vtrunq; referri poteſt. Quanquã Paulus ad Hebręos
ad Hebr.7. apertedefiniat,nõ Abraham ſuſcepiſſe a Melchiſedec decimas diuitiarũ eius, ſed de ſpolijs hoſtium partẽ cepiſſe pontificem. Hæc ille. Priorem expoſitionem , nempe quod Melchiſedec protulit omnia neceſſaria exercitui Abrahæ,& laudauit deũ qui profligauit hoſtes Abrahæ , & quod Abraham illi protulit decimas prædæ,eſt ex Ioſepho.li.1. Antiqui. ca.21.deſumpta. ¶ Contẽplare,(inqt Chry. in Homi. Pſal. Cantate dño canticũ nouũ)vt prophetiã verbis adaptans euangelicis eundem reddat ſententiarum dogmatũq; concẽtum. & Hiero.ad Damaſum de viſione ſeraphim,ait.Quicquid in veteri legimus teſtamẽ
Conſonãtia ve. & noui inſtrumẽti. to,hoc idẽ in euãgelio inuenimus, & quod in euangelio fuerit lectitatum, hoc ex veteris teſtamẽti authoritate deducit,nihil inciſ diſſonum,nihil diuerſum eſt.& Orig. li.2.epiſt.ad Roma.ca.3.ait. Moyſes & Elias apparuerũt in gloria cũ Ieſu colloquentes in monte.In quo oſtẽdit legẽ & prophetas cũ euãgelijs cõſonare,& in ea, gloria ſpiritalis aſpectus atq; intelligentię refulgere. Hæc ille. Hoc oſtendit modus loquendi euangeliſtarũ.Cum.n.afferunt ex veteri inſtrumento aliquod teſtimonium, aiunt. Hoc totum factũ eſt, vt adimpleretur quod dictum eſt per prophetam.Nam ſolent apoſtoli & euangeliſtæ verba referre loquentis,ad hunc modum.ſicut ſcriptũ eſt per prophetam.vel in ſermonibus Iſaiæ.pro quo Latini dicunt.ſicut inquit propheta.

¶ Regula xvij.

CHriſt⁹,(inqt Chryſ.ho.36.i Io.)ab his qui ſuã viderant poteſtatẽ fidẽ requirit,ab his vero qui ignorabãt minimẽ , niſi prius admoneãtur. Propterea circa euãgelij principiũ Matthęus multos dominũ curaſſe narrat , & nemini ſuã

pote-

poteſtatem prænunciaſſe. Vnde cũ dixiſset dñs Io.5.illi paralytico. Surge, tolle grabbatum tuum & ambula, ait Theophy. Dominus exigere fidem non ſolebat ab ægris, antequã in conſpectu ipſorum faceret miracula. Sed poſtquam vidiſſent miracula exigebat fidẽ. Idem Chriſtus ab hoc paralytico non exigit fidem antequam ſanaſſet. quia æger ille nondum viderat eum ſigna facientem. Præterea Io.4.ait. Dominus cum nullum ſpecimen de ſe exhibuiſſet, nihil magnum de ſe dicit. Vnde
Io.4. quando dixit Samaritana. Io.4. Nũquid maior es patre noſtro Abraham? non dicit profecto maior ſum. ſed ait. Qui biberit ex hac aqua, ſitiet iterum, qui autem ex mea biberit, non ſitiet in æternum. Hactenus ille. Hanc ob cauſam peccatum in ſpiritum ſanctum eſt irremiſsibile, quia tot editis miraculis in priſtina infidelitate permanebant. & peccatum in Chriſti humanitatem expiabile erat.

¶Regula xviij.

SErvat hunc morem (inquit Chryſoſt. ho. 36. in Io.) ſæpenumero Chriſtus, vt maiorem in modũ impudentibus ſilentium imponat, vt non tantum miraculum faciat, ſed ab alijs approbari verum eſſe contendat. Siquidem in
Mat.14. quinq; panum miraculo, ne quid ſuſpicionis
Mat.6.8. oriretur, non tantum miraculum fecit, ſed voluit vt multæ fragmentorum reliquiæ ſupereſſent. Et in mundato leproſo. Lucæ. 5. & Mat.8. Vade, inquit, oſtende te Sacerdoti, & offer munus quod præcepit Moyſes in teſtimonium illis. ſimul vt miraculo certam fidem faceret, & calumniantium ipſum, legem dei præuaricare, impudentia ora comprimeret.
Io.2. Idem in nuptijs fecit. Non enim vinum ſimpliciter oſtendit, ſed ferri Architriclino imperauit, vt qui id neſciret, confitendo, indubitatum perhiberet teſtimonium. Hac miraculi gratia inſciũ Architriclinũ, vnde id eſſet vinum demonſtrauit, vt iudicium incorruptum oſtenderet. Et cum mortuum ſuſcitauit Marci.5. Date ei, inquit, mãducare. vt certius ei reſurrectionis ſignum præberet. Denique
Io.5. Paralytico dixit. Tolle grabbatum tuum & ambula. Et Theophy. Io.6. ait. Tot ſuperſunt fragmenta non propter oſtentationem, ſed ne credatur per phantaſma ſatiatos eſſe homines.

Regula xix.

VBi accuſatur aliquis (inquit Hiero. Iſaiæ.44.&46.) V. g. populus Iudæorum ob incredulitatem atque ob blaſphemiam, abſq; vlla nominis dignitate puris appellantur nominibus. vt apud Iſaiam.c.43. Non me inuocaſti Iacob. nec me (i. in cultu meo) laboraſti Iſraẽl. & iterum. Dedi ad internecionem Iacob, & Iſraẽl in blaſphemiam. Et adhuc violentiori nomine. Domus Iacob, reliquiæ Iſraẽl. ob propinquitatem carnis & ſanguinis, & quaſi fæces reliquiarũ Iſraẽl. Vbi autem ad apoſtolorum chorum qui ex Iudæis eſt ſermonem facit, iunguntur & nominum priuilegia. Audi Iacob ſerue meus, & Iſrael quem elegi. Vt prima ſit ſeruitus. ſecunda electio. & in commẽt. Ezechi.ca.2. cum hunc locum exponit. Mitto ego te ad filios Iſrael ad gentes apoſtatrices, ait. Nequaquã populum dei, Iſrael, ſed gentes apoſtatrices vocat, eos qui a domino receſſerunt. Exempla innumera ſunt ſiue laudis ſiue vituperij. Iſaiæ. 1. Audite verbum Domini principes Sodomorum, percipite auribus legem dei noſtri populus Gomorrę. & ad Moyſen ait. Abi, peccauit populus tuus. i. iam non meus.

Regula xx.

VNus ſcopus diuinæ ſcripturæ eſt, (inquit Chry. ho. 29. in Gene.) ne quid factorum intermittat, ſed veritatem nos doceat. Neque propter inuidiam, iuſtorum virtutes præterijt, neque propter gratiam peccata adumbrat. Sed oĩa nobis proponit, vt monimenta & doctrinas quaſdam habeamus, & vt quando nos etiam per ſocordiam in id vitij inciderimus, cautiores ſimus poſtea, & denuo non incidamus. Et Theophy. Io.7. ait. Dignum eſt veritatẽ euangellorum admirari, quomodo non erubeſcãt dicere illa quæ videbantur afferre ignominiã magiſtro. Imo euangeliſtæ multa miracula tranſcurrentes, incredulitatem fratrum, & illa quæ illi opprobrant, narrãt. Et Aug. li. 2. contra Fauſtum ca. 65. ait. Sacra ſcriptura laudanda vel vituperanda hominum facta, vel ipſa indicat, vel legentibus indicanda proponit. Nec ſolum homines ipſos, vel laudabiles vel vituperabiles intimans, verum etiam quædã in vituperabilibus laudanda, & in laudabilib9

vſtuperanda,notaret.Neq; quia vituperabilis
homo erat Saul, ideo non eſt laudabile factũ
eius, quod guſtatum de Anathemate tam di-
ligenter ſcrutatus, tam ſeuere vindicare cona
tus eſt, obediens deo qui hoc fieri prohibue-
rat. Vel quod Phithões de regno ſuo deleuit.
1.Reg.28. Aut quia laudabilis erat Dauid, ideo pecca-
ta eius,quæ deus quoq; arguit per prophetã,
vel approbanda,vel imitanda ſunt. Sicut nec
in Pontio Pilato, vituperandum eſt quod ad
uerſus accuſationes Iudęorũ innocentẽ dñm
Mat.28. indicauit. Nec in Petro laudandum eſt quod
eundem dominum ter negauit. Vel vnde Sa-
Mat.16. tanas ab ipſo dño appellatus eſt,quod nõ ſa-
piendo quæ dei ſunt, cum voluit a paſsione,
hoc eſt a nr̃a ſalute,reuocare. Paulò antè di-
ctus eſt beatus,paulò pòſt dictus eſt Satanas.
Mat.16. Sed quid in eo obtinuerit,apoſtolatus eius &
martyrij corona teſtãtur.Sacra enim ſcriptu-
ra tanquam ſpeculi fidelis nitor admotarũ ſi-
bi perſonarũ, nõ ſolum quæ pulchra atq; in-
tegra,verũ etiã quę deformia vitioſaque ſint,
indicãt. Vnde rectè monet Aug.li.cõtra Men
daciũ ad Conſentiũ.ca.9. Non omnia,inquit,
quæ a ſanctis vel iuſtis viris legimꝰ facta,trãſ-
ferre debemus ad mores, ſed hinc diſcere quã
Gala.6. latè pateat quod apoſtolus ait. Fratres ſi præ-
occupatus fuerit homo in aliquo delicto,vos
qui ſpirituales eſtis inſtruite huiuſmodi in ſpi
ritu lenitatis, intẽdens teipſum ne tu tenteris.
An vero quia iurauit Dauid ſe occiſurũ Na-
bal,& clementi conſideratione non fecit,pro-
pterea imitandum eſſe illum dicemus, vt te-
merè iuremus nos eſſe facturos, quod nõ eſſe
faciẽdum poſtea videamus? Nec quia Lot fi-
lias ſuas Sodomitis proſtituit, ne hoſpitibus
vim inferrent,idem nos facere debemus. Ho-
rum omnium rationem attulit Eucherius li.
2.in Gene.ca.30.Deus,inquit,prodidit multa
in ſcripturis quæ vt caueantur admonuit, &
non imitanda propoſuit. Veluti concubitus
filiarum Lot.Deinde quinq; ciuitates quæ im
bribus igneis conflagratæ ſunt,illud ni fallor
ſignificãt,quod oẽs qui quinq; ſenſus corpo-
ris ſui libidinoſe tractauerint, in illo futuro
incendio,cõburendi ſint.Multa exempla quę
adduci ſolent de mẽdacijs patriarcharum, ab
Scholaſticis in materia de mendacio expo-
nuntur, in fine li.3.Sententiarum.vt quod Ia
cob dixerit ſe eſſe Eſau.& Ioſeph ſe eſſe augu
rem, & fratres exploratores eſſe.

Regula

Regula xxj.

DIuinæ literæ, (inqt Ambro.Lucę.
1.) nõ ſolum mores in his qui prę-
dicabiles ſunt, ſed eorum parentes
plerumq; ſolent laudare.vt veluti
tranſmiſſa immaculatę puritatis hæreditas in
ijs quos volumus laudare præcellat. Sic ſan-
cti Samuel mater laudatur ob Samuelis lau-
dem.Sic Iſaac a parentibus nobilitatem pieta
tatis accepit,quã poſteris dereliquit.Quæ enĩ
alia intẽtio euãgeliſtę Lucæ,niſi vt ſanctus Io
hannes nobilitaretur parẽtibus,miraculis,mo
ribus,munere,paſsione:nõ ſolũ igit parẽtibus,
ſed etiã à maioribus ſancti Iohannis nobilitas
propagatur, non ſeculari poteſtate ſublimis,
ſed religionis ſucceſsione venerabilis. Tales.n.
maiores habere debuit prę nuncius Chriſti,vt
non repente conceptam,ſed a maioribus acce
ptam, & in ipſo infuſam iure naturæ prædica
re fidem dominici videretur aduentus. Erant,
inquit, ambo iuſti ante deum, incedentes in
omnibus mandatis & iuſtificationibus ſine
querela. Hæc ille. Innumera exempla ſunt,nã
Iſaac, Iacob a ſanctiſsimis viris & clariſsimis
ducunt originem: & Iſaias e proſapia regia
erat, & Salomon patrem habuit Dauid.& 2.
Timo.1.quæ habitauit cũ auia tua Loide, &
matre tua Eunice. At vero e diuerſo ſcelus in-
gens eſt & acerbo dignum ſupplicio, ab ini-
quis parentibus eſſe genitũ, & in paterno aut
auito ſcelere permanſiſſe. Vnde Ezechi.2.I-
pſi receſſerũt a me & patres eorũ,& 20.Abo-
minationes patrum ſuorum oſtende eis. &,
Pater tuus Amorręus & mater tua Chetea.&
Mat.23.Phariſæis dicitur. Itaq; teſtimonio
eſtis vobiſmetipſis, quia filij eſtis eorum qui
ꝓphetas occiderũt.& Iſaię.1.Semen peſsimo
rum, vocantur Hebræi. & in euangelio. Ge-
nimina viperarum. De his dicitur in Exodo.
Vindicans iniurias patrum in filios vſque ad
tertiam & quartam generationem,his qui o-
derunt me. Porro ſi quis ab ſceleratiſsimis
& contaminatiſsimis trahat originem, dum-
modo ipſe ſanctis præditus ſit moribus,& in
deo noua ſit creatura, nihil ei nocebit paren-
tum iniquitas aut ignobilitas generis. apud
deum quippe, nec præputium, nec circunci-
ſio aliquid valet, ſed noua creatura. Atque
ideo Chriſti generatio ab illaudatis aliquot
tam mulieribus quam viris deducitur. nimi-
rum quia cum Chriſtus ſuſceperit omnia pro
pter nos, hoc quoque ſuſcepit, vt obſcuros
& illau-

& illaudatos haberet progenitores. vt omnes ſanctificaret ille, qui non venit ad vocandum iuſtos ſed peccatores. & ideo Iob maximis ef fertur laudibus, quod inter iniquos Idumęos ſanctus & inculpatus inuentus ſit. & Noé qđ fuerit iuſtus in generatione ſua. quando omnis caro corruperat viã ſuam. & forte hac laude non caruit Abraham, qui cum a ſcelerato Thare genitus ſit, relicta patria & cognatione & domo patris ſui, dño adhæſerit.

Abrahæ pater an pius fuerit.
Gene. 12.

Ne verò hæc a me ficta videatur oratio, adducã teſtes omni exceptiõe maiores. Epipha. lib. 1 aduerſus hære. to. 1. ait. ętate Thare nepote Serug cœperũt effici ſimulachra e luto, opera & induſtria ipſius Thare. & Cãtacazenus Apologia 3. circa principium. licet obſcure. & Theophy. Mat. 1. ibi Iudas autem &c. Sed his refragatur Aug. li. 16. de ciui. dei. ca. 13. nam loquens de Nachor, ait. Forte quod à paterna & fraterna. ſ. Thare & Abraham, pietate deſciuerat, & ſuperſtitioni adhæſerat Chaldęorum. Hoc eſt quod inquit Aug. li. de bono coniugali ca. 16. Vndecunque homines naſcantur, ſi parentum vitia non ſectantur, honeſti & ſalui erunt. ſemen. n. hominis ex qualicũq; homine, dei creatura eſt, & eo male vtentibus, male erit, non ipſum aliquando malum erit. Sicut autem boni filij adulterorum, nulla eſt defenſio adulterij. ſic mali filij coniugatorum, nullum eſt crimen nuptiarum.

Ibi. Iudas autem genuit Phares

& Chryſ. ho. 3. in Mat. ait. Nunquam de vitijs erubeſcamus parentum, ſed illud vnum quæramus & ſemper amplectamur, virtutem videlicet. huiuſmodi etiam ſi alienigenam quis habeat matrem, etiam ſi fornicatione pollutam, vel quolibet huiuſmodi dedecore ſordidatam, nihil tamen de eius, aut vilitate fuſcabitur, aut crimine polluetur. Quod ſi fornicatorem ipſum ad meliora cõuerſum nequaquam prior vita cõmaculat, multo magis ex meretrice natus & adultera, ſi propria virtute decoretur, parentum ſuorũ non dedecoratur opprobrijs. & Hiero. in epiſt. ad Pammachium contra errores Iohannis Ieroſo. fo: 4. ait. Naſci de adulterio nõ eſt eius culpa qui naſcitur, ſed illius qui generat. Quomodo in ſeminibus non peccat terra quæ confouet, nõ ſemen quod in ſulcis iacitur, non humor & calor quibus temperata frumenta in germẽ pullulant. ſed V. g. fur & latro qui fraude & vi eripuit ſemina. Sic in generatione hominum recipit terra, i. vulua quod ſuum eſt, & receptum confouet, & confotũ corporat, corporatum in membra diſtinguit, & inter illas ſecretas ventris anguſtias dei manus ſemper operatur. ideq; corporis creator & animæ eſt. Noli deſpicere bonitatem figuli. i. dei, qui te plaſmauit, & fecit vt voluit. Iephte inter viros ſanctos Apoſtoli voce numeratus, meretricis eſt filius. Eſau de Rebeca & Iſaac, hiſpidus tã mente quam corpore, quaſi bonum triticum inter lolium auenaſq; degenerat, quia non in ſeminibus, ſed in voluntate naſcentis cauſa vitiorum eſt atque virtutum. Lege Chry. ho. 9. in Mat. & Ambro. de Paradiſo. ca. 4. & Gratianum in Decretis. D. 56.

Hebræ. 11.
Gene. 25.

Regula xxij.

SOlet ſaluator (vt inquit Cyrillus. li. 3. Theſauri. ca. 1.) bona quæ naturaliter inſunt ſibi proponere, & ad ſimilitudinem adhortari nos, vt ad diuinam ſic imaginem ad quam facti ſumus nos reformet. Quando nos igitur mites eſſe hortaẽ, inquit. Diſcite a me quoniã humilis ſum & mitis corde. Neque tamen ſi eum imitati mites erimus, ideo natura quoque ipſi ſimiles erimus, ſed in ſola manſuetudine, inquantum fieri poteſt, aſsimilabimur. Sic quãdo de nobis dicit. Vt ſint vnum, ſicut & nos vnum ſumus. Ad exemplar nos hortatur, neque quia vnum natura cum deo fieri poſsimus, id dicit, ſed vt quemadmodum naturaliter ipſe vnum cum patre eſt, ſic nos & concordia & conſenſu vnum ſumus; naturalemq; identitatem patris & filij quaſi exemplar ſequuti, voluntatis coniunctione ipſam imitemur, quæ nos quaſi corpus vnum & animam vnam efficiat. Hactenus ille. Sic Paulus quoq; ait. Imitatores mei eſtote ſicut & ego Chriſti. &, Volo oẽs vos eſſe ſicut meipſum. Porro nomina quę deo & nobis ſunt cõmunia, quid ſignificent. li. 2. expoſuimus. vt ſint vnum mecum, ſicut ego & tu vnum ſumus. Sunt quoq; aliæ ſimilitudines quæ a noſtris rebus ad deũ nos ſubducunt. De his Chryſ. ho. 14. in Io. inquit. Scripturæ de deo ſermonẽ facientes humanis & corporeis verbis vtuntur. vt, Vnigenitus qui eſt in ſinu patris. Indignis ſe verbis nuncupari patitur, vt oculos erigamus, & aliquid magnum de ſe concipiamus. Nunquid deum corpus habere ſuſpicamur? Abſit. Sed profecto nihil aliud hoc nomen niſi ſummam vnigeniti dilectionem & patri coæternitatem ſignificat.

Caue tamen ne fallaris arbitrando vbicunque eſt verbum.aſſimilo. as.eſſe ſimilitudinẽ. Nam frequenter opus ipſum rei alicui ſcriptura aſsimilare conſueuit. vt in Pſal. Aſſimilabor deſcendentibus in lacum. i.deſcendam. & alibi.homo vanitati aſsimilatus eſt.hoc eſt vanus eſt. Inuenitur etiam ſimilis loquendi forma in alijs verbis. Pſal. 118. Fiat manus tua vt ſaluum me facias. ac ſi diceret. Saluum me
Pſal. 129. fac. Et, Fiant aures tuæ intendentes in orationẽ ſerui tui. i. attẽde ad orationẽ ſerui tui.

Deinde ſæpe id quod deus poteſt pro ipſo opere ſcriptura accipit. vt Pſal. 103. Qui reſpicit terram & facit eam tremere, qui tangit montes & fumigabunt. & Naum. 1. Increpans mare & exiccans illud, & omnia flumina ad deſertum perducens.& Iob.9. Qui dicit Soli ne oriatur, & non oritur. Ac ſi diceret dei poteſtate omnia ſubiacent, poteſt namque præcipere ne ſol oriatur, & immenſum aquarũ pelagus exiccare. Poſtremo ſciendũ ex Occume.in cõment. poſterioris epiſt. Petri.ca.3. quod ſacra ſcriptura quando aliquid reprehendit, ea quæ naturaliter cõtingunt hominibus,hoc eſt quæ ipſis tanquam animalibus accidunt, brutis ipſis aſsimilat, dicens.
Pſal.48.& 37. Homo cum in honore eſſet non intellexit, comparatus eſt iumentis inſipientibus. &,
Iere. 5. Ne ſitis tanquam equus & mulus. &, Equi
Mat. 10. inſanientes in fœminas facti ſunt. & in Euangelio. Eſtote prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ. Non quod hæc dicens immutet naturas,nam id impoſsibile eſt, ſed inuitat vt has quidem naturales ipſorum inclinationes deuitent, illas vero naturaliter amplectantur. Quando vero ſalutare aliquid præcipit,ſimilitudo ad meliora tranſmittit, ſicut cum dicit. Eſtote miſericordes, ſicut & pater veſter cæleſtis. Nec hic quidem naturam tranſmutans, ſed quantum virtus ſuggerit hoc facere præcipiens. De hoc libro 7. harum Hypoty. multas ſanctorum ſẽtentias adduximus, nempe de varijs ſimilitudinibus quæ trahuntur ex animantibus, ad ſignificandum virtutes & vitia quæ hominibus inſunt.

¶Regula xxiij.

Talis loquendi modus (inquit author ſecundi operis in Mat. titulo Chry. homi.10) in ſcripturis eſt, vt quę poſtmodum dicturæ ſunt, quaſi iam dicta demonſtrentur. Vt in euangelio. Si quis ſoluerit vnum de mandatis iſtis minimis.nempe quæ modo dicturus ſum,minimus vocabitur in regno cęlorum. & alibi. Mat. 5.
Audite hæc omnes gentes.Quæ hæc niſi quę in ſequentibus verſiculis erat dicturus. & in actibus. Non ebrij ſunt vt vos putatis, ſed hoc eſt quod dictum eſt per prophetam Ioël. Et erit in nouiſsimis diebus, dicit dominus effundam de ſpiritu meo ſuper omnem carnem. Hactenus ille. Pſal. 49. Act. 2. Ioel. 2.

Aliquando non ad inferiora, ſed ad ſuperiora referendum eſt.vt ad Roma. 2. Nomen dei blaſphematur propter vos inter gentes, ſicut ſcriptum eſt. Circuncifio quidem prodeſt &c. Cum dicit ſcriptum eſt, intelligit teſtimonium hoc.Nomen dei propter vos blaſphematur.quod deſumptum eſt ex Ezechiele.ca 36.& Iſaia.ca.52.& non de illo. Circunciſio quidem prodeſt.Præterea Io.1.Propheta es tu? Dixerunt ergo ei. Quis es vt reſponſum demus his qui miſerunt nos.ait.Ego vox clamantis in deſerto, dirigite vias domini ſicut dixit Iſaias propheta. ſcilicet in loco iam citato.& 1.Theſſa.4.ait Paulus. Hæc exerce, & in his eſto. qua nam? illa quæ ſuperius dixerat. eſto forma fidelium in ſermone, & in conuerſatione,in fide & ſanctimonia. Denique Mat. 1. dicitur. Chriſti gẽeratio ſic erat.ſubaudi ſicut dictum eſt ſupra. Liber generationis Ieſu Chriſti filij Dauid &c. Atque ita exponit Chriſtianus Druthmari. Hæc magnũ adiumentum afferunt ad intelligendum caput, de citationibus. Iſai. 40.

Præterea annotandum eſt diligenter ex Aug.li.4. Locut.in Nume. Quod facit ſæpe ſcriptura cum aliquid aliud vult dicere, iterũ inducit loquentem, qui iam loquebatur. vt Nume.14.& ait Dominus ad Moyſen & Aaron dicens. &c. & Iſychius.li.2.in Leui.ca.vlt. verſus finem ait. Dñm loqui facit Moyſes, vbi ardua quædam ſancit. & Paulus. Nõ ego, ſed dñs. Innumera exempla inuenies in prophetis,pręcipuè in Aggęo & Zacharia.nã idẽtidẽ inculcãt. Dicit dñs exercituũ. Cuius rei Hier. dat rationẽ Zacha.1.ca.inquiẽs.In paucis verbis breuibusque ſententijs ſemper in Aggęo & Zacharia additur dicit dñs exercituũ. vt ſciãt tẽpli ędificatores dñm eſſe, qui pręcipit, aduerſus regis imperiũ,& hoſtes circunfremẽtes,& hac fiducia ad tẽpli ędificationẽ concitẽt. Itẽ Ezechi.10. dicit.& dixit viro induto lineis veſtib', & dixit intra. Denique inuenit (vt author

eſt Aug.

eſt Aug.lib.1.Locut.in Gen̄.) licet raro talis
locutio in ſcriptura, vt nō in dicta perſona lo
quentium, ſcriptor verba eorum interponat.
vt Gen̄.34. Filij Iacob venerunt de campo, &
cum audiſſent, compuncti ſunt viri, & triſte
erat illis valde quod turpe fecerat in Iſrael, qđ
dormiſſet cum filia Iacob. Non ſic erit, nō ſic
erit. Nō ait & dixerunt, non ſic erit, ſed hoc ta
cito verba dixit eorum. Nam qui alij dicere
potuerunt. non ſic erit. niſi qui grauiter indi-
gnati, vindictam moliebantur. Eſt optimum
exemplum in Abdia. Hæc dicit dominus ad
Edom. Auditum audiuimus à domino, & le-
gatum ad gentes miſit. Surgite & conſurga-
mus. Hæc verba, ſurgite & conſurgamus, di-
cunt gentes illę ad quas legatus miſſus eſt Ab
dias, cum ſe inuicem ad bellum capeſſendum
adhortantur.

Eſt quoq; mos Hebræorum, vt cum de ali
qua re mentionem faciunt, præcipua quædā
tantum, reliquis prætermiſsis, cōmemorent.
Vnde de Iohāne Baptiſta tantum dicunt euā
geliſtæ quod prædicauerit. Genimina vipera
rum, quis oſtendet vobis vt fugiatis à ventu-
ra ira. & ad Herodem̄. nō licet tibi vxorē fra-
tris tui habere. relinquentes omnia quæ alias
prædicauit. & in Acti. Apoſtolorū paucisſi-
ma dicuntur de Petro & cæteris apoſtolis. &
de ſeptem diaconis. & de infantia Chriſti pau
ciſsima referunt euangeliſtæ. & de educatio-
ne Mariæ matris domini & reliqua eius vita
pauciſsima quoq; literis commiſſa ſunt.

Regula xxiiij.

MOS ſacræ ſcripturæ eſt (authore
Damaſc.lib.4.ca.20.) quædā quæ
ſecundum euentum debent intelli
gi, cauſaliter dicere. vt, Tibi ſoli peccaui & ma
lum coram te feci, vt iuſtificeris in ſermonib⁹
tuis. Nō.n. peccans vt vinceret deus peccauit,
neq; indigebat deus noſtro peccato, vt ex il-
lo victor appareret. Non equidem ad hoc
nos peccamus, ſed ita euenit res. Quemad-
modū ſi ſedeat quis operans, ſuperueniat au-
tem quiſpiam amicus, ait. Ne hodie operarer
venit amicus. attamen amicus, non vt non
operaretur aduentauit, ſed ſic euenit. Nā oc-
cupatus circa amici ſuſceptionem, nō opera-
tur. De hoc idiomate locuti ſumus, cū loque-
bamur de cōiunctione, Vt. Sed huius regulæ
ſint hæc exempla. oportet, inquit Paulus, hæ
reſes eſſe, vt qui ꝓbati ſunt manifeſti fiant in
vobis. & Io.9. In iudicium ego in hunc mun-
dum veni, vt qui nō vident, videant. & qui vi-
dent cæci fiant. & ca.11. Infirmitas hæc non
eſt ad mortem, ſed pro gloria dei, vt glorifice-
tur filius dei per eam. & Matth.23. Ecce ego
mitto ad vos. prophetas & ſapientes & Scri
bas, & ex illis occiditis & crucifigitis, vt ve-
niat ſuper vos oīs ſanguis iuſtus, q effuſus eſt.

Regula xxv.

ALiquando (inquit Ambro.li.3.de
Virginibus) ſcriptura effectum rei
nō prodit, tunc cū illius refugit mē
tionē, vtēs his aut ſimilib⁹ verbis.
Votum ille, ſcilicet Iephte, compleuit, cū fu- *Iudi.11.*
geret parricidij mentionē. Forte hanc ob cau
ſam nihil perſpicuè de Salomonis animæ ſalu *Q. de Salo*
te, in ſcripturis, memoriæ proditum eſt. Si ta- *mone.*
men locus eſt cōiecturis in re incerta & recon
dita, credimus illum fuiſſe dānatum, & à cœtu
piorum relegatum, tum ex Ambro. Regula.
tum etiā quia in libris Regū tota eius vita his 3.Reg.11.
verbis abſoluitur. Ecce ego ſcindā regnum de
manu Salomonis, & dabo Ieroboā decem tri
bus. Porrò vna tribus remanebit Salomoni ꝓ
pter ſeruū meum Dauid, & Ieru. ciuitatē quā
elegi ex oībus tribubus Iſrael, eo quod dereli
querit me & adorauerit Aſtarthē deam Sido
niorum, & Chamos deum Moab. Nec poſt
hęc verba aliqua excuſatio ſubiungitꝰ, nec ido
lorū quæ erexerat demolitio, cū ad tēpora vſ
que Ioſię ꝑmanſerint. Atq; huic ſentētię ſub
ſcribit Beda in li.30.q. in li. regū. q. 29. inquit. 4.Reg.23.
Excelſa noīare ſolet ſcriptura loca collib⁹ po
ſita frondētibus in quibus dęmonibus immo-
labant, locorū amœnitate allecti, relicto alta-
ri. hęc cū nō abſtulerit Salomō, palā oſtenditꝰ,
ꝙ de admiſſo idololatrię ſcelere nūquā pfe-
ctè pœnituit. Nā ſi fructus pœnitētiæ dignos
faceret, ſatageret ante oīa, vt idola quæ ædifi-
cauerat, de ciuitate ſancta tollerent, & nō i ſcā
dalū ſtultorū, q̄ ipſe cū fuiſſet ſapiētiſsimus, er
ronea fecerat, quaſi rectè facta relinqueret. et
Grego.li.2. Mora.ca.2. cuius verba in hoc li.
à me citata ſunt. Regu.6. & Cyril.li.7. cōtra Iu
lianū pagi.220. Ab hac diſsidet ſnīa Hiero. in
cōmēt. in Eccleſiaſtē. c.1. q ait. Eccleſiaſtē eſſe
librū in quo Salomō egit pœnitētiā ſuorum
peccatorū. & in cōmēt. Ezechi. ca.43. ait. Salo
mon peccauit, licet poſtea egit pœnitētiā ſcri
bēs ꝓuerbia in qbus dicit. Nouiſsimè ego egi *Prouer.24*
pœnitentiā, & reſpexi vt eligerē diſciplinam.
Quod ex Ambro. quoq; authoritate confir-
mari poſſe videtur, qui in lib.1. de Cain & Ha

bel ca. 2. ait. Quando dicitur in ſcriptura, appoſitus eſt ad patres ſuos, intelligi datur quod patrum ſimilis fuerit fide. Vnde claret nõ ad ſepulturam corporis, ſed ad conſortium vitæ relatum. Hactenus ille. Vnde cũ de Salomone. 3. Reg. 11. ſimilia propè verba dicantur, ac de reliquis ſanctis, nempe. Dormiuit cum patribus ſuis, & ſepultus eſt in ciuitate Dauid patris ſui, pie credendum à ſanctitate patris nõ degeneraſſe. Hęc ſub dubio dicta ſint. quãdoquidẽ vtraq; opinio hos tantum habet patronos, qui à me modo citati ſunt. Nã reliqui authores qui citari ſolent, nihil de hac re ſtatuunt certò. Sed totam Salomonis vitam in duas diſtribuunt partes. illi qui eum laudant, de eo loquuntur tempore quo deũ legitimè & ſanctè colebat. Ac reliqui qui eũ incuſant, ſermonem ſuum dirigunt ad tẽpus illud quãdo à deo receſſerat. Verũ de fine nil certi ſtatuunt. At Hieronymo ſtare videtur, id quod dicitur. 2. Reg. 7. quo in loco loquens dominus de Salomone ait. Ego ero ei in patrem, & ipſe erit mihi in filium, qui ſi iniquè aliquid geſſerit, arguam eum in virga virorum, & in plagis filiorum hominum. miſericordiã meã nõ auferam ab eo ſicut abſtuli à Saul. Attamen is locus ſub conditione intelligẽdus eſt, vt conſtat ex. 1. lib. Paralip. ca. 28. Firmabo, inquit, regnum eius in æternum, ſi perſeuerauerit facere præcepta mea & iudicia. Aut poteſt dici quod ꝓmiſsio illa Salomoni facta in Chriſto ſit adimpleta, vt in ca. de citationibus expoſuimus. Similis quæſtio orta fuit ætate Hiero. de Orige. quam late euẽtilat Picus Mirandulanus in Apologia. Adhuc vt noſtra regula clarius intelligatur. Solet etiam ſcriptura res dictu fœdas verborum tegumentis contexere. vt cognouit Adam Euam vxorẽ ſuam. i. rem habuit. & in titulo Pſal. 50. Ingreſſus eſt Dauid ad Bethſabee. ingreſſus pro coitu accipit. Ad Philip. quoq;. 3. capit. dicitur.

De obſcenis verbis ſcripturarum.

Locus Pauli expoſitus

Quorum deus venter eſt & gloria in confuſione ipſorum. hic locus ob vnius voculæ latẽtem ſignificationẽ, à nullo interpretum rectè eſt explicatus hucuſq;. Nã Ambr. hunc enarrans locum ſic exponit. De illis loquitur qui ſaluti credentium obſiſtebant, de cibis edendis, vel nõ edendis quæſtiones mouẽtes. quaſi ſalus eſca ſit, aut venter deus, quem, iuxta legem mundis eſcis delectari putabant, gloriãtes in pudendis circuncisis. hoc eſt terrena ſapere. & in cõment. epiſtola ad Rom. ca. 2. ait. Iudæorum laus ex hominibus eſt. gloriantur enim in carnis circunciſione, quod ex patribꝰ ſit. Vnde gloria in pudendis eorum. i. circunciſionem carnis gloriam putãt. Nec ab eo diſſentit Theophy. At vero Chryſt. ho. 13. in epiſt. ad Philipp. ait. De circunciſione quidam intelligunt. Ego vero hoc non dico. Sed hoc eſt quod dicit Apoſtolus. In quibus debebãt pudefieri gloriantur. Malum quidem eſt turpia patrare, patrantem vero pudefieri, mediocriter malum eſt. Quod ſi vero quiſquam male agens gloriatur, etiam excellens eſt ſtupiditas. At niſi fallor longe aliter ſe veritas habet. & primum annotare oportet ex Orige. ho. 2 in lib. Iudicum. Vnuſquiſque, inquit, qđ præ cæteris colit, quod ſuper omnia veneratur & diligit, hoc ei deus eſt. Vnde dominus ait. Diliges dominum deum tuũ ex toto corde tuo. Hæc ille. & Chryſ. 2. Corint. 4. ſolet ſæpe ſcriptura vocare deum, nõ à dignitate eius, qui ſic vocatur, ſed ab infirmitate ſubditorũ, vt quando mãmona deum dicit & ventrẽ. Ad hũc modum qui nimia auiditate cibos ſectant̃, ac vẽtri dediti ſunt, & dicunt, Comedamus & bibamus, cras. n. moriemur, in deum ſibi vẽtrem cooptant. Poſtquam vero vẽtrẽ cibo potuq; impleueris, quid ſequitur? quod Hier. ait. Vẽter mero æſtuans diſpumat in libidinẽ. & alibi. Diſtento ventre, diſtenduntur quæ ſunt circa ventrẽ. & Comicꝰ ait. ſine Cerere & Baccho friget Venus. Sic certe Noë accidit, poſt cuius ebrietatẽ pudẽdorũ ſecuta eſt nuditas. & Lot poſtq̃ ſe mero ingurgitauerat, filiarũ patrauit cõcubitũ. Sic Paulus cũ diceret quorum deus vẽter eſt. addit, gloria in cõfuſione ipſorũ. Cõfuſio eñ capitur ꝓ pudẽdis. & gloria ꝓ impetu libidinis. Pręterea. 1. Cor. 10. ſiue mãducaueritis, ſiue biberitis, ſiue qđ aliud facitis. In cuius loci expoſitione inqt Orige. ho. 5. in Geñ. cũ inquit Paulus. ſiue qđ aliud facitis, inuerecũda cõiugij negotia verecũdo ſermone ſignauit. Itẽ. 1. Theſſ. 4. Hęc eſt volũtas dei ſanctificatio veſtra, vt abſtineatis vos à fornicatione, vt ſciat vnuſquiſq; veſtrũ vas ſuũ poſsidere in ſanctificatione & honore, nõ in libidine deſyderij, ſicut gẽtes q̃ nõ nouerũt deũ. vt ne quis ſupergrediãtur & circũſcribat in negotio fratrẽ ſuũ. Hunc locũ Hiero. ad Ephe. 4. ſic exponit. Ne quis ſupergrediat̃ aut circũſcribat in negotio fratrem. i. ne ſuam cõiugem derelinquens, alterius polluere quærat vxorẽ. Deniq; ad hunc ſenſũ exponere oportet illud. 1. Petri. 3. Impartientes honorẽ infirmiori vaſculo. Honorem vocat abſtinentiam

à coitu

à coitu.q.d.abſtinete à coitu.& ſubdit cauſã. vt nõ impediantur orationes veſtræ. Hoc eſt quod inquit Paulus. 1. Corin. 7. Vxori vir debitum reddat.(vel vt in Græco.eſt.debitã beneuolentiam.coitum hoc ſermone ſignificãs.) ſimiliter autem & vxor viro. Nolite fraudare inulcem niſi ex conſenſu ad tempus, vt vacetis orationi.

Regula xxvj.

Scriptura (inquit Aug. lib. 4. ſuper Gene. ca. 9.) tribuit ea quæ nõ accidunt deo, tãquam ea quę accidũt. hoc dũtaxat in laudabilibus, & quantum ſcripturarum vſus admittit. Neq; enim nos temere aliquid tale de deo dicere debem⁹, quod in ſcriptura eius non legimus. Hoc locutionis
Ephe. 4. modo arbitror dictum illud ab Apoſtolo. Nolite contriſtari ſpiritũ ſanctum dei, in quo ſignati eſtis in die redemptionis. Neq; enim ſpiritus ſanctus cõtriſtari poteſt, cum habeat ęternam & incõmutabilem beatitudinem, aut potius ſit beatitudo ipſa. Sed q a ita in ſanctis habitat, vt eos impleat charitate, qua neceſſe eſt vt homines ex tẽpore gaudeat profectu fidelium, ideo etiam neceſſe eſt cõtriſtentur lapſu eorum, de quorum fide ac pietate gaudebant, quæ triſtitia laudabilis eſt, quia venit ex dilectione quam ſpiritus ſanctus infundit. Propterea ipſe ſpiritus dicitur contriſtari ab eis qui ſic agunt, vt eorum factis contriſtẽtur ſancti. non ob aliud niſi quia ſpiritum ſanctũ habent, quo dono tam boni ſunt, vt eos mali mœſtificẽt, hi maxime quos bonos fuiſſe crediderunt. Quæ triſtitia profecto laudanda eſt. Item alibi hoc genere locutionis Apoſto
Gala. 4. lus vſus eſt, vbi ait. Nunc autem cognoſcentes deum, imo cogniti ab eo. Neq; enim tũc eos cognouerat deus, præcognitos videlicet ante conſtitutionem mundi. Sed quia tunc ipſi eũ illius munere, nõ ſuo merito cognouerãt, maluit tropice loqui, vt tũc ab illo cognitos diceret, cum eis cognoſcendum ſe pręſtitit, & verbum corrigere, quaſi hoc minus rectè dixerit quod proprie dixerat, quam ſinere vt hoc ſibi arrogarent, ſe potuiſſe quod eis poſſe ille donauerat. De his lib. 2. harum Hypotypoſeon latius tractauimus.

Solet ſcriptura (vt inquit Cyrillus li. 11. ſuper Ioh. ca. 21.) quãdo de deo loquitur melioribus vti verbis, vt in Pſalm. 38. Poſui ori meo cuſtodiã, obſurdui & humiliatus ſum, & ſilui à bonis. Quod autem à bonis dicit pro a malis intelligendum eſt. Regula optima eſt, ſed exemplo vſus eſt nõ ſatis cõmodo. Nam ſenſus carminis Dauidici hic eſt. A deo alacri animo & ſedato Semæi iniurias pertuli, vt excuſationem aut defenſionẽ, qua vti poſſem, adhibere neglexerim. vt videns deus laborẽ quẽ ſponte ſubiui, mei miſereretur. Ambro. 1. offici. ca. 48. ait. Dauid primo quidem cum malediceret ei filius Semęi, & crimina obijceret, tacebat & humiliabatur, & ſilebat à bonis ſuis, hoc eſt, bonorum operum conſcientia. Deinde expectabat maledici ſibi, quia maledicto illo diuinam exquirebat miſericordiã. Euthy. Silui ex bonis, hoc eſt ex bonitate. Aptiora ſunt hæc exempla. 4. Reg. 2. Nabuth benedixit, id eſt, maledixit, deo & regi. & Iob 2. Benedic deo & morere. Si hęc regula vera eſt, merito reprehendendos & ad ſanã mentẽ reuocandos [redacted] eſſe cenſeo, qui cum eos de deo diſſerunt, adeo ſtupidis & fœdis verbis diſputationẽ inſtituunt, vt homines pij, ne tam putida audiant, aures obturare cogantur [redacted]
Vñ merito illis dicet. Quare tu enarras iuſtitias meas & aſſumis teſtamẽtũ meũ i ore tuo?

Deniq; vt dicit Cyrillus lib. 5. Theſauri. c. 6. Aliquando ſcriptura verbis abutitur, vt verbum diuinum dicitur genitum, dicitur etiam de creaturis. vt apud Iſaiã ca. 1. Filios genui &
Iob. 38. exaltaui. & alibi. Quis eſt qui genuit glebas roris. Hæc ille. vt in Pſal. Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea, pro oppugnauerũt. Lege quæ ſcripſimus in cap. de regulis Paulo peculiaribus.

Regula xxvij.

Mos diuinæ ſcripturæ eſt, vt p id quod plurimũ vſu euenire ſolet, id quod raro cõtingit, intelligat. Exodi. 22. oẽm viduam & pupillum nõ affligetis. per quos intelligit & alios, quos nõ eſt fas vt opprimamus. & Deute. 23. Vir qui nõ fuerit mundus ab accidẽte noctis. id eſt à nocturna immunditia, per quã & diurnã intelligit. quãquam raro vſu venire ſolet. & iterum. Nõ arabis in boue & aſino pariter. per hæc duo animalia intelligit nõ eſſe arandum cum animalibus diuerſarum ſpecierum.

Vtitur

Vtitur ſcriptura indefinitis ſententijs pro vniuerſalibus.vt.Qui credit in me flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ.pro omnis qui crediderit in me,&c.& in Leuitico. Vir qui obtulerit munus &c.&,Beatus qui intelligit ſuper egenum & pauperem.& Pſalm.14.Qui ingreditur ſine macula & operatur iuſtitiam. Qui loquitur veritatem in corde ſuo, qui nõ egit dolum in lingua ſua.

Regula xxviij.

HIC dei mos eſt (authore Chryſto. hom.30.in Gene.) vt puniturus, prius indicet quàm magna ſint peccata, ac ingratitudinem illorũ exprobrans, tunc tãdem corripere ac punire incipit. Nam cum terribile illud diluuium
Gene.6. interminaretur, inquit ſcriptura. Vt autem vidit deus quod multiplicatæ ſunt malitiæ hominum,& vnuſquiſque cogitat in corde ſuo diligenter mala à iuuẽtute. Vidiſti quomodò demonſtrauit prius malitiæ eorum excellentiam,& poſtea dicit. Delebo hominem. Et parum infra cum de confuſione linguarum ſcri
Gene.11. ptura loquitur. Ecce genus vnum & labium vnum,& hæc cœperunt facere,& nunc nõ ceſſabunt ab ijs quæ decreuerunt facere. Et poſt parum. Venite & confundamus linguam ipſorum. Et in oratione.5. de Prouidentia, ait. Nos cum aliquẽ punimus, vix dignamur cauſam dicere, deus niſi prius te docuerit, niſi tuũ ipſius acceperit ſuffragium, ipſum, te iudice, iuſtè iudicium inferre, nõ punit eos qui iã diu animaduerſione digni erant. & rationem ſæpe reddere paratus eſt, vt cum accuſatur abs te, in iudicium etiam venire nõ grauatur. Sic nõ confeſtim iniecit ignem Sodomis, nec ciuitates illas diripuit. Sed quid? Clamor Sodomorum & Gomorręorũ,&c.& neq; adhuc. Sed deſcendens videbo.& neque hic conſtitit, ſed miſit angelos, vt monſtrarent incolarum vrbis improbitatem. vt ne impudens quiſquam vllis poſsit verborum contumelijs vexare deum, quod crudeles, quod nepharios iam deleturus eſſet. Vnde ipſos iniurioſos ſæpe vt cauſam iudicẽt, aduocat, ſępe creaturam ad ſuffragium ferendum conuocat. iudiciorum ſuorum ſplendorem demonſtrans. neque aduerſarium ſuum. neque res ſenſus expertes repudiat deus, quin cauſam iudicent. Quod nobis quoque in conſuetudine eſt poſitum, quando cauſa iuſta freti ſumus. Vnde apud Michæam. Audite valles fundamentá terræ, quoniã cauſa quædã domino eſt. & ruſum. Audi cęlum, auribus percipe terra. Sæpe vero illos ipſos. Vt, Popule mi quid feci tibi, aut qua in re iniuriam tibi feci.& Iere. 17. Quodnam inuenerunt in me delictum patres veſtri. Neque vero in ciuitatibus ac nationibus hoc ſolum facit, ſed etiam in certo quouis homine, vt cum Nathan quæſiuit à 2.Reg.12
Dauid. Duo viri erant in ciuitate vna, vnus diues, alter pauper. Diues habebat oues.& boues plurimos valde, pauper nihil, præter vnam ouem. Cum autem peregrinus quidam veniſſet ad diuitem, parcens ille ſumere de ouibus & bobus ſuis, vt exhiberet cõuiuium peregrino illi, tulit ouem viri pauperis. Iratus autem Dauid aduerſus hominem illum dixit ad Nathã. Viuit dominus quoniã filius mortis eſt vir qui fecit hoc. Dixit Nathan tu es qui feciſti hanc rem.& Iona repudiãte Niniuitias prædicare, reſpondit Deus per cucurbitam. inquiens. Siquidem tu parcere volebas cucurbitę,& ego non parcam Niniue. & multorum talium inuenies ſcripturas plenas. Hactenus ille. apud Iſaiam ca.5.& apud Matthæũ.cap.21.cum parabola vineæ tractatur, inuenies huius rei aptiſsimum exemplum. Nam enumerans beneficia populo illi collata exprobrat illorum ingratitudinem. Denique quando in exilium vult mittere Iſraeliticum populum, aut punire peccata, hac forma loquendi vtitur. vt apud Ezech.8.&.9.

Regula xxix.

SCripturæ mos eſt (authore Chry. ho.quadam lib. Paralip. circa finẽ primi tomi) ſi quando parat accuſare quẽpiam, nõ modo peccatum illius narrare, verum etiam docere nos quæ fuerit peccati cauſa. Id autem eò facit, vt eos qui ſani ſunt, reddat tutiores cautioreſque, ne in eadem Incidant mala. Similiter medici ad ægrotantes ingreſsi, antequàm curent morbum, inquirũt inueſtigantq; vnde morbus ſit inflictus, vt ab origine coerceant malum. propterea ꝙ qui manente radice ramos tantũ exſecat, nihil aliud quàm inanem ſumit operam. Vbi igitur ſcriptura peccatum & peccati cauſam eloquitur? Reprehendit eos qui pręceſſerunt diluuiũ ob inconceſſas mixturas. atq; audi quomodo cauſam exprimat. Quũ vidiſſent filij Dei filias hominũ eſſe formoſas, acceperunt illas

ſibi in vxores.Quid igitur, nunquid pulchritudo eſt cauſa peccati? Abſit.Sed videre fuit cauſa peccati? nec id quidem.Nam hoc naturæ opus eſt.Sed quid tandem? male videre. nam hoc eſt deprauatæ voluntatis. & de Ozia dicitur in Paralipomeno. Quod cum potens eſſet, elatum eſt cor eius,nō ferebat principatus magnitudinem.ſed quēadmodum ex edacitate naſcitur ignea inflatio, & ex inflatione gignitur febris,deinde ex febri plerūq; mors.Itidem & in Ozia ex actionum eminētia nata eſt ſuperbia.Nam quod in corporib⁹ eſt inflatio,hoc in animis eſt ſuperbia.mox ex ſuperbia nata eſt appetentia rerum ipſi nō congruentium.Hactenus ille. Ob eādem cauſam Moyſes ca.32.Deut.ob nimiam bonorū affluentiam teſtatus eſt,Iſrael à domino receſſiſſe. Incraſſatus eſt, inquit,dilectus & recalcitrauit.metaphora à ſaginatis & obeſis eqs & ob id ferocientibus deſumpta.Lege ca.14. Iſaiæ.de Babylonis rege.&.32. Ezechielis de Pharaone rege Aegypti,

Poſtremo inquit Chryſ.homil.3.ad populum Antiochenum.Deus hoc facere conſueuit,vt cum peccauerimus,non ſtatim flagellum admouet,ſed remittit,dans nobis pœnitentiæ tempus præfinitum,vt corrigamur & mutemur.Si vero,propterea quod nondum pœna à nobis exigitur,peccatum deletum eſſe exiſtimantes contempſerimus agere pœnitentiam,vbi nos nō putamus,ibi poſt hæc capiemur omnino.

Regula xxx.

SAcra ſcriptura (inquit Orige. li. 4.contra Celſum) pro auditorum auribus & vtilitate demetit quæ denunciat. Nam quēadmodum ipſi,vbi cum pueris minutioribus oborta eſt diſceptatio,non noſtras dicendi vires attendimus.Sed illorum imbecillitati nos ipſos accōmodantes,nō ſolum his conſentanea fabulamur,ſed ea etiam facimus,quæ ad puerorum videntur emendationibus ſatisfacere, & illis nō parum conducere. ſic item & dei verbum videtur,quæ ſuprà ſunt diſpenſaſſe.Quemadmodum vero quę ad deum ſpectant denuncientur,in Deute. ſic proferuntur. Deut. 1. Portauit te dominus deus tuus,vt ſolet homo geſtare paruulū filium ſuum.Humanos igitur mores deo ſcriptura imponit, vt hominibus vtilitatem afferat.

Regula xxxj.

CHriſtus (authore Chryſt.ho.24.in Matth. ex varijs locis)quicquid in ſeculo geſſit, quicquid docuit, vel qualcunq; parabolas intulit,in ipſis hominē deſignauit,cuius cauſa ſalutis deſcendit. quē aut inſtruxit,aut monuit,aut armauit.Inſtruxit dum dixit.Nolite timere eos, qui occidūt corpus,animam autem occidere non poſſūt. Sic Chriſtus ad arborem fici venit eſuriens, ſed cur ad arborem acceſſit,quia fructum nō habere certo ſciuit.Poſt cur eā arborem maledixit,quę non ſua voluntate,ſed tēporis neceſſitate fructum non habuit.Niſi enim arborem figuratam in homine acceperis,rationē iſtam inuenire non poteris.Nouerat enim dominus exhibendi fructus tempus non eſſe, nouerat enim arborem ob hoc maledici non debere.quæ tunc forſitan maledicenda fuiſſet,ſi ſuo tempore debita denegaret. Eſt igitur in arbore ſimilitudo hominis ad quem dominus eſuriens venit. Quid eſurit in homine dominus,niſi quod ipſe patri exhibuit.Meus cibus & meus potus eſt,vt faciam voluntatē eius qui miſit me.Non es arbor à deo plantata,ſi bonos fructus nō exhibes. Omnis enim arbor nō faciens fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur.Non es plantatus iuxta tract⁹ aquarū,ſi fructū tēpore ſuo nō reddis.

Regula xxxij.

QVæcunq; res (inquit Augu. lib. 2. de ſermone dn̄i in monte) ꝓpter aliud aliquid quæritur,inferior eſt quàm id propter quam quæritur. & ideo illud primum eſt propter quod iſtam rem quęris ,non iſta res quam propter aliud quæris. Quapropter ſi Euangelium & regnum Dei propter cibum quærimus,priorem facimus cibum,& poſteriorem Euangelium.id eſt regnum dei. ita vt ſi non deſit cibus non quæramus regnum dei. Hoc eſt quod dicitur primum quærite regnum dei, & iuſtitiam eius. Item D. Maximus. Centu.1. de Charitate. Cano.5. ait. Quod ſi omnia quæcunque per deum & propter Deum facta ſunt, deus rebus per ipſum factis longe exiſtit præſtantior, qui reliquerit deum & deterioribus vacauerit,ſatis declarat ſeipſum deo anteponere ea quæ per ipſum facta ſunt.

Regula

Regula xxxiij.

IN rebus difficilibus (inquit Orig.
lib.1. Periarchon.ca.5.)quid ma-
gis veritati ſit proximum,vel quid
ſecundum pietatis regulam opinandum ſit,
ſequamur.Hæc ille.Vt.V.g.quod Maria nō
fuit concepta in originali peccato iuxta pie-
tatem verius videtur.

Vbi res natuliter obſcura noſtrum modu-
lum vincit,& aperte ſcriptura diuina nō ſub-
uenit,temerè hinc aliqd definire humana cō-
iectura præſumit.ex Aug.epiſt.157.

Si ratio contra diuinarum ſcripturarū au-
thoritatem redditur,quālibet acuta ſit, fallit
veri ſimilitudine,nam vera eſſe non poteſt.
ex Augu.ad Marcellinum de quæſtione qua
dam Exodi.

Vbi ſenſus eruitur talis, cuius veritas cer-
tis ſanctarum ſcripturarum teſtimonijs non
poſsit aperiri, reſtat vt ratione reddita ma-
nifeſtus appareat. ex Auguſt.lib.3.de doct.
Chriſti.ca.28. Superuacaneum eſt.(inquit
Theodorc.c.2.Ioelis.)quod quidam faciunt,
qui conantur prophetiæ veritatem demon-
ſtrare.& Cyrillus lib.2.ſup Ioh. ca.62.ait.Nō
rationib⁹ inanibus atque friuolis ſenſum ſcri-
pturæ inueſtigemus, ſed ſacras ſequentes li-
teras altius vniuerſa ſcrutemur.

Scriptura ſacra per Ænigmata & parabo-
las rerum,mores hominum & virtutes animo
rum deſcribit.cx commen.titulo Hierony. in
Iob.ca.28.& in cōment.in Marcum eiuſdem
titulo.ca.4.dicitur.Nouimus ſcripturas diui-
nas per ſimilitudines terrenas plerunque cæ-
leſtia ſacramenta demonſtrare,ſicut ex toto
corpore euangeliorum conſtat.& Chroma-
tius in lib.de.8.beatitudinibus. Solent , inqt,
ſecularia eſſe ſpiritualibus exempla, & terre-
ſtria imaginē præbere cæleſtibus. Vt,ſimile
eſt regnum cælorum homini negotianti quæ
renti bonas margaritas.

Regula xxxiiij.

QVI præſentia concedit,futura ꝓ
hibet.Sic Chriſtus prohibens, ne-
ſimus de craſtino ſoliciti,de pręſen
tibus concedit,vt panem quotidianum peta
mus.ex Hiero. Matth.6.

Qui priora negat,concedit ſequentia. Vt,
Iſaiæ.23. Ecce terra Chaldæorū talis populus nō fuit.
Non dixit quod talis populus vltra non erit,
potiùs quippe & durius eſt,regnum Roma-
norum,ſed ante non fuit.ex Hiero. Iſaiæ.23.

Præſens negat,qui præteritum confitetur.
vt apud Malachiam,Dilexi vos,inquit domi
nus.hoc eſt aliquando vos amaui, nunc autē
odio habeo.Ex Hiero. Malachiæ.1.

Dum pręterita recolit ſcriptura,etiam tem
pus pręſens ſignificat.vt, Tradidit eos Deus
in reprobum ſenſum & nunc tradit.& Pſal.1. Rom.1.
Beatus vir qui non abijt in cōſilium,nec nūc
etiam abit.& Threnorum.1.Quomodo ſedit
ſola ciuitas plena populo.& nunc etiam ſe-
det,hoc eſt deſtructa eſt.ex Ambro.in com-
ment.epiſto.ad Roma.ca.1.

Regula xxxv.

HAnc habent Hebræi conſuetudi-
nem(inquit Hiero.in quæſt.in Ge
ne.)vt ex voluminum principijs il
lis nomina imponant.vt Bereſith vocant Ge
neſin.i. in pricipio. Veelleſemoth,vocāt Exo
dum.i. hæc ſunt nomina. Vaicra, Leuiticum,
hoc eſt & vocauit. Vaidabber, Numeros. id
eſt locutus eſt. Elledebarim, Deuteronomiū,
id eſt hęc ſunt verba.Et Chriſtian⁹ Druthma
ri in proœmio in Matth.ait.Matthęus libro
ſuo titulum,Liber generationis,impoſuit,iux
ta conſuetudinem Iudæorum ad quos ſcribe
bat, qui ſoliti ſunt libris ſuis ex principijs no
mina imponere.Nam de Chriſti generatione
Matthæus tractat.Hæc ille.In paucis alijs li
bris regula ſeruatur,aut forte in nullis , ſi de-
mas Parabolas Salomonis, quas Miſle vocāt,
& Lamentationes Ieremię quas vocāt.Echa.
Diuidunt tamē Pentateuchum in quinqua-
ginta ſectiones,quas Hebræi vocant. Paraſa
hoc eſt diuiſionem, & vnaquæque ipſarum à
principio nomen aſſumpſit. Reliqui libri ab
authoribus habent nomina ſibi indita.

Regula xxxvj.

IN vna eademq; ſcripturæ ſenten-
tia,alius ſola hiſtoria paſcitur , ali⁹
Typica ,alius vero intelligentiam
per Typum contēplatiuam quærit.Et fit ple-
rūque,vt in vna eademque ſententia cuncta
ſimul tria valeant inueniri.Moyſes enim cum
de ardenti rubo vocatus fuiſſet, acceſsit pro- Exod.3.
pius vt videret viſum, & ecce rubus ardebat,
& non conſumebatur.Magnum eſt hoc mi-
raculum. Si ſolam in eo hiſtoriam requiras,
eſt vnde legentis nutriatur animus,vt videns
quod

quod in ligno ignis ardeat,& non conſumat. At vero ſi typicam intelligentiam quęras,qd flamma,niſi lex de qua ſcriptum eſt.In dextera eius ignea lex?& quid rubus ille niſi Iudaicum populum deſignauit,peccatorũ ſuorum ſpinis obſitum?ſed rubus ardens conſumi nõ potuit,quia Iudaicus populus,& ignẽ quidem legis accepit,& tamen peccatorũ ſuorum ſpinas nõ deſeruit, nec eius vitia,diuini ſermonis flãma concremauit.Hactenus ille.

Deute. 33.

Iuxta triplicem ſenſum totum fere librũ Iob Gregorius expoſuit,aut omiſſo ſenſu literali,(quia aliquando humilior eſſe ſolet,)iuxta allegoricum & moralẽ.& iuxta duplicem ſenſum,ſcilicet literalem & allegoricum, Hiero. interpretatus eſt vniuerſos prophetas,tã maiores,quam minores.Ideo ſtudioſi eorum libros diligenter euoluant,& diligentiam ęmulentur, ſi nolunt ſtupidas & frigidas allegorias effingere.Quãuis hac in re Gregorius violẽtoir eſt.Sed Hiero.adeo doctus & diligens eſt,vt Origenis diſcipulum & ſectatorem poſſis agnoſcere,qui vniuerſos,in tractandis allegorijs,mortales longo interuallo ſuperauit.

Quãdo ſenſus literalis ſit allegoricus.

Sed aduerte tunc diuinam ſcripturã vnicum tantum ſenſum admittere,quãdo res de qua agitur,nõ poteſt iuxta literalẽ ſenſum conſiſtetere.& tunc ſenſus literalis illius loci, erit allegoricus.vt Iſaiæ.43.cum loquitur de Euãgelij prædicatione ait.Ponam in deſerto viã, & in inuio flumina.glorificabunt me beſtiæ agri,dracones & ſtruthiones.quia dedi in deſerto aquas,flumina in inuio,vt darem potũ populo meo,electo meo. Populũ iſtum formaui mihi,laudem meam narrabit. Vocat deſertum,gentes quæ legem non habebant, & dei cognitione carebãt.flumina vocat doctrinã euangelij.de qua dicitur.Oẽs ſitientes venite ad aquas.Et qui credit in me flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ.Dracones & beſtias vocat gentes propter feritatem ipſarum, ad ſenſum quẽ expoſuimus in illa Reg.mutata re priſtinum nomẽ permanet. Sic dicitur. ſpinæ naſcuntur in manu ebrioſi. &, Libanus vertetur in Carmelũ, & Carmelus in ſaltum reputabitur. Nam hæc duo teſtimonia allegoricè ſunt intelligenda,cum iuxta literam non poſsint ſtare.Hoc eſt quod dixit Orige. ho. 2.in Gene. Non ſemper in ſcripturis diuinis hiſtorialis conſequentia ſtare poteſt,ſed nonnunquam deficit,vt verbi cauſa cum dicitur. Spinæ naſcentur in manus ebrioſi. & cũ in tẽplo à Salomone cõſtructo,dicitur. Vox mallei & ſecuris non eſt audita in domo Dei. & iterum in Leuitico,cum lepra parietis & pelliculæ & ſtaminis inſpici iubetur à ſacerdotibus & purgari. De his iam ſupra late à nobis diſputatum eſt.

Prouer. 26
3.Reg.6.
Leuit. 13.

Regula xxxvij.

MVtationes perſonarum repentinę (inquit Auguſt.Pſalm.44.)& omnino ex improuiſo,inueniũtur in ſanctis ſcripturarũ libris.vt in Pſalmo.Domine libera animã meam à labijs iniquis & à lingua doloſa.& ſtatim ſubiungit. Quid detur tibi aut quid adijciatur tibi aduerſus linguam doloſam?Alia illic perſona erat. alia hic.illic petentis.illic ſubuenientis.Hęc ille.Nos aptioribus vtamur exemplis,Canticorum. 1.oſculetur me oſculo oris ſui,quia meliora ſunt vbera tua vino.& Geñ.49.A(i.propter)præda fili mi aſcendiſti,incuruauit ſe & accubuit vt leo.& Iſaiæ.52.Peccauimus ei,& noluerunt in vijs eius ambulare.& Pſal.8.& comedere fecit eum de adipe frumenti, & de petra melle ſaturabo te.& Iſaiæ.1.Confundatur ab idolis quos elegiſtis.& Michęę.1.Vxorem adoleſcentiæ tuæ ne deſpiciat.

Pſalm.113

Regula xxxviij.

SEcundum regulã ſcripturarũ(inquit Hiero.in cõmẽt.Abdię,) qui pereunt nõ eſſe dicũtur. Vnde Abdias inquit.bibent oẽs gentes iugiter,& erunt quaſi nõ ſint. Qui enim perit ei qui eſt,& qui dicit ad Moyſen. qui eſt miſit me ad vos,merito nõ eſſe dicit.& in volumine Heſter legimus.Ne tradas dñe regnũ tuũ his qui nõ ſunt.& in Deute.Loquens de vocatione gentium dicitur.Ipſi me irritauerũt in his qui non ſunt dij,& ego eos irritabo ſuper gente quę nõ eſt.& Ezechie.26.ca.ait.Nõ eſſe dicuntur impij in inferno incluſi,nõ qđ eſſe deſiſtant qui in pœnis ſunt ſempiternis, ſed quod qui deo nõ viuunt in ſcripturis ſanctis dicantur non ſubſiſtere. Vndę Heſter contra idola loquẽs. Ne tradas ſceptrum tuũ,inquit, his qui non ſunt.& alibi.qui vocat ea quæ nõ ſunt tanquam ea quæ ſunt. Vtique erant quibus obſecrat ne tradatur ſceptrũ,ſed deo non erant,qui virtutibus & viuenti deo eſſe ceſſarant.& in Pſal.Dimitte me vt refrigerer,prius quam abeam & amplius non ero. Lege eundem

Sunt,et non ſunt quid in ſcripturis ſignificent.
Exod.4.
Heſter.14.
Deut.32.
Pſalm. 38.

dem Hiero.in commēt.Iſaię.ca.65. & Hoſeę. ca.7. Deniq; Baſilius cum hæc eadem totidē verbis ſcripſiſſet.li.2.cōtra Eunomium.addit. *Locus Pauli annotād'* Cum ad Epheſios.1.ſcribit apoſtolus, vt illos vere coniunctos ei, qui eſt, per cognitionem oſtenderet, exiſtentes eos per excellentiā nominauit, dicens. Sanctis qui ſunt, & fidelibus in Chriſto Ieſu. ſic enim & qui ante nos fuerunt tradiderunt, & nos in antiquis codicibus inuenimus abſq; nomine Epheſi. Hæc ille. & iuxta hanc lectionem videtur Hiero.hunc locum expoſuiſſe, quanuis nihil de lectionis varietate prodiderit. Præterea Chryſoſ.ho.1.in priorem ad Corint.epiſt.ait.non eſſe dicūtur, *2.Cor.1.* qui nihil ęſtimantur propter vilitatem. Vnde Paulus elegit ea quæ non ſunt, vt ea quæ ſunt deſtrueret. & Athanaſius in oratione contra Idolatras ait. Quæ ſunt ideo vocantur bona, quoniam à deo qui eſt eſſentia ipſa, exemplar trahūt. quę nō ſunt, mala nuncupamus, eo qđ cū nulla eſſentia ſubſiſtant, hominū cōmentis efficta ſint. Hactenus ille. Quaſi dicāt. res nullius momenti & contemptibilis non eſſe dicitur. ad Rom.4. Qui vocat ea quę non ſunt tāquam ea quæ ſunt. &, ſi charitatē non habuero nihil ſum. & ita intelligo quod ait Paulus. Idolum nihil eſt in mundo. Quanuis S. Tho. 2.2. dicat idolum vocari nihil, quia caret anima ſenſitiua.

Solet in ſcripturis (inquit Aug.li.3.q.in Leui.q.57.) res quæ ſignificat, eius rei nomine *Geneſ.41.* quam ſignificat nūcupari. vt in Geneſi. ſeptē ſpicæ, ſeptem anni ſunt. non dixit ſeptem annos ſignificant. & ſeptem boues, ſeptem anni *1.Cor.10.* ſunt. Hinc eſt quod dictum eſt. Petra autem erat Chriſtus. Vult dicere Aug. quod verbū ſubſtantiuum non raro exponitur per verbū, ſignifico, as. Gene.40. Tres propagines, tres dies ſunt, id eſt, tres dies ſignificant. & de Iohāne dicitur Mat.11. Hic eſt Elias. & Coloſſ.2. Nemo vos iudicet in cibo vel potu, aut in parte dei feſti quæ ſunt vmbra futurorum. Præterea in tract. 63. in Iohan. idem Auguſt. ait. Solet ſcriptura res ſignificantes, tanquā illas quæ ſignificantur appellare. Sic diſcedente Iuda, tanquam zizanijs ſeparatis, remanentibus tanquam tritico Apoſtolis ait *Matth.13.* Chriſtus. Nunc clarificatus eſt filius hominis. Ac ſi diceret. ecce in illa clarificatiōe mea qđ erit, vbi malorum nullus erit, ibi malorū nullus perit. Non eſt dictum nunc ſignificata eſt clarificatio filij hominis, ſed dictum eſt. Nunc clarificatus eſt filius hominis. Quēadmodū non dictum eſt. bonum ſemē ſignificat filios regni. aut zizania ſignificabat filios maligni. Sed dictum eſt bonum ſemen hi ſunt filij regni. Zizania autem ſunt filij maligni. ſic clarificatus eſt filius hominis, poſtea quam ſeparato inde nequiſsimo & ſecum remanentib' ſanctis ſignificata eſt glorificatio eius, quando ſeparatis iniquis remanebit cum ſanctis. Sum. i. viuo. Pſalm.38. Remitte mihi vt refrigerer priuſquā abeā & amplius nō ero. & in euangelio. Noluit conſolari quia non ſunt.

Sum ſignificat idem qđ voco. Iudi.13. Nazareus erit à iuuentute ſua. & Iohan.1. Tu es Symon filius Iona, tu vocaberis Cephas.

Sum, inquit Auguſt.lib.1. Locut. in Gene. verſus finem. idem ſignificat quod habito, as. Vnde cum fratres Ioſeph in Ægypto eſſent, dicunt. Duodecim ſumus pueri tui fratres in terra Canaā. & ad Rom.1. omnibus qui ſunt Romæ, dilectis Dei, vocatis ſanctis.

Deniq; ſum accipitur in propria ſignificatione. Iſaię.43. ego ſum ego ſum qui deleo iniquitates tuas propter me. & 1.Corint.1. non ſint in vobis ſchiſmata. & ſi alij poteſtatis. (id eſt opum) veſtræ participes ſunt, nōne poti' nos. & in hac ſignificatione accipere oportet in verbis conſecrationis, ſcilicet. Accipite & *Matth.26.* comedite hoc eſt corpus meum, etiam ſi rūpantur omnes hæretici, cum noſtræ ſententiæ ſuffragenī, & ſubſcribant vniuerſi antiqui patres, ſanctitate & eruditione illuſtres, quotquot aliquid ſcriptis mandauerunt à tēpore Apoſtolorum vſque ad noſtram hanc ætatem, quando exortus eſt filius perditionis, qui extollitur ſupra omne quod dicitur deus. Sed vtinam vt imitantur illius aſſeclæ, diſcipulos domini, in offenſione illa quā paſſi ſunt (nam nōnulli ex illis abierunt retro & à domino receſſerunt, audientes dominum dicentem. Ego ſum panis viuus qui de cælo de- *Iohā.6.* ſcendi,) ita quoque illorum æmularentur pœnitentiam. tradit quippe Epiphanius, Marcum & Lucam ex illorum fuiſſe numero qui in petra ſcandali Chriſto impingentes ab eius doctrina deſciuerunt. Quorum alter à Petro, alter à Paulo ad eccleſiæ ſagenam eſt pertractus. Sed quî fieri id poſsit in noſtri ſeculi hæreticis nō video, cum patres illos, quibus ſe dominus familiarius inſinuauit, ac arcana ſua detexit, qui eos à via perditionis poterant reuocare, tam impiè quam ſtultè, explodant, contemnant, & exibilent, atque illorum loco hæreticorum quorundam obſcu-

rorum

torum peſtes, ſubrogent & ſubſtituant. Audi igitur quid Græcorum omnium præſtantiſsimus de hac re dicat homil. 83. in Matth. Credamus vbique deo, nec repugnemus ei etiam ſi ſenſui noſtro & cogitationi abſurdum eſſe videatur quod dicit, in omnibus & præcipuè in myſterijs ita faciamus, non illa quæ ante nos iacent ſolummodo aſpicientes, ſed verba quoque eius teneamus. Nam verbis eius defraudari non poſſumus, ſenſus vero noſter deceptu facilis eſt. Illa falſa eſſe non poſſunt, hic ſæpe fallitur. Quoniam ergo ille dixit, hoc eſt corpus meum, nulla teneamur ambiguitate, ſed credamus & oculis intellectus id aſpiciamus. & homil. 60. Ad populum Antioch. ait. Quoniam igitur verbum dicit. hoc eſt corpus meum, & pareamus & credamus, & oculis intellectualibus ipſum intueamur. & iterum homil. 51. in Matth. Corpus Chriſti nobis propoſitum eſt, non vt tangamus ſolūmodo, ſed vt comedamus & ſaturemur. & Tertul. de reſur. carnis. Caro, corpore & ſanguine Chriſti veſcitur, vt & anima deo ſaginetur. Sed de hoc ſatis. Porrò Lutherani, ſum, pro ſignifico, poſitum autumant in verbis illis conſecrationis.

Regula xxxix.

VIſum eſt regulas illas ſeptem Ticonij cuiuſdam hæretici Donatiſtæ, quas conſcripſit ad intelligēdum, vt ipſe dicebat, vniuerſas ſcripturas, vt autem mihi videtur ad intelligendum perexiguam partem ipſarum, in hunc poſtremum locum relegare. Nam prorſus expellere à libro noſtro cōſilium non fuit, ne viderer illas regulas contemnere, & vt ieiunas & ſteriles è finibus noſtris depellere, quas Auguſtinus & poſt ipſum Iſidorus dignas fuiſſe cēſuerunt, quæ literis cōmitterentur, in Theologorum gratiam & vtilitatē. *Aug. lib. 3. d doct. Chriſti. c. 31. et ſequētibus.* Sexta regula à me omiſſa fuit, nō quia negligēda videbatur, ſed quia ipſam latiſsimè explicaui in ſuperiorib⁹ libris, quando agebam de ordine narrationis ſcripturæ. *1. Regula.* Eſto igitur prima regula, de domino & eius corpore, in qua ſcire oportet aliquando capitis & corporis .i. Chriſti & eccleſiæ vnam perſonam nobis intimari. Neq; enī fruſtra dictum eſt à fidelibus. *Galat. 3.* Ergo Abrahæ ſemen eſtis. cum ſit vnum ſemen Abrahæ, qđ eſt Chriſtus, nō hæſitemus quando à capite ad corpus, vel à corpore tranſitur ad caput, & tamen nō receditur ab vna eademq; perſona. Vna enim perſona loquitur dicens. ſicut ſpōſo poſuit mihi mitram, & ſicut ſponſam ornauit me ornamento. *Iſaie. 61.* & tamen quid horū duorum capiti, quid corpori id eſt Chriſto, quid eccleſiæ cōueniat, vtique intelligendum eſt. & Iſidorus lib. 1. de ſummo bono. ca. 25. inqt. Prima regula eſt de domino & eius corpore, quæ de vno ad vnum loquitur, atque in vna perſona, modo caput, modo corpus oſtendit. Sic Iſaias ait. Induit me veſtimentis ſalutis, & indumento iuſtitiæ circundedit me, quaſi ſpōſum decoratum corona, & quaſi ſponſam ornatam monilibus ſuis. In vna enim perſona duplici vocabulo nominata, & caput .i. ſponſum, & eccleſiam, id eſt, ſponſam manifeſtauit. Proinde notādum in ſcripturis quod quādoq; ſpecialiter caput deſcribitur, quandoq; & caput & corpus, & quandoq; ex vtroque tranſeat ad vtrūque, & ab altero ad alterum. Sicq; quid capiti, quid corpori cōueniat prudens lector intelligat. Nec ab his diſsidet Eucherius in Q. in Iſaiam. Hæc regula & quæ ſequitur aut nihil aut parum inter ſe differre videtur. Poſſent ni fallor clarioribus ac magis familiarib⁹ verbis explicare. Deus, inquā, aliquādo loquitur ſub ꝓpria perſona. vt, ego à patre proceſsi, & à deo exiui. aliquādo ſub totius eccleſiæ perſona, quę tam ex perfectis, quam ex illis qui nōdum perfectionem adepti ſunt, cōſtat. & vice verſa. vt Actu. 9. Saule Saule, quid me ꝑſequeris. id eſt eccleſiā meā. nam præceſsit. acceſſerat Paulus ad principē ſacerdotum, & petijt ab eo epiſtolas, vt quos inueniſſet huius viæ viros, vinctos duceret in Ieruſalem. & ſubdit. Ego ſum Ieſus Nazaręus quem tu perſequeris. & Pſal. de quolibet homine dicitur. omnia ſubieciſti ſub pedibus eius. Cū in epiſt. ad Ephe. ca. 1. Paulus tribuat Chriſto. oīa, inquit, ſubieciſti ſub pedibus ei⁹. & ipſum dedit caput ſuper oēm eccleſiā, quæ eſt corpus eius. Imo vniuerſa fere quæ in nouo inſtrumēto ex veteri aſſumuntur, ſub aliquorum ſanctorū perſona, de Chriſto intelliguntur. & Mar. 9. Qui vos ſuſcipit, me ſuſcipit. &, ego ſto ad oſtiū & pulſo. & alicubi dicit. Ego & pater vnū ſumus. & alibi, fac vt ſint vnum, ſicut ego & tu vnū ſumus. & ad Epheſ. 2. cōreſuſcitauit & cōſedere fecit in cæleſtib⁹ in Chriſto Ieſu. Deniq; Pſalmi fere oēs dicūtur ſub perſona Dauid & intelligunt de Chriſto & eccleſia, quæ diſtinctio à diligēti lectore aiaduertenda eſt. Hoc eſt quod inquit Aug.

Pſal.37.Cũ Chriſtus,inquit loquitur,aliquã
dò ex perſona ſolius capitis loquitur, qđ eſt
ipſe ſaluator, aliqñ ex perſona corporis ſui,
qđ eſt eccleſia diffuſa in toto orbe. Vt,Deus
me⁹.deus meus vt qd dereliqſti me. Hęc Chri
ſtus.Verũ quòd ſubiũgit.Lõge à ſalute mea
verba delictorũ meorum.Chriſtus ſub perſo
Matth. 25. na eccleſiæ inquit.& alibi.Eſuriui & dediſtis
mihi manducare.ex mẽbris ſuis loquitur nõ
ex ſe.& quãdo dixit.Saule Saule cur me per-
ſequeris.caput ꝓ mẽbris clamabat.& Hierò.
ad Gala.2.ca.Nihil intereſt de corpore quid
dicatur,an mẽbris,cum & corpus diuidatur
in mẽbra,& membra ſint corporis.& in com
ment.in Iob.titulo Hiero.ca.29.Quando, in-
quit,aliquid ad ſaluatorem referri nõ conue-
nit,ad mẽbrorum illius compagẽ ſenſum ex-
poſitionis conemur inflectere,& recte id fieri
poterit,vt quod ipſe dominus caput eccleſiæ
ſuæ in ſe recipere nõ poteſt,de eius corpore,
quod eſt eccleſia,ſentiatur. & Auguſt. con-
cione.2.Pſalmo.90.ait. Aliquando non ſo-
lum Pſalmus,ſed omnis prophetia ſic loqui-
tur de Chriſto, vt caput ſòlum commendet,
& aliquando à capite it ad corpus.i.ad eccle-
ſiam,& nõ videtur mutaſſe perſonã, quia nõ
ſeparatur caput à corpore,ſed tanquam de v-
no loquitur.vt in Pſalm.21.qui de paſsione
domini loquitur,dicit.Foderunt manus meas
& pedes meos, dinumerauerunt omnia oſſa
mea.diuiſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper
veſtem meam miſerunt ſortem. Delicta tamẽ
nõ habebat Chriſtus.& tamen dicit in capite
illius Pſal. Deus meus vt qd me dereliquiſti,
longe à ſalute mea,verba delictorũ meorum.
delicta ad nos pertinent,paſsio ad Chriſtum.
Hactenus ille.Sic apud Zachariã, Ieſus filius
Ioſedech ſacerdos magnus,qui typũ gerebat
ſaluatoris,introducit veſtibus ſordidis veſtit⁹.
Lege Regulã illam.Moris eſt ſcripturæ diui-
næ ſanctos aſſumere perſonam peccantium.
Porrò audi aliam ſimilem huic.

Regula xL.

Regula ſecũda eſt,inquit Augu.de
dñi corpore vero atq; permixto.
hæc regula vigilantẽ lectorẽ requi
rit.quãdo ſcriptura cũ ad alios iam loquatur,
tanquã ad eos ipſos ad quos loquebatur vide
tur loqui,vel de ipſis cũ de alijs iam loqua-
tur,tanquã vnum ſint vtrorũq; corpus, pro-
pter tẽporalẽ cõmixtionem & cõionem ſacra
mentorum.adhoc pertinet in cãticis cantico-
rũ.Fuſca ſum & ſpecioſa,vt tabernacula Ce- Ca. 1.
dar,ſpecioſa ſum vt pelles Salomonis. Nõ.n.
ait,Fuſca fui vt tabernacula Cedar,& ſpecio
ſa fui,vt pelles Salomonis,ſed vtrũq; ſe eſſe di
xit propter tẽporalem vnitatem intra vna re
tia piſcium bonorum & malorũ.Tabernacu
la.n.Cedar ad Iſmaelẽ pertinent,qui non erit
hæres cum filio liberæ.Itaq; cũ de bona par-
te deus dicat.Ducam cęcos in viam quam nõ Iſaie. 42.
nouerunt,& ſemitas quas non calcauerũt cal-
cabunt,& faciam illis tenebras in lucem, &
praua in directum,hæc verba faciam & nõ de
relinquam eos.Mox de alia parte, quæ male
permixta eſt dicit.Ipſi autem cõuerſi ſunt re-
trorſum.quãuis alij iam eſſe ſignificentur ver
bis.Sed quoniã nunc in vno ſunt,tãquam de
ipſis loquitur de quibus loquebatur, non ta-
men ſemper in vno erunt.Ipſe eſt quippe ille
ſeruus cõmemoratus in euangelio, cuius dñs
cũ venerit diuidet eum,& partem eius cũ hy-
pocritis ponet.Iſidorus ſic habet. Secũda eſt
de corpore vero & permixto,nã videtur quę
dam vni cõuenire perſonæ,quod tamen non
eſt vnius,vt eſt illud.puer meus es tu Iſrael,et Hoſee. 12.
ce deleui vt nubem iniquitates tuas, & ſicut
nebulã peccata tua,conuertere ad me & redi-
mam te.Hoc ad vnum nõ cõgruit. Nã altera
pars eſt cui peccata deleuit,cui dicit.puer me⁹
es tu.& altera cui dicit.Cõuertere ad me & re
dimã te, qui ſi cõuertantur eorum peccata
delẽtur.Per hãc regulã ſic ad oẽs loquitur ſcri
ptura,vt boni redarguantur cũ malis,& mali
laudentur cũ bonis.Lege vt hanc regulã intel
ligas,quæ ſcripſimus in regulis Paulo peculia
ribus,vbi diximus,quod cũ ſcribat ad vnicũ
populũ,eoſdẽ laudat & vituperat,ita vt vnuſ
quiſq; intelligat quid ad ſe pertineat,ac mo-
res ſuos cognoſcat an ſint digni laude vel vitu
perio.& ſimiliter fit ĩ ꝓphetis,loquit̃ deus ad
Iſrael ſecũdũ carnẽ,& vertit ſermonẽ ad Iſrael
in ſpũ.vt Iſaiæ.43.loquit̃ de populo electo.
Dedi in deſerto aquas vt darem potum popu
lo meo.populũ iſtum formaui mihi, laudem
meam narrabit.& ſubdit de populo infideli.
Nõ me inuocaſti Iacob nec laboraſti in me Iſ
rael,vſq; ad finẽ capitis.& ſubdit ca.44.de po
pulo electo.Et nunc audi Iacob ſerue me⁹, &
Iſrael quem elegi.

Regula xLj.

Tertia regula eſt de ꝓmiſsis et lege,
vel de ſpũ & litera.Sed vt inqt Au
gu.magis eſt quæſtio ingens quã
regula

regula, quæ ſoluendis quæſtionibus eſt adhi
benda. Vult ſignificare id quod nos antè di-
xeramus in expoſitione regulæ Greg. ex ho.
7. in Ezech. quod narratio illa quæ iuxta hi-
ſtoriam admittitur, quæ eſt veluti fundamen
tum ſenſus ſpũalis iuxta allegoriã quoq; ipsã
exponere oportet. vt circũciſio Abrahę verè
facta eſt, & verè intelligitur per illã circũciſio
ſpiritualis populi chriſtiani.

Regula xlij.

Quarta regula eſt, inquit Aug. de
ſpecie & genere. Speciẽ voco par
tem. Genus autẽ totũ cuiꝰ ea pars
eſt, quã voco ſpeciem. Sicut vna
quæq; ciuitas pars eſt vniuerſitatis gentium,
hanc voco ſpeciem. genus autem oẽs gentes.
Eadem ratio eſt ſi nõ de vnaquaq; ciuitate,
ſed de vnaquaq; ꝓuincia vel gẽte vel regno,
tale aliquid in diuinis reperiatur eloquijs. Nõ
ſolum enim. V.g. de Ieruſalem vel de aliqua
gentium ciuitate, ſiue Tyro ſiue Babylone di
citur aliquid in ſcripturis quod modũ eius ex
cedat, & cõueniat potius oĩbus gentibus, ve-
rũ etiã de Iudæa, Ægypto, de Aſsyria, & qua-
cunq; alia gente qua ſunt plurimæ ciuitates,
nõ tamẽ totus orbis, ſed pars eius eſt, dicitur
quod tranſeat eius modũ, & cõgruat potius
vniuerſo cuius hæc eſt pars, vel generi cuius
Pſalm. 71. hæc ſpecies eſt. Fit hoc etiam de hoĩbus, ſicut
ea quæ de Salomone dicũtur excedunt eius
modum, & potiꝰ ad Chriſtũ vel eccleſiã, cuius
ille pars eſt, relata clareſcũt. Neq; ſpecies ſem
per exceditur, ſæpe. n. talia dicuntur, quæ vel
ei quoq;, vel ei fortaſſis tãtũmodo apertiſsime
congruant. Sed cũ à ſpecie trãſitur ad genus,
quaſi adhuc de ſpecie loquente ſcriptura, ibi
vigilare debet lectoris intentio, ne quærat in
ſpecie quod in genere poteſt melius & certius
inuenire. Facile quippe eſt illud qđ ait pro-
Ezech. 36. pheta. Domus Iſrael habitauit in terra, & pol
luerunt eam in via ſua & in idolis ſuis & pec
catis ſuis, ſecundũ immunditiã menſtruatæ fa
cta eſt via eorũ ante faciẽ meam, & effudi irã
meam ſuper eos, & diſperſi illos inter natio-
nes, & ventilaui eos in regiones, ſecundũ vias
eorum iudicaui eos. Facile eſt, inquã, hoc in-
telligere de Iſrael ſecũdũ carnẽ. Alia etiã quę
ſequuntur eidẽ intelligũt populo cõuenire.
Sed cũ dicit. Sctificabo nomẽ meũ sãctũ, illud
magnũ quod pollutũ eſt inter vos, quod pol-
luiſtis in medio earũ. Iam intentus debet eſſe
qui legit queadmodũ ſpecies excedatur, & ad
iungatur genus. Sequitur. n. & dũ ſanctifica-
bor in vobis ante oculos eorũ & accipiã vos
de gentibus. &c. Hoc de nouo teſtamẽto eſſe
ꝓphetatum de gentibus & Iudæis conflato,
conſtat, ad quod pertinet non ſolũ vna gens
illa in reliquijs ſuis. de quibus dicitur. Si fue-
rit numerus filiorum Iſrael, ſicut arena maris
reliquiæ ſaluæ fient. verũ etiã cæterę gentes,
nõ ambigit quiſquis intuetur cõuerſionem
oĩum gentiũ. ſic fit Iſrael ſpiritalis, nõ vniꝰ gẽ
tis, ſed oĩum quæ ꝓmiſſæ ſunt patribus in eo
rum ſemine quod eſt Chriſtꝰ. Hic ergo Iſrael
ſpiritalis ab illo Iſrael carnali, q eſt vnius gẽtis
nouitate gratiæ, nõ nobilitate patriæ, & mẽte
nõ gente diſtinguitur. Sed altitudo ꝓphetica
dũ de illo vel ad illum loquit̃, latẽter trãſit ad
hunc, & cũ iam de iſto vel ad iſtũ loquat̃, ad
huc de illo vel ad illum loqui videt̃, nõ intelle
ctum ſcripturarũ nobis quaſi hoſtiliter inui-
dens, ſed excernens medicinaliter cor noſtrũ.
Vnde & illud qđ ait. Inducã vos in terram ve Ezech. 36.
ſtram. & paulo poſt tanquã id ipſum repetẽs.
& habitabitis, inquit, in terra quã dedi patri-
bus veſtris. nõ carnaliter ſicut carnalis Iſrael,
ſed ſpiritaliter, ſicut ſpiritalis Iſrael. Eccleſia,
quippe ſine macula & ruga ex oĩbus gentibꝰ
cõgregata, atq; in æternũ regnatura cũ Chri
ſto, ipſa eſt terra beatorũ, terra viuentiũ. Ipſa
eſt intelligẽda patribus data, qñ eis Immutabi
li dei voluntate ꝓmiſſa eſt. quoniã ipſa præ-
deſtinationis firmitate iã data eſt, ſicut de Ip-
ſa gratia quæ ſanctis datur, ſcribẽs ad Timot.
apoſtolus ait. Nõ ſecundũ opera noſtra, ſed ſe
cundum ſuũ propoſitũ & grãm quæ data eſt
nobis in Chriſto Ieſu ante ſecula æterna, ma-
nifeſtata autẽ nunc. Datã dixit gratiã, quãdo
nec erant adhuc quibus daretur, quoniã in præ
deſtinatione dei iam factũ erat, qđ ſuo tẽpore
futurũ erat. Hãc regulã clarioribus verbis ex
plicauit Iſido. Quarta, ĩquit, eſt regula de ſpe
cie & genere, per quã pars ꝓ toto, & totũ ꝓ
parte accipitur. Veluti ſi vni populo vel ciui
tati loquat̃ deus, & tamẽ intelligatur oẽm cõ-
tingere mundũ. Nã licet aduerſus vnã ciuita-
tem Babylonicã per Iſaiã Dñs cõminetur, ta Iſaie. 13.
men dum cõtra eccleſiã loquitur, trãſit ad ge
nus de ſpecie, & cõuertit cõtra totũ mundum
ſermonẽ. Certe ſi nõ loqueretur aduerſus vni
uerſum orbẽ, nõ adderet infra gñaliter. Et per
dã oẽm terrã, & viſitabo ſup orbis mala, & cę
tera q̃ ſequunt̃ ad internecionẽ orbis pertinẽ
tia. Vñ & adiecit. Hoc eſt conſiliũ qđ cogita-
ui ſup oẽm terrã, & hæc eſt manus eius exten

ſa ſuper oēs gentes. Itē poſtq̄ ſub pſona Babyloniæ arguit vniuerſum mundū, rurſus ad eandem quaſi de gñe ad ſpeciē reuertit, dicēs quę ei ciuitati ſpecialiter cōtigerunt. Ecce ego ſuſcitabo ſuper eos Medos. Nā regnāte Balthaſar à Medis eſt obtenta Babylonia. Sic & onus Aegypti ex pſona eiuſdē. ſ. Dei, totū vult intelligere mundū, dicendo. Et cōcurrere faciam Aegyptios aduerſus Aegyptios, regnū aduerſus regnū. Cum Aegyptus nō multa regna, ſed vnū habuiſſe deſcribatur regnum.

[redacted]. Eſt tñ pſacilis explicatu ſi mō à fūdamentis eius expoſitionē exordiamur. Scripturæ mos eſt, vt nunquā ita de re aliqua certa & definita & ante oculos ꝓpoſita ſermonē habeat, quin ei⁹ ſignificatio ad oēs ſimiles dimanet. Nā aut loquit̄ de viris iuſtis, vt de Dauid, Moyſe, Ezechia, aut Iſaia, aut de ſceleratis, vt de Nabuchodonoſor, Antiocho, Balaā, & tūc dico de vtriſq; verū eſſe vnū virū iuſtum, vniuerſos iuſtos, & vnū ſceleratū, vniuerſos nepharios hoīes cōplecti. Ac ſimiliter dilatādus eſt hic ſermo ad vniuerſas alias res, ſiue ſint regiones, ſiue vrbes, ſiue flumina. nā ſi res illę ſuſtinēt rei dignę laude. vt Ieruſalē, Iuda, oēm piorū cœtum ſignificāt. Si vero tenēt figurā rei illaudatę, vt Babylō, Moab, Damaſc⁹, Aegyptus, Tyrus, Arabia, vniuerſam cōgregationē hoſtium eccleſiæ ſignificāt. Vides quō
Iſaiæ. 19. ſpecies pro gñe accipiat. vt apud Iſaiā. Et erit altare dñi ī terra Aegypti, & Aegyptus dñm cognoſcet. Aegyptus ponit̄ ꝓ vniuerſis idolorū cultoribus, q relictis idolis doctrinā euāgelij receperūt. & Iſaiæ. 25. loquens de populi dei potētia, inquit. Et triturabitur Moab ſub eo, ſicut terunt paleæ in plauſtro. Moab vocat vniuerſos infideles. Sub eo. i. à populo fideli. Et vice verſa genus ꝓ ſpecie ponit̄. vt factæ ſunt tenebræ in vniuerſa terra. i. in Iudęa. & in Actib⁹ apoſt. Agabus prędicebat famē futurā ſub Claudio ī vniuerſo orbe terrarū, id eſt, in Iudæa quæ pars orbis eſt. &, omnes declinauerunt ſimul & inutiles facti ſunt, id eſt, bona pars hominum per Synecdochen, & Iſaię. 13. de Medis Babylonem deuaſtantibus dicit̄. vt diſperdat oēm terram. & ſtatim. Viſitabo ſup orbis mala. & ca. 14. hoc cōſilium cogitaui ſup oēm terrā, & hæc eſt manus ſuper vniuerſas gētes. & loquit̄ aduerſus Babylonē. Lege de hac reca. de numeris qñdo diximus numerū pluralē vnū tantū ſignificare. & Reg. q̄ incipit. In his q̄ ad mores attinent ex his q̄ conſimia ſunt, ſimilia licet colligere. lege quoq; aliā Reg. q̄ incipit. Genus capit̄ pro ſpecie & ecōtra. & ſic plana et expedita erit huius regulę materia. lege quoq; Ambr. lib. 1. de voca. gentium. capi. 3.

¶ Regula xliij.

QVintā regulā ponit Ticonius, quā de temporibus appellat, qua regula plerūq; inueniri vel conijci poſsit latēs in ſcripturis quātitas tēporū. Duobus autē modis vigere dicit hāc regulā, aut tropo ſynecdoches, aut legitimis numeris. Tropus ſynecdoche, aut à parte totū, aut à toto partē facit intelligi, ſicut vnus euangeliſta
poſt dies octo factū dicit, qđ alius poſt dies Luc. 9.
ſex, qñ in mōte diſcipulis tantū tribus pręſen
tibus, facies dñi vt ſol replēduit, & veſtimenta Mat. 17.
eius ſicut nix. Vtrūq; eñ verū eſſe nō poſſet, qđ de numero dierū dictū eſt, niſi ille qui dixit, poſt dies octo, intelligat partē nouiſsimā diei ex quo id Chriſtus prædixit futurum, & partē primā diei quo id oſtēdit impletū, ꝓ totis diebus duobus atq; integris poſuiſſe. Is vero q dixit, poſt dies ſex, integros oēs & totos, ſed ſolos medios cōputaſſe. Hoc modo locutionis quo ſignificatur à parte totū, etiam illa de reſurrectione Chriſti ſoluit̄ quæſtio. Pars eñ nouiſsima diei, quo paſſus eſt, niſi ꝓ toto die accipiatur. i. adiuncta etiā noctę pręterita, & nox in cuius parte vltima reſurrexit, niſi totus dies accipiatur, adiuncto ſcilicet die illuceſcente dñico, nō poſſunt eſſe tres dies & noctes, qbus ſe in corde terræ prædixit futurū. Legitimos autē numeros dicit, quos eminēti⁹ ſcriptura cōmendat, ſicut ſeptenariū, vel denariū, vel duodenariū, & quīcunq; alij ſint quos legēdo ſtudioſi libēter agnoſcūt. Plerūq; eñ huiuſmodi numeri ꝓ vniuerſo tēpore ponuntur. ſicut, ſepties ī die laudē tibi dixi, nihil eſt aliud quā, ſemp laus eius in ore meo. Tantūdē valent, & cum multiplicātur ſiue per denariū, ſicut ſeptuaginta & ſeptingenti. Vnde poſſunt ſeptuaginta anni Ieremiæ pro vniuerſo tēpore ſpiritaliter accipi, quo eſt apud alienos. (ſ. Babylonios) eccleſia (ſcilicet Iſrael) ſiue per ſeipſos, ſicut decem per decem, cētū ſunt, & duodecim per duodecim. 144. quo numero ſignificatur vniuerſitas ſanctorum in Apocalypſi. Vnde apparet non ſolas temporum q̄ſtiones iſtis numeris eſſe ſoluēdas, ſed lati⁹ patere ſignificationes eorū & in multa ſerpere.

Neque

Neq; .n.numerus iſte in Apocalypſi ad tẽpo
ra pertinet,ſed ad homines. Iſidor⁹ ſic habet.
Quinta regula eſt de tẽporibus, per quã, aut
pars maior tẽporis p partẽ minorẽ, aut pars
minor tẽporis per partẽ maiorẽ inducitur, ſi
cut eſt de triduo dñicę ſepulturæ,dũ nec tri-
bus plenis diebus ac noctibus iacuerit in ſe-
pulchro,ſed tamẽ à parte totũ triduũ accipit.
Gene. 15. Vel ſicut illud quod quadringentis annis prę
dixerat deus filios Iſrael in Ægypto ſeruitu-
ros,& ſic inde egreſſuros, qui tñ dominante
Ioſeph dñati ſunt,nec ſtatim poſt quadringẽ
tos annos egreſsi ſunt vt fuerat repromiſſum,
ſed quadringentis triginta peractis ab Ægy-
Exod. 12. pto receſſerunt. Eſt & illa de tẽporibus figu-
ra per quã quædã quæ futura ſunt quaſi iam
geſta narrãtur. vt eſt illud. Foderunt manus
meas & pedes meos dinumerauerũt oĩa oſſa
mea.&,diuiſerũt ſibi veſtimẽta mea,& his ſi-
milia,in quibus futura tãquã ſi iam facta ſint,
ita dicũtur. Sed cur quæ adhuc facienda erãt
iam facta narrãtur. Quia quæ nobis adhuc fu
tura ſunt,apud dei æternitatẽ iam facta ſunt.
Quapropter quãdo aliquid faciendũ eſſe pro
nunciatur, ſecundũ nos dicitur. Quãdo vero
quæ futura ſunt iam facta dicũtur, ſecundum
dei æternitatẽ accipienda ſunt,apud quẽ iam
omnia facta ſunt,quæ futura ſunt.

Omnia præcepta ſub hac regula cõplexa,
latiſsimè à nobis varijs in locis harũ hypoty-
poſeon ſunt explicata. Nã in ſuperioribus qn
quagenis,totã ſynecdoches materiam multis
exẽplis illuſtrauimus. Porrò de exẽplo illo de
ſumptò ex Geñ. 15. Peregrinũ,inquit, erit ſe
men tuũ in terra nõ ſua quadringẽtis annis &
affligẽt eos.cum tñ in Exo.ca. 12. numerent
quadringẽti triginta anni. In ca.de numeris à
nobis explicatũ fuit. Sed ne prorſus ſiluiſſe
videar,aduerte quod cõputatio maioris nu-
meri.ſ.400.exordiũ ſumit à tẽpore quo dictũ
fuit Abrahæ, Geñ. 12. egredere de terra tua.
&c. Supputatio vero minoris incipit à natiui-
tate Iſaac,quæ fuit triginta annis poſt quã e-
greſſus fuerat Abrahã Charã.de qua te vide
gloſſã quã ordinariã vocant, Exodi. 12. Dein
de eũ dicit Iſido.infallibilẽ atq; immutabilẽ eſ
ſe ꝓphetiã,intelligit de ꝓphetia prędeſtina-
tionis.alioqui illa quæ eſt cõminationis, mu-
tabilis eſt,vt illa Ionæ.3. Adhuc. 40. dies, &
Niniue ſubuertet.de vtraq; diſſerui in ca.de ꝓ
phetia,ſecutus Chry.& in his quinquagenis
ex ſniã Eucherij, Theodoreti, Hier.ſed vtriuſ-
que rei vnũ ꝓponam exẽplum. Geñ.6. dicit.

Erunt dies illorũ centũ & viginti annorũ. Iux
ta expoſitionẽ Hier.in.q.in Geñ. hũc ſenſum
habet. Habebũt annos centũ viginti ad agen- Locus ex
dam pœnitentiã. Nõ igit̃ vt multi putãt huma Geñ.6.ex-
na vita ad centũ viginti annos cõtracta eſt. Si poſitus.
quidẽ inuenimus quod poſt diluuiũ Abrahã.
vixit annos centũ.75.alij plures, Noë trecen-
tos annos. Quia vero pœnitentiã agere cõtẽ-
pſerunt,noluit deus tẽpus ſpectare decretũ,
ſed viginti annorũ ſpacijs amputatis induxit
diluuiũ, anno cẽteſimo agendæ pœnitentiæ
deſtinato. Atq; iterũ hæc repetit Dañ.9.c.&
Beda in Geñ.& Albinus in.q.in Gene. At di-
ces,dñs fefellit homines illos,quos ante tẽpus
à ſe præfinitũ, pdidit. Ad hoc rñdeo ꝙ fuit
ꝓphetia cõminationis. & hoc eſt qđ inquit
Hier. Dañ.4. Sẽtẽtia dei facile mutat Ezechię
regis exẽplo, quẽ Iſaias dixerat eſſe moriturũ
& Ionæ. Dei ſnia mutata eſt, nõ vanitate iu-
dicij,ſed eorũ cõuerſione q meruere indulgẽ-
tiam.nõ eñ deus hoibus ſed vitijs iraſcit,quæ
cũ in homine nõ fuerint,nequaq̃ punit quod
mutatũ eſt,& Greg.lib.16.mor.c.6. De⁹ mu-
tat ſententiã,nõ cõſiliũ. Secũda expoſitio eſt
Aug.li.15.de ciuita.dei.ca.24. Anno, inquit,
quingẽteſimo vitæ Noë genuit Sẽ, Chã, Ia-
pheth,& dictũ eſt illi. Nõ permanebit ſpirit⁹
meus cũ hominib.hoibus,in æternũ,qa caro
eſt.erunt dies illius centũ viginti annorum. vt
dicitur Geñ,5.&.6. Poſtea vero ca.7.dicitur.
Anno ſexcenteſimo vitę Noę rupti ſunt oẽs
fontes abyſſi magnæ. Tunc inquit Aug. intel
ligo dixiſſe deũ Noë,erunt dies illius.120.an
norum,cũ circa finẽ quingentorũ annorum
eſſet Noë i.quadringẽtos octoginta vitæ an-
nos ageret,quos more ſuo ſcriptura,quingen
tos vocat,noie totius,maximã partẽ plerũq;
ſignificans. Sexcenteſimo quippe anno vitæ,
Noë ſecũdo mẽſe factũ eſt diluuium. Ac ſic.
120. anni prædicti ſunt futuri meta vitæ ho-
minum periturorũ,qbus trãſactis diluuio de
lerẽtur. Nec Aug.refragat̃ Euch.li.1.in Geñ.
ca.37. Ecce iuxta Hiero. viginti anni amputa
ti ſunt,qa pœnitẽtiã agere neglexerunt. Iux-
ta Aug.poſt trãſactos.120.ãnos,diluuio abo
litum eſt genus humanũ. Tertiã huius loci ex
poſitionẽ deſumpſimus ex Lactantio li.2.de
origine erroris.ca.14. Deus,inquit,execratus
iniuſtitiã prioris ſeculi,ne rurſus lõgitudo vi-
tæ,cauſa eſſet excogitandorũ malorũ, paula
tim p ſingulas ꝓgenies diminuit hois ætatẽ,
atq; centũ & viginti annis metam collocauit,
quã trãſgredi nõ liceret.& ſumpſit mutuò ex

Ioſepho.li.1.antiq.c.4.&.c.7.Thare,inqt, vixit ducẽtos & qnquagita annos.ſẽſim em̃ vita hominũ minuebat,vſq; ad Moyſes natiuitatẽ,poſt cui⁹ obitũ termin⁹ vitę hominũ pfinit⁹ eſt à deo cẽtũ &.xx.annos. tot em̃ ipſe vixit annos.Hãc expoſitionẽ Hier.nõ placuiſſe arbitror. Nã illos qđ ſuppreſſo arguit noie, ni fallor,ſunt Ioſephus & Lactãt. illius patroni.

Eſt deniq; alia.q:de numeris.Qũo Sẽ biennio poſt diluuiũ centũ annorũ eſſe dicat i Ge- Gene. 11.
ne.cũ ſupra.ca.5. Quingenteſimo anno Noẽ natus aſſeratur, & ſexcẽteſimo eiuſdẽ Noẽ diluuiũ veniſſe legat.c.7.Dicẽdũ,aut duos pluſ quã qngentos annos habuiſſe Noẽ,qñ natus eſt Sẽ,aut duos minus:aut Sẽ habuiſſe centũ & duos annos qñ natus eſt Arphaxad. Solet em̃ ſic loqui ſcriptura nõnunquã,vt etſi modicum ſuperſit,vel deſit,plenariũ tñ numerũ ponere.vt Gẽn.42.Duodecim ſum⁹ pueri tui fratres in terra Canaã.cũ poſt dicat Ioſeph occiſum fuiſſe.& Iudi.9.Intrauit Abimelech filius Gedeõ hoc eſt Ieroboal domũ patris ſui in Ephratha & interfecit.70.viros ſupra lapidem vnũ.quis defuerint duo,ipſe q occidit,et Ionathas iunior q latuit. Videt autẽ veriſimile,cũ natus eſſet Sẽ,duos ſup quingentos annos habuiſſe Noẽ.Nec falſum dixit ſcriptura, quia quingentos annos habuit,etiam ſi quingentos & duos annos habuerit . quia minor numerus intra maiorem continetur.

¶ Regula xliiij.

Poſtrema regula eſt,de diabolo & eius corpore. Eſt em̃ & ipſe caput impiorũ q ſunt eius quodãmõ corpus,ituri cũ illo ad ſuppliciũ æterni ignis. Sicut Chriſtus caput eſt eccleſiæ, q̃ eſt corpus eius futurũ cũ illo in regno ſempiterno. Sicut ergo in pria regula,q̃ vocat de dño & ei⁹ corpore,vigilandũ eſt vt intelligat,cũ de vna eadẽq; pſona loquit,quid cõueniat capiti, quid corpori. Sic & in iſta nouiſſima,aliqñ in diabolũ dicit,q nõ in ipſo,ſed potius in eius corpore poſſit agnoſci,qđ habet nõ ſolũ in eis q manifeſtiſſime foris ſunt,ſed in eis etiã qui cũ ad ipſũ pertineãt,tñ ad tẽpus miſcent eccleſię donec vnuſquiſq; de hac vita exeat,vel à frumento palea vẽtilabro vltimo ſeparet. Quod
Eſa. 14. em̃ ſcriptũ eſt apud Iſaiã.Qũo cecidiſti de cælo Lucifer mane oriens.& cætera q̃ ſub figura regis Babylonis de eadẽ pſona,vel ad eãdẽ pſonã dicta ſunt in ipſa cõtextione ſermonis; de diabolo vtiq; intelligunt,& tamẽ qđ ibi dictum eſt.Cõtritus eſt in terra q mittit ad oẽs gẽtes,nõ totũ ipſi capiti cõgruit.Nã etſi miſerit ad oẽs gentes diabolus angelos ſuos; tamẽ in terra corpus eius,nõ ipſe cõterit,niſi qa ipſe eſt in corpore ſuo qđ contritum fit vt puluis, quẽ pijcit vẽtus à facie terræ.Hæ regulæ, excepta illa q̃ vocat de pmiſſis & lege,aliud ex alio faciunt intelligi,qđ eſt pprium tropicę locutionis.Nã vbicũq; aliud dicit,vt aliud intelligat,etſi nomen ipſius tropi,in loquẽdi arte nõ inuenit;tropica locutio eſt.Quæ cũ fit vbi fieri ſolet,ſine labore ſequit intellect⁹,cũ vero vbi nõ ſolet,laborat vt intelligat.Iſidori verba ſic habẽt.7.Regula de diabolo & eius corpore,qa ſępe dicunt đ ipo capite,q̃ ſuo magis cõueniunt corpori.Sæpe vero eius vident dicta mẽbrorũ & nõ niſi capiti congruunt. Ex noie quippe corporis intelligit caput,vt eſt illud in euãgelio de zizanijs tritico admixtis dicente dño.Inimicus hõ hoc fecit.hoiem ipſum diabolũ vocãs,& ex noie corporis caput deſignans:Itẽ ex noie capitis ſignificat corp⁹. Sicut in euãgelio dicit. Duodecim vos elegi, ſed vn⁹ ex vobis diabol⁹ eſt.Iudã vtiq; idicãs, q diaboli corpus fuit.Apoſtata qppe angelus oium caput eſt iniquorũ,& hui⁹ capitis corp⁹ ſunt oẽs iniqui.Sicq; cũ mẽbris ſuis vnitus eſt, vt ſępe qđ corpori ei⁹ dicit,ad eũ poti⁹ referatur.rursũq; illi,ad mẽbra iterũ ipſius deriuet.

Regula facile pcipi põt, dũmõ intelligas, oẽs malos tenere typũ diaboli,cui⁹ mẽbra ſũt, & bonos ſimiliter Chri. Iuxta illud Pauli.2. Theſſ.2.q de Nerone q antichriſti ſuſtinebat figurã,inquit.myſteriũ iã operat iniquitatis, tñ vt q tenet nũc teneat,donec đ medio fiat. vt apud Ezechi.c.28.de rege Tyri.Eo,inqt,q eleuatũ eſt cor tuũ,& dixiſti deus ego ſum,& in cathedra dei ſedi in corde maris,cũ ſis hõ & nõ deus.& ſubdit.Tu ſignaculũ ſimilitudinis plen⁹ ſapiẽtia pfectus decore, in delicijs paradiſi fuiſti.q̃ verba diabolo tm̃ quadrare poſſunt.& ad eũdẽ modũ ſunt exponẽda q̃ dicuntur de Pharaone rege Ægypti.c.29.& Ezech. 17.Nabucho.i.diabolus,venit ad Libanũ.i.eccleſiã.& rapuit ſũmitates cedri.i.principes eccleſię,& trãſfert in terrã maledictã negotiatorũ.nã hoc ſignificat Canaã. Deinde qđ iuſti ſint ſceleratis permixti,q̃ diu eccleſia,q in hoc mũdo pegrinat,durat,ſæpe apud Aug. leget q eius libros euoluerit.Qua de re Greg.ho.38 Mali cũ bonis in eccleſia pmixti.
in euãgelia,ait.Hæc vita q̃ inter cęlũ & īfernũ ſita eſt,ſicut i medio ſubſiſtit,ita vtrãq; partiũ ciues cõiter recipit,quos tñ ſancta eccleſia & īdiſcretẽ ſuſcipit,& poſt modũ i egreſſiõe diſcernet

diſcernet. Si ergo boni eſtis, in hac vita q̄diu ſubſiſtitis ęquanimiter tolerate malos. Nā qſquis malos nō tolerat, ipſe ſibi p intolerātiā teſtis eſt, q̄a bon⁹ nō eſt. Habel .o. eſſe renuit, quē Cain malitia nō exercet. & Hier. aduerſus Luciferianos ait. Arca Noé eccleſię typus fuit, dicēte Petro. In arca Noé pauci .i. octo aīę ſaluæ factæ ſunt per aquā. Vt in illa oīm aīaliū gnēra, ita & in hac vniuerſarū & gētiū & morū homines ſunt. Vt ibi pardus & hœdi, lupus & agni, ita & hic iuſti & pctōres. id eſt vaſa aurea & argētea cū ligneis & fictilibus cōmorātur. habuit arca nidos ſuos, habet eccleſia plurimas māſiones. Nec ſolū in eccleſia morātur oues, nec mūdę tātū aues volitāt, ſed frumētū in agro ſeritur, & inter nitētia culta lappęq; & triboli & ſteriles dominātur auenæ. Quid faciat agricola? euellat loliū? ſed tota pariter meſſis euertit. Quotidie induſtria ruſticana aues ſonitu abigit, imaginibus exterret. Attamen veloces caprę, aut laſciuus onager incurrit. Ita dormiēte patrefamilias, inimicus homo zizaniā ſuperſeminauit, ad quā eradicādā cū ſerui ire pponerent, dñs phibuit, ſibi ſeruās palearū & frumēti diſcretionē. Hæc ſunt vaſa iræ & miſericordię quę in domo dei ab Apoſtolo prædicantur. Veniēt ergo dies quando theſauro eccleſiæ aperto pferet dñs vaſa iræ ſuæ, quib⁹ exeūtib⁹ ſancti dicēt. Ex nobis exierunt, ſed nō erāt ex nobis. Nemo pōt Chriſti palmā ſibi aſſumere, nemo ante diē iudicij de hominibus iudicare. ſi iam mūdata eſſet eccleſia, quid dño reſeruaremus? & Orige. ho. 1. in Ezech. oportet bona vel mala, in ſagena toti⁹ eccleſię, nō poſsūt vniuerſa bōa eſſe q̄ incidūt in eā. Ait quippe ſaluator. Cū extraxerint, & ſecus littus ſederint, eligēt, bona quidē in vaſa ſua, mala vero foras proijciēt. Si iam vniuerſa mūda ſūt, qd derelinquem⁹ iudicio dei? & iuxta aliā parabolā, & frumentū & paleæ in area cōtinent, cum frumētū tātū in Chriſti horrea cōgregādū ſit, & diſcernātur palee, ab eo, cui⁹ vētilabrū in manu eius, & mundabit areā ſuā, paleas vero cōſumet igne. Neq; aſſero areā totā eſſe mūdū, ſed coetū populi Chriſtiani. Quomodo vnaquæq; area, non eſt tota plena frumēto, nec paleis, ſic in eccleſijs, ali⁹ eſt frumentum, alius palea. Vide plura in decretis. 23. q. 4. & expoſitores Mat. in ca. 13. illius euāgelij.

¶ Regula xlv.

VNaqueq; lingua, inquit Hiero. in q. in Gene. ſua habet idiomata & proprietates. Huius regulę hęc ſint exēpla. Cedri dei. i. maximæ. Sagittæ dei. i. fortes, quia nomen Elohim, ſæpe non ſignificat ſed auget ſignificationem. Vas vaſis, quodcunque inſtrumentum ſignificat, vt vaſa iræ & mortis, vocātur inſtrumenta quibus homines interimūtur, vt ſagittę, enſes, & Vas electionis, inſtrumentum ſelectiſsimum cuiuscunq; artis, quo noīe Paulus eſt vocatus, quia maximus verbi dei prædicator erat. & cognouit Adam vxorem ſuā .i. rem habuit. Scriptura etiam hāc conſueuit habere elocutionem, occidit hœdum caprarum, ſicut Pſal. 113. ſicut agni ouium. Quaſi poſſet eſſe hœdus niſi caprarum, & agnus niſi ouiū. & 1. Reg. 21. hœdum caprarum vnū. Quod dixit caprarum, non diſcriminis gratia, ſed vt paruum ſignificet additum eſt. acſi diceret paruum, cui opus erat capra matre. Sic hircus caprarum qui paruus eſt. Nam Dan. 8. dicitur, hircus caprarum magnificauit .i. creuit. Deinde a communione actum ſcriptura demonſtrat. vt beatus vir qui non abijt in conſilium. & alibi. cū iniquè agentibus non ingrediar. & Iere. non ſedi cum conſilio ludentium. & Gene. vlt. in conſilio eorum non veniat anima mea. Eſt quoque conſuetudo ſcripturarum maximè in Paulo, res per ſigna appellare, vt præputiū pro gentili, & circunciſionē pro Iudęo. Conſueuit quoq; cognationis leges ſcriptura vocare, non eas quæ ſecundum naturam conſiſtunt, ſed quæ deriuantur a virtute vel vitio. Quibus namque ſe quiſque conformem ſtatuit, horum filius, frater aut pater vocatur. Lucę. 3. Ne cœperitis dicere patrem habemus Abraham. &, Pater tuus Amorręus & mater tua Chetea. & apud Danie. ſemen Canaan, non Iuda. Conſueuit quoque ſcriptura tanquam ad vnum loqui, cum ad populum loquitur. Ioſue. 8. Ecce dedi in manus tuas regem Hai, ſicut feciſti Iericho. &c. Mos eſt etiā ſcripturę ſic ad partē loqui, vt reliquos prætermittere non videatur. Pſal. 61. ſperate in eū oēs cōuentus plebis. Sed non prætermittit potētes. Vtunt quoq; Hebręi genitiuis ſubſtātiuis loco adiectiuorū. vt fili⁹ pditionis. i. homo perditus, & de⁹ pacis, lex mortis, ſpirit⁹ ſanctificatiōis, Māmona iniqtatis, i. diuitię iniquæ. Viri miarū. hō belial. i. ſceleratus & abſq; iugo. & Euthy. Pſal. 28. ait. Idioma eſt vet. ſcripturæ dicere deū glię pro glorioſo, de⁹ veritatis, de⁹ vltionū, potētiarū, miarū. p eo qd eſt deus verax, vindex, potens, miſericors. Et genitiui aliquādo accipiunt actiuè, aliquādo paſ

ſiue,vt iuſtitia dei,id eſt q̄ eſt in deo,aut quæ
eſt in me ex dei munere.& Pſal.5. Dn̄i eſt ſa-
lus.i. Salus noſtra ex dei munere eſt.& Cha-
ritas dei & fides Ieſu Chriſti.de his ait Aug.li.
de vera reli.ca.50.habet omnis lingua ſua pro
pria genera locutionū,quæ cum in aliam lin-
guam transferuntur,videntur abſurda.

Regula xlvj.

SIcut Chriſtus(inquit Orige.tract.
26.Mat.c.23) celatus venit in cor
pore, vt a carnalib⁹ quidem ſpeciē
corporis eius aſpicientibus,& non
virtutes cōſiderantibus,homo videretur.a ſpi
ritalibus autē nō ſpeciē corporis attendētib⁹,
ſed opera virtutū eius conſiderātibus, deus in
telligitur. Sic eſt omnis ſcriptura diuina incor
porata,maximè autē ve. teſta. Spiritalis.n.&
propheticus ſenſus ſcripturę celatus eſt in hi-
ſtoria rei poſitę,vt oīs ſcriptura a medioerib⁹
quidē ſecundū hiſtoriā intelligatur, a ſpiritua
libus autē & perfectis ſecundū myſteriū ſpiri-
tale.Itē Cyril.li.10.Theſauri.ca.2.ait.Quēad-
modū quādo Chriſt⁹ per carnē miracula effi-
ciebat(ſputo eīm cęcū curauit,& manu extēſa
feretroq; tacto vnigenitū viduę filiū e mortuis
reuocauit,& voce e corpore emiſſa, Lazare,
inquit, veni foras) non ipſi vt homini, ſed vt
deo attribuimus. Sie quando humano more
de ſe ipſo dicit,quod alienū a deitate ſua videa
tur,carni id ipſū accomodare debem⁹.& ca.3.
Quoniā Chriſtus ita factus eſt verus homo,vt
verus eſſe deus non amiſerit.neq;.n.aliter no-
ſtrū genus ſaluari poterat.Nequis audiēs ipſū
factū eſſe hominē, mutatum eſſe verbū dei in
nr̄am naturā putaret,aut aliud factū quā eſſet
ſemper,vt tertiū quid.v.g.ex homine atq; deo
cōpoſitū,hac de cauſa neceſſario, modo more
hominū, & loquitur & operatur,abſq; pecca-
to , modo vt verus deus, vt vtrūq; ipſe intelli-
gat eſſe.Et Orige.li.2.Periarchō.ca.6.ait. Per
omnē ſcripturā , tam diuina natura humanis
vocabulis appellatur, quam humana natura
diuinæ nuncupationis inſignibus decoratur.

¶ Regula xlvij.

PRopter vnius (authore Aug.li.11.
ſuper Gene.ca.31.) verbi tranſla-
tionem non totus locus figura-
tè accipiendus eſt. Vt in Gene.cū
Gene.3. legimus Adam & Euæ oculos apertos fuiſſe,
poſtquam de ligno vitæ comederunt. Quod
verbū apertos fuiſſe oculos eorū,tranſlatitiū
eſt, cum conſtet Adam & Eua vidiſſe oculis
fructū ligni pulchrū viſu,& animalia & vola-
tilia quādo adducta ſunt ad deū vt videret qd
vocaret ea. Vidit præterea Euā quando os ex
oſsibus ſuis appellauit.Ergo aperti ſunt oculi
in alia ſignificatione accipiendū eſt quàm in
propria. Non tamen quod ſequitur figuratē
accipiendū,ſed hiſtorica narratione.Sic apud
Lucā de duobus illis diſcipulis qui Emaus pe-
tebant, dicitur. Quod aperti ſunt oculi eo- Luc.24.
rum , & cognouerunt dominum in fractione
panis. Non enim per viā clauſis oculis ambu-
labant , ſed eum cognoſcere non valentibus
illo ſermone expreſsit.

Domini Ieſu facta(authore Aug.tract.49.
in Io.) non ſunt tantummodo facta,ſed ſigna,
ſi ergo ſunt ſigna, præter id quod mira ſunt,
aliquid profecto ſignificant.& Damaſce.li.1.
ca.14.Quęcunq; de deo corporaliter dicūtur,
ſymbolice ſunt dicta,habent autē altiorem in
telligentiam. Quam ob cauſam id fieri ſoleat
li.3.expoſuimus.nihilominus ſubiungā Cyril
li verba ex li.3.in Io.ca.36.ſolet,inquit,Chri-
ſtus ęnigmaticè,nec aperte nimium myſteria
exponere,ne res diuinæ ſceleſtis etiam homi-
nibus in deriſionem paterent. nonnunquam
tamē propter audientium imperitiam, cū ni-
hil eos intelligere videat, omni ambiguitate
ſermonis remota, dilucidè ac breuiter totam
vim myſterij explicat, vt nulla excuſatio non
credentibus relinquatur. At vero quomo-
do intelligi valeant locutiones tropicæ mix-
tæ ,hoc eſt illæ quæ cum tropo habent vice
expoſitionis propriam locutionem admix-
tam. vt ſcutum fidei,vexillum crucis,in lib.de
allegorijs ex Quintiliano docuimus.atq; ideo
nunc tantum Aug.verba lib.2.de ciui.dei.ca.
21.de eadem re adſcribam.Locutiones,inquit,
tropicę proprijs prophetico more miſcētur,
vt ad intellectum ſpiritalem intētio ſobria cū
quodam vtili ac ſalubri labore perueniat.Pi-
gritia vero carnalis,vel ineruditę atq; inexer-
citatæ tarditas mentis, contenta literæ ſuper-
ficie,nihil putat interius requirendū. Deinde
ad locutiones tropicas quæ carent expoſitio
ne,intelligēdas, adiumētū affert quod ſcribit
Aug.li.2.de doct.Chriſt.ca.16.Rerū , inquit,
ignorantia facit obſcuras locutiōes figuratas.
cum ignoramus,vel animantiū,vel lapidū,vel
herbarū naturas, aliarūve rerū quæ plerunq; De ſerpen-
in ſcripturis ſimilitudinis alicui⁹ gratia ponū- te Epiphā.
tur.Nā & de ſerpente,quod notū eſt,totū cor li.1.to.3.
pus eū pro capite obijcere ferientibus ,quātū cōtra Ophi
illuſtrat ſenſū illū, quo dn̄s aſtutos nos iubet tas. Hære.
eſſe 37.

eſſe ſicut ſerpentes, vt ſcilicet pro capite nr̃o, quod eſt Chriſtus, corpus potius perſequẽtibus offeramus, ne fides Chriſtiana tanquã caput necetur in nobis, ſi parcentes corpori negemus deũ. Vel illud quod per cauernę anguſtias coarctatus depoſita veteri tunica, vires nouas accipere dicitur, quantum concinit ad imitandã ipſius ſerpentis aſtutiam, exuen-

Ephe.4. dumque ipſum veterem hominem, vt indua-
Mat.7. mur nouo, dicente domino, intrate per anguſtam portam. Vt ergo noticia naturæ ſerpentis illuſtrat multas ſimilitudines quas de hoc animante ſcriptura dare conſueuit. Sic ignorantia animalium quæ pee ſimilitudines commemorat, impedit lectorem. Sic lapidũ, ſic herbarum. Nam & carbunculi noticia, quod lucet in tenebris, multa illuminat obſcura librorum vbicunque propter ſimilitudinem ponitur. & ignorantia Berilli & Adamantis claudit plerumque intelligentiæ fores. Nec aliam ob cauſam facile eſt intelligere pacem perpetuam ſignificari oleę ramuſculo, quam rediens ad arcam columba pertulit, niſi quia nouimus, & olei lenem contactum nõ facile alieno humore corrumpi, & arborẽ ipſam frondere perenniter. Multi autem, propter ignorantiam Hyſſopi dum neſciunt quã vim habeat, vel ad purgandum pulmonem, vel vt dicitur ad ſaxa radicitùs penetranda, cum ſit herba breuis atque humilis, omnino inuenire non poſſunt, quare dictum ſit. Aſper-

Nume.19. ges me Hyſſopo & mundabor. Numerorum
Leui.14. etiam imperitia multa facit nõ intelligi tranſlatè & myſticè poſita in ſcripturis. Ingenium quippe (vt ita dixerim) ingenuum, non po-

De hoc in ca. de Numeſis. teſt non moueri quid ſibi velit, quod & Moyſes & Elias & ipſe dominus quadraginta diebus ieiunauerunt. Non pauca etiam obtegit nonnullarum rerum muſicarum ignorantia. Nam & de Pſalterij & citharæ differentia, quidam non inconcinnè aliquas rerum figuras aperuit. De lapidibus lege Hiero. li. 9. comment. in Ezechi. circa principium. & in epiſt. de Veſte ſacerdotali, prope finem.

Quando agebamus de varijs ſimilitudini- virtutum & vitiorũ, & de nominibus, quæ in bonã aut in malam ſignificationem trahuntur, multa quæ huic loco inſerenda erant, ſcripſimus. Sed illis omiſsis, nunc breuiter paucula exempla ſubijciã. Primum ex Aug. Pſal. 57. in expoſitione huius loci. Sicut aſpidis ſurdę obturantis aures ſuas &c. ait.

Aſpis. Aſpis cũ cœperit pati incãtatorẽ Marſum, qui eam quibuſdam carminibus proprijs, euocat. hic. n. incantat vt educat aſpidem e tenebroſa cauerna in lucem. illa amãdo tenebras ſuas exire nõ vult. recuſans tamen audire illas voces quibus ſe cogi ſentit, allidit vnam aurem terræ, & cauda obturat aliam, atque ita voces illas quantũ poteſt euitans non exit ad incantãtẽ. Huic ſimiles dixit ſpiritus dei quoſdam nõ audientes verbum dei, & non ſolum non audientes, ſed omnino vt non valeant audire facientes. Ita etiam dicit Euthy. eodẽ loco. Item Euthy.

Pſal. 146. in huius loci expoſitione. Pullis cor- Coruus.
uorũ inuocãtibus eũ. ait. ſenſus eſt quod coruorũ pulli qui parentum crudelitate derelicti (oderunt. n. corui proprios fœtus) clamant vehementer, & supernè oſcitant, & cibum quęrunt. Sed hos coruorum pullos deus admirãdum in modum alit, ad ſupremæ ſuę benignitatis & prouidentiæ demonſtrationem. Auram. n. quandam in eorum ora demittit, per quam nutrimentum neſcio quod ex aëre congregatur, quo ad grandiorem vſq; ætatem nutriũntur. & Hiero. Haba. 1. exponens hunc locum. Velociores lupis veſpertinis. ait. Lupi ſæuiores eſſe dicuntur nocte vicina, & tota die fame ad rabiem concitati. Præterea Theophy. Mat. 3. & Luc. 3. in huius loci expoſitio-

ne. Genimina viperarum, ait. Progenies vipe- Vipera.
rarum vocat eos, eo quod ſicut illę deuorantes matres ſuas naſcantur, ſimiliter & illi, patres, hoc eſt magiſtros & prophetas occiderunt. Tradunt enim de hoc animali, quod matrem ſuam deuoret, & ſic naſcatur. Hactenus ille. Alij hoc negant, præcipue Ariſt. & ſic Euangeliſta loquitur iuxta opinionem vulgi. aut vocat viperas Iudęos ob natiuam malignitatem Iudæorum, de quibus dici poteſt. Errauerunt ab vtero. Præterea Ezechi. 2. ca. cum dixiſſet prophetæ dominus. Cum ſcor-

pionibus tu habitas. ait Hiero. Qui arcuato Scorpio.
percutere vulnerę poſsint, & aculeo fiſtulato, vt eadem plaga & cutem aperiat, & venena diffundat. & cum Iere. 17. inquit propheta. perdix cõgregauit quę nõ peperit, fecit diuitias ſuas non cũ iudicio, in dimidio dierũ

relinquit eas. ait Hiero. Hãc perdicis eſſe natu- Perdix.
rã alunt, vt oua perdicis alteri? .i. aliena furet, & eis incubet, cũq; fœtus adoleuerit, auolare ab eo, & alienũ parẽtẽ relinquere. Huiuſmodi diuites ſunt qui aliena diripiunt, quibus in me-

dio dierum dicitur. Stulte hac nocte repetẽt Luc. 12.
animam tuam a te, quę paraſti cuius erunt. Alij propter ſuperiorem hiſtoriã, & propter

alteram

alterã.qua dicũt, perdicẽ eſſe pugnaciſſimũ & immundũ, ita vt victũ polluat,diabolum ſub eius nomine interpretantur, quod alienas ſibi
Mat. 4. diuitias congregarit dicens ad dñm. Hæc oĩa tibi dabo. Quę relinquet diuitiæ ſuę quę malè ab eo fuerant cõgregatę,& per apoſtolos cõuertuntur ad dñm. Item Ambro.li.6.exaeme.
Pardus. ca.3.ait. De Pardi ſpecie ſcripturam nõ ſiluit. quod varietate coloris, motus varios animæ
Iere. 13. ſuæ ꝓdat.dicit.n.Ieremi.ſi mutabit Æthiops pellem ſuã,& pardus varietatẽ. Non ſolum.n. de figũra ſed etiã de mobilitate furoris iſtud accipitur, eo quod tenebroſis & inquietis inſidæ mentis mutationibus decoloratus popũlus Iudæorum, boni propoſiti gratiã iam tenere non poſſit, nec ad emendationẽ vllã remeare, qui ſemel ferinam induerit immanitatẽ. Si plura de hac re noſſe deſideras, lege Baſilium in Exaemero.& hunc ſecutus Ambro.in eiuſdem tituli libro.

¶Regula xlviij.

SEcundũ ſcripturas, (inquit Orige. Pſal.36.ho.3.) dñs non omnia cognoſcit, ſed ſola illa quę bona ſunt. mala autẽ dicitur ignorare, nõ ꝙ vere aliquid ſit quod eius ſcientiam lateat, ſed eã quę indigna ſunt notionę ei⁹, dicitur ignorare. & ho.4.in Gene.ait. Secundum ſcripturas non omnia ſcit deus, peccatum neſcit, alienos a ſe ignorat. Audi ſcripturam. Cognouit dñs quæ ſunt eius. ſuos cognoſcit dñs, iniquos & impios neſcit. Audi ſaluatorẽ dicentem. Diſcedite a me omnes qui operamini ini-
1.Cor. 14. quitatem, non noui vos.& Paulus. Qui ignorat ignorabitur. Hęc ita intelligimus, quod hi quorũ actus deo indigni ſunt, indigni etiã notitia dei dicantur. Non enim dignatur de⁹ noſſe eum, qui auerſus eſt ab eo, & ignorat eum. Tali ergo ſpecie de his q habitant in Sodomis dicitur, vt, ſi quidem ſecũdum clamorem qui aſcendit ad dominũ actis eorum indigni con-
Ita habet. ſummentur, notione eius iudicentur indigni. Si vero eſt illis aliqua conuerſio, ſi vel decem in illis inuenti fuerint iuſti, ita demum nouerit eos deus, & ideo dixit. ſin autem, vt ſciam quid agunt, id eſt, vt ipſos ſciã, & ſcientia mea dignos faciam, ſi quos in ipſis inueniã iuſtos, ſi quos inueniã pœnitentes, ſi quos tales quos debeam ſcire. & ho. 1. in Iere.cum exponit de domino. Euge dñe de⁹ neſcio loqui quia puer ego ſum, ait. Neſciẽs quędam deus, maior eſt, ſi ea ignorauerit, quam ſi ſcierit. Nam reſpon-
dit dominus eis qui ſibi dicebant. nonne in no *Mat. 7.*
mine tuo dæmonia eiecimus, & virtutes multas fecimus? Diſcedite a me, inquit, non noui vos. Putas ne hoc quod ait, non noui vos, minorem eius virtutem approbat, an maiorem quia malos perituros neſciat, ſcit enim his differentia, ſcit meliora, ſcit dominus eos qui ei⁹ ſunt, & ſi quis ignorat ignoratur. Igitur (vt cõſtat) peccator ignoratur a deo.

Hæc regula intelligitur iuxta hominũ opinionem & non iuxta veritatem, vt innuere videtur Hiero. circa principium.li.8.cõment. in Iſaiam.cum ait. feneſtræ cœli apertę ſunt, vt deſpiceret dominus hominum vniuerſa peccata, quæ prius quia non puniebat, videbatur peccatoribus, ignorare. Præterea in cõmẽt. Iere.ca.19.cum exponit hæc verba. ædificauerunt excelſa Baalim, quæ non præcepi, nec locutus ſum, nec aſcenderunt in cor eius. ait. Non quod deus futura neſcierit, ſed quod indigna ſua notitia, ignorare ſe dicat, iuxta illud euãgelicum. Diſcedite a me operarij iniquita *Luc. 13.*
tis, neſcio vos. Nouit enim dominus eos qui *2.Timo.2.*
ſui ſunt.&, Qui ignorat, ignorabitur.& Theo *1.Cor. 14.*
phy. Lucæ.13. ait. Paterfamilias cũ iuſtẽ eos excluſerit, diſſimulat ſcire vnde ſint, & merito. ſunt enim ex diabolo. Dominus autẽ cognoſcit ſuos. Hactenus ille. Q.D. Cognoſcere eſt alicui fauere, aut aliquem vehementer amare. vt Iere.1. Priuſquam te formarẽ in vtero cognoui te. & vocatur huiuſmodi cognitio, cognitio approbationis. & vice verſa nõ cognoſcere aut ignorare, eſt aliquem deteſtari & nõ fauere. vt cum dicitur de ſtultis virginibus. Neſcio vos.

Regula xlix.

FAcilius in ſcripturis. (inquit Orig. ho.24. Nume.) quod quæritur, agnoſcetur, ſi ex pluribus locis, quę de eadẽ re ſcripta ſunt, proferãtur. & Baſi.li.1.de baptiſmo.ca.1. Familiare eſt, in quit, dño, ea quę alicubi ſtrictim pręcepta ſũt, per ea quæ in alijs locis dicta ſunt, manifeſtẽ tradere ac declarare. & Aug.lib.3.de peccatorũ meritis & remiſsiõe ca.4. ait. Inhærẽdũ eſt his quæ in ſcripturis ſunt apertiſsima, vt ex his reuelentur obſcura. aut ſi mens nondum eſt idonea, (ꝗ poſsit ea, vel demonſtrata cernere, vel abſtruſa inueſtigare,) ſine vlla hæſitatione credãtur.& Aug.li.2.de doct. chriſt.

ca.9.

ca.9. Conandum eſt, inquit, vt ad obſcuriores locutiones illuſtrandas de manifeſtioribus ſumantur exempla, & quædam certarum ſententiarum teſtimonia dubitationem de incertis afferant. In qua re memoria valet plurimum. Hactenus ille. Nam de circunſtantia contextus, hoc eſt ex collatione præcedentium cum ſequentibus ſcripturæ arcanos ſenſus facile poſſe erui & in lucem proferri, ſupra late diſſertum a nobis eſt. Atq; ita inquit Orige.li.2.cōment.epiſt. ad Roma.ca.2. Qui vult, inquit, intelligentiam eorum quæ in ſcripturis propheticis ſcripta ſunt capere, eum oportet diligenter attendere, vel dicentium perſonas, vel ad quos vel de quibus ſermo ſit perſonis. & Irenæus li. 2. ca. 10. ait. Omnis quęſtio, non per aliud quod quæritur habebit reſolutionem, nec ambiguitas per aliam ambiguitatem ſoluetur apud eos qui ſenſum habent, aut ænigmata per aliud ænigma, ſed ea quæ ſunt talia, ex manifeſtis & conſonātibus & claris accipiunt abſolutiones. & Augu. ad Oroſium cōtra Priſcillianiſtas.9.ca.ait. Sicut in euangelio quanuis vera ſint omnia quæ dicta ſunt, non tamen omnia quę dicta ſunt vera eſſe creduntur, quoniam a Iudæis falſa & impia dicta eſſe verax Euangelij ſcriptura teſtatur. Sic & in libro Iob, vbi multæ perſonæ locutæ eſſe narrantur, non ſolum quid dicatur, ſed a quo etiam dicatur conſiderandum eſt. Hactenus ille. Itaque omnis ambiguitas e medio ſcripturarum facile amouebitur aut relegabitur, & q̄ erant obſcura efficientur planiora & expeditiora, monſtratis occaſionibus ex quibus quæſtiones oriuntur, aut ex contextus circūſtantijs, oſtenſo alio loco, aut contrario, aut clariore. & ſi omnia hæc nobis defuerint præſidia. Sequamur Auguſtinum, dicentem epiſt.59. ad quæſtiones Paulini. In ſcripturis ſanctis interpretādis, & ſi multa dici poſsint, quæ improbanda non ſunt, tamen in his eligendum, quod omnis vel penè omnis frequentat eccleſia.

¶Regula I.

MVlta dicūtur in ſcripturis (authore Aug. de præſentia dei ad Dardanum ca.12.) tāquam facta ſint, cum in ſpe adhuc eſſe intelligant. Vnde eſt illud quod dominus inquit diſcipulis: oia quæ audiui a patre meo nota feci vobis. Quod vſq; adeo ſecundum ſpem dictum eſt futurorū, vt eis poſtmodum dicat. Multa habeo vobis dicere quæ non poteſtis portare modo.

Hæc regula & q̄ mox a me ſubijciētur ſunt in ſuis locis a me ſatis accurate explicatę, quę tamen ideo hoc in loco a me ponentur, vt habere poſsint ſtudioſi innumerato, quæ ſparſim alibi dicta ſunt ac diſputata latiſsime. & prima ſit illa quam affert Orige.li.5. cōment. epiſt. ad Roma.ca.5. Paulo, inquit, apoſtolo moris eſt cum de benignitate dei & ineffabili eius bonitate aliqua patefecerit, rurſum propter negligentiores quoſq; auditores, paululum veluti exaſperare & metum aliquem remiſsioribus intentare. Q.d. per terrores allicit deus ad cuſtodiendum præcepta, & pollicitationes adhibendo, ſimiliter facit. ac mixtim quoq;, interdū pręmia, interdum pœnas oſtētare ſolet.

Scripturę mos eſt, inquit Aug. epiſt.59. ad Paulini quęſtiones, ita loqui de parte tanquā de toto. Sic Corinthios laudat apoſtolus quaſi omnes tales ſint.

Termini, inquit Epipha. contra Melchiſedecianos, nobis poſiti ſunt, & fundamenta & ędificatio fidei, & apoſtolorū traditiones, & ſcripturæ ſanctæ & ſucceſsiones doctrinæ, & ideo vndequaq; veritas dei munita eſt. & Cōtra Audianos inquit. Nihil eſt diſcors in diuina ſcriptura, nec oppoſita dictio aduerſus dictionem reperietur.

Dicit deus (inquit Aug. li.1. q. in Gene. q.49) tāquam prædicens ſine dubio futurū qđ admonēdo dicit, vt a peccatis abſtinēdo caueat.

Aliud eſt ſimilitudo (inquit Hiero. circa principium li.9. cōment. Ezechi.) Aliud ęqualitas. Vnde hæreſis in Chriſto tantum patris ſimilitudinem confitetur. & aufert naturam. Nos autem in filio non ſolum ſimilitudinem dicimus, ſed ęqualitatem. propterea enim eū perſequebantur Iudæi, quia æqualem ſe faciebat deo. & pro concordia euangeliſtarum. inquit Aug. in q. ſuper Deute. q.10. Non eadem prorſus leguntur in Exod. vbi primū narrantur geſta populi Iſraelitici ex Ægypto exeuntis, quæ in Deute. repetuntur. Vnde intelligamus, non eſſe in mendacio diſputādum, ſi alijs quibuslibet verbis eadē volūtas manifeſtatur.

Nemo, (inquit Orige. tract.26. in Mat. ca.23.) debet vti ad confirmationem dogmatū, libris qui ſunt extra canonicas ſcripturas.

Non continuo (inquit Orige. li.5. cōment. epiſt. ad Rom. ca.5.) falſa videantur ea quę de omnibus dicuntur, etiam ſi aliqua diſpenſa-

tio

tio dei, in vno vel duobus hominibus, facta eſt. Deinde lib.6.ca.6.ait. Moris eſt ſcripturæ diuinę perſonas latenter, & res & cauſas de quibus dicere videtur, & nomina commutare, imo potius eiſdem nominibus in alijs & alijs rebus vti. Denique quod parabolę & cõparationes non oporteat vt ſint prorſus ſimiles illis rebus cum quibus conferuntur, multis teſtimonijs ſupra probatum eſt a me, atq; ita dicit Auguſtinus li.16. cõtra Fauſtum ca.15. & Damaſce. li.3.ca.26. & Baſilius Grego. fratri, ſcribens ait. Non poteſt fieri vt per omnia quadret id quod in exemplis ſpeculamur, ad ea quæ exemplorum vſus aſſumitur.

Ecce præſul Illuſtriſsime, ęs alienũ quo ſtudioſis omnib⁹ ſub tuo noie me debitorẽ conſtitueram, exolui, atque ab ingenti fœnore quo vehementer premebar, me liberaui, cũq; mihi opes in pręſentia nõ ſuppeterent, (ne te, cui fidem meam adſtrinxeram fallerẽ,) dedi operam, vt a ditiſsimis & pecunioſiſsimis illis viris, Hieronymo, Auguſtino, Chryſoſtomo, & reliquis ſanctis publicanis verſuram facerem. Vt ſi noſtra, quia noſtra ſunt contemnũtur, tantorũ virorum authoritate nos ſubleuati & muniti, ſciolos quoſdam ac maleficos fucos, qui alienos labores inuadunt, proſternam, & a ſacrilegio immani deterrerem. Alioqui, vtique ſi libuiſſet mihi, poſſem ſupreſſo ſanctorũ noie, oĩa quæ monumẽtis mandare decreuerã, meis verbis exprimere, aut ſin minus, ſententijs illorũ meo arbitratu & ordine tãtũ cõmutato, & cõuerſo vti, atq; additis exẽplis quãplurimis, tum clarioribus, tũ illuſtrioribus, omnia mihi tribuere, ac veluti propria vſurpare, quæ meis laboribus e tot centurijs voluminum congeſſeram. Sed mihi in animo ſemper fuit, & ante oculos diu noctuque obuerſatur, ſi qua ratione viam aperire poſſim Theologis ad intelligendũ ſcripturas, exquirere. Nam credidi ſi verba ſanctorum fideliter redderem, fore vt illa memoriæ ſtudioſi mandarent, & tanquam vngues digitoſque tenerent. Quapropter ſi hac in re a me ceſſatum fuit, ac lectoribus non ſatisfeci (nam ſentio in aliquibus locis quæ recitauim⁹ verba inuoluta & obſcura eſſe) tunc denique conformare & emendare curabo, cum erraſſe me certo, nec perſpicuitati ſubſeruiſſe intellexero. De ipſa tamen re, de qua ſermo ſuſceptus eſt, perſanctè iurare auſim nihil fere a me quod ad rem tam nouam & inauditam enucleandam ſpectaret, ſiue in antiquis patribus, ſiue in diuinis ſcripturis fuiſſe prætermiſſum, an tamen aſſecutus ſim, aliorũ iudicio relinquo. Vtcunque tamen ſit, cur conatus noſtri contemnendi ac nõ potius laudandi ſint, non video, ſi vel tantum functus ſum vice cotis. Dominus ſiquidem in euangelio pauperculam viduam, quæ duos obolos obtulerat, laudauit, datura plures, ſi plus habuiſſet. In lege quoque, diuites, aurũ, argentũ, & lapides pretioſos ad cõſtruendũ tabernaculũ offerunt, nec tamen pauperes quia pauperes auroque carentes ſunt, illorum munera aſpernatus eſt dominus, ſed ab illis pelles & pilos caprarum aliaſque viliſsimas res libenter accipit. Denique ſi ruſticus ille Sinętis nomine, cum nihil haberet quod Artaxerxi regi prætereunti largiretur, ne officio ſuo deeſſet, vtraque vola manus, hauſtam, e Cyro flumine præterfluenti, aquam, illi obtulit. quam tamen hilari & læto animo rex ſuſcepit. non video cur ſummorum literis & ſanctitate virorum labores, quos in hoc opere ſecutus ſum, contemnendi, aut ab vllo homine quantumuis docto reijciendi ſint. In quorum ore, non tam dea illa πειθώ quæ in Periclis labris ſeſsitauiſſe ſcripſit Eupolis, ſed ſpiritus ſanctus, qui veræ ſapientiæ, potentiæ, & eloquentiæ author eſt, inſidet. Atq; hunc laborem ideo libentius ſubij, quod ad tot calamitates & vulnera quæ ſunt ab hæreticis eccleſiæ illata, medenda, potentiſsimum & validiſsimum remedium ex ſcripturis eſſe petendum viderem. Quippe ſi hæreſes omnes ex ignorantia ſcripturarũ originem traxerũt, illarum vera intelligentia & germana, (quæ nimirum iuxta canones ſanctorum eſt) quod fractum ac debilitatu eſt reſarciet. Sunt tamẽ, proh dolor, inter nos nonnulli, qui hoc totũ ſcripturarum ſtudium, contemnũt, & contẽnendũ eſſe ducunt, affirmãtes, tot mala quot videmus hac noſtra tempeſtate in dies pullulare, Chriſtiano orbi eſſe importata a theologis, q a nobis ad Lutheranos deſciuerũt. atq; ideo nõ eſſe impẽdendã curam rei theologicę, nec in euãgelicis aut Paulinis deſudandum literis, & vtrumq; inſtrumentum eſſe delendum. Ergo ibit in ignes, magnaque docta loqui morietur Muſa Ieſu. Abſit, abſit a viris probis & qui ſe Chriſtianos eſſe fatentur, tãtũ ſcelus cogitare. Quãuis nõ ignoremus Paulũ fuiſſe aliquibus, odor mortis, in mortem, & alijs odor vitæ, in vitam. Quin & Chriſtus ipſe poſitus eſt in ruinam & reſurrectionem multo-

multorum & in ſignum cui contradicetur. ſuit
quoq; petra ſcandali & lapis offenſionis dua
bus domibus Iſraël. Venit quippe non vt pa-
cem mitteret in terram ſed gladium. Deni-
que horum inſtitutum ſequentes, gladios no
ſtros in vomeres conflabimus, ne ſi forte ho-
ſtes nobis bellum intulerint, ipſos adoriendo
conficiamus. Sol quoque e cælo remoue a-
tur, ne æſtu magno vrgeamur. & vineæ ſtir-
pentur, ne ſobrij in vinolentiam incidant, aut
vino ſe ingurgitent. Nullus poſt hac nauim
conſcendat, ne naufragiũ patiatur. An igno-
ratis, nullam adeo ſanctam ac ſynceram rem
inueniri (vna dempta virtute) quin recte aut
ſecus illa vti poſsimus. Vnaquęque enim fa-
cultas aut diſciplina, niſi legitimè illa vtaris,
ex ſalubri & innoxia, lethalis & mortifera de
Satyrus. mum euadit. Vnde Satyrus ille cum primũ
ignem conſpexiſſet, & amplecti & exoſculari
vellet, ob eius pulchritudinem. Inquit Pro-
metheus. Heus niſi caues, hyrce dolebit tibi
mentum. vrit enim ſi attigeris. tantum enim
lucem ac calorem exhibet, & omnium artiũ
miniſter eſt, ſi quis eo vti nouerit. Ob hoc
priſci homines rationem excogitauerunt, nõ
ſolum ne a noxijs animantibus lęderẽtur, vę-
rum etiam vt ab illis commodum ac fructum
perciperent. Carnibus enim & lacte veſcun-
tur, pilis & lana ſe induunt ac muniunt. fel ac
virus ad morborum adaptant medicamenta.
Quare merito accuſandus eſt Lycurgus, qui *Lycurgus.*
ob multorum Lacedæmoniorum vinolentiã
& ebrietatem vites vniuerſas amputauit. cum
oporteret homines illos ruſticos docere, vi-
num diluere, & ad moderationem perduce-
re. atq; inſanum deum Bacchum, altero deo
ſobrio compeſcere. aufert enim aqua à vino
quod noxium eſt, non perimens id quod eſt
vtile. Vides ne homo ſtulte quomodo iã to-
ta hæc ratio a te aut potius a diabolo inuẽta,
& excogitata, obſoleuit ac corruit. exoptat
enim ille vehementer, artes & machinationes
inuenire, quibus poſsit nõ ſolum diuinas ſcri-
pturas inſimulare & ab eis animos hominũ
abducere, ſed etiam bonas artes quæ huma-
nitatem alunt, & eccleſiam muniunt, ab ea ex
torquere, vt facilius his munimentis ablatis,
rudes & parum in dialecticis & philoſophi-
cis exercitatos poſsit eludere & proſternere.
Hoc efficere tentauit Iulianus apoſtata, ſed *Iulianus*
fruſtra, vt ſcribunt Socrates & Sozomenius *Auguſtus.*
in hiſtorijs ſuis.

Libri decimi, & totius operis Finis.

SALMANTICÆ,

EXCVDEBAT IOANNES

MARIA A TERRANOVA

M. D. LXV.

INDEX PRIOR VERBA, RES, ſENTENTIAS, OMNIA DENIQUE NOTATU DIGNA, QUÆ IN HIS ſPARſIM CONTINENTUR, LIBRIS, ORDINE ALPHABETICO, EXHIBENS.

De litera. A.

Aron maior natu quàm Moyſes trib⁹ annis.libro.5.ca.1.colū.338. Cōiurat contra Moyſen.lib.7.ca.1.col.504. Quod Chriſti figura.lib.7.colum.515.
Abraham offerēs filium,patrem Chriſtū ꝓ nobis offerentem,ſignificauit.lib.6.ca.1.in principio.& lib.7.ca.1.colum.502.
Abraham an mentitus ſit dicendo Saram eſſe ſororem.lib.10.Reg.20.in addi.
Abram & Abraham qua in rē differunt.lib.2.ca.1.col.87.
Ab Abraham trahit principiū enumeratio generationum Matth.& quā ob cauſam.lib.3.ca.4.colum.252.
Abraham propheta & ſacerdos.ibidem.
Abraham minimus Thare filius prius nominatur quàm fratres natu maiores.& à domino eligitur.lib.9.Reg.17.
Ad Abraham tres viri veniunt in meridie.li.10.Reg.6.
Abderitarum inſania ſeptem dierum, in Perora.
Abſurda dictu dicit ſcriptura,vt quæras ſpiritum.lib.7.col.513.
Abimelech,nomen cōmune regum Philiſtinorum.lib.2.ca.1.colum.107.
Abutitur verbis ſcriptura.lib.10.Reg.26.li.8.ci.2.
Abſurda admiſcet ſpirit⁹ ſanctus,vt illa Allegoricè intelligas,& non iuxta literam.lib.7.colum.524.& deinceps.
Abyſſus in bonam & malam partē.& quid ſit.libro.7.cap.2.
Academiæ Salmantinæ laus.in fine addi.& in Pero.
Achaz quoto ętatis anno genuerit Ezechiā.libro.9.Reg.40.
Actio duplex,immanens & tranſiens.in fine.libri.3.
Accuſando ſcriptura aliquos nullam nominis prerogatiuam ponit.lib.10.Reg.19.
Adam corpus vbi conditum fuerit latiſsimè diſputatur.lib.6.ca.1.col.430.& vbi creatus.colum.431.& quādiu in paradiſo permanſerit.
Adam non peccante an Chriſtus naturā noſtram aſſumpſiſſet.lib.3.ca.1.in principio
Ab Adam vſq; ad Chriſtum.62.generationes ſupputantur,& veluti ad faſtos reuocantur.li.3.ca.4.col.248.
Adam & Eua an egerint pœnitentiam.lib.5.ca.1.colum.343.
Adam cur ſexto die creatus fuerit & nō primo,proditur cauſa.lib.5.ca.1.col.339.
Adoptandi conſuetudo fuit in populo Dei & apud gentes.libro.3.ca.4.colum.272.& libro.8.ca.6.col.614.
Adoptio eſt natiuitas ſpiritualis ex Deo.lib.8.ca.6.
Aduentus filij Dei vocatur Exitus & Introitus.lib.10.Rgū.11.
Aduentus filij dei,duo,primus in humilitate,ſecundus in gloria.lib.3.ca.1.colum.217.& quid myſticè ſignificent,exponitur.colum.219.
Aduentus Dei innumeri, & quotidie exhibiti.libr.3.ca.1.colum.220.
Aduentuum duorum futuri præcurſores,Iohannes & Elias.ibidem.
Aduentus ſecundi, tres præcurſores.ibidem columna.226.
Aduentus Chriſti triplex,in carne,quotidie per inſpirationes,ad iudicium.colū.229.
Aduentus domini qua hora ac tempore ſit futurus, exquiritur.colum.226.& ꝙ nox & fur vocatur dies ille, quia dum nō ſpectatur dominus veniet.

Aduerbia redundant ſæpè,lib.8.colū.569.
Addere aliquid ſcripturis nō licet.lib.10.Regu.12.ſed licet explicare.
Additio quælibet auget ſignificationem.lib.6.ca.2.in fine.
Æmulari in bono & malo dicitur.li.7.ca.2.
Æſopi gallus ſcalpēs fimū,vt granū aliquod inueniat,eſt ſophiſtis ſimilis. in fine addi.
Æthiopū ſenatus qualis.in fine addit.
Ægyptus maiorum officina.lib.3.ca.3.col.239.&.7.lib.ca.1.colum.502.
Ægyptiorum opes in eccleſiam ſunt trahendæ.lib.1.ca.vltimo in fine.
Ægyptus in loco demiſſo & plano ſita, & ideo iuxta allegoriam in vitio ponitur.li.9.Regū.49.
Ænigma eſt allegoria perpetua.lib.7.cap.1.colū.496.
Æſopicæ vulpi habenti caudam abſciſſam, ſunt ſimiles illi,qui bonarum literarū ſtudioſos impediunt,ne bonas literas capeſſant.lib.1.ca.6.& in fine. addit.
Ætates mundi ſex.lib.6.ca.6.colum.473.
Æquiuocatio multas repullulare facit quæſtiones.lib.10.Reg.11.
Afflictiones quibus nominibus vocentur.li.10.Reg.11.
Agamēnon decē Neſtores ſi haberet, Troia citò eſſet ruitura.in Pero.libri.8.
Agonothetes Chriſtus,inuitans ad virtutem oēs.lib.8.ca.2.colum.581.
Agape conuiuium erat tempore apoſtolorū ad alendos pauperes.in addit.ad ca.5.li.1.
Agiographi,quidam libri cur vocentur.li.4.ca.1.colum.307.Vide, Hagiographi.
Agar & Cethura an duæ ſint mulieres.lib.2.ca.1.colum.104.
Aggæus ſæpè repetit.Hæc dicit dominus,& cauſa proditur,libro.10.Reg.23.
Agaſiclis dictum de electione magiſtrorum, & eorum præſtantia quanta eſſe debeat.libro.9.Regu.50.
Alienus & alienigena pro hoſtibus in ſcriptura.in Pero.
Alius & aliud in diuinis, de perſona primū, de ſuppoſito ſecundū,dicuntur, lib.2.ca.2.colum.148.
Allegoricè loqui,mos eſt ſcripturæ.lib.1.ca.1.colum.15.
Allegoriarum regula,quæ ſit.lib.10.Reg.51
Allegorijs ſobriè vtendum.lib.7.in Proœ.
Allegoria quid ſit,& quibus appelletur nominibus.lib.7.ca.1.col.494.& Allegoria mixta quomodo interpretāda ſit.col.496.
Per allegoriam aliquando ſenſus literalis exprimitur.li.7.col.511.Vide in verbo, ars.
Allegoria,quādo eſt hiſtoria plana ſpectans ad mores,nō eſt admittēda.li.7.c.1.co.510
Allegoria aliquando eſt hiſtoriæ contraria.lib.7.ca.1.in fine.
Allegoriam prophetæ conuertunt in hiſtoriam.i.explanant quòd obſcure dixerant.li.7.ca.1.in fine.
Allegorijs caret Paulus.lib.8.ca.1.col.566.
Allegoriarum ars in Paulo q̄ ſit.li.8.co.570
Amphiaraus nō volebat iuſtus videri,ſed eſſe.in Pero.
Ambro.in diuortio nō credidit hominem & mulierem ad paria iudicari debere,ſed falſo.libro.10.Regu.15.
Ambigua nomina aliquando habent adiunctā expoſitionem, aliquando illa carent, lib.10.Regu.11.
Amicus pro inimico per Antiphraſin.in lib.10.prooem.
Ambigua nomina procreant quæſtiones, & ideo interpretatione egent.lib.10.Reg.11.
Ambiguitates colligit multas Paulus, nec ſoluit,vt in admirationem dei rapiat.lib.8.colum.571.
Amen,vbi ſoleat poni.lib.8.colum.572.libr.2.ca.1.colum.94.
Ambiguitas cum multos procreet ſenſus,liberam habet expoſitionem.lib.9.Reg.32.
Amici Iob per Antiphraſin appellantur, & iuxta hominum opinionem, quam de illis conceperant.lib.9.Reg.2.
Amice in vocatiuo pro inimico.lib.7.ca.2.
Amos Iſaiæ pater,à propheta illo ex minoribus qua nota ſecerni poſſit.libro.4.cap.2.colum.313.
Ambroſij opinio putantis Zaram ad Chriſti generationem pertinere,exploditur.li.3.ca.4.colum.263.
Ambroſius reprehenditur à Hiero.in expoſitione nominis Saræ.lib.2.ca.1.col.92.
Ambro.in pretio Ioſeph, Iſmaelitis venditi, carpitur.lib.6.ca.1.colum.411.
Amor facit ſibi proprium,id quod eſt cōmune multis.lib.6.cap.2.
Ambroſius refellitur in expoſitione Pſalmi.1.In fine additionum.
Amaſis mortem filij non fleuit,& amico petente eleemoſynam, fleuit.in additio. ad Regu 12. lib.10.
Anticipatio in interpretatione ſcripturarū

ſummeaduertenda.li.5.ca.1.col. 344.

Anticipatio frequens in ſcripturis.lib.6.ca.1 colum.429.lib.10.Reg.14.

Antonius Didymum conſolatur, quod cæcus ſit.lib.1.cap.3.

Angeli an aliqua didicerint ab apoſtolis. lib. 5.cap.6.in princ.

Angelos corporibus tenuibus eſſe pręditos, falſo aſſeuerauit Auguſt.& Orige.in Proœmio.lib.6.

Angeli non cognoſcunt cogitationes hominũ,iuxta veriorem opinionẽ.In pœ.lib.6

Angeli ante mundum ſunt creati,licet ſimul cum mundo.In prooe.lib.6.

Angeli dij dicũtur,refragantibus multis magnæ authoritatis viris.lib.2.ca.2.col.128.

Angelus quod ſit Dei ſimilitudo, ſicut homo,aſtruitur contra Theophy.lib.2.ca.2. colum.131.

Ανθρωποπαθῶς, id eſt,iuxta hominum morẽ, loquuntur ſcripturę.lib,2.cap.4.in principio.

Angelus Deus vocatur,quia ſub Dei perſona prophetis loquitur.lib.2.ca.2.col.157. & lib.10. Reg.5.

De angelorũ creatione nihil tradidit Moyſes.lib.5.ca.1.colum. 342.

Angelus vocatur filius Dei,& ipſe deus.lib. 10.Regu.3.

Angelus nomen officij eſt,non naturæ, & de varijs illorum nominibus.lib.2. cap.1. colum.91. Vide in verbo.Hierarchia.&, Apparere.

Angelis bonis an vtatur deus veluti adminiſtris ad ſupplicia inferenda.in additio.ad Regu.5.libro. 10.

Antichriſtorum quot ſint genera.lib.3. cap. 2.in princ. Quod pro Iudæis mittendus ſit.Et quod in tẽplo Ieroſolymitano, aut in eccleſia dei ſeſſurus ſit. Antichriſtum ſuſcipientes Iudæi incuſantur,ſtultitię nomine.Quod nõ Babylone,ſed Romæ naſciturus ſit. Futurus eſt Iudæus genere, è tribu Dan. Quod non erit filius Diaboli, ſed in eo dęmon totas vires ęxerturus eſt.

Antichriſtum non eſſe venturum, recentiorum quorundam eſt opinio.lib.3.ca.2.& quod in monte Oliuarum periturus ſit,eo in loco,ex quo Chriſtus in cælum aſcendit.colum.234. Variæ figuræ quæ de eo præceſſerunt,colliguntur. ibidem . & li.7. ca.1.colũ.503.de Antiocho.

Antichriſti regia Ieruſ.vel eccleſia.lib.3. ca 1.colum.218.

Anſelmus male interpretat̃ verba Matth.In trãſmigratione Babylõis.li.3.c. 4.co. 266

Anathoth viculus ſacerdotum & patria Ieremię.lib.4.ca.2.

Anima iuxta varietatem meritorũ,eſt in Ieru.& Babylone.Sed poſsũt eſſe in penitiori aut in poſtrema parte earũ, iuxta maiorem meritũ aut demeritũ. li.4.c.1.co.288

Anima in bonã & in malã partẽ capitur,ſed præcipuè ponit̃ per Synecdochẽ pro homine obnoxio peccatis.lib.9.Reg. 6.7.

Animam tribuere rebus expertibus aĩę,ſcriptura quare ſoleat, lib.10. Regu.7.

Anima pro mente,hoc eſt νοῦς, & pro vi refrigeratiua.in prooe.libri.& quod ſit templum dei eximium.

Animæ immortalitatem non ſatis conſtat Ariſto.credidiſſe.In prooe.li.In lege Moyſis nihil palam de immortalitate & fœlicitate animæ dici, aſſeritur.lib.8.ca.6.

Sub animantium quorundã nominibus ſcriptura vitia prodit ac virtutes hominũ.lib. 10.Reg.6.lib.7.ca.3.& lib.10.Reg.47.

Animantium noĩa accipiuntur in bonum,& malum.i.trahuntur ex illis cõparationes bonę & malæ.lib.7.ca.3.

Anthypophora,inuenit̃ in ſcripturis,in Paulo preſertim.lib.8.ca.1.colum. 570.

Antonius eremita nullo magiſtro docente literas didicit.li.1.ca.2.col.20.

Andræ comes apud Iohan.ca.1.quis fuerit, aperitur.lib.9.Reg.29.

Antecedens pro relatiuo ſæpè inuenitur.li. 9.Reg.32.

Anni exordium iuxta ſcripturas eſt Marti⁹, quo ad ſecularia negotia Iudæorũ,Ianuarius menſis.lib.1.ca.13.in fine.

Annorum ſacrorum & prophanorum diſtinctio.lib.9.Reg.36.

Apoſtolorum vnuſquiſq; quam prouinciã ſortitus ſit ad prædicandum.lib.5.cap.1. colum.362.

Apoſtoli citãt prophetę ſententiã,verbis eius neglectis.lib.6.ca.1.col.422. ſumunt occaſionẽ prędicãdi importune & opportunè.li.6.ca.1.col.425.li.9.Reg.24.

Apoſtoli ſæpe vtuntur teſtimonijs ſcripturarum ex.70.trãſlatione,quia eorũ trãſlatio erat apud gentes diuulgata.lib.6.ca.1. colum.429

Apoſtoli an baptizati.In addit.ad ca.5.li.8.

Apoſtoli an aliqd ſcripſerit è ſpũ ſuo.li.8.c.4

Apoſtoli quãdo vti ſoleant trãſlatione.70.lib.6.ca.1.col.439.Magis ſolent in citationibus ſequi Hebraicũ quàm.70.vbi eſt aliqua differentia.colũ.438.

Apoſtoli ob tres cauſas crebrò vſurpant teſtimonia ex ve.inſtru.li.6.ca.1.col.418. Nouã legem ex veteri,cupiunt roborare. &,Vtuntur gentilium teſtimonijs nõ ſolum ipſi,ſed prophetæ.

De Apoſtolis & eorũ nominibus,& qui vno & qui pluribus fuerint præditi noibus.li.2.ca.1.& in addit.eius.&,Quæ de illis præceſſerint figuræ.lib.6.ca.vit.col.487.

Aperire oculos eſt aſpicere,quod antea non videbatur.lib.9.Reg. 16.

Apparuit angelus quid ſignificet.li.9.Re.16

Apoſiopiſis in ſcripturis.li.10.Reg.12.& in addit.ad ca.5.li.1.& ad Reg.12.lib.10.

Appoſitus eſt ad patres ſuos, aut ad genus ſuũ,qd ſignificet in ſcripturis.li. 10. Re.6.

Apocryphi libri qui ſint,& iſtius nois vera ſignificatio.li.1.ca.7.in fine.& libr.4.cap.1.colum.290,

Apocrypha ad confirmanda dogmata min' valida reputantur.lib.6.ca.1.colum. 424. &.414.

Apocryphum Eſdræ citat Vigilantius. in addit.Reg.50.libri.10.ſicut Iudas librum Enoch.lege.libri.6.ca.1.

Apocryphi libri interdum citantur in ſcripturis,ſed illo teſtimonio dempto,nõ approbantur cætera quæ in illo libro continentur.lib.6.ca.1.col.434.

Apocalypſis caret ordine.li.5.ca. 1.col.358.

Appellare aliquẽ nomine ſuo,cur ſoleat ſcriptura.lib.9.Reg.41.

Apelles quid dixerit Megabyzo quærenti quædam de pictura, quam non nouerat. in Pero.

Aquila in bono & malo.lib.7.ca.2.col.539.

Aquilo in malũ ſemper accipitur.lib.7 .ca.2.

Aquę ſunt bonæ & malæ.li.7.ca.2.in fine.

Argumentorum diſpoſitio qualis futura ſit, vt concinna ſit oratio.lib.5.ca.1.in fine.

Ariſt. error memoriæ, quod Calypſo pro Cyrce poſuerit.& verſum Phocylidis tribuerit Theognidi.lib.6.ca.1.col.426.

Araignoti Dei apud Athenienſes.lib.6. ca. 1.colum.426.

Arbe eſt ciuitas quatuor,quia ibi Patriarchę quatuor cum vxoribus ſuis, dempta Rachiel ſunt ſepulti.lib.6.ca.1.col.430.& Hebræorum de hac re ſententia.

Ariſtoteles à Platone pullus vocatus,ob dogmatum diſsidium.li.2.ca.1.in principio. Citatur. li.8.ca.3.De anima.in præfat. De artibus.in procem.lib.6.

Arbor vitæ,& ſcientiæ boni & mali,cur vocentur.ibidem.colum.87.

Aram de quo apud Matth.vocatur etiã Rã. .lib.3.ca.4.colum.267.

Argumento libri cognito, facile conſcendimus,veluti per gradus,ad libri totius intelligentiam.In procem. li.9.

In Arca teſtamenti quæ & quot res erant reconditæ.lib.9. Reg.36.

Argumento ab impoſsibili vtitur ſcriptura. lib.8.ca.1.colum.566.

Argumenta fortiora vltimo loco ponit Paulus.lib.8.colum.568.

Ariſtides non videri,ſed eſſe iuſtus volebat. in Pero.

Artium incremẽta quomodo facta fuerint. in Nuncupato.

Archelao tragœdo recitãte Andromacham Euripidis,multi ad ĩſaniã redacti. In Pero.

Artis illius quã nouerant comparationes afferunt prophetæ.lib.1.ca.1.colum.17.

Arma corporalia certa habent nomina, ſpiritualia nõ item,vt galea non eſt ſemper galea.lib.10.Reg.11.

Arca eccleſiam ſignificat,& ob quã cauſam eam ſignificet,exponitur.li.10.Reg.11.

Arma eccleſiæ contra hæreticos validiſsima, ſenſus literalis.lib.7.ca.1.colũ. 500.

Arca Noë in qua erant animalia mũda & immunda,eccleſiæ figura.lib.7.ca.1.co.503.

Ars excogitandi Allegorias.li.7.ca.1. co.518

Arabs in bonam & malam partem accipitur.lib.7.ca.2.

Arrij hæreſis exponitur.in addit.ad ca.2.li.6.& li. 2.ca.2.colum.143.Ac deinceps,refellitur eius inſania.nam filij diuinitatem negabat.

Aſsimilo.as.quid ſignificet.lib.10.Reg.22.

Aſteriſci vſus ex ſcriptoribus ſeculi ad ſcripturas tranſlatus ab Orige.libr.1 .cap.4. colum.35.

Aſpidis natura.lib.10.Reg.47.

Aſtrologi cæleſtia ſe noſſe iactant,cũ ignorent ea quæ ante oculos habent.lib.2.ca.2 in principio.

Aſtutia raro in bonum capitur.li.7.ca.2.

Aſini ſepultura ſepeliri,eſt obijci feris dilaniandum.lib.8.ca.6.col.616.

Athenienſium ἀμουσία in hæreticis noſtri ſeculi

culi renouanda.lib.8.in fine.
Athenienſes Athenis laudare perfacile eſt.li. 9.Regu. 50.
Athenienſes oculos conijciunt in Ariſtidē, cum recitaretur in ſcena ex tragœdia Eſchili, de Amphiarao non videri vult, ſed eſſe.in Perora.
Attrahit deus ad ſe homines, ex illis rebus, quæ maximè illis placent, vt Iudæos per bona tēporalia & miracula, et p ſtellā magos.lib.9.Reg.25.
Auſter in bonam partē accipitur.li.7.ca.2.
Auxilium humanum quibus noibus exprimant ſcripturæ.lib.10.Reg.11.
Auguſtini inſignis modeſtia.in proœ. lib.6.
Auguſt.omnes Pſalmos interdū tribuit Dauid, aliquando nouem tantum. in proœ. lib.6.colum.405.
Augu.exponit quoſdam verſus Pſalm. 13. qui non habentur in Biblijs nec Græcis, nec Hebraicis.lib.6.ca.1.col.421.
Auguſtini error memoriæ.libr.6.ca.1.colū. 427.Falſus eſt in expoſitione nominis Raca.in fine addit.
Auguſtinus notatus eo quod dicat.40.generationes à Matth.fuiſſe recenſitas, cū ſint. 42.li.3.c.4.col.255.&.258.& col.256.falſo aſſeuerauit Chriſtū eſſe filiū adoptiuū.
Auguſtini expoſitio pſal.q in titulis habēt, in finē, reijcitur.lib.4.ca.3.colum.333.
Auguſtini opinio de creatione angelorum, quod eius meminerit Moyſes, refellitur. libro.5.ca.1.colum.342.
Auaritia eſt vna bona, altera mala.lib.7.c.2.
Authorum, tam eccleſiaſticorum, quam externorum, authoritas quanta. in proœ.li. 6.& lib.1.ca.16.
Authores pſalmorū fuerint ne plures, an vn' Dauid.lib.4.ca.3.colum.326.
Qui fuerint authores librorum nonnullorū veteris inſtrumen.lib.4.ca.1.col.306.
Azymus pro homine ſancto, & ſine fermēto malitiæ.lib.5.ca.7.colū.392.
Azymorum paſcha cæteris ſolennius. lib.1. ca.13.in fine.

De litera. B.

BAſilius ignorauit quis eſſet Zacharias filius Barachiæ, quē Iudæi crucifixerunt inter tēplū & altare.li.2.ca.1.colum.105.
Barbariſmus mūdi, quod temporis interuallum fuerit.li.3.ca.4.colum.250.
Babylonis rex diabolus, vt Ieru.Deus.lib.3. cap.3.Illius alumnus Antichriſtus iuxta nōnullos.lib.3.ca.2.
Babylonicæ captiuitatis cur Matth.meminit, relicta captiuitate Ægypti.lib.3.ca.4 colum.262.Babylon malorū officina.lib. 7.ca.1.colū.502.& lib.3.ca.3.in princ.
Balaam actio nomine vocatur in Iob Eliu.li. 2.ca.1.colum.104.
Baptiſma bis dabatur in anno, in Paſchate & Pentecoſte, & quare.in addit.ad ca.5.li.8.
Baptiſmatis tempore dona viſibilia dabantur, in eccleſiæ exordio.lib.9.Regu.47.& lib.8.ca.5.
In baptiſmate tradendo compendio vtitur ſcriptura, relinquens legentis iudicio reliqua quæ omiſſa ſunt.lib.10.Reg.12.
Baptiſma in nomine Chriſti nunquam fuit exhibitum ab apoſtolis, contra multos qui hac in re falſi ſunt.li.10.Reg.12.& lib. 8.cap.5.
Baptiſmus ſoluit peccata, non legis irregularitates.in lib.6. procemio.
Baptizandi ter interrogantur de fide.li.8.ca. 5.in fine.
Barbariſmi & Solœciſmi & reliqua ſermonis vitia, in ſcripturis inueniuntur, præcipuè in Paulo.li.1.ca.1.col.16.
Barbam radere mœroris ſignum.lib.8.cap.6 col.612.
Bethel, id eſt, domus Dei.libr.5.ca.1.col. 348.Capitur pro loco Idolis dicato & cōſecrato.col.350.
Bethlehem vna eſt in tribu Iuda, alia in Zabulon, hoc eſt in Galilæa.lib.6.ca.1.col. 418.
Benedictionibus additur dei nomen, in maledictionibus minimè. libr.8. capit. 6. in fi.
Benedictiones & maledictiones tribuum, vt in Ioſue & Gen.propheticę de futuris ſūt. li.5.ca.5.
Benedictio Diaboli quæ ſit.in addi.ad Reg. 46.li.9.
Bionis ſcomma in ſophiſtas, qui philoſophiā non valentes aſſequi, in nænijs conſeneſcunt.li.1.cap.15.& in addi. fine.
Biblia an ſint à domino inſpirata, an etiam dictata.li.8.c.4. in fi.
Bibliorum omnium numerus, tam verſuum quam literarum, initur.lib.4.ca.1.col.306. lib.1.ca.6.& in addi.eius.
Blanda miſcēt aſperis ſcripturæ.li.8.co.572.

Blaſphemia audita, circumſtātes ſcindebant veſtimenta ſua.lib.8.ca.6.colū.615.

Bonum eſt cauſa mali,ex hominū vitio vel malicia.lib.8.col.571.& lib.10.Reg.vlt.

Bos in bono pro ſapiente,in malo pro ſtulto.lib.7.ca.2.

Bonus vir vnus,omniū bonorū qui ſunt & fuerunt & futuri ſunt, ſuſtinet perſonam lib.10.Reg.44.

Boni cum malis in eccleſia ſunt quandiu durat hoc ſeculum,permixti.ibidem.

Bonus eſt Deus,& bonus homo.ſed differūt lib.2.ca.2.colum.159.

Bonus vnus,corpus bonorum ſignificat,& malus,malorum.lib.3.ca.3.col.239.

Breuitas peculiaris eſt ſcripturæ.lib.5.cap.7. col.390.& lib.10.Reg.12.& 11.

De litera. C.

CAro homo appellatꝰ,à pelori parte.lib.9.Reg.6.& pro homine peccatis obnoxio.lib.6.cap.3. colum.453.

Caro Pauli Iudæus vocatur, quia ipſe ex illa gente erat.lib.1.ca.5.

Cauſata cauſarum nominibus vocātur,vt anima,pro vita.lib.9.Reg.18.

Calix pro quacunq; afflictione.li.9.Reg.44

Caſus nominum cognoſcendi ſunt in ſcripturis.in proœ.lib.10.

Cadere in faciem eſt iuſtorum,cadere retrorſum ſceleratorum.lib.10.Reg.6. Cadere eſt inique agere.vt ſtare recte agere.

Cauſaliter dicuntur aliqua,quæ tamen intelligi debent ſecūdum euentum.lib.10.Regu.24.& lib.8.ca.8.

Caro Chriſti,quibus vocetur nominibus. li.10.Regu.11.

Cauſa,in diuinis perſonis à Latinis non admittitur.Sed â Græcis.lib.2.ca.3.col.173.

Caſtigat Deus ob tres cauſas,in addi.ad Regu.36.lib.9.

Caietanus vehementer errauit negans epiſt. ad Hebræos eſſe Pauli.lib.1.ca.7.Quo argumento id conficere conatus eſt. lib.3. ca.3.colum.239.

Cantacuzeni error memoriæ,tribuentis verba illa Pilati,Chriſto.Quid eſt veritas.lib. 6.ca.1.colum.427.Putat Mar.Latinè ſcripſiſſe.lib.1.ca.6.

Catonis parentes qui fuerint,ignorantur. li. 3.ca.4.colum.247.

Captiuitas pro libertate.libro. 8.capi.1.columna.565.

Captiuitatum decem & duarū tribuum,tota narratur hiſtoria.li.4.ca.2.circa finem.

Canticum canticorum cur vocetur liber ille Salomonis.lib.5.ca.7.col.394.

Canticorum omnium quę in biblijs inueniūtur,ſeries digeritur,& myſterium explicatur.ibidem.

Caſtitas ſeruatur quandiu in arca,Noë permanſit, & cum exeunt,cōnubio operam dant.lib.5.ca.7.in fine.

Caleb ſepulchrum,vbi ſitum ſit.lib.6. cap.1. colum.430.

Caluariæ locus cur hoc nomine vocetur, variæ opiniones recenſentur.&, Deinde an Adæ corpus ſit ibi ſepultum.lib. 6. cap.1. colum.430.

Catechumeni qui ſint.in addit.ad ca.5.lib.8.

Carmen frequentius in bonum quam in malum accipitur.lib.7.ca.2.

Cedri in bonam & malam partem.lib.7.c.2.

Cælum pro aëre.li.5.ca.6.in princ.

Cæla in fine quorundam verſuum Pſalmorum poſitum,quid ſignificet.lib.4.cap.3. colum.332.

Per cælum & terram ſcriptura totum mundum intelligit, videlicet ex extremis media.lib.10.Reg.7.

Cæremonialia præcepta allegoricè interpretanda,moralia vero minime. libro.7.colum.510.

Charitatem identidem inculcabat Iohan.diſcipulis.& quare.lib.1.cap.2.colum.23.lege.cap.2.lib.8.

Chriſtus nullum librum ſcripſit.lib.5. cap.7. columna.395.

Chriſtus cur prædicationis ſuæ exordium ſumpſit à beatitudine.libro. 9. Regu.26. Qua hora crucifixus.libro.9.Regu.36.de pellicula eius cum circunciſus eſt quid actum ſit.libro.9.Regu.40. Vbi fuit per 40.dies à reſurrectione. ibidem.

Chriſtus per ſimilitudinem eſt petra, oſtiū, lapis angularis,paſtor,agnus, leo.libr.10. Reg.11.

Chriſti caro, velamen, templum, nubes, propitiatorium, dicitur.lib.10.Reg.11.

Chriſtus Bethlehem natus, Nazareth educatus,Capharnahum præbuit domiciliū. Regu.15.

Chriſtus fidem requirit ab illis qui eū agnoſcebant,ab his vero qui eum ignorabant, minimè.Regu.17.

Chri-

Chriſtus miraculo facto, à circunſtantibus vult approbari.Reg.18.
Chriſtus bona quæ ſibi inſunt proponit. & ad imitandum hortatur.Reg. 22.
Chriſtus interdum ex propna perſona loquitur, interdum aliorum aſſumit perſonã.Reg.39. Verus eſt homo, & verus deus, ideo nil mirum ſi humano more loquatur.Reg.46.
Chriſtus creatura poteſt vocari.lib.1.cap.3. col.27.
Chriſtus an homo dominicus apte poſsit appellari. ibidem. & An ſit vera propoſitio. Chriſtus aſſumpſit hominẽ. Quandiu Ægyptum incoluerit. lib. 1. cap.13. col.61.
Chriſtus in reſurrectione primùm matri apparuit.li.1.ca.13.col.62.&, Quoto ætatis obierit anno.ibi.66.
Chriſti diuinitas aſtruitur teſtimonijs ex vtroque inſtru. deſumptis.lib.2.cap.2.col. 142.
Chriſtus crebrò ſe hominem prædicat, raro vero deum.ne ponere videretur deorum multitudinem.li.2.ca.2.col. 144.
Chriſtus minor & æqualis patri, vere dicitur iuxta diuerſas naturas, quas in ſe copulauerat.li.2.ca.2.col. 144.
Chriſtus an hoc nomine vocari ante incarnationem poſſet.li.2.ca.3. in prin.
Chriſtiani ab exordio mundi eſſe cœperũt, re, non nomine.li.2.c.3.col.165.
Chriſtianiſmi deſcriptio quæ ſit. li.2. ca.3. col.167.
Chriſto quid deferendum ſit iuxta naturam humanam, & quid iuxta diuinam, conſiderandum.li.2.ca.3.col. 168.
Chriſti figura omnes ſancti.li.6.ca.1. in principio.& li.7.ca.1.
Chriſtus Nazaręus cur vocatus.lib.6.cap.1. col.414.
Chriſtus loquens cum Phariſæis non tam ad verba quam ad mentem reſpondet. lib. 5. ca.6.col.383.
Chriſtus ſplendor gloriæ.li.3.ca.3.col. 241. Fuit propheta.li.4.cap.1.col.308. Imago dei vocatur.li.2.cap.3.col. 184.& Conſolator. col. 183. & Character ſubſtantiæ. col.183.& 187. De nominibus diuinæ & humanæ naturę.li.2.ca.3. per totum.
De Chriſto loquitur ſcriptura, interdum verbis humilibus, interdum ſublimibus, interdum vero mixtim.li.2.ca.3.col.170. Tum propter Iudæorum inſaniam. tum ob auditorum imbecillitatẽ.
Chriſtus an vſus ſit verbis in conuerſione aquæ in vinum in nuptijs.li.7. col.519.
Chriſtus cum vult de aliqua re loqui, introducit aliquẽ facientem aliquid, vt ex illo ſumat occaſionem diſſerendi illa quæ eo tẽpore conducant, vt ſi ſunt ſuperbi, adducit hydropicum.li.9.Reg.25.
Chriſti factorum cauſæ diligenter rimandæ ſunt.Reg.26.
Chriſtus parua cauſa data, multa vtiliter docet.Reg.24.
Cham figura populi Iudæorum.li. 6.ca.1.in principio.& li.7.c.1.col.502
Cham peccante cur maledicitur Canaam. ibi.col.413.
Chore caluaria interpretatur. li.4.ca. 3. col. 329.
Chryſoſtomus reprehenditur.in addi.ad ca. 3.lib.4.
Chryſ.reprehenditur quod dixerit matrem domini fuiſſe ambitioſã. in prooe.li.6.col. 404.& in expoſitione Raca.in addi. fine. & quod dixerit. Quod oculus non vidit, nec auris audiuit &c.nõ inueniri in ſcripturis.li.6.ca.1.col.436.
Citationes deſumptę ex ve.inſtru.nõ ſumũt integram periodum ſed partem. libro.8. col.572.
Circunſtantia contextus illuminat ſententiam. li.10.Reg. 1.
Circuncisio ponitur pro Iudęo. libro. 8. col.571.
Circunciſio, vna carnis, alia cordis.lib.5.ca.2. Pro Iudæo.li.10.Reg.45. In illa an præcedebat nominis impoſitio an ſequebatur. li.2.ca.1.col.92.
Ciues duorum vrbium, bonæ & malæ.li. 3.c. 3.col.237.
Cleophæ comes quis fuerit cum in Emaus caſtellum pergebat li.9.Regu. 29. Ioſeph frater fuit iuxta aliquos. ibidem.
Clamor pro impudentia & libertate peccandi.in prooe.li.6.Eſt vehiculum iræ.ibidem. Pro ſilentio & magnitudine dogmatum capitur.lib. 4. cap. 1.col. 296.& libro.7. cap.2.
Cognoſcere vxorem, eſt rem habere.lib. 10. Reg.25.& 45. Cognitio eſt duplex, cognitionis & operis.li.2.ca.2.col.147.
Cognoſcere dei, eſt aliquem amare. lib. 10. Reg.48.

Cognoſcitur deus à nobis per affirmationē, negationem & excellentem negationem. li.1.ca.1.col. 18.

Cognoſcitur deus per creaturas & ſcripturas.li.2.c.2.col 113.119.& deinceps.

Cognoſcitur aliquid à nobis,aut illuſtratione ſpiritus ſancti,aut lumine naturali.li.8. ca.4.col.592.

Cognoſcitur deus & eius notitia propagatur,ex homine & eius creatione.li.2.ca.2. col.117.

Cognoſcitur deus per negationem & affirmationem.li.2.ca.2.col.118.

Cognationes in ſcriptura trahuntur à virtute & vitio,et nō à ſanguine.li.10.Reg.45. & li.3.ca.3.col.240.

Cognoſcendi duplex modus, demonſtratiuus & doctrinæ accōmodatus.li. 2.ca.2. col.111.

Corinthiorum mores deſcribuntur. libr. 9. Reg.1.

Comminationes dei non tam ſunt in homines quam in peccata,& ideo ſi egerit pœnitentiam,dei ſententia mutatur.Reg.3.

Contentiones abſint ab illis hominibus qui ſcripturam explanant,& tantum veritatē ſequantur.li.9.Reg. 34.

Conuiuium celebrabatur, cum quis ad altiorem gradum conſcendebat.Reg.42.Conuiuium celebrāt peccatores in die natalis filij,at vero iuſti minimè, ſed quādo puer à lacte pellitur. 43.

Conuiuia raro ſine ſcelere fiunt.li.10.Reg.6.

Commune vocatur id quod immūdum eſt, eo quod manibus hominum tractatū ſordes contrahat.li.10.Reg.11.

A cōmunione aliquorum,homo bonus aut malus intelligitur.li.10. Reg.45.

Contraria diſſerta,contraria faciie intelligun tur.li.9.Reg.46.& in addi.

Compleri tempus pariendi,de ſanctis tantū mulieribus dicitur.li. 10.Reg.6.

Confuſio pro pudendis accipitur. libr. 10. Reg.25.

Corporalia nomina quæ deo tribuūtur,ſymbolicè accipienda ſunt.li.10.Reg.47.

Coruorum pulli à matre relicti, a deo ſuſtentantur.ibidem.

Collectæ quæ fiebant apoſtolorum tempore,vt pauperes alerentur,quæ ſint,& vnde originem traxerint.in addi,ad ca.5.li.1.

Competentes in baptiſmate qui vocarētur. in addi.ad ca.5.li.8.

Conſuetudines eccleſiarū magni momenti ſunt ad ſcripturas interpretandas.lib. 10. Reg.49.

Comparationes non oportet vt ſint omnino ſimiles rebus illis cum quibus conferuntur.li.10.Re.50.&.l.7.ca.1.Comparationum materia.li.7.ca.vlt. late tractatur.

Comparatione melioris boni, bonum, malū dicitur.li.10.Re.11.

Cōparatiuorū duplicatio incrementum ſignificationis auget.li.5.ca.7.col.394.

Coniuratio Mariæ & Aaron contra Moyſen, fuit typus coniurationis ſynagogæ cōtra Chriſtum.li.7.c.1.col. 504.

Cōnubia primorū hoīum cū ſororib⁹,tacuit ſcriptura,mallens intelligi,quam dicere.in addi.ad ca.1.li.2.

Concordiæ euangeliſtarum efficiendæ afferunt vtilitatem quędicta ſunt.lib.6.cap.1. col.440.

Cornua pro regnis accipiuntur. In addi. ca. 1.li.8.

Cor in bonum & malum accipitur.li.7. c.2.

Coniunctiones abundant,& deſunt in ſcripturis.li.8.col.569.

Contradictio nulla in ſcripturis inuenitur.li. 10.Regu.50.

Conſortes Chriſti,iuxta ei⁹ carnē vocamur. in addi.ad ca. 3.li.2.

Cōcubinæ in veteri lege an fuerint verę vxores.in addi.ad ca.4.li.3.

Codicum emendandorum ratio. li. 1.ca.6.

Conſuetudines eccleſiarum interpretantur ſcripturas.li.8.ca.5.col.605.

Concubinæ barbarorum regum antequam ingrederentur ad reges,quo præparabantur modo.li.8.ca.6.col.610.

Crucis domini figuræ in ve. inſtru quę ſint. li.9.Reg.17.& in addi.eius.

Creōētes iuxta merita aut de merita diuerſa, montes,valles & colles dicuntur. libr. 10. rusti Reg.9.

Cy ius gura Chriſti non fuit,vt putant Cyril in ,Tertul.Lactan.li.7.ca.1.col.503. & de ceps.Nomen fuit illi impoſitum ante quam naſceretur.li.2.cap.1. col.98.Vide Iſaiæ.45.

De litera. D.

DAniel Chr̄i figura.li.6.c.1.in prin. Daniel an Eunuchus.li.3.ca.3.col. 243.& li.7.in fi. c.1. Ei⁹ parētes ꝗ fuerint.li.3.c.4.in pri.Et ſit ne ꝓphetis,an Hagio

Hagiographis annumerandus.lib.4.ca.1.col.307.& in addi.eius.

Dauid primus rex connumeratus à Mat.figura Chriſti.li.3.ca.4.col.251.Cur in capite genrrationum ponatur a Mat. cum ſit Abraham,poſterior.lib.3.capit.4.col.252.

Dauid ſolus vocatur rex à Mat.inter tot reges.li.3.ca.4.col.262.

Dauid occidiſſe leonem nunquam legimus in ſcriptura,ſed ipſe prædicat ſe feciſſe. li.5.ca.1.col.341.

Dauid vtrum fuerit excellentior propheta, quam Moyſes.li.4.ca.1.col.307.

Dauid fuerit ne Pſal.omnium author,quæritur.li.4.c.3.col.326.

Dauid, Meſsias ipſe vocatur.lib.5.ca.7.col.392.

Dauid quem Pſal.fecerit ob victoriam Goliæ.in addi.ad ca.3.li.4.

Damaſceni opinio aſſeuerantis ſpiritum ſanctum eſſe imaginem filij,reijcitur.lib.2.ca.3.col.186.Refellitur quoq; cũ ait Parabolas euangelij non eſſe fictas.li.1.ca.3.

Damaſcenus gentis ſuæ ſecutus eſt errorem quem habent de proceſsione ſpiritus ſancti.in proœ.lib.6.

Dan tribus vergit ad Aquilonem.li.3.cap.2.col.232.In Apocalypſi non numeratur inter tribus,ob eius alumnum Antichriſtũ.

Demetrij Phalérei Apophthegma de vacca cornibus apprehendenda. In peroratio.princi.

Decalogi myſteriũ.li.6.ca.vlt.col.478.

Denarius numerus Iuſtitiæ, ob decalogum.li.3.ca.4.col.257.

Decalogus.Vide li.8.ca.2.& in Verbo, Præceptum.

Deſcenſus vocatur receſſus à virtute. lib.9.Reg.49.

Deſcendere deum quando dicat ſcriptura.lib.10.Reg.6.

Deeſſe verba in ſcripturis ſolẽt in locis affectu plenis.li.10.Reg.12.

Democriti Abderitæ de reſurrectione ſentẽtia.in proœ.librorum.De veritate abſcondita in profundo loco.li.2.ca.2.in prin.

Demoſthenis improbi hominis Laconis,ſententia optima non admiſſa. lib.2.cap.2.in prin.

Demoſthenis tonitrua & dei.in fine. addi.

Demõſtratio duplex,quia, & propter quid, li.2.ca.2.col.112.

Definitio a deſcriptione quomodo differat.li.2.ca.2.col.127.

Demonidis loripedis Imprecatio in furem ſuorum calceorum. in fi.addi.

Deus cum de perſona aut hypoſtaſi dicitur habet articulum, cum vero de natura, eo caret.li.8.ca.7.

Dei nomen nunquam ponitur vbi eſt maledictio.li.8.ca.6.col.617.

Deus cũ articulo pro vero,ſine eo pro falſo deo accipitur.li.8.ca.7.& li.2.c.2. col.124.

Deus viuens vocatur ad Idolorum differentiam.li.2.ca.2.col.157. Vocatur figulus, Dominus, Angelus.

Deus quid ſit quæſiuit tyrannus Hiero à Symonide.li.1.ca.1.in fi.

Dei deſcriptiones aliquot.li.2.c.2.col.127.

Deo tribuuntur illa quæ in nobis facit.li.10.Reg.3.

Deo tribuit ſcriptura quæ ſunt decora,quia ſunt eo digna, quæ decora non ſunt,non tribuit,licet vtraq; faciat in nobis.Reg.4.

Deus vtrum ſit cauſa peccati.Reg.5.

A deo recedimus non loco, ſed voluntate.Reg.6.

Deo tribuunt ſcripturæ effabilia, & ineffabilia.Reg.9.

Deus cuiuſq;,eſt quẽ ſummè diligit, vt diuitiæ.Reg.25.& li.6.ca.1.

Deo tribuit ſcriptura optima verba. libr.9.Reg.26.

Deus,non ſignificat aliquando,ſed auget ſignificationem.vt cedri dei.li.10.Reg.45.

Dei nomina colliguntur ex ſcriptura.70. li.2.ca.2.col.155.

Deũ laudamus & infinita nomina ei effingimus ex beneficijs acceptis.li.2.cap.2.col.153.

Deus nomine caret, & multis eſt præditus nominibus.col.149.

Deus,ſolus vel vnus vocatur,vt idola excludantur.li.2.ca.2.col.147.

Deo cum ex corporalibus rebus nomina ſumpta tribuuntur, ſymbolicè ſunt accipienda.li.10.Reg.47.

Deus attrahit homines per ea ad quæ videt eos propenſos.li.9.Reg.23.

Deo cur craſſa hæc noſtra tribuantur nomina.li.2.ca.2.col.160.

Deus ignorare dicitur,quæ non probat.li.5.ca.6.in prin.& li.10.Reg.48.

Deus quatuor habet ſignificationes.li.2.c.2.col.123.& quatuor ſunt deorum genera.

Deus

Deus verus à falſo quatuor diſtinguitur notis.col.124.Deus cũ Articulo pro deo vero, abſque eo, pro vero vel falſo ponitur.

Deus nuncupatiue & eſſentialiter dicitur. col.122.

Deus dicitur de vna perſona, & de tribus. col.123.

Deus cognoſcitur per creaturas, & per ſcripturas. col.113. & quod ſit vnus deus etiam iuxta philoſophos. Vide Cognitio.

Dei multa nomina.li.1.ca.2.col.23.

Dei vnitas in lege, Dualitas in prophetis, trinitas in Euangelio prædicata eſt.li.2.ca.2.col.145.

A diuinitate ad humanam naturam, & vice verſa tranſeunt ſcripturæ.li.5.ca.2.

Deus mutatur, dum modo nos mutemur.li.5.ca.6.col.387.

Deus meus, vox ſanctorũ.li.6.ca.1. Deus tuus ego ſum, Verba dei ſunt oſtendentia eximium amorem erga iuſtum.ca.2.

In deo, ira, zelus, manus, pœnitentia, pedes, aures, oculi &c. tropicè quid ſignificent. li.2.ca.vlt.

Deo tribuit ſcriptura, quæ illi non inſunt, ac ſi eſſent.li.10.Reg.26.

Diogenes calcat Platonis faſtum, alio faſtu. De Rhodijs & Lacedæmonijs, quos ſplendidis & ſordidis veſtibus, videbat eſſe ornatos, dictum.in Pero.

Diſpoſitio argumentorum iuxta Rhetores, quomodo fieri oporteat.ibidem.

Diſcipuli qui dominum reliquerunt, qui fuerint.li.9.Reg.29.

Diſcipuli domini fuerint ne.70.an.72.diſputatur.lib.6.c.vlt.col.487.& li.1.ca.vlt.& quę figuræ de illis præceſſerint.

Diſcipuli qui aſinam domino attulerũt, qui? li.9.Reg.29.

Diei iudicij, cur hoc nomẽ illi tributum ſit, vt vocetur dies.li.3.ca.1.col.228. De illo in verbo.Iudicium.

Didymus cæcus eximiæ ſapientiæ vir, Hiero.magiſter.li.1.ca.3.col.27.Item eius Apophthegma.

Diapſalma, quod annectitur multis Pſal. periodis, quid ſignificet.li.4.ca.3.col.331.

Diuitiarum ſumus tantum diſpenſatores nõ domini.lib.7.col.514. Periculum creant dominis.li.9.Reg.48.

Diſsidia hominum doctorum, augent facultates.In proœ.li.6.

Dicere eſt cum aſſenſu firmo aliquid credere.ibidem.

Diabolus vtitur teſtimonijs ſcripturę, vt tectius fallat. lib.6.ca.1.col.418.Eius typum ſuſtinent mali homines.lib.10.Reg.42.43.

Dilectio dei & proximi, eſt tota lex. lib.9.Reg.14.

Defectio in bonam & malam partem accipitur.li.7.c.2.

In die dominico ſtantes oramus, & non ieiunamus.li.8 ca.5.

Dies vtrum ſumat initium a nocte. libr.9.Reg.36.

Dies exordium ſumit a nocte in ſcripturis.li.8.Reg.7.Hebdomadæ dies quomodo numerentur.ibidem.

Diem natiuitatis ſancti execrantur, ſcelerati cũ celebrant.li.9.Reg.43.

Dies pro tempore.in addi.ad Reg.36.li.9.

Diuinæ res quare conferantur humanis & caducis.li.7.ca.4.verſus finem.

Diuinitatem ſumme laudat Paulus, & humanitatem deijcit.li.8.col.596.

Dionyſij epiſtolam ad Apollophanen reijcit Eraſ.falſo.li.6.c.3 Locus eiuſdẽ Diony. exponitur.ca.2.in prin.

Dona ſpiritus, aliqua ſunt neceſſaria ad vitã, alia ad fratrum vtilitatem ſpectant. lib.4.ca.1.col.294. priora ſunt in iuſtis, poſteriora minime.

Doctores eccleſiæ ſcripturas interpretentur, non ſomnia ſua. libr.6.cap.1.col.418.

Dramoclides dicebat iuris peritos metere meſſem auream.In Pero.

Duces non numerat ſcriptura, quin parentũ & maiorum originem recenſeat.li.3.ca.4.in prin.

Ducem egregium numerat ſcriptura poſt gregarios, vt eiuſdem excellentiam indicet.li.5.ca.1.col.340.

Duplicatio verbi, vel orationis, emphaſin habet maximam.li.5.ca.7.col.391.

Dubitare deus cur ſoleat.li.5.ca.6.col.386.

De litera. E.

EBron alio nomine Arbe vocatur. li.6.cap.1.col.430. & Mambre.col.432.

Eccleſia & ſynagoga meretrices, & quomodo.li.9.Reg.11.li.7.ca.1.col.507. Quibus innititur ne falli poſsit eccleſia.li.10.Reg.50. Complectitur tam bonos quam malos.li.10.Reg.44.& 11.

Eccleſiæ arma validiſsima contra hæreticos ſenſus literalis.li.7.ca.1.col.500.

Eccleſiæ cõſtãtia dũ ab hæreticis oppugnata eſt, & eorum leuitas.in addi.ad c.2.li.6.

Ecſtaſin quomodo patiantur prophetæ, in magnis reuelationibus. lib.4.cap.1.col.296.

Eclipſis paſsionis tempore miraculoſe accidit.li.6.ca.3.

Ego ſum deus tuus, ſunt verba quę ingẽtẽ amorẽ dei erga Iuſtũ præſeferunt.li.6.ca.2.

Elias præcurſor ſecundi aduentus. li.3.ca.1.col.221. Quod nunc viuat, probatur.ibidem, & in addi. Eliæ diſcipulorum traditio.col.227. Eliæ genus ac parentes, recenſentur.li.3.ca.4.col.247.

Elias an habuit verum corpus in transfiguratione.lib.9.Reg.21. Quid agat poſtquam tranſlatus eſt.li.8.cap.5.col.604.

Eloquentia quare careant ſcripturę.in addi.ad cap.1.li.1. Eloquentia præcipue in Paulo deſideratur.lib.1.c.1. Qui tument eloquentia non ſunt apti interpretes ſcripturarum.li.1.c.17.

Elementa deum quomodo laudent.lib.10.Reg.7.in fi.

Eleemoſyna, cuncta bona opera complectitur.li.9.Reg.14.

Eliſabeth ſterilis parit, vt partui Mariæ viam muniat.li.9.Reg.50.

Enoch vbi nunc ſit.lib.9.Reg.40. Quid ibi agat.li.8.c.5.col.604. Vide cap.1.libri tertij.& in verbo Henoch.

Epiſto. ad Ephe. cur in medio epiſtolarum ſita ſit.lib.5.ca.1.col.363.& ad Roma.cur primum obtineat locum, cum primo non ſit ſcripta. col.362. Cur difficilis.lib.9.Reg.35.

Epiſcopi hæretici in eccleſiæ exordio, qua pœna afficerentur.In Pero.

Epiſcopus à presbytero, re differt.in procе.lib.6.

Ephratha, vocatur alio nomine Bethlehẽ, ab agrorum vbertate.li.6.ca.1.col.417.

Epiphanij memoriæ lapſus.lib.6.ca.1.col.427. Eiuſdem hiſtoria de.70. à nullo prodita, & vt videtur, ficta. lib.1.cap.4.col.34.

Eraſmus præcipit vt ſcripturæ in linguam vernaculam transferantur. lib.8.cap.5.col.604.

Eraſmus notatus in correctione quorundam locorum Hiero.li.1.cap.8.in fine.& li.2.ca.1.col.93. Eraſmi iudicium de Gratiano & eius opere. In Pero. & De D. Iſidoro.

Eraſmus vehementer errauit admittendo in euangeliſtis memoriæ errorem.lib.6.cap.1.col.427. Et in expoſitione nominis Zabuli.lib.3.cap.3.col.241. Error memorię eius.li.6.c.1.col.433.& in nomine Clementis Alexan.li.8.col.573.

Eratoſthenes nec erat Alpha, nec Beta doctorum, ſed Omega, ideſt, non primus ſed poſtremus.in Pero.

In eremum cur ſecedat Chriſtus. libr.9.Reg.26.

Eſdras omnes Pſal. in vnum volumen redegit, aut iuxta Chry. Ezechias.lib.4.cap.3.col.324.

Eſrom apud Mat. In Paral. Iephone.lib.3.ca.4.col.267.

Eſau nominis vera interpretatio.lib.2.cap.2.col.88.

In Etymologijs adhibendis frequenter impingunt ſacri interpretes.lib.2.cap.1.col.92.& ſæpe ibidem.

In Euchariſtia Chriſtus eſt.li.10.Reg.38. Cur panis dicatur cum panis non ſit, ſed verũ Chriſti corpus.lib.9.Reg.2.11. Magna pœnitentia debet pręcedere ad eius ſumptionem. libr.6.cap.vltimo.col.483.& in Pero.

Eudoxus fœlicitatem in voluptate collocans, qua arte fidem fecerit.lib.9.Reg.50.

Euthymius falſo putat, in ſtatu innocentiæ generationem per coitum non futuram, ſtatu permanente.in proœ.lib.6. Eiuſdem error de lapſu memoriæ euangeliſtarum.lib.6.cap.1.col.427. Fallitur in expoſitione Racha.in fine addi. Itẽ in expoſitione titulorum Pſalm. in finem. lib.4.capit.3.col.333.

Eutyches quam tenuerit hæreſin.in addi. ad ca.2.lib.6.

Euangeliſta vnus addit quod alius omiſit.in addi.ad ca.1.li.5.

Euangeliſtæ tres primi nil ſcripſerunt de primo anno prædicationis domini.in addi.ad ca.1.li.5.

Euangeliſtæ ſic contexunt narrationem, ac ſi

ac ſi nihil eſſet prętermiſſū.li.10.Reg.13.
Euangeliſtæ inuicem adijciunt, quod fuerat omiſſum.ibi. Solent narationem occupare,& omiſſa alieno in loco inſerere. Reg. 14. Inter ſe collati, ſe inuicem exponunt. Regu.15.
Euangeliſtæ licet inter ſe rem totidem verbis non appendant,ſufficit à ſententia nō diſcedere.li.5.ca.7.col. 395.
Euangeliſtæ ob tres cauſas,ſæpè adhibēt teſtimonia ex veteri inſtrumēto deſumpta. li.6.ca.1.col.418.
In Euangeliſtis an memoriæ lapſus poſsit admitti.li.6.ca.1.col.416.&.427. Magis citant Hebraica quam Græca,ſi differentia aliqua inueniatur.col.438.
Euangeliſtarum inſtitutum in enarrandis generationib' quod fuerit.li.3.c.4.col. 253.
Euangeliſtæ tres priores de generatione tēporali,Io.vero de æterna diſſerunt. ibidē. Mat.& Lucæ differentia in recēſendis generationibus.col.254.
Euangeliſtas incuſat Iulianus Apoſtata, quod duos patres aſsignent ipſi Ioſeph.li. 3.ca.4.col.271.
In Euāgeliſtarum titulis qui reges penantur. li.4.ca.2.in fine. Euangeliſtæ ordinem nō ſeruant.li.5.ca.1.col.358.
Pro Euangeliſtarum concordia Regula.li.5. ca.1.col.360.In verbo Concordia.
Euangeliſta vnus ſupplet,quod alius omiſit. li.5.ca.1.col.361.
Euāgeliſta Iohānes antiquitus poſt Mat. ſequebatur.li.5.ca.1.col.362.
Euangelia in quot capita fuerint antiquitus diuiſa.in Pero.
Euentus interpretatur ſcripturas.lib. 1.ca.1.
Quod euenit ſæpè,ponitur pro eo quod raro contingit.li.10.Reg.27.
Exercituum diſpoſitio, traxit originem à gruibus.in Pero. verſus finem.
Expandere manus, eſt miſericordiam petere.li.10.Re.6.
Excæcare deum aliquem, quo fiat modo. Regula.5.
Exploratores in bonum & malum.li.7.ca.2.
Ezechiel Chriſti figura.li.6.ca.1.in prin.

De litera. F.

FActa ſanctorum exponunt ſcripturas.li. 8.ca.5.col.603.
Facta eſſe dicuntur, quæ adhuc in ſpe ſunt. li.5.ca.3.
Facta domini,ſunt etiam ſigna.li.10.Re.47.
Falſa multa ſunt in ſcripturis,vt illa quæ ſub perſona impiorum dicuntur. vt à Iob ſocijs.Reg.47.
Facultatum acceſsiones quo modo factæ.In Proœ.li.6.
Faſcinus in ſcripturis è plebis infimæ ductus conſuetudine.& an verè faſcinus inueniatur.li.6.ca.1.col. 434.
Fabularum nominibus vtitur ſcriptura.li.6. ca.1.col.434.
Fabulæ,an parabolæ poſsint vocari.li.1.c.3.
Fabula quid propriè ſignificet.ibi.
Febrium quot ſint periodi. lib. 6. cap. 6. col.476.
Feſtum à iuſtis quando agitur,& ab iniquis. li.9.Reg.43.
De fœlicitate animæ poſt mortē nil in Moyſe.li.8.ca.6.
Fœlicitas veteris legis quæ fuerit. li.9. Reg. 46.li.7.col.525.
Fermentum pro malitia.li.5.ca.7.col.392.li. 7.ca.2.in prin.
Fictio dummodo ad aliquid ſignificādum fiat,mendacium non eſt.li.1.ca.3.in prin.
Fidem à quibus exigit Chriſtus, cum vult edere miraculum, & à quibus non. lib.10. Reg.17.
Fides bonis operibus deſtituta, non perducit ad gloriam.li.9.Reg.14.
Fides multas habet ſignificationes. lib. 10. Reg.11.
Fides non eſt ſalus,ſed via ad ſalutem. in addi.ad Reg.17.li.10.
Fides cum ſit donum dei,illam a nobis exigit deus.ibidem.
Fidem primum docet Paulus,mox mores.li. 8.ca.1.in prin.
Filius pro nepote.li.3.ca.4.col.267.
Filiæ pro proneptibus.li.6.ca.4.col.463.
Filios etiam homines peccatores vocat Chriſtus.li.5.ca.3.
Filius dicitur aliquis, non ſolum patris ſed aui & proaui& maiorum.li. 5.c.1.in prin.
Filius in bonum & malum accipitur. Quod filius in ſcripturis fiat volūtate, nō neceſsitate.li.7.ca.2.
Filius hominis in bonum in ſingulari. in plurali in malum.ibidem.
Filius Dauid,vocatur dominus iuxta carnē. in addi.ca.3.li.2.
Fieri poſſunt multa quæ nūquam facta ſunt

vt

vt,quod ſit homo abſq; peccato.lib.9.Regu.12.
Fieri res dicitur,cum animo prompto ipſam aggredimur, etiam opere infecto.libro.9.Regu.44.
Figura cum figurato non adamuſsim quadrat.nam noua vetera ſuperant.lib. 6.c.1.col.411.
Figuræ non tam ad illos de quibus dicuntur, quam ad Chriſtum ſunt referendæ.li.6.c.1.col.413.
Figurę non ſolum rerum,ſed etiam nominū, præceſſerunt,in ve.inſtr. vt Ieſus Nun. li.9.Reg.13.Lege. cap.1. lib.7.
Figuratæ locutiones qua nota cognoſci poſſint.li.7.ca.1.col.524.
Flumen in bonum & malum,& quæ ſint fluuiorum genera.li.7.ca.2.
Fornicante marito an vxor poſsit diuortiū facere,vt econtrà.li.10.Reg.15.
Forſitan, deus aſſumit cum loquitur,ex noſtris affectibus.lib.5.ca.6.col. 386.
Frater,nepos vocatur,& neptis filia. in addi. ad Regu.20.lib.10.
Fratres domini qui ſint, & quare hoc nomine conſobrini vocentur.in addi.ad ca.1.li.2. Frater quid ſignificet.
Fratres vocantur omnes Chriſtiani quamuis impij ſint.li.5.ca.3.
Frater pro homine eiuſdem gētis, aut religionis.li.10.Reg.20.& in addi.
Futurum pro optatiuo ponitur,crebrò.li. 5.ca.4.in fine.
Futurum an aliquando inueniatur pro præterito poſitum,ſicut vice verſa ponitur. li.5.cap.3.
In furem calceorum deprecatio.in fine addi.

De litera. G.

GAlatonis depingentis, Homerū quidem euomentem,cæteros vero poëtas vomitum colligentes,ſymbolum,quid ſignificet. In proœ.li.6.
Gabriel nomen angeli.li.2 .cap.1.col.91.& quod ſit eius munus.
Galilęi vocabantur Chriſtiani a principio. li.2.ca.3.
Galgala locus vbi circūciſi ſunt Hebręi poſtquam ex Ægypto exierunt, a circuli figura nomen trahens.lib.5.cap.1.col.348.& pro loco Idolis dicato.col.350.
Genitiui actiuè & paſsiuè accipiuntur.li.10.Reg.45.
Genitiuis ſubſtantiuorū vtitur ſcriptura prō adiectiuis.ibidem.
Gentium vocatio multis figuris exprimitur. li.1.ca.1.&.lib.9.Regu.17. Vide in verbo. Myſterium.
Gentes ſolet Paulus ſceleratos vocare. lib. 8.ca.1.col.565.
Gedeon bynomius.li.2.ca.1.col.103.
Genus pro ſpecie,& ſpecies pro genere ponuntur.li.9.Reg.10.
Genere neutro Hebræi carēt.li.6.colū.417.
Genus maſculinum aut fœmininū in rebus incorporeis non eſt, licet nomina ſint maſcu.aut fœminina.lib. 10.Reg.10. Vide in verbo,ſexus.&,Maſculinum.
E genere ad ſpeciem tranſit ſcriptura,& è cōtra.lib.10.Reg.42.
Geſtus proferentis inſtar eſt expoſitionis.li. 5.ca.4.colum.372.li.10.in princip.& additione eius.
Geneſeos principium apud Iudæos fas non erat legere, niſi ſacerdotibus.lib.8. cap.5. colum.604.
Generatio nō ſolum hominis natiuitatem, ſed perpetuam totius vitę hiſtoriam,complectitur.lib.3.ca.3.in princ. Capitur pro vnius hominis ætate. Pro rei alicuius creatione. Pro cunctis fidelibus qui fuerunt ab exordio mundi vſq; ad eius finem. Pro vniuerſis hominibus ſceleratis.
Generationes duæ ſunt,vna bonorum, alia iniquorum.lib.3.ca.3.colū.236. Et quod iſtæ generationes protrahentur vſque ad finem ſeculi.
Generationes duæ vna Iudæorum, alia gentium.lib.3.ca.3.colū.243. Generatio, vna carnis,alia ſpūs.ibi in fine.
Generatio eſt vnius hominis integra ætas, aut tempus centum annorum.lib.3.ca.3. in fine.
Generare quales filios ſancti ſoleant,& quales iniqui.lib.3.ca.3.colum.243.
Generatio,& generatio,quid ſignificet.libr. 3.cap.3.in fine.
Generatio quid ſignificet apud medicos, philoſophos & poëtas.lib.3.c. 3. in fine.
Generatio Chriſti duplex,temporalis & æterna.lib.3.ca.4.colum. 247.
Generationes.62.ab Adam vſq; ad Chriſtū ſupputantur. col.248. Cur eas nō numerauit Matt.continenter quadraginta duę. ſed ter præcidit.251.colum.

Generationes.42.ſex ſeptimanas continent, & ſeptimana laborem ſignificat,qa Chriſtus natus eſt ad laborem.col.251.
Generatio iuxta carnem à tribus euāgeliſtis recenſetur,æterna à ſolo Iohan.colū.253.
De generatione æterna filij dei.lib.3.cap.4.colum.273.Quid de ea tradiderint ſcholaſtici.ibidem.colum.278. Generatio in rebus creatis & in Deo quomodo differant.colum.278.
Generatio legalis & naturalis.colum. 270.
Generationum à Matt.enumeratarum, quæ figurę præceſſerint in veteri inſtrumē.colum.254.
Generationes recenſitæ à Matth.iuxta Auguſt.non excedunt numerū.40.col.255.
Generationes.77.numerantur à Luca, quia illo numero abolitio ſignificatur peccatorum noſtrorum.colum.257.
In generatione à Matth. recenſita, in tertia Teſſaradecade,quomodo ſint.14. perſonæ,oſtenditur.col.259.
Generatiões tres omittūtur in ſecūda Teſſaradecade.col.260.& libro.9.Regu. 5.
Cum in generationibus Matth. ſupputentur.42.perſonæ, quæ cauſa eſt cur Lucas plures numeret perſonas illis è regione reſpondentibus. nempe quinquagintaquinque.lib.3.ca.4.col.261.
Georationes ab Adam vſque ad Chriſtum ſint.62.& 60. numerantur.libro.6. ca. 4.colum.460.
Generationes mulierum recenſere negligūt ſcripturæ.lib.3.ca.4.col.262.
Generationes recenſitæ à Matth.ab Abiud vſque ad Ioſeph,in nulla hiſtoria ſacra,inueniuntur.col. 267.
In geoeratione Matth.quare mulieres illaudatæ ponuntur,& omni laude cumulatæ negliguntur.colum.263.
Generatio Caină à Luca recenſetur, quæ tamen nullibi in veteri inſtrumē. inuenitur, nec tamen fefellit nos euangeliſta.columna.266.
Gehēna quid ſignificet,apperitur,& Theophy.carpitur.in fine addit.
Gigas in bonum & malum.lib.7.ca.2.
Glauci cum Diomede permutatio,ærea pro aureis.in proœm.lib.7.
Gloria pro impetu libidinis.lib.10.Reg. 25.
Goliæ caput proprio mucrone amputare, eſt gentilem illis quibus nititur authoribꝰ refutare.lib.6.ca.1.col.435.
Gorgias Leontinus ex tempore de qualibet re diſputabat.in Pero.fine.
Golgotha pro Golgoltha,i.caluaria Chriſti tempore corrupte proferebatur. ſicut & multa alia.lib.6.ca.1.colum.431.
Gryllus inuentis frugibus glande veſcebatur,& bonis literis inuentis, ſophiſmata aliqui amplectuntur.in Proœ.li.7.
Grego.Nazian. Alphabetum morale edidit. lib.5.ca.1.colum.360.
Grego.Niſſe.reprehenditur.in proœm. li.6.
Grues volando efficiunt trianguli figuram. in Pero. fine.
Græciſmus mundi quis ſit.libro. 3. ca.4. columna.250.
Græcū pro gētili ponit Paulus.li.8.col.571.
Gratiani opinio de mora quā Chriſtus pertraxit in Ægypto.lib.1.ca.13.col.61. & eius opus quale & quantæ authoritatis iuxta Eraſmum.in fine Pero.
Gubernationis populi Iſrael viciſsitudines, ſcilicet per iudices,reges,pontifices.& eorum catalogus.lib.4.ca.2.col.316.

De litera. H.

HAbltator terræ,dicitur tantū peccator.lib.10. Reg.1.
Hagiographi libri qui ſint,& qd polliceatur huiuſmodi nomē. lib.4.ca.1.colum.305.& deinceps.& in addit.eius.
Haleluia duplex,poſitum in titulis Pſal. vnum eſt præcedentis, aliud eſt ſequentis Pſalmi.4.ca.3.colum.330.
Hœdus aut Hircus caprarum,quod ſignificet idem quod paruus. libro. 10. Regu.45.
Hæreſes ex ignorantia ſcripturarum ortæ. libro.10.Reg.50.
Hæretici inuertentes ſcripturas,ex vaſis tēpli domini, conflant idola. in proœm. librorum.
Hæretici ſcientiam ſe habere iactant, ſed qualis illa ſit, oſtenditur.libro.6.capit.2. columna.447.
Hęreticorum ſupplicia in varijs temporibus quæ fuerint,& hac ætate noſtra. Oſtenditur,in Pero. Epiſcoporum hæreticorum pœna erat epiſcopatu mouere. ibidem. In conſtantia hæreticorum.in additione ad capit.2. lib.6.
Hebraica lingua, vt omnes aliæ,ſua habēt idiomata.lib.10.Reg.45.

Hebræorum libri an corrupti.li.1.cap.6.col. 43.& li.6.ca.1.col.421.

Hebraicæ linguæ vtilitas aperitur. ibidem. col. 45.

Hebræa nomina nõnulla in eccleſia relicta, quare ſint.lib.2.ca.1.col.92.& li.1.ca.6.

Hebręos codices citant apoſtoli & euangeliſtę ſuis verbis potius quam.70.Dempto Luca qui proſelytus fuit.li.6.c.1.col.438.

Hebræorum ſolertia in conſeruandis libris ſacris, ne mendum poſsit obrepere. nam eorum numerant periodos, ſyllabas, literas.lib.1.ca.6.col.44.& li.4. ca.1.col.307. Vide in verbo. Iudæus.

Hebdomadę dies quomodo numerẽtur.lib. 9.Reg.7.Vide lib.6.ca.vlt.col.475.

Herodes.quot apud Hebræos.libr.2.ca.1.in fi.An viuente fratre Philippo abſtulerit illi vxorem.lib.9.Reg.40.& addi. Celebrat epulũ natalis ſui.lib.9.Reg.43.

Hebron. Vide Arbe.

Henoch viuere adhuc,probatur, ex ſanctis & ex ſcripturis .lib.3.capit.1.colum.222. Quod ſit candidatus æternitatis. Quod fuerit literarum primus inuentor.Quod illius prophetia nunc ſit Apocrypha,ob nimiam antiquitatem. Interficietur ab Antichriſto.lib.3.ca.1.colum.223.

Heſiodi cõſilium accommodatum ad opes augendas aut diſciplinas.lib.1.ca.13. Quis ſit prudens.in Pero. Virtutis via ardua.li. 1.ca.vlt. Deploratio calamitatum huius vitæ.lib.7.cap.4.

Heronymi opinio, dicentis hiſtoriã Suſannæ Apocrypham,exploditur.lib.9.Reg. 29.Deceptus eſt non intelligens Euſebij hiſtoriam,quam tradit de Herodiade, nã Euſe.dicit fuiſſe filiam Ariſtobuli, ipſe putat eſſe Aretæ filiam.in addi.ad Regu.40. lib.9.Error memorię eius in citatione Malachiæ.lib.6.ca.1.colum.426. Eiuſdẽ opinio de ſepulchris quatuor patriarcharũ & duodecim.columna.430.& deinceps.

Hieronymi multi loci reſtituti.li.2.cap.1. colũ.97.& li.1.ca.8.

Hierony.pſalm.aliquando in quinque diſtribuit libros,aliquando in vnum compingit.in procem.lib.6.colum.405.& lib.4.c. 3.Improbatur eius ſentẽtia in aſsignatione loci illius,quem citat Paulus. Surge à mortuis.lib.6.ca.1.colum. 436.

Hieronymus Syracuſanus à Hierone quæſiuit quid eſſet deus.li.1.ca.in fine.

Hiſpani noui orbis,penè infiniti repertores lib.3.ca.2.in fine.& in addit.

Hiſpanorum nomen, cur identidem inculcet Paulus ad Roma.libro.5.capit.7.columna.390.

Hiſpanias adijt Paulus.lib.1.ca.13.col.65.

De moribus Hiſpanorum,in fine.li.8.

Hiſpaniæ laus ex Hieronymo decerpta.In pero.

Hiſpanos quare Paulus valde diligit; vel vt ἐμφατικώτερον, id eſt,euidentius, dicã valde eos amat.libro.1.cap.13.columm.65. Vide in verbo.Paulus.

Hiſtoria à mediocribus, Allegoria à perfectis intelligitur.li.10.Reg.46.

Hiſtoria ſæpe ſtare non poteſt, vt cum abſurda eſt,& ideo ad Allegoriam tranſmittit.li.7.col.512.li.10. Reg.36.

Hiſtoria plana, quæ de moribus agit, vt de iuſtitia, temperantia alicuius,non eſt trahenda ad Allegoriam,ne vim probandi amittat.lib.7.colum. 520.

Hiſtoriæ partem ſi inuenerimus in ſcripturã expoſitam,ex illa parte cætera nos eliciamus.lib.7.colum. 518.

Hiſtoriæ lex & prophetæ,in narrando, quæ ſit.lib.5.ca.1.colum.357.

Hiſtoriæ cognitio cõmendatur.lib.1.c.13.

Hiſtoriæ fundamentum prius oportet iacere, deinde Allegoria excogitanda. libro.7 colum.527.

Hiſtoria per ſe aliquando virtutem præ ſe fert,& in ſignificatione eſt in vitio.& ecõtra,lib.7.ca.1.colum.505.

Hierarchæ munus quod ſit.in procemio.libri.5.

Hierarchiarum diſtributio iuxta Diony.& Grego.li.5.ca.1.colum. 360. Vnde ſint deſumptæ ex veteri teſta.lib.6.ca.1.colũna.437. Quibus nominibus vocentur Angeli cuiuſq; Hierarchiæ.lib.2.ca.1.col.91 & deinceps.

Hiſpidus in bonum & malum.li.7.ca.2.

Hippias Eleus præter philoſophiæ cognitionem,artes mechanicas nouit.in Pero.in fi.

Hic,hæc,hoc,ad præſens,præteritum,& futurum,protrahũtur.li. 6.c.2.in fine.

Honor pro abſtinentia à coitu.li.10.Re.25.

Honoris cauſa loquuntur Hebræi de ſe vt de alijs.li.9.Reg.31.

Horarum diei diſtributio,ſiue ſint ſacrę ſiue prophanæ.li.9.Reg.36.Vide Vigilia.

Homerus vomens,cuius rei ſit Symbolum.

In prooem.li.6.Homericus vates quę noſſe debet.li.4.ca.1.in princ.De vno deo ac principe quæ dicit.li.2.ca.2.col.114.
Homo poſt mortem deo ne fruatur, an vero eius viſio differatur vſq; ad iudicij diem. li.2.colum.139.
Homo Dominic⁹, an Chriſtus apte dici poſſit.li.2.ca.3.col.186.& li.1.ca.3.
Homo quare non primo, ſed ſexto die creatus ſit.li.5.cap.1.colum.339. Homo creatus hora ſexta, & redemptus, & comedit de ligno, & eadem Chriſtus crucifixus.li.6.cap.3.
Hominis dominium quibus rationibus aſtruatur.li.2.ca.1.colū.101.
Hominū more ſcriptura loquitur, eo quod hebetes eſſent Iudæi, & vt ex noſtris rebus ſubleuemur ad diuina.libro.2.cap.4. in princ.
Homines ſceleratos ſcriptura brutis animātibus comparat.lib.10.Regu.22.& libr.7. cap.3.
Hominis generatio quatuor modis à deo eſſecta eſt.li.3.ca.1.col.238.
Homo gratia deſtitutus an potuit deo ſatiſfacere pro peccato.lib.3.ca.1.col.215.
Homo in pura natura exiſtens deo non poteſt ſatisfacere.ibidem. Homo cum gratia an poſsit ſatisfacere.
Hominem eximium, aut ducem, cū vult ſcriptura oſtendere, poſt gregarios numerat. lib.5.ca.1.col.340.
Homini ſimilis eſt ſcriptura diuina. nam litera eſt corpus, anima Allegoria.lib.7.capit.1.colum.511.
Humano modo loquitur ſcriptura, quia cū hominibus loquitur.lib.2.ca.4.
Humano captui ſe attemperant ſcripturæ.li.10.Regu.30.
Ab humanitate Chriſti ad diuinitatem, & è contra, crebro tranſit ſcriptura.lib.5.capit.2.& lib.8.ca.1.colum.566.
Humanitatē Chriſti ſumme deijcit Paulus, vt naturæ veritatē probet. ibi. columnā. 566.&.569.
Hyſſopi virtus.lib.10.Reg.47.
Hypotypoſes cur vocent. hi libri. in Prooe.
Hymnus à Pſalmo in quo differt.lib.4.cap.3.columna.330.
Hymn⁹ de paſsione, ſcilicet Regnauit à ligno Deus, exponitur.li.7.ca.1.col.496.
Hyperbole in ſcripturis non raro inuenitur, in addit.ad ca.3.li.1.
Hypallage in ſcripturis inuenitur. in addit. ad ca.1.li.5.
Hymnus ſanctorum patrum eremitarū Ægypti quem canebant, prandio peracto, in laudem domini.li.8.col.626.

De litera. I.

IAmnes magus Pharaonis.libr.6. ca.1.colum.436.
Iacobus maior & minor, cur appellati ſint.in addi.ad ca.1.li.2
Iacob Chriſti figura.li.6.ca.1.in princ.
Idola quando primum facta.& à quo. libro 8.ca.6.
Idololatriæ origo quo tēpore fuerit.li.8.c.6.
Idolum à mœrore dicitur in Hebræo. lib.1. cap.5.
Idiomatum cōmunicatio in Chriſto.libr.9. Regu.45.Idiomata Hebrææ linguæ libro 10.Regu.45.
Ieru. poſt poſt Chriſti mortem quomodo ciuitas ſancta vocetur.li.9.Reg.11.
Ieru. in loco edito ſita eſt, ideo iuxta Allegoriam aſcēſus ad eā virtutis profectū ſignificat.li.9.Reg.49. Ieru. vmbilicus terræ. ibidem.
Ieru. nois vera interpretatio, & illam quam afferunt Ioſephus & Egeſippus, reiecta.libro.2.ca.1.colum.92.
Ieru. cæleſtis & terrena quot habet portas. lib.6.cap.vltimo.
Ieru. rex, Chriſtus eſt, vt Babylonis dæmō.libro.3.ca.3.Ciuitas ſanctorum.col.237.
Ieru. eſt duplex, vna nefaria, alia ſancta. lib. 4.ca.1.colum.287.
Ieiunij quadrageſimę myſterium. in addit. ad Reg.3.li.9.
Ieiunantibus Iudæis abſtinebant ab vnguētis & balneis.li.8.ca.6.col.616.
Iethro ſocer Moyſi, multis nominibus præditus fuit.lib.2.ca.1.col.103. cōſiliū quod dedit Moyſi.lib.6.ca.1.col.435.
Ieremiæ Threni an metro conſcripti.lib.4.c.3.in princi. An peccauerit maledicendo diei ſuo.lib.9.Reg.43.
Iechonias in fine ſecundæ & principio tertiæ teſſaradecadis, qui ſint, expoſuit Hierony. contra omnes ferè ſcriptores.libr.3. ca.4.col.258. Error authoris operis titulo Chryſto.in Matth.notatus.
Iechonias, alio nomine Ioachaz vocatur. columna.266.
Ieſus ſacerdos magnus ac filius Ioſedec, cui cōmiſ

cõmiſſa fuit gubernatio Iſrael, figura Chriſti.lib.3.ca.4.colum.250.& lib.7.ca.1.colum.501.& lib.9.Reg.13.

Ieſus noīs myſteria.li.2.ca.3.col.177. Quod ante natiuitatē inditũ ſit illi nomē.li.2.c.1

Iehoua ſemꝑ ponit in primo loco, ſi cũ alio noīe diuino ponat.li.5.c.7.in prin. Ineffabile nomē cur vocetur.lib.2.ca.2.col.135.

Ignorantia rerum facit obſcuras figuratas locutiones.lib.10.Reg.47.

Ignis pro grauibus calamitatibus accipitur. lib.9.Reg.29.&.22. Diuinitus ſuper ſacrificia in vet.leg.deſcendebat.lib.9.Reg.47.& lib.8.ca.6.col.612.

Ignorare mala, Deus dicitur.li.10.Reg.48.

Ignis Deus quomodo ſit.lib.2.ca.vlt.in fine.

Ignis inferni verus ignis.lib.8.ca.5.

Ignorant multa ſancti, tam prophetæ, quã apoſtoli.lib.4.ca.1.colũ.292. Huius tres eſſe cauſas oſtēditur.

Ignobilitas gn̄eris, modo ſit cũ virtute coniuncta, non obeſt.lib.3.ca.4.col.262.lib.10.Reg.21.

Impoſsibile ꝓ difficili accipitur.li.9.Re.48.

Imaginem Dei ex ſcripturis cognoſcimus. libro.1.ca.1.in fine.

Imagines rerũ pro rebus ipſis ponũtur.lib.2 ca.2.col.138.& li.9.Reg.21.

Imago dei Chriſtus & nos ſumus, ſed eſt differentia.li.2.ca.2.col.159.

Immortalis propꝛie deus ſolus.ibi.col.160.

Imago dei Chriſtus, & non ſpiritus ſanctus. lib.2.ca.3.colum.184.

Impletum eſt tēpus pariendi ſolũ dicitur de ſanctis mulieribus.li.8.ca.6.col.616.

Imperatiuus nominibus diuinis coniunctus habet vim deprecandi: & his dictionibus, Quæſo, & obſecro, iunctus, eãdem vim habet.lib.5.ca.4.in princ.

Imperatiuus cõminationis, aut irriſionis, inuenitur in ſcripturis.ibidem.

Imperatiuus deſiderij & cõſilij, inuenitur in ſcripturis.lib.5.ca.4.col.373.& deinceps.

Imperatiuus prophetiæ, eſt in vſu ſcripturarum.lib.5.ca.4.in fine.

Imprecationes quæ inueniuntur in ſcripturis, nõ ſunt optãtis, ſed prædicentis quod futurum eſt.li.5.ca.5.

Impij non ſuſtinent typum iuſtorum. lib.7. ca.1.colum.503.

Impij moriuntur in medio dierũ ſuorũ.libr.10.Regu.6.

Innocentiæ ſtatu perſeuerante, non futuram fuiſſe generationē per coitum, falſo quidã putauerunt.in proœ.lib.6.

Interrogat Deus quæ nouit ob multas cauſas.lib.5.ca.6.colum.386.

Interrogationibus, ſolet dn̄s rn̄dere, aut ad mentē, aut ad verba.col.382.& deinceps.

Indi in balneis vtuntur vnguētis.li.8.ca.6.

Infernus, ſupra. Ignis.

Incarnatio Chriſti an neceſſaria fuerit.lib.3. ca.1.col.214. Incarnationis cauſa an fuerit Adæ peccatum.ibidem in princ. Per incarnationē noſtra ſuſcepit nomina Chriſtus.lib.9.Reg.45.

Intelligētia ſcripturarũ ex circunſtantijs depromēda cõtextus.li.10.Reg.1.&.49.

Ingredi præter notam ſignificationē coire ſignificat.lib.7.ca.4.colũ.554.

Incircũciſi in eccleſia nõ admittēdi.li.1.c.14

Interpretes qui ex Hebraico trãsferunt, carpuntur.lib.2.ca.1.col.95.& li.1.c.11. quę ſint eorum partes oſtenditur.

Iouis olympij ſtatuæ, præſtantia.li.1.ca.1.

Ioſeph pater Chriſti vocatur, iuxta vulgi opinionem.li.9.Reg.2. Faber lignarius fuit, & maritus Mariæ anno.80.ætatis.& virgo.lib.1.ca.13.

Ioſeph duos patres habuit.libr.3.ca.4.colũ.272.& lib.8.ca.6.col.614.

Ioſeph an quatuor filios habuerit & duas filias.in addit.ad ca.1.lib.2. Quãdo mortuꝰ. li.9.Regu.26.

Ioſeph generatio cur recenſita ſit à Matth. cum ipſe nihil habeat cũ Chriſto commune.lib.3.ca.4.col.268.

Ioſeph à fratribꝰ vēditus, Chriſti typus fuit. lib.6.ca.1.colum.410. Deinde quot nummis fuerit vēditus.

Ioſephi opinio de ſepulchris.12. patriarcharum.li.6.ca.1.col.431. De Chriſto teſtimonium.li.1.ca.14.in fine.

Ioſue Chriſti figura.lib.6.ca.1.col.413.& li.2.ca.3.col.177.li.9.Reg.13.

Ioſue primus Iudicum Chriſti figura.lib.3 ca.4.colum.251.

Iohã.ſolus ſcripſit primũ annũ prędicationis Chriſti, reliqui omiſerunt. in addi.c.1.li.5

Iohãnes cur de tentatione nihil ſcripſit in euangelio.lib.9.Reg.26.

Iohã.euãgeliſta, Apoſtolus, virgo, maritus. Reg.29. In dolio olei feruentis nõ Romę, ſed Epheſi coniectus.lib.9.Reg.44.libr.3. ca.1.colũ.225.quod Romæ.

Iohã.parenæſis ad diſcipulos.li.1.ca.2.

Iohā.euangeliſta an diem ſuum obierit, & an futurus ſit ſecundi aduētus præcurſor. lib.3.ca.1.col.224. Quod martyr fuerit colum.225.
Iohā.propheta fuit.lib.4.ca.1.colū.308. Citat in euangelio volumina Hebræa, non Græca.lib.6.ca.1.col.438.
Iohā.Baptiſta præcurſor primi aduentus.li.3.ca.1.col.220. Propheta fuit.lib.4.ca.1 colum.308. Solus vocatur pluſquā propheta,& cauſa proditur.lib.4.ca.1. in fine & Baptiſta etiam vocatur.
Iohā.docuit diſcipulos orare,licet oratio ſit nobis incognita.lib.5.ca.1.col.342. Vide Lucæ.11. De illius prædicatione paucißima prodiderunt euāgeliſtæ.lib.10. Re.23
Iohā.epiſt. ad Parthos ſcripta.li.8.cap.9.& in addit.ad ca.6.lib.1.
Iob nū peccauit maledicendo diei ſuo.lib.9 Reg.43.& lib.7.ca.4. Num iuſtus,& quomodo.li.10.Reg.11. Quare in die tentatur lib.10.Reg.6. Quo tempore vixerit.lib.2. ca.1.col.99. Libri Iob quis author.ibidē. An carmine cōſtet.lib.4.c.3.in prin.
Iob amici quāuis iniqui,multa de Chriſto vaticinati ſunt.lib.4.ca.1.col.290.
Ionas in quibus fuit Chriſti figura.lib.6. ca.1 col.411.lib.7.ca.1.col.515.& deinceps.
Ionæ prædicatio ad magnates & philoſophos,vltimo venire ſolet.li.9.Reg.50.& libro.1.ca. vlti.
Iouem lapidem iurare,ſacroſanctum iuramē tum apud Roma.in Pro.fine.
Ira dei quibus appellētur nominibus.lib.10 Reg.1.
Ironia.lib.6.ca.1.lib.5.ca.4.
Irenæi error de ætate Chriſti.lib.1.ca.13.
Iſchius carpitur à Hierony.in quadam Allegoria.lib.7.ca.1.col.500.
Iſaac figura Chriſti.lib.6.ca.1.in princ.
Iſaac duplicem ſuſtinet figurām,& Chriſti & populi Chriſtiani.li.7.ca.1.col.505.
Iſaiæ nomen Marci.1.an ſit audititiū.libro.6.ca.1.colum.421.
Iſaias diuidit prophetiā iuxta reges ſub quibus prophetauit, alij mixtim & abſque diſtinctione.lib.4.ca.2
Iſaias vir eloquens & è regia ſtirpe.lib.1.c.1. col.18. Iſaias ſectus in duas partes,occubuit.lib.2.ca.2.columna.138. An viderit dominum.ibidem.
Iſraël vnus in carne, alius in ſpiritu.libr.5 cap.2
Iſraëlitæ quibus rerum publicarum generibus vſi ſunt.lib.4.ca.2.col.316.
Iſraëlitæ de re qualibet conſulebant prophetas,& illis munera offerebant ſponte.li.4 ca.1.col.291
Iſraëlitæ non ſtatim vt exeunt ex Ægypto recenſentur.lib.6.ca.5. Sed poſt multos labores exantlatos.
Italiæ ſyllaba prima breuis eſt, ſed longa apud Virg.lib.6.ca.6.in princ.
Iudæis an fœnerari licebat & quatenus. in Pro.
Iudæorum mores depinguntur.lib. 9. Regu.1.
Iudæi qui rixabantur in Exodo qui fuerint. Regu.29.
Iudæorum error dicentium, ideo parentum Melchiſedech nomina fuiſſe omiſſa, quia è Scorto natus erat.li.3. ca.4.in Prin.
Iūdaicus populus tribus modis gubernatus fuit per Iudices,reges,ſacerdotes.li.3.ca. 4.col.251.
Iudæç habitatores iuxta vniuſcuiuſq; meritum habent habitationes in ea regione.li. 4.ca.1.col.288.
Iudæorum mulieres victum magiſtris præbebant.li.8.col.574.
Iuda tribus nobilißima ob Chriſtum ex ca naſciturum.li.3.ca.2.col.232.
Iudæi fœlicitatem quam vanè ſibi promittunt de inſtauratione Ieru.quç ſit.li.8.c.3.
Iudæorum mos in ieiunando.li.8.c.6.
Iudaiſmus mundi quis ſit.lib.3.capite.4. col. 250.
Iudas Iſchariotes cur vocatus.lib. 2.cap.1. col.89.
Iudas quando laqueo ſuſpenſus eſt.lib.9. Regu.40.
Iudas apoſtolus zelotes cur vocatus.li.7.ca. 2.col.544.
Iurare & iuramentum,quid in deo ſignificēt. li.2.ca.vlt.
Iurare an liceat in noua lege. in Proœmio. lib.6.
Iurare iuſtè potuit Clinias,& maluit mulctā ſoluere,quam id facere.ibidem.
Iulianus Apoſtata prohibuit Chriſtianis vniuerſas artes.in fine.libri.10. Obiecit euangeliſtis, quod vnus dixerit Ioſeph fuiſſe filium Eli.alter Iacob.lib.3.capite.4. co.271.
Iudicium duplex,condemnationis,& diſcretionis.li.9.Reg.36.

Iudicij extremi tempus, an poſsit aliquo modo à nobis inueſtigari.li.3.ca.1.col.227.
Iudicij poſtremi tempus & cuiuſq; hominis, quare tam diligenter dominus occultare voluit.li.3.ca.1.col.228.
Iudicium finale quomodo occultum. ſi Antichriſt us venturus eſt, ibidem.
Indicio quæ ſigna ſint præceſſura.col.229.
Iuris profeſſores metunt meſſem auream. in Pero.
Iuſtitia duplex, perfecta.i. dei, & imperfecta. i. noſtra.li.9.Reg.43.& li.10.Reg.11.
Iuſti omnes, ſunt vnus Iuſtus, peccatores cõtrario, vnus ſunt multi. li.6.ca.6.in prin.
Iuſtus in comparatione alterius, & non abſolute iuſtus non eſt.lib.7.capite.4.col. 552.
Iudicare eſt excollatione operum, iuſtũ aut injuſtum demonſtrare.li.7.co.4.& iudicare pro condemnare.
Iubileus ſeptem hebdomadas annorum cõplectitur.li.6.ca.6.col.475.
Iudicum Iſrael catalogus.libri.4.cap.2.col. 317.
Iuuenis homo nullius conſilij.lib.5.cap.1. col.337.
Iuuenis qui in paſsione relicta ſindone fugit, quis fuerit.li.9.Reg.29.
Iudæa in vet.inſtru.non inuenitur, ſed in nouo.in addi.ad Reg.36.li.9.

De litera. L.

LAudat ſcriptura parentes quando vehementer aliquem vult laudare.li.10.Reg.21.
Laudat aut reprehendit quorumcunq; facta, nec vnquam loquitur ad gratiam.li.10.Reg.26.
Laus dei ordinem non requirit, ſed multorũ enumeratione miraculorum. li.5.c.1.col. 341.& deinceps.
Laudat ſe Paulus neceſſario, & ſtatim extenuat.li.8.col.569.
Laudat aut vituperat ſcriptura in plurali, & rurſum in ſingulari. quia non tam de vno loquitur quam de toto vtrorũq; corpore. li.6.ca.4.col.464.& li.8.colu.568.
Latro bonus an baptizatus.in addi. ad cap. 5.lib.8.
Lapis pro inſenſibilitate, & pro perſeuerantia in virtute.li.7.ca.2.col.533.
Lapides ſunt inſipientes.li.10.Reg.6.
Lapis vocatur Chriſtus.lib.2. capite. 3. col. 184.
Lazarus quoto ætatis anno ſuſcitatus & quandiu poſt vixerit.li.1.cap.13.in prin. A Io.ſolo narratur miraculum.lib.5.cap. 1.col.361.
Lacedæmoniorum ſenatus Iudicium de improbi hominis optima ſententia.li.2.ca.2. in prin.
Lauare pedes ante prandium conuiuis mos erat Iudæis.li.8.ca.6.col.617.
Lactantij error de matrimonio.li.10.Re.15. Sentit cum hæreticis millenarijs.li.8.ca.3. in fi. Putat.50.ætatis anno Chriſtum paſſum.li.1.ca.13.
Lauare manus, innocentiæ & puritatis Symbolum.li.8.ca.6.col.615.
Laconis dictum de Philippo demoliente Olynthum. in Pero. Aliud in fine.li.8.
Labores alienos contemnentes ſunt ſimiles Philippo diruẽti Olynthum. in Pero.
Lacus in malum accipitur. li.7.ca.2.
Lex data fuit Moyſi, verbo dei explicanti, quæ latebant, & ſcripto. in addi. ad cap. 1.li.4.
Lex noua à legis veteris pendet intelligentia.li.6.ca.1.col.418.
Lex noua veterem exponit.li.9.Reg.16.
Legẽ nullam deus dedit, niſi miraculis prius editis, ad alliciẽdum homines vt crederẽt. li.9.Reg.50. Legem homini dedit in paradiſo poſtquam mundum condidit.ibidẽ.
Legislatio an ſit angelo tribuenda, an filio dei.li.2.ca.2.col.129.
Lex ante Moyſen quæ fuerit.li.2.cap.3.col. 166. Lex noua eſt inſtauratio legis naturæ.li.2.ca.3.col.167.
Lex vetus quomodo pædagogus fuerit.lib. 2.ca.3.col.167.
Lex multiplex, carnis, ſpiritus, membrorum &c.li.5.ca.2.li.9.Reg.35.
Lex quadruplex, vetus, noua, naturalis, membrorum.li.5.ca.7.col.392.
Lex ferri non poteſt, niſi ab illo qui cogendi habeat facultatem. in Pero. prin.
Legis veteris volumina tot ſunt, quot literæ Hebræorum.li.6.cà.vlt.col.481.
Leges multæ latæ ſunt adeo, quæ nec ſeruatæ ſunt, nec ſeruari potuerunt. & quomodo ſint intelligendæ.lib.7.col.525.& deinceps.
Lex demon præcipit impoſsibilia factu. lib. 8.cap.2.
Legalis generatio Chriſti narratur à

Apoſtoli quãdo vti ſoleant trãſlatione.70.lib.6.ca.1.col.439.Magis ſolent in citationibus ſequi Hebraicũ quàm.70.vbi eſt aliqua differentia.colũ.438.

Apoſtoli ob tres cauſas crebrò vſurpant teſtimonia ex ve.inſtrũ.li.6.ca.1.col.418. Nouã legem ex veteri,cupiunt roborare.&,Vtuntur gentilium teſtimonijs nõ ſolum ipſi,ſed prophetæ.

De Apoſtolis & eorũ nominibus,& qui vno & qui pluribus fuerint præditi noibus.li.2.ca.1.& in addit.eius.&,Quæ de illis præceſſerint figuræ.lib.6.ca.vlt.col.487.

Aperire oculos eſt aſpicere,quod antea non videbatur.lib.9.Reg.16.

Apparuit angelus quid ſignificet.li.9.Re.16

Apoſiopiſis in ſcripturis.li.10.Reg.12.& in addit.ad ca.5.li.1.& ad Reg.12.lib.10.

Appoſitus eſt ad patres ſuos,aut ad genus ſuũ,qd ſignificet in ſcripturis.li.10.Re.6.

Apocryphi libri qui ſint,& iſtius nois vera ſignificatio.li.1.ca.7.in fine.& libr.4.cap.5.colum.290.

Apocrypha ad confirmanda dogmata minꝰ valida reputantur.lib.6.ca.1.colum.424.&.414.

Apocryphum Eſdræ citat Vigilantius.in addit.Reg.50.libri.10.ſicut Iudas librum Enoch.lege.libri.6.ca.1.

Apocryphi libri interdum citantur in ſcripturis,ſed illo teſtimonio dempto,nõ approbantur cætera quæ in illo libro continentur.lib.6.ca.1.col.434.

Apocalypſis caret òrdine.li.5.ca.1.col.358.

Appellare aliquẽ nomine ſuo,cur ſoleat ſcriptura.lib.9.Reg.41.

Apelles quid dixerit Megabyzo quærenti quædam de pictura, quam non nouerat.in Pero.

Aquila in bono & malo.lib.7.ca.2.col.539.

Aquilo in malũ ſemper accipitur.lib.7.ca.2.

Aquę ſunt bonæ & malæ.li.7.ca.2.in fine.

Argumentorum diſpoſitio qualis futura ſit,vt concinna ſit oratio.lib.5.ca.1.in fine.

Ariſt.error memoriæ,quod Calypſo pro Cyree poſuerit.& verſum Phocylidis tribuerit Theognidi.lib.6.ca.1.col.426.

Ara ignoti Dei apud Athenienſes.lib.6.ca.1.colum.426.

Arbe eſt ciuitas quatuor,quia ibi Patriarchę quatuor cum vxoribus ſuis,dempta Rachel ſunt ſepulti.lib.6.ca.1.col.430.& Hebræorum de hac re ſententia.

Ariſtoteles à Platone pullus vocatus,ob dogmatum diſsidium.li.2.ca.1.in principio. Citatur.li.8.ca.3.De anima.in præfat.De artibus.in procem.lib.6.

Arbor vitæ,& ſcientiæ boni & mali,cur vocentur.ibidem.colum.87.

Aram de quo apud Matth.vocatur etiã Rã.lib.3.ca.4.colum.267.

Argumento libri cognito, facile conſcendimus,veluti per gradus,ad libri totius intelligentiam.In procem.li.9.

In Arca teſtamenti quæ & quot res erant reconditæ.lib.9.Reg.36.

Argumento ab impoſsibili vtitur ſcriptura.lib.8.ca.1.colum.566.

Argumenta fortiora vltimo loco ponit Paulus.lib.8.colum.568.

Ariſtides non videri,ſed eſſe iuſtus volebat.in Pero.

Artium incremẽta quomodo facta fuerint.in Nuncupato.

Archelao tragœdo recitãte Andromacham Euripidis,multi ad ĩſaniã redacti.In Pero.

Artis illius quà nouerant comparationes afferunt prophetæ.lib.1.ca.1.colum.17.

Arma corporalia certa habent nomina,ſpiritualia nõ item,vt galea non eſt ſemper galea.lib.10.Reg.11.

Arca eccleſiam ſignificat,& ob quã cauſam eam ſignificet,exponitur.li.10.Reg.11.

Arma eccleſiæ contra hæreticos validiſsima,ſenſus literalis.lib.7.ca.1.colũ.500.

Arca Noë in qua erant animalia mũda & immunda,eccleſiæ figura.lib.7.ca.1.co.503.

Ars excogitandi Allegorias.li.7.ca.1.co.518

Arabs in bonam & malam partem accipitur.lib.7.ca.2.

Arrij hæreſis exponitur.in addit.ad ca.2.li.6.& li.2.ca.2.colum.143.Ac deinceps,refellitur eius inſania.nam filij diuinitatem negabat.

Aſsimilo.as.quid ſignificet.lib.10.Reg.22.

Aſteriſci vſus ex ſcriptoribus ſeculi ad ſcripturas tranſlatus ab Orige.libr.1.cap.4.colum.35.

Aſpidis natura.lib.10.Reg.47.

Aſtrologi cæleſtia ſe noſſe iactant,cũ ignorent ea quæ ante oculos habent.lib.2.ca.2 in principio.

Aſtutia raro in bonum capitur.li.7.ca.2.

Aſini ſepultura ſepeliri,eſt obijci feris dilaniandum.lib.8.ca.6.col.616.

Athenienſium ἀμουσία in hæreticis noſtri ſeculi

culi renouanda.lib.8.in fine.

Athenienſes Athenis laudare perfacile eſt.li. 9.Regu. 50.

Athenienſes oculos conijciunt in Ariſtidẽ, cum recitaretur in ſcena ex tragœdia Eſchili, de Amphiarao non videri vult, ſed eſſe. in Perora.

Attrahit deus ad ſe homines, ex illis rebus, quæ maximè illis placent, vt Iudæos per bona tẽporalia & miracula, et p ſtellã magos.lib.9.Reg.25.

Auſter in bonam partẽ accipitur.li.7.ca.2.

Auxilium humanum quibus noībus exprimant ſcripturæ.lib.10.Reg.11.

Auguſtini inſignis modeſtia.in procœ. lib.6.

Auguſt.omnes Pſalmos interdũ tribuit Dauid, aliquando nouem tantum. in procœ. lib.6.colum.405.

Augu.exponit quoſdam verſus Pſalm. 13. qui non habentur in Biblijs nec Græcis, nec Hebraicis.lib.6.ca.1.col.421.

Auguſtini error memoriæ.libr.6.ca.1. colũ. 427. Falſus eſt in expoſitione nominis Raca.in fine addit.

Auguſtinus notatus eo quod dicat.40. generationes à Matth.fuiſſe recenſitas, cũ ſint. 42.li.3.c.4.col.255.&.258.& col.256.falſo aſſeuerauit Chriſtũ eſſe filiũ adoptiuũ.

Auguſtini expoſitio pſal.q in titulis habẽt, in finẽ, reijcitur.lib.4.ca.3.colum. 333.

Auguſtini opinio de creatione angelorum, quod eius meminerit Moyſes, refellitur. libro.5.ca.1.colum.342.

Auaritia eſt vna bona, altera mala.lib.7. c.2.

Authorum, tam eccleſiaſticorum, quam externorum, authoritas quanta. in procœ.li. 6.& lib.1.ca.16.

Authores pſalmorũ fuerint ne plures, an vnꝰ Dauid.lib.4.ca.3.colum.326.

Qui fuerint authores librorum nonnullorũ veteris inſtrumen.lib.4.ca.1.col.306.

Azymus pro homine ſancto, & ſine fermẽto malitiæ.lib.5.ca.7. colũ.392.

Azymorum paſcha cæteris ſolennius. lib.1. ca.13.in fine.

De litera. B.

BAſilius ignorauit quis eſſet Zacharias filius Barachiæ, quẽ Iudæi crucifixerunt inter tẽplũ & altare.li.2.ca.1.colum. 105.

Barbariſmus mũdi, quod temporis interuallum fuerit.li.3.ca.4.colum.250.

Babylonis rex diabolus, vt Ieru. Deus. lib.3. cap.3. Illius alumnus Antichriſtus iuxta nõnullos.lib.3.ca.2.

Babylonicæ captiuitatis cur Matth. meminit, relicta captiuitate Ægypti.lib.3. ca.4 colum.262. Babylon malorũ officina. lib. 7.ca.1.colũ.502.& lib.3.ca.3.in princ.

Balaam actio nomine vocatur in Iob Elihu.li. 2.ca.1.colum.104.

Baptiſma bis dabatur in anno, in Paſchate & Pentecoſte, & quare.in addit.ad ca.5.li.8.

Baptiſmatis tempore dona viſibilia dabantur, in eccleſiæ exordio.lib.9.Regu.47.& lib.8.ca.5.

In baptiſmate tradendo compẽdio vtitur ſcriptura, relinquens legentis iudicio reliqua quæ omiſſa ſunt.lib.10.Reg.12.

Baptiſma in nomine Chriſti nunquam fuit exhibitum ab apoſtolis, contra multos qui hac in re falſi ſunt.li.10.Reg. 12.& li. 8.b.cap.5.

Baptiſmus ſoluit peccata, non legis irregularitates.in lib.6. procœmio.

Baptizandi ter interrogantur de fide.li.8.ca. 5.in fine.

Barbariſmi & Solœciſmi & reliqua ſermonis vitia, in ſcripturis inueniuntur, præcipuè in Paulo.li.1.ca.1.col.16.

Barbam radere mœroris ſignum.lib.8. cap.6. col.612.

Bethel, id eſt, domus Dei. libr. 5. ca.1.col. 348. Capitur pro loco Idolis dicato & cõſecrato.col.350.

Bethlehem vna eſt in tribu Iuda, alia in Zabulon, hoc eſt in Galilæa.lib.6.ca.1.col. 418.

Benedictionibus additur dei nomen, in maledictionibus minimè. libr. 8. capit. 6. in fi.

Benedictiones & maledictiones tribuum, vt in Ioſue & Gen. propheticę de futuris ſũt. li.5.ca.5.

Benedictio Diaboli quæ ſit.in addi.ad Reg. 46.li.9.

Bionis ſcomma in ſophiſtas, qui philoſophiã non valentes aſſequi, in nænijs conſeneſcunt.li.1.cap.15.& in addi. fine.

Biblia an ſint à domino inſpirata, an etiam dictata.li.8.c.4. in fi.

Bibliorum omnium numerus, tam verſuum quam literarum, initur.lib.4.ca.1.col.306. lib.1.ca.6.& in addi.eius.

Blanda miſcẽt aſperis ſcripturæ.li.8.co.572.

Blaſphemia audita, circunſtãtes ſcindebant veſtimenta ſua.lib.8.ca.6.colũ.615.
Bonum eſt cauſa mali,ex hominũ vitio vel malicia.lib.8.col.571.& lib.10.Reg.vlt.
Bos in bono pro ſapiente,in malo pro ſtulto.lib.7.ca.2.
Bonus vir vnus,omniũ bonorũ qui ſunt & fuerunt & futuri ſunt, ſuſtinet perſonam lib.10.Reg.44.
Boni cum malis in eccleſia ſunt quandiu durat hoc ſeculum,permixti.ibidem.
Bonus eſt Deus,& bonus homo.ſed differũt lib.2.ca.a.colum.159.
Bonus vnus,corpus bonorum ſignificat,& malus,malorum.lib.3.ca.3.col.239.
Breuitas peculiaris eſt ſcripturæ.lib.5.cap.7. col.390.& lib.10.Reg.12.&.13.

De litera. C.

CAro homo appellat,à pelori parte.lib.9.Reg.6.& pro homine peccatis obnoxio.lib.6.cap.3. colum.453.
Caro Pauli Iudæus vocatur. quia ipſe ex illa gente erat.lib.1.ca.5.
Cauſa ta cauſarum nominibus vocãtur,vt anima,pro vita.lib.9.Reg.18.
Calix pro quacunq; afflictione.li.9.Reg.44
Caſus nominum cognoſcendi ſunt in ſcripturis.in proœ.lib.10.
Cadere in faciem eſt iuſtorum,cadere retrorſum ſceleratorum.lib.10.Reg.6. Cadere eſt inique agere.vt ſtare recte agere.
Cauſaliter dicuntur aliqua,quæ tamen intelligi debent ſecũdum euentum.lib.10.Regu.24.& lib.8.ca.8.
Caro Chriſti,quibus vocetur nominibus. li. 10.Regu.11.
Cauſa,in diuinis perſonis à Latinis non admittitur.Sed à Græcis.lib.2.ca.3.col.173.
Caſtigat Deus ob tres cauſas,in addi.ad Regu.36.lib.9.
Caietanus vehementer errauit negans epiſt. ad Hebræos eſſe Pauli.lib.1.ca.7.Quo argumento id conficere conatus eſt. lib.3. ca.3.colum.239.
Cantacuzeni error memoriæ,tribuentis verba illa Pilati,Chriſto.Quid eſt veritas.lib. 6.ca.1.colum.427.Putat Mar.Latinè ſcripſiſſe.lib.1.ca.6.
Catonis parentes qui fuerint,ignorantur. li. 3.ca.4.colum.247.
Captiuitas pro libertate. libro. 8.capi.1.colũna.565.
Captiuitatum decem & duarũ tribuum,tota narratur hiſtoria.li.4.ca.2.circa finem.
Canticum canticorum cur vocetur liber ille Salomonis.lib.5.ca.7.col.394.
Canticorum omnium quę in biblijs inueniũtur,ſeries digeritur,& myſterium explicatur.ibidem.
Caſtitas ſeruatur quandiu in arca,Noë permanſit,& cum exeunt,cõnubio operam dant.lib.5.ca.7.in fine.
Caleb ſepulchrum,vbi ſitum ſit.lib.6. cap.1. colum.430.
Caluariæ locus cur hoc nomine vocetur, variæ opiniones recenſentur.&, Deinde an Adæ corpus ſit ibi ſepultum.lib.6. cap.1. colum.430.
Catechumeni qui ſint.in addit.ad ca.5.lib.8.
Carmen frequentius in bonum quam in malum accipitur.lib.7.ca.2.
Cedri in bonam & malam partem.lib.7.c.2.
Cælum pro aëre.li.5.ca.6.in princ.
Cæla in fine quorundam verſuum Pſalmorum poſitum,quid ſignificet.lib.4.cap.3. colum.332.
Per cælum & terram ſcriptura totum mundum intelligit, videlicet ex extremis media.lib.10.Reg.7.
Cæremonialia præcepta allegoricè interpretanda,moralia vero minime. libro.7.colum.510.
Charitatem identidem inculcabat Iohan.diſcipulis.& quare.lib.1.cap.2.colum.23.lege.cap.2.lib.8.
Chriſtus nullum librum ſcripſit.lib.5. cap.7. columna.395.
Chriſtus cur prædicationis ſuæ exordium ſumpſit à beatitudine.libro. 9. Regu.26. Qua hora crucifixus.libro.9.Regu.36.de pellicula eius cum circunciſus eſt quid actum ſit.libro.9.Regu.40. Vbi fuit per 40.dies à reſurrectione. ibidem.
Chriſtus per ſimilitudinem eſt petra, oſtiũ, lapis angularis,paſtor,agnus,leo.libr.10. Reg.11.
Chriſti caro, velamen, templum, nubes,propitiatorium, dicitur.lib.10. Reg.11.
Chriſtus Bethlehem natus, Nazareth educatus,Capharnahum præbuit domiciliũ. Regu.15.
Chriſtus fidem requirit ab illis qui eũ agnoſcebant,ab ijs vero qui eum ignorabant, minimè.Regu.17.

Chriſtus miraculo facto, à circunſtantibus vult approbari. Reg. 18.

Chriſtus bona quæ ſibi inſunt proponit. & ad imitandum hortatur. Reg. 22.

Chriſtus interdum ex propria perſona loquitur, interdum aliorum aſſumit perſonã. Reg. 39. Verus eſt homo, & verus deus, ideo nil mirum ſi humano more loquatur. Reg. 46.

Chriſtus creatura poteſt vocari. lib. 1. cap. 3. col. 27.

Chriſtus an homo dominicus apte poſsit appellari. ibidem. & An ſit vera propoſitio. Chriſtus aſſumpſit hominẽ. Quandiu Ægyptum incoluerit. lib. 1. cap. 13. col. 61.

Chriſtus in reſurrectione primùm matri apparuit. li. 1. ca. 13. col. 62. &, Quoto ætatis obierit anno. ibi. 66.

Chriſti diuinitas aſtruitur teſtimonijs ex vtroque inſtru. deſumptis. lib. 2. cap. 2. col. 142.

Chriſtus crebrò ſe hominem prædicat, raro vero deum. ne ponere videretur deorum multitudinem. li. 2. ca. 2. col. 144.

Chriſtus minor & æqualis patri, vere dicitur iuxta diuerſas naturas, quas in ſe copulauerat. li. 2. ca. 2. col. 144.

Chriſtus an hoc nomine vocari ante incarnationem poſſet. li. 2. ca. 3. in prin.

Chriſtiani ab exordio mundi eſſe cœperũt, re, non nomine. li. 2. c. 3. col. 165.

Chriſtianiſmi deſcriptio quæ ſit. li. 2. ca. 3. col. 167.

Chriſto quid deferendum ſit iuxta naturam humanam, & quid iuxta diuinam, conſiderandum. li. 2. ca. 3. col. 168.

Chriſti figura omnes ſancti. li. 6. ca. 1. in principio. & li. 7. ca. 1.

Chriſtus Nazaręus cur vocatus. lib. 6. cap. 1. col. 414.

Chriſtus loquens cum Phariſæis non tam ad verba quam ad mentem reſpondet. lib. 5. ca. 6. col. 383.

Chriſtus ſplendor gloriæ. li. 3. ca. 3. col. 241. Fuit propheta. li. 4. cap. 1. col. 308. Imago dei vocatur. li. 2. cap. 3. col. 184. & Conſolator. col. 183. & Character ſubſtantiæ. col. 183. & 187. De nominibus diuinæ & humanæ naturę. li. 2. ca. 3. per totum.

De Chriſto loquitur ſcriptura, interdum verbis humilibus, interdum ſublimibus, interdum vero mixtim. li. 2. ca. 3. col. 170. Tum propter Iudæorum inſaniam. tum ob auditorum imbecillitatẽ.

Chriſtus an vſus ſit verbis in conuerſione aquæ in vinum in nuptijs. li. 7. col. 519.

Chriſtus cum vult de aliqua re loqui, introducit aliquẽ facientem aliquid, vt ex illo ſumat occaſionem diſſerendi illa quæ eo tẽpore conducant, vt ſi ſunt ſuperbi, adducit hydropicum. li. 9. Reg. 25.

Chriſti factorum cauſæ diligenter rimandæ ſunt. Reg. 26.

Chriſtus parua cauſa data, multa vtiliter docet. Reg. 24.

Cham figura populi Iudæorum. li. 6. ca. 1. in principio. & li. 7. c. 1. col. 502

Cham peccante cur maledicitur Canaam. ibi. col. 413.

Chore caluaria interpretatur. li. 4. ca. 3. col. 329.

Chryſoſtomus reprehenditur. in addi. ad ca. 3. lib. 4.

Chryſ. reprehenditur quod dixerit matrem domini fuiſſe ambitioſã. in proœ. li. 6. col. 404. & in expoſitione Raca. in addi. fine. & quod dixerit. Quod oculus non vidit, nec auris audiuit &c. nõ inueniri in ſcripturis. li. 6. ca. 1. col. 436.

Citationes deſumptę ex ve. inſtru. nõ ſumũt integram periodum ſed partem. libro. 8. col. 572.

Circunſtantia contextus illuminat ſententiam. li. 10. Reg. 1.

Circuncisio ponitur pro Iudęo. libro. 8. col. 571.

Circuncisio, vna carnis, alia cordis. lib. 5. ca. 2. Pro Iudæo. li. 10. Reg. 45. In illa an præcedebat nominis impoſitio an ſequebatur. li. 2. ca. 1. col. 92.

Ciues duorum vrbium, bonæ & malæ. li. 3. c. 3. col. 237.

Cleophæ comes quis fuerit cum in Emaus caſtellum pergebat li. 9. Regu. 29. Ioſeph frater fuit iuxta aliquos. ibidem.

Clamor pro impudentia & libertate peccandi. in proœ. li. 6. Eſt vehiculum iræ. ibidem. Pro ſilentio & magnitudine dogmatum capitur. lib. 4. cap. 1. col. 296. & libro. 7. cap. 2.

Cognoſcere vxorem, eſt rem habere. lib. 10. Reg. 25. & 45. Cognitio eſt duplex, cognitionis & operis. li. 2. ca. 2. col. 147.

Cognoſcere dei, eſt aliquem amare. lib. 10. Reg. 48.

Cognoſcitur deus à nobis per affirmationẽ, negationem & excellentem negationem. li.1.ca.1.col.18.

Cognoſcitur deus per creaturas & ſcripturas.li.2.c.2.col.113.119.& deinceps.

Cognoſcitur aliquid à nobis,aut illuſtratione ſpiritus ſancti,aut lumine naturali.li.8. ca.4.col.592.

Cognoſcitur deus & eius notitia propagatur,ex homine & eius creatione.li.2.ca.2. col.117.

Cognoſcitur deus per negationem & affirmationem.li.2.ca.2.col.118.

Cognationes in ſcriptura trahuntur à virtute & vitio,et nõ à ſanguine.li.10.Reg.45. & li.3.ca.3.col.240.

Cognoſcendi duplex modus, demonſtratiuus & doctrinæ accõmodatus.li.2.ca.2. col.111.

Corinthiorum mores deſcribuntur. libr.9. Reg.1.

Comminationes dei non tam ſunt in homines quam in peccata,& ideo ſi egerit pœnitentiam,dei ſententia mutatur.Reg.3.

Contentiones abſint ab illis hominibus qui ſcripturam explanant,& tantum veritatẽ ſequantur.li.9.Reg.34.

Conuiuium celebrabatur, cum quis ad altiorem gradum conſcendebat.Reg.42.Conuiuium celebrãt peccatores in die natalis filij,at vero iuſti minimè, ſed quãdo puer à lacte pellitur. 43.

Conuiuia raro ſine ſcelere fiunt.li.10.Reg.6.

Commune vocatur id quod immũdum eſt, eo quod manibus hominum tractatũ ſordes contrahat.li.10.Reg.11.

A cõmunione aliquorum,homo bonus aut malus intelligitur.li.10.Reg.45.

Contraria differta,contraria facile intelligun tur.li.9.Reg.46.& in addi.

Compleri tempus pariendi,de ſanctis tantũ mulieribus dicitur.li.10.Reg.6.

Confuſio pro pudendis accipitur. libr. 10. Reg.25.

Corporalia nomina quæ deo tribuũtur,ſymbolicè accipienda ſunt.li.10.Reg.47.

Coruorum pulli à matre relicti, a deo ſuſtentantur.ibidem.

Collectæ quæ fiebant apoſtolorum tempore,vt pauperes alerentur,quæ ſint,& vnde originem traxerint.in addi,ad ca.5.li.1.

Competentes in baptiſmate qui vocarẽtur. in addi.ad ca.5.li.8.

Conſuetudines eccleſiarũ magni momenti ſunt ad ſcripturas interpretandas.lib.10. Reg.49.

Comparationes non oportet vt ſint omnino ſimiles rebus illis cum quibus conferuntur.li.10.Re.50.&.l.7.ca.1.Comparationum materia.li.7.ca.vlt. late tractatur.

Comparatione melioris boni, bonum, malũ dicitur.li.10.Re.11.

Cõparatiuorũ duplicatio incrementum ſignificationis auget.li.5.ca.7.col.394.

Coniuratio Mariæ & Aaron contra Moyſen, fuit typus coniurationis ſynagogæ cõtra Chriſtum.li.7.c.1.col.504.

Cõnubia primorũ hoium cũ ſororib⁹,tacuit ſcriptura,mallens intelligi,quam dicere.in addi.ad ca.1.li.2.

Concordiæ euangeliſtarum efficiendæ afferunt vtilitatem quę dicta ſunt.lib.6.cap.1. col.440.

Cornua pro regnis accipiuntur. In addi. ca. 1.li.8.

Cor in bonum & malum accipitur.li.7. c.2.

Coniunctiones abundant,& deſunt in ſcripturis.li.8.col.569.

Contradictio nulla in ſcripturis inuenitur.li. 10.Regu.50.

Conſortes Chriſti,iuxta ei⁹ carnẽ vocamur. in addi.ad ca.3.li.2.

Cõcubinæ in veteri lege an fuerint verę vxores.in addi.ad ca.4.li.3.

Codicum emendandorum ratio. li.1.ca.6.

Conſuetudines eccleſiarum interpretantur ſcripturas.li.8.ca.5.col.605.

Concubinæ barbarorum regum antequam ingrederentur ad reges,quo præparabantur modo.li.8.ca.6.col.610.

Crucis domini figuræ in vet. inſtru quę ſint. li.9.Reg.17.& in addi.eius.

Credẽtes iuxta merita aut demerita diuerſa, montes,valles & colles dicuntur. libr. 10. ruſti Reg.9.

Cy lus gura Chriſti non fuit,vt putant Cyril in , Tertul.Lactan.li.7.ca.1.col.503. & de ceps.Nomen fuit illi impoſitum ante quam naſceretur.li.2. cap.1. col.98.Vide Iſaiæ.45.

De litera. D.

DAniel Chri figura.li.6.c.1.in prin.

Daniel an Eunuchus.li.3.ca.3.col. 243.& li.7.in fi. c.1. Ei⁹ parẽtes q fuerint.li.3.c.4.in pri.Et ſit ne ꝓphetis,an

Hagio

Hagiographis annumerandus.lib.4. ca.1. col.307.& in addi.eius.

Dauid primus rex connumeratus à Mat.figura Chriſti.li.3.ca.4.col. 251. Cur in capite generationum ponatur a Mat. cum ſit Abraham,poſterior.lib.3.capit.4.col. 252.

Dauid ſolus vocatur rex à Mat.inter tot reges.li.3.ca.4.col. 262.

Dauid occidiſſe leonem nunquam legimus in ſcriptura,ſed ipſe prædicat ſe feciſſe. li. 5.ca.1.col. 341.

Dauid vtrum fuerit excellentior propheta, quam Moyſes.li.4.ca.1.col.307.

Dauid fuerit ne Pſal.omnium author,quæritur.li.4.c.3.col.326.

Dauid, Meſsias ipſe vocatur.lib.5. ca.7. col. 392.

Dauid quem Pſal.fecerit ob victoriam Goliæ.in addi.ad ca.3.li.4.

Damaſceni opinio aſſeuerantis ſpiritum ſanctum eſſe imaginem filij,reijcitur.lib.2.ca. 3.col.186.Refellitur quoq; cũ ait Parabolas euangelij non eſſe fictas.li.1.ca. 3.

Damaſcenus gentis ſuæ ſecutus eſt errorem quem habent de proceſsione ſpiritus ſancti.in proœ.lib.6.

Dan tribus vergit ad Aquilonem.li.3.cap.2. col.232.In Apocalypſi non numeratur inter tribus,ob eius alumnum Antichriſtũ.

Demetrij Phalerei Apophthegma de vacca cornibus apprehendenda. In peroratio. princi.

Decalogi myſteriũ.li.6.ca.vlt.col.478.

Denarius numerus Iuſtitiæ, ob decalogum. li.3.ca.4.col. 257.

Decalogus. Vide li.8.ca.2.& in Verbo, Præceptum.

Deſcenſus vocatur receſſus à virtute. lib. 9. Reg.49.

Deſcendere deum quando dicat ſcriptura. lib.10.Reg.6.

Deeſſe verba in ſcripturis ſolẽt nl locis affectu plenis.li.10.Reg.12.

Democriti Abderitæ de reſurrectione ſentẽtia.in proœ.librorum.De veritate abſcondita in profundo loco.li.2.ca.2.in prin.

Demoſthenis improbi hominis Laconis,ſententia optima non admiſſa. lib. 2.cap. 2. in prin.

Demoſthenis tonitrua & dei.in fine. addi.

Demõſtratio duplex,quia, & propter quid, li.2.ca.2.col.112.

Definitio a deſcriptione quomodo differat. li.2.ca.2.col.127.

Demonidis loripedis imprecatio in furem ſuorum calceorum. in fi. addi.

Deus cum de perſona aut hypoſtaſi dicitur habet articulum, cum vero de natura, eo caret.li.8.ca.7.

Dei nomen nunquam ponitur vbi eſt maledictio.li.8.ca.6.col.617.

Deus cũ articulo pro vero,ſine eo pro falſo deo accipitur.li.8.ca.7.& li.2.c.2. col.124.

Deus viuens vocatur ad Idolorum differentiam.li.2.ca. 2. col. 157. Vocatur figulus, Dominus, Angelus.

Deus quid ſit quęſiuit tyrannus Hiero à Symonide.li.1.ca.1.in fi.

Dei deſcriptiones aliquot.li.2.c.2.col.127.

Deo tribuuntur illa quæ in nobis facit.li.10. Reg.3.

Deo tribuit ſcriptura quæ ſunt decora,quia ſunt eo digna, quæ decora non ſunt,non tribuit,licet vtraq; faciat in nobis.Reg. 4.

Deus vtrum ſit cauſa peccati.Reg. 5.

A deo recedimus non loco, ſed voluntate. Reg.6.

Deo tribuunt ſcripturæ effabilia, & ineffabilia.Reg.9.

Deus cuiuſq;,eſt quẽ ſummè diligit, vt diuitiæ.Reg.25.& li.6.ca.1.

Deo tribuit ſcriptura optima verba. libr. 9. Reg.26.

Deus,non ſignificat aliquando,ſed auget ſignificationem.vt cedri dei.li.10.Reg.45.

Dei nomina colliguntur ex ſcriptura. 70. li. 2.ca.2.col.155.

Deũ laudamus & infinita nomina ei effingimus ex beneficijs acceptis.li. 2. cap.2.col. 153.

Deus nomine caret, & multis eſt præditus nominibus.col.149.

Deus,ſolus vel vnus vocatur,vt idola excludantur.li.2.ca.2.col.147.

Deo cum ex corporalibus rebus nomina ſumpta tribuuntur, ſymbolicè ſunt accipienda.li.10.Reg.47.

Deus attrahit homines per ea ad quæ videt eos propenſos.li.9.Reg.23.

Deo cur craſſa hæc noſtra tribuantur nomina.li.2.ca.2.col.160.

Deus ignorare dicitur, quæ non probat. li.5. ca.6.in prin.& li.10.Reg.48.

Deus quatuor habet ſignificationes.li.2.c.2. col. 123. & quatuor ſunt deorum genera.

Deus

Deus verus à falſo quatuor diſtinguitur notis.col.124.Deus cũ Articulo pro deo vero, abſque èo, pro vero vel falſo ponitur.

Deus nuncupatiue & eſſentialiter dicitur. col.122.

Deus dicitur de vna perſona, & de tribus. col.123.

Deus cognoſcitur per creaturas, & per ſcripturas. col.113. & quod ſit vnus deus etiam iuxta philoſophos. Vide Cognitio.

Dei multa nomina.li.1.ca.2.col.23.

Dei vnitas in lege, Dualitas in prophetis, trinitas in Euangelio prædicata eſt.li.2.ca.2.col.145.

A diuinitate ad humanam naturam, & vice verſa tranſeunt ſcripturæ.li.5.ca.2.

Deus mutatur, dum modo nos mutemur.li.5.ca.6.col.387.

Deus meus, vox ſanctorũ.li.6.ca.1. Deus tuus ego ſum, Verba dei ſunt oſtendentia eximium amorem erga iuſtum.ca.2.

In deo, ira, zelus, manus, pœnitentia, pedes, aures, oculi &c. tropicè quid ſignificent. li.2.ca.vlt.

Deo tribuit ſcriptura, quæ illi non inſunt, ac ſi eſſent.li.10.Reg.26.

Diogenes calcat Platonis faſtum, alio faſtu. De Rhodijs & Lacedæmonijs, quos ſplendidis & ſordidis veſtibus, videbat eſſe ornatos, dictum.in Pero.

Diſpoſitio argumentorum iuxta Rhetores, quomodo fieri oporteat.ibidem.

Diſcipuli qui dominum reliquerunt, qui fuerint.li.9.Reg.29.

Diſcipuli domini fuerint ne.70.an.72.diſputatur.lib.6.c.vlt.col.487.& li.1.ca.vlt. & quę figuræ de illis præceſſerint.

Diſcipuli qui aſinam domino attulerũt, qui? li.9.Reg.29.

Diei iudicij, cur hoc nomẽ illi tributum ſit, vt vocetur dies.li.3.ca.1.col.228. De illo in verbo.Iudicium.

Didymus cæcus eximiæ ſapientiæ vir, Hiero.magiſter.li.1.ca.3.col.27.Item eius Apophthegma.

Diapſalma, quod annectitur multis Pſal. periodis, quid ſignificet.li.4.ca.3.col.331.

Diuitiarum ſumus tantum diſpenſatores nõ domini.lib.7.col.514. Periculum creant dominis.li.9.Reg.48.

Diſsidia hominum doctorum, augent facultates.In proœ.li.6.

Dicere eſt cum aſſenſu firmo aliquid credere.ibidem.

Diabolus vtitur teſtimonijs ſcripturę, vt tectius fallat. lib.6.ca.1.col.418.Eius typum ſuſtinent mali homines.lib.10.Reg.42.43.

Dilectio dei & proximi, eſt tota lex.lib.9.Reg.14.

Defectio in bonam & malam partem accipitur.li.7.c.2.

In die dominico ſtantes oramus, & non ieiunamus.li.8 ca.5.

Dies vtrum ſumat initium a nocte. libr.9. Reg.36.

Dies exordium ſumit a nocte in ſcripturis.li.8.Reg.7.Hebdomadæ dies quomodo numerentur.ibidem.

Diem natiuitatis ſancti execrantur, ſcelerati eũ celebrant.li.9.Reg.43.

Dies pro tempore.in addi.ad Reg.36.li.9.

Diuinæ res quare conferantur humanis & caducis.li.7.ca.4.verſus finem.

Diuinitatem ſumme laudat Paulus, & humanitatem deijcit.li.8.col.596.

Dionyſij epiſtolam ad Apollophanen reijcit Eraſ.falſo.li.6.c.3 Locus eiuſdẽ Diony. exponitur.ca.2.in prin.

Dona ſpiritus, aliqua ſunt neceſſaria ad vitã, alia ad fratrum vtilitatem ſpectant. lib.4. ca.1.col.294. priora ſunt in iuſtis, poſteriora minimè.

Doctores eccleſiæ ſcripturas interpretentur, non ſomnia ſua. libr.6.cap.1.col.418.

Dramoclides dicebat iuris peritos metere meſſem auream.In Pero.

Duces non numerat ſcriptura, quin parentũ & maiorum originem recenſeat.li.3.ca.4. in prin.

Ducem egregium numerat ſcriptura poſt gregarios, vt eiuſdem excellentiam indicet.li.5.ca.1.col.340.

Duplicatio verbi, vel orationis, emphaſin habet maximam.li.5.ca.7.col.391.

Dubitare deus cur ſoleat.li.5.ca.6.col.386.

De litera. E.

EBron alio nomine Arbe vocatur. li.6.cap.1.col.430. & Mambre.col.432.

Eccle-

Eccleſia & ſynagoga meretrices, & quomodo.li.9.Reg.11.li.7.ca. 1.col. 507. Quibus innititur ne falli poſsit eccleſia.li. 10. Reg. 50. Complectitur tam bonos quam malos.li. 10.Reg.44.& 11.

Eccleſiæ arma validiſsima contra hæreticos ſenſus literalis.li.7.ca.1.col.500.

Eccleſiæ cōſtātia dū ab hæreticis oppugnata eſt, & eorum leuitas.in addi.ad c.2.li. 6.

Ecſtaſin quomodo patiantur prophetæ, in magnis reuelationibus. lib. 4. cap.1.col. 296.

Eclipſis paſsionis tempore miraculoſe accidit.li.6.ca.3.

Ego ſum deus tuus, ſunt verba quę ingētē amorē dei erga iuſtū præſe ferunt.li.6.ca.2.

Elias præcurſor ſecundi aduentus. li.3. ca.1. col.221. Quod nunc viuat, probatur.ibidem; & in addi. Eliæ diſcipulorum traditio.col.227. Eliæ genus ac parentes, recenſentur.li.3.ca.4.col.247.

Elias an habuit verum corpus in transfiguratione.lib.9.Reg.21. Quid agat poſtquam tranſlatus eſt.li.8.cap.5.col.604.

Eloquentia quare careant ſcripturę.in addi. ad cap.1.li.1.Eloquentia præcipue in Paulo deſideratur.lib.1.c. 1. Qui tument eloquentia non ſunt apti interpretes ſcripturarum.li.1.c.17.

Elementa deum quomodo laudent. lib. 10. Reg.7.in fi.

Eleemoſyna, cuncta bona opera complectitur.li.9.Reg.14.

Eliſabeth ſterilis parit, vt partui Mariæ viam muniat.li.9.Reg.50.

Enoch vbi nunc ſit. lib.9. Reg.40. Quid ibi agat.li.8.c.5.col.604. Vide cap.1. libri tertij.& in verbo Henoch.

Epiſto. ad Ephe. cur in medio epiſtolarum ſita ſit.lib.5.ca.1.col.363.& ad Roma.cur primum obtineat locum, cum primo non ſit ſcripta. col. 362. Cur difficilis.lib.9. Reg.35.

Epiſcopi hæretici in eccleſiæ exordio, qua pœna afficerentur. In Pero.

Epiſcopus à presbytero, re differt.in proœ. lib.6.

Ephratha, vocatur alio nomine Bethlehē, ab agrorum vbertate.li.6.ca.1.col. 417.

Epiphanij memoriæ lapſus.lib. 6.ca.1. col. 427. Eiuſdem hiſtoria de.70. à nullo prodita, & vt videtur, ficta. lib. 1.cap. 4. col.34.

Eraſmus præcipit vt ſcripturæ in linguam vernaculam transferantur. lib. 8. cap. 5. col.604.

Eraſmus notatus in correctione quorundam locorum Hiero.li.1.cap. 8. in fine. & li.2.ca. 1.col.93. Eraſmi iudicium de Gratiano & eius opere. In Pero. & De D. Iſidoro.

Eraſmus vehementer errauit admittendo in euangeliſtis memoriæ errorem.lib. 6.cap. 1.col.427. Et in expoſitione nominis Zabuli.lib.3.cap.3. col.241. Error memorię eius.li.6.c.1.col.433.& in nomine Clementis Alexan.li.8.col.573.

Eratoſthenes nec erat Alpha, nec Beta doctorum, ſed Omega, ideſt, non primus ſed poſtremus.in Pero.

In eremum cur ſecedat Chriſtus. libr. 9. Reg.26.

Eſdras omnes Pſal. in vnum volumen redegit, aut iuxta Chry. Ezechias.lib.4. cap.3. col.324.

Eſrom apud Mat. In Paral. Iephone.lib.3.ca. 4.col.267.

Eſau nominis vera interpretatio.lib.2.cap.2. col.88.

In Etymologijs adhibendis frequenter impingunt ſacri interpretes.lib.2.cap.1.col. 92.& ſæpe ibidem.

In Euchariſtia Chriſtus eſt.li.10.Reg. 38. Cur panis dicatur cum panis non ſit, ſed verū Chriſti corpus.lib.9.Reg.2.15. Magna pœnitentia debet pręcedere ad eius ſumptionem. libr. 6.cap. vltimo. col. 483. & in Pero.

Eudoxus fœlicitatem in voluptate collocans, qua arte fidem fecerit.lib.9.Reg. 50.

Euthymius falſo putat, in ſtatu innocentiæ generationem per coitum non futuram, ſtatu permanente.in proœ.lib.6. Eiuſdem error de lapſu memoriæ euangeliſtarum. lib.6.cap.1.col.427. Fallitur in expoſitione Racha.in fine addi. Itē in expoſitione titulorum Pſalm. in finem. lib.4. capit.3. col.333.

Eutyches quam tenuerit hæreſin.in addi. ad ca.2.lib.6.

Euangeliſta vnus addit quod alius omiſit.in addi.ad ca.1. li.5.

Euangeliſtæ tres primi nil ſcripſerunt de primo anno prædicationis domini. in addi. ad ca.1.li.5.

Euangeliſtæ ſic contexunt narrationem,

ac ſi

ac ſi nihil eſſet prętermiſſū.li.10.Reg.13.
Euangeliſtæ inuicem adijciunt, quod fuerat omiſſum.ibi. Solent narationem occupare,& omiſſa alieno in loco inſerere. Reg. 14. Inter ſe collati, ſe inuicem exponunt. Regu.15.
Euangeliſtæ licet inter ſe rem totidem verbis non appendant,ſufficit à ſententia nō diſcedere.li.5.ca.7.col.395.
Euangeliſtæ ob tres cauſas,ſæpè adhibēt teſtimonia ex veteri inſtrumēto deſumpta. li.6.ca.1.col.418.
In Euangeliſtis an memoriæ lapſus poſsit admitti.li.6.ca.1.col.416.&.427. Magis citant Hebraica quam Græca,ſi differentia aliqua inueniatur.col.438.
Euangeliſtarum inſtitutum in enarrandis generationib⁹ quod fuerit.li.3.c.4.col.253.
Euangeliſtæ tres priores de generatione tēporali,Io.vero de æterna differunt.ibidē. Mat.& Lucæ differentia in recēſendis generationibus.col.254.
Euangeliſtas incuſat Iulianus Apoſtata, quod duos patres aſsignent ipſi Ioſeph.li.3.ca.4.col.271.
In Euāgeliſtarum titulis qui reges penantur. li.4.ca.2.in fine. Euangeliſtæ ordinem nō ſeruant.li.5.ca.1.col.358.
Pro Euangeliſtarum concordia Regula.li.5. ca.1.col.360.In verbo Concordia.
Euangeliſta vnus ſupplet,quod alius omiſit. li.5.ca.1.col.361.
Euāgeliſta Iohānes antiquitus poſt Mat. ſequebatur.li.5.ca.1.col.362.
Euangelia in quot capita fuerint antiquitus diuiſa.in Pero.
Euentus interpretatur ſcripturas.lib.1.ca.1.
Quod euenit ſæpè,ponitur pro eo quod raro contingit.li.10.Reg.27.
Exercituum diſpoſitio, traxit originem à gruibus.in Pero. verſus finem.
Expandere manus, eſt miſericordiam petere.li.10.Re.6.
Excæcare deum aliquem, quo fiat modo. Regula.5.
Exploratores in bonum & malum.li.7.ca.2.
Ezechiel Chriſti figura.li.6.ca.1.in prin.

De litera. F.

FActa ſanctorum exponunt ſcripturas.li.8.ca.5.col.603.
Facta eſſe dicuntur, quæ adhuc in ſpe ſunt. li.5.ca.3.
Facta domini,ſunt etiam ſigna.li.10.Re.47.
Falſa multa ſunt in ſcripturis,vt illa quæ ſub perſona impiorum dicuntur. vt à Iob ſocijs.Reg.47.
Facultatum acceſsiones quo modo factæ.In Proœ.li.6.
Faſcinus in ſcripturis è plebis infimæ ductus conſuetudine.& an verè faſcinus inueniatur.li.6.ca.1.col.434.
Fabularum nominibus vtitur ſcriptura.li.6. ca.1.col.434.
Fabulæ,an parabolæ poſsint vocari.li.1.c.3.
Fabula quid propriè ſignificet.ibi.
Febrium quot ſint periodi.lib.6. cap.6. col.476.
Feſtum à iuſtis quando agitur,& ab iniquis. li.9.Reg.43.
De fœlicitate animæ poſt mortē nil in Moyſe.li.8.ca.6.
Fœlicitas veteris legis quæ fuerit.li.9. Reg. 46.li.7.col.525.
Fermentum pro malitia.li.5.ca.7.col.392.li.7.ca.2.in prin.
Fictio dummodo ad aliquid ſignificādum fiat,mendacium non eſt.li.1.ca.3.in prin.
Fidem à quibus exigit Chriſtus, cum vult edere miraculum, & à quibus non. lib.10. Reg.17.
Fides bonis operibus deſtituta, non perducit ad gloriam.li.9.Reg.14.
Fides multas habet ſignificationes. lib.10. Reg.11.
Fides non eſt ſalus,ſed via ad ſalutem. in addi.ad Reg.17.li.10.
Fides cum ſit donum dei,illam a nobis exigit deus.ibidem.
Fidem primum docet Paulus,mox mores.li. 8.ca.1.in prin.
Filius pro nepote.li.3.ca.4.col.267.
Filiæ pro proneptibus.li.6.ca.4.col.463.
Filios etiam homines peccatores vocat Chriſtus.li.5.ca.3.
Filius dicitur aliquis, non ſolum patris ſed aui & proaui & maiorum.li.5.c.1.in prin.
Filius in bonum & malum accipitur. Quod filius in ſcripturis fiat volūtate, nō neceſsitate.li.7.ca.2.
Filius hominis in bonum in ſingulari. in plurali in malum.ibidem.
Filius Dauid,vocatur dominus iuxta carnē. in addi.ca.3.li.2.
Fieri poſſunt multa quæ nūquam facta ſunt

vt

vt, quod ſit homo abſq; peccato.lib.9.Regu.12.

Fieri res dicitur, cum animo prompto ipſam aggredimur, etiam opere infecto.libro.9. Regu.44.

Figura cum figurato non adamuſsim quadrat.nam noua vetera ſuperant.lib.6.c.1. col.411.

Figuræ non tam ad illos de quibus dicuntur, quam ad Chriſtum ſunt referendæ.li.6.c. 1.col.413.

Figurę non ſolum rerum, ſed etiam nominū, præceſſerunt, in ve.inſtr. vt Ieſus Nun. li. 9.Reg.13.Lege. cap.1.lib.7.

Figuratæ locutiones qua nota cognoſci poſſint.li.7.ca.1.col.524.

Flumen in bonum & malum, & quæ ſint fluuiorum genera.li.7.ca.2.

Fornicante marito an vxor poſsit diuortiū facere, vt econtrà.li.10.Reg.15.

Forſitan, deus aſſumit cum loquitur, ex noſtris affectibus.lib.5.ca.6.col. 386.

Frater, nepos vocatur, & neptis filia. in addi. ad Regu.20.lib.10.

Fratres domini qui ſint, & quare hoc nomine conſobrini vocentur.in addi.ad ca.1.li. 2. Frater quid ſignificet.

Fratres vocantur omnes Chriſtiani quamuis impij ſint.li.5.ca.3.

Frater pro homine eiuſdem gētis, aut religionis.li.10.Reg.20.& in addi.

Futurum pro optatiuo ponitur, crebrò.li.5. ca.4.in fine.

Futurum an aliquando inueniatur pro præterito poſitum, ſicut vice verſa ponitur. li. 5.cap.3.

In furem calceorum deprecatio.in fine addi.

De litera. G.

GAlatonis depingentis, Homerū quidem euomentem, cæteros vero poëtas vomitum colligentes, ſymbolum, quid ſignificet. In procē.li.6.

Gabriel nomen angeli.li.2.cap.1.col.91.& quod ſit eius munus.

Galilęi vocabantur Chriſtiani a principio. li.2.ca.3.

Galgala locus vbi circūciſi ſunt Hebręi poſtquam ex Ægypto exierunt, a circuli figura nomen trahens.lib.5.cap.1.col.348.& pro loco Idolis dicato.col.350.

Genitiui actiuè & paſsiuè accipiuntur.li.10. Reg.45.

Genitiuis ſubſtantiuorū vtitur ſcriptura prō adiectiuis.ibidem.

Gentium vocatio multis figuris exprimitur. li.1.ca.1.&.lib.9.Regu.17. Vide in verbo. Myſterium.

Gentes ſolet Paulus ſceleratos vocare.lib. 8. ca.1.col.565.

Gedeon bynomius.li.2.ca.1.col.103.

Genus pro ſpecie, & ſpecies pro genere ponuntur.li.9.Reg.10.

Genere neutro Hebræi carēt.li.6.colū.417.

Genus maſculinum aut fœmininū in rebus incorporeis non eſt, licet nomina ſint maſcu.aut fœminina.lib.10.Reg.10. Vide in verbo, ſexus.&, Maſculinum.

E genere ad ſpeciem tranſit ſcriptura, & è contra.lib.10.Reg.42.

Geſtus proferentis inſtar eſt expoſitionis.li. 5.ca.4.colum.372.li.10.in princip.& additione eius.

Geneſeos principium apud Iudæos fas non erat legere, niſi ſacerdotibus.lib.8. cap.5. colum.604.

Generatio nō ſolum hominis natiuitatem, ſed perpetuam totius vitę hiſtoriam, complectitur.lib.3.ca.3.in princ. Capitur pro vnius hominis ætate. Pro rei alicuius creatióne. Pro cunctis fidelibus qui fuerunt ab exordio mundi vſq; ad eius finem. Pro vniuerſis hominibus ſceleratis.

Generationes duæ ſunt, vna bonorum, alia iniquorum.lib.3.ca.3.colū.236. Et quod iſtæ generationes protrahentur vſque ad finem ſeculi.

Generationes duæ vna Iudæorum, alia gentium.lib.3.ca.3.colū.243. Generatio vna carnis, alia ſpūs.ibi in fine.

Generatio eſt vnius hominis integra ætas, aut tempus centum annorum.lib.3.ca.3. in fine.

Generare quales filios ſancti ſoleant, & quales iniqui.lib.3.ca.3.colum.243.

Generatió, & generatío, quid ſignificet.libr. 3.cap.3.in fine.

Generatio quid ſignificet apud medicos, philoſophos & poëtas.lib.3.c. 3.in fine.

Generatio Chriſti duplex, temporalis & æterna.lib.3.ca.4.colum. 247.

Generationes.62.ab Adam vſq; ad Chriſtū ſupputantur. col.248. Cur eas nō numerauit Matt.continenter quadraginta duę. ſed ter præcidit.251.colum.

Generationes.42.ſex ſeptimanas continent, & ſeptimana laborem ſignificat, qa Chriſtus natus eſt ad laborem.col.251.
Generatio iuxta carnem à tribus euãgeliſtis recenſetur, æterna à ſolo Iohan.colũ.253.
De generatione æterna filij dei.lib.3.cap.4.colum.273.Quid de ea tradiderint ſcholaſtici.ibidem.colum.278. Generatio in rebus creatis & in Deo quomodo differant.colum.278.
Generatio legalis & naturalis.colum. 270.
Generationum à Matt.enumeratarum, quæ figuræ præceſſerint in veteri inſtrumẽ.colum.254.
Generationes recenſitæ à Matth.iuxta Auguſt.non excedunt numerũ.40. col. 255.
Generationes.77.numerantur à Luca, quia illo numero abolitio ſignificatur peccatorum noſtrorum.colum.257.
In generatione à Matth. recenſita, in tertia Teſſaradecade, quomodo ſint. 14. perſonæ, oſtenditur.col.259.
Generatiões tres omittũtur in ſecũda Teſſaradecade.col.260.& libro.9.Regu. 5.
Cum in generationibus Matth. ſupputentur.42.perſonæ, quæ cauſa eſt cur Lucas plures numeret perſonas illis è regione reſpondentibus. nempe quinquagintaquinque.lib.3.ca.4.col.261.
Generationes ab Adam vſque ad Chriſtum ſint.62.& 60.numerantur.libro.6. ca. 4.colum.460.
Generationes mulierum recenſere negligũt ſcripturæ.lib.3.ca.4.col.262.
Generationes recenſitæ à Matth.ab Abiud vſque ad Ioſeph, in nulla hiſtoria ſacra, inueniuntur.col. 267.
In generatione Matth.quare mulieres illaudatæ ponuntur, & omni laude cumulatæ negliguntur.colum.263.
Generatio Cainã à Luca recenſetur, quæ tamen nullibi in veteri inſtrumẽ. inuenitur, nec tamen fefellit nos euangeliſta.columna.266.
Gehẽna quid ſignificet, apperitur, & Theophy.carpitur.in fine addit.
Gigas in bonum & malum.lib.7.ca.2.
Glauci cum Diomede permutatio, ærea pro aureis.in procem.lib.7.
Gloria pro impetu libidinis.lib.10.Reg. 25.
Goliæ caput proprio mucrone amputare, eſt gentilem illis quibus nititur authoribꝰ refutare.lib.6.ca.1.col. 435.
Gorgias Leontinus ex tempore de qualibet re diſputabat.in Pero.fine.
Golgotha pro Golgoltha.i.caluaria Chriſti tempore corrupte proferebatur., ſicut & multa alia.lib.6.ca.1.colum.431.
Gryllus inuentis frugibus glande veſcebatur, & bonis literis inuentis, ſophiſmata aliqui ampleċtuntur.in Proœ.li.7.
Grego.Nazian. Alphabetum morale edidit. lib.5.ca.1.colum.360.
Grego.Niſſe.reprehenditur.in procem. li.6.
Grues volando efficiunt trianguli figuram. in Pero. fine.
Græciſmus mundi quis ſit.libro. 3.ca.4.columna.250.
Græcũ pro gẽtili ponit Paulus.li.8.col. 571.
Gratiani opinio de mora quã Chriſtus pertraxit in Ægypto.lib.5.ca.13.col.61. & eius opus quale & quantæ authoritatis iuxta Eraſmum.in fine Pero.
Gubernationis populi Iſrael viciſsitudines, ſcilicet per iudices, reges, pontifices. & eorum catalogus.lib.4.ca.2.col.316.

De litera. H.

HAbitator terræ, dicitur tantũ peccator.lib.10. Reg.1.
Hagiographi libri qui ſint, & qd polliceatur huiuſmodi nomẽ. lib.4.ca.1.colum.305.& deinceps.& in additꝰ eius.
Haleluia duplex, poſitum in titulis Pſal. vnum eſt præcedentis, aliud eſt ſequentis Pſalmi.4.ca.3.colum.330.
Hœdus aut Hircus caprarum, quod ſignificet idem quod paruus. libro. 10.Regu.45.
Hæreſes ex ignorantia ſcripturarum ortæ.libro.10.Reg.50.
Hæretici inuertentes ſcripturas, ex vaſis tẽpli domini, conflant idola. in procem. librorum.
Hæretici ſcientiam ſe habere iactant, ſed qualis illa ſit, oſtenditur.libro.6.capit.2. columna.447.
Hæreticorum ſupplicia in varijs temporibus quæ fuerint, & hac ætate noſtra. Oſtenditur, in Pero. Epiſcoporum hæreticorum pœna erat epiſcopatu mouere.ibidem.In conſtantia hæreticorum.in additione ad capit.2.lib.6.
Hebraica lingua, vt omnes aliæ, ſua habẽt idiomata.lib.10.Reg.45.

Hebræ

Hebræorum libri an corrupti.li.1.cap.6.col.43.&li.6.ca.1.col.421.

Hebraicæ linguæ vtilitas aperitur.ibidem.col.45.

Hebræa nomina nõnulla in eccleſia relicta, quare ſint.lib.2.ca.5.col.92.&li.1.ca.6.

Hebręos codices citant apoſtoli & euangeliſtę ſuis verbis potius quam.70.Dempto Luca qui proſelytus fuit.li.6.c.1.col.438.

Hebræorum ſolertia in conſeruandis libris ſacris, ne mendum poſsit obrepere. nam eorum numerant periodos, ſyllabas, literas.lib.1.ca.6.col.44.&li.4.ca.1.col.307. Vide in verbo, Iudæus.

Hebdomadę dies quomodo numerẽtur.lib.9.Reg.7.Vide lib.6.ca.vlt.col.475.

Herodes.quot apud Hebræos.libr.2.ca.1.in fi.An viuente fratre Philippo abſtulerit illi vxorem.lib.9.Reg.40.& addi. Celebrat epulũ natalis ſui.lib.9.Reg.43.

Hebron. Vide Arbe.

Henoch viuere adhuc, probatur, ex ſanctis & ex ſcripturis.lib.3.capit.1.colum.222. Quod ſit candidatus æternitatis. Quod fuerit literarum primus inuentor.Quod illius prophetia nunc ſit Apocrypha, ob nimiam antiquitatem. Interficietur ab Antichriſto.lib.3.ca.1.colum.223.

Heſiodi cõſilium accommodatum ad opes augendas aut diſciplinas.lib.1.ca.13. Quis ſit prudens.in Pero. Virtutis via ardua.li.1.ca.vlt. Deploratio calamitatum huius vitæ.lib.7.cap.4.

Heronymi opinio, dicentis hiſtoriã Suſannæ Apocrypham, exploditur.lib.9.Reg.29.Deceptus eſt non intelligens Euſebij hiſtoriam, quam tradit de Herodiade, nã Euſe.dicit fuiſſe filiam Ariſtobuli, ipſe putat eſſe Aretæ filiam.in addi.ad Regu.40.lib.9.Error memorię eius in citatione Malachiæ.lib.6.ca.1.colum.426. Eiuſdẽ opinio de ſepulchris quatuor patriarcharũ & duodecim.columna.430.& deinceps.

Hieronymi multi loci reſtituti.li.2.cap.1.colũ.97.& li.1.ca.8.

Hierony.pſalm.aliquando in quinque diſtribuit libros, aliquando in vnum compingit.in procem.lib.6.colum.405.& lib.4.c.3.Improbatur eius ſentẽtia in aſsignatione loci illius, quem citat Paulus. Surge à mortuis.lib.6.ca.1.colum.436.

Hieronymus Syracuſanus à Hierone quæſiuit quid eſſet deus.li.1.ca.in fine.

Hiſpani noui orbis, penè infiniti repertores lib.3.ca.2.in fine.& in addit.

Hiſpanorum nomen, cur identidem inculcet Paulus ad Roma.libro.5.capit.7.columna.390.

Hiſpanias adijt Paulus.lib.1.ca.13.col.65.

De moribus Hiſpanorum, in fine.li.8.

Hiſpaniæ laus ex Hieronymo decerpta.In pero.

Hiſpanos quare Paulus valde diligit, vel vt ἐμφατικώτερον, id eſt, euidentius, dicã valde eos amat.libro.1.cap.13.column.65. Vide in verbo.Paulus.

Hiſtoria à mediocribus, Allegoria à perfectis intelligitur.li.10.Reg.46.

Hiſtoria ſæpe ſtare non poteſt, vt cum abſurda eſt, & ideo ad Allegoriam tranſmittit.li.7.col.512.li.10.Reg.36.

Hiſtoria plana, quæ de moribus agit, vt de iuſtitia, temperantia alicuius, non eſt trahenda ad Allegoriam, ne vim probandi amittat.lib.7.colum.520.

Hiſtoriæ partem ſi inuenerimus in ſcriptura expoſitam, ex illa parte cætera nos eliciamus.lib.7.colum.518.

Hiſtoriæ lex & prophetæ, in narrando, quæ ſit.lib.5.ca.1.colum.357.

Hiſtoriæ cognitio cõmendatur.lib.1.c.13.

Hiſtoriæ fundamentum prius oportet iacere, deinde Allegoria excogitanda.libro.7 colum.527.

Hiſtoria per ſe aliquando virtutem præ ſe fert, & in ſignificatione eſt in vitio.& ecõtra, lib.7.ca.1.colum.505.

Hierarchæ munus quod ſit.in procemio.libri.5.

Hierarchiarum diſtributio iuxta Diony.& Grego.li.5.ca.1.colum.360. Vnde ſint deſumptæ ex veteri teſta.lib.6.ca.1.colũna.437. Quibus nominibus vocentur Angeli cuiuſq; Hierarchiæ.lib.2.ca.1.col.91 & deinceps.

Hiſpidus in bonum & malum.li.7.ca.2.

Hippias Eleus præter philoſophiæ cognitionem, artes mechanicas nouit.in Pero.in fi.

Hic, hæc, hoc, ad præſens, præteritum, & futurum, protrahũtur.li.6.c.2.in fine.

Honor pro abſtinentia à coitu.li.10.Re.25.

Honoris cauſa loquuntur Hebræi de ſe vt de alijs.li.9.Reg.31.

Horarum diei diſtributio, ſiue ſint ſacrę ſiue prophanæ.li.9.Reg.36.Vide Vigilia.

Homerus vomens, cuius rei ſit Symbolum.

In proœm.li.6.Homericus vates quę noſſe debet.li.4.ca.1.in princ.De vno deo ac principe quæ dicit.li.2.ca.2.col.114.
Homo poſt mortem deo ne fruatur,an verò eius viſio differatur vſq; ad iudicij diem. li.2.colum.139.
Homo Dominic⁹,an Chriſtus apte dici poſſit.li.2.ca.3.col.186.& li.1.ca.3.
Homo quare non primo,ſed ſexto die creatus ſit.li.5.cap.1.colum.339. Homo creatus hora ſexta,& redemptus, & comedit de ligno,& eadem Chriſtus crucifixus.li. 6.cap.3.
Hominis dominium quibus rationibus aſtruatur.li.2.ca.1.colū.101.
Hominū more ſcriptura loquitur, eo quod hebetes eſſent Iudæi, & vt ex noſtris rebus ſubleuemur ad diuina.libro.2.cap.4. in princ.
Homines ſceleratos ſcriptura brutis animātibus comparat.lib.10.Regu.22.& libr.7. cap.3.
Hominis generatio quatuor modis à deo eſfecta eſt.li.3.ca.1.col.238.
Homo gratia deſtitutus an potuit deo ſatiſfacere pro peccato.lib.3.ca.1.col.215.
Homo in pura natura exiſtens deo non poteſt ſatisfacere.ibidem. Homo cum gratia an poſsit ſatisfacere.
Hominem eximium,aut ducem,cū vult ſcriptura oſtendere,poſt gregarios numerat. lib.5.ca.1.col.340.
Homini ſimilis eſt ſcriptura diuina. nam litera eſt corpus,anima Allegoria.lib.7.capit.1.colum.511.
Humano modo loquitur ſcriptura,quia cū hominibus loquitur.lib.2.ca.4.
Humano captui ſe attemperant ſcripturæ.li. 10.Regu.30.
Ab humanitate Chriſti ad diuinitatem,& è contra,crebro tranſit ſcriptura.lib.5.capit.2.& lib.8.ca.1.colum.566.
Humanitatē Chriſti ſumme deijcit Paulus, vt naturæ veritatē probet. ibi. columnā. 566.&.569.
Hyſſopi virtus.lib.10.Reg.47.
Hypotypoſes cur vocent.hi libri.in Proœ.
Hymnus à Pſalmo in quo differt.lib.4.cap. 3.columna.330.
Hymn⁹ de paſsione,ſcilicet Regnauit à ligno Deus,exponitur.li.7.ca.1.col.496.
Hyperbole in ſcripturis non raro inuenitur, in addit.ad ca.3.li.1.
Hypallage in ſcripturis inuenitur. in addit. ad ca.1.li.5.
Hymnus ſanctorum patrum eremitarū Ægypti quem canebant, prandio peracto, in laudem domini.li.8.col.626.

De litera. I.

IAmnes magus Pharaonis. libr.6. ca.1.colum.436.
Iacobus maior & minor, cur appellati ſint.In addi.ad ca.1.li.2
Iacob Chriſti figura.li.6.ca.1.in princ.
Idola quando primum facta.& à quo. libro 8.ca.6.
Idololatriæ origo quo tēpore fuerit.li.8.c.6.
Idolum à mœrore dicitur in Hebræo. lib.1. cap.5.
Idiomatum cōmunicatio in Chriſto.libr.9. Regu.45.Idiomata Hebrææ linguæ.libro 10.Regu.45.
Ieru. poſt poſt Chriſti mortem quomodo ciuitas ſancta vocetur.li.9.Reg.11.
Ieru. in loco edito ſita eſt,ideo iuxta Allegoriam aſcēſus ad eā virtutis profectū ſignificat.li.9.Reg.49. Ieru. vmbilicus terræ. ibidem.
Ieru. noīs vera interpretatio,& illam quam afferunt Ioſephus & Egeſippus,reiecta.libro.2.ca.1.colum.92.
Ieru. cæleſtis & terrena quot habet portas. lib.6.cap.vltimo.
Ieru.rex,Chriſtus eſt,vt Babylonis dæmō.libro.3.ca.3.Ciuitas ſanctorum.col.237.
Ieru. eſt duplex,vna nefaria,alia ſancta. lib. 4.ca.1.colum.287.
Ieiunij quadrageſimę myſterium.in addit. ad Reg.3.li.9.
Ieiunantibus Iudæis abſtinebant ab vnguētis & balneis.li.8.ca.6.col.616.
Iethro ſocer Moyſi,multis nominibus præditus fuit.lib.2.ca.1.col.103. cōſiliū quod dedit Moyſi.lib.6.ca.1.col.435.
Ieremiæ Threni an metro conſcripti.lib.4.c. 3.in princi. An peccauerit maledicendo diei ſuo.lib.9.Reg.43.
Iechonias in fine ſecundæ & principio tertiæ teſſaradecadis,qui ſint,expoſuit Hierony.contra omnes ferè ſcriptores.libr.3. ca.4.col.258. Error authoris operis titulo Chryſto.in Matth.notatus.
Iechonias,alio nomine Ioachaz vocatur.columna.266.
Ieſus ſacerdos magnus ac filius Ioſedec,cui

cõmiſſa fuit gubernatio Iſrael, figura Chriſti.lib.3.ca.4.colum.250.& lib.7.ca.1.colum.501.& lib.9.Reg.13.
Ieſus nõis myſteria.li.2.ca.3.col.177. Quod ante natiuitatẽ inditũ ſit illi nomẽ.li.2.c.1
Iehoua ſemp ponit̃ in primo loco, ſi cũ alio noĩe diuino ponat̃.li.5.c.7.in prin. Ineffabile nomẽ cur vocetur.lib.2.ca.2.col.135.
Ignorantia rerum facit obſcuras figuratas locutiones.lib.10.Reg.47.
Ignis pro grauibus calamitatibus accipitur. lib.9.Reg.29.&.22. Diuinitus ſuper ſacrificia in vet.leg.deſcendebat.lib.9.Reg.47.& lib.8.ca.6.col.612.
Ignorare mala, Deus dicitur.li.10.Reg.48.
Ignis Deus quomodo ſit.lib.2.ca.vlt.in fine.
Ignis inferni verus ignis.lib.8.ca.5.
Ignorant multa ſancti, tam prophetæ, quã apoſtoli.lib.4.ca.1.colũ.292. Huius tres eſſe cauſas oſtẽditur.
Ignobilitas gñeris, modo ſit cũ virtute coniuncta, non obeſt.lib.3.ca.4.col.262.lib.10.Reg.21.
Impoſsibile ꝓ difficili accipitur.li.9.Re.48.
Imaginem Dei ex ſcripturis cognoſcimus. libro.1.ca.1.in fine.
Imagines rerũ pro rebus ipſis ponũtur.lib.2 ca.2.col.138.& li.9.Reg.21.
Imago dei Chriſtus & nos ſumus, ſed eſt differentia.li.2.ca.2.col.159.
Immortalis propriè deus ſolus.ibi.col.160.
Imago dei Chriſtus, & non ſpiritus ſanctus. lib.2.ca.3.colum.184.
Impletum eſt tẽpus pariendi ſolũ dicitur de ſanctis mulieribus.li.8.ca.6.col.616.
Imperatiuus nominibus diuinis coniunctus habet vim deprecandi: & his dictionibus, Quæſo, & obſecro, iunctus, eãdem vim habet.lib.5.ca.4.in princ.
Imperatiuus cõminationis, aut irriſionis, inuenitur in ſcripturis.ibidem.
Imperatiuus deſiderij & cõſilij, inuenitur in ſcripturis.lib.5.ca.4.col.373.& deinceps.
Imperatiuus prophetiæ, eſt in vſu ſcripturarum.lib.5.ca.4.in fine.
Imprecationes quæ inueniuntur in ſcripturis, nõ ſunt optãtis, ſed prædicentis quod futurum eſt.li.5.ca.5.
Impij non ſuſtinent typum iuſtorum. lib.7. ca.1.colum.503.
Impij moriuntur in medio dierũ ſuorũ.libr. 10.Regu.6.
Innocentiæ ſtatu perſeuerante, non futuram fuiſſe generationẽ per coitum, falſo quidã putauerunt.in proœ.lib.6.
Interrogat Deus quæ nouit ob multas cauſas.lib.5.ca.6.colum.386.
Interrogationibus, ſolet dñs rñdere, aut ad mentẽ, aut ad verba.col.382.& deinceps.
Indi in balneis vtuntur vnguẽtis.li.8.ca.6.
Infernus, ſupra. Ignis.
Incarnatio Chriſti an neceſſaria fuerit.lib.3. ca.1.col.214. Incarnationis cauſa an fuerit Adæ peccatum.ibidem in princ. Per incarnationẽ noſtrã ſuſcẽpit nomina Chriſtus.lib.9.Reg.45.
Intelligẽtia ſcripturarũ ex circunſtantijs depromẽda cõtextus.li.10.Reg.1.&.49.
Ingredi præter notam ſignificationẽ coire ſignificat.lib.7.ca.4.colũ.554.
Incircũciſi in eccleſia nõ admittẽdi.li.1.c.14
Interpretes qui ex Hebraico trãſferunt, carpuntur.lib.2.ca.1.col.95.& li.1.c.15. quę ſint eorum partes oſtenditur.
Iouis olympij ſtatuæ, præſtantia.li.1.ca.1.
Ioſeph pater Chriſti vocatur, iuxta vulgi opinionem.li.9.Reg.2. Faber lignarius fuit, & maritus Mariæ anno.80.ætatis.& virgo.lib.1.ca.13.
Ioſeph duos patres habuit.libr.3.ca.4.colũ. 272.& lib.8.ca.6.col.614.
Ioſeph an quatuor filios habuerit & duas filias.in addit.ad ca.1.lib.2. Quãdo mortuꝰ. li.9.Regu.26.
Ioſeph generatio cur recenſita ſit à Matth. cum ipſe nihil habeat cũ Chriſto commune.lib.3.ca.4.col.268.
Ioſeph à fratribꝰ vẽditus, Chriſti typus fuit. lib.6.ca.1.colum.410. Deinde quot nummis fuerit vẽditus.
Ioſephi opinio de ſepulchris.12.patriarcharum.li.6.ca.1.col.431. De Chriſto teſtimonium.li.1.ca.14.in fine.
Ioſue Chriſti figura.lib.6.ca.1.col.413.& li.2.ca.3.col.177.li.9.Reg.13.
Ioſue primus Iudicum Chriſti figura.lib.3 ca.4.colum.251.
Iohã.ſolus ſcripſit primũ annũ predicationis Chriſti, reliqui omiſerunt. in addi.c.1.li.5
Iohãnes cur de tentatione nihil ſcripſit in euangelio.lib.9.Reg.26.
Iohã.euãgeliſta, Apoſtolus, virgo, maritus. Reg.29. In dolio olei feruentis nõ Romę, ſed Epheſi coniectus.lib.9.Reg.44.libr.3. ca.1.colũ.225.quod Romæ.
Iohã.parenæſis ad diſcipulos.li.1.ca.2.

Iohã.euangeliſta an diem ſuum obierit, & an futurus ſit ſecundi aduẽtus pręcurſor. lib.3.ca.1.col.224. Quod martyr fuerit colum.225.
Iohã.propheta fuit.lib.4.ca.1.colũ.308. Citat' in euangelio volumina Hebræa, non Græca.lib.6.ca.1.col.438.
Iohã.Baptiſta præcurſor primi aduentus.li.3.ca.1.col.220. Propheta fuit.lib.4.ca.1 colum.308. Solus vocatur pluſquã propheta,& cauſa proditur.lib.4.ca.1.in fine & Baptiſta etiam vocatur.
Iohã.docuit diſcipulos orare,licet oratio ſit nobis incognita.lib.5.ca.1.col.342. Vide Lucæ.11. De illius prædicatione paucisſima prodiderunt euãgeliſtæ.lib.10.Re.23
Iohã.epiſt.ad Parthos ſcripta.li.8.cap.9.& in addit.ad ca.6.lib.1.
Iob nũ peccauit maledicendo diei ſuo.lib.9 Reg.43.& lib.7.ca.4. Num iuſtus,& quomodo.li.10.Reg.11. Quare in die tentatur lib.10.Reg.6. Quo tempore vixerit.lib.2.ca.1.col.99. Libri Iob quis author.ibidẽ. An carmine cõſtet.lib.4.c.3.in prin.
Iob amici quãuis iniqui,multa de Chriſto vaticinati ſunt.lib.4.ca.1.col.290.
Ionas in quibus fuit Chriſti figura.lib.6.ca.1 col.411.lib.7.ca.1.col.515.& deinceps.
Ionæ prædicatio ad magnates & philoſophos,vltimo venire ſolet.li.9.Reg.90.& libro.1.ca.vlti.
Iouem lapidem iurare,ſacroſanctum iuramẽtum apud Roma.in Pero.fine.
Ira dei quibus appelletur nominibus.lib.10 Reg.1.
Ironia.lib.6.ca.1.lib.5.ca.4.
Irenæi error de ætate Chriſti.lib.1.ca.13.
Iſchius carpitur à Hierony.in quadam Allegoria.lib.7.ca.1.col.500.
Iſaac figura Chriſti.lib.6.ca.1.in princ.
Iſaac duorum ſuſtinet figuram,& Chriſti & populi Chriſtiani.li.7.ca.1.col.505.
Iſaiæ nomen Marci.1.an ſit auditiciũ.libro.6.ca.1.colum.421.
Iſaias diuidit prophetiã iuxta reges ſub quibus prophetauit, alij mixtim & abſque diſtinctione.lib.4.ca.2
Iſaias vir eloquens & è regia ſtirpe.lib.1.c.1.col.18. Iſaias ſectus in duas partes,occubuit.lib.2.ca.2.columna.138. An viderit dominum.ibidem.
Iſraël vnus in carne, alius in ſpiritu.libr.5 cap.2
Iſraëlitæ quibus rerum publicarum generibus vſi ſunt.lib.4.ca.2.col.316.
Iſraëlitæ de re qualibet conſulebant prophetas,& illis munera offerebant ſponte.li.4 ca.1.col.291
Iſraëlitæ non ſtatim vt exeunt ex Ægypto recenſentur.lib.6.ca.5. Sed poſt multos labores exantlatos.
Italiæ ſyllaba prima breuis eſt, ſed longa apud Virg.lib.6.ca.6.in princ.
Iudæis an fœnerari licebat & quatenus. in Pero.
Iudæorum mores depinguntur.lib.9.Regu.1.
Iudæi qui rixabantur in Exodo qui fuerint. Regu.29.
Iudæorum error dicentium, ideo parentum Melchiſedech nomina fuiſſe omiſſa, quia è Scorto natus erat.li.3.ca.4.in Prin.
Iudaicus populus tribus modis gubernatus fuit per Iudices,reges,ſacerdotes.li.3.ca.4.col.251.
Iudæę habitatores iuxta vniuſcuiuſq; meritum habent habitationes in ea regione.li.4.ca.1.col.288.
Iudæorum mulieres victum magiſtris præbebant.li.8.col.574.
Iuda tribus nobilisſima ob Chriſtum ex ca naſciturum.li.3.ca.2.col.232.
Iudæi fœlicitatem quam vane ſibi promittunt de inſtauratione Ieru.quę ſit.li.8.c.3.
Iudæorum mos in ieiunando.li.8.c.6.
Iudaiſmus mundi quis ſit.lib.3.capite.4.col.250.
Iudas Iſchariotes cur vocatus.lib.2.cap.1.col.89.
Iudas quando laqueo ſuſpenſus eſt.lib.9.Regu.40.
Iudas apoſtolus zelotes cur vocatus.li.7.ca.2.col.544.
Iurare & iuramentum,quid in deo ſignificẽt.li.2.ca.vlt.
Iurare an liceat in noua lege. in Proœmio.lib.6.
Iurare iuſtè potuit Clinias,& maluit mulctã ſoluere,quam id facere.ibidem.
Iulianus Apoſtata prohibuit Chriſtianis vniuerſas artes.in fine.libri.10. Obiecit euangeliſtis, quod vnus dixerit Ioſeph fuiſſe filium Eli.alter Iacob.lib.3.capite.4.co.271.
Iudicium duplex,condemnationis,& diſcretionis.li.9.Reg.36.

Iu-

Iudicij extremi tempus, an poſsit aliquo modo à nobis inueſtigari.li.3.ca.1.col.227.
Iudicij poſtremi tempus & cuiuſq; hominis, quare tam diligenter dominus occultare voluit.li.3.ca.1.col.228.
Iudicium finale quomodo occultum.ſi Antichriſtus venturus eſt.ibidem.
Iudicio quæ ſigna ſint præceſſura.col.229.
Iuris profeſſores metunt meſſem auream.In Pero.
Iuſtitia duplex, perfecta.i.dei,& imperfecta.i.noſtra.li.9.Reg.43.& li.10.Reg.11.
Iuſti omnes, ſunt vnus Iuſtus, peccatores ecõtrario, vnus ſunt multi. li.6.ca.6.in prin.
Iuſtus in comparatione alterius, & non abſolute iuſtus non eſt.lib.7.capite. 4. col. 552.
Iudicare eſt ex collatione operum, iuſtũ aut iniuſtum demonſtrare.li.7.co.4.& iudicare pro condemnare.
Iubileus ſeptem hebdomadas annorum cõplectitur.li.6.ca.6.col.475.
Iudicum Iſrael catalogus.libri.4.cap.2.col. 317.
Iuuenis homo nullius conſilij.lib.5.cap.1.col.337.
Iuuenis qui in paſsione relicta ſindone fugit, quis fuerit.li.9.Reg.29.
Iudæa in vet.inſtru.non inuenitur, ſed in nouo.in addi.ad Reg.36.li.9.

De litera. L.

LAudat ſcriptura parentes quando vehementer aliquem vult laudare.li.10.Reg.21.
Laudat aut reprehendit quorumcunq; facta, nec vnquam loquitur ad gratiam.li.10.Reg.26.
Laus dei ordinem non requirit, ſed multorũ enumerationẽ miraculorum. li.5.c.1.col. 341.& deinceps.
Laudat ſe Paulus neceſſario, & ſtatim ex tenuat.li.8.col.569.
Laudat aut vituperat ſcriptura in plurali, & rurſum in ſingulari.quia non tam de vno loquitur quam de toto vtroruũq; corpore. li.6.ca.4.col.464.& li.8.colu.568.
Latro bonus an baptizatus.in addi. ad cap. 5.lib.8.
Lapis pro inſenſibilitate,& pro perſeuerantia in virtute.li.7.ca.2.col.533.
Lapides ſunt inſipientes.li.10.Reg.6.
Lapis vocatur Chriſtus.lib.2. capite. 3. col. 184.
Lazarus quoto ætatis anno ſuſcitatus & quandiu poſt vixerit.li.1.cap. 13.in prin. A Io.ſolo narratur miraculum.lib.5.cap. 1.col.361.
Lacedæmoniorum ſenatus Iudicium de improbi hominis optima ſententia.li.2.ca.2. in prin.
Lauare pedes ante prandium conuiuis mos erat Iudæis.li.8.ca.6.col.617.
Lactantij error de matrimonio.li.10.Re.15. Sentit cum hæreticis millenarijs.li.8.ca.3. in fi.Putat.30.ætatis anno Chriſtum paſſum.li.1.ca.13.
Lauare manus, innocentiæ & puritatis Symbolum.li.8.ca.6.col.615.
Laconis dictum de Philippo demoliente Olynthum.In Pero.Aliud in fine.li.8.
Labores alienos contemnentes ſunt ſimiles Philippo diruẽti Olynthum.in Pero.
Lacus in malum accipitur.li.7.ca.2.
Lex data fuit Moyſi, verbo dei explicanti, quæ latebant, & ſcripto.in addi.ad cap. 1.li.4.
Lex noua à legis veteris pendet intelligentia.li.6.ca.1.col.418.
Lex noua veterem exponit.li.9.Reg.16.
Legẽ nullam deus dedit, niſi miraculis prius editis, ad alliciẽdum homines vt crederẽt. li.9.Reg.50.Legem homini dedit in paradiſo poſtquam mundum condidit.ibidẽ.
Legislatio an ſit angelo tribuenda, an filio dei.li.2.ca.2.col.129.
Lex ante Moyſen quæ fuerit.li.2.cap.3.col. 166.Lex noua eſt inſtauratio legis naturæ.li.2.ca.3.col.167.
Lex vetus quomodo pædagogus fuerit.lib. 2.ca.3.col.167.
Lex multiplex, carnis, ſpiritus, membrorum &c.li.5.ca.2.li.9.Reg.35.
Lex quadruplex, vetus, noua, naturalis, mẽbrorum.li.5.ca.7.col.392.
Lex ferri non poteſt, niſi ab illo qui cogendi habeat facultatem.in Pero.prin.
Legis veteris volumina tot ſunt, quot literæ Hebræorum.li.6.cã.vlt.col.481.
Leges multæ latæ ſunt adeo, quæ nec ſeruatæ ſunt, nec ſeruari potuerunt. & quomodo ſint intelligendæ.lib.7.col.525.& deinceps.
Lex de non præcipit impoſsibilia factu. lib. 8.cap.2.
Legalis generatio Chriſti narratur à

Luca.li.3.c.4.col.270.& omnia quę ad hãc materiam ſpectant.
Legentis geſtus eſt nonnunquam interpretis vice.li.10.in proœ.
Leo de Chriſto & diabolo dicitur.li.7. ca. 2.
Lęna meretrix patientiæ exemplum. in addi.ad Reg.46. li.9.
Librorum quorundam ſacrorum non permittebatur lectio apud Iudęos, niſi ſacerdotibus.li.8.c.5.col. 604.
Libri Hebræorum an corrupti.li.6.ca. 1.col. 421.& li.1.ca.6.in fi.
A libris quos eccleſia reijcit, nos abhorrere debemus. li.10.Reg.50.& in addi.
Libri gentilium citantur in ſcripturis.li.6.ca. 1.col.434. Libri illi vtiles nobis quouſq; eſſe poſsint.col.435.
Librorum nomina ab ipſorum exordijs imponuntur in ſcripturis.li.10.Reg.35.
Librorum canonicorum non Apocryphorum adhibēda ſunt teſtimonia ad dogmatum confirmationem.li.10.Reg.50.
Librorum,emendandorum ratio.lib. 1. cap. 6.in fi.
Linguarum omnium nonnulla verba leguntur in eccleſia.& quare.li.1.ca.6.in fi.li.2.ca.1.col.94.
Literarum humanarũ ſymbolum. in Proœ. lib.4.
Liber Pſalmorum an in quinq; libros ſectus ſit.li.4.ca.3.in prin.
Libri aliq in Biblijs an ſint metro contexti, nec ne.li.4.cap.3.Librorum ſacrorum authoritas quanta ſit,& illorum qui humana prodierunt induſtria inconſtantia. in proœ.li.6.
Librorum Apocryphorum quæ ſit authoritas.li.6.ca.1.col.424.& ſupra ſæpè.
Liberum arbi.aſtruitur cõtra Lutherum. li. 5.ca.6.col.386.
Lignum ſcientię cur appellatum ſit, & quod fuerit ficus.li.2.ca.1.col.87. Lignum vitæ cur vocatum.Lignum pro árbore accipitur.ibidem.
Lia lippa cæcitatem ſynagogæ figurauit.li 6.ca.1.in prin.
Linguarum detractores latè refelluntur. & earum vtilitas oſtenditur,in fi. addi. Earũ ignari ſimiles ſunt vulpi cui cauda abſciſſa erat.ibidem.
Libellũ repudij dari in ve.lege licuiſſe.& eius formula qualis eſſet.in Pero.& li.8.c.4.
Literalis ſenſus ille eſt pulcherrimus, qui per allegoriam(ex litera quę abſurda continere videtur,)elicitur.li.7.ca.1. col. 513. & de ſenſu literali ibi multa inuenies.
Qui loquebantur,ſurgere ſolebant, & ſtantes habere ſermonem.li.8.ca.6.col.615.
Loquitur ſcriptura ad vnum, cum ad omnes loquatur.li.10.Reg.45.loquitur ad partē, & intelligit omnes per ſynecdochen.ibid. Reg.45.&.50.
Loqui deum ad aliquem, eſt in eius animo aliquid afflare.li.4.c.1.col.296.Factis quoq; loquitur.li.7.col.500.503.li.10.Re.47.
Loquitur deus per ſe,per angelos,per creaturas.ibidem.li.7.
Loquuntur Hebræi de ſe vt de alijs, hoc eſt in tertia perſona.li.9.Reg.31.
Lot non fuit figura Chriſti,nec filię duorum teſtamentorum,vt putauit Euche.li.7.col. 503.&.505.
Lutheri hæreſis,quod fides ad ſalutem ſufficiat, refellitur.lib.9.Reg.14.Quod non ſit Chriſtus in Euchariſtia li.9.Reg.2.11. & li.10.Reg.38.Quod libri ſacri ſint transferendi in lingua vernacula,refutatur.lib.8. ca.5.verſus finem.
Lutheri & ſectatorum inſania monſtratur. & ſecta eius origo quæ fuerit. & qui præcipuè illius ſint ſectatores.& errores eius ad quem tendant ſcopum.li.9.Reg.50.
Lutherus putat ſcripturas eſſe faciles intellectu,ſed quam verè,oſtenditur.lib.1.ca.1.
Negat liberum arbitrium.de quo.li.5.ca.6. col.386.
Luctus indicia apud Hebręos, radere barbã, ſaccum induere,cinere caput perfũdi.li.8. c.6.col.612.
Lucas ſequitur.70.tranſlationem, quia magis Græcas quam Hebræas literas callebat.li.6.ca.1.col. 438. Quod eloquens ſit. Nihil ſcripſit de epiſcopatu Petri Antiochenæ eccleſiæ.li.5.ca.1.col. 362. Quod Pauli fuerit interpres.li.8.ca.4. in fine.
Lucas an fuerit e numero.70.diſcipulorum, & an Chriſtum viderit in carne. libr.9. Reg.29.
Lux,ſolus deus.li.2.ca.2.col.160.
Lumē pro ſubſidio,& ꝓ ipſo deo. In proœ. li.6.col.407.
Lupi natura.li.10.Reg.47.
Lucilius pro Conſentinis & Tarentinis ſcribebat.i.pro indoctis.in Proœ.li.8.
Lyſię de linguarũ cognitiõe iudiciũ.in fi. ad.
Lycurgus ob nõnullorũ ebrietates,vites am putaſ

putaſſe à Platone reprehēditur.in fi.li.10.

De litera. M.

MAt.apoſtolus cur vocetur publicanus. li.9.Reg. 11. Citat codices Hebræos,non.70.li.6.ca.1. col.438.Citat vetus inſtr.nō adhibito nomine authoris, quia Hebræis doctiſsimis in lege ſcribebat.col. 420. Græcè ſcripſit euangelium.li. 1.ca.6.
Mat. exorditur euangelium à generatione carnali,vt per illam, veluti per gradus ad ſpiritualem & æternam conſcēdas.li.3.ca. 4.col. 247.
Mulieres vitæ illaudatæ inſerit in generatione.quæ ſunt vitæ probatæ omittit. lib. 3. cap.4.
Maledictio diaboli quæ ſit.in addi. ad Reg. 46.li.9.Vide in verbo Benedico.
Maleficus in bonum & in malum dicitur.li. 7.cap.2.
Marcum Latinè ſcripſiſſe,falſo exiſtimauit Cantacuzenus. li.1.ca.6.
Magi qui venerunt ad Chriſtum adorandū reges fuere.li.8.ca.5.in fi.
Macedonum mores qui ſint.li.9.Reg.1.
Ex manifeſtis obſcura interpretanda. li. 16. Reg.49.
Magiſtri voluntas non indulgentia ſectanda.li.8.ca.4.
Magdalene, iuxta aliquos, eſt filia Cananeę. li.9.Reg.29.& li.1.ca.13.An fuerint illi cognomines plures in euangelio.in addi.ad ca.1.li.2.
Mariæ partui præceſſerunt plures partus ſterilium mulierum.li.9.Reg.50.Ab originali peccato immunis fuit.lib.3.ca. 6. col. 451.& à veniali in Proœ. lib.6.col.404. Quod non fuerit ambitioſa,contra Chry. Theophi. Tertu. ibidem. Ex cognatione Dauid trahit genus.lib.3.cap. 4. col.265. Quod fuerit baptizata, & a quo.in addi. ad.ca.5.li.8.
Maria ſoror Moyſi typus infidelis ſynagogæ.li.6.ca.5.col.410. Illius coniuratio cōtra Moyſen,myſticè quid ſignificet.lib.7. col.504.
Malum duplex culpæ & pœnæ.li. 10. Re.4.
Mala an ex deo.ibidem. Malum & malitia pro afflictione.li.5.ca.4.
Martyrio an plagæ ſufficiant, an vero ſit neceſſaria mors.li.3.ca.1.col.224.
Mare in bonum & malum dicitur.li. 7.ca. 2.
Marij maiores ignoti.li.3.ca.4.col.247.
Maledictiones tribuum,prophetiæ ſunt. li. 5.cap.5.
Magnus,nullus peccator,ſed tantum iuſtus in ſcripturis vocatur.li.8. ca.6.col.616. & lib.10.Reg.6.
Margaritum eſt ſermo dei.in proœ.li. 6.
Matrimonium initum ante baptiſmum, & poſt baptiſmū aliud,non facit bigamū.In proœ.li.6.col.405. Illius deffinitio, in Pe rō.
Manna quid ſignificet.in fi.addi.
De magis Pharaonis Iamnes, & Mambre, hiſtoriam vnde Paulus deſumpſerit. libr. 6. cap. 1.col.436.
Magi in patriam reuerſi quid egerint.Quod fuerint reges.li.8.c. 5.
Malus homo,typum omnium malorum ſuſtinet,vt bonus, bonorum.li.7.col.502.li. 3.ca.3.col.239.li.6.ca.1.col.413.
Malæ res,illo bono quo præditæ ſunt, rem bonam præfigurare poſsunt.li.7.col.504.
Martyrium baptiſma eſt.in addi. ad cap. 5. lib.8.
Maſculinum genus in præceptis fœminam comprehendit,niſi aliud exprimatur. lib. 8.ca.2. In verbo Genus.
Maledictum fuiſſe aliquem à deo nunquam legimus.li.8.ca.6.col.617.
Medicamento vno vti ad morbos omnes,eſt imperiti medici.li.9.Reg.1.
Mēbrū opus ſignificat, digitus dei.i. potentia.li.9.Reg.19.
Mediator vocatur Chriſtus ob naturam aſſumptam.li.2.ca.2.col.182.
Medicus dicitur Chriſtus.li.2.ca.3. col. 183.
Meritorum diuerſitas exprimitur per diuiſionem terrę promiſsionis.li.4.cap.1. col. 288.
Melchiſedech parentes qui fuerint.li.3.ca.4. in prin. Quod non fuerit è Scorto natus. Illius ſacerdotium,Chriſti figura.li.6.c.1. in prin.& li.7.ca.1.in prin. Quomodo ſine patre fuerit.li.6.col.411.
Melchiſedech iuxta aliquos, eſt Sem filius Noë.li.6.ca.1.col.411.
Metaphoricè dicta,mox ipſa ſcriptura interpretatur.li.5.ca.1.col.353. Per metaphoram exprimitur veritas.libro. 7. capit. 1. col.514.
Merces pro ſupplicio.li.7.c.1.col.505.
Memoriæ lapſus in doctiſsimis viris admittitur.li.6.ca.1.col.426.
Memoriæ lapſum in apoſtolis & euāgeliſtis

nefas eſt admittere.li.6.ca.1.col.427.
Memoria fidentes citant apoſtoli, non verba, ſed ſententias appēdentes.ibidem.
Metaphora à ſimilitudine quomodo differat.li.7.ca.3.in prin.
Menander comicus de matrimonio.in Pero.
Meus, vt deus meus. vox eſt tantum iuſtorum.lib.7.ca.2.In bonam partem fere accipitur.
Michael nomen Angeli, & quæ ſint illius partes.li.2.ca.1.col.91.
Midas omnia vertebat in aurum. in præfa.
Minerua Phidiæ.li.1.ca.4. in prin.
Michael Syngelus negat ſpiritū ſanctum à filio procedere, cum nonnullis Græcis. in Proœ.li.6.
Miſericordia ſemper in bonum.li.7.ca.2.
Mittuntur adeo multi alij à ſeipſis.lib.6.cap.3.col.453.
Millenariorum hæreſis quæ fuerit.li.8.c.3.
Miſericordia quibus in rebus ſit. in addi. ad Reg.12.li.10.
Miraculo minori præparat deus animos hominum ad maius. lib.7.cap.1.col.527. libr.9.Reg.50.
Ex minori re ſenſibili, rem ſpiritualem & maiorem probat ſcriptura.li.7.ca.1.col.524.
Moralia præcepta Allegoria carent.li.7.col.510.
Mores gentium de quibus agitur in ſcriptura cognoſcere oportet.nam ad illos dirigunt ſermones ſancti.li.9.Reg.1. In his quę ad mores ſpectant, quæ de vno dicūtur, de omnibus ſimilibus intelliguntur. Reg.14.
Montes, colles, valles, homines dicuntur iuxta meritorum differentiam.li.10.Reg.6.
Mons diabolus vocatur.li.9.Reg.12.
Mons Sion, eſt eccleſia aut Ieru. lib.5.cap.1.col.355.
Morbus prius pellitur, mox reſtituitur ſanitas.li.5.c.1.col.353. Morborum periodi iuxta medicos.li.6.c.6.col.476.
Moyſes Chriſti figura & populi Iudæorum. lib.7.col.504. Multa diſsimilia in illo & Chriſto. ſed eſt Chriſti figura. lib.7.col 515.
Moyſes in matrimonio cum Æthiopiſſa inito, Chriſtum præfigurauit.li.6.cap.1.col.410. An aliquid ſcripſerit de Adæ pœnitentia.li.5.c.1.col.343. & de creatione angelorum.ibidem.
Moyſes minor natu quam Maria & Aaron lib.5.cap.1.col.338. Maria fratres ætate pręcedebat.
Moyſes an excellentior propheta fuerit quā Dauid.li.4.ca.1.col.307. & ſtatim. Quod fuerit propheta.
Moyſes vndecim Pſal.author. lib.4.cap.3.col.329. In re ardua etiam ſi dominus loquatur, iterum loquentem inducit.lib.10.Reg.23.Deum non vidit in hac vita. li.9.Reg.21.li.2.ca.2.col.135.In tranſfiguratione verum corpus non habuit. lib.9.Reg.21.
Mortuorum reſurrectionem credidit Democritus.in Præfa.
Mortui in vet.teſt.quinq; ſunt ſuſcitati. tres autem in nouo.li.8.c.6.in fi.
Mouere pedes incōſtantiam ſignificat peccatorum.li.16.Reg.6.
Morte imminente homines vaticinātur.li.8.ca.1.col.562.
Multi pro omnibus frequenter inuenitur.li.6.cap.3. Aliquando pro vno tantum.col.455.In malam partem fere accipitur. col.454.
Mutationes perſonarum crebræ in ſcripturis.li.10.Reg.37.lib.5.ca.2.
Mutata re priſtinum nomē permanet. vt Symon leproſus.li.9.Reg.11.
Mundi quatuor ſtatus, barbariſmus Scythiſmus, Græciſmus, Iudaiſmus.li.3.ca.4.
Mundus cur aquis obrutus perierit, & non alio modo.li.9.Reg.26.
Mundus quo menſe creatus.lib.3.cap.1.col.227.
Mundi curriculum, ex coniectura, quandiu durabit.ibidem. Eſt ſchola animarum noſtrarum.li.2.c.2.col.117.
Mundi partes, quatuor. Oriens, Occidens, Septentrio, Meridies.li.6.c.vlt.col.484.479. Aliquando duæ exprimuntur.li.9.Reg.7.
Mundus pro mundi machina, & pro ſcelera tis hominibus.li.5.ca.7.col.391.
Mundus ſchola animarum noſtrarum.lib.2.ca.2.col.117.
Mulus in bonam & malam partem accipitur.li.7.cap.2.
Mulier ad ſexum refertur & dicitur de virgine.li.9.Reg.2.
Mulieres peccatrices recēſentur à Mat. omiſſis ſanctis, à Luca minimè.li.3.cap.4.col.255.& 256.
Mulier fornicāte viro an poſsit ab eo ſeparari, vt vir fornicante vxore.li.10.Reg.25.

Mulieres dominum ſequētes victum illi ſuppeditabant.li.8.col.574.

Mulieres ſanctæ ſine dolore pariebant, excepta Rachel.li.8:ca.6.col.611.

Myſteriumvocationis gentium antè ignoratum,explicatur in noua lege.li.1.ca.1.li.9.Reg.17.

Myſticos ſenſus aliqui amplectūtur,exploſo literali.alij contrà.Sed hi errores vitandi ſunt, & medium tenendum. in proœ.lib.7.

Myſteria dei ſilentio veneranda ſunt.lib.8.ca.5.col.598.

De litera. N.

Narrat ſcriptura quæ maiora ſunt, minoribus tranſilitis.li.9.Regu.4.& li.10.Regu.23.De tota hac materia.li.5.c.1.diſſerui.

Narrādi ordo inuerſus aut omiſſus, nihil veritati detrahit.li.6.ca.1.col.440. Nec verborum diſcrepantia nocet veritati.

Natus in poſtremo loco,in primo collocatur,ob excellentem virtutem.lib.5.cap.1.in prin.

Naſci ex illaudatis parentibus vitium nō eſt.li.10.Reg.21.

Naturæ duæ in Chriſto in Hypoſtaſi vna,& vniuscuiuſq; naturæ quæ ſint nomina.li.2.c.3.col.171.

Nazarei vocabantur Chriſtiani à principio eccleſiæ.li.2.ca.3.

Nathā qui increpauit Dauid, propheta fuit alienus ab eius ſtirpe.li.3.ca.4.col.256.& 259. Nathan e ſtirpe Dauid in Lucæ generatione ponitur.

Naturalis generatio Chriſti, digeritur.lib.3.ca.4.col.270.

Naues in bonā & malam partem accipiuntur.li.7.ca.2.

Notum eſt aliquid,aut ex ſe,aut quo ad nos.li.2.ca.2.in prin.

Negans priora,concedit ſequentia. Negans præſens,pręteritum confitetur.li.10.Reg.34.li.10.Reg.34.li.5.ca.3.

Neſcit multa de⁹.vt q̄ ſunt mala.li.10.Re.48.

Neceſsitas,vna eſt finis,alia ſimplex.li.3.ca.1.col.214.

Neſtori ſimiles decem homines exoptat Agamemnō.li.8.in fine.

Neſtoris cōſilium in diſpoſitione caſtrorū.in Pero,

Neſtorij hæreſis.in addi.ad ca.2.li.6.

Nicodemus quare in nocte ad Chriſtum venit.li.10.ca.6.

Nomē propriū in vocatiuo adhibitū,aut ei⁹ repetitio,emphaſin habet.li.9.Reg.41.

Nomina abſolutè poſita in vtranq; partem accipiuntur,& additio ſolet ad bonum aut malum trahere. vt domus dei aut confuſionis.li.9.Reg.20.

Nox in quatuor vigilias militares diuiditur.li.9.Re.36.Pro re incerta capit.li.3.col.226

Nomen hominis proprium pro gente ponitur.in proœ.li.10.& li.2.c.1.col.93.& pro appellatiuo.in addi.ad Re.20.li.10.

Nomina quatuor aut.5.literarū in ſcripturis inuenta, ſunt barbara & illius nationis ꝓpria de qua eſt ſermo.li.10.Reg.11.

Nominum ambiguorum ſignificationes inueſtigandæ,vt quæſtiones ex illis originē trahentes diſſoluantur.ibidem.

Nomina propria non ſunt interpretanda, quo vitio noſter interpres frequenter laborat.li.2.ca.1.col.95.

Nomen proprium pro appellatiuo.li.2.ca.1.col.100.

Nominis impoſitio,vtrū a patre aut à matre fieret.li.2.ca.1.col.95.

Nomina quibus impoſita,antequam naſcerentur.li.2.c.1.col.95.& li.5.c.1.col.349.

Nominis impoſitio in baptiſmate quid ſignificet.li.2.ca.1.col.101.

Nomen prototypon vehementioris eſt ſignificationis, quam quod ab ipſo deriuatur.li.2.ca.2.col.134.

Nomino,as,ſignificat,exiſto.li.2.c.2.col.153

Nominis dei repetitio,auget affectum orantis.li.5.ca.7.in prin.

Nominis eiuſdem geminatio,vt aceruus aceruus,illi⁹ rei copiā ſignificat.li.5.c.7.col.391.

Nominis eiuſdem duplicatio, ſi primum ſit in nominatiuo,ſecundum in genitiuo,excellentiam rei ſignificat.ibi.col.394.Si vero ſint diuerſa nomina valent idem quod ſubſtātiuum & adiectiuum.li.10.Reg.45.

Nomen neutrum apud Hebræ. non inuenitur,ac pro eo vtuntur ſmacu.aut fœmi.genere.li.6.c.1.col.417.

Nominibus quæ à fabulis originem trahunt quo conſilio vtatur ſcriptura.li.6.cap.1.col.433.

Nomina propria ſupplent vicem pronominum.li.6.ca.2.in fi.

Nomē bis poſitū in eadem periodo,ſignificationē mutat.li.7.c.4.col.556.& li.5.c.vlt.

Nomi

Nominis vnius duplicatio, accipitur pro diſtributiuo.& aliquando ſine geminatione.lib.6.ca.3.col.455.

Nomen collectiuum in ſingulari, reddit ſuppoſitum verbo pluralis. Aliquando nomē plurale eſt, & verbum ſingu. vt ſigillatim infinities illa nomina ſubaudiantur.lib.6.ca.4.col.463.& infra.

Nomen ſingulare, interdum capitur pro plurali.& cum maiori vi ſignificationis, quā ſi in plurali prolatum eſſet.li. 6. ca. 4. in fi.

Nomina quæ habent plures ſignificationes, interdum contrarias, interdum diuerſas, quæ ſint.li.7.ca.2.in prin.

Nomina.12.tribuum, & decem ac duarum, & quo nomine vnaquæq; factio vocetur, recenſentur.li.4.ca.2. verſus finem.

Nomina negatiua & affirmatiua quomodo dicuntur de deo.li.2.ca.2.col.132. Negatiua propriiſsimè de deo dicuntur.col. 133.

Nomina negatiua & affirmatiua & tertio ex vtriſq; cōpoſita, de deo dicuntur. vltima tamen melius.li. 2.ca. 2. col. 151.& affirmatiua quid ſignificent in deo iuxta Damaſce.

Nomen Iehoua cur vocetur ineffabile.lib.2.ca.2.col. 135. Nomina duo diuina ſimul poſita, primum eſt ineffabile, ſecundum deo & hominibus commune.col. 141.lib.5.cap.7.in prin.

Nomine caret deus, & multis eſt præditus nominibus.li.2.ca.2.col.149.& ratio quare nomine careat.

Nomina an prius dicantur de deo quam de creaturis, an viceuerſa.col. 152.

Nomina dei ſeptuaginta ex ſcripturis collecta.col.155.

Nomina cōmunia deo & creaturis, quomodo differant.col.158.

Nomina ſua tribuit nobis dominus, nō amittens ipſe, ſed habens.ibidem.

Nomina quædam dei ſunt non ſumpta ex creaturis, alia ex creaturis ad deum tranſlata.li.2.ca.4.col. 205.

Nomina tribuuntur in ſcripturis, ex illa parte quam maximè habent.li. 9. Reg. 22.

Nouum teſtamentum prius ediſcere oportet, vt nouum intelligas.li. 10.Reg.16. E contra nouum a veteri pendet. libro. 8. col.569.

Nobilitas generis nec obeſt nec prodeſt. li. 3.ca.4.col.262.li. 10. Reg. 21. Nobilitas aut ignobilitas prophetarum quibus conjecturis deprehenditur.li.4. c.2.

Non ſolum, in Paulo vſus.li.8.col.569.

Non eſſe, ſignificat ignobilem eſſe. lib. 10. Reg.38.

Nō particula, ſi ante ſe aut poſt ſe admiſerit, omnis, e. ſignificat, Nullus, a. um. li. 6. cap. 3.col.454.

Noſter, dicitur de re propria, ant de illa quę nobis obuenit ex alterius munificentia. li.6.c.2. Dicitur quis, Noſter ad diſtinctionem hoſtium.

Noe filiorum quis maior natu, & minor.li.5. ca.1.col.337.

Noe& filij in arca caſtitatem ſeruant, extra eam nuptijs operam dant.li.5.in fi.

Noe irriſus a Cham filio, figuram Chriſti ſuſtinuit, & Cham Iudæorum.lib.7.cap.1. col.501.

Nnmerorum cognitio eſt theologis perquā neceſſaria.li.10.Reg.47.&.43.

Nnmerus plenus & integer, computari ſolet in ſcriptura, quanuis illi parum deſit, aut ſuperſit.libro.10.Reg.4. libro.6.capit.4. in prin.

Numerus certus pro indefinito ponitur.li.6. ca.4.col.460. Numerus cardinalis pro ordinali.col.462.

Numerus plu. pro vnoquoq; ex multis accipitur.col.463. Præcipuè ſi poſt pluralem ſequatur ſingularis, aut econtra.

Numerus plura. pro vno ponitur.li.6.cap.1. col.415.& ca.4.col.462.

Numerorum ſcientia non eſt à nobis inuenta, ſed indagata. li.6.ca.6.in prin.

Numenius Pythagoreus dixit Platonem eſſe Moyſen Græcè loquentem.in fi.addi.

Nuptię ſeptem diebus celebrabātur apud antiquos patres.li.8.ca.6.col.617.

De litera. O.

OBſcuritas eſt orationis vitium in oratoribus, non autem in prophetis & philoſophis.in proœ. li.7.li.1.ca.1.

Obſcurè diſſerta, alibi explicat ſcriptura. lib. 10.Reg.49.

Obſcuritatis quæ ſint cauſæ.lib. 2.cap. 2. in prin.

Obſcurè dicta, mox manifeſtat ſcriptura.li. 5.c.1.col.353.& in fi.libri.8.col.572.

Obſcuræ ſunt ſcripturæ, vt obtegātur veluti velamine, obſcuritate, ob pſanos.col.355.

Ob-

Obſcœnas res quibus verbis contegat ſcriptu[illegible] Reg.25.& in addit. eius. 5.

Obeliſcas in ſcripturis, qui[illegible]t,& vnde ſumptus. lib.1. ca.4.

Occaſione ſumpta ex re quæ tunc accidebat, prophetæ texebant ſuas prophetias, & Dauid Pſalmos faciebat. libr.[illegible] colum. 521. & Apoſtoli & Chriſtus ſimiliter ab illa conſuetudine non abhorrent. libro.9. Rego.24.[illegible]5.

Occupationis ſiue Anticipationis cognitio, vtilis eſt parādæ eruditioni in ſcripturis. lib.5.ca.1.colum.344.&.[illegible]40. Cur fieri ſoleat. colum.348.

Occidentalium ge[illegible] lau[illegible] in Pero.

Ocioſum verbum exiſtimare [illegible]ſſe in ſcripturis, blaſphemia eſt. lib.8.cap.[illegible] in princ. & lib.9.Reg.[illegible]8.

Ordo in propheti[illegible] non ſeruatur, nec requiritur. lib.5.ca.1.colū.3[illegible].

Ordines di[illegible] ſunt in eccleſia, vt in angelis. in p[illegible]5.

Oleæ ramus, q[illegible] attu[illegible] columba, quid ſignificet lib.[illegible] Re[illegible].47.

Oleo quo te vngebantur ſacerdotes. Oleum pro vnguento odori[illegible]c.& em[illegible]nera. libro.2.c[illegible] principio. Pro pinguedine. lib.1.ca.

Omn[illegible],ac[illegible] pro maxima parte. libro.6 capit.3.colum[illegible]3. Pro [illegible] tantum. colum[illegible].415.

Onus in propheta[illegible] quid ſignificet, & in quibus prophetis [illegible]. & li. 4.ca.2.colum. 31[illegible].

Poſt onera afferunt conſolationem, excepto Nahum & Habacuc. & quare. li.[illegible] ca. 1.colum.[illegible]52.

Onus in bonum & malum dicitur. lib.7.capit.2.

Opinionem vulgo rece[illegible] quando narrat ſcriptura, [illegible] veritatem. lib. 9. Reg.[illegible]. lib.6.ca.1. colum.4[illegible]3.

Ord[illegible] vtcunq; in populo de[illegible] & locum, dabant meri[illegible] & demerita. libro.6.ca.5.

Originale peccatum in pueris negare hæreticum. & pœna eius quæ ſit. in additio. ad ca.3.lib.1.

Origenes ſenſum hiſtoricum ſubuertit, Allegorico ſolo a[illegible]. libro.2.ca.1.columna 86. Reprehenditur in Allegoria venditionis Ioſeph. lib.6. ca.1.columna.410. Nimius in Allegorijs tractandis. in principi. libro.7.

Oramus verſus orientem, quia deum, qui vere oriēs eſt, inquirimus. & paradiſum quā amiſimus, nam ad orientem eſt, exoptamus. lib.8.ca.5.colum.596.

Orientis excellentia ſuper alias mundi partes. ibidem.

Orationis tempora ab eccleſia præſcripta, vnde originem traxerint. libro.8.capit.5. colum.603.

De litera. P.

PAuli natale ſolum quod ſit. in addit. ad ca.1.lib.8.

Paulo caput illi amputatum fuit ſub Nerone, ob gñris nobilitatē in addit. ad ca.13.lib.1. De eius morte. Vide in Petro.

Paulus ſumit aliorum perſonam, præcipuè in re inuidiæ plena. & perſonam perfectorum & imperfectorum. lib.8.ca.1.col.567

Paulus an matrimonio iunctus fuit. col.572.

Paulus an cum beſtijs pugnauerit Epheſi, necne. lib.5 ca.1.colum. 361.

Pauli epiſtolæ inter ſe non tenent vllum ordinem temporis. lib.5.ca.1.colum.362. in Verbo. Epiſtola.

Paulus vnus carnalis, alius ſpiritualis. nam duas ſuſtinet perſonas. lib.5. ca.2.

Paulus vtitur triuij verbis, & opinionibus è plebe deſumptis. lib.6.ca.1.col.434.

Paulus quibus in locis cum citat non adhibet nomen illius cuius teſtimonio vtitur. columna.42[illegible].

Paulus citat Aratum, Epimenidem, Menandrum, vt prophana ſanctificet. col.418.

Paulus lupus rapax. De hoc infra Gene.49.

Paulo quando hoc nomen illi fuit inditum. lib.5.ca.1.colum.34[illegible].

Paulus Do[illegible] in carne non vidit, ſed eius ſimi[illegible]tu[illegible]nem. lib.9 Regu.21. libro.2. cap. 2.columna.1[illegible].

Pau[illegible] G[illegible]aticæ ignarus. lib.1.ca.1. column.[illegible]16.

Paulus ad Hebræos Græce ſcripſit. lib.1.c.6 & in addi[illegible] eius. Apud Hiſpanos prædicauit.[illegible] c[illegible] & in addit. Ipſi[illegible] nominis vera inter[illegible] a[illegible] lib.[illegible] ca.1.colum.[illegible]3.

Paulus Moyſes Attice loquēs. in Peror. fine.

Parabolæ fi[illegible] a[illegible] aliquid ſignificādum, nō ſunt mend[illegible]. lib.7.ca.1.colum.519. Nō poſſunt fabulæ vocari. lib.[illegible] ca.3.

Parabolas ſolet dominus, breui ſermone concludere. lib.7.colū.521.

Parabolarum ſcopum oportet, in earum expoſitione aſpicere, & reliqua quę ad illam contexendam aſſumuntur, negligere, alioqui multa dictu abſurda fingemus. libr. 7. columna. 514.
Parabola, quid ſit. lib. 7. ca. 1.
Parabola pro ſimplici ſermone ponitur. lib. 1. ca. 2.
Parabolis quando vtitur Chriſtus, & quando ſimplici ſermone. lib. 1. ca. 2.
In parabolis non interſeruntur nomina propria, quia tunc eſt hiſtoria, ſi nomen adhibeatur. lib. 1. ca. 3.
Parabolas ipſamet ſcriptura interpretatur. lib. 5. ca. 1. colum. 353.
Parabolæ proponuntur aliquibus, vt de ſe ipſis homines neſcientes, ſententiam ferãt lib. 5. ca. 6. colum. 381.
Per parabolas animalium, mores hominum depinguntur. lib. 10. Reg. 33. & Regu. 6. in fine.
Parabolas inculcant in quolibet ſermone Iudæi, vt tenacius memoriæ res illæ mandẽtur. lib. 1. ca. 2. colum. 22.
Parœmia dicitur, quia per vias in hominũ ore obambulat. lib. 7. colum. 494.
Patientiæ exemplum inter gentiles, Leæna meretrix, Anaxarchus, Damõ, Pythias, in addit. ad Reg. 46. libr. 9. ex noſtris Iob. lib. 9. Regu. 22.
Pater vnus naturalis, alter legalis. lib. 3. ca. 4.
Pater ex ſimilitudine morum. In addit. ad caput. 3. lib. 3.
Pauci, iuſti ſolent vocari. li. 6. ca. 3. col. 454. co. 271.
Panis in bono & malo accipitur. lib. 7. ca. 2.
Paſſer in bono tantum accipitur. li. 7. ca. 2.
Paupertas pro ſtultitia. In addit. ad Reg. 36. libri. 9.
Pardi natura. lib. 10. Reg. 47.
Paracletus vocatur tam Chriſtus, quam ſpiritus ſanctus. lib. 2. ca. 3. colum. 183.
Pars pro toto, vt anima pro homine ponitur. lib. 9. Reg. 7. & 6. De parte loquitur ſcriptura, & ſic loquitur, ac ſi de omnibus ſermonem haberet. Regu. 8.
Pars pro toto ponitur. lib. 6. capit. 3. in principio.
Particeps in bonum ſemper accipitur. libro 7. capit. 2.
Paſsio & Reſurrectio ſimul ponuntur. lib. 5. cap. 1. colum. 350.
Patrum duo genera carnalium & ſpiritualium, & modus generandi ipſorum. libr. 3. cap. 3. col. 241.
Parentes aliquorum ignorantur in biblijs, vt trium puerorum, Melchiſedech, Eliæ. ca. 4. col. 247.
Parentũ ſcelera filijs non obſunt. lib. 10. Regu. 21.
Patres habemus duos, primus eſt Diab lus, ſecundus cum regeneramur Chriſtus. lib. 3. ca. 4. col. 241.
Paſcha definita, vt Chriſtus tunc immolaretur. lib. 9. Reg. 26.
Patriarchæ quatuor quod in Ebron fuerint ſepulti. & 12. filij Iacob in Sichem. li. 6. ca. 1. col. 430. & deinceps.
In Patriacharum. 12. enumeratione, in ordine magnum ſubeſt myſterium. lib. 5. ca. 1. in princi.
Patria ſanctis viris, ſancta, iniquis vero iniqua tribuitur in ſcripturis. li. 6. capit. 1. columna. 405.
Patriam ſummo afficiunt honore viri clari, ſicut obſcuri ignominiam afferunt. ibidẽ. colum. 416.
Patriarcha quid ſit. lib. 4. ca. 1. col. 308.
Peccatorum tria ſunt genera, cordis, operis, conſuetudinis. iuxta tres mortuos à domino ſuſcitatos. lib. 8. ca. 6. in fine.
Permiſsio opus Dei dicitur, vt excęcare. lib. 10. Reg. 5.
Peccator vnus non eſt vnus, ſed multi. lib. 6. ca. 6. in prine.
A peccatis quomodo abſtrahimur. lib. 8. c. 3
Peccatum in ſpiritum ſanctum quare nõ facile remittatur. lib. 10. Reg. 17.
Peccatum & peccati cauſam prodit ſcriptura. lib. 10. Reg. 29.
Peccatum quid ſit. in addit. ad Reg. 36. lib. 9
Perfectio Chriſtiana ex conſilijs conſtat. libro. 8. cap. 2.
Perſæ in balneis vtuntur vnguentis. libr. 8. capit. 6.
Periclis tonitrua. in addit. fine.
Peryſatis Artaxerxis mater dictũ. In pręfat.
Perdicis natura quæ ſit. lib. 1 . Reg. 47.
Petra pro firma ſtabilitate in fide. & pro obſtinatione in malum. lib. 7. ca. 3.
Pectus tũdere, eſt arguere quod in illo latet. lib. 8. c. 5. colum. 602.
Petrus quare cruci affixus. in addit. ad cap. lib. 1. Quibus gentibus prædicauit. lib. 5. colum. 362
Petruſ & Paulus eodem die & anno interempti

pti fuere.in addit.ad ca.13.lib.1.

Petri primatus aſtruitur.lib.5.ca.1. col.336. &.339.&.340. Eius interpretes Marcus & Glaucias.lib.8.ca.4.colum.592.

Petrus primus Antiochenæ eccleſiæ pontifex,nec Lucas in Acti.hoc ſcriptis mandauit.lib.5.ca.1.colum.362.Inde Romã trãſlatus.ibidem.& in addit. ad ca.1.libro.5. Vide in verbo. Roma.

Petrus an ſit eccleſiæ fundamentũ.in addit. ad ca.2.lib.6. Iuſſus à domino ne ex vrbe egrederetur.in addit.ad Reg.15.li.10.

Petrus vnus ex diſcipulis miſsis ad adducendam aſinam.lib.9.Reg.29..

Perfectio eſt duplex abſoluta,vt Dei,mediocris vt noſtra.libro.2.ca.2. columna. 159. lib. 10.Reg. 11.

Perſonis tertijs vtuntur Hebręi pro ſecũdis. lib.6.ca.2. in fine.

Per Pentecoſten totam non ieiunamus & ſtantes oramus.lib.8.ca.5.libr.6.cap. vlti. colum.485.& deinceps.

Phraſes ſcripturæ,in addit.& li.10.Reg.45.

Phantaſia in malam partem accipitur. lib.7. capit.2.

Phidiæ ſimulachrum Iouis olympij.li.1.c.s

Philoſophi patriarchæ hæreticorum. libr.1. ca.17.

Philoſophiæ partes quot.lib.1.ca.8.

Philoſophi qui deũ negant,qui ſint.li.2.ca.2 col.106.&.111.Cur de Deo obſcurè locuti ſint.li.2.ca.2.col.115.& li.1.ca.2.

Philoſophia diſſentit à Theologia,interdũ conuenit,in Procem.li.4.& eius partes.

Pharao nomen cõmune regibus Ægypti.li. 2.ca.1.colũ.107.

Pharaonis filiæ qđ eſſet nomen.li.9.Reg.19

Pilati vxoris quod fuerit nomen.li.9. Re.29

Pietas maximè ſequenda,in rebus obſcuris, in expoſitione ſcripturarũ.li. 10.Reg. 33.

πειθὼ in labris Periclis ſeſſitauiſſe.li.10. in fi.

Piſces in ſalſo mari degentes ſale carent. In Pero.

Piloſus in bonum & malum dicitur.li.7.c.2

Plato occultare voluit philoſophiã, numeris adhibitis.in proœ.lib.7.

Platonis ſcõma in Ariſt.li.2.ca.1. in prin.

Plato Moyſes Græcè loquens.in fi.addit.

Pluſquã propheta ſolus Iohannes Baptiſta vocatur.& cur illi hoc nomen tributũ ſit. li.4.ca.1. in fine.

Plures non diſsidentes à ſe vnum ſunt. libr.3 cap.3.columna.243.

Plinius de nobis,hoc eſt Chriãnis.li.1.c.14.

Plenus dierũ ſolus iuſtus.lib.10.Reg.6

Porphyrius ſtultitiã ſuam prodit, dum arguit euangeliſtas.li.3.ca.4. col. 258.

Potentia,aut poſſe aliquid efficere pro ipſo opere accipitur.lib.10.Reg.22.

Populus Iſrael quibus politiarum generibus vſus ſit.lib.3.ca.4.

Pontifex magnus cur dicitur Chriſtus.lib.3 cap.3.colum. 187.

Populus Iſrael,primũ à Iudicibus,mox à regibus,poſtremo à ſacerdotibꝰ fuit gubernatus.lib.4.ca.2.col. 316.

Pondus prophetiam ærumnarum plenã ſignificat.li.4.ca.2. Pondus ad aliquem & contra aliquem,quid. ibidem.

Poëtæ citantur in ſcripturis,ſed nõ ideò approbantur cætera quæ ille liber complectitur.lib.6.ca.1.colum.434.

Portæ in bonum & malum accipiuntur. lib. 7.cap.2.

Portæ cæleſtis Ieru.12.cæleſtis vero decem. li.6.ca.vlt.col. 479. Nomina illarum.

Portã pro iudicio,quia illic cauſæ decidebãtur apud Iudæos.lib.8.ca.6.col. 613.

Polycletus fecit duas ſtatuas,vnam ad vulgi iudiciũ,alterã iuxta artẽ.in Princ.

Poſt idem ſignificat,quod,In.li.5.col.358.

Prudentiæ eſt,primũ noſſe quæ oportet ex ſe, mox monenti parere.in Pero. In dictione Heſiodus.

Præcepta in præparatione animi adimplenda.lib.8.ca.5.colum. 605.

Pręcepta aliqua ſunt vitæ agendæ,vt moralia.& hęc carẽt Allegoria.alia vitæ ſignificãdæ.& hęc recipiũt allegoriã.li.7.col.510

Pręceptũ vnum pro perfecta doctrina ponitur,vt proximi dilectio.li.9.Reg. 14.

In præceptis decalogi prius negatiua, mox affirmatiua quare ponũtur.li.5.c.1.co.353

Quid ſit prius affirmatiuum an negatiuum. ibid.De hac materia.li.8.ca.2.&.3.late.

Proſperę res triſtibus admiſcentur.lib.5. capit.1.colum.350.

Procis Penelopes,ſophiſtę ſimiles.in fi.addi.

Pronomina quæ redũdare videntur emphaſin habent.lib.6.ca.2.in fine.

Presbyter ab epiſcopo differt.in Proœ.li.6.

Præputium pro gentili.lib.8.ca.1.colũ.571. & lib.10.Reg.45.

Primogenitorũ aliquorũ depulſio ab hæreditate quid ſignificet.libro. 1.ca.1. & lib.9 Regu.17.

Primogenitus omnis creaturę Chriſtus. lib. 3.ca.3.colum.184.
Primogenitus ex mortuis, &, Primitiæ. dormientium, Chriſtus.lib.2.ca.3.col.187.
Principatus & poteſtates,&c. in angelis ex quo loco vete.inſtru.deſumpſerit Paulus. libro.6.colum.436.
Proceſsio filij vocatur generatio,ſed ſpũſſancti,ſpũs aut amor.li.3.ca.4.col. 279.
Prædicit ſcriptura ſine dubio futurũ quod admonẽdo dicit.li.9. Reg.3.li.10. Reg. 50
Propoſitio vniuerſalis,quo altius menti inſideat.per affirmationẽ & negationẽ proferri ſolet.lib. 9. Regu.33.
Propoſitio indefinita ꝓ vniuerſali ponitur. lib.10.Regu.27.
Priuilegium vnius, non eſt inſtar legis. lib.9 Reg.46.
Præteritum pro futuro ponitur.lib. 10. Regu.43.50.& li.5.cap.3.lib.2.ca.3.col.165
Præſentia concedens,futura negat.li.10.Regu.34.& li.5.ca.3.
Præteritum,præſens includit.li. 10.Reg. 34. lib.5.ca.3.
Præterito pro futuro vtitur ſcriptura. Quare id fiat.lib.5.ca.3. Præteritum ꝓ præſenti. Præſens pro futuro ponitur.
Præteritum perfectum Hebræorum,ex primitur per triplex Latinum,Ibidẽ in fine.
Cur poſt præteritum ſequatur futurum in eadem periodo. ibidem.
Priuationes in deo habent vim poſitionis,vt inuiſibilis,i.valde viſibilis.li.2.c.2.col.135
Principium in perſonis diuinis inuenitur,ſed nõ cauſa.lib.2.ca.3.col.173.
Pſalmi graduum cur hoc nomine appellentur.lib.9.Reg.49.lib.6. cap.6.colum.477. & 480.
Pſalterium quod canit eccleſia.70.interpretum eſt.lib. 1.ca. 4.in fine.
Pſalmorum liber vnus an plures In procem. li.6.& an omnes ſint à Dauid conſcripti.
Pſalm.à Græcis fictus de victoria Goliæ. In addit.ad ca.3.lib.4.
Ex Pſalm.ſecundo & primo vnus conflãdus eſt.lib.5.ca.1.colum.351.
Pſalmi ſæpe ſumunt exordium & clauduntur in eadem periodo.ibidẽ.
Pſalmographus ordinẽ narrandi nõ ſeruat. lib.5.colum.358.& deinceps.
Pſalmi inter ſe non ſeruant ordinẽ hiſtoriæ. ibidẽ.Quot ſint cõſcripti ordine Alphabeti. & quare ad hunc modũ ſint cõtexti.ibi colum.360.& lib.6.ca.vlt.
In Pſalmis crebró inuenitur imperatiuus cõmiſerationis.lib.5.ca.4.
Pſalmos quis in vnum volumen redegit. Vide Eſdras.
Pſalmi omnes de Chriſto vaticinantur.lib.6. colum.413. Quæ ſit illorum materia de qua differunt.lib. 1.ca.8.
Prophetæ exquirunt viſionum expoſitionẽ ab angelis.in proœ.lib.6.colũ.406.
Prophetiæ de aliqua certa perſona dicũtur, & in alijs adimplẽtur.lib.6.ca.1.col.412.
Prophetarum periodi interdum interſe non cohęrent, ſed ſunt conuulſæ à ſuperioribꝰ lib.5.colum.355.
Prophetæ hiſtoriæ ordinem non ſeruant.ibi columna. 357.
Prophetæ poſt onera conſolantur populũ. lib.5.columna.352.
Prophetæ citant libros gentiliũ.li.6.col.435
Propheta vocatur qui deum laudat. qui exponunt ſcripturas.Qui ſunt diſcipuli ꝓphetarum.in addit.ad ca.1.lib.4.
Prophetarum tria genera.lib.6.ca.1.col.414.
Prophetæ quod ſint ſexdecim. 12 . minores, quatuor maiores,quod contineat myſterium.lib.6.ca.vlt.colum.480.
Prophetæ ex occaſione carnali eo tempore data ſumebant materiam de futuris vaticinandi.lib.7.colum. 521.
Prophetæ ſolent duo vaticinia contexere, quorum alterum tunc implẽt, alterũ poſt multa ſecula eueniet, vt ex illo quod vidẽt,credant alterum.ibidem.col.522
Prophetæ miſcent in vaticinijs præſentibus futura,& econtra.ibi.col.523.
Prophetia vna eſt ex præſcientia,alia ex iudicio operum.prima immutabilis eſt,ſecũda mutatur.lib.4.ca.1.colum.299.& libr. 9.Reg.3.
Prophetæ nomine Pſeudopropheta intelligitur,& cauſa redditur.lib.9.Reg.2.& lib. 4.ca.1.col.289.
Prophetæ admiſcẽt nomina Barbara illarũ prouinciarum In quibus tunc res agebantur.li. 10.Regu.8.
Prophetæ vocantur, Viri dei,& Videntes.In addi.ad cap.1.lib.4. An aliqua ſcripſerint è ſpũ ſuo.lib.8.ca.4.col.590. & deinceps.
Prophetę vocantur gentilium poëtæ. lib.4. cap.1.col.289. Vide cap.1.lib.5.
Puteus ſemper in bono dicitur.libr.7.cap.2. in fine.

Puniturus Deus indicat quā magna ſint delicta.vt iuſtum eſſe ſupplicium omnes videant.lib.10.Regu.28.
Punitur⁹ Deus benignitate vtitur,differēs tēpus,vt agant pœnitentiam.li.10.Reg.29.
Punitio,in verbo, Supplicium.
Puncta clauſularum animaduertenda,ne hęreticam aut ſtultam ſententiam proferamus.in proœ.lib.10.
Publicanus vocatur in nouo inſtru.homo ſceleratus.lib.8.col.565.
Pythagoræ ſymbola.li.1.ca.2.col.21.
Pythagoras occuluit arcana philoſophiæ, quibuſdam ſymbolis.in proœ.lib.7.& nō nulla ex illis afferuntur,cum expoſitione ſuccincta.

De litera. Q.

QVæſtiones curioſæ ab ſcripturis relegandæ.lib.9.Reg.40.
Quadrageſimæ myſterium quale,ex veteri & nouo inſtru.lib.6.ca.vlti.col.483.& in addi.ad Reg.3.li.9.
De Quadrageſima & cibis in ea prohibitis.in Pero.
Quis,pro difficili aut impoſsibili ponitur.li.9.Regu.48.Quis,cum verbo.Do.das.optantis eſt.li.5.ca.6.col.380.
Quis particula interrogatiua,interdum dicit rem difficilem,interdum impoſsibilem.li.5.ca.6.Interdum rem extenuat.

De litera. R.

RAchel pulchritudo figura eccleſiæ.li.6.ca.1.in princ. Vbi ſepulta.ibi.col.430. Cū dolore pręter morem aliarum ſanctarum,peperit.lib.8.capit.6 Pro quacunque muliere accipitur.lib.2.ca.1.columna.101.
Raab meretrix Chriſti figura.lib.9Reg.11. Ponitur in genealogia Saluatoris.li.3.c.4.colum.263.Vnde ſit ignoratur.ibidē.columna.255. Quod non fuit meretrix,ſed caupona.
Raca nomen conuitij eſt in euangelio.lib.1.ca.6.& in fine addit.
Ratio contra ſcripturam,admittenda nō eſt.lib.10.Regu.33.
Rabbinorum lectioni addicti,quales ſint.in addit.ad lib.7
Raphaël nomen angeli,& quæ ſint partes eius.lib.2.ca.1.col.91.
Reſurrectio futura eſt iuxta philoſophos etiam.in Præfa.
Regni cęleſtis & Gehēne ſimul Chriſtus meminit.lib.5.ca.1.col.352.
Reſurgentes cum Chriſto iterum mortui nō ſunt.lib.2.ca.3.col.188.
Regnum cęlorum ante euangelium nunquā fuit auditum.lib.8.ca.6.in prin.In vete.lege obſcurè de illo diſſeritur.
Reſurrectio mortuorum in Moyſe palā non aſtruitur.lib.8.ca.6. Quæ teſtimonia ex Moyſe & prophetis eam probent.
Relatiuum ſine antecedēti ponitur, cum res inſignis eſt bonitatis aut maliciæ. li.9.Regu.32.
Relatiua redundant, ſed emphaſin habent. ibidem. Lege ca.2.libri.6.
Reſpondet Paulus ad illa quæ obijci poſsūt. lib.8.columna.570.
Reſpondet dominus ad mentem interrogantis,verbis omiſsis.aliquando ad verba.lib.5.ca.6.columna.382.
Recitabantur noia tū virorū tū ſanctorū, dū myſteria per agebant.in addi.ad.c.vlt.li.6
Regum pellices quibus fomentis præparabātur ante ingreſſum eorum cubiculi.libr.8.ca.6.colum.610.
Reges.12.tribuū,& anni gubernationis eorum ſupputantur.libro.4.capit.2.columna.318.
Reges decem tribuum, & anni gubernationis,numerantur,ibidem.
Reges duarum tribuum & anni regiminis numerantur, ibidem.
Regnum.12.tribuum quomodo in duas factiones fuerit ſciſſum,mortuo Salomone.lib.4.ca.2.colum.318.
Regum diſtinctionem ſolus Iſaias ſeruat, nā alij prophetæ mixtim hiſtoriam narrāt.lib.4.ca.2.
Regium genus cum tribu ſacerdotali matrimonium inibat.lib.3.ca.4.colū.269.
Regna quatuor quibus mundus à principio vſque ad finem gubernabitur,quæ ſint.in addit.ad cap.1.li.8.
Reges cunctarum gentium quibus appellentur nominibus.lib.2.ca.1.in fine.
Regnorum orbis curriculum,& deuaſtatio.lib.3.ca.2.
Reges omnes legimus ſepultos,dempto Ioakim filio Ioſię.lib.8.ca.6.col.616
Recapitulationis cognitio, quàm ſit neceſſaria ad intelligentiam ſcripturarum.lib.5

ca.1.colū.340.& ſæpe alias.
Repetitiones eiuſdem verbi vel ſententiæ, cur fiant in ſcripturis.lib.5. cap.7.in principio. Vide ibi totam hanc materiam.
Quod repetantur hæc verba in prophetis, Hæc dicit Dominus.cauſa aperitur.libro.10.Reg.23
Res maioris momenti, minoribus tranſilitis narrat ſcriptura.lib.9.Regu.5.libro.6.ca.1.colum.422.
Rerum ſimilitudines pro rebus ipſis ponit ſcriptura.lib.9.Regu.21.
Res quæ ſemper eſt,tunc fieri dicitur, cum cognoſcitur à nobis.reg.44.
Res quæ ob aliam quæritur,inferior eſt illa altera.lib.10.regu.32
Re dubia exiſtente in ſcripturis, ratio ſequenda eſt.regu.33.
Res quæ alicubi ſtrictim narratæ ſunt,alibi latius explicantur. ideo ex collatione intelligi debent. regu.49.
Res per ſigna intelliguntur. regu.45.& lib.8.cap.1.
Res quæ per hiſtoriam virtus eſt,in ſignificatione eſt in vitio, & è contra.libro.7.capite.1.colum.505.
Roma ſedes Petri. Quare vrbs illa fuerit à domino præ alijs electa.in additio.ad regu.15.lib.10.
Romanorum mores.lib.9. regula.1.
Romanorum imperium demoliturus eſt Antichriſtus.lib.3.ca.2.col.233.
Romanæ eccleſiæ authoritas cur alijs præferri merito debeat.li.8.ca.5.col.599

De litera. S.

SAncti omnes, in aliqua re,tenēt Chriſti figuram.Non oportet totam eorum vitam in typum trahere.lib.7.ca.1.colum.502.&.517.lib.6.ca.1.in princ.
Sancti multa ignorant.in prooem.li.6.lib.4 ca.1.colum.292.
Sanctus vnus ſuſtinet typum duarum rerū, vniꝰ malæ, & alterius bonæ.lib.7.col.504
Sācti aliqui an deum in hac vita viderint. vt Paulus.li.2.ca.2.col.135.
Sancti vocantur homines,eo quod ſint ſolum ad ſanctitatem vocati.li.5.ca.3
Sanctus vnus typum omnium ſanctorum ſuſtinet,& quæ de illo dicuntur, intelligenda ſunt de quolibet alio.lib.3.capit.3 columna.235.
Sancti ſoli implent dies ſuos.libro.10.Regula.6.
Sancti aſſumunt perſonam peccatorum.lib.10.Regu.2.li.9.Reg.43.
Sanctorum multorum numerantur virtutes,in quibus alij alios ſuperauerūt.Re.22
Sanctorum vxores ſteriles fuerunt.lib.8.ca.6.in verbo.Vxores.
Sancti rarò admodum filias generant.lib.8 ca.6.colū.612.
Salomon ex ſapiētibus Tyri & Phoenicum multas didicit ſententias. Vomens cur vocatus fuerit.lib.6.col.401.435.
Salomon quoto ætatis anno Roboā genuerit.lib.9.Reg.40.
Salomon nū inter ſanctos cōputandus ſit.li.10.Reg.25. Quod multis fuerit nominibus præditus.lib.2.ca.1.col.104. Quare in ſomnijs ſapientiam illi ſit dominus elargitus.lib.10.Regu.6.
Salomon figura Chriſti.lib.7.ca.1.col.502.
Salomonis librorum quod ſit inſtitutum ac materia.lib.1.ca.8.
Sacerdotis nomen,commune eſt ſacerdotibus dei & idolorum.lib.9.Reg.2.
Sacerdos dicitur Chriſtus.li.2.ca.3.col.187
Sacerdotibus Iudæorum fuit cura gubernādi Iſrael demandata, poſt reuerſionem è captiuitate Babylonica.li.4.c.2.col.318
Saul in Chriſti præceſsiſſe figurā,& maledictionem Gelboë ſignificaſſe reprobationem Iſrael,falſò putauit Euche.lib.7.cap.1.columna.504
Saul nomē familiare erat his qui erant è Bēiamin.lib.2.ca.1.col.89.
Samſom amator pauperis Dalilæ Chriſti figura fuit,nos amantis.lib.7.col.502.517 li.6.ca.1.in princ. Samſomis fabula,eius hiſtoria an aptè dici poſsit.li.1.ca.3.
Sadducæi negantes reſurrectionem mortuorum,refelluntur.lib.8.ca.6.poſt princ.
Samuel nō fuit ſacerdos,ſed Leuita.lib.2.capit.13.li.4.ca.2.colū.293.
Samuel an verè fuerit à Phythoniſſa ſuſcitatus.li.9.Reg.21.
Sarai cur vocata Sara.lib.2.ca.1.col.88
Sarai an ſoror Abrahæ.in addi.ad re.20.li.10
Sarai Ieſcha alio nomine vocatur.ibidem.
Satisfactio Chriſti infinita, quia ſuppoſito infinito facta.lib.3.ca.1.col.215.
Satisfactio duplex vna perfecta,alia imperfecta.colum.216.

Sabel-

Sabellij hæreſis,exponitur in addi.ad ca. 2. lib.6.

Sabbati myſterium.lib.6.cap.6.col. 475.& li.3.ca.1.col.227.

Sabbatum pro die certo, & pro paſchate ex 7.diebus conſtante.li.9.Reg.7.

Sagittæ in bonũ & malum dicuntur.li.7.c.2.

Sagittæ dei ſunt ingentes calamitates.li. 10. Reg.45.& Regu.11.

Sacris authoribus quantum authoritatis deferendum ſit.in Proœ.lib. 6. & lib.1. cap. 16.

Salim(nomen vrbis apud Io.)pro Salem,corrupte proferebatur Chriſti tempore.li.6. cap.1.col.431.

Satyrus cum primum ignem vidiſſet,ipſum voluit amplexari.li. 10.in.fi.

Scorpionis natura.li.10.Re.47.

Scythiſmus mundi,quando fuerit .li.3.ca.4. col.249.

Scholaſtici notati in expoſitione quorundã locorum Pauli.li.5.c.4.& li.6.c.1.col.419. & li.2.c.2.col.153.

Scholaſticorum multæ quæſtiones vanæ. li. 9.Re.40.Illorum in ſolentia in exponendis ſcripturis.li.1.ca.2.col.21.

Scholaſtici notati ſemel atq; iterũ.in Proœ. li.6.verſus finem.

Sceleratorum ſupplicium apud Hebræos erat ligato ſaxo proijci in flumine.li.8.c.6. col.615.Vide Supplicium.

Scriptura an ſit adeo inſpirata tantum,an inſpirata & dictata.li.8.c.4.

Scriptura ſimilis eſt homini ex aĩa & corpore conſtanti.li.7.col. 511.

Scriptura multa dicit quæ iuxta hiſtoriam, nequeunt conſiſtere. ibidẽ. col.512.

Scripturæ difficultas quanta.in Proœ.lib.6. & li.1.ca.1.2.An in vernacula lingua trãſfundenda.lib.8.ca.5.col.603.& in fine illius libri.

Scriptura ſæpe ſecum non cohæret. li.1.c.1. & li.5.c.1.col.355.& deinceps.

Scriptura laudatorum hominum ſcelera nõ tegere ſolet in eorum gratiam.li.10.Re.20.

Scriptura quando aperte loquitur memoriæ commendanda,vt nobis ſubueniat in obſcuris. Re. 16. Scripturarum verus ſenſus è pluribus locis qui eandem rem edocent, eruuntur.Regu.49.

Scripturas legẽtes quæ animaduertere oportet.li.9.Re.37.li.4.c.2.in princi.

Scriptura rebus expertibus animæ, tribuit animam.li.10.Reg.7.

Scripturæ authoritas, quanta ſit. lib.9. Regu.34.

Scriptura,ex tempore, loco & alijs circunſtantijs res illas ſignificare ſolet,quas aperte non innuit.li.10.Reg.6.

Scriptura plena eruditionis eſt,& non eruditionis expers vt ſtulti putant.libro.9.Regu.49.

Scriptura cum geſtu aliquando proferenda, qui ſolet eſſe loco interpretationis. in Proœ.li.10.& in verbo.Ironia.

Scriptutarum ſenſus ex antecedentibus & conſequentibus eliciendus. libro. 10.Regu.1.

In Scripturis nihil redundat.li.9.Re.28.

Scriptores ſacri ita de ſe loquuntur, vt de alijs.li.9.Reg.29.30.

Scriptura nonnunquam omittit aliqua,quæ alio in loco ſupplet.li.5.ca.1.col.361.

Scripturæ diuinæ laus.in proœ. li.4.

Ad ſcripturarum intelligẽtiam,tempus, perſonã & cauſam & rẽ,animaduertere oportet.lib.5.cap.2.

Scriptura quatuor modis profert quæ dicit bona bene.&c.li.9.Reg.38.39.

Scripturæ quæ poſtmodum ſunt dicturæ,ac ſi eſſent iam dicta,proferũt.li.10.Reg. 23. Quandoq; ad ſuperiora referunt.

Scripturæ ab humanitate Chriſti incipiunt, & conſcendunt ad diuinitatem,& ecõtrà. li.2.c.3.col.170.& li.8.c.1.

Scriptura prius à malis operib⁹ auertit,mox ad bene operandum allicit. libr.5. colum. 352.

Scriptura primùm bona proponit,mox mala ſubiungit quia bona ſunt præcedentis dei conſilij,mala noſtræ ignauiæ. ibidem.

Scriptura aduerſis læta ſubiungit. colũ. 349.

Scriptura obiter & in alieno loco interſerit, quod omiſerat, quando rem ex inſtituto narrabat.col.340.

Scriptura duos aut tres ſenſus admittit.li.10. Reg.36.& li.7.ca.1.

Scriptura obſcure proponit myſteria,ne ab infidelibus irrideantur.lib.10. Reg.47.& ob audientium imperitiam.Vide cap.1.& 2.libri.1.

Senſus noſtri vnus pro alio mixtim ponuntur.li.9.Regu.15.

Senſus in teſtes adducit ſcriptura vt nos certiores reddat.Regu.16.

Senſus noſtri ſi cocreeantur, vitam, prçſtant ſi relinquantur liberi, mortem afferunt. li.6.ca.6.col.473.

Senſus quatuor ſcriptura admittit, non ſimul, ſed certis in locis.li.7.col.497.lib.10. Regu.36.

Sẽſus ſcripturæ duo ſunt, literalis, & ſpiritualis.li.7.col.497.

Senſus myſtici ad hæreticos profligandos parum roboris habent.li.7.col.500.

Sedechias rex impius, Chriſti figura eſſe non potuit.li.7.col.503.

Sepulchrum Adæ vbi ſit, exquiritur.lib.6. col.430.

Sepulchrum quatuor patriarcharum cũ vxoribus, vbi ſit.li.6.ca.1.col.430.

Sepulchrum.12.patriarcharum filiorum Iacob, vbi ſitum ſit.col.431.

Sepeliuntur in ſcripturis reges omnes, dempto Ioakim filio Ioſiæ.li.8.ca.6.col.616.

Serpens in bono & malo dicitur.li.7.ca.2.

Serpentis naturam noſſe prodeſt ad intelligendas ſcripturas.li.10.Reg.47.

Seruitus pro idolatria. in addi.ad Regu.36. lib.9.

Sermo dei Margaritum.in Proœ.li.10.

Sedere in deo quid ſignificet;lib.2.cap.vlt. in fine.

Septuaginta à quo rege Ægypti fuerint euocati ad interpretandum ſcripturas. li.1.cap.4.& tota eorum hiſtoria. Quod ſçpè literarum ſimilitudine fallantur.in addi.ca.3.lib.5. Illorum laus.libro. 2.cap.1. col.94.

Seminis ſuſcitatio à fratre viuo in vxore mortui quomodo fuerit in veteri lege. li.3.ca.4.col.270.

Semen Abrahæ vocatur Chriſtus iuxta carnem.in addi.ad ca.3.li.2.

Sexu non expreſſo maſculus & fœmina intelliguntur. ſi vnus exprimitur erit honoratior, ſed vterq; intelligitur lib.9. Regu. 9.6.

Sexus in incorporeis rebus non eſt: ſed linguæ idioma.li.10.Regu.10.

Separatio quando fit, boni ſecedunt à malis, non econtrà.li.9.Regu.27.

Sententiæ duplicantur ad incrementum rei oſtendendum.lib.5.cap.7.col.390.& deinceps.

Sententia quæ in duobus locis repetitur, alijs verbis exprimitur, quam in loco proprio.col.395.

Sexta hora deus hominem creauit, & eadem reparauit, & de ligno comedit. lib. 6. capite.3.

Similitudine ex aliqua re ducta, non laudatur res tota.li.7.ca.1.col.509.& cap.2.

Similitudo pro re ipſa ponitur. vt vidi puteũ in ſomnis lib.9.Regu.21. lib.10.Regu.22.

Similitudines à bonis & malis rebus trahuntur.li.10.Regu.22.

Similes ſimilitudines, & diſsimiles ſimilitudines in deo, quomodo inueniantur. lib. 2. cap.2.in fi.& in addi.

Similitudo ab æqualitate differt.li.10.Reg. 50.li.7.ca.4.

Si forte, in deo quomodo dicatur.li.5.ca.6. in fine.

Sic & ſicut in diuinis non ſunt ſimilitudinis ſed æqualitatis.li.7.cap.4.col.553.& li.8. cap.8.

Si pro nunquid.in Proœ.li.10.lib.5.cap.6. in prin.

Signa deus ſemper facit cum legem aliquam laturus eſt.li.9.Regu.50.

Signum dicitur quando aliquid cernitur, & aliud intelligitur.li.7.col.501. ſignum à prodigio in quo differt.ibidem.

Signa, erant omnia facta Chriſti. ſ. alterius rei.li.10.Reg.47.li.1.ca.3.col.26.

Simon Leproſus cur vocatus.lib.9.Reg.11. Putant hunc Lazari patrem vel cognatũ. in addi.ad ca.1.li.2.in fi.

Simon Cananæus, à vico Cana.li.2.ca.1.col. 89.aut à zelo erga deum.li.7.ca.2.& in addi.loci prioris.

Sophoclis ſententia de temporis momento in rebus gerendis.li.1.ca.3.in fi. De præmio & pœna.li.8.ca.3.

Sodomitæ quare igni abſumpti & non alio elemento.li.9.Regu.26.

Sortes quid ſint, & Matthias & Ionas an fuerint ſorte electi.li.9.Regu.47.

Solem & Lunam obſcuri in gentem oſtendunt calamitatem.li.10.Reg.7.in fi.

Sol pro Chriſto & tribulatione.li.7.ca.2.

Soror pro cõſanguinea.in ad.ad Re.20.li.10.

Sophiſtæ quibus ſimiles.in addi. fine. & li.1. ca.15. Quod Theologiam conſpurcauerint. in Proœ.li.6.col.401.

Spirituales ſenſus contemnentes & adhærentes literæ tantum incipiunt in ſpiritu, & carne conſumantur.in addi.li.7.

Spiritus pro homine iuſto.li.9.Reg.6.

Spiri-

Spiritus ſanctus nūquā dicitur patre minor, ſicut filius.li.2.ca.2.col.143.148.Eſt verè deus.col.149.An ſit imago filij, vt filius eſt patris.ca.3.col.185.Quod procedat à patre & filio contra Græcos. in Prooe. lib.6.

Splendor gloriæ.i.ingens,Chriſtus vocatur. li.2.col.185.

Stratocles dicebat iuris peritos metere meſſem aur eam.in Perora.

Stantes in ſcripturis ſancti loquūtur. lib.8.c. 6.col.615.

Stare eſt proprium ſanctorum. & ſignificat recte agere.li.10.Reg.6.

Steriles quare fuerint ſanctæ mulieres.li.7.c. 1.col.519.

Stellæ ſua habent nomina in ſcripturis. licet interpres vtatur nominibus è fabulis deſumptis.li.7.col.433.

Stylus ſcribentis qua nota in ſcipturis cognoſci ac diſcerni poſsit.li.1.ca1.col. 17.

Subintroductæ mulieres , quæ. in addi. ad cap.4.lib.3.

Sudor Chriſti in paſsione an fuerit verus ſanguis.li.8.ca.8.col.629.

Sum quid ſignificet in ſcripturis: libr. 10. Reg. 38.

Suſannæ accuſatorum nomina.lib.9. Re.29.

Supplicia illorum qui ad Chriſti fidem conuertebantur apoſtolorum tēpore. in addi.ad c.5.li.1.

Supplicium ingens in vet. teſtamento erat verenda detegere,& corpus nudare.In addi.Re.25.li.10.In nouo teſta.ligato ſaxo in mare proijcere.li.10.c.6.

Supplicium hæreticorum in verbo, Epiſcopus,& Hæreticus.

Suos vocat deus iuſtos. licet oēs hoīes ſint dei ratione creationis.li.6.ca.2.col.447.

Synætis ruſticus quod munus obtulerit Artaxerxi.li.10.in fi.

Synecdoches figurae xplicatur. li.9.Regu. 4.5.6.7.li.10.Reg.43.

Symbolum an ab apoſtolis compoſitum.& de nominis ſignificatione.in addi.ad ca.5. li.8.

Symonides poëta vitam tyrannicam, à Hierone tyranno didicit.in fine.addi.

Sychem nomen viri & vrbis.libr. 6. capit. 1. col.432.

Sychar corruptè proferebatur tēpore Chriſti,pro Sychem vrbe Samariæ.ibidē.col. 431.

De litera. T.

Tαυτολογία non eſt in ſcripturis, quamuis eſſe videatur. lib. 10. Regu.11.

Tenebræ paſsionis Chriſti obtexerint totum orbem,nec ne.li.6.c.3.

Terræmotus rerum mutationem ſignificat. li.10.Reg.50.

Terræmotus paſsionis Chriſti an vniuerſalis.ibidem.

Telephi haſta vulnus infligebat & ſanabat. in fi.addi.

Teſtimonium ex inimicis deſumptum validiſsimum.li.6.ca.1.col.435.li.1.c.14.

Teſtimonijs ex libris.70.vſurpant apoſtoli, omiſſo Hebræo.quia illi libri erant apud Gentes diuulgati. libro. 6. capite. 1.col. 429.

Teſtimonium ſcripturæ proprio loco & tēpore adhibendum, ne contemnatur ſi in alieno loco irrepſerit.libro.6.capit. 1. col. 419.

In teſtimonijs citandis apoſtoli, aliquando explicant nomen authoris,aliquando ſupprimunt , quia cum doctis loquūtur. ibidem.

Teſtimonia plura ſub nomine illius,qui notior eſt,citari ſolènt.col.420.

Teſtimonia plura citantur,ac ſi eſſent vnius. ibidem.

Teſtimonia citantur ab euangeliſtis quæ omnino quadrare rei præſenti non videntur,ſed ex illis ſumunt occaſionem ad docendum.ibi.col.425.

Tempus,res omnes inuenit. in Procemio. lib.6.

Tempora verborum mixtim inter ſe permutantur.li.5.ca.3.in.fi.

Tempus cognoſcendum illius rei de qua agitur,vt ſcripturas intelligas.li.4.ca. 2.

Tempus in rebus dominatur.li.1.ca.3. in fi.

Teſtamentum propriè fœdus ſignificat inter viuentes,abuſiuè inter mortuos. lib. 5. cap.7.

Teſtamenti noui & veteris quæ ſit differentia.ibidem. Vndè deriuetur nomen in Hebræo.

Teſſaradecas tertia Mat.quomodo cōtineat 14.perſonas.li.3.ca.4.col.259.

In Teſſaradecade ſecunda numerātur.14.perſonæ,cum tres deſint,Ochozias filius Ioram.Ioas, Amaſias .igitur cū ſint.17.cur nume-

numerantur.14.tantū.lib.3.ca.4.col.260

Tentatio duplex.probans & ſeducens. libr. 9.Regu.36.

Tertulliani ſtultiſsimus error, dicentis Mariam ad filij prædicationē nō fuiſſe cōuerſam,nec eius fratres.in Proœ.lib.6.

Theſſalorum mores.lib.9.Reg.1.

Thare Abrahæ pater infidelis.lib.10.Reg.21.lib.3.ca.4.colū.250.

Theologię detractores,carpuntur.lib.10.in fine.

Theologia certis regulis eſt adſtricta. in Præfar.

Theologi a qua malorum exciderint hæreditate.lib.1.ca.12.

θεὸς vnde deriuatum ſit.li.2.c2.2.col.121.

Theologi nōnulli à bonis literis abhorrētes vulpi cui cauda abſciſſa erat ſimiles.lib.1.cap.6.

Theologia degenerauit ab antiquo ſplendore.in procem.lib.6.

Theologia vna eſt coniuncta, alia ſeparata. lib.2.c2.2.colum.132.

Theologia in tres ſecatur partes,in naturalē, moralem,myſticam.li.1.ca.8.

Thales. Vide Thracenſis.

Thracenſis ancilla quid Thaleti dixerit ſydera contemplanti.lib.2.ca.2.in prin.

Therſites deformiſsimus. in Perora.

Theophy.& Theodoretus reprehenſi in expoſitione,Oneris,in titulis prophetarū.libro.4.ca.2.colum.314.

Theophy.locus.dicentis,vnum tantum Eliā futurum ſecundi aduentus præcurſorem, explicatur.lib.3.c.1.col.221. Eiuſdē error de proceſsione ſpūs ſancti à patre tantum in Proœ.lib.6. Quod Maria fuerit ambitioſa.ibidē.Tribuit errorem memorię euāgeliſtis.lib.6.ca.1.col.427. Quod diuitis epulonis narratio apud Luc.ſit Parabola. lib.1.cap.3.

Thabor mons Galilęę.in addi.ad Re.1.li.10.

Timor vnus ſeruilis,alius caſtus.lib.9.Regu.36.& li.10.Regu.11.

Tituli Pſalmorum carent ordine.lib.5.cap.1. col.359.

Tituli Pſalmorum & prophetarum,exponūtur.li.4.ca.2.&.3.illinc pete.

Titulo libri cognito aditus aperitur ad eius intelligentiam.in Proœ.li.9.

Titulus crucis in tribus linguis poſitus,oſtēdit ſine linguarum cognitione non poſſe ſcripturas exactè intelligi. in fine addi. lib.10.

Totum pro parte ponit ſcriptura.lib.9. Regu.7.

Torcular vocatur eccleſia.lib.10.Regu.11. In bonam & malam partem accipitur.li.7 cap.2.

Torrens in bonum & in malum accipitur.li. 7.cap.2.

Tranſire de bonis & malis dicitur.lib.10.Regu.6.

Tropicæ locutiones proprijs admiſcentur, vt præbeant aditum ad eas intelligendū. li.10.Reg.47.li.7.ca.1.col.496.

Tropologicus ſenſus ſpectat ad mores,& vnde deducatur nomen.col.497.

De tranſlationibus Græcis & Latinis & quod vulgata editio non ſit Hiero. lib.1. cap.4.

Tranſlatio.70.qualis.in addi.ad ca.1.li.1.

Trinitati omnia ſunt communia, demptis relationibus & carne Chriſti. lib.2.cap.2. col.131.

Trinitatis cognitio,eſt ſcientiæ ignoratio.in Proœ.li.4.

Tribus Iuda cum Leuitica matrimonia inter ſe copulabant.libr.3.capit.4.col.269.

Tribuum duarum. Decem. & , Duodecim, quæ ſint nomina.li.4.ca.2.in fine.

Tribuum decem captiuitas perpetua. ibid. col.320.

Tribuum maledictiones & benedictiones, prophetiæ ſunt.li.5.ca.5.

Tribubus ſingulis aſsignātur varię habitationes iuxta merita, ſic Chriſtianis manſiones dantur.li.6.ca.5.

Triſtibus læta ſubiungunt ſcripturæ. lib.5. ca.1.col.351. Poſt mœrorem ſuccedit conſolatio.

Traditiones apoſtolorum ex ve.ſumptę ſunt inſtrumento.li.6.c.1.co.418.De illis li.8.c. 5.diſſeritur.Traditio diſcipu.Elię.li.3.c.1.

Traditio eſt Apoſtolica in vigilia paſchę populos vſq; ad mediam noctem non dimittere, ſed ſpectare Chriſti aduentum.li. 3.ca.1.col.226.

Transferentes ſcripturas ad res prophanas, ſunt vt Nabuchodonoſor.lib.6. ca.1.col. 437.

Tuus,in malam partem dicitur, vt peccauit populus tuus.li.6.ca.2.

Turpitudinis denudatio ſupplicij genus acerbum, in mulieribus pręcipuè.in addi. Reg.25.li.10.

Tunc

Tunc particula iuncta futuro, vertit futurũ in præte.li.5.ca.3.
Tychonij ſeptem Reguiæ ad intelligendum ſcripturas.li. .Reg.39.& deinceps.
Typum Chriſti ſuſtinent ſancti. Typus partem indicat.nam ſi prorſus eſſet ſimilis,nõ eſt typus,ſed res ipſa.li.6.ca.1.in prin.
Typum germanũ nouorum putare eſſe vetera abſurdum eſt.li.6.ca.1.col.411.
Typis ſolent homines præparari adeo antequam res ipſę veniant.li.7.c.1.col.502.
Typus rei bonæ, poteſt etiam eſſe rei malæ, ex illa nimirum parte quæ bona eſt. li. 7. ca.1.col.504.& hoc extenditur ad res irrationales.col.505.& deinceps.

De litera. V.

VArietas rerum,tædium leuat.li.1.cap.2.
Vanitas vanitatum quid.li.5.c.7.
Vas, vaſis pro quocunq; inſtrumento.li.10.Reg.45.
Vas electionis quare Paulus vocatus. ibidẽ.
Vas honoris & contumeliæ quid ſignificet. in addi.ad Regu.25.li.10.
Vas aut vaſculum pro mẽbro genitali mulieris.li.10.Reg.25.
Veſpera pro nocte accipitur.lib.9.Reg.7.
Veritas illuſtrior fit, falſitate illi è regione appoſita. Regu. 35.36. Temporis filia in Proœ.li.6.
Vertere terga eſt contemnere dei præcepta. li.10.Reg.6.
Verbi vnius tranſlatio,non efficit totum locum figuratum.li.10.Reg.47.
Veritas in altiſsimo puteo, iuxta Democritum,demerſa.li.2.ca.2.in prin.
Veritas alijs atq; alijs verbis enarrari poteſt, ipſa incolumi.li.10.Regu.50.
Verbum dei & noſtrum quomodo differũt. li.2.c.2.col.158.li.3.ca.4.
Verbum filius dei vocatur.& quare. li. 2. ca. 3.col.181.
Verbum domini habet in titulo prophetia quæ fauſta annunciat, aut ęrumnas,dum poſt illas ſequatũ ſolatium.li.4.c.2.col.314
Verbi vnius repetitio vehementiam locutionis oſtendit.li.5.ca.7.col.390.
Verbum ocioſum. Vide.ocioſum.
Verbi repetitio huiuſmodi. Videns vidi, quid ſignificet.li.5.cap.7.col.390. Vide Phraſes.
Verbum idem ſecundò repetitum in eadem periodo,aliam habet ſignificationem, & eſt veluti prioris Allegoria.lib.5. col.391.
Verbis triuij vtitur ſcriptura.li.6. cap.1.col. 434.& li.8.c.1.
Venator frequentius accipitur in malam partem quam in bonam.li.7.ca.2.
Veſter. a. um.dicitur de bonis & malis.lib. 6.cap.2.
Veſtis ſplendida & ſordida quatenus deceat in Pero.
Vermis ſupplicium impiorum, metaphoricè vocatur.li.8.ca.5.col. 595.
Veſtimenta ſcindebantur audita blaſphemia.li.8.ca.6.col.615.
Vetus teſta.diuiditur in legem & prophetas & Hagiographa.libro.4.cap. 1. col. 307.
Veteris legis abrogationẽ inculcat Paulus. li.8.ca.1.col.570.li.1.ca.7.
Verberari anteà, hominem crucifigendum, mos erat Romanis.li.8.ca.6.col.615.
Vir pro homine & muliere accipitur. lib.9. Reg.6.9.Vide Maſculinum & ſexus.
Virginitas ſub pręcepto quare non ſit poſita.li.8.ca.2.
Virgo vocatur etiam quæ eſt corrupta. li. 9. Reg.11.
Virginitas Mariæ adſtruitur.li.8.col.531.& deinceps.
Viſiones dæmonum & angelorum quo modo diſcernantur. li.9. Regu. 16.
Virtutes connexæ & concatenatæ inter ſe. Regu.22.
Virga corporaliter & ſpiritualiter intelligitur.li.10.Regu.11.in fi.
Viperæ natura quæ ſit.lib.10.Reg.47.
Virtutes gentium,non conſtituunt populũ dei.li.6.ca.5.
Virtutes ſunt quatuor & in ſe connexæ.lib. 9.Regu.22.
Vituperium non eſt ex illaudatis naſci parentibus.li.10.Reg.21.
Vituperat eccleſia homines iniquos, quia ab iniquis parentibus orti.ibidem.
Virorum generationes digerit ſcriptura, nõ mulierum.li.3.ca.4.col.268.
Viuere eſt ſolius dei verbum,propriè.li.2.c. 2.col.159. Viuens dicitur ad Idoli diſtinctionem.col.157.
Vinctus Chriſti, nomen eſt ingentis ſupercilij in Paulo.li.8.c.1.in prin.
Vinctos è carcere extrudunt Paſchate Romani& Iudæi.li.8.ca.5.col.603.

Viri ſiculni,qui.in addi.fine.
Vulpi cui abſciſſa erat cauda, ſophiſtæ ſunt ſimiles.ibidem.
Virtutes illæ,quæ ſunt ex Angelorum numero,ex quo loco vc.inſtru.deſumptæ. lib.6. ca.1.col. 436. Quare hoc nomine vocatę. li.2.ca.1.
Viam muniebat deus in ve.teſta. ad ea quæ facturus erat, ne veluti inſolita reijceres. li.7.col. 519.
Viſitare,ſignificat regere ac moderari.mox punire.li.5.ca.7.col.392.li.7.ca. 2.
Vitia non ſunt omnia inter ſe paria.li8.ca.2. in prin.
A vitio prius recedendum,deinde virtuti operam dandum.li.5.col. 352.
Viſio dei non differtur ſanctis vſq; ad extremum Iudiciū.li.2.c.2.col. 139.
Viſiones aliquæ ſpectant ad Ieru.cæleſtem. aliæ ad terrenam,aliæ ad vtranq;. li.4.cap. 1.col. 287.
Videntes vocabantur prophetæ, quia quæ cæteri ignorabant,ipſi cognoſcebant.col. 292.
Viſio in prophetis, idem eſt quod verbum domini.li.4.ca.2.col.314. Viſio ponitur in titu.prophetarum, & nihil ſubiungunt ſe vidiſſe.& quare.ibidem.
Vniuerſalis propoſitio intelligitur iuxta ſubiectam materiam.lib.6.cap.3. Aliquando omnia comprehendit; ac nullis terminis ſepta eſt.
Vnus pro multis,vt indefinita propoſitio ꝓ vniuerſali.ibi.col. 455.
Vnus deus dicitur quia nunquam a ſe diſsidet,nec mutationi eſt obnoxius.li.6.ca.6. in prin. Vnus ad diſtinctionem idolorum, non ad excludendum perſonas. li. 2. col. 147.
Vnus homo,diſsidēs a ſe,plures dicitur. li.3. ca.3.col.243.
Vocatiui repetitio diligentis vocationis ſignum eſt.li.5.ca.7.
Vocare aliquem ex nomine Emphaſim habet.li.9.Regu.41.
Volucres vocantur dæmones & viri ſancti. li.7.ca.2.
Vocabula Chriſti ætate corrupta.li.6.ca.4.1. col. 431.
Vrbes.15.in Aſia concidere in terręmotu paſſionis domini.li.6.ca. 3.
Vrbes omnium malorum officinæ,quę ſint. lib.3.ca.3.
Vrię vxoris cur nomen ſuppreſsit Mat.li.3. ca.4.col. 265.
Vſura in lege permiſſa. in prophetis prohibita.in Pero.& li. 8.ca.4.
Vxores ſanctorum ideo ſteriles fuere (cum eſſēt ſteriles maledictæ) vt filiorum multitudinem intelligas ſpiritualiter. libro. 7. col. 526.
Vxorum multitudinē fas erat in veteri lege patribus habere. 7. col. 525. Plebeis non item,ſed hominibus perſonę & dignitatis, in typum futurorum.ibidem.& in addi.ad ca.4.libri.3
Vxores primariæ & ſecundæ notæ,patriarcharum,qua in re differebant.in addi. ad ca.4. lib.3.

De litera. Z.

ZAbulus quid ſignificet apud patres antiquos, exponitur, aduerſus Eraſmum.lib.3. cap. 3. col. 241.
Zacharias propheta ſæpè inculcat. Hęc dicit dominus,& quare. lib. 10. Reg.23. &.lib. 4.cap.2.
Zacharias filius Barachiæ quis ſit. li. 2.ca. 1. col. 105.exponitur, contra Baſi. & Grego.Nyſſenum.
Zaram in Generatione apud Mat. cur ponatur,cum ad Chriſtum non pertineat.li. 3. ca.4.col.261.
Zelotes,vide,Simon.
Zelus in bonum & malum dicitur.li.7.ca. 2.
Zeugma in ſcripturis frequens.li.5.ca.7.
Zebedæus pater Iohā.in infidelitate permāſit.li.10.Reg.21.& in addi.
Zorobabel Chriſti figura. qui templum ex nouis & veteribus lapidibus conſtruxit. lib.6.ca.1.in prin.

Finis Indicis Alphabetici.

INDEX POSTERIOR, LOCOS SCRIPTVRÆ DIVInæ paſsim in toto opere enucleatos, præmõſtrans & ob oculos ſubijciens, iuxta ſacrorum librorum ſeriem.

EX GENESI.

Cap. 1. DE nomine huius libri. li. 10. Regu. 35.
In principio creauit Deus cælum. col. 641.
Creauit cælum & terram. terram vocat omnia elementa. li. 10. Regu. 7.
Terra erat inanis & vacua. lib. 5. cap. 1. columna. 347.
Spiritus domini ferebatur ſuper aquas. lib. 1 ca. 4. in fine.
1. 2 Dixit Deus fiat lux. & ca. 2. Dixit dominus Deus. lib. 2. ca. 2. col. 142.
Sol & luna quarto die creantur, & dicit Dominus prima die, fiat lux. li. 5. ca. 1. co. 343
Adam an egerit pœnitentiam. libro. 5. cap. 1. columna. 343
Hi dies an fuerint. 6. diſtincti. in addit. ad. 36. regu. libri. 9.
De caſu dæmonũ an aliquid ſcripſerit Moyſes. lib. 5. ca. 1. col. 343.
Angeli ante mundum, quãuis ſimul cum ipſo ſunt creati. in procе. lib. 6.
De creatione angelorum an aliquid literis cõmiſerit Moyſes. lib. 5. ca. 1. col. 342.
Cur hominis creatio in poſtremum diem reiecta eſt. li. 5. ca. 1. col. 339. & cur prius mũdum, mox vero hominem creauerit. lib. 9. Regu. 50.
Creſcite & multiplicamini. quare ter repetitum. lib. 5. in fine.
Creauit Deus hominẽ ad imaginem ſuam, ad imaginẽ Dei creauit illum. li. 6. ca. 2. in fine
Hora ſexta homo creatus & redẽptus & de ligno comedit. libro. 6. cap. 3. & capit. 6. columna. 473.
Veſpere & manè dies vnus. lib. 6. cap. 4. colum. 462.
In omnibus diebus dẽpto ſecũdo dicit. Vidit deus quòd eſſet bonũ. lib. 6. ca. 6.
Iſtæ ſunt generationes cæli & terræ. &c. li. 3 ca. 3. circa principium. & in addi. ad Regu. 36. lib. 9 Cap. 2.
Requieuit Deus ab vniuerſo opere. lib. 9. Regu. 35. lib. 10. Regu. 3. li. 6. ca. 6. col. 475
In die quo comederis morte morieris. libr. 9. Regu. 44.
Adæ vero non eſt inuentus adiutor ſimilis illi. lib. 9. Reg. 28
Plantauit dominus paradiſum in Eden & poſuit hominẽ. lib. 5. ca. 1. col. 344.
Nunc os ex oſsibus meis. ſunt verba Adæ, Matth. 19. verba Chriſti. lib. 10. Reg. 5.
Perfecti ſunt cæli & terra & omnis ornatus eorum. lib. 5. ca. 1. col. 342
Requieuit in die ſeptimo & ſanctificauit illum. lib. 5. ca. 1. col. 348
Lignum vitæ & ſcientiæ boni & mali. li. 2. capi. 1. columna. 87. & arbor ſcientiæ quod fuerit ficus. ibidem.
Fons aſcendebat è terra. li. 6. ca. 4. in fi.
Flumina quæ erumpunt è paradiſo iuxta literam ſunt intelligenda. li. 7. col. 528.
Poſuit in paradiſo, vt cuſtodiret illum. in addit. proœ. li. 10.
3. Ecce Adam factus es quaſi vnus ex nobis. ca. 2. lib. 10. in proœ. & li. 5. ca. 4. col. 373
In dolore paries. li. 8. ca. 6. col. 611.
Adam vbi es? &, Vbi Habel frater tuus. lib. 5 ca. 6. in princ. & colu. 387. lib. 9. Reg. 41
Conſuerunt folia ficus & fecerunt perizomata. lib. 2. ca. 1. col. 87.
Aperti ſunt oculi eorum. lib. 9. Regu. 16. & lib. 10. Regu. 47.
Vocauit Eua, quod mater eſſet cunctorum viuentium. lib. 6. ca. 3. col. 452.
Maledictus tu ab omnibus pecoribus terræ. lib. 7. cap. 3.
Eritis vt dij. Hinc natus idolorum cultus. libr. 8. cap. 6.

4. Dixit Cain ad Habel exeamus in agrum. lib.1.ca.4.verſus finem.
Reſpexit Dominus ad Habel & ad munera eius, ad Cain autem non aſpexit. lib.5.ca. 1.circa principium.lib.9. Reg.47.Quo ſigno cognouit.lib.8.ca.6.
In generationibus prima mulier Ada exprimitur.in addit.ad ca.6.lib.8.
Cognouit Adam vxorem ſuam. libro. 10. Regula.25.& lib.2.ca.2.col.147.
Audite vxores Lamech.li.6.ca.2.in fine.
5. Noë cū eſſet quingentorum annorum.li.6 cap.4.col.460.
6. Cum cœpiſſent homines multiplicari in terra.li.6.ca.3.col.454.
Videntes filij Dei filias hominum.libro.10. Regu.29.
Erūt dies illorū cētū viginti anni.li.10.Re.43.
Vidit Deus quod multiplicatæ eſſent malitiæ hominum.li.10.Reg.28.
Delebo hominem quem creaui.lib.9. Regu. 10.li.10.Reg.28.
Noë iuſtus in generatione ſua.lib.10.Re.21.
7. Animalia munda & immunda.lib.5.ca.1 colum.348
Ingreſſus eſt Noë & filij eius & vxores filiorum eius.lib.5.ca.7.col.398.
Arca eccleſiæ figura.lib.10.Reg.44.
Ex animantibus mundis ſeptena,ſeptena,de immundis,duo,duo.lib.9.Reg.4.& lib.6. ca.3.col.455.& ca.6.
Ingreſſa ſunt ad Noë vt præceperat dominus Noë.lib.6.ca.2.in fine.
Quare vltus eſt dominus ſcelera aqua.lib.9. Regu.26.
8. Prima die menſis apparuerunt cacumina montium.lib.5.ca.1.col.346
Recordatus eſt dominus Noë.lib.9.Regu.5. & lib.5.ca.1.col.340.& lib.6.c.1.col.422
Portans ramum oliuæ.lib.10.Reg.47.
Egredere de arca tu & vxor tua,& filij tui & vxores filiorum tuorum.lib.5.cap.7.columna.398
8.8.9. Creſcite & multiplicamini.lib.5.in fi.
Coruus egrediebatur & reuertebatur.in addit.ad Reg.3.lib.9.
8. Diuerſa enumeratio & ordo varius in enarratione filiorum Noë.lib.5.cap.1.columna.337
Maledictus Canaā ſeruus ſeruorum erit fratribus ſuis.lib.6.ca.1.col.412
Cham pater Canaam.lib.5.ca.1.col.347.
Antequam fœdus iniret Deus cum Noë,edidit miracula.lib.9.Reg.50.
10. Diuerſa enumeratio filiorum Noë.lib.5 ca.1.colum.337.
Gentes diuiſæ in varias linguas. & ca.11.terra erat labij vnius.lib.5.ca.1.col.344.&.345
11. Cum eſſet Thare annorum.70.genuit Abrā,Nachor,Aran.lib.5.ca.1.in princ.
Quomodo Sem biennio poſt diluuiū ſit centum annorum.lib.10.Regu.43.
Venite deſcendamus & confundamus linguam ipſorum.lib.10.Reg.6.28. & lib.6 cap.4.in fine.
Ædificemus ciuitatē & turrim.li.6.c.4.in fi.
12.18.22.Conferuntur omnes benedictiones Abraham inter ſe.li.5.ca.7.col.396.
Soror mea eſt.lib.10.Reg.20.in addit.
Profecti ſunt ſexcenta ferè millia peditum virorum abſque paruulis.lib.6.ca.5.in fi.
Egredere de domo patris tui. & pater Abrahā an fidelis.lib.10.Reg.21.
Sara rapta quomodo non fuit polluta.lib.8. cap.6.col.610.
13. Nōne tota terra coram te eſt.lib.5.ca.6 in principio.
14. Venerunt in fontem Miſpat,ipſa eſt Cades.lib.5.ca.1.colum.348.
Contra regem Balæ,ipſa eſt Segor.ibidem.
Melchiſedec rex Salem protulit panem & vinum & benedixit ei.lib.10.Regu.16.de eius iuſtitia lege infra ad Hebræ.7
15. Quadringentis annis erit peregrinum ſemen tuum in terra non ſua.lib.10.Regu. 43.& lib.6.ca.4.in princ.& col.463.
Quæ miracula ꝓmiſsioni Abrahæ a deo factæ præceſſerint.lib.9.Reg.50.
Ignis ſacrificij in viſione tantum fuit.libr.8. ca.6.colum.613.
17. Si mihi centenario naſcetur filius.libr.5. ca.1.in princip.lib.6.ca.4.col.460
Patrem multarum gentium poſui te.libr.6. cap.3.colum.454.
18. Clamor Sodomorum & Gomorrhæorum aſcendit ad me.in proœ.li.6. col.407 lib.10.Regu.28.
Deſierant Saræ fieri muliebria.& ca.20. concupiuit eā Abimelech.li.5.ca.1.col.344
Apparuit ei dn̄s ad Ilicē.lib.9.Reg.16.In meridie.lib.10.Reg.6.
Lauat Abrahā pedes angelorum.li.8.ca.6.columna.617.
19. Cū ſubuerteret dn̄s vrbes in quibus habitauit.li.6.ca.1.col.415.li.10.Reg.20.
Abutimini filijs,dūmodo viris iſtis nihil ma li fa-

li faciatis. lib.9.Reg.2.li.10.Reg. 20.
Pluit dn̄s ſuper Sodomā & Gomorrhā.li.9. Re.5.li.2.ca.2.col.146.&.123
Angeli ad Abrahā in meridie, ad Lot veſpere, quare venerunt.lib.10.Reg.6.
Angeli ſubuertentes Sodomā viri vocantur. lib.9.Reg.2.
Quare Sodomitę igni abſumpti & nō aqua. lib.9.Reg.26
Lot lauat pedes hoſpitū.li.8.ca.6.col.617
20. In ſemine tuo benedicentur omnes gentes.lib.3.ca.4.col.253
Ait Abraham ad Abimelech, ſoror mea eſt, filia patris mei.li.10.Re.20.in addit.
Ecce tu morte morieris & nō viues.li.9.Re.3
Soror mea eſt.in addi.ad ca.1.li.2.
21. Et aperuit oculos Agar, & vidit puteū. li.9.Reg.16
De diſſidio & pace Abimelech cū Abrahā. In proœ.lib.4
Ideo vocatus eſt locus Berſabee.lib.5. cap.1 colum.348
Abrahā epulū facit ablactato Iſaac. li.9.Regula.43.
22. Tolle filium tuum quem dilexiſti Iſaac. lib.5.ca.3.lib.10.Reg.34
Dicit Abrahā ſe reuerſurū cū filio quem tamē volebat occidere.li.10.Re.20.in addi.
Nunc cognoui quod timeas deū. li.10.Re.3
Nō pepercisti filio tuo ꝓpter me.li.10.Re.3
23. Abrahā emit ſpelūcam ab Ephrō Etheo filio Seor.lib.6.ca.1.col.432
Surrexit à mortuo.lib.9.Reg.9
25. Filij Iacob nati in Meſopotamia.li.6.ca.4
26. Appellauit nomē vrbis Bethel.li.5. ca.1 col.348.
27. Eſto dn̄s fratrū tuorum, & adorent te filij patris tui.li.6.ca.1.col.412
Ego ſum primogenitus tuus Eſau.lib.10.Regu.20.in addit.
Curre ad oues & accipe duos hœdos. lib.9. Reg.5.
Maledicētes tibi maledictus.li.6.c.4.col.463
28. Tulit Iacob de lapidibus.& deinde, collocauit eum in titulum. libro.6.cap.1.columna.416
29. Noſtis Labā filium Nachor.li.5.ca.1.in principio.
Imple Hebdomadā dierum huius copulę.li. 8.ca.6.col.617
Iacob amouit lapidē quo puteus claudebat, & adaquato grege oſculat⁹ eſt eā, & indicauit ei ꝙ frater eſſet.li.5.ca.1.col.346
31. Deus patris mei Abrahā & timor Iſaac. lib.5.ca.1.in princ.
Vocauit Labā Tumulū teſtis, Iacob Galaad. li.5.ca.1.colum.347
Pater veſter mutauit mercedem meam decē vicibus.lib.6.ca.4.col.460
Iacob tumulū lapidū in teſtem aſſumit.lib. 10.Regu.7
Rachel furata eſt idola patris.hic primū idolorum nomen auditū eſt.li.8.ca.6
33. Iacob emit partem agri ab Emor patris Sychē centū agnis.li.6.ca.1.col.432
34. Symeon & Leui occidunt Sychimitas.li. 9.Reg.5.lib.6.ca.1.colū.422
Nō ſic erit, non ſic erit.li.10.Reg.23
Dormiuit cū ea triſtēq; deliniuit blanditijs. li.5.ca.1.col.346
35. Appoſitus eſt Iſaac ad genus ſuū.lib.10 Reg.6.licet Ambr.verba nō quadrent cū noſtro textu.
Rachel peperit cū dolore.li.8.ca.6.col.611
36. Quot vxores Eſau acceperit & quot filios ꝓcreauerit.li.5.ca.1.col.346.& de regibus Edō & Iob.ibidē.& li.9.Reg.5
Stirps Iobab.li.2.c.1.co.98.& li.3.c.4.col.261
37. Vidi quaſi ſolē, lunam & ſtellas vndecim lib.9.Reg.6
Nunquid ego & mater tua adorabim⁹ te.lib. 9.Regu.9.
40. Pharao epulū natalis ſui facit.li.9.Re.43
41. Nominis impoſitio Ioſeph ī domo Pharaonis, quid ſignificet.li.2.ca.1.col.102
Septē ſpicę ſeptē anni ſunt.li.10.Reg.38
Vidit Pharao ſpicas & boues.li.9.Reg.21
42. Duodecim ſumus ſerui tui in terra Canaā.li.10.Reg.38.43.in fine.li.6.ca.4
43. Comedūt cū Ioſeph in meridie.li.10.Re.6
44. Ioſeph vocat ſe augurē.li.10.re.20.ī addi.
Intrauit in Ægyptum Iacob & filiæ, & filiæ filiarum.lib.6.ca.4.col.463
46. 70 Animę egreſſę ſunt de fœmore Iacob li.6.c.1.col.428
Intrauit Iacob in Ægypto in animabus.70 lib.9.Reg.7.
49. Nō auferet ſceptrū de Iuda.li.3.ca.4.colum.250.li.1.ca.4.in fine.
De Symeon & Leui, Diuidā eos in Iacob, & diſpergam in Iſrael.lib.6.ca.1.col.412.
Bēiamin lupus rapax ad matutinū comedit, ad veſperā dabit eſcam.lib.6.ca.1.col.413 & lib.3.ca.3.colum.242
Vocat filios vt benedicat, & nōnullis infauſta imprecatur à meliori parte dans no-

men.li. 9.Reg.7.
Appoſitus eſt ad populum ſuũ.li.10.Re.6.
A præda fili mi aſcẽdiſti, incuruauit ſe.lib. 10 Reg.47.
Iacob moriturus cur vocat filios ſuos.lib. 8. ca.1.col.562.

Ex Exodo.

1. Septuaginta animæ egreſſæ de fœmore Iacob.li.6.ca. 1.col. 428.
Zabulon, Beniamin, Dan.li. 5. ca.1.in prin.
2. Duo Iudæi qui rixabantur, qui fuerint. li.9.Reg.29.
Egreſſus vir de domo Leui, duxit filiam Leui.li.6.ca. 2.in fi.
Pharaonis filiæ qđ fuerit nomen.li.9.Re.29.
3. Ego ſum deus Abraham, deus Iſaac &c. li.6.ca.2.
Rubus ardet nec conſumitur.li.10.Re.36.
4. Cum eſſet in itinere occurrit ei dominus & volebat eum occidere. li.10.Re.12.
Fecit Moyſes ſicut præceperat dominus Moyſi.li.6.ca.2.in fi.
6. Peperit ei, Aaron, Moyſen, & Mariam.lib. 5.ca.1.col.338.
7. Virga Aarõ deuorauit ſerpẽtes.li.9. Re.11.
Indurabo cor Pharaonis.li. 10.Re.5.
Erat Moyſes. 80.annorũ, & Aaron. 83.quãdo locuti ſunt ad Pharaonem. li. 5. cap.1. col.338.
8. 9. Conferuntur plagæ Ægypti cum Pſal: 77.lib.5.ca.1.col.340. Quod nominibus Ægyptijs vtatur Moyſes.lib. 10.Re.8.
8. Magi Pharaonis fecerunt ſimiliter. lib. 5. col.341.
Magi qui Moyſi reſtiterunt qui fuerint. lib. 5.col.342.
12. Quadringenti & triginta anni calamitatis Hebræorum in Ægypto, numerantur. lib.10.Reg.43.lib.6.ca.4.Lege Gene. 15. & ad Gala.4.
Profecti ſunt ſexcenta fere millia peditũ virorum abſq; paruulis.lib.6.ca.5.in fine.
13. Aperiens vuluam aſini.li.9.Re.9.
14. Maris Rubri vna ne diuiſio fuerit, an plures.in addi.ad ca.4.li.6.
15. Abyſſi operuerunt eos, & deuorabit eos ſicut ſtipulam.li.5.ca.3.
Septuaginta palmæ.li.6.ca.4.col.460. Aquę Mara per Anticipationem.li. 10.Reg. 14. 70.palmæ, & 12.fontes.li.6.c.vlt.col.487.
De hoc cantico.li.5.ca.7.col.394.
20. Decalogi myſterium.li.6.c.vlt.col. 478.
Prius negatiua præcepta, mox affirmatiua ponuntur.li.5.col.353.de hoc li.8. ca.2.3.
Viſitans iniurias patrũ in filios &c.in Pero.
Populus videbat vocem domini.li.9.Re.15.
Vſq; ad tertiam & quartam generationem. li.6.ca.6.col.474.li.10.Reg. 21.
21. Maledicens patri aut matri morte moriatur.li.6.ca.3.col.455.
Sex annis ſeruiet tibi.in.7. egredietur liber. li.6.c.6.col.476.& in addi.ad Re.36.li.9.
22. Viduam & pupillum non affligetis.li.10 Reg.27.
23. Non acquieſces iudicio multorum.lib. 6. ca.3.col.454.
24. Non coques hœdum in lacte matris.li.9. Regu. 10.
30. Quando tuleris ſummã filiorum Iſraël, dabunt ſinguli.&c.li.6.ca.5.in prin.
32. Sedit populus mãducare & bibere & ſurrexit ludere.li.10.Rege.6.
Deſcende, peccauit populus tuus.li. 6.c.2.
Hi ſunt dij tui Iſraël.li.6.ca.4.col.462.
34. Deos conflatiles non facietis.li. 9.Re.7.

Ex Numeris.

Vt exactè librum hunc valeas intelligere, lege caput. 5.ſexti libri.
12. Quis det omnem populũ dñi, eſſe prophetas.li.5.c.6.col. 380.
Sephora an ſit eadem mulier cum Æthiopiſſa vxore Moyſis.li.2.ca.1.col.104.
13. Venerunt in Vallem bothri. lib. 5.ca. 1. col.349.
24. Dixit dominus ad Moyſen, dicens.li.10. Regu.23.
17. Tribus, dederunt virgas in ſortes. lib. 9. Regu.47.
25. Saphaath, quia peccator generat filias. lib.8.cap.6.
34. Fons Daphne.li.5.ca.1.col.348.

Ex Leuitico.

De oleo ſacerdotali quo ſacerdotes & pontifices vnguntur & reges.li.2.c. 3.
11. Omne quod habet diuiſam vngulam & ruminat in pecoribus comedetis. li.6.cap.3.col.452.
16. De duobus hircis.li.7.ca.1.col. 504.
17. Homo homo de domo Iſraël.li.9. Reg.9.
19. Ephi iuſtus erit, & Hin.li.9.Re.10.

20.Qui

20. Qui dederit de ſemine ſuo Moloch. ibid.
25. De iubileo.li.6.ca.6.col.475.

Ex Deuteronomio.

1 LEgem in campeſtribus accipit Iſraël.li.10.Reg.6.
4. Fornax ferrea.li.9.Re.29.
6. Audi Iſraël dn̄s deus tuus, deus vnus eſt.li.6.ca.6.col.470.
9. Dedit mihi deus tabulas ſcriptas digito dei. li.6.ca.2.in fi.
13. Tentat vos dominus, vt ſciat an diligatis eum.li.9.Regu.38.li.10.Reg.3.li.2.cap.2. col.146.
18. Prophetam vobis ſuſcitabit dominus de medio fratrum veſtrorū, ipſum tanquam me audite.li.4.ca.1.col.308.
21. Non arabis in boue & aſino.li.10.Re.27.
23. Vir qui non fuerit mundus ab accidente noctis.li.10.Reg.27.
Non fœneraberis fratri tuo, ſed alieno. in Pero.
25. De ſuſcitatione ſeminis.li.8.ca.6.col.614 & li.3.ca.4.verſus finem.
28. Glorificantes me glorificabo.qui me &c. li.10.Reg.4.
32. Aſſumpſit eum & portauit in humeris ſuis.li.10.Reg.47.& in addi.
Ego occidam & ego viuificabo.lib.5.cap.1. col.351.
Ego irritabo eos ſuper gente, quæ non eſt gens.li.10.Reg.38.& li.1.ca.1.in prin.
Incraſſatus eſt dilectus & recalcitrauit. lib. 10.Reg.29.
Attende cælum & loquar, audiat terram. li. 10.Reg.7.
34. An hic aliquid ſcriptum ſit, de pugna Michaelis cū dæmone de corpore Moyſis, de qua Iudas in epiſtola meminit.li.5.cap.1. col.342.

Ex Ioſue.

IOſue Chriſti figura.li.2.c.3.col.177. & li.9.Reg.13.
2. Raab meretrix.lib.9.Regu.11.vide Raab.
5. Locus quidam hic vocatur Galgala.& ca. 5.imponitur ibi nomē.li.5.ca.1.col.348.
7. Præcepit dominus comburi qui tale facinus fecit, & lapidatur.li.9.Regu.29.
9. De Gabaonitis.li.6.ca.1.col.412.
12. Maledictiones & benedictiones tribuū. propheticæ ſunt.li.5.ca.5.& li.8.c.6.in fi.
14. Adā maximus ibi inter Enacim ſitus eſt. li.6.ca.1.col.431.
15. Quiriathſepher.ideſt locus vbi literæ docentur, ſiue Academia.per occupationem hic vocatur.nam illi imponitur nomen. 11 Iudi.li.5.col.349.
24. Oſſa Ioſeph quæ tulerant filij Iſraël de Ægypto humātur in Sychē, in parte agri quē emerat Iacob, à filijs Emor patris Sychem.li.6.ca.1.col.431.

Ex Iudicum libro.

IVdicum Iſraël catalogus, & gubernationis viciſsitudines illius populi.li.4.c.2.col.317.
2. Aſcendere vos faciā de terra Ægypti.li.5.ca.3.& li.9.Reg.49.
6. De ſorte Gedeon, quæ fuerit.li.9.Reg.47.
7. Achan ſolus peccauit & dicitur tranſgreſsi ſunt peccatum.li.6.ca.4.col.462.
9. Interfecit.70.viros ſupra lapidem vnum. li.10.Re.43.in fi.li.6.ca.4.in prin.
11. Iephthe quomodo votum compleuit.li. 10.Re.25.& in addi.ad Regu.36.li.9.
12. Sepultus eſt in vrbibus Galaad.li.6.cap. 1.col.415.
13. Ne veſcaris immundo, erit enim puer Nazaræus ab vtero matris.li.6.c.1.col.414.
Cur nomen meum interrogas, quod eſt mirabile.li.2.ca.2.col.149.
14. Samſon fecit potum ſeptem diebus.li.8. ca.6.col.617.

Ex libris Regum.

1 REg.1. Fuit vir vnus de Ramathaim Sophim.li.6.ca.1.col. 416.& ca.6.in prin.
Mater Samuel quo conſilio laudetur. lib.10. Regu. 21.
2. Vir dei ad Eli miſſus, quis fuerit.in addi.ad Regu.40.li.9.
13. Vir vnius anni erat Saul cum regnare cœpit.li.8.ca.8.col.627.
16. Numerantur. 8.filij Dauid & ſunt.7.lib. 8.cap.6.
17. Dauid occidit leonem.li.5.c.1.col.341.
18. In duabus generis.li.6.col.416.
Attulit Dauid caput Philiſtæi in Ieru. lib.5. col.349.
24. Ingreſſus eſt in ſpeluncam, vt purgaret ventrem.in addi.ad Reg.25.li.10.
25. Non relinquam mingentem ad parietē. ibidem.
28. De apparitione Samuelis Phytoniſſæ arte.li.9.Reg.21.

¶2.Reg.6.confer cum.3.Reg.2.& inuenies in poſteriori loco ſex menſes omiſſos.li.6 ca.4.col.460.
11.Hiſtoria Vriæ exponitur.li.7.col.505.
12.Vriam percuſiſti gladio.li.10.Reg.5.
De parabola à Nathan Dauid propoſita.li.5. ca.6.col.381.& li.10.Reg.28.
14.De duabus meretricibus.li.7.col. 507.& li.9.Regu.11.
23.Vallis Titanorum.li.6.ca.1.col. 434.
2.Reg.vlt.Vade numera Iſrael & Iudam.li.5 col.340.
¶3.Reg.3.Quare in nocte Salomon accepit ſapientiam.li.10.Reg.6.
7.Mare æneum ſupra clunes.12.boum.lib.6. ca.vlt.col.488.
12.Nunc vide domum tuam Dauid.li.6.col. 432.Vitulum in Bethel.li.6. ca.4.col.462
13.Filius naſcetur domui Dauid Ioſias &c. li.2.ca.1.col.98.
17.O domine teſtis huius viduæ cum qua ego habito apud ipſam,tu maleſeciſti&c. li.5.ca.4.col.372.
Viuit Deus in cuius cōſpectu ſto.li.16.Re.6.
21.Naboth benedixit deo & regi.li. 10.Re. 26.li.8.c.6.in fi.li.7.col.520.

Ex libris Paralipomenon.

1 PAral.2.ſeptem filij Dauid numerantur, & fuerunt octo. li.8.ca.6.col.614.
4.Iudas primo loco collocatur,cum quartus ſit.li.5.ca.1.in prin.
5.Filij Amram Aaron,Moyſes,Maria.lib.5. ca.1.col.338.Vide Exodi.6.&.7. cap.
14.Baalpharaſim.li.5.col. 349.
Percuſsit deus caſtra Philiſtijm. in addi. ad Reg.44.li.9.
19.Interfecit Dauid.7.millia curruum.In Regi.aliter.in addi.ad cap.1.li.5.
¶2.Paral.8.Numerantur principes exercitus Salomonis.& multo aliter in Regi. in addi.ad ca.1.li.5.
9.Magnificatus eſt Salomon præ omnibus regibus terræ.li.6.ca.3.
Regnauit Roboam.& poſtea.10.rex conſtituitur.in addi.ad ca.1.li.5.
18.Abiſai percuſsit Edom.& in Regi. dicit Aram.ibidem.
25.Apud Obededon.li.6.ca.5.col.433.

Ex Ruth.

4 RAchel & Lia ædificauerunt domum Iſraël.li.9.Reg.4.
Sede hic vocans eum nomine ſuo.Regu. 41.
Debes accipere vxorem vt ſuſcites ſemen.li. 8.c.6.col.614.& li.3.c.4.verſus finem.

Ex Eſther.

2 PEllices regum quomodo præparabantur.li.8.ca.6.
14.Ne tradas dñe ſceptrū tuū, his qui non ſunt.li.10.Re.38

Ex Iob.

QVo tempore vixerit Iob.li. 2.ca 1.col.99.
Quis libri author.ibi.col.100.An peccauerit.li.9.Re.43.& li.7.ca.2.Laudatur quod ſanctus inter Idumæos fuerit.li. 10.Re.21.Patientia eius.li.9.Regu.25.Vide in verbo,Patientia,&,Iob.
1.Cur Iob in die non in nocte tentatur.li.10 Regu.6.
Quam ob cauſam epulo peracto luſtrat filios.ibidem.
Quærit dominus à Satan vnde venis?li.5.ca. 6.in princ.
Dominus dedit,dominus abſtulit.imo diabolus abſtulit.li.10.Regu.5.
2.Sederunt cum eo ſeptem diebus,& ſeptē noctibus.li.6.ca.4.col.461.
Socij Iob typum hæreticorum tenent,licet aliqua prophetauerint.li.7.ca.1.col.507.
Benedic deo & morere.li.10.Re.26.li.7.col. 529.& li.8.ca.6.in fi.
Sederunt in terra ſeptem diebus.in addi.ad Regu.12.libri decimi.
3.Pereat dies in quo natus ſum.li.5.c.4.in fi.
5.Cōterētur filij eius in porta.li.8.c.6.col.613
6.Fratres mei præuaricati ſunt in me ſicut torrens.&c.in addi.ad ca.1 libri Primi.
9.Qui dicit ſoli ne oriatur.li.10.Re.22.
Si voluerit contendere cum eo,non reſpondebit vnū de mille.in addi.ad c.1.libri pri.
Abominabuntur me veſtimenta mea.li. 10. Reg.3.
Qui facit Arcturum & Oriona & Hyadas & interiora Auſtri.li.6.ca.1.col.433.
10.Hæc abſcondiſti apud te.lib. 10.Reg.34. in addi.
Manus tuæ fecerunt me.&c. & præcipitabis me?in addi.ad Reg.37.li.9.
11.Ipſe cognouit viros vanitatis,& eum qui non intellexit.li.10.Reg.34.in addi.& ſtatim.in puluerem deduces me?
14.Siue nobiles,ſiue ignobiles ſint filij eius, non intelliget.li.5.ca.4.

15.Extendit contra deum manum ſuam. in addi.ad Reg.44.li.9.
18.Attenuetur fame robur eius.li.5.c.5.
24.Perfodiunt domos noctu, quas ſignauerunt.in addi.ad ca.1.li.5.
27.Tollet eũ Subſolanus. in addi.Re.20.li.10
31.Si leuaui ſupra pupillũ manũ meã,cũ viderẽ me in porta ſuperiorẽ.li.8.c.6.col.613.

Ex libro Pſalmorum.

DE Pſal.li.10.Re.2. Cur legãtur Pſalmi iuxta.70.li.1.ca.4.
1.Cur titulo careãt.li.4.c.3.col.333
Beatus vir qui non abijt.li.5.ca.1.col.353.li.10.Reg.34.li.9.Reg.6.
Non reſurgent impij in iudicio,nec peccatores &c.li.5.ca.7.col.392.li.10.Reg.6.
In via peccatorum non ſtetit, & iter impiorum peribit.in fine addi.
Omnia quæ faciet proſperabuntur.lib.8.ca.9.col.638.
Quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarũ.li.6.ca.1.col.415.
Nouit dominus viam iuſtorum,& iter impiorum peribit. li. 10.Reg.4.
2.Quare fremuerunt gentes.lib.5.cap.7.col.393.& ca.6.col.380.
Aſtiterunt reges terræ & principes conuenerunt in vnum.li.6.ca.1.col.415.
Nequando iraſcatur dominus & pereatis de via iuſta.li.5.ca.6.col.387.
Dirumpamus vincula eorum.li.1.c.1.col.15
Tũc loquet ad eos in ira ſua.li.8.c.8.col.625.
Ego hodie genuite.li.10.Reg.1.
Principes conuenerunt in vnum.li.10.Re.8.
Pſalmus.1.& ſecundus in vnũ copulandi ſunt iuxta veritatem.li.5.ca.1.col.351.
De titulis Pſal.omnium.li.7.ca.1.col.522.
3.Titulus hui9 Pſal.exponit.li.4.c.3.col.324
Quod tituli ordinẽ nõ ſeruãt.li.5.c.1.col.359
Dñe quid multiplicati ſunt qui tribulant me.li.6.c.3.col.454.li.4.c.3.col.330.lib.5.ca.6.col.381.& li.8.ca.8.
Exurge domine ſaluum me fac.li. 10.Re.3.
Dormiui & ſoporatus ſum,exurrexi.li.5.c.1.col.350.& ca.3.
4.Cum inuocarem exaudiuit me deus iuſtitiæ meæ & in tribulatione &c. in addi. ad ca.5.li.1.
Pſal.exponitur.li.5.ca.2.& titulus in carminibus.li.4.ca.3.col333.
Quis oſtendet nobis bona.li.5.c.6.col.380.
5.Titulus pro Hereditatib9.li.4.c.3.col.333.
6.In Carminibus.ibidem.
7.Ecce parturijt in iuſtitiã, concepit dolorẽ. in addi.ad ca.1.li.5.
7.Titulus pro Cus filij Iemini. lib. 2.cap. 1. col.106.& li.4.ca.3.col.333.
Ecce parturijt iniuſtitiam, concepit dolorẽ. li.5.ca.1.col.359.
Firmabis iuſtum.li.9.Re.31.
8.Pro torcularibus.li.4.c.3. col. 333.& li.10. Re.11.Quod eccleſiã ſignificat.li. 1.c. 8.
Quid eſt homo quod memor es eius.li.5. ca.6.col.380.
Domine dominus noſter quàm admirabile eſt nomen tuum in vniuerſa terra.li. 5. ca.7.in principio.li.8.col.631.
Ex ore infantium perfeciſti laudem.li. 6. ca.1.col.426.
9.Non in finem obliuio erit pauperis, patientia &c.li.5.ca.7.col.392.
Pro occultis filij.li.4.ca.3.col.333.
Inimice defecerũt frammeę,& ciuitates eorũ deſtruxiſti.li.5.c.7.col.393.li.10.in Proœ.
Non mouebor à generatione in gene. ſine malo.in addi.Proœ.li.10.
10.Dixit in corde ſuo non requiret.vides. in Proœ.li.10.
Pluet ſuper peccatores laqueos ignis. li. 10. Regu.11.
11.Pſal.pro octaua.li.4.ca.3.col.333.& li.6. ca.6.col.476.
12.Vſq; quo obliuiſceris mei.in ad. pœ.li.10.
13.Quis dabit ex Sion ſalutare Iſrael. li. 5.c. 6.col.380.
Quis aſcendet in montem domini.li.5.c.6.
Omnes declinauerunt.li.6.ca.3. col. 453. & ca.1.col.419.& infra.
Quoniam dominus in generatione iuſta eſt. li.8.col.631.
14.Qui pecuniam nõ dedit ad vſurã.in pora.
15.Multiplicatæ ſunt infirmitates eorũ poſtea accelerauerunt.li.1.ca.5.
16.Igne me examinaſti.li.9.Re.29.
A paucis de terra diuide eos.li.6.c.3.col.454
17.In die qua eripuit eum dominus de manu inimicorum & de manu Saul.li.5.ca.1 col.340.& li.4.ca.3.
Cum ſancto ſanctus eris cum peruerſo peruerteris.li.10.Reg.1.
Deus deus meus.li.6.ca.2.
18.In omnem terram exiuit ſonus eorum. li. 6.ca.1.col.426.
Exponitur.li.2.ca.2.co .113.hic Pſal.
Timor dñi caſtus permanet.&c.li.9.Re.36.
Cæli enarrant gloriã dei.li.10.Reg.7.li.2.c.2. col.113.
In ſole poſuit tabernaculum ſuum.li.8. cap.

10.in prin.
19.Ipſi obligati ſunt.lege obliquati.in addi. ad cap.6.lib.1.
21.In funibus tuis firmabis.li.10.Reg.12.
Foderunt manus meas & pedes meos. lib. 5. ca.3.& in addi.ad Reg.12.li.10.
Longe à ſalute mea verba delictorum meorum.li.10.Re.2. &.39.
23.Hæc eſt generatio quærentium eũ, quærentium faciem dei, Iacob.li.3.c.3.col.240 li.10.in proœ.& li.6.ca.2. in fine.
25.Lauabo inter innocentes manus meas.li. 8.ca.6.col.615.
27.Aſsimilabor deſcendentibus in lacum.li. 10.Regu.22.
29.Ad veſperam demorabitur fletus, ad matutinum &c.li.9.Reg.7.
30.Obliuioni datus ſum,tanquam mortuus, à corde.li.1.ca.1. col. 14.
31.Protege eos in tabernaculo tuo à contradictione linguarum.li.5.ca.7.col. 393.
32.Miſericordia dñi plena eſt terra.li.5.ca.3.
34.Iudica domine nocentes me.li.5. c.5.
35.In lumine tuo videbimus lumen.in proœ. li.6.col.407.
37.Ne ſitis ſicut equus & mulus.li.10.Re.22
Non eſt pax oſsibus meis à facie peccatorũ. &c.li.10.Reg.2.
38.In imagine pertranſit homo.lib. 6. cap.1. col.419.
Priuſquam abeam.i.moriar,& amplius non ero.li.10.Re.38.
Obſurdui & ſilui à bonis.li.10.Reg.26.
39.Confundantur & reuereantur qui quærunt mihi mala.li.5.ca.5.
41.In titulis Pſal.carẽt ordine.li.5.c.1.co.359
44.Audi filia & inclina aurem tuam,& obliuiſcere populum tuum.li.3.ca. 3.col. 240.
Propterea vnxit te deus, deus tuus oleo. in proœ.li.10.
Intẽde proſpere procede & regna.li.5.ca.4. in fine.
Sagittæ tuæ acutæ. lib.10.Reg. 11.
48.Homo cum in honore eſſet nõ intellexit comparatus fuit.li.10.Reg.22.
Fratrem non redimet redimendo homo.li.6. ca.3.col.455. in Phraſ.
50.Pſal.titulus.li.10.Reg.25.
Aſperges me domine Hyſſopo.li.10.Re.47.
Ecce in iniquitatibus conceptus ſum & in peccatis.in fine addi.
Tibi ſoli peccaui.vt iuſtificeris.li.10.Re.24.
51.In titu.Pſal.carent ordine.li.5.c.1.col.359.
Confitebor tibi in ſeculum,quia feciſti.li.10. Reg.12.& Viderunt oculi noſtri.
54. Viri ſanguinum non dimidiabunt dies ſuos.li.10.Reg.6.
54.Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ. li.5.ca.6.col.380.
57.Sicut aſpidis ſurdæ obturantis aures.li. 10 Reg.47.& li.7.ca.1.col.509.
59.Nõne tu deus qui repuliſti nos & nõ egredieris in virtutibus noſtris.li.5.c.4.
De titulo.in addi.ad ca.1.li.5.
60.Non egredieris in virtutibus noſtris. li. 8. ca.10.col.640.
61.Interficiemini vos vt paries inclinatus .li. 5.ca.7.col.393.
62.In titulo.Idumeæ,lege Iudæ. in addi. ad ca.6.lib.1.
64.Ad te omnis caro veniet.li.6.c.3. col.453
67.Exurgat deus & diſsipentur inimici eius. li.5.ca.4. in fi.
Terra mota eſt.li.9.Regula.50.
68.Obſcurentur oculi eorum ne vidẽãt. fiat menſa eorum in ſcandalum.li.5.ca.5.
70.Nõ cognoui literaturã.in addi.ad.c.5.li.1.
71.Exponitur argumentum.li.7.c.1.col.502
72.Quid mihi eſt in cælo, & à te quid volui ſuper terram.li.10.Regu.12.
73.Mons Siõ in quo habitaſti in eo.lib.6.ca. 2.in fine.
74.Quoniam nec ab oriente, nec ab occidente.li.10.Reg.12.
Calix in manu dñi meri plen⁹ mixto.li.7.c.2
75.Vouete & reddite.li.5.c.4. in fine.
77.Per angelos peſsimos. i addi.ad Re.5.li.10.
Plagæ Ægypti quæ recẽſetur in Exo.cõferũt cũ hoc Pſal.li.5.c.1.col. 340. & deinceps.
Quod nõ ſeruet ꝓpheta ordinẽ.li.5.co.359.
Miſit in eos muſcam & ranam.li.6.c.4. in fi.
79.Vſq; ad flumina propagines ſuas.li.6.ca. 4.col.462.
80.De petra melle ſaturauit eos.li.5.c.1.col. 342.& li.10.Regu.37.
82.Dñe quis ſimilis tibi.li.5.ca.6. col. 380.
85.Homines & iumenta ſaluabis, quæmadmodum &c.li.8.c.8.col.630.
88.Semel iuraui in ſancto meo,ſi Dauid mẽtiar.&c.li.3.ca.4.col. 253.
89.Refugium factus es nobis à generatione in generationem.li.3.c.3.in fine.
Dies annorũ noſtrorum.70.anni.&c.li.6.ca. vlt.col.480.
92.Dominus regnauit.li.7.ca.1.col.496.
100.In matutino interficiebam peccatores terræ.li.8.ca.8.col.633.
101.Tu aũt idẽ ipſe es.li.ca.6.6.col.470.

103.Qui

103. Qui reſpicit terram & facit eam tremere.li.10.Reg.22.
104.Humiliauerunt in cōpedibus pedes Ioſeph.li.5.ca.1.col.341.
Venit locuſta.li.6.c.4.in fine.
Quod non ſeruet prophcta narrationis ordinem.lib.5.ca.1.col.359
Adduxit eos in mōtem ſanctificationis ſuæ. lib.9.Reg.8
106.Oēm eſcā abominata eſt aīa eorū.li.6.c.3.co.455.vbi cōtētio cōtemptio.in addi.ad.c.6.li.1.
108.Caro mea immutata eſt propter oleum li.1.ca.5.& in fine libri.5
Deus laudē meā ne tacueris.li.5.c.1.col.355
Fiant filij eius pupilli & vxor eius vidua. lib.5.cap.5.
Conſtitue ſuper eū peccatorē.lib.5.c.4.in fi.
113. Domine libera animam meā à labijs iniquis,&c.Quid detur tibi.lib.10.Re.37
115.Ego dixi in exceſſu meo,oīs homo mēdax.lib.6.ca.1.col.453
117.Lapidem quē reprobauerunt ædificantes.li.5.ca.1.col.341
118.Fiat manus tua vt ſaluū me facias.li.10 Reg.22.Rectū iudicia tua.li.6.c.4.co.463
119.De profundis clamaui ad te dn̄e, dn̄e.li.5.ca.7.in princ.Et ſi iniquitates obſeruaueris dn̄e,quis ſuſtinebit?
Cantica graduum cur vocentur.lib.9.Regu.49.& li.6.ca.6.col.477.&480.
Quid dabitur tibi aut quid apponetur tibi.lib.5.ca.6.col.380.li.1.ca.1.col.25
121.Ieru.quę ædificatur,vt ciuitas,&c.in proœmio.lib.10
124.Declinantes in obligationes.li.1.ca.5.
Qui confidunt in dn̄o ſicut mons Sion, non cōmouebitur in æternū.li.6.ca.4. col.464
125.Magnificauit dn̄s facere cum eis.lib.10 Reg.12.&,nobiſcum.
126.Ecce hæreditas dn̄i,filij, merces fructus ventris.in proœm.li.10
Non pudefiet cum loquetur inimicis ſuis in porta.lib.8.ca.6.col.613
128.Sępe expugnauerūt me à iuuētute mea li.10.Re.26.
129.Fiant aures tuæ intendentes.li.10.Re.22
131.Iurauit dn̄s Dauid veritatē,de fructu lūbi tui.li.3.ca.4.col.253
Introeamus in tabernacula eius.li.6.ca.4.columna.462
132.Sicut vnguentum qđ deſcēdit in barbā, barbam Aarō.li.2.ca.1.col.101.
135.Qui diuiſit mare Rubrum in diuiſiones aquarum.In addit.ad ca.4.li.6
138. Tu cognouiſti ſeſsionē meā & reſurrectionē meā.li.5.ca.1.col.350
Nō eſt à te abſconditū os meum.li.1.ca.11.
Magnificata eſt ſcientia tua ex me.libro.8.ca.vlt.col.646.&li.2.ca.2.col.117
142.Non iuſtificabitur in conſpectu tuo oīs viuens.lib.10.Reg.11
146.Pullis coruorum inuocantibus eum. li.10.Regula.47
Qui numerat multitudinē ſtellarū, & oībus eis nomina vocat.lib.6.ca.1.col.433
148.Laudate eum angeli eius,&c. quia ipſe dixit & creata ſunt.lib.5.ca.1.col.342

Ex Prouerbijs.

PArabola quid ſit, circa principiū li.7.expoſui.& li.1.ca.2.col.22 Vide in verbo,Parabola. & libro.7.ca.4
1.Vt intelligas ſermones prudentiæ,Parabolas & obſcurū ſermonē.li.6.ca.1.col.435.
Dedi cor meum vt cognoſcerem ſapientiam & ſtultitiam.li.9.Reg.46
Fruſtra iacitur rete ante oculos pennatorum lib.8.col.628
24.Septies in die cadit iuſtus.lib.9.Reg.43.lib.6.ca.6.colum.475
26.Reſponde ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam, ne ſibi ſapiens videatur.li.9. Reg.36
Quomodo ſi naſcantur ſpinę in manus ebrij. lib.7.colum.512
31.Nobilis in portis vir eius.li.8.ca.6.col.613

Ex Eccleſiaſte.

CVr legat hunc librum eccleſia iuxta.70.li.1.ca.4.in fin.Sæpe in hoc libro mutātur perſonę.li.10.Reg.2.
Vanitas vanitatum omnia vanitas.lib.5.col.394.lib.6.cap.3.
Non eſt nouum ſub ſole.li.9.Regula. 10.
In multitudine ſapientiæ multum indignationis.in addi.ad Regu.1.lib.10.
Generatio venit & generatio vadit.li.3.ca.3.in fi.
Omnia flumina vadunt in mare.li.6.ca.3.
4 Melius eſt pugillus cum requie, quā duæ manus cum litibus.li.6.ca.6.col.470
7.Eſt Iuſtus q pereat in iuſtitia ſua li.9. Re.2
Bona eſt ſapientia cū hæreditate,& amplius videntibus ſolem.li.7.ca.4.
11.Lætare iuuenis in adoleſcentia tua.lib. 1.cap.10.li.5.ca.4.in princ.& in Proœ.li.10.
Da partes ſeptem,nec non octo.li.6.ca.4.co.460.& li.6.ca.6.col.476.

t 5 Ex

Ex Canticis Canticorum.

De myſterio nominis huius libri.li. 5.colum.394.
Hunc librum legere fas non erat Iudæis, niſi ſacerdotibus.li.8.c.5.col.604.
1. Oſculetur me oſculo oris ſui.lib.5.cap.4 in fine.lib.10.Regu.37
Si ignoras te ò pulchra inter mulieres, abi poſt veſtigia gregum tuorũ, & paſce hœdos tuos.lib.5.ca.4
Nigra ſum, ſed formoſa.lib.10.Reg.40
Faſciculus Myrrhæ & Borhrus Cypri dilectus meus.in addit.ad Reg.1.libri.10

Ex Eccleſiaſtico.

18 Qui viuit in æternum fecit omnia ſimul.in addit.ad Reg.36.li.9
27. Inſipiens vt luna mutatur.lib. 6.ca.6.in princ.
46. Samuel mortuus pphetauit.li.9.Re.21

Ex libro Sapientiæ.

1 Spiritus dñi repleuit orbẽ terrarũ, & hoc quod cõtinet omnia, ſciẽtiam habet vocis.li.2.ca.2.col.116
2. De fœlicitate animarũ poſt mortem, nil inuenitur in vet.teſta.niſi in hoc libro.li.8 cap.6.in princ.
3. Sãcti iudicabũt nationes.li.7.ca.4.co.554
10. Hæc eſt quę eduxit primũ hominẽ à peccato ſuo.& quod ex hoc loco tantũ Adæ pœnitẽtia cõprobetur.li.5.ca.1.col.343.
12. Iuſtus cũ ſis iuſtè omnia diſponis, & ipſum qui non debet puniri condemnas.li.5 cap.4.colum.373

EX ISAIA.

1 Argentum tuum verſum eſt in ſcoriam.li.7.ca.1.col.496
Neomenias veſtras, & ſabbata veſtra.lib.6.ca.2.col.447
A planta pedis vſq; ad verticẽ capitis nõ eſt in eo ſanitas.li.10.Reg.1.
Ciuitatem veſtram alieni deuorãt.in Peror.
Væ genti peccatrici, populo graui iniquitate.li.5.cap.1.colum.349
Audite principes Sodomorum.lib.2.cap.2.columna.138.& quod ob hęc verba à Iudæis occiſus ſit, Iſaias. Principes Sodomorum.li.9.Reg.10.li,10.Re.1.in fine.
Auditæ cæli auribus percipe terra.li.10.Regu.7.&.28.
Semen peſſimorum.li.10.Regu.21
Confundantur ab idolis quos elegiſtis.lib. 10.Regu.37
Cognouit bos poſſeſſorẽ ſuum, & aſinus pręſepe dñi ſui.Iſrael, &c. in addi.ad re.1.li.10
2. Dies dñi ſuper Cedros Libani.li.7.ca.1.colum.496.& ca.2.
3. Dominus ad iudiciũ veniet cũ ſenioribus populi ſui.lib.7.ca.4.in medio.
5. Expectaui vt faceret iudicium & ecce iniquitas.lib.4.ca.3.col.323
Vinea facta eſt dilecto meo, Et vinea dñi domus Iſrael eſt.lib.5.ca.1.colũ.354
Iudicate inter me & vineã meam.li.5.ca.6.colum.381.lib.10.Reg.28
Percuſſit populum & conturbati ſunt montes,&c.in addi.ad ca.3.li.1.
Vinea dñi exercituum domus Iſrael eſt, & vir Iuda,&c in addit.ad regu.1.lib.9
6. Auribus audite & nolite intelligere, excęca cor populi huius.lib.5.ca.4.in fine.lib.10.Reg.5.lib.6.ca.1.col.438
Vidi dominum ſedentem ſupra ſolium.lib. 2.ca.2.col.138.& lib.9.Reg.16
Egredietur virga de radice Iſai,& flos de radice eius.in addit.ad Reg.1.li.10
7. Adducet dominus ſuper te dies qui nõ venerunt à ſeparatione Ephráim, &c.in addit.ad Reg.1.li.10.
8. Pro eo quod abiecit populus hic aquas Siloẽ quæ vadunt cum ſilentio,&c.li.1.ca.1 colum.14.& in addi.ad Re.1.li.10
9. Diſperdet Deus ab Iſraël caput & caudã. lib.5.ca.1.col.354
11. Habitabit lupus cũ agno & pardus, &c. lib.5.ca.1.col.354.
Septem dona in virga de radice Iſai.lib.6.ca. 6.columna.476
15. Onera quam late pateant.lib.3.ca.3.columna.239.li.10.regu.42
Onus Babylonis exponitur.li.5.ca.1.co.354
Dominus præcepit militiæ belli, vt diſperderet omnem terram.li.6.ca.3.in princ.
Fortes meos & exultãtes gloria mea.li.6.c.3
Super hoc cælum turbabo,& mouebitur terra de loco ſuo.in addit.ad ca.3.li.1
14. Quomodo cecidiſti Lucifer qui mane oriebaris.lib.5.ca.1.colum.354.li.10.re.29.
16. Emitte agnum Dominatorem terræ.li.5 ca.1.colum.355.
Audiuimus ſuperbiam Moab,nõ ſic robora eius.in addit.ad Reg.37.lib.9
18. Væ terrę vmbranti alis.li.5.ca.1.col.354
19. Dñs aſcendit ſuper nubem leuem.lib.10 Regu.11.in fine.
Erit altare in terra Ægypti.li.10.Re.42
21. Onus deſerti maris.lib.5.ca.1.col.354

23. Ecce

23.Ecce terra Chaldęorum talis populus nõ fuit.lib.10.Regu.34
Erubeſce Sydon dixit mare.li.10.Reg.7
25.Triturabitur Moab ſub eo.lib.9.Reg.10 li.10.Regu.42
Poſuiſti ciuitatem in tumulum & domum alienorum.in Pero.
29.Libanus vertetur in Carmelũ.li.7.col.512
34.Syrenæ & Onocentauri,&c.li.6.ca.1.columna.434.
38.Diſpone domui,qa cras morieris.li.9.re.3
Vt leo ſic cõfregit oſſa mea.in addit.ad Regu.12.lib.10.
40.Videbit omnis caro ſalutare dei.li.9.re.6
43.Benedicent me beſtiæ agri.li.9.Regu.11 lib.10.Reg.36.lib.1.ca.1.col.14
44.Votum faciens,dicit,Deus meus es tu.li. 6.ca.4.col.463
45.Sic dicit dñs Chriſto meo Cyro.li.1.ca. 13.col.64.li.2.ca.1.col.98.& qđ Iudęos di lexerit ob hãc de eo ꝓphetiã.ibidẽ.Quod nõ fuerit figura Chriſti.li.7.ca.1.col.503.
50.In iniquitatibus veſtris venditi eſtis.Ambulate in lumine ignis veſtri,&c.li.10.Re.4
52.Cæli vt fumus liqueſcent ſalus autẽ mea in ſempiternum.lib.7.ca.4
52.Exite exite de medio eorum.lib.9.Re.27.
Peccauimus ei,& noluerũt ambulare in vijs eius.lib.10.Re.37.
53.De anguſtia & de iudicio ſublatus eſt.li. 5.ca.1.col.349.
Generationem eius quis euarrabit.lib.3.ca. 4.col.247.& li.5.c.6.col.380.& li.10.Re.9.
58.Carnẽ tuam ne deſpexeris,&c.lib.1.ca.5
Sicut æſtum in ſiti tumultum alienorum humiliabis.In perora.
60.Gloria Libani ad te veniet, Abies et buxus.lib.1.ca.1.colum.15.
61.Euangelizare pauperibus miſit me.lib.2 ca.2.colum. 148.
63.Quis eſt iſte qui venit de Edom,tinctis veſtibus,&c.lib.5.ca.6.in princ.

Ex Ieremia.

EX ſacerdotibus Anathoth.lib.4. ca.2.colum.313
Conſtitui te ſuper gentes vt deſtruas & diſperdas, ædifices & plantes.lib.5.ca.1.colũ.351.&.352.
A,A,A. Domine Deus neſcio loqui.libro.6 cap.1.colum.419
2.Verterũt me dorſa & nõ facies.li.10.Re.6
5.Ego dixi forſitan pauperes ſunt.libro.5. cap.6.colum.386
9.Quis dabit capiti meo aquam,id eſt,vt caput in aquã verteretur.lib.5.ca.6.col.381.
13.Si mutabit Æthiops pellẽ ſuã.li.10.Re.47
24.Quia dilexit populus hic mouere pedes ſuos.lib.10.Regu.6
17. Perdix congregauit quæ non peperit, fecit diuitias ſuas,&c.li.10.Reg.47
Quid inuenerunt in me delictum patres veſtri.lib.10.Reg.28
20.Seduxiſti me dñe & ſeductus ſum,fortior me fuiſti.lib.10.Reg.2
21.Non ſeruat ordinem hiſtoriæ.lib.5.cap. 1.columna.357
23.Vos non viſitaſtis gregem meum & ego viſitabo malitiam veſtram.lib.5.ca.7 columna.392
In prophetis Samariæ vidi iniquitatẽ & in prophetis Ieru.&c.li.4.ca.1.col.289
25.Non ſeruat ordinem hiſtoriæ.lib.5.ca.1 columna.357
26.Noli ſubtrahere verbum ſi forte audiãt. li.5.ca.6.colum.386
27.Ego feci terram & hominẽ.lib.5.ca.1.columna.360
29.Ponat te dñs ſicut Sedechiã & Achab, quos frixit rex Babylonis in igne.lib.9. Reg.29.Lege Danie.ca.13
Reditus in patriam poſt.70.annos promittitur.lib.6.ca.6.col.475
32.De emptione agri Ieremiæ.lib.6.ca.1.columna.423.& deinceps.
48.Omne caput caluitium,ois barba radetur.lib.8.ca.6.colum.612
51.Fugite de medio Babylonis.lib.9.Reg.27 & lib.4.ca.1.colum.288

Ex Threnis.

ORdine alphabeti quare ſcribit hic liber.lib.6.ca.vlti.col.481.
1.Quomodo ſedet ſola ciuitas,plena populo facta eſt quaſi vidua. libro.10. Regula.34
Vocaui amicos meos & ipſi deceperũt me. lib.9.Reg.2.& in procem.lib.10
O vos omnes qui trãſitis,attẽdite & videte. in addit.ad ca.5.lib.1
Ingrediatur omne malũ coram te,vindemia eos ſicut vindemiaſti me.lib.5.ca.5
Migrauit Iudas ꝓpter afflictionẽ,& ꝓpter multitudinẽ ſeruitutis.i addi.ad Re.36.li.9
2.Prophetæ tui viderunt tibi falſa.lib. 4. ca. 1.colum.289.

Sederunt in terra ſenes filiæ Sion & tacuerunt.in addi.ad Reg.52.lib.10.
3. Ego videns paupertatem in virga furoris eius.li.9.Re.32.
Tantum in me vertit & conuertit manũ ſuã. lib.10.Reg.6.
Confregit ad numerum dentes meos.lib.8. colum.644
4. Gaude & lætare filia Edom.lib.5.ca.4.& in proœ.li.10.& li.1.ca.10.

Ex Ezechiele.

1 Ioachin hic quomodo differat ab illo q eſt in Danielis exordio.li.2.ca.1.col.105.& lib.3. cap.vltimo.col.258.
Huius libri principium & finẽ nõ licebat vlli apud Hebræos legere,niſi ſacerdotibus.li. 8.ca.5.col.604.
2. Cũ ſcorpionibus tu habitas.lib.10.Re.47
Ipſi receſſerũt à me & patres eorũ.ibi.Re.21
3. Vade & ingredere ad tranſmigrationẽ ad filios populi tui.lib.6.ca.2
Audies ex ore meo verbũ & annunciabis ex me.cõfertur cũ ca.30.li.5.ca.7.col.395
5. Patres comedẽt filios in medio tui,& filij patres.lib.10.Reg.3.
6. Hęc dicit dñs montibus & collibus,diſperdam excelſa veſtra.lib.9.Regu.4
7. Poſsidebũt ſãctuaria eorũ.li.6.c.2.col.447
8. Septuaginta viri de ſenioribus Iſrael & Iezonias.li.5.ca.1.colum.340
11. Duo principes Iezonia & Phaltia.libr.6 ca.6.colum.472
14. Si fuerint in medio vrbis,Noẽ,Iob,Daniel.li.3.ca.3.colum.242
Si propheta errauerit,ego dñs decepi eum. li.4.ca.1.col.290.
17. Nabuch.venit ad Libanũ & rapuit ſummitates Cedri.li.10.Re.44
18. Cũ auerterit ſe iuſtus à iuſtitia ſua & vixerit.li.5.ca.4.col.373
Ad vſuram non cõmodauerit.in perora.& Patres comederunt vuam acerbam, dentes autem,&c.
20. Dedi eis præcepta non bona. in Proœ. lib.6.in fine.
Leuaui manũ meã in eos in ſolitudine vt diſpergerem eos in nationibus.lib.5. cap.1. columna.343
Abominationes patrũ ſuorũ oſtẽde eis.li.10 Regul.21
21. Perdã ex te iuſtũ & impium.li.9.Reg.2
28. Rex Tyri diaboli figura.lib.10.Reg.44
29. Nõ ſeruare ordinẽ hiſtoriæ oſtenditur.li bro.5.ca.1.col.358. Quæ dicũtur de Pharaone,intellige de dæmone.li.10.Reg.44
30. Faciam iudicia in Alexãdria.li.5.ca.1.co lumna.349.Vide cap.3
32. Vide Reg.29.libri.10
38. Cœpit eſſe habitator vmbilici terræ.li.9. Reg.49.lib.Reg.1.

Ex Daniele.

Daniel an ſit pphetis annumerandus aut Hagiographis,nec ne. li.4.ca.1.col.307.& in append. ce illius libri. Deinde qui fuerint eius parentes.li.3.ca.4.circa prin.
Lege in lib.10.Reg.8. pro phraſi eius.
1. Aſportatio vaſorum templi in Babylonẽ myſticẽ exponitur.li.1.in proœ.
De Ioakim.Vide Ezechi.1.ca.
Impoſitio illa nominũ in trib⁹ pueris facta, quid ſignificet.li.2.ca.1.colum.101
Quos genuerit filios Nabuchod.in addit.ad ca.1.lib.5
2. Vocãt Arioli,Magi,Chaldęi,&c.li.9.re.4
Deos meos non colitis.& ſtatuã quam erexi nõ adoratis?lib.6.ca.4.col.463
Tunc Arioch feſtinus introduxit Danielẽ ad regẽ & dixit ei inueni hoiem.&c.in addi. ad ca.1.lib.5
3. An ordinẽ ſeruauerint tres pueri in cantico illo contexendo.li.5.ca.1.col.360
4. Peccata eleemoſynis redime.li.9.Re. 14
Omnes habitatores terræ apud illum in nihilum reputantur.li.10.Reg.1.
5.6.7. Nullum ſeruat ordinem Daniel. lib.5. ca.1.col.358.
7. Tẽpus,tẽpora,dimidiũ temporis.li.3.ca.2 in fine.& li.1.ca.13.circa princ.
Quarta beſtia qd ſignificet.li.1.ca.1.col.12.
8. Dixit angelus cuidam loquenti.li.6.cap.1 columna.420
Signa ſermonem quia poſt dies multos erit. in addi.ad c.1.li.1.
Hircus caprarum creuit.li.10.Re.45.
9. Peccauim⁹ iniq; egimus & receſsim⁹ à mãdatis tuis.lib.9.Reg.43.& li.10.Reg.2
Nequaquã populus deieſt,ſed populus tu⁹, nec vrbs ſancta dei,ſed ſancta tibi.li.6.c.2
10. Neq; vnguẽto vnctus ſum.li.8.cap.6.columna.610.
11. Ecce tres reges adhuc in Perſide erunt.& quartus ditabitur,&c.li.9.Reg.5.

13. Su-

13.Suſannę accuſatores quo fuerint noīe vocati.lib.9.Reg.29. quòd fuerint lapidibus obruti.
¶Semen Canaā & nō Iuda,pater tuus Amorrhæus,mater tua Cetha.li.6.ca.1. col.415 & li.3.ca.3.li.10.Reg.21
Hiſtoria Suſannæ quo in loco collocāda ſit. in addit.ad ca.1.lib.5

Ex Hoſea.

DE Hoſea.lib.2.ca.1.col.86.
Accipe vxorem fornicariā & fac filios fornicationum.li.6.Regu.11.In qua re fuit Chriſti figura.li.7. colūna.517.
5.Audite ſacerdotes.li.9.Reg.1.
11.Ex Ægypto vocaui filios meos.li.6. ca.1 colum.412
14.Quis ſapiens & intelliget hæc.lib.5. cap. 6.columna.380

Ex Ioële.

DE Ioële li.2.ca.1.colum.86
1. Lugeat terra,quoniā afflictū eſt triticū,aruit vinū.li.10.Reg.7
2. Dedit vobis doctorem iuſtitiæ, & , effundam de ſpiritu meo,&c.li.5.ca.1.col.355 lib.6.c.1.col.425
A facie eius cōtremuit terra,moti ſunt cæli, ſol & luna,&c.in addi.ad ca.3.li.5

Ex Amos.

AMos paſtor erat,& à paſtoribus genus trahebat.Suę artis vtitur ſermone,vt rugitum leonis,vocem dñi vocat,euerſionem vrbium, ariditatem montium,vocat.li.1.ca.1.col.24.& li.4.ca.2.col.312.genus eius exprimitur.
1. Super tribus ſceleribus Damaſci,& ſuper quatuor non conuertam eam.li. 6. cap.4. colum.461.& ca.6.col.474
2. Ego exterminaui Amorrhæū à facie eorum,ego ſum qui aſcendere vos feci de terra Ægypti.li.5.ca.1.col.359
3. Leo rugit quis non timebit.li.5.ca.6
Non eſt malum in ciuitate quod dñs nō fecerit.lib.5.ca.4.& li.10.Reg.4
4. Multitudinem hortorum veſtrorum, vinearum veſtrarum,olіueta veſtra, &c.lib. 6.ca.2.colum.447
Venite in Bethel & impiè agite,&c.li.5.cap. 4.in princ.
Præpara te in occurſum dei tui Iſraël.lib.5 cap.4.
Sacrificate de fermēto laudem & vocate voluntarias oblationes.li.5.ca.4
5. Transferam vos trans Damaſcum. lib.6. ca.1.colū.423
Facientem Arcturum & Orionē.li.6.cap.1. columna.433
Suſcitabimus ſuper eum ſeptem paſtores & octo homines primates.libro.6.cap.6.columna.476
7. Nō ſum propheta,nec filius prophetę,ſed paſtor caprarius.li.4.ca.1.col.294
8. Venit finis ſupra populum meum,& ſtridebunt cardines templi. In additio. ad ca.3.libro.1.
9. Si deſcenderint vſq; ad infernū,inde manº mea extrahet eos.li.5.ca.1.col.354
Super contritionē Ioſeph.li.9.Re.10

Ex Abdia.

TRanſmigratio Ieru. quæ eſt in Boſphoro, poſsidebit ciuitates Auſtri.li.10.Re.8. Surgite & eō ſurgamus li.10.Re.23.Bibent oēs gentes & erunt quaſi nō ſint.li.10.Re.38.

Ex Iona.

VIde in verbo Ionas.
1. Deſcendit ad latera nauis, ſiue vt nos habemus ad interiora.li. 6.ca.1.col.415.
Miſerunt ſortes & cecidit ſors ſuper Ionam. lib.9.Reg.47
3. Adhuc.40.dies & Niniue ſubuertetur.lib. 9.Re.3.& li.2.ca.vlt.col.196.& in addi.li.9
De rege Niniue.li.1.ca.vlt.
3. Quis ſcit ſi cōuertat & ignoſcat Deus,& reuertat ab ira furoris ſui.li.5.c.6. col.387
4. Tu doles ſuper hederā.& ego nō parcam Niniue.li.10.Re.28

Ex Michæa.

5 ET tu Bethlehem Ephrátha paruulus es in millibus Iuda ex te mihi egredietur, &c.li.6.ca.1.col.416.
Deſcenderunt mala à domino ſuper portas Ieru.li.10.Regu.4.
Dominus exijt de loco ſuo,& deſcendit. lib. 10.Regu.6
6. Audite valles.li.10.Reg.28
¶Sophonię ſtirps.li.4.ca.2.col.312.digerit.

Ex Nahum.

1 INcrepans mare & exiccans illud.lib.10.Reg.22
Poſt onera nō affert conſolationes

nes quia de impijs ſermo erat ſuſceptus. libro. 5. ca. 1. colum. 352

Ex Habacuc.

VElociores lupis veſpertinis. lib. 10. Reg. 47.
Poſt onus non ſubijcit conſolationem, & quã ob cauſam id faciat. lib. 5 ca. 1. colum. 352
De hoc ca. lib. 10. Reg. 2
Hæc eſt fortitudo Dei ſui. in Procem. li. 10.
Quare nõ reſpicis dñe ſuper iniqua agẽtes, et taces deuorante impio. &c. li. 10. Reg. 2
2. Lapis de pariete clamabit. li. 10. Reg. 7
Quid prodeſt ſculptile quia ſculpſit illud fictor ſuus. li. 5. ca. 6. col. 380
Ois ſpiritus non eſt in eo. lib. 6. ca. 3. col. 454

Ex Aggæo.

QVare frequenter inculcet hic propheta. Dicit dñs exercituũ. li. 4 ca. 2. col. 316
Adhuc ſemel ego mouebo cælum & terrã. lib. 9. Re. 50
In anno. 2. Darij, mẽſe ſexto. li. 6. c. 6. col. 474

Ex Zacharia.

HIC ꝓpheta crebrò inculcare cur ſoleat. Dicit dñs exercituum. li. 4. ca. 2. col. 316
2. Sileat ois caro à facie dñi. li. 6. ca. 3. co. 453
O o Fugite de terra Aquilonis. lib. 6. ca. 1. columna. 419. lib. 9. Reg. 27
3. Ieſus ſacerdos Chriſti figura. lib. 9. Re. 13 & lib. 10. Reg. 39
5. Patres veſtri vbi ſunt, & ꝓphetæ? li. 9. Re. 2. li. 4. ca. 1. col. 291. li. 5. ca. 7. col. 393
7. Verterunt ad me ſcapulã recedentem. lib. 10. Reg. 6.
11. Ego nõ parcã vltra ſuper habitantes terram. li. 1. ca. 13. col. 64
Et dicã ſi bonũ eſt coram vobis, date mercedem mihi aut renuite, & appenderunt. 30 argenteos. li. 6. ca. 1. colum. 424
Proijce ad ſtatuarium, decorum pretium. in addit. ad Re. 37. li. 9
13. Percute paſtorem, loquitur Deus cum gladio. lib. 10. Reg. 7

Ex Malachia.

DE Malachia. li. 2. ca. 1. col. 86
1. Iacob dilexi, Eſau autem odio habui. li. 5. ca. 1. circa prin.
Dilexi vos inquit dominus. li. 5. ca. 3. li. 1. Regu. 34
Filius honorat patrem, & ſeruus dñm ſuum. li. 5. ca. 7. col. 393.
Si ego dominus vbi eſt honor meus. lib. 2. capit. 2. col. 146.
3. Ego Deus & non mutor. libro. 10. Regu. 11

¶*Ex euangelio Matth. hæc varijs in locis ſunt à nobis interpretata.*

QVod Matth. Græcè ſcripſerit, habes. lib. 1. ca. 6. cõtra Theophy. in proœ.
Mat. q dicit hebraicè ſcripſiſſe ac fuiſſe trãſlatũ in linguã Græcã ab apoſtolo Iohãne
De Matth. nomine in addit. ad ca. 1. li. 2
De titulo libri. li. 10. Reg. 35
Quibus præditus fuerit nominibus. li. 2. ca. 1 col. 104. & in addit. illius ca. Item quo ſenſu vocetur Publicanus. lib. 9. Re. 11
Quarum gentium fuerit Apoſtolus. lib. 5. capi. 1. colum. 362
Matt. apud Græcos primo loco collocabatur, & deinde ſequebatur Io. lib. 5. cap. 1. colũ. 362. Et ego vidi in antiquiſsimo codice Theophy. eadẽ ſerie fuiſſe collocatos hos euangeliſtas.
Matt. narrat, iuxta recentiores, gñationem Ioſeph, Lucas verò Mariæ. lib. 3. cap. 4. columna. 270
Quibus modis fuerit gubernatus populus Iudaicus. lib. 4. ca. 2. col. 316
Qua in re differant inter ſe Matthæus & Lucas in enarrandis generationibus. lib. 3. ca 4. columna. 255
1. Liber generationis Ieſu Chriſti, filij Dauid, filij Abraham. li. 3. ca. 4. col. 252. & ca. 3. circa prin. & li. 5. c. 1. in princ. & Dauid quare præponatur Abrahæ.
Cur Iacob meminit, relicto Eſau fratre, & cũ Iuda coniunxerit fratres. li. 3. ca. 4. columna. 263.
Genuit. hoc verbo oſtendit ſe loqui de gñatione naturali. li. 3. ca. 4. col. 272
Genuit Iudam & fratres eius. li. 3. ca. 4. colũ. 162. & li. 5. ca. 1. in princ.
Genuit Phares & Zaram de Thamar. li. 3. capi. 4. col. 263. & quod Zaram ad Chriſti generationem non ſpectet, ſed Phares.
Aram genuit Amminadab. lib. 2. cap. 1. columna. 106.
Genuit Dauid regem. libro. 3. capite. 4. columna. 262.

Salo-

Salomon quoto ætatis anno Roboā genuit. lib.9.Reg.40.
Ex ea quæ fuit Vriæ.li.3.ca.4.col.265.
Achaz Ezechiā quoto anno genuit.libro.9. Regu.40.
In tranſmigratione Babylonis.lib.3.cap.4. columna.266
Ioſias genuit Iechoniā in tranſmigratione Babylonis.lib.3.ca.4.col.266
Iechonias genuit Salathiel.li.3.cap.4.colū-na.273.Lucas,Neri.
Quatuor generationes omiſſæ.lib.9.Reg.5.
Salathiel genuit Zorobabel.Zorobabel ge-nuit Abiud.lib.3.ca.4.col.267.
Ex Abiud vſque ad Ioſeph enumeratio pa trum,in nulla ſcriptura inuenitur.lib.3.ca pit.4.col.267.
Cur Matth.illaudatas mulieres recenſet, o-miſsis illis quæ fuerunt vitæ probatæ.li.3 c.vltim.co.263.li.10.Re.21.Vide reliqua hoc in eodē loco. Virū Mariæ.li.9.Reg.1
Chriſti generatio ſic erat,cum eſſet deſpon-ſata Maria mater Ieſu.lib.6.ca.2.in fin.li. 10.Reg.23.
Ecce virgo in vtero habebit.li.6.c.1.col.422
Pariet Maria filium iuxta angeli dictum, vt credas ipſum è ſpiritu ſancto natum.lib.7 c.1.col.524.
2.Et tu Bethlehem terra Iuda nequaquā mi-nima es in principibus Iuda, ex te enim &c.li.6.ca.1.col.416.
Ex Ægypto vocaui filiū meū.li.6.c.1.col.412
Occidit oēs pueros à bimatu & infra, &c. in proœ.li.10.
Rachel plorans filios ſuos.lib.2.c.1.col.101.
Noluit conſolari quia nō ſunt.li.10.Reg.38.
Sicut ſcriptum eſt in prophetis. Quoniam Nazareus vocabitur.lib.6.ca.1.co.413.
De fuga in AEgyptum & reuerſione in Na-zaret.li.10.Reg.13.Quādiu fuit in AEgy pto.li.1.ca.13.
Vt adimpleretur quod dictum eſt per pro-phetam,quid ſignificet,expoſuimus.li. 8. cap.8. in princi.
Magos cur adduxerit per ſtellā.li.9.Reg.23
Defuncti ſunt qui quærebant aiam,i.vitam, pueri.lib.6.ca.4.col.462.
Magi reuerſi in patriā quid egerint.li.8.ca.5 col.604.An fuerint reges. li.8.ca.5 in fine.
3.In diebus illis quid ſignificet.li.10.Reg.13 & lib.8.ca.8.Tunc.& in Præpo.In.
Genimina viperarum quis demonſtrauit vo bis fugere.lib.10.Reg.47.& lib.7.ca.3.
Potens eſt Deus ex lapidibus iſtis ſuſcitarē filios ipſi Abrahæ.In proœ.li.10.
Cuius ventilabrū in manu eius.li.6.c.2.in fi.
Agite pœnitentiam.&c.hic eſt de quo dictū eſt.lib.9.Reg.30.
Baptizabit in ſpiritu ſancto & igni.li.7.col. 523.& in coniuncti one,Et.
4. At illi relicta naui & patre Zebedæo ſecu-ti ſunt eū.li.10.Re.21.& in addi.& quod Zebedæus in infidelitate permanſit.
5. Antequā legem ferat dñs,miracula quare exhibeat.lib.9.Reg.50.
Ne nos inducas in tentationem.li.10.Reg.5.
Chriſti prędicatio cur duxit principiū a bea titudine.li.9.Reg.26.& aſcendit in montē lib.9.Reg.16.&.6.
Qui dixerit fratri ſuo Reca,&c.lib.5. cap.7. col.391.li.1.ca.6.in fine.
Si offers munus tuum ad altare & recorda-tus fueris φ frater tuus.li.5.c.1.col.352
Vos eſtis ſal terræ.li.3.ca.3.col.240.
Beati eſtis cū vos maledixerint & perſecuti vos fuerint,&c.li.3.ca.3.col.240
Qui dimiſerit vxorem, niſi ob fornicationē & aliam duxerit, mœchatur.li.10. Re.15
Dixerint vobis omne malū mētientes.lib.6 cap.3. colum.455
Nō veni ſoluere legē,ſed adimplere.in addit. ad Regu.14.lib.9
Si quis percuſſerit maxillā dexteram præ-be ei alterā.li.8.ca.6.col.605.
Qui ſoluerit vnū de mandatis iſtis minimis, minimus vocabit̃ in regno cęlorū.li.9.re.2
Nō iurare oīno nec p cælū,&c.li.9.Reg.28. & in proœ.li.6.& li.8.ca.5.col.605
Lex datur in monte,& cauſa aperit̃. lib.10 Reg.6. &.26. Quod mons ille fuerit Ta-bor.lib.10.Reg.1.
Eſto conſentiens aduerſario tuo dum es in via.lib.10.Reg.1.
Quare multos in prin. prædicatiōis ſanat dñs,nec fidem poſtulat.lib.10.Reg.17
6. Ne ſitis ſoliciti de craſtino.li.10.Re.34.& li.5.c.4.col.373.& li.8.c.5.col.605.622
Primū quęrite regnū dei,& hęc adijcientur li.10.Reg.32
Sufficit diei malitia ſua.li.10.Reg.4.
Panem noſtrū quotidianū, vel ſuperſubſtan tialem.li.6.ca.2.& li.1.ca.6.col.42
Sanctificetur nomen tuū, adueniat regnum tuum.li.5.ca.4.in fine.lib.9.Reg.44
Te faciente eleemoſynā neſciat ſiniſtra tua, quid faciat dextera.in addit.ad ca.3.li.1.

7.Nun-

7. Nunquam noui vos.lib.10.Reg.48.
8. Multi venient ab oriente & occidente & recumbent.&c.lib.9.Regr.7lib.7.ca.1.co lum.24.
Va . & oſtende te ſacerdoti.lib.10.Re.18.
Relinque mortuos ſepelire mortuos ſuos.li. 1.cap.13.in princ.& cui dominus hoc di xerit.
9. Murmurabant Phariſæi quòd dominus dimitteret peccata.& ſanet paralyticum. ex minori re maiorem probans.lib.7.cap. 1.colum.524.
Non veni vocare iuſtos, ſed peccatores.lib. 9.Reg.2.& lib.5.cap.4.col.373
Occurrerunt ei duo dæmoniaci Mar.& Lucas vnum dicunt fuiſſe.lib.9.Reg.5
Confide fili remittuntur peccata tua.li.5.c.3
Ingreſſus nauim venit in ciuitatem ſuam.lib. 10.Regu.15.
Tu autem cum ieiunas vnge caput tuum.li. 8.cap.6.colum.610.
10. Qui recipit prophetam in nomine prophetæ mercedem prophetæ accipiet.& qui recipit iuſtum.&c.lib.9.Reg.2.
Nolite portare æs in zonis veſtris.lib.5.ca.4 in fine.
Eſtote prudentes ſicut ſerpentes.li.10.Regu.47.
Primus Symon & Andræas frater eius.lib.5 ca.1.in princip.
Eritis odio omnibus hominibus.lib.6.cap.3. columna.452.
Veni ſeparare hominem aduerſus patrē ſuū, & filiam aduerſus matrem ſuam.libro.6. ca.1.colum.440.
Nec virgam nec peram.lib.10.Reg.11.in fine.Sed contrariū dicitur Mar.6.niſi virgā ideo dicunt legendum apud Math.nō niſi.mendúq; irrepſiſſe ex affinitate literarum Græcarum. μὴ, nec.εἰμὴ.niſi.
Ne poſsideatis aurum nec argētū, nec duas tunicas.lib.8.ca.5.in fine.
11. Tu es qui venturus es an alium ſpectamus.lib.4.ca.1.colum.301.
Ipſe eſt Elias.li.10.Reg.20.&.38.& in addit.
Quid exiſtis videre prophetam? etiam dico vobis & pluſquam prophetam.libro.4.capit.1.in fine.
Confiteor tibi pater, domine cæli & terræ, quòd abſcondiſti hæc à ſapientibus & reuelaſti ea paruulis.lib.1.ca.10.li.9.Reg.2
Iuſtificata eſt ſapientia à filijs ſuis.libro.9. Regu.2.
Inter natos mulierum non ſurrexit maior Iohan.Baptiſta,qui minor eſt in regno, &c.lib.9.Reg.2.
Lex & prophetæ vſque ad Iohannem.lib.4. cap.1.colum.298.
Si in Tyro,&c.factæ fuiſſent virtutes quæ in te,in ſacco & cinere pœnituiſſent.lib.8 ca.6.colum.612.
12. Quæ eſt mater mea & fratres mei.lib.9. Regu.26.
Spiritus autem blaſphemia.in procæ.li.10.
De homine habente manum aridam.libro.1 ca.6.colum.43. de Cementario.
Fratres domini qui ſint.in addit.ad ca.1.li.2
Miſericordiam volo non ſacrificium.libro 7.cap.4.
Ideo iudices veſtri erunt.lib.7.ca.4.col.554
13. Zizania ſunt filij nequam. In procem. lib.10. Vt adimpleretur quod dictū eſt per prophetam,aperiam in parabolis.lib. 4.ca.3.colum.326.
Intellexiſtis hæc omnia.lib.5.ca.6.col.387.
Exijt qui ſeminat,ſeminare.li.10.Reg.11.
Inimicus homo ſeminauit Zizaniam.lib.10. Regu.44.
De fructu.100.60.&.30.lib.6.ca.vlt.col.482
Fermentum quod acceptum mulier abſcondit in farinę Satis tribus.li.7.ca.1.col.500
14. Contriſtatus eſt Herodes propter mortem Iohan.Baptiſtæ.li.9.Reg.2.li.1.ca.10.
Herodes celebrat conuiuiū in die natalis ſui. lib.9.Reg.43.Herodes tenuit Iohā.& alligauit eum.lib.10.Reg.14.
Herodes an viuo fratre abduxerit illi vxorē. lib.9.Reg.40.& melius in addi.
Chriſtus cur ſeceſsit eremum.lib.9.Reg.26.
Quarta vigilia venit ad diſcipulos.lib.9.Regu.36.
Numerus manducantium quinque millia virorum ſine pueris.lib.6.ca.5.in fine.& quare tot fragmenta ſuperſunt.li.10.Reg.18.
15. Omne quod in os intrat in ventrem vadit & in ſeceſſum mittitur.li.10.Reg.25.& in additionibus.
Honora patrem tuum & matrem tuam, qui maledixerit,&c.li.10.Reg.12.
16. Quem me dicunt homines filium hominis.Vos autem quem me eſſe dicitis.lib.2 cap.2.columna.123.
Oportet ire Ieroſo.& multa pati à ſenioribus &c.confer cum cap.17.vbi eadem res tractatur.lib.5.ca.7.colum.397.
Tibi dabo claues regni cælorum.lib.3.ca.3. colū-

columna.239.
Generatio praua & adultera ſignum quęrit. lib. 10.Regu.21.
Super hanc petram ædificabo eccleſiã meã. in addit.ad.2.ca. li.6.
Tu es Chriſtus filius dei viuentis.li.8.ca.7.
17. Dicetis monti huic, tranſi hinc illuc & tranſibit.lib.9.regu.12
Hic eſt filius meus dilect⁹,in quo bene mihi cõplacui.li.5.ca.3.& li.6.ca.2
Apparuerũt illi Moyſes,& Elias.li.9.re.21
Poſt dies ſex aſſũpſit Ieſ⁹ Iacobũ.li.10.re.43
Subduxit eos in montẽ excelſum valde,qui mons eſt hic : in addit.ad reg.1.li.10
18. Expedit ei vt ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius.lib.8.ca.6.col.615
Quis putas maior eſt in regno cælorum.lib. 9.regu.26.& in Dictione. Quis.
Non dico tibi ſepties,ſed ſeptuagies ſepties lib.3.ca.4.col. 257
Si peccauerit in te frater tuus, corripe eum, &c.lib.8.ca.10.colum.641
Statuit paruulum in medio ipſorum.& quis hic eſſet, & quo nomine vocaretut. libro 9.regu.29.
Argue eum inter te & ipſum. In additio. ad regu.36.lib.9
Bonum eſt tibi ad vitam ingredi debilem & claudum,quam, &c.lib.7.ca.4.in princ.
19. Magiſter bone quid faciam,vt vitam ęternam,&c. nemo bonus.libr.5.capite.6. columna.383
Centuplum accipies,& in futuro vitam ęternam.lib.7.ca.1.col.523
Et dixit propter hanc relinquet homo patrem,&c.ſunt verbi Dei. & Gene.2. ſunt Adæ verba.In addit. ad regu.44.lib.9
Vos qui ſecuti eſtis me ſedebitis & vos iudicantes.12.tribus.li.7.ca.4.col. 553
Numerantur mandata. & nil de præceptis Dei dicitur.lib.8. ca. 2
20. Filius hominis erit in corde terræ, trib⁹ diebus & noctibus. lib.9.regula.7. lib.10 regu.43.
Ecce aſcendimus Ieroſoly.lib.9.regu.49
Calicem meum bibetis.lib.9.regu.44
Dare animam redemptionem pro multis.libro.6.cap.3.colum.454
Mater filiorum Zebedæi petit à dño, vt vnus filiorum ſedeat, &c.& ait dominus. Neſcitis quid petatis.li.10.Reg.5.
Lege de hoc ca.&.19.& quæ ſcripſi.lib.9.Regula.25.
Exijt ad conducendum operarios m[illegible] ad 3.6.nonam.lib.9.Reg. 36
21.Malos malè perdet & vineam ſuam locabit alijs agricolis.lib.5.cap.6. colum.381. & ſtatim.de interrogatione Iohan.Bapt.
Ex ore infantium & lactentium.lib.6.ca.1. columna.426
Miſit duos ex diſcipulis vt aſinam adducerent.lib.9.Regu.29.& lib.7.capit. 1.colũna.511.& 513.
De ficu arefacta.li. 10.Re.31
Hoſanna filio Dauid benedictus,&c.libro.5 cap.6.in fine.
Mittam filium meum ipſum verebuntur. libro.5.ca.6.columna.386.&.388.libro.10. Regu.28
Sedens ſuper aſinam & pullum ſubiugalis.in addit.ad Reg.1.lib. 10
22.Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari.lib.5. cap.6.in fine.
Non eſt opus valentibus medicus,ſed male habentibus.li.9. Reg.2
Ego ſum Deus Abraham, Deus Iſaac. lib.8. ca.6.colum. 609
Diliges proximum tuum ſicut teipſum.ca.8 colum.628.
23. Ecce ego mitto ad vos prophetas,vt veniat ſuper vos.li.10.Reg.24
Filij eorum qui prophetas occiderunt.lib.10 Regu.21.
Quoties volui congregare filios tuos, &c.li. 3.ca.1.col.220
Ab Habel iuſto hæc omnia exquirẽtur.&c. quem crucifixiſtis inter templum & altare. lib. 3.ca.3.colum. 239.& libro.2. cap.1.colum. 105
Eſurij, ſitij,&c.lib.9.Reg.14
Ieru.Ieru.quæ occidis prophetas.libro.5. capit.7.in princ.
24.Ita vt in errorem ducantur ſi fieri poſſet domeſtici dei.lib.5.ca.6.in fine.
Non præteribit generatio hæc,donec omnia fiant.lib.6.ca.2.in fine.
De die illa vel hora,nemo nouit, nec filius, niſi pater.libro.2.cap.2.columna.146.libro.10.Reg.3
Niſi breuiati fuiſſent dies illi.libro.6.cap.3. colum.454
Amen dico vobis non præteribit generatio iſta.lib.3.ca.3.col.240
Frigus erat,& ſtans ad prunas Petrus calefacie

faciebat ſe.lib.10.Reg.6
De hoc ca.multa.lib.10.Reg.1.
Qui in Iudæa ſunt fugiant ad montes.li.7.c. 1.col.522.
Cælum & terra tranſibunt,verba autem &c. lib.7.cap.4.
25.Neſcio vos vnde ſitis.li.5.ca.6.in prin.lib. 10.Reg.48.
Ite in ignem æternum qui paratus eſt diabolo & angelis eius.li.5.ca.1.col.349.
Hoc eſt corpus meum qđ pro vobis tradetur li.3.ca.3.col.240.
Virgines quinq; prudentes.& quinq; ſtultę. li.6.ca.6.col.473.
26.Videntes diſcipuli indignati ſunt.lib.6.c. 1.col.415.Io.12.ſolus Iudas.& lib.6.c.3. col.455.
Ite in ciuitatem ad quendam,& dicite ei.li.6. ca.1.col.419.
Antequam gallus cantet ter me negabis.lib. 10.Reg.15.
In domo Symonis leproſi.li.9.Reg.11.
Iudas Iſcharioth.li.2.ca.1.col.89.
Qui pro multis effundetur in remiſsionem peccatorum.li.6.ca.3.col.454.
Accipite & comedite,hoc eſt corpus meum. lib.10.Reg.38.
De Maria vngente dominum vna ne fuerit an plures.in addi.ad ca.1.li.2.
Tunc princeps ſacerdotum ſcidit veſtimenta ſua.li.8.ca.6.col.615.
27.Eli Eli lama hazabtani.lib.5.capite.7.in prin.
Latrones improperabant ei.Luc.in ſingulari.li.6.ca.1.col.415.
Venerunt in ſanctam ciuitatem. lib. 9. Regu.11.
Tunc impletum eſt quod ſcriptum eſt per Iere.dicentem.acceperunt.30.argenteos.lib. 6.ca.1.col.423.
Sexta hora tenebræ factæ ſunt in tota terra. lib.6.cap.3.
Multa corpora ſanctorum reſurrexerunt. lib.2.cap.3.columna.190.li.5.cap. 1. col. 349.
Poſt tres dies reſurgam.li.9.Reg.7.
Hora erat ferè ſexta.li.9.Reg.36.
Vxoris Pilati nomen.li.9.Reg.29.
Iudas laqueo ſe ſuſpendit.li.9.Reg.40.
Lauat manus Pilatus , dicens. innocens ego ſum.li.8.ca.6.col.615.
28.Ego vobiſcum ſum vſq; ad conſummationem ſeculi.li.3.ca.3.col.240.
Veſpere autẽ ſabbati quæ luceſcit in prima ſabbati.li.9.Reg.7.& lib.10.in prolo.

Ex Marco.

Marcus diſcipulus & interpres Petri.li.8.ca.4.prope finem.
Marcum Latinè ſcripſiſſe falſo putauit Cantacuzenus.lib.1.cap.6.columna.42.
Marcus fuit vnus ex diſcipulis qui ſcandalizati ſunt,cum audiſſent dominum dicentem.Io.6.panis quem ego dabo caro mea eſt.& ad fidem attractus eſt mox à Petro. li.10.Reg.38.& li.9.Reg.29.
Prophyrius incuſat Marcum, ac eum reum peragit crimine falſitatis,ſed ſtultè.lib.6. cap.1.col.420.
1.Initium euãgelij,ſicut ſcriptum eſt in Iſaia prophcta.lib.6.capite.1.col.420.& deinceps.
Venit fortior me poſt me cuius non ſum idoneus calceamenta portare.lib. 6.cap. 2.in fi.
Vidit Symonem & Andræam fratrem Symonis.ibidem.
2.Quomodo intrauit in domum dei ſub Abiathar principe ſacerdotum & panes propoſitionis manducauit. lib.6.cap. 1. col.428.
Dimittũtur tibi peccata,&,Quis eſt qui blaſphemat.li.5.ca.6.col.383.
3.Hic eſt Iudas qui tradidit eum.li. 5. cap.1. col.347.li.10.Reg.14.
5.Quis tetigit veſtimenta mea.lib.5.cap. 6. columna.387.
6.Nec virgam niſi peram.lib. 10. Regu. 11. in fine.
7.In ſeceſſum mittitur.lib.10.Reg.25.& in addi.
De lotione vrceorum.li.9.Reg.25.
Si dixerit homo patri vel matri.lib. 10. Regu.12.
Date ei manducare,cur dixerit dominus.lib. 10.Regu.18.
8.Poſt tres dies reſurgam.li.5.ca.1.col.358. & li.9.Reg.7.& li.8.cap.10.
9.Omnis enim,igne ſalietur, & omnis victima ſale ſalietur.in addi.ad Reg.12.li.10.& li.8.ca.9.col.637.
10.Loquitur de vno cæco Barthimæo, & Mat. 20.duos cæcos recenſet.li.9.Reg.5.

11.Mi-

11. Miſit duos diſcipulos vt afferrent aſinā Et qui illi fuerint, lib.9.Re.29

14. Antequam gallus cantet bis, ter me nega bis.lib.10.Reg.15

Quod occiſio Io. in alieno loco narrata ſit.lib.10.Reg.14.li.5.ca.1.col. 344

Relicta ſindone quidam fugit. quis ille fuerit.li.9.Re.29

16. Dicite diſcipulis meis & Petro.li.5.ca.1. columna.340

Surgens Ieſus manè prima ſabbati, apparuit primo Mariæ.in Procem.lib.10.& li. 9.Regula.5

Quod primum Chriſtus matri apparuerit. li.1.ca.13.col.62

Apparuit primo Magdalenę à qua eiecerat ſeptem dæmonia.li.9.Re.11

Vna ſabbatorum, id eſt, prima hebdomadæ. li.6.ca.4.colum.462.& li.9.Reg.7

Ex Luca.

LVcas fuit vnus è pluribus diſcipulis, qui à domino deſciuerūt, cum eum prædicantem audiſſent, apud Iohan.ca.6. Caromea verè eſt cibus, qui tamē poſtea à Paulo ad fidem fuit pertractus.lib.9.Regula.29.lib.10.Regula.38.

An fuerit ex.70.diſcipulis, nec ne.li.9. Regu. 29.diſputatur, & Hiero.dicit nunquam ipſum dominum in carne vidiſſe. & Dorotheus in ſynopſi non recenſet eum in catalogo diſcipulorum domini.

1. Apparuit angelus Zachariæ.libro.9. Regula. 16.

Eliſabeth impletum eſt tempus pariēdi. lib. 10.Regu.6.

Zacharias & Eliſabeth iuſti quomodo.libro 10.Regu.11.& Reg.22.cur Iohan. parentes laudentur.

Sterilis parit, vt partui virginis fidem adhibeas.lib.7.colum.519.lib.9.Reg.50.

Per partū Eliſabeth, oſtēdit dimiſſa eſſe peccata populi.li.7.ca.1.col.524

¶ 2. Suſcepit Iſraël puerum ſuum. In procę. libro.10.

Non erit apud Deum impoſſibile omne verbum .lib.6.ca.3.colum.454

Ego & pater tuus dolentes quærebamus te. lib.9.Regu.2.

Exijt edictum à Cęſare Auguſto, vt deſcriberetur vniuerſus orbis.li.6.ca.3. col.452

Lege pro intelligentia huius ca. Reg.13.li.10

Zacharias & Eliſabeth iuſti in cōſpectu dei. in addi.ad Reg.46.li.9.

Gloria in excelſis deo & in terra pax hominibus.&c.li.8.ca.9.col.636.

3. Sub pontificibus Iudæorum Anna & Caipha.li.6.ca.6.col.472.

Herodes adiecit hoc, ſuper omnia, incluſit Iohan.in carcere. libr. 5.capite.1. colū. 347.

Narrat generationem legalem Lucas. Mat. naturalem.li.3.ca.4.col.47. 270. Qui fuit Eli, quid ſignificet.ibidem.

Qui putabatur filius Ioſeph, qui fuit Eli, qui fuit Matthath.li.3.ca.4. col. 270.& lib.6. ca.1.col.433.

Qui fuit Sela, qui fuit Cainā.li.3.c.4.col.266 & de tota hac generatione lege cap. illud. 4.li.tertij.

Qui habet duas tunicas det vnam non habēti. li.8.ca.5.in fi.

5. Petrus à multitudine piſcium attrahitur ad dominum.li.9.Re.23.

Mundat leproſum & mittit ſtatim ad ſacerdotes.li.10.Re.18.

6. De homine habente manum aridam.lib.5. ca.6.col.384.& li.1.ca.6.col.43. quod eſſet homo ille Cementarius, hoc eſt Albañir.

7. Hæc mulier dominum vngens an fuerit Magdalena, & an fuerint tres Magdalenę. in addi.ad ca.1.li.2.

Intraui in domum tuam & aquam pedibus meis non dediſti.li.8.ca.6.col.617.

9. Poſt hæc verba ferè dies octo, aſſumpſit Petrum.li.10.Reg.43.

10. Videbam Satanam quaſi fulgur de cælo cadentē.lib.1.cap.1.col.15.li.5.cap.6. col. 386.

Forſitan filium meum verebuntur.lib.5.cap. 6.in fi.

Diliges deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua & ex totis. &c. lib. 5.cap. 7.col.391.

Suſpiciens, lege ſuſcipiens.in addi. ad cap.6. lib.1.

11. Orationis Dominicę decurtatio cur facta.li.9.Reg. 5.

Quod ſupereſt date eleemoſynam & ecce omnia munda ſunt vobis.li.9.Reg.14.

Io. docuit diſcipulos orare, ſed oratio non extat.li.5.ca.1.col.342.& in addi.ad Reg.40 lib.9.

De homine qui dedit tres panes nō propter

amicitiam, ſed quia durus exactor erat. li.7.ca.1.col.509.

Regina Auſtri & viri Niniuitæ ſurgent in iu dicio & condemnabunt hos. lib. 7. cap. 4.col.554.

12 Hac nocte repetent a te animam tuam.li. 10.Reg.6.

Dic vt frater diuidat mecum hæreditatem. li.9.Reg.26.

Quis putas eſt ſeruus fidelis, quem cõſtituit dominus &c.li.5.ca.6.

Poſt hæc deſignauit alios.70. diſcipulos. & quæritur an fuerint.70.an.72.li.6.ca.vlt. col.487.

Ignem veni mittere in terram, quid volo vt ardeat.li.8.col.630.

13.De turri Siloë, & de Galilæis quorum ſan guinem miſcuit Pilatus in ſacrifi cijs. li. 5. ca.13.col.61.

Ieru.Ieru.quæ occidis prophetas, & lapidas eos qui miſsi ſunt ad te, quoties volui. &c. li.5.ca.7.in prin.

Diſcedite a me operarij iniquitatis, neſcio vos.li.10.Reg.48.

14.Sanatio hydropici allegoricè quid ſigni ficet.li.9.Reg.25.

15.Euertit, lege euerrit.in addi.ad ca.6.lib.1.

16.Parabola diuitis & Lazari, an hiſtoria ſit. li.1.ca.3.col.25.

Habeo fratres quinque, quid Allegoricè ſignificet.li.6.ca.6.col.473.

Mitte Lazarum vt intingat extremum di giti ſui in aquam & refrigeret.li.10.Re.6.

De conuiuio diuitis.li.10.Re.6.

Diuitis huius nomen quod fuerit, & quare illud euangeliſta omiſerit.li.1.ca.3.

17.Nouem leproſi mundati gratias domino agere neglexerunt, ſolus Samaritanus id præſtitit.li.6.ca.6.col.477.

Impoſsibile eſt vt non veniant ſcandala.li.9. Reg.48.

Parabola de diſpenſatore, exponitur.li.7.ca. 1.col.514.

18.Gratias tibi ago quod non ſum ſicut cæteri homines, ſed ieiuno bis in ſabbato.li. 5.ca.1.col.353.

De Phariſæo & publicano qui ſtantes orabant.li.10.Reg.6.

Iudex iniquus quomodo ſit figura Chriſti. li.7.ca.1.col.504.&.509.

Diſceſsit hic iuſtificatus ab illo.li.7.ca.4.

19.Ecce vir nomine Zacheus. Clemens annotat hic lectionẽ variam.li.6.c.1.col.427

20.Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari.li.5.ca. 6.in fine.

21.Vetula obtulit duo æra minuta.li.6.ca. 4.col.461.

22.Symon Symon ecce Satanas expetiuit vos cribrare.li.5.ca.7.in princip.

Erat ſudor eius ſicut guttæ ſanguinis de currentis in terram.li.8.ca.8.col.629.

24.Aperti ſunt oculi eorum. & cognouerũt dominum in fractione panis.li.9.Reg.16. & lib.10.Reg.47.

Ambulabant duo diſcipuli Cleophas & alius lib.9.Regu.29. Quis fuerit Cleophæ comes non eſt vſq; quaq; certum, ideoq; variæ opiniones de hac quæſtione ibidem referuntur. & quod Cleophas fuerit frater Ioſeph iuxta aliquos.

Ex Iohanne.

IOhãnes præceptum de charitate crebrò inculcabat diſcipulis ſuis in extrema ſenectute. quia in illo ſolo vniuerſa lex clauditur. lib.1.cap.2. col.23.& li.8.ca.2.col.579.

Iohannes nihil de tentatione ſcripſit, quia de diuinitate diſſerebat, quæ tentari non poteſt.li.9.Reg.26.

Iohãnes Romæ aut iuxta alios Ephesi, in dolium feruentis olei cõiectus eſt, & nihil paſſus eſt, & in Pathmos relegatur. li.9. Reg. 44.& lib.3.ca.1.col.225.

Iohannes an mortem obierit, & an ſit futurus præcurſor ſecundi aduentus.li.3.cap.1 Quod ſit Apoſtolus, maritus, virgo.li.9. Re.29.& ibidem diſputatur an fuerit miſſus ad afferendum aſinam.Mat.21.Io.12. Fuit quoq; propheta, vt probatur libr.4. cap.1.col.308.In Aſia prædicauit.lib.5.c. 1.col.362.

In principio erat verbũ, & verbum erat apud deum, &c. quomodo diſpungendus ſit locus, ne in hæreſin labamur. in proœ. li.10.& li.8.cap.10.col.641.

Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine ipſo factum eſt nihil. quod factum eſt in ipſo vita erat. in proœ.li.10.

Mundus per eum factus eſt, & mundus eum non cognouit.li.5.ca.7.co.391.

In propria venit et ſui non receperunt.lib.6 cap.2.in fi. Verbum caro factum eſt.li.9. Regu.6.

Qui illuminat omnem hominem, venientem in hunc mundum.li.6.ca.3.in principio.

Con-

Conuerſus Ieſus dicit eis,quid quæritis.lib. 5.ca.6.col.388
Erat Andreas frater Symonis vnus ex duobus.lib.9.Regu.5. Quæro quis eſſet ille alter.Regula.29.eiuſdem libri.& lib.10. Regula.14.
Interrogant Leuitæ. Tu quis es? reſpondet, Non ſum ego Chriſtus.lib.5.c. 6.columna.384.
Hic eſt verè Iſraelita, in quo dolus non eſt lib.6.ca.1.col.415
A Nazareth poteſt aliquid boni eſſe.lib.5 ca.4.colum.372.
Non ſum Elias. & Matth.11.ipſe eſt Elias. libr. 10.Reg.20.& in addit.
Ego vox clamantis in deſerto,&c.ſicut dixit Iſaias.lib.10.Reg.23
Dixerunt Iohanni.Propheta es tu? reſpondit.Non.lib.8.ca.7
2. Quod in nuptijs quæ factæ ſunt in Cana Galileæ ſponſus fuerit Iohan.lib.9. Regula.29.
In his nuptijs de Ioſeph nulla mētio fit,quia eo tempore non erat in viuis.libro.9. Regula.26
Sex hydriæ plenæ aqua quid allegoricè ſignificarent.li.6.ca.6.colum.474
Soluite templum hoc.lib.5.ca.4.in princip. & li.10.Reg.11.in fi.
Ex aqua facit vinum dñs, & vult comprobari ab Architriclino.li.10.Reg.18
Chriſtus vſus eſt verbis in conuerſione aquę in vinum.li.7.colum.519
Vocati ſunt Ieſus & diſcipuli eius.libro.5 ca.1.colum.347
3. Venit Ieſus in ciuitatem Samariæ,quæ dicitur Sychar.li.6.ca.1.col.431.
Erat Ieſus baptizans in Ennon iuxta Salim. ibidem.
Non poteſt homo,id eſt, aliquis,accipere,quicquam niſi fuerit ei datum deſuper.lib.6. ca.3.colum.455
Spiritus vbi vult ſpirat.li.10. Re.7
Scimus quod à deo veniſti magiſter.Reſpondet dñs.Niſi quis natus fuerit ex aqua.li. 5.ca.6.col.384.
Qui credit in me non iudicatur,qui autē nō credit iam iudicatus eſt.li.5.c.3.in fi.
Nicodemus cur nocte venit ad Ieſum. lib.10 Reg.6
Filius hominis qui de cælo deſcendit.li.9. Regula.45.
Venit Ieſus & diſcipuli eius in Iudæam & baptizabat cū Chriſtus non baptizaret. lib.10.Reg.5.
Sicut Moyſes exaltauit ſerpentem in deſerto.li.7.ca.1.col.503.&.504
4. Voca virum tuum.li 9.Reg.2.
Qui biberit ex hac aqua ſitiet iterum &c.li. 5.ca.7.col.392
Nonne vos dicitis adhuc quatuor menſes ſunt.& meſſis venit,leuate oculos veſtros & videte,quod regiones albę ſunt ad meſſem,li.5.cap.7.col.392
Nos adoramus quod nouimus, vos adoratis quem neſcitis.li.5.ca.6.co.383.li.9.Reg.2
Quare dominus humili ſermone loquatur cum Samaritana.li.10.Reg.17
5. Quinq; porticus piſcinę quid ſignificent. li.6.cap.6.col.473.
Vbi eſt ille.li.10.Reg.41.
Si teſtimonium perhibeo de me,teſtimoniū meum non eſt verum.li.9.Reg.2. li.10.ca. 10.& li.5.cap.6.col.383.
Pater meus vſque modo operatur,& ego operor.li.9.Reg.35.
Pater non iudicat quenquam,ſed omne iudicium dedit filio.li.9.Reg.36.
Surge tolle grabbatum, nec fidem exquirit, cur hoc faciat dominus.li.10.Re.17.&.18
6. Videns Ieſus cogitationes corū.li.9.Re.15
Diſcubuerunt viri fermè,quinquies mille. li. 6.cap.5. in fi. Quare tot fragmenta ſuper ſunt.lib.10.Reg.18.
Qui fuerint diſcipuli qui abierunt retro & non ambulabant cum Ieſu.li.9.Reg.29.li. 10.Reg.38.
Vnus ex vobis Diabolus eſt.li. 10.Reg.44.
7. Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ, ex quo loco ve.teſt.deſumptum ſit hoc teſtimonium.li.6.ca.1.col.439.
8. Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu,& dæmonium habes.ego dæmonium non habeo.lib.9.Reg.4.lib.5.cap.1. col.341.
Euangelium adulteræ, non eſt adulterinum nec ſuppoſitium,li.9.Reg.25.Quid ſcribebat Chriſtus in terra.lib.1.ca.13.col.63
Eſt qui quærat & iudicet.li.9.Reg.36.
9. Dedit eis oculos vt non videant. libro.10. Reg.5.
In iudicium ego veni in hunc mundum,vt qui non vident videant &c.li.5.cap.7.co. 392.li.9.Reg.2.li.10.Reg.24.
10. Qui non intrat per oſtium,ille fur eſt & latro.qui autem intrat,&c.li.5.c.1.co.353

Omnes qui ante me venerunt, fures fuerunt & latrones. li.6.ca.3.col.452.& deinceps.

Ego & pater vnum ſumus.li.6.ca.6.col.472

Non audierunt eos oues.li.7.ca.3.col.551.

11. Nonne duodecim horæ ſunt diei. libr.9. Reg.36.

Chriſtus moriturus erat vt filios dei diſperſos congregaret.li.5.ca.3.

Infirmitas hæc nõ eſt ad mortem, ſed vt &c. lib.10.Reg.24.

Vbi poſuiſtis Lazarum.li.5.cap. 6.col.387.

Maria eſt quæ vnxit dominum.li. 10. Reg. 14.& in addi.

12. Solus Io.narrat Lazarum ſuſcitatum.li. 5.ca.1.col.361.

De Maria vngente dominum,& an tres fuerint,vel vna.in addi.ad ca.1.li.2.

Sermo quem locutus ſum ipſe iudicabit vos in nouiſsimo die.li.7.cap.4.col. 554.

13. Vnus ex vobis me ꝓditurus eſt.in ꝓœ. libr.10.

Erat autem nox nempè quando exijt Iudas. li.10.Reg.6.

Quod facis,fac citius.li.5.ca.4.In princip.

Domine quò abis? Quo nunc abeo non potes me ſequi.li.5.ca.6.col.383.

Nunc clarificatus eſt filius hominis.li.10.Regu.38.

Qui lotus eſt non indiget,vt lauet.in addi.ad cap.5.li.8.de apoſtolorum baptiſmate.

Si te non lauero nõ habebis partẽ mecum. li.8.ca.2.

Cœna facta ſurgit domin⁹ & lauit pedes diſcipulorum.li.8.ca.6.col.617.

15. Omnia quæ audiui a patre meo nota feci vobis.li.5.ca.3.li.10.Reg.50.

16. Scriptum eſt in prophetis.erunt omnes docibiles dei.li.6.ca.1. col.416.

Ego a patre exiui & veni in mundum.lib.10. Reg.11.

Venit hora quando iam in prouerbijs non loquar vobis.li.7.ca.1.col. 494.

17. Hæc eſt vita æterna vt cognoſcant te ſolum verum deum &c.li.2.ca. 2.col. 147.

18. At illi ceciderunt retro.lib.10. Regu.6.

Non introierunt in prætorium, ne contaminarentur.li.9.Reg.2.

Quid eſt veritas. Cantacu.tribuit hæc verba Pilati, Domino.li.6.ca.1.col.427.

19. Quare cõmendauerit dominus matrem Iohanni,& non Ioſeph.li.9.Reg.26.

20. Noli mẽ tangere nondum enim aſcendi ad patrem.li.5.ca.3.& memorię error Epipha. qui tribuit hæc verba matri domini li.6.ca.1.col.427.

Hyems erat.li.10. Reg.6.

Tulerunt dominum meum de monumento. li.9.Reg.7.

21. Sũt alia multa quæ fecit Ieſus,quæ ſi ſcribantur per ſingula, nec mundus caperet libros.in addi.ad.3.ca.li.1.

Si eum volo manere donec veniã quid te.li. 8.ca.8.col.624.& li.3.ca.5

Ex actis apoſtolorum.

LVcas nihil ſcriptum in hoc libro reliquit, nec de ſede Petri quam aliquandiu Antiochiæ primò tenuerat, nec quando illinc Romã fuerit tranſlata.vt li.5.c.1.in fine diximus.

Deinde de apoſtolis pauca literis commiſit li.10.Reg.23.

De decem vltimis annis prædicationis Pauli,nihil hoc in libro ſcripſit.li.1.c.13.co.65

1. Si in hoc tempore reſtitues regnũ Iſraëli. li.5.ca.8.in principio. lib.10. Reg. 20.& in addi.& in prooe.lib.10.

Cecidit ſors ſuper Matthiam.li.9.Reg.47.

Poſſedit agrum de mercede iniquitatis,lib. 10.Reg.3.li.2.ca.2.col.146.

Hachaldema.li.2.ca.1.col.88.

Sicut ſcriptum eſt in libro Pſalmorum. Fiat cõmoratio eius deſerta,& epiſcopatũ eius accipiat alter.li.6.cap.1.col.420.

Cur Petrus paſſus non eſt apoſtolos in vndecimo numero conſiſtere, & ideo addidit Matthiã. li. 6. cap.vlti.col.478.

Præcipiẽs eis per ſpiritum ſanctum.li.8.c.10 col.643.

2. Segregamini a generatione iſta praua.li.9 Reg.27.

Aſtiterunt reges terræ,&c. li.6.ca.3.col.455. & ca.4.col.462.

Multitudinis credentium erat cor vnũ & anima vna.lib.6. ca.6.in principio.

Quomodo audiuimus ipſos noſtram linguã loquentes, Medi,Perſæ.&c.in addi. ad ca. 1.li.8.

5. Ante hos dies extitit Theodas, poſt hunc Iudas Galilæus in diebus profeſsionis.lib. 5.ca.1.col.358.li.8.col.645.

6. Factum eſt murmur Græcorum cõtra Hebræos.In addi.ad ca.1.li.8.

7. Video Ieſum ſtantẽ a dextris virtutis dei. lib.10.Reg.6.li.9.Reg.16.

57. Animæ egreſſæ ſunt de fœmore Iocob.

lib.6.ca.1:col4.28
Qui accepiſtis legẽ in diſpoſitione angelorum. Vide ad Gala:3.
Suſcepiſtis tabernaculum Moloch, & Sydus dei veſtri Rempham, transferam vos in Babylonem.li.6.ca.1.co.423.
Deſcendit Iacob in Ægyptum & defunctus eſt ipſe & patres noſtri, & tranſlati ſunt in Sychem, & poſiti ſunt in ſepulchro quod emit Abrahã a filijs Emor filij Sychem. li.6.ca.1.co.432.
8.De baptiſmate eunuchi a Philippo & de catechiſmo eius.lib. 10.Reg.12.& De baptiſmate in noie Chriſti.ibidem.& li.8.c.5
9.Saule Saule quid me perſequeris.lib.10. Reg.2.& 39.li.9.Reg.41
10.Commune &,pro ideſt, immundum nõ intrauit os meum.li.10.Reg.11.
11.Agabus ſignificabat per ſpiritum famem futuram in vniuerſo orbe terrarum.li. 6.c. 3.in principio.
13.In Pſalmo primo ſcriptum eſt.Filius meꝰ es tu.li.5.ca.1.co.351.
Videte ne ſuperueniat vobis, quod ſcriptũ eſt in prophetis. Videte contemptores.li. 6.ca.1.col.416.
14.Paulus & Barnabas in Lycaonia ſcindũt veſtimenta ſua.lib.8.ca.6.col.615
17.Sicut quidam de veſtris poëtis dixerunt. Ipſius enim genus ſumus. li.6.c.1.co.434.
Præteriens vidi ſimulachra veſtra, inueni aram in qua ſcriptum erat. Ignoto deo.li. 6.ca.1.col.425.li.9.Reg.24.
20. Beatius eſt dare quam accipere.li.5.ca.1. col.342.
22.Hiſtoria Ægyptij Pſeudoprophetæ.li.1. cap.13.col.61.
23.Percutiat te deus paries dealbate.li. 8.ca. 2.& ca.5.col.605.& li.5.ca.5.

Ex epiſtola ad Romanos.

1 PRo toto Paulo lege libri.8.ca. primum.
Per quem accepimus gratiã & apoſtolatũ.li.8.c.10.col.643
Ex reſurrectione mortuorum Ieſu Chriſti domini noſtri.li.9.Reg.32.
Græcis ac barbaris, ſapientibus & inſipientibus debitor ſum.li.3.ca.4.col.249.
Ex fide in fidem.li.10.Reg.11.
Iudæo primũ & Græco.li.5.c.1.in principio.
Omnibus q ſunt Romæ dilectis.li.10.Re.38
Inuiſibilia dei a creatura mundi per ea quæ facta ſunt &c.li.2.ca.2.col.116.
Tradidit ĩ reprobũ ſenſũ.li.5.c.3.li.10.re.34
Fides veſtra annunciatur in vniuerſo mundo.li.6.ca.3.col.452.
Gratias ago Deo meo per Ieſum Chriſtum li.8.ca.vlt.col.643.
Tradidit illos deus in paſsiones ignominiæ. lib.10.Reg.5.
Sit Deus verax.li.9.Reg.44.
De filio ſuo, qui factus eſt &c.ex reſurrectione mortuorum Ieſu Chriſti domini noſtri.li.6.ca.2.in fine.
Iuſtus ex fide mea viuet.li.6.ca.1.col. 440.
Quod ante ꝓmiſerat p ꝓphetas ſuos.in addi. ad Reg.46. li.9.&, In ſcripturis ſanctis.
2.His quidem qui ſecundum patientiam boni operis quærunt &c.in proœ.li.10. & li. 5.cap.7.col.393.
Nomen dei blaſphematur propter vos inter gentes, ſicut ſcriptum eſt.li. 10.Reg.23.
Præputium ſi iuſtitias dei cuſtodiat, præputiũ in circũciſionẽ reputabitur.li.8.co.571
3.Nunc iuſtitia dei ſine lege manifeſtata eſt, teſtificata a lege & prophetis.li. 5. cap.7. col.392.
Cauſati ſumus omnes Iudæos & Græcos eſſe ſub peccato, ſicut ſcriptum eſt. non eſt iuſtus quiſquam. li.6.ca.1.col.421.
Omnes ſunt ſub peccato, ſicut ſcriptum eſt. nõ eſt iuſtus quiſquã.&c.li.6.ca.1.co.421
4. Qui vocat ea quæ non ſunt tanquam ea quæ ſunt.lib.10.Reg. 38.
5.Per vnius inobedientiam peccatores conſtituti ſunt multi.li.6.ca.3.col.454.
Omnes in Adã peccauerunt.li.6.c.3. co.452
Vix pro iuſto quis moritur, nam pro bono forſitan quis audeat mori.li.10. Reg. 11.
Non ſolum autem, ſed gloriamur in tribulationibus.li.8.ca.1.col.569.
7.Lex ſpiritualis eſt, ego carnalis ſum venũdatus ſub peccato.libr. 10.Reg. 2.
Occaſione accepta peccatum per præceptũ eſt operatum eſt in me, omnem. i. multã, concupiſcentiam.ibidem.
Niſi credideritis non intelligetis.li. 1.ca.5.
Quis me liberabit de corpore mortis huius. li.1.cap.5. ca.6.col.380.
Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ.li.10.Reg.2.
8.Spiritus poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus.li.10.Reg.3.
Quis accuſabit aduerſus electos dei? deꝰ qui iuſtificat.&, Quis eſt qui cõdemnat, Chri

ſtus qui mortuus eſt,&c.lib.5.ca.4. columna.372

Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti. tribulatio,an anguſtia,&.Quis aſcendit in cęlū? quis deſcendit in Abyſſum.lib.5.ca.6.columna.380.

Qui dilexit me & tradidit ſeipſum pro me.li. 6.cap.2.

De peccato damnauit peccatum in carne. in addi.ad Reg.36.lib.9

Non angeli,nō principatus ſeparabunt nos à charitate dei.lib.8.ca.1.col.567

Vanitati creatura ſubiecta eſt,nolens.lib.10. Reg.7.Omnis creatura ingemiſcit & parturit vſq; adhuc. ibidem.

9.Optabam Anathema eſſe à Chriſto.lib.2. ca.2.colum.134

Non ex operibus ſed ex vocante dictum eſt quia maior ſeruiet minori,ſicut ſcriptum eſt.Iacob dilexi.li.6.ca.1.col.420

Sed & Rabeca,ex vno Iſaac habens concubitum,&c.in addi.ad ca.1.li.1.

10.Domine quis credet auditui noſtro.lib.5 ca.6.colum.380

In omnem terram exiuit ſonus eorum.lib.6. ca.1.col.426.

Si lapſus ipſorum diuitiæ ſunt mundi. lib.5. ca.vlt.in fine.

11.Si modo ad æmulationem adducam carnem meam.lib.1.ca.6

12.Defendentes lege vlciſcentes,in addit.ad ca.6.lib.1.

14.Omne quod non eſt ex fide peccatum eſt.lib.10.Reg.11.

15.Dico Chriſtum miniſtrum fuiſſe circūciſionis.lib.8.col.571.

An apud Hiſpanos prædicauerit Paulus.lib. 1.ca.13.colum.65

Proficiſcor in Ieru.miniſtrare ſanctis. & de eleemoſynis.in addi.ad ca.5.li.1.

16.De ordine horum nominum ſecūdū maiorem aut minorem virtutis progreſſum. lib.5.ca.1.colum.337

Ex priori ad Corinth. epiſt.

Pro harum epiſt.intelligentia lege quæ ſcripſi.lib.6.ca.4.prope finem.& lib.9.Regu.8

1.Corint.1.Stultam fecit mundi ſapiētiam, per prædicationis ſtultitiam.li.9.Re.2.

Nunquid Paulus crucifixus eſt pro vobis.libro.3.ca.3.colum.239

Ego ſum Pauli,ego Apollos , ego Cephæ. lib.5.ca.1.colum.338

1.Corint.2.Quod oculus non vidit, nec auris audiuit,nec in cor hominis aſcendit.li. 6.ca.1.col.436

1.Corint.3.Saluus erit quaſi per ignem. li.8 ca.1.col.565

1.Corin.4.Hæc transfiguraui in me & apollos propter vos.lib.10. Regu.2.

1.Corint.4.Mihi pro minimo eſt vt à vobis iudicer,aut ab humano die.li.8.col.570

1.Cor.6.Neſcitis quod angelos iudicabimus lib.7.ca.4

Ego non ſum vſus hac poteſtate.lib.8.ca.5. in fine.

1.Cor.7.Alligatus es vxori,noli quærere ſolutionem,ſolutus es ab vxore, noli quærere vxorem.lib.5.ca.4.in fine.

Vxori vir debitum reddat.li.10.Re.25.

Pręcipio nō ego ſed domin⁹.li. 10 . Re.23.& lib.8.ca.3.In re ardua dominū loqui facit Paulus.

Sanctificatus eſt maritus infidelis in vxore fideli.lib.8.ca.1.col.566

Volo omnes eſſe ſicut me ipsū.li.8.col.575

1.Corint.8.Non alligabis os boui trituranti lib.9.Reg.14

Idolum nihil eſt in mundo.lib.10.Re.38

1.Cor.9.Qui in agone certat,ab omnibus ſe abſtinet.lib.6.ca.3.col.452.& li.7. columna.509.

Omnes currunt,ſed vnus accipit brauium.libro.6.ca.6.in princ.

Sicut cęteri apoſtoli & fratres domini & Cephas.lib.5.ca.1.col.338

Si alij poteſtatis veſtræ participes ſunt, nōne potius nos.li.10.Re.38

An nō habemus poteſtatē ſororem mulierē circunducendi,&c.lib.8. col.573.

1.Corint.10.Patres noſtri mare tranſierūt. lib.9.Reg.6

Siue comedatis,ſiue bibatis, ſiue quid aliud facitis.li.10.Reg.25

Qui ſtat videat ne cadat.li.10.Reg.6.

Petra autem erat Chriſtus.li.10.Re.38

Qui de vno,legito,quidem vno.in addit.ad ca.6.li.1.

1.Cor.11.Oportet hæreſes eſſe,vt qui probati ſunt manifeſti fiant.lib.10.Re.24

Ipſe dedit primum apoſtolos,deinde ,pphetas.lib.4.ca.1.col.297

Bibebant de ſpiritali petra.lib.7.col.516

1.Cor.12.Nemo poteſt dicere Ieſum niſi in ſpiritu ſancto.in proœm.lib.6.col.407

1.Cor.13.Videmus in ænigmate & per ſpeculum.li.2.ca.2.col.116
Ex parte cognoſcimus & ex parte prophetamus.lib.10.Re.2.
Charitatē non habuero nihil ſum.lib.8.ca.1 colū.567.li.10.Re.38.
1.Cor.14.Malo in eccleſia quinque verba meo ſenſu loqui.li.6.ca.4.col.461.& ca.6. columna.473
Nolite pueri effici ſenſib⁹ ſed malitia paruuli eſtote.lib.10.Re.11: in fi.
In virga veniam ad vos.li.10.Re.11.in fin.
1.Cor.15.Cum tradiderit regnū deo & patri.lib.9.Re.44
Quotidie morior per veſtram gloriam.li.9. Reg.44.& in proœ.10.in fi.& li.8.ca.vlti. columna.643
Viſus eſt Cephæ,poſt.12.apoſtolis, deinde pluſquā quingentis fratribus.lib.5.cap.1. col.338.lib.6.ca.4
Apparuit Iacobo & pluſquam quingentis fratribus.li.5.ca.1.col.342
Si ſecundum hominē ad beſtias pugnaui Epheſi.lib.5.ca.1.col.361
An experimentum vultis eius qui in me loquitur Chriſtus.li.10.Re.3
Corrūpunt bonos mores colloquia mala.li. 6.ca.1.col.434
Apparuit primum.11.Deinde apoſtolis oībus.li.6.ca.vlti.col.487
Cū ſubiecta fuerint ei omnia,tunc filius ſubijcietur ei.li.8.ca.1.col.566.li.10.Reg.1
16.De collectis q̄ fiūt i ſāctos,ſicut ordinaui in eccleſijs Galatię,&c.in addi.ad ca.5.li.1
Paulus promiſit ſe reditutū,nō fecit,an peccauit aut mentitus eſt.in addi.ad ca.13.li.1
Salutate inuicem in oſculo ſancto.in addi.ad Reg.46.lib.9

Ex.2.ad Corinthios.

1 COr.1.Qui vocat ea quæ nō ſunt tanquam ea quæ ſunt, lib.10. Reg.38
Promiſit ſe reditutum,non fecit,an mētitus ſit,in addi.ad ca.13.li.1
2.Cor.2.Datus eſt mihi ſtimulus carnis,angelus Satanæ.lib.3.ca.3.col.239
Deo gratia qui ſemp nos triumphat in Chriſto Ieſu.li.8.col.570
2.Cor.4.Deus huius ſeculi excęcauit mentes infidelium.lib.1.ca.1.colum.13.& in Phraſibus.
2.Cor.5.Qui non nouit peccatum, pro nobis fecit peccatum.li.2.ca.2.col.134.& in addit.ad Re.36.lib.9
2.Cor.7.Mundemus nos ab omni inquitate carnis & ſpiritus.in proœ.li.10
8.Notā facimus vobis gratiā dei, quæ data eſt in eccleſijs Macedo.in addi.ad ca.5.li.1
2.Cor.12.Datuś eſt mihi ſtimulus carnis .li. 9.Regula.6
Scio hominē in Chriſto. li.9.Reg.30
Niſi quod ipſe nō grauaui vos,donate mihi hanc iniuriā.in addi.ad Re.37.li.9

Ex Epiſt.ad Galat.

1 COntinuò non acquieui carni & ſanguini.li.1.ca.4.col.37.
Miror quod tam cito transferimini ab eo q vos vocauit in gratiā Chrī.in add.ad c.1.li.5
Si nos,aut angelus de cælo euangelizet vobis præterquam,&c.in addit.ad ca.3.lib. 1.li.8.ca.1.col.567
2.Iacobus Cephas & Iohannes qui videbantur columnæ eſſe.li.5.ca.1.col.339
Nos natura Iudæi & non ex gentibus peccatores.in addi.ad c.1.lib.1.Et compulſus eſt circuncidi, &c.
Nunquid Chriſtus peccati miniſter eſt.lib. 6.ca.1.colum.433
Quando Paulo demandata fuerit cura prædicandi gentibus euangelium,& Petro Iudæis.lib.5.ca.1.col.342
Cum creditum eſſet mihi euangelium præputij.lib.8.col.571
3.Poſt quadringentos &.30.annos facta eſt lex.lege.Exo.12
Ante quorum oculos Chriſtus proſcriptus eſt.in fine addi.
Quid ergo lex factorum,diſpoſita per angelos.li.2.c.1.col.13.& li.2.ca.2.col.129
Lex non eſt ex fide.lib.10.Re.11.
4.Miſit deus ſpiritum filij ſui clamantem, Abba,pater.li.10.Reg.3.libro.2.ca.1.colū. 93.& in addi.eius.
De Sara & Agar quæ figuræ ſunt duorum teſtamentorum.li 7.col.516
5.Manifeſta ſunt opera carnis.li.9.Regu.6
Euacuati eſtis à Chriſto.li.1.ca.4.colum.37. & modicum fermentum totam maſſam corrumpit.& carnis opera ad numerū reuocantur.ibidem.
6.Inſtruite hunc in ſpiritu lenitatis.lib.1.ca. 4.in fine.& ſtatim.Ipſe ſe decipit.
Inſtruite hunc in ſpiritu lenitatis,cōſiderans te ipſum.libro.6.capit.4.colum.464.&

& lib.1.cap.2.in fine.
Inuicem onera veſtra portate. Vnusquiſq; proprium onus portabit.li.10.Regu.51. in fine.
Cõmunicet q catechizatur verbo, ei qui ſe catechizat.&c.lib.8.ca.5.in fine.

Ex Epiſt. ad Epheſios.

PAulus apoſtolus Ieſu Chriſti p voluntatem Dei.lib.2.cap.2.in fine.
Sanctis qui ſunt Epheſi & fidelibus in Chriſto.lib.10.Reg.38.lib.5.ca.7.colum.393 & in addi.Reg.46.lib.9
Quod propoſuit in eo in diſpenſatione plenitudine temporum, inſtaurare omnia in Chriſto,&c.in addi.ad Reg.36.li.9
Signati eſtis ſpiritu promiſsionis ſancto, qui eſt pignus hæreditatis noſtræ.lib.9.Re.9.
Sicut elegit nos in ipſo ante conſtitutionem mundi.lib.5.ca.3.in fine.
Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius.libro.10. Regu.39.
Sedere fecit ad dexteram ſuam in cęleſtibus. lib.5.cap.3
Conſtituit eum ſupra omnem principatum & poteſtatem & virtutem. lib.5. cap.1. col.360.& lib.6.ca.1.col.436
Vt ſimus ſancti & immaculati in conſpectu eius.In addit.ad Reg.46.lib.9
2.Interficiens inimicitias in ſemetipſo.lib.1. ca.4.col.37.
Fecit vtraque vnum.li.6.c.6.col.472
3.Huius gratia ego Paulus vinctus Ieſu Chriſti,&c.lib.1.ca.1.colum.14.li.8.cap.1.columna.563.
A quo omnis paternitas in cælo & in terra nominatur.lib.2.ca.2.col.152
Vt innoteſcat principatibus & poteſtatibus in cæleſtibus,&c.li.5.ca.6.in princ.
Peto ne deficiatis in tribulationib9, quę eſt gloria veſtra.lib.1.ca.1.col.17.
4.Donec occurramus omnes in virum perfectum in menſurâ ætatis plenitudinis Chriſti.lib.5.cap.4.At verò lib.6.ca.vlti.columna.488.videtur dici contrarium.
Omnis ſermo malus ex ore veſtro non procedat.lib.6.ca.3.col.454.
Omnis amaritudo, ira, indignatio, & clamor tollatur à vobis.lib.5.ca.7.colum.393.in procem.lib.6.col.407
Exuite veterem hominem, & induite nouũ. lib.10.Reg.47
Poſuit deus primo in eccleſia apoſtolos, ſecundo prophetas,&c.li.4.col.297
5.Fornicatio & omnis inmundicia & auaritia & turpitudo tollatur à vobis.li.9.Re.4
Omne quod manifeſtatur lumẽ eſt.in procemio.lib.6.in fine.
Propter hanc relinquet homo patrem & matrem,&c.lib.6.c.1.colum.423.lib.7.columna.516.
Surge qui dormis & exurge à mortuis & illuminabit te Chriſtus.li.6.c.1.col.430.436
Ambulate in dilectione.nũ de dei an proximi dilectione intelligatur.lib.8.ca.2.
Viri debent diligere vxores ſuas vt corpora ſua.lib.8.ca.8. colum.628
Sacramentum hoc magnum eſt, ego autem dico in Chriſto & eccleſia.quod non loquatur de matrimonij ſacramẽto.li.7.columna.516
6.Induti loricam iuſtitiæ, & galeam ſalutis aſſumite, & ſcutum fidei.lib.10.Re.11.
Hoc eſt mandatum primum in repromiſsione.lib.8.ca.3.&.2.ca.

Ex Epiſt. ad Philipp.

1 QVid eligam ignoro, coarctor autem è duobus deſyderium habens diſſolui, & eſſe cũ Chriſto.multo enim magis,&c.in procе. lib.10
2.Omnes quærunt quæ ſua ſunt, non quæ Dei.lib.6.ca.3.col.453
Donauit illi nomẽ quod eſt ſupra omne nomen.lib.9.reg.44.li.2.ca.3.col.177
3.Quotquot autem perfecti ſumus, hoc ſapiamus.lib.10.Reg.2
Fratres ego me non arbitror comprehendiſſe.ibidem.
4.Quorum deus venter eſt, & gloria in confuſione ipſorum.lib.10.Reg.25
Rogo te germane compar adiuua illas quæ mecum laborauerunt in euangelio. lib.8. colum.572.& deinceps.

Ex epiſt. ad Coloſſ.

1 SIue throni, ſiue dñationes, ſiue principatus, ſiue poteſtates.li.6.ca.1.col.436.li.5.c.1.co.360
Quod prædicatum eſt in vniuerſa creatura quę ſub cęlo eſt.lib.6.ca.3.col.452
2.Videns ordinẽ veſtrũ.li.6.ca.2.col.447.& in procem.lib.6.col.405.
Quæ ſunt vmbræ futurorum.li.10.Re.38.
3.Docẽtes omnem hominẽ.li.6.c.3.col.453
Vbi non eſt Iudæus, nec gentilis, ſeruus & liber.li.3.ca.4.col.250.

Ex epi

Ex epiſt. 1. ad Theſſalo.

1 THeſſ. 3. Propterea conſolati ſumus fratres. in Procœ. li. 10.
1. Theſſ. 4. Ne quis ſupergrediatur in negotio fratrē ſuū. li. 10. Reg. 25.
Deinde nos qui viuimus. &c. li. 3. c. 3. col. 239
Sciat vnusquiſq; veſtrum vas ſuum poſsidere in ſanctificatione. li. 10. Re. 25. & in addi.
Hæc exercee, in his eſto. li. 10. Reg. 23.
1. Theſſ. 5. Cum dixerint pax & ſecuritas, repentinus eis &c. li. 3. ca. 2. in fi.
2. Theſſ. 2. Quem dominus interficiet ſpiritu oris ſui. li. 1. ca. 1. col. 13. & li. 3. ca. 2.
Myſteriū iā operatur iniquitas. li. 10. Re. 44.
5. Induti loricam fidei & charitatis, & galeā ſalutis. li. 10. Reg. 11.

Ex priori ad Timoth.

1 HOc præceptum cōmendo tibi ſecundū præcedentes in te prophetias. li. 4. ca. 1. col. 298.
3. Diaconos ſimiliter pudicos, mulieres ſimiliter pudicas. li. 1. ca. 1. col. 356.
4. Noli negligere gratiam quæ tibi data eſt per prophetiam. li. 4. ca. 1. col. 298.
5. Manus citò nemini impoſueris, nec communicaueris peccatis alienis. lib. 5. cap. 1. col. 356.
Peccantem coram omnibus argue. in addi. ad. 36. Re. li. 9.
Si ſanctorum pedes lauit. li. 8. ca. 6. col. 617.

Ex ſecunda ad Timo.

1 TIm. 2. Non pugillor quaſi aërem
2 cædens. li. 7. col. 509.
3. Iānes & Mābre qui reſtiterūt Moyſi. li. 5. c. 3. col. 341. lib. 6. c. 1. col. 436.
4. Coaceruabunt ſibi magiſtros, prurientes auribus. in procœ. li. 10.
Omnes me dereliquerunt. li. 6. ca. 3. col. 453.
Prædica importunè & opportunè. li. 9. Reg. 24. li. 6. cap. 1.

Ex epiſt. ad Titum.

1 CRetenſes ſemper mendaces, malæ beſtiæ, ventres pigri. li. 6. ca. 1. col. 434.
Dixit quidam proprius ipſorum propheta. lib. 4. ca. 1. col. 289. li. 5. ca. 1. col. 356.
Quam promiſit non mendax deus ante tempora ſecularia. in addi. ad Re. 36. li. 9.
3. Fuimus aliquando nos ſtulti. li. 10. Reg. 2.
Diſcant noſtri bonis operibus præeſſe. lib. 6. ca. 2. col. 447.

Ex epiſt. ad Philem.

VIſcera ſanctorum requieuerunt per te frater. li. 8. col. 570.

Ex epiſt. ad Hebræ.

AN fuerit hæc epiſt. Hebraicè conſcripta. in addi. ad ca. 6. li. 1.
Cur vocetur ad Hebræos, & nō ad Iudæos. ibidem.
An ſit Pauli. in Dictione Caietanus.
1. Multifariam multiſq; modis olim deus loquēs patribus &c. li. 1. c. 7. li. 2. c. 2. col. 129.
Et cum iterum introducit primogenitum in orbem terrarum. li. 1. ca. 1. col. 14.
Nouiſsimè locutus eſt nobis in filio. li. 3. ca. 3. col. 239.
Tanto melior angelis effectus. li. 9. Reg. 44.
2. Ab his qui audierunt in nos confirmata eſt. li. 3. ca. 3. col. 239. & quod Paulus fuerit auctor epiſtolæ.
Nō angelis ſubiecit orbem futurum de quo loquimur. li. 5. ca. 3.
Teſtatus eſt in quodam loco quis dicens. li. 6. ca. 1. col. 419.
3. Conſiderate pontificem confeſsionis noſtræ. in addi. ad Reg. 12. li. 10.
7. Melchiſedech ſine patre & ſine matre. li. 3. ca. 4. col. in principio. & li. 6. ca. 1. col. 411.
Qui fuerint parentes eius.
Et benedixit ei, erat enim ſacerdos dei altiſsimi. li. 10. Reg. 16.
Innocēs, impollutus, ſegregatus à peccatoribus. li. 9. Reg. 27.
De iuſtitia Melchiſedech nihil in ſcriptura dicitur, tamen vera ratione creditur. lib. 8. ca. 5. col. 604
9. In arca erant vrna aurea habens Manna, & virga Aaron & tabulæ. li. 9. Reg. 36.
11. Fide de futuris benedixit Iſaac, Iacob & Eſau. li. 5. ca. 1. in prin.
Secti ſunt, circuierunt in melotis; leonū ora obſtruxerunt. li. 6. ca. 1. col. 415. & cap. 3. col. 455.
Fide obtulit Abraham, Iſaac cū tentaretur arbitrans, quia &c. li. 10. Re. 20. & in addi.
Hi omnes mortui ſunt, cū Enoch mortu' nō dū ſit. li. 6. c. 3. col. 452. & c. 4. col. 460.
Ab vno orti ſunt tāquā ſydera cæli in multitudine. & ſicut arena. &c. in addi. ad. c. 3. li. 1.
Credere oportet accedentem ad deū, qđ ſit, & inquirētib' ſe &c. in addi. ad Re. 14. li. 9.
12. Adulteri lege Adulterini. in ad. ad c. 6. li. 1.

Index poſterior

Ex epiſt. Iacobi.

1 DEus neminem tentat.li.9.Reg.36. Omne gaudium exiſtimate fratres.li.6.c.3.col.452.

Ex epiſt. Petri.

PEtrus apoſtolorum princeps.li.5.c.1.col. 356.&.339.&.340.

1.Pet.2.Qui peccatum nō fecit, nec inuētus eſt dolus in ore eius.in addi.ad Re.36.li.9.

1.Vos genus electum regale ſacerdotium. li. 3.ca.3.col.240.

3.Impartiētes honorem infirmiori vaſculo. li.10.Re.25.

3.Mortificatus in carne,viuificat⁹ in ſpiritu, in quo his qui in carcere erant ſpiritibus prædicauit.in addi.ad Reg.10.lib.9.

4.Nolite peregrinari in feruore, quis ad tentationem vobis fit &c.ibidem.

2.Pet.vlt.in epiſtolis Pauli ſunt multa difficilia.li.1.ca.1.in fi.

Ex epiſtolis Iohannis.

HAnc primā epiſtolam fuiſſe ad Partos ſcriptam affirmat Higinius Papa. in addi.ad ca.6.'l.1.& li.8.c.9.col.636.& pro huius epiſt. expoſitione lege hunc vltimum locum.

1.Io.4.Timor nō eſt in charitate. li.9.Re.36.

Ex epiſtola Iudæ.

MIchael pugnabat cum Dracone de corpore Moyſis.li. 5.cap.1. col.342.

Citat librum Enoch Apocryphum.li.6.ca.5 col.435.

Hi ſunt in epulis ſuis, maculæ, conuiuantes ſine timore,ſemetipſos paſcentes. in addi. ad ca.5.li.1.

Ex Apocalypſi.

DE ſeptem angelis, & ſeptē eccleſijs & candelabris,& ſtellis.&c. li. 6. cap.6.

2.Vt habeatis tribulationem diebus decem. li.6.ca.4.col.460.

3.Eccleſias ſeptem in aliquibus laudat, in alijs vituperat Iohan.li.9.Reg.1.

Hæc dicit Amē teſtis fidelis.li.8.c.2.col.627

6.Terræmotus fact⁹ eſt magnus.li.9. Re.50.

7.Omnes tribus Iſraël numerantur,Dan excepta.lib.3.ca.2.col.232. & quod non temerè ſit factum oſtenditur.

8.Væ habitatoribus terræ.li.10.Re.1.

11.Duo teſtes aduentus domini nominantur.ſed videt qd ſint tres.li. 3.c.1.col.226.

20.Alligauit Draconem mille annis. li. 6.ca. vlt.in fine.& lib.8.cap.3.in fine.tota hæreſis Millenariorum exprimitur.

21.Duodecim ſunt portæ Ieru.cæleſtis.li.6. cap.vlt.col.479.

Indicis poſterioris locorum ſacræ ſcripturæ, finis.

ERRATA HORVM LIBRORVM.

SI vis abſq; vlla offenſione in huius libri lectione verſari,antequam ipſum adoriaris,pauca hæc,aut ὀβελίζειν, aut caſtigare & ad incudem reuocare oportet. Folio.9.Ver.petebat.dele igitur.li.1.ca.3. in fi.σοφίσμ. Colum. 115: θεῶν ἀγάλματ'.col.117.ver.vlt.Pſal.138.col.285.πρὸ φορίζειν.319.ver.viſſe.ruiſſe.col.404.Ver.maſce.li.4.c. 21.& Chryſ.li.de Virgi.c.17.col 421.ad finē.Ver.autem.adde.Deniq; ait Paulus ad Rom.11. Cæteri excæcati ſunt ſicut ſcriptum eſt.Dedit illis ſpiritum compunctionis, oculos vt nō uideant.Prior pars ex ca.6.poſterior ex.29. Iſaię deſumpta eſt.495.ver. inter. dele.Sed.534.ver.ſus.ſacramentis.546.ver.ſicant.quod. 579. quibus. perfect. 582. aus. vbi præcipit,in alia. 590.miſit.ſint immunes.591.ver.ſcripta.Philemo.594.go, ait quod.600.tra. ſingularum. 615.ver.cæter.præcipuè.620.ἐπιμελεῖν.ἐπιμελεῖν.& ver.τὰ ἐπιμελεῖν.& iterū ſtatim 626.ver.acci.puto.ver.ait.dele hoc verbum & repone.quo in loco Aug.630.ver.la.Euthymio.635.ver.Coloſſ.qui.645.perſequens, dele præ. 646.videntur.videbuntur.

¶ Ex libro.9.Regu.1.ver.viter lege,incideris in quo de moribus aliquorum agitur,ne.Regu.2.ver.ſi. & Iohan.18. Regu.3.aſ.denunciet.7.ver.tio.Aut poſt capitur prin in. 10.venns in aliquibus libris. genus.11.rum. Hoſee. ſtatim les.qui. 14.Sophoniæ.1.17.Hymno Epiphaniæ &,Apolo.3.26.Vbicunq, adde titulum Regula. 27.28. lege . iurare omnino.Omnino.29.in.ſed à Paulo & cæteris Apoſtolis euangelium didicit,quod. 36.Ver. videtur.ſed omne. ver. nona.emiſit ſpiritum.ante ſolis occaſum ſepultus eſt,ſabbato ſub terra manet in ſepulchro.40. ver.ponere. conformare.ſtatim.mum.hic diſpungendum.ſacra adde titulum.Regula.41.& ſtatim.vocatum. 43.Ver. natalis filij ſui.&, natalem.illum diem feſtum agit.44. in marg. 15.50.Agaſiclem.

¶ Ex li. 10.Re.4.ver.ſtate.indiguū.in marg.an adeo.5.in marg.Exo.4.&.7.& in fine.dele. 1.Cor.15.6.tartarū.Atq; ita dicit Hiero.ca 24.Iſaiæ.&ſtatim.In ſacra ſcriptura non &c.& in fine.Alexandrinus.7.in fine.præſſe nominata.In prin.in marg.Io.3.8.ver.eſt.dele eſt quod ſequitur. 11.Pſal.14 lege.44.16.lege.Prior expoſitio.21.Cantacuzenus. 25.à Hiero.28.Niniuitis.36.in prin. Vt author eſt Grego.ho.7.in Ezechi.&.lentior. 37.confundantur,& vbi.8. 80. 38.in marg.Mat.13.lege.Ioſ13.42.ver.ſuſtinent typum.44.in prin.demq; perſona ſcriptura loquitur. & ver. Ezechi.Oportet in ſagena totius eccleſiæ,eſſe & bona & mala.47.in fi.Quem relinquent.48.locutus.cor meum.

¶ In priori indice.in.B.Balaam alio.In C.Ciues duarū.& in poſtremus lineā.lege.li. 10.Re.9. & Cyrus figura Chriſti non fuit,vt putat Cyril.& ſtatim,deinceps.In. D.adde.Dies illi,aut,in diebus illis quid ſignificet.li. 10.Re. 13.li.8 ca.8.col.625.& ca. 10.In Verbo Iudæi.lege.Iudæorum fœlicitas.In.L.adde Lutheri impietatem depingit Baſilius. li.8.col.599.& ibi lege,ſectæ.In P.Pater vnus.adde.& li.8.ca.6.col.614. In poſteriori indice. Gene. 12. Profecti &c.dele duas lineas.Iudi.7.Achan ſolus.transfer ad. 7.ca,Ioſue.& lege paſtum.Hoſeæ.5. lege Regu.1.

SALMANTICAE,
Excudebat Ioannes Maria à Terranoua.
Anno. M. D. LXV.

IHS
SVB TIMORE SANCTISSIMI NOMINIS TVI LABORAMVS

1-1-2